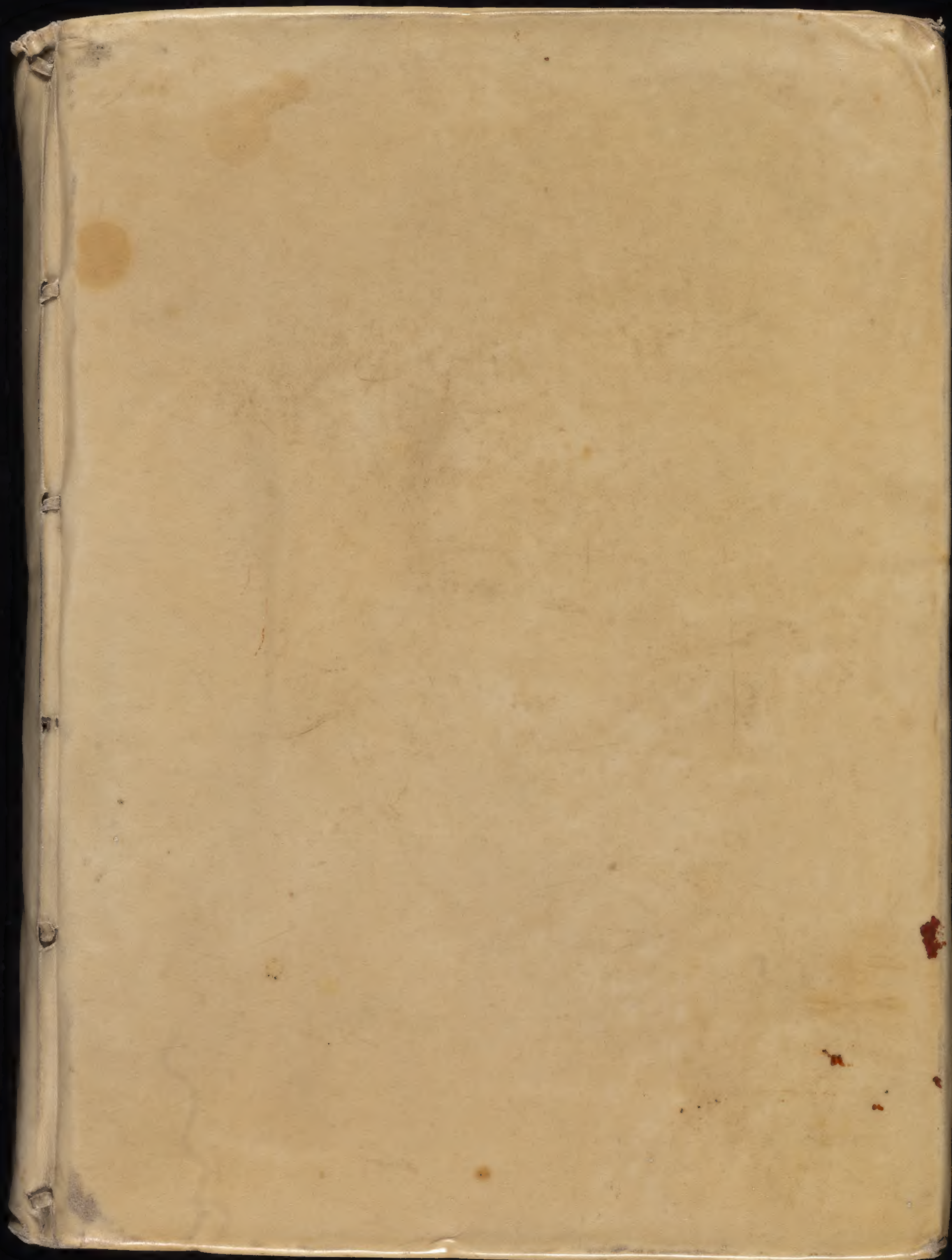
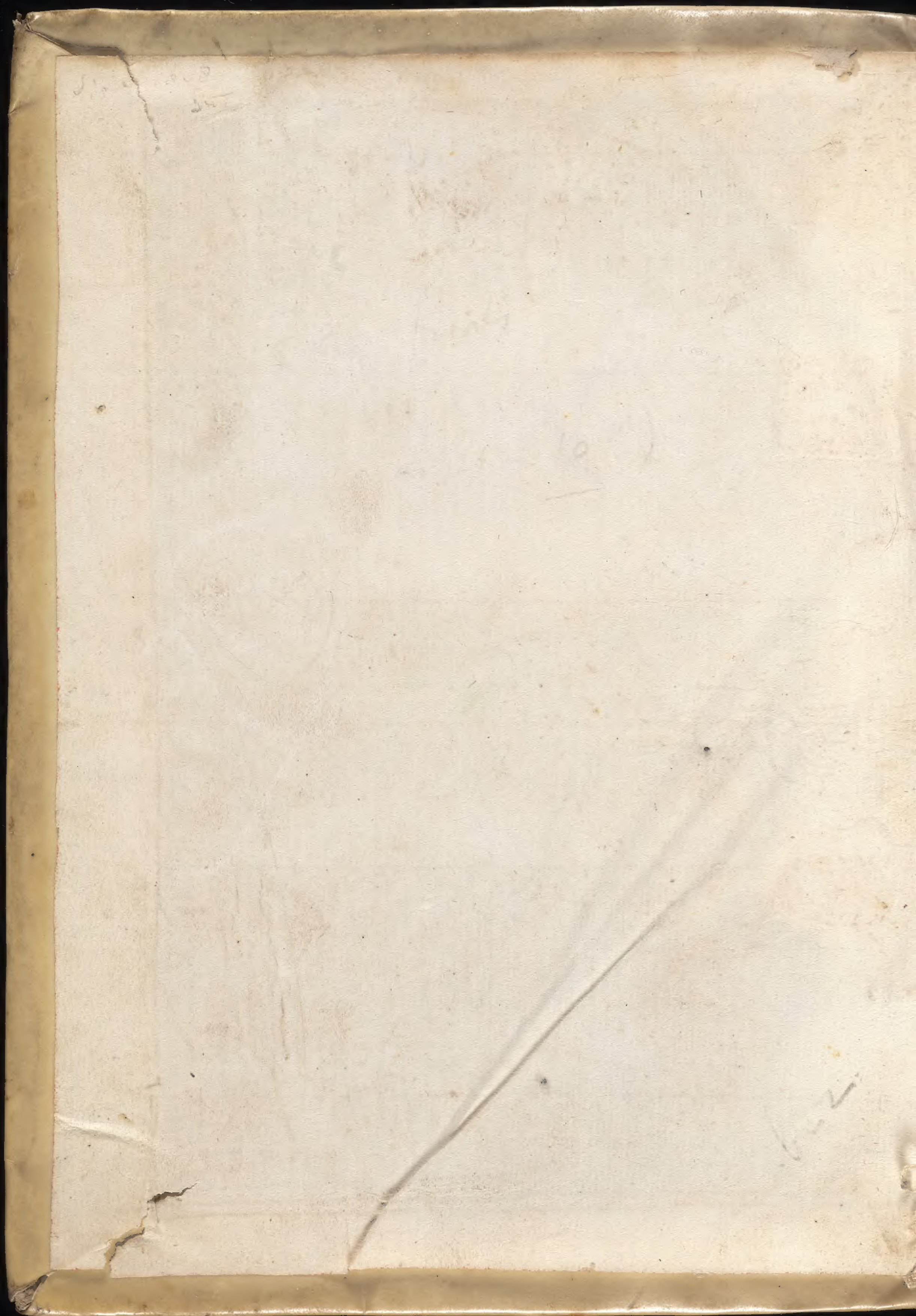

Evert van
Haanen

1 2 3 4 5 6 7 8 9 11 10 12 13 14

6-10

Hollantze
Merkurius
Tot Haerlem.
bij Pieter Casteleijn.

HOLLANTSE MERCVRIVS

Behelzende, 't geen aenmerckens waerdigh in EUROPA, en voornamelijck in 't ſtuck van Oorloch ende Vrede 'tgantze Jaer 1655. voorgevallen is.

Het Seſte Deel.

On juge les choſes

preſentes par les paſſees.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by Pieter Caſteleyn, Boeckdrucker op de Marckt/ in de Keyſers Croon. In't Jaer 1656.

Alle deugdlievende

REGENTEN en PATRIOTTEN

Onzes Gezegenden Vaderlandts,

Wenſcht Mercurius Veel heyl en zeeghen.

EN is geen ſchande te ſtruyckelen (alhoewel den voorſichtichſte dat ghebeurt,) maer oneer is't te vallen en te blijven leggen: Is daer eenige tijt van ongeluck, ellende ofte tegenſpoet, zy heeft hare weer tijt; Gedenckt dit ſterffelicke Menſch, op dat gy u in onghemack niet t'onverduldig, noch in voorſpoet te dartel aen-ſtelt, maer veel eer bevlijtight 'tgeen u (van Godes wegen) is toe-vertrout, ſo zal men u oock onder de kloecke tellen: Het tegendeel ſtaet u voor de deur doet gy anders. Soo lang het Rijck een wijs Koning heeft, ſoo gaet alles in den Lande wel. En een onbedachten Prins brengt alles in 't verdriet.

Hier van heeft onſe Eeuw eerſt aen Engelandt de daedt vertoondt: En nu doet Poolen even 't zelfde. Niet dat ons d'oorſaeck onbekent zy, maer datte Vorſten ſoo verſcheelen in verſtant dunckt ons wonder, waer door 't geluck ſchijnt te volgen, (ja zy doet het voorſeker,) aen den voorſich-

voorſichtichſtē en dapperſten : En weder om ſchijnt oock plaets te grijpen 't geen den Mont der Waerheyt zelfs getuycht, Dat als Godt de Landen ſtraffen wil, beneemt hy d'Overheden het verſtant. Is 't niet alſoo deſen Jaere met Polen en Pruyſſen gegaen? Hebben niet de Steden en Regenten elckander gewaentrout, bedrogen en verleydt? Haren Koning is hy niet in plaets van ſyn Rijck te beſchermen en voor 't zelve (als zijn be-edicht en toe-vertroude Monarchye) te ſtrijden, zelfs deurgegaen, altoos d'eerſte in't loopen, en de traechſte (alhoewel krachtich in Volck en Wapenē) in't ſtaen geweeſt, tot hy ſeer ſchandelick uit ſyn Vaderlant geloopen en ſyn Volck verlaten hebbende, vande Fronturen heeft geſien dat een by hem ongeachten Vijant, komende wijdt van over Zee, hem met de minſte moeyte alle Sterckten, Machten en 'tGebiedt af neemt, ja oock dwinght die Na-buyren en vertroutſte Vrunden van den flauhartigen Koningh af, en den Nieuwen Koning toe te vallen: Die door kloeck beleyt alles onderwint, alles wel geluckt, en door-breeckt, alhoewel ſchijnend' tegens Muyren, Rotzen, Ys en Sneeu, ja teghens de natuyre zelfs aen te gaen. Geſchiet dit in 't groote, hoe veel te meer in 't kleyn, welckers Lichamen lichter bewoghen worden. Nevens dien iſſer ons noch een ander heerlyck Voorbeelt, 'twelck ons veel meer als yet anders nodicht te luyſteren, en na te volgen, om beyde geluckich en beſtendich te ſyn; Dit is de Reden, die, wilt gyſe hooren, went u na Withal, daer u de loutere Diſpoſitien der geener die 't Beſtier in handen hebbē, leeren ſullen waer om dat wackere gauwe

Verſtan-

Verſtanden meer voordeel als de trage hebben. Gy zult oock toe-ſtaen dat deſe bequaem zyn de gantze Weerelt te dwingen, en'twelck al over lang geſchiet ſou ſyn indien zy de reden ſo wel in alle als in eenige haddẽ gehoorſaemt; Daer om ſyn de ſwacke mette ſtercke, de Voorſichtige en d'onervaerene Ghebieders te langher in 't beſit gheweeſt; Even wel heeft God de Heer nu door 't kloeck beleyt des een, en de blintheyt van d'ander toe-gelaten de Broot-kamer van Europa te plon deren, om daer door den Menſch te doen ſien dat daer redens beleyt wegh is, geen Lant zo geruſt, of 'twert wel ontroert: En oock om yder in zyne Plichten op te wecken, den Heeren tot Gebieden, d'Onderdanen tot gehoorſamen, en zy beyde tot d'Eere Gods en 'twelvaren des Vaderlants te leven. De zulcke geeft d'Almachtige Godt Wijſheyt daer Salomon om badt, te weten om Landen en Luyden wel te Regeren.

Maer dit (deftige Lantſgenoten) verhalen wy niet om dat ghy des onkundich zijt, maer, om u en alle noch eens (indien nodich) tot u heyl te vertonen dat geen ghy zelfs beleeft hebt: Op die Voorwaerde preſenteren wy u oock dit Nieuwe Jaer-boeck, mogelyck dattet yemand tot leeringe nut zy; En ſo yemand meer weet dan ons Boeck, die dencke dattet niet oirbaer is alles te verhalen: Wy hebbẽ uyt liefde tot 'tgemeene beſt geſchreven, en wy wenſchen dattet oock alſo ghelefen wert. Of Godt gave dat wy door goede opmerckinghen leerden de volkomen Sin van ſijn Heylige Beliefte. En wy voor ſtruyckelen bewaerd

ſynde,

fynde, beter voor de Kaeſ-kamer mochten waken dan den Opſiender van de Broot-kamer heeft gedaen. 't Welck u gjont wert van den geheel uwen

HOLLANTZE MERKURIUS.

In Haerlem den 28 Maert 1656.

Soo yemand leeſt, en niet en weet
VVat wel en recht te leſen heet,
Die is gelijck een lompich Vat
Daer geen als quade lucht aen vat:
Doch Vrienden 'k bid u leeſt ſoo niet,
Maer acht al 'tgeene datje ziet
Te zijn geſeyt tot yders baet,
En kennis van den gantzen Staet,
Uw Lezers, wenſch ick duyt mijn Pen
In't goe, dewijl ick blijf en ben
Een Mede-Boetſman in uw Schip,
En mijd' met u de Strand en Klip.

Car bonnes raiſons & mal entendues, ſont comme Perlés aux Porceaux eſtendues.

Hollantze Merkurius,

Behelzende de Geschiedenissen in EUROPA, voor-gevallen in 't gantze Jaar 1655.

JANUARIO 1655.

INnocentius Paus, ende oock Navolger van de overleden Vaders in den Roomschen Stoel, was nu tot den ouderdom

van Lxxxiij. Iaren gekomen, wanneer hem 't Graveel en Flerecijn handen en voeten hadde verboden te gebruiken, behalvens de inwendige deelen die door 'tGraveel gepijnicht wierden: Dus ongemakkelijk woeldt hy met 'tLeven en de Doot eenige Weken lang: Maar als op zeekre Nacht de pijn so verwakkert, en de krachten versvakt waren, dat ook de vertrouste Geneel-wijsen meynden hy lagh op 't uitterste, so hebben zijne Vijanden strakx (hoewel te vroegh) hare vreugde betoont: Onder welkken geen de minste is geweest den Spaanschen Gezant, die niet alleen door afgesonden Brieven de groote krankheidt des Paus verkundschapte, maar, oock uit zijn Schrijf-Celle schreef men naar Madrid, Weenen, Brussel, en andre Princen Hoven dat den H. Vader overleden was; Van 't welck de tijt hem de waarheit leerde, en met een, dat hy hier onvoorsichtigh en te ijvrich in gehandelt had, dewijl Innocentius weder bequam, en korts daar aan ghenoechzaam toonde, dat hy door de mis-slagh van d'opgemelte Spaanse Gezant gehoont was; Want hy voegden den zelven seer bescheidentlijke aartigh toe, als den Gezant om gehoor aanzocht, en zijn al te vroegh gehouden vreugde by den H. Vader dacht te verschonen, *Dat de Dooden aen niemant gehoor verleenden.* Heel Romen, zelfs § Pasquin, lachten om dese kluchten. Zijn H. wist oock seer wel dat de Spanjaarden hem doodelijk haatten om de gunst die hy den Francoisen en Portugisen toe-droegh, ja, dat de Spaanse Hovelingen by Donna * Olympia ('sPaus Nichte) hadden geweest geluk wenschen over de Doot van haren Oom Innocentius, dewijl zy sijn Erfgenaam was; Doch om veele gewichtige redenen by sijn H. gehaat.

§ Een Mans Beelt, daar men de pasquilen aanplakte.

* *De Minionna van de Prince Ludowyck, die al 'tKooren op gekogt en uyt Rome hebbëde weg doen voeren' daer door groote dierte in de Pauselycke Landen veroorsaakte, als mede om de groote proffyten diese daar door genoten, van de gemeynte bitter uyt gescholdeu, maar van Syn H. uit Romen gebannen wierden.*

Maar als nu INNOCENTIVS weder was bekomen, stonden de Gespanjoliseerden uitmuntent verbaast, Zy wenden haar dan weder by Donna Olympia, en vertrfoosten haar met dese woorden, *Of wel den H. Vader noch leefde en bekomen was, hy was doch out, ende konde het niet lange maken,* doch seiden zy, ✶ *Indien hy het te lange maeckt wy sullen hem met fenijn vergeven.* INNOCENTIVS hier van gebootschapt, nam in dien handel seer quaat behagen, hy bestrafte sommighe over dese lichtvaardighe bose stukken, ghevende meer (dus doende) sijne groote lijdtzaamheidt als wraaklust te kennen, op dat hy sijn Vijanden de maat zoude vol-meten.

Middeler tijt quamen alle vremde Kardinalen na Romen, op de Brieven van den Spaanse Gezant dat den Paus overleden was, op datse tijdelik in de Verkiesinge

✶ *Vt Legatus Reg. Galliæ Liter. testa. atque aliis & mult. Christian. Roman. scripserunt.*

Cath. Dul. *Non pensate, facendo qualche tristo atto, poterlo celare, perche, ben che non venga* *incognitione de gli altri, non dimeno ne harete sempre rimorso nella vostra Conscienza.*

kiesinge van een Nieuwen Vader by der hant souden sijn, onkundich, doch met hoop dat door d'een dwarrelwint of d'ander Pieters Sleutelen haar so licht als een ander opgedragen souden worden; Maar Innocentius was ten hooghsten misnoecht als hy sagh de Kardinalen op 't schrijven der Spanjaarden also binnen Romen komen, en de Kardinalen waren beschaamt datze bedroghen waren van den ijvrighen Gezant, dewijlze opentlik voor sijn H. vertoonden de versekering dieze ontfangen hadden van de dag en uur dat hy soude overleden sijn; des geboot Innocentius den Gezant tot nader last niet uit Romen te gaan, Doch zijne krankheden hem op't lest overwinnende, sterf hy den 7. Ianuarius smorgens by 6. uren, na dat hy 10. Iaren, 3. Maanden, en 22. dagen de Stoel had bezeten; Na-latende de naam en daat van een vroom leven, alhoewel sich een weinich te veel na de Hoofse manier schikkende; Nochtans Italien ende andre Roomse Staten in respect en goede eendracht houdende, alhoewel zijn uittermaten pogen om Spanjen en Vrankrijk te vereenigen, is gemist; Weder om heeft hy den strijt over de Predestinatie tusschen de P.P. Iezuiten ende de * Ianzenijsten tot groot voordeel en lof der Iezuiten gheeindicht; Venetien heeft hy in hare Oorlogen tegens d'Ottomannen bygestaan; En veele steenen uit den weg geleit, dat anders, en ook hy zelfs, hoeksteenen souden geworden hebben. Desen Innocentius is geweest een kloek Man, en wiert Advokaat tot Romen als hy 23. Iaren out was, ende is voorts opgeklommen van tijt tot tijt by na in alle waardige Ampten die de Pausen in den R. Stoel vergeven: Tot Urbanus hem 1627. Kardinaal maakte: En eindlik Paus wordende, als hy niet meer en konde verhoghen op deser Weerelt, achte ik dat de Heere hem heeft verhoogt meer uit ghenade (alzo ghevoelen wy van ons zelfs) als uit eenige verdiensten,&c. Zijn Lichaam wierde aanstonts gebalzemt, en 3 dagē in de Kapelle van St. Sixti aan 't gemeen Volk vertoont, leggende in een Kist van Cypressen-hout, van binnen met Loot gesoudeert: Van daar is hy na Sint Pieters Kerk gebracht: Na dat de Kardinalen den Ring van St. Pieter haddē gebroken, waar mede hy de Bullen verzegelde.

** Iansenius was te Ypere Bisschop. Men verhaeldt dat hy al de Boecken St Augustini tot 22 malen uitgelesen heeft, om de Predestinatie te bewysen; Echter te vergeefs (volgens 't Aduis der R. Kerke, die na haer seggen niet dolen kan,) want Iansenius is hier ingedoemt, als de Iesuiten door hefftig kuypen haer tegenpareye te Roomen in 't onderspit hielpen.*

De doot van desen Paus ontroerde meest het Franse Hof, dewijl hy (gelijk gezeit is) deselve meer toegedaan was als den Spanjaarden; Ende alzo Albert Mazarini (Vader van den Kardinaal Iulius) voor een Maant ook te Romen was overleden, so begost hier de Franse streng seer mede te verswacken.

Olympia dede strak na haars Ooms doot Englenburg zuivren van 'tnagelate gelt, zilverwerk en Iuwelen, en voerde het by Nacht in't Huis dat Innocentius toebehoort hadde; Dit was een zaak by de Gemeente soo veracht, als by de recht-geestelijkke verfoeijelijk, en by den Fransgesinde als onlijdelijk; Hier door

door wiert Pasquin den mont geopent, bladen vol verwijtingen blies hy uit op de giericheit van Olympia, hy noemde haar ook een Hoer, en Byzit van ettelikke Kardinalen; Andere hadden een stuk Loot aen Pasquin gehecht, daar op stont het Aangesich Olympias, en in plaats van Donna Olympia, stont daar,

O IMPIA DONNA, Ende daar onder in Latijn en Italiaans de vuilste Bordeel-stukkē die oit eenig Roffiaan be tocht. Met noch een 'twelk seer scherp was, en daar men den Franse Gezant Monsr. de Lion de schult van gaf, liep men te Romen over straat, tot na sommighe daghen Olympia op een stempel quam, en Zilvere Penningen als een Oort-Rijkxdaalders geslagen en onder alle Vremdelingen verdeelt wierden, byna mette zelve Letters als hier boven gezeit is. Dan hier af genoegh.

Tusschen den 18 en 19 Ianuary ginghen alle Kardinalen die te Romen hadden konnen komen, in't * Conclave, om een anderen Paus te kiesen, 'twelk na Middenacht by 3 uren gesloten wiert: Middelertijt waren de Gezanten van Italien, Vrankrijk, Spanjen, &c. met Munt en Wisselen ghestijft, elk om voor sich Vrienden te verwekken, stemmen te maken, ende alsoo tot de Pauzelijkke Verkiesinge te werkken 'tgeen yder sich 'tvoordeelichst mochte rekenen; Dan overmits zy in't Conclave zijnde, strakx oneenich wierden, scheidende de Oude Kardinalen van de Ionge, so geviel het dat † *Caraffa* siek wordende, uitghedragen wiert en storf, harer aller voornemen dus vernieticht wordende, alzo men hem voor had tot Paus te thronen; Na desen is *Sacchetti* opgeworpen, hier tegens is weder *Barbarinus* en *Antonio* aangedrongen, tot hevige menschelikheit niemant wijkkende.

Perot. Conclave appellatur quicunq; locus secretior, in quo vel Viri colloqui, vel Mulieris confabulari solent, quæ una Clave clauduntur.

† *Caraffa wierde onder al de Kardinalen alleen reyn geacht te syn.*

wijkkende, bleef elk pal, de zake ongevordert, en den Stoel leeg; Ende al was het dat den Spaanse Gezandt sich aanboodt 'tkrakkelende Conclave te beschermen, indien uitte verdeeldtheden van 't Conclave yets tot nadeel van de Roomse Stoel mochte spruiten, so wiert dat nochtans geweigert, om dat geen onlust daar uit aan eenige tegenstrevers soude volgen. Evenwel bleef elk in't verlangen na een Nieuwe Vader, Pasquin eenighe dagen stom geweeest zijnde kreegh werder een Pergament voor zijn Borst, met dese Letteren:

Quisnam futurus sit Pontifex Collegium petit à Christo.

Domine quis habitabit in tabernaculo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Cardinal *Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam.*
Medicis. Nonquid ego sum Domine?
Resp. *Cadent a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis, ad te autem non approquintabit.*
Barbarin Tu es qui restitues hereditatem mihi.
Respo. *Recordere filij, quia habuisti bona in vita.*
C. Bænas, Ubi sunt anticque miserecordiæ tuæ?
Respo. *Iuvabit Deus, & non penitebit eum.*
C. Spada Recordare Domine, quia servus tuus sum.
Respo. *Non potest duobus Dominus servire.*
Sacchetti Si voluisses sacrificium dedissem?
Resp. *Gens tua & pontifices tui tradiderunt te.*
Capponi, Expectans expectavi Domine,
Respo. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me.*
Baragdin Si mei non fuerint dominati tunc immaculate ero,
Respo. *Gens absq; consilio, utinam saperet & intelligerit, & novissima provideret.*
Aysoquee (Qui est factotum) lætatus sum que dicta sunt mihi.
Respo. *Cæci non vident, claudi nõ ambulant, et leprosi nõ mundantur*

Frăciotus	Memento Domine David, & omnis mansuet itudinis ejus,
Res.	*Nondum venit bore vestre,*
Marvillă	Salvum me fac Dominē ex omnibus persequentibus mei, & libera me,
Resp.	*Perditio tua ex te,*
Mōtallus	Ascendum in montes,
Resp.	*Non habitabit in medio Domus meus, qui facit superbium,*
C.Palusa,	Tu es Domine qui facis mirabilia solus.
Resp.	*Terribiles es, & quis resistet tibi,*
Branabij	Delicta Juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris Domine,
Resp.	*Vade in Pace, & noli amplius peccare,*
Filiomar:	Da mihi intellectum,& scrutabor legam tuam,
Respo.	*Intellegite sapientes in populo, & stulto aliquando sapite.*
Duragio,	Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis,
Resp.	*Superbo es oculo, & insatiabili corde.*
Bichius,	Recordare Domine, quies servus tuus sum,
affe.Gall.	*Priusquam Gallus cantat, ter me negabis.*
C.Cælius	Eripies me Domine à corruptionibus populi, & constitues me Domine in caput gentium,
Resp.	*Probibe linguam tuam a malo, & labia ne loquantur dolum,*
Otquavio	De profundis clamavi ad te Domine,
Resp.	*Tolle quod tuum est, & vade.*
Grimald	Domine exaudi orationem meam,
Resp.	*Deus peccatoris non exaudit.*
Balabioli	Ego autem mendicus sum & pauper,
Resp.	*Et semper paupera habebitur vobiscum.*
Dreftius	Domine solecitos esto mei,
Resp.	*Omnes quidem currum, sed unies accipit bravium.*

Sicut

Georius, venator & Rusticus, Sicut desiderat cervres ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te Deus,
respon, *Quomodo hic intrasti, non habens vestem nuptialem ?*
C. Luga, Adjuva nos Dominus propter gloriam nomine tui,
resp. *De gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me,*
Corrardo Adsum sicut cæteri homines,
res. *Non omnis qui dixerit Domine, Domine, intravit in regnum Cælorum.*
Caraffa, Ne remeniscaris Domine delicta nostra, vel parentium nostrorum,
resp. *Patres conjunxerunt uvas acerbo, et filiorũ dẽtes obstupuerunt*
Cherubin Emitte spiritum tuum super nos,
res. *Descendit super Cherubin, & solavit.*
Caffarelli Iniquitatem abscondis in corde, & veritatem tuam super salutare suum dixi,
resp. *Quid est veritas.*
Cohostini Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis,
resp. *Et erit error pejor priore.*
F. Chilius cognatꝰ precedentis. Bonum certamen certavi, cursum consumavi, fidem servavi, deposita mihi hæc spes est,
resp. *Satis est hæc requies tua.*
Etevisius Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt,
resp. *Filij tui ex latere tuo exsurgent.*
Osanna, Milerecordias tuas in æternum cantabo,
res. *Annue descende ad inferos.*
Trivulti Ego autem quid ?
res. *Abeuntes post carnem alteram, non intrabunt in regn. Cælor.*
Genettus Inquietũ est cor nostrũ domine donec requiescat in te
d. Avarus, *Vbi Thezaurus tuus, ibi & cor tuum.*
C: Servia Simonta Quis ascendit montem Domine ?

Qui

res. *Qui pecuniam non dedit ad uſuram.*
Chiſius a Ecce oculi Domini ſuper metuentis eum,
Siena. *Et ecce, ſunt ultimi qui erunt primi, ſunt primi qui erunt*
respon. *ultimi : Veſtræ Lucernæ accenſæ.*

Andere, meer ſpotſwijs als voorſichtigh, hielden te Capone in Italien een Conclaue, en verkooren daar een Paus, die wel haaſt gedwongen was met ſyn Verkieſers haas op te ſpelen, en in andere Geweſten als Jtalien hun Vaderlant, hunne uitſinnicheit te bedenkken. Zy mochten dies wel dencken met.

Keiſer Markus Aurelius, *Dat de deugt maakt de vremdeling tot een Burger,*
En de booſheit een Burger tot een vremdelingh.

KEiſer Ferdinand bleef noch al bukken onder de gewaende Geeſ-
ſtelijcken hare wreede vervolg-luſt/ en dulde/ dat zijn getrouſte
Onderdanen d'Erf landen / en haer Goederen moſten achter laten/
dewijl de Roomſe Papen andere regulen hadden als den Heilant vā
alle ware Chriſtenen/ wiens gebot is lijdtſaem / verduldich / verge-
vende/ en ſijne Vijanden goetdoende te weſen: Men voerde in 't te-
gendeel deſe woorden: Alſoo de ſeven Keurvorſten elk in hare Lant-
palen hun Geſinde begunſtigde/ d'een de Luterſe gelijk Saxen/ d'an-
der de Calviniſe en Mennoiſten als Brandenborgh en de Palts/
waer om ook den Keiſer (meerder dan eenige der Keurvorſten) daer
minder als deſe zijn vermogenheit in mochte tonen / want ſeiden de
Roomſe/ bant de Keiſer al de Ketters / den Sax bant al de Catolijc-
ken/ die by Godt in meerder aenſien als de Ketters zijn / wel waer
om doet dan den Keiſer met zijn macht die hy meer als andere heeft/
qualijck / met het uyt-roeyen van de wederhoorighe der H. Kercke?
Deſe antwoorden wy/ dattet geen Chriſten voeght den ander te ver-
volgen/ te verdoemen/ te dooden/ en daer over ſich te roemen/ dewijl
men in der daet (als den Outvader Lactantius ſegt/) de Relige niet
en moet voorſtaen met dooden/ maer met ſterven; Veel min dat wy
meynen ſouden die en deſe doen ſulcks/ daer om/ wy oock/ dat 'tſelve
Chriſtum na-volgen / en zijn kruis op ſich te nemen is. Dit dan
als voor yder geſeit / en voornementlijck den onverdrachſamen/ den
nijdigen/ en bloetgierigen gewaende Geeſtelijcken/ den opſtoockers
van

van Vorſten en Princen/ en die den 3. deſer al d'Euangeliſe in Ooſtenrijck voor 's Keiſers Hof te Weenen hebbende gedaecht/ daer vele verſcheenen die 50. 60. en 70. Jaren hadden/ welcke Oude Luyden aengedient zijnde uit 's Keiſers laſt te moeten Rooms worden/ oft te vertrecken/ hebben haer gemoedt bewaert/ met datſe Gode en den Keiſer gehoorſaemden/ veel liever willende haer Catholijck geloove in der daet bewaren en ballingen worden/ als oneigentlijck Catholijck genoemt te werden/ en hun Lant en rijckdom te beſitten. Wy ſpreken van geen geruchten/ maer van de ‡ getuighen ſelfs die onſe ſtraten in Hollant betreden hebben: In Sileſien heeft men inſgelijcks gehandelt/ en op de Predikanten als op de jacht ghegaen/ de Soldaten daer mede laten omſpringen/ en de Leeraers ghekerckert/ en verfoepelijck gehandelt. In Gulicker Lant/ in Polen/ en andre geweſten heeftmen de weerloſe Mennoiten/ de penitente Racouiſten en alle die tegens de Roomſe onder de 12. Artikelen des geloofs een nauwer gemoet als andre hebben/ belogen/ uitgeſtoten/ verdoemt/ en in't kort alle Gereformeerde en Euangeliſe ſoo vervolght/ dat ick tot ſchande van Europa haer geen Chriſten-rijck meer en mach noemen.

Mercur. Triſmegiſtus, 't Ken-teken der ware Godzalige Relige is, Godt te kennen, en niemant ongelijck te doen.

Dan alſo ick (alhoewel Merkurius) dus tegen gewoonte over de Vervolgers uytvaer/ ſoo gelooft nochtans niet waerde Leſers dat ick oock als mijn * Patroon Heidens en ſonder relige ſoude zijn/ alſo ick verklare Catholijck/ Gereformeert/ Gueux/ Euangelis en oock Mennoniſt te zijn: Catholijck/ om dat ick my niet en houde aen de Kercke die ſo verdwaelt nochtans ſegt niet te konnen doolen/ daerſe nochtans onder dien deckmantel alles invoert watſe begeren en hun aenſtaet/ dolende en vallende alſo met hare navolghers ſamen in de gracht/ maer my alleen houdende aen 't Out en Nieuwe Teſtament 'twelck de Heilige onfeilbare Kercke maeckt/ en niet aen eenige Concilien/ Outvaders/ Apocrijphe ſchriften/ etc. Gereformeert/ om al

‡ Oude Luiden van 70. Jaren die in Ooſtenrijck welvarende waren hebben alles moeten verlaten/ deſe hadden niets als een Paſpoort van de Keiſer: Eenige hebben hun na Hollant en elders gewent.

* Merkurius eertijts een Heidenſe Godt van Koopluy/ Boden/ Poſten/ Tael-Luiden/ etc.

de menſchen inſettingen zedert der Apoſtelen tijden geen gehoor ofte geloof te geven/ en oock mijn leven daghelijcks pogen te verbeteren. Gueux / om dat ick de Heere bidt en ſchuldich ben te bidden om mijn dagelijcks broot. Euangelis/om dat ick my ſodanich op't H. Euangelie vertrouwe/ dat ick in het ſelve door Gods genade al mijn hope en vreugde/ ja/ al mijn zaligheit vinde. Mennoniſt / om my van de Weerelt af te ſonderen/ alle ongelijck en kruis te dulden/ niemant te verongelijcken/en in't kort: Chriſtus te volgen/niet vervolgen. Alſo Leſers is 'tgemoet van uwen Merkurius: en ſal vorder na mijn gewoonte u/ op dat wy beide aen d'ongeſtadigheit des Weerelts niet en blijven hangen/ de wiſpelturicheit der ſelver vertoonen.

DEn Vrede tuſſchen de Engels en Nederlantſe Republicken nam oock nu zijn kracht in d'Indias / daer (voornamelijck omtrent Perſien) meeſt al d'Engelſe Koopluiden geheelijck bedorven waren door 'tverlies van twee ſeer rijcke Schepen / die van alle haer koſtelijckheit vol geſtuwt/ den Nederlanders tot buit vielen/ en de handē van Matroos ſoo verrijckten / datſe 't Silver met hoeden vol / en de Peerlen en Geſteenten met hantgrepen elckander toe-deelden : Dit was in d'Oorlochſ-tijt / en ſoo viel daer geen vergoedingh van/ ſelfs niet aen den Nederl. Generael/ alhoewel hy door nau onderſoeck tot voordeel zijner Meeſters meer uitte kiſten van Matroos meinden te halen als hy vont/ maer zy / die oock pooghden te bewaren dat zy in 't gevaer haers levens hadden verovert / braken de plancken van de ‡ ribben hunner ſchepen op / en propten en verberghden daer tuſſchen haren lieven Buit / tot dat d'Onderſoeckers luttel vindende/ weder vertrocken/ en Matroos ſonder vrees hare kiſten vulden met de rijcke Lendenen hunner Schepen. De Maets der Engelſen tot Ormus/ Gamoron/ Suratte/ etc. ſich alſo bedorven ſiende/ende hare Middelen gerooft / dieſe na Enghelant meinden te vervoeren/ hebben ſelfs in plaets van hun ſchatten nae Londen moeten keeren/ onder andre Preſident Blackman/ die hier wel 3 a 4 Tonnen gouts verloor/ wordende van ſchat-rijck/ kael en beroit. Latende eenen Mr. Spillar (die wat beter avontuyr hadde gehad) in zijn plaets.

Te

‡ In Hollant is over weinig Iaren een out Schip om te ſlijten verkocht, 'twelk wel eer een Rover had behoort, daer ettelicke 1000 guld. aen gelt tuſſchen de Ribben van 'tSchip in't af-breken gevonden wierden.

Te Constantinopolen was den Enghelsen Resident wel te vreden over den gemaeckte Vrede mette H. Staten/ om dat hy in zijn opgeraepte beschuldigingen daer mede hy de Hollantse Kooplieden meinden aldaer te bekladden/ gants ongeluckigh was/ ende in zijn ongemanierde handel en oogmerck selfs van den Turcksen Keiser teghen gesproken wiert: Doch erhaelde den hoogh-ghemelten Keiser, sich wendende met het Aenghesicht na den Nederlantschen Resident: Maeckt Hare Ho. Mog. Uwe Heeren en Meesters bekent, dat Ick als noch op den ouden voet met hare Ho. Mo. en des zelfs Onderdanen bereit ben de goede Correspondentie te onderhouden; Alhoewel het my niet onbewust is, ende Ick genoegh versekert ben, datter in den Zee-slagh laetst tusschen ons ende de Venetianen gehouden in de Dardanelli, Elf Hollantze Schepen voor de Venetianen syn geweest, sonder de welcke wy de zelfde seer lichtelyck geslaghen en overmant zouden hebben, &c.

Den 26. deser zijn een goet getal Heeren uit de Vergaderinge der Staten van Hollant gegaen in de Vergaderinge der Staten Generael/ aldaer bekent makende dat den Heer Hyronimus van Beverningh zijn Eedt voor hare Ed: Groot Mog: gedaen hadde/ als dat hy ende den Heer Willem Nieupoort in't minste niet gecontribueert hadden uit haer selven tot de Acte van de Seclusie des Jonge Prins van Orangen/ maer dat zy ter contrarie haer uitterste debuoirs gedaen hadden omme den Heer Protector van zijn versoeck te diverteren: Ende oock/ dat zy daer in niet ghedaen hadden sonder ordre der H. Staten van Hollant ende West-vrieslant/ de welcke approbeerden al 'tgene hare Ed: gedaen hadden; Ende verklaerden wijders dat ingevalle hare Ho: Mog: verstaen dat hy niet in possessie soude komen van het Threſorierschap Generael/ daer toe hare Ho: Mog: hem verkoozen hadden/ (doch nu door eenige Provincien als Zeelant en Vrieslandt gecontradiceert/ met het in-trecken harer Ed: Gr: Mog: Provinciale stemme)/ dat zy geresolveert waren hem te laten continueren in de Generaliteit/ tot dat hy't voorsz. Ampt soude komen te genieten/ etc.

Salustius, 'Tis een gemeen gebreck in een groot en Vrije Staet dat de Nijt volgt d'Eere.

In dese Maent is de Heer Panningh Keiser/ ghewesen Raedt-

Pensionaris en Out-burgermeester tot Hoorn / oock Ambassadeur aen den Koning in Denemarcken / ende aen den Grave van Oldenburgh / mitsgaders een der Ses gesaiseerde Leden op 't Huis tot Loubestein Ao. 1650 : Ende nu Advocaet Fiscael oock Raet ter Amiraliteit van West-vrieslandt en 't Noorder quartier / tot Hoorn overleden/ de Aerde zijn Lichaem/ en Godt zijn Ziele bevelende / is alleen de gedachtenis van zijn vroom leven ons na gebleven: Hier af singt Bruno aldus:

In obitum Amplissimi et Incomparabilis Viri

D: NANNIJ KAISER, I. V. D. Reip. Hornæ ex-Consulis, & Senatoris, Rerumque Maritimarum in West-frisia Consiliarij, Ficisq; Advocati, tum ad Comitum Oldenburgensem, tum ad serenissimum Daniæ Regem his Legati.

Effetur illud, ecce, publicum funus;
Sui cadaver Horna plorat; Hornanę
Plorate Musæ, vester ille Mæcenas,
Patronus ille vester, heu! fuit vobis.
Æqui Sacerdos, Iuris antesignanus,
Et antecessor, eloquentiæ flumen,
Lumen Senatus, & decus togatorum,
Amorque plebis, patriæ parens verus,
Domi forisque patriæ parens verus,
Livore major usque, major & laude,
Honore quovis major, omnib. functus,
Defunctus, heu! est Cæsar, & fuit nobis.
Quod Imperator rarus est, fuit Cæsar.
Non Imperator ille semper Augustus,
Semper beatus esse gestiit Cæsar.
Fama superstes, busta post sibi æternum
Nomen relinquit, omnib. sui exemplũ,
Relinquit usque filiis, patrissare.
Vivendo cunctis, mortuus sibi tandem
Vitam probavit omnib: Deo mortem.
Obire summa munus omne cum laude
Fuit ante laudes omnium supergressi,
Obire mortem sic ad astra restabat.
Integritate & innocentia tutus,
Tutusque pura conscientia recti,
Sic fluctuantis Orbis in freto vixit,
Ut iam salutis conquiescat in portu.
Sic vanitatum vanitatibus liber,
Solute Orbe & Orbis omnibus curis,
Polique civis, in solo peregrinus,
Iam, teste terra, vixit, ut mori sciret,
Iam, teste cœlo, vivit, & mori nescit.

GRAF-SCHRIFT,

Een stut van Stadt en Staet. Een raedt van alle Raedt.
Een all' in een gezeydt, Leydt daer, daer KEYSER *leydt.*

H. Bruno.

De Moeſkoppers/ Boſrovers / de Lantverderbende Lotharingers / en meer ſulcke Goddelooſe menſchen begoſten op verſcheiden oorten te gevoelen de ſtraffen van hare ſchelmſtucken : De Lothringer Colonels Remenecourt en Mauleon niet langer aen de Spaenſe zijde te plonderen vindende) liepen met hare Regimenten totte Franſen over/ onder deckſel dat men Hertoch Carel (haer Opper-plonderaer) gevangen na Spangen had gevoert / en betoonden alſoo met haer lichtvaerdicheit datſe haren Leitſman gelijck waren : Doch al hoewel den Koningh van Vranckrijck hun groote beloften dede/ ſoo en zijn zy oock by de Francoiſen niet vorder geacht / als dat men hun waentroude in eenighe Achterhoede / dies zijn zy als blixem-pijlen (die niet als om te beſchadigen dienden) in de voorſte troupen na dat de lotinge viel/ geſteken/ en eer omgekomen als de overige Lotringſe die de Spanjaerden getrou bleven; Maer een van de ſelve met 6. oft 7. zijner kameraden ſteldent op 't beroven der Boden en Poſten/ en na dat hy ſich van Keulen en Aken omtrent Maeſtricht begaf/ daer hy alle Luiden ſonder aenſien beroofde / waer door en om zijn boozighe ondeughentheden hy den tijtel van Andries den Antichriſt bequam/ ſoo en duyrde zijn rijck aldaer niet lang/ overmits dē Heer Rijngraef (Gebieder in Maeſtricht) ſijn loop-plaets doende verſpieden/ met ſommige Ruiteren en Loopers uit toogh / en deſen Rover niet wijt van de geſtemde plaets vonden/ vongen/ en gebonden naer Maeſtricht bragten/ daer hy den 9. deſer (tot blijtſchap der Reiſers) mette hooge beloninge Hamans voor zijn bedrijf wiert erkent.

Gom. de Trier, Dieu n'aide l'homme, qui manque a ſoy meſme.

FEBRUARIUS 1655.

DEn 8. deſer is Don Eſtefana de Gamara van Antwerpen in den Haghe gekomen / als blijvende Gezante van den Koning van Spangen / in plaets van D. Anthonio de Bruin : Hy is met veele Karotſen aen de Hoorn-brugge verwellekomt/ na 's Landts gebruick en de gewoonte ſijn Getuich-ſchriften naderhant over leverende.

Tot

Tot Stocholm lande den Heer Heinsius / als Gezant van hare Ho: Mog: aen 't Sweetse Hof: Daer hy op den 16. deser voor den Koningh ghehoor hebbende / mondelinghe van den self den Koning hooglijck bedanckt wierde over de moeiten ende goede yver die hare Ho: Mog: 't voorleden Jaer betoont hadden door haren Gezant den Heere van Beuningen/ in 't bevredigen der onlusten tusschen de stadt Bremen en 't Rijck Sweden / etc.

Op den sesten Februarij is de Keurvorstinne van Brandenborgh te Berlin in Pomeren verlost van een Jongen Soon / tot groot vermeugen der Onroomse in geheel Duitslant / en de Vrienden van het Lof-waerdige Huis van Nassau; Graef Johan Maurits/ Stadtholder van Kleve toen in den Haegh sijnde/ brallde meer als yemand met blijde manieren van zijn treffelijck Gebou aen den Vijver-berg/ daer hy den 28. deser savonts voor al de glasen brandende keerssen/ op den top des Huis Trompetten en keteltrommen /; en beneden vol Wijn en Roemers 't Hof dede verstaen zijn vreugd over 't geluck der Vrienden; Amsterdam het hare daer by doende/ met hare aenbieden van Peterschap en een Pille-gift van 10000. Renten 's Jaers/ te betalen by de stadt Amsterdam alleen: 't Welck op den dagh des Kinderdoops alsoo plaetse heeft genomen/ wanneer de Burgermr. Huidekoper van Amsterdam na Berlin toogh / ende met veele genegene reden aldaer als Gezante is geweest: Godt wil dees Jonge Keurvorst als sijn Heer Vader in wijsheit ende goedertierenheit laten op-wassen. Want

Een Wijs en Deugdelycke Vorst, is een treffelycke Zegen Godes.

ENgelant meer als andere Landen besmet met een Volck van een gedrongen gemoet/ en soo by-geloovich als Godsdienstigh / gaf den Protector veel moeiten met hare al te gheschеurde Relige: De Grootste des Legers waren hier niet vrij af/ ende soo diep in ghenomen met sekere Vrijgeesterij/ erchwaen ende laetdunckentheit/ datze selfs de Christelijcke plichten van gedult/ lief de en erkentenis verby liepen: Onder dese was den Generael Major Harrison/ den Heere Karew (eertyts seer gesien in den Raet en 't Parlement) / en Colonel Rijck geen van de minste: Dies om dat andere geringer Lieden de

Snoer

Snoer van deſe Overſten navolgden / had den Pꝛotectoꝛ op ſeeckere dagh van deſe Maent vooꝛ genomen de vooꝛſz. 3. Perſoonen eens te verhooꝛen/ dewijl zy oock tegens 't Gouvernement murmereerden: Maer op 't ontbieden des Pꝛotectoꝛs zijn ſy niet verſcheenen: Dies heeft men haer dooꝛ eenige Ruiters in een Carotſe gehaelt en te Withal doen bꝛengen/ alwaer zijn Hoogheidt / den Raedt / en ſommighe Godſgeleerden na middach op 3. uyꝛen hun af-vꝛaechden / waer om zy op d'eerſte aenmaninge niet en waren ghekomen / daer op deſe 3. Perſonen (waer by hun ooch vervoecht hadden Mr. Jeſſey en Mr. John Simpſon/ Pꝛedikanten van 'tgevoelen van de ‡ Vijf de Monarchy) vꝛijpoſtich ende ſonder ſchꝛeuminghe geantwooꝛt hebben: Dat zy ſulcks doende, als dan de teghenwoordighe Regeeringe ſouden erkent hebben; Dat de zelve oock ſtrijdigh was met den plicht waer mede zy aen Ieſus Chriſtus verbonden waren, (*allegerende onder andere eenige Prophecijen Danielis en de openbaringe Iohannis,*) Dat door haer den Koning, het Opperhuis, en eintelyck den Koningh tot niet ghedaen was, &c.

Den Pꝛotectoꝛ omringht van den Raet/ eenige Pꝛedikanten ende Colonellen/ antwooꝛden haer: Dat Chꝛiſtus dooꝛ zijn Macht ende Oꝛdonnantie het Herte van alle Regenten die in hem geloof den/ en ſich na zijn Zaligmakende Wooꝛt reguleerden/altoos beſtierde/ etc. Hier op voechden Gener. Majoꝛ Harriſon weder deſe Antwooꝛde: Ghy neemt de Croone Chriſti van des zelfs Hooft, ende zetſe op uw Hooft; Daer op den Pꝛotectoꝛ haer weder om datelijck toe-voeghden: Ick hoop dat ghy de Doorne Croone meent, dewijl ick noch gheen andere tot noch toe gevoelt hebbe; Ende oock in het toekomende na geen andere en ſal trachten, &c.

Daer op gingh den Pꝛotectoꝛ (nae dat hy ſach datſe van haer eygen waenwijſheit niet wilden af-ſtaen) uit de Kamer: Ende ſtracx daer aen weder om binnen komende/ ſeide haer aen/ ingevalle ſy op haer wooꝛt beloven wilden yder na hare Lant-goederen (Harriſon op Straffoꝛtſhire/ Karew in Coꝛnual/ en Rijck in Kent) vꝛeedſamelijck wilden gaen woonen / haer ſulcks ſoude werden toe-gheſtaen: maer dat het vooꝛ den Staet niet dienſtigh was dat zyluiden binnen London bleven / en de Vergaderinghe der Dꝛijvers van de Vijf de Monarchye

‡ Die geloven datter een Rijck uit 't Weſten opſtaen ſal, datte heele Weerelt verwinnen, en alſoo Chriſtus Duiſent-jarich Rijck op-rechten.

Monarchye ghebruickten: Hier op hebben sy weder geantwoort: Dat zy de zake Christi ende syne intereste niet en konden verlaten, ende derhalven niet gesint waren na te laten alsulcks te doen wat hy van haer soude begeeren, &c.

Dese vreemde redenen over ende weder by de 4. uyren langh heftig gedupt hebbende, barste zijn Hoogheit (na dat hy wel sach dat sy na geene billickheit luisteren wilden) in dese ernstighe woorden uit: Ick zie nu wel waer het hapert: Ingevalle ghy een Protector uit den uwen, en 21. Persoonen van uwe Gesintheit tot syne Raden gekooren waren, het als dan wel soude syn na Christi Instellinge; Dan alsoo het teghenwoordigh mijnen schuldighen plicht is omme het Lant buiten verwerringe, ende d' Ingezetenen in goede rust ende Vrede te houden, soo sal den Sergeant van Wapenen voor dese mael u l. in versekeringhe houden, ter tijdt toe ick anders sal bevinden te behooren, &c.

Hier hielden de woorden op, en de menschelijcke kracht dwongh haer te swijghen, als betaelt in de leste antwoordt des Protectors: Alsoo sijn sy in Verbyhouse gebracht, om geen samenrottinge meer te maken, gelijck sy in 't Huis van eenen Mr. Persons gewoon waren, dat oock een groot Vijant des Protectors was.

Behalvens dese wasser noch een andren hoop diemen * Quakers noemden: Een Volck als de Munsterse Naeckt-loopers Ao. 1530. Dese liepen te London op de straten sonder koussen ofte Schoenen, hebbende maer een Hembde aē, en voorts naeckt: Predickende op de Bruggen en kruis-straten: Spreken niet als van en door wonderlijcke Gesichten ende Droomen: Veele van hun aen de Poorte van Withal dagelijcks sittende, daerse meenigerhande vreemde Historien aen 't Volck verhalen: En soo sy ondervraecht sijnde beleden hebben zijn dese haer seer wonderlijcke Geloofs-hooftstucken.

1. De Schriften in't Oude en Nieuwe Testament en sijn niet Godes Woort.

2. De Schriftuyre en is niet het ware Licht der Zalicheit.

3. Alle Menschen syn verklaert en begaeft met het Ware Licht, sulcks dattet niet van noode is daer yemand toe te verkiesen.

4. Wy en syn niet gerechtveerdight door 't Geloof in Iezum Christum, sonder onse gherechtighe Wercken.

5. Daer en syn gheen alsulcke plaetsen ghelyck Hemel en Helle, daer onse Lichamen

** Dat syn Bevers, Zidderaers, Schudders, en Drillers. Dese approberen niet dan hun eigen inbeeldinge.*

Lichamen, na datze sullen in 't Graff verrot wesen, sullen toe verrijsen en Eeuwigh leven.

6. Onse Lichamen die sterven en begraven worden, vergaen, ende sullen noit hier naer op-staen, &c.

Arme verdoolde/ ja ellendige Menschen! waerdich om voor gebeden te werden/ en medelijden mede te hebben; Den Protector om de Engelse Gemeente niet te ergeren/ verboot dese Quakers 't openbaer prediken: doch/ dat men hun soo langh sy hun tegens de Regeringhe niet en stelden/ niet moeijelijck soude vallen/ maer de meeste lijdelijcke vrijheit verleenen die men koste / om hun te eerder te verstroijen/ en te vernietigen. Want/

Adams Kinderen doen oock noch al te geern 'tgeen men haer verbiet.

NA dat het Parlament in Engelandt den 1. deser onderstont om vast te stellen/ † Dat de Militie der selver Republicke soude als voortijts staen tot believen van 't Parlement / eñ sy alleen na dienst van den Staet Krijchsvolck mogen lichten / werven en af-dancken; In welck opstellen sy seer yvrich sommige daghen te vooren tot laet in de voor-nacht hadden gehandelt; Zijnde een voornemen om den Protector [gelijck zy eertijts haren Koningh hadden gedaen] geheelijck te ontvoochden/ en van alle macht ontbloot hebbende/ den schop te geven. Maer den Protector soo ras hy van dese sorgelijcke aenslagen was verwitticht/ begaf hem 's Middachs ten 12. uyren in 't Parlement/ na dat hy sijn komst door een Bode hun bekent had ghemaeckt; Ende de oogen van een yder op zijn sprake wachtende/ heeft hy in dusdaniger voegen tot haer met een groote beweginge des gemoets gesproken:

SIRS, UL. syn noch wel indachtich myne voorige Verhalingen, wanneer ick oock seide dat ick verhoopte datter glorieuse dingẽ door u verricht zouden worden, aengesien den Staet daer soo goet genoegen in nam, ende dies te meer dewyl de Engelzen soo goeden Volck was, by God lodanigh verkoren, dat zy haers gelycke daer in van ver, na-by, noch rontsom en

† Siet hier de veranderlickheit des Menschen/ hoe gretich zy trachten te voldoen de ongestadighe eigenschap des Weerelts! En sweven en yveren tot 'tverkrijgen van Macht en Rijckdom / gewelt/ en Heerschappije. D' Enghelsen in desen wel de voornaemste/ hobbelen en tobbelen elck om 't Oppergesach: Dits noch de Rolle die men op 't Toneel te Londen speelt / waer af den gheheelen Aertbodem aenkijckster/ en toe-hoorster is.

hadden; Doch aldermeest heeft hy hun verkoren tot hun eigen besten, en dat, zedert gylieden hier zitplaets naemt door een getekende Recognitie: So dat ick oock seggen mach dat ghy zedert soo stil zyt geweest, dat ick naulycks uitspreken kan dan oft gy levende oft doot syt geweest; Even wel, gy syt so vrije Parlament geweest alsser oit in Engelant zat: Want 'k en heb u niet gestoort, ofte bemoeit met eenige uwer Resolutien, maer heb met alle liefde u lieden beschermt: Als oock het Volck in Vrede en sekerheit. Maer ghy in plaetse van tot my te komen, ende my te adviseren ten besten deser Natien, 't welck ick altoos van u verwachte, gelyck als van goede Luiden ende Dienaers der Republicke, ende dat gy soudet gemaeckt hebben eenighe goede Ordonnantien tot ghemack ende verlichtinghe des Volcks: Hebt in plaets van dat u principaale werck gemaeckt om 'tGouvernement te veranderen dat u beroepen had, ende 'twelck gy vast gestelt vont; Daer ick u nochtans had doen verstaen, dat soo alsulcke beroepinge u tegens de Conscientie was, gy het aen uwe Provincien die u gekooren hebben had mogen te kennen geven, op datze andre voor u l. hadden mogen kiesen. Seker my dunckt dattet tekenen van dat Engagement by eenige van u l. maer voor een obiect schynt gehouden te syn, om de Republick te dienen buiten een Koningh en Opperhuis, ende tot een dwangh der Conscientie; Dan wat reden hebben die daer toe? dewyl als 'tGouvernement vast gestelt was, oock met eenen vast gestelt wiert, Datter geen Parlament eeuwich sitten soude; Ende dit is alsoo zelfs door een Parlement gestabileert; Bestaet het nu soodanich dat Ick de Eene Persoon ben, die altoos blyft, het is my opgedronghen, ende ick moet'er mede te vrede syn, dewyl het de Gemeente alsoo behaaghlyck is; Gy, die het Parlement syt, moet u vernoegen om alle 3. Iaren te scheiden: Want niet Ick, maer het doenmaels synde Parlement vont het goet datter aen d'een syde niet en soude schuilen d'extremiteit van een Monarchy, ofte Koninglycke Macht, nochte aen de andere syde een extreme Democrasie ofte confusie.

Gy weet dattet teghenwoordighe Gouvernement is goet gekeurt by alle de Provincien deser Republicke: Ende des te meer ben ick bedroeft dat u l. soo weinich debuoir hebt gedaen tot het welvaren des Volcks.

Het soude met ons wel gaen als 't Spreeckwoort seit, Dat de Groote de kleine op eten. Dat d'een d'ander verdruckt, sonder nochtans daer eenig gevoelen af te toonen.

Doch om u te doen verstaen, dewyl ghy soo flaulyck u eighen hebt betracht, hoe neerstigh onderwyl onse Vijanden syn geweest om uw en my te bederven; Soo weet, dat Godt de Heere ons seer wonderlyck daer in bewaert heeft, ja den gantzen Staet; Want alle de Wapenen die om geldt in dese Stadt London te krijgen waren, syn van dese desperate Menschen opgekocht geweest, ick segge die nu dese * laetste Conspiratie teghens ons voor-ghenomen hadden, niet een Provincie

* *Siet verder van dit verraet folio 20.*

Provincie van Engelant isser vry van de welcke niet en heeft Participanten aen dit gruwel-stuck; 't Zelve was sodanigh aengeleit dat wy niet als door de handen van menschen, maer als door Beesten-klauwen vernielt zouden gheworden hebben; Een gedeelte van ons eigen Leger was al omgeset, ende waren mette rest oock doende om die tegens ons aen te stellen; Maer Godt heeft het verhindert, niet tegenstaende zy seer loose Luiden hier toe hebben gebruickt, &c. Doch gylieden syt d'oorsaeck van al 't selve, en dat door de quade ordre die ghy in't betalen der Militie hebt geobserveert, waer door meenich goedt Soldaet heeft moeten bedelen, en sich al mede tot dit schelmstuck engageren, behalvē dat, wasser geen ordre op d'Inquartieringh der Krygs-benden, waer door de zelve of verloopen, of van een gescheurt syn; Ende uit dese desordres stondt mede geschapen dat (indien ick't niet verhoedt had) de meeste Engelze macht uit Schotlant zoude gekomen hebben in Engelant om dese verraderyen te helpen uit-wercken; Alhoewel ick zekerlyck oock wete dat indien het al op het executeren van dat Exploict aen-ghekomen hadde, daer noch meenigh braef Edelman soude geweest syn die 't Leven voor my eñ den Staet zouden geboden hebben. Vourwaer Messieurs ick moet oock bekennen dat wy te ondanckbaer syn aen Godt de Heere door onse negligentie, voor dat hy ons alsoo bewaert; Wy syn oneenich; Behoren wy geen Broederlicke Liefde aen malkanderen te toonen? Wy passen niet op ons eigen leven; Behooren wy niet onse Kindren, ja zelfs den Vremdelingen Voorgangbers en Patroonen van een goedt Leven te zyn? Ia, behooren wy niet aen een ghestrenghelt te syn als de Houten van een Schip? Die anders als zy los worden verstroyen eñ versincken?

Gy schynt u te argeren aen eenige Independenten: Wel, syn zy verdoolt? en wilt gyze noch kruissen? onderrichtse, doet beter; maer wacht u doch voor al van Bloetstortinge; Godt verdraechtze wel, en hy beghenadichtze wel; Sullen wy dan anders doen als die Almachtighe die daer wil dat wy hem naevolgen sullen? En daer zynder oock veele van een eerlyck ghemoet van de Doopsgesinde, die al is't dat zy herdoopen, nochtans gesont in andere dinghen syn.

Gy hebt oock misnoegen getoont ende gescholden op my dat ick myn Famillie groot maeck; Daer op protestere ick, want soo ick daer thuis gheweest waer ick zoude dit Gouvernement versocht hebben erffelyck te mogen syn op de myne, ofte dat ick 't anders niet en begeerde; Maer ick wil die injurie van sommige van u l. geern verdragen, dewyl het my past alsoo te doen, my troostende dat de verdrachsaemheit hierin oock sal zyn den reghel van wysheit; Doch op dat ghy moogt weten dat ick wel hebbe bemerckt dat dese Erffenisse des Gouvernements u l. t'eeniger tyt soude hinderlyck konnen wesen, soo heb ick dan hier op myne gedachten laten gaen, inghevalle d' Erffenisse van 't Protectorschap nu alsoo ware vast gestelt, en soude t'eenigher tydt niet een Wyse, Vrome en Verstandige Vader konnen hebben een sotte, onbequame en ondeu-

genden Soon? Bedenckt dan ghy die my beſchuldigt wie hier meer ſorgt, ick voor my, ofte voor u en uwe Kinderen? Dan gelooft my, zulcks kan nimmer goet voor den Staet nochte de Gemeente ſyn daer't Gouvernement ſucceſſif is: Ja, ick zoude oock ſchreumen zoodanigen tyt te beleven.

Om dat dan deſe ende andere dinghen onder uw in ſwangh gaende, egeene deugtzame redenen mede brengen om langer te ſitten; Ende oock dat u tydt van 5. Maenden is geein dicht; Soo heeft het my niet goet gedacht dat gy langer zoudet ſitten; Ende om alle deſe boven verhaelde oorſaken ontbinde ick u van den Eedt die gy als Leden van een Vry Parlement aen my hebt gedaen, eñ ontbinde u volgens de ordre van het gemaeckte reglement deſes Lants Regeringhe.

Aldus zijn ſy alle uitgegaen ſonder een woort te ſpreken: Alleen hebben ſy den Protector in 't voor-by gaen eerbiedichlijck gegroet; Ende de Deure wiert na haer toe-geſlooten.

Stracks daer na heeft den Protector de ondervolghende Heeren tot zijne Raden beveſticht: De welcke met zijn opgemelte Hoocheit als Souverainen (eertijts ende oock nu) de Republicke hebben geregeert.

Den Heer Preſident Laurens,	Generael Deſ brow,
Député Fledwood vã Yrlant,	Major Generael Skippon,
Graef van Mograve,	Colonel Sydenham,
Viſcounte Liſle,	Colonel Montague,
Den Heer Lambert,	Colonel Iones,
Sir Walther Stricklant,	Colonel Fines,
Gilbert Pickeringh,	Mr. Major,
Charles Wooſley,	Mr. Rouſe,
Antony Aſchleykooper,	Mr. Jon Turloe, Secr. vã Staet

Koningh Karel van Schotlant/ [wiens Silver Huiſraet te Duſſeldorp door een wroegende Dief wierde geſtolen] was genootſaeckt hem een wijle tijts met Tinne ‡ Service te helpen/ tot na omtrent 12,

‡ Siet hier de Armoede des Konings/ wiens Vader en Voorſaten ſo geeert waren in Engelant/ dat men hun meer als d'Almachtige Heere ontſach: Want niet alleen Edelen/ maer ſelfs den Vicerop van Yrlant knielden als ſy den Koningh yets over leverden / ofte oock yets ontfonghen: Den Schencker insgelijcks doende/ en noch ſlaefachtiger deden de Hovelingen en Prince-vleyers.

trent 12. dagen 't gestoolen Zilver-tuigh weder om achter 't Altaer van d'Olijf-Munnicken wierde gevonden: Men geloofde dat den steeler een der Huisgenoten van den Koningh selfs is geweest. Dese sake nochtans beroerde seer weinich 't gemoet van Koningh Karel/ dewijl hy wat anders in den meulen had: Hy was dan niet traech als men hem te Ceulen op den 25. deser verwittichde van sekere aengestelde opstant/ die zijn Vrunden tegens den Protector in Engelant voor hadden: Dies verkleet hem den Koningh 's morghens den 26. Februarp/ en stelt sich met den dageraet te paerde/ rijdende tot byna een half uyr buiten Keulen / daer een Jacht in den Rijn gereed lach/ daer hy stracks mede af voer: Doende sich om de groote nootsakelijckheit van zijn haestigh vertreck by de Regenten van Ceulen verontschuldigen/ en oock voor alle genoten gunst heusselijck bedancken: Dus went hy sich na de See-kust/ en verberchde sich also gheheim dat niemant versekert was / werwaerts hy 't ghemunt had: Doch was den Protector al in 3. dagen te Londen van dese schielijcke reise des Conings verkundschapt / en dieshalven waentroude hy oft de Cavaliers oock van desen handel niet en wisten/ 't welck hem dan in weinich dagen op volghende wijse heeft geopenbaert:

De Koningsgesinde hadden elckander versproken den 23/ 24/ 25/ 26/27/en 28 Februarp samen op te staen tegens den Protector/ ghewapende Mannen te vergaderen/ de sterckten te vermeesteren / en den Koningh te erkennen/ uit te roepen / en in Engelant te brengen: De opperste Aenvoerders van dese Aenslagh waren Major Gene. † Josep Wagstaf Ridder/ Hendrick Moor van Barckeshire/ John Penrudock/ Hendrick Clerck/ Tomas Mumpersons/ Lut. Colonel Vol/ Capit. Huigh Groof/ de Joneses/en andere. In Wallis sijn de eerste oproerighe geweest/ 7 ofte 800. sterck hadden dese sich versproken om hun met de onvergenoechde uit het Leger te voegen: In Nottinghamshyre waren 500. Gesellen vaerdich om hun met die van Schrewsburp te hoopen; In Wiltshyre had Wagstaf ettelicke 100. koppen by een/ desen reed met 200. Ruiters na Salisburp/ daer

 toen

† *Wagstaf was in 't begin des Engelsen Oorlochs Luten Colonel onder 't Parlement, doch tot den Koning overloopende, wiert Colonel, en nu Maior Generael in dit werck.*

toen de Accijsmeesters waren / wiens Paerden als oock alle diese daer vonden/ 'tzy datse de Edelen/ Burgers ofte Boeren behoorden zy in den morgenstont versekerden / op dat hun niemandt daer mede ontrijden ofte overvallen soude: Zy traden in de Camers van de Richters/ die sy hunne Commissien af-namen/ seggende / Nu sult gy ons dienen/etc. en schudden hun de kleederen uit/plonderende alles watse bereicken kosten/ en wilden oock datte Richters Karel Stuart souden uit-roepen voor Koningh van Engelandt/ maer die niet willende/zijn sy door Penrudock gevangen/ dewelcke met vele Ridders buiten de stadt in't Velt reden / daerse met Trompetten en veel Eerbiedigheit den Coningh uit-riepen voor Souverain van Engelant/ en trocken voorts na Poole/ om daer insgelijcks te doen.

'tKasteel van Schrewsbury wiert ook by de Koningse behendigh overrompelt door 4. Man / die hun in Vrouwe-gewaet daer binnen begaven / de 2. als Juffrouwen en 2. als Kamenieren toe-ghesteldt zijnde/ die op't lossen van een Pistool ettelijcke Ruiteren kundschapte en in-latende/ de Bewaerders overvielen/ en met kleine tegenstant 'tKasteel vermeesterden.

Jorck door Richard Malevrer by Nacht voorghenomen zijnde te overvallen/ wiert verbaest als de bestemde ure verscheen/ meinende den Aenslach was ontdeckt / niet teghenstaende hy van zijn Medehulpers die hy vergast hadde / savonts te vooren genoegh versekert was/ en die op hun tijt aen sekere Poorte met Karren vol Wapenen aenquamen / sulcks / dat sy in plaets van Jorck t' overvallen / selfs met schrick yder op 't vluchten stelde: Sommige waren soo ontroert datse (gelijck Malevres Vrou) over Zee na Duitslant vluchten. De Aenslaghen op Chester/ Nieukasteel / en and're steden wouden oock niet gelucken/ veel min die op den Protector en op de stadt London/ daer stracks den Tour vol Wapenen / de stadt met Soldaten / en de Kerckers met Konings-vrienden verbult wierden: Men vondt in verscheiden Herbergẽ en afgelegene Huisen veel Oorlochstuich/ oock Schriften en Brieven van Carel Stuart over desen opstandt / mede een ingestelde Verklaringe waer om de wapenen tegen O.Cromwel gelicht wierden: Maer des niet te min / den Protector konde sich in't begin niet inbeelden dattet ernst was / tot dat hy door 'thaestigh

vertreck

vertreck van Karel Stuart uit Hollant versekert was; Fluckx sent hy zijn Swagher Klappool na de opgheſtane Provincien/ al-eer die van Hull en de meeſte Engelſe Krijgſ benden uit Schotlandt in Engelant af-quamen/ dien hy wiſt om de quade betalinghe/ en dat men hun ſoo weinich vorderde tot hooge Ampten/ onvernoecht en geſint ja ſamen geſ wooren hadden Enghelant in te trecken/ ſich mette Koninghſe te voeghen/ en te ijveren om den Protector van't Geſaghs-Kuſſen af te ſtooten/ ende Karel Stuart daer op te throonen: Die oock by Vranckrijck en andre Staten van buiten groote toeſegginge van hulpe in deſen Aenſlagh hadden. Dan Godt de Heere ſcheen medelijden met Engelant te hebben/ en weerde de volboeringhe van dit Nieuwe Bloet-badt/ alſoo in Schotlant de ſamengeſwooren alle by den kop gevat en in een Schip na London wierden gevoert: De ſtadt Hul en andre plaetſen veranderde den Protector vã guarniſon; en kreegh Penrudock met meer andere by den kop/die neffens noch veel andere door galgh en ſweert gedoot wierden: Koningh Carel en Lord Wilmot (hun verborgen houdende te Heſſammoor in 'thuys van Sir Willem Ingrans/ſich latende noemen Mr. Armourer) alhoewel hy van zijn Broeder den Hertoch van Yorck groote hulpe verwachte/ die oock (ſoo geſeit wiert) alreede 3. Regimenten binnen Rouaen had doen komen/ om die neffens andere naer Engelandt te doen overſchepen: Siende dat alles hem teghen liep/ wende ſich in tijts weder uit Enghelant/ alleen met 3. a 4. Perſoonen vergheſelſchapt: Niet ſonder vermoeden dat hy hier toe een Scheepken heeft gehad aen een heimelijcken oort der See gelegen: Den dans alſo geluckelijck ontſpringende/ onthielt ſich eenige weken in de Meyerije van 'sHertoghenbos/ van waer hy hem ſtillekens weder binnen Keulen begaf/ latende den Protector omſpringen mette vordere ſorge van deſen Aenſlagh: Die oock ſoodanig ontſtelt was over de goede beleidinge en oock quaet geluck zijner Vijanden/ dat hy ſich gedrongen vont Godt voor zijn ghenade te dancken/ en met een/ niet meer ſich ſoo bloot te ſtellen) maer veel eer (gelijck hy oock dede) de ſtadt Londen door Burger-ſoldaten te bewaren/ en de See-ſteden tegens Vranckrijck gelegen/ met andere in't Lant ongeneghen plaetſen met Krijchſ volck te beſetten en in toom te houden/ waer door hy de Republijcke en ſich ſelfs in een ſekeren ſtaet heeft gebracht.

Beau eſt le deſordre, lequel l'ordre produit,

De Handelingh van Vrede tusschen Engelant en Vranckrijck nu als op't sluiten staende/ kreegh een dappere scheur met de ongeluckighe Aenslagh van Koningh Karel: Aenghesien men voorseecker wist datte Francoisen hier lustigh onder roeiden/ opgeweckt door dē Hertoge van Jorck ende andere goetjonstighe der Stuarts: Doch seer qualijck konde den Koningh van Vranckrijck komen tot 't overleveren van Represalie-brieven tegens Engelant/ 'k versweygh dat hy in Oorloghe met den Protector soude verwilght hebben; Doch om aen eenige beschadighde uit Bretaingen en Normandyen vergenoeghen te geven/ deelde men eenighe weinich Represalien op d'Engelsen uit/ die niet tegenstaende al 60. om by den Koning te tekenen gereed lagen/ nochtans alle korts daer aen weder in-getrocken zijn; Dus en gebiel niets voor waer aen men uitkomst mocht verhopen/ alhoewel des Konings Moeye Vranckrijck seer geern in Oorloghe mette Protector hadde gesien: Daer tegens bevlijtichde den Nederlantze Gezant Willem van Nieupoort te Londen hem seer om Engelant en Vranckrijck te bevredigen/ doch heeft (als gebleken is) tot noch niet willen gelucken.

Au Serf patience, au Seigneur prudence.

VVT der Zee arriveerden in Hollant 't Schip Laurens, komende van Genua, op-hebbende 5. Maets, den Schipper, en 2. Passagiers; In de Straet syn zy drymael van de Turcken na-gejaecht, dan t'elckens door kloeck-zeylen ontkomende; Op de Spaense Zee synde, sagen 7. zeylen op hun af-komen, waer door dese 2. Genuese Passagiers meenende dattet oock Turcken waren, in de Boot vielen, roeyende op Gods genade zeewaert in, latende de voornoemde Schipper met syn 5. Maets (de welcke dese 2. Genuesen niet kost bepraten om binnen boort te blyven) alleen 't Scheep Den Schipper met hoop en vreese de 7. zeylen naderende, bevont die tot syn groote vreugd Malgoms-Vaerders te syn, en is soo sonder onheyl t'ontmoeten voor Amsterdam aengekomen, tot groote verwonderingh van yder met 5. Menschen alsoo een gants Schip door Zee brengende; Maer of de 2. Passagiers vergaen, of erghens aenghelant syn, en heb ick noyt vernomen.

Maert

Maert 1655.

BY de Predikanten in Schotlant bleef men noch al even halſterrich bidden voor Karel Stuart / meer uit een aengebooren eigenſchap van onverſoenelicke haet/ die onder de veinſende Geeſtelijcken beruſt/[en waer mee zy de ‡ Werrelt altoos in twiſt hebben gehouden]/ als uit een Godtvruchtigen yver die zy voor den Koningh oft zijn Arme en verdreven Vrienden mochten hebben; Men ſoude met geen onwaerheit mogen ſeggen dat deſe Schotſe Theologanten 't begin en d'oorſaeck van d'Engelſe Beroerten zijn geweeſt: Die haren Koning Karel de 1. verraden/ en voor een ſomme gelts aen d'Engelſen verkocht ende gelevert hebben: Als oock Karel de 2. ingehaelt / gekroont eñ * trou geſwooren hebbende / korts daer aen (veinſende mede te trecken in Engelant) den Koning op de Fronturen hebben verlaten / eñ alſoo getoont wat yveraers zy van de Stuarts waren.

Even wel nu baden ſy noch voor hem/ niet uit liefde/ maer om dẽ Protector te hoonen: Om dan deſe oproerighe den mont te ſnoeren/ heeft den Generael Monck/ Oppergeſachſ-heer in Schotlandt/ het navolghende Placcaet doen af-kundigen:

DEwijl by onſe voorige Proclamatie van den 12. Auguſti 1653. Alle Predikanten ende anderen is verboden te bidden voor, oft te Prediken voor 'twelvaren des gemeinden Konings van Schotlant, Ende wy na ſo lang ſtilzamelyck wachten hopende te ſien de vreedtſame vruchten van onderdanicheidt tot 'thuidige Gouvernement; Maer in plaets van dat, beſpeuren dat verſcheidẽ (-) Predikanten deſer Natie volharden om d'Intreſt van Karel Stuart te prenten in de gemoederen des Volcks, door 't minnelyck voordraghen van hem in hare dagelyckſe openbare Gebeden en Predikatien, (den welcken doch Godt merckelycken heeft verworpen van 't Beſit van eenige Authoriteit over d Onderdaenen

D derdaenen

‡ De leſte Oorlogen van Duitſlant/ Italien/ de geweldige Vervolgingen in Europa / en meeſt al de Roomſe Vorſten getuigen/ en zijn door de genaemde Geeſtelijcke in Twiſt en moeite gebracht.

* Siet op ons 2. Deel Folio 7/ en 101.

(-) De Schotſe Predikanten waren in des Koninghs tijdt groote Meeſters: Men dorf ſonder haer verlof niemant by nacht oft ontyde uit oft in de ſtad laten: Zy alleen verleenden de Paſſe-porten/ en regeerden ſoo wel over 't Weereltlijck als Geeſtelijck; 't Miſſen van dat maeckt haer bal-orich.

derdanen van deſe Republicke.) waer door de handẽ der Quaetwilge geſtyft, de onkoſten en tweedracht deſer Republicke gewackert ſyn, veele vreedſaeme Sielen gebracht in pericul van ontſteltenis, en hun harten van't huidighe Gouvernement: Daer om doen wy mits deſen (in den Name van Syn Hoogheidt den Heer Protector deſer Republicke) elck en yder verbieden, wie 't zy, van en na den dach deſer Publicatie te betalen, oft doen doen, eenig Gelt, onderhout, oft inkomens van dien aen ſoodanighe Predikanten d e alreede, ofte hier namaels ſullen komen te bidden voor den gemeinden Koningh, contrarie onſe voorige Proclamatie: Ende wy begeeren dat ee n yder hier kenniſſe af neme, voor ſo veel ſy ſullen moeten verantwoorden, om in geen Boeten te vervallen. &c. Gegeven onder onſe handen te Dalkeith den 26 Maert 1655.

George Monck.

Dus heeftmen haer geleert wat het is / Andere te willen onderwijſen en ſelfs verkeerde gangẽ te gaen. Vry beter (mijns oordeels) deden in deſe gelegentheit de Doopſgeſinde in Schotlant/ die horende dat ſy van hare vijanden beſchuldicht wierden van een hant te hebbẽ gehad in de leſte opſtant tegens den Protector/ [gelijck Nero eertijts d'oude Chriſtenen mette brantſtichtery van Romen betichte] Daer over den onderſtaenden Brief aen den Heere Protector hebben gheſchreven:

I. Wy verklaren/ dat wy al te ſamen onnoſel ende onwetende zijn van eenige complottery/ en onderhandelinge met eenich perſoon hoedanig het zy in't Deſſeyn waer van geſproken wort/ oft in eenigh andere intentien / ſtreckende tot ſcheuringe in den Staedt en't Leger.

2. Wy verfoeyen alſulcke (oock onſe Broederen) indiender onder ſijn / oft ſooſe mochten bevonden werden Inſtrumenten en aenwerckers van eenige voorſz. quade ſcheuringen / en ſprecken ons getuygen tegens haer / datſe zijn groote Sondaers / en oock Vyanden van de publicque Vrede en welvaeren deſer Natien.

3. Wy verklaren hier by vry willich te erkennen de tegenwoordige Magiſtraet en Authoriteyt/ door Godes providentie over ons geſet / in de handen van onſe hedige Gouverneurs / Oppergouverneur: Aen dewelcke wy niet alleen beloven onſe Burgerlijcke onderdanicheydt / om de Conſcenties wille / maer oock onſe gebeden en ſmekinge tot zegeninghe op hare gerechtige betrachtigen: En datſe op't eynde van hare affairen mogen ontfangen de onſterffelijcke Croone der zalicheydt/ als een belooninghe/ voor alle 'tgeen ſy ſullen doen ofte gedaen hebben voor God en zijn arme volck.

4. Dewijle wy ſien dattet voornemen van onſe Vijanden is ons te brantmercken/ en om niet te doen als deſe/ die dus doende haer ſelfs nadeelich zijn/ ſo geven wy onderdanigh te kennen ſoo aen uwe Eerwaerdicheydt als aen de gantſe werelt/ dattet noyt onſe begeerte ofte meyninghe by eenich menſch van oordeel is geweeſt/ ofte eenige andere particuliere inſichten ofte factien (ſoment noemt) geſecht hebben te heerſchen over haere verſchillende Broederen: Maer God danck yder is gedrongen ſich ſelfs beſt te pyneren/ op datze alle hare vrijheyt hebben. Ende van onſent wegen/ wy en gedragen ons niet anders inde ſaken van Staet ofte hooge bedieningen/ dan ons Nationael geboortrecht mede brengt / dat is/ om te gehoorſamen in een vreedſame ſtant onder de Nac ht die over ons geſtelt is. Onſe grootſte begeerde vrijheyt is een ſtille Gods-dienſt te oeffenen/ welke vrijheyt wy vertrouwen een vrucht is van het werck onſes dierbaren Verloſſers / en een reflectie op de gebeden van veele Volckeren / na een Negenjarigen ſtrijdt van Tranen en Bloet.

En hier in zijn wy vertrouwende datwe een gunstich ooghe van zijne Hooght. de Heere Protector t'onswaert zijn hebbende/ en oock van alle onghevepnsde Christenen; Waer upt wy dan te gemoet sien alles goets voor dese Volckeren/ en voor ons selven/ als een gedeelte van dien. Wy zijn gedenkende op den Huys-vader die arbeydende/met patientie verwachte tot datte Heere verleende zijn tydelijcke en laetste regen van den Hemel om te bevochtigen de Herten des Gouverneurs en gegouverneerde/ op dat de vruchten van gerechticheyt/liefde en sachtmoedicheyt overvloediger mach verschijnen in een wijse en geylige leven/tot meerder bequaemheyt der Magistrature om te regeren/en des volcks om gereeder te gehoorsamen: Ende de volckeren waerdiger moghen werden gezegent te zijn/ 'twelck wy anders vreesen haer onwaerdiglijcke sal verhinderen.

Met groot vergenoeghen nam zijn Hoogheit de openhartige verklaringe van dese Luiden aen: En op dat oock van zijne zijde niet en soude schijnen te ontbreken de behoorlijcke sorge voor Schotlant/ soo sent hy haer na de gelegentheit des tijts desen Brief:

WY en twijffelen niet oft gy sult voor desen al gehoort hebben van de handt Godts/ dus langh met ons geweest in't verstropen van de wederspannige opstant/ en wy verhopen door zijnen zegen over onse wercken/ datter een effective middel voorgenomen sal worden tot een gheheele vernietinge van den gantse Aenslach: Als wetende/datte overige Vyanden dese Natien soecken te wickelen in Nieuwe Ellenden wy verbinden ons selfs en oock alle andere die toevertrout zijn de bewaringe des Vredes deser volckeren/ verplicht haer over al voor te komen en te verstropen het voornemen der Vyanden: Dies halven/ als een bysondere middel tot dien eynde/ bevelen wy u wel ernstigh te ordonneren/datter vlijtige wacht (soo als de Wet heeft geboden) trouwelijck werde gehouden/ om nau opsicht te nemen van alle Vremdelingen in onse Landen (en voornamelijck omtrent de See-custen/) 'twelck niet alleen een middel zijn sal om alle lose en lichtvaerdighe menschen upt te boenen/ maer oock voor die van over See herwaert over komen om hun aen 't vuyr alhier te warmen/ datte selve gevangen worden/ voornamelijck indienmen verseeckert alle die gheen goe rekenschap van haer doen geven konnen/ op dat alsoo verbroken werden alle periculeuse vergaderinghen en by een komsten. Hier op sullen wy u uyterste plicht en yver verwachtē/wetende dat alles watmen na de Wet doet oock in dese gelegentheyt met haest werde gedaē/ op dat door belettinge van sodanige dangereuse desseynen als dese die mach gesmoort werden in hare geboorte/ ofte al-eer sy tot hare rijpheyt komen. Ick blyve U seer geneghene Vrient. OLIVIER P.

VAn Enghelandt wy na Italien wendende/ bevondt in d'eerste weeck deser Maent te Venetien 41. Raden by een/ om te verkiesen een nieuwen Hertoch over hare Republijcke: De keure viel eenhellich op Carolus Contarinus/ eertijts ghewesen Gevolmachtichde op de algemeene Vrede-handelingh tot Munster/ ende zijnen Soon Procurator van den Staet. Nu stonden na gewoonte noch gesloten de Kerck-deuren van St. Markus/ van die uyr af dat de leste Hertoch overleden was: Waer door d'Ingesetenē als savonts de Deuren geopent waren/ soo meenichvuldich binnen drongen/ 'tsy om 't Bloet Christi (datmen daer segt te zijn) te besoecken/ als haren vorderen Godsdienst te plegen/ datter wel 70. doot verstickt en 60. in onmacht gheraeckten/ daer onder 2. Adelijcke Venetianen: Het welck oock veel toe quam door eenighe Beurse-snijders/ van de

welcke men Orie onder de Dooden vont: dese hadden de sacken vol gelt/ Juweelen en goude Ketenen diese gestroopt hadden / doch weder te recht quamen / door de doodt / die hier vonniste / de schult ontdeckte / en doemende vigoureusselijcke / executeerde als een Soube-rain daer geen appelleren gelt.

La vita il fine, e'l di loda la sera.

Korts daer aen is den Nieuwen Hertogh te Venetien gekroont/ met soo veel gejuich ende onkosten / dattet my verveelen soude die te verhalen/ met een woort/even als of die Republijck noch ongemack noch last en had in den bitteren Oorloch met 't Ottomanise Rijck op Kandien/ over Dalmatien/ en in d'Archipelles.

DEn 23. deser heeft Willem Boreel Gezant van hare Ho. Mog. tot Parijs Gehoor ghehad by den Koningh en de Koninginne/ siet hier den inhout en d'eigen woorden zijns versoecks/ dien hy oock korts daer aen in Geschrift aen den Graef van Brienne heeft overgelevert;

POur auoir le payement des sommes pour des Vivres ostés & pris par les Galleres du Roi, hors de Trois Nauires Hollandois à Toulon, l'An 1 6 4 8 1649. & 1651. par Arrest declareez restituables.

La Declaration sur la Liberté aux Subiects des Prouinces Uniees, de pouvoir charger d'un Haure de France à autre, sans estre subiect aux defences ou impositions qu'on vouldra faire à tous autres estrangers.

La Declaration du Roi pour reglement a la Mer, contre ceux qui arment & sortent des Haures de France, sans donuer preallable caution comme il est porte mesmes par les Ordonnances.

Ordre en particulier contre les depredations qui se commettent fort licencieusement à Calais, sans, que Monsr. le Gouverneur s'en oppose, comme cy deuant.

Le payement du fret de deux Nauires Hollandois, pris en seruice du Roi à la Rochelle par les Commr. de Neufchese; Et le payement de l'une, qui a este prins par les Anglois, & la restitution de l'autre, Armé a Toulon.

La relaxation des Nauires Hollandois, saisées dans les portes de Provence, sans subiect, dont quelques uns sont charges de Marchandises, comme aussi des Fruits perisantes.

La Declaration du Roi sur les points du grand Memoire de l'Ambassadeur, presente a sa Majesté en une Audience publicque le 12. Ianuier 1 6 5 5.

Tous ces memoires par escrits plus amples sont entre les mains de Monsr. le Compte de Brienne, comme plusieurs aultres, sans iamais auoir sceu obtenir Response par Escrit.

ONverwacht sachmen in 'tbegin deser Maent over byna gants Duitschlant een geweldigen Water-vloet/ [vry seeckere Voorboden van Godes gramschap] die te Neurenbergh in de Borghers Huisen liep/ te Dresden over de Brugge spoelden/ om Magdeburg Moolens en Dycken in-storte/ by Hanauw dapper hoogh op-swol en 't Landt bedorf/ te Bremen 5. Jocken van de Brugh dreef/ en de d'Elve soo aen-perste datse Rotzen en Bosschen af-scheurden: Soo dat byna yder gevoelen had van de dulle stromen; Daer volghden stracks een algemeen gevoelen op datte Sweden [die niet als Volck vergaerden/ Legers en Vlooten toe-rusten] Duitslant in dē Somer weder souden besoecken en den Oorloch aen doen/ waer door dē Keiser alles in de Wapenen bracht wat hy konde / de wyl hy duchte dat om de Vervolgingh aen d'Euangelise ghedaen/ men hem in wederwraeck onverhoedts in d' Erflanden sou vallen. De Stadt Hamborgh om de gunst die zy Denemarcken toe droegh / wiens Burgeren oock genegen warē om Koning Fredrick in hare stadt te hulden/ steloen haer van binnen bestandt om een Belech af te keeren. De Gulicks/ Berghs en Kleefse Landen wetende dat den Sweedtschen Koningh de Erffenis van die Landen waende te eighenen / waren seer beducht/ want de Rycke Lieden / selfs den Vorst van Nieuborg vluchten met hun beste goederen uit 't Lant na Ceulen. De Staten Generael deden oock de steden by haer in't besit / en voortydts aen't geslacht der Kleefse Hertogen behoorende/ sterck besetten / en alle de Frontuyr-plaetsen na den Duitsen Bodem geleghen/ wel bewaren. Die van Pruissen twyffelden niet het soude haer gelden om den Tol Pillaw: Dantzich waende 't allersekerst dat de Sweed haer mette Vloot ter Zee/ en met 't Leger uit Pomeren te Lande op de Weyssel sou besluiten / alsoo hy nergens anders geen Schepen toe van noode had/ dies willen zy de Pontkamer sluiten / en alle vreemde Vorsten tot hulpe noodigen: Zy werven dan Volck / en versterken de stadt/ den Havelbergh / de Schants op den Weyssel / en Termunde / etc. De Croon Polen die op eenige zyner Waywoden mistrouden/ bood nu van selfs 'tgeen hy voorleden Jaer niet wilde / de Kronen [synde 't Sweedse Schilt] uit 't Pools Wapen te schrabben / om alle moeite te schuwen/ maer nu wilde Sweden niet daer mede vergenoegt syn.

Denemarcken om de Sont verlegen / duchte dat men hem te lijf om de Vaert van dien wilde/ dies schrijft hy by de Vrienden om hulp/en rust self een Vloot van veel Schepen met weinich Volck uit. Dus zijn alle Vorsten om d'ongerustheit der Sweden ongherust: Want sy wisten wel dat hy den Protector in Engelandt bekent hadde ghemaeckt hoe hy een gewichtigen Aenslagh van groot ghevolgh voor hadde/ die (so hy hoopte) tot † voordeel der Protestanten wesen sou: dat men in Sweden alles tot geldt maeckte / den Tol / het Yser / etc. verhoogde/ de vremde Coopluiden tegens beloften beswaerde / den verbannen C. Vierselt by Usedom een Vestinge om gelt verkocht / en de Rijckx-raden selfs onverschoont / mosten 3. Regimenten uit maken/ patenten wierden in Finlant/ Lijflandt/ Pomeren en Bremen gesonden/ Canon gegoten / Vendels gemaeckt / Schepen gebouwt/ en op een aengestelde Rijckxdagh tot Stocholm sach men te gemoet een wijsende Hant werwaerts sich dit aengheſtelde Onweder soude heen wenden.

De Sweden selfs en loochenden 'tvoorsz. niet: Maer onderwijl ontledichden sy hun oock mette Begraefnis van d'Heer Axel Oxenstern/Graef te Zuidermeer/Vrij-heer in Kymitho en Nynaes/Heer ten Frijholm en Tydon/ Ridders/ zijn Coningl: Majestt. en 't Rijck Swedens Raedt/ Groot-Kantzelier ende Opper Lant-richter over Wester Norlant/Lapmarcken/Jemptlant en Heerdalen/etc. die den 8. Septemb. 1654. te Stocholm was overleden/ en den 28. Maert Anno 1655. aldaer in de groote Kercke begraven/ met een groot gevolgh van Menschen: Van waer hy na Frijholm is gevoert/ ende aldaer in een Tombe geset. Dits zijn Graf-schrift:

ZUr Leid und Traurigkeit drey Vrsachen die sein
Begraben und gelegt hie unter diesen Stein;
Der Kirchen freud und nutz, des Vatterlandes ehr,
Der Weltberuhmte Held, des Reiches Kantzeler.
Dis Leser recht bedenck, geh hin und sage frei,
Das Schweden seiner zier hier durch beraubet sei.

De waerdicheit des Verstants van desen Heer meinen veele dat weergadeloos in Europa/ ten minsten in Sweden zy geweest: Hy wierde oock getelt omtrent 't Jaer 1632. onder de Ses Wijste persoonen van Christenrijck/ de welcke waren

In Yrlant, Den Viceroy Mylord Deputé van Wentworth. *Naderhant ongeluckigh te London gebijlt.*

In Nederlandt, Den Heer Prince Fredrick Hendrick, van Orangien, Opperſte der Krijgſ benden van 't Vereenigde Nederlant, &c.

In Vranckryck, Den Heer Kardinael van Richelieu, Opper-Raet des Rijcx, en Voogt van Koning Louis de XIII.

Den Ambaſſadeur Hugo de Groot, ſwermende in Vranckryck over d'onluſten der Relige in ſyn Vaderlant. Storf op d'Ooſt-zee, ende is te Roſtoch begraven.

In Sweden, Den Heer Axel Oxenſtern, Kantzelier des Rycks.

In Italien, Paus Urbanus de viij. die regeerde met goede lof 21. Iaren.

Den Soon van Oxenſtern quam in zijns Vaders plaets: Ende op den 22. deſer is den Rijckx-dagh tot Stocholm gehouden/ aldaer bedecktelijck deſe Voorſlaghen zijn gedaen:

1. Hoedanigh men 't Koningryck en de Fronturen om de groote Krygſwervingen der Nabuyrighe Vorſten, van alle gevaer mochte verſekeren.
2. Hoedanigh men daer toe Soldaten mocht werven.
3. Waer uit men de Middelen der voorſz. Onkoſten zoude vinden.
4. Een Scheepſ-vloot uit te ruſten, en al 't Volck uit Sweden met beſlaghen Schepen over Zee op de Vergader-plaets te voeren.

Deſe ſaken (alhoewel van een gheheel andere Verruwe als van haren Christina) jeuckten al-om de Ooren der Sweden / voornamentlijck die by den Duitzen Oorlogh tot Staet/ en ſy en hare Geſlachten Machtigh/ Rijck en opgheblaſen * verquiſtende waren gheworden / doch nu by den Vrede van Munſter alles verteerden: Dies ſtemdt men ſeer lichtelijck om na gewoonte harer † Voorſaten den Nagebuyren als een dullen Hont op't Lijf te vallen/ ende een roof te halen daer't hun gevalt/ [En dit wert hedenſdaegs genoemt voor de Relige te ſtrijden/ een poinct daer men de Gemeente alderbeſt mede op 't hollen kan helpen: Dits de Stock die de Vorſten deſer Weereldt om ſich te behelpen in haer woeden / ſtracks aenvatten en verſieren om andere mede te ſlaen;] Eenige verreſiende onder de Sweden vreeſden uittermaten dat deſe Aenſlaghen ſoo niet en ſouden volghen als die van Guſtavus Adolphus / alſoo haer voorſpoocken den ſchielijcken brant te Nykopingh op den 2. February 1655. toen 't Slot en de Woo-

* De pracht der Jonckers in Sweden is ſoo groot gheweeſt in alle koſtelickheit/ datſe in weinigh tijts weer kael en beroit ſijn geworden: Dat is/ ſoo gewonnen ſoo verteert.

† De Noormannen/ die voor duiſent Jaren de gantſe Weerelt doorſtroopt en gerooft hebben/ ſelf tot 't Eilant Rhodis en Grieckenlant toe.

de Wooningh der Oude Koningin gants door 't Vuyr verteerde / die men houdt dat van schrick sommige daghen daer na storf / alsoo daer veel kostelijckheit (want daer wiert niet gebergt) versengt wiert. Den 22. April is 't Doode Lichaem op een Bedde met Swart Laken behanghen / ghebracht / boven de selve een Swart Fluwelen Hemel / daer aen 12. Kristale Kroonen hongen met brandende Keerssen / rontsom 't Bedde sachmen ontallijcke Silvre Kandelaers met Wasse Lichten.

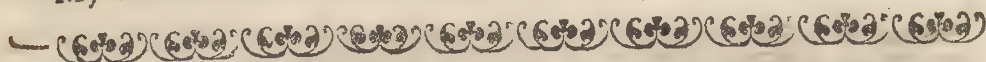
IN Hollant kreegh den Vice-admirael M. de Ruiter last de Koopvaerders na de Straet te geleiden / en d'onlusten met die van Zalee (door 't misverstandich plonderen van een harer Schepen ontstaen) by te leggē. Sigismundus Schop wiert door zijn Rechters om 't overgaen van Bresil gants vry gesproken / (mits d'Onkosten van Justitie betalende): ende dit was 't leste Gezangh datmen van de West-Indies had.

De Rovers van Algiers omtrent 40. zeylen sterck deden in dese maent seer groote schade aen der Christenen Schepen in de Levant: Zy namē in korten tijt veel heerlijcke Schepen / sommige zijn door hun aen de gront gejaecht / andere verbrant en vernielt: Onder de genomen worden dese getelt / waer van 't Bootsvolck in Barbarije tot Slaven zijn gemaeckt:

1. De Drie Schelvissen met 400. Balen Wolle van Venetien na Alikanten gaende, op hebbende 36 stucken en soo veel Eters. *elck man een stuck.*
2. De Ioseph van Hamborgh. van Genua na Livorne gaende.
3. St. Maria van Hamborgh, gaende als vooren.
4. 'tRat van Avonturen, met 34. stuc, 44. Eters, 3. Verdecken, van Cadix na Livorne met 25000. Realen, en Rogge gaende.
5. St. Maria van Genua, geschat op 25000. stucken van Achten.
6. De Sevenster met Vygen. 7. Een Fluyt uyt de Condaet.
8. De Bonten Haen van Hollant, met Corinten.
9. Een Venetiaens Scheepje met Teer.
10. d Orange Boom van Villa Franca, met Zout.
11. De Fluyt Someren van Hoorn, met Noortze Last gesoncken.
12. Een met Suycker en Taback. En meer andere.

De eigenaers en beschadighde moghen hun troosten met 't veersjen van den Koningh Demetrius,

My dunckt niemant onzaliger als die noit tegenspoet gehad hebben.

April

April 1655.

TE Romen waren de Kardinalen noch in 't Conclave over een nieuwen Paus twiſtende; *Carpegna*, *Fiorenſola* ende *Capponus* quamen onder andere ſeer in bedencken, want *Capponus* ontſach hem geen gelt te verſpillen, waer door hy eens 28. ſtemmen kreegh; Dit verſtelde ſommighe hun Compas niet weinich, en ſaten *Aßalli* en *Aſolini* malkander dieſhalven luſtigh in 't hair; Onderwijl is den Kardinal *Colomna* (Protector van Duitſlant) te Romen gekomen, en met 60. Carotſen na Vatican gereden, daer hy aen den Ingangh van't Conclave by al de Cardinalen is verwillekomt, en zyn Geloofs brievē over leverende, ontfangen, en binnen getreden, als mede *Duraſio* en den *Lantgrave van Heſſen*; Pater Oliva Ieſuijt verdrietende dit langh vertoeven van kieſinge, gaf een Boeck uit daer in hy Innocentius leven ſeer prees, ſeggende, dat Godt

het noodich had geacht op dese tyt hem uitte weerelt te verlossen,&c. 'twelck die nu nal yn Kroon staken, oock soo verstonden; De *Medicis* drongh endelingh deur met *Chisius* d'alderjongste Kardinael, dit behaeghden de meeste om dat hy een geschickt en deugdigh Mensch was, en de stemmen braken op den 7. April voor hem uit, dewyl alle Factien in hem een einde hadden, en elck op dese Mans goet leven en geschicktheit zagh; Soo ras was de Verkiesinge niet geschiet of men hoorden al 'tGeschut van Engelenburgh af-donderen, en soo losten oock al de Soldaten die op de Marckt van St. Pieter stonden; Cardinael *Trivultius* als Eerste Diaken quam met het Kruis op de plaets die men de gezeghende Zale noemt, en riep uit de Verkiesingh des Paus; Toen quamen alle de aenwesende Ambassadeurs des Paus Voeten kussen; Men hernoemde hem met den Naem van ALEXANDER de 7. ende daer na is hy in St. Pieters Kerck gesalft, gekroont, en by 't Canaille uitgeroepen *Langh leeff Paus Alexander de Sevende.* 'sAnderdaeghs beval hy in allen Kercken Geestelyck en Weereltlycke te bidden voor syn goede bestuyringe. Dry daghen langh heeft men te Romen gevuyrt voor al der Cardinalen en des Ambassadeur Huisingen. Hy dede stracks alle Eet-waren af-zetten; Verboot syn Vrunden geen Geschencken aen te nemen: Begeerden oock geen Vrouwen op 't Hof, En korts daer aen bevredichden hy den ouden haet die tusschen de Huisen *Medicis* en *Barbarinus* was geweest: Begeerden oock niet dat de Kardinalen anders als in hun Roode Rocken hun souden kleeden; Hy scheen door syn grooten yver in het begin Spanjen en Vrankryk te willē vereenigē, en Venetien tegens den Turk by te staen, maer van dees twee goede zaken en volghden niet: Zelfs, als hy had voorghenomen sich simpel te Kleden, te gaen in plaets van sich te doen dragē, en noit syne Voeten om te kussen toe te reicken, so wiert hem dat van de Kardinalen afgheraden, alsoo hy de voorgaende Vaders met sulck doen sou schandaliseren, en sich in pericul brengen van niet langh te regeren; Dus voegden hem ALEXANDER na de Wereldt; Nochtans hy was en toonde sich Godtvruchtich: Want hy maeckten vry alle de Gevanghens op den Bergh van Barmhertigheit; En begiftichde den Armen van sommige Kercken met 40000 Kronen; Noch gaf hy 50000. Kronen aen den Prins *Borgheso*, te besteden aen Godshuisen; Alle Geschencken weigerden hy; En vergolt syn deughdtsame Vrienden na syn vermoghen: Als Cardinal *Carrodo* maeckten hy Datarius, en Mr. *Rancon* desselfs sub-Datarius, Mr. *Rispigliosi* Secretaris van State, Mr. *Piccollomini* Secretaris der Memorialen, Mr. *Altoriti* Secret. der Cypher-brieven, Mr. *Meltio* Gouverneur van Romen, ende andere meer, 't welck veel uitghewcken Engelsen en Royalisten waren. Dus heeft sich ALEXANDER aengestelt: soo schielyck opgeklommen als yemant van al 'tGeselschap, want Paus Innocentius maeckte hem den 9. Febr. 1655. Cardinael en Secretaris vā State; Te vooren was hy Bisschop van Permola, Vice-Legat van Ferrare, Inquisiteur van Malta, ende Nuncius tot Ceulen en Munster op d'algemene Vredehandelinghe.

handelinghe; Daer hy seer gemeen was met Monsr. Boulangier, Secretaris van Duc de Longevile, overmits die voorseggens wijs Anno 1648. ront uit zeide dat *Chisius* noch Cardinael zoude worden, en eintelyck tot de Pauselicke waerdigheit geraken, doch als andere en selfs oock *Chisius* daer mede lachten, zeide Monsr. Boulongier, *dat hy wel wenschte dan syn vrunt te syn, om van hem begunsticht te mogen werden,* Daer *Chisius* weder op antwoorde, *Ia, Ia, ick sal dan u Vrient syn, maer ghy most soo lang wachten, &c.* Dus schertsende hebben zy beide geprofeteert; Want *Chisius* (nu ALEXANDER) sondt stracks na dat hy Paus geworden was een Bode en Brief na Rouaen aen Monsr. Boulangier, hem noodigende na Romen te komen, en de vol-eindinge syner Profecye te sien, en daer t'ontfangen de gedane Beloften, uitte hant van die 't niet geloofde, doch nu in der daet waer te syn had bevonden; 'twelck men ghelooft niet minder is geweest dan een Cardinaels Hoedt,

IN Hooghduitslant was't nu tamelijck in rust: De stadt Munster had sich ten behage van den Bisschop mette selve bevredicht: De Keurvorsten (alhoewel noch mager) poogden te oegsten hunnen Vrede met d'Ondersaten: Keiserl. Maiestt. des Rijcks stenden insgelijcks vernoecht hebbende / ijverden om Ignatius den Aertshertogh Coningh van Hungarijen te doen kroonen: Alhoewel selfs onpasselijck/en meer na een warme Badstoof als yets anders wenschende: De Oude Keiserin Eleonore op den groenen Donderdach 12. Vesses de Voeten hebbende gewasschen/ storf/ en maeckte meest al haer goet by Testament aen dẽ Aertshertog Leopoldus Wilhelm/ die om te beter tot de possessie van dien te komen / om de slechte stant der Overheerde Nederlanden / voor nam aen den Koningh van Spangen de ontslagingh zijns Gouvernements der voorsz. Nederlanden te versoecken.

VRanckrijck toonde sich dese Maent veel vinniger als oit om de Engelse te hoonen: Alsoo men in Engelant tot soo wijde kennis was gekomen/ dat al-eer 't laetste Verraet tegen den Protector ontdeckt was / den Kardinael Mazarini by de Koningin van Engelant tot laet in de nacht was geweest/ eñ haer aldus aengesprokẽ: Dat CAREL STUART haer Zoon voorseker in Engelant was, ende alreede geproclameert, doch sich noch bedeckt ende vermomt houdende, &c. Oock moeident Vranckrijk dat men onder veers lest opgestane hadde bekomen sommige Vendels/waer in dese Letteren stonden H. D. G.

'twelck men ontwijffelbaer hielt Henrick Hertoge van Glocester te wesen: Dese voorsz. Vendelen zijn den Protector gepresenteert / en te Withal opgehanghen: Sulcks dat 't Hof te Parijs daer over/en oock omme de demandes van den Protector in te wilghen/te weten: Wedersijts Rebellen t'expulseren en niet t'assisteren; De Protestanten alsoo wel door geheel Vranckryck in hooge Ampten en Functien t'admitteren als de Papisten; Ende een breeder verklaringhe op andere difficulteyten te doen. Alle 'tselve de Francoisen soo dapper heeft ontstelt / dat den Koning zijn Gezant flux weer na huis van London ontboodt / begeerende van geen vorder Handelingh te hooren: Doch alhoewel Monsr. de Bordeus Frans Gesant Paspoort om te vertrecken versocht / soo is hy even wel binnen London gebleven. Maer de Francoisen hebben strack alle Engelse Goederen in geheel Vranckrijck verseeckert/ daer onder 6. seer rijcke Koopvaerders / die van London na Rouan wilden/ die men te Havre grace besloegh: Dit doen veroorsaeckten dat den Protector in 't Kanael insghelijcks met alle Franse Waeren dede: Als dit den Koningh van Vranckryck hoorden / heeft hy terstont alle der Engelse goeden ontslaghen / 't welck toen oock in Enghelant met de Franse Waeren wierde gedaen. Dus hielt het eene Swaert d'ander in de Schee; En korts daer aen dede den Protector in 2. Barcken na Dieppe over-schepen 24. Enghelse Tellen ofte Ry-paerden/ die hy (soo de Overbrengers seiden) aen den Koningh van Vranckrijck vereerden.

Op diergelycke voorvallen plach Koning Iacobus van Engelant te seggen:

Die sich na de gelegentheit niet een weinich stellen kan, is onvermogens sijn Gemoedt te regeren, en diesshalven onbequaem om Landt en luiden te gebieden.

IN den aenvangh deser Maent troek de gewapende Borgery van London (tot bewaringhe der stadt gelicht) buiten na Moorfielt / Gen. Major Skippon was haren Geleider; Den Protector/ zijn Raet en twee Soons/ d'Ambassadeurs van Hollant en Genua/ den Lord Major/ d'Officiers van 't Legher en veel andere Grooten verscheenen aldaer; De voorsz Borgers 5000. sterck trocken rontsom een Houte overdeckt Theatrum / daer op den Protector met de zijne sat/ omringht van loutere uitgeruste Benden Ruiters; Dit en de meenichte

meenichte der opgesmuckte Rijkers / soo in Karotsen / te voet als te paert / vertoonde op sijn Engels een geheele Jaermarckt van Sinte Germain. 's Nachts verbranden wel 20. Huisen by de Nieuwe Beurs. Ende men sach veel Pasquillen 's morgens door de stad geplackt / schimpende op den Protector en sijn Regeeringe: Doch also men wel konde bevroeden uit wat gemoederen dit sproot / soo wiert Harrison / Mr. Carew / Capit. Courtmey en andere wech gevoert op Windsor / 't Eilandt Wicht / 't Kasteel Pendennis en Poortlant; Jan Lilburn op Jarnsei geknevelt sittende / meinden een groot pack Schriften na Vranckrijck te senden / doch den Brenger in een Boot verspiet zijnde / wiert achterhaelt / maer de Schriften had hy met een steen in Zee doen sincken. Te Oxford waren d'Ingesetenen so verbittert op Lord Wilmot om dat hy Koningh Carel soo onbeschroomt in Engelant aen de Croon meinden te helpen / datse sijn Huis aldaer gantschelijck af-wierpen / en 't Huisraet plonderden.

Doch dit alles en voldede dē Protector niet in 't voltrecken der vrede met Vranckrijck: De zijne spraken als de Francoisen / yeder Natie malkander verwijtende datse oorsaeck waren van 't belet des Paix / daerse toch beide schuldich aen waren / overmits niemant van 't sijne wilde wijcken; Onderwijl was van Brussel te Duinkercken gekomen den Marquis de Lede / om indien moghelijck yet goets voor de Kroon Spangen te verrichten / 't sy om op te houden de Handelinghe met Vranckrijck / ofte hulpe voor des selfs Nederlanden tegens de Fransen t'obtineren: Hy verkreech den Tijtel van Ambassadeur Extraordinaris / doch verrichte meer in 't op-proncken van zijn Gevolgh als in de saken van sijn Meester / om dat men wel wist dat hy nergens anders by den Protector door een Oorloch-schip uit Vlaenderen in Engelant wiert gehaelt / dan om de Francoisen jelours te maken van dat hy mette Spanjaerden yets bysonders tracteerden: doch ghelijck den selven Marquis de Lede niet vruchtbaerlijcks te London en dede / soo en is oock tusschen Vranckrijck en Engelant in 't minste niet gevordert 't gunt waer aen men een trou Verbont mogt verhoopen: Dan de roveryen op Zee bleven noch tot groot nadeel des Koopmans echter duyren.

Dyonysius Halycarnasseus zeit, Zedert de Weerelt gestaen heeft en zult gy niemant vinden die 't alles na wenschen en begeeren gegaen heeft.

HEt was oock in dese Maent datte gruwelycke Moort aen de Protestantẽ in Piemondt wierde begaen, door de Iesuiten te Turin onder den Tytel van *Raet van de bevorderingh des Catholycken Gelooffs*, in 't werck gestelt, eñ door Yrse en Franze Soldaten Heidens uitgevoert, tot een eeuwige schantvlek der Roomsgesinde in onse Eeuw'; Ick schrick aen 't Verhael, alsoo aen de zekerheit van dien niet en is te twyffelen: Tusschen Italien, Vranckryck, Duitslant en Switzerlant grenst Savoyen en Piedmont, in de zelve leggen 2. Valeyẽ als Lucerne en Angrone, vervatende de Kerck van St. Ian, den Burgt Lucerne, Bubliane, Fenil en Bucheras, dese leggen ten zuiden; Noordelyck is de Kerck van Angrone; Ten westen die van Tour, Villar en Boby; Roras, St. Bortholomeus, Prarustin, en Rocheplat zyn kleinder Valeyen hun scheidende van 't dal van Perouse, welck Perouse vervat de Kercken van Pramol, S Germain, Villars, Pinache, la Chapelle en Pommaret, de Revier Cluson loopter midden deur, eñ scheit aldaer Vranckryck van Savoyen; Ten westen legt de Valeye St. Martin, Macel, Prals, Rodoret, Riclarret, Faêt, Bovil, Traverses, Chabret en Zalse; Alle seer Volckryck en tot de toppen der Bergen bewoont, om datte Gereformeerden aen de Piemontoise zyde hun niet mochten uit-breiden, bestaende in wel 22000. Zielen, meest Protestanten, eenige weinige Roomse verre van dese af-woonende; Dese voorsz. Valeyen den Hertoch van Savoyen van outs en nu behoorende, syn altoos beschermt geweest, en begiftícht met veele Previlegẽ; Daer zy zedert de Iaren 1100. en vroeger hebben ghewoont onder de vreedzame beschermighe haerer Souverainen soo Princen van Savoyen als andere: Van Onrooms gevoelen: Dese Luiden hare Voor-ouders hebben altoos onderdruckt geweest van de Roomsgesinde, om datze oock niet in-volgen wilden de nieuwicheden en groote inbreucke der Kercke Christi, die uit giericheit, en lust tot Heerschappye, gewelt en macht, 'tWeereltlycke Swaert aen namen, de Christelycke plichten van Vrede, Lytsaemheit, &c. also verwerpende, en vervolgende ja dodende dese Protestanten om datse den Paus, de Mis, 't Vagevier, 'taenbidden der Heiligen, en de ydele Sacram. verwierpen, dingen die zy wel wisten dat de Papen neffens 'tgebruick der Beelden uit hun pooten hadden gesoghen, mette Christel. Relige noch de H. Schriften geen gemeenschap haddẽ, en dieshalven leden veel liever datmen haer 'tleven soude benomen hebben, als de ware Christelijcke Religie, en storven aen staken, en in 't vuyr als ware Martelaren om de name Iesu. 'tWelck weder om niet weynich bitterheyt der Roomse op hun geladen heeft, al soo men byna tottet Iaer 1300 weynich Natien vont die soo resoluyt tegens des Paus dwingelandy gingen als dese; Maer als nu in Ianuary lest dese voorsz. Luyden om de verniewing van hare Previlegien in onlust met den Hertoch van Savoyen raeckten, hebben de Iesuiten hare slach waer genomen, en gedacht eenmael uyt te roeyen allulcke waer of al de Protestanten sich beroemen: Van dattet ware Licht altoos onder de Roomse Kercke gebloncken heeft; De voorsz. Iesuiten onder de Tytel van *voortsetters van 't*

van't Catholijck Geloof maeckten een Collegie tot Turin, en mette Moeder en den Iongen Hertoch (maer 12. Iaren out zijnde) hebben zy inghebracht, hoe datte Yren door den Protector uyt hun Vaderlant waren gejaecht, en om hun Religie verdreven, deselve waren nu klaghende, alsoo 2. Regimenten uytter Spaense dienst tot Franse overgheloopen waren, datmen haer soo weynich de hant boot, en denoterende op de Protestanten in Pignarol, en de Ketters in so bequamen plaets dulde, als leggende tusschen, Italien, Spangien, en Duytslant: Soo wierde in consideratie gebracht oft men dese Yren konde plaetsen in Pignarol, mettet uyt stoten van de Protestanten aldaer, 'twelck geensins by eenige smakelick zijnde, zijn naderhant door de Iesuiten andere Tentativen gedaen, te weten, om de Misse onder de Protestanten in te voeren: 'tWelck niet willende gelucken, hebben dese onder beschuldigingh van dat dese Luyden haer te wijt hadden verspreyt in't Lant, en tegens hare Souvereyn rebelleerdē, onder 'tgesach van den Marquis Pianese, dese Arme Luiden eerst bedrogen, daer na overvallen, en ongenadelick vermoort; Het was den 21 deser dat desen Marquis met 6. Regimenten Francoisen, 2. Regimenten Savoyaerts, ende een Regiment Yren aen de passage van 'tGeberghte quam, daer hy om de sterckte sonder verlof van dese Protestanten niet in noch door mocht, maer hy voorwendende dattet den wille synes Hoogheidts den Hertoghe van Savoyen was van eenige verswackte Regimenten in hunne Valeyen te Legeren, om daer wat Adems te halen, onder Belofte, Eede, en Hantschrift des voorsz. Marquis eñ de andere Officieren van in't minste aen yemanden eenigh gewelt oft overlast te doen, soo wort hun dat toegestaen om niet ongehoorsaem te schynen aen haren Wettigen Souverain, soo verre van daer was't dat zy (gelyck men te Parys en te Turin, en te Romen onder de Pausgesinde uit-stroide) ongehoorsaem oft rebellich waren geweest tegens haren Prince, alhoewel zy nochtans ongehouden waren volghens hunne verleende Previlegen eenighe Inquartieringhe van Krychs-volck in hunne Valeyen toe te staen.

Dus trecken zy dan in van de syde van la Tour, en toonen stracks aen noch een anderen hoeck van 'tGeberghte datse ghewelt en overlast wilden doen, by de voorste Troupen was een Franciscaner Monick eñ een Priester, dese staken met eighen handen aller-eerst de Kercke van St. Ian en de treffelickste Huisen in Angrona en tot La Tour in brant, en daer geen vlam en was schoot dē Priester met een daer toe bereide Carabine; De Soldaten vielen op de Menschen, en stelden hun aen de wegen van't Geberghte daerse versloegen de geene die 't meinden te ontvluchten; Te Tailliereta (een klein Gehuchtje op een der hoogste Bergen van La Tour) bedrevense duisentderleye gruwelen aen 150. Vrouwen en sommige Kinderen diese daer na alle de Hoofden af-hieuwen, daerze mede bolden en speelden; Ia de sommige beten en slingerden in de Hersenen deser vermoorde Kindertjes, maer hielden wel haest daer van op als sy voelden dattet haer Mage (ghelyckse selfs seiden) niet en konden verdouwen; Andere kerfden en sneden zy als warent Visschen; Zy namen van een Arme Vrou die

nu noch

nu noch leeft en hun ontvlucht is, na datse haer wreedelyck mishandelt hadde) haer longste Kintje in Luyren gewonden, en wierpent met veel andere van een steile Rotze; Andere namen met hun tween een Kint, en dat by yder Been vattende, scheurdent van malkander, en sloegen malkander mettet 'tselve om d'oren. Eenen Pieter Symonde van Angrone over de 100. Iaren out, en zijn Vrou 95 hebbense in hare Huysen verbrant, weygherende de selve 'tleven alvoorens te benemen. Andere sneden sy de schamele Leden af: De Borsten, en anders, en staken daer Buspoeder en Sout in, met ander e gruwelijcke stucken aen Vrouwen en Dochters, die so lang martiliserende, totse neder vielen, en den geest opgaven. Sommige wierden by een Been aen Bomen gehangen: Andere door haer Fondament gesplitst, en op de Turckse maniere aen staken in de Aerden en op pennen gesteken: Tot la Tour hebben sy 4. Ouderlingen daer onder Mr. Paul van Rossane, en veel andere aen en Galgh ghehanghen: 'tHuys van Angrona hebben sy verbrant daer al de Protestanten versamelt waren, en die metten Swaerde gedoot: Nemende de Gedeputeerde van St. Ian en Angrona die om met haer te handelen quamen gevangen: In Lucerne voerden sy alle 't Vee wech: Op eenighe plaetsen joegen sy de Menschen in haere Huysen, diese dan met alles deden verbranden: En die uytte Kercken na haere Huysen en Steden vluchte, ofte van hare Huysen over 'tgeberghte, wierden van de Soldaten overvallen, die op alle hoochten liepen soecken en verspieden oft oock yemant mochte wech komen: Evenwel zynder ontallijcke in de Holen en Speloncken der Bergen verscholen, andre naeckt, bloots-voets, en bevruchte Vrouwen, Kinderen, oude Menschen den doot ontvlucht zijnde, boven op de Berghen in de Sneeu neer ghevallen, gestorven, en jammelijck omgekomen zijn; Hebbende niets om te kleeden, om te Eten, oft te voeden; Ende noch vervolgdemen dese ellendige veel dagen langh: Andere vloden na Grenoble in Daufine, na Switserlant, en de aller-woeste plaetse van't gheberghte: Daer van veele neder ghevallen, doot gebleven, vergaen, en verongeluckt sijn, sulckx datmen gheloof over de 7000. Zielen om hals zijn ghekomen, van de Protestanten; Zy namen Mr. Tomas Marger 95. Iaren out, dese om dat hy weigerden ter Misse te gaen, snedense de Neuse af, daer na staken hem beide de oogen uit, en toen beide de handen afgesneden hebbende, vraegdense hem weder oft hy ter Misse woude gaen, hy volstandich blyvende, hebbense hem opgehangen, doch hy als een Vat aller Lijtzaemheit en voeghde dees Beulen in al syn Tormenten niet anders toe als dese woorden, *Quelt myn lichaem soo veel het u gelieft, ghy en kont toch aen myn Siele niet komen, nochte hebt geen Gevanckenisse noch Ketenen die de selve van ten Hemel te varen konnen weerhouden, &c.* Eenen Ian Pailas (een Armen Boer) hebbende de Galgh gekoren, liever als Papist te worden, wiert opgeknoopt beneffens Mr. Paul Clement, die op 't hooghste van den Ladder synde noch ernstich afgevraecht wierr oft hy Papist wilde worden, dan hy seide neen, en tot den Hangman, *Wat toefft gy, gaet met u werck voorts.* Zy voerden de Predikanten Kros, en Agit van Villars en Boby met 18. andere na Turin,

Turin, daerse siende de volstandicheit van dese gesterckte gemoederen, oock volgens getuigenisse van Franse Officieren die 'tzelve gesien hebben, hun bloedige handen aen hun geslaghen hebben. Ende die sy niet en kosten bekomen heeftmen gelt op der selver Hoofden geset, gelyck als d'onderstaende Personen die volgen;

Jan Legiero/ soon van Jacob van Faetto/ Bartholomeus en broeder Giapery van Pramollo / op yder Hooft 600 Ducaten.

Jan Michielimo di Bobbio / Isaec le Preux / Giosue / broeder van Ganabelli della Vighna van Lucerne/Paulus Vachero /op yder Hooft 300 Ducaten.

Frans Lourents van Chiotti uytte Valeye van St. Martin / Jan Manolotto van de voorsz. plaets/ Daniel Griglio van Preplas/ Abel/ Jan/ Anthony/Philips/en Jan Pierotty van Praley / op yder Hooft 200 Ducaten.

Paulus Fauteriel / Carlo Froutier / Bartholomeus Jimberto d'Angrona / Steffano Grassoldi Bobbio / Laurents Buf van Angrona / Pieter Chianforano van Angrona / Jan Pietersz. en Jacob gebroeders / soonen van Janneken van St. Marten / Bartholomeus Bonose en Jacob Petronello van Riclaretto/op yder Hooft 150 Ducaten.

Daniel Arbarea van Angrona/ Bartholomeus Gianolato van St. Gio / Willem Malonorro van St. Gio / Gionone de Gianoni van Angrona / David de Wit van St. Gio / Josue Mondone van Bobbio / Daniel Pelengo van Villar / Paulus Guanta van la Torre/ Jan Willemsz. Jan en Frans Merusani van Traverse/ gebroeders / Paulus Bernards van Rodorette / Michiel Bastia (ghesepdt Chiozia) op yder Hooft 100 Ducaten.

Het jammeren, vluchten en de Ellende van dese vervolghde Protestanten is af te meten uitte verbolgentheit haerer Vyanden, die by de 4. Weken langh niet deden als Villen en stroopen, en soodanighe gruwelen aen te rechten aen welckers ick myn Pen noch des Lesers Oor niet wil vervuilen: Tot in Meye, wanneer de hevigste furie wat over synde, de geweken Protestantẽ van Lusern Perouse en St. Martin vergaderden, en besloten den volgenden Brief te zenden aen Monsr. de la Bertoniere, Luitenant en Gouverneur zyns Maiesteits tot Pignarol, en Monsr. de Corselles Capitein van 't Regiment van Navaro, met een Petitie aen den Hertogh van Savoyen daer in geslooten, luidende aldus;

Allerdoorluchtichste Heeren,

UErtrouwende dat uitte oneindelicke goedertierenheit van Syne Coninckl: Hoocheit voor ons syn arme en troostelose Onderdanen op't verootmoedigen van onse schuldighe onderwerpinghe voor hem/ mochte komen eenighe genade en erkentenis / soo hebben wy aen hem gesonden ons versoeck op de beste forme / dat hy ons van de huidige verstooringen wil bevryden / ons geheelyck onder zyn welbehagen stellende/ ende beloven dat wy sullen ons selfs quyten in al wat hy ons sal voor-schryven/ al wilde hy maer alleen ons toestaen de vryheit van conscientie/ sulcks / datwe Godt na syn Woort mogẽ dienen: Onderwyl bidden wy syn Hoogheit dattet hem believe dese bittere vyantschappen te doen op-houden / die teghens syn intentie

in't Werck ſijn geſtelt/ als oock van uwe Excell: / waer van wy niet alleen dachten het onſen plicht te zijn uwe Exell: daer van t'adviſeren/ maer oock van dit/ daer wy volle macht en authoriteit toe hebben/ en waer aen ſoo wy geinformeert ſijn alles gereſereert ſal worden/ wy doen aen u die ſelf de verſoecken ende beloften / deſirerende uwe genade ende beſcherminge. Gegheven in 't Dal Cluſon/ den 13. Mey 1655. Onderſchreven by meenighte handen.

Vwer Exell ootmoedichſte, Onderdanichſte en Godtvruchtichſte Dienaren, de Gedeputeerden der Valeyen van Lucern, Perouſe, en St. Martin.

De Cantons van Switzerlant deſe zaken beſwaerlyck te gemoet ſiende, hadden in April deſen Brief aen de Staten Generael geſchreven,

HOGE MOGENDE HEEREN,

NU terſtont verſtaende de tydinghe vande Ellendighe ſtaet der Bontgenoten des Geloofs in Piedmont/ gelijck kan geſien worden by de copie vande Brief geſchreven van eenige Predikanten ende Ouderlingen die na Geneve geſonden ſyn/hebben wy niet willen in ghebreke ſyn van wegen die Heylighe eenicheydt ende ghemeenſchap des Geloofs/ Uwe H. Mog. de ſelfde mede deelachtich te maken : Vaſtelijck vertrouwende dat uwe Ho. Mo. deſe ſcheuringhe van Joſeph t'eenemael ter herten ſult nemen na hare gewoonelijcke Godt-vruchticheydt ende Chriſtelijcke yver : Onſe partye geeft voor een ſchoone aenghedane pretext van deſe vervolginghe / maer die gheene welcke vande Kercke Chriſti wel gevoelt/ hoe ſal die konnen twijffelen van de Loos-heden die onſe tegen partye in't werck ſtellen ? Wy bedroeft ende beweecht ſijnde door een ware hertlijcke ende heete yver/ bidden uwe H. Mo. eenmael andermael/ dat haer ghelieve de ſake van die bedroefde menſchen ſoo ſeer ter herten te nemen ende gunſtich te zijn/ datſe na hare voorſienicheydt ende Macht / neffens hare gebeden aen den Vader der Barmhertigheydt op middelen willen dencken / tot verlichtinghe ende behoudeniſſe van de arme bedroefde menſchen/ het zy om haer eenige Aelmoeſſen daerſe om bidden/uyt te reycken/ ofte haer by haer Prins te bevredigen/ ofte dat hy haer wil laten vertrecken/ gelijck wy na ons vermogen ſullen doen. Den opperſte Regeerder der dingen/wil zijn Kercke over al Barmhertich zijn/ſijne ſake uytregten/ ende alle tegenſpoeden met zijne krachtige arm afwenden : Wiens Goddelijcke protectie Wy uwe Hog. Mog. bevelen : Geſchreven inder haeſt den 30 April 1655. ende geſegelt met het Segel van de Stadt Tigurin.

Uwe Ho. Mog. wel geaffectioneerde

De Burgermeeſters ende Raden vande Evangeliſe Cantons van Switzerlandt : Te weten van Tigurin/ Berne/ Glaro/ Baſel / Schaf-huyſen/ ende van den Abt van Cella.

Hier op hebben hare Ho. Mog. deſen tot Antwoorde geſonden;

WY hebben met groote droefheydt des gemoets verſtaen / de beklaeghelijcke ende bloedige maſſacre/ die uwe Nabuyrighe Kercken vande Valeyen in Piedmont / die nu ſoo veel jare langh profeſſie hebben gemaeckt van de Gereformeerde Religie/ nu onlangs geleden hebben ; Soo datter perijckel is / ſoomen haer by tijts geen byſtant doet/ datſe uyt haer Vaderlant ende hare woonplaetſen verdreven ſullen worden/ ofte (het welcke Godt verhoede) dat de droevige ende miſerable overblijffſelen van ſoo veel volckx van een wreede ende Barbariſe vyant vernielt werde : Het welcke gelijck het geen kleyne wonde ſoude geven voor de Gereformeerde Religie / ende ſeer droevigh vallen voor de Bontgenoten van die Religie/ ſoo hebben wy gedacht dat door de eenicheyt ende gemeenſchap des Geloofs het onſe ſchuldighe plicht is/onſe groote ſorghe des gemoedts / die wy voor het welvaren van allen den genen die vande geſonde Religie deelachtigh zijn / tre uwelijck in V E. ſchoot te gieten / als die door vele getuygeniſſen weten/met hoedanich gevoelen van Godtſalicheydt / ende affectie Gy de ſaecke van de Gereformeerde Religie gewoon zijt voor te ſtaen/ ende haer bedroefde ſaken te defenderen: Ende

alſoo

alsoo het nu een sake is die het welvaren treft vanden genen die uwe aldernaeste gebuyren zijn/ ende derhalven van U E. best bekent/ hebben wy goet gevonden U E. met alle affectie te bidden/ dat Gy om Christi wille voor des Kercks yver/ ende voor de eere Godts daer toe teenemael wilt arbeyden/ ende alle uwe gedachten daer toe te dirigeren/ dat de ongeluckighe Kercken inde voorsz. Valeyen moghen in haer Landt blijven. Wy groote sorgh daer voor draghende/ hebben goet gheoacht aen den Hertogh van Savoyen daer over te schrijven/ waer van wy de copie U E. oversenden/ biddende/ dat soo Gy yets anders bedencken kont om soo een goede sake te promoveren/ Gy ons met den eersten daer van deelachtigh wilt maken; Waer mede eyndigende/ bidden wy Godt/ dat hy U E. godtsalighe/ gheluckige ende heylsame raedtslagen wil ingeven/ ende teghens alle teghenspoeden ende Vyanden vande Christelijcke waerheydt bewaren.

Den Heer Protector in Engelant sich ten hooghsten verplicht vindende om dese Arme menschen te helpen, schreef daer over oock desen Brief aen de H. Staten Generael,

WY ghelooven dat uwe Ho. Mo. alreede verstaen sullen hebben soo uyt de geruchten/ als mede uyt di versche brieven die uyt verscheyde nabuyrige plaetsen geschreven zijn/ van het Placcaet het welcke den Hertogh van Savoyen onlanghs heeft gepubliceert teghens sijne Ondersaten dewelcke woonen in de Valeyen van Lucerne/ Angrogne/ ende andere plaetsen van zyn ghebiedt: Door welck Placcaet sy ghebooden werden datse binnen de tydt van veertich dagen het Roomsche geloof sullen aennemen/ op de verbeurte van alle hare goederen/ ende haer Vaderlandt te verlaten: Als mede met hoedanigen wreetheydt de authoriteyt van dat Placcaet geexecuteert is geweest tegens de onnoosele en arme menschen/ ende onse Broeders in Christo/ daer ons aldermeest aen gelegen is: Veele van haer zijnde doodt geslagen van een gedeelte des Legers 't welck teghens haer gesonden was/ de resterende zijnde beroofte ende van hare wooninghen verdreven/ van waer sy met hare vrouwen en Kinderen lijdende grooten honger ende koude/ nu een tijt langh genootsaeckt zijn geweest te leven in de scherpe gebergten ende gestadige sneeuw, Met wat beweginghe des gemoets dese dingen na het gevoelen van de broederlijcke ellende Uwe Ho. Mog. ontstelt hebben/ konnen wy verstaen uyt onse droefschap/ de welcke voor waer seer groot is: Want die met een selfden bandt van Religie verknocht zyn/ waerom souden wy niet beweecht worden met die selfde affectien in een soo groote ende onweerdighe ellende van onse Broeders? Ende uwe oprechte godvruchticheydt bewesen tegens de Rechtgeloovige die op eenige plaetsen verdreven ende verdruckt zyn geweest/ ende in vele swaricheyt van de Kercken/ ende tegenspoeden/ is alreede menigh mael bewesen. Wy voorwaer souden eerder lyden dat wy overwonnen worden in eenige andere saken als inde affectie ende liefde teghens dese Broeders/ ende die om de Religie wille gevioleert ende verdruckt worden: Aengesien wy het welvaren ende de vrede van de Kerck gaerne prefereren voor ons eygen: Derhalven hebben wy aen den Hertogh van Savoyen geschreven/ hem seer ootmoedigh biddende dat Hy een vreedsaem gemoedt ende wille wil aennemen tegens dese onnoosele menschen/ ende syne ootmoedighe Ondersaten/ dat hy hare woonplaetsen ende goederen aen de arme luyden weder om wil geven/ ende de oude vryheyt van haer Religie laten genieten: Wy hebben oock gheschreven aen den Doorl: Koninck van Vranckrijck/ dat hy den Hertogh van Savoyen voor haer wil verbidden.

Daer-en-boven gelijck wy aen Uwe Ho: Mog: doen/ soo hebben wy oock gheschreven aen andre Princen ende Magistraten van de Protestanten/ die wy Oordeelen dat aen dese sake meest gelegen is/ datse haer devoir willen doen neffens ons/ om den Hertoch van Savoyen te verbidden: Want indien dit seer periculeus exempel de autheurs wel geluckt/ is onnodich Uwe Ho. Mo. voorsienicheyt te vermanen in wat perijckel de Religie gebracht sy: Ende indien Hy door onser aller gebeden laet bewegen/ sullen wy een schoone ende rijcke vrucht van desen onsen aengenomen arbeydt genieten: Maer indien Hy in dat sijn voornemen persisteert/ dat Hy begeert dat die Persoonen by de welcke onse Religie van de Eerste Leeraers van het Evangelium door de handen overghelevert ende onbevleckt bewaert is/ tot de uyterste desperaetheyt souden gebracht worden/ en so teenemael uytgeroeyt ende geruineert: Verklaren Wy/ dat Wy bereydt sijn neffens Uwe Ho. Mog. ende andere Gereformeerde Broeders en Bontgenoten een gemeene Raedt te nemen/ waer door wy alderbest sullen mogen voorsien het welvaren ende de Vertroostingh van soo veel menschen. Gegeven in ons Hof te Westmunster den 25. Mey Anno 1655.

Uwe Ho. Mog. Goede Vrient,

OLIVIER P.

Inſgelycks ſont den Protector ſyn Gezant *Mr.* Moorlant over Vranckryck na Savoyen, om deſe Vervolgingh te doen vergoeden; En tot dien einde oock een ernſtigen Brief aen den Koningh in Vranckryck geſonden hebbende, wort van den zelven weder duſdanigh beantwoort:

Mijn Heer de Protector.

SOo ras ick verſtont dat den Hertogh van Savoyen d'occaſien had waer ghenomen van de paſſage van mijne Troupen die ick in Italien had ghesonden / om den Hertogh van Savoyen te aſſiſteren/ tegens den inval die de Spangiaerden hadden gedaen in zijnen Staet / om te verjaghen (ghelijckmen mijn daer na heeft doen verſtaen) de rebellige/ en ongehoorſaemheydt van eenighe zijner Onderdanen die profeſſie doen van de gepretendeerde Gereformeerde Religie / en dat deſe Luyden my gebeden hadden om haer te beſchermen van de Verbolginghe / dieſe ſeyden haer aenghedaen wierde uyt haet van de Religie dieſe beleden / ſoo depeſcheerden ick terſtont (om te getuygen dat ick niet approbeer-den deſe proceduren die men met mijne macht gehouden hadde / in een ſake van duſdanighe nature/ ſon-der mijn konſent / hoe wel men het ghedaen heeft met dat pretext) om haer te doen vertrecken uytte Valeyen van Lucerne / en ick ſont verſcheyde Officiers recht na den Hertogh van Savoyen / om te doen op houden de vervolginge waer in men ſeyde gecontinueert wierde tegens die noch in zijn Landt gebleven waren/ en belaſte aen den Hertog van Les Diguieres Gouverneur van mijn Provincie van Dauffine haer te beſchermen/en door een goet onthael hun te houden in mijn beſchermingh: En door-nameliijck als door Uwe brief van den 25. Juny ick geinformeert was dat gy ghevoelen naemt over't ongeluck van deſe arme Menſchen aldaer / ſoo ben ick ſeer blyde geweeſt U begeerte te verſtaen / en ick ſal mijn devoiren vervolgen by deſen Prince tot hare verlichtinghe: Ende dat hy toe-ſta datſe her-ſtelt werden in de goederen en huyſen in zijnen Staet/'twelck haer altoos by de Hertogen van Savo-yen is vergunt geweeſt/ en zijne voorſaten: Ick heb ſelfs verantwoort hare ghetrouheydt en onder-danicheydt/ ſulcx dat ick niet vertrouwe dat mijne verſoecken te vergeefs weſen ſullen: Vorders Gy hebt wel geoordeelt in deſe ſake datje niet geloofden dat ick laſt aen mijne Troupen aen een ſoodanighe executie had gegeven/ en voorwaer ſodanige gedachten kan in geen Menſchen over my komen/om toe te ſtaen in't ſtraffen van eenige Onderdanen des Hertoghen van Savoyen/die van de Gereformeerde Religie zijn/ en die ick in mijn Coninckrijck Collerere / dewijl ick ſodanighe preuven van mijn goede wille geef / ſoo heb ick my oock te bedancken van hare Liefde/ en getrouheyt in mijne dienſt: Sullende geen occaſien verſuymen om te doen ſien 'tgheen behooren ſal/ dit is al 'tgeen ick op Uwen brief ſeggen kan/ dan ick eyndighe niet ſonder U L. te bidden van te willen verſeeckert te zijn dat in alle ghevalle gy ſult ſien d'eſtime die ick make van U perſoon / en dattet uyttet binnenſte mijns Harten is den Al-machtighen te bidden dat hy U beware mijn Heer den Protector. Geſchreven in la Ferte den 12. July Anno 1655.

Geteeckent
LOUIS.

Den Koningh van Vranckryck ſiende dat behalven den Protector, oock de Heeren Staeten Generael hun met de intreſt van de vervolghde Proteſtanten bemoeyden, door 't afzenden van haren Gezandt den Heer van Omeren, ſoo bevlijtichde Zyne Maieſteit dat door *Abel Servient* ſyn Gezant tot Turin ſoda-nighe ordre mocht volgen, dat eerſt alle vijantſchap wederſijts mocht op-hou-den, want die uitte Valeijen door de Gereformeerde van Vranckryck met wa-penen, gelt, en Volck geſterckt, hadden alreede op verſcheiden plaetzen ende tijden hun handen ſoo dapper uitte mouw geſteecken, datte Savoyaerts begon-den te gevoelen datze wackere Mannen geterecht hadden, die (alhoewel niet prijſſelyck) den rooden haen over al lieten krayen, 'tVee wech ſtroopten, ende in wederwraeck ſommige gekapte Geeſtelycken neder ſloeghen: Dies heeft den Coningh deſen Brief aen ſyn Gouverneur in Dauſinee geſchreven:

Monſr.

MOnsr. In mijnen lesten van den 16. passato hebt gy Instructie ontfangen, om expressselijck te verbieden myne subjecten van de gepretendeerde Gereformeerde Religie binnen u Gouvernement, haer te vergaderen in de Wapenen, en te onderstaen eenige Vyantlijcke Actien binnen de Valeyen van Piemont, 't sy met sich te vervoegen by die van daer gevlucht zijn ofte andersints, als mede dat d'een en d'ander mochte verstaen de hope die ick hadde omme van mijn broeder den Hertogh van Savoyen te verkrijgen een goede Vrede met dese Onderdanen van de voorsz. Religie: Ende hebbende zedert ontfangen nieuwe klachte van wegens mijn voorsz. Broeder, dat sommighe vande vluchtelingen van de Valeyen van u Gouvernement, verscheyden invallen Gewapenderhant hebben gedaen inde voorsz. Valeyen van Piemont, mette hulpe van eenige mijn'er subjecten van de voorsz. Religie, die haer voorsien hebben met Wapenen, Amonitie en andere nodigheden, haer verselschappende in haer aenslagen. Derhalven willende daer in voorsien na de gewichtigheyt van die sake, soo sende ick u desen Brief, u te bevelen om met alle vrrntschap dese saken te brengen tot een verdrach, volgens de verscheyden versoecken gedaen uyt mijnen name aen mijnen voorsz. Broeder, ende siende datter niet meer en is belettende als de Actien van Vyantschap, soo begheere ick dat ghy die van de voorsz. Religie sult laten weten, (gelijck mede d'Onderdanen van mijnen voorsz Broeder die binnen u Gouvernement zijn) de goede progressen die ick alreede hebben gemaeckt tot een vreedtsame bylegginge, sulcks dat ick van haer verwachten sal dat se haer stil sullen houden geduurende de Handelingen: Doch indiense in haer Vijantschap volharden, sullen sy mijn Mediatie in onguust hebben, en sal dan last aen mijn Ambassadeur tot Turin senden en hem verbieden yets in faveur van haer uyt te wercken: Wijders, sal ick sorgh dragen datter niemant van hun en werde ontfangen ofte beschermt in eenige plaetse van mijn gebiedt: Eñ gy sult oock doen verstaen, dat waer eenige mijner Onderdanen der voorsz. Religie in de voorsz. Valeyen, continueeren te assisteren de ghesepde vluchtelinghen met sich ghewapent in Piedmont te geven, dat ick hun sal doen straffen na verdienste harer misdaet: Boven dien gebiede ick u, dat op conditie de gedane waerschouwinge so wel aen d'een als aen d'ander van dese dingen, dien ick tot hun eygẽ beste en voordeel van hun begeere, so sullen sy geen satisfactie krijgen dan voor gy sult verhindert hebben dat die van mijns Broeders Onderdanen, die nu gewapent loopen om yets te attenteren op zijne Landen, in't wederkeeren niet mogen ontfangen te werden in eenige plaetse van u Gouvernement, gelijck oock niet alsulcke uwe Onderdanen, die hun met haer personen geassisteert sullen hebben, met Wapenen, en Amonitie, maer hun te versekeren en gevangen te stellen inde Coninglijcke gevangenhuysen van Pignerol, om tegens haer geprocedeert te werden volgens de qualiteyt van hare verdiensten: De sorgh van welcke sake ick u aen bevele metten gevolgh van dien: Dien gy wel sult verstaen, en verwachte dat gy my rekenschap geve van uwe Proceduren in't vervolghe van mijne Instructien. Ende ick sal Godt bidden, dat hy u beware in zijn H. protectie.

Geschreven voor Soisons den 12. July 1655. geteeckent

LOVIS.

Onderwyl heeft men in Engelant over de Twee Tonnen Gouts by Collecte voor dese Vervolgbde Protestanten gedaen; In de Geunieerde Provincien is insgelyckx geschiet, alwaer Hollant in miltheit uitmuntende, vry dapper uitte Beurs schudde, siet hier maer een klein staekje van 3. a 4. Steden:

De Gereformeerde Kercken tot Amsterdam,	- - - -	54000. Gulden.
De Lutersse Gemeente t' Amsterdam,	- - - - -	12000 Gulden.
De Waterlantse, en vlaemsche Mennoniten,	- - -	20000. Gulden.
De Gereformeerde Kercken tot Haerlem,	- - - -	4500. Gulden.
Een kleine Stadt als Enchuisen,	- - - - - - -	2600. Gulden.
Een gemeen Dorp als Velsen,	- - - - - - -	80. Gulden.

Ende soo voorts over 't geheele Lant naer advenant.

'tGeen wijders in desen is voorgevallen, tot 't einde van 't Iaer, sal hier naer volghen.

DE machtige Vloot van Engelant / onder de vlagghe van Adm. Willem Pen / en den Vice-admirael Goodson / onder 't beleydt van Generael Major Haynes / van Plemuyen in 't begin van January lest uytgeloopen zijnde / op hebbende een ongelooffelijck getal Witte-broots kinderen / en Rojalisten / daer van sommige vrywilllig en andere (gelijck veele Conings-gesinde) gedwonghen en gebannen waren / had veel toe stels eer zy konden 't Zee komen / en dat over de veelvoudighe swaricheden die de Officieren tot Jametsis (daerse dagelijcks op de nature van dit groot Desseyn hadden gehandelt) te gemoet sagen: Doch door Colonel Venables soodanich gedebatteert / dat hy als opperste Exploicteur in dese Vloot wierde bestelt / neffens noch eenighe ervarene die zedert veele Jaeren lang op de West-Indise Cust omtrent d'Eylanden hadden geswor ven: De moet wil die het varende Volck uyt dartelheyd bedreven gedurende dese Vloot in alle Zee havenen van Engelant uytgerust wiert / is nau te schryven / dewijl hare oogen / ooren en gedachten te gemoet sagen den Rijcken buydt van alle de Silver Mijnen in West-indien: En dese inbeeldinghe was niet alleen op treckende de ghemoederen van de slechte Bootsluydē / maer oock selfs van de voornaemste des Lonts / so uyt den Adel / als oock voorname Cooplupden / en Borghers kinderen van Londen en elders: Dese en wisten niet te uyten de geluckighe stant der Engelsen / als nu gekomen zijnde tot de uytvoeringhe van een saecke die haer ontsachelijck en geacht soude maken by de gantse Werelt / en lockten malkander op hoop van groote rijckdommen te verkrijgen op dese Tocht: Het getal der schepen die in dese eerste uyttocht waren / bestont in 20. groote Oorloch schepen / 22. van gemeene monture / en noch 15 a 16 kleyn Vaertuych / tot na by de 60. Zeylen met malkander: Daer op waren 24000. zielen / soo Bootsvolck als Soldaten / en 4000. Vrijwilligen: Daer onder gereeckent veele eerlijcke Luiden die om schult in de * Gevangenis geset / daer uit op de Vloot wierden gebracht / ende verdeelt onder een groot getal Dobbelaers / Vagebonden / Bedelaers en Deugnieten / die men over geheel Engelant by een geschraept had / soo uitte Kroegen / Ael-huisen / Hanematten / vande straet als elders; Voorsien met groot getal wapenen /

* In Engelant is een Wet datmen alle schuldenaers mach in den Kercker smijten indiense niet en konnen betalen / al ware de schult maer een Kruis-gulden: En zijn dickwils eerelijcke Luiden die om andre qua betalinge in ongelegentheit raken: En somwijlen van stanck en ellende 6 / 10 / 20 Jaren en meer gesloten hebbende geseten / miserabel wech sterven of uit 't Lant versonden worden.

penen / noodruft tot de Vloot / Menschen / en Beesten / schepen met Paerden / met Kleederen / Brandewijn / Vivres / en anders. Maer dese na 3 a 4 weecken in den Oceaen geswoɼven hebbende / in grote stormen / en harde Tempeesten / zijn oock veele sieck geworden / principael die uitte benaude lucht der Gevanghen-Kelders nu in een erger en ongestuim Climaet quaemen / dies raeckten zy ellendich aen de Scheur-buick ende Roode-loop / waer aen meenichten zijn ghestorven / sommige schepen vergaen / als die de Wapenen in hadden / Capit. Jones sweet men buyten boort / dewijl hy oock storf / 2 schepen als de groote en de kleyne Lief de quamen achter in Yerlandt aen : Eyndlingh na langh dwalen zijn sy den 8. Februarij aen de Barbados by articulen aengekomen / daer de siecken by 80 / 100. en meer te lande gebracht / en op de Taback en Lanthoeven der Engelsen verdeelt wierden / verteerende en aldaer op etende alles watter was.

Op die tijt lagen aen de Barbados Eylanden inde 20 Hollantse schepen om te handelen / waer van d'Engelse 18. namen / onder decsel / van dattet Parlement alle Natien had verboden aen de voorsz. Eylanden te trafficqueeren / alhoewel sy wel wisten / dat nu gheen Parlement / maer een Protector in Engelant regeerde / die de voorsz. ordre van verbot in 't minste niet en had geconfirmeert : Ende ten waren datte Engelse Facteurs aen de Barbados selfs de Hollanders niet en hadden gewaerschout / men soude alle de voorsz. Handelaers wech genomē hebben / sonder eenig respect van de soo onlangs gemaeckte Alliantie mette Heeren Staten : Als Pen en Venables hoorden datte Ingesetenen van de Barbados tegen haer begosten te mutineren / waren sy seer gestoort / alhoewel dese Luyden seer wettige reden van ongenoegen hadden : Want men benam hun de Commercie mettet roven der Holl. Schepen / en so beroofdemen hun oock van alle levens middelen die op d'Eylanden waren / boven dien / steldemen een nieuw Reglement ende Court op / buyten de welcke niemant mochte Handelen / om te beletten het aencomen van alle vremde Natien : Ende men dwongh de Luyden het bloet en sweet ten Nagelen uyt / daer mosten 1200. Hantgranaden verschaft worden / 1600. Vierwercken van wolle bereyt / en meenichte Halve-piecken met scherp Yser oft Spijckers : Van sy mochten villen en stro-
pen

pen soo sy konden/ door dien de schepen met Wapenen gebleven waren / soo en wiert het derdendeel der Engelsen niet geharnast om te stryden: Men sont na Angola om slaven/en andere plaetsen om Wilden/doch bequamen weynich/alsoo hun wel 4000. koppen manqueerden die sieck en gestorven waren op den tocht.

Alsoo sy nu sagen datter Vivres op de Barbados begost te ghebreecken/ en dat aldaer voor hun niet langher raetsaem stonde te blyven: Hebbē sy in de kercken van de Barbados opentlyck gebedē: Dat God de Heere d'Engelse Wapenen beliefde te zeghenen op d'Eylanden Espangola, Cuba, en in de See van Mexico.&c.

Daer wierdē 1200. Matrosen uytgekorē/ondert geleyde van Cap. Goodson/Blake/Blag/Mill/en andere aller-eerst souden Landen/ om d'eerste bespringinge te doen / waer toe men soodanige redenen gebruyckte om 't Volck te courageren/dat veele van die hun al lieten voorstaen/ datse totte buyck toe in de Spaense Realen spanceerden / en de sleutels van de Silver-Mynen van West-Indien aen haere riemen en gordels van Gierichcyd hadden hangen.

Der Engelsen wedervaren in Espagñola.

OP den 17. April liep de Engelse Vloot voor by St. Christoffel, daer sy met consent van Mr. Points die daer wegens de Francen eenighe Colonien heeft, sommich Volck en verversinge kregen: Maer van andere plaetsen was weynich hulpe gekomen, selfs tot een Regiment Ruyters hadden maer 39. paerden bekomen: Evenwel het Desseyn gingh voort, met Trommelen en Trompetten zeylden zy na Espagnola, daerse in 't leste van April ten Oosten van 't Eylant anckerden, en Krijgsraet ghehouden hebbende, Lande metten doncketen in hare genomen Babados-vaerders en andere kleyne Barcken, alsulcke Troupen die daer toe verordineert waren: Sy quamen aen een lagezijde benoorde de Stadt Domingo te Lande; Onderwijl waren de meeste Oorloch-schepen voor St. Domingo gaen legghen, om de Spangiaerden binnen de Stadt na de See-cant te locken, en alle achterdocht te benemen van het Landen der Engelse Troupen, ende alsoo hier in de Baye d'Engelse simuleerden oock eenig Volck te willen Landen, soo hadden de Spanjaerden hun Canon op de Strant en de ankomens geplant: Sulcks datte Engelsen daer geen kans hadden, selfs wierden hare Schepen die te na quamen dapper doornaghelt met Spaense Cogels: Aen de andre zijde warē de Spangiaerden al van het Landen harer Vijanden verwitticht, eer dat deselve sulcks

sulckx dachten; Hebbende uit de Bosschen vergadert een groot getal halve Reusen, onvervaerde Mannen die den doot noch niemant vreesden, af-komstich van Spaense Bandijten, Mooren. Wilde Indianen en beestelijcke Menschen: Dit mette Dieren gemeen hebhende, dat zy niet voorder dan op des Lijfs nootdruft saghen: Hun bedrijf synde in de Bosschen en woeste plaetsen te jagen de gruwelycke woedende onghetemde Ossen en Stieren, en de Huiden daer af aen de Borgers van St. Domingo (dat Bastert Specken syn) te verkoopen; Dese half naeckt, en nochtans gewapent met Spietsen, Lancien, en Iavelynen, hebben sich mette ged. Specken samen gerot, ende hun in de Bosschen, op de Bergen, ende bedeckte wegen geleit waer langst de Engelsen van't Strandt na St. Domingo mosten passeeren, 'twelk den 23 April was, op dien dach dat oock d'Engelsen met eē gedeelte omtrent 4. myl van St. Domingo sonder eenige tegēstant lande: hun eerste ongeluck was dat 't meeste gros van de 14000 man die op Espagnola traden, door seker Piloot wierden verleyt, die aangenomen had d'Engelse een bequame plaatse om te landē aan te wysen, maar hy voer aan lant, en quam noyt weder, latende d'Engelse te vergeefs op hem wachten: Venables en Haynes waren dan ghedwongen omtrent 30. mijl verder van St. Domingo hun Volck op strant te setten, daar de Benden in hoopen verdeelt, 'tlant in trocken, doch tot haar groote verwondering vernamen noch Beesten noch Menschen, dan eenighe bespeurden ghenoechsaam (alhoewel swijgende) daar uyt datte Spanjaarden van de Aanslag genoech verkuntschapt waren: d'Engelse dus in treckende raken door Bosschen, Bergen en Wildernissen, waar meenichte schoone Orange en Limoenen hongen: Waar aan dese nieuwelingen soo gretich begosten te eten en te plucken, vermits de geweldige scheurbuyck haar allefints na vervorsinge porden, dat veele van hun de Loop kregen, swack wierden, nedervielen, en noyt weder opgestaan sijn: Dus huysen de bespringers van America, en begaan in deses twee uytnemende fauten, eerst, met datse haar eygen gesontheyt soo verwaarloosden, op een plaats daarse niet als Vijanden hadden, die sterck ende wreet waren, daar tegens zy maar half en slecht gewapent, ten tweeden, datse hare Schepen waar mede zy ghelandt sijnde, en waar onder de 18. Barbados schepen waren, diese van de Hollanders genomen hadden, soo slecht beset lieten, datte selve vande Spanjaarden zijn wech genomen, vernielt, en eenige inde gront en inde brant geset: Want onderwyl d'Engelse 't lant in trocken, quamen de Spanjaarden op de voorsz. schepen by nacht, die licht over vallende en wech voerende. De Engelse macht door t lang deurtreckē vermoeyt vindende, sloech sich den 23 van Grasmaant savonts in 't gesicht vā St. Domingo op een nauwe wech ter neder, in meyninge metten Dageraat de geseyde Vestinge te overrompelē, achtende, datte Spanjaarden in't minste van hare Tocht niet en wisten: Maar dien Nacht deed hun anders gevoelen, wanneer tusschen duyster en

het licht, als sy sich een weynig tusschen sommige struycken en Bomen te rusten hadden geleyt, van alle kanten uyt te Bossen en 't Kreupel-bos een geweldige Hagelbuy van Lancien, Pylen, en Kogels op d'Engelse uytghestormt wiert, soo datte selve als neder geslagē verschrickt op malkander nedervielē: Haren Aanleyder van de voorsz. Benden Adjutant Generaal Iackson in plaats van staan, liep als een gejaagde Haas, dese van Generaal Major Hayne in zijn loop gestut, als die de middelste Bende voerde, en de Spanjaarden en Stier-Indianen onder d'oogen pooghden te komen, vermocht nochtans Iackson niet te houden, alsoo die sach dat Haynes met een Lancie midden door sijn Buyck wiert ghereghen, daar hy doot van neder stort: Dessels Zoon daar over gestoort, meynde sijn Vaders doot te wreecken, maar had werckx genoech dat hy 't doode Lighaam bergde. Dus vochtmen soo hier en daar beyde 2 uren, maar te vergeefs voor d'Engelse, also het hun niet anders dacht dan datte Bosschen en Bomen vol Vijanden lagen, ia dat elcke Tack en struyck een Lancie was, zy wierden dan soo verschrickt datse niet tot stant waren te brengen, maar vlogen als Ree-harten voor de Honden, honderden wierden so al lopende van 160 Stierjagers te peert met lancien gevelt, en vielen door verbaastheyt 3, 4, en 5, op malkander al eerse noch getroffen waren, van de welcke de Indianen naderhant 3 en 4 met een Pijl en Lancie door regen hebben: Eenige Engelse Matrosen aan strant meenden de Spanjaarden te keeren, maar sy en alle die niet Swemmen kosten, mosten inde booten, en in See, oft 'tgolt haar leven, daar veel van hun geschoten, en door verbaastheyd verdroncken zyn. Men weet voorseker dat in dese Tocht van de Engelse tusschen de 7. en 8000. Zielen zyn gesneuvelt: Daar onder veel brave Cavaliers, en ervare Mannen. Van verre sagen sommige van de hare van de Oorloch schepen dien handel en quade sprongen van hare Lantsluyden op de strant, welcke van de Reede omtrent 3. mylen ten ancker waren gaan leggen, dan vermochten de hare niet helpen, om de verhaalde disordre, en 2. uren verloop van 't getye, en datser te wijt af waren: Dus bleven de tyding brengers alleen behouden, die in sommige booten weer aan hun voorsz. Oorloch-schepen geraackten: Ende bevonden hun de geluckighste te wesen, welcke binnen boort gheble ven waren, voornamelijck sekere 30. Huysgesinnen Engelse, die met Vrouw en Kinderen, sich mede van de Barbados op dese Vloot hadden begeven, om als Espagnola ghewonnen soude zyn, en men Cuba dan soude bespringhen, zy op dat Eylant woonplaatse mochten nemen, dan zy waren nu van die moeyte ontslagen, alsoo het juyst niet wilde volgen als sy wel gegist hadden. Soo schandelijck het beleyt van dese Aenslach was, soo erbarmelijck is oock den af tocht geweest. Van dese onheylen gaf men strack Colonel Venabel de schult, als die de ordre wel gegeven, maar sels niet na gekomen had: Adjutant Iackson die eerst gheloopen had, wiert 't Swaert over 't Hooft geswaeyt,

swaeyt, de Deegen gebroken en voor Schelm verklaart: De Notitien vande Predicant Tomas Gage, die tot Deal in Kent sijn beroepinge had, doch om dat hy eenichsins kennis van de West-Indise Eylanden hebbende, sich mede uyt liefde op dese Tocht had begeven, en tot Londen dienthalven had doen drucken *de Beschyvingh van 3300. mylen langte Lants: Van de groote der Stadt Mexico: Ende een ontdeckinghe vande Spaense Scheep-vaert aldaer, van haere Heerschappyen, Gouvernementen, Religie, Forten, Kastelen, Havenen en Vruchten.* Daer hy 15. Iaren met reysen doorgebracht had: Quam hier nu weynich te pas, als alleen om te raedslaen werwaert men sich alderbest (soo qualyck ghestelt zynde) sich soude keeren; Want alhoewel die overgebleven Engelse soo ghequetste als and're, met oock die op de Schepen gebleven waren, geen hinder van de Spanjaerden en Stier-Iagers hadden becomen, evenwel bleven zy niet onbesocht van een by hun ongewoonlijke plage, sijnde sekere Wormen wit van Coleur, en sommige een vinger breet, die sich tusschen Vel en Vlees van d'Engelse vertoonden, dit was de derde plaghe: Want hier waren sy soo dapper aen vast dat die dese Wormen in de Voeten hadden, gelijckse veel quamen, konden gaen noch staen: Diese in de Lendenen hadden, konden niet leggen noch sitten: De voorsichtichste openden hare Huyt, en het eynde van dese Wormen gevonden hebbende, wonden deselve allengsies op sekere houtjens uyt, gelyckmen de Kloentjes Sijde doet; Boven dien warender sommige Schepen die van 3. en 400. koppen diese op hadden, waar van de 2. derde op Espagnola warē gematst, de meeste hoop die aen stercke Coortsen en Roo loop vervielen: Soo datte geheele macht als machteloos en bo gers van een Hospitael geleken; 't Welck men hout hun overgekomen is door 't onversadelijck plucken en eeten van de Pijn-appelen en Limoenen: Dieshalven wort gheraetslaeght wat in desen gelegentheyt te doen stont: Vorder te proeven waren sy onvermogende. Achterwaerts te zeylen na de Barbados, waren sy niet magtich om 't Mason en de cours der See: Voorwaerts hadden sy niet als Vijanden, en van meerder sterckte als die van Espagnola: Sy settent dan na 3. a 4. dagen toevens West op, na datse sommige Hollantse schippers daer in om raet gevraeght hadden, die sy neffens sommige Franse tot overvoeringhe van hun Volck van St. Christoffel gedwongen hadden: De 20. van Bloeymaent dreven sy aen Iamaica, een Eylant tusschen de Barbados en de Honduras, tusschen Cartagena en Cuba gelegen, daer luttel als Water wat Ebbenhout en Salpeter te vinden is: De Spangiaerden sich aldaer in een gehuchje St. Iago onthoudende, vloden by de Indianen in Bosschen, en schickten terstont al haer Vee en and're beesten na Cuba over: Ende alsoo sy wel by de 3000. sterck waren, quamen sy dese versmachte Nieulinghen by alle on-tyden bespringen, soodanich, datter veele vermoort en wech gehaelt zijn; waer door sulcken schrick onder d'Engelse is ghecomen: Datse van de Indianen een af-

keer begosten te kryghen, gelijck de Kinderen sich voor de Kaboutermannekens vervaren.

Op dit Eylandt Iamaica staen sommige Huysen ende Vlecken, waer uyt de Spanjaerden na 'tGeberght en in de Bosschen vloden, soo haest zy van der Enghelsen aenkomst kennis kreghen, voornamenlyck die van St. Iago de la Vega, daer eenige Buyrten Huysjens staen, 'twelck meest al Enghelse Gasthuysen wierden, alsoo sy hier aengetast wierden met Puysten, Duyvels stof, Wormen, quade Sucht, geswellen, en and're plagen, gemeenlijck ontstaende uytte schielijcke veranderingen van Lucht, en Wint, en Weder: Het Volck verswackte dagelicks, dies wiert Capiteyn Grover op de Fregatte Cardiff na Engelant met brieven aen den Protector gesonden: Van inhout: *Hoe d'Engelse Vloot op Espagnola den 17. en 20. van Grasmaent sijnde gelant, aldaer seer wreedelijck van de Spaniaerden waren bejegent, en niet als vrunden maer als bittere Vyanden onthaelt: Waer door, als mede de doordringende ende swevende Siekten onder de Engelse, veel volcks sijnde verspilt, ende geen vrucht op Espagnola te doen in't gemoet siende, hadden sich na Iamaica gewent, en haer van dat Eylant den 20. van Bloeymaent bemachticht, sijnde tusschen de 18. en 19. graden gelegen, maer 20. Engelse mylen van Cuba, vruchtbaer in 't voortteelen van Ebbenhout, Salpeter, Vee, en anders: Alleen op datmen in de Weerelt niet en soude seggen, datte Engelse in de West-Indies niet en hadden konnen verrichten met veroveren. &c.*

Dese tyding ontstelde niet weynig de gemoederen in Engelant, dewyl men dus langh te London had uytgestroyt, datte Spangiaerden op Espagnola geslagen, en de Stadt St. Domingo verlooren hadden: Hier lach al den hoop van de Silvermynen: Ende in plaets van de gedachten op den buyt en Silver klompen te hebben, jammerden elck om zijn Vrienden, en Bloetverwanten, die op de Vloot waren; Men besloot wel eenige hulp na Iamaica te senden, maer niemant had lust, elck had nu een schrick van de Spaense Silvermynen, dat Metael blonck wel, maer het beet oock: De Colonels Segwits en Humphride waren wel korts achter 't afgaen van Pen, oock uyt Engelant na West-Indien geseylt, d'een met 18. en d'ander met 12. zeylen, doch die quamen aen de Barbados als Pen al na Espagnola was, konden derhalven van die geen dienst hebben, ende als Pen van Espagnola na Iamaica was gheseylt, quamen de Schepen van Segwits na Espagnola oock te laet, als oft het noodtlot den Engelsen voor beschickt hadde, in alles ongeluckigh te zijn.

Den Krijchsraet besloot eyndelijck voor Iuly van daer te vertrecken, om datter geen voordeel voor de Vloot te doen was, het volck veel Sieck, ende noch in duchten van te verslimmen, als mede de Schepen, daer geen goede Bay toe was om te Anckeren, want de Herfstmaendē (nu voor de hant) dreigden haer met gruwelycke Winden en stormen, die daer veel vallen: Dies wort Colonel Fortescu met 8000. soo gesonde als siecke Engelsē op Iamaica gelaten, en de Vice-Adm Godson met elf schepen, zijnde dese volghende,

1. De

1. De Torrington/ Vice-admirael Goodson.
2. Glocester/Cap. Gen: Blaeck/Commandeur.
3. Dover/Cap. Sanders/ Commandeur.
4. Poortlant/Cap. Neubury/Command.
5. Laurier/ Cap. Kurby.
6. Selby/ Cap. Klarcke.
7. Grantham/ Cap. Lichtvoet.
8. De Galey Martin/ Cap. Vassey.
9. Vaelmuyen/ Cap. Wolgrijs.
10. Den Hont/Cap.......
11. 't Wapen van Hollant / Capit. Augustijn / een Proviantschip.

De resteerende schepen, die met Pen na Engelant zeylden, waren dese navolghende :

1. De Swifture/Adm. Willem Pen.
2. Lion/Capit Lambert.
3. Indiaen/ Capit. Terry.
4. Matthias/ Cap. Catcher.
5. Beer/ Cap. Ruth.
6. Halve Maen/Cap. Haman.
7. Westerdeur/Cap. Storp.
8. Gillislour/ Cap. Fen.
9. Convertin/ Cap. Hauwart.
10. Marigold/ Cap. Felsted.
11. Culpa/ Cap. Dare.
12. Kleyne Liefde/ Cap. Wilckx.
13. Haen/ Cap. Whetston.
14. Hartsenlust/ Cap. Wricht.
15. Sampson/ Cap. Hubbart.
16. Parragon/ Vice-adm. gesoncken en geborstē.
17.
18. } 3. Na Nieu Nederlant.
19.

Noch sommig kleyn Vaertuych

Door de Strate van Bahama zeylende, geraeckten den Vice-admirael met 40. stucken 't schip de Parragon, op een Sant te stooten, en borste aen veele stucken, van 300. Sielen die daer op waren, zijn stijf 80. gebergt: In groot ongemack quamen sy in den sevende September in Engelant aen drijven, het Volck van dien meer schimmen als Menschen gelijckende: Metten eersten voet die vele op't lant setten, seyden zy, *The Theuil take the instructor of this Desseing*: Andere spraken seer smadelijck van Pen, wilden noyt weder heen, al woumen hun pressen. De geruchten van de P. zijn aenkomē versekerden tot Londen den slechten stant in 't voornemen van den Aenslach op West Indien: Ende men had seer quaet gevoelen van de Crijchsoversten en gebieders: Venabel veynsde hem sieck, dan hy wiert te London ontboden, daer hy beneffens Pen verhael van al zyn wedervaren gedaen hebbende, door believē des Protectors inden Tour zijn gevangen geset: Als hebbende niet alleen veele eerlijcke Menschen op den Vleysbanck ghebracht, maer oock alle de groote onkosten over 't toestellen van dese Vloot verspilt, en de groote eer die d'Engelse Natie in haer laeste Oorlogen hadden verkreghen, schandelijck besoetelt en besmeurt, met een bloothartigheydt tegens half ongewapende Menschen, in een Lant van geen de minste sterckte, in een tijt de alderbequaemste die sy om voordeel te konnen doen in hondert Iaren hadden mogen wenschen.

Alsoo is die geweldighe Tocht vergaen, daer soo veel op gestoft, en geroemt was, en die ingevolghe van geluck een bederf van de gantse handel in Europa, en verder veroorsaeckt soude hebben.

Doch Admirael Pen wiert na eenige dagen weder uyt den Tour vry gestelt, om dat de schult meest op Venables wierde geschoven: Den welcken oock op nader order in d n Tour bleef: Even wel de sake daer door niet verbetert, en eer verslimt wordende, bleeff'er een algemeyn ongenoegen over de weder gekeerde Bootsluy, en een gemor over de sware Lasten by al de Onderdanen.

In dese Maent zijn eenige Gedeputeerden van Stadt Groeninghen en Ommelanden in 's Gravenhage gekomen / over leverende seeckere Deductie ende minuten/ daer in hare Ed. klagen van ongelijck ende gewelt: Waer van dit onderstaende een uytgetrocken en beknopte inhout van haerer Ed. Papiere-schriften is;

DEn Adel in de Provincie van Groeningen in Februario 1655. haren St. Pieters Lantdach houdende / sterck omtrent 150. persoonen / zijn in de selve hare by-een-comste door eenighe onvernoechde Leden sich met den Stadtholder gesterckt hebbende / daer in belet / selfs zijn Jebbo Aldringa en Alsbront Jan Reingerts / twee van de outste en opperste uytte Ommelanden / byde Stadtholder uytte Vergaderingen geset/ een sake in 55. Jaren niet geschiet: Den 15. Februari op 't gemeene Lants-huys weder door de Gedeputeerden van Groeningen beroepen zijnde: Heeft eenen vremdelingh Gerloif Doits met sommighe van Leeuwaerden geassisteert / vande tegenpartye begosten a part te vergaderen: Savonts ontboot Graef Willem Stadholder de Heeren Aldringa en Reingerts by hem/ pogende haer te doen af staen van te compareren inde Vergaderinge. Den 16. smorgens ten 9. uren waren dese geintereseerde Leden wel 200. sterck inde Kerck vergadert / en gingen van daer na 't gemeene Lantshuys / daer gecomen zijnde / is de Secretaris van 't Hof Vegelin / geassisteert van Capiteyn Mullert en een Sergeant met 16. Soldaten/ gewapent met Musquetten en halve Piecken/ op de Gallerye van 't voorsz. gemeene Lantshuys gekomen/ en de Heeren ontmoetende / seyde gy Heeren en meugt alhier niet vergaderen/ om dattet Hof alsoo gelast heeft: Hier op poogden Mr. Ozebrunt en Reingers door te dringen / en Muller wiert zijn stock uytte hant gewrongen / waer door hy riep steeck / sla / waer op de Soldaten meynden hun Wapenen te gebruycken/ maer door de gemeente zijn belet / die haer vermaenden / niets te onderstaen tegens hare Meesters en Betaelsheeren: Soo dat alle bloetstortinge noch voorgecomen wiert. De Vergaderinge verwondert / deden aen Capiteyn Mullert vragen uyt wiens last hy dit Exploict had onderstaen/ seyde hy door ordre van 't Hof: daer op men de Gedeputeerde

Heeren Staten van Stadt en Lant dede af-vragen oft sy tot sulckx hadden bevel gegeven/die daer op neen antwoorden. Dus sontmen weder daer over aen Muller / die versocht doen eerst met 't Hofte spreken : Waer na hy van sulckx Taminga en Lutsborg chargeerde: Ende alsoo den Adel voorsz. hier door verstaen ten hoochste te zijn gegraveert / en in hare Previlegen en Souverainiteyt geledeert: Zo hebbē hare Ed:sich na den Hage gewent/en in een lang relaes en Deductie aen hare Ho: Mog.geclaegt: Dat hare Ho. Mo. soude gelievē middel en ordre te stellen tot reparatie van alle d'Injurien en violentien hare Ed aen gedaen. Datter mede suffisante ordre werde gegeven dat soodanige gewelt en infractie door mis bruyck van des Generaliteyts wapenen , en den Stadthouder mochte werden verboden. Als oock om de boven gestelde oorsake de Heeren Taminga en Lutsborgh, mede Capiteyn Muller mochte gestraft ende gecorrigeert werden. Ondertekent uptte naem van de geinteresseerde Heeren.

I. Aldringa. T. Starckenborgh. I. Leeuw.

Meyus 1655.

OF wel den Heere Protector in Engelant de Polityke/ civile/ en Militaire tot zijn believen had/en oock selfs veel Geleerden/ nochtans was hy geen meester over de gemoederen van veele Predikanten/die als in haer eyghen willekeur waenden te besitten een vryheyt om alles te mogen seggen wat haer lusten en gelief den: Van dese ontsach hy hem niet sommighe voor hem t'ontbieden/ ende haer soodanige Weerelt-geestelycke Lessen te gheven/ dat sy daer aen om hun profyts wil wel mochten dencken mette 3. Advocaten / dat in dien 'tgemoet niet uytterlijck en kan bedwongen worden / even wel de Tong moet buygē voor d'Aertse Machten/ die / indien sy over de affecten niet en hebben te gebieden/ nochtans over d'effecten willen heerschen. Tot Exon lagen noch veele in den Kercker van die hun te vroech goet Konings hadden getoont/ dese als vergetelingen/zijn godvruchtich by d'Ingesetenen met Spijs en Dranck begunsticht/ 'twelck indient tot geen proffijt van den Cipier had geweest/ genoeg soude

soude belet hebben geworden / als hebbende noch nijts ghenoech op hun geladen over de meenichte Pasteptjes/Wijn/ en Boter die men hun sont/ waer onder dickwils verborgen waren Brieven van aenslagen/ van 's Konings ghehepmnissen/ oock Versoeck-schriften tot haerer verlossinge/ sonder dat 'tselve belet konde worden.

Dit gingh te grof / Eenige poogden de Raden des Protectors te vermoorden / lepden daer op sommige dagen in vermomde kleeden erastich toe: En besprongen de Koetse van Sir Gilbert Pickring/ met sulck een hevichept/ datte Voerman metten eersten torn van sijn plaets neer rolden: Doch in de Koets en was niemant / waer over zp als dol van spijt / sloegen den half levenden Voerman heel doot: en souden indien Pickering daer geweest ware / 'tselve hem gedaen hebben / dan was tot sijn groot geluck toen op een ander; Dus mosten sich dese Boeven verghenoeghen met den roof die zp van de voorsz. Koetse haelden.

Vranckrijck beoochde seer wel in dese tijt de ellendige armoede der Spaense Nederlanden / die nu met het opsetten van een Tol op de Schelde / ten laste der Antwerpenaers / en dan met het verswaren van Impotsten in Vlaenderen en klepn Brabant / seer groote murmuratien in de Ingesetenen veroorsaeckten: Sulckx dat eenige van dien sepden liever 't Lant te willen verlaten / dan meer te geven als men had en gelijck men epschten: Te Cortrijck en elders rotte het Grau samen / en voerden periculeuse redenen: Andere wpser als dese begaven hun stilswpgende na Ceulen / oock eenige na Gelderlant / maer noch veel meer na Hollant / Utrecht / en Vrieslant / werwaert het selfde gemoet weder quam te rusten / dat in 't Jaer 1648. en 1649 na Brabant uptte Geunieerde Provincien was vertrocken/ met al haer goetjen/alleen om der vrijhept de Roomse Religie te gebrupcken; En die doen niet ontsien hadden al haer vastighept onder 't gebiedt van hare Ho: Mog. tot gelt te maken / 't selve aen desen Staet soo wel niet gunnende als aen de Catholijcke Coningh: Dese segh ick zijn genoodtsaeckt geweest met half pdele handen weder te keeren/hebbende hun goetjen veel in Brabant/Artois/ en Vlaenderen verspilt aen Rentelose Landen en onvruchtbare

Ackers / noch blijde datse versekert voor d'Oorlog in haer uytghewecken Vaderlant mochten komen schuylen; Doch Vranckrijck had voorwaer oock niet te pocchen op haer groote overvloet van Penningen en welvaert / dewijl sy seer tragelijck kost komen tot het toestellen van een Leger na de waerdye van soo een machtich Coningrijck en na 't Harte van een Jongh moedich Coningh / noch te meer opghewekt door de verhaelde swackheydt haerer Vyanden in Nederlant; Want het was in yders oogen dat Vranckrijck kael en seer uytgeput was / soo dat verscheyden Provincien half woest ende volckeloos waren geworden / 't welck niet op eenen dach maer jaer op Jaer heeft toe-genomen soo langh dat Rijck heeft getracht door Wapenen en Verbonten de Christen-weerelt in balance te houden / daer in altoos dit oochmerck hebbende / dat Spangen haer afgunstigh en te machtich zijnde / met Italien en Duytslant gedurich op de hielen souden sitten / en poogen haer en d'andere Europise Staten te vermeesteren of te dwingen als Tribuanten de Spaense Scepter (als voortijts aen Karel de Groote) t'erkennen: Ten was dan geen wonder dat zy oock de Cronen Sweden / Engelant / de Geunieerde Provincien / en de Switsers daer toe wacker maeckten / en dat dickmael op haer eygen kosten / dat zy na soo langh gevens mager ende arm wierdt / dewijl zy noch in den Oorloch en de Lasten bleef volharden / als Neerlant / Sweden en Duytslant door hare bevredinge te Munster in 't Jaer 1648. genootsaeckt waren te rusten. Des onaengesien werter te Parijs van een Nieuwen Oorloch der Sweden gesproken / middelen beraemt / en beloften van hulpe gedaen / in 'tgeen die Kroon besuyden d'Oost-see mocht verrichten / onder eenige belofte nochtans van de Roomsche Geestelijckheyt / Kloosters ende Conventen soo veel mogelijck over al te verschoonen; Hier most nu gelt zijn / dies stelt men een Impost op 't Papier / daer Vranckrijck veel van uyt-levert / en als 't naeste neffens den Wijn-stock / duysenden hun broot mede winnen: Dies tast Jan-hagel de Pachters Huysen aen / smijten die met bewilligingh der Borghers om ver / en verbranden te Rochel alle des selfs Boecken en Registers / roepende langst der straten / [Datse geen Tol meer en wilden betalen :] Te Parijs sach men veelderleye Pasquillen geplackt / meest al van bysondere Makers / doch meest op desen sin draeyende:

Dat de Ministers van Vranckryck niet dan Oorlogh mette Na-gheburyren sochten: Den algemeynen Vrede belette: Oorsaeck van d'Impoſten waren: Tot ruyne van den Koningh en ſyn Volck, en tot hun eygen verrijckinge; Dat zy en den Duyvel de Tax op 't Papier hadden ghevonden, om al 't quaedt dat daer uyt volghden, &c.

Des onaengeſien men poogt alles om gelt te ſchrapen te verdichten/ en men ontſiet niet 't geen den Schepper 't Rijck als een zeegen gegunt heeft/ 'tſelve den Inboorelingen af te torſſen / om daer mede den buytenlantſe uyt eygen quaetwil te beoorlogen: 't Selve mocht nu als geoorloft geſchieden/ de wijl den Koning een Kint maer ſijne Dienaers bejaerde Mannen waren/ die ſich op deſſelfs naem oock ſoo wel van den tijt hebben gedient / dat indien Vranckrijck uyt der borſt had konnen ſpreken/ zy ſoude getuycht hebben / dattet haer al veel verdragelijcker was een beſadicht Coningh en zijn gevolgh te onderhouden/ dan ſoo veel gierige Dienaers die ſlaven van hun eygen gemoet waren.

Spangien hier-en-tegens zieltoochden immers ſo ſeer als ymant van ſwackheyt/ en volghens haer natuyr kropte dat met ſulcken gedult in/ datmer niet aen beſpeurde als eenige weynige ſtaeltjens ſoo te Sevilien/ t'Antwerpen/ als t'Amſterdam/ 't welck was een verſoeck van penninghen op credijt en intreſt: de Spanjaerts dat afſlaende/ ſo wilden de Brabanders daer oock niet aen/ ſeggende/ dat die van Caſtilien en Andaluſien beter op hun guarant konden ſien/ en noch veel min waren de Hollanders gereet om gelt te ſchieten/ die hun af-keerden om dat d'eyghen Onderdanen des Koninghs ſulcks deden/ en derhalven ſlimmer hadden te duchten als de Spanjaerts/ die over 3 en 4. Jaren in dierghelijcken geval met Koper-gelt wierden betaelt; 't Geviel oock/ dat als men in West-indien neerſtig by een ſchraepte de Platen/ Contanten en Indigo/ dat de Facteurs ſeecker Gaillioen en een kleynder Schip ſo over vol kropten/ datter geacht wiert by de 14. Millioenen ſilvers in hun beyden te zijn/ want daer binnen waren oock reſtanten van de Jaren 1650/51/52/53/ en 54. en deſe tuſſchen Peru en Panama in de zuyt-ſee komende/ is 't groot Gallioen geſoncken/ doch met dit geluck/ datter by de 3. Millioenen

aen-

aenstonts upt gebergt wierden / beneffens oock dattet daer niet boven 3. ofte 4. vademen diep was : Den Viceroy van Peru hier af verwittight / spoeyde sich met veele Duyckers derwaert / en dewyl het daer noch ebt noch vloeyt / oock weynich stroom maeckte / wiert de meesten hoop gevonden en gebergt. Een ander Onweder al veel grooter als 't voorgaende / scheen Spangien van over Zee te dreygen / te weten / een nieuwen Oorloch met Engelant / want men poochde te London niet alleen te bewijsen datte Spanjaerts America onwettelijck besaten / maer datse die onwettelijck gewonnē hadden / door 'tverjagen en dooden der Inboorelingen / en dattet de Engelsen niet alleen vrij stont sulcks te wreecken / maer oock de Spanjaerden alsoo te mogen handelen gelijck sy de Indianen hadden gedaē: De Silver klompē die men upt Otte Juriaens en sijn mackers schepen in den Towr over 2. Jaer ghebracht had / en waer by Don Alonso de Cardenar gedwongen faveur aen den Protector dede / en had nu geen kracht meer / als / dattet de Engelse dede dencken dattet een seer goet Lant most sijn daer soodanigh kruydt wast / ja sy gheloof dent oock / en om de waerheydt te weten geloof ick dat de Vloot van Pen geordineert was / doch gelijck alreede is verhaelt / met al veel grooter hoop als effecten. De doot van Ascham Gesant van 't Parlement : De Spaensche Inquisitie / en andere ouder wrocken draeyden d'Engelse als een wervel in de sinnen / en verweten sulcks de Spaensgesinde dagelijcks / die nu eerst begosten te mercken datte Penningen by Spangien tot Westmunster seer qualijck besteet waren geweest / om die van Hollant onrechtvaerdich te beoorlogen / gelijck die weten / die Giften daer op gegeven hebben soo aende Leden des Parlements als hare Vrouwen : Dit was oock de danckbaerheyt der Enghelsen aen Spangien voor dat die Croon d'aldereerste van geheel Christenrijck Engelant voor een Vrije Republijck erkenden / en dat byna in 't gesicht van Koningh Carel / aen wien hy vermaechschapt sijnde soo trouwloos niet en had behooren te handelen / dan om te verwachten soodanige belooninge gelijck hy nu bequam.

Ten sal ons dan niet ondienstich duncken verbolgens te verhalen de geheele Zee-togt van Admirael Robbert Blaeck na de Middellantse Zee : Die sich van daer ghekeert heeft / nae dat hy by naer

met

met alle Natien aldaer gekrackeelt/ gewoelt/ beſchadicht en moeyte gemaeckt had/ oock de Spanjaerden (doch geveynſt) een geweldige neep meynden te geven/ doch voer niet veel beter als Pen/ en zijnen roem wiert alſoo kleyn onder de Christenen/ als zijn Verbondt met de Turcken onbetamelijck wierde geacht.

Zee-tocht der Engelzen onder Admirael Robbert Blaeck, *na de Middellantze Zee.*

ALs Admi. Blaeck den Toſkaenſe Vorſt met gelt af te perſſen gedemoedigt had, is hy van Livorne over geſteecken na de Barbariſe Stranden: In't begin van Graſmaendt ten Ancker voor Tunis komende, eyſchte aldaer vergoedinge van de Engelſe Schepen en Goederen, als mede vryſtelling der Engelſe Slaven; Den Dogue een ſpijtich Zarazijn, antwoorde, *Het minſte hem niet te willen toeſtaen, ſelfs geen vers* Water; Blaeck hier over verſtelt, was gedwonghen na Sardaigne te loopen om daer Water te halen; Hy hier komende, verſach ſich van vers Water, en liet vier ſchepen van de Vloot na Majorke loopen, die dus danigen avontuyr ontmoeten.

Den 23. van Sprockel ſmorghens met 't opgaen van de Son bevondt ſich den Ridder Valbelle met ſyn Schip de Perſeus a 30. yſere ſtucken en 250. Eters, tuſſchen d'Eylanden Cabretes en Maiorke, 6. mylen van 4. Engelſe Fregattē, genaemt Longport a 60 metale ſtucken van 36 en 24 ponders, de Robin, den Dyamant elck a 44 ſtucken, en de Peerle met 36 ſtucken; Deſe vervolgden by na een uur 't voorſz. Frans Schip, en op datſet door kalmte niet en ſouden verlieſen dedent tot op een Piſtool-ſchot vervolgen door hare Boots, die 't zelfde op-hielden tot datte 4. Fregats naby waeren, die met geheele Lagen hem beginnende te groeten, altoos die gewoonte hielden dat ſoo ras den leſten hadde geloſt, weder om den eerſten ſchutvaerdigh was, ſulcks datmen niet dede dan loſſen en laden, 't Conſtapels wetenſchap hier weynich geldende, vermits de Schepen malkander ſoo naer quamen; Na 3. uren vechtens keerde de wint N. W. waer door Valbelle de wint van ſyne Vyanden kreegh, en ten ware dat hy ſoo veel Vyanden had gehad, en dat de Robin hem de groote Ree af ſchoot, hy ſoude boven Cape blancq gelopen hebben, dan was nu geperſt achterwaert te deyſen na Cape de Salines, In die tyt verwachte hy niet anders als dat de Engelſen hem ſouden enteren, om datſe meeſter van ſyn zeylen waren, en geſtadich voor de Boechſpriet over liepen, voornamentlyck Capiteyn Kortes op de Robin; Maer d'Engelſe bemerckende de wackere reſolutie der Francoiſen, die gedurich riepen, Kom aen boort, dorfden niet aborderen; Tot na 13. ſeer furieuſe ſtormen de Perſeus begon te ſincken, de Beſaens maſt, de Merſch, de groote Ree, Beſaen, en groote Maſt quyt ſynde, niets als 't Voorſeyl hebbende,

bende, de reſte aen flarden verbrandt en geſchoten; Noch bleef Valbelle even moedich met al ſyne in-hebbende Officiers en gemeene Maets, als wel afgericht in Zee-ſlagen; Dus ſetten zy het Schip metten Avont in de Haven van Kampos daer goe grondt is, teghens de Wal, om in den Nacht 't vermorſelde Tuych weer zaem te klutzen, of door de duyſterheyt de Vyanden t'ontſnappen, en oock om te verder af geſcheyden te leggen van de 3. grootſte Enghelze Schepen, die nu uyt vrees van ſtranden ſoo naer omtrendt de Wal niet dorſden komen, en om 't kleynſte Engels Schip (de Peerle) dat hun wel 't dichſt navolgden, den wech bequamelyck af te ſnijden en t'overrompelen; Dan alſoo daer niemant graech toe was, ſoo en dede Perſeus die gantze nacht niet anders dan met ſyn 4. voorſte ſtucken op de Peerle te vieren, ſoo dat die gedwonghen was voor wint deur te gaen; En gelyck dit in't geſicht van Majorque geſchiede, ſo was de Strant in't kort met een onnoemelyck getal Kijckers beſet, dat ſelfs de Viceroy in ſyn Carotſe met veel Adels om een uyr datter noch aen dien Dagh reſteerde, wel 100. Canon-ſcheuten op de Robin met ſyn ſtucken dede doen, die van voor tot achter door dat Enghels Schip vloghen, ſonder dat den zelven het alderminſt ſchot weerom dede, alhoewel deſe 2. Schepen maer een halve Muſquet-ſchot van elckander lagen; Endelingh raeckte de Robin in brant, ſoo dat de Gentilmans daer uyt vloden, en door 3. Chaloupen van d'andere ſchepen meynden geholpen te worden, maer Valbelle bracht terſtont 2. ſteene Stucken op't voorſte van ſyn Perſeus, en een op ſyn Kampagne, daer neffens Thien Vierpijl-werpers en 14. Bootſgeſellen, om deſe Chaloupen den wech af te ſnijden; Den Capiteyn van de Robin ſich alſoo benart ſiende, en door 't ophouden der voorſ. Chaloupen van hulp ontbloot, verloor onderwyl ſyn gants Achter-Schip, en door 't gheduyrigh Canoneren uytte Perſeus voor noch ſlimmer beducht, ſont ſyn Chaloup aen Valbelle met een Trompetter en een Wit Vaentje, verſoeckende dat hy toch niet meer op ſyn Schip en wilde ſchieten, noch ghenucht te nemen dat zy beyde vergingen, maer datſe elckander quartier mochtẽ geven, en yder ſyn Schip ſoude calefateren, op dat d'een ſich nae Tunis (daer hy beſcheyden was) en d'ander na Toulon mocht begheven.

Den Ridder *Valbelle* en vont deſe aenbiedinge niet ongerymt, als hebbende over de 1200. Canonſchoten door't hol van ſyn Schip, behalvens de ontallicke kogels door Maſten, Seylen en Treylen, die ſlenterende door malkaer aen flarden hongen en wiſpelden; Hy neemt dan de voorſ. conditien aen, en alſo ſyn Monſr. de Vincheguerre en Olivier van Marſeille voor Oſtagiers op de Robin gegaen, met eenen Abraham van 't Eylant Iarnſay, die voor Taelman en Conſtapel op de Perſeus voer, en in hare plaets quamen weder twee Engelſen op de Perſeus. *Valbelle* ſont tot meerder verſekeringhe van dit Accoort terſtondt ſyn Lieutenant Iſnard aen boort van de Robin, en verſocht in geſchrift het geaccordeerde, ſoo van wegens hem als van d'andere 3. Capiteyns, of ſeyde niet te willen gebonden ſyn aen ſyn woort: Maer onderwyl quam den Lieutenant

 van den

van den Engelſen Commandeur (die met ſyn 3. Schepen nu genadert was)aen boort van de Perſeus, ſeggende, dat ſyn Meeſter niet en konde onderhouden: het geen hem den Kapiteyn van de Robin belooft hadde, om dat hy ſyn minder was; Dattet oock ſchande ſou ſyn indien ſy de Perſeus niet en namen,doch beloofden de Francoiſen vry te ſtellen wouden ſy hun op-geven en binnen zyn Boort komen, daer hy hun oock beloofden voor 'tplonderen te bevrijen.

Middeler tyt begoſt de Perſeus langſaem te ſincken: En *Valbelle* door den Viceroy van Maiorke op ſyn woort genoodicht, liet hem aen Lant halen door den Ridder Don Michiel en Capiteyn Kanale, en groete dẽ Viceroy heuſſelick, na 'twelck hy een bondich verhael des Gevechts met d'omſtandigheden verhalende, oock daer na protectie voor hem en ſyn Volck verſocht, 't gunt hem den Viceroy nietalleen toe-ſtont, maer ſeyde oock dat ſyn Vroomheydt meerder eere en deftiger onthael waerdigh was: Doch voechde daer by, dat hy van dẽ Koningh ſyn Meeſter ſeer ſcherpe order had om den Engelſen in alles waer hy konde, gunſtigh te ſyn, en dieſ halven niet en ſoude konnen weygeren het landen van 6. ſtucken Canon, datſe alreede verſocht hadden; Even wel ſoo bleef *Valbelle* met ſyn Maets noch 3. dagen op ſyn Schip, daer hem den Engelſe Commandeur en d'andere Capiteynen quamen beſoecken, en dickmael bidden dat hy binnen haer Boort ſoude komen, maer ſchoon zy hem ſwoeren alles wat hy op Papier ſou ſetten, t'ondertekenen, en dat men hem en de ſyne met al hun toe-behooren Victualie en een Barck om mede naer Vranckryck te varen ſoude verſchaffen, ſoo en wilde hy na hun Beloften niet horen: Sulcks dat dit Frans Schip de Perſeus, vervallen op eens Vyants Kuſt, door 't Canon ront om ſtucken. omcingelt van 4. Engelſe Fregatten, overlopen en beſnuyſtert by die van Majorke, aldus 3. dagen als in onderhandelingh leggende, t'elckens met hoop om 's Nachts deur te gaen, in dien (gelyck het niet en dede) hun de windt had willen dienen, en alſoo te ſtoppen de 82. ſcheuten dieſe onder water hadden: eyndelingh ſoo machteloos wiert dat d'Enghelſen dat om te ſlijten, met al wat daer in was, aen de Spangiaerden verkochten voor 3500. Schilden.

Ick heb geſeyt het Schip ſonck, en ja het ſonck juyſt op die tyt als de boven verhaelde Koopmanſchap tuſſchen de Engelſen en de Spaenſche over 't zelfde Schip wiert geſlooten: Dies begaven hun al de Francoiſen daer af te Lande: Den Ridder *Valbelle* door den Viceroy van Maiorque ghenoodicht, van op ſyn woort by hem te komen, ſpoeyde Sr. Iſnard derwaerts, verſoeckende een vry geleyde en een Schip om na Vranckryck te keeren, 't gundt hem den Viceroy beleefdelyck toe-ſtont. d'Engelſen Commandeur dit vernemende, al hoe wel hy ſich hier op van datmen hem geen woort hielt aen de Srs. Vincheguerre en Olyve beklaghende, en liet daer om niet naer deſen Ridder oock een Paſport te geven, met verſekeringe, dat ſoo hy binnen ſyn Boodrt begeerde te komen, hy hem ſyn Kamer ſoude geven, en ſchreef oock aenſtonts aen den Viceroy dat hy hem ſoude ontfangen, 'tgunt hem ſonder dit niet ſou toe-gekomen hebbẽ;

Den

Den 27. is *Valbelle* mette 2. voorſs Paſſeporten en ſyn Volck aen Maiorke gevaren, wordende gelogeert in de Haven van St. Catharine, doch d'inkomſte der Stadt hun alleen verboden ſynde om dat d'Engelſen daer op de Rede waren, en oock om voor te komen alle ongemacken tuſſchen d'Enghelſe en Franſoiſen. Dus voeren d'Engelſe na 3. dagen weder na Tunis, maer *Valbelle* dede den Viceroy in ſyn Carots halen, tracteren, en hem met Wapenen teghens de Mooren in een Barcke hebbende voorſien, liet hem den 3. van Dorre maendt (na dat hy voor 3. Napolitanen die op ſyn Schip hadden gevangen geſeten vryheyt hadde verkregen) na Vranckryck varen, komende den 7. te Cieutat, alle wel gemoet, bevindende van 75. Mannen over de 60. gequetſt, daer onder Sr. de Bart die 40. Iaren ter Zee had gecommandeert; *Valbelle* toogh ſtracks na Parys, alwaer 't gerucht van ſyn doot alreede was verbreyt, en 't geloof by de Pariſianen albereeds van dat de Perſeus met al het Volck was gheſoncken, doch *Valbelles* komſt openbaerde alles, en dē Coning en 't Hof maeckten meer wercks van dees onverſchrocken Ridder om ſyn vroomheydt voor d'eer van Vranckryck met een Schip tegens 3. bevochten, dan ſy dede aen 't Koninglycke Bloet den ongeluckige Hertogh van Guiſe, als hy voor 3. Maenden 4. mael ſtercker als de Spangiaerden, ſeer ſchandelyck tot Caſtelmare by Napels hem had laten af-ſmeeren. *Siet hier van op ons 5 deel Folio 144.*

Admirael Blaeck quam van Sardaigne weder voor Tunis, daer hy de vorige eyſch weder vernieude, dan kreech geen ſachter maer een veel vinnigher antwoorde, het gros van dien beſtont in deſe woorden: *Siet daer ſyn onſe Kaſteelen van Goleta, mette Schepen en kaſteelen van Porte Ferino, doet wat ghy kont: Ende en denckt niet dat ghy ons verſchrickt met 'tgeſicht van uwe vloot, &c.* Blaeck ſich alſoo beſpot ſiende, hielt Krijgſraedt, en beſloot de Negen Turckſe Proviantſchepen daer in de Haven leggende, en vol laden met proviſie om na Canea te gaen, in brant te ſetten, dan vonden daer in veel gevaers, dieſhalven hieltmen op dat ſulcx wel gelucken mocht een Bedach binnen boort: Den 14. van Graſmaent ſmorgens by 6 uren quamen d'Engelſe dicht onder Porto Ferino, daer 20. ſtucken op lagen, met hun gantſe Vloot, daer neffens meer andere Forten, waer op omtrent de 40. Canons lagen: Blaeck ſijn Vice-admirael en ſijn Schout by Nacht ſettent dicht onder 't Caſteel, op een Muſquet ſchot na, elck een Fregat achter hun hebbende om haer te ſeconderen: 't Geluckte in deſe d'Engelſe datte Wint van haer af recht op de wal de Turcken in 't geſicht vlooch, waer door zy gevoeglijck ſekere Booten af ſonden onder de 9. Turckſe Proviant-ſchepen, die onder de Roock en Kogels van Blaecks Vloot den brant ſoo wel in de voorſz. 9 Turcken hechten, dat die alle tot het water verbranden: De Turcken uytte 9 Proviant-ſchepen ſiende de voorſz. Engelſe boots aen komen, meenden dat ſe wilden landen, ſprongen van haer ſchepen in See, ſwommen aen landt, daer de ſtrant vol Turckſe Muſquettiers beſet ſtont: In dit beſtel verlooren d'Engelſe 27. man, en hadden 45. gequetſten: Nader hant vielen ſy met

ſy met eenich volck te lande, daer geen ſtucken waren, de Turckſe Harders hun ſiende namen hun Tenten op en vloden te lantwaert in. Blaeck ſpoeyde hem van hier weder 't Zee, en ontfongh van denn Baſſa de na volgende Brieff:

MYn Heer. Alſoo u E. in de Haven van Farino hebt verbrant 9. ſchepen/ ſoo gelieft te weten/ dat deſe niet ons maer den Grooten Heer toe behooren: En ſoo zijn mede de Kaſteelen/ daer in wy voor Garniſoen dienen. De ſchade die gy gedaen hebt raeckt niet ons/ maer den Grooten Heer als Meeſter van deſelve: Sulckx dat gy aen de ſelve ſult moeten verantwoorden 't beſchadigen zijner Caſteelen/ en 't verbranden zijner ſchepen. Doch in dien de Grooten Heer daer mede te vreden zy/ wy ſullen ons daer mede oock laten vergenoegen. Wy hebben ons onderhout van 't Lant/ en de See niet van nooden: Maer die met ons willen komen handelen/ mogen op ſtrant komen/ en die daer niet doen en willen/ mogen vertrecken/ en van hier gaen.

Blaeck wel ſiende dat met ſulckx ſchrijven niet anders gedaen wiert als d'Engelſe Coopluyden in Turckyen gedreyght, ſchreef ſtracks een Brief aen Tomas Bendiſch Engels Geſant tot Conſtantinopolen, die alles ſoo wel beleyde dat voor 2. Schepen Pick en Teer alles by geleyt wierde, en liet daer voor Conſul Mr. W. Wood in plaets van Mr. Broun, die met deſe onluſten ſich uyt Tunis op de Vloot van Blaeck hadde begeven.

Van Tunis na Argier zeylende, anckerden daer ſommighe daghen, en was hier vry beter getracteert dan te Tunis, want den Baſſa ontboodt hem te gaſt, en accordeerden van voortaen mette Engelſen in vrede te Leven, hun ghevanghens vry ſtellende, met toe-ſegginghe, (de Turcken ſweeren ſoo lichtveerdig niet dan ſommighe Chriſtenen,) van voortaen egeene Enghelſe Schepen meer aen te randen, te roven, ofte wegh te voeren, &c. en vereerden boven dien aen Ad. Blaeck Ses brave Barbariſe Paerden voor den Protector, die naderhandt in een Fregatte na London afgeſcheept wierden; 't Gebeurden dat wanneer de Nederlanders dus d'Engelſche ſlaven ſaghen ontſlaen, dat by de 40. van hun na d'Engelſe Schepen vluchten, ſoeckende aldaer beſcherminghe: Stracks waren de Sarazijnen hun achter, en pooghden de voorſ ſlaven weder na Landt te voeren: Maer Blaeck beſloot in ghehouden Krijgſraet hier over met d'Eyghenaers der ſlaven te tracteren, en over quam met hun voor 13050. florijnen, deſe Somme wiert by d'Engelſe Officiers uyt Liefde uytgheſchut: Doch een der voornaemſte onder de Hollanders, oock een der voorſ vry-ghekochte ſlaven boodt hun aen by Wiſſel-Brieven hunne uyt-geſchoten Penninghen weder om te vergoeden: Maer d'eene edelmoedigheydt hier d'ander trotſende, ſoo hebben d'Enghelſen dit heuſſelyck geweygert.

Te Tripoly en Biſerte maeckte men ſoo veel wercks van d'Engelſe niet, dan ſy poogden met Lakenen en Enghelſe Manefacturen daer hun ſlaven te vrijen, doch effectueerden even ſoo weynigh gelyck zy te Tunis hadden gedaen.

Van hier wende Blaeck na 't nau van de Straet, en op de Ree van Gibralter anckerende, genoot aldaer eenige ververſinge, dewyl niet alleen veel volcx van de Vloot ſieck was, maer oock de Kinder-pockjens graſeerde dapper onder hun: Wederom in See ſtekende, beoochden een Vloot Rovers van Zale, 12. ſterck, deſe verſtroyende, kregender vijf of, en ſont die na Engelant: Geen beter geluck hadden de Rovers van Algiers, die om dat Blaek de Straet ruym-

de

de, nu onbesorgt met 33. schepē, 2. Galeyē, en veel kleyn Vaertuyg in See warē geloopen, en randen in't nau twee Hollantse Schepen met een Hamborger aen, die in Engelant Tarru geladen hadden, maer die bliesen soo lustich uytte stucken op 5. Turcken, datte selve selfs deur dropen, met meerder ongenoegen als ick seggen kan: Dese Turcken (alhoewel van de grootste Schepen sijnde) voerden maer 16 a 18 stucken, en seer weynich volck, om dat wel 5000. van haer beste Seeluyden in den Oorloch te lande teghens die van Trannisen dienden. Den 4. Iuny is Blaeck op de Reede van Cadix ghecomen, daer hem de Spanjaerden alle verversinge aenboden, dan hy weygerde dat en toonde sich soodanich, datte Graef van Lindres Admirael van de Spaense Galeyen daer over aldus aen 't Hof te Madrid heeft geschreven:

MYN HEER.

HEden legghen wy hier in 't gesicht van 30. Engelse Oorlochschepen / die 3. mylen buyten dese Baye leggen: Ende dit ist selfde Esquadron waer af ick schreef uyt Alikanten in November 1654. Doen seyde my des selfs Admirael dat hy gingh om de Franse te verjaghen / maer nu sy de Franse in Catelonien niet en konnen hinderen komen sy hier: Als de voorsz. Engelse schepen hier eerstmael quamen waren sy seer vrundelijck tot ons / maer nu toonen zy haer voor ons schu en verbastert / 'twelck ons doet presumeren (ende ick geloof het vastelyck) datse eenich rampsalich Desseyn voor hebben op onse Silver Galjoenen die wy verwachten. Ende 'tis te bevreesen dat een ander Esquadron veel grooter als dit sich gewent heeft na de Indies / en ons aldaer sulcken treck sal speelen / datmen in Spanjen voortaen wel wat meer werck van een stuck van achten sal maken: De verre siende konnen wel bevroeden wattet zijn sal indien dat Desseyn op de Indias geluckt / en soo sullen alle Capitalen en Renten tot niet loopen in geheel Spangien.

Geschreven op de Reede van St. Lucas den 20. Iuny 1655.

Het gevoelen der Spanjaerden van datte Engelse niet veel goets daer mede in den sin hadden, wiert versterckt, om dat eenen Mr. Iacob Wiltson, Coopman en Resident van Engelant tot Cadix, met een van zijn Facteurs en alle zijn Wissel en veel goets by nacht over de Muren van Cadix op de Vloot van Blaeck was gevlucht, na dat alvoorens sijn Credit aldaer geen once meer en woech, en van hem geseyt mocht worden dat hy als een volkome Banckerottier uytte stad vluchte: Op dat gerucht raeckt gants Andelousie inde Wapenen, en men hout een ooch in't zeyl: Den Coningh van Spangien hier van verwitticht ghebruyckte geen slaepdrancken, maer geboot op't spoedichst 30. Oorlochschepen te bemannen, daer elck Onderdaen strack vaerdich toe was, en begaven haer tot dese uytrustinge veel soo Adelijcke als Coopluyden Kinderen, geresolveert te gelijck haer goet en leven te wagen: Dese Vloot is in 6. weken tydts volvaerdicht, en was als dese Lijste uytwijst:

1. St. Philippus / Admirael Paulus de Contareda / groot 500. last / met 60. metale stuc. 800 man.
2. 't Goet geluck / Vice-adm. den Hertoch van Molina / 450. last / 54. metale stuc. 600. man.
3. De Gewap Malupa / 400. last / 46. metale stuc. 500. man.
4. 't Welvaren der Vloot / 370. last / 40. metale stuc. 500. man.
5. St. Catalina / 300. last / 36. metale stuc. 450. man.
6. Capiteyn van de Vloot / 375. last / 40. metale stuc. 500. man.
7. d'Admirael van de Vloot / 375. last / 40. metale stuc. 500. man.

8. De Galeyboot/150. last/ 24. metale stuc. 300. man.
9. 't Vlieboot/150. last/8. metale en 16. ysere st./300. man.
10. Mevrou van O/200. last/10. metale 20. ysere st./250. man.
11. St. Fuen/250. last/ 20. metale 20. ysere st./350. man.
12. St. Jan Baptist/250. last/20. metale 20. ysere st./350. man.
13. Onse Vrouwen Vader ons/225. last/9. metale 19. ysere st./300. man.
14. Groote St. Jacob/400. last/25. metale 25. ysere st./600. man.
15. 't Vader ons/ 150. last/9. metale 19. ysere st./300. man.
16. 't Kleyn Vaderons/150. last/12. metale 12. ysere st./450. man.
17. Vremde Vogel/300. last/20. metale 20. ysere st./450. man.
18. Onse vrou vande Kaerse/250. last/11. metale 21. ysere st./350. man.
19. Des Meyds hulp/275. last/26. metale 12. ysere st. 370. man.
20. St. Jacob van St. Malo/195. last/15. metale 15. ysere st. 300. man.
21. St. Franciscus van Paulus Galian/400. last/25. metale 25. ysere st. 600. man.
22. 's Conings Vrou/175. last/10. metale 20. ysere st. 300. man.
23. St. Augustijn/200. last/8. metale 18. ysere st. 300. man.
24. Jesus Josep en Maria/400. last/46. metale st. 600. man.
25. 't Galjoen de Draeck/425. last/30. metale st. 600. man.
26. Mevrou van Duyven/200. last/30. metale st. 400. man.
27. Heylige Sondach/150. last/20. metale st. 300. man.

De Engelſe Coopluyden en Facteurs door heel Spangien, en voornamelijck inde See-plaetſen woonende, trachte hunne goederen voor het toekomende onweder te verſekeren, dan te vergeefs, de Spanjaerden waren haer veel te gauw en te loos, want het pogen der Engelſe maeckten de Spanjaerts wacker om ſich te verſekeren van alle der ſelver effecten, ſoo dat in Oeghſtmaent een algemeen beſlach uyt laſt van den Coningh door gants Spanjen over alle Engelſe goederen en Perſoonen wiert gedaen: Blaeck onderwyl ſich ſeer ſchaers van levens middelen te Algiers voorſien hebbende, begon gebreck te lyden, ſo dattet op de kiſtjes van Ian rap aen quam, alhoewel d'Engelſe te Londen malkander wys maecten, datter ſoo grooten overvloet op Blaeckx vloot was, datte Bootſluy van dartelheydt en te veel hebbens Taback en proviſie over boort ſmeeten: Dan 't bleeck anders, alſoo Blaeck na Portugael moſt om ſich te ververſen; Den eerſten van Hoymaent in Loguſ bay anckerende, wiert Blaeck daer uytte naem van Don Ian Coningh van Portugael verwillekomt, door een Ridder van Malta daer gebiedende: Snachs kreech Blaeck brieven van den Protector, begeerende dat eenige van ſijn vloots ſchepen na Engelant ſoude keeren, daer op door gemeen advys 6. Fregatten na Plemuyen ſeylden: Capit. Sucheverel op de Perel bejegende d'Admirael van Algiers, voerende 30 ſtucken, dien hy beval te ſtryken, dan die niet willende, gaf Sucheverel den Turck een heele lage, waer op hy ſtreeck, en quam aen boort van d'Engelſe, daer eens omgedroncken wierde, alſoo ſy vrienden waren. Den 9. van Hoymaent quamen 4. Engelſe Coopvaerdy-ſchepen uyt Spangien gevlucht onder de Vloot van Blaeck, daer op waren 29. Engelſe Coopluyden, die hun avonturen aen Blaeck verhaelden, blyde ſijnde datſe 't lyf daer af gebracht hadden. Savonts ſont den Koning van Portugael een ſchip met ſuycker bancket, paſteykens, hoenderen, en ander gevogelt, oock ſchapen, wijn, orangen en lemoenen; Wanneer de

Malteſe

Maltese Ridder oock by de 4. uren laugh op een Collation van Blaeck vergast wiert, en aldaer seer hooch den dienst van de Croon Portugael en ghenegentheyt van den Coning aen Blaeck op dischte, na welckers hy met alle heusheyt weder na Forobay is geseylt; Ende van daer sich weder op de Kust van Spanjen wendende, gebeurdent dat een Spaens schip door d'Engelse Vloot heen quam drijven, 'twelck eenighe dagen te vooren zijn Mast had gekorven in een geweldich Tempeest datter uytgestaen had; Blaeck dede den selven een nieuwen Mast aen bieden, maer de Spangiaerden weygerden dat, om datse soo na nu aen haer eygen Kust waren: Maer zedert die tijt geviel het dat de Lucht en See met malkander samen geswooren hadden niets te doen als te treuren en bolderen, waer over Blaeck en menich Engelsman dat tobbelen moede wordende, na Engelant genoegsaem verlangden, eenige van hun vry uytter borst schryvende, datse daer als op hun Kerck-hof waren: Dies zeylden Blaeck na Lissebon, latende de Fregatte Diamond omtrent de Bare van Cadix verspieden oft de Spaense Vloot sich oock van daer soude wenden: Te Lissebon vonden d'Engelse weynich te bancken, haer schepen Ancker en Touloos waren dapper ontreddert, en de Spijse by na op: Dies sent Blaeck de Fregatte Merlin na Portsmuyen, met advijs dat ingevalle men in 5. weken hem geen Proviant en sont, hy genootsaeckt soude sijn weder na Engelant te keeren; Sich uyttermaten beklagende datmen hem zedert Mey gheen verversinghe uyt Engelant had toegesonden: Dat hy 7. dagen lang onder de Spaense Vloot had gedreven voor Cadix, en door een van der selver Capiteyns versekert, dat de Cathol. Majesteyt nerghens anders dan om de Silver-Galjoenen te bewaren dese uytrustinge had gedaen: Dese voorsz. Fregatte Merlin in Engelant aen comende wiert dadelijck weder met noch 3. andere vol Vivres gepropt, en na Blaeck gesonden; Als mede een open bevel van alle Spaense schepen te veroveren en op te senden; Alsoo den Protector een grooten Brief vol klachten van d'Enghelse Coopluyden uyt Spanjen had bekomen, vervatende een generaele beschrijvinge van hare ellendige staet, en 't verlies haerer Goederen, datmen haer in hare Huysen bewaerden, en alles afgenomen had; Dese schreef den Protector weder een troostelijcken Brief tot Antwoort.

Maer onverwacht quam Blaeck den 19. van Wijnmaent met al sijn schepen te Chattam op de Temse, daer hy te lande trat, ende hoorende dat Pen en Venable inden Tour waren geset over hare ongeluckige Voyage: Bedacht sich eer hy sich na Londen begaf oft sijn saken beter van conditien waren, en difficulteerden daer in tot den 28. eer hy hem in Londen dorfde begeven, hy komt dan te Withal, daer hy verhael doende van sijne Reys, betoonden meer glorie te hebben in zijn daden by de Turcken als by de Christenen: Doch hy heeft sich alsoo gedragen in alles dat hy buyten den Tour bleef, maer overmits den Oorloch met Spangien scheen te sullen aen gaen, was hem 't bewint van een Vloot ghewaentrouwt, alsoo Monck uyt Schotlandt wierdt ontboden om daer over te ghebieden: Ende Aiscue noodichde men uyt Yerlandt, op dat die

na West-Indien de verpeuterde aenslagen van Pen en Venabel mochte verbeteren: Sulcks dat Blaeck overmits de ghespilde onkosten aen zijne Vloot oock meest vruchteloos waren, en datmen vry meerder opinie van zijn verrichtinge als hy uyt liep had gehad, dan wel gevolgt waren, in kleyne estime by den Protector quam. Ende na sijn thuys zijn luttel had te roemen als dat hy weynich Engelsen tot Argiers had verlost: Ende men gelooft dat indien hy in't lest van sijn Voyage soo wel als in't eerst te Livorno had gekomen, hy soude de Toscaner Vorst soo veel Ducaten niet afgeperst hebben als hy doen wel dede, &c.

Soo is de eer, de staet en 't goet,
Niet anders dan een Eb en Vloet.

In Tessel arriveerden op 't lest van dese Maendt uyt Guinea de Schepen Graef Enno/ de Blaeuwe Eenhoorn / en Prins Willem/ die alhoewel door een Seeus Oorlochschip by de Sorlinghs om den ouden Adam tusschen Amsterd. en Zeelant / vyantlijck aenghetast wiert / gonsende in plaets van eer-schooten dese Guinees-vaerders verscheyden Kogels nae 't hooft: Onaengesien(seg ick)die grooten yver van Maetzeeu/soo deden de Hollanders soo geluckich en spoedich haer reys/ alsmen van hun mocht verhoopen: Mede brengende beneffens goede partye Huyden oock 2500. Marck Gout: En advijs/ dattet in Guinea seer wel stont / hebbende aldaer een particuliere Lorrendrayer van Amsterdam op de Cust na 3. dagen vervolgens vermeestert/die oock een partye Gout in hadde: Den Heer Generael Jacob Ruychaver diemen in Nederlant sieck en doot had gespelt/ was gesont en wel te pas/door wiens goede directie de Inboorlinghen tot voordeel der West-Indise Compagnie sich aen boden. In't Canael waren d'Engelse verkontschapt van een Rijcke Coopvaerdijer / die van Rouaen na Spangien soude zeylen: De Francoysen hadden om de huydighe onlusten met Engelant daer toe gehuyrt schipper Jan Kienne van Middelborgh/ die als hy nu van Havel de Grace af stack om na Cadix te loopen / door d'Engelse lichtelijck aen geranst en vermeestert wiert/die hem na Portsmuyen op brachten / daerse een schat van over de 6. Tonnen gouts aen Lywaten binnen deszelfs boort vonden/ tot een onvergoedelijcke Hartseer der Coopluyden van Vranckrijck/ Nederlant en Spangen.

De

De Coninginne Weduwe Maria Elonora van Sweden op 't Caſteel van Stocholm na haer over lijden gebracht zijnde / wierde tottet eynde van den Rijckxdach in een Camer geſtelt rontſom met rou behangen/haer doode Lichaem lach onder een deckſel van ſwart Fluweel/ de Kiſt met een gout kleedt over deckt / had rontſom meenigte brandende Toortſen nacht en dach ſtaen / met 12. Kandelaers van Criſtal en Waſſe Kaerſen: Den 26. deſer heeftmen het Lijck in volghende ordre ter aerden ghebracht: Den Coningh met alle zijn Staet in de voorſz. Camer gekomen zijnde/ begoſten de Muſicanten aldaer eenige Treur ſangen te ſpeelen: Waer na de Cancelier een treffelijcke Oratie dede over de deughden van de overleden Coninginne/ middeler tijt hielden 3. Senatoren de Croon/ den Scepter/en de gulden Appel van't Keyſerrijck/welcke dingen gebruyckt waren in hare Krooninge/ die den Cancelier daer na wech nam/ legghende die ter rechter hant van de Bare op drie kuſſens: Daer oock lach een goude kroon die gewit was/ een Scepter en een Appel/ die alle met haer in de Kiſt geſloten en begraven zijn: Waer na de Muſijck weder begoſt/tot datte Kiſt met een groot Fellip kleet was bedeckt / over al beſchildert met Aert-Muyſen/daer na heeftmen de Ceremonijen ge-eyndicht met een goede partye Zuycker Bancket dat aen de Coningh gepreſenteert / maer onder de Hovelingen uyt ghedeelt en gebroeckt wierde. Haer Lijck ſtacie was aldus: Voor aen marcheerde de Compagnie Ruyters van Graef Guſtavus Bainer/daer na wiert de Rijckx-Appel gedraghen / metten Scepter en de Croon door diverſe Raetſheeren die dicht voor't Lijck ginghen / dat onder ſwart Velours lach / en daer op laghen veel geborduyrde kroonen / de Franſe wiert van dat kleet op gehouden door verſcheyde voorname Heeren: Kort achter 't Lijck quam de Coningh mette Grootſte van 't Coninghrijck / en daer na den Adel en de Geeſtelickheydt in grooten ghetaele: Na deſe wierde de Coninginne Regente ende de Princeſſe haer Suſter door 2. Raedtſ heeren geleydt / gevolcht van al de Jonckvrouwen van 't Hoff in 't wit gekleet nae 't Lants ghebruyck / ten weder zijden ſtonden des Conings Guarde en de Borgers van Stocholm in de Wapenen: Men wierp gelt onder 't volck van Silver / waer op des over leden Coninghs naem ſtont / met dit

advijs Terra cœloque beate. En op d'ander zijde de eerste Letteren van de naem van den Coningh Gustavus Adolfus en Coningin Christina / ende dese Letteren daer rontsom Conjuge & nata sine pari. Aldus 't Lijck ter aerden zijnde gebracht zijn weder in volgende maniere gekeert/en savonts vrolijck vergast geweest.

Junius 1655.

DE geduyrighe toe rustinge by Water en Lant der Sweden verminderde geensins de vreese en kommer van alle Duytse en Nabuyrige Vorsten : Ende alhoewel dẽ Resident van Sweden tot Parijs aen den Hollantse Gesant Willem Boreel verseeckerde dat de voorsz. toe rustinge op geenige van hare Ho: Mog. Landen oft Territorien was aen gesien / nochtans soo en waren die van Nederlant in't algemeyn niet veel goets van dese nieuwe Oorlochs bereydselen verwachtende/ selfs niet den Algemeenen Staten/want daer wierde ordre gegeven aen den Stadholder van Vrieslant en Groeningen een wakende ooghe omtremt de Bourtange te houden / en op nieus met 1600. koppen voorsien : Den Veldtmarschalck Johan Wolphard van Bredenrode/ Graef Johan Maurits / en den Heer van Beverweerd waren geschickt met een vliegent Leger omtrent den Rhijn / Maes / en Wael en Isel/op te passen : Men brack buyten Deventer sommighe Huysen buyten de Stadt af : Ende in die ghewesten scheen het den 29. deser / dat door een gruwsaem Onweder veel onheyls was beschoren/ dewijl een storm uytten W. Z. W. van Hagelsteenen als Eyers en Ockerneuten / tot Emmerick over de 1000. Rijckxdaelers aen glasen in stoech/ slaende met Donder en Wint veele gebouwen en schoorsteenen ter neder : Die van Waert (welcke van outs meer in de Lucht hebben konnen sien als al de sterrekijckers van Arabien) wisten veel te vertellen van de gesichten en krijchs legers / en Mannen diese boven de Mase dien dach hadden gesien : Dan wy sullen haer niet meer in desen geloven dan een ontnuchterden Bleker in den Hage toekomt : Doch het was aennemelijcker 't gheen een Sweedse Resident (nieulijcks in den Hage

Hage gekomen van zijn Meester) aen d'algemeenen Staten in een Gehoor upr verhaelde/ te weten: Dat hy haer Ho: Mog. quam bekent maken de Resignatie der Sweedse Croon van Christina op Carel haren Cousijn, nu sijn Heer en Meester, die ghesint was de oude ghemaeckte Alliantie met desen Staet opgerecht te continueren, ende alle goede Nabuyrschap mette selve te houden. Op alle 't welcke haere Ho: Mog. sich mochten versekeren, &c.

Daer tegens quam een stemme uytte Zont/ dat men om den sleutel der selver te bewaren gantsch verleghen was: Ende van Pruyssen aensoeck van hulpe teghens Sweden/ waer teghens den selven Resident in den Hage wel bescheydelijck seyde: Dat zijn Meester ongenoegen soude scheppen in dien men zijn Vyanden wilde helpen.

DE Stenden van Orangarije Leopoldus Ignatius des Keysers Soon tot haren Coning eendrachtich hebbende beroepen/ zijn den 27. Juny om hem te Kroonen tot Pres borgh verschcenen/ en smorgens ten 8. uren van 't Kasteel aldus getrocken: Eerst quamen al de Heeren en Ridders soo Hoogduytzen als Hongaren in groote meenichte/ fraey uytgerust te paerde/ de Hongaren wel 'tkostelickste/ hadden hun paerden met gout geborduyrde kleeden behangen/ en hare Harnassen met Turckoysen en Robinen verciert en andere kostelicke steenen: Achter hun volgden de Spaense Ambassadeur van Spangen ter rechter die van Venetien/ ter linckerhant van des Paus Nuncius/ doen quam den Coning omringht van meenichte Hongaren met de Officieren der Croon al te paerde: Doen de Keyser en de Keyserinne in een Karotse/ met hare Officieren te paerde/ en daer na alle Boochschutters in goede ordre: Dus marcheerende hadden sy de Walle der stadt ter rechter hant/ en omtrent 3000 man soo Duytsen als Hongaren ter lincker/ traden soo inde stadt/ daer de gewoonlijcke ordre met Kroonen in de Hooft-kercke wierde ghedaen/ waer na den Keyser en Keyserinne weder in haer Carotse nae 't Casteel reden/ maer den Jonghen Koningh metten Adel te voet op een wech van plancken gemaeckt/bedeckt met roodt wit en groen laken/totte Franciscaner Kerck/ daer hy na eenighe devotie sommighe tot Ridders sloegh/doen reed hy te paert uytte stad met sijn gevolgh gelijck hy daer in gekomen was/ effen buyten komende was daer een Theatrum op gherecht/ waer op hy dē Eed dede in handen van den Aertsbisschop in presentie van den Palatin van Ongarijen/ en alsoo heeft hy het Coningrijck met een groot gejuych des volcks ontfangen. Van daer is hy aen sekeren Bergh Coningsbergh genoemt ghereden/daer de Palatin eerst opgingh/doen den Coningh reed daer met een galop op/ en rontsom den

top

top van den Bergh gereden hebbende maeckten hy 3. kruyssen in de lugt met zijn bloot swaert/ ten oosten suyden en westen/ zijnde een seer out gebruyckt by d'Ongarise Coninghen/ om te betekenen des Conings belofte en resolutie te beschermen 't Coninckrijck teghens alle Vyanden. Dit ghedaen zijnde / heeftmen al de stucken en Musquetten gelost / door alle straten daer den Coningh passeerden dede hy silvere en goude penningen strooyen/ waer op d'een zijde den dach en Jaer van zijn krooninge stont / op d'ander zijde des Conings devijs Consilio et Industria.

By 3. uren na noen de Ceremonyen op Coningsbergh geeyndicht zijnde / keerden weder na 't Casteel / daer was een groote Feest bereyt / de Keyser/ Keyserinne/ de Coning/ Aertsbisschop en Palatin van Ongaryen saten aen een Tafel/ maer d'andere aen een ander Tafel/ als nu de vreugde seer groot was/ is die gematicht geworden door de tijdinghe des doots van de oude Keyserinne Eleonora.

Generael Maior Middelton begaf sich uit Schotlandt weder over Zee/ soo om dat die Natie hem te trouloos scheen/ als ooc om dat de geringheidt zijnes machts door de opgaende sonne des Protectors wierde verduyzt: Hy en had van niets van zijnen Koningh te verhoopen/ noch oock op de Vrienden te sien / die ghewoon waren hun te keeren by de voorspoedighe: Die hem de hant boden waren meest woeste Burgers uit het Geberghte/ sonder wapenen/ gelt en levens middelen/ onbequaem tot eenige krijchs-vorderingē/ en meer vernoecht om somwijlen een Torn op de Gebuyr-Landen te doen/ als steden en Landen te winnen; Dit dede Middelton weder keeren na zijnen verlaten Koningh Carel/ die hy de leste snick van 't zieltogende Rijck te Keulen over bracht/ wanneer hy by Abberdeen met 3 a 4 Ridders in een klein Scheepjen gestapt/ na Embden over was ghevaren: Hier mede was den Standaert des Koninghs uit Engelant nu geheel wech/ ende wierde alsoo vervult de Prophecije voor meer dan 30. Jaren tot Roomen in een Spiegel aen den doenmaels daer Gesante van Enghelandt gedaen/ bestaende in dese Romeinse woorden:

CAROLUS 1. Rex ultimus Angliæ.

Dus loosden Engelandt haer onrust: Juist op die tijdt als des Protectors groote Vrient en Raedsman Hendrick Vaen Ridder op zijn

zijn Lant-huis in Kent overleedt: Desen Heer is geweest de rechter hant en den uitvoerder van de raet-slaghen sijnes Hoogheidts / die van den begin der Inlantse Beroerten altoos na een Vrij Gouvernement hebbende gehaeckt / korts als hy daer toe gekomen was / het selve most verlaten / om elders te rusten.

Ce qu'on ne peut tenir, il fault laisser courir.

Noch wasser een woesten hoeck over ghebleven die den inwendighen Oorloch van Engelant mede op't lest smaeckten: Dit waeren d'Eilanden St. Maria / noortwaerts op 35. en 40. graden gelegen: Den Heer Baltemore 't bewindt hebbende over d' Ingesetenen / dat meest Roomse Engelsen en Bandijten waren: Dese verstaende hoedanigh den Protector met de Roomsgesinde in Engelant handelde / wilden in vergeldinghe alle Protestanten woonende in d'Eilanden van St. Maria niet alleenlijck uit-stooten / maer de Roomse Priesters aldaer hebben die van hare Bende schandelijck * opgehitst / om op sekere ure alle d'opghemelte Protestanten te vermoorden / en als een Blixem op't lijf te vallen: Maer tusschen de wil en de daet van de boosdoenders komt veeltijts de Almachtighe Hant Godes: Eñ hier geviel het / datte Roomse die hun Aenslagh meinden seer heimelijck aen-gericht te hebben / al tijdelijck ontdeckt waren / en dat door de hitticheit der Roomse selfs / die te broech een Godtvruchtigh Man doot sloegen / sulcks dat die hun verraderije alsoo aen de Protestanten geopenbaert / middel gaf om op hun hoede te zijn: Want dese onder 't gheleide van een wackeren Hooftman Fuller geheten / ende weinich minder in ghetal als de Roomse / verweerden haer soo wel op hun Vijanden / dat 50. van de selve doodt bleven / meenichte gequetst en gevanghen / de rest waren gedwonghen te luisteren naer die / die zy meinden te vermoorden; De Protestanten nochtans beducht datte Roomse [die men niet niets vertrouwen mach dewijl sy de Ketters geen geloof moghen geven /] t'eeniger tijt van buiten ge-

* *Ziet hier watte Wol-ven in Schaeps-Kleeren; Dese leeren gewelt, doot-slagh ende Verraderijen; Noch heeten sy Priesters, Gewijde, en die macht hebben de gepasseerde, tegenwoordighe en toekomende Sonden te vergeven, 't geen de Maget Maria die sy met Goddelycke Eere aen-Bidden, niet heeft konnen doen.*

holpen ofte mette Bandijten aenspannende 'thooft weder op-steken mochten/ sonden stracks een Expressen naer Engelant / met een alghemeen Verhael van het gepasseerde/ versoeckende zijn Hoocheits Beschermínghe / en verkoozen hem tot Protector over de selve Eylanden. Maer de Huisvrouw van den Hooftman Stones die over de Roomse Mannen had gecommandeert/ schreef desen onderstaenden Brief aen den Heer Baltemore Gouverneur van Mary-lant/ doen te London sijnde/ ende van desen handel onbewust / daer in zy genoechsaem bekent maeckten wat slechten loon dat de Verraders toekomen / niet tegenstaende de Roomse op 't † Princen moorden en and're schelm-stucken aen arme Waech-halsen den Hemel beloven.

Seer Eerwardigen.

ICk ben bedroeft op heden u te doen verstaen onse quade ghestalte in u E. Provincie: Dewijl myn Man mette rest van uwen raet sich wende met een partye omtrent de Contryen van Anna Arundel, om aldaer de factieuse tot gehoorsaemheyt te brengen. Myn Man sont Dr. Barber en eenen Mr. Cortley als met een boodschap aen haer. dan sy quamen niet weder voor dattet gevegt begost, desgelijcken sont hy oock een Mr. Packer met een boodschap die insgelijckx achter bleef, dan alsoo den 5 April d'onse met dat volck van Anna Arundels Provincie een battalie hazardeerden, soo sijn d'onse daer geslaghen, datter geen 5. van d'onse wegh quamen, veele gevangen ende gequetst, daer onder oock myn Man, die niet en had ghedacht datse haer soo stout teghens d'onse aengheftelt souden hebben, en tot zyn en onser groote schade sijn wijt wel ghewaer gheworden: Want sy waren beter voorsien als 't volck van myn Man, alsoo sy gehuyrt hadden den Capiteyn van de Goude Leeuw, een groot Oorlogschip, sijnde een jong stout man Rogier Hemans genoemt, die met sijn broeder groote schade onder d'onse heeft gedaen: Zy waren oock onder haere Crijchsraet, en dese wilden datmen alle gevangens soude op hanghen. doch na verleent quartier, veroordeelden sy al onse Raedsmannen door een sententie des Crijchsraets, en was myn Man ghedoemt om doot ghefchoten te werden, maer wierde noch behouden by des Vyants eygen Soldaten, en de rest door 't bidden van hare Vrouwen, en andere vrienden die sy aldaer vonden, alleen Mr. Willem Ebtonhead, Willem Lowys, en Mr. Leggat een Hooghduyts zyn in koelen

† *Gelyck Balten Gerrits Moorder van Prins Willem, dese hebben de suyvere Broeders van Gorcum in hun Martelaers Boeck geset. Francois Ravalliack, Moorder van Koningh Henrick de 4. was gebiecht en geabsolveert. &c. Om dat sy vroome Princen hadden vermoort.*

koelen bloede door schoten : Een Barbarise Acte : Sy hebben al myn Mans goet geconfisqueert, doch segghen, daer van yets voor my en myn Kinderen sullen over laten, 'twelck ick vrees weynich genoech zijn sal. Sy houden myn Man en d'andere soo strickt gevanghen, datse niet begeeren hy een briefken my schryven sal, oft willen alles weten. Dan ick hope dat Godt myn en myn Mans bedroefde conditie genadigh sijn sal : Den Protector doetter dan in wat hem belieft : Myn Heer gelieft dese niet te verduysteren maer kundich te maken, eer onse tegen partye door haer af senden ons lasteren, en ick sal u metten naesten meerder toe senden, &c. U E. onderdanigste

VIRLINDA STOON.

DE Francoisen den 18. Juny voor Landrechie komende/ waren neerstigh om die sterckte te winnen : Om hun meerder aen te moedigen toogh den Koningh selfs uit Parijs naer 't Legher / en tot la Ferre komende / bleef sommighe daghen daer / overmits de noodigheit/ want de Francoisen als dulle Martelaers / achten 't al veel heerlijcker in 't Velt met 't Rapier in de Vuist voor haren Koningh te sterven/ dan Burgerlijck en Christelijck geleeft hebbende t' huis op hun Bedde Godtvruchtich t' ontslapen. 't Gebeurden op den 10. deser dat den Coningh met zijn Moeder/ Broeder/ de Princesse Palatijn / in den Marquis van Senece savondts in zijn Carotse soude uit-rijden / ende omtrent een Brugge komende / begosten de Paerden in 't af-loopen te hollen / ende om-slingherende / gheraeckten in 't Water/ sulcks dat een yder stracks voor den Coningh beducht/ toe liep/ de Carotse hielden en de strengen af-sneden : Dadelijck sprong den Koningh/ sijn Moeder en al d'andere uit de Carotse / wijckende in een kleene Bosschage/ onderwijl de Karotse van den Marschalk Grammont by hare Maiesteiten wierde ghebracht / die mette selve weder wegh rijdende / van duisenden Lantsaten wierde naer geroepen : Dieu soit loüe, le Toutpuissant beni, & vive le Roi, & le guaranti.

Te Toulouse gebiel het dat een Jonghman ende een Dochter sich aen malkander verlooft hebbende teghens haerer Ouders wil/ elckander in de Minnebroers Kerck bescheiden: Den Jongman had nu al langh gewacht/ middelertijt was sijn Vrijster by een van de Monicken die sy kenden / ende aen wien sy openbaerden d' oorsaeck van hare komst in de voorsz. Kercke/ ende dat haer Vrijer ongetwijffeldt

oock in de Kerck was; Den Minnebroeder en 3. zijne Gesellen verlockt op dese Dochter/ onteeren haer met hun vieren/ en na hare genooten wel-lust/ hebben sy se vermoort: Den Jonghman zijn bescheiden Lief niet vernemende/ set sich in een heimelijcken hoeck van de Kerck neder/ daer hy in slaep valt / en onwetende in de Kerck opgeslooten wiert: Te midde nacht wacker wordende/ en bekommert datmen hem als een Kerckdief mochte aentasten ingeval hy daer gevonden wiert/ verstack hem in den Predick-stoel: Van waer hy in den Na-nacht verspiede dat de voorseide Minne-broers een Doode Lichaem heimelijck in de Kerck brachten / ende in een Kuil staken: 's Morgens de Kerck geopent sijnde/ gaet daer uit na huis/ ende na zijn Vrijster vernemende/ wist men die nerghens te vinden: Men vangt hem op enckel vermoeden/en hy wort beschuldigt de Dochter vermoort te hebben: Hy hem bedenckende/ segt hoedanigh hy in de Kerck gevaren was/ men opent de plaets die hy aenwijst ghesien te hebben van de Minnebroers openen / en men haelter de vermoorde Dochter uit/ dies wort hy vrij gekent en beklaecht/ maer 2. van dese Minnebroers vernemende watter gaens was / gingen deur: De andere twee wierden levendigh verbrant.

TOt Coppenhaven quam in dese Maent een Sweedse Gesant: Die aldaer den Coningh en de Stenden met schoone praetjes socht te bewegen tottet verlaten van d'Alliantie mette Hollanders/ seggende Sweden en Denemarcken behoorden 'tgesach over de oost zee / ende geen vremde Natien / en van ter zijden af/ versweech hy niet datte Desseynen van zijnen Meester daer op lagen: En indien niet met Denemarcken / dan alleen de Meester op de oost-zee te speelen: Van hare Ho. Mog. van dese verre siende dreygementen bewust / sonden hare Schout by Nacht Cornelis Tromp met acht schepen na de Sont: Ende Coning Fredrick ruste oock een kloecke vloot uyt/ waentrouwende den Sweden soo seer als yemant / dede alle ordre tot bewaringhe van 't Landt bestellen / te meer om datte Hertoge van Holsteyn / wiens Dochter aen de teghenwoordighen Coning van Sweden was geecht/pretense op de Deense Croon was makende/als beyde Neven zijnde/ van den Coning Christianus den ouden:

onden : Men versamelde dan al-omme volck/ en om wapenen en geld upt te vinden heeft den Coningh dusdanighen Placcaet afghekundight :

VVY Fredrick den 3. Koningh by Godes genaede van Denemarcken/ Noorwegen/ der Wenden en Gothen/ Hertoge tot Sleswick/ Holsteyn/ Stormen/ en Ditmarsen/ Graef tot Oldenborgh en Delmerhorst : Doen te weten/ aen alle die onder ons zijn woonende/ alsoo wy tot voorkominge van alle aenstaende gevaer/ (niet meer als andere versekert zijnde van de aenwas der begeerlicheyt) in onse Lande zijn hebbende veele zegeningen en nootdruften door Godes genade oock lieve Ondersaten/ die wy in Vrede soecken te houden/ ten ware onvermoedelijck in dese seltsame tijden yemant die socht te verhinderen : Zoo hebben wy in onse lieve Rijckx-Raden bedacht om tijdelijck middel aen te wenden om noodighe voorsieninge te Lande tot onse versekeringe te laten doen/ op dat niet versuymt en soude worden/ alles wat tot onser behoudenisse mocht strecken : Ende aengesien wy het volkomentlijck daer voor houden dat onse lieve trouwe Ondersaten in Denemarcken/ Noorwegen/ en Vorstendommē/ so wel geneghen zijn om tot bewaringhe van haer en haeres Heers Vaderlant trou en oprecht met lijf en bloet voor te staen/ bekennende daer toe verbonden te zijn/ als konnende wel bespeuren hoe noodich het zy dat wy in tijts op middelen en credijt zijn bedacht tot defencie en onderhout/ soo vertrouwen wy dan dat elck na zijn gelegentheyd en believen tot des Vaderlants stut en welvaert nu zijn eer sal bewaren : Ende waer toe wy mette samentlijcke Rijckx-Raden hebben goet gevonden en besloten/ om sich van 't oogen schijnlijck gevaer te behoeden/ een extraordinary Armature aen te stellen tot 's Lants beschermინge/ waer toe dat alle van wat conditien zy zijn na haer goet willich verklaren en na den noot dringt om dat serieuselijck na te komen/ met hare Middelen en credit ons en ons Rijck sullen onderstutten/ en daer voor willen wy en onse Rijckx-Raden voor in staen/ van des Croons middelen als God de Landen met Vrede wil zegenen wederom redelijck en oprecht na de waerde betalen/ en dat op een billijcke ordre sonder af kortinghe aen d'een soo wel als d'ander na yder quota en na dat hy betaelt sal hebbē: En op dat niemant soude duchten dat so een goetwillige contributie anders als tot bewaringe van onse trouwe Ondersaten soude gebruyckt worden/ soo hebben wy goet gekent tot salckx Vier van onse goe Mannen en Rijckx-Raden te ordonneren/ om 't gelt te ontfangen en upt te geven/ indien de contrebutie voort gaet/ sullen sich alleen daer mee bemoeijen en daer van goede rekenschap doen soo set willen verantwoorden/ en op dat een yder van wat conditie hy zy kan verseeckert zijn dattet tot gheen ander middel sal aengheweent worden als tot

's Lants nodige bewaringe en tot defencie / soo zijn wy Genadige te vreden / dat die van de Ridderschap en van de Geestlickheydt / oock Borgers standen elck een uytte haren moghen verkiesen om rekenschap daer van by de Rijckx-Raden doende / die te hooren / op dat voor al de Weerelt oock de gantse gelegentheydt mochte openbaer werden / en alle Patriotten haer yver te meer mach blijcken.

DE Protestanten wierden in dese Maent op verscheyde plaetsen van Christenrijck leelijck mishandelt: Te Mets in Lotaringhen heeftmen de Borgers willen dwinghen tottet Jubileren van zijn Heylicheydts verkiesen / 'twelck sommige goede luyden niet dan met grootte ergernisse bespeurende / zijn in groot geltboeten gedoemt dewijl zy de Ceremonyen niet en hadden by gewoont. Een voornaem Gereformeert persoon een eerlijck Ampt bekleedende / wiert daerom af ghreset / en despot. Tot Langers in Vranckrijck / heeft men alle Gereformeerde die in die stadt niet gebooren waren / doen vertrecken binnen sekeren tijt / op groote straffe / 'twelck met soodanighen ghewelt wiert uyt ghevoert / dat een armen Kramer in een der Voorsteden wonende / om dat hy niet haestich genoeg was weg ghetrocken / soo verbranden sy voor zijn ghesicht alle zijn roerende goederen en boecken / totten Bybel selfs. De Roomse Switsers namen haer behagen 3. a 4. Mennisten om de Religie te dooden: En de Nieuborgse Vorst bande al de Mennisten voort uyt zijn Lant die daer noch woonden tot over de 100. Huysgesinnen: In Gelderlandt behoorende onder de Spaense wierden al de Gereformeerde door een Placcaet uyt geseyt. Maer boven allen stack den Keyser in wreedtheyd uyt in 't verbannen en verjagen en moeyelijck vallen der Euangelise en Onroomse Christenen.

IN Nederlant zijn ghearriveert den 11. Juny de Oost-Indise wederkeerende schepen / 1. Muyden / 2. Weesop / 3. der Schellingh / 4. de Verguld Draeck / den 7. November 1654. van Batavia vertrocken: Niets in hebbende / als peper / Suycker / en Sappanhout: Ende in 't voorste van September daer aen zijn gearriveert 1. de Peerle / 2. de Princes Royal / 3. de Dolfijn / 4. Gideon / 5. Henriette Louyse / 6. Tertolen / 7. de sluyt Coningh van Poolen / 8. Dordrecht /

8. Dordrecht / 9. Breda / den 8. January 1655. van Batavia vertrocken: Mede brengende gesamentlijck met hun 13. schepen / dese onderstaende Carga:

Generale CARGA van 13. Oost-Indise Retour-schepen.

6502803 pont Peper,
2982320 pondt Suycker,
287890 pont Sappan Hout,
200000 pont Noten Muscaten,
70000 pont Giroffel Nagelen,
111681 pont Foelie,
138320 pont Kaneel,
81600 pont rouwe Persiaense Zijde,
55350 pont rouwe Bengaelse Zijde,
125027 pont diverse Indigo,
75555 pont Surats Cattoene Garen,
208380 pont Salpeter,
22905 pont geconfijte Gengber.
10461 pont Iapanse Campher,
5061 pont rouwe Chinese Sijde,
13 Leggers Tamarinde,
10280 stuckx diverse Baftas,
10000 stucx Chiauters Deriabadi,
2000 stucx Mamoedis,
500 stucx Semianen,
920 stucx Chiouna oft Cantijn tot een monster,
500 stucx Suratse Cannekyns tot een monster,
4734 stucx diverse Gingans,
1290 stucx Cassa Bengala,
3320 stucx Caperias en negros kled.
3900 stucx Salampouris,
6200 stucx Percallen,
3500 stucx Garras,
17680 stucx diverse Bethillies,
984 stucx Malemoles,
1300 stucx Hamans,
2000 stucx Chavenyns,
852 stucx Saenen,
31 stucx Bengaelse Dekens,
3340 stucx Guinees Lywaet,
298[illegible] stucx Adathys,
6700 stucx Mouris,
900 stucx Seyldoeck,
123 stucx Iapanse Sijde Rocken,
Eenighe Diamanten, Peerlen, Besor steenen, Muscus, Caneel olye, een Pedro porco.

Na deses is den 26. September in Tessel voor de Camer van Amsterdam gearriveert het 14. Oost-indis schip de Prins te paert/ den 2. April 1655. van Batavia vertrocken / in hebbende de onderstaende Carga.

232340. pont Poeyer-Suycker.
29715 pont Sappanhout.
432805. pont Peper.

Den stant van de Compagnie was na den tijdt en gelegentheydt
noch

noch in goeden weſen : Edoch bleeſſer een koſtelijcken Oorloch met den Coningh van Maſcavar noch al duyren : De ſchadelijcke Maximen van't Neerlants gelt af te ſetten op Batavia / en de vrunden van de Bewinthebbers in plaets van erbare Mannen tot Opperhoofden te ſtellen : Als mede 't verbremden en onthouden van Weduwen en Weeſen goedt / waren de Staet ſoo ſchadelijck als opt 't ſchadelijckſte aen de Weſt-Indiſe Compagnie was ghe-weeſt : Den Generael Maetſuycker en zijnen Raden even pyrich tottet 'tgemeene beſt : De Portugyſen welck met 5. Galjoenen vol behoefte en volck die van Makaſar hadden geaſſiſteert / waren el-lendich in de klem gheraeckt / dewijl die ſelfde Galjoens langhs de Kuſt d'een een dach 2 a 3 na malkander komende / na Goa meenden te keeren / aldaer van onſe Schepen zijn ontmoet / en alſoo zy alſoo verdeelt quamen / zijn ſy alle in de keers gevlogen / 1. ſtranden / 1. verbranden / 2. ſoncken / en 1. wiert verovert : By Goa hadden de Hollanders oock in de 40. Barcken en Canoes van de Portugijſen genomen. De Peper beloofde veel goets : En de Suycker meer ponden / als China porceleyne ſchotels / op Batavia was een ma-nier van een hooge Schoole / ende de handel op Japan als vooren.

Tot Suratte was den Engelſe Reſident Mr. Spillar in haeſt gepaſſeert / om te gaen na 't Hof van den Coningh van Perſien / tot Khaſbien / aldaer nieulijcks aen gekomen eenen Harry Bard / doch noemde ſich L: Bellamont / Geſanter van Coningh Carel van Schotlandt / ſich onthoudende tot Ceulen / om d'Enghelſen Compagnie haren Handel in die ghewesten ſoo veel doenelijck was te vernielen / ofte ten minſten van haer ſien te verkrijgen het Recht van de Couſtumen van Ormus / vertoonende daer toe brieven van Recommandatie / hem (ſoo hy ſeyde in tijde van den Oorloch met den Protector) by de Staten van Hollant verleent / op dat alle Neder-landers in d'Indias hem behulpſaem mochten zijn : Ende hadden daer over al reede metten Spahim van Khaſbien in ſchrifte wiſſe-linge geweeſt : Ende oock gehoor by den Coningh gehad : Daer hem den Coningh totten Spahim wees / die ſiende dat deſen Geſant ſoo arm was / hem upt 's Coninghs gelt met 50. Tomans / dat zijn 1140. gulden / vereerden / om zijn onkoſten te betalen.

De

De Engelse Compagnie desen Jaere insgelijckx 4. schepen uyt Oost-Indien krijghende / sonden de Jonathan recht na Livorno / daerse de Peper voor 12. groot het pont verkochten : Korts daer aen heeftmen tot Londen den handel open gestelt / doch is de courage daer so groot niet toe geweest als die in't voor-jaer met Pen (om Silver) na West-Indien voeren.

Sophocl. Cato, Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento.

Den nieuwen Paus Alexander de 7. nu in 't besit van zijn voorsaet Innocentius de 10. tredende / toonde sich in alles seer heusselijck / en metten aenvanck van zijn regeeringe wiert den stoel van een deuchdich man bekleet/en de partijdicheyt der voornaemste Cardinalen wech genomen : Hy was oock soo nedrich dat hy weygerden met die Croon daer de voor-Vaders mede gecroont waren sich te laten verhoogen : Ende hy schaemde hem niet te volharden in't uyt deelen van veele middelen aen Godshuysen/ Armen / en behoeftigen/ 'twelck veroorsaeckte dat uyt een seker degelijck Convent hem in Vatican vereert wierde een kostelijck gewerckt Kofferken / waer in met letters en beelden seer aerdich alle de deughden van Alexander af geteekent stonden : Daer in oock gedacht stont / hoe dat hy al het gelt dat hy in zijns Cardinaels Ampt vergadert hadde/ aen den Armen had geschoncken. Hy was gedwongen den 18. passato hem na de Kerck van St. Pieter te laten dragen / hem volgden al de Geestelicke Bende tot by de Capelle van't H: Sacrament: Dus sette hy sich neder voor St. Peter en Pauwels Altaer / daer hem al de Cardinalen de voet kusten : Onderwijl had den oppersten Ceremony-meester seker werck tuych aen 't eynde van een lang riet in brandt gesteken/ en dat op heffende / hielt het voor Alexander / en riep drymael met een luyde stemme : * Siet Allerheylichsten Vader, alsoo vergaet de glorie van dese Weerelt.

Hier na heeft Alexander in Priesterlijck gewaet Misse gedaen : Ende van daer op het Portael van de Kerck gedragen wordende / is door den Cardinael Tribuktio gekroont: Daer Alexander stracks de zegeninghe op gaf aen de meenichte toe kijckers / die vast riepen/

* *Sic transit gloria Mundi.*

Lang leve Paus Alexander. Op dit geluydt losten die van 't Casteel St. Angelo al haer Canon / en de soldaten hare Musquetten : Dit duurde tot des avonts / wanneer hy noch veel 1000. kroonen Aelmoessen upt deelden / soo aen die binnen als buyten de stads Armen.

Den 21. heeft hy den Eed gedaen, en belooft de Bullen van Paus Pius de 5. en Sixtus de 5. weghens de verbreemdinge der kerckl. goederen te observeeren. Korts daer na heeft hy aen Vranckrijck en Spangien Bononia in Italien voor geslagen om vrede te makē/ met aenbiedinge dat hy daer selfs wilde verschijnen.

Julius 1655.

MEn trock in dese tijt op de goede apparentie van Vrede met Vranckrijck/alle Commissien van Kaepvaerders te London in/met die clausule/dattet roven van Christenen op malkanderen ongeoorloft was. Dan het was in Vranckrijck eben wel aenghenaem / of wel aen 't Hof meer geloof wiert gegeven/ van dat den Protector dat pretext gebruickte om drie voorneme oorsaken/ 1. om te bedecken zijn swackheit van Schepen door 't af-sijn der Vlooten van Blaeck en Pen/ ten 2. dat hem geen oorloch met Vranckrijck diende/ als te naer geleghen / eñ vermaechschapt aen de Stuarts/ oock van outs hitsich ten krijghe op malkander/ de Francoisen d'alderbequaemste konden zijn om de half ontfonckte Engelse gemoederen tot den Koningh op te weckē/ 'twelck zijn Hoogheit meer dan yets anders achte / en ten 3. om de robers van Brest / die ongelooffelijcke schade aen d'Engelse deden/ om hare wel geleghentheit. Dus sagh men dan oock van Vranckrijck (door den raet van den Cardinael Masarini) genegentheit om de Handelingh te voltrecken: Om 't welcke te verhinderen men by Spangien schier meer hadde aen-gewent dan hun reputatie mochte lijden. Doch daer en is niet aen te twijffelen / oft de Castiliaense Ministers hebben gesocht wech te nemen den gierigen yver daer de Engelsen mede beseten waren om der Spanjaerdē Lapis philosophorum uit West-Indien te halen/ en 't geen Vranckrijck om den ouden haet met Spangen/ wel had mogen sien. Den

DEn Zaar MICHAEL FEDROWITZ, Keyſer en Groot-Vorſt van Moſcovien, nu out byde 65. Iaren, ſcheen ſich te willen vergenoegen mette winſt van Smolenſko, gelijck in ons 5. deel Fol. 137, 38, en 39. is aengeweſen: Doch onaengeſien de Poolen ſelfs ſoo weynich order hielden om hem te ſtuytten; Maeckt het hem te ſtoutter dieper na Littauwen te komen: Het

grootste ghedeelte van Poolen sijnde : Ende daer niet alleen den Hertoge Iohan Radzevil, maer de meeste Ingesetenen van de Gereformeerde en Euangelise Religie waren : Dese door een verwonderens waerdige bitterheyd der Iesuiten aen 't Poolse Hof, waren door inblasinge van de voortz. Patres beschooren het grootste Schelmstuck dat oit Goddelose guiten bedachten: Want het heftich argumenteren tusschen de Roomse en Onroomse in die ghewesten had niet voort gebracht dan een loutere bitterheyd tusschen beyden : De Iesuiten dan om haer van de Calvinise te ontslaen, hebben door Iohan Casemijr Coning van Poolen (voor desen een van haer Bende) soo veel uyt ghewerckt, dat men de Moscoviters bedecktelijcken in Littauwen soude laten domineren, om alsoo de Calvinise gantsch te ruyneeren : Hier af waren de Russen so haest niet versekert, door de Littauwers selfs van de Roomse Religie zijnde, oft sy trecken 't Lant in, en sparen niets oft verdelgen en roeyen Menschen, Vlecken, en Wooningen gants wech : Iohan Radzevil slaen sy in route, en vallen mits dien voor de geweldige koopstadt Vilna (der Wilde) : Daer nacht en dach gestormt, en op gedondert wiert : Sonder dat de Poolen de minste pooginge by brachten de selve te ontsetten : Iohan Radzevil onderwijl bespeurende wat hem beschooren was by de Iesuiten, treedt in onderhandelinge met Graef Magnus de la Garde, doen te Rijga sijnde, en begeeft sich met zijn gants Hertochdom onder der Sweden protectie : Meynende door dien middel oock te behouden sijne Hertochdoms Hooftstadt der Wilde, die tot op't uytterste gekomen was : En overkomt met Graef Magnus de selve stadt in sijn geweld te leveren : Dan als die met alle macht daer toe op getrocken was, had sich der Wilda twee dagen te vooren van de Moscoviters laten overweldigen : 't Welck voorwaer dese beyde Potentaten seer ontstelde : Te meer om dat de Barbaren aldaer gruwelijck aen ginghen : Een Poolse opperhooft hielt sich vroom aen d'oversijde van de Reviere, tot den den 8. Augusti 's morghens tusschen 7. a 8. uren, wanneer de Russen door een algemeenen storm de stadt op verscheyden plaetsen overvielen : De Borghers staken een Huys in brant by een Poort waer door

* Der Wilde een Volckrijcke en Bisschoppelijcke / oock Hooft-Stadt van gants Littauwen / is genoemt na de Rivier de Wilde daerse op legt : Heeft Muyren en Poorten die men zelden sluyt. Alle de Huysen zijn van Hout / laegh / en seer slecht / sonder Kamers / nochte af-ghescheydene Koocken ofte Stallinge, (hoewel datse veel Beesten queecken), uytgesondert de Hof-straet en de Duytse straet / daer de vreemdelingen schoone steene Huysen hebben gebout. Daer zijn 2. Paleysen / d'een machtige groot / en vol Camers en Zalen : D'andere is een Bergh met Toorens / onder den selven is een seer wel gestoffeert Wapen-huys / alhoewel men in't gantse Landt egeene Metael-mynen vint. De Kercken zijn meest van steen / oock eenige van Hout : Daer is een fray Bernardijten Clooster van gehouwen steen getimmert : Gelijck mede het Russise Hof / daer die Natie hun Koopmanschap uyt Moscovien verhandelen / als Wolfs-vellen / Vossen meest wit / Enchorens / Zabels / Lupperts / Elants / etc. In meest al de straten zijnder Fonteynen die hun oorspronck nemen uyt een groote Borne by de Duytse Poort. Voorsteden zijn hier niet / en niet te min siet men buyten de Muyren so veel Huysjes / Hutjes en houte Kotjes / datse niet telbaer sijn / confuselijck / als waren sy daer gereghent, ofte gesaeyt by de Barbarise Boeren / die na hun fantasye sich aldaer neer geset hebben / na datse te vooren in Troncken van oude holle Pijn-boomen hadden gewoont / ende also siet men rontsom der Wilde niets van een Voor-stadt:

Door-stadt: d'Inwoonders zijn dienstbaer en meest Slaven/ soecken geen vryheydt / ia / beminnen die hun meest af-rossen/ en loopen wech van die hun niet en tuchtigen/ seggende/ dat die haer niet en bemoeyen om hunne Knechts wacker te maken. Zy respecteren den Adel en hunne Heeren seer. Ende alhoewel sy geen Wijn hebben/ nochtans zijnt groote Dronckaerts / suppende Bier en Mee / en veel Brandewijn: Koken seer in hunne Huysen die geen Schoorsteenen hebben/ sulcks dat sy hun gesicht bederven/ en daer van daen komt het dat men soo veel Blinde Menschen door de stadt siet. Hunne Huysen zijn ongeciert/ en men siet 's Winters de Ouders / Kinderen / Beesten ende Voghels in eene stinckende Stove by malkander/ daer een Kraem-vrou op een harde planck te leggen hun geen ongemack en schijnt, ia die na 3. en 4. dagen haer weer soo binnen als buyten 's Huys aen 't werck begeve; Door al de stadt gebruyckt men geen Bedden/ ia 't soude groote schande syn/ dies slapen d'Alderrijckste maer op een Banck met een Beeren-huyt overtrocken/ soo datte Rycke daer niet uyt-munten in kostelijcke Luyaerts Bedden/ maer wel in Gout/ en Silver / daerse als bedeckt mede over der straten gaen. De Borgers sien hare Vrouwen geern moy opgeschickt/ die hun alle van een couleur en van een fatsoen kleeden. Men vint hier sonderlingh geen Godts huysen noch Armen Huysen. Dit Volck droncken zijnde/ vechten en quetsen malkaer seer licht: Indiense een Vremdelingh dooden / moghen se die Dootslagh met 40. guldens versoenen: Maer een Inboorlingh doodende / balsemen de Vrunden 't vermoorde Lichaem/ indien den Moorder gevlucht is/ om als den selven weder keerdt den ged. vermoorde den Moordenaer te vertoonen / die sonder dat anders niet gestraft wort/ en so den nedergeslage alreede begraven is/ wert den misdage maer met Roeden gegeesselt. Buyten de stadt woonen meest Tartaren, gravers/ en Karrelup die de Cooplupden 's Winters gebruycken om hare goederen na de bygelegene Plaetsen te vervoeren: Want men kan 's Somers niet wel in dese Stadt komen/ om dat Littauwen vol Maras en Bosschagie is/ maer 's Winters is alles hart bevrooren ende met Sneeu bedeckt/ dan reyst men niet langst den gemeenen wech/ maer recht toe recht aen op 't gesicht der sterren. De Jock-Ossen en Paerden diese tot arbeyden ghebruycken / zijn grof en sterck gelijck hun Meesters. 't Volck gebruyckt meest swart Broot/ Sout/ Peper/ en Water. De Beesten en hebben anders geen Voeder dan als sy den arbeyt gedaen hebben/ jaechtmen hun in een besneeut Bos/ daerse dan met hun Hoorens en Klauwen de Kost moeten soecken. De Inwoonders meest Russen hebben een seltsame Relige/ sy horen devotich de Mis / en sien ghedurich op den Priester die 'tselve voor een gespannen Linne kleet doet/ en als hy dat somtijts wechnemende hem een weynich laet sien/ so en slaen zy niet alleen op hare Borst maer oock op hun mondt: Die 's Nachts met Vrouwen in Echt oft anders hebben omgegaen/ mogen den naesten dagh niet binnen de Kerck komen / maer blijven buyten in een Portael staen/ daerse door een ghemaeckt Gat in de Muyr de Bedieninge moghen sien / dit onderhouden sy soo strickt/ datmen daer uyt kent de Jonge Maets en Meysjes van een ongebonden leven. 's Jaers houden zy verscheyden Processien/ in de welcke sy de Beelden van St. Pauwels ende St. Nicolaes om-draghen/ dat hare Patronen zijn: 't Gepeupel volgt in groote meenichte dese Processie / yder van hun een Paer Schoenen ofte Pantoffels dragende/ door 'tselve beteekenende de groote dienstbaerheyt diese den Adel schuldich zijn. Die sterven worden begraven wel gekleedt / en met Geldt / en Brieven van de Priester en van hun Ouders en Vrunde aen S. Pieter geschreve versien/ op dat hy als Portier des Hemels desen sonder eenich tegenseggen in late in d'Eeuwige Vreuchde. Meest alle de Russen zijn hier Kroegers/ en alhoewelse luy en grof zijn/ even wel is 't Lantrijck in Koorn / Was/ en Honich en Vlas/ de Vremdelingh beschenckense met Honichraten/ diese tegens September 5 en 6. Maenden te vooren daer op nooden/ ia lopen de Passagiers daer mede na/ seggende/ indiense dat niet en deden sy souden 't naeste Jaer geen geluck hebben. In stadt selfs gaetmen vry in huys en aen 't vuyr sitten/ en zy presenteren u Bier/ Mee of Brandewyn/ sonder yets daer voor te betalen / ende dan noch als men wech gaen wil is men gehouden metten Hospis te drincke en te eten / en dan betaeltmen/ maer seer weynich/ want om een halve stuyver kooptmen meer Broot dan een Boer in een dach sou eten.

door dese Barbaren meinden in te komen; Den Roock verbijsterde haer, dan niet te min eindlingh meester wordende, ende een open siende, heeft men hun opgehouden met den Brant in seeckeren Tooren te brenghen, op datte Vluchtelinghen in tijdts souden wech raken, die even wel seer verbaest elck om een goet heen komen siende, vielen over de Muren doot, veel verdroncke int Water de Wlie, andere sijn door de Russen doot geimeten: Vele Vrouwen hadden haer mette kostelickste Meubelē op een kane of gehechte balkē inde Rivier begevē,

daer ſy door de grooten haeſt, en ſwaerte van al'tgoet en menſchen geſoncken en al 't volck verdroncken is : Den Zaar quam ſelfs binnen de ſtadt, en na dat de Soldaten 2 a 3 uren geplondert hadden, waren de Trompetten geſteken, en gelaſt yder zijne Winckels te openen en vrijelijck ſijn Neeringe te doen, 'twelck geſchiedende, heeft den Zaar met groote pracht ſijn intrede gedaen, rijdende door de Stadt en ſtraten die vol dooden van alle ſoorten lagen, want men had alles ſonder yemand te ſpaeren in d'eerſte furie neder gehackt, ende een Paep en een *Ieſuyt wierden onthooft, en al de Roomſe gedoot die men vont ; Al de Luterſe op die tyt in hunne Kerck gevlucht, ſyn vermoort; Van de Roomſe Kercke maeckten deſe Barbaren ſtrack hun Paerden-ſtal. Maer ſoo ras den Zaar zelfs binnen der Stadt gekomen was, had men al 'tCanon uyt de Toorens los gebrant : Ende als hy even binnen de Poorten was gereden, beval hy geen Mans meer te dooden, maer al de Vrouwen neder te ſlaen, 'tgunt de ſoldaten vlijtich volbrachten, na datſe de jongſte en beſte voor haer verſteken hadden : dit alles wiert op een morgen beſchickt. Des namiddachs ging den Zaar in de Ruſſiſe kerck, maer de Luterſe, Gereformeerde, en Tartariſe Kercken dede hy mette voorſteden tot den gront af branden : Wanneer de Ruſſen onder den ſmoock van dien brant als een victorie riepen : *Godt heeft gheholpen en ſal noch meer helpen.* De Littauwers hier van verkundſchapt, ſchrickten en beefden, want men had de Kinderen, Maeghden, en Iongens die niet vermoort waren, gekoppelt na Smolenſko gevoert : Ende ſy vervaert voor deſe ſlavernije, voeghden over de 8000. hun by de Vorſt Iohan Radzevil, als mede den Biſſchop van Vilna. Veele van de Stenden quamen den 2. October tot Riga, verſoeckende aen Graef Magnus om gehoort te worden : Als nu 'tſelve hun toe gelaten was, ſijn ſy in ſoo grooten meenichte op des Graefs Zale ingedrongen, datte Balcken die out en verrot waren, gebroken ſijn door de groote ſwaerte der Menſchen, die na beneden in een Kelder ſijn ghevallen, ſonder nochtans darter yemant tot hun groote verwonderinge, hun beſeerden : Zy ſtellen hun dan geheel onder dienſtbaerheyd der Sweedſe Croon, en gaven tot meerder verſekeringe, daer van deſe verklaringe uyt :

Wy Lants-Heeren ende Staten van 't Groot Vorſtendom van der Littau,

Doen te weten en betuygen aen allen ende een yegelijck die deſen ſullen ſien ende leſen ter eeuwighe ghedachteniſſe. Dat wy het meerder deel van't Groot Vorſtendom van der Littauw / ons liefſte Vaderlant / van den Moſcoviter in genomen ende verdruckt zijnde : Oock het aldergrootſte perijckel ons over 't hooft hanghende van Sijne Coninckl ijcke Majeſteyt van Sweden / na dat de ſelve den Oorloch tegen ons verklaert hadde : Wanneer daer toe noch gebreck van raed hulp en byſtant ende van alle noodighe middelen van den Allerdoorluchtichſten Coningh van Poolen Iohan Caſimiris ons klaerlijck drongen en de nood druckten tot onſe be-

* Chacun eſt Fils de ſon Oeuvre.

ſe behoudeniſſe te waken/ ende toe ſien op wat maniere wy onſen gemeynen Staet bevrijden mochten/ ende na de gunſt en beſcherminge van den Alderdoorluchtichſten ende machtichſten Prins ende Heer/Heer Carolus Guſtavus Coninck der Gothen en Wandalen/ Groot Vorſt van Finlant / Hertoch van Eſtonien/Carelien/Bremen/Statijn/Pomeren/Caſubien/ ende Wenden/ Prins van Rugen / Heer van Ingren en Wiſmaer / ende Palatijn van dē Rijn/ Hertoch van Bayeren/ Gulich/ Cleve eñ Bergen/ te trachten: En de ſelve Sijne Kon. Maieſte. van Swedens genadighe gunſt en bereyde goetwillicheyt om ons van de periculen te bevrijden, eñ onder ſyn Beſchermingh te nemen verklaerde/ en de goedertieren aenbedinghe zijnes Gevolmagtichde den Voorl. Voortreffel: Heer Magnus Gabriel de la Gardie / Graef in Leckoe ende Arenſbergh/ Vrij-heer in Eck-holm/ Over-Heer in Habſal/ Magnus-Cof/ en Hopentorp / Raedt en Treſorier van Sijn Koninghl. Maieſteyt / ende van de Rijcken van Sweden/ Gouverneur Generael van Lijflant en de Stadt Riga / Lieutenant Generael des Krijchſ handels in Lijflant / Eſtonien en Ingren/ Cancelier der Academie van Upzal / als oock Wetgheber van Weſtergotten en Dalen: Mitſgaders den Voorl. en Voortreff. Heer Benedictus Skijtte / Vrijheer van Duberhof / Overheer in Granſ io / Norby / Skytteholm/ en Stermfrum/ Ridder van de Ordre/ Raed van zijne Koninckli jcke Maieſteyt ende van de Rijcken van Sweden / Gouverneur van Eſthonien/ Caſteleyn Generael van de Stercken Rewalle en W.ttesteyn/ Cancelier van de Academe van Dorpa / ende Afgeſante tot de Legers: Wy dan verklaren ende betuygen nu opentlijck by deſen / hoe wy ons en alle onſe nakomelinghen in dathe van de maend Julius deſes loopende Jaers onder de ſubiectie van zijne Conincklicke Maieſt. ende aller toe komende Koningen van Sweden / metter daed begeven hebben: Het welck alſoo de natuyr ſelf ende de behoudeniſſe van ons welvaren en leven ende de gheleghentheydt van ons niet toe en liet te verſuymen / ende gantſch onmogelijck was te gelyck onder twee Heeren/ vyantlijcke Wapenen tegen malkander voerende te ſtaen/oock die Goddelijcke ſchickinge door ſulck een onvermydelijcke nood ons verklaert met behoorlijcke eerbiedinge erkennende / en onder de Hemelſche ordonnantie reverentelyck buyghende / daer en boven oock de ſonderlinghe Genade ende goedertierentheydt van ſyne Koninckl. Maieſt. van Sweden daer mede hy ons Vaderlant aen neemt en belooft te omhelſen/ en uyt't verderf daert tegenwoordich in vervallen is/ te verloſſen/ danckelyck over weghende. Soo Iſt/ dat wy uyt onſer ende aller onſer Nakomelinghen Name / willens en wetens/ uyt eygene bewegheniſſe en voorbedachten rade / Voor eerſt/ de gehoorſaemheyt en onderdanigheyt van dē bovengeſeyden Alderdoorluchtichſten Coningh van Poolen Johan Caſimyr t'eenemael opſeggen/

alle

alle syn recht over dit Groot Vorstendom Littau vernietighen / ghelyck by dese Getuygen verklaren: Daer en boven belooven en verklaren oock heylichlijck by desen op alle trouwe/ eer/en conscientie in plaets van eede/ dat wy en onse Nakomelingen alleen zijne Coninckliјcke Majesteyt van Sweden / ende alle de na volghende Coninghen van Sweden / voor onse wettelicke Coninghen ende Vorsten van 't Groot Vorstendom van der Littauw / onse Genadichste Heeren als nu erkennen / ende voortaen altijts erkennen sullen/ ende den selven schuldige onderdanicheyd/trouwe/ Eerbiedinge ende diensten / Heylich en onverbrekelick geduyrighlick bewysen. Dat wy alle schaden ende ongheleentheden / die de selve Syne Conin: Majesteyt ende alle de Coningen van Sweden/ende haren Staet/ waer van daen het mochte over komen / oock met gevaer van goet en bloedt altijt en over al voor komen ende na ons vermoghen verhinderen sullen. Dat wy oock geen Verbonden / Alliantien / Gemeenschappen / etc. met eenigen Monarch/ Koninck/Vorst/ Republijck/ of eenig andere Macht of met der selver Landen of Ondersaten maken sullen: Alle de welcken soo daer eenige voor desen bevesticht zijn / wy mits desen op seggen/ en verklaren die alleene voor Geallieerde en Boudgenooten/ Vereenichde en Vrienden te erkennen ende te sullen erkennen / dewelcke Syn Kon: Majesteyt / ende alle na komende Koningen / ende het Rijck van Sweden nu voor soodanige houden/of na desen houden sullen: Daer en tegen alle die geene Vyanden verklaren ende verklaren sullen/ de welcke de selve of nu Vyanden verklaert hebben of na desen verklaren sullen. Daer en teghen wederom bedinghende / dat alle stucken van't Accoort / 'twelck tusschen de voorseyde Doorluchtichste ende Voortreffelijckste Heeren / Volgemachtichde van zijne Konin: Majesteyt van Sweden met ons Lantsheeren ende Staten van 't Groot Vorstendom van der Littauw besloten ende ondertekent is / preeys onderhouden sullen. Ende en sullen gants geen Pausselike Bisschoppelicke / Ecclesiastijcke of eenige and're dispensatien/protestatien/absolutien/ noch eenighe Resolutien van Lantdagen of Vergaderingen de boven geseyde alle of eenighe der selver artijckelen mogen contrarieeren noch int minst self niet ophouden. Waer toe wy desen tegenwoordigen tot meerder sekerheyd met onse handen onderschreven zijnde/oock met onse eygene zegelen bevestigt hebben. Datum tot Keidar den 10 October Anno 1655.

I. S.

De om legghende stedekens, voornamelijck Kawen, hebben mede de verwoestinge moeten smaken, soodanich dat noch menschen noch beesten, huysen noch boomen van plaisantie waren te vinden: Ende hier mede heeft den Zaar sich weder na Smolensko gewent, dewijl Graef Magnus door een Expressen aen

aen hem dede weten, niet verder op Littauwen te onderstaen, alsoo tselve nu Sweeds was geworden: Dese gaf hy goede replicke; Als mede een Gesanter van de Ceurvorst van Brandenborch sont hy weder met versekeringe van niets op Pruysen voor te hebben; Doch niet te min hebben sijne volckeren 't Landt rontsom tot op 12. a 16. mijlen van Coninghsbergen in de gront geraseert, en alle Vlecken en stedekens verwoest.

Naderhant syn zy in de Maent van November gevallen in't zuyder Polen; De Cosackse, Zevenbergse, en andere Barbaren daer by loopende, bemachtighden zy * Lemburgh, oock plonderden zy Lublin; Daerse al de Ioden doot sloegen: En de Roomse Geestelickheyt uyt bittere haet wreedelyck mishandelden; Alleen om dat soo sy seyden de Poolen voortijdts de Russise Priesters soo qualyck hadden gehandelt, met de zelve twee en twee aen Ysere Slooten aen de Beenen door 't Lant te laten bedelen, daer onder Mannen van 80. Iaer, wanneer zy door 't in nemen der voorsz. Steden de zelfde hadden gevanghen; Dat de goede Godt de klagende Gebeden van dese Heylighe Priesters hadde verhoort, ende den Zaar met syn Heyrkrachten opgheweckt, om te vergelden met onbarmhertigheydt die geene die de onbarmherticheyt hadden gepleegt over die zy billyck (indiense verdoolt waren) hadden behoren te onderwijsen,

Cruaute engendre haine commune.

Coningh van Swedens Tocht naer Poolen.

Gants Christenrijck stont met open oogen en ooren te wachten op den † op-treck der Sweden/ die tegens den 5. July aengestelt was/ maer den tijt over-liep om dat den Coning niet over quam: Men vernam geen Sweedse Oorloch-schepen op d'Oost-zee als drie/ die by sommige Hollantse Koopvaerdijers komende/de selve weder om met wenschingh van geluckige reyse lieten varen; Het gelt uyt

* Lemburg legt in't west van Polen/ is 1250. gebout/ en de Hooft-stadt van't Zuyder-Ruffen; legt 50. mijlen van Krakau: Heeft dobbele/ breede/ diepe Grachten/ en een Muyr vol Torens/ en 2. Kasteelen/ daer 't eene van buyten de stadt op een hogen Bergh leyt/ van 't welck men by klaer weder 10. mijlen ver kan sien: Is (om datse eertijts van Hout in een uyr af-brande) nu van treffelijcke steen opgebout/ dewijl daer seer veele Konstenaers van alle Natien zijn/ en vol Cooplupden voor 't Stadhuys/ als Ongaren/ Moldaviers/ Turcken/ Tarters/ Duytsen/ Italianen en Joden/ die be-oosten de stadt woonen: De Griecken brengen hier 's Jaers wel 50. Vaten Malvesepse Wijn: Hier maeckt men veel Zijde Lakens/ Tapijten/ en Reuck-werck; De stad heeft 2. Poorten/ lecht op het Waterken de Polteuu: De Voorsteden verbaten behalvens Kercken wel 1500. Huysen.

† De Sweden/ Gotten/ &c. Hebben al lang voor Christi geboorte de Weerelt met roven geplaeyt:

Zy

Vranckrijck tot ettelicke tonnē Gouts na Hamborg over gemaeckt om de geworven soldaten onder Sweden te betalen/kreeg dat ongeluck dat de Wissel-brieven met protest te rug wierden gesonden: En onderwijl liepen veele Soldaten wech / dies bouwde men Galgh en Rat op alle Wegen / om hun by een te houden: Zy vermoorden op de Lant-straten veel eerlijcke Luyden/onder andere den Secretaris van den Lunenborger Vorst / die zy beestelijck deurstieten / en al sijn Papieren en gelt stroopten: Dies vluchte de Boeren voor hun die in Embderlant en Oost-vrieslant woonden; Tot den 25. Juny / dat sy uyt 't Bremer sticht 8000. sterck onder Generael Coningsmarck optrocken / en den 26. te Saxenlauwenburgh over d'Elve gingen / treckende door Pomeren (daer de Boeren voor hare komst alreede met Goederen en Beesten in de Bosschen waren gevlucht) na Stetijn op de Oder. Den Coningh van Sweden te Stocholm op den Rijcx-dach met een goede gracie nu zijn Aenslagh op Poolen ende Pruyssen ontdeckt hebbende/ soo waren de Stenden daer wel mede vergenoecht: Ende men nam het seer qualijck dat niet alleen by de stadt Dantzich de Neutraliteyt met Sweden was geweygert/ maer dat oock door den Brandenborgse Vorst den doortocht in Pruyssen voor des Croons Legher was ontsept: Derhalven wiert raetsaem gevonden de Sweedse Vloot van 32. zeylen voor de stadt te senden: Dies packt hem den Sweedse Resident by nacht uyt Dantsick weg. De Volckeren van den Ceurvorst van Brandenborg dus langh op den Cleefssen Bodem gelegen hebbende/ verstaende den op tocht van Coningsmarck na Pomeren/ soo zijn dese oock na Brandenborgh in haest op getrocken. Die van Dantzick hun versekerende dattet op haer was gemunt/hebben den Bisschops/den Havelberg/de Guarde en den Neider beginnen te fortificeren : Aen de Staten Generael om

Zy bemachtichden eerst Ongarijen/ en dus moedich wordende / togen na Italien wel 200000. sterck/ maer zy wierden verslagen/ haer Opperste bleef doot / en so veel gevanghen dat yder voor een Dukaet verkocht wiert. Anno 394. Hebbense Roomen geplondert. En daer na Italien / en Spangen verwoest/ daer de voornaemste Geslachten uyt de Gotthen zijn ghesprooten. Alsoo hebben zy mede de Griecken besprongen/ Carthago bevochten / en de Stadt en 't Eylant Rodis overweldight / mede voerende des Philosoops Xantippi Huys vrouwe.

A nouveaux affaires, nouveaux Conseils, Mais,
Celui qui est sage jouit paisiblement du sien,

om hulpe aengehouden : De Borgers onder een nieuwen eed op 't stadthuys ontboden : 't Canon op de Wallen gebracht : Soldaten geworven / en hun gantschelijck tot defencie gestelt : Wel wetende dat hare slavernije haer bederf soude zijn : Hier teghens quam den Coningh van Sweden half July te Wolgast aen / ende met hem 40 kleyne scheepkens vol soldaten : Stracks wierdē alle schepen in Pomeren beslagen / maer dat verdween 'tgeen hy daer mede voor had : Den Gesante van Poolen / was mede van Stocholm over de Oost-Zee den Coningh gevolght / dewijl die onder decksel van tot Stetin hem te hooren / tot Stocholm had doen aen seggen daer gheen geleghentheyd om handelen te hebben / dan soude in Pomeren met hem tracteren : Maer daer komende / wiert niet verricht : Want den Coningh had alreede metten Cancelier † Radzicouski over den Intocht in Poolen / over de Weywodschappen Posen en Calisien heymelijck gehandelt : Ende desen Cancelier door den Poolsen Coning gehoont / had in wederwraeck den Sweedse Coningh in Poolen te trecken genoodicht / sont dieshalven zijn Veldmarschalck Wittenbergh voor af / die niet alleen by de stadt Posen / maer oock by andere Poolse Heeren en Waywoden wierden aen ghenoomen : Ende daer en tegens waren de Poolse soldaten die daer omtrent tot besettinge waren gelaten door gegaen sonder een schot te schieten / alhoewel op nieus met Sabels / Pistolen / en Carabinen louter toe gerust / die sy als de Sweden by hun quamen / van hun wierpen. Siet dese zijn de minuten van 't Contract / waer mede den Koningh van Sweden een voet ende een open deur in Poolen wierde gegeven ;

NA dien onses Coningl. Majesteyt in Sweden, onsen aldergenadighste Heers Macht en Wapenen onder 't beleyt van den Heer Veltmarschalck Syn Exell. de Graef Wittenbergh, de stadt Vrcia geluckigh verovert, en den Adel der Graef en Weywodschappen Posen en Calisien in hun Leger aengetast, soo hebben die vergaderde Ridderschap op 't in laten ende aenraden des Pool-

sen

* Posen Bisschoppelijcke Hooftstadt van Groot Poolen / legt op de Warta en Prosna / tusschen het Geberghte : Heeft dobbele Grachten / en Mueren van uytgehouwen steenen / ende een Kasteel op een hoogen Bergh / met fraye Voorsteden / Dorpen / en 2. Meertjes. Den Bisschop heeft vrije Munte / en de Jacht / om dat zijn Voorsaet d'eerste Christen in Polen wiert : Op dien dach den 7 Maert houdē de Inwoonders daer noch Jaerlijcks een Processie / daerse eenige Afgodekens in om-dragen / en die dan in een Poel van hun werpende lopen haestelijck van daer : Den Koophandel op Polen / Pruyssen en Silesien floreert hier. De Jesuyten hebben hier een schoon Convent : Daer is oock een Academie.

† Dees Cancelier (Protestants sijnde) was van den Kon: van Polen verstoten / om dat zijn Vrou had geseyt / datter den Koningh niet vrij stont zijn Broeders Huys-vrou tot een Wijf te nemen / of den Paus door een Bulle sulcks geconsenteert had / hy en kon zijn Macht daer toe niet bewijsen / &c.

ſen Onder-Cancelier den Heer *Ieronimus Radſlouſky*, na voorgehouden rijpen Rade met ſijn Exell. den Heer Graef *Wittenbergh*, onder Ratificatie van Syn Coningl. Majeſtt. is in volgende maniere verhandelt en geſloten.

1. Datte Weywodſchappen Poſen en Caliſien onder zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden/ onſen genadichſten Heers Protectie blijven ſullen/ aen wien ſy oock ſoodanigen Trou en in dier voegen ghehoorſaemheyt beloven/ gelijck ſy de Poolſe Coningen gedaen hebben.

2. Sullen aen Zijn Majeſtt. alle Regalien/als de vrije diſpoſitien over de Geeſtelijcke en Werelt-lijcke goederen/Tollen en alle Inkomens/ſoo als voor deſe de voorige Coningen gehad hebben/hebben.

3. Sullen zy de ſtadt Poſen/ Caliſien/ en Meſerits/als oock andere in de Coninglijcke goederen gelegen paſſen na alle billickheyt te beſitten / en tot haer zekerheyt voorſien en beſetten.

4. Geven zy Zijne Coningl. Majeſtt. vry over de Militie der beyde Weywodſchappen te diſponeren: Daer teghen verſpreken inde name van zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden/ den Heer Veld-marſchalck zijn Excell. de Graef Wittenbergh by trou en geloof/ eerſtelijck/ dat een yder in Groot Polen van wat ſtant en Conditie hy oock zy/ ſeker en ongeturbeert daer in woonen/ en de Godſdienſt in zijner Kercken verrichten ſal mogen. 2. Dat elck by zijne in de vrijheyt door Coningl. Ede en bevele geapprobeert ſal verblijven. 3. Dat egeene Winter-quartieren op Adelijcke goederen geaſſigneert/ veel weyniger plonderinghe en dierghelijcke inſolentie daer op gebruyckt/en daer dierghelijcke geſchiet/ 'ſelve ernſtelijck geſtraft ſal werden. 4. Dat alle Rechtbancken en Juriſdictien onder zijne Coninckl. Majeſtt. name gaen/ daer door een yder het zijne gegeven werden en behouden mogen: Als oock dat alle Raedtſheerſchappen en andere Eeren Ampten/ ſoo voor deſen by de Coningen in Polen plachten vergeven te werden/ voortaen werden by zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden geconfereert.

5. Dat een yder van de Inwoonders deſer Weywodſchappen deſer Tranſactie/ ſoo dat ghemeyne beſte en die ſekerheyd aengaet en betreft/ contradiceren/ ofte de Coningh van Polens factie aenhangen/ hare Erffelijcke goederen van Zijn Koninglijcke Majeſteyt van Sweden vry gediſponeert/ en de Fiſco in handen gegeven en aen hem vervallen ſal.

In Oirkonde, beveſting en meerder bekrachtinge ſoo hebben ſoo wel de Heer Veldmarſchalck ſijn Excell. den Graef *Wittenberch*, als die voornaemſte Senators en Proceres des opgemelde *Weywodſchappen* deſe onſchreven en verzegelt, Aldus gedaen in 't Leger by Vrcia, den 24. Iuly Anno 1655.

Chriſtopherus de Bram Opalinſky, uytte naem des gantſe en ſynes *Weywodſchap Poſen*. *Paulus Gembeſky*.

Andreas Carolus Godſienky, uyt zijne naem en de gantſche *Weywodſchap Caliſien*. *Maximilianus Miaſkonaſky Caſtellan Knereck*.

Des Konings tocht van Stetin na Polen is voort dus geweeſt:

ALs 't Sweedtſe Leger ſterck by de 22000 Ruyters en Voetknechten, te Dam in Pomeren was gemonſterdt, zijn ſy van daer den 31. Iuly opgebroken, en hare wech over Stargard en Arenſwalde na Polen ghenomen, tot Forſtena trocken ſy over de Drahe, en van daer na Teupitz oft Duyts, den 8. Auguſti togen ſy door den Pas over de Netze by Czarukaw. Onderwegen tuſſchen Furſtendan en Teupitz quamen haer te ghemoet twee Churbrandenborgſe Geſanten, den Heere Schwerin, en Heer Dobrzinſky, om de tot Stetin begonnen doch onvoleynde Tractaten te reaſſumeren, en heeftmen met haer oock ettelijcke dagen gehandelt, na 'twelcke zy den Coning van Sweden van Teupitz en Czarukaw op Ragozna zijn gevolght, van

waer

waer sy om van alles aen Churbrandenborgh te ontdecken weder na Berlin sijn gekeert. De Koning van Sweden toogh voorts van Ragozna verby Posen op de Aertsbisschoppelijcke Stad Gniessen, en van daer na Conin, daer den Veldmarschalck Wittenberg met zijne Benden in slachorden Syne Majestt. verwachten. Tot Gniesen zyn by den Coning gekomen de Weywoden van Posen en Calisch, d'Heer Oppolinzky en de Heer Chrusinzky, en tot Conin 't Leger na gevolgt, daer haer de Coning treffelijck feesteerden, te meer, om dat zy die geen waren die het vorighe Tractaet metten Graef Wittenberg hadden gemaeckt, welck Verbont sy nu wederzyden niet alleen versekerden, maer hebben oock over al waer Syn Majestt. van Czarukau tot Gniesen en Conin passeerden, mede aen der Netze, en de Pomerse en Pruysise Grensen in Brambergh, Krusewits, en andere kleene plaetsen en passen Guarnisoenen verordineert, en mette Commissarissen de Legerplaetsen en sorge met vlyt op haer genomẽ tottet oprechten van Magazijnen, soo te Bromberch als elders in Posen ende Calisien. Den 18. Augusti sijn beyde Legers van den Coningh en Wittenberg by Conin met groot gejuych van Trommels en Trompetten samen gevoecht: Ende met vreugde en salvo schieten uytte stucken en musquetten hun vreugden betoont, onderwijl den Treyn met gemack voorts quam.

Den 17. over de Warta passeerende toogen na Colo, hier voegden hun alle de Troupen tot een: Van waer diverse partyen op kundschap uyt gesonden wierden om den Vyant te verspieden, die soo veel wetenschap door gevangens als and're kregen, dat den Coning van Poolen omtrent Lowits met sijn Leger was, aldaer den Pospolite Russine ofte den gemeenen op-bodt verwachtende: Als mede dat hy by het Stedeken Pijanteck noch een kleyne Leger versaméldẽ, op alle kuntschappen ende zeeckerheydt Syne Coningl. Majestt. van Sweden, ongeacht dien selven dach by Colo uyt 't Leger van den Coning van Poolen den oversten Priesimky als een Gesant met een geloofs brief was aen gekomen, en den 18. mondelingh zijn Voor-stel in een openbaer gehoor dede, en Vrede en Stilstant van wapenen met dese woorden begeerden, *Pacem petimus, Bellum autem deprecamur*; Zyne reden luyden aldus: *Alse den Koningh van Polen hem geinteresseert vont om dat den Koning van Sweden door den Gen. Maior* Wittenbergh *in Polen was gekomen, niet alleen die, maer oock den Coning selfs*, Derhalven *had den Poolse* Maiesteyt *met consent syner Senatoren bedacht, door een Gesant den Sweedsen Coningh af te vorderen*, Waer om hy quam, en wat hy op syn Heerschappy had te zeggen, indien 't ware om een Vrede te maken (gelyck hy voor gaf) soo en was 't niet noodigh dat hy zelfs met zulck een Macht quam: Dan ofte hy op den Koning, ofte op 't Koningryck verbittert waer, oock oft hy verhoopte grooten Buyt te maken, of een algemeyne Lof te verkrygen, &c. *Soo en had de Poolse Coningh geen oorsaeck tot eenige verbitteringe ghegheven, ende soude Polen in den Duytsen Oorlog als* Gustavus *met den Keyser in onmin was, oock wel in Sweden hebben konnen vallen, doch soo en heeft de Poolse Kroon tot sulckx noyt willen*

luysteren, alhoewel by Vremde Princen daer toe opgeweckt, maer veel liever als dat te doen, hebben verscheyden Poolse Inghesetenen de wapenen onder Sweedse Dienst aengenomen om haer Gebuyr te helpen; Soo kan Syn Maiest. van Polen hem oock niet erinneren dat den Koningh van Sweden die gesegt wert Rijck ende Machtigh te syn, den Oorlogh soude aen nemen tegens so een lant als Polen om Buyt en Schatten te halen, dat inge valle hy die rekening maeckte, sich wel bedrogen sou vinden, also gants Europa wel wist dat boven de schade die de Sweden aen Polen gedaen hebben, de Moskoviters, Cosacken en andre Barbaren die so ellendich en op 't uytterste hadden verwoest, dat zelfs tot onderhout der Beesten de Vrugtbaerste Ackers onvermogend' waren, als gants bedorven zijnde, dat zelfs tSweedse Leger (daer komende) uyt ghebreck zou moeten verhuysen, &c. En presenteert echter den Koning van Polen aen der Sweden Coning, Dat indien het hem zy om door zo een Daedt een groote Naem te verkrijghen, dat de Poolen niet anders verhopen als Bystant van Sweden, om te helpen hanthaven een Coning zo wettelijck verkoren, veel eer, dat vast stellende, dan te gelooven dat Sweden zou komen om haer eygen Vrunden te ruyneren.

Den Koningh van Sweden antwoorde daer op, Dat hy seer verwonderdt was dat den Koningh van Poolen seyde onwetende te sijn waer om dat Sweden den Oorloch had aengenomen, daer hy 't selve nochtans al de weerelt door een Maniefest had geopenbaert: Noch even wel was bereyt om een Verbont met sijn Neef den Koningh van Polen te maken, ende nadien desselfs Gezante daer toe geen last had, ooc geen Instructien, en rondt uyt bekende, dat hy maer alleen van zijnen Meester gesonden was om te bidden, dat sijne Maiesteyt van Sweden ghelief den niet verder in te trecken, en datmen in 't open veldt 12. Mijlen tusschen beyde Legers soude handelen, &c. Soo was hy nu ghekomen met die begeerte van soo verre om zijn Neve selfs te sien, ende met hem te handelen, &c.

Met dese Antwoorde is den Poolze Gezant weder te ruch getoghen, wel siende dattet swaer was Vossen met Vossen te vangen.

Den 22. tot Kutno gerakende, alwaer den Coningh om de Vyanden in haest te overvallen, goet vont met 32. Troupen te paerde en 12. stucken a 6. pont, en 1000. voet gangers in 3 benden selfs voor uyt te ylen: Dus is hy den 23, metten dageraet op gebroken na den Pas Sowata, latende de rest van 'tLeger onder den Rijckx Artillerymeester Graef Steenbock volgen: Den Koningh nu van Kutno op den wech sijnde, raeckte door verscheyden Poolse partyen in alarm, en dan van vooren en achter besprongen wordende, voor namelijck aen den Pas Urls, vertoonden haer sommige Troupen, waer door den Coning moest stille staen, om den volgendē heyrtogt te beter te bedecken, en oock tot dat men meerder sekerheyd van des Vyants sterckte mogten hebben: Waer door een gants uyr verliep, ende den Coningh eerst ten een uyren des middachs na Sowata toogh: Alwaer Syn Majestr. in 't af dalen van een hoogen Bergh wel soo veel vermerckte dat des Vyants Benden om her waren, en onder and're den Powyade van Warsou met 4 Vendelen

den

den Pas over't water bewaerden, waer op ſtrackx eenige Sweden in gevoert wierden : Doch begoſt den gedachten Powyaden ſtrackx te vluchten, latende de plaets voor de Sweden ruym en open, latende in de vlucht ſchandelijck veel van ſijn volck ſonder ſich om te keeren, neder ſchieten ; Selfs 200. Bagagie Wagens, 2. Herpaucken en 1. Vendel den Sweden tot buyt. Den Koning van Poolen dit hoorende, besloot ſich niet langher tot Pyanteck te verhouden, maer vluchte noch dien nacht na Swada, daer op Syn Coningl. Majeſtt. goet vont met 't gants Leger tuſſchen de behoedinge van ettelijcke ſtercke uyt geſonden partyen tuſſchen het Pools Leger en Warſau in te gaen, en de Powiaten die als noch na 't Pools Leger ſouden willen, te verſtroyen en te verjagen ; Den Coning beval totte op tocht der voorſz. verſpiedende benden den Paltſgraef van Sultſbach met 1000. Ruyters, hier tegens hadde den Vyant al geſwint 1000. Ruyters tegen geſchickt, maer den Coning van Sweden ſulckx hoorende, beval ſtrackx den Generael van de Ruyterije Graef Douglas neffens den Heer Paltſgraef op den Vyant los aen te gaen, en is de Coning alſoo mette overige Ruyterye in haeſt gevolcht : Waer door de Vyanden verbaeſt te ruch ſijn geweken, vluchtende weder ſeer ſchandelijck, latende over de 200. dooden en 7. Herpaucken de Sweden hun af torſen : Syn Majeſtt al hoewel gemeynt den Vyandt te vervolghen, ſoo wiert ſulckx om de aen komende nacht als andre gewichtighe oorſaken gelaten, vernoeghende ſich de Vyanden van Warſauw af geſneden te hebben, daerom is goet gedacht achterwaert na 't Huys en Dorp Wallewits te gaen, digt by Sowoda gelegen : Den 24. metten dageraedt maeckten ſich 'tgantſe Leger met pack, ſack, en Treyn op, en ſijn daer weder over een Pas dicht neffens een Moolen ghegaen, om den Vyant het vuir wat nader aen de voetē te leggen, latende onderwijl de Bagagie waghens met eenighe Ruyters en voet gangers by de Pas Wallewits blyven : Als nu den Koning ſoo op 't Pools Leger aen trock, dede hy door ſijn voorſte Troupen metten Vyandt ſchermutſeren ; Doch heeftmen uytte Inwoonders van Pyanteck vernomē dat den Coningh van Poolen noch den voorigen avont, na dat ſijne Troupen by Wallewits gheſtuyt waren, en niemant meer van de ſijnen te verwachten hadde, in groote confuſie van daer was gevlucht met alle de ſijnen : Deſhalven heeft ſich 't Sweeds Leger weder na Wallewits begheven ; daer het twee daghen ſtil lach, belettende de Pas Lamptſich met guarniſoen; Maendachs den 27. Aug. brack den Coning van Wallewits met een ghedeelte op, gemeynt recht op Warſaw te gaen, latende den Veldtmarſchalck Wittenberg met 't meeſte gros tot bewaringe van de Artillerije, om te beter den Koning van Poolen die ſich op den wech na Krakaw had begeven, te ſoecken en te vervolgen, ſich begevende aen den Pas Wolbertſz. 12. mylen van Wallewits, van daer tooch den Coningh na d'Aertſbiſſchoppelicke ſtad Lowits, die haer daechs te vooren goet willich over gegeven had, hoe wel bequaem om een belech uyt te ſtaen, als wel geleghen, en met een Caſteel en Wallen voorſien,

voorsien: Hier liet Syn Majestt. den Overstten Raducken voor Gouverneur te gebieden over 'tGarnisoen en d'omleggende plaetsen, en verloste 30 gevangen Moscoviters, die sijn Majestt. alle treffelick dede uyt rusten en kledẽ, in meyninghe om die selfs aen den Grootvorst te senden: Naemiddachs al voort spoeyende, sont den Coningh als hy op een paer mylen van Warsaw was gekomen, een Trompetter in de selve stad, datse haer op geven souden: gelijck oock strack eenighe voorname Heeren uyt Warsaw den Coning een myle buyten de stadt te gemoet quamen, en haer onder gehoorsaemheyd van Syn Majestt. stelden: Daer op is den Coningh strackx na Warsaw gereden, ende heeft de voorsz, stad sonder eenige moeyten beset: Den Coningh selfs nam sijn Herberge op 't Coningl: Slot Iasdowa: Ende bevont in het Poolse Magasyn huys al gereed om te vervoeren 50. metale halve Kartouwẽ, 12. groote Moscovise stucken, en oock eenige van 6. pont schietende, die den Poolsen Coning na sijn Leger meinden te versekeren, doch wiert daer in door den haestigen Tocht des Sweedse Conings verhindert, die nu hier meester van al 't voorsz. Canon wiert.

Den Coning tot Warsaw sijnde verstont aldaer de quade avonture van de zyne onder Wittenbergh: Daer de Poolen het gantse Regiment van den Graef Pontus de la Guarde hadden neder gehackt: Beneffens over de 300. Ruyteren, ende den oversten Luitenant Forghel en den Major Coningsmarck ghevangen, waer van Coningsmarck seer gequetst door den arm was geschoten; Hier op is den 1, Sept. den Coning van Warsaw met 3. Regimenten te paerde, beyde de Lyfguarden, en een Esquadron Dragonders op gebroken, latende den Graef Steinbock mette Infantery en Artillery tot Warsaw, gemeynt na den Veldmarschalck Wittenbergh die te Oppoitzno was, te gaen, gelyck hy dan alsoo de Poolen scheenen dito Wittenbergh te willen tegenstaen, mette selven den 4 en 5 deser is geconjungeert. Den 7. dito is den Coningh metten dageraet over den Pas getrocken, en als sy nu omtrent een vierendeel myls daer over waren gekomen, hebben sy eenige van des Vyants Troupen vernomen, waer van den Coningh van Sweden bericht zijnde, marcheerden in goede ordre en vlyt den Vyant na, sulckx dat als hy over een hooghen Bergh sijnde getrocken, en weder in't afdalen van de selven was gekomen, heeft hy's Vyants heele Leger staende ghesien omtrent een sekere Bosschagie: Hier op diverse Benden op de Poolen sendende, schermutseerden, datter van beyde eenighe sneuvelden: Ende schoot Graef Coningsmarck een voorname Pool met een Carab[illegible]na, datte Dienaers hem wech droeghen: Het Sweeds Leger haer t'eenemael tot een Slach schickende, begosten met een stuck van 12. pont op de Poolen te schieten, waer door deselve alle in't Bos sijn gheweken; ende alsmen met eenighe Regimenten door de Bomen op hun los branden, sijn sy gants wech ghevloden: Doch vervolghden den Coningh tot den avont, by de 2. mylen: Aen sekerẽ Pas komende verdeelden haer in 3. partyen: Hier lieten de Vyanden by de 2000, bagagie wagens

gens in de slick steken, en sy selfs over hals en kop vluchtende, wierden by de 4 a 500. van hun neder gehouwen, en bleven veel braef-gemonteerde Ruyters met hun Paerden in 't Maras steken, die allo met schimp als Vijanden van de Sweden doorschoten wierden. Des anderen daechs (dewyl men hun om 't vallen van de Nacht niet konde vervolghen, noch vorderen,) is den Koning met 't geheele Leger na Krakaw getogen, na dat men den Vijandt die soo de gevangens seyden, over de 16000. Ruyters sterck waren, niet had konnen aen doen. Den 15. Septemb. op 3 myl na by Crakaw komende, verstonden datte Poolse Coningh mette Pospolite Russine daer op een hoogen Berg hem verschanste: Maer op een half myl na Crakau zijnde genadert, heeftmen vernomen datte Poolen over de Wysel waren ghevloden, en men sach al omme veele vuyren opgaen: Oock als 't Sweedse Leger tot op een quartier uyrs aen Crakau was gekomen, heeftmen de schoone Voorstadt Clepart in lichter brant ghesien, aen gesteken uyt last van den Poolse Coningh: Den 16. is de Sweedse Ruyterye een quartier uyrs van Crakaw door de Wysel ghevoert: Ende daer na is 't voet Volck mette Artillery gevolcht: Hier heeftmen 't Poolse Leger weder van een hoogen Berg in Batalie gesien, maer de Sweeden haer na jagende, hebben sy als Hasen geen stant gehouden: De Sweedse Coning vervolghden haer met een Regiment, en gelijck Carel Gustaef de voorste onder de naer-jagers was, soo is Iohan Casimyr de voorste onder de vluchtende Poolen geweest: In dese Tocht bequamen de Sweden noch 200. wagens en den Paltsgraef veroverde 't stedeken Casimyrus, dootslaende 400 Heyducken. Hier door heeftmen 't geschut over d'ander zyde van Crakaw gevoert en aen gevanghen die Coningl. Hooftstadt te belegheren, daer binnen den Oversten Czerniezky Gouverneur was, en den Oversten Wolf over 't voet Volck: Dese alsoo sy de Sweden dapper met stucken vexeerden, veroorsaeckten datte selve de Voorstadt Stradan in brant staken, daer onder het schoone Clooster van St. Anna, en veele Huysen in asse geraeckten, doch de Brugghe over de Wysel wiert behouden. Den 19. Sept. heeft den Grave Douglas het sterck en hooghe Slot Lants-kroon in genomen, op een hoogen Bergh geleghen: Wanneer de Sweedse Koning verstont dat de Polen 8. mylen van daer, aen den Vloedt Doniez stant hielden; Dies ijlt hy met eenighe Regimenten Ruyters en 400. Voetknechten na Bocha 5. mylen van daer, last ghevende aen Douglas hem met syn Benden stracks te volgen, dan die quam eerst 4. dagen daer na by dē Koning, alsoo de Poolse Boeren al-om de Weghen met diepe Kuylen hadden opgegraven, en met afgekapte Bomen beset. Den Koning veróverde in dese Tocht het geweldighe Slot Weisnitz, daer hy 35. groote en kleyne Metaele stucken in vant. Sondachs vroech, als Douglas savondts te vooren by Syne Maiesteyt was gekomen, syn sy voorts na den Vyant getogen, zendende den Oversten Bretzlach en Rossen voor af, om te verspieden aen wat zyde van de Doniez hun de Polen onthielden, doch dese wierden onvoorsiens van de selve

geslagen, en een ure wijt vervolgt, tot aen't gros van't Sweedse Leger, 'twelc seer traech voort quam, overmidts de Weghen vol Kuylen en quade gaeten waren; Den Poolsen Koningh stelden hem hier in postuyr om te slaen, met een corpus van oude quartianen, vier Compagnien Hussaren. 5. Compagnien van de Pospolite Russine, een Regiment Dragonderen, ende ettelijcke Compagnien Wallacheren, dan het was om de Sweden te bedriegen, want hy had hem geset recht over een diepen gegraven en hollen wech: Doch de Sweden togen behendig ter rechter zijde door de wech, en vielen op de Hussaren, diese soo schandelijck op de vlucht joeghen, niet tegenstaende die met hun Lancien wel beter sich hadden konnen defenderen, waer door de Battaillie verloren, vluchtende de rest in groote confusie over de vloet Donies, daer veel 100. verslagen en gevangen wierden, onder de ghevangens was den Oversten Hendrick Deenhof, en andere Officieren, 20. Herpaucken, des Coningh van Polens eygen Lijfstandart, en veel Vendelen, mitsgaders alle de Bagagie, alsoo men hun wel 5. mijl wijt vervolghden: Waer na hun dese Poolse volckeren van een hebben verstroyt, en de rest mutineerden, seggende, datze van dē Poolsen Veld-heer Landtcronsky niet en wilden gecommandeerdt syn, maer verkooren des Kroons Vendrich Coniespolsky tot haren Oversten. Boven dien sloegen op die tydt de Cosacken den Poolsen Veld-heer Podolzky dry mael op eenen dagh, de zelve wel 14. mylen vervolgende, zulcs dat Podols-
ky hem te nauwer noot met 20. Ruy-
ters in Iaroslaw salveerden.

Na al dese Zegeninghen, keert de[n]
Sweedse Koning op den 25. Septem[b.]
weder in 't Legher voor Crakauw, i[n]
welckers gebied syne Volckeren ove[r]
de 10. Tonnen gouts aen Voor-raed
hadden gevonden; Alle 't welcke de[n]
Sweden dapper aen-gemoedigt, mae[r]
den Crakawers uyttermaten verstel[t]
hebben; Czernitzky nu hopeloos va[n]
ontzet, dondert evenwel lustich vand[e]
Toorens en Muyren, en hout syn Vy[-]
anden, die in 3. hoopen om de Stad
lagen, Nacht en dagh in a l'Arm, to[t]
hy eyndling met een Koghel door zy[n]
rechter Kaeck, en 't slincker Oor wee[r]
uyt, geschoten synde, en datte Pools[e]
Coning en Coninginne 't Ryck verla-
ten, en ter Neys in Silesien aen geko-
men waren, oock Bresse in de Muyren
van 2. Bataryen geschoten, 't Volck to[t]
den storm bereyt, en 2. Mynen vaer-
digh waren, heeft hy den Tromme[l]
om te accorderen doen slaen, want het
vertzaechde hem oock dat 2. daeghen
te vooren de Aerdts-bisschoppelycke
Stadt Lowitz sich oock aen de Swedē
over gegeven had; Hy geeft dan op
den 19. Octob. Crakaw op dese Con-
ditien aen de Sweedse Kroon over:

1. Sal de Catholijcke Relygie, de Geestelickheyt,
Kercken en Kloosters by hare vryheydt blyven,
doch dat sy in schot en lot den Coning van Swe-
den getrou blyven.

2. Den Crakawsen Adel in 't beleg geweest sul-
len haere goederen behouden, dan Sweden den
Eed doen, oft mogen vertrecken daer 't hun ghe-
lieft met al haer goedt. De andere Edellupden
sullen staen ter genade des Coninghs, soo die hun
sullen dragen.

3. De Borgers van Crakau sullen al haer pre-
vilegen behouden.

4. d'Academi[e]

4. d'Accademie sal al haer inkomsten behoudē.

5/ 6. Den Gouverneur Czarnizky/ en den Commandant Fromholt van Ludinghausen (gesept Wolf) sullen met haer onder hebbende Regimenten/ 12. Veld-stucken na Krijchsgebruyck sonder bedroch uyttrecken/ en te Zator/ Oswinitz/ Koswglon/Pedzin en Severnen seckeren tijt blyven gelegert/ en daer van een scheyden/ en als sy den Coning van Polen niet en soude komen te dienen/ haren dienst voor alle de Sweedse Croon te prefereren.

7. De Boeren sal men nae huys laten gaen/ en niet weder tegen de Sweden mogen gebruycken.

8. Des Poolsen Conings Dienaers/ Huysgenoten en Soldaten/ sullen door een Trompetter seker uyt gelept werden.

9. Alle Sweedse gevangenen salmen los laten/ en daer teghens oock soo veel Poolen. De ghevanghen Moscoviters sullen op 't Slot en in de stadt blyven.

Ten 10. sullen alle Archiv en/ Brieven/ en versekerheyd van datter geen Mijnen bedeckt zijn: Ende sal de Wysel om het Slot door de stadt gelept werden/ om die onwinbaer te maken.

Daer op is Czernitsky den 20 Oct. met 't Guarnisoen bestaende in 3000. meest Hoogduytzen en Hussaren uytgetrocken, en den Koning van Swedē daer in, doende stracks op 't Slot een Luyterse Predikatie doen, Alwaer Cemelinsky (Overste der Cosacken, opgeruyt door een Grieckse Abt, die een Iaer geleden in Sweden was geweest,) syn Gezant had afgevaerdicht, sich de Sweedse Croon onder stellende, en de onlangs gedane Eed aen Polen buyten noot verachtende; Doch is even wel desen meyn-edigen by Sweden aengenomen. Wyders liet den Koning de Stads Muyren van Crakaw na de zyde der Verbrande Voorsteden af-werpē, daer men veel gelts tusschen de steenen gemetselt, gevonden heeft: De Wysel om het Slot te leyden wierdt begonnen: Gen. Maior Wurtzen wierdt in Crakaw voor Gouverneur gelaten, met 28. Compagnien Voetganghers,

* Crakou legt op de Wysel en op de Rundate/ legt op 50. graden/ en in een schoone Lantsdouwe de wateren vol Vis/ en vrucht baer: Den Somersen dach is 16. uren langh: De Locht isser see/ gesont/ de Borgers fray/ en men spreeckter meest al Latyn en Pools: Daer zijn fraij e Fonteynen en een treffelijck Casteel op een hoogen Bergh/ de stadt is in 3. verdeelt/ ten suyden legt de stadt Casimirius/ aen d'oostzijde van de selve woonen de Joden/ daerse in besloten plaetse hare Sinagoghen hebben: Tusschen 't Casteel en de Brugge legt 't ste deken Stradonie: Ten westen legt de Voorstadt Cleopardia/ doch niet ghemuyrdt als Casimirius/ ten noordē is de Voorstadt Cardonum Vicum/ daer meest Duytse woonen/ hebbende een Magistraet op haer selven. Anno 1285. hadden de Duytsen 't bewint van dese stadt/ en eer sy op ghemaeckt was hadden 12. Raedsheeren de Regeringe/ maer een Cracus van Bohemen tot Coningh gekozen/ om dat hy den Draeck die 't lant vergiftichde met practijck had gedoodt/ heeft de stadt bemuyrt/ en geregeert. Anno 1200. heeft zy eerst 't Christen geloof aen ghenomen. Daer is soo treffelijcke Academie als ergens in Europa: Ende men vint de Studenten daer seer fray in de Geometria en Astronomia. De Geleerde Mannen die sy voort gebracht heeft/ vervaten wel een gants boeck. Voor de Poorten van Crakou leestmen dese Versen.

Ama osurus. Odi amaturus.
Nequid nimis,
Cunctis esto benignus; nemini blandus
Paucis familiaris: Omnibus æquis
In adversis fortis: in prosperis cautus.
Memorare novissima: et nō peccabis.

Voor de Coninghlijcke Camer-poort.

Digito compesce labellum.
Occasionem nosce.
Nosce te ipsum,
Tecum habita.

Hier is het Koningl. Hof/ en veel levens/ Coophandels/ en veel volckx/ van alderhande Natien. 's Coninckx Hof gelijckt veel eer een stadt dan een Slot: Kercken en Godshuysen zijn aver boven maten. Op de Marckt van Crakou staen dese Letteren.

Non bene si Domus. Hæc cuiquam frabrica videtur,
Sic sinat hanc nobis, corrigat ille suam.

Voor 't Huys van Prins Radzevil.

Minus in parvis fortuna furit.
Rebus parvis parva lætitia.

en eenige 100. Ruyters. En 't Legher is voorts na Warzow getogen, daer dē Sweedsen Coning den Adel van gants Polen met schoone woorden noodichden, om als op een Ryck-dag met haer over de Coustumen en Previlegen van Poolen te raedt-leven, &c.

Gants Christenryck hoorden mette grootste verwonderingh al dese Victorien, en een gants Koningryck (synde een out Bolwerck tegens d'Ongelovighe) alsoo in 8. Weken met al de Stedē sterckten en heerschappyen overwonnen, tot het uytstoten des Konings toe; Denemarckē wenschten 't wel anders, Hollant duchten voor moeyte, Pruyssen vreelde Schip-breuck te lyden, de Keyser wiert jelours, en den Moscoviter voorsichtigh, doch Engelant was om zekere reden wel te vreden; Doch had den Sweedse Coningh aen alle de Nagebuyren syn Gezanten gesonden, als Graef Benedictus Oxenstern naer Denemarcken, Guldenklau na Portegael, Christiaen Bondt ende Niellius Brache na Enghelandt, oock mede een Gezant met een Brief aen den Keyser daer in 't Manifest en andere omstandicheden deses Oorlochs oorsake begrepen waren, luydende aldus:

WY en twyffelen niet ofte uwe Majesteyt heeft al van over lang door zijn Resident in ons Hof / onderstaen ten wat insichte wy bereydselen van oorloghe in onsen Rijcke en Landen zedert eenige Maenden hebben aenghevangen: Evenwel gebiedt de vrundschap/ dat wy uwe Majestt. de gelegentheydt en de oorsake der dingen / waer om wy nu tegens den Coning van Polen aen gaen / door brieven openbaren: 't Is al van over langhe datte onlusten tusschen onse voorsaten de Coninghen van Sweden ter eenre en Coningen van Polen ter andere/ zijn geweest: Die alsoose in 't begin niet kosten geslist worden/ hebbense bey de Natien/ met genoech bloedige en swaere Oorlogen in gewickelt: 't Welcke oock endeling op ons gekomen is mette Scepter van Sweden/ maer nochtans met eenige op houdinge van Wapenen/ soo dat doen wy het Coningryckx stieringe aennamé/ noch 6 Jaren bestant waré/ so waren wy amptshalven verplicht als wy in Sweden gekroont waren/ te ondersoecken watter tus lang gedurende dit verdrach/ tusschen beyde Coningrijcken verhandelt was / en hoe de saken aen beyde zijden stonden / op dat wy niet terwijl wy door eyghen geneghentheydt / en na verdrach van Stumsdorf altijt seer neerstich gheweest hebben tot bewaringe van de Vrede/ en om een eeuwich bestant te maken/ buyten onse hope in een onvermydelijcke verwarringe en verderffelijcken Oorloch en geraeckten: Maer op datte saken des te beter verstaen wierde/ soo staet te bedencken/ watter onder andre dingen in 't geseyde bestant besloten is/ ten 1. Datter uyt 't Ryck van Polen en 't groot Hertochdom Littauwen en and're Heerlijckheden van Poolen geene Vyantlijcke toestellingen souden gedaen worden tegen de Coningen en de Croon van Sweden. Ten 2. datte Coning en het gemeen volck van Polen teghens den Coning en de Croon Sweden geen scheepsvloot en souden gebruycken/ ofte andere te hulp senden. Ten 3. datmen in den tijt van 't bestant soude handelen van een Eeuwige Vrede. Maer nochtans op sodanigen manier / dat indien dese handelinghe niet voort en gingh / 't bestant vast en onverbreekelijck soude blijven. Datte Coning van Polen Vladislaus tegens de uyt gedruckte Articulen met een Vyantlijcke inval in Lyflant of met ooghluyckinge/ oft met hulpe heeft veroorsaeckt: Nu op een ander plaets de Wapenen van onse Vyanden heeft geholpen: Nu onderstaen heeft 't Eylant Oesel / datte Sweden vande Deenen was overgegeven / heeft soecken te ontrecken / en op allerhande manieren onse vrundē heeft gesocht Vyanden te maken: Ja onse Onderdanen tot rebellije te verwecken. Dese dingen zijn soo bekent van alle onse Naburen uytte blijckbaerheyd der saken en openbare schriften/ dat sy gheen verder bewys van doen en hebben. Wy sullen met luttel woorden verhalen dinghen die nader aen onse tijden komen/ ten deele affront en ten deele schaden/ die ons self en 't Coninckrijck van Sweden zijn bereydt van den heden daeghse Coning van Polen / onder een schoon pretext van Vrede / en oock de verderfselycke raedtslagen/ die ons nu over 't hooft hangen. Als onse alderwaerste Moeder en Nichte de Doorl. en machtigste Coninginne van Sweden Christina/ naer de doodt van Vladislaus versocht wierde dat sy de Broeders van den overleden Prins Johan Casimyr en Carel Ferdinand soude recommanderen aen de Raden en Staten van Polen/ en 't groot Vorstendom Littau / datmen doch voor alle dinghen in de verkiesinghe van

den

den Nieuwen Koningh om dese soude dencken; Dit heeftse wel voor alle beyde met een sonderlinghe sorghe ghedaen / en in 't bysonder voor den Prins Jan Casimyr die de outste was/en sy heeft met al haer vlijt en neerstigheyd tot zijn verkiesinge gearbeydt/ wachtende hier uyt dit voordeel/dat of self Johan Casimyr totte Coninckl. Hoocheyd gekomen zijnde/ soo veel te oprechter in het maken van een eeuwige Vrede met villicke condities soude op ghewerkt worden / oft / indien hy dat versuymde / dattet nochtans aen de gantse werelt sou bekent werden hoe veel haer helden ghemoet ghedaen hadde om haer bloet verwanten : Maer die selvighen de welcke den Prins Jan Casimyr om haer recommandatie soo eerden/heeft hy daer naer gekomen zijnde totte Croon / tegens d'Articulen van't Bestant/de behoorlijcke eere aen hare Croon geweygert : In d'Articulen van 't Bestant / is expressselijck uyt gedruckt hoe men elckander soude intituleren / dewelcke / ghelijck als het Fondament onder de af stant van 't Wapen geleyt zijn / aen beyde zijden most ghehouden worden / en dit selve heeft een voornamen Commissaris in het Tractaet van Stumsdorf van de zijde van Polen met brieven aen een voorname Commissaris aen de Swedse getuyght / volgende noch hier op de Confirmatie niet alleen van den Coningh van Engelant / en de Staten Generael maer oock het gebruyck self ! Den hedendaegse Coning van Polen willende het Fondament van dese onderlinghe Correspondentie breecken / ofte en heeft niet ghebruyckt den tijtel van de Hooghgedachte Conninginne / die over een quam mette stijl van de Articulen / gebruyckende de Franse Tael / die van de selve Tijtels vremt was/oft heeft haer niet gegeven in zijn Latijnse brieven en schriften den tijtel van het Coningrijck Sweden / en dat nu in zijn brieven en procuratie en nu in zijn geheele Segels of in hare Bussen. Als de tweede samenkomst tot Lubeck was insgestelt/ door middelaers om een eeuwige Vrede te maken/ doen heeft den Coningh van Poolen voorghewòrpen/ en het principaelste belet van soo een heylsaem voornemen door 't ghebruycken van de Tytels van Sweden die hem niet toe en quamen/ maer behalvens datte Poolse Commissarissen aldaer voor den dach brachten hare volmacht die vol faulten waren/soo heeft den Coning van Polen oock in de selfde volmacht den tijtel van Sweden sich geeygent. Ende alser genoech geseyt wierde dat sodanige dingen een voor oordeel soude verwecken/op de by-een komste/ende aen de gebruyckelijcke stijl en het begin en voortgangh van het jegenwoordige Tractaet/de Commissarissen van Polen hun dwalinge bekennende beloofde aen den Gezante van Vranckrijck datmē de Commissarissen van Sweden soude satisfactie geven binnen 3. ofte ten langhste 4. weken / maer het isser soo ver af / datse na haer belofte de volmachten gecorrigeert weder gebracht hebben / dat sy na verloop van een langhen tijt dese oorsake hebben in ghebracht / datse haren Coning niet en hadden durven aen spreken over de na latinge van de Swedse tytel : Naer dese vergeefse by een komste is gekomen een ander van de selve maniere en uytkomst/ want doen liet den Coning van Polen de Tytels wel uyt 't geschrift/maer hy behielt de selve en de Wapenen van Sweden in het Segel selve/ 'twelcke aen zijn volmacht vast was. Als de Commissarissen van Sweden bereyt waren de verbeteringe van het Segel te verwachten dat sy dan met goede procuratie de voorghenoemen saken mochten aenvaerden / soo is daer op noch tē lesten geantwoort/ datte Coning van Polen besig was de Cosacken te beoorloghen/ en dat hy dese veranderinge van 't Segel nauwlijck sou toe laten : Ende oft hy daer al toe gebracht wierde/soo was nochtans op die plaets niemant die een nieu Segel konde maken : Soo dat de tweede samen komst door dese uytvluchten is verhindert : En dit heeft genoech gebleken aen onse eerwaerdighe Moeder en Nichte/doen Conninginne van Sweden/datte Coningh van Polen den tijt maer socht te verlanghen met veranderinge van dusdanighe voorwerpselen / en dat hy die occasie sochte om een ooch op Sweden te hebben terwyl hy vrede in zijn Rijck behielt : Als de voorn: onse eerwaerdigste Moeder voorleden Jaer noch in Sweden regeerde/ en den Agent van den Coning van Polen/ uytte name van zijn Coning getuyghde / dat zijn Coningh en de Republicke van Polen in den sin had volmachtige Ambassadeurs na Stocholm te senden/ die de gantse saken soude af handelen/ so hebben wy terstont aen desen Poolsen Afgesant / na dat wy het Rijck aenghenomen hadden / door onsen Cantzelier laten weten / dat wy groot verlangen hadden om dese langduyrighe en bloedighe Twisten neder te leggen/ maer dat wy geleert uyt de voorige voet-stappen/ noch vreesden; De ged. Affronten en injurien en bespottelijcke uytvlugten/ ende datter van Sweden ten vollen ghenoegh gedaen was van 'tgeen datter in't Bestandt was besloten/en datmen so dickwels in de Lubeckse by een komst d'Injurien van den Poolsen Koningh had geleden/ maer datten selven Koning in d'eerste by-een-komst so solemneel vermaent sijnde / even wel niet af en liet tot 't eynde toe in de selve uytvluchten te volherden/soude 'tgemoedt van den alderlijtsamelijckste Prins wel versetten : Indien den Koning een vast en geduyrige Vrede in de sin hadde/ so soude hy tot de sake komen sonder d'onnodige voor-oordeelighe besendingen / ras / sonder om-wegen by zijn Rijcx-raden en Volmachtige :

So soude hy in alles onsere billickheyt bevinden: Maer so hy in syn Desseyns voort gingh / met eenige Agenten te senden om ons en de hele Weerelt te bedriegen/ en eenige Brieven die onse Rechten en Koninghlijcke waerdigheden verminderen/ dat wy dan niet anders van zijn handelingh konnen oordeelen/ als datte Poolse Maiesteyt niet en gaf om het H. ghesloten Verbont; Nochtans dese dinghen veracht zijnde/ is evenwel voor leden winter in Sweden gekomen een Poolsen Ambasside met een volle Macht/ maer gelijck hy selfs seyde een voor loper eens Ambassade was/'twelck was Morsteyn 'sConinghs Camerlingh/ die na vereysch van tijt en plaets de toe komstige samen komst soude bereyden: De brief van Credentie die van den Coningh van Polen aen ons gestuyrt was/had wel de tijtels die ons alle beyde toe quamen/ maer den Coning van Polen dat hy 't ingebeelde recht 't welck hy op onsen Coninghrijck pretendeert noch behield/ soo had hy 'teeniger manieren de tijtels van Sweden daer wel uyt gelaten/maer in't eynde van de Brief had hy sich meer Coningrijcken toe geeyghent/ daer hy nochtans over een maer regeert. Op dat men hier noch niet by doe van een seker Etcetera / dewelcke uyt het voorschrift van het Verbont was uytgelaten/ door welcke uytlatinge de gelijckheydt van beyde de Coningen was vermindert/so hebben wy ons seer moeten bedroeven dat wy na sulcke sincere vermaningen waer mede Canasiles is wech ghesondē/noch so bespot is geworden: Die de sake sonder voor oordeel door ziet / sal bevinden / dat hier niet gesproken wert van een nijdige uytvaginghe/ maer dat onse Coningl. Croon en het Fondament van't Verbont door de onrechtvaerdige toe eygeninge van meer Coninghrijcken / gelijck als met een swaren slach beweecht wiert / na datte hope geheel af gesneden was van het Verdrach/ derhalven hebben wy toe gestaen dat onse Rijckx-Raden by de Raden van Polen hier over soude klagen/ middeler wijl dit gehandelt wiert/hebben wy uyt verscheyden plaetsen verstaen datte ged. Coning van Polen niet alleen zijn best gedaen had in de voorsz. rebellije van de Sweedse Onderdanen in Lijflant / maer dat hy oock om de Cosacken te vreden te stellen/Lijflant aen haer presenteerde tot een roof en sedenbelli; Ende 'tgeene ons Coningrijck / Provincien en Onderdanen allermeest beweegt/ op de selve tijt datte Coning van Polen by ons ernstich van Vrede scheen te handelen / heeft hy onse Nabuyren en Vrienden / voornamelijck die aen de Oostzee woonen en bevaren/ tot een gemeyne verbintenisse (ons uyt sluytende) soecken te locken/ en een vremde Vloot op de selve See te brengen/ als de Formulier van't Verdrach al gemaeckt was/ tot een openbare en onverbeterlicke schade van onse recht en Intrest. Die geen die hier van willen oordelen sonder overlegginghe van saken van beye partyen/ en d'omstandicheden van de selve/ofte die Polen toe gedaen zijn/brengen hier op in/ dat sulcke groote klachten na uytwys/en van het Verbont/sonder 'tgemaeckte bestant te quetsen van wederzijts Commissarissen mosten af gehandelt en geslist werden / in een plaetse by de grensen van Lyflant: Dese hare tegenwerpen soude steunen op een schijn van recht/ indien Polen doen als de Rijcx-raden ofte Generaels van Sweden en Dienaren geklaecht hebben van de Vijandtlijcke Attentaten van de Koninghen van Polen teghen Sweden/ sodanige Commissie bevorens hadden geprocureert om dese klachten te remedieren. Wy en willen nu niet ondersoecken oft den Koningh dese klachten voor zijnen Raed en Stenden van't Rijck heeft verborghen gehouden/ even wel so is dit seker/ dat men op de klachten van Sweden tot verkleyninge van't Feyt ofte uyt onwetentheydt heeft geantwoort/ en somwijlen isser oock gheheel niet geantwoort; Niemandt die onpartydigh is sal oordeelen dattet profijtelijck en eerlijck soude wesen voor de Koninghen van Sweden (terwijle de raedslagen en gemoederen van de Polen so gestelt zijn) de Commissien van de Koninghen van Polen te bedelen; En wie soude voorseggen datte Commissien die op de grensen van Lijflant in gestelt souden worden/ een andere uytkomste souden hebben als beyde de Lubeckse by-een-komsten: Want in sodanighe Commissien kan niet sonder Volmachtige ('twelck het principael van de sake betreft) gehandelt worden; En te Lubeck hebben de Polen de selve seer qualijck gestelt voor den dagh gebracht. Derhalven also den Koning van Polen verachtende de wettelijcke Handelingen vā Verdrach / Affronten op Affronten ons aen doet/ en niet en acht de schade die Sweden te vooren aen gedaen is/en nu sich bereyt om onsen Staet tottet uyterste te verderven; soo geven wy het te bedencken aen uwe Majesteyt/ wat gy selfs sout oordelen noodich te zijn te doen in sodanighen staet van saken; Soo hebben wy/na datwe ondersocht hadde / alle sachte remedien/en die metten inhout van het Verdrach accordeerden/ eyndelijck moeten by der hant grijpen 't geen dat dienden totte bescherming en hanthoudinge vā onse rechtē/ tot conservatie onser reputatie/en bevrydinge onser Onderdanen en Landen/die de Goddelicke Majestt. ons heeft toe vertrout/ welcke dingen alle in't bysonder wy u Majestt. nu wat wijtluftiger verklaren / op dat hy niet alleen soude doorsien de reden van ons tegenwoordig bestaen tegen Polen/ maer op dat hy oock verseker t wierde dat wy niet alleen willen datte Vrede die te Osnabrugghe en Munster in Westfalen gemaeckt is / hoedanigen sorghe de gegeven trouwe en de Heylicheyd van de verbonden vereyscht te onderhouden: Maer daer

en boven / dat wy oock niet willen achter laten 't gheene dient tot goede Vrundtschap en Correspondentie. Hier op bevelen wy uwe Majesteyt seer minnelijck aen de Goddelijcke bescherminge. Gegeven te Wolgast den 28. July 1655.

Uwe Maiesteits goede Broeder, Neef ende Vriend

CAROLVS GVSTAVVS.

M. Biorenklou.

Maer onderwyl heeft den Keyzer in plaets van sich op de Sweden te versekeren, sterck Volck aen ghenomen, Magasynen opgherecht, Silesien en al de Lant-straten na Poolen doen besetten, mette Duytse Vorsten geraetleeft, en den Paus verweckt tot eenige 1000 Rycxdalers tot onderhout van den Koning van Polen.

Die het nu na den sin gingh, waren beneffens de Sweden oock die van den Huyse van * Holsteyn, de Stenden van Pomeren, die den Koning 1400. Paerden op desen Tocht hadden beschickt, en een Belofte van 80. duisent Ryckxdalers: Die van 't Sticht Bremen, de welcke op dat zy van 't in-legeren der Sweedse Soldaeten mochten bevrijdt blyven, en die elders de Boerē mochten plaghen, en een Bede-dagh in hare Lant-palen gehouden hebben.

Middeler tydt is den Ceurvorst van Brandenborgh van Berlin na Pruyssen getogen, mede voerende een Legher van 14000. Koppen en een treffelycke Artillery, die over de Wyssel hun om Marienburgh nedersloegen; Soo om syn Pools Pruyssen te beschermen als de overige tot een Verbont te brengē; Zyn pogen was om niet, dewyl die vā Toren en Elbingh (opgheweckt door Sweedze Vrunden) strackx den huyck na de wint begosten te hangen; Niet te min, wort hy tot Bescherm-Heer van den Adel en sommighe kleyne Steden aengenomen, 't welck Dantzich weygerden, vermits zy den Vorst om vele oorsaken billyck mis-trouden; Het gemeene Volck in Pruyssen was oock seer verscheyden, de Gereformeerde begunstichden Cur-brandenborgh, de Roomse den Koning van Polen, maer de Luterse neychden tot den Koningh van Sweden, doch even wel soo niet, ofte die van Dantzich mede Luters, en droegen geen gunst tot Sweden, zelfs dorfde een Pfarher der zelver Religie wel voor de Magistraet van Dantzich in een zekere Aen-spraeck openbaer uyt-seggen, *Dat alsoo Dantsich een kruis in haer Wapen voerden, soo mochten sy hun wel voor het tweede Kruis wachten, ('tgeen de Sweden in haer Banier voeren.)* Dus oneenich wort 't gemeyne Besten verwaerloost; Zy mis-trouwen elckander, en onder dies waeyt de Windt styf en gunstigh voor Sweden, welcke den 27. Novemb. met 8000. Ruyters en 4000. Voetganghers by Toren komende, hun op-eyste; Zy die 't aengeboden Brandenburgs guarnison hadden gheweyghert, en maer sommighe nieu-gheworven Soldaten in hadden, zenden Commissarissen na 't Sweedze Leger, met welckers Oversten sy niet konnende accorderen, hielden 't Leger 8. dagen op, tot den Koning in 't selve ghekomen synde, zy hunne Stadt aen hem over gaven, sonder een schot van defencie te doen, alhoewel hun Wallen met overvloedich schoon Geschut, en de Stadt met brave Grachten was voorsien; Dan zy scheenen benart, alsoo den

* Waer aen de Sweedse Maiesteyt is gehuwlijckt.

den Koningh op den 28. Novemb. het versterckte Stedeken Straelburg had in genomen, en door dē Graef Leeuwenhooft ooc het stedeken Grandens; waer door zy van Pruyssen afgesneden en van onder en boven beset waren; Dus wort op den 4. Decemb. Tooren aen den Koningh in gheruymt, onder beding, dat zy 1200 man tot hun Garnisoen zouden moeten in nemen, en de gheworven Soldaten af dancken en in 8. dagen uytte Stadt setten: Wyders behielden zy al hunne Previlegen, Eñ quam den Koning op den 5. daer binnen, gaende stracx na de Kerck, daer Danckzeggingh gedaen, en fray ghemusiceert wiert; Van daer gingh den Coning na 't Stadthuys, vindende aldaer de Tafelen gedeckt en de Magistraet heerlyck gekleet, bequamer in Brasseryen als hun Eed te betrachten, en hier deden zy 40. Canons afschieten die op de Wallen laeghen, als die Persoon dronck welcke haren gesworē Koning door gewelt en list had uytgestoten, in plaets van datze mette selve Canons haren Coning eñ Stad haddē behoren te verdedigen. Hier quam Pater Daniel Moscovise Gezant voor den Sweedsen Coningh, oock Lizola van den Keyzer, een Sevenbergse, eñ de Brandenburgse Gesanten Somnits en Dobbelsinsky, die aen Oxenstern en Gen Major Tot gewesen wierden, mede had hem Komecpolsky Vendrager van Polen onder de Sweedsen Koning gestelt, seggende, *Het was een Casus mirus den Poolse Coning so syn Ryck sonder noot en bekentmakingh te verlaten; en dat hy nu rechtmatige oorsaeck had een ander Bescherm Heer te soecken, &c.* De Palatins Sondecki en Sandomyrs met den Groten Trezorier Lessinsky hadden hun oock onder Sweden begeven, en alrede na Warzow met Vrou, Kinders en Clenodyen ghewent, daer zy en al den Poolsen Adel by dē Sweedse Koning op pœne van confiscatie waren ontboden, om hem (als op een Rycxdagh) te huldigen, en op 's Rycx Wetten te komen raedslaen, &c.

Graef Fredrick van Hessen (getrout mette Suster des Koninghs van Sweden) tot Stetin versekert vande geluckigen Tocht syns Swaghers, daer hy nieu uyt Sweden angekomen was, begaf hem met 3. Troupen Ruyters op wech om den Koning te volgen, dan onbeschroomt tot aenden Slachboom van't stedeken Costen rijdende, word hy van de Muyren met een Musquet doot geschoten, (want Cosen wiste hy niet dat de Poolse Boeren weer van de Sweden hadden ghewonnen,) hy stort van syn Paert, 't welck savonts te Berlin met al syn toe-rustingen quam geloopen, waer over yder verwonderdt, nau wisten watse souden gissen; De Polen namen des Graven doode lijck en wierpent in een stinckenden Poel, want de Sweedse Ruyters die by hem waren renden stracks wegh; Toch zy rucken al de naeste Guarnisoenen by een, en overvielen Costen met den 4. storm, daerze in weder-wraeck 500. Polen neder sloegen, en al die sy wistē datte Polen tegen de Sweden in't laest in nemen hadden geholpen, hebben zy buyten de stadt aen Bomen op gehangen. Even wel lieten de Polen niet na alle Duyts-gekleede te doorschieten. Zy priemden een Sweeds Officier die

40000.

40000. guld. voor ſyn Leven bood, als mede vele andere om datſe zekere Altaer ontwijt en de Offer-kiſt ſtucken geſlaghen hadden, daerſe wel 80000. Rijcsdalers aen Buyt hadden gekregē By 't Stedeken Gurichen marſten de Polen eenige 100. Sweden, waer om de Sweden geſtoort, wel 3000 ſterck te Gurichen d'Inwoonders dwongen al de verſlagen Sweden die men buytē in Kuylen had geworpen, uyt te halen, en in hare Kerck te begraven: Daer na hebbenſe al de roomſe geplondert, en dwonghen de Borgers noch 4000. Francken af; Zoo hebbenſe oock tot Coblin, en Kroraſchin gehuyſt, en by de 5000. Francken bekomen; Rocraſenky een Croaets Heer verbrandē zy al zyn Sloten, ontwapende ſyn Onderdanen, en beroofden hem van de ſleutelen al zyner Goederen.

Soo krayt den Oorlochſ-haen, den ſcherpſten Geeſſel, het gruwſaemſte Monſter, en grootſte Plaghe van alle *Plagen.

Den Koningh van Sweden, gelyck gezeyt is Toren verovert hebbende, toefden daer niet lang, maer na dat hy Maior Mardenvelt daer tot Commandant had gelaten, mette Regimenten van Gerfelts, Neeren en Fintinghofs, en dat hy aen den Keyzer hadt doen weten, dat hy goede Buyrſchap wilde houden, verſoeckende daer by dat de Keyzerl. Maieſteyt wat gracelick met de Euangeliſe in ſyn Erf-Landen wilde handelen, ſo ontfong hy tot Toren de Antwoorde des Keyzers, ſynde deſen Brieff:

WY hebben uyt handen van uwen Rijcks-Raedt/reſiderende in ons Hof/ uwe Majeſteyts. brieven ontfangen / gedatheert te Caſimyr by Crakau van 22 Octob. leſt: Mitſgaders alle particulariteyten dito ſaken aengaende heeft hy beyde met monde en geſchrift ons gecommuniceert: Deſ halven hebben wy gedacht door een Gezant die wy in 't kort ſullen af ſenden/ meer en klaerder onſen ſin en meyninge van deſe dingen uwe Majeſt. te doen verſtaen: Wy zijn genegen in vrundelicke maniere ons te vetonen becakende in deſe voor de hant zijnde affairen: Wyders beveſtigende onſe Keyſerl. goede wil en affectie tot uwe Majeſteyt / en wenſchen u van onſer gantſer Harten overvloet van alle geluck. Gegeven in onſe Stadt Weenen den 26. November 1655.

Dus van die kant verſekerdt, treckt hy na Pruyſſen, ſchoon datte Brandenborgſe Gezanten genoechſaem bedelden om Paix, maer om dat die *De onmaetighen Eyſch der Sweeden niet wilden in-volgen, van Termunde, Elbing, Pillau, en Memel met Sweeds Krijgſvolck te laten Beſetten, en datten Brandenburgher Vorſt het opgerecht verbont mette H. Staten ſoude verlaten, geen Sweedſe Vijanden aſſiſteren, en tot deſen Oorlogh tegen Polen contribueren, oock Pruyſſen te Leen van Sweden beſitten, &c.* ſo ſtroyden de Sweden uyt datte voorñ. Geſanten geen Volmagt om te handelen hadden; Dus gaet dē Koningh zelf op Elbingh, en Hertoch Iohan Adolf ſyn Broeder zent hy naer Marienburgh, die daer meer ſlagen als roem halende, by den Poolſen Commandant Weyer ſodanich wierde bejegent, datte Sweden na 6. weken belech, Marienburgh moſten verlaten; Maer Elbing (genoechzaem verraden by een meynedich Burgermr.) treckē als die van Toren den Koning in't velt te gemoed, en bieden hem hare Stadt genoechſaem aen, ſchoon zy ſtercker dan Marienburg, de Vijanden genoeg hadden konnen uyt-keeren; Dan zy al vroech hun eygen Coning verraden hebbende, hadden geduyrich afgeſlagen

* *Quand la Guerre commence, l'Enfer s' ouvre.*

gen Brandenburgs Guarnison in te nemen; Bezwangert met zuyvre jalousie op Dantzich en Coningsbergen, tusschen welcken zy gelegen, en de selve Steden hare Commercie benijdende, poogden nu aen dese steden een Verraderlycken Treck te spelen, (quansuis so veel hangt aen my) en geeft haer op dese Conditien aen Sweden over:

1. Elbingh sal den Poolse Coningh af/ en den Sweedse Coningh aen sweeren.
2. Den eed salse doen als 't den Coning belieft.
3. Sullen al haer Previlegen behouden.
4. Moeten tot desen Oorloch teghen Poolen contribueren.
5. Doch niet boven vermogen beswaert worde.
6. De Coning sal dese stad met meerder handel beneficeren.
7. En na mogelickheydt van alle swaricheydt verschonen.
8. De Voor/ Nieu/ en Oude stadt salmen met Konings volck en Packhuysen met Soldaten besetten.
9. Die van d'Oude stadt sullen van d'in quartieringe bevrijt zijn.
10. De Ambachtgesellen onder stads soldaten staet vry te vertrecken.
11. De gevluchte goederen en personen salmen ongemoeyt laten.
12. En der Coop-luyden effecten onghemolesteert.
13. De Muren/ Thorens/ en Wallen sal de stad onderhouden
14. 't Canon sal tot stads defencie blyven.

Dus treckt Oxenstern ('s Coninghs rechter hant) binnen Elbing, en steldt daer alles na syn sin, alhoewel in weder wil van vele goede Borgers, die haren wettelycken Coningh getrouwer waren als des zelfs Regenten.

Na dat hy even van ‡ Warzou gekomen, daer insgelycx de Wet had verset, de Borghers ontwapent om datze hun natuyrlicke Coning getrou warẽ; en vele by de Soldaten gheplonderdt heeft men ter stadt uyt gezet, ooc des zelfs Huysen afgesmeten om de Stadt te fortificeren en toe te Bolwercken, 's Conings van Polens Meubelen ende kostelyckheydt tot noch toe op 't Slot verschoont, wiert geplondert, en des Burgers Wapenen en 't Geschut uyt het Arssenael daer op in de plaets gevoert.

Nu sag al de Weereldt wat Sweden in syn Schilt voerden, datte Oorlogh in Polen (alhoewel op frivole en kinderachtige ghesochte pretensen ghegrond,) by hem echter aengevangen, doch de eygentlycke oorsaeck van syn Tocht Pruyssen is geweest, waer op hy loerden om meester van de Tollen en d'Oost-Zee te worden, alhoewel geen pretense noch Declaratie op Pruyssen hebbende; Nu waren den Brandenburger Vorst en die van Dantzich de oogen geopent; Nu sagen zy waer om Sweden so onbeschroomt Pruyssen ingetrocken quam; Waer om Elbing gheen Soldaten had willen in nemen; En de Luterse veel soo goedt Sweedts waren. Even wel Dantzich hielt sich manhaftigh, niet tegenstaende zy de Sweden met 32. Schepen aen de Zeekant, en 's Conings Leger te lantwaert had; Putsko by de Hel versterckt, gaf de

‡ Warsou leyt in Masovia/ een gedeelte van Poolen/ op de Wysel/ omtrent 40. mylen van Posen/
en soo veel van Crakau op de hoochte van 42. graden 20. minuten : Is soo out datmen haer begin
niet weet: Daer is een treffelijcke steene Casteel: De stadt heeft van outs 2. Muren/ en 3. grag-
ten gehad/ de Wysel al hoewelse diep en seer breet voor by de stadt loopt/ soo heeft Sigismundis en
zijn Suster Anna die meest al hun gelt daer aen besteede/ een ongelooffelijcke steenen Brugge over de
Wysel getimmert van 1150. passen langh/ doch Sigismundis voor 't volvoerde werck stervende/ dede
Anna dat op maken/ en een steenen Toren daer op met eenen koperen Tafel daer in gesneden stont de

onvergetelijcke daed van deſe timmerage : Die na veele Jaren door't Ys en den ſterrken loop van't Water gants verſleten en vernielt is. De ſtadt is vol Cloſters en Godſ huyſen : En de Borgers vrich Rooms : En ſo wel van alle nootdruft voorſien dattet wonder is. Anno 1575. als de Stenden te Warſou beroepen en een Koningh ghekoozen wiert/ waren daer over de 30000. Edlen/ſonder hare knechten te tellen/ en Huyſgenoten/ die 4. mylen buyten de ſtadt plaets hadden/ daer oock waren gelogeert Aertſ biſſchoppen/ Biſſchoppen/ Paltſgraven/ Caſteleyns en Provooſten/ als mede over de 100. duyſent Ridders/ alle met hun paerden/ ſonder nochtans in 40. dagen die ſe daer waren, geen't minſte gebreck aen voerage te hebben : Veel min aen Vleys/ Broot/ oft Vis/ noch aen Wijn En't is nochtans ongelooffelijcker dat ſo grooten getal volckx in al die tijt geen de minſte querelle/ onluſt ofte moeyte met malkander hadden/ maer als Leden van een Staet ſeer vreedtſaem hun hebben gehouden.

de Sweedſe Vloot alleen ſo veel groeteniſſen, dat zy daer over de 1600. mannen in verſcheyden Landinghen lieten ſitten, en dat voor een Zeedorp! Toch als den Sweedze Coning ſag dat de Dantzickers haer in poſtuyr hieldẽ, trachte hy door liſt te winnen dat door geweldt niet en was te dwinghen, en wetende dat hy te ſwack was Dantſich te Belegeren, verkleed hem nu in Soldaets en dan in Boere Kleeren, doorſnuffelt alſo de Diſcourſſen des gemenen Mans, tot dat hy Elbing den 22, December met 600. Man hebbende beſet, ſchielyck na * Coningſ berghen ruckt, daer men uyt ſtroyde dat eenige Sweedſgheſinde de Magaſyns hadden gewilt verbranden; 'tGeen vele verreſiende meynen maer een ſtratagema geweeſt te ſyn, op het gene korts hier na is gevolgt, zelfs, datte ſorgvuldigheyt van Churbrandenburgh ſoo om de Steden als den Adel van Pruyſſen tot hem te trecken, Sweedſe concepten waren, alhoewel Brandenburg met de H. Staten aen een Nieu Verbondt in Septemb opgherecht, was verbonden; Doch ſo machmen ſodanige dingē op een Treffelyck Vorſt der Gerefor. Relige, gelyck dan den Heer Curvorſt is, gheenſins preſumeren; Te meer, om dat hy noch onlangs over tafel ſittende aen den Reſident van hare Ho. Mo. tot Dantzich hadde geſegt, *Niets met yemanden tot nadeel van hare Ho. Mog. en desſelfs Ingeſetenen te ſullen aenvangen, &c.* Daer zyn 250000 Ryckxdaelders per Wiſſel over gemaeckt uyt krachte van het opgherecht Verbondt.

Toch, hoe en waer om de Sweden eerſt na Koninghſpergen toghen, de Werder en alle kleyne ſtedekens uytplonderden, en door ſchoone beloften of andere maximen Curbrandenburg aen hun ſnoer kregen, verhopen wy in ons 7. Deel opentlycker te ſeggen.

* De Pruyſianen zijn van outs Sarazijnen en ongeloovighe geweeſt/ die gedurich in Bohemen en Pomeren ſtroopten/ en Duytſlandt in roeren hielden : Anno 1254. heeft den Paus een Kruyſ vaert om hun te verdelghen geordonneert/ dies toogh den Coningh Ottogarius met een groot Heyr na deſe Barbaren/ onder dewelcke die van Maſovia wel de ſtoutſte waren/ ende ſloeghen deſelve in route/ ſoo datte 2. Hertogen die Pruyſen regeerde in een bemuurde ſtadt vloden/ in deſe vlucht wierden veel Heydenen gevangen/ die den Coning 'tleven ſchonck als ſy hun lieten doopen en aen Chriſtum geloofden : Voorts wiert de ſtadt beſprongen/ en die van binnen ſiende onmogelijck was 'tgewelt te wederſtaen/ ſeyden tot haer 2. Hertogen datſe liever Chriſten wilde worden/ dan met vrou en kinderen om 't leven komen : 't Welck de 2. Hertoghen niet alleen conſenteerden/ maer bekenden dattet Gods werck was dien zy niet en konden wederſtaen. Dus gaven ſy de ſtad 'ſanderendaegs op/ en wierden beyde Hertogen door Biſſchop Bruno gedoopt/ en ſoo volgden oock de gemeenen man/ die ſoo veele waren datten Coningh Ottogarius haer een ſtad fondeerden/ die noemende na hem Coninghſ bergh/ en ſtichte daer

oock

oock een Slot om die van Pruyſen in dwangh te houden. Doch zy Anno 1260. rebellerende / wiert de ſtadt verbrant / ende een nieuwe by 't Slot begonnen / die nu noch ſtaet by St. Niclaes Kerck / daer na iſſe mettet 2. deel die Lebenicht vergroot / en doen met het 3. deel Kniphof / welcke laeſte veel op Maras is gebout. De ſtadt heeft veel fraeye gebouwen / en Kelders / daer 5/ 6. ja 10. Huysgeſinnen in woonen. Heeft ſchoone Kercken/ en brave Huyſen van ſteen: De ſtad wort door Raden/ maer de Voorſteden door Ammans geregeert. Hier valt machtigen handel in Coorn/ Aſſe/ Vellen/ Teer/ Sout/ Lijnſaet/ Hennip/ Was/ Wagenſchot/ Honich/ en Soethout: Men ſpreeckter Hoogduyts. De Reviere Cron oft Pregel loopter door/ die voor groote ſchepen diep en viſrijck is/ daer leggen 7. Brugghen over: By 't Caſteel zijn 2. Meertgens/ loopende in de Katzbach. Het Lant rontſom is op zijn Hollants ſeer vruchtbaer/ vlack/ en met ſchoone Hoven voorſien.

Den 26. deſer begaf ſich den Edelen Heer Iohan Wolphard van Brederode, Veldmarſchalck der Nederlantſe Krijchſ-benden met drie Carotſen upt zijn Zetel-ſtadt Vijanen naer 't Spa/ overmits de waterachtige en gravelige humeuren zijn Ed. al-om zedert eenighe tijt herwaert uyttermaten hadden verſwackt: Hy komt dan tot een gebruyck der koele af-veegende Spa-wateren / en ghevoeldt in den eerſten Dronck ſoo veel ontlaſtingh/ dat zijne Ed. goedt vondt oock de tweede Fles te drincken: Maer die en dede niets als de levendige geeſten verminderen: Nochtans poochden zijn Ed. met yver en gedult om tot verbetering te komen: Verblijvende noch ſommige dagen in die geweſten/ wachtende op zijn Soon die uyt Vranckrijck van zijn Heer Vader alhier beſcheyden / ſich in 't Franſe Leger had begeven om den Krijchſ-handel te gewennen/ dewelcke den 18 deſer * Landrechie hadden belegert: Doch nadien ſijne Ed. langhs ſoo oolijcker wiert/ toogh hy van 't Spa na Maeſtricht/ daer hy den 3 September op 't Huys te Peterſum ſtorf: En ſoo volgde oock zijn Jongſte Zoon noch in die ſelfde weeck/ (in 's Gravenhaegh zijnde) die na datmen eenige weecken te vooren op alle plaetſen onder zijne Ed. geſach de klocken hadde ghelupt/ tot Vijanen ſeer ſtatelijck met Princelijcke toe-ſtel is begraven.

Den 29. July heeft de A. Magiſtraet van Amſterdam de eerſte mael zit-plaets genomen in hun Nieu-gebout Stadthuys / 't welck met algemeen geiuych der Borgers/ en gheklanck van Trompetten wiert by gewoont/ daer om / om dattet een Intrede was die Heerlijck in yders oogh/ en eerelijck geſchieden mocht / en met Trompetten verſelt om dat de Kermis toen d'eerſte mael den 1. Auguſto was verſcheenen/ 'tgunt van outs in 't laeſt van Septemb. te weſen plag; Dat in Hollant diergelijck Gebou noyt is geweeſt/ getuygen de ſeer loffelijcke Steene Konſt-ſtucken/ en Bogen en Vertrecken / om die na

* Landrechie leght in Henegauwe 3. mijlen van Queſnoy/ op de Sambre / is een ſterck neſt met 5. Bolwercken/ en ſloech Keyſer Karel de 5. Ao. 1543. ſeer manlijck van hun Wallen.

na waerdije uyt te beelden ons gantsch Boeck te kleyn sou zijn / wy seggen dan / dat daer de Konstrijcke handt met meerdere eyghenschap veel eer hare uytnementheyt heeft moghen uyt-wercken / als aen 't gheraemte van een Kercke [redacted] / de wijle men over hondert Jaren die veel eer daer uyt gestormt sou hebben.

Hannibal Zeestadt / Viceroy van Noorweghen / voor een wijle uit nieusgierige genegenheit en andere oorsaken na Engelant over gescheept sijnde / wiert daer soo hy van Dover na London soude rijden / van ettelijcke vermomde Gasten besprongen / die hem van alle zijn Bagage / Gelt / en Papieren beroofden / selfs oock de Ridderlijcken Olyfant / daer van hem eenige dingen naderhant weder om wierden behandicht / niet sonder vermoeden van datte jalousije van sommige dit hadden aengestelt / op hoop / van eenige bysondere Papieren by hem te vinden. Na dat ged. Viceroy alle besienswaerdige plaetsen in Engelant hadde besocht / is hy over Hollant weder na huys gekeert in Noorwegen.

Augustus 1655.

De Staten van Utrecht reduceerden in dese Maent de gelden / staende tot laste van hare Ed. Gr. Mog. Comptoyrzen / van 5. tot 4. ten 100. Korts daer aen wort sulcks mede gedaen by de Bewinthebbers der Oostindise Compagnie / by de respective Weeskameren in Hollant de penningen op 4. uyt geset: En by de H. Staten van Hollant insgelijcks gereduceert.

Desgelijcks wiert by de Staten Generael mette Gevolmachtigden des Ceurvorsts van Brandenborgh / binnen den Hage de volgende minuten van een Verbont getroffen.

1. Sal tusschen hare Ho. Mog. en den Keurvorst zijn een oprechte trouwe Vrundschap ende correspondentie.

2. Dienende om elckanders beste te vorderen / en desselfs schade en nadeel na vermogen te helpen weeren / sodanigher voegen hier na verklaert wert.

3. Specialijck sullen hare Ho. Mog. verplicht zijn den H. Keurvorst te helpen defenderen de landen van Cleve / Gulick / Berg / Marck en Ravensberg / ofte van die daer af den Keurvorst nu 'tbesit heeft / of hier na wettelijck sou mogen krijghen / en mede alle Landen / en plaetsen ofte Havens die den Keurvorst heeft aen d'Oost-see gelegen / tegens al die deselve vijandtlijck met openbaer ghewelt bespringen ofte invaderen.

4. Also sal mede den Keurvorst hare Ho. Mog. in de Nederlanden / en hunne aenhorige plaetzen / ofte die met hun guarnisoen besette plaetzen in de selve Nederlanden / en in de bejegeninge der Zeevaert en Trafijcke op d'Oost-see / helpen defenderen

deren/ en beschermen tegens alle Vijantlijcke Invasien ende openbaer gewelt.

5. Dies weghen sullen Partijen Contrahenten uyt kracht van dese wederzijts Bescherming gehouden zijn elckander getrou en vigoureus te helpen/ tegens al die een van beyden in hun respective Heerschappijen/ Revenuen/ oft eenige andre rechten onwettelijck souden willen beswaren oft verongelijcken/ om sodanige onwettelicke beswaring en ongelijck te helpen weeren/ en niet gedogen dat elckanders Commercie en Zeevaert of op de Rivieren en stroomen omtrent de ged. oft de Geun. Provincien gelegen/ werde versparret/ ofte door Licenten/ Imposten/ Tollen/ ofte andere nieuwicheden werden beswaert.

6. Sal mede dees mutuele defencie plaets nemē als in elckanders Landen t Euangelis wesen by publijcke oorlog wert besprongē/ sulcx datte vrije Excercitie der Euangelise Religie daer by wierde geturbeert en belet/ insonderheyt als in de Kleefse/ Gulicks/ Bergse/ en andere byhorige Landen den Cours van de op-gemelde Religie souden werden ghestupt.

7. Wel verstaende datte gheene van Parthijen die eerst sal werdē geataqueert ter plaetse ende ten regarde als voorzen/ gehouden sal zijn sulcx te notificeren aen den anderen die niet sal wesen gheattaqueert/ dewelcke al voorzens secrours te doen/ hem sal mogen imploperen om door minnelijcke wegen te doen repareren de Troublen eñ Distronbiers/ die door de voorsz. Attaque soude mogen zijn gedaen/ eñ vervolgens mojeneren een Accommodement tusschen den Attaquant eñ geattaqueerde/ binnen de tijt van 3. Maenden naer datte voorsz. Notificatie sal wesen gedaen/ dan in kas d'Attaque ofte Troubles/ niet promptelijck en souden worden gerepareert/ eñ datter geen Accomodement tusschen den Attaquant eñ geattaqueerde soude wesen gevonden binnen den voorsz. tijdt/ ofte dat daer toe andersints of weynich apparentie was/ ofte oock de gelegentheydt van tijden eñ saken geene verschuyvinge/ ofte dilay van de voorsz. te presteren Defencie konnen lijden/ sonder groot pericle van de geattaqueerde/ in sodanigen kas/ sal den geenen/ die niet sal zijn geattaqueert/ datelijck na d'expiratie van de voorsz. 3. Maenden/ ofte eerder wel van stonden aen datte geattaqueerde souden komē te lijden/ ende over sulcks na nood eñ vereysch van saken/ het voorsz. secours aen Parthijen geattaqueert moeten sturen sonder eenich langer uytstel ofte dilay.

8. Desen handel sal den Staet der Vereenichde Nederlanden eñ de Leden van dien/ in genen deelen prejuditieren/ in der selver Hoocheyd/ Recht/ ende Gerechticheyd/ waer eñ op wien sy de selven mogen hebben/ nochte oock zijne Keurvorst. Doorl. in des selfs Hoocheydt/ Recht en Gerechticheydt/ waer ende op wien hy deselve mochte hebben/ gelijck oock niet in het respect eñ de plichten/ daer mede de selve zijne Keyserl. Majestr. eñ 't Roomse Rijck/ als mede zijne Koninckl. Maj esteyt eñ de Kroon Poolen is verobligeert/ maer sullen de selve allesints respectivelijck in haer geheel/ en onvermindert blyven/ gelijck oock dese Alliantie/ in geenen deele en sal prejudiceren aen voorige Tractaten/ Contracten/ Verklaringen ofte Verbintenissen/ 't zy aen/ ofte tusschen Parthijen Contrahenten onderlinghe/ 't zy aen ofte met andere Koningen/ Princen/ Potentaten/ Republicquen/ ende Steden gedaen ofte gemaeckt.

9. By aldien d'een ofte de andere van de Contrahenten/ door yemant met geweld/ quame aengetast ofte andersints in zijn Commercie/ Landen Recht/ eñ Gerechticheden/ ofte in vrye Exercitie van de Evangelische Religie/ als voorzen/ gheturbeert te werden/ ende 't selve haer Ho. Mog. soude mogen over komen/ so sal zijn Keurvorstelijcke Doorl. hare Ho. Mog. assisteren met twee duysent Man te voet: Edoch by so verre zijn Keurvorst. Doorl. in voegen als boven soude moghen werden aengetast/ beoorlooght/ ofte geturbeert/ so sullen hare Ho. Mog. zijn Keurvorstel. Doorl. te hulpe komen en by springhen met vier duysent Man te voet/ des sal oock so d'eene als d'andere van Parthijen Contrahenten in dese/ die voorsz. Secoursen sal moeten furneren/ gehouden wesen die 't onderhouden na behooren/ sulcks datte geattacqueerde/ beoorlochde/ ofte geturbeerde/ daer van geene lasten/ en sal komen te draghen/ doch sullen inquartieringen ende logeringen werden besorgt by de geassisteerde Partije/ ende sal de partije die den anderen te hulpe komt/ over zijne secours sodanig Over-hooft mogen gebruycken als hem goet duncken sal/ in desen verstande nochtans dat in kas geaffailleerde partije liever soude geholpen wesen met Ruyteren/ Gelt/ Schepen/ ende Ammonitie van Oorloge/ ende Scheeps-volck/ so sal de Assistentie/ na advenant van het verhaelde Secours van de geassisteerde Partije werden gereduceert/ ende gecomposeert/ sulcks dat duysent Soldatē op vier duysent Rijckxdaelders ter Maent sullen moeten gerekent en aen geslagen werden/ nemende 't Jaer op twaelf Maenden/ ende sal de voorsz. betalinge ofte prestatie respective gedaen werden/ ten in ganck van yder Maent by eguale parthijen/ ende dat in specie van Rijckxdaelders tot Amsterstam en Hamborch respective maer in kas de voorsz. prestatie quame te geschieden ten deele/ ofte in 't geheel in Ammunitie van Oorloge/ in Schepen/ ofte and're waren ten Oorloge dienstig/ so sal den Assistent wel gehouden wesen alle mogelijcke sorge te dragen/ dat sodanighe Ammunitie van

Oorloge

Oorloge/ Schepen/ ofte waren / ter goeder trouwen/ende ten overstaen van yemant/ by den geassisteerde daer toe te kiesen mogē werden in gekogt/ maer de geassisteerde de selve Ammunitie van oorloge/ofte Schepen moeten ontfangen / ende selfs af halen binnen 'slants/ onder 't gesach van den Assistent / die 't secours sal furneren : Doch sal het secours hier boven uyt gedruckt ter eenre / ofte ter andere zyden / die assisterende partije / in geenderhande maniere Necessiteren ofte verbinden / tot eenige rupture tegens die gene/ die de gesecondeerde partye souden mogen attaqueren.

10. Ende by so verre het boven geexpresseerde / van 2. en 4. duysent Mannen respective / ofte het equivalent van dien/ niet bestant mochte werden geoordeelt/ tot volkomē afweeringe vande expressien ofte beswaernissen/ daer tegens 'tselve wert geprefteert/dat in sulcken kas/de niet geoppresseerde ofte niet beswaerde der Geallieerden/ gehouden sal zijn de geoppresseerde/ ofte beswaerde/ ten dien eynde met sodanige verdere Macht ende Middelen by te springen/ als tot volkomen afweeringe/ vande voorsz. oppressie/en beswaernisse geoordeelt sal worden van nooden te wesen/ wel verstaende dat Parthijen Contrahenten t'elckens daer over ende op wat conditie 'tselve sal geschieden / particulierlijck sullen hebben te verdraghen / ende dat nochtans de besoignes/daer over aen te stellen van nu af aen / sullen aen gevangen en by de hant ghenomen werden.

11. Sijne Keurvorst. Doorl. Cleefsche/ende alle andere Landē/sullen niet in logeringe/ Marcheren/ende Tochtē/so veel als mogelijck verschoont werden.

12. Dat indien de Soldatesque van hare Hoogh Mo. hare marche door de selve nootsakelijck soude moeten nemen / so sal onder haer sodanige ernstige disciplinie werden onderhouden / dat de Onderdanen van zijne Keurvorst. Doorl./door den boven geroerden door-tocht niet en mogen werden beswaert / en sullen de Contraventeurs van dien rigoreuselijck werden ghestraft/ oock de Marche van de Soldaten soo veel immers mogelyck is bespoedet.

13. d'Heeren Staten Generael sullen de Steden ende Forten/die de selve jegenwoordigh in de Landen van Cleve beset houden / met soodanich Guarnisoen versien/ dat deselve voor alle overval genougsaem mogen versekert wesen / ende sullen haere Ho. Mog. Sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburch in de voorsz. Landen / noch oock in de voorsz. Steden ende Forten/ egeene in drage doen in des selfs bekende en̄ gerechtichde Lants Hoogheden/Regalen/ en̄ Domeynen/ nochte oock gedogen dat sulcks by d'Officiers ende Gouverneurs / 't sy Militair / 't sy Politicque/ onder eenigerhande pretext/ondernomen werde/ maer zijne Keur vorst. Doorl. / mitsgaders desselfs Erfgenamen/gerust/ en̄ ongeturbeert/by sodanige lants Hoogheden/Eminentien/Regalien/ende Domeynen/ende 't gewoonelijck gebruyck van dien laten verblijven/ende daer by in sulcker voegen mainteneren dat daer jegens by niemant yets ondernomen moge werden / en in kas daer yeghens yets mochte werden geattenteert/dat 'tselve sal wordē tegen gegaen/ende gecorrigeert/als na behoren.

14. Gelijck oock door 't onderhouden van de Guarnisoenen /in de ged. Steden/ Forten / ende Plaetsen/haer Ho: Mog: Recht/ofte Gerechtigheydt sullen komen te acquireren/veel min sal zijne Keurvorst. Doorl./ ende des selfs Nakomelingen eenige prejuditie daer uyt komen te ontstaen/maer sullen alle dese Steden/ Forten/ en plaetsen/ wanneer hare Ho. M. en den Kurvorst samen nut sullen vinden die niet langer met besetting te versien/ ofte die daer in te continueren/ in handen des Kurvorsts werden herstelt/ in conformite als dien aengaende by de vorige Tractaten / Accoorden en Verbonten tusschen hare Ho. Mo. en den Kurvorst gemaeckt belooft en bevesticht is : Middeler wijl sal aen den Gouverneurs en Commandeurs in sulcke Forten en Steden wel expresselick en scherp belast werden niet meer af te eysschen vā d'Onderdanen des Kurvorsts dan in de Vereenichde Provincien gebruyckelijck is / noch dulden datte Kurvorst oft zijn Onderdanen in hare Gerechticheden en Goederen directelijck noch indirectelyck met Extorsien werden beswaert.

15. Sullen mede de Contrahenten elckanderen/ oft yders Onderdanen en Ingesetenen met geene Tollen/ Licenten oft andre Nieuwigheden/ Imposten en Ongelden / hoe die genaemt werdē mogen/ verder belasten of beswaren als d'eygen Ingesetenen (uytgesondert sulcke Inghesetenen die speciale Privilegen van Exemptien oft meerdere Vryheyt in 't particulier souden meugen hebben) ofte mede met andere de minstē Lasten de Vremdelingen beswaren : Noch elcs Landen en Volck met eenighe feytelijcke Procedupren/ Onderdruckingen/ Retorsien of Represalien/ so en daer die na beschreven Rechten niet valideren en sal incommoderen nochte aen hare Onderdanen sulckx te doen toestaen/ maer een ygelijck aen d'ordinaris Justitie renvoyeren / ende deselve Justitie haren vollen Cours laten houden.

16. Ende heeft syne Keurvorst. Doorl. belooft gelijck de selve belooft by desen/in de ged. Havenen op de Oostzee responderende / d'Onderdanen van hare Ho. Mog. ende d'Ingesetenen van de vereenigde Provintien / over haer Persoonen/ Schepen/Waren/ ende Coopmanschappen onder geenderhande Pretext sonder hoogste noot / gemeenen

Intrest

Intreſt/ende dan oock niet anders/als met onderling goet vinden van beyde Geallieerde verder oft hooger te ſullen beſwaren/ als deſelve tegenwoordich beſwaert zijn / oock niet gedoogen dat aldaer door yemant anders eenighe beſwaerniſſen geentroduceert oft gegeven werde / eñ ſulcks voornamentlijck de ged. Havenen aen niemant anders te ſullen overgeven/Verpanden/ ofte yemant daer op eenich Recht ofte Macht cederen ofte vergeven.

17. De navigatie/Trafícquẽ/ Commercie/ſullen tuſſchen d'Onderdanen van weder zijden ſonder eenich hinder oft belet / gedreven en gecontinueert werden/en ſal dien volgens beyder Vrelen oft Onderdanen Schepen vry ſtaen en geoorloft zijn/wederzyts Havenen / uyt en in te loopen en Statie daer in te nemen.

18. Indien eenighe andere Chriſtelijcke Koningen/Potentaten/oft Steden haer mede in deſe Alliantie wilden begeven /ſoo ſal ſulcke een yegelijck vry ſtaen / edoch / dat daer door egheen van beyde Contrahenten eenichſints werden geprediceert/ oft deſſelfs Staet en Conditie beſwaerder ghemaeckt/ofte vernadeelt / in deſen verſtande dat de voorſz. inlatinge ſal moeten geſchieden/met onderlinge Communicatie en wederzyts bewillinghe/ zijnde ten wederzijden van nu af aen bewilligt / dat hy ſoo verre den Heere Protector van Engelant/Schotlant/en Yerlant/etc. gediſponeert konde werden / ſich in deſe Alliantie mede in te laten / oft te laten in begrijpen/ dat zijn Hooch. daer toe van beyder zijden ſal werden geadmitteert.

19. 't Recht van Iſſue ofte Decimatie/ 'twelck by vertreck van Familien oft verval van Heriditeyten komt t'ontſtaen/daer van ſullen wederzijts Onderdanen vrij en exemt zijn/ en blyven ghedurende d'Alliantie.

20. Deſe Alliantie Defenſive ſal duren en cours hebben/ooc houden den tijdt van acht Jaren/met intentie om ter expiratie van dien tijt weder vernieut te werden/en ſal tot dien eynde twee Jaren voor d'expiratie van de voorſz. tijt daer over een by een komſt werden aen geſtelt/met dien verſtande nochtans dat by ſo verre als dan by d'een ofte d'andere der Geallieerde/oft by beyde/ tot ſodanighe vernieuwinghe niet en ſoude konnen werden verſtaen/in ſulcken ghevalle de Contrahenten ten wederzijden ſullen weder komen te treden in 't Recht van verbintenis die tegenwoordig tuſſchen haer beyden is/ingevolge vande Tractatẽ en Verklaringen die over veele Jaren tuſſchen de ſelve zijn opgeregt en gemaeckt/ zijnde wederzijden geſtipuleert/ dat de ſelve Tractaten / Contracten en Verklaringen door deſe Alliantie niet te ſullen ſijn gecaſſeert/maer ter expiratie van deſen Tractaet blijvẽ in hare volle vigeur en kracht/gelijck deſelve ſoude zijn ghewéeſt en gebleven/ by aldien deſe nader Alliantie niet en ware opgerecht.

21. Daer ſullen ten wederzijden elc na ſijn vermogen en ghelegentheydt/ debvoiren ghecontribueert worden/dat andere Princen/ Potentaten/Republijcquen en machtige Steden / en ſonderlinge die van de Weſtphaliſchen en Neder-Saxiſchen Creytz mede onder deſe Alliantie werdẽ gebragt.

22. Men ſal geen lightinghe van Volckeren te Paert/te Voet/oft te Water toeſtaen/aen d'een of d'anders Vyanden / teghens de welcke men uyt kracht van deſe jegenwoordighe Alliantie Defenſive ſal moeten Secours preſteren.

23. Maer de werbinge van Volck van Oorloge/te water oft te lande mitſgaders de inkoop / inhuyringe en Equipage van Schepen van Oorloge/ſal altoos toegelatẽ worden en vry ſtaen/voor en ten behoeve van beyde de Contrahenten te doẽ/ ten ware dat die gene/in welckers Landen en Havenen die ged. Werbinge/ in huyringe/in koop/oft Equipage werden verſocht/ſelfs tot zijn'er defenſie/'tvolck ofte ſchepen van nooden hadden/oft dat om andere Obſtaculen ſulcs ſoude moeten werdẽ geexcuſeert / welcke aen gaende volkomen geloof gegeven ſal worden aen deſſelfs verklaringe.

24 De Contraherende partye ſullen de paſſagie ſo ter zee/revieren en and're waterẽ/als te lande/elc in ſyn diſtrict reſpective wel en na behooren met alle mogelickheyd moeten bevrijen en veylig houden/tegens alle ende een yegelijcke/die de ſelve ſoude willen infecteren/oft anders bekommen.

En heeft zijne Keurvorſtl. Doorl. aengenomen allerley goede Officien te ſullen aenwenden / ten eynde de Vorſten en Stendẽ met ſijne Keurvorſt. Doorl. by 't Tractaet van den Jare 1613. immers de meeſte/en aen ſienlickſte van dien deſe Alliantie defenſive mede ſullen aen nemen / oock alle andere Vorſten en Steden/onder de Weſtfaelſche en Nederſaxiſche Creyts reſorterende. d'Alliantie ſal van weghens den Staet der Geunieerde Provintien/als ooc by ſijn Keurvorſt. Door. Reſpective geapprobeert en geratificeert worden binnen de tijt van twee Maenden/na 't beſluyt/ ofte eerder/ſo ſulcks eenigſints doenelijck is.

Aldus geſloten en gearreſteert den 27. July 1655.

Dus verre door de Ratificatien van wederſijdẽ/hebben in Sept. 1655. daer aen beyde partijen hun aen een verplicht en ghebonden.

September 1655.

CHRISTINA, Coningin van Sweden, nu een Iaer in Brabant sich verlustigt hebbende, niet alleen in't Weereltlycke, gaende of somtyts ter Iacht, of in de Franse Comedien (daerse in verscheyden Gedaenten en Kleederen met een Hoofse gewoonte of wel de Marottinne oft oock de onbeschroomde speelde) te Brussel, maer oock in 't Geestelycke, dewyl de Religieusen soo wel met hare teghenwoordigheyt als zy mette Religieusen voorsien scheen, zy besocht meest alle

Abdijen, Cloosters en Collegen, daer zy veel of om of mette Geestelycke ter Maeltijt is geweest, mette zelve heeft gesongen, of gemusiceert en gedanst, of de Geestelycke waer zy quam, dedent zelver om haer te behagen ; Zulx dat noch moeyte noch onkosten om haer te vleyen, achter gehouden wierden;De Brabanders zelfs wisten niet te bedencken waer om de Spaense Ministers haer so onthaelden, en de Hovelingen die so langh niet wachten mochten tot datme 'thun zeyde, stroyden uyt, dat Coningsmarck met eenighe 1000. Sweden om de Spangiaerden in Nederlant te helpen, sou komen : Dat Christina met Don Ian, of Koning Filippus zelfs met Christina sou trouwen, en and're sulcke gefabriceerde deuntjes meer. Maer zy die noch mette Weerelt speelden, had al beschickt na Italien ooc te gaen sien oft al waer was datmen van Romen seyde, dies als zy nu Brussel, Antwerpen, en de Kloosters niet weynich had * gekost, is zy den 22. Septemb. 2. mylen buyten Brussel van den Aertshertog Leopoldus begeleyt, haer mede gevende 2. zijner Lijf-compagnien, die Christina tot aen de Poorten van Ceulen geleyden; In haer Gevolge na Italien waren Don Antonio Pimentel, D. Antonio de la Cueva en Sylva, D. Fracisco Deza Napolitaen, en eenige Dames en onbekende. Zy had 30. Ruyters tot haer Bewaringh, en nodige Bagage. d'Eerste nacht sliep zy te Loven, van daer Montaigu passerende, omhelsde en kuste zy daer 't wonderdoende Beelt vā Maria; Den 25. quam zy te Ruremond, zijnde gheherbergt by den Graef van Isengien Governeur van't Spaens Gelderlant. Den 27.at zy te Caster op den Gulickzen Bodem, daer haer een Edelman wegens deselve Vorst quam begroeten : Den 28. voer sy over Ryn door de Keyserl. Stadt Keulen , daer haer de Magistraet de Wijn presenteerde, snachs sliep zy tot Siegborge een Abdye van St. Benedictus orden, hier verbleef sy 2. dagen om haer Bagagie in te wachten. Den 2. van October quam sy te Hasieborgh, daer zy om haer ongesontheyts halven haer in een Littier dede dragen;Den 5.is sy te Coningsteyn door de Ceur vorst van Ments besocht, daer quamen haer ooc de handen kussen de Residenten van Engelant en van Sweden; Na datse hier halte gehouden had,quam sy den naesten dach te Franckfort, daer haer de Coningin van Schotlant ende den Hertoge van Glocester met Coninglijcke Ceremonien quamen besoecken : Als mede Keurpalts en sijn broeder Prins Robert, die haer hartich nooden, en by blyvende tot na by den Conings wech, soo en wilde sy daerom haren wech na Inspruch niet verhinderen, selfs, door't nooden van den Ceurvorst van Ments, mogelijck achtende, dat oock der Princen woorden meer complimenten, als hartelicke meyningen waren : Den 7. passeerden de Coninginne door Franckfort en sliep snachts te Steynheym, een stadt in't Keurvorstendom Ments, daer quam haer by Monsr. Vanbolt, Colonel van een Regiment van hare guarde , haere Majestt. bidden den naesten dag te willen komen in't Keurvorstel. Kasteel Off-Schaffenborgh, op welckers wech verscheyden om loopen sijn, waer door sy haren wech derwaerts nam, groot vernoegen en verwonderinghe scheppende in dit machtich Gebou, als mede over de beleeftheydt, van datmen haer tot op de Fronturen

* Men verhaelt dat terwijl zy in Brabandt was / de onkosten voor den Koningh grooter waren om haer te onderhouden / dan al de Spaensche Soldaten die hy in Nederlandt hadde.

Fronturen door een Colonel en sijn guarde dede geleyden. De 9. quam hare Majestt, te Miltenborgh, en te Summeringen en Francken passeerende, wierd daer van de Keur-palts en de Keur-vorstinne begroet en de handen ghekust, haer alle courtesie getoont hebbende, met sijn 2. broeders scheyden tot Ap van haer in't stift Ments, hier bleef de Coninginne een dach, en gingh tot Rotemborgh daer de Magistraet haer verwellecomden, slapen, de Gravin van Hohenlo, den Marquis van Anspach, uytten huyse van den Bourgh, quamen haer hier de handen kussen: Van hier toogh de Koninginne na Feuchtuan, daermen haer rustig opschafte van Stads wegẽ: De Graef van Oetingẽ sont haer te Adonausen een Colonel tegens om de Coninginne na Nordlinge te geleyden, alwaer noch gesproken wierdt van den Notabilen slach by hare Majestt. voorsatens Leger aldaer gehouden, Den 18. trock hare Majestt. over den Donau tot Donawaert, daer den Hertoch van Nieborgh niet alleen haer de Wijn aenboodt, maer neffens andere Caressen oock des Coningins gevolgh seer liberael tracteerden; Den 19. wiert de Coninginne op den wech ontfanghen uytte name des Keyzers, van den Graef Montecuculi, en den 20. tot Oberhausen een half mijl van Augsborg, van waer sy een expressen na den Aertshertoge van Inspruck sont. Den 22 passeerden de Coningin door Augsburg om snachts tot Lantsbergen te rusten, daar haar wegens de Ceurvorst van Bayeren de Baron Halslangh met veel complementen quam begroeten: Hier ontfongh sy oock antwoorde van den Hertoge van Inspruch: Den 26. quam de Coninginne op de Alpes, en den 29. in Tirol: Tot Seharnits wiert zy de eerstemael wegens de Aertshertoge begroet door den Baron van Freybergh. Den 30. toog sy door Sirla, daer haer quamen spreken Ferdinandus Aertsbisschop van Oostenrijck, en Sygismundus Aertsbisschop van Augsburg; Van Sirla dede haer de Koninginne so om hare gesontheyt en om den harden steenen wech die na Inspruch loopt, sich in een Littier dragen: Op de Wech bejegende zy Anna de Medicis, (Suster des Hertochs van Florencen) en hare Man Ferdinandus Aertshertoge van Inspruck, en syn Broeder d'Aertsbisschop, die hare Maiestt. verwilkomden, anderhalf uyr van Inspruch, zy trat uyt haer Littier, en de Savoyarts van hunne Paerden, elckander kussende, soo bliesen ondertusschen 12. Savoise Trompetters, 50. Savoyse Ruyteren en een onnoemelyck getal Onderdanen braef uytgerust, omringden hun, juist 20. Iaren na dat hy haer in Sweden besocht had: tot aen 't Kasteel komende schoot men twee reysen salvo, passerende door de Gewapende Burgery, so hielt sich D. Pimentel hem geduyrich neffens des Conings Littier te Paerde. Tot na den Avondtmael men haer om te rusten op't Kasteel van Inspruck bracht. Den 1. Nov. Trat de Koningin metten Aertshertoch in de Kerck van St. Franciscus ter Mis, en mede met Donna de la

 Cueva,

* Inspruck legt tusschen 'tgeberchte in Tirol/heeft schoone valeyen/beemden / wateren/en Dieren/ oock Harten en Swynen. Heeft een seer schoon Casteel vol groote Saelen/ Kamers/en Galderijen/ Tapijten / en Schilderyen / uyt nemende Fonteynen en Lusthoven. In een groote Sale daermen

gewoon is te eten siet men 't gants geslacht van den Huyse van Oostenrijck / geschildert door de vermaerde Titiaen. Daer siet men d'Aerts hertoge Ferdinandus met Anna zijn gemalinne seer levendig K. Carel de 5. Eleonora Dochter van Emanuel/ en sijn soon Philips / met Maria dochter van Coning Hendrick van Engelant/ Maximiliaen en Maria mede dochter van K. Carel de 5/ Sigismundus Coning van Polen met een gevoerden Rock : Alexander groot Hertoch van Toscane als een Curassier. In 't Arssenael dat lange Galderyen zijn siet men veroverde Turckse wapenen/ en standaerdē van Barbarise Princen te paerde/ als Maurē/ Parthers/ Traciers/ Tessalonicers / Hongaren/ en Duytsen alle gewapent. Inde Kercke legt Keyser Maximiliaen begraven/ omhangen met seer vele beelden / wapenen en Historien van zijne daden : Aen de pilaren van dese Kerck staen kopere beelden van 10. voeten hoogh / alle van den huyse van Oostenrijck/ yder met zijne beschrijvinge/ kleedinge/ en tytel ; daer onder oock Godefroy de Bouillon/ eerste Coning van Jerusalem / hebbende een Doorenen Croon op zijn hooft. De Doolhoven/ water loopen/ en alle treffelijcke Vrouwen-huysen / oock een Boeck-kamer in 't geberchte gemaeckt die hier te sien zijn/ en alle 't swaer geschut / en anders is ongelooffelick: Onder vele lust prieelen die daer zijn/ is op den naesten Berg / op een platte form een ronde Drav Tafel gemaeckt/ daer yder so rat mee omvaert als hy selfs wil. Hier dicht by is een diepe rotse daer men Bachus plach t'aenbidden/ en daer neffens noch een al veel dieper die met Trappen na beneden gaet/ seer doncker zijnde / beneden komende toont men de Vremdelinghen groote Wijn vaten/ die in diense aen den proef van den dronk komen/ vergeten hun selfs om opt weer van daer te keren: De beelden van Bachus priesters siet men daer noch met grote Glasen in de hant/ en haeren Souverayn hout een out Boeck in sijn hant/ uytte welcke hy de Bromiense wet leest/ by de Duytsen wel bekent en aldus luydende :

Hospes aduena Liberi Patrum *aditum ne Prophanus egreditor, Tauri Cornus*
Dei iram non prouocato. At ejus sacris lubens initiator
Meri optumi craterem ac ratophorum.
Haustu pollenti potenti polluceto initiatus, Nomen; *tuum in Orgiastarum Tabulis adscribito.*

Cueva, aen wien zy al hare secreten had geopenbaert. Daer wiert treffelyck gemusiceert, daer na heeft Lucas Holsteyn (Canonick van St. Pieter, Apostolise Opper-Notaris en Boeckbewaerder van Vatican,) afgesondē by den Paus, hem by de Koningin vervoecht, na sommige Redenen, begoste hy te zeggen dat de Koningin Rooms geworden was, volgens haer Verklaeringe aen D. Ant. Pimontel gedaen, doch hem zulcx te verswygen op 't hoogste aenbevolen had. en vermits zy in hare Staet en conditie niet en had gehad d'occasie om sulckx bequaem te doen blycken, soo was zy nu daer om tot Inspruck gekomen, om alles te vol-trecken, (een zake noyt gesien, diergelycke men in geen Historien vont geschreven,) Deshalven maeckten hy uyt syns H. name bekent al de nodige omstandigheden om de daet te bewaerheden, &c. Daer na heeft men de Koningin op 't Kasteel lustigh vergast, kostelyck Bancket opghedischt, by veele gelubde doen bedienen, en heerlyck Musyck doen horen, daer een Engelsman Mr. Iong (geseyt den besten in Europe) wonderlycke treflyck op de Basse-Vyool speelden. Den 2. Novemb. bereyde haer de Koningin met Broeder Ian Baptist Guemes haer Biechtvader totte Ceremonien van den naesten dag, en insgelycks is zy weder getracteert, doch gelyck te voren by gelubde, alsoo nu niet dan by Dochters bedient wordende. Na Noen reed de Koningin op een Wit Paert na een Casteel anderhalf myl van Inspruck, daerse meenichten

van

van Rycke Wapenen, Rariteyten, Iuweelen en Antiquiteyten bezach, meer dan men in soo een kout en Rotzachtigen Gewest soude soecken.

Den 3. Novemb. 's morgens ten 10. uren leyde d' Aertshertogh en d'Aerts-Bisschop de Coningin by de hant na Franciscus Kerck, D. Ant. Pimontel leyde Anna de Medicis die hy onder d'Armen had, gevolgt van menichte Staetjoffers: Op d'eerste Trap vande Kerck aenbat de Koningin een Crucefix, voortgaende knielde zy voor 't Hooch Altaer, ter rechter hant gingen zitten d'Aertshertog en syn Vrou en Broeder, en daer tegen over D. Antony Pimontel in een stoel bysonder: Toen quam Lucas Holsteyn ter hooger hant van de Coningin staen, voort-brengende een Volmacht van den Paus aldus luydende: *Beminde Zoon, zalicheyd en Apostolise zegeninge, Dewyl wy het niet sonder geestelijcke vreugde onses gemoets hebben verstaen dat* Christina *d' alderdoorl. Coningin van Sweden, van Ketterse Ouders geboren, en in Kettery onderwesen en opgevoet, met Goddel. genade is verlicht geworden, bekennende den Wech der Waerheyt, versakende al hare Ketterijen, en (God sy Loff) bereyt haer te keeren in de schoot der Roomse Kercke. Wy die onder den Herder-dienst het geen van de minste sorghen houden, die Schapen van den Wech der Waerheyt afgedwaelt synde, weder in den wech der zaligheyt te brengen, en van u bysondere Godvruchtigheyt, wijsheyt. Cathol. Religie, en u veel in God-getuygden yver voor 't Huys Gods versekert, so hebben wy na ryp overwegen uyt eygen bewegen en zekere kennis, en uyt Apostolise Volle-Macht* **V aē de ged. Coningin** Christina **gesondē/ 'tsy om door een geoordeelde of ongeoordeelde Af-sweeringh/ oft sonder voorgegane Af-sweeringe/ maer in plaets van dien van haer t'ontfanghen een soodanighen Belijdenisse des Cathol. Geloofs / volghens d'Artijckelen ingestelt van d'Apostolise stoel/ ende haer te absolveren van hoedanigh de Excommunicatien mogen zijn/ van dilapen/ interdicten en alle Kercke-lijcke Sententien/ oordeelen/ en straffen/ om deses ghedaen/ haer niet alleen na de forme door boeten in te lijven/ maer oock de ged. Coninginne** Christina **tot harer zielen zalicheyt eerst te ontbindē/ en geabsolveert hebbende/ de ged.** Christina **in de schoot der voorsz. Roomse Kerck ontfangē/ en versoenen / en 't selve door een publijcke Notariale Acte inhoudende de gants geheele/ vrije en wijdluftige faculteyt / omdeelende: Begeerende als van geen andere maer alleen uwe getuygenis/ beneffens uwe gants getrouwe Onderteekeninge. Niet tegenstaende der Apostolise/ algemene/ Provinciale / en Synodiale Concilise Ordren / alghemeene of bysondere Wetten/ Decreten/ usantien/ stijlen/ Tribunalise Officien / en algemene Inquisitien/ en andere ter contrarie/ hoe sy moghen zyn. Gegeven tot Romen by d'Allerhoogste H. Maria / onder den Vissers Ringh den 10. October 1655. in ons eerste Jaer des Pausdoms.** G. Gualterius.

Na dat dit een Notaris had gelesen wierde haer des Paus Brief overgelevert, luydende aldus:

Paus ALEXANDER de 7.

Allerliefste Dochter in Christo/ u zy Zalighept/en Apostolischen zegen. Toen ons eerst aen gebrocht wiert hoe uwe Majestt. uyt het vergaerde slijm der oude dwalingen geraeckt/ en de wijsheydt / met niet onsuyvers gemengt door den H. Geest in haer nu eerst uytgestort zijnde/ zy het Roomse Catholijck Geloof te Brussel/hoewel niet openbaer/hadde omhelst ; so konden wy geene woorden bedencken die krachtich genoegh zijn om uyt te drucken hoe groot een in vloet van blijtschap wy in het binnenste van onse harte gevoelden. Dese overgroote blijtschap/ die niet scheen te kounen vergroot worden/ is ten hoogste vermeerdert/ door uwe voor genome reys/om der Apostelen Triomfgraven en het Geloof/ door der Apostelen mont aen gepresen/ en oock ons/ dien Christus in Petrus en dien volgens in zijne stede/hoewel onverdient/ op d'aerde heeft belieft te stellen : Waer in gy niet alleen sult gelijck staen in d'onsterffelijcke eere der doorluchtigste Princen/die het sich tot glorie reeckende hun triomfante Scepters en Kroonen voor de voeten des Visschers en der Pausen van Rome te vernederen ; maer sult oock uyt de Stadt/ een Meestresse van het geene men recht gevoelen en leeren moet / scheppen de warachtige grontwetten der Hemelsche leeringe. Dewijl nochtans niet sonder eenige schade der geenen / die sich selfs in ydele waenwijsheyt in ghewickelt hebben/en alleen in hun eygen oogen kloeck zijn/ so groot een licht tot noch toe onder een koren maet verborgen wort/so behoort het evenwel endelijck ten toon gestelt/ voor een yegelijck te lichten/ op dat sy lieden ooc volgende dit exempel/ en op dese voet stappen mogen in gaen. Wy sendē aen uwe Majestt. Lukas Holstenius /onsen beminden zoon/en huys-genoot / en Apostolische Oppernotaris / Canonick van St. Peters Hooft-Kerck/ en Bibliothecaris van onse boeck-kamer op Vatican/eenen man om zijne geleertheyde in alle Talen/ en zijne bysondere godtvruchtigheyd ons ten hoochsten aen genaem/die u 't Catholijck geloof na d'oude en gewoone wijse der Roomse kerke in't openbaer belydende sal by staē/en ten vollen verklaren met welcke eene oneyndighe blijtschap en liefde wy t'uwaert genegen zijn. Wy worden van den selven/ die so genadich in u de salicheydt uytghewrocht heeft met een vaste hoope ghesterckt / dat uwe Majestt. sal betonen dese overgroote weldaet niet onwaerdich te wesen / en met d'allergrootste gewillicheyt en ernsthaftige gehoorsaemheyt aē dē H. Stoel voor een yegelijck betuygē sal/dat gy yvrig en vierich de Catho-

lijcken Godſdienſt begeert en aengenomen hebt. Deſelve ſal onſen Vaderlijcken en minnelijcken zeghen/ en meer ſaken/hier toe streckende/doen mede deelen aen uwe Majeſtt. / wien wy van Godts weghen gheluckſaligheydt toewenſchen/en dat hy de kracht/door zijne hant in u ghewrocht/ beveſtige. Te Rome by de Hooftkercke van St. Maria/onder des Viſſers Ringh/ den 10. van October 1655. in het eerſte jaer onſes Pausdoms.

Onder ſtont Natalus Rondoninus.

't Opſchrift was, Paus Alexander de Sevende, aen d'Alderliefſte Dochter in Chriſto, Chriſtina de Doorluchtige Coningin van Sweden.

Toen ſprack Lucas Holſteyn : Nadien deſe zake in 't licht onder d'ooghen ende 't geſicht der Kercke wiert gedaen, ſoo verſoecken wy d'Aldereerw. Aertſhertogen en den Gezant van d'Alderdoorl. Catholycke Koning, op datter vã haer Geloof en yver geen twyffel zy, tot naeſte getuygen, en de Profeſſie met hare hant ondertekent, te beveſtigen, op dat door ſodanighe voorname Getuyghen d'Apoſtoliſe ſtoel en d'algemeyne Kercke Gods, hier abſent, en alle nakomelingen namaels van de waerheyt des Daedts mogen verſekert ſyn.

Daer na ſich tot de Coningin keerende, zeyde hy : Dit is 't beſworen en gebruyckelyck publyck Begryp des Cathol. Geloofs, ſoo 't de H. Roomſe Kerck gebruyckt. *En begon het overluyt te leſen, van deſen* In*hout ſynde* :

ICk CHRISTINA, in vaſt betrouwen geloof en belyde alles en byſonder 'tgeen het Symboliſe Geloof vervat, en datte H. Roomſe Kerck gebruyckt, te weten : Ick geloof in een Godt den Vader Almachtigh, Schepper van Hemel en Aerde, alles ſienelyck en onſienelyck : En in een Heere Ieſum Chriſtum, Gods eenich geboren, ende uyt den Vader gebooren voor alle Eeuwen, Godt van Gode, Licht van 't Licht, Ware Godt van den Waren Godt, gebooren niet gemaeckt, medeſelfſtandich van den Vader, waer door alles ghemaeckt is : Die om ons Menſchen en onſer Zaligheydt van den Hemel is ghedaelt, en van dẽ Heyligen Geeſt geincarneert uytte Maget Maria, en is Menſch geworden : Is mede voor ons gekruyſt onder Pontio Pilato, heeft gheleden en is begraven ; Is na der Schriftuyren ten derden daghe weder op geſtaen ; Ende opgevaren ten Hemel ſit ter rechter hant des Vaders ; En ſal van daer wederom komen met Heerlijckheyt om te oordeelen de levende en de dooden ; Wiens Rycke ſonder eynde weſen zal. Ende in den Heyligen Geeſt Heere, en levent makende, die uyt den Vader en den Sone gegaen is ; die met den Vader en Sone te gelyck aengebeden wert, ende mede verheerlyckt ; Die geſproken is by de Propheten,

Propheten; En in een Heylighe Catholycke en Apostolise Kercke. Ick belijde eenen Doop tot vergevinge der Sonden, en verwacht d'Opstandinge der Dooden, en een Eeuwich Leven. *Amen* In d' Apostolise en Kerckelycke Traditien, en hare andere Kerckelycke Insettingen en gewoonten gelove en omhels ick vastelyck. Bekenne de H. Schriftuyr na hare sin, die men hout en gehouden wort by de H. Moeder de Kercke, die toekomt te oordeelen den waren sin en Interpretatie der H. Schriften. Ick belyde oock datter syn 7. ware en eygentlycke Sacramenten des Nieuwen Wets, in ghezet van Jesum Christum onsen Heere, doch tot zalicheyd des Menschelycken Geslachts alle niet nodich, en syn, te weten, den Doop, Confirmatio, Mis, Boete, Laetste Oly, d'Ordre en 't Houwlyck, door die verkry cht men genade, en van dese, den Doop, Confirmatie en d'Ordre, syn niet te verlaten dan met heylich-schendery. Ick stem toe, ende neem aen d'aenghenomen en geapprobeerde Catolyckse Kerckelycke usantien in 't bedienen van al de voorsz. solemnele Sacramenten. Neem aen en belyde al'es en wat in 't H. Concilium van Trenten is uytgesproken eñ besloten van d'Erf-zonde en de rechtveerdighmakinge. Desgelycks geloof ick dat in de Mis wort geoffert den waren, eyghen Godt, tot een versoenende Sacraficie voor Levenden en Dooden: En dat in't Sacrament der Alderheylichste Eucharistie berust de ware, gantsche, en substantielen Lichame en Bloedt met samen de Siel en Goddelyckheydt onses Heeren Iesu Christi, en de veranderinge van al de substantie des Broots in't Lichaem, en al de substantie des Wijns in 't Bloet, welcke omkeeringhe de Catho. Kercke noemt Transubstantiatie. Belyde oock onder beyde Specien gants en gheheel Christum en een waer Sacrament t'ontfanghen. Ick houde voor vast datter een Vaghevier is, daer de Sielen gesloten, door der Geloviger Gebeden worden geholpen: Desgelyckx dat men de Heylighen die met Christus regeren, moet aen-roepen en eeren, om door hare Gebeden Godt voor ons te ghewinnen, en dat men hare Reliquia in eere houden moet. Ick verseker oock vast, datte Beeltnissen Christi, en der Godlycke altoos Maget, en van alle andere Heyligen mogen gehouden en bewaert worden, ia, dat men haer schuldich is te eeren, en ghebieden te Eeren. Datte macht der Aflaten by Christus in de Kercke is naergelaten, en bevestige dattet ghebruyck van dien het Christen-Volck seer heylzaem is. Ick erkenne datte H. Catholycke en Apostolise Roomse Kerck is de Moeder en Meestresse van alle Kercken. Beloof en sweere ware gehoorsaemheyt aen den Roomsche Paus, des gheluckzaligen Pieters (Prins der Apostelen) Navolgher, en Stedehouder van Iezus Christus; Ick neem aen en belyde ontwyffelyck de anderen eñ al der H, Canons, vergaerde Concilien, doch voornamentlyck het besluyt de Traditien en Verklaringhen des H. Conciliums van Trenten: Insghelyckx verwerp en verfoeye ick al 'tcontrarie, alle Ketteryen hoedanigh zy dan by de Kercke verdoemt, verworpen en verfoeyt mach syn. Belyde en houde warachtelyck dat dit is het ware Catholyck Gelove, buyten 't welck gheen zaligheyt is, als in dien het geen ick nu belyde, en belove het zelfde onbevleckt en

suyver

ſuyver totten uytterſte mijnes levens volſtandich te behouden, [illegible] (ſo waarlijck helpe my Godt)en belove mijne onderhebbende, [illegible] onderdanicheydt ſtaan, deſelve te houden, doen leeren, predicken, ſo veel ick kan. Dat belove ick Chriſtina, verbinde my en ſweere (daar toe helpe mijn God en ſijn Heylich Evangelie) dat ick daar voor ſorg dragen ſal.

Hier na heeft Chriſtina dat geſchrift ſelfs ondertekent, en Lucas Holſteyn heeft haer met deſe Woorden geabſolveert, ſprekende aldus:

Heere God bekeert ons in deugden. Vertoont u Aenſchijn/en wy ſullen behouden weſen. Staet op Chꝛiſti en helpt ons. En verloſt ons om uwes naems wille. Heere uwe genade kome over ons/ gelijck wy in u hoopen. Heere verhooꝛt mijn Gebedt/ en mijn ſtemme dꝛinght tot u op. Op de Heere met uwen H. Geeſt.

Doen bad hy overluydt deſe woorden.

Heere die de dwalende u licht der waerheydt verthoont/op datſe wederkeren in den wech der gerechticheydt/ geeft beyde die de Chꝛiſtelijcke Religie belijden en deſelve verachten/ en des ſelfs Vyanden zijn/ datſe bequaem mogen weſen te volgen. Godt dien de faulten verbetert/ en de verſtroyde ghemeente en gemeenten behoedt/ bidden wy/ uwe genade des Eeuwicheyds genadelijck over 't Chꝛiſten-volck te willen uyt ſtoꝛten: Op datte verdeeltheden verwoꝛpen/ ware Harders uwe Kercke in eeuwicheyd bedienen/en u daer in mogen waerdich zijn geacht.

O! Eeuwighe almachtigen Godt/ gelieft dit u ſchaepken van de looſheden des Wolfs tot uwer deugden te trecken/neemtſe aen in Vaderlijcke Godvꝛuchtigheyt/en herſtelt u Gemeente na uwe heylſame barmhertigheydt: Duldet niet dat van u huyſghenoten den ſchadelijckſte Vyant yemant uytrucke/ maer verloſt en bekent ons uwe Kercke/ als een Godvꝛuchtige Moeder aen hare bekeerde Dochter.

Heere gy die den Menſche na uwen beelde genadelijck ontfermende vooꝛtbꝛacht/ dien gy wonderlijcke ſchiep/ die ſich over zijn Dienaers ontfermt heeft/ op datſe verloſt ſoude werden van de Vyantlycke en Duyvelſe valſcheydt en onwetenheydt/ vergeeft en ſchelt haer quyt na de mate uwer goetheydt/op datte Heylicheydt uwer Kercke dooꝛ 't ontfanghen van u mededeelinge weer en vereenight. Dooꝛ Jeſum Chꝛiſtum onſen Heere uwen Sone/ die met u leeft en regeert in eenheydt en den H. Geeſt Godes/ van eeuwe tot eeuwe/ Amen.

God vergeve en ontſla u van alle uwe ſonden/ en hy leyde u ten eeuwigen leven.

Ende ick uytte Apoſtoliſche Macht die ick eenſdeels ende ſpecialijck bediene weghens den laſt des Allerheyligſte Heere onſen Paus Alexander de 7./ abſolvere u van alle machten van Excommunicatie/ſuſpenſen/en Interdicten/ van alle andere Kerckel. ſententien/en ſtraffen/hoedanich die mogen zijn/ en neme u aen in den ſchoot der H: Moeder der Chꝛiſtelijcke Roomſe Kerck/ en in hare H: Sacramenten/ herſtelle u in de eenheydt en 't gebꝛuyck des Geloofs/ in den namen des Vaders/des Soons en des H. Geeſts: Amen.

Hier op ſprack hy deſe navolgende Segeningen.

Beveſticht Heere dat wy gewerckt hebben/ in uwen heyligen Tempel 't welck Jeruſalem is. Ziet alſo woꝛt den Menſche gezeghent die den Heere vꝛeeſt. Gezegent zy de Heere die daer komt uyt Sion/ die Hemel en Aerde ghemaeckt heeft.

De zegeningen des Almachtigen Gods/ des Vaders/des Soons en H. Geeſts dale op u/ en blijft daer altoos/ Amen.

Dit alles ſoo afgeloopen ſynde heeft ſtracks daer aen een Ieſuyt in't Hoogduyts een fraye Predikatie gedaen, ſyn Text uytten Pſalm Davids nemende, daer hy zegt, *Hoort mijn Dochter, neyght oock u Ooren, en vergeet alſoo u volck en uws Vaders Huys, ſo ſal den Coningh behagen in uwer Schoonheyt hebben, &c.* En daer naer is het *Te Deum* geſongen, oock wierden de Trommels in de Kerck gheſlagen, en 'tCanon van 'tCaſteel tot 50. ſtucks af-ghebrant. Savonts is de Koningin met alle Heerlyckheyt op een Groote Zael vergaſt: Haer wiert een koſtelyck Kruys met Dyamanten vereert, 'tgeen zy op hare Borſt hong. Men ſpeelde en men ſach Acht Rycke Vertooningen: De vordere Ceremonien aldaer ſoo aen Spijs, Kleeding en Toe-ſtel waren te koſtelycker om dat den Paus aen d'Aerts-Hertoch had bevolen geen Onkoſten te ſpaeren om Chriſtina wel te tracteren, 'tgunt in effecte volgden, ſo dat geacht wert dat wel 15. Tonnen gouts in deſe Ceremonien zyn verſmoort; Self Chriſtina verwondert als ſy in deſe pompeuſheyt zat, barſte in deſe woorden uyt, *O che Bella*! 's Nachts iſſer hups gedanſt, den Wijn wiert voor 'tVolck ontſteken, en de Vremdelingen in-ghelaten, met Spijs en Dranck aen de Tafelen onthaelt. Daeghs daer aen wierden Maſquerades van * Pages aengerecht; Zy maeckten oock een Theatrum rontſom met Toortzen bezet, hier ſpeeldenſe de Comedie van Mars op. Toen gaf de Koningin gehoor aen den Graef Stroſſy, die haer 2. Brieven van den Keyzer en de Keyſerin bracht, behelzende een Geluckwenſching in haer Rooms worden. In't Convent der Ieſuyten hoorden zy een Predikatie van P. Broer Ian, (Preeckheer van d'Aertſhertoch Leopoldus,) uyt 't Euangelie te pas brengende 'tgepaſſeerde van de voorige dagen; 's Nachts ſongh men de groote Comedie van Largia, geſtelt by 3. de voornaemſte Note-voegers van Europa.

Chriſtina in al deſe Feeſteryen ontledichden haer noch dit Briefken aen Coningh Carolus van Sweden te ſchrijven:

MYn Broeder. Ick ben geluckigh hier aen gekomen/ alwaer ick verlof en laſt gevonden heb van zijn Heyligheyd om te belijden het geene ick langen tijt geweeſt ben / ick heb mijn geluckigh geacht hem te mogen gehoorſamen: En hebbe het heerſchen over ſo machtige volckerẽ/en die landen die gy nu beſit verre te boven geſtelt. Dit werck behoorde u te behagen/ alwaert dat gy oordeelden ick qualijcken hadde verkoozen/aen geſien het u ſo voordeelich en eerlijcken is. Ick belijde nochtans dat mijne genegentheydt en vrientſchap die ick u drage ende de liefde waer mede ick aen Sweden verplicht ben altijt by my ſullen bewaert werden/ende ick ſal blyven.

Na Ruremonde ſchreef zy aen den Graef van Iſengien, Gouverneur des Conings in Gelderlant, deſen volgende Brief:

MYn Couſijn. Wetende 'tgene my aengaet u niet al even eens en ſy / ende dat alle 'tgene my betreft by u in grootachtinghe is/ ſo heb ick derhalven u willen laten weten / dat ick eyndelijcken opentlijcke de ketterye af geſworen en belijdeniſſe gedaẽ hebbe/in deſe plaets van de Catholijcke Apoſtoliſche en Roomſche Godtſdienſt; ick en twijfele niet ofte deſe geluckige tijdinge ſal ten minſten ſo wel aen u als aen alle mijne andere vrienden vernoeginge by brengen/ dewijle ick geloove gy een der gener zijdt die my de aldergenegentſte zijn: ick bidde uw oock te geloven/ dat ick groote achtbaerheydt t'uwaerts hebbe/ende wenſchende geneghen ben u tekenen te geven van dat ick ben mijn Couſijn/ &c.

Chriſtina

* *Sulcke Heeren ſulcke Knechten. So de Prins doet, dat volgt eenyder.*

Christina te Inspruck nu moede synde, ijlden na Romen; Zy wiert dan soo als zy in-gehaelt was, weder Feestelyck uytgeleyt, eerbiedelyck van d'Aertshertogh, &c. Afscheyt genomen hebbende, toogh den 8. Nov. na Trenten, en so op Ferrare, over Mantua en Bologna op (‡) Lorette, 't geen haer so ras niet gewesen wiert mette ronde Kap van des zelfs Kerck, of zy weende, en uyt haer Koets op d'Aert neder knielende, dede zy een Gebedt; Aen de Trappen van de Muyr komende, omhelsde haer den Bisschop en syn Geestelycke, en soo tot de Kerck gebracht wordende, heeft zy een Gout Beeldeken en Croon en Scepter voor 't Beelt van Maria geleyt, en haer dat offerende, willen betoonen, dat zy haer gulden stant, haer Ryck en Gebied had verlaten om een beter Ryck. Midtsgaders dat de 368. Dyamanten en Honderdt tseftigh Paerlen die aen de Croon en Scepter gehecht stonden, wel schoon waren, doch datte glans van dese Gesteenten by die van 't Nieuwe Ieruzalem te dof waren, &c. Van hier is Christina den 25. December te Romen gekomen, daer menichte Broot en twee Vaten Wijn voor 't Volck ghestort wierdt, de Cardinalen de Medici en Hessen waren des Paus Gezanten die haer in-haelden met so veel pracht en kostelyckheyt, dattet by na ongelooflyck is, tot Oliate wiert zy ontsangen, en beneden aen de Trap omhelst, zy gingh by de 2. Cardinalen in de Koetse sitten, en is zavonts ten 7. uren binnen Romen met meenichte Flambeaux gekomen, door een expres gemaeckte Poort, genaemt *de Goede deurgebroken deure.* Men leyde haer achter door den Tuyn Belvidere in een Paleys voor haer bereydt, daer zy een weynich is stil geweest, en toen ghebracht by den Paus, die zy de handen kusten, met wie zy meer als een uyr van den gemeenen Vrede heeft gediscoureert, en daer na heeft den Paus haer vertoont veel Fraye Schilderyen, Tapitē, Gesteenten, &c. Donderdaegs daer aen heeft men haer in des Paus Koets ghehaelt, en aen desselfs Tafel in den Wyngaert van Iulius getracteert, en hier is zy by den Paus vereert met een Schoone Stoel, Littier, en een rycke Koetze, waer achter de Koningin Christina in Silvere Beeltenisse uyttermaten konstich stont afgemaelt. Van hier gingh zy haer openbare Intrede door de Poorte des Volcks doen, die wel dick behangen en geciert was; Hier ontfong haer den Onder-Dyaken Barbarinus uytte Naem van 't Geestelycke College, Christina zat op een Genette seer slecht gekleedt, evenwel ronts om met Peerlen bezet,

 hebbende

‡ Lorette legt in Ancona tusschen de Zee/en de reviere Muson. Oude boecken seggen/datte Engelen hier gebracht hebben het Camerken/ waer in de maget Maria zy geboozen : Elck geloove soo veel hy verdragen kan: Het is nochtans seker dat alle Jaren in de Lente en in't voorste van de Herfst hier duysende van Menschen in Pelgrimmage komen/waer toe rontsom de Kercken niet als Herbergiers/ en Taverniers gevonden worden : Ende de meenichten goude / silv're en and're geschoncken beelden die aldaer hangen toonen genoeg wat Miraculen de H. Maget dagelijckx doet: in't midden der kercke staet dit v oorsz. Camerken/en rontsom de kercken is een bysondere Muer gemaeckt; en binnen de Kercke hangtet vol offensive en defensive wapenen / en daer staet oock veel geschut/op dat dese H. plaetse niet weder van eenighe Turcken worden gepilleert / ghelijck voortijts gebeurt is van Sarazynen/ die de Pausen Alexander de 6. en Julianus daer toe hadden aen gehitst.

hebbende een Reyſ-hoedcken op haer hooft, ſy reedt tuſſchen de Cardinalen Urſino en Coſtaguti, voor haer droech een Page een Scepter ende Kroon, aldus de ſtraten St. Marco, Ieſu Cæſarine, Parione en Borgo paſſeerende, na de St. Pieters Kerck, omringt van Curaſſiers, gevolght van hare Maieſteyts Carabiners gekleedt met roode Rocken, voor en achter met Swarte kruyſſen, doen 12. karren met Fulp overdeckt, en Muylen met Silvere klocken en groote menighte zijde Quaſten. Toen volghden de Grooten, den Adel; de Gezanten, de Pages en Trompetters, Prins Pamphilius in Gout en Syde, 'tRoomſe Hof, &c. Over al loſte men 'tGeſchut, de ſtraten en Huyſen waren oock behangen, ende groote Vuyrwercken ontſteken. By Vatican wiert Chriſtina van Scenarola (als een Biſſchop gekleed) en de gantze Clergie ontfangen, die haer 'tkruys te kuſſen gaf, en leyde haer ſo in de kerck, die ronts om met Tapyten en Sweedſche Wapenen was behangen; Op't choor ſongmen de Muſyck *Iſta & ſpecioſa, &c.* toen zong Vicarius Scenarola het *Te Deum*; Onderwyl was Chriſtina op de trappen van't Hoogh Autaer neder geknielt, kuſſende aldaer des Paus Voeten en Handen, die haer van de Trappen op-richten; Waar na ſy by al de Cardinalen vergaſt is geweeſt. Op Kerſ dagh heeft den Paus aen Chriſtina ſelfs 't Sacrament uyt gedeelt in de Capelle van Vatican: Ende daer heeft ſy de confirmatie ontfanghen, den Cardinaal de Medici repreſenterende den Coningh van Spangen, was haar gevader, en men noemde haar *Maria Alexandria*: Namiddachs beſach ſy de Krebbe I. Chriſti: Ende daar na heeft ſy in't Hof van Farneſe de meeſte eere ontfangen die men bedencken mach: Den Paus ſelfs haar te gaſt hebbende, gaf haar de hooger hant, zulckx dat Chriſtina te Romen ſijnde, haar veranderende geeſt wel heeft konnen verſadighen, ſonder nochtans te verhinderen datter dagelijckx veele vuyle diſcourſen van haar liepen, ſelfs aen den quylebaert Paſquin: Daer den Paus ſoo wel als zy zijn deel hadde: Wy willen haar te Romen laten, en tot op een ander Iaer ſien hoe ſy vaert: Ons keerende nae Piemont.

De Proteſtanten in Piemont bleven noch in hunne Holen ende ſchuyl-hoecken verborgen: Veele van hun waren naulijckx tot de Knien bekleet, en de Aerde hun Bedde het rau groen Kruyt hun Spijs ſijnde: Sulcks dat den Hertoch van Savoyen ſelfs ſcheen medelijden te hebben met deſe deſolate Menſchen: Dies biedt hy haer 't onderſtaende Pardon aen, oock eenichſins gedrongen door den Koningh van Vranckrijck, en oock door dien de Geeſtelijckheit hem waerſchouden dat de Staten Generael, den Protector, ende de Switzers hun mette ſake deſer Arme Luyden meer en meer ſcheenen te willen bemoeyen.

Carel

Carel Emanuel by Godes genade Hertoge van Savoyen/ Prince van Piedmont/ en Coningh van Cyprus. Alsoo het de goedertierentheyt van een vroom Prins is/ een medelydent ooge te slaen op d'ellenden en calamiteyten van soodanighe die door hare enorme offencien hun selfs hebben schuldich ghemaeckt om gestraft te worden; Gelijck als dese/ die van den beginne hebben afgeleyt alle trouwe/ onderdanicheyt en plicht/ of sy al liever willen voort gaen in hare faulten omme meer straf waerdich te worden/ dan om pardon te verkryghen: Nochtans wy daer om genegen zijnde op't versoeck van d'Alderchristelickste Majesteyt/ die door veel middelen ons daer toe heeft versocht: Soo verklaren wy aen de gantse Werelt voor soo veel het bysonder respect aen gaet/ en aen onse Onderdanen van de gepretendeerde Gereform. Religie/ die nu onlangs hebben gerebelleert tegens onse ordre/ alleen streckende tot verbeteringe van eenige inclusen en violatien der Edicten en Decreten van onsen allerdoorluchtigste Voorsaten/ gelijck aen yder Mensche bekent is die hare autentyke Declaratien lesen van tyt tot tyt uytgegeven/ waer in sy verbieden hare Wapenen tegens onse macht te gebruycken/ en te volharden hare Actien van Vyantschap en wreetheydt tegens onse Catholijcke Onderdanen/ 'twelck aen yder Mensche bekent is/ wy door dese tegenwoordighen/ na onse sekere kennisse/ volle macht en Souveraine Authoriteyt/ en met advys van onsen Rade/ geven en verleenen aen alle particuliere persoonen uytte Valeye van Lucerne en Angrona pardon en vergiffenisse van alle corporele straffe/ die sy wel verdient hebben/ om datse de Wapenen teghens ons hare Souverayn hebben ghenomen/ gelijck oock voor alle daden/ wercken/ en gewelden van Rooven/ Branden/ en schenden van Kercken en Huysen/ Moorderijen en andere actien/ ingevolghe van dien by hun begaen: Mits datse hun retireeren binnen de beschreyden Limiten voor haer om te woonen en haer Religie te gebruycken; Te weten; Angrona/ Villar/ Bobby/ en Rorata/ gevende hun volle genade en vergevinge van alle maniere van Confiscatie van Goederen die haer behooren in dese 4. plaetsen/ en de Landen haer toebehoorende/ daerse met alle sekerheyt in mogen woonen/ en hare Religie exerceren sonder eenige verstooringe/ volgens de voorgaende van dese genadige Concessien eertyts aen hun verleent door onse Voorsaten/ zynde gedatheert den 2. Juny Anno 1653. Behoudens dat sy van dese quartieren sullen onderhouden de conditien in de voorsz. Concessien verhaelt/ sonder daer teghens directelyck oft indirectelijck te doen: En by sonder datse hun niet en sullen tegen stellen/ noch te aen niemant oorsake geven van verstooringe die de Misse sullen celebreren/ maer sullen 't ghebruyck van de Catholijcke Religie moeten toestaen/ 'twelck in conformiteyt der voorsz. ordres alsoo is beslooten/ in alle dese plaetsen alwaer't gebruyck vande gepretendeerde Gereformeerde Religie is toegheftaen/ sonder dat hier mede gemeent zy/ datte geene die 't anders verstaen gehouwen souden wesen te helpen/ oft de hant te bieden aen die de Misse celebreren. Wy sluyten uyt ons Pardon voorsz. eenige plaetsen oft partyen van Huysen die gedemoliceert in yder van dese 4. plaetsen 'twelck behoorlijck sal zijn/ ofte sulcke die wy daer toe sullen verkiesen om te timmeren Kercken oft Huysen tot 't gebruyck van de Catholijcke Religie/ in gevalle het niet beter inde voorsz. plaetse wiert gheoordeelt te timmeren op de oude Fondamenten van sulcke Catholijcke Kercken als verdestrucert zijn. Boven dien consenteren wy datse sullen mogen soo veel nieuwe Kercken maken als in de voorsz. getolleceerde plaetsen zijn geweest/ mits dat die elf die buyten de Limiten leggen sullen blyven gedemoliceert/ volgens de proceduren daer over gehouden ten tijde van zijn Coninglycke Hooght. Victor Amadeo hoogl. memorie/ myn Heer en Vader/ dewelcke beval/ dat allerwegen middel soude gesocht werden om de onbehoorlyckheden van die van de gepretendeerde Gereformeerde Religie te berechten/ volgens onser voorsaten Concessien van den 2 Juny Anno 1653.

Aengaende onse Onderdanen in de Valeyen van Percuse en van St. Martin/ St. Bartholomeus/ Perustin en Rocheplat/ die sonder eenige offencie van onser zijde gegeven te hebben/ de Wapenen inde hant hebben genomen in faveur van dese van Lucerne en Angrona teghens ons/ en die al-eer sy eenige schade aen Lyf of Goet door onse Soldaten hadden geleden/ (uytgeseyt alleen/ d'inquartieringe van eenige Soldaten voor weynich daghen) begosten eerst te Branden de Kercken en neer te smyten de Huysen der Catholijcken/ mette Casteelen en Paleysen van de Heeren/ en met groote wreetheydt slaende een goede partyen der Catholycken uytte voorsz. Valeyen van Perouse en St Martin/ die haer noyt eenige ingebeelde schade deden. Wy in ghelycke maniere vergeven hun dese misdaden/ en bevryden hun van alle Doot-schult en Confiscatie harer Goederen/ gelijck mede de geene die inde Lijst der Banditen zijn geregistreert: Doch op voorwaerden/ datter eenighe middel werde ghevonden voor het zeker woonen en vergaderen der Catholijcken in de voorsz. Valeyen: Boven dien sullen sy onderhouden de Conditien en Edicten van onse Allerdoorlucht. Voorsaten: Ende het sal bedonghen zijn/ datse niet en sullen mogen eenich vry Mensche moeyelijck te vallen om te omhelsen en soecken de Catholijcke professie/ en dat soo wel binnen de Valeyen van Lucerne en Angrona als in die van St. Martin en Perouse/ en an-

dere

dere plaetsen door geraert: Onse geseyde Onderdanen sullen gehouden zijn/dese onse favorabele genade en pardon aen te nemen binnen 8 dagen na de Publicatie deses.

Ende sal gepubliceert werden binnen de voorsz. gestelden tijt / en dattet sal zijn het leste dat haer gepresenteert sal werden door onse goetheyd / om alle Vyantschap ten eynde te brengen/ 'twelck wy van onser zijde bereyt zijn te doen / en daer na sullen wy procederen tot een geheele uytvoeringe van de materie/ hier in begrepen/ en tot een lossinge der Gevangenen/ met bequamen spoet en waer-borgh. En ingevalle datte voorsz. Onderdanen van de gepretendeerde Gereformeerde Religie liever gesint waren te maken een generale Lijste van hare goederen die sy in onse Landen hebben/ alsoo wel als die sy aengewonnen hebben / en die sy buyten de Limiten besitten/ soo wel als binnen/ en daerse niet en willen hun verobligeren volgens dese ordre te continueeren in haer tolleratie en Concessien / en tot 't geen sy meer verbonden sullen wesen door de presente Ordonnantie / maer hun selfs gantschelijck onsen Gebiede willen retireren/ soo en sullen wy haer niet alleen gheven geleyde sonder eenighe Confiscatie hoese mag wesen / maer sullen boven dien gereed zijn op te leggen en te betalen den prijs en waerde van alle haer Goederen/ in goede en gereeden gelde:

Gegeven tot Rivoli den 27. Iuly 1655.

CHARLES EMANUEL.

Vincenzio Marozzo. *Caroli.*

Maer dit namen de Piemontoisen niet aen / om datse wisten dat verscheyden Gezanten op wech waren na den Hertog van Savoye tot haerer Voorspraeck: Ock om datter hoop van een vaster en beter Accoort wiert gegeven: Eenighe der voornaemste schreven juyst op die tijt als dit Pardon voorts quam / eenen grooten Brief aen den Protector/ uytte naem van al de Protestanten/ behelzende/ Dat zy wel versekert zynde van Syn Hoogheyts goede genegentheyt, niet en quamen versoecken yet onbehoorlycks, maer datte deugden, de lijtzaemheyt en dese hare geleden Ellende Syne Hoogheyt en alle andere Protestante Statē mochten verwecken om haer te ondersteunen, was haer wenschen: Versochten dat Mr. Moorlant voor haer by hunnen Souverain mocht gaen spreken: Ende bedanckten Syn Hoogheyt voor 'tGelt dat hy eerst uyt syn eygen Tresorie, en daer na van 'tgemeen tot hun onderstant versamelt had. Datte Papisten onder geē ander pretext als om datze zo out in Religie altoos mette Protestantse Gemeente en nu Europise Catholycke (algemeyne) Gereform. Kercken, hun van d'eerste tijden teghens der Pauselycke Tyrannie, en Wolf-achtighen aert hun aengesteldt hadden, nu by de Papisten vals beschuldicht wierden, van vremde Macht tot hun Hulp te hebben genodicht, en datze oock Rebellige en Verraders waren geworden, &c. (Datze noch die zelfde waren die verklaerden *Dat men geen Beelden mocht Eeren, Geen Maria noch andere Menschen aen-bidden, Aen geen Bullen noch Vage-vier noch Mis te gheloooven, Belijdende 'tApostolise Geloof, biddende met 'tVader Ons, En gebruyckende den Doop en 't Avontmael, &c.*) Verklaerden dat het Edict by Guastaldus den 25 Ianuary tegens hun uytgegeven (waer op al dat Bloedigh Vervolgen en Moorden en Verwoesten is gevolght) by 'tVerbitterde Iesuyts College te Turin ingestelt, die hun 'tGeselschap van de Voortplanting des Geloofs lieten noemen, dat dat Edict was puyr vals en geheel vol Logens, Dat Mr. Stoup tot London residerende van alles soude pertinente Verklaring

konnen

konnen doen, en oock geauthoriseert wesen met Syne Hoogheyt weghens de voorsz. Protestanten en hare zaken van tyt tot tyt te besoigneren, Geschreven by de verstroyde Discipulen Christi onder 't kruys Iezu, wegens al de Kercken uyt de Valeyen te Pinasche by Pignarol, den 7 Augusti 1655.

Eyndlingh is Abel Servient (na dat hy zijn Coningh een kleyne Fregat van playsantie 'twelck hy in Hollant had doen maken/en op de Seyne wel beschildert en Vergult / en met Wimpels behanghen/ had vereert) tot Turin als Gezant wegens Vranckrijck by den Hertogh van Savoyen en 'tvoorsz. Geestelijck College gekomen: Dese hebben sonder eenige andere Buytenlantse Gesanten dan dese vier Stockhart/ Leger/ Michaelin eñ Lepreux te gedoogen / op den 28. Septemb; het volgende Accoort tot Turin genoechsaem gedwongẽ/ hun te doen ondertekenen/ dewijl men hun in cas van non acceptatie dreygde met af-snijdingh van alle ghemeenschap met Savoyen als oock met Vranckrijck: Dese zijn de puncten in 't kort:

1. Wert van alle 't gepasseerde een Amnestia by den Hertoghe van Savoijen vergunt.

2. De Protestanten sullen moeten verlaten hare woningen en goederẽ aen d' over zijde van Pelice/ in hare Finages/ in Biane/ en Lucern en Fenil Campliguon en Gez'lano/ en Bourge/ doch sullen 't haere aldaer aen de Roomse voor Allerheyligen mogen verkoopen.

3. De Protestanten sullen mogen woonen met de Roomse te St. Jan / maer sullen de Kerck aldaer niet mogen hebben.

4. Tot Latour moghen de Protestanten als voor desen woonen.

5. Tot St. Secondt sullen de Protestanten niet moghen woonen als op de ordinaris plaetsen van Prerustin/ St. Bartholomeus / Rocheplat / en genieten de gewoone vrijheyt van Religie.

6. Voorts sullen de Protestanten om hun van de gheleden schade te beter te verhalen / de Jaeren 1656. / 57 / en 58. vry zijn van alle winter-quartieren/ logementen/ toe voer van granen/ van Imposten / en de Jaren 1659. en 1660. sullen zy van alles behalven den Impost bevrijt zijn: Ende worden voorts quyt gescholden al haer voorighe achterstallligheden.

7. Als mede geven wy hare vryheydt van Religie en contsomme in al de voorsz. plaetsen.

8. Sullen mogen handelen mette Roomse/ timmeren/ en participeren / sonder molest van haere Religie.

9. Men sal onverhindert in alle onse Staten de Misse en Roomse Godsdienst celebreren/ soo wel in die plaetsen welcke aen de Protestanten toe gestaen zijn / doch sullen de Protestanten aen d'eene zijde daer toe niet behoeven te gaen/ noch te contribueren / noch aen d'ander zijde den selven dienst eeniger manieren te stooren oft te verhinderen.

10. D'Onse sullen die van de 3. Valeyen geen molest mogen doen over hare eerste bereydtschap tot dese handelinge/ maer hun in conscientie en Religie bevrijdt laten blijven.

11. Alle gevangens ten wedersijden so mannen vrouwen als kinders / sullen sonder onderscheydt vrij en los gelaten worden.

12. Sullen oock de Protestanten hebben d'exercitie van publijcke officieren.

13. Vergunnen die van La Tour haer versoeck van een Marckt.

14. En sal in de boven ghenoemde plaetse/ en de legitime successie niet weg genomen mogen werdẽ upt pretext van de Religie.

15. Geene Protestanten sullen totte Roomse Religie mogen gedwongen worden/ noch de kinderen van hare genomen worden/ of de knechjes sullen moeten 12. en de dochters 10. jaren out zijn.

16. De Protestanten sullen wel in getuygen der waerheyd als anders geloof meriteren: En sal men gheen Protestanten moghen beschimpen ofte injurieren.

17. Ende staen toe de Previlegen en vrydommẽ haer van outs gegunt/ so die van de drie Valeyen als van d'andere plaetsen.

18. De

18. De ministers en Predicanten over criminele saken ondersocht werdende / dese sullen als d'andere niet ten eersten voor ons gheciteert moghen worden/ maer eerste en tweede Jurisdictie mogen laten dienen.

19. Die buyten de confiscatie sullen geslotē zijn/ sullen alsulcke gronden en erven wesen van gedemolieerde huysen/ daermen Catholijcken Kercken en huysen sal willen bouwen.

20. Dese puncten willē wy van onse Officiers ende Dienaers geobserveert hebben / en sonder betalinghe ge-enregistreert.

De Buytenlantze Ghesanten tot Bern by een vergadert om een goede middel te beramen tot Accoort / horende van dees afgedwonghen Articulen/ waren seer misnoecht/ en protesteerden of dat het buyten haer consent geschiet geen stant en soude grijpen/ of datse indien daer yets onbehoorlijcks uyt na volgden/ dat sy daer geē schult aen wilden hebben; Doch is't Accoort nochtans ghebleven / en de gevluchte quamen uyt hare Holen/ toen nam een van hunne Predikanten de moeyte om te versaemelen der vermoorde Lichamen om die te doen begraven / en onder de selve waren 2278. Lijcken die hy kenden: Jammerlijcke Reliquien van Christenen lief de aen hun even naesten / en slechte aenlocksels voor Joden en Heydenen om Rooms Christen te worden. De Brabanders spottende met datte voorsz. Protestanten en den Protector so yverden om stil en vreedsaem dese Luyden in hun Valeyen weder te doen woonen/ songhen in hun Landt dusdanighen Tael:

Depuis l'accomodement des paisans des vallees rebelles, dans lequel le Duc de Savoije n'a pas voulu permettre aux Deputes de Berne de se soubscrire comme Mediateurs ainsi quil leur estoit ordonne par leurs Superieurs, l'Ambassadeur de Franse est retourne a Turin avec lesdits Deputes, aupres desquels sont aussi venus 3. desdits paisans, qui ont charge des autres d'aller en Angleterre, rendre conte de leurs affaires au Protecteur, lequel on asseure avoir dessein de se faire eslire chef universel de tous les sectaires et Hereticques qui sont en divers lieux de la Chrestienté.

Nauwlijcks en was in Piedmont de onrust dus wijt geslist/ of den selfden stoocker sweef den over Switzerlant: Te ‡ Swijts waren wel 40. Roomse Personen/ daer onder Adelijcke/ die ghehoort hebbende wat bedroch en wreetheyt de Jesuyten aen d'Arme Vaudoisen hadden gedaen/ vielen af/ en wierden eenighe Mennist maer de meeste Gereformeert: Hier over heeft de Roomse Geestelijckheydt gestoort/ al die 't niet ontvluchten doen vangen / poghende die in den

Kercker

‡ Sweyts is een kleyn Gehucht en Rooms/ van haer heeft Switserlant de naem.

Kercker tot haer opinie te brengen/ maer te vergeefs: Dies doen sy eerst de Mennisten/ en daer na d'andere dooden / en dese en de ghevluchte al hunne goederen confisqueren: Daer door hebben de geintereſſeerde by d'andere Cantons geklaecht/ die tot verscheyden Byeenkomsten haer ijver toonende/ die van Swijts noch tot reden/ ofte tot observatie van 't ghemeen Verbont konden brenghen /t' elckens met seer spijtich onthael de Mediatoors besegende/ onder desen sin: Wat moeyt ghy u met onse zaken, elck koockt aen zyn haert so hy't eten wil, wy moeyen ons met uwer Steden zaken niet, gaet als wy, blyft en doet binnẽ u Limiten wat u gelieft, en doet met ons gelyck wy met uw, men moet daer me komt geen Wetten maken, maer vinden, en sich daer na reguleren, &c.

Toch seyden de Protestantse Cantons daer op / Dat soodanighe generale Termen niet met al waren / en oock datse niet anders van hun eyschten als soodanige handeling aen de afgevallen Roomsche/ gelijck sy voortijts aen afgevallen Protestanten hadden gedaen/etc. Maer de Mediatoors klopten by die van Swijts voor een Dooff Mans Deur/ alsa die eyndlingh zeyden/ Zy waren Souverain/ en het waren maer Ketters daer men voor sprack / die wilden sy straffen soo het hun geviel/etc. Hier op raeckt gants Switserlandt in de Wapenen/ en yder schrijft aen zijn Geloofs-genoten om hulp / dies keeren uyt kracht van 't Verbont al de Switsers in vremde Landen sijnde naer huys: In somma / dese oude Krijchs-helden waren seer op malkandert verbittert/ so dat in weynigh dagen het dootslaen en verwoesten onder hun begost.

Prins Tomas van Savoyen den 25. July met 't Franse Legher de befaemde en stercke stadt Pavia hebbende beleghert/ wiert van den Gouverneur Graef Galeasse Trotti so wel beantwoort/tot dat het Spaens ontset uyt Milanen by Genua aengelant/ de Francoysen soo verschrickten/dat sy tusschen den 13. en 14. Septemb. 's nachts 't Belech verlieten/ schandelijck veel Treyn/ siecken en gesonde in de handen harer Vijanden latende/ Prins Tomas kreech den Derden daechse Koorts/daer hy te Turin af storf/ den Hertoch van Modene wiert in zijn schouder gequetst / en in dit Belech verlooren de Francoisen wel 8000. Man/ daer onder die 3. Regimenten Soldat en die de Protestanten in Piemont soo barbarisch hadden vermoort ende gehandelt.

DEn 16. Sept. 1655. quamen d'Indianen voor 't Fort Nieu Amsterdam omtrent 5 a 600. sterck/seggende sy wilden uyt vechten teghen de Noortse Wilden : d'Ingesetenen murmureerden hier over / te meer den Generael Stuyvesant na de Zuyt Rivier was om de Forten van de E. Compagnie te bemachtighen / die de Sweden aldaer van de Hollanders hadden geoccupeert / onder and're het gedemolieerde Fort Casimirus / doch als Stuyvesant daer quam hebben sy op 't eerste schot haer over gegeven/ en so deden oock die van d'andere plaetsen/ so dat alles wel is gesuccedeert / en verricht sonder eenich bloet vergieten : Derwaert waren al de Soldaten en kracht van 't Lant / mede de beste Wapenen/ en insonderheyt so misten men 't goet beleyt van Generael Stuyvesant : Over dach verspreyden haer d'Indiaenen / en deden groot ghewelt aen eenige/in sonderheyt aen Mr. Isaac Alberton/en scheelden weynich oft hadden hantgemeen geworden / maer eenen Capit. Scharborgh voor 't huys met zijn Schip op de Reede legghende/ haelde zijn geschut te boort/ en doe de Wilden dat sagen verlieten sy het Huys : Dan haer wiert door ordre van den Raedt ghelast niet in 't Fort oft binnen de Stadt te komen met haer Geweer/ en mede dat sy mosten voor Sonnen ondergangh vertrecken na 't Noten Eylant / 'twelck sy seyden te sullen doen / dan naderhant wilden zy niet : Waerom de Borgery in 't Geweer quam : Middelertijt wiert Capit. Paulus Leendertsz. ghedreyght met een Byl / doch wiert den Indiaen belet/evenwel alles raeckten in rumoer/een weynich daer na wiert de ronde ghedaen / en vonden de Indianen stil / de meeste Burgery wiert ghelast na huys te gaen / daer op quam een geroep van Vrouwen en Kinders/ Och Borghers staet ons by, help och help , waer op een goede partye met haer Geweer strackx by d'Indianen geraeckten / gevende vuyr op malkanderen/in welcke Charges 2. van de Nederlanders doot bleven en 2. gequetst/ daer mede vluchten d'Indianen/ en staken aen de zijde van Nieu Amsterdam verscheyden huysen in brant / vermoordende veel volckx/ den E. Sr. Johannes van Beeck was in 't wederkomen van van der Doncken/ in 't Witte Paerts Jol / d'Indiaenen haer siende sloegen ders ondergeschreven in 't voorn. Jol doot/Joh: van Beeck/den Schipper van 't Witte Paert/ en noch 4. andere/ die zy so in haer bloet na die van 't Fort toe lieten dryven / onder de voorsz. dooden lach een Negrin die swaerlijck was gequetst/ dan was noch levende / sy namen uytte boot gevangen Maria Verlet met haer kint/Judith en Sara Verlet/voortgaende sloegen noch 28. Menschen doot tot A. v. Doncken/ 2. dagen daer na namen sy het Staten Eylant in / schooten 7. man doot/ en namen de rest gevangen : Onderwijl is den Gen: Stuyvesant van de Suyt Revier weder gekeert/ 'twelck d'Indianen vernemende/begonden fijn te spreken/gaven de Dochters van Verlet wederom met d'andere

dere gevanghens/die ſy alreede ten Boſſchewaert in't Lant hadden ge-voert: Ende wyders beloofden zy haer ſtil te houden: (Hier door mogen de Nederlanders in die ghewesten leeren / hoe quaet het is de Indianen ſelfs te wapenen/ en haer Rapiers en Roers te verkoopen : Dat al zijn deſelve maer Barbaren/ zy nochtans de macht hebbende / bequaem zijn veel quaets te konnen doen.) Den 3. Novemb. vertrocken van Nieu Amſterdam de ſchepen de Vergulde Beer / de Bonte Koe/ en 't Witte Paert/ ſeylden van daer in 48. dagen tot Plemuyen/ mede brengende de Sweedſe Commandant en Soldaten dieſe op de Suyt Revier gehaelt hadden/ en in Hollant komende hebben elck zijns weegs laten gaen.

Den 18. Sept. ſnachts zijn in den Hage op de gevanghen-poort gebracht Jan van Meſſen/ Opper-klerck van den Heer Raet Penſionaris van Hollant Mr. Johan de Wit / hebbende nu achter een drie Raedt-Penſionariſſen van Hollandt bedient: Als mede den Rentmeeſter van Prins Willem genaemt Dirck van Ruyven met zijn Huyſvrou: Men heeft hun ſeer nau met Zoldaten bewaert / ſoo langh tot eenige Gecommitteerden uyt 't Hof Provinciael hun on-derſocht hebbende / zy dees genadighe ſentencie ontfinghen / ſijnde met eenen daer in vervaet de ſomme van hare Valſcheden.

ALſoo Johan van Meſſen / geboren alhier in den Hage/ eerſte Klerck van den Heere Raed Penſionaris van Hollant ende Weſtvrieſlant / jegenwoordich gevangen op de Voor-poorte van deſen Hove/den ſelven Hove buyten pyne ende banden van yſere bekent heeft / dat alhoewel hy gevangen Jaerlijckx tractement van Hollant is genietende/ ende in het Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van Hollant hem is afgenomen den Eed van getrouwicheyd ende ſecreteſſe / ende hy dien volghende acces heeft gehad tot alle ſo ſecreete als publijcke Reſolutien / ende andere Acten / oft geſchriften van Staet / mitſgaders tot alle Minuten van Brieven by gemelten Raedt Penſionaris/ volgens zijne Inſtructien aen andere geſchreven / als mede tot de originele Brieven/die wederom by anderen aen den ſelven Heere Raedt Penſionaris / ghedurende den tijt van de voorſz. zijne functie geſchreven zijn/ſulcks dat op hem alle vertrouwen wierde ghestelt / oock ſo verre dat hy gevangen onder hem heeft gehad/en den ſelven mede toe vertrout zijn geweeſt honderden/ofte menichte van Blancos/daer onder geſchreven ſtont/Uwen dienſtwilligen dienaer/ofte uwer Excel. ootmoedigen dienaer/met den datum van dien in margine / mitſgaders ondertEyckinghe van de naem van de voorſz. Heer Raedt Penſionaris/ ſonder dat hy nochtans de ſelve buyten ordre ofte kenniſſe ſoude ghevult ofte gecommuniceert hebben / als aen de Leden van Hollant/ofte andere confidente Vrunden/ aen de welcke d' ſelve gemeenlijck wierden geaddreſſeert : Hy gevangen dies niet tegenſtaende/uyt een miſnoegen/ 'twelck hy tegens den ſelven Heer Raedt Penſionaris/ſonder reden hadde op genomen/nu omtrent over de twee Jaren geleden/aen Dirck van Ruyven/ mede gevangen alhier/gecommuniceert/ ende bekent gemaeckt allerley ſecrete Reſolutien van de Regeringe ende andere Acten/ende geſchriften/ ſoo den Staet als den voornoemden Heere Raedt Penſionaris amps halven concernerende/ ſonder nochtans daer van eyt eenighe recompenſe te hebben genoten/niet tegenſtaende hem 't ſelve by den voornoemden van Ruyven wel ſoude weſen gepreſenteert/ ende aen geboden. Dat hy gevangen dien volgende aen den ſelven van Ruyven oock heeft gecommuniceert den inhoude van verſcheyde Brieven van de meer genoemde Heere Raed Penſionaris / aen de Heeren van Beverningh ende Nieupoort/Ambaſſadeurs in Engelant geſchreven/oock ſomwijlen aen den ſelven heeft vertoont de Minuten der ſelver. Dat hy gevanghen op verſcheyden malen/ ſo wanneer de Vergaderinghe van de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van Hollant en Weſt-vrieſlant gheſcheyden was / aen den ſelven van

 Ruyven

Ruyven heeft open geleyt ende vertoont alle Resolutien / die by de handt van den selven Heer Raedt Pensionaris/ofte wel by hem gevangen/ geschreven waren/ ten eynde hy soude mogen sien/ watter gedurende de selve Vergaderinge al gepasseert was/ rakende den Heere Prince van Orangien / ofte die op den selven/ ofte op de bewuste seclusie eenige reflexie hadden ; ende specialyck die waren concernerende des selfs Heere Princens geallieerden ; als namentlijck den Coninck van Schotlant / den Heere Cheur-Vorst van Brandenburgh/ den Heere Hertoch van Glocester ; als mede het Tresorierschap Generael van de Vereenichde Nederlanden / ende dat hy den voornoemden van Ruyven alles heeft laten uyt trecken/ selfs oock in syne absentie. Dat hy gevangen sedert eenigen tijt vernomen hebbende/ dat den voornoemden van Ruyven de voorsz. gecommuniceerde Resolutien te veel divulgeerde / ende daer mede zijn profijt dede/ de voorsz. correspondentie heeft beginnen af te snijden/ ende wat van consideratie was/ selfs gecommuniceert heeft aen seeckere hooge stants Persoon/ buyten de Provincie van Hollant. Dat hy aen den gemelten hooge stants Persoon/ by Missive zijn misnoegen daer over getoont / ende des selfs faveur ende intercessie in sekere sake implorerende / inde selve Missive geschreven heeft/ dat hy door het beneficie aldaer vermelt/ verplicht soude blijven met hasard van lyf ende goet/ ja met perijckel vande ruyne van zijnen gantsche familie/ 'tselve faveur t'allen tyden met noch te doene diensten danckbaerlijck te sullen erkennen. Dat tusschen hem gevangen/ ende den voornoemden van Ruyven eenige voorslaghen gedaen zijn/ om Meester te werden van seecker Koffer ten huyse van de ghemelte Heere Raedt Pensionaris/ daer inne onder anderen was op gheslooten seeckere secrete Missive by de Heeren Beverningh en Nieupoort/ op den 15. Aprillis des voorleden Jaers 1654. aen opgemelte Ed: Groot Mogende Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant geschreven. Dat hy gevanghen met indignatie van sich heeft gegheven uyt de voorgeroerde Missiven van den 15. April voorsz. (die hy oock verklaert dat in de Vergaderinghe van de ghemelte hare Ed. Groot Mog. is voorgelesen) te sullen blijcken/ datter noch eenighe resteerende Articulen waren / daer yets achter mochte schuylen : Ja dat selfs den meer ghemelten Heere Raedt Pensionaris/ by Missive daer over de voornoemde Heeren van Beverningh ende Nieupoort van onvoorsichtichheydt soude hebben getaxeert / met by voeginghe / dat eenighe Leeden van de Hoochgemelt haere Ed. Groot Mog. Vergaderinghe / daer uyt ombrage nemende/ soude hebben geoordeelt/ dat daer yets/ als boven/ achter schuylen moeste / daer nochtans de selve Missive na gesien / ende hem gevangen voor gehouden zijnde/ bevonden is/ niet ter werelt te contineren / waer door eenighe soodanige suspicie soude kunnen werden veroorsaeckt. Dat op den lesten Mey 1654. ten huyse/ ende ten overstaen van hem gevanghen / by den voorsz. van Ruyven is geconcipieert/ ende met zijne communicatie geschreven seeckere Missive van wylen den Heere Pensionaris van Haerlem / in houdende dat op den 25. van de selve Maent / ofte op den tweeden Pincxterdach/ de Heeren Gecommitteerde Raden op het Huys te Swieten te gast gheweest zijnde / nevens den Heere Raedt Pensionaris / aldaer een scherpe aenteyckeninge soude getoucheert zijn/ raeckende het meer genoemde werck van Seclusie/ omme tegens die van Haerlem te Vergaderinghe van Hollant in gebragt te werden / ende op dat de Gedeputeerdens van de selve Stadt daer tegens geprepareert mochten komen/ in allen schijn/ als of het selve inder daet op den voorsz. Huyse was voor gevallen. Bekennende nochtans hy gevanghen / 'tselfde alleen in dier voegen met den voorsz. van Ruyven uyt presumptie te hebben ghediscoureert / ende dat den voorsz. Brief naer voorgaende lecture by hem geapprobeert / ende door zijne dienstmaecht bestelt is geweest. Dat in de voorsz. Missive eenighe Leeden van de Regeeringe alhier in Hollant genoemt werden ondanckbare ende verbasterde/ die hare onchristelijcke/ verdoemelijcke/ ongehoorde/ ende by alle Koningen ende Potentaten veroordeelde passien/ ende sucht-regeringe dagelijcks met eene dangereuse executie exerceeren. Datter in tegenwoordicheyt van hem gevangen in't gros soo nu soo dan eenighe discoursen zijn voorgevallen/ om den meer genoemde Heere Raed Pensionaris om te brengen / datmen den selven in syne Koets wel soude konnen doodt schieten / sonder daer van nochtans opt yet aen de Regeeringhe ofte Justitie / ofte oock aen den gemelten Heere Raedt Pensionaris te hebben bekent gemaeckt. Alle 'twelcke wesende saecken van consequentie/ die in een Landt van Justitie niet en behooren getolereert/ maer anderen ten exempele gestraft te werden. Soo ist/ dat 't voorsz. Hoff met rijpe deliberatie van Raede deurgesien ende overwoghen hebbende/ alle 'tgeene ter materie dienende is/ doende recht in den name ende van weghen de Ho. Overicheydt/ ende de Graefselickheyd van Hollant/ Seelant/ ende Vrieslant/ den voornoemden gevanghen verklaert heeft/ ende verklaert hem midts desen/ meyneedich/ eerloos/ ende infaem. Bant hem voorts ten eeuwigen dage uyt ten Landen van Hollandt/ Seelant/ Vrieslandt/ en Utrecht/ te ruymen de Haegh en Haegh-Ambacht binnen vier ende twintich uyren/ en d'andere Landen binnen drie daghen daer naer / sonder daer langer inne te blyven/ ofte immermeer weder te komen/ op peyne van aen den lijve gestraft te werden. Condemneert hem in de kosten syner ghevanckenisse / mitsgaders in mysen van Justitie / tot taxatie ende moderatie van den voorsz. Hove. Gedaen in den Haghe/ by de Heeren ende Meesters Johan Dedel President/

President / Hugo Block / Frederick Dorp / Heere van Maesdam / Diederick Sixti / Gualther de Raed / Aelbrecht Nierop / Willem Goes / Jacob vander Graeff / Pieter Ockerssen / ende Adriaen Aelmonde / Raedtsluyden van Hollant / ende gepronuncheert den 27. Octobris 1655. In kennisse van my.

Adr. Pots.

ALsoo Dirck van Ruyven / geboren alhier in den Hage / tegenwoordich gevangen op de Voor-Poorte van desen Hove / den selven Hove / buyten pijne en banden van ysere bekent heeft; dat niet tegenstaende hem Gevanghen (wesende een Ingesetenen / ende geboren Onderdaen van de Ed. Groot Mo. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant) wel bekent was dat Johan van Messen / eerste Klerck van den Heere Raedt Pensionaris van den selven Lande / was in dienst / ende onder eede van secretesse; hy Gevangen den voorsz. van Messen echter daer toe heeft bewoogen dat hy ontrent / ofte metten beginne van den Jare 1654. van den selven heeft weten te bekomen alle Resolutien van Staet / soo secrete / als andere / die hy heeft begeert / ende meynde considerabel te wesen: Dat hy gevangen tot dien eynde somwylen ten huyse van den voornoemden van Messen is gegaen / (sonderlinge gedurende de handelinge in Engelant / en voornamelijck des Vrydaechs (als wanneer de Post van hier ghewoon is derwaerts te vertrecken) blyvende oock dickmaels den selven van Messen vergasten / ende dat alsdan aen hem gevangen vertoont zijn allerley Minuten van Resolutien / geschreven by de hant van den wel gemelten Heere Raedt Pensionaris / die geduerende / als dan gehoudene Vergaderinghe van de boven-ghemelte Heeren Staten ghenomen / ende de voorsz. negotiatie concernerende waren; Dat hy gevanghen dan wederom de voorsz. Resolutien gecommuniceert / ende bekent gemaeckt heeft sekeren hoogen Stants persoon buyten dese Provincie. Dat al hoe wel hy gevangen verklaert / ende bekent / niet te kunnen segghen / dat het poinct van seclusie / raeckende het employ van den Heere Prince van Orangie / hier te Lande soude zijn gefabriceert / ofte gepractiseert; ende den voorsz. van Messen insgelijcks heeft bekent / dat hy sulcx uyt de brieven van den wel gemelten Heere Raedt Pensionaris aen de Heeren van Beverningh ende Nieupoort / Ambassadeurs in Engelant / ende wederom van de selve Heeren aen den ged. Heere Raedt Pensionaris geschreven / noyt en had konnen bemercké! Maer dat hy ter contrarie uyt de selve brieven wel gesien heeft / ende den Hove oock ten vollen / ende ten genoegen is gebleken / dat den meer gemelten Heere Raedt Pensionaris aen de voorsz. Heeren van Beverningh ende Nieupoort iteratívelijck heeft geschreven / ende seer instantelijcken geinsisteert / dat sy by den Heere Protector van de Republijcke van Engelandt soude uytwercken / dat hy sich van den eysch van de Acte van seclusie mochte laten diverteren / ende hem het Temperament by de Ho. Mo. Heeren Staten Generael op den negenthienden Februarij 1654. gearresteert / wel soude willen laten gevallen; ende dat insgelijcks oock door de gemelten Heeren van Beverningh ende Nieupoort / by den hooch-gemelten Heere Protector met gedurige bekommeringe daer toe seer is gelabourceert: Hy gevangen nochtans onderstaen heeft aen den Heere Jonghstal / mede Ambassadeur aldaer / in sekere zijne Missive te schryven / dat men alhier een schelm-stuck jeghens op-gemelte Heere Prince voor hadde. Dat hy gevangen den gemelten Heere van Berverningh opentlijck / ende genoechsaem met groote exclamatien is na gevende / dat hy de bove genoemde Acte van seclusie aen den hooch gemelten Heere Protector van de voorsz. Republijcke van Engelant soude hebben over gegeven; niet tegenstaende hem neffens de andere Heeren Ambassadeurs 't selve by Resolutie van de hooch-gemelte Heeren Staten Generael van den sesten Juny 1654. soude zijn geinterdiceert / daer nochtans de voorsz. Resoultie onder den Hove geexhibeert / ende hem gevanghen vertoont zijnde / bevonden is / dat de selve geen de minste prohibitive last en is continerende: maer alleen tenderende / ten eynde de gemelte Heeren Ambassadeurs aen de hoochgemelte Heeren Staten Generael / souden hebben te senden Copye vande bovengenoemde Acte van seclusie / met de by voeginge van 'tgunt in de voorsz. sake verhandelt soude mogen zijn / ende vorder niet. Dat hy gevangen op den lesten Mey des voorsz. Jaers 1654. met zijn hant ten huyse van den voornoemden van Messen / ende met des selfs communicatie / geminuteert ende geschreven heeft sekeren brief aen wylen den Pensionaris der Stadt Haerlem / in houdende dat den Heere van Swieten / op den tweeden Pincxter-dach des selven jaers de Heeren Gecommitteerde Raden / met den Heere Raedt Pensionaris op den huyse van Swieten te gast genoodicht hebbende / aldaer een scherpe aenteyckeninge / rakende het werck van de voorsz. seclusie / getaurijceert soude zijn / om by de Heeren van Amsterdam tegens de Heeren van Haerlem ter Vergaderinghe van de Ed: Groot Mo. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant in gebracht te werden; daer by voegende / dat het noodich was / dat de Gedeputeerden der gemelte stadt Haerlem / daer tegens geprepareert soude komen met sodanige vigoreuse verklaringe / tegens het gemelte Amsterdamse Protest / als de selve tot justificatie van hare voorige aenteyckeninge bevinden soude te behooren / poserende mede specialijck in de voorsz. Missive / dat

Mae/ dat hy alle 't ſelve uyt eene van de Heeren Broetſchappen der Stede Amſterdam (wien de Wijn meeſter was) onder het glaeſ ken ſoude hebben getapt/ alhoewel hy gevangen (als boven) bekent heeft 't ſelve alleen uyt preſumptie/ ende uyt den mont van den voornoemden van Meſſen te hebben geſchreven/ ende noyt dies aen gaende uyt eenige van de Broetſchappen der voorſz. Stede yets te hebben verſtaen / gelijck oock den Hove volkomentlijck is ghebleecken / dat ten voorſz. tyde op den voorſz. huyſe van Swieten niet diergelijcken is voor gevallen/ ofte gepaſſeert. Dat hy gevanghen by de voorſz. Miſſive/ ſommighe Leden van de Regeeringe alhier in Hollant is noemende Ondanckbare / en Verbaſterde/ die hare onchriſtelijcke/ verdoemelijcke/ ongehoorde / ende by alle Coningen/ ende Potentaten veroordeelde paſſien/ ende ſucht-regeringe / dagelijcks met eene dangereuſe executie exerceren. Dat hy gevangen aen ſeker hooge Stants perſoon voor geſlagen / ende daer op geinſiſteert heeft / datmen op den naem van den Coningh van Schotlant een Galjot ſoude uyt ſenden / oock op den bodem van den Coningh van Hiſpanien eenighe Soldaten / ofte ander Volck uyt maecken / om de brieven van de voor gemelte Heeren Ambaſſadeurs van Engelant/ af te ſetten/ ende te intercipieren/ daer toe oock by hem gevangen / eenighe perſoonen genomineert/ ende voor geſlagen zijn; hoe wel midts d'abſentie van de ſelve / daer op geen verder vervolgh en is geweeſt : Dat tuſſchen hem gevangen ende den voornoemden van Meſſen / oock voorſlagen zijn gedaen / om Meeſter te werden van ſeecker Koffer / ten huyſe van den hooch-gemelte Heere Raedt Penſionaris / daer inne ſy meynden te beruſten de ſecreete Papieren ende Negotiatie van Engelandt concernerende / hoe wel hy ghevanghen verklaert / niet goet gevonden te hebben daer op te inſiſteren / alſoo zijne correſpondentie daer mede af ghebroocken ſoude zijn gheweeſt. Dat hy ghevanghen / gheſchreven ende in gheſtelt heeft ſeeker Geſchrifte/ 't welcke hy noemt een Journael/ ghetrocken uytte Brieven van de ghemelte Heeren van Beverningh ende Nieupoort / ende den Heere Raedt Penſionaris / als mede uyt 't geen hem verders by den voorſz. van Meſſen is gecommuniceert : Dat hy van den inhoude van 't ſelve Journael/ van dach tot dach omſtandich heeft gedient aen ſeker hooge Stants-perſoon in employ/ en bedieninge van andere Provincien. Dat hy daer inne in 't lange heeft verhaelt/ en met zijn eyghen hant geſchreven / dat den gemelten Heere Raedt Penſionaris op den twaelfden Juny 1654. (alhoewel hy daer na voor geeft/ dat het ſelve ſoude voor gevallen zijn in de Maent Mey daer te vooren) door den ordinaris Poſt ofte Bode/ aen de boven gemelte Heere van Beverningh ende Nieupoort ſoude hebben geſchrevẽ/ dat men den hooch-gemelten Heere Protector ſoude in de mont geven/ dat hy alle de Scheepſmacht van Engelant/ voor 't Eylant Walcheren wilde ſenden/ de See-gaten al ſulcks beſettende / dat daer geen ſchip noch in noch uyt en konde komen/ alle de Zeeuſche Schepen op vangende / waer door de Commercie t' eenemael ſtille ſtaende / de Heeren Staten door hulp van de Gemeente geconſtringeert ſouden zijn/ om haer met de Heeren Staten van Hollant te conformeren / ende dat ſy Ambaſſadeurs daer beneffens by den hooch-gemelten Heer Protector ſouden ſoecken uyt te wercken / dat hy verklaringhe ſoude doen / van niet te kunnen geruſt zijn / ten zy hem toe geſtaen wierde/ om Engelſch Guarniſoen in eenige Steden van Zeelant te leggen/ ende 't ſelve geeffectueert zijnde/ dat men alſdan na de comportementen van de andere Provintien/ ende na den gerequireerden noodt/ verder ſoude delibereren/ om eenich Krijchs-volck van de ſelve Natie/ onder een Engelſch Generael/ alhier in Hollant te brengen. Al hoe wel hy gevangen bekent ſulcks op geen ander fondament in 't voorſz. Journael geſtelt te hebben/ dan alleen/ dat hy 't ſelve van de voorſz. van Meſſen ſoude hebben verſtaen/ ofte uyt geſchreven uyt een Extract/ 't welcke hem de voorſz. van Meſſen geſeyt ſoude hebben / uyt de voorſz. Miſſive getrocken te zijn / ſonder dat hy gevangen / daer van oyt eenige Brieven geſien hadde : Daer nochtans den voorſz. van Meſſen op de confrontatie jegens hem gevanghen gedaen / niet alleen heeft verklaert/ ſulcks aen hem gevangen / niet te hebben/ ofte geſuppediteert/ maer oock bekent / dat hy daer van noyt yets verſtaen/ nochte eenige Brieven geſien heeft. Dat hy gevangen in 't voorſz. Journael/ mede genarreert / ende geſtelt heeft/ dat den meer genoemden Heere Raedt Penſionaris op den 28. Auguſti des Jaer 1654. aen de voorſz. Heeren van Beverningh ende Nieupoort geſchreven ſoude hebben dat de ſelve den ged. Heere Protector ſouden in den mont geven/ om van de Croone van Vranckrijck te eyſſchen/ dat den Koningh van Schotlant/ met zyne twee Heeren Broeders/ ende twintich andere gequalificeerde Heeren / haer uyt Vranckrijck ſouden hebben te retireren/ ende daer uyt te houden/ of dat hy anderſints geen Tractaet met den ged. Coning en wilde in gaen/ niet tegenſtaende hy gevangen/ ende oock den ged. van Meſſen op de voorſz. confrontatie geſamelijckt hebben bekent/ en verklaert dat ſy beyde uyt de Brieven van den Heere Raedt Penſionaris hebben beſpeurt / dat hy alle devoiren heeft aen ghewent / ten eynde de Negotiatie van den Heere Ambaſſadeur van Vranckrijck in Engelant mochte werden geavanceert/ en het Tractaet tuſſchen deſelve werde voltrocken ; en dat ſy verſcheyden Miſſiven/ by de ged. Heere Raedt Penſionaris geſchreven/ geleſen hebben/ daer uyt blijckende was dat hy alle verhinderingen in den voortganck van het voorſz. Tractaet / heeft ſoecken wech te nemen ;

onaengeſien

onaengesien den voorsz. van Messen op de voorsz. confrontatie wijders mede heeft verklaert/ noyt aen hem gevangen geseyt te hebben/ dat den gemelte Heere Raedt Pensionaris 'tgeene voor geschreven is aen de gemelte Heeren van Beverning en Nieupoort soude hebben geschreven; bekennende daer benevens mede den ged. van Messen/ dat den selven Heere Raedt Pensionaris/zijns weten/ sulcks noyt geschreven heeft/en oock uyt de Missiven van de boven genoemde Heeren van Beverningh en Nieupoort van den 7. Augusti met de hant van den selven van Messen ontcijffert/ en aen hem ghevangen vertoont/blijckende is/ dat al voor date van de selve Missive/en sulcks lange voor den 7. Augusti voorsz./op het ged. poinct seer instantelijck by den ged. Heere Protector was geinsisteert: Dat hy gevangen den ged. Heere Raedt Pensionaris so by monde als by geschrifte na gegeven heeft/ dat hy aende Heeren van Beverning en Nieupoort/soude geschreven hebben sekere Missive/mede brengende/dat het Haerlems Garen in Engelant mochte werden verboden/seggende daer van de Minute by den gemelten Heere Raedt Pensionaris selver geconcipieert/ ofte by den ged. van Messen uytgeschreven gesien te hebben/ daer nochtans de voren geallegeerde Missive in 't ged. Journael coppelijck geinfereert/ in voegen als de selve aldaer met de handt van hem Gevangen is geschreven/ (die hy verklaert heeft also van woorde te woorde uyt de Minute te wesen gecopieert) sulcks niet en is continerende. Dat mede hy gevangen in het ged. Journael gestelt en geinfereert heeft/ dat seker notabel Officier by hem aldaer genoemt/ aen den ged. Heere Raedt Pensionaris soude hebben geschreven ende hem voor den Hove van Hollant verklaert/met presentatie van aldaer te willen komen als 'tnoot dede/ niet tegenstaende den origenelen brief aen hem vertoont/en voor gelesen zijnde/ diergelijcke woorden of discoursen mede niet en is continerende/maer alleen eenighe complimenten ofte bedanckingen in generale termen/sonder verder; dat hy in 't selve Journael de Deductie by de Ed: Gr. Mog. H. Staten van Hollant en West-vrieslant op den 25. July des voorsz. Jaers gearresteert/is noemende met den naem van Monster/traducerende daer by oock verscheyde Heeren uytte Provincien/ter Generaliteyt gedeputeert/ noemende eene der selver een Guyt/ een Hollander in zijn huyt/diffamerende en accuserende daer by oock Ministers van Vorsten/ en Princen/ oock notable Dienaers van den Heere Prince van Orangien/ende generalijcken allerley Stants-persoonen/Burgermeesteren en Regenten in de Steden van de and're Provincien/ Predikanten/Officieren van Militie/en andere: Zijnde 'tselve Journael wyders noch vervult met veele andere versierselen/ verdraeyingen/lasteringen/ en calumnien van gelijcke stoffe/ ende nature. Bekenende hy gevanghen mede van intentie geweest te zijn/om 't selve Journael aen den Heere Prince van Orangen/ als hy tot zijne Jaren gekomen soude wesen/ te communiceren/ hoewel hy is voorgevende/ het selve tot noch toe aen niemant/ als aen sekere hooge Stants persoon/ en den ged. van Messen bekent gemaeckt/en gecommuniceert te hebben/seggende alhier geresideert te hebben als Agent/ van de Provincien van Vrieslant/ Over-Yssel en Groeningen. Alle 'twelcke wesende saken van quade consequentie/evidentelijcken alleen tenderende/omme de Regeeringe alhier Odiens/eenige notable Ministers te traduceren/ en verdacht te maecken/ oock den ged. Heere Prince van Orangie/ ende andere hooge Stants-persoonen/ tegens de Persoonen in de ged. Journael gementioneert op te hitsen/ daer uyt t'zijner tijt groote ende droevighe onheylen soude hebben kunnen ontstaen/ en te verwachten stonden/ tot ontrustinghe van den Staet/ 'twelcke in een Lant van Justitie niet getolereert maer andere ten exempele dient gestraft te werden. Soo Ist/dat het ged Hoff met rijpe deliberatie van Raede deurgesien en overwogē hebbende/alle 'tgeene ter materie dienende is/ doende recht in den name en van weghen de hooge Overicheyt ende Graeffelijckheydt van Hollant/Seelant en Vrieslant/ den ged. gevangen gebannen heeft/ende Bant mitsoeyen voor den tijt van thien Jaren uytten Lande van Hollant/ Seelant/ Vrieslant ende Utrecht/ te ruymen den Haegh en Haegh Ambacht/ binnen 24. uren/ ende d'andere Landen binnen drie dagen daer na/ sonder daer langher inne te blyven/ ofte gedurende den selven tijt daer weder te komen/op peyne van aen den lyve gestraft te werden/ ende condemneert hem mede in de kosten van zyne gevanckenisse/nuitsgaders inde misen van Justitie/ tot taxatie ende moderatie van den ged. Hove. Gedaen in den Hage/by de Heeren en Meesters Johan Dedel/ President/Hugo Block/ Fredrick van Dorp/Heere van Maesdam/Diederick Sierti/Gualther de Raedt/Aelbrecht Nierop/ Willem Goes/Jacob van der Graef/ Pieter Ockersz./ende Adriaen van Aelmonde/ Raeds-luyden van Hollant/ende gepronuncieert den 27. October 1655. In kenisse van my/

Ad. Pots.

Den 27. Octob. heeft 't Hof van Hollant 't voorsz. Iournael by D. v. Ruyven verdicht, verklaert te wesen vals, schandaleus en seditieus, verbiedende 'tselve in 't geheel oft ten deel aen yder onder hem te houden, op pœne, als Pertur. &c.

De

De Protector gaf in Sept. een Manifest tegen Spangen uyt/ behelsende een Verhael van al de schade en injurien in West-indien over 60. jaren d'Engelse aen gedaen: En of wel d'Engelsen niemant daer toe eygenaers kenden als hun selfs/dewijl Westidien hun by dē Paus by gifte was gegeven/ so en erkende den Protector nochtans sodanighe macht des Paus niet / maer vont veel eer hem schuldich het Engels (en oock het Indiaens bloet) by de Spangiaerden vergoten/ te wreken : De wijl de Spangiaerden soo onrechtveerdich en Barbaris daer haddē geleeft: Was het te meer onverdragelijck: Na dien Godt alle Natien en Menschen van een bloet gemaeckt heeft/ om op 't Aengesicht der Aerden te woonen / en de tijden en woonplaetsen te vooren gestelt en geordonneert : Dat oock Spangien de oude Verbonten met Engelant op gerecht niet en heeft ghe-observeert : De moort van den Engelsen Gezant Ascham niet gestraft: Ende nu eyndelijck selfs mettet arresteeren van de Engelse kooplupden hare Goederen en schepen door geheel Spangien/aller eerst had begost een querelle en Oorloch te stabileren/met breder aen tekeninge in't Manifest selfs te sien.

October 1655.

EEn geduyrige Regen van 6. Weken lang beangste Engelant en Schotlant soodanigh / datter groot ghebreck van Levensmiddelen en schade op 't Lant geschiede/ principael in Northumberlant/ daer 't Lant en de Revieren vol water swalpende/ endlingh de Vloet met een schrickelijck gedruys na de Zee stortende/ eenige schepen te gronde sloegh : Het gewas/ Cooren/ en Hop/ dat door al den Reghen noch onverrot was gebleven/ wiert van 't Velt in groote meenichte mette stercke stroom in Zee gevoert: Waer uyt een grooten hongersnoot onder Menschē en Beesten is ontstaen/ daer op volgden sterfte en Dierte / want het Graen sloegh de gantse helft op.

Den 4. Octob. heeft den Keurvorst van Brandenburgh te Duysborgh ingevoert de H. Professoren tot een Academie of Hoge school.

Den 7. dito hebben die van den Gerechte van Utrecht verklaert/ dattet gedruckt Geschrift ghemaeckt en uytgegeven in Junio laetst/ tot

tot laster van Carel de Maets en Gijsbert Voet/ is vals/ en by een ander doleuselijck gefabriceert Libel/ ordonnerende dat een der ghedruckte Exemplaren door een stadts Deurwaerder in d'Audientie des Gerechts sal worden gescheurt.

Den 20. deser is de Princesse Emilia (komende van Berlin) tot Amsterdam by de E. Achtb. Magistraet treffelijck verwillekomt/ wordende langst den Amstel met gecierde Roep-Jachten ingehaelt/ onderwijl langhst den Wech de Ruyterije / op de Bruch en Wallen het Geschut/ en rontsom duysenden van kijckers oock den In-tocht verheerlijckten: Hare Doorl. wierde met Jachten rontsom het Y geroept/ besach oock 't Nieu stadthuys/etc. En alhier wel getracteert zijnde/ toogh na Haerlem/ wordende daer oock van de Achtb. Magistraet verwillekomt/ ende op 't Princen Hof loffelijck getracteert: Van hier na den Haghe keerende /; is zy by zijn Gen. Prins Willem in 't Bos te gemoet gereden/ en gesaluteert.

Den Vice-Admirael Michiel de Ruyter was nu de straet in gezeylt/ daer hy de Koopvaerders met 12. schepen ghe leyde/ en van de Vloot eens versteken zijnde/ gebeurdent / dat hy na sommige dagen by Nacht onder een Esquadron verviel/ dien hy oordeelden Turckse Rovers te zijn/ overmidts hy door de duysterheydt by hun was omcingelt eer hy 't wist: En hem wort uyt 't grootste schip terstont een Yser door de langte sijns schips geschoten/sonder yemand te dooden/ even wel de Ruyter hier over gestoort/beneffens noch dat hy een seer yvrich Bespringer en Opsoecker van Turckse Rovers is/ beveelt de Geschut-poorten te openen / op hun te vieren / en de Turck op zy te komen/ flucs ijlt yder te werck / en om datmen door de duysterheyt geen schepen kon kennen/ soo meenden d'andere dat het schip van de Ruyter oock een Turck was / te meer / om dat zy hem soo by Nacht door haer Vloot sagen zeylen sonder te raepen / 't welcke die ordinaris op den Roof varen voor een maxime hebben om de schepen eerse op hun hoede zijn t'overvallen: Doch Godt de Heer bewaerde hier de Nederlanders voor ongeval/en verweckte datter van de Ruiters Schip yemand tegens d'andere riep / Van waer 't Schip / daer terstont op geantwoort wiert/ Capiteyn Verburgh Van Amsterdam/ dadelijck roept de Ruyter hou dragende / en gebiedt niet te schieten/ en hy bevint dat dit zijn Esquadre was waer van hy was gedwaelt:

stucks worden de Lichten ontsteecken / en yder was verblijdt dat zy dit na zijnde ghevaer van elckander te vernielen dus ontquamen: Zy hebben hun in 4. Esquadres verdeelt / en na de Barbarise ende Spaense Kusten gewent/ daerse in 2. Maenden d'onderstaende Rovers namen en vernielden/ weshalven de Hollanders dappere eere in-leyden/ en voornamelijck wiert te Cadix/ Alikanten/Genua/Livorno en Venetien den Vice-Adm. de Ruyter hoog gepresen.

1. Een Turckse Barck met 2. stuckjens / tusschen Mallegom en Alikanten / daer 20. man op waren / den Capit. Amaro Dias een Renegaedt wiert aende Ree van Ruyters schip op geknoopt/ om dat hy bekende soo veele arme Christenen uyt Spangien in slaverny te hebben wech ghevoert zedert 12. Jaren herwaerts.

2. By Zale de Roode Fortuyn van Hamborgh met 36. stucken/ daer op waren 300. Zielen/doen stranden/ verlossende Christen slaven 10.

3. By Algiers een Turckse Fluyt aen strant gejaecht die gants vergingh.

4. Den Coningh van Polen a 36. stuckë 300. man/ by Larazzo doen stranden/ en in brant ghesteken / de Turcken salveerden hun met de boot/ Christen slaven daer van verlost 32.

5. Een Turckse prijs te Cadix op ghebraeht/ Christenen verlost 20.

6. Een Portugijs schip de Turcken ontjaegt.

7. 't Kat van Avonturen by Algiers aen strant gejaeght.

8. Een Fluyt met Vis verovert.

9. Een schip met Sout en 200. eters in de gront geschoten/Christen slaven verlost 50.

10. Een groot Portugijs schip/daer op verlost Christen Slaven 200.

11. Een schip met hout verovert.

12. Den Harder / a 32. st. 400. man/ Christen slaven verlost 60

13. Den Swarten Arent a 36. st. by Algiers aen strant gejaeght.

14. De Vergulden Arent / a 340. Turcken/ verlost Christen slaven 30.

15. St. Catharina in de gront geschoten by Algiers/ daer van Christenen gebercht. 200.

16/ 17/ 18. Drie Turckse scheepjens verovert.

Verlost samen 602. slaven.

In die tijdt wiert 't schip St. Chatarina van Genua by een Turcks schip met 42. stucken op de Spaense kust aen getast/ soo datte Genevoiser van 50. man maer 10. meer in 't leven had: En de Turcken entrende/vermeesteren 't boven schip daerse wel 2. uren Huys hielden/maer de Christenen van onder waechden de verdecken met sackjens Cruyt te doen op vliegen/'t welck so wel geluckte/dat al de Turcken daer mede op vloghen: de and're Turcken verlieten 't schip/en alsoo is den Schipper met 9. man te Alikantē in gelopen/daer hy strack van yder de behulpelijcke hant kreech.

Een Engels schip strande onder 't gebiedt van Salee/de Maets begaven hun te lande/daerse alle aen quamen/ en sich pooghende na Marocco te wenden/wierden alle gevangen en tot Slaven gemaeckt: Maer door goede voorspraeck zijn sy alle dese Maent weder te Londē gekomen/na datmen hun alreede doot en verloozen had geschat.

Als op den 27. deser de Spaense Vloot sterck 9. schepen van oorloge / 3. Duynkerckers / 6. Fregatten / 3. Branders / en veel kleyn Vaertuych / de Franse Vloot onder Duc de Vendosme op de Kust van Catalonien aentaste/ hielden sy beyde om de stilte maer schutgevaer: Maer de Francoisen den naesten dach met 10. schepen versterckt / deden toen de Spanjaerden onder Barcelonien retireren: Sonder datter meer schepen vernielt wierden / als alleen den Vice-Admirael vande Fransen. Tot St. Lucas quamen drie Galjoenen met Silver uyt Peru/ de andere dorf dent om d'Engelse die omtrent

trent de Habana kruysten niet wagen; en ten ware indien zy niet een dach te vooren waren gewaerschout geweest/souden op de Kust van N. Espagne in der Engelsen handen gevallen hebben. In Vlaenderen wonnen de Fransen noch Landrechie / St. Gislain en Conde / en bedorven de Troupen van wederzyden voorts 't gheheele Landt.

November 1655.

DEn Graef van Fuensaldaigne 't Opperste Bestier der Krijgs-Benden in 't Spaense Nederlant hebbende / selfs boven 't Bewint van den Aertshertoge Leopoldus / wiens naem wel ghespelt wiert/maer Fuensaldagnes woorden golden: Dit bracht den Prins van Condee in jalousie: En weder om Hertoch Francois van Lorainen kon niet lijden dat Condee boven hem geestimeert was/ [dit Out en quade beest van jalousije onder de Krijchs-Oversten is den slimsten kancker gheweest van veele Staeten / waer door niet alleen veel Landen en Steden / maer oock geheele Coningrijcken zijn verlooren: Vraecht niet waer en op wat tijt/ Spangien sal't u tot haer leetwesen getuyghen /] 't En behaechde Hertoch Francois oock niet dat nu de Condeese en dan de Spanjaerden hem voor een Kouljon te Brussel hielden/ somtijts onverstandigh noemden / maer het dede hem de meeste injurie/ dat dit zijn danck was van sulcken Croon eñ hare Ministers die zijn Broeder schandelijck hadden weg gevoert/ hem noch gevanghen houdende / en depossiderende van't gunt men aen hem Francois beloofden/doch de belofte niet gehouden had: Eñ wijders dat men de Soldaten onbetaelt en onvoorsien tot Dieven en Bedelaers maeckten/ so datte braefste Mannen t'Antwerpen voor de Jesuijte Kerckdeur mette Pluymen op de Hoedt liepen bedelen/ uyt loutere gierichheyt der Spaense Pagadors/die meer Silver voor hun te Duynkercken in een Jaer naer Spangien uyt het Lant dedẽ voeren/dan als den Koningh uyt West-in-dien daer binnen sont/etc. Dus ijlt Hertoch Francois om een beter Heer te dienen na de Franse kant: Fuenseldaigne hier van de lucht krijghende/ waerschout den Aertshertogh/ die dadelijck na Floret rijt/en be-edicht daer de principaelste Officiers der Loreynse Knechten op den 17. deser: Doch het wiert strack bekent dat Hertoch Francois Prins Carel sijn jongsten

sten soon den 19. 's nachts over Breda op Ceulen had weech geschict/ hy selfs met Ferdinandus zijn outste soon toghen na Vranckrijck/ daerse in dienst van die Croon met al de Lorepnse knechten aenghenomen zijn: Hier over is groote opspraeck en ontsteltenis in Brabant en Vlaenderen geweest: En 't onghenoegen der Inghesetenen wiert noch meer vermeerdert / om dat dien selven Avondt als men te Brussel de tijdinge kreegh datte Lorepnoisen over gelopen warẽ/ soo quam D. Alonso de Cardenax upt Engelant/ hebbende sijn Paspoort van den Protector gekregen/ aen d'Aertshertoch berichten dat Engelant niet meer was te papen met West-indise Vruchten / maer datse selver wilden gaen sien waer die blinckende Vruchten groeyden/etc. En dat Spangen sich getroosten most die bal af te kaetsen.

Toch om dese Tempeesten te stillen / versocht den Koningh van Spangien door bemiddelingh van den Paus een Eeuwighe Vrede met Vranckrijck / te meer / overmits die Croon met den Protector op't punct van Accorderen stont: Den Paus wel bewust hoe seer Spangien de rust diende / versloste niet totte geheele Bende der genoemde Geestelijcken in Christenrijck te schrijven / hun beveelende Godt te bidden om geluck in't tenteren der Algemeene Vrede onder de Roomse Prinsen: Dewijle Christenrijck groot perijckel liep / Door de Turcken tegens de Venetianen in't Oosten, van d'Afrikanen en Moren in't Zuyden, van Cromwel in't Westen, en ten Noorden van de Sweden en Moscoviters,&c. Dat Maria de Alderopperste Coninginne der Hemelen de Alderheyligste Maget en Moeder Gods diende gebeden om Vrede tusschẽ de Groote Monarchen Vranckryck eñ Spangen, welcken Vrede men moeste vertrouwen ende hopen door intercessie van de voorsz. MARIA, &c.

En den Paus sondt oock op dese tijdt zijnen Nuncius te Parijs/ die wegens den selven Drie Geschriften aen den Coningh leverden/ de welcke behelsden:

1. Dat Syne Maiesteyt van Vranckryck beliefden t' assisteren de Republick van Venetien, ende de Kroon Poolen.

2. Bedanckte den P. Syn Maiesteyt om dat hy de Duellen soo strict hadde verboden. En ten Derden,

Dat Syne Maiesteyt wilde consenteren tot een Vrede met Spangen.

Hier op voechde den Koningh tot Antwoort:

Dat hy tot volbrengingh van soo een Heylich Werck genegen was, Spangen mocht (gelyck de Paus voorstelde) syn Gezanten te Bononien ofte een andere Neutrale Plaets schicken, hy zoude insgelycks doen. *Des Paus Nuncius sich*

van

van hier na den Cardinal Masarini wendende, versocht, dat Syn Eminentie dese saecke met synen goeden raet geliefden te begunstigen, Die antwoorden, dattet syn schuldt niet en was dat Vranckryck geen Vrede had gemaeckt: Niettemin alsoo haer d'occasie nu weder daer toe gunstich aenboodt, soo soude hy alle Middelen bybrengen om 'tzelve tot een geluckigh eynde te helpen uytvoeren.

December 1655.

DEn Heer Protector continueerde noch al geduyrig in syne sorg tot rust der Republicke: En siende dat noch veel oproerighe hun tegens zijn Gouvernement stelden / heeft in de meeste Provincien soldaten gelegert / en de navolgende Officiers gelast de rebellige op te soecken / te dempen en te straffen volgens den eysch ende de Wetten:

Colon. Kelsey over Kent en Surrey.
Colon. Goffe over Sussex, Samptshire, Berckshire.
Gen. Desbourg over Glocester, Wilts, Dorset, Somerset, Devon, Cornwal,
Depuré Fleedwoot over Oxon, Bucx, Harfort, Essex, Nord Folk, Suffolc, 't Eylandt Ely.
Gen. Skippon over London.
Gen. Walley over Lincoln, Nottingam, Darby, Warwich, Licester,
Major Butler over Northampton, Bedfort, Rutlant, Huntington.
Col. Berry over Worchester, Herefort, Salop, Nord-Walles
Col. Worsley over Cheshire, Lancashire, Staffordshire.
Heer Lambert over Iorck, Bisdom Durhan, Cumberlant, Northamberlant,
Lutenant van den Tour, Westmunster, Middelsex.

Maer Cornet Day en Jan Simpson (twee stoute gesellen) verstouten hun evenwel te London in sekere Kerck predicksgewijs opden Protector en zijn Raet lustich te schelden/ noemende hun Dieven en Geweldige/ dies wiert den eersten versekert / maer dē lesten die wel wist dattet benout was in den Kercker/ ontsprongh den dans. Den Jode Menasse Ben Jsrael upt Amsterdam na London treckende/ poogden hun Synagogen daer te planten / dan den Protector hielt sich af van dessels onredelijcke Voorstellen/ dewijl hy versocht een Eed en Belofte van zijn Hoogheyt om de Joden in Engelant tegen de Christenen te defenderen.

Den 8. deser wiert in Engelant en Vranckrijck gepubliceert den

Nieu getroffen Vrede: Zo langh gewenscht en bearbeyt: Die verstant van verre-sien hebben konnen wel bevroeden waer om nu dit Tractaet soo spoedich ten effect is gekomen: En also eenighe hun onderwonden hebben uyt Engelse en andere onperfecte Exemplarē de Articulen van dat Tractaet seer vervalscht en geextraheert te divulgeren/ so hebben wy de originelen van woort tot woort over geset/en hier na gevolght/ luydende aldus:

ALso in dees laatste tyden d'Intelligentie en vrijheydt des Coophandels sijn verbroken tusschen Vranckrijck en Engelant, en om het een en 't ander te herstellen d'Allerchristelickste Coningh Louijs de 14. van Vranckrijck en Navarre had na Engelant gesondē d'Heer Antony van Bordeux, Ridder, Heere van Neufville, Raedsheer des Conings in sijn Raedt van State, ordinaris Mr. der Requesten van sijnen Huyse, en President in sijnen grooten Raadt, en hem verleent hebbende Vollemacht tot alle nodige Handelingen: Ende overmits de Serenissime en seer machtighen Heere den Protector der Republick van Engelant, Schotlant, en Ierlant tot voldoeninghe van so Heyligen werck hadde gestelt Commissarissen om mette voorsz. Gesant te handelen, soo sijn ten eynde gesloten en geaccordeert dese navolgende Articulen.

1. Daer sal van nu voortaen zijn een vaste Vrede/ vrientschap/vereeniginge en Verbont tusschen 't Coninckrijck Vranckrijck en de Republijck van Engelant/Schotlant en Yrlant/en alle de Landen/ Provincien/ Steden en plaetsen die haer toe behooren/ en het Volck en d'Onderdanen van d'een en d'ander Staet/sullen mogen vry en seker gaen/ komen/ en blijven binnen alle de Haevenen/ Bayen/ en Steden die haer goet duncken sal/sonder dat hun eenige schade oft nadeel sal aen gedaen werden/ maer veel eer alle gonste en Justitie: Waer toe de Rechters en Officiers der plaetsen order sullen hebben daer in de hant te bieden.

2. Dat geen van beyde partijen directelijck noch indirectelijck en sal helpen ofte assisteren soodanige persoonen/als alreede voor Rebellen ofte Vyanden verklaert zijn/ noch hare Adherenten: Ende indien een van beyde partijen Vrede ofte Treves make met sodanighe als alreede hare verklaerde Vyanden zijn/sal die partije die alsoo Vrede ofte Treves sal maken/ geen hulpe ofte assistentie doen aen de voorsz. Vyanden ofte Adherenten/ tegens de andere partije.

3. Dat alle Vyantschap soo ter See als te Lande en op de Revieren voortaen sal ophouden/ende alle Commissien ende Brieven van Marck ofte Represalien/ die aen beyde zyden tegens het Volck ofte Onderdanen van yder partye uyt gegaen zijn/ in geroepen/gecasseert en vernietigt sullen worden: Eñ al wat soude mogen genomen worden op eenig pretext van yder zijde/ na veerthien dagen tyts achter de publicatie van dit tegenwoordige Tractaet/sal wegen 't voorsz. Coninckrijck ofte de voorsz. Republijck ter goeder trouwe wederom gegeven worden. Ende indiender eenich ongelijck soude moghen ghedaen worden door het Volck van de eene Staet aen het Volck van de andere/ tot prejudice van dit Tractaet oft het gemeene Recht/en so sy of onbekent waren oft verschillen/sullen sy ondersocht en vervolgt werden door die staet en d' Ambassadeurs en Ministers/van die/ daer aen de schade geschiet sy; En so men in 3. Maenden na 't vereyschen/ geen Justitie verkrijcht/ soo sal men moghen Represalien uytgeven; die niet anders geexecuteert sullen mogen werden als aen de goederen/ schepen/ en persoonen die in de Havens/Bayen/oft Reeden zijn/dan tegens die begaen hebben het delict.

4. Daer sal volle Vryheydt van Coophandel tusschen 't voorsz. Coninckrijck van Vranckrijck en de ged. Republijck van Engelant/ hare Volckeren en Onderdanen zijn/so te Water als te Lande/ en Revieren/in alle hare Landen/ Juris dictien/ Territorien/ Provincien/ Steden/ Vlecken/ Dorpen/ en sonder onderscheyt in alle plaetsen van Europa/ daer de Koophandel voor dese is ge-exerceert/en sullen d'Onderdanen zijns voorsz. Majesteyts en die van de ged. Republijck/ sonder paspoort noch verlof generael of particulier/vryelijck mogen handelen/gaen/komen/verblijven/sonder onderscheydt met hare schepen/

re schepen/

re schepen/ geladen ofte ongheladen/ende inkomen/soo te Water als Lande/op de Wateren binnen alle Havenen/Kusten/ Reeden/ Districten/ en andere plaetsen: Gelijck sy in alle sekerheydt hare Koopmanschappen sullen mogen brengen/ die verkoopen / and're koopen/ hun voorsien in alle de voorsz. plaetsen van Vivres en andere dingen/ en vry weder vertrecken met hare Coopmanschappen en Goederen daer 't hun goet duncken sal / sonder eenich belet / altoos betalende de rechten en Imposten diemen schuldich is aen d'een en d'ander Staet/ en sonder schade van de Wetten en Coustumen van d'een en d'ander.

5. Desgelijcx is geaccordeert dattet Volck en d'Inwoonders der voorsz. Republ. van Engelant/etc. vry mogen over voeren en verkoopen in alle Havenen/Steden/en Dorpen van Vranckrijck/alle wolle Manefacturen/ en van Zijde/ die inde voorsz. Republ. gemaeckt werden / sonder confiscatie ofte andere boeten hoedanich die zijn subject te wesen: Niet tegenstaende alle Wetten/Ordonnantien / Coustumen/ofte andere dingen ter contrarie: Met die Conditie nochtans dattet 23. Artikel van't Tractaet van 1606. tusschen Hendrick de 4. Coningh van Vranckrijck en Navarre / en Jacobus Coningh van Groot Bretangen / verakende de valse Lakenen sal geobserveert werden na zijn forme en teneur: Gelijck oock d'Onderdanen van Zijn Majesteyt sullen mogen vrijelijck over voeren en verkoopen in alle Havenen/Steden/en Dorpen der voorsz. Republick/ allerhande Franse Wijnen / en Manefacturen van Zijde en Linnen die in Vranckrijck ofte de Landen daer aen gehoorende werden ghemaeckt / sonder subject te zijn confiscatie ofte eenige andere boeten/ niet tegenstaende alle Wetten/ Edicten/ Ordonnantien/ Coustumen ofte andere saken ter contrarie/ en beyde d'Onderdanen soo van zijne Majest. als de voorsz. Republick sullen gunstich getracteert worden en sich d'een van d'ander mogen dienen / mette selve previlegen die de andere vremdelingen genieten.

6. Op dat de Rechtē en Imposten die in beyde Staten geheven sullē zijn/van een yder bekent mogen wesen/en de Cooplupden mogen weten watse betalen sullen/so salder gemaeckt en opgehangen werden een Lijste van de voorsz. Rechten en Imposten/soo te Rouaen als in andere Steden van Vranckrijck/ en te Londen als in andere plaetsen van de Engelse Republick / om des noots daer van sich te konnen dienen/wanneer eenige different over dese sake mochte voorkomen.

7. En voor so veel als eenighe Steden en plaetsen van beyde Staten pretenderen te hebben eenighe rechten/Imposten en Previlegen tot particulier voordeel van hare Inwoonders/so is verdragen/datte Magistraet en Officieren der voorsz. plaetsen sullen gelast werden/ datse helpen versorgen datter geen andere rechten gevercht werden als diemen wettelijck schuldich is.

8. Oock daer om/ dat binnen eenige Havenen van Vranckrijck en Engelant zijn in gevoert geweest door sekere Coustumen sonder eenige wettelijcke authoriteyt/ te doen betalen by een yder voor inkomē/ en voor uytgaen een Tribuyt/ in't Frans genaemt du Chef/ in't Engels Head-money/ (dat is hooft gelt) so is men verdragen/ dat voortaen dese Tribuyt niet en sal geeyscht werden / en sal 't inkomen en uyt gaen een yder vry zijn wie datse zijn/sonder yets ten desen insicht te betalen: En dat in de plaetsen en in alle and're dingē de vremdellingē sullen getracteert werden gelijck d'Inboorlingen des Lants.

9. Men is oock van wederzijden verdraghen datte Franse Coopluyden in Engelandt handelende geen and're versekeringe sullen behoeven te gheven in 't verkoopen en ghebruyck van hare Koopmanschappen als met haren gestaefden Eede/noch behoeven eenighe prolongatie ofte ontlastinge nochte om deses eenige andre moeyten hebben/meer als de Ingeboornen des Lants.

10. De Franse schepen sullen vrijelijck moghen varen tot aen de Kaye van Londen en andere Havenen en Baijen van Engelant / Schotlant / en Yrlant / en d'aenhorighe plaetsen / daer laden en hun voorsien/ sonder datmen haer eenichsints sal mogen beletten / selfs sullen niet behoeven hare schepen te ontladen in andere. Alsoo sullen oock d'Engelse schepen sonder belet vrylijck moghen varen binnen alle Havenen van Vranckrijck/ en de genieten deselve previlegen en voordeelen die de Franse schepen genieten in Engelant: Ende in alle andere dinghen sal de gelijckheydt in de vryheydt des Coophandels bewaert en geobserveert werden soo veel mogelijck is.

11. De Koopvaerdyschepen van d'Onderdanen en Inwoonders der voorsz. Republick die sullen gaen na Bordeux/ ofte binnen de Reviere de Garonne willen komen/ sullen niet gehouden zijn in passant aen 't Casteel van Blaije haer Canon/ Wapenen / en Munitie van Oorloghe te laten: Ende de Onderdanen van Zijn Majest. en sullē oock diergelijcke verhinderinge aen gedaen werdē in eenige Haven der voorsz. Republijck van Engelant/ Schotlant/en Yrlant: 't Welcke gelijckelijck geobserveert sal worden in alle plaetsen van Vranckrijck/ tot faveur der Onderdanen der voorsz. Republijck: Ende in't generael de Volckeren/Onderdanen/en Inwoonders van beyde Natien sullen sich van malkander mogen dienen/soo in saken van gemeene rechten als voor d'Admiraliteyt mette selve previlegen/vryheden / asseurantie en voordeel als genieten en hier na genieten sullen de Volckeren en Onderdanen van andere Staten hun Geallieerden.

12. Om

12. Om den Coophandel tusschen 't Volck en d'Onderdanen van beyde zijden aen te wackeren/ soo is noch verdragen/ datte Coopluyden en Inwoonders der voorsz. Republicke van Engelant vrylijck sullen mogen getuygen en disponeren na haer believen/ 'tsy tusschen levende/ oft ter sake des doods/ van hare Coopmanschappen/ Silver/ Gelt/ schulden/ en goederen/ meubelen diese besitten/ oft sullen besitten in Vranckrijck ten tijde van haer overlijden: Ende 't sy dan datse ghetuyght hebben ofte niet/ haere Erfgenamen ofte Executeurs genoemt ofte wettelick/ sullen na de Wetten van Engelant met die goederen mogen omspringen in wat plaetse van Vranckrijck dat sy overleden mogen zijn/ niet teghenstaende het recht van Aubaine/ 'twelck hier geen plaetse hebben sal: d'Onderdanen van Sijne voorsz. Majestit. sullen oock genieten die selfde previlege in de gantse Staet der voorsz. Republicke van Engelant: Mits datte Testamentē en naeste Successien/ so by de Subjecten des Conings als der voorsz Republick wettelick geapprobeert sullen moeten worden by die plaetsen daerse overleden sullen zijn/ 'tsy in Vranckrijck of in Engelant.

13. Dat de Inwoonders van de Eylanden van Jersey ende Guernsey sullen in Vranckrijck genieten de selfde previlegen ende vryheden als de Fransen hebben in die Eylanden/ de gewoonelijcke imposten ende rechten zijnde aen beyde zyden betaelt.

14. Om voor te komen d'abusen en Roverijen ter See/ is verdragen/ datte Capiteyns en gewapende al eer sy uyt eenighe Bayen oft Havenen vertrecken voor d'Officiers der Admiraliteyt oft andere Magistraten der plaetsen/ sullen stellen suffisante borge dat hare wapenen niet strecken tot Intrest/ en de dobbele waerde van 'tschip en zijn Equipage diese soude mogen nemen op See; en datse niets sullen onderstaen teghen d'onderdanen/ schepen en goederen van beyde Staten/ noch te haer eenich belet ofte hinder doen: En by faulte van dien datmen de borge voor de gedane schaden by de voorsz. Admiraliteyt en Magistraten sal aen spreken/ en gehouden zijn daer voor te kaveren.

15. En op datmen eenige sekere ordre mocht stellen om de ongelucken op See te verhoeden/ is verdragen/ dat in 4. Jaren/ te rekenen van den dach der Ratificatie van dit Tractaet/ de schepen behorende de Volckeren en Onderdanen van d'een en d'ander zijde/ die handelen op de Middelantse See/ ofte inde Levant/ op de Oceaen/ sullen vry zijn/ als oock hare Ladingen/ selfs al warent oock Koopmanschappen/ ja Granen en Erweten/ behoorende de Vyanden van d'een oft d'ander/ uytghesteyt goederen van Contrebande/ te weten/ Bos kruyt/ musquetten/ en alle slagh van wapenen/ munitie/ paerden/ en scheeps-tuych ten oorloge/ sullen oock gheen volck moghen overvoeren ten behoefte der Vyanden/ in welcke geval so schepen als goederen en equipage voor goeden prijse sullen zijn: 't Welcke bysonderlijck sal geexecuteert werden tegens die volck overvoeren/ oock Koorn en Vivres na een plaetse die by d'een oft d'ander belegert is.

16. Daer sal van beyde zijden by de Commandeurs der Vloten ofte hare Lutenanten ordre gestelt worden/ en aen alle Capiteynen van schepen/ voerende de Vlagghe van beyde Staten/ van hun Commissie hebbende ofte in desselfs dienst zijnde/ gheen schepen te nemen/ noch goederen noch Coopmanschappen van d'een oft d'ander Volckeren ofte Onderdanen/ noch haer eenig belet ofte schade doen/ maer veel eer observeren de inhout van dit Tractaet; en sullen de tegenstrevers aen den lijve gestraft werden na eysch van saken/ en indien sy konnen sullen de schade moeten vergoeden: Anders sullen die alwaer sy Onderdanen zijn satisfactie aen de beschadigde geven: Ende dat in 3. Maenden na datse daer van kennis hebben ghehad en de voorsz. satisfactie is geeyscht: Ende sullen de Convoyers de schepen van d'een ofte d'andere ontmoetende/ tegens een yder die haer bespringen willen beschermen/ so langhe tijt als sy samen varen.

17. Indien de Capiteyns der schepen van d'een oft d'andere Staet/ haer volck oft Onderdanen op See eenighe prijs krygen/ sullen sy gehouden zijn binnen 24. uren na datse binnen de Haven zijn gekomen/ alle de reken-boecken/ papieren/ vry brieven/ en geschriften diese in de voorsz. schepen gevondē hebbē/ te brengen voor de Rechters ter Admiraliteyt/ op datte geinteresseerde daer van coppe konnē bekomen/ en so daer geen Rechters ter Admiraliteyt zijn/ salmen dese papieren en geschriften leveren in handen van de Officieren der plaetsen/ om gesloten en bezeghelt aen des Admiraliteyts rechters ghesonden te worden: En salmen de Schippers en Bootsgesellen der genomen schepen/ niet moghen wech jagen noch eenich van hun goet te lande brengen/ sonder voorgaende last van de Admiraliteyts Rechteren/ en Inventaris in presentie van de geinteresseerde/ welcke Coppe by den voorsz. Rechter gegeven sal worden.

18. De scheeps Capiteynen en Schippers die op See eenighe prijsen genomen hebben/ en sullen de Capiteynen oft Bootsgesellen niet uytte schepen moghen lichten/ ten ware om hun te verhooren en te examineren: In welcken ghetal sy niet boven 2. a 3. sullen nemen/ en die gehouden zijn binnen 24. uren te verhooren voor de voorsz. Rechteren ter Admiraliteyt/ ofte by faulte van dien/ voor de Magistraet en Officier van de plaetse: Na welcke den voorn. Rechter of te Magistraet haer sal moeten in vryheyd stellen/ om de sake te bevorderen: En sullen de tegenstrevers aen den lyve gestraft werden.

19. De

19. De Pijraten en See-robers salmen niet mogen ontfaugen in eenige Havenen/Reen/ Steden/ en Dorpen van een van beyde de voorsz. geconfedereerde; nochte dulden dat hun volck en onderdanen hun eenige verberginghe geven/ secours noch vivres: Ter contrarie sullen de voorsz. Pijraten/ haer medestanders en doenders vervolght werden/ versekert en ernstich gestraft werden ten exempel van andere: Gelijck oock de Goederen/ schepen en Coopmanschappen by hun ghenomen en in de Haven van een van beyde de geconfedereerde gebracht/ al warense schoon verkocht/indiense noch in hun waerde zijn/ sullen weder gegeven en gerestitueert werden aen d'eygenaers ofte die van hun geauthoriseert zijn/mits datse voor de Rechters ter Admiraliteyt hebben doen blijcken hun wettelijcke eyghendom: In welcken kas de goederen by de voorsz. Pijraten genomen zijnde/ sullen gebracht werden in de Haven van d'een ofte d'ander geconfedereerde/ en in bewaringe van d'Officier der plaetse gestelt werden/ die gehouden sullen zijn in hun eygen en bysonderen naem te verantwoorden/ soose niet sonder uytstel aen haer eygenaers weergegheven zijn/ na datse hun recht hebben ghetoont voor de Rechter van die plaetse daerse die voorsz. geroofde goederen hebben geladen. Behoudens altijt/ de beschuldigde haer gerechtige exceptien en defencien.

20. Ten sal niet geoorloft noch geleden werden datte schepen en goederen ghenomen by de Rebellen van d'een oft d'ander uyt krachte van eenige commissie so 't dan is/ en zijnde gebracht in de Haven van d'een ofte d'ander/soude ontnomen worden de wettelicke eygenaers/ maer sullen aen haer oft hare Procureurs gerestitueert werden/ so haest sy hare eygendom vertoont hebben: Ende dat op datte voorsz. Eygenaers aen de Procureurs het oock hebben te erhalen: Soo sullen d'Officiers van de plaetse daer de schepen en goederen opgebracht zijn/deselve vlijtich bewaren en conserveren/belettende/ datse in gheene wyse beschadicht werden.

21. Indien storm/vreese van Vijanden/ofte andere avonturen ter See/drongen het Volck en d'Onderdanen van d'een oft d'ander staet/ hun ancker te laten vallen in eenighe Haven/soo sullen sy de vryheydt hebben daer uyt te vertrecken sonder eenich recht te betalen/ noch voor inkomen noch uytgaen/ mits datse hare Waren niet en veylen: En datse op haer aenkomen daer van de weet doen aen de Magistracten en Officiers der plaetsen/ daerse inkomen/ en daer weder uyt begeven als het perijckel voor by is.

22. 't Volck en d'Inwoonders der voorsz. Republijck sullen vry/ seecker/ en liber moghen varen en handelen in de Coninckrijcken/ Landen/en plaetsen die met haer in Vrede en Vrientschap ofte neutraliteyt zijn: Ende hun en sal door de schepen ofte Onderdanen des Conincks van Vranckrijckx geen belet noch molest daer in ghedaen werden/ schoon datter Vyantschap en onmin waere tusschen zijn Majestt. en dese Coninghrijcken/ Landen en plaetsen/ ofte eenige van dien/ 't welck insgelijckx byde ged. Republijck geobserveert sal werden omtrent d'Onderdanen en volckeren van Vranckrijck/ uytghesept datte voorsz. traficke niet ghedaen werde op eenige Haven ofte belegerde Stadt door d'een of d'ander der geconfedereerde: Ende dat noch d'een noch d'anders Volckeren noch Onderdanen geen goederen van Contrebande en sullen mogen voeren inde voorsz. Coningrijcken/ Landen en plaetsen die in Vyantschap en onminne met een van beyde zijn: Met dien verstande dattet 15. Artikel verakende de verboden Waren van Contrebande/en de belegerde plaetsen/ van bey de kanten geobserveert sal worden.

23. Daer sal van wederzijden order gestelt worden dattet na de Wetten en equiteyt goede en korte Justitie gedaen werde aen de Volckeren der twee Staten/in alle saken die te richten zijn/ofte die hier na konnen afgedaen werden: Ende d'uytspraken voortijts verleent tot voordeel van d'een oft d'ander/ selfs d'appellen sullen valideren/mits datte Richters de hant aen de Executie sullen houden/sonder van 't Recht te wijcken door de geen die vervolginge doen.

24. En vermits zedert 't Jaer 1640. veele prijsen op See genomen zijn/ en verscheyden schaden geleden by beyde Natien/hare Volckeren en Onderdanen/soo is verdragen/ dat strack na de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet genomineert sullen worden van beyde kanten 3. Commissarissen/met volle macht om te besien/ t'examineren/ te waerderen/ en te liquideren de ged. prysen/ en schaden/ en ordonneren en stellen de betalinge/ de compensatie ofte vergoedinghen/op de eyschen die van hun ghedaen sullen worden/ door d'een of d'ander Staet/ hare Volckeren ofte Onderdanen: Drie Maenden na de publicatie van dit Tractaet: Waer om 6. weken na de voorsz. publicatie by een komen sullen binnen Londen/en aldaer de differenten/so sy konnen/ termineren binnen de 5. volghende Maenden: Binnen welcken tijt van 6. Maenden en 2. weken indien dan ged. Commissarissen niet veraccordeert zijn/ soo sullen de overighe differenten getransporteert werden/gelijck sy by desen doen ter uytspake van de Republijck van Hamborgh/ om getermineert te werden/ in 5. Maenden te rekenen van den dach datte voorgaende Commissarissen hare tijt van sitten geeyndight was: Tot dien eynde sal de Republijck van Hamborgh/ gelijck sy by desen doet/ geboden worden de voorsz. arbitrage te willen aen nemen/ en

Commissarissen deputeren die hun oordeel sullen geven op dit subject/ in een plaets die haer bequaemst duncken sal: Ende al watter by de ged. Commissarissen oft Arbiters geoordeelt wert / sal beyde partijen verobligeren/ en in 6. maenden daer na getrouwelijck uyt gevoert werden. Soo 't evenwel gheheurde dat binnen den voorsz. tijt de voorsz. genomineerde Commissarissen van beyde zijden / als oock de Arbiters niet en konnen beslissen dese differenten/ so salmen niemant mogen beschadigen / noch brieven van Represalie te werck stellen/maer men sal op nieuws accorderen 4. maenden langh / te rekenen van den dag van de 4. maendē verleent aen de voorsz. Stadt Hamburch / om dese differentē te beslissen.

25. Daer over datten Heer Ambassadeur van den Alderchristel. Coningh oock eyscht de restitutie van de 3. Forten (Pemtacoet/St. Jan en Porto Royal onlangs mette goederen in America genomē) en de Commissarissen van zijn Hoocheyt in contrarie sustineren gerechtight te zijn die te houden/ soo is veraccordeert dat dit different/ gelijck het by desen onder ged. Commissarissen en Arbiters van het bovenstaende Artikel gestelt worden om binnen de voorsz. tijt mede af te doen.

26. Men is oock verdragen uyt gunst van den Koophandel / dat in dien daer oorlogh tusschen het ged. Coninckrijck en Republijck ontstont/dat aen de Coopluyden in de Steden en buyten waerse zijn mogen/verleent sal worden den tijt van 6. Maenden na datten Oorlogh is verklaert / om hare goederē te vervoeren / en soo haer yets over quame in den selven tijt / ofte dat haer door een van beyde Staten hun Volck ofte Onderdanen eenige schade waer geschiet/men sal haer geven geheele satisfactie.

27. Indient gebeurde dat gedurende dit Verbont/ vruntschap en Confederatie/eenige der Onderdanen en Inwoonders van d'een ofte d'ander Staet voorname ofte onderwont eenige saken te Lande/ ter See/ ofte op de Revieren/ tegens 'tgeen in dese Tractaet is gespecificeert/ so sal dese Alliantie/Verbont/en Vrientschap der 2. Natien door het selve niet gebroken zijn/ maer in zijn geheel blyven/ en alleen die welcke tegen dit Tractaet en geen ander hebben misgaen/ sullen gestraft werden: En men sal recht doen en satisfactie gheven aen alle die 't behoort / beschadicht zijnde door die yets hebben tegens 't ged. Tractaet te Lande/ter See/of op de Revieren geattenteert/ en dat binnē een Jaer/na datter Justitie versocht is: En soo de misdadige niet en verschijnen en haer ter Rechtbancke presenteert/ofte ter gestelde tijt geen satisfactie geven/soo sullen sy Vyanden van beyde Staten verklaert werden/hare goederen en Inkomen versekert en aen getekent om gebruyckt te werden tot profijt van die sy beschadigt sullen hebben/en sullen daer en boven na de misdaet is noch gestraft werden.

28. Daer is oock besloten en geaccordeert dat dit Tractaet en den inhout van dien van beyde sijden geratificeert sal werden / door verleende en gesegelde Brieven met het Groot Segel binnen 15. daghen ofte eerder soo men kan/en datte Instrumenten deser Confederatie van beyde zijden soo haest niet en sullen uytghewisselt zijn in voorsz. tijt ofte deselve sullen gepubliceert werden op de gewoonelijcke plaetsen op de ordinaris gewoonte.

In waarheyt van dien, wy Gevolmachtigde Ambassadeur van d'Allerchristelijckste Majestt. hebben desen teghenwoordighen uyt krachte onser macht en Commissie onderteyckent, en 'tselve doen verseghelen met 't Segel onses Wapens. Ghedaen te West munster op Woensdach den 12. Novemb. 1655.

By gevoecht Atijckel.

Bovendien is by de twee partijen verdraghen/datte Hoog. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Provincien sullen begrepen zijn in 't Tractaet dat besloten is tusschen Vranckrijck en Engelant te Westmunster den 13. Novemb. 1655. gelijck als sy doen by desen: En oock mede alle de Heerlickheden en Territorium die haer behoren: Met alle de Geallieerde en Geconfedereerde van beyde Staten/die 'tselve versoecken en begeren sullen binnen de naeste 3. Maenden/ te rekenen van desen dach af.

Ainsi publie par ordre du Roi.

De

De Pestelentiale Kranckheden in dit Saysoen over Polen/ ende Duytslant/ oock Engelant en Nederlandt regnerende / soo hadden d'alderbevolckste Hollantse steden oock die bedroefde besoeckinge/ waer door den Coophandel stil stont: De schepen na Spangen gevaren mochten niet ontladen / en quamen eenige weder tuys: De Francoisen/ schotten en Engelsen verboden scherpelijck het in komē van alle Hollantse Manefacturen / en mochten na datter vertoont was mette Passagiers en getuygen van de Magistraet deselve uyt suyvere plaetsen te komen/eerst in 40 dagē maer Practica krijgen.

Register der Dooden in de 4. swaerste Maenden/ tot Haerlem/ t'Amsterdam/ ende te Leyden. Anno 1655.

14 Augusti,		18 September,		23 October,	
Haerlem	21	Haerlem	41	Haerlem	46
Leyden	642	Leyden	714	Leyden	430
Amsterdam	400	Amsterdam	794	Amsterdam	703
21 Augusti,		25 September.		30 October,	
Haerlem	25	Haerlem	45	Haerlem	47
Leyden	723	Leyden	829	Leyden	350
Amsterdam	500	Amsterdam	896	Amsterdam	681
28 Augusti,		2 October,		6 November,	
Haerlem	35	Haerlem	35	Haerlem	51
Leyden	724	Leyden	611	Leyden	301
Amsterdam	648	Amsterdam	798	Amsterdam	635
4 September,		9 October,		13 November,	
Haerlem	44	Haerlem	34	Haerlem	45
Leyden	903	Leyden	596	Leyden	287
Amsterdam	758	Amsterdam	748	Amsterdam	601
11 September,		16 October,		20 November,	
Haerlem,	42	Haerlem	53	Haerlem	33
Leyden	810	Leyden	484	Leyden	237
Amsterdam	745	Amsterdam	807	Amsterdam	535

Te Leyden zijn dit gantse Jaer gestorven 13088. Menschen.
Tot Amsterdam in 6. Maenden/ 13508. Menschen.
Tot Utrecht/ binnen en buyten 1724. Menschen.
Dort/ Haerlem en Rotterdam omtrent 1500. Menschen.
Samen 29820. Menschen.

Hare Ed. Groot Mog. bleven noch al continueren in de goede Voorſorghe van 'sLants Welvaren, in't vergenoegen en voldoen van alle Wtheemſe Statē, altoos die Loffelyck en Chriſtelycke Maxime hebbende om niet alleen hare maer oock andere buyten hare gheleghen Staeten metten anderen in Vrede te behouden, Op datte Chriſten Weerelt en hare Ed. in den zelven door Trafycke en 'tgeen yder by den Schepper alles goets verleendt is, in't aenſien van Ioden en Turcken mochten genieten ende bloeyen; Tot dien eynde had men den 21 Mey een Bedach in de Geunieerde Prouincien ghehouden; En dewyl dat den Staet veel aen de Zee-vaert en Coophandel dependeerde, waren dit Iaer ſoo na de Ooſt als Middellantze Zeen twee kleyne Eſquadrons gheſonden, om de Koopvaerdyers te beſchermen, waer van dat na d' Ooſt-zee, in den Winter na 'tVaderlant gekeert ſynde, ſo waren hare Ho. Mo tegens d'aenſtaende Lente bedacht de Koopvaerders deſer Landen weder om na d'Ooſt-ſee met goedt Convoy te voorſien, dewyl Syne Maieſteyt van Sweden albereyds de principaelſte Havenen van Pruyſſen hebbende geconqueſteert, en den Curvorſt van Brandenborgh (waer van noyt rechte ouuertures ſyn ghedaen) met de voorſz. Maieſteyt door vrundlyck tuſſchen-ſpreken des Canceliers was vergeleken, ſo ſtonde het onderwyl ſorgelick voor den Koopman, alſo noch geen Couſtumen op de voorſz. Havenen ingevoert ſynde om ſich na te reguleren: En oock om den aldaer noch duyrenden Oorloch tuſſchen beyde Cronen Polen en Sweden bleven fluctueren, en de Landen gedreycht by de Moſcoviters en Tartaren, ſo wierde het raedſaem geacht onder 'tBewint van den Vice-Admirael de Ruiter de navolgende Schepen, Capiteyns en monture neffens de Koopvaerdyers te laten Zee kielen, op dat zy alſoo aen niemant eenige ombrage ſouden gheven.

Drie van d'Eerſte Charter a 64 en 60. Stucken, en 350. Man.

Vice-Admirael Michiel de Ruyter op 'tSchip de Prins.
Schout by Nacht Cornelis Tromp op 'tSchip Coevorden.
Commandeur Gideon de Wilde, op 'tSchip Hilverſum.

Twaelf van de Tweede Charter, a 44. en 40. ſtuc. en 250. Man.

Evert Antoniſz. op het Schip Stavoren,
Lapper, op Marſeveen,
Brakel, op Tergoes.
Verveen, op Gouda,
Van der Hulſt, Lantmā,
Verburg op Gelderlant.
Schaef op Omlandia,
Van der Saen, op Duyvenvoorde.
Sweers, op Doeſborg,
G. Kampē. WterſeDom,
Ooms, op Leeuwarde,
I. v. Kampen, Iaerſvelt,
Schey, op't Zuyerhuis,
Huyſkens, opde Trom,
Schatter, op de Burght van Leyden,
Ewout Ieroens, de maen
Adelaer, op de Son,
Cramer, op Haerlem,
Van den Bos, op Campen,
Van Zalingen, op deProvinciē,

Van de Derde Charter, a 32. 30. en 28. Stuck. 200 en 180 Man.

Sonck, op Zeelandia,	Caulery, op Wtrecht,	Richewijn, op Leyden,
Pr. Salomons, de Fesant,	Boogaert, op Edam,	Hend. Ariaens, de Star,
Marrevelt, de Maegd,	Graef, op Zutphen,	De Vries, Westvrieslant,
Trouackoy, op Bommel	Roetring, op Overysel,	Waerdenburg, de Iager,

De Fortuyn. *Noch vier Iachten.*

Arent Warrenaers, op de Brack,	Burgher, op de Kaeter,
Iacob Swart, op de Winthont,	Admirael, op de Kat.

Van d'ander sijde hebben hare Ho. Mog. Gesanten af-gheveerdicht aen beyde Croonen Denemarcken ende Sweden: Op dat in dese Troubelen omtrent d'Oost-see gheen bekommeringh in de Zee-Vaert mochte vallen: En d'Inghesetenen deser Landen niet meer dan andere Natien beswaert werden; Als mede in goede Confidentie en Vrede de Oude Verbonten t'observeren. Op dat yder zijn Wijngaert met gerusthept bebouwe: Tot Godes Eere/dienst syner Kercke/en Vreuchde van alle Godvruchtige Zielen.

A M E N.

REGISTER.

FINIS.

ERRATA.

Folio 85. staet/ Den Zaar Michael Fedrowitz/ etc.
Leest in de plaets:

Alexei Michailowitz/ Keyser en Groot-vorst van Moscovien/ Zoone des overleden Keysers Michael Fedrowitz.

Folio 109. staet/ Aen 't geraemte van een Kercke.
Leest/ Aen 't geraemte vau een Jesuijte Kerck.

En in 't generael leest wel voor qualijck.

Tot Haerlem, by Pieter Casteleijn A°. 1657.

HOLLANTSE
Merkurius,

Behelzende

De voornaemste Geschiedenissen
in CHRISTENRYCK:

In't Jaer 1656.

Het Sevende Deel.

fama obscurat,

Omnia quæ

Tempus illustrat.

TOT HAERLEM,

Ghedruckt by Pieter Casteleyn, *Boeck-drucker op het Zandt, in de Keyzers Croon. In't Jaer* MDC.LVII.

Aen de deugtlievend' Nederlantze Patriotten,

Wenscht MERCURIUS *de errinnering deser Voor-reden, neffens alle heyl en Zalicheyt.*

DE dagen die altoos loopen, en hare ordre na Gods bevel onderhouden, beschuldighen de Menschen van traecheyt, en datse als rebellen syne Goddelycke Wetten (als Turcken) verachten: Zijn Hemelsche Zeegen en ghenade die ons tot al geheel wat anders nodighen als wederspannicheyd, verdient wel om van ons met danckbaerheyt aengenomen, en in ernst overdacht te werden; *Ten is niet uw (o! yd'le Mensch) die Godt van node heeft, maer ghy, die sonder den wille Gods niet en vermeught, en kond sonder d' Almachtighe niets:* Dit weten de Heydenen, de Joden en Mahometanen, hoe sal dan een Christen in syn beroep so sloffigh syn dat dese Vijanden Gods hem van onbedachtheyt en ongehoorsaemheydt overtuyghen sullen! dat verhoede Godt: Ick sie nochtans al te veel in ons Nederlant van dese sonder Relige en achteloose Menschen, die een ander regiſter dan zy behooren te doen, trecken: Doch also sommige met schijn-reden mochten komen te dencken, *Mercurius dit is uwe vocatie niet de Weerelt te vermanen: Indien men u eens in 't harte sien mocht, ten soude daer oock licht al met heel volmaeckt zijn*; Dese antwoorden wy, dat niet myn, maer Godes wille en Woort yders Wet is, dat ick zegh is so wel voor mijn rekeningh als voor andere. Dies laet ons verder gaen: Siet hoe de goetheyt Gods met ons Nederlanders handelt, en wat gy ô Mensch daer tegens uyt-werckt: Wat Lant isser in dees beroerde Weerelt uws ghelyck na zyn groote in welvaert, rust, goede Poliçye, en overvloet van leeftocht: Wie onder u Gebuyren heeft niet een beter Aerde, maer ghy allerhande Vruchten: Sweden om een tijtel te winnen, stelt sich in ghevaer van sich zelfs te verliesen, verweckende de gantze Noorder Weerelt in 't harnas, en boven dien de Russen, Barbaren, en Turcken in Christenryck lockende, veroorsaeckt het moorden, branden en in Slaverny-wegh voeren van ontellycke zielen: En 'tverwoesten van Lijflant, Litthauwen, Poolen, Pruyssen, ende Brandenborg: Landen, die so zeegbaer als eenige immermeer waren. De Duytzen naulycx hun Adem gehaelt hebbende uyt hare Dertigh-Jarighen Oorlog, schricken, nu zy een diergelycken Brant in Polen sien op-gaen, en duchten datte vlam in 't Keyser-rijck sal over-wayen. Vranckrijck by-na altoos vol onrust, en spoelende gelijck een woeste Zee aen d'een zijde af, en

d'ander aen, voltoyt nimmer hare groote Conçepten, om dat Spangen en 't Huys van Oostenrijck haer te doorslepen, den bal lustig wederom keert, alhoewel zomtijts genoegh met lamme handen. Engelant door alle hare Verand'ringen, rolt noch al in verscheyden paden van gevaer, want schoon hare Ingezetenen veel goets door Jamaica en West-Indien beloven, nochtans ervaren zy, dat de Spangiaerden (alreede kael en machteloos) nu met schrale Herssenen door geestelijck en weereltlijcke Oorlog hun verweeren sullen: Brabant zieltoocht in haer druck: Vlaenderen voed een verlaten Coning: En dese alle jammeren over quade Negotie, ondraechbare Lasten, quade betalinge, kleyne winningh, groot onvermeugen, dierte, en andere ellenden daer my de ooren vol af zijn.

Alleen gy ô HOLLANDT, (als een verkooren Sion) verschoont van so veel onheylen, smaeckt de goetheyt Gods in u kleyn begrijp: Den verstooten Vremdeling, en speciael de gevluchte Brabanders, Vlamingen, en Hoogduytzen, welcke noch in uwe schoot rusten, konnen 't getuygen: Wilt gy op 't gepasseerde sien, wel, *Wie heeft u in den Oorlog met Spangien doen zegepralen? En u Vijanden als sy midden in 't Lant waren, uytgekeert? Als ghy u Republijck aen Vranckrijck en Engelant opofferden, den Graef van Liçester u in so een groot gevaer bracht, wie redderde toen u gescheurde Staet? En insgelijckx ten tijde van d'Arminiaense onheylen? Als Amsterdam beleghert was, wie maeckte in eene Weeck dien Inlantze Oorlog ten eynde?* Immers 't is d' Almachtige geweest, en siet hy komt noch, en toont syn uytdruckelijcke Liefde, met zorghen ende noodige hulp: Behalvens met het scheydẽ uyt een noodelose oorlog, gelyck nu lest met Engelant, *Nu weder met het verrijcken van Graenen, en dat in een tijt wanneer geen gedachten van Oorlogen in Polen (daer gants Europa uyt gespijst wort) by yemand was. En dat in sulcken overvloet, dat in de Geunieerde Provinçien geen Pack-huysen genoegh zijnde, heeft men Kelders, Galderijen, Logies, Tuyn-huysen, ja Zaelen en beste Pronck-Kamers daer mede vervult: Hier by hebben Pomeren en and're Voor-Landen, oock selfs Moscovien en Engelant Duysenden Lasten Cooren ingebracht, so dat alles seer goe koop wordende, even wel de Kooren-koopers hoe meer datter quam, so veel te meer in-kochten: Ende daer is ghesien teghen aller Menschen opinie, dat in dit Jaer 1656. niet een Last Graen uyt Polen te Dantzich is aen-gekomen, daer 's Iaers over de 200000. Lasten af te komen plachten, dat des niet te min het Cooren hier te lande niet een stuyver is geresen, blijvende noch op dese uyr pal staen, alles voortkomende uyt Godes goede voorsorge, en geen menschelijck vernuft.*

Wy die dit sien, sullen wy 't als ongeacht en onwaerdig over slaen, ofte slimmer als Turcken Gods weldaden verachten? dat zy verre: Dies wilt u ernsthaftige

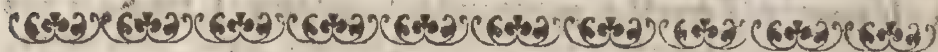
u ernsthaftige Nederlanders tot Danckbaerheyt op-maken, prijst God die onse Zielen en Lichamen bewaert en voedet, dat Sijne Goetheydt in 't gesicht van alle de Werelt so voor ons gesorgt heeft: Voor ons die in een veracht en seer kleyn Lant daer luttel wast, en half Water en Dijcken, woonen: Een stip op de Werelt: Daer uyt wy over 't gants Aerts gebou heen sweven: Geacht onder de Christenen, bekent by d' Jndianen, en ontsien van onse verongelijckers. Op dat alles wat wy door syn genade hebben, in rust mogen besitten: Vermenghende onsen Godts-dienst met Gebeden voor ons lieve Vaderlant, de STATEN GENERAEL, en alle Regeerende Vergaderingen, op dat hare Ed. Ed. met Wijse Raetslagen, en d'Ingezeten met vrijwillich respect mogen gezegent worden. Dat zijnde, soo moghen wy ons toe-eygenen een goede hoope, beslooten in dees weynighe woorden,

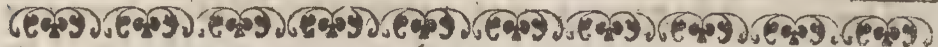
Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Onse dagen die dagelijcx lopen, sullen ons dan leeren in Danckbaerheyt den Groot en Alleen Wijsen Schepper met opmercking te dienen, op dat wy op een ander Jaer stof moghen vinden onse Jaer-geschiedenissen wat aengenamer op te dissen.

Vaert wel.

In HAERLEM, den 11. Maert 1657.

IN
MERCURIUM BATAVUM.

PRospicit in rabidum tranquilla Batavia pontum,
Dum fera tempestas proxima quæque quatit.
Concitat Hispanas acies hinc Gallus & Anglus;
Illinc Sarmaticos Suecia vastat agros:
Anceps assumtis Moscovia nutat in armis;
Nobile Dantiscum libera jura tenet:
A Venetis Thressæ minuuntur cornua Lunæ:
Omnia Mercurio dat referente liber.

T. A. V. F. G.

A. Gallias vande generael van venetia B. Maltese galeÿen
C. Turckse vloot aent t' lant van troyen in malcanderen verwert
ende vande venetse Schepen en galleyen be vochten ende verbrant
D. een Turckse bassa vlucht met 14. galleyen naer de dardanelle E. de twee Casteelen
F. het eylant Tenedos. G. notolia of asia H. europa I. het eylant Lemno

Euripides: *Mortalium opes mortales sunt.*

Hollantze Merkurius,

Verhaelende de voornaemste Geschiedenissen van Europa, in 't gantze Jaer 1656.

Het Sevende Deel.

Eynich dagen na Nieuwe-Jaer hebben d'Algemeene Staten van de Vereenichde Nederlantse Provincien tot Gezanten verkoozen de onderstaende Heeren/ om (met Godes Zegeningh) den Oorloch tusschen de Koningen van Poolen en Sweden te bevredigen / en den Koophandel omtrent Dantzich en elders hare voortgangh te bequamen: te weten/

G. van Slingerlant, *Pensionaris van Dordrecht.*
Fredrick van Dorp, *Raedts-Heer in den Hoogen Raedt.*
Wegens de Provincie van Hollandt.
P. de Hubert, *Wegens de Provincie van Zeelandt.*
Iohan Isbrantsz. *Wegens de Provincie Groeningen.*

Ende aen den Coning van Denemercken zijn om de selve insichten insgelijcks afgesonden de onder volgende Gezanten/ als

C. van BEUNINGEN, Pensionaris van Amstelredam, uytte Provincie Hollant.
GODAERT van REEDE, van Amerongen: uyt de Provincie Utrecht.
M. VIERSEN, wegens de Provincie Vrieslant.

Hare Excellentien alle noodelijcke Characters / Monumenten en vordere ommeslach vaerdich hebbende / togen op de Reys in Carotsen te Lande: Begeleydet door een goet aental Staten-Ruyteren; te weten / de Gezanten na Denemarcken: Den 8. January uytten Hage rijdende / zijn den 14. Februarij tot Coppenhaven in gereden en statelijck ingehaelt / getracteert / en den 16. Audientie hebbende / hare Credentialen overgelevert: Vindende al om het respect aen de Staet en de Ministers van haere Ho. Mog. als men had moghen wenschen: (Dat de tijden en de Princen / en gantze Coningrijcken somtijts in verandering vallen / is so seker als yets / en sichtbaer in yders oogen. 't Is oock bespeurt in dese Noorder gewesten / daer beyde Engelsen en Sweden dobbelden om 't bewint van d'Oost-zee / mogelijck waengunstich op der Hollanderen Scheepvaert / voornamelijck op d'Amsterdammers / daer na de getuygenis van een braef Heer de Sleutelen van de Zont berusten.) Den derden Paeschdagh hadden de ged. Gesanten wederom gehoor / daer den Koningh omringt van zijn Cantzelier / Rijckx-hofmr. / Rijckx-raeden en andere Grooten / confidentelijck handelde omtrent de Vrundtschap en Verbontten met den Heere Protector zijn Kon. Maiesteyt vã Sweden en andere dinghen / die wy sullen verby gaen / om dattet beter is te swijgen dat men weet / dan te seggen 'tgheen men niet en weet. De opgemelte Gezanten van zijn loffelijck ende Coninglijck in hare demandes door den Coningh in dese woorden beantwoort:

Dat het Syne Koninglycke Maiesteyt van Denemarckens eenighste geneghentheyt was om met hare Ho. Mog. in vertroude vrundschap te verblijven. Ende der zelver Intreste voor inseparabel mette zijne te achten, mitsgaeders de Alliantie necessair te houden, &c.

Na de verrichte besoignes zijn d'opgemelte Gezanten van den Koning gescheyden / doch van Sijne Maiesteyt aen des selfs Tafel ghenoodight sijnde zijn hare Ed. met groote demonstratie van civiliteyt ten reguarde van hare Ho. Mog getracteert / zijnde beneden den Coningh ende hare Maiest. de Coninginne ter hoogher handt de voorñ. Gezanten / ende aen d'ander zijde den Hertogh van Holsteyn Sonderburgh / zijn Gemalinne / den Rijckx-Hofmr. / den Cancelier / Ryckx-Raden en andere Officieren der Croon, &c.

CHRIS-

CHRISTINA, geweſen Koningin in Sweden, genoodt te Romen ſoo veel eer, dat noit meerder onthael voor een ſterffelyck menſch mochte bedagt werden: Den Spaenſe Gezandt vereerden haer een uytmuntende rycke Carots, vol Turckoiſen en edele Geſteenten beſet, met 6. wackere Paerden, op 60000. Croonen geſchat; Al dé Princen, Cardinalen, Prelaeten en Grooten van 't Hof quamen haer dagelycks ſpreken: Men ſpeelde haer te gheval veele Comedien, daer hare Maieſteit de genoechte nam oock ſomtyts wat kluchtigs te bedryven; En om den Paus te behagen veranderden zy meeſt al hare Dienaers in Italianen; Toonde meerder luſt in den ommegang der Cardinalen als met Edel-Iuffers, en verſocht eens 'tgans College te moghen ſien; Zy beſach ſeer neerſtigh de Rarieteyten der Kercken en Clooſters, en voornamentlyck der Ieſuyten, die neffens andere Geeſtelycke Ordens heerlyck Muſick deden hooren en Banckettten en kortſwylicheden aenſtellen. 'tGebeurden in January dat den Cardinael Colonna, geplaeght mette ſtraelen van Minnejanckery niet konnende in't Paleys van de Koningin komen, reed daghelycks in ſyn Carotſe daer verby, om maer 'tgeſicht van Chriſtina te mogen hebben: Toch als hy na ſommige dagē in de Capelle neffens den Paus ſtaende, ſoude conſacreren, in 't bywesen van veele Prelaten, ſoo quam onderwylen Chriſtina daer verby, ſeer heuſſelyck den Paus groetende, Colonna haer ſiende verſuchte ſeer, en al ſuchtende vol-eynde hy ſyn dienſt, waer in den Paus ſoo groot miſ hagen ſchepte, dat hy Colonna beval wech te gaen, en ſich uyt Romen te retireren, indien hy niet wilde ophouden van ſoodanige grillen: Hier antwoorde hy den Paus, Gy kond my wel vrijheydt gheven, maer blyft by my, ſoo wil ick gaen: Den Paus zeyde, Al u doen is ſottelyck, en de gantſe weerelt ſiet het: Maer Colonna antwoorde weder, Neen, neen, indien myn doen ſottelyck is, wat ſal men dan ſeggen van de grillen van die van 't Colegie en andere Edelen van 't Hoff, &c. dit zeyde hy in't wech gaen; Maer den Paus van deſe reden verwittigt, ghebood hem terſtont Roomen te ruymen: Colonna hem meynende te verontſchuldigen, met, dat Chriſtina een Vrou was die aen niemant dependeerde, ſo repliceerde den Paus, Sy is alle Eere waerdigh, en is daer toe hier ghekomen, maer niet om geſchandaliſeert te werden.

Na twee Maenden veranderde de Coningin gants van de genegentheyt die zy nu dus lang tot de Spanjaerden had gehad, en ſchafte den ſleep van D. Antonio Piemontel en del Queva af, dewyl die hare Maieſtt. wel 40. gulden daegs

‡ In 't Jaer 1649, den 23. October / was Christina (toen noch Coninginne zijnde) tot Wilgat et in Sweden / ende schoot aldaer met een Roer met een Koghel een vlieghende Zee-Swaluwe in de Locht / zijnde upt de Witte Zee / ende had een Swart Croontjen op haer hooft: Daer curieuse Speculateurs acht op namen. Wy vernoegen ons met dit seggen:

Futuros euentus expectare oportet unumquemque Hominem: Nihil enim ſtabile permanet. Menander.

koften: Daer en tegens nam zy weder verscheyden Francoisen aen, waer uyt zy soo grooten haet van de Spanjaerden op haer verweckten, dat zelfs al haere Datten op't papier en in druck quamen: In Spangien gaf men twee groote Volumen uyt van het Leven van Christina (soo men het noemde) hier over zyn te Romen twee Castilianen gevangen, die men als Autheurs van 'tzelve betichte; Toch zy en is zelfs te Romen niet vry geweest van qua na-spraeck: En aen de Poorten van Belvedere, en 't Hof van Farnese (daerse thuys lach) oock aen Pasquyn heeft men geplackt gevonden vele Italiaensen Satyr-dichten:

Dan wy zullen swygen van dese en andere dinghen die de Spanjaerden haer naer gaven, toch evenwel zond Christina een van haer Edelluyden na Spangen, sich aen dien Koning beklagende over d'injurien die hare Maiest. door de Ministers van de Cato. Coning aengedaen wierden, &c. Als ghenoech bewust dat al dese Satyra en duysent andere niet dan uyt Spaense kokers quamen, welcke het moeyden soo veel Onkosten aen haer in Brabant en elders gespilt te hebbē, en datze nu de gunst van hun tot hare Vyanden zagen voort komen.

In April wiert Christina sieck, men gaft de naem van te veel Fruyt eten, dan overmits den Paus noch moeyten, onkosten, Medikamenten, en oock syn Lyf-Docters voor haer niet spaerde, soo genas zy spoedigh, en quam zelfs den Paus op 't Hoff met courtesie bedancken.

Naderhand most den Franse Gezant Monsr. de Lion uyt Romen, overmits den Paus en den Kardinael Mazarini in onlust om de Geestelycke krackeelen van den Fransen Cardinael de Rets, elckander begosten te honen: Waer over ghemelte Christina groote ongeneucht schepten.

Toch gelyck niemant sonder Haters 'tleven slyt, soo oock had Christina veel ongeneuchte in dingen die haer Coninglyck gemoet contrarieerden: Ende ter wyl yder van haer ghevoelde wat hy wilde: Soo toonde sy oock onderwyl, dat sy wilde 't gheen sy dede, soo wel om dattet haer goet dacht, als oock om hare haters de mont te stoppen. En gelyck zy nooyt en manqueerde in yder te voldoen, so was zy oock verdrachsaem in veel ongelyck te lyden Liever willende datmen uyt onkunde qualyck van haer sprack, als dattet met Waerheyt mocht geseyt worden, en sy 'tzelve haer aenmatigende, mocht trachten te weeren. Als genoechsaem bewust, dattet een groote Lepel soude moeten zyn, die alle vileyne klappers de mont zou stoppen.

Don Francisco de Sousa Ambassadeur van Portugal quam met 't Nieu-jaer te Romen, om by den Paus gehoort, aengenomen, en synen Koning wettigh verklaert te werden: Maer de Spanjaerden waren hem over al hinderlyck: Des went hy hem by den Franse Gezant, en versoeckt dessels hulp, vereerde hem

hem tot dien eynde een Schotel vol Dyamanten, waer door hy in de Maendt van Mey Audientie kreegh, en den Tijtel van

Don Francisco de Souza, Ambassadeur van

DON JOHAN DE BREGANCE, DE IIII.

Wettich Koninck van PORTUGAEL.

Hier over waren de Gespanjoliseerde Ministers soo gestoort, datze alle uyt Roomen togen, op datze desselfs Audientie en Pracht niet en souden sien: Zy trocken dan veel na Loretten, onder schijn van hun devotie aldaer te pleghen, Doch meest om den Paus van die zijde af te trecken, die in der daedt veel spul meste jalousie deser Twee Natien hadde.

Den 1. April dede den Paus (na gewoonte van andere) hem in Processie in een Littier dragen van Vatican tot de Kerck van Minerve, ghevolcht van 22. Kardinalen, yder op't heerlyckst: Naer gehouden Ceremonie, vereerden hy aen 300. Arme Dochters yder een Bruyts-gifte, &c.

Korts daer aen onstont binnen Roomen groote schrick, alsoo de gheruchten quamen dat een Engelse Vloot Schepen de Straet ingezeylt, en omtrent Sardeigne gesien was, datze na Romen quam, met ordre, om by Civitavecchia te landen, en de Kerckelycke Staet te beoorlogen. Dit waentrouwen wiert versterckt, dewijl omtrent die dagen eenige Enghelse Conspirateurs wierden ghevanghen, by de welcke men d'aftekeninghen van verscheyden Zee-Havenen daer omtrent heeft ghevonden; Hier door wiert den Paus zorgvuldigh, ende besette al de Zee-plaetsen met Krijchsvolck, zelfs oock Romen, welckers oude en vervallen Muyren hy dede op-bouwen, en Ruyter-wachten aenstellen, want het Geestelyck College had het vermoeden, dat Vranckryck en de Turcken oock Medestanders en Helpers van dit Desseyn waren.

Chascun ha son gibet a l'huis.

WY sullen ons uyt Italien na Duytslandt en Poolen wenden: daer zedert ons leste verhael op Folio 105. in't 6. deel veranderingh voort-quam: Den Koningh van Sweden toogh met het Nieuwe-Jaer voorby Elbingh / en legerde sich voor Koningsberghen met al zijn Macht: 't Ghebiel dat syn gasten hun te wijt verschopende / dapper genepen en sommige geknevelt binnen Dantzich en Coningsbergen gevanghen wierden gevoert: Onderwijl sondt Koningh C. Gustavus verscheyden Trompetters tot den Ceurvorst

 Fred.

Fred. Wilhelm van Brandenborgh / dese wierden t'elckens geblint op't Slot en so weder uyt geleyt: Dan 'twas om dese te doen sien en andere te blinden / overmits men seyde niet te konnen accorderen / so quam Oxenstern selfs by den Keurvorst / seggende / dat zijn Meester niets dan 'tbeste voor Pruyssen in den sin had / dat hy Elbingh ende Tooren (sulcks nodich zijnde) geern wilde cederen / etc. alsulcke jente Historien maeckte men de Burgers wijs / en veel van den Pruyssen Adel en Stenden geloof dent / en noch daer en boven / datten Keurvorst na Sweden niet en souden luysteren / noch de minste verbintenis ingaen sonder de stadt Dantzich; Toch de Danzickers waeren heel anders van gevoelen / ja seer swack in dat gheloof / zy mistrouden niemant meer als den Keurvorst / en waerom / den tijt heeft sulcx geleert. Na dattet Sweedse Leger 7. dagen om Coningsberghen gehuyst had / was het gedwongen by gebreck van Leef-tocht na het stedeken Friedlant 12. Mijlen van daer te retireren / 't welck zy in den gront raseerden / so datte Ingesetenen daer uyt vloden / ghelijck in't generael door gants Pruyssen op't Lant / Dorpen en in de stedekens elck ‡ vluchte; Oxenstern na weynich dagen weder tot zijn Koningh keerende / sag als hy de straten te Coningsbergen passeerden seer veele Sweedse Zoldaten op de selve ellendig neder leggende bedelen: Na zijn vertreck dede den Keurvorst der Pillau besetten: Daer tegens over opde Neder wiert het gewesen Fort gedemolieert. Den Syndicus van Dantzich nam oock seer nauwe kennis op het geen Oxenstern by Ceurbrandenborgh mocht verrichten / en voorwaer hy heeft zijn Meesters toen gedient / maer so niet / of men wist voor hem seer wel te mesnageren 'tgunt sy secreet oordeelden gehouden te worden: Den 7. January ontfong den Keurvorst van de H. Staten Generael expresse Brieven / en Oxenstern vertrock daeghs daer aen uyt Koningsbergen. Yder had nu een goede hoop datten Keurvorst sich voor zijn be-edicht Pruyssen en de Croon Polen [van dien hy dit te Leen besat] soude gestreden en de Sweden uyt gekeert hebben / als aen wien gelegen was 't behout of 'tbederf van Pruyssen: hebbende een schoone Artillerije van 80. brave Canons / een Legher van 23272. koppen effective / en wijders veel brave Oversten Officiers en Hooftmannen by sich: Maer in't tegendeel heeftmen gehoort

‡ In Hollant zijn doen veele van die Nederlandtsche Boeren weder gekeert / die Anno 156?, om de Troubelen in Nederlandt in Pruyssen waren gheweecken. Selfs zijn eenighe Schepen met Joden t' Amsterdam aenghekomen.

gehoort datter een Verbondt tegens Poolen tusschen Keurbranden-borgh en Sweden is opgerecht / waer van de minuten secreet wierden gehouden voor alle de Christen-weerelt / selfs aen de Bontghenooten en Religions-Verwanten : Ja oock heeft men de Staeten Generael daer van geen rechte openinghe gedaen / of wel hare Ed. Ho: Mog: daer over sich gegraveert vonden te doen verscheydene doleantien/ etc. Den Sweedsen Resident Appelboom hoorende dat men in Hollant onder 't ghemeen ongeerne sach datte Sweedtse Wapenen soo voorbatich in Polen waren ghelijckse deden / niet om datment Sweden misgunde/maer om datte commercie getroubleert wierdt / en dat men om sulcks te remedieren wel licht een Oorlochs-Vloot tot versekeringh der Coopvaerdijers op d'Oost-zee soude senden : Halvelingh beducht dat d'effecten [en meerder als ghesept is] daer op souden mogen volgen / gaf dit volgende Geschrift in aen de Staten Generael op den 4. January 1656.

DEn Resident van Sweden wenst hare Ho. Mo. alle geluck en voorspoet, so in't publyck als particulier, in dit nieu en alle volgende Iaren. En vernemende uyt d'algemeene geruchten, hoewel hem van wegen haer Ho Mo. geen communicatie daer van al noch is ghedaen , dat aen de Koningh synen Heere een extraordinaris besendinge in dese syne Maiests. beginnende regering en genootdrongene Oorlochs-expeditien van hier is gedecreteert : Kan niet onderlaten haar Ho. Mo. mits desen bekent te maacken , de geluckighe progressen daar mede Godt Almachtigh, Coninck der Coningen, oock in Pruyssen de Sweetsche wapenen heeft belieft te segenen, staande, wat daar noch overich is, in sulcken termen dat geen sonderlinghe bloet stortingh of verwyderingh te vreesen zyn : Want tot noch toe tusschen allerhoochst gedachte Sijne Maj. en Sijn Keurvost. Doorl. gheen de minste hostiliteyt , maar goede vrientschap en neutraliteyt is geobserveert: Met ontwyffelijcke apparentie dat deselve door een expres tractaat sal naarder en duydelijcker werden vast gestelt. 't Welck alreede soude zyn geschiet ten waare door sodanige nagebuyren, die de rust, so wel van desen Staat, als van zyne Keurvorst. Doorl. soecken te contramineren, de voet dwers daar in werde gestelt : Als doende spargeren , dat haar Ho.Mo. souden voor hebben een machtighe Vloot Oorlogh Schepen ter See , en een Legher te Lande te senden, oock alderhande devoiren te doen aanwenden om Syne Keurvorst. Doorl. te engageren in een labyrinth, daar men licht in, maar seer beswaarlyck kan uyt geraacken. Ende dat in teghendeel van Syner Maj. geduyringe vrient-nabuyrlycke bejegeningh, daar van haar Ho. Mo nu noch een versche preuve sien, door den geconsenteerden uytvoer van Canon , soo nu als voor het toekomende, Synde oock de boven verhaalde uytstroyinghen soo

contrarie de natuyr van eene Ambaſſa: aen een Koninck, die door Godes beſtier, in ſoo victorieuſen Staat is, en aan hare Ho. Mo. ſoo notabele teyckenen van wel genegentheydt toont: dat de ghemelde Reſident de convenientie van dien niet kan begrijpen, gelyck oock niet, dat van wegen Syn Keurvor. Doorl. door der ſelver hieraan weſende Miniſters tot voortſettinghe van ſoodanighe equipage, gelt, ſecours, wervinge van Krijchſvolck, ende inſtigatie van andere Potentaten teghen Sweden, ſouden werden gedaan, en noch veel weyniger dat ſoodanighe petitien by haar Ho. Mo. in eenich de minſte overleg ſouden werden genomen. Stellende in der ſelver eyghen hoochwys bedencken, of niet de gemelde Reſident, expreſſelyck gelaſticht om alle goede correſpondentie, en vermeerdering van dien, tuſſchen Syn Maj. en deſen Staat te bevorderen, groote reden heeft te verſoecken, gelijck hy derhalven doet mits deſen, dat des ſelver goede geliefte ſy, volgens welhergebrachte en tuſſchen vrienden altijdt geobſerveert gebruyck, den gemelde Reſident getrouwelyck te communiceren wat van de opgemelde uyt-ſtroy ſelen, om niet te ſegghen dreygementen ſy: Om wech te nemen alles wat de hoochgemelde Ambaſſad. min aangenaam, en des ſelver handelingh *difficil*, ja *vruchteloos* ſoude mogen maacken: van alle 't welcke, gelyck oock van dit officie, de gemelde Reſident aan Syne Maj. ſal doen getrou rapport.

Haagh den 4. *January* 1656.

Inſgelijcks zijn in den Haghe eenen Daniel Weyman/en Jan Kopes verſcheenen / die als Miniſters van Keurbrandenborgh de navolgende Notificatie aen hare Hoogh Moog. over het ghehandelde met Sweden hebben gedaen:

GOdt heeft zyn Keurvor. Door. onſen Mr. van Oorloch, zynen Staet van Verderf, en zyn Bontgenooten verloſt van nootſakelyckheydt hem te aſſiſteren met vele periculen en koſten, door dien het hem belieft heeft na ſyne oneyndelycke goedertierenheyt de onderlinghe Tractaten duſdanigh te zeghenen, dat wy Vrede hebben bekomen met Sweden: Twijffelende zyn K. D. niet of U Hoge Mogende participerende vande effecten, ſal het ſo aengenaem weſen als Zy na hare gewoonelycke wyſheyt ſullen oordeelen, dat het zekere voor het onzekere, ende een tamelycke Vrede voor alle Oorloghen te præfereren is: Immers dat het tegenwoordighe niet wert geincurreert om de vreſe van een quaet dat maer in apparentie is, konnende den tydt altemet dinghen heylen die voor dien tydt niet ſchynen buyten peryckel te weſen, ſonderlyck tuſſchen partyen die den anderen niet konnen overwinnen, ſonder ſchade te doen aan het publyck, ende met de welcke V. Ho. Mo. geduyrich zijn geweeſt in ſoo egalen Vrientſchap, als beyde genegen zyn de ſelfde te continueren in alle oprechtigheydt. Het was te beklagen, dat droevige onluſten waren ontſtaan

staan tusschen soo na gebuyren ; ende sijne Chur-Vorst Doorl. en konde geensints verdacht worden, sich met alle macht te defenderen van gewelt, nademaal Sy geen Vrede of Neutraliteyt konden verkrygen, midden onder de Wapenē. Dan soo haast sijne Majesteyt van Sweden presenteerde redelicke Conditien; waardoor zijne Churvorst. Doorl. niet alleen zyne Landen, Luyden, Havenen, Vestingen, Gerechticheden, ende toebehoringhen behielden, maar de selve in allen gevalle oock grotelyckx versterckte ende vermeerderde : Soo cesseerden alle redenen van sich langer te pericleteren, zynde gejustificeert door de wettē der nature ten minsten zyn selven te redderen, als het niet mogelyck en is een ander te helpen. Polen weeck de victorieusheyt van Sweden, ende de leden van soo een machtigh corps, haar eenparigh begevende onder de gehoorsaamheyt van een ander hooft; sulckx dat geen Coning van Polen in het Ryck, noch het Ryck inden Coningh bleef ; toonden aan zyn Cheur-Vorst. Doorl door onverwachte Exempelen de reden, waarom Hy hem niet langher soude stellen tegens soo een geweldighe hant, dewyl hen alles daar toe voeghde, dat Hy van zyn Leen-Heer langer geene protectie hadde te verwachten, als te late : Eñ dat zyn Churvorst. Doorl. van zyn Bontgenoten in Pruyssen ende Polen meest verlaten zynde, van andere geen hulpe te gemoet sach, die niet ofte te langhsaam, ofte vermenght was met meerder perikel als sekerheydt. Sulcks is het dat zyne Churvorst. Doorl. op het bittere smeecken van soo veel duysent verdorven onderdanen, ende het hertelyck remonstreren van sijne Standens de aangeboden conditien aan genomen, en de Vrede heeft ingegaan, zynde daar mede herstelt de Vrientschap van soo na Princen, ende de baane gemaackt, ten allen zyden wederom te treden in een universelle intelligentie tusschen d'oude Bontgenoten, tot versekering van de gemeene ruste, beveilinge der Commercien, ende de onderlinge welstant van iegelyck een in't particulier. Ende alsoo zyne Churvorst. Doorl. wel berecht is van V. Ho. Mo. goede ende loffelycke genegentheyt hem te assisteren, als hy gheen Vrede hadde bevochten met zyn eygen macht : Soo hebben sy sulckx met alle teeckenen van Danckbaarheydt willen erkennen, ende Ons voor afghelast, V. Ho. Mo. niet alleen het voorsz. behoorlyck te notificeren, maar oock te versekeren, dat Sy by het gemaackte Tractaat niet minder regard hebben ghenomen op het Interest van dese Staat, als op haar eygen : Ende dat Sy niets hebben inghegaan, 't welck Haar soude konnen beletten te presterē, waar toe Sijne Cheurvorst. Doorl. in voldoeninge van het Tractaat van Alliantie is verbonden : Ende dat Sy oock in toekomende genegen zyn, Hare goede inclinatie in het bevorderen vande Welstandt van desen Staat, by alle Gelegentheyt te toonen, gelyck Sy versekert zyn dat der selver Interessen niet en konnen werden getoucheert, sonder daar inne te participeren : Wy en twyfelen niet ofte het selve sal V. Ho. Mo. aangenaam wesen; blyvende, &c.

Men most sich met dese Verklaringhe behelpen/ en dewijl men geen naerder en had die canonijck was / de selve op nemen voor soo veel men geloven konde / overmits het gheen kleyne ombrage onder de Ingesetenē der saem-gevoegde Nederl. Provincien gaf/ datmen al een wijl te vooren uyt Pruyssen hadt sien af-komen de minuten van een formeel Tractaet/ met bysvoegingh/ van dat 'tselve tusschen de Croon Sweden en Keurbrandenborgh in dier voegen was gecontracteert: Den Inhout is als volght:

1. Kurbrandenborgh sal niet gehouden syn den Eed van getrouwicheyd te houden aen den Coningh van Sweden, voor ende al eer dat hy in de publycke Ryckx-daghen gekroont ende verkooren werde.

2. Den Eed des Keurvorsts aen de Croon Poolen, en zal den Coningh van Sweden niet veranderen, dan mette gantze toestemming der Poolse Stenden.

3. Ten tijde van des Coninghs afwesen sal den Ceurvorst een Nieuwe Vierschaer constitueren, bestaende uyt 6. Raets-Luyden, waer van men appellerē zal tot dat den Coningh van Polen of tot syn voorgaende stant herstelt werde, ofte dat eenen anderen verkooren werde.

(Nota) Op dit Poinct hebben de SweetseGesanten hert gedrongen. 4. Ten insichte van de Militie, dat des Keurvorsts Armee sal moeten afghedanckt worden, ende aen den Sweedsen Coningh over gelaten: De welcken belooft de zelve niet anders te gebruycken dan teghens den Koningh van Poolen, en sullen by de voorsz. Sweedse Koning betaelt en onderhouden werdē.

Hier op hebben de Sweedse hun oock seer swaer gehoud. 5. Voor de schade die d'Armee van den Koningh van Sweden gecommitteert heeft, zal den Keurvorst ghenieten het Bisdom Pruyssen.

6. Den Keurvorst heeft aen den Sweedse Coning toe-ghestaen de helft van den Tol in der Pillaw.

7 De voorgemelde Pillau sal d'een helft met Sweeds Guarnisoen beset word.

8. Vorder is geaccordeert en toegestaan, voor die genaamt van de gepretendeerde Gereformeerde Religie, de vrije exercitie en oeffeninge van hun Godsdienst, en vorders gheconsenteert een nieuwe Kerck te bouwen in de Stadt Coninghsberghen.

9. De Stadt Dantzick wort in dit Tractaet niet vervanghen noch gecomprehendeert.

10 Dat den Keurvorst binnen 4 eerstkomende weecken na de Ratificatie desselfs Guarnisoen uytte Stadt Marienburgh sal lichten, en deselve aen zyne Maj. van Sweden overleveren.

11 De Tollen inde Pillau en sullen niet verhooght en beswaart werden, op conditie, en met dien verstande, dat alle Waaren en Coopmanschappen uyt en

in

in Polen gaende, alleen over Elbing gebracht sullen werden.

12. De Oorlochschepen van Syn Maj. van Sweden is toegestaan vry en ongemolesteert in cas van noot, inde Haven van Pillau in te moghen loopen.

13. Wanneer tusschen den Keurvorst en zyn Maj. van Sweden dit Tractaat sal geratificeert syn, sal't Verbont tegen de Croon Sweden en geconfedereerde mette Vereenighde Nederlanden gebroken sijn.

Men heeft van al't verhandelde de Staten Generael belooft satisfactie te geven/'twelck men naderhant heeft gesien dat niet ghevolgt en is: Maer wel een niet onredelijck ghevoelen isser by den Nederlanders ghebleven/ van / dat de belovers van satisfactie door hunne Actien hebben betoont het spoor bijster te sijn.

Toch wy sullen dat aen 't oordeel der Regenten en Staetskundige laten: Seecker is't/ datte Dantzickers hun met den Keurvorst soo seer niet bedrogen vonden als wel de Geun. Provincien: Men gaf in 't begin de jalousije tusschen Keur-brandenborgh en Dantzich de schult dat Pruyssen sich niet eendrachtich tegen Sweden aenstelden/ maer nu sachmen waer om Dantzich so sorchvuldich was geweest: 't Geheym en de gront slach van dit Nieu Verbont tegens Poolen en Dantzich daer buyten / tusschen dese Twee Vorsten / is soo diep/ en van sulcken gevolghe/ dat (mijns beduncken) eenighe Landen vry meer daer aen geleghen is dan Poolen selfs.

Keurbrandenburgh nu verplicht aen Zweden / liet korts na zijn af-val van de Croon Poolen (daer hy een be-edicht Vasal af was) dit Mandaet af-kundighen:

WY Fredrick Wilhelm/ &c. Doen een yder weten/ principael die daer aen gelegen is / dat alsoo wy naest Goddelijcke Voorsienicheyt en genade met zijn Coningl. Maiesteyt van Sweden om onse getrouwe Onderdanen ende Landen in ruste en vrede te setten/ en voor geheele ruine te conserveren/ ons in Verbont en Accoort ingelaten hebben: En ons niet onbekent is dat van meenigerley Volcken en Landen teghens welcke sijn hoogh ged. Con. Maiesteyt tot noch toe openbare Oorloch ghevoerdt heeft / by dese huydighe occasie vele Menschen hun in dit Hertoghdom Pruyssen begeven/ 'twelck wy oock niet verbieden willen haer daer in op te houden: Maer even wel begeeren datte selve Vrede en Contracte in zijn volle kracht blijve: Also ordineren en beveelen wy hier mede/ dat alle en yder Vremdelingh die sich by dees huydige ghelegentheydt in dees onse Landen begeven en hem neder geset heeft / ofte/ die sich niet neder geset maer Goederen ghesonden heeft/ dat de selve na 5. weken van de publicatie deses af te rekenen/ haer by ons aengeven/ en met Eede tot billijcke onderdanicheyt en trouwe hun aen ons verbinden/ ofte/ datse binnen de selve tijt onse Landen ruymē/ hunne Goederen wech voeren/ ende oock / datze hun binnen de selve 5. Weecken van alle vijantlijcke en verdachte Correspondentie sullen onthouden/ en die binnen die tijdt resolveren hun in dese Landen op te houden moghen hun in tijdts aen geven / en men sal hun met noodige Sauveguardes voorsien: En so yemand gevonden wiert die hem in tijts niet aengegeven hadde/ en over den Inhout deses geen vergenoeghen vint/ teghens die sal men met Confiscatie harer Goederen (na't inhouden van ons opgherecht Accoort) procederen/ waer na sich yder mach reguleren en hem voor schade behoeden.

Koningsbergen den 31. January 1656.

Fredr. Wilhelm,

Als nu den Kurvorſt weder binnen Koningſbergē was gekeert/ zijn verſcheyden Grooten onvernoecht geweeſt over de Tractaten/ gelijck den Graef van Waldeck en andere/ ſommige geen vertrouwen op dien handel hebbende/ verlieten 't Brandenborgſe Hof/ ende togen over Zee na Stetin: Andere/ waren ſeer ſwaerhoofdich/ dewijl zy hun inbeelde/ datter noch yet heymelijcks achter die Tractaten ſchuylde/ reflexie nemende/ op 'tgoet vertrouwen dat de Keurvorſt op den Coningh van Sweden had / dewijle hy om deſe handelingh te volvoeren op den 20. Janu. met weynich Ruyters uyt Koningſbergē na Brandesteyn reet/ ſich latende een half uyr buyten 't Sweeds Leger van den Koningh in-halen / daerſe beyde uyt hunne Carotſen tredende/ elckander omhelſden / en ſamen in des Conings Carots na 't Leger rijdende / hebben ſy alleen Maeltijt ghehouden/ en (gelijck eenige ſeggen) iſſer in't eerſte eenigh ongenoegen geweeſt/ 'tgunt evenwel niets byſonders moet geweeſt ſijn / om datſe in't geſicht van een yder korts daer aen ‡ Broederſchap droncken / ende beyde dees Potentaten ſcheyden den 25 Janu. minnelijck van een. Veele Adel hielden ſich oock gemiſcontenteert/ om dat alles buyten hun weten gheſchiede. Boven dien was den Keurvorſt ſeer bedroeft om dat op die tijdt als hy handelde met Sweden ſo wierdt de Keurvorſtinne tot Coninghs-berghen aen de Kinderpocxkens ſieck/ ende gingh haer door d'ontſteltenis een onvoldraghen Vrucht af: Ende om dat oock door de veelheyt des Volcks contagieuſe ſieckten ontſtonden/ heeftmen de Soldaten uytte ſtadt doen gaen: Oock wiert verboden geen Graen uyt te voeren. Graef Magnus de la Garde (Swagher des Conings van Sweden / ende ghetrout aen des ſelfs Zuſter) wiert met 1000. Zoldaten na Riga geſonden / om Lijflant teghen de Moſcoviters en Littouwers te beſchermen. En Prins Bogiſlaus Radzevil Vorſt van Littouwen in poſſeſſie der ſelver Landen tredende door 't ſterven van zijn Neef en Voorſaet Janus Radzevil/ komt te Koningſbergen/ daer hem Kurbrandenborg treffelijck vergaſt.

Dus verwart ſtont het nu in Pruyſſen / daer de Stenden en Ingeſetenen ſeer hevich op den Keurvorſt begonden te fulmineren / zy noemden hem onghetrou ende meyneedich om 't aenſpannen met de

Swe-

‡ In Duytſlandt is ſulcks veel een gewoonte.

Sweden tegens syn wettich Coningh/ zy presen daer en teghens die van Dantzich: Toch/ beklaechden den jammerlijcken toekomstige bederf van Pruyssen/ 'twelcke (indien Kurbrandenborgh aen Polen waer getrou gebleven) geen noot soude hebben gedaen/ etc. Doch soo en kreunde hem den Ceurvorst sulcks niet/ als wel wetende / dat het onmogelijck is yder van pas te maken.

Che posse dilettare à ciascuno.

Op dese tijdt wierden de Sweden voor het Zee-dorp Putsko te Lande afgedreunt/ sulcks/ dat hunnen Generael Steynbock siende geen voordeel/ deur gingh: Dubald (ghewesen Commandant in de Dantswijcker Fortres Termunde) liep tot den Sweden over / ende dreychde met 10000. Vijanden de Dantzickers te bespringhen/ toch hy voer niet beter dan Steynbock voor Putsko / en gelijck Verraders/ selfs tot by de geen daerse overloopen / noch geacht noch vertrout worden/ soo raeckten hy oock geheel buyten respect.

Die van Dantzich onderwijl branden hunne Voorsteden af / dan gelijck men in't eerst socht te verbloemen en naderhant de uytkomste geleert heeft / meer uyt afgunst als noot sakelijckheyt / vermits veele Gereformeerde en Doopsgesinde Protestantẽ niet alleẽ daer hunne Kercken hadden/ maer oock soo treffelijcke Huysen gebout als binnẽ de stadt mochten staen/ en hier bevrijt van het Burger-recht/ deden de Vremdelingen meer voordeel als de Danzickers met scheele oogen konden verdragen: Dies waren zy nu te gereeder alle dese seer Heerlijcke Gebouwen te vernielen/ en beginnen eerst met schotlant/ daer nae met de Nieuwe gaerden/ Schidlis/ St. Petershaghen/ de Huysen aen stoltenbergh/ de Bisschops Berg/ den Dam / en elders meer/ soo dattet scheen een tweeden Roomse brant/ aengesteken door de afgonst/ en verbrant met een Neronis behagen: Want / niet dat alleen/ maer den jammer der Vluchtelingen binnen de stadt / bleven daer met Kas/ Matras/ Bet en Bulster op der straten leggen/ ende met soo weynigh compassie waren veele toen ingenomen/ datse dese Luyden die over de 3. Millioenen door dit branden hadden verlooren/ naulijcks Huysvesting wilden vergunnen/ tot dat beter ordre op de selve onordentlijckheden quam.

Chasque maison, ha sa passion, & chasque Montagne ha sa Valée.

Wy sullen ons na Hollandt weder keeren: De Princesse Royal nu sonder Gemael/ in een vremt Lant / en buyten 'tgeselschap harer eygen Bloetmagen/en bysonder neffens hare Moeder en Broeders verbannen uyt hun Vaderlandt / onterft van hun Vaders Kroon/ verstooten van hare goederen en Vrienden in Engelant / toogh den 18. deses uytten Hage / wordende een stuckweechs uyt-gheleydt by Prins Willem van Vrieslant/ Hendrick van Brederode/ ende veele Grooten/ latende het Jonge Prinsken van Orangen tot Honslaerdyck: Den 21. quam hare Koningl. Hoocheyt met 3. Koetsen yder van 6. Paerden/ veele Wagens en 3. Troupen Ruyters t'Antwerpen: Rijdende langst de Vest door de Stadt / quam den 22. binnen Mechelen: Verby Brussel treckende/ toog door Artois na Vranckrijck/ en wiert op de Fronturen van hare Broeder den Hertoge van Jorck verwillekomt/ en arriveert den 28. dito te Parijs/ daer hare Coningl. Hoocheyt in't Palais du Cardinal wiert gelogeert / daer sy van den Koning/ de Coninginne/ zijn Eminentie / hare Moeder/ Broeders/ Monsr. de l'Estrade/ Sanguin / en andre Groote meer is ontfangen/ geaboucheert/ en heerlijck is getracteert: Komende aldus weder onder hare Bloetverwanten/ soo is sy daer een geruymen tijt gebleven.

Een weynich te vooren ghebeurdent / dat den Coningh met sijn Moeder alleen in hare Camer sijnde / aldaer veele Vrouwen verscheenen/ klagende over d'insolentien die d'Officiers van den Luytenant civil hun aen dede / mettet oneerlijck aen-tasten van sekere rocken tot op de schoenen rontsom hangende / op straet af te trecken/ eñ alsoo die van Taffa gemaeckt (zijnde toen sulcks de nieuwste mode) selfs oock by Edel-Juffers gedraghen wierden / waren veel Dievẽ en Vagebonden te Parijs / die onbekent met sulcke Rocken liepen/ en onder pretext van dese te ondecken/ verscheurde men veel eerlijcke Juffers de Kleeren/ om dat ghewelte Rocken verboden waren/ etc. Den Koning beloofde daer order in te stellen/ alhoewel verscheyden Gaudieven daer door ontdeckt waren / die in Winckels en Huysen waren gekomen/ en de Borgers by Nacht en anders veel goederen hadden ontstoolen.

Tout le monde vit auec art.

IN Engelant heeft de veranderingh weynich gedomineert / alsoo het scheen dattet woelen daer op sijn hooghst had gheweest: Men besorchde alleen tegens Spangen een Vloot in Zee te brengen: oock heeft den Protector de saken der Onroomse in Switserlant en Piemond bevrijticht / en voor de leste de achterstallige Aelmoessen doen in-vorderen. Een Gesant van Kurbrandenborgh te Londen komende / versocht (soo men seyde) des Protectors bemiddelingh / en hulp / in den Oorloch tusschen Polen en Pruyssen / komende met dese Maniere [Dat de Protestante Relige mette onlusten tusschen Brandenborgh en Poolen groot perijckel soude loopen.] Zijn verrichting is geheym gebleven. Tomas Pride en Jan Barckstead Lieutenant van den Tour heeft den Protector tot Ridders geslaghen / om datze haer voor hem in verscheyden gelegentheden seer getrou hadden gedragen. Sekere Koordedansser te Spalding in Lincoln was so gheluckich niet / vermits hy op den 26. deser een groot getal Kijckers op een ruyme Zael vergadert hebbende / en in 't best van zijn kromme sprongen zijnde / stort de Vloer in / en onsen Goochelaer yder bedriegende / wort oock bedrogen / mits hy pogende na 't hooge te springen most voor 't Element des Luchts de Aerde kiesen / gedwongen sijnde te vallen / met alle die daer Kijckers waren: 't Ongeluck wilde dat dit Gaep spel in een doodelijcke Tragedie veranderden / want sekere Oude Muyr neffens dese Zael staende / storte in / waer door groote menichte Tarp / Veen en Modder quam te stolpen over dese inghevalle Vloer en Menschen / waer van alreede door den Val 23. verplettert en seer veel gequetst laghen / wordende dese en andere vande voorsz. Modder versticket ende gesmoort.

D'Engelse in Jamaica wierden cattijvich / kranck en swack / haren Maior Generael Fortescu en veel andere storven wech: Hare Vice-Admirael Goossen was met 9. Schepen by Cape Levella in de Broed-bay geweest / meynende aldaer een Fort om te Trafickerẽ op te rechten / en de Paerel-visschery (die daer heel goet valt) by der hant te vatten / toch alsoo zy saghen dat de Inboorlinghen hun op de hacken saten / soo wenden sy't na St. Marta / en stroyden uyt dattet Lant by Broed-bay onghesont was. Tot Sint Marta vonden zy 2. Forten op d'waterkandt / met 14. en 9. Canons / oock een Borstweringh

weringh tussc'hen bey de Forten: Na 1. uyr 's nachtens vloden d'Indianen in de Bosschen / uytgeseyt 8. oft 10. die d'Engelse vonghen: Wel bedrogen van hun Christelycke goedtdadigheydt / alsoo d'Inwoonders 6. uyren voor datte Engelse Schepen in de voorsz. Baye waren ghekomen/ 4. Mannen uyt den haren hadden af-gheschickt met aenbiedingh van hunne onghesterckte Stadt / en de 2. Forten/ als oock 20000. stucken van Achten voor de plonderingh/ dit nam d'Engelse geveynst aen/ houdende de 4. Mannen by sich/duchtende dat anders d'Inboorlinghen met Zack en pack in't wilt souden weg loopen: Maer soo haest de Verraderye voort quam/hebben d'Indiaense Spanjarden 'tkostelyckste verborghen/waer door d'Engelse verstoort staken 't stedeken St. Marta (bestaende in 200. Huysen en sommighe Kercken [overmits daer een Roomsche Bisschop Zitplaets hadde] gants in brandt/ slichten oock de 2. voorsz. Forten/ en trocken 8. oft 10. mylen te Lande in/ en verbranden alle Huttekens Wooninghskens / Cellen en Loges die zy vonden: En aldus zyn sy sonder Paerlen en Zilver weder te Jamaica gekomen.

Een ander gedeelte der Engelse Vloot vielen te lant aen Puncte Pathera: Colonel Ward d'Aenleyder wiert van d'Inwoonders soodanigh geslagen / dat ten ware sy van de hare in tydts geholpen waren/ soo datse een bree diepe Revier tot hun beschut hadden/ zy en souden met geen 13. dooden en gequetsten (ghelyckse nu wel deden) die reys vry geraeckt hebben: Want sommige Engelse Swemmers en andere die met een Canoe de hunne quamen helpen / vielen op de Indianen die in de Bosschen vloden: d'Enghelse verbranden daer oock al hunne Hutten en Wooninghen: Aldus syn d'Engelse weer na Jamaica gekeert/daerse uytstroyden datse de Spanjaerden over de 4. Tonnen Gouts schade hadden gedaen.

Maer Jan-hagel met sulcke smalle Tochten niet voorsien / en in plaets van de Boxen vol Buydt het Lichaem vol sieckten en zeeren halende/ en verhongert/ (want men vint hier geen gebraen Schapebouten/ Wyn-tint noch Poddingh by der Zee geplant) mosten hier lustich de leckere tant uyt-trecken / alsoo de Vivres of op / of stinckens out was. Toch Humfride na lang doolen/quam van Enghelant aen de Barbados/ en so op St. Christoffel/ Porterico / Espagnola/en so te Jamaica/hun met vers Vrouvolck en Vivres ontsette.

Februarius

Februarius 1656.

Spangen beoochde seer wel in dese tijt de loutere practijcken van Vranckrijck / soo met Christina te Roomen op hare zijde te trecken / als oock den Hertogh de Modena / om door desen laetsten Italien te bestormen / en gelijck sy de Savoyarts aen hun snoer hadden gekreghen / oock also den Hertogh van Mantua tot hun te trecken / die vergenoecht met zijn staet [en kennende aen d'een syde de groote lichtvaerdicheydt der Francoisen / en van d'and're kant de swackheyt der moedige Spanjaerden] bedacht sich om hem Neutrael te houden / maer Modena sich na Parijs gewent hebbende / wierdt daer van den Coningh en 't Hoff pompeus getracteert / met Geschencken / Ampten / en alle Staets-voordeelen meesterlijck gelief koost / soo dat elck dit Heylich-dach-houwen van buyten aensiende en onkundich van d'oorsaeck in duysent opinien verviel. De Vrede die Vranckrijck metten Protector had ghemaeckt / beviel Spangien oock weynigh. Toch om niet alleen dese maer oock and're opmerckinghen in bedencken te nemen / beval den Catolijcken (dats algemeene) Koningh zijn Ministers by den Paus t'arbeyden tot een generale Vrede / specialijck onder de Roomse Princen / dewijl de Roomse Kercke in groot perijckel in't oosten beoorlocht wiert van de Zarazijnen / Turcken en Moscoviters / in't zuyden van de Barbaren en Zee-Roovers / in 't westen van Cromwel / en in 't noorden van de Nordmannen en Sweden: Dit subject was den Paus aenghenaem / en om een voorbereydingh tot soo een groot werck te maken / ordineert in de Landen welcke syn Groote Macht erkennen / sekere dagen van devotie en tot Bidden / endlingh worter ghesprokem dat by Bayone [daer een Bergh leydt van de welcke men Vier Koningrijcken kan beoogen] beyde Koningen van Vranckrijck en Spangen om te handelen souden verschijnē / 'twelc daer na op Avignon en eyndelick op Boulogne in Italiē verschoven wiert / om dat den Paus beloofde op dees leste plaets selfs in persoon te verschijnen: Middeler wijl genaeckte den Somer / en de Son maeckten 'tbloedt der Francoisen wacker / soo dattet scheen

als of Vranckrijck geheel Italien / Catalonien en Nederlant soude afgeloopen hebben / desgelijcks / dat Sweden gheheel Poolen en het bewindt op d'Oost-Zee sonder moeyte soude geobtineert hebben: Maer die den Herfst van dit Jaer ‡ 1656. beleeft hebben / moghen getuyghen van d'ydelheyt der Menschen gedachten / dat sy wel yet voornemen / maer dat sonder believen / toe-latingh / oock zegeningh des Alderhooghsten hier by ons niets te verrichten zy. Ende den Paus om niet te versuymen hielt sterck aen om de Franse gemoederen tot Vrede te bewegen / doch soo hy rontsom merckte / heel te vergeefs / ick en weet niet door wat al visevaseryen: P. Alexander nu eerst bevindende dat Christus [den Vorst des Vredes] zijn Rijck niet van deser Weerelt was / scheyd van die / en keert tot de Geestelijcke / die hem beter gehoor geven: Dese ontfonghen van Roomen in't Latijn desen Duytsen Brief:

Aen onse seer Eerwaerdige Broederen,

Den AERTSBISSCHOPPEN BISSCHOPPEN, ende andere van de Geestelijckheyt van VRANCKRYCK, der vergaderinghe van Parys.

Paus ALEXANDER, VII.

Zeer eerwaerdige Broederen, De groetenisse en Apostolise gebenedydinge duyren en vermeerderen t'uwaerts. Desen H. Stoel heeft sulcken achtinge van u godvruchticheyt en deugt, so dat wy niet en twyfielen of wy zullen u in alles bereyd vinden wat ten dienst der Kercke belanght, en tot voordeel van de Eere Gods is dienende. Wy hebben sodanige ervarentheyd van de getrouwe functien, bedient by yder van de uwe in u respective Charges bevonden, dat wy krachtigh syn gepersuadeert te ghevoelen dat ghy tot geen ander eynde vergadert zyt dan om eendrachtigh te beraedtslaen en zaem te binden al uwe vermoghen, om uyt te voeren dat geene 'twelck meest strecken mocht ten besten van de Kercke en tot voordeel der Relige. En ghelyck wy verstonden uwen brandenden yver en affectie welcke ghy betoonde tot beschermingе van 't Huys Gods, en dat die so groot was, soo hebben wy voornamentlyck ghewildt u te doen weten, dat gy daer in zult recommanderen allen Persoonen

‡ De Fransen worden voor Valencijn gheslaghen / en den Sweeden Oorlogh in Pruyssen gaet den Kreeften gangh.

Persoonen, op een byzondere maniere, als synde de schijnbare en eenighste middelen om te conserveren de Catholycke Relige, van so veel jammeren daer sy nu mede omcingelt is: En specialyck, dat ghy zult persuaderen den Alder-Christelyckste Koningh, (die * wy verstaen dat uyt synen gemoede reelyck zy gheneghen tot Vrede,) aen te wenden alle yver en bequame raedslagen, op dat door de geduyrige Gebeden van u alle, dat goet waer na wy so ernstig hebben verlanght, (en in wiens macht het is ons sulcks te communiceren) niet meer en mach lyden eenigh uytstel na soo lange verwachtinghen, op dat hy door dese middelen verkryge een waerdige Erffenis van de Doorluchtige Stijl en Tijtule die voortyts syn gegeven by gantsch Christenryck aen al syn Voorsaten.

Daer en boven, den uytgangh zy dan soose wil, soo sal ten minsten voor de moeyten die ghy in deses zult onderstaen, onse vrundtschap en Liefde meer tot u verplicht syn; Ende wy sullen (soo haest mogelyck) den Alder-Christelickste Coningh doen verstaen met wat een yver wy desen Dienst van u onse Broederen begeerdt hebben. Onderwyl blyft volhardende in de zaken des Kercks, en alle goede Menschen. En wy met affectie gheven u onse Apostolise Zegeninghe. Gegheven te Romen in St. Pieters Kerck, onder des Vissers Ringh, den 20. Maert 1656. In't 1. Iaer onses Pausdoms.

Waer den Koningh van Vranckrijck jelours over de Geestelicheyt/ om de krackelen van den Card. de Rets/ den welcken geweest zijnde opperſten te Parijs / oock den Koningh met een Pauſelijcke hovaerdy de voet op den neck trachte te ſetten / echter te vergeefs / alſo zijn Eminentie hem daer in ſtuyten / hy ghekerckert zijnde uytbreeckt/ en vlucht na Romen/ daer hy (onder decksel van God meer te ghehoorſamen als de Menſchen) veel waters vuyl maeckt/ tot laster van den Card. Maſarini en Vranckrijck / ende ſchande van Chriſtenrijck: Dies was den Koningh in nae-bedencken als hy verſtondt dat zijn Geeſtelijckheydt een Brief van den Paus (die by des

* Als desen Paus Alexander Anno 1649. binnen Munster eenighe Presenten van't Franse Hoff waren gesonden over den ghemaeckten Vrede/ soo heeft hy toen al sijn yver betoont / alhoewel hy seer luttel qualiteyt hadde/ want hy weygherden de voorsz. Presenten / segghende / dat den ghemaeckten Vrede de Roomse Relige te nadeeligh was om over te gauderen / als hebbende doen verliesen de considerable Bisdommen van Halberstadt/ Osnabrugge/ Verden en Minden: Beschuldighende seer den Cardinael Masarini/ dat hy d'oorsaeck van al het bloet-storten was zedert den Jare 1647. En dat die van Venetien siende hun selfs om d'onlusten tusschen Vranckrijck en Spangen tegen de Turcken ongeholpen/ delibereerden om de 5. Millioenen en 500000. ponden die den Card. Mazarini daer in de Banck had/ te confisqueren/ en teghen den Turck te gebruycken.

desselfs Nuncius aen den Vice-President d'Aertsbisschop vã Narbon behendich was bestelt / makende in't overleveren van den selve een heel ander Discours als den Brief was behelsende) had ontfangen/ tegens d'ordre van 't Hof/ vermits die de communicatie alvoorens daer van toe-komt / of wel dese dingen niet uyt den Koker van den Cardinal de Rets mochten komen / etc. Den Koninck dan om sulcks op dese ongehoorsame te verhalen / resolveert om Italien met Macht te beoorlogen / en ontbiet de Geestelijckheydt voor hem om Geldt te schieten / eysschende ettelijcke Millioenen tot voortsettinge van den Oorloch : Zy voor den Koning in 't leste van Maert komende/ dede den Bisschop van Sens het woordt/ bestaende meest in desen sin:

De Geestelyckheyt van Vranckryck versoecken aen de Koningl. Maiesteyt (als eerste Soon van de Kerck) dat hy gelieve met al syne Macht en Middelen te mainteneren en doen doen de Roomse Relige, diensvolgens oock af te snijden en te verbreken die Alliancien, Verbontten, en Vrundschappen gemaeckt met Ketterse Princen en Republycken, specialyck mette Heretycken in Duytslant, de Vereenichde Provincien, Engelant, Sweden, Denemarcken en Switzerlandt ; Ter contrarie syn Authoriteyt en Macht bestedende tot voorstandt der R. Kercke, en tegens alle Onroomse die de zelfde op Aerden tegenstrevẽ ; Ten 2. dat den Coningh wille in-tomen die van de Gereformeerde Relige in Vranckryck, met hare excessen, en contraventien, tegens d'Edicten en ordres des Rijckx : Vermidts zy veele Kercken en Tempels incompetentelijck hebben gheusurpeert. ende uyt eyghen authoriteyt geappliceert : Datze (indient soo wesen mocht) maer simpelyck getollereert mochten werden. Ten 3. dat den Koningh aen de Hugenooten so veel Authoriteyt niet geliefde te geven, die Syn Maiestt. had in-ghelaten in de hooghste ja de alderhooghste Charges van 't Ryck, inzonderheyt in 't Militaire, waer toe men zach geadvanceert eñ ordinaris gebruyckt Personagen van een verkeert gevoelen, (*Qu'ils ont nomme par leurs noms propres,*) en aen wien de geheele Macht en directie van 'sConings Legher en Wapenen, oock de principaelste Gouvernementen van importante Steden waren vertrout, niet (*comme ils disent*) buyten groot peryckel van het Rijck en de Roomse Relige, &c. Ende indien Syne Maiesteyt haer versoeck wilde na-komen, beloofden zy van Iaer tot Iaer extraordinaris Sommen gelts te verschaffen, tot seer vele Milioenen bedragende.

Hier op antwoorde den Coningh niet / (want dit Verhael was met een lieffelijcke welsprekentheyt doorstrengelt/ doch onder 'tselve lach de bloetdorstichste afgonst / te weten / den Haet der geern ghenoemde

noemde Geestelijcken/) Zijn Maiesteyt sich van haer omkeerende/ antwoorde den Cardinal Masarini hun seer destich/seggende: Dat den Coningh soodanighe Deductie en vertooninge niet van nooden had/ maer wel een considerable somme van des Geestelijckheyds gelt/ die gants gerequireert waren om d' eere van den Koningh en 't Rijck/ en dat men de Catholijcke Religie wel soude maintineren.

Over dese Antwoort hielt sich al de Geestelijckheyt van Vranckrijck geoffenseert / en staken de hoofden seer ydrich by een/ te meer/ om dat binnen Parijs een klucht gebeurt was / daer al de weereldt om lachten/ te weten op den Trou-dach van den Prins d'Harcourt met Madam. de Bouillon/ wanneer op de Louvre in presentie des Conings en zijn Eminentie / den Cardinal Antonio [als Grooten Aelmoessenier van Vranckrijck] met gewelt heeft gescheurt het boven-kleedt en Supplis van de Curee van St. Jan de l'Auxerrois/ in wiens Parochie de Louvre leydt/ sustinerende den voorsz. Cardinal dat geen Curee voor hem in soodanigh Gewaedt aldus mochte verschijnen: Welck affront al de Curee van Parijs hun ten hooghsten hebben aen-ghetrocken.

• *Alexand.* Una domus non alit duos Canes.

Den Coningh en zijn Eminentie hadden daghelijcks oock veel te doen mette Gouverneurs der Zee-plaetsen / die na hun quade ghewoonte liever hare roofachtige Natuyr plaets gaven met de Schepen der Bontghenooten aen te halen / 't welck haer verboden was/ als haren Coningh te gehoorsamen/ en den Eet die sy hem en 't Rijck hadden † geswooren/ religieus te observeren. Behalvens de Roovers van Toulon begosten oock die van Calais op de Nederlanders te Vrijbuyten: Den Gouverneur was daer de Wet / die alhoewel de billijcke klachten van den Nederlantsen Consul C. de Glarges/ even wel des Conings expresse Brieven en Arresten van den Raedt dorf de achter houden/ sy brochten dese navolghende Schepen op/ en confisqueerden de Ladinge van d'eerste vijf/ sijnde by d'Amsterdammers bevracht op Duynkercken/ een by de Franse verongeluckt/ en de rest heeftmen opgehangen aen 't Vonnis van de Spijcker.

 1. 't Schip

† *Euripides,* Lingua iuravit, sed iniurata mens est.

1. 'tSchip de Vergulde Hoorn, Schipper Ian Cornelisz. van Hoorn.
2. Den Eycken Boom, Schipper Ian Thijssen van Hoorn.
3. St. Pieter van Amsterdam, Schipper Abbe Sybouts van Frieswaerderen.
4. De Meester, Schipper Willem Tymonsz. Meester, van Hoorn.
5. De Zickel, Schipper Claes Claesz. Zickel van Zardam.

Alle met Sout, Wijn, en Brandewijn.

6. De Ionge Walvis van Vlissinghen, Schipper Cent Cornelisz. die moetwillich doorsteecken is.
7. De Witte Swaen van Vlissingen, Schipper Iacob Claesz. met Wijn.
8. de Fenix van Middelburgh, Schipper Adriaen Verbrugge.

Den Graef de Charost (welcke de justitie voortijts plach te hanthaben) was nu mede een Hooft-participant van de Zee-robery geworden/ en dies wegen nu afgetoghen van de gunst tot de Nederlanders/ dede tot Calis Personen en Goederen aen-houden. Men geeft de Vrijbuyters den vollen toom / ende om 't profijt deses goddelose diefsten / dreyght men te doorsteecken de beroofde die vrundelijck versoecken hun saeck te vertoonen. Voorseker slechte preuven van Gouverneurs en Staets-persoonen / die in plaets van 'tgemeen wel te regeeren/ hun laten regeeren door 'tgelt/de gierichept en hoogmoet/ vergetende ‡ Godt en den Keyser t'zijne te geven.

Den 18. Febr. was te Parijs oock een groote Vergadering over de Schriften van Dr. Arnoud / hebbende ghedreven de Leere van Jansenius Bisschop van Yperen. Heel Vranckrijck verlangde hoe dese Censure sou af-loopen. De Jesuijten en andere hun streng vrij sterck aengedraept hebbende/ proponeerden/ condemneerden en declareerden Dr. Arnouds Schriften/ en al die van sijn opinie waren/ zijnde eensdeels haer doen dwaesheyt/ schande / en injurie voor den stoel van Romen en hare Bisschoppen/ ten anderen godloos/lasterlijck en Ketters: Daer op vonnisten zy dat hy uyt 't ghetal der Doctoren soude uytgeschrapt werden/en degradeerden hem van alle previlegen en functien eens Docters: En men heeft wijders vast ghestelt/

‡ *Franc. Quarly Epigr.* Het Gout is des Keysers Schat: En u Goudt draeght het Keysers Beelt: Maer gy Godes. Derhalven so geeft dan dese dingen den Keyzer die den Keyser behoren. En die dingen Gode die Gode toe-behoren.

* Dits een contrarie Vonnis als Ao. 1619. in't Dorts Synode, daer de Prædestinateurs d'overhant hielden, maer hier verliesen zy't.

stelt/ dat voortaen niemandt tot Docter sou gepromoveert werden/ als die dees voorsz. Censuren soude hebben onderteekendt. Korts daer aen heeft men alle de Boecken van Jansenius in Vranckrijck verboden.

Den Keyser van Moscovien versocht in dese Maent sommighe Schepen van Oorloge/ 'twelck by veele groot nabedencken gaf/ dat die Vorst door wapenen Semper Augustus sou willen worden: In den Hage wiert op den 3. deser by de respective Admiraliteyten aen hare Ho. Mo. genotificeert / datter een notabile Vloot Schepen in dese Landen gereet was/ waer toe die van Amsterdam het Canon uyt lief de hebben aengeboden/ sonder een stuyver daer voor te ghenieten/ mits vergoedende die stucken welcke op den Tocht vermist/ verminckt/ of onbruyckbaer ghemaeckt mochten worden. Men heeft oock tot Pedagogue over 't Jonge Prinsje van Orangien gestelt den geleerden D. Triglandus. Doch de doot nijdich over de Doorluchtige Mannen onses Vaderlants/ gelijck sy 't voorgaende Jaer hadde wech-gheruckt Mr. Aelbert Ruyl Pensionaris van Haerlem/ soo heeft zy oock nu insghelijcks ons berooft van den ongemeen deftighen Raedts-heer Heemskerck / die ons door sijn Batavische Arcadia heeft doen sien dat hy waerdich was met een kostelijcke stijl den Hollantschen Burgeren hunner steden Previlegen op te dissen: Welck werck wy met verlangen (nu door hem self vergroot en geamplieert) eerstdaechs op nieu in druck te gemoet sien.

DEn Koningh van Sweden (om veele redenen) Pruyssen verlatende / had metten aenvangh deser Maent veel Artillery en Treyn de Wijssel op voeren laten, om daer door de uyterste Gewesten van Polen te door-kijcken/ en den Coningh Johan Casijmyr (van wien de tijdingen hun langhs soo meer verheften dat hy een geweldich Leger te Leopolis versamelden/ en de zijne diverse Sweedse Knechten te Crakau hadden binnen gejaccht) uyt sijn Koningrijck geheel te verdrijven: Den 18. Febr. komt dan de Sweetse Majesteyt by Casimyr over de Wijsel / en den 21. te Wostdwir by Lublin/ omtrent Rodom / hier vindt hy Zarnetzky met 80. vendels Polen/ dies geeft hy zijn Broeder Johan Adolf de rechter/ en Gen.

Major

Major Wittenbergh de lincker vleughel / en selfs de Battalie voerende/ slaet mette Polen/ die Jan Adolfs vleugel oock ruyneerden/ hy J. Adolf dickwils omringt/ redderde sich/ doch viel van 't paert en brack zijn been/ hebbende zedert dien tijt noyt rechte deeg gehad: Douglas hier als een muyr staende / hoe-wel de Polen heftigh aenquamen/ so mosten sy toch self 't velt * ruymen/ en in de Bossen wijcken/ latende 12. Poolse Standerden inder Sweedse handen/ welcke te Warzau zijn gebracht met sommige gevangens: Toen begaf den Adel van Sandomyrs sich onder 't Sweedse Jock: Den Coningh van hier na † Lublin treckende/ nam 'tselve sonder moeyten in/ zy beloof den 30000. guld. voor de plonderbuyt: De Quartianen onderwijl wilden geen Sweden dienen/ toch eenige hun door beloften van vryheyt lieten hun tot 't Belech van Samosi gebruycken: Een ander gedeelte van 't Sweedse Leger veroverden Sandomyrs/ daerse luttel tegenstant en grooten Buyt vonden/ oock Jarislau/ doch met eenige resistentie: Terwijl 't belech van Samosi duyrden/ ruckten Carnetzky veel Poolen by een: De Jesuyten self maeckten de Boeren na Silesien/ by de Wiper en omtrent de Saen op: Dus treckẽ zy onder Lantscronousky de Sweden tegen / en slaen eenige Troupen van ‡ Wittenbergh en Douglas op den 9. Maert: Carnetzky verstroyden insgelijckx eenige hulp-benden Lijf-landers/ die Graef Magnus

* De Iesuyten in Warzau divulgeerden door gheheel Europa dat dese Battalie by de Sweden verlooren was, Douglas en Wittenbergh adviseerden zy doot en gevanghen te syn, en den Coningh van Sweden met een Zabel in syn hals gequetst.

† Lublin heeft seer hooge Muyren en diepe Grachten/ 'twelck deselve seer sterck maeckt / als mede de meenichte Marassen die daer rontsom en vol vis zijn. De stadt is vol Geestelijcke ordens/ daer onder die van St. Brigitta van Triumfe/ van 'twelcke maer 3 Cloosters in Europa zijn: De Jesuijten hebben hier een seer heerlijcke en kostelijcke Kercke/ gebouwen en Schoolen. Buyten dese sietmen daer oock noch een seer oude Kercke van hout getimmert/ daermen noch de Godsdienst op de Griecksè en Moscovise maniere doet/ van die hun gemeenlijck nomen Czerlieun. Op de Marckt staet een brave Stadhuys en schoone Toren/ hier vergaderen de Stenden van 't gantse Rijck/ in 5 maenden Somers beschicken sy alles daerse om komen. Daer doet den Hertoch van Pruyssen den Eed van Onderdanigheydt en getrouheyt aen den Coning van Polen/ en 't Rijck/ en die maniere wort noch geobserveert. Aldaer beslichtmen al de ontstane verschillen tusschen de Grooten van 't Rijck. Hier hebben de Polen en Littauwers haer oock aen malkander verbonden. Drymael 's Jaers houtmen hier Jaermarckt/ yder een geheele Maent durende/ daer alle Natien om te handelen komen/ selfs oock Joden/ die inde Voorsteden aldaer haer Sijnagogue hebben. Het Casteel van den Prince Sobiesqui legh t seer heerlijck op een hooghte binnen de Stadt. Voorts is de Hoogh-stadt met seer treffelicke Huysen ghebouwt: ende is 't Lant daer-omher overvloedigh in 't gewas van Koorén.

‡ In dit slaen stroyde men uyt datte Con. van Sweden was doorgebleven.

Magnus den Koningh had toe-gheſchickt: Waer door de geheele Maent Maert door liep / ſonder dat de Sweden yets profitabels konden verrichten: De Sweedſe Maieſteyt ſeer gefatigeert door de quade Wegen/ had al zijn Macht nu voor Samoſi / maer ſiende datte ſtadt ſterck en met een braef Gouverneur voorſien was/ondernam die met moye woorden te winnen/ dies belooft hy den Commandant en Prins van † Samoſi 2 Tonnen gouts en 't Gouverno van Lublin/ ſoo hy't Caſteel en de ſtadt Samoſi wilde over geven/ maer deſen hoorde aen dat oor niet / dan ſprack als een Zoldaet van niet als Kruyt en Loot te hebben / waer door de Sweedtſe Maieſt. gedwongen was op te breken / alſo hy op die tijt oock ſekerheydt bequam van de nederlaech die ſijn 2. Generaels Douglas en Wittenbergh door de Polen hadden geleden.

Maert 1656.

Het Sweeds Legher toogh na de Zaen / en yogende Jariſlaw te fortificeren/ ſo hadden de Polen dat beſet: Dus waren de Sweden verſteldt / en trocken in groote confuſie weer te ruch: Den 2. Maert ſmorgens by 9. uren de Saen paſſeerende / komt den Koningh te Warta / van waer hy een Expreſſen aen den Marckgraeff van Baden ſont/ die eenige dagen te voren upt Pomeren met 3000. Man ſecours upt Pomeren by Warſow aengekomen / doch by het Kaſteel Czirſkou totaliter van de Polen geſlagen en uptgeſeyt eenige die haer metter vlucht in Warſaw ſalveerden / alle dootgeſlagen wierden / eenighe Duytſen ſtelden hun onder/ en den Marckgraeff van Baden/ den Graeff van Slippenbach en des Coninghs Secretaris Philoſomus ontvluchtent met weynich Ruyters die geheel goede Paerden hadden alleen in't Caſteel Czirſko: Hier over ſond

† Nieu Samoſi legt op de Reviere de Wieperzec/in een vermakelijcke plaets/is heerlijck met acht Bolwercken/ende 3 fraeye poorten ghefortificeert/ende als onwinbaer. Daer is een Academie: Deſe Stadt vont haren naem van Jan Samoſi/welcke deſelve nieu heeft doen timmeren / tot beſcherminge van de oude ſtadt / daer zijn te ſien een gants Arſenael met Wapenen / die den voorſz. Jan Samoſi van de Tartaren heeft verovert: Men ſieter oock het Beelt van een Coninginne ſtaen / met deſe Letteren

Salve Mater alma Poloniæ: tu non ſolum mœnibus, ſed etiam profuſione vitæ nobis defenda es; O Sydus nobilitatis et libertatis Polonicæ ſalve.

den Coning zijn Expreſſen derwaerts/ met advertentie/ dat d'opgemelte Oberſten hun in vaſte Plaetſen ſouden retireren/ dewijl het Conings Leger haer verſtercking ſeer noodich hebbende/ nu niet en was geſtelt om hun t'ontmoeten: Toch die Poſt quam te laet/ alſoo de Polen wel 8. dagen te vooren gemelte Troupen hadden geſlagen: En daer op aenſtonts Sandompers belegert; Den Graef van Slippenbach/ Baeden/ en andere ge-eſchappeert by Nacht van 't Kaſteel Czirſko/ quamen op den 30. Maert ſeer avontuyrlijcken en ſlecht beſtelt tot Warzow.

Den 12. Maert verliet het Sweeds guarniſon Jariſlaw / [verder konden de Sweden in Poolen niet komen /] en de Poolen die terſtont deſe ſtadt weder bemachtichden / waren oorſaeck dat het leger der Sweden niet dieper konde in trecken / maer ghedwonghen waren den 14. Maert na de Wijſſel met kleyne dachreyſen op Sandompers ruggelings te wijcken/daerſe vande Poolen beſet wierden: Hier quam den Sweedtſen Commandant uyt Sandompers door de Poolen geſlagen/ gevlucht over de Wijſel by den Coning van Sweden/ hebbende onder 't Kaſteel een brandende Lonte gheſtelt/ om dat te doen ſpringen/ vermits daer op veel gheroof den Buyt/ Canon/ Artillery/ Sweedſe siecken/ en doode Lichamen waren/ daer onder des Koning van Swedens Secretaris / die ſy niet konden ſalveren/ om datte Poolen als een blixem in † Zandompers ſijnde gevallen/ de ſtadt [en voornementlijck daer de Joden woonden] in brant ſtaken/ oock dadelijck na 't Kaſteel traden/ dat ſeer hooch lach: De Poolen den Vyant daer uyt/ en al den Buyt daer in vindende/ begonden te triumpheren met Trompetten en ontwonden Vendels uytte venſteren van 't Kaſteel/ doch de aengheſtelde Lonte dede ſtracks daer aen die geheele Fortreſſe met wel 160. Poolen/ en vele Sweden die daer

op ge-

† Sandomirs legt in kleen Polen op een Berg aen de Wyſel/22 mijlen van Crakau: En alhoewel het ſterck uytter natuyren is/nochtans zijn daer Muyren om/heeft oock een ſterck Caſteel van ſteen buyten de ſtadt/ op een kleenen Berg/waer af den op en afgangh ſeer eng en periculeus is : Aen den voet van den Bergh daer houtmen marckdagh / en deſe voet bewaert de ſtadt voor 't over vloeijen des Wijſels : Onder deſe ſtadt behooren Nieu Corcin een ſtadt van hout/leggende tuſſchen de Maraſſen aen de Wyſel : Oock Viſſicia van hout aen de Nida gelegen/ noch Pilſnovium/Rodom/ Polonicium / Zavichoſtum/Zarnovium/ Malogoſtum en ſommige andere. Sandomirs heeft veel uytgeſtaen in de voorighe Oorlogen mette Tartars en Moſcoviters.

op gevangen saten/ in 1000. stucken in de lucht vliegen / 'twelck den Sweedse Maiesteyt selfs aen-sach van d'oversijde des Wijssels/ die gemeynt had met zijn Heyr sich binnen die stadt te versekeren: Dan was nu gedwongen weer na Jarislaw te keeren in groote angst/ hy marcheert dan traech/ en met korte dachreysen/ 's nachts altoos in een Wagenburgh omringt/ vertroude sich niet: En by Jarislaw komende/ bevont dat de Polen daer meester / en 'tgat voor hem vernagelt was.

De Poolse Boeren (door de Jesuijten opgehitst) hadden middeler tijt de Wijssel onder/ en de Zaen boven beset / soo datte Sweedse genoechsaem beslooten waren: Toch den honger deed hun oock op hun hoede wesen: Den Coningh verbaerdichde in weynich tijt een Bruch over de Zaen/ die vast hechtende op een Eylandeken dat in't midden der Revier lagh: Maer den Poolsen Palatijn met 7000. Man van d'overzijde stuyten de Sweden/ en verspilde hare nieugemaeckte Brugge: En onderwijl wierden oock alle andere Passen beset/ soo dat den Koningh van Sweden anders gheen open en had dan als na Crakaw/ 'twelck een onganckbaren Wech was/ so door Marassen/ Geberghten/ Bosschagen/ en Kreupel-bos/ alwaer ooc Carnetsky met veel Poolse Ruyters lach.

Tot den 30. Maert had sich het Sweedse Heyr aen de Zaen gelegert/ dagelijcks pogende aen d'een of d'ander sijde door te breken/ om den Poolse Coningh/ die sich te ‡ Lemburgh [alias Leopolus] ont-

 hielt/

‡ Lemburgh is de Hooft-stadt van 't Zuyder Russen/ 'twelck een gedeelte van Polen is/ de Stadt heeft dobbele en diepe Grachten. Des stadts Muyren zijn vol Toorens/ voorsien met alle oorlogstuych. Heeft twee Kasteelen daer d'een van binnen de Muren legt/ d'ander legt buyten de stadt op een hooge Rots. De Tweede Aertsbisschop heeft hier zijn sitplaets/ met 2 Bisschoppen / als een van Pruyssen/ en een uyt Armenien. Eertijts stonden daer noch veele houte huysen/ maer na datte Stadt beyalvens de Muyren in een uyr eens af branden/ soo heeftmen daer niet als steene huysen geset / van marmer/ albaster/ arduyn/ van placster/ en graeuwe steen/ so datse haers gelijcke niet en heeft: In 'tooste van dese Stadt woonen veel Joden / welcke daer veel Previlegien genieten door Casimirius Coning van Polen/ vermits die in zijn tijt op een schoone Jodinne Hester genoemt verliest was/ so zijn de Joden hier van alle kanten des Weerelts samen gekomen/ sy hebben daer 2 Sinagogen: In dien hoeck woonen oock ettelijcke Moscoviters / die een treffelijcke Kercke hebben doen bouwen/ en aldaer de Gods-dienst na de Grieckse maniere doen: Voorts is de stadt in 4. Secten verdeelt/ als Joden/ Latijnen/ Griecken en Armeniers/ en willen geen Luterse noch Gereformeerde in hare stadt duiden. Daer is geen stadt in Polen waer de Turcken en Armeniers meer zijde en Orientaelse Coopmanschappen 's Jaers verhandelen/ oock Tapisserijen/ Honig en Was. Dese stad heeft oock een Boeckdruckerye die met Moscovis/ Griecks/ Armeniers/ Pools en met Latijnsche Letteren is versien: Uyt dese stadt zijn de voortreffelijckste geslachten van Polen gesproten. Om de stadt groeyt oock eenige Wijn: Maras/ Bosschagen/ Bergen/ Daleyen/ Wilt/ Vis/ Vogels/ 'tis hier alles seer abondant. De Moscoviters

hielt/ te gaen beſoecken/ en met hem Mondeling te ſpreken/[gelijck wy Folio 94. op ons 6. Deel aengeweſen hebben/] Toch ſulcks is te forgelijcken reyſe voor 't Sweedſe Leger geweeſt / en mits groot gebreck aen veele Eedwaren/ oock door het geduyrich beſpringhen der Poolen/ en dat meeſt by nacht/ waren ſy ſoo afgeſlooft/ en die Landen ſoo wars / dat hun veel eer een Bed om te ruſten dan verder in te trecken noodich was.

Maer middeler tijdt den Koningh van Sweeden dus benardt en als van de Poolen beſet/ door de quade Wegen vermoeydt / oock van honger/ onluſt/ en vreeſe beſtreden wiert/ ſoo bleef gheheel Europa verſteken van de rechte geſchapenheyt zijnes Legers / te meer om dat Poolen groot / woeſt / en de Wegen onreyſbaer waren/ die ontveylicht door de Poolſe Boeren/ de Bomen en de heyrwegen lieten proncken met alle die in Duytſe Kleederen of lang hayr by hun betrapt wierden/ ſoo/ dat niemant als Waech-halſen door raecten: Toch om dat men gehoort had dat Prins Adolf gequetſt was/ ende dat Graef Woldemaer (die te Sandomyrs van een Koorts ſturf) doot was/ ſoo ſchreefmen van Warzau/ Tooren en Dantzich wel 3. weken achter een/ datte Coning van Sweden doot was/ 'twelck de Poolſgeſinde over al ſeer halſterrich aen elck wilden doen geloven/ ſoo dat daer over in Duytſlant ettelijcke Tonnen gouts zijn verwet/ brenghende deſe voor redenen / niet anders als deſe volghende ſchaduwen:

Datter eenige Tinnen Kiſten tot Elbing wierden geprepareert, die na Warſau wierden gevoert.

Dat te Gottorp in Holſteyn geen Brieven van den Coning in lang waren gekomen, daar te vooren alle weken een Hant-brief van hem quam.

Datte Rijckx-Cancelier Oxenſtern te Elbingh: Noch den Cheurvoſt van Brandenburgh ſelfs geen advys kregen oft de Coningh doot of levende waar: En verſcheyden Sweedſe Miniſters van alle plaatſen ſeer duyſterlyck daar af begonden te ſchryven.

Toch de geaffectioneerſte tot Sweden al vertrouden ſy met beter fonda-

hebbende voor deſen de ſtadt gewonnen/en naderhant weder Pools wordende / is daer een Wet gebleven datſe deſelve Previlegen ſoude genieten als de Polen/ en oock datte mans na 't affterven der vrouwen twee derde van al 't goet mochten houden / maer een vrou haer man verlieſende / maer een derde. Anno 1352. iſſet tot Lemburg en daer omtrent grooten honger en gebreck aen Kooren geweeſt: Drie Jaer daer aen begoſtē ſy gelt te ſlaen/ daer op d'een zijde een Leeu/ en op d'ander zijde een Arent ſtont. De Hoogduytſe hun derwaert veel begevende/ en de Poolſe maniere lerende/ hebben de Roomſe Religie daer dapper aengheſtockt/ ſoo dattet nu een Thuyn van Romen is/ door veel Previlegien by de Pauſen begiftight. Doch in deſe tyt van haere Commercie en trafijcke ſeer vervallen/ en ten deele verwoeſt.

fondament dat den Koning leefden / soo en hadden sy echter by niemant geloof: Ja dese opinie van des Konings doot was niet alleen seer diep in de gemoederen der geringe Luyden / welcke daer om eenige middelen meer dan sy hadden/wilden verwedden en verpandē/ maer oock de grootste van Europa lieten dese versierselen in haer gemoet woonen: De Geestelijcke gaudeerden daer over/ en onder andere heeft een Capucijn te Praeg 'tselve op den stoel gebracht: De gekapte in Vranckrijck/ speciael t'Orleans / triumpheerden over de doot des Sweedse Konings/ sy tracteerden neffens de Borgers elck ander/ en dronckten op't goet succes der Poolse Wapenen: Selfs is't gebeurt dat tusschen Rooms en Luterse kooplupden de disputen van des Conings doot soo hoog liepen / datse eens op de Beurs en eens by't Hamborgs Post-Comptoir elckander daer over aen't lijf wilden. Maer/ indien dese doot-seggers hadden ghemerckt op de ongestadigheyt van hare opinie/ en datse hadden geseyt/ wy wildē wel datten Coning doot was/ in plaetse van/ hy is doot / sy souden waer geseyt hebben/ en so veel spot en schande niet opgehoopt hebben/ als sy nu gedaen hadden: Aengesien al haer fondament van seggen hier in bestont: Datter Personen te Purmerent / te Warsauw en elders waren te vinden die den Koning van Sweden ghebalsemt hadden: Datter Soldaten uytte (versierde) Battalie gekomen waren/ die de Coning hadden sien doot smijten: Andere seyden / hy was met een Sabel in den hals gehouwen : Andere / hy was met een Poolsche Vuyst-hamer de Borst te morsselen geslagen/ en van achter doorstoten : En weder andere / hy was over de Zaen met zijn Paerdt ghe-swommen/ (hier deelt sich een logen in tween) daer d'een seyde datte Coning verdroncken was/ en d'ander dat hy in een Kelder gevlucht van de Boeren gevonden en dootgeslagen was.

Weder keerende van den versierden dooden / doch ware levende Koning: Zo was die den 30. Maert de Revier Wiper gepasseert/ en sont van daer de Heer Saxonicus Borstel met een Brief na beneden/ verhatende / datten Poolse Palatijn hem tusschen de twee Revieren beset had: En met patientie had moeten sien dat zijn Vijandē hem aldernaest waren/ te weten/ de Poolsen Adel die hem allereerst waren toe-gevallen/ en op een verraderse manier waren ingevallē/

 metten

metten Saphia Commandant der Quartianen: Den Jonghen Krononspolsky bleef oock tuys in zijn stedeken Brodi / seggende / wanneer hem de Sweedtse Maiesteyt had bevolen mede op te trecken / dat hy niet en vermocht tegen zijn Vaderlant te dienen. Dus dan siende aen d'een zijde dat hy met soo een vermoeyt / verswackt / en onbestendich Leger (nu alree gebreck aen Fourage hebbende) in een woest wijt Lant / teghens millioenen Vyanden weynich konde uyt-rechten / de Poolen niet anders gewoon zijnde dan hun Vyand nimmer in't vlack / maer wel langst Bosschagen / Marassen en Bergen te bespringen / ten anderen / dat veele Hoogduytse Soldaten / die 't Leger verlieten om datse wat Buyt gemaeckt hadden / deur gingen / toch (als geseyt is) meest van de Poolse Boeren dootgesmeten zijn / dusdanich 't Sweedse Leger verswackten / datter slimmer af te duchten stont: Dies soeckt men in stilte alle de Kaenen by een die op de Wyssel waren / en 't Legher daer in schepende / dreven alsoo de Rivier af tot aen de Wiper / daerse van 20. der selver schuyten een Bruch maeckten / en trocken over de Wiper / daer den Koning weder andere Kaenen en Vaer-tuych krijghende / zijn vermoeyde Soldaten daer in scheepte: Toch mosten af-schutten de meenichte Pylē die de Poolen over al langst de Wyssel leggende / op hun af-schoten. En die als kaboutermannekens met hun ‡ geschooren Kruynen en Bonte Rocken uytte Ruychten sprongen / en de Wyssel van wedersijden hadden beset. Al hortende en stootende / vermits de Wyssel over al met hoecken diep en ondiep is / rakende somtijts nu d'een en dan d'andere Kaen aen de gront / quamen sy den 24. April te Clodouwa / den 26. te Rorschow / den 27. te Lesla / en den 28. te Paltszkroch / en te Warsou / daer 't Leger te Lant getreden en in de Voorstadt Praeg geinquartiert is: Den Coning liet Gen. Maior Wittenberg mette meeste macht te Warsou / en trock met eenige Ruyterye na Pruyssen / quam den 1. Mey savonts binnen Thooren: Het gerucht van Sijn Maiesteyts komst aldaer wiert by geheel Europa byna voor logen geoordeelt / en voornamentlijck dreven die van

Dantsich

‡ Yder Pools Edelman is als een Souvereyn: En laet al sijn onderhebbende Boeren al-eens het hayr af-scheeren / 'tsy kael' met kruynen / kuyven / of Locken / dit is sijn Levrije: Hy vermach haer oock te dooden, Te Velt treckende / mach self de Coning dese Boeren / veel min den Edelman gebieden: Maer gelijck de meenichte Boeren, moet oock den Coningh sich van den Adel laten gheseggen.

Dantſich haren ſpot daer mede: Toch den Keurvorſt van Brandenburgh (wort geſegt) ſelfs twijffelachtich van alles ſijnde / ſoude gereſolveert hebben den Koning te gaen ontmoeten / altoos ſeker iſt dat als de geruchten te Koningſbergen quamen van het af-komen ſijnes Maieſteyts / ſo zijnder straex Poſten en Ruyters na Tooren geſonden om te ſien wat van de ſake was / want dien Vorſt aen het leven oft de doodt van den Coning veel meer als andere Potentaten gelegen was. Van Thooren quam den Coningh den 7. Mey tot Elbingen / daer hy ſtracks metten Rijckx-Cancelier Oxenſtern op de preſente gelegentheyt raet-leef den.

Toch de tijt (die een goede Leer-meeſter is) betoonde wel haeſt dat de Sweedſe Maieſt. ſeker leef den / dewijl den Coning dadelijck van Toorn door Pruyſſen op Elbingh gekomen / daer metten Rijcx-Cancelier Oxenſtern raedleef den / gaende den volgenden dagh over der ſtraten te voet / op dat niemant langher aen het leven van Sijn Coninglijck Perſoon en ſoude twijffelen. En de wijl oock de afgeleghene Rijcken / Landen / en Republijcken hier aen gelegen was / ſo hebben alle de aenweſende Geſanten van vreemde Potentaten in de Audientie aen hun by den Coning verleent / wel geſien dat ſelfs den Coningh Carolus Guſtavus haer toe-ſprack / beantwoorde / en zijn handen te kuſſen gaf / en ſommige van hun tot aen de Deure van de Audientie-Kamer uyt-geleyde: Gelijck aen de Moſcoviſe Ambaſſadeur / de Keyſerſe / Franſe / Deenſe en Nederlantſche Geſanten is geſchiet / waer van onder andere den Heere Jull / Geſante van Denemarcken in zijn Brief aen den Coning ſchrijft: Dat hy tot Elbing by den Coning van Sweden was gheweeſt / ſoo als den ſelven daer metten Prince van Darmſtadt en Croij even uyt Polen in een Vertreck-Camer was aengekomen / ſchrijvende wijders / dat hy Sijne Maieſteyt aldaer geſproken hadde / ende noch fris ende geſont was: Wat de Nederlandtſche Geſanten hier van aen hare Hoogh Mog. hebben bericht / ſal den Leſer hier na verſtaen. Den Keyſer liet ſelfs een Expreſſen van Weenen gaen / om de ware ſekerheyt te weten / en dieſe oock bracht / alhoewel daer als in Duytſlant vaſtelijck wierde vertrout datte Sweedſe Coning al lange doot was.

Maer gelijck dit van d'eene zijde ſeker is datte Sweedſe Coning leef de / ſoo is't aen d'ander ſijde oock gewis / dat des ſelfs Leger / het welcke

welcke nu met den Coning af-quam / ende dat 27000. effectibe koppen te Stockholm gemonstert en te Stetijn aengelant / van daer na Polen met 8000. toe-geboechde Soldaten / een Keyserlijcke Artillerye / [alles soo treffelijck als opt gesien is] in-ghetrocken was: Dat nu dat selve Heyr weder af-komende in Pruyssen / soo jammerlijck gestelt was / dattet derdendeel niet en was over gebleven: 't Gasthuys was veele haer voor-lant / de beste (gelijck de Finnen die tegen honger en ongemack wel een tocht uyt-staen konnen) waren kreupel / lam / en dat belacchelijck is / men heeft bespeurt dat als sy in de Pruyssi Lant-stedekens hun verspreyden / veele sonder Poock / Rapier of Swaerdt waeren / sommighe waren de Rapieren soo aen de Scheyde gegroeyt / datse die niet konden uyt-trecken / andere sagh men met halfen met gebroken Geweer / met schebe / onbruyckbare en Haneloose Roers en Pistolen / in somma / als waren zy in een vagebyer / met Poolse Hekels gerosckamt geweest.

Den Coningh van Poolen aen d'ander zijde was so ras niet verkundtschapt van der Sweden aftocht uyt zijn Rijck / oft hy schickt in aller ijl nu de een / en dan de ander partije de Sweden naer / en overviel alles wat op de Poolse Bodem versprept mocht zijn: Selfs oock wel bezamende / dat de Bontgenooten seer weynigh sekerheyt van zijn toestant in langen tijt hadden gehad / vermits de Wapenen en Heyrkrachten soo diep na Sevenberghen waeren ingevoert / dat selfs die van Dantzick seer luttel en gants onsekere minuten van de Poolse hoedanicheyt hadden konnen bekomen: so heeft zijn Majest. sich bemoeyt desen onderstaenden Brief aen de Staeten Generael te schrijven / die wy / om dat het origineel Latijn was / in zijn eyghen tale om redenen hebben gelaten / sy luyt als volght:

Johannes Casimyrus Dei gratiæ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litthuaniæ, Russiæ, Massovie, Samonitiæ, Livoniæ, Smolenskæ, Chernichoviæque, nec non Suecorum, Gotthorum, Wandalorum, Heridatarius, Rex.

Celsi ac prepotentes Domini, amici nostri charissimi, non potest latere celsitudines vestras quod cum superiori anno Moscus rupta perpetua pace, bellum nobis injustum intulerit, insuper pretera etate Suecus violtus contra omne fas, inditijs celsitudine vestrarum et aliorum Christianorum Principum, authoritate

auctoritate ſtabilitis armis ſuis nos diſtendos alijs bellos pretiere,cũ inſe[illegible], excitu ditiones noſtras ingeſſis omne Hoſtilitatus genus in nos exercuerit, ſed in hac belli tempeſtate hoſtiumque noſtrorum conſpiratione adeſt,noſtre cauſe auxilia tot Deus, qui talia nobis ſubminiſtrat ſubſidia, quod divini freti auxilio brevi regnum populoſque noſtros ex his calamitatibus nos liberaturos confimimus,non ſolum eum omnes excercitus noſtri ad obſequium noſtrum redierunt, verum etiam Tartarorum hanc ita Deus ipſe conciliavit, ergo nos animum ut ſponte ſub finem periti autumni in auxilium nobis cum omnibus ſuis copijs venerunt,et iterum brevi ſe reverſurum cum tanto quanto voluerimus exercitu politiatur, & jam huc uſque adveniſſet, niſi Hyemne populi inopiæ prohibuiſſet, exercitus quoque Coſaccorum Sapporavienſium in gratiam noſtram receptus, ferrumque contra Militos noſtros per aliquod annos uſus eſt nunc in Hoſtos noſtros parat, intra paucos dies copias noſtras validis viribus auctu-rus; Hec igitur ſignificanda putavimus celſitudine veſtris, tum Celſitudinus Veſtras quas propone vicinitate ſemper nobiſcum optime culta caſibus regni noſtri indolere,novimus, de meliori ſucceſſi ac ſpe quæ nobis poſtperiorum inventuum corta affulget, facimus certiores quam ut Celſitudinus Veſtras invitaremus ad ferendum nobis, & imprimis civitati noſtri Dantiſcane, quanto tuus auxilium contra communa vere Hoſten ad Mares Baltici Dominium adſpirantur, ex quo in unijs imperium redacto, quid Celſitudinibus veſtris incommodi evenire poſſit, ipſis conſiderandum relinquimus, aget pluribus ea de re cum Celſit udinibus civitas noſtra Dantiſcana, qui in communicaula ne Celſitudines veſtra deeſſe velint, rogamur, policemurque quod quidquid cum eadem civitatem noſtra conſtituent, ratum gratiumque habimus, et omni gratitudinis genere compenſabimus, quod reliquium eſt, Celſitudinibus veſtris veliciſſime quævis ex animo precamur: Datæ in civitate noſtra Leopoli die 2. menſis Martij Anno Domini 1656. Regnum noſtrorum Poloniæ et Sueciæ 8. anno.

Eorundem Celſitudinem veſtrarem bonus amicus et Vicinus.

Iohannes Caſimijrus.

Boven dien ſchickt de Poolſe Majeſt. zijn Veltheer * Carnetſky met de weerbaerſte Poolen de Sweedſe naer/ en ſouden door haere furie de ſtadt Toren overrompelt hebben/ſo niet de Sweedſe Commandant Mardeſſelt de Brugghe een eyndt ſeer ſpoedich had doen afbranden: De geweſen Onder-Cancelier Radſiuſky vlughte toen ſeer haeſt van Toren na Elbing/alſoo hy vreeſde in de Poolſe hande raken. Evenwel ſloech Czarnetſky al ter neder wat hy vont / en

* Czarnetſky is een Pool van geboorte/heeft in Nederlant en voornamelijck de hooge Schoole te Leyden gefrequenteert: Den Wapenhandel was hy ſoo kundich / dat ſelfs een Sweeds Capiteyn te Stetijn onder ſeecker eerlijck geſelſchap over Tafel van hem getuyghden/ dat hy een vroom Krijgſman was/en in alle de ruſien van den Oorloch ſeer wel ervaren / ſegghende 'tſelve aen hem beproeft/ en een Wonde in zijn Schouder van hem te hebben ontfangen/die doen noch niet geneſen was.

liep 'tgeheele lant tusschen Pomeren en de Wijsel door: Zijn Volckeren verschoonde niemant/ en also sy self hare woonplaetsen in Polen niet en hadden ontsien te verbranden / op datte Sweden daer gheen Huys vestingh souden vinden/ veel min ontsaghen sy nu oock desgelijcx te doen aen de geen die met hare Vyanden geheult hadden: De † Masuren en Samoyté aen hare kant/ die de Poolse Croon getrou waren gebleven/ verwoesteden oock alles waer sy quamen/ en deden veel afbreuck aen de Sweden / alsoo sy om de Bosschagen niet wel vervolght konden worden. En de Poolse macht in Hoogh poolen sat oock niet stil/ maer 't Lant door rennende/ quamen tot op de grensen van Silesien tegen 't Gebergte/ aen een stedeken Pools Lissa genoemt/ 'twelck om zijn onlangs opkomen by veele niet bekent/ en evenwel seer treffelijck van veele groote Gebouwen versien/ en van Rijcke Cooplupden bewoont is/ oock eenigsints sterck: Hier laghen op die tijt 400. Sweden binnen: De Poolen by de 400 Ruyters quamen den 27 April daer voor/ dreygende alles selfs Kinders inde Wiege te vernielen/ ingevalle zy eenige teghenweer deden: Niettemin soo stellen de Borgers mette Sweden haer ter weer / alhoewel seer onvoorsichtigh/ want het Sweetse Volck merckende datter seer weynich voorraet en by na geen Buspoeder binnen was/ vloden snachts daer uyt/ latende de Borgers alleen daer binnen / dewijl de Polen de gantse dagh hadden getockelt om de plaets te gewinnen: De Ingesetenen haer dus verlaten siende / en haer selfs onvermogende vindende de stad en haer lijf en goet te beschermen/ resolveren aenstonts den selfden nacht liever 'tleven te behouden en alles te verlaten/ dan in 't grootste gevaer onder de Poolse handen te vervallen: Dies vlucht yder uytte stadt naer 'tgebergte/ selfs oude Luyden met stockjes/ en alles wat maer wech vlieden mocht: 's Morgens quamen de Poolen daer binnen/ vonden niemant/ als sommige krancke en bedlegerige/ die sy alle sonder onderschept vermoorden: Tot den avont deden sy niet als plonderen: wanneer sy de brant in de Huysē staken: Hier wort verhaelt dat de Sweden het doode Lichaem van

den

† De Masuren zijn hart en arm van leven/ woonen veel inde Bosschen: Komen tweemael 's jaers met hun Karren te Breslau/ hebbende op yder Karre 1 a 2 tonnen Talck/ die zy daer verkoopen: Gedurende haer verblijf te Breslau/ houden sy hun Leger op de Marckt/ in 't midden der voorsz. Karren/ daerse haer mede asschutten/ verbranden alles watse van hout mede gebracht hebben/ tot hare karren inclups/ haer spijs is gort daerse 't vet van een Kaers laten in druppen/ en eten daer seer smakelijck af/ als ware het met boter doormenght: Sy verkoopen haer paerden die de karre getrocken hebben, en dus met 'tgelt daer af en van de Talck / gaen sy weder te voet na haer lant: Men heeft bevonden dat een Masuyr een gantse Kar van een Boom heeft geklutst.

den Lantgraef Frids van Hessen in de Kercke hadden ter aerden bestelt/ in een Tombe: En datte Polen 'tselve gevonden hebbende/uyt de Kerck op de Marckt hebben gebracht/en het doode Lichaem nefsens de gantse stadt tot Asse verbrant. Op gelijcke voet handelden de Poolen met Lowiecz/Plosko/Dobrzin/Leska/Bromberg/Tachel/Pijla/Zuydemoolen/Mosch/Costian/Fraustadt/en Zuyn. De bedruckte ghevluchte Borgers van Pools Lissa alsoo sy dien nacht op 'tgebergte waren/sagen van verre de brant van haer Vader-stad/ en de ruyne met een van soo veel treffelijcke Famillien en kostelijckheden als daer binnen waren. Elders toonden den Poolen haer seer bitter met alle Sweden en Hoogduytsen / soo dat die in vergeldinge insghelijcks handelende / specialijck op de Jesuyten / gheen kleene wreedheyd alomme bedreven: Zy vonden dan op een hoogh Casteel in Poolen 12 van de Patres Jesuyten ghevlucht / daerse haer vermaeck namen niet alleen deselve alle uytte Vensteren beneden in de gracht af te werpen / maer hebben noch als na Endvogels soo lang met haer Roers onder de selve geschoten/datse den geest gaven. Een Sweeds Ritmeester willende in Groot-poolen een Jesuyt met zijn pistool nederschieten/ misluckt 'tselve/ hy neemt zijn Bijl en kapt dē selven als een Vis / van welcke daedt hy sich te Stetin over Tafel dorst beroemen.

De Sweedse Majestt. onderwijl wiert scherp aengemaent om gelt/zijn Officiers hadden niet te geven / en sommighe spraken den Coning seer ernstigh aen/ dewijl eenige Poolse Onderdanen aen de Sweedse Majestt. geklaegt hebbende over de ongebondenheyt zijner Volckeren/ soo had den koning geantwoort sy mosten patientie hebben/'twelck de voorsz. Poolen so baloorigh maeckten/ datse alle Sweden nederhielden: sulcks datte Officieren veel deur gingen/en de soldaten die konden deden insgelijcks.

In Littouwen deden de Boeren niet beter: Want de Sweden aldaer soo van Riga als elders dickmael op hazardt uytgaende/ hebben dese Samoytse Boeren de sweden tot in de Bosschagen gelockt/ en als sy die binnē 'tgeboomte hadden/vielden sy over al op hun aen/ betoonende / dat sy niet onghewapent maer klaeck en wel afgerecht waren: Op dese wijse hebben sy wel 4000. van de sweedtse soldaten

neder gemaeckt. Den sweedse Generael Steenbock sat oock niet stil/ want als hy sagh datte Poolen Brambergh qualijck beset hadden/ alhoewel nieuwijcks by hun gewonnen/so ruckt hy met eenige hulpbenden van den Graef van Zultsbag derwaert/en neemt de plaets in/ daer hy al de gevangen Poolen met een Brantmerck op 't voorhooft doet tekenen: In vergeldinge/van datte Poolen in Januarij lest tot Wielun het Regiment van den gemelten Steenbock ('twelck omtrent Stetin geworven was) gantschelijck vernielt hadden: Daer de Polen een ongemeene wreetheyt bedreven/ de vrouwen sneden sy de Borsten af/ en hieuwen de lichamen daer na in vier quartieren/ eenige Theologanten kapten sy handen en voeten af/en daer nae 't hooft/en 't lichaem in veel stucken kappende: Andere sneden sy 't Ingewant half uyt/stropden daer Graen by/en joegen de Verckens op hun/ die het voorsz. Ingewant de soldaten levendich uyt 't Lijf aten.

Gants Pruysen door/ en speciael die de Swedse zyde gekoozen hadden/ siende dat hare saken soo spoedich niet voorten wilde/ als 'tbegin daer van wel vertoonde/wierden verbaest: De gherebelleerde Quartianers en Cosacken warē de Pool weder toe gevallen: De leste Sweedtse volckeren en Artillerije daer en tegens in de loop gebleven; Dies laet de Ceurvorst zijn 107. Compagnie Voetknechten onder 89. standaerden verdeelen/en 34 Compagnie Ruyters op 100 koppen brengen. Dan de Franse Croon in dese Oorloch de Swedē behulpich en mede gaende/ sont 2 Secretarissen/ neffens 8 Tonnen gouts aen den Coningh van Sweden/ nevens een Cabinet van seer Heerlijcke waerdije/ waer aen men te Parijs lang gearbeyt/en veel onkosten gemaeckt had: Eer dese penningen over quamen/versochtē de Sweden gelt te leen/oft onder Borge te Hamburg/ dan obtineerden niet: Den Protector scheen oock de sake van Sweden te begunstigen/ dewijl in 't lest van Maert den Sweedse Resident Coyet met groot genoegen weder van Londen na Sweden toogh/ hebbende de belofte van een seker getal Schotten diemen tot dienst van Sweden na Bremen soude overschicken/waer uyt een algemeene opinie ontstont/dat Sweden daer voor de stadt Bremen aen de Protector soude transporteren/waer voor de Borgers en Ingesetenen al wat vroech verbaert toonden te zijn. Gedachte Coijet wiert oock van den Protector vereert met een kostelijcke keten daer aen de Beeltenisse zijns

Hooghts.

Hooghts. vol Dyamanten beset.

Den Heer Ceurvorst van Brandenborgh onderwijl sat oock niet stil / maer versamelden alle macht in zijn Erflanden die hy mocht: In't Lant van Cleef had hy den Oversten Spaen en Sonderbeeck/ die hun Volck in de Dorpen verdeelden: Een partije te Calcar zijnde/hadden twee Spangiaerden oock dienst genomen/maer sy meynden daegs voor den optocht mettet ontfangē gelt deur te gaen/ wanneer haer een Duyts Luytenant met sommige vervolgden/de spangiaerden spronghen over een Hegge/ daer de een in de voorsz. Hegge haperende gegrepen / en sonder in 1. dagh of 2. eten te geven / in een kercker wiert ghesloten / tot dattet geworven Volck uyt Calcar op trock/doen brachtmen desen armen spangiaert voort/men stelde hem by de poort op een hooge ton aen een Pael mette handen ruggelings gebonden/ de uyttreckende soldaten daer verby passeerende / waren gehouden hem elck een Loot te gunnen/ en schooten den armen bloet soo ter neer.

De Ingesetenen van 't Stift Ceulen en Gulick en waren niet gerust over al dit Volck werven/ alsoo oock den Ceurvorst van Ceulen een Brief van den Ceurvorst van Brandenborg was gekomen/ geschreven den 5. Maert 1656. Aendienende: Dat alsoo hy langen tijt te vergeefs gewacht had door wegen van Iustitie een eynde van sijn strijdicheyt nopende de Landen van Gulick en Berge, te bekomen, dat hy echter wel sach genootsaeckt te sullen wesen door and're middelen sich selfs tot sijn goet recht te bevorderen: Verhoopende dat Sijn Ceurvorst. Doorl. mettet welcke hy altoos cordiale broederschap en correspondentie had gehad, hem daer in geensints hinderlijck en soude sijn.

Maer soo ras dese minuten ter ooren van den Vorst van Nieuburgh quamen / heeft hy Dusseldorp doen versterken/en Volck te Ceulen geworven.

Den Sweedse Resident heeft den 21. deser aen de Staten Generael zijn klachten ghedaen/teghens de Geoctroyeerde West-Indise Compagnie / met veele onghefondeerde redenen willende bewijsen/ dat de Nederderlanders eenighe Sweeden die op de Zuydt Rivier van Florida in Nieu Nederlant/ hare Wooninge hadden ingenomē ten onrechte/ en op 't onversienste gewapenderhant waren aen ghevallen/der selver Forten hadden verovert / de Ingesetenen hadden

verjaegt/en de Sweedsche Compagnie alsoo van haer District ghedepossedeert/allegeerende/dat de Sweden die plaetse van de Wilden gekocht / als rechte eygenaers alsoo veele Jaren hadden beseten: Versoeckende/dat hare Ho: Mog: daer prompte ordre in geliefde te stellen: Maer hier teghens ghetuyghden ervaren en oude geloofwaerdighe Luyden/ die de selve Gewesten/ en oock dese Zuytrevier voor langhe Jaeren gefrequenteert ende bewoondt hadden / Dat de Sweden noyt eenige eygendom daer ofte ergens in Nieu Nederlant hadden gehad / en datte Nederlanders langhe Jaeren te vooren de Zuyt Rivier hadden gepossedeert / oock daer Forten gemaeckt / speciael 't Fort Casymyrus / doch de selve om sekere redenen en ordres weder gedemolieert / en dat nu zedert eenighe jaren de voornoemde Sweden op een strowis aen de voornoemde Zuyt Rivier met een scheepjen of twee komende / haer neer geset hadden / by gedogen der Engelse en Nederlanders daer sy tusschen beyde lagen/tot nu/dat de voorsz. Nederlanders haer met een schip sonder eenige Vyantschap van daer gehaelt/en de Sweedse Ingeboorne in een schip na huys gesonden hadden / als ongerechtige Besitters van de voorsz. plaetsen.

Iustinianis Imp: Multi habent nimium nemo satis.

De Staten van Hollant hebben den 19. deser/by Placcate verboden / voortaen egheene Druckers ofte Boeck-verkoopers de Bybel te mogen drucken anders als de leste oversettinge van Ao. 1619 op peene van 1000. gl./die eenige veranderinge maeckt/en die de selve begeeren te doen drucken/sullen aen de Staten voornoemt oft aen hare respective Magistraeten daer toe versoecken consent. Haere Ho: Mog: hebben oock alle vremde Werbers in hare gebiet verboden volck aen te nemen/gelijck eenige alreede hadden onderstaen/en daer over in moeyten geraeckten.

Het toestel van sommighe Wapenrustige by den Ceurvorst van van Ceulen/gaf groot nabedencken by de Nageburen / sulcx datter een gheruchte liep/ hoe dat den selven ghemeynt was de Stadt Rijnberck te bemachtighen : Maer den selven Vorst hier van verwittigt : Heeft zijn sinceriteyt door een Brief aen hare Ho: Mo: betoont dat hy in sulcx onschuldigh was/siet dese is den selven :

Onse

Onse gunstige groetenis ende geneychden wille te bevoorens, Ho. Mo. Heeren bysondere Lieve Vrienden en Nabuyren, wy moeten met ons hoochste verwonderinge vernemen, dat de Heeren het bericht gedaen sy, als of wy bedacht en voorhebbens souden geweest sijn, door eenen heymelijcken aenslagh onse stadt Rhijnberck te occuperen, ende met gewapent Volck te besetten, dat oock de Gouverneur aldaer, bestaende Burgerije tot ons geen gering geschimp ende verachtinghe te disarmeren ende weerloos te maecken, nu comen wy by ons Cheurvorstelijck woort, de Heeren wel verseeckeren dat diergelijcke gedachten ons noyt in de sin ofte ghemoet gecomen sijn, maer gelijck wy van het begin onser Regeeringe ons altyt bevlyticht hebben, goede nabuyrige vrientschap met de Heeren te onderhouden, gelijck ons oock niet meerders aengelegen is, ende daer by noch voorts heenen bestendigh te continueren, en twijffelen oock niet de Heeren in 't ondersoecken aldaer selfs wel sullen bevonden hebben, dat dit een gants dwalent vals, en onwaerachtigh aenbrengen geweest is, ende dewyle dan een aenvanger dessels sonder twijffel hier door niet anders gelocht heeft, als tusschen de Heeren e de ons een misvertrouwen en quaet verstant te verwercken, soo sal ons tot sonderlingh welgevallen strecken als de Heeren teghens de selve sulcken onbedachten aengheven naer behooren, andere in dierghelijcke voortaen voorsichtighlijcker te gaen sullen doen ghedencken, gelijck dan oock voor geroerde disarmeringe der Rhijnbergse Burgerschap tot anders niet, als tot onse Verkleyninge en schimpelijck traductie strecken kan, soo versoecken wy de Heeren Vriendt-Nabuerlijcken, de selve het gheene des valsch voor-ghevallen is, willen believen te laeten prepareren, ghelijck wy dan onse nu in den Haghe teghenwoordighe Ghedeputeerde bevolen hebben by de Heeren deses halven hun aen te melden, ende indien noodigh meerdere openinge te doen.

Bonni den 20. Marty 1656.

Het geluck wilde/dat d'Engelse Vloot onder Admirael Blaeck in 't midden van dese Maent uyt gheloopen / en gedestineert op de Spaense cust en de Silver Galjoenen te passen (daer men te Londen een Expressen Bedagh toe gehouden hadde) datte Spaense Vloot na Nova Spangen onder 't gebiet van Diego de Eguas Pheaumont met 27. schepen van Cadix den 10. deser niet alleen in zee raeckten: Maer dat oock den 21. dito de verwachte Silver Galjoenen tot Cadix behouden arriveerden: Op welcken dagh juyst de Hollantse Vice-Admirael Michiel de Ruyter oock aldaer op de Reede quam/ en het Silver in Nederlant behoorende overnam/en met luttel sche-

pen

pen na Hollant brocht/niet tegestaende d'Engelse in de Canael hem geern hadden gevisiteert/ en in hare Havens genoodicht: Soo datte Engelse van dat Cargesoen niet en kregen: Dies gebiet zijn Hooght. aen Monsr. de la Barriere Gesant van den Prins van Conde/dat hy stracks most vertrecken/ en als die een Fregat versocht om over te mogen varen/ soo wiert hem 't selve geweygert / derhalven was hy ghenootsaeckt met een Zeeus Oorloch-schip weder naer zijn Meester te keeren.

Constanter. Si prosperos vivis dies, inprosperis
Paratus esto. Singulæ Æstates suas
Brumæ sequuntur: qui secundus non serit,
Non invenit quod rebus adversis metat.

Binnen dese Maent hebben de Duynkerckers weder begost tegen d'Engelse te kapen/en brachten aller eerst een Schots scheepje in Vlaenderen op.

In Switzerlandt bleven de onlusten noch al smoken: Zeeckere Pachter Jan Saterdagh / met veel Gheldts van Amsterdam deur gegaen zijnde / en te Geneve in de Kercke komende wiert door een Nederlander bekent/en alhoewel hy sijn naem eerst loochende / soo wiert hy evenwel gevangen: By hem wiert maer 80000 gulden gevonden: De rest is

April 1656.

Wy hebben metten aenvang van dit Jaer geseyt / dat hare Ho: Mo: verscheyden Gesanten na Pruyssen hadden gesonden om aldaer te conserveren alles wat tot behoudt van desen Staet ende die twee Coningen en Princen mochte dienen: Hare Excell. vertrocken in February uytten Hage/ en alhoewel sy by na een ongeluck mette Wagen in Over-Yssel hadden gehad/ niettemin/ zy vervolgden seer wel hare reyse/ wordende tot Hamburgh en Lubeck/ en voorts in de Sweedse Pomerse steden over al seer magnifijck onthaelt / soo met eerbiedigheyt der Magistraeten/ als andere uytwendighe tekenen meer. Daer op men toch in dese tijt niet veel Fondament maecken mach: Tot Stetijn, waren sy oock deftigh getracteert / en van den

Legaet

Legaet Oxenstern wel ontfanghen / die hun met een Koets met 6. paerden weder uyt geleyd dede : Togen soo over Golnoe / Plato / Corlijn / Corslijn / Slag / en Stolpe / daer de Weduwe Hertoginne van Croy / zijnde de laetste Princesse uytten Huyse van de Hertogen van Pomeren / met veel beleeftheyt door haren Hofmeester de voornoemde Gesanten heeft doen begroeten / en bereert met een Back met verscheyde soorten van Rivier Visch / welcke gift gelijck oock alle and're de voornoemde Gesanten seer heusselijck volghens de order van hare Ho: Mo: hebben geexcuseert / en den 14. April quamen zy te Lauwenbergh in Cassuben / hun seer haestende om noch haere Pascha binnen Dantzich te houden / hoewel te vergeefs / want als hare Excellentien haren Trompetter voor uyt hadde gesonden mette Paspoorte die haer van den Legaet Oxenstern aen den Commandant om spoedich voort te komen / mede gegheven was / soo is de voornoemde Trompetter omtrent de Poorte de Gesanten soo sy de stadt in reden / tegen gekomen / seggende datten Commandant seer ernstelijck versocht dat hare Exel. daer wilde blijven / vermits de incommoditeyten / sobere gelegentheyt van de Dorpen daer omtrent / en insonderheyt het manquement van vourage voor de Paerden / met vorder aenbiedinghe van zijnen dienst : Dan den Trompetter uyt last van hare Ex. ging alle 't selve excuseren / en de voorsz. Commandant voor zijn beleefthepdt bedancken / en alsoo zijn de Gesanten voorts door de stadt gereden / gemeynt haer nergens op te houden : maer als sy nu aen d'andere Poorte gekomen waren / is by hare Ex. aen de Carotse gekomen een Capiteyn uytte naem van den voorsz. Commandant / die na eenighe Complimenten hare Ex. nochmaels versocht aldaer te willen blijven / doch van hare Ex. afgeslagen zijnde / soo versocht den Capiteyn dat dan hare Ex. den Commandant de eere gelief den te doen en hem te hooren spreken / sulcks datmen wel mercken konde datte intentie was de Gesanten daer op te houden : Stracks daer op quam een groote meenichte van Volck rontsom de Carotse / soo dat hare Ex. goet vonden daer uyt te treden / gaende in een Herberge daer dicht omtrent / alwaer oock terstont gekomen is den meergemelten Commandant / verselt met eenighe

Officieren / seer courtoiselijck de Gesanten groetende / en het meer-gemelde versoeck doende / dat hare E. weder affloegen / 't selve met veele redenen expresseerende / hy siende dat hy niet en obtineerden / seyde eyndelijck / datmen hem dan niet qualijck wilde afnemen dat hy sich genootsaeckt vonde hare Ex. bekent te maken den last en precijse ordre die hy van den Rijckx Cancelier als Gouverneur in Pruyssen en Pomerellen had ontfangen / van niemant hoedanich ofte van wat qualiteyt ofte conditie deselve mochten wesen / aldaer door te laten passeeren / maer alle op te houden / tot dat hy daer van aen den Cancelier advertentie gesonden / en weder ordre ontfangen had: Waer over de Heeren Gesanten ten hoochsten verwondert en gealtereert waeren / alsoo sy hier saghen wat civiliteyt de Sweedse Ministers aen de Caracters van haere Ho: Mo: waren makende / alhoewel sy niet en twijffelden oft souden by de Subjecten van een geconfedereerde Prins / en aen de welcke dese Ambassade van haere Ho. Mo: was gedecerneert / dat respect gevonden hebben / omme over al te passeeren en te gaen daer het den dienst van haere Ho: Mo: soude vereysschen. De Gesanten hebben dan niet konnen gelooven datte Cancelier hem sulcke ordre had verleent / versochten sijn schriftelijcke ordre te mogen sien / 't welck hy geweygert heeft / daer op hebbẽ hare Exel. vertoont hare qualiteyt van Ambassadeurs en het recht der selve Jure gentium competerende / mitsgaders de dangereuse consequentien die by gevolghe uyt dese bejegeningen soude konnen komen te resulteren: Maer desen Commandant sich meer op 't feyt van den Oorloch als op saken van dusdanige nature verstaende / wilde na geen reden luysteren / so dat hare Exel. niet tegenstaende wat moeyten / daer mosten blyven / alsoo den Commandant op de precise ordre van den Cancelier hem beriep / sonder datte voorsz Ambassadeurs volghens haer versoeck toeghelaten wiert weder te rugh te mogen gaen / ter plaetse daer haere Exel. dien dagh hun middaghmael hadden gehouden / ofte oock datse yemant van haer Gevolgh mochten afsenden aen den Resident van hare Ho: Mo: Paulus Pels tot Dantsich / omme te contramanderen de advertentie aen den selven te vooren verleent op wat dach hare Ex. binnen Dantzig meenden te zijn / waer toe oock de Magistraet der selver stadt ten

selven dage haer vaerdig haddẽ gestelt om de Ambassadeurs te ontfangen: Toch haere Exell. sonden stracks over nacht en dagh een rijdende Post na Elbingh aen de Sweedse Cancelier / om op 't spoedigst gedemitteert te werden: Die in plaets van 't selve te doen Jan Kock (gewesen Sweedse Agent te Dantzich) aen hare Exell. afsont / versoeckende sy wilden niet na Dantzich maer by den Heer Cancelier eerst komen / seggende ordre te hebben om met hare Exell. te tracteren: Doch alsoo hare Exell. in sulckx niet wilde geconstringeert zijn / heeftmen haer na Dantzich laten rijden / daerse treffelijck na de Poolse wijse in gehaelt zijn / aen 't Clooster ten Oliven stont veel Crijchsvolck / de Officiers hadden de bloote Deegens in de handen / als nu de Karotse van hare Exell. quam / deden sy alle de selve reverentie / la pointe en bas / en alhoewel het seer nat Weder was / evenwel krioeldent van duysende Menschen: Hare Exell. in haer Logement gelept zijnde / wierden van de Raedts-Heeren Aelmer en Roosenbergh verwellekomt / en savondts over Maeltijt voerde men discoursen over den stant des Oorlogs / en specialijck op 't behout van de Commercie en de Zee-vaert op de Oost-zee / tusschen de Nederlanders en die van Pruyssen: Men heeft haere Exell. veertien daegen langh op kosten vande Stadt treffelijck ghetracteert: Als nu hare Exell. verstonden datten Koning van Sweden de 7. Mey van Tooren tot Elbingh was gekomen / zijn den 8. Mey oock na Elbing vertrocken / en daeghs te vooren de Sweetse Coningin met 6. Oorlogschepen van Stockholm in der Pillau aen gelant / quam oock dien dagh te Elbing / daer hare Majesteyten elckander verwillekomden / werdende de Koninginne door het Haf met Roep-booten op gevoert: Maer den Koningh van Sweden scheen niet seer geneghen tot eenighe Feesterijen / vermits de slechte stant zijns Legers / dat door gebreck van Vourage soo versmolten was / dat de Poolen hem rontsom na sweefden / alhoewel hy zijn Broeder Hertogh Adolf te Warzou met de meeste macht had gelaten.

Onderwijl hebben de Nederlantse Cooplupden tot Dantsich haer by de voorsz. Ambassadeurs verwoeght / overleverende aldaer het

volgende papier :

Vertoogh aen hare Excell. de Heeren Ambassadeurs van hare Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provincien, sich teghenwoordigh in Dantzich bevindende, roerende dese beswaernisse der Nederlantse Natie in de selve Stadt residerende.

MYne Heeren, *Het Intrest van de* Nederlantse *Natie alhier bestaet voornamentlijcken in drie deelen :*

1. Dat zy bevestigt en versekert worden hier als een Vrije Natie te moghen komen woonen, huys-houden, oock weder om gaen ende keeren voor haer eñ hare Nakomelingen, sonder met soodanige scherpe Placcaten en ondoenlijcke Eeden, (daer van hare Excel. de Copyen vertoont syn) beswaert te werden, eñ dat sonder onderscheyt van eenige Relige ofte Gesintheden.

2. Wert onder het vry gaen ende weder keeren van de Nederlantse Natie verstaen, dat zy vry sullen syn ende blijven van den 10. Penning, die men hun voor desen in 't vertrecken afghenomen heeft, oock in cas van Erffenisse, als den eenen Nederlander van d'ander komt te erven.

3. Is 't versoeck van dese Natie, dat sy hier in gelijcke vrijheyt en respect mogen getracteert worden als eenige andere Natien alhier residerende, so als de meeste, niet als de minste, daer toe dese Natie acht met goede redenen bevoecht te syn, soo om 't geene sy door haren grooten Handel ende Negotie contribueren, als oock wegens de civiliteyt die sy over het stuck van de Toelage boven haer goet recht, tegens de Borgerschap der selver Stede gebruycken.

Het Caduc voor desen in Poolen verleendt over de Goederen van vreemde Natien, oock over Nederlanders, verstaen wy, dat tusschen de Croon Poolen ende hare Ho. Mog. soude afgedaen syn : Dat hare Exell. apparent bekendt sal wesen, soo niet, bidden wy daer in beschermt te mogen worden.

Hare Exell: hebben daer over aen hare Ho: Mo: geschreven / en soo veel uyt gewerckt datte voorsz. Nederlantse Coopluyden seer goet vernoegen en beneficie hebben ontfangen.

Daer en tegen hebben d'Engelsen tot 10. a 11. Huysgesinnen uyt Dantsich moeten vertrecken / om datse neffens andere Vremdelingen tol en schattingh weygerden te geven.

Op die tijt waren oock binnen Dantzich van den Coningh van Poolens weghen Drie Afghesanters afghevaerdicht by de Generalen Lubomirsky en Carnetsky / by sich hebbende de volghende Instructie / om met die van Dantzich te handelen :

Instructio

Instructio Illustr. & Magnificis Dn. Dn. Nicolao Ostrorog Drokoriensi, Alexandro Dersnick Rodosieusky, Capitaneis, & Alexandro Rzymiensky, Gladifero vielunensky, ad inclytam Dm. Gedanensium urbem ablegatis, data.

1. UT glorioso constantis infructæq; fidei exemplo ante actis bellis urbs hæ claruerit, tum quum non dispari R. elo & presenti armorum tempestate inconcussam fidem S.R.M. Reip. Polon. servabent, non communis Patriæ tum sed totius Christiani orbis profitetur, Dominium: Hoc igitur Domini Legati præ capite ponent, atq; a Ducibus & ordine Equestri Exercituq; quam id memori gratitudino acceptum sit, declarabunt.

2. Atque hanc sinceram rationem admoti (post tot felices cum hoste successus) has in Provincies Exercitus edocebunt, scilicet & mutuus consilijs iam pene Tyrannidi raptoris subiecta Prussia, eiusq, sedes, totius Regni ocellus, juvanto supremo minime erigatur, prestineq, reddatur felicitati, an vero Excercitus isto propius urbi admovendus sit, arbitrio illorum permittur.

3. Cum vero ceolo suffragunte pluribus ex locis Castellisq; pulsi vel cæsi sunt hostes, in id assiduam intendi curam subiti pericula, ut opportunera loca, passasq; ab hoste liberentur, Excercitus vera a S. R. M. præmissus Equitum tantummodo volent rubore pedites enim tormentasq; bellicarum volidiori, Excercitus cum R. M. subsequi inibunt modus D. D. Legati, quæ ratione præsidijs firmari possunt.

4. Si vero ante S.R.M. adventum cum hoste prœlio congredi fortuna foret, Duces Excercituum requirere, ut ex promisso Domi. Gedanensum tam predicatu quam tormentis bellicis acies nostra roboretur

Cum ex ipsis Dn. Dn. Gedanensium constet Literis ordines Belgijs Confœ. ad ineundem Fœdus Bellumq; contra communem hostem assumendum inclinasse, hac in re plenam informationem adferent, neve tam utilis & necessarij utrinq;, pariter abrumpatur Tractatus curabunt, & cum tot Regni Senatores presentes in Castris sint e Republica esse docebunt, ne quid sine sorta illorum ac deinceps S. R. Maiest. concludatur.

Elector Brandenburgionis pro hoste an amico sit habendus, & tum a modis reducendi cum ad debitum fidem absegni, nunq; in Regni remq; publicam reperiri virabunt, informari.

Ut cum Mercatoribus potissimum vero qui Pannos tam Militarem suppellectilem Urbs Gedanensis agar, ut ad fidem Ducum, Excercitus scripto firmandam, pro summa unius quartalis Excercitui debitu præmissa procurentur millium, inde damnum privatis quinimo lucrum desulraturum in publicum vero ingentes fructus ex eo emanaturos, declarabunt.

Atque hæc sunt quæ D. D. Ablegati exponent, & ut quam celerrime responsum adferunt, procurabunt securitatem; D. D. Gedanensium cordi esse Reip. quotus intincantes.

De Nederlansche Ambassadeurs trocken door 't Dorp Gnojau/ daer hare Exell. bleven/ om datte Coningh van Sweden van Elbing de Visite was gaen doen omtrent Dirschau en de Wijsel op zijn quartieren: Sijn Majesteyt sont een zijner Hof-Jonckers/ doende hare Excell. begroeten/ en versoecken datse dien dagh daer geliefden te patienteren/ en datmen daeghs daer aen ordre soude stellen om hare Excell. te ontfangen: Gelijck oock de Heeren Baron Stena Bielke en Sack Hof-Marschalck des Coninghs/verselt met eenige Adel en seven Karossen yder a ses Paerdē/daer onder de Lijf-Karosse van de Koninginne/ waer in de Ambassadeurs teghens den avont te Marienborgh in reden/ haer bereyde Logementen waren met des Conings eygen Meubelen gestoffeert/ alwaer sy door den Coning van Swedens last treffelijck zijn getracteert: Den 15. Mey hebben de voorsz. Heeren de Ambassadeurs met ses Karossen ter Audientie gehaelt/ voort Slot uytte Karotse tredende/ontmoete haer des Conings Hof-Marschalck onder aen de Trap/ op gaende ontmoeten hare Excell. omtrent de Antechambre de Rijcks-Marschalck/ met veel Adels/ welcke hare Excell. samentlijck brochten in de presentie Camer des Conings/ so haest waren sy niet binnen de Deur getreden/ oft de Coning op haer eerste reverentie is van sijn stoel op gestaen/ gaende drie a vier treden na d'Ambassadeurs/ die verwellekommende/en gunstelijck versoeckende dat haer Excel. sich gelief den te decken/ wanneer haer Excell. in't Nederlants hebben geharangueert 'tgunt op hare Excell. ordre en gelegentheyt des tijts was passende/ 't selve geeyndight zijnde/ dede Sijn Majestt. door den Rijckx Raedt Rosenhaen in de Sweedse Tale antwoorden: Na 't welcke den Coningh in 't Hoogduyts de Ambassadeurs verseckerden en toe sprack dat Hare Excell. aenkomst hem aen genaem was: als mede zijn affectie tot de Geunieerde Provincien/excuserende dat hare Excell. niet beter getracteert wierden: Geduerende dese redenen waren by den Coning den Prins Radzevil/den Vorst van Hessen/de Vorst van Baden/Croy/ en den Vice Cancelier Radsiusky/en veel and're/toch meest Krijchsoversten: Na dat zijn Majest. de handen gekust waren/ scheyden hare Excell. van den Coningh/ wordende geleyt nae 't Quartier van de Coninginne/ by de welcke oock was de Huysvrou van Graef Magnus de la Garde/ Suster

des

des Conings / hier hebben hare Excell. de Coninginne oock aen gesprokenen/en de Koninginne haer door den Rijckx-Raedt Spar weder in't Sweedts doende antwoorden: Na 't welcke aldaer heerlijck getracteert zijnde / heeft den Coning hare Excell. in hare Logementen oock doen tracteren. De vlijt van hare Excell. dede soo veel / dat den Schipper die te Straelsont op ghebracht was / om dat hy de Package daer't Wapē vande Poolse Croon op stont/had ingenomē/ en de selve na Denemarcken meynden te voeren/doch by 2. Sweedse ‡ Galjoots in Februario laetst by Bornholm neffens noch een Toninghet Scheepje dat oock van Dantzich met Asse na Amsterdam wilde/ ghenomen / en te Straelsont voorsz. ontladen en gedetineert wiert/ om dat hy niet schoon genoeg sprack/ segge den selve schipper en sijn Schip wiert ontslaghen / maer de Poolse Package bleeff tot Straelsont in 't Packhuys van de Sweedse Maiesteyt versekert.

De Sweedtse Macht had onderwijl 't Casteel van Marienborg geblockeert gehouden / maer alsoo daer binnen den Poolsen Helt Weyer sich wel queet / scheen de Sweden alle hoop verlooren 't Casteel te winnen / zy leggen dan alle listen aen / doch te vergeefs/ noch beloften/ noch Conditien mochten gelden: Die van Dantzich resolveerden hem met 1200. Voetgangers en 2000. Ruyters te ontsetten / als desen op den Weg waren / hebben de Sweedse haer met een loutere stratagema tot haer voordeel beholpen: Sy schickten dit Dantzickse Crijchsvolck een Trompetter tegen/ met advertentie dat Weyer 't Casteel al op gegeven had: De Dantzickers dat gelovende / daerse voort treckende 't selve ghewis ontset hadden gehad/ vermits op die tijt jupst niet geschoten wiert/ togen weder na huys: Weyer die van't Casteel dese omkeeringe van de Dantzickers sach / geloofden doen 't geen datte Sweden hem wijs maeckten / te weten/ datse mette Swedē veraccordeert waren/ die geeft daer op't Casteel over / en komt met zijn Volck binnen Dantzick / daer hy en oock de Dantzickers mette Traenen in de Oogen niet wisten wat datse van spijt souden doen / als soo behendich bedroghen zijnde: 't Schoon Clooster ten Olyven namen de Sweden oock in: Maer de Dantzickers

‡ Dit nemen der Schepen is d'eerste violentie der vrije Zee-vaert op de Oost Zee geweest: Daer nochtans contrarie de waerheyt / den Sweedse Resident in den Hage aen haer Ho. Mog. dorsde verklaren/ dat tot noch toe de Commercie op d'Oost-see was ongetroubleert gebleven.

zickers sloegen hun weder van daer: Dies wenden de Sweden na Putsko / en koopen den Commandant die 't voorleden Jaer sich soo wel queet / door groote aenbiedinghe om: Hy luystert en breeckt zijn trouwe/doet al de Borgers voor hem komen/ en hout haer voor dat Sweeden nu alles uyt gesept Dantzich hadde vermeestert / 'twelck oock als de rest sou moeten volghen / en dat hy nu voor haer goede Conditien konde krijgen / etc. De Borgers waren over dese woordē soo gestoort / dat sy den Commandant handen en Voeten bonden/ en te Dantzich binnen brachten: Daer hy soo lang sat tot den Coning van Poolen hem weder vry stelde: Onderwijl stonden de Sweden op 't versoeck van den Vorst van Courlant den selven een Neutraliteyt toe van 26. Jaren. Ende den Poolse Gesant Godlodowsky welcke te Coningsbergen aen den Ceurvorst versocht had Volck en Gelt / quam onverrichter saken weder te Dantzich / alsoo men hem antwoorde: Datte Poolse saken nu al te wijt vervallen waren / en al eerder de Poolse Macht had moeten by der hant wesen / om dese veranderingen te resisteren / etc.

Den Generael Wittenbergh had onderwijle die van Dantzich door het volghende schrijven / aldus vermaent:

Wel Edele Erentfeste Heeren,

ICk ben seer verwondert, datte Eerbaren Raedt en Gemeynte van Dantsich, siende dat Syn Majestt. van Sweden 't geheele Lant onder sijn macht heeft, uyt geseydt dese Stadt, niet alleen soo halstarrigh blyven de aenghe-boden ghenade te versmaden, nemaer oock selfs met alle wrevel teghens de Sweedse Wapenen haer aen stellen, allereerst pogende 't Slot van Marienborg (hoewel te vergeefs) te ontsetten, en daer na onse Ruyters in 't Clooster ten Olyven gevanckelyck in haere stadt voerende: Daer wy in 't tegendeel dese Stadt en hare Iurisdictie van alle Krijchs lasten altoos hebben verschoont, gelijck daer toe den Oversten Winter als hy Dirschauw veroverde, speciael is aengeschreven, alhoewel wy wel anders konden: Dan wy gelooven datte geen die hier toe aenraders sijn, soo groote Vrienden van hun eygen selfs als Vyanden van de Sweedse Majestt. sullen zijn, en tis te bedroeven datter soo veel onnoosle sijn omgekomen, en de Coopluyden in haer Trafijcke, en de Ambachtsluyden in hare Neeringhe moeten lyden, en de in ghevalle de Heeren als noch hier by willen opiniastreren, staet te besorghen dat alle de ellenden deses Oorlogs op u sullen aen komen, en wy met alle macht op uwe Mueren aen setten: Maer om u te toonen dattet de Sweedse Majestts. meyninge niet en zy

dese

dese Stadt in 't verderf te brengen, soo voert hy u te gemoet datte Conditien u aen geboden als dan niet en sullen in consideratie komen, derhalven salveert uwe Stadt, alsoo niemant u en uwe Commercie beter als de Sweedse Croon gelegen is die wel te conserveren: Hier op ghelieven de Heeren een rijpe antwoort ons te laten toekomen. Actum den 23. Maert Anno 1656. Onderstont der Hern Dienst und Frundwilliger,

Gustaeve Otto Steynbock.

Hier op heeft den Raedt van Dantzich d'opgemelte Grave geantwoort 't gunt is volgende:

Hooch wel-gebooren Graef.

WY hebben den uwen van den 23. Maert wel ontfanghen, en de selve den Raedt en Hondert Mannen voor gehouden, daer op geraetleeft, en aen ghemerckt de hedige conjuncture van tyden: Door wie en hoedanich den Oorloch in Polen en Pruyssen is gestabileert, en also veele Luyden ellendelijck bedorven: Oock dese Stadt genadert, die sich als een Lit van Poolen heeft moeten defenderen, dewijl sy genoech bewust waren dattet soo wel op hun als yemant anders gemunt was, welcke intentien al ware het dat wy daer van selfs uytte mont van voorname Sweedse Ministers niet en waren versekert, so evenwel is 't voorsz. in effect gebleken, mettet besetten van onse Haven door Sweedse Schepen, met hoog en onverdragelijcke Brantschatten, Krijchs excercitie, &c. over onse Ingesetenen, soo datse selfs de Kercken en Orgelen hebben beroost, de Predicanten geplondert, en grusaem ter doot hebben geslagen: Oock onse Borgeren knevelende, de Boeren 't Vee af rovende, en verscheyden Personen vangende; Waer over wy (Amptshalven) weghens den Eedt aen onsen Koning verplicht synde, hebben alles aenghewent door Besendinge aen onse Bondtghenooten, om alsoo hier lucht te maken, ende onse vryheyt also te beschermen: Ende wy geven u Ho. Graef selfs te bedencken, ofte ons sulcks niet oirbaer was: 't Ga dan soo het mach, wy achten niet meerder wat ons overkomen als dese Stadt (die wy trouw geswooren hebben) haere vrijheydt te conserveren, ende stellen te rugge ons particuliet, beter achtende voor Godt wien wy alles beveelen, een goede conscientie en eerelijcke naem en een Genadigen Godt te hebben: Aen wien wy sullen continueren te bidden, dat hy believe de Harten van alle Potentaten te neygen tot Vrede, op datte ellenden van hier gekeert en de Evangelise Religie geconserveert mach blyven. Waer mede wy blyven, &c.

Op dit schrijven is anders niet gevolgt als een meerder verbitteringe tusschen beyde partyen. Toch staet in dese wel te bemercken

 dat die

dat die van Dantzich aen alle Vrome Princen en Rijcken hier tot een voorbeelt van getrouwicheydt strecken / vermits sy (onaenghesien de Sweedse Majestt. de Luterse Religie soo wel als sy embrasseerden) nochtans niet na gelaten hebben aen Poolen daerse aen verplicht waeren / hoewel een Rooms Prins zijnde / ghetrou te wesen / ende haer beloften en eed alsoo te mainteneren: Leerende oock daer neffens aen alle Christen Potentaten / dat het onderschepden van d'eene of d'andere Religie gheen vroom Prins en maeckt / maer wel het voltrecken van Beloften / het volherden in getrouhept / en 't presteeren van zijn Eed.

Die van de Protestantse Religie behooren hier oock by te bedencken / dat Dantzich soo wel Luters / als Sweden is / en derhalven beyde Protestants / geen verkiesingh te maken uyt insicht der Religie tot d'een oft d'ander.

Tot Constantinopolen wiert door de Sultane tusschen de Janitsers en de Saphy soo groote onlust verweckt / datte geheele stad etteliјcke weken lang als in oproer was: Endelingh wert den Bassa van Damasco een man van groote courage en aensien tot Prima Visier gekoozen / hy had noch maer 35. Jaren / en door zijn bewint wiert de Oproer gestilt / en de voornaemste gestraft: Den Grooten Keyser verstoute hem dies niet alleen te Paert / maer oock te Voet langst de straten te passeeren: En de Sarazijnen by Mahomet tot ruste en onderdanicheydt vermaenende: Op sekeren dagh in 't Arsenael komende / sag datmen seer weynigh vorderde aen de scheepsbou en Oorlogs-toestel / dies vaert hy gestoort uyt / en seyde totte Ministers: Men en acht langer niet datte Venetianen ons te machtig werden / men laet alles in 't wilde heen loopen / etc. Hy wist oock wel datter veel op zijn Regeeringe by zijn Onderdanen en voornamelijck te Constantinopolen geschempt wierdt: Om dan de discoursen en praetjes soo wel van de gemeene man / als van Borgers en Cooplupden te doorsnuffelen / begeeft hy sich nu in Coopmans ghewaet / dan als een Portugijse-Kramer die Toeback verkoopt / en wederom als een leeglooper / luysterende / en lettende watmen van hem seyde: Waer door sulcken schrick onder de Borgers ontstont / dat hy in korten tijt meer quade Tongen genas / als de Medicijnen

Doctors

Doctors hem wel souden mogen toe betrout hebben.

In Candien / de Pouille / Calabria / en te Napels begost in dese tijt de Pest sterck te graseeren: Sulcks dat al de Turcken in Candia meest wech storven : In de Pouille wierdt niet ghesapt / en in Calabria was niemandt die van d'een tot d'ander plaets mocht reysen.

Den 1. van April wiert de Paus van Vaticano totte Kercke van Minerva in een Littier gedragen / hem volgden 22. Cardinalen/en veel Volck in een Processie / yder op 't meest pronckende : In de Kercke verscheenen na gewoonte 300. Arme Dochters/die hy yder een Bruydtschat tot een Aelmoesse gaf. Op die tijt wierde tot Romen gevangen eenighe Engelse Conspirateurs / die by hun hadden de aftekeninge van Civitavechia / en andere Italiaense Zee-plaetsen/waer door de Paus vast stelde datte Protector voor had de Landen van St. Pieter te komen bespringen : Dies worter Volck geworven / de Zee-plaetsen beset : De oude Muyren van Romen gerepareert : Jae de vreese was aldaer soo groot / dat men publijck laughs de straten riep/ dat de Engelse Vloot alreede de Straet was in geseylt/ om mette Turcken saemen te spannen / en Romen te belegheren / etc. Maer de tijdt heeft alle dese dingen geleert maer fantasijen te zijn. Tot nu toe hadde Don Francisco de Sousa Portugijs / door hart teghenwercken der Spangiaerden by den Paus te vergeefs gearbeyt om Audientie te hebben / als Ambassadeur van een wettigh Koningh / maer als hy in dese daghen den Fransen Gesant voor zijn Koningh had vereert een schotel met Dyamanten / so drong die sake sodanig uyt kracht van zijn Dyamanten deur / datte Paus verklaerde dat Don Francisco most te Audientie komen/ als Gesant van Don Jan de Bregansе / de Vierde / wettigh Koningh van Portugael : Dit speet de Spangiaerden soodaenigh dat sy alle op die tijt uyt Romen weken/en op dat sy de Ceremonie van sijn Audientie niet en souden sien/ stroyden zy uyt datse na de Lieve Vrouw van Loretten ter devotie waren ghewееst.

VAn Italien in Spangien tredende: Vertrock van Madrid den Deense Resident Cornelis Lercke; Tot Cadix wiert den 19. en 20. April een Placcaet af-ghekundicht/ van den volghenden Inhout :

Dat al de geene die eenighe Enghelze Goederen hebben, die in 14. daghen sullen optekenen, en in ses Maenden daer na hun quijt maken, ofte dat die nae die tijt gevonden werden, Contrabande Goederen sullen syn; De Goederen van Nederlant welckers gelijcke in Engelant gemaeckt worden, sullen moeten komen met autentijcke getuygen; Alle Engelsen, Schotten en Yren, die niet Catholijck syn, moeten hun uyt dese Stadt retireren, ende uyt het Rijck in 30. dagen, sonder eenige Goederen te mogen mede nemen, om dat de selve worden gehouden voor Represaillie, ende sullen op peene van 't Leven niet weder in't Rijck mogen komen; Ende alle Engelse die met Spaense ghetrout syn, moeten binnen 30. daghen in een Stadt trecken die 30. mijlen van der See is leggende, &c.

Op dit Placcaet wilde Don Andra de Corcuera wegens d'Admiraliteyt tot Cadix alle Nederlants en Hamborgse Schepen visiteren: Waer op den Nederlantse Consul verklaerde wegens zijne Meesters te sullen protesteren; In dese Maendt quam den Eng. Admirael Blaeck met 56. Schepen de Baye van Cadix besetten/so datter niet uyt noch in en mocht: Waer over door gants Spangen groote verbitteringh tegens d'Engelsen ontstack. Den Hollantse Vice-Admirael de Ruyter was weynich dagen te vooren van daer vertrocken: Na dat hy aen den Koning van Spangen klachten gesonden had/ hoe dat tot Cartagena een Nederl. Coopman Huybert van Gageldonck en Schipper Jan Dauwes in qualitee als Roovers daer op de Kust aengehaelt/en van den Gouverneur in Cartagena groote schade aengedaen was: Soo waren oock de Schippers Cornelis Thyssen en Adriaen Phlipsz. door een Spaens Capiteyn Ponteois in dier voegen wech genomen/sonder dat de klachten daer over gedaen aen den Marquis de Monte Allegre Generael der Galeyen/ daer op yets hadden konnen vorderen.

DIergelijcke staeltjes sagmen oock in Vranckrijck ghebeuren: Want die van Toulon verleckert op haer voorige snoeperijen/ ransten op nieus 't Schip Apollo aen: En twee Holl. Schepen met Zaet na Napels gaende/ sleepten sy in de Eylanden d'Hyeres: Boven dit roven der Christenen onder malkander/ schieten de Turckse Roovers het Rijcke Schip St. Pieter en Paul in den brant/soo als 'tselve van Alikanten na Lissebon was zeylende; De Roovers van Toulon/ haren Oppergeleyder Paul eerst wat afgerost zijnde/brengen

gen in weynich dagen de volgende Schepen in haer Baye op:

1. De Gekroonde Leeuw van Hoorn, van Venetien na Amsterdam gaende, lossende in passant eenige goederen te Cadix.
2. De Eendracht van Amsterdam, van Alikanten na Venetien gaende, in hebbende twee Siciliaense Heeren, om te Messina aen lant te setten.
3. De Baers van Hoorn, van Genua na Lissabon gaende.

Den Hertogh van Vendome (Admirael van Vranckrijck) heeft de Ladinge der Twee bovenste Schepen geconfisqueert / onder pretext van datter Spaense Goederen in waren / doch de Schepen vrij stellende met betaling van Vrachten: De uytspraeck van het derde is na Parijs gerenvoyeert; Dus aengemoedight /loopen de ged. Roovers weder met 5. Fregats in Zee: Omtrent Sicilien namen sy een Rijck Schip van Venetien komende/als mede 't Schip de Koning Salomon/ geheel vrij sijnde/ en van tot vrije plaetzen seylende; Den Nederl. Gesant W. Borcel hier over te Parijs by de Graeff de Briene klaghende/ so heeft die 't selve in den Raet des Konings gebracht/ die terstont ordre op dese Roovers stelden/ en mede aen den Gouverneur van Calais / over diergelijcke aenhalinge van Nederlantse Schepen: Oock de stroopende Francoisen omtrent Mastricht so ingetoomt/ datter consent wierde gegheven so wanneer sy weder in't gebiet van hare Ho. Mog. quamen moesstoppen / men hun als publijcke Vijanden soude attacqueren.

Den 20. deser naer de Noen had den voorsz. Heer Boreel by den Koning van Vranckrijck Audientie/oock daer na by de Coninginne Regente/ ende heeft aldaer wegens hare Ho. Mo. verklaert:

Aen te nemen het Separaet Artijckel van den 23. November voorleden, te Londen geslooten, en nemen dien volgens aen, en treden in het Tractaet van Accomodement tusschen Vranckrijck en Engelant, &c.

Gelijck 't selve in ons 6. Deel Fol. 146. is opgestelt.

De Franse Kroon met groot misnoegen aensiende dat den Keyser veel van zijn krijchs-volck over liet tot dienst van de Milanesen/ hielt daer over den Munsterse Vrede gebroken; Den Hertoge van Modena kleede hem geheel in't Frans/ maer den Savoyaert trock een Italiaens Pack aen: Den Mantuaense Hertog en hielt van Spaens noch Frans / maer veel van Duytsche kleederen; Elcke

Staet pooghden dan dese Drie Vorsten een Broeck na hare Mode aen te trecken. Onderwijl haspelden men te Parijs lustig om * gelt/ [als het middel waer mede niet alleen gheringhe maer oock groote en na der Weerelt verstandige Luyden tot Vrienden gemaeckt werden/ ja daer een Soldaet te weten om 6. stuyvers daeghs sijn leven om verpant/ en de groote om weynigh waerdije meerder] den Koningh wilde de Goude Louijs op 11. setten/ daer 't Parlement ende 't gheheele Rijck teghen was/ makende verscheyden Arresten hier teghens/ doch het macht niet helpen/ daer most gelt zijn / den Koning dringtet na 8 weken deur / en doet de Arresten uyttet Parlement hare Registers scheuren / als eenige hier onwilligh in waren / dede hy verscheyden Heeren vanghen/ende den 8. April met Trompetten uytroepen / datte Goude Louijsen soude gaen op 11. de Goude Lijs op 7. en de Silvere op 1. gulden.

In Switzerlant staken de Roomsgesinde dapper 't hooft op / en die van de Religie daer tegens elck hun streng treckende: Men accordeert wel/ maer tottet demolieeren der sterckten wilde niemant verstaen : De Heere van Omeren Gesant van hare Ho. Mo. enckel derwaerts gesonden om de Switserse onlusten te bevredighen/ wort gerejecteert: Ende de Roomse onder Colonel Sweyer arbeyden te Munchen in Beyeren / te Inspruch / en te Weenen / om tegens de Swaben en Switzers een Leger te vergaderen : Maer de Keyser was Vredenlievender als de Geestelijcke : Die van Milaen 5000. Switzers in hare dienst hebbende / laten die alle na huys trecken / uyt puere genegentheydt totte Roomse Religie / op datse haere Geloofs genooten souden helpen : De Protestanten waren seer te onvreden over het vijfde Artijckel op de vrijheydt van Arans / zijnde 't voornaemste subiect van den Oorlogh/ datte Roomse niet alleen 't selve hadden geobtineert / maer oock alle de Roomse pretensen geconfirmeert / ende daer en boven waeren de 5 notabile puncten tusschen die van Zurich en de vijf kleyne Cantons noch ongedecideert; Dus treckt dan den Heere van Omeren uyt last van hare Ho. Mo. na Parijs / alsoo hy niet vruchbaerlijckr sagh uyt te wercken : Even/ wel is by de Franse Gesant de volgende Oratie in 't Frans gedaen/ aenwijsende zijn welsprekentheyt / en quade conditie der Switzers/ en de

* Nazianzen: Auro loquente irrita est oratio, persuadere enim novit & solet, non loquens.

en de Heerlijckheydt der Vreede / en de periculen van den Oorlogh/ sy luydt aldus :

Mijn Heeren.

IK hebbe u in dese plaetse in u Vergaderinge eer desen Oorlog begost vertoont de quade gevolge des Krijchs, en de zegeningen des Vredes, op dat gy het eene fout vast stellen, en t'ander behouden : Maer tot mijn groot leetwesen heeft mijn yver toen geen vrucht gedaen. sulcx dat gy door de ervarentheyt hebt waer te sijn bevonden, 'tgunt ick u hadde gespelt. 't Selve is geschiet door een hoog effect der Goddelijcke voorsienicheydt, die u soo veel Oorlogs heeft willen doen smaken, alleen om u te doen beproeven metter daed, datter geen zegeningen over een Republick zy sonder Vrede. Maer wie isser die daer minder werck van maeckt dan gy lieden, als sijnde een strijtbare Natie, en aldaer de menschen (gelijckmen seght) Soldaten gebooren worden, en nu met de Wapenen in de handen over een sake soo wrevelachtigh als dese, hebt gyse maer om u te bevredigen, weder soo ras weg geworpen, dan gy hebt seer wijselijck gedaen. Dit is voorwaer een slag van den Hemel welck u seer soetelijck maer geraeckt heeft, want de Goddelijcke goetheyt is seer wel bewust van de wijsheyt der lofwaerdige Cantons : Dies laet ons met goe mannen beraden, d'een met d'ander, en de Oorlog van sijn begin af uyt bluffen, en met een alle roverije en ruyne die te vresen staen. Gelijck de Coningh 't selve seer ernstelijck begeert heeft, so heeft hy oock tot grooter droeffenisse gemaeckt van uwe Wapenen d'een tegen den ander, alsoo hy de Switsers als sijn eygen Onderdanen achtende, en soo veel vreugden heeft hy weer ontfangen als hy hoorde dat de rust weder had begin genomē onder u, dit heeft hy my aen u te getuygē bevoolen, gelijck ick oock van gantscher harten doe, &c. Hebbende dan hier in gesproken volgens de last zijnes Majestts. en mynen plicht, en na de ordre voor datte Oorlog begonnen was, hebbende geen moeyte in 't selve gespaert, noch gebeden, noch Voyagen, noch arbeyt, noch waken, om tot vernoeghen uyt te wercken 'tgeen soo geluckelijck af geloopen is. God sy gelooft, en onderwijl Hooge Heeren herstelt gy de rust in u lant, verwerpende de Wapenen van een Borgerlijcken oorlogh, waer af de vruchten ordinaris doodelyck ofte seer gevaerlyck zyn : Wat valter nu te doen tot vastigheydt der Vrede, alsoo de een de ander nu oordeelt als Vrienden, als Broeders, als Leden van een Lichaem, en verrijckt sonder passie, uytgeseyt de liefde tot u toebetrout Vaderlandt, als voorstanders daer men u ofte tot Rechters ofte scheyd-mannen houdt. Godt gheleyde uwe saecken, indien sy u nu is ghelyck sy verseeckert, met de aldergrootste segeningen die te Segenen is. En dit ist geen ick u machtige Heeren had te seggen in de name zyns Majesteyts op de tegenwoordigen tyt. Blyvende volherden in het aenpresteeren mynes diensts en officien in alle voorvallen, &c.

De Arme Protestanten in de Valeyen van Piedmondt hadden nu geen andere Wapenen meer als de Requesten en Supplicatien/ die sy den Hertogh van Savoyen aen boden: Doch in plaetse van meerder securiteyt te verkrijgen / heeft men dees weereloose gewaentrout: 't Nieu Fort St. Jan met Volck en Geschut en Krijgs-volck voorsiende/ waer door 't gehele Lant in groote benoutheyt ende vreese wiert gebracht: Die van Geneve over dese ende hun eyghen saken/ schreven aen hare Ho. Mo. desen volgende Brief:

T*Res hauts & Tres-puissants Seigneurs*,

La consideration des temps dangereux aux quels nous sommes, nous ayant fait prendre la liberté de representer à vos Altesses par nos Lettres du Mois de Novembre dernier, les necesscitées de nostre Estat, & les dangers aux quels nostre Ville est exposee, & les supplieer tres humblement de nous continuer les effects de la liberalité & beneficense qu'il auoit pleu cy deuant a Vos Altesses de nous faire sentir, pour fournir aux frais de la munition & fortification de nostre ditte Ville ; Nous auons appris auec grande ressentiment de recognoissance que Vos Altesses ont receu gracieusement nosdt. Lettres & tesmoigné la continuation de l'honneur de leur bienvueillance envers nous. mais comme l'affaire n'a peu estre mise en declaration, sans l'auoir pas un prælable communiqué a toutes les Provinces. ainsi que nous auons sceu de *Monsr. d'Omeren*, Deputé Extraordinaire de Vos Altesses, & scachans de combien grandes affaires Vos Altesses sont surchargez, nous auons receu qu'elles n'auroyent pas desagreable que nous leur ramontevions par la presente, quil leur sera rendue par *le Seigneur Ezechiel Spanheym, nostre Citoyen & Proffesseur en eloquence en nostre Academie*, la priere tres humble, que nous leur auons faicte de considerer selon leur haute & exquise prudence, les raisons des nos iustes apprehensions que nous leur auons representé, lesquelles l'Estat present des affaires va augmentant de iour a iour, & que nous auons ordonnez auditte *Seigneur Spanheym* de leur retirer, & selon leur grand zele a la conservation de l'Eglise de Dieu en general, & des tous les membres qui la composent user de leur beneficence pour la subsistance de nostre Ville, dont Vos Altesses acquerront une gloire immortelle, & par nos prieres ardentes a Dieu, & celles de toutte la Chrestienté Reformeé attireront sur leurs Personnes & leurs Estats la continuation de toutes sortes de benedictions spirituelles & temporelles, que nous leur souhaitons comme estans *Tres hauts & Tres-Puissans Seigneurs*,

De Vos Altesses, *Treshumble Serviteurs, Les Syndycus & Conseil de Geneve*, Signé DU FOUR.

DEn Protector stont in dese Maent toe/ dat den gebangen Gen. Maior Harrison van 't Kasteel Carisbrooth in 't Eylant Wicht

tot

tot Higgate 4. Mijltjes van London/ souden mogen komen: Ende dat Mr. Carew insgelijcks uyt den Kercker op sijn Lant-goederen soude mogen gaen woonen. Te Dublin in Yrlant geviel de Vrou van Hendrick Kromwel in 't Kinderbed van een Jonge Soon: Den Kinderlijcken Doop gecelebreert wordende / heeft men 't Kindt den Naem na zijn Grootvader Olyvier Kromwel gegeven: De Gunstelinghen van dit Gheslacht waren dien dagh van de Ouder op het Kinder-Mael genood / daer de selve in vergeldingh den Vader yder met een Zilveren Penning vereijckten/ ter geboortvermaning sijns Zoons geslagen. Zeker Engels Capiteyn Welsch geheeten/ voerende d'Endimion/en Capit. Green/ beyde met Represalie Brieven tegen Hispagnen varende / roof den tusschen Blanckenbergh ende Oostende 't schip de Jonge Tobias van Vlissinghen / schipper Jan Zymonsz./ gaende na de Some / diese te Queensborgh opbrachten: En schipper Jacob Jacobsz. Kort/ varende met Schotse Koolen op Oostende: De schippers wierden in't eerst door de Capiteyns vast gehouden/ daer na los ghelaten/ en met de schepen na de Tems ghesonden/ alwaer de sake ondersocht sijnde / heeft men de voorsz. schepen ontslaghen / naer dat de Reeders seer veel Intrest hadden gheleden: En de Kapiteyns (alhoewel sich mis-tast hebbende) bleven by haer Commissie/ en ongestraft.

Coningh Carel van Schotlandt quam van Ceulen te Brussel den Aerts-hertog Leopoldus spreken: Alwaer geraden wiert/dat gemelde Coning niet weder na Keulen soude keeren/ maer te Brugge/ en omtrent de Vlaemse Zee-kusten sich onthouden / omme soo niet voor sich selfs/ ten minsten voor Hispangen dienstigh te zijn.

Op dit tijt quamen in den Hage veele en verscheyden Afgesanten uyt Hoogduytslant/ om te onderstaen oft desen Staet genegen waer met de Stenden van de Nedersaxise kreytz/ ende de Vorsten aen en omtrent den Rhijn geleghen/ een Verbondt op te rechten/ toonende hun oock gheneghen om de Tollen op den Rhijn merckelijck te verlichten; Ged. Vorsten hadden den voorleden Somer van het voorsz. Verbondt dese onder volgende Articulen geconcipieert:

1. Sal een besendinge van Ceulen door Doctor Iohan Ruentel na Brussel sijn, omme aldaer de ongevoecheyt met Thor te remonstreren, ende de Logeringe van 't selve te bevorderen, soo in tegendeel de restitutie niet en soude sijn

te verkrijgen, salmen na gelegentheyt de plaets met gewelt soecken te recouvreren.

2. Men sal alhier delibereren over de Alliantie voor een Iaer gemaeckt, of men oock den selve voor een tyt vorders sal extenderen, ende wat totten gemeyne defensie noodigh sijn mochte.

3 Is deswegen en voor goet aen gesien in toecomende soo men geattacqueert wierde de hooghe Crychs-Officieren te bestellen, ende sich van dien met waertgelde te verseeckeren, ten eynde men des noot, met een goet Corps d'Armee haer op de Beenen konde komen.

4. Tot soodanighen eynde, is die van Ruyssenburgh tot Generalen uytgesien, dewelcke voorts de particuliere Nieuburgse plicht verlaten, ende den gemeenen Eed van alle Regeerende tegenwoordigh in toekomende presteren sal.

5. Sal oock yder van de Geallieerden op alle occurentien met Stucken en Amunitie versien sijn, oock sijne Vestingen ende plaetsen wel bewaren: Tot Generale Wachtmr. te Paert, sal sijn den Oversten Crats, ende den Oversten Ratz in gebruyckt werden, te Voet, als 't in de Overquartieren te doen is, sal den Oversten Lucas Spich, in de Onderquartieren de Generaele Wachtmr. Remont Golsteyn, ofte Weersen, provisioneel de plaets betreden, effectivelijck syn bestelt ende ontfangen, Waertgelden by Cheur Ments, Lucas Spich, Herison ende Tongen, by Cheur Thrier Metternich, Ratzin Leen, ende Haetsteyn, by Cheur Ceulen Schrots, Sunous, Kugghe ende Korff, by Palts Nieuborgh, Golsteyn, Meerssen, Veldtbrugge, Saxe ende Landtsberch, by Munster Remont, Crats, Westerholt, Wilich ende Nagel.

6. De Directie vande Alliantie, sullen hebben den Oversten Pijser, en Dourt, by wien nootwendige Edellieden van 't Geschut, onder Officieren en Constapels geadjungeert sullen worden.

7. Het gemeene corps d'Armee sal in 't eerste Lit bestaen in 9000. te voet, ende 3000 Paerden, in 't tweede Lit sal dit corps ten anderen soodanigh geduppliceert ende in Tertio tot 30000. getripliceert werden.

8. Edoch is hier vergeleecken alsoo de aenslach van de Churvursten in des Rijckx Matricul seer hoogh loopt, dat deselve by het dupliceren ende tripliceren, maer op het drie vierendeel totte verhooginge, maer de andere pure op het Duplin schuldigh sullen sijn.

9. De Regiments Officieren, als Quartiermeesters adjutanten, auditeurs, ende geweldighers, Waghen ende Proviantmeesters syn oock neffens andere effectivelijck bestelt.

10. Als yets in 't Velt te doen is, sal een yder Geallieerde een Crychsraet senden, t'advys van den welcken de Generalen attenderen, ende in wichtige Hoofactien, niet licht buyten der selver kennis, yets voornemen sal.

11. Aengesien dese verbintenis *ex exemplum* van 't Huys van Bronswijck, Hessel, Cassel, ende andere Nedersaxische Creyts Standen, soo sich in ghelycke maniere voor drie jaren tot Hamel hebben vergeleecken, opgericht is

geworden;

geworden, salmen daer over uyt sijn, deselve, als oock de Chur-Over-Rhijnsche, ende Franckische Creyts, des noot, aen sich te trecken, ende met den selven *al pari* sich te verbinden.

12. Met Spangien ende Vranckrijck, als oock Sweden ende alle die geene die inder daet in Hostiliteyt sijn, salmen sich neutrael verhouden, ten sy datmen van den selven teghens de constitutien van 't Rijck geattacqueert wierde.

13. Met de Heeren Staten Generael, alsoo men voor als noch anders niet en weet als dat die selve met geen Potentaet in eenige bedenckelijcke Alliantie staen, ende verhoopt dat de selve tot goede Nabuyrschap, insonderheydt in consideraetie van haere Commercie, ende ten eynde andere conquestanten niet te machtich en werden, oock haer selfs in finali niet en verslinden, geneghen sijn, salmen sonderlingh goede Vrundtschap soecken, om oock wel op seeckere wijse ende mate sonder prejuditie van beyder syden status *Eclesiastia et Politia* ende defensive Alliantie te sluyten: Eyntelyck wat alhier gesslooten is daer van sal zyn Keyzerl. Majestt. pant gegheven, ende in alle ghevalle sijn assistentie versocht werden: Verder wert teghenwoordigh gedelibereert over Voorraedt van Amonitie, Proviant ende Gelt, tegens alle onverwachte occurentien.

Oock heeft den Syndycus van Dantsich by hare Ho. Mo. versocht een Nader Verklaringe/ nopende de Auxiliatie aen de geseyde stadt/ tot veyligheyt der Commercie te doen.

De Condeese Volckeren (onder Spaense dienst) liepen in dees tijt seer sterck vagebonden in't Lant van Overmaes en Valckenborgh/ daerse met groot gewelt een geheele Gehuchte uyt-plonderden en af branden: Den Gouverneur van Maestricht hier af verkundschapt toogh met 140. Ruyters en 100. schutters uyt/ maer de Condese dit rieckende/ vloden als Ree-herten. Tot Steyn aen de Maes hielden sy oock al de schippers aen die met sauveguardes van hare Ho. Mo. voeren: Capiteyn Goldsteyn toogh op dese uyt met 300. Ruyters en 100. Lantsknechten/ sy deden de schepen passeeren: En als de Condeese ghevraeght wiert waerom sy de selve hadden vast ghehouden/ soo antwoorden een van hun Officieren/ datse niets en hadden/ niet en wonnen/ nochte niets en kreghen als 'tgeen de eerlijcke Passanten haer gaven. Toch alhoewel dese schippers oock onder dit getal behoorden/ soo beloofden sy die voortaen met vreden te laten varen.

Hare Ho: Mo: hebben in dese tijt een Vloot van in de 40. schepen ten Oorloghe toe gerust / onder 't geleyde van den Lut. Admi. Opdam:

dam: De Rendebous daer van wierde aen gestelt in de Sont.

Daer en tegens is den 26. deser een algemeene Bede en Danckdagh in de Geuni. Provintien gehouden / om dat God de Heere dese Landen soodanigh van de Peste had verlost: En wyders deses Lants Vloote gelief de te zeghenen: Ende dat desen Staet en alle Potentaten in goede Vrede mochten komen/en elckander verstaen/ ende de middelen daer toe by hare Ho. Mo. aen ghewent wel laten gedyen/etc.

In dese Maent arriveerdē op de Weser in't Sticht Bremen van Lieth ruym 4 a 500 Schotten/seer ellendigh ghestelt/en meest Jongers/klagende en huylende datse geperst waren: Dit warē de gasten tot secours van Sweden/ en eenighe weken daer na zyn noch 800. van de selve slag gevolgt: Die soo onnoosel sagen als de voorgaende: Dan arme gesellen zyn de rechte krygers / de rycke en vechten niet: Maer om de Rycke vecht men.

Meyus 1656.

DEn Hertoch van Glocester was noch te Ceulen gebleven / om de gemaeckte schuldē van zyn Broeder den Coning van Schotlant te voldoen: De Magistraet tracteerde hem seer destich. Dit behaegde de Roomse: En oock dat den Grave van Zults bagh in de stadt Weyda inde Overpaltz de Magistraet veranderde/voerende voor de eene helft Roomse Heeren in. Toen overquam een Ceulse Graef het ongheluck/ soo hy met zyn Carosse nae Brussel was ghereden / dat hy by een Bosschage ontmoeten seker persoon mede in een Koets sittende / mette welcke hy eenighe tyt te vooren binnen Brussel in questie was gheweest / sy elckander siende / springhen stracks beyde te Paert / en met Pistoolen op elckander lossende / heeft de Grave het ongeluck getroffen / dat hy doot neder viel: En den anderen als zyn saeck fraeyties beschickt hebbende/ reedt zyns weegs / sonder wroeging zyner conscientie waer en wie den Graeff sou laten begraven.

Dat was een ongeluckigh persoon: Maer 'tgunt wy hier sullen op dis-

diſſen/ heeft al meerder onheyl/ en is grooter erbermeniſſe weerdig/ 'k Meen het groot ongeluck van ‡ Ach ofte Aken / een groote ſtadt/ ſoo * out als de Wegh / ſoo rijck als de Keyſer / en ſo gheruſt en vredigh/ dat ſy in alle dien tijt dat Vranckrijck/ den Keyſer/ Sweden en Nederlandt ſo geboefbaeſt / en elckander door Oorloghen bedorven hadden/ en als ſinneloſe gebrant/ geblaeckt / gedoot / en beſchadigt/ geen byſondere aenſtoot heeft geleden: Maer nu den 2. dagh der lieffelijcke Mey is haer ſchrickelijck verſcheenen: Zeker Backers Huys in de Nieuwe ſtadt by de Poorte gheraeckte 's Nachts [men en weet niet hoe] in brandt / en vermits de Houte en Lichte Daken oock des Backers Veen/ Hout en Koolen / verſpreyde den brant by de Wint geholpen/ ſoodanigh/ dat de Voncken en Brandende kolen in de Lucht vertoonden als quame het Vuyr uyt den Hemel gevallen/ 'tgunt oock by eenige geſeyt/ en met ſtijve kaken ſtaende gehouden is/ alhoewel dit / noch oock 't ſelve daer men de Rijp in Hollant mede beſchuldigt /nopt bewaerheyt kan worden. De kleyne ordre/ en houte Huyſen die veel in Aken zijn / en gaven geen kleyne voortgang in deſe brant / en voor den Avont ſtont het beſte deel der Stad in Vlammen / ja liever al tot Aſſe: In de oude ſtadt bleven maer twee Huyſen overich / waer van het eene ſeer ſlecht/ en 't ander ſeecker Coopman van de Gereformeerde Religie toe behoorende / die om yder tot zijn hulpe aen te moedighen / een Rijckxdaelder vereeren/

‡ Aken heeft hier met haer eygen Naem haer ſelfs beklaegt, want Ach is in Hoogduyts Aken, maer in Neerlants (o wee my) geſeyt.

* *Aken is ſo out, datſe voor d'outſte van Duytſlant geacht werdt, want Granus een Romeyn en Prins, oock Broeder van den Keyſer Nero, vondt hier aldereerſt de koele Wateren, toen 't Rooms heyr onder Cæſar Duyts-lant beoorlogende, hier haer Rendevous hielt; En hier boude Granus ſyn wooningh en een* Fortreſſe, *dat hy Veterra noemden; Heden worden de Badſtoven daer noch de wateren van Granus geheeten. Seven Iaer daer na quam Carolus Magnus uyt Vranckrijck hier een ſtad (nu Aken) en een Kerck bouwen.*

‡ Aken is een Keyzerl. Stadt gelegen tuſſchen de Maſe en den Rijn / op de Frontueren van Gelderlandt / hier plachten de Keyſers van outs ghekroont te worden / ende om het Graf van Carolus Magnus dat aldaer beruſt / iſſer alle ſeven Jaren een Pelgrimage: De Stadt leght tuſſchen 't Gebergte in een Valeye / ſoo ſchoon van lucht / dat de luyden daer ſeer out en ſelden van de Peſt beſocht worden: De Boſſchagen en Hout en Steen iſſer alomme veel om te bouwen / en te branden: Fonteynen zijnder veel in en door de ſtadt loopende / vette Landen omher: Aen 't Geberghte ten weſten deſe Stadt vintmen een ſoorte van aerde Calaminair-ſteen geheten / daermen 't Goude Leer mede verguldt. En niet wijt van daer vintmen oock Mijnen van Loot en Yſer. Twee ſpring-Aders genaemt de Coningl. Fonteynen zijn daer van een heel ander kracht als de gemeene Fonteynen die men Cornelians noemt / toch beyde door een verborgen kracht ſeer geſont.

den/ aen alle die de hant wilde aenslaen / en soo wiert zijn Huys behouden : 't Stadthuys / Kercken / Cloosters / en treffelijcke Gebouwen raeckten al door het Vuyr ter neer : De nieuwe stadt hielt maer byde 400. Huysen onbeschadicht. De Borghers vluchtende in plaets van den Brant te weeren uytte stadt / met al wat zy ghereedst ko nde bergen / alsoo het Vuyr haer te machtig was : Menschen zijnder weynigh gebleven / als alleen al hun welvaren : Men heeft seer wijt desen Brant wel ses daghen konnen sien. De voornaemste der Magistraet hebben oock het haere verloozen : Zulcks datte Gereformeerde meest van daer na Maestricht/maer de Roomse na Ceulen zijn gheweecken / gevende als noch seer kleyne apparentie dat die ghewesen treffelijcke stadt opt weder op gheboudt sal werden.

De Jalousye van veele Princen / veroorsaeckten datmen in de Keyserlijcke Erflanden/ in de Franckise / Swabise/ Creytzen / veel soldaten worf : Zelfs de Geestelijcke Prelaeten van Zultsbach / Euch/ Zit/ Elvangen/ Wurtsborg en Bramborgh deden 't selve/ en den Catholijcke Keurvorsten meer als yemant : Desselfs Officieren wierden seer baldadig : Eenige Hollanders door die Gewesten treckende / wierden in de Herberghe verweten datte Heeren Staten te veel Volck af gedanckt hadden / derhalven gheen Militie als voor desen : Doch sy kregen tot antwoort/ datter nu in Hollant beter soldaten / en fraeyer Politici waren als veele wel mochten lijden.

In 't begin van dese Maent quam den Vice Admirael de Ruyter met 7. Oorlogschepen en vijf Coopvaerdijers (met veel Silver) door 't Canael na Hollant : In de Hoofden wiert hy van ses Engelse Fregatten verpreyt / die hem wel noodigh hadden te spreecken/ versoeckende dat hy geliefden in Duyns te komen : Maer de Ruyter seyde tot Amsterdam te moeten zijn / hebbende in Duyns gheen boodschap : Soo dat d'Engelse hem met eenige schooten van salutatie lieten vaeren : Men was op die tijdt te Londen seer verwondert datte Galjoenen in Spangen ghearriveert waeren ; En dat de Ruyter den Buyt soo over bracht / dat Blaeck 'tselve niet had belet/ die juyst op die tijt op de Cust van Portugael was / om te sien of het Tractaet van Anno 1654. door Mr. Meadon Envoy van Engelant

lant te Lissabon mocht stant grijpen. Want men had liever gesien dat Blaeck in tijts ghekomen had / om de swarigheydt der Galjoenen te verlichten. Den Heere Lockhart / getrout mette Nichte van den Heere Protector / vertrock op dese tijt over Zee na Vranckrijck / somen voorgaf om de saecke der arme Piedmontoisen: Ged. Lockhard had in zijn Credentialen desen tijtel: Cousin van den Heere Protector, Raedt van Schotlandt, en Opper-Bailliuw van de Provincie van Fife.

Don Jan van Oostenrijck Soone van den Cathol. Coning/was op 't begeeren van zijn Majestt. den 4. Maert van Barcelonien met zijn Meubelen in drie Galeyen na Italien 't seyl gegaen / omme voorts na Nederlant te verreysen / aenghesien den Aertshertoge Leopoldus by den Coning zijn versochte demissie weghens 't Gouvernement in de Spaense Nederlanden / was toegestaen. Ged. Don Jan bejegende eē Esquadron Turckse Galeyen van Biserte / die gemeen wel bevolckt zijn / en dewijl het seer stil was / raeckte zijn Galeye machtigh in de klem / want seker Slave van zijn schip de keten los geschotē zijnde/swom over op een Galeye van Biserte/ en verkundtschap daer / dat Don Jan met seer luttel volck op zijne Schepen was / dies vochten de Turcken als Furien om desen Buyt te winnen: Maer Don Jan toonde hier zijn moedicheyt/hy beloofden al de Roeyers vrijheydt soo sy haer wel droegen / en al de Soldaten eenighe 1000. floorijnen / waer door hy dese Rovers handen ontsnapten / hebbende wel vijf Tonnen gouts schade aen zijn Meublen geleden / oock waeren veel brave Basen doot gebleven / daer onder den Marquis Serra: Dus komt Don Jan te Genua/ maer wilde daer geen onthael hebbē: Van daer naer Milaen treckende / sprack met de Cardinael Tribultio Gouverneur van dien Stado/ welcke binnē luttel dagē daer na storf. Van daer met groote spoet door Duytslant treckende/ quam in 't begin van Mey op den Nederlantse Bodem / over Ruermonde: Van waer Don Jan een courtoisen Brief aen den Prins van Conde schreef. Leopoldus/om geen bewint aen de Graef van Fuensaldagne te laten/vertoog niet van Brussel/ voor dat hy vā Don Jans komste versekert was: Latende zijn schulden die veele waren met beter ordre als men waende/

afdoen/

af doen / dewijl de Heeren van de Duytse Ordre / welcke hy bevoorens daer toe aen gesocht hadde / 'tselve weygerden / verstaende niet gehouden te zijn te betalen sulcke schulden die hy onder een Prins buyten 't Duytse Rijck had gemaeckt. Hy vertrock den 8. Mey uyt Brussel / alle de Grooten deden hem uyt geleyde / den uyttocht duurde van smorgens ten negen uren tot vijf uren na middagh / datmen niet en sach als Karossen / Koetsen / Paerden en Wagens / savonts quam hy te Loven / en den 9. deser te Scherpenheuvel: Don Jan quam van Diest / en tusschen dese twee plaetsen was versproken elckander te verwellekommen / den Aertshertoch wachte op den halven wech wel een groot uur eer Don Jan quam : Alle de Cavaliers waren hier soo kostelijck uytgestreken / dattet Velt door haere Kleederen niet dan met Gout scheen bewassen. Als nu dese twee Princen elckander bejegende / zijn sy beyde uyt hun Carotsen gesprongen / gelijckelijck de Hoeden af doende / en elckander met gelijcke nederbuyginge begroetende : Den Aertshertogh sprack Don Jan met achtien a twintigh woorden toe / welcke Don Jan met vijf a ses woorden repliceerde: Hier na nam de Aertshertogh Don Jan by de handt / en leyde hem aen zijn Koets / daer Don Jan in trat / sich ter hooger hant stellende / sonder eenighe Complimenten / en reden soo weer na Scherpenheuvel / daer sy de Mis gingen hooren / en smiddaeghs by de Patres van 't Oratorium hun middaghmael hielden / wordende van Vlies-Heeren over de Tafel ghedient : den Aertshertogh bracht het eens op de gesontheydt des Coninghs aen Don Jan / † maer Don Jan en dede 'tselve noyt aen den Aertshertogh: Na de maeltijt bleven dese twee Princen wel een geslagen uur by malkanderen / sonder yemant by haer te hebben / daer gaf den Aertshertogh den Stock van Gouverneur aen Don Jan : Onderwijl waeren de Brabantse Cavaliers seer vroolijck / alsoo den Aertshertoge een seer heerlijck Bancket had laeten bereyden: Als nu den selve van Don Jan uyt quam / en sich voor den Prince vertoonde / nam hy van hun alle af-scheyt / 't welck seer weemoedig om aen te sien was / want veele sagmen de traenen uytborsten / en den Aertshertoge veranderde oock seer in zijn aengesicht. Toen ging den

† *Meerdere brengent wel aen mindere, maer minder aen meerder niet.*

den Aertshertogh in de Koets van Don Jan sitten/ wordende van den selven uytgeleyt tot die plaets daerse elck-ander verwillekomt hadden; Daer sprongen sy beyde uyt de Koets / en na een Compliment met de Hoedt/ traden elck in hun Koets/ elck syn Wegh nemende/ den Aertshertoge met luttel gevolgh na Hooghduytslandt/ en Don Jan met by na een geheel Leger na Brussel; 's Avondts quam den Prins de Condee Don Jan niet wijt van Loven verwillekomen/ reden binnen Loven / daer hy Don Jan Princelijck onthaelden met veel Succaden en ongemeene Frutage / expres daer toe uyt Vranckrijck doen komen / 't welck veel duysenden gekost heeft; Op den 11 Mey quam Don Jan te Brussel/met sulck een pracht en vreugde/ dat de Borgers nau wisten wat te bedrijven / sy vierden 3. dagen en soo veel Nachten/ sy waeckten alle die tijdt/ niet om haren Vyant diese buyten mochten hebben/ maer om haren Vrient en Beschermer nieulijcks in-gekomen; Een van zijn Triump-bogen telden en sprack aldus:

SerenIssIMo InDoLe PrInCIpI
JOANNI AUSTRIACO,
PHILIPPI IV. HISPANIARUM, INDIARVMQVE
VeneranDæ MonarChæ soboLI,
BELGARVM, ET BVRGVNDIONVM PRO GENITORE
Colendo seMper gVbernatorI,
DIffICILe IMperIo ——— AffLICTos reDeMptVro
FortIssIMo DIsCIpLInæ heroI,
DeCorI beLgarVM, ——— gaLLorVM DoLorI,
CLeMente DeI faVore ——— CæLItVs ManDato
fIDeLIssIMo patrIæ atLantI,
NosCenDo oLIM frVge, ——— frVenDo oLIM faCto,
DILeCtIssIMo patrIæ sospItI,
DebeLLata MaVrI Labe, ——— profLIgato TVrCæ DaMno,
InCreDIBILI reMIgIo, ——— CoMIte LaVDe
gLorIosæ aD portVM aLLapso,
tanDemqVe beLgICæ ——— speCtanDo paLaM IngressV
terno ab oCtaVo MaI spLenDente phœbo, fVLgente LatonIæ LaMpade
auLaM DeCotantI,
pubLICo ManDato, ——— CLIentVM Dono,
DeLeCto trIVMpho ——— DIgno affeCtVs syMboLo
aMorIs LVCet teDa.

Eenige dagen daer na aen de Staten zijn Commissie toonende/in den selven voerden hy desen tijtel / Don Ian van Oostenrijck, Groot Prior van Castilien, Ridder van St. Ian, van Ierusalem, Raedt van Stater, en Luten. Gouverneur en Capiteyn Generael des Coninghs in Nederlandt en Bourgondien, &c. Bevonden tot groot misnoegen dat hy geen Wisselen mede bracht / teghens alle oude gewoonten: Den Presi-dent Rosa had datelijck secrete Conferentie met Don Jan: En de Magistraet van Brussel vereerden hem met 25000. Guldens / vol-ghens gewoonte aen Gouverneurs die van 't Coninckliјcke Huys zijn.

Toch het behaegden de Brabanders wel dat Don Jan bij meer Geest en Wackerheyt betoonde als den Aertshertogh / en oock seer wel ter spraeck was / niet alleen Spaens en Latijn / maer oock Ita-liaens en Frans / en tamelijck Nederlants spreeckende: Dat hy wel koste depescheren / ende een goet Mathematicus was / teeckenende met tamelijcke kennis / en de Fiool de Gambe seer wel handelende / in somma / hy waer volmaeckt geweest had hy gelt mede gebracht / 'twelck hem in zijne Chargie een groote hinderpael is geweest.

Den Aerts-Hertogh Leopoldus nu by na verlaeten van al de Weerelt / was oock bevrijt van desselfs moeyten / hy passeerde den 19. deser Bon / daer hy by den Bisschop van Ceulen seer wel ont-haelt en getracteert wiert / gaende metten selven op de Jacht: Van hier op Argefelt gaende / logeerde by den Graef van Isenborgh / en toog soo op Cobelens / en van daer wijders op zijne Erffelijcke goe-deren / en Geestelijcken Staet in Silesien.

Aristonijs: Boni gubernatoris est ventorum se mutationibus accomodare, Viri autem fortunæ.

Doch wiert te Brussel seer gelachen over geestigh antwoorden vã Don Jan aen den Rectoir der Jesuyten te Ruremonde / als hy door die Stadt passeerde / en den selven hem quam bidden sich een uurtjen te verontledigen / om de Scholieren een Comedie te sien speelen / die sy daer toe expres geleert hadden / dat Sijn Hoogheyt tot zijn intrede toen antwoorden: Ick en ben in dese Landen niet gekomen om Come-dien te sien speelen, maer, om 's Conings gebodt, tot welstant der zelver, te gehoorsaemen, &c.

Den

DEn 22. deser heeft men de eerste Baeckens ghestelt tot de nieuwe Treck-vaert tusschen de Steden Haerlem ende Leyden/ van welcke d'eene partije linea recta op Leyden aenghingh / en d'andere tot den Aerden-hout door de Oude Delft loopende/ wiert om diverse redenen (gelijck oock aen de Laghe zijde door Heemstede eerst voorgedraghen) insghelijcks verworpen.

Ende op Dingsdagh den 26. September 1656. daer aen volghende, 's morgens omtrent 8. uren, hebben *Hugo* ende *Johan Steyn,* beyde Soonen van den Heere ende Mr. MATTHEUS STEIN, *Ontfanger over de gemeene Middelen tot Haerlem,* mitsgaders mede Commissaris van de voor ghenomene Treck-Vaerdt, tusschen de Stadt HAERLEM ende LEYDEN, in presentie van de andere Heeren Commissarissen, het Eerste Spit ghesteecken van den voornoemden voor ghenomene Treck-Vaerdt, omtrendt het Qua-Laentje, in de Duynen: Zijnde de voorsz. twee Sonen voorsien, yder met een Nieuw Spaedtje, ende te saemen met een Nieuw Kruy-wagentje, daer toe verordonneert: Het voorsz. Gereedtschap ende zy zelver ghestrickt ende verçiert met verscheydene Roode en Witte Sijde Banden ende Snoeren, als het Couleur ofte Levrije van beyde de respective Steden: Ende sijn also by hen de twee eerste Wagentjes selfs gevolt, ende buyten de Baeckens gekróon; Waer naer de verdere Arbeydts-Luyden so van Spitters, Kruyers, ende Karre-Luyden, het voorsz. Werck aenstonts hebben vervolght. *Tot Voltreckinge van 't welcke, ende dienst der Ingezetenen, Godt zijnen Zeegen geve.*

UYt Nederlandt ons na Pruyssen wendende / bevondt het daer gants woelende: Also den Koningh van Sweden Dantzich rontsom quam besluyten/ gemeynt / door tweedracht der Burgers/ de Magistraet tot Accoort te dringen: Want hy was te moediger om dat de Dantzickers van Dirschaw ('t welck sy hadden getracht de Sweden weder t'ontweldigen) so schandelijck waren afgejaeght/ selfs geslagen en veel volcks achter latende; Waer op dan den Koning met 5000. Man in de Warder quam/ in nemende 't Hooft/ daer de Wijssel in tween schept/ 'twelck de Sweden uyttermaten hebben versterckt: Vermeesterende voorts alle Posten omtrent Dantsich/ uytgesept de Bergen en Termunde: Graef Steynbock ruckten in de Neyder/ pooghende door 't op-werpen van een stercke het Slot

Termunde van Dantzich af te snijden / doch 't wilde niet gelucken/ also de Kogels van die stadt toen lietẽ sien hoe wijt haer gebiet was streckende : In de Schans te Stibelon lagen 2 a 300. Dantzickers/ die neffens hun Hopman geen Sweeds wilden verstaen / so dat den Koning een Regiment Finnen daer op liet stormen / in welcke furie den voorsz. Hopman doot bleef / dies riep de rest (nu hoofdeloos/ zijnde) om Accoort / de handelingh gaet aen / en onder dies wort'er tegen billijckheyt uytte Schans met een Valckonet geschoten / so het scheen bedachtelijck gemunt op den Koning van Swedens Persoon/ doch 't miste / en trefte alleen een Trommel-slager die dicht achter Sijn Maiesteyt stont ; Hier over den Koning verschrickt en gram/ gebood aenstonts gemelte Schants te overvallen / 't welck geschieden/ en wierden 150. Man neder geslaghen/ de rest kreegh genade/ mits Sweedse dienst nemende. Hier door nam den Sweedse Resident in de Sont d'occasie/ den Deense Licentmeester te seggen/ dat hy alle Schippers na d'Oost-zee loopende / soude aen dienen niet na Dantsicht te lopen/ als van zijn Meester belegert zijnde/ en volgens dien onaendoenelijck. Onderwijl poogden de Sweden van 't Geberghte meester te worden/doch saghen gheen kans/al-hoe-wel den Koning selfs den 14. Juny de visite quam nemen : Middeler tijdt bracht men te Dantzich dagelijck veel gevangens in.

Te Coningsberghen sat men oock niet stil / want den Ingenieur Cloot wiert gebruyckt om het gantse Clapperwees en oock het Ponthuys te Fortificeren/ waer over de Borgers seer misnoegende op den Cheur-vorst wierden : Ende evenwel was het raedtsaem/ dewijl dese groote Stadt voor alle aenkomende Barbaren gants open leyt : Ende oock allesints vol gevluchte Littauwers / Lijflanders/ Masuren / Samijten/ en and're Natien zijnde / waer deur 't oock gebeurt is op den tweede Pinxsterdag als de voorsz. vreemde Volckeren den Ceurvorst hadden moeten Eed doen/men boven dien haer Geweer heeft willen afnemen / sonder het welcke dese Natien meenen geen Edellupden te zijn / en daer by de saecke noch niet blyvende / zijn eenighe Soldaten in de Roomse Kercke gegaen / daerse Mannen / Vrouwen en Kinderen de Kleederen uyt getrocken hebben / haer selfs het Hembde niet latende / wech rovende alle de goe-

deren

deren die gemelte vremdelinghen daer hadden / in somma zy begingen Heylig en Kerck-schenderye : Waer over Monsr. des Lombres by den Ceurvorst ging dese baldadigheydt vertoonen / die 't selve in 't minste niet en heeft geprezen / maer 's anderendaeghs met Trommelslagh doen uytroepen/ datmen aen dese Luyden in 't minst gheen molest soude doen. 't Welck de Tartarise Gesant op die tijt daer zijnde / wel geviel.

Dit aldus staende/ komt den Poolsen Helt Carnetsky na Pruyssen / wint Brambergh / en biet aen Dantzich zijn hulpe / versoeckt eenigh Canon en Kleeren / dat hem gesonden wort : Hier door de Boeren in Groot Polen aen gemoedigt / revolteren tegen de Sweden / en steken haer eyghen Huysen in de Brant / op datte selve daer niet langher souden bancken / en rotten sich met groote Benden by een/ 't welck de Sweden noemden een stratagema by de Jesuyten en Papen gepractiseert : En of wel op dese tijt in Denemarcken was uytgegaen een Antwoort tegens 't Sweedse Manifest op den Oorloch in Polen / so hebben boven dien oock dese Boeren / Adel ende Poolse Starostey/ siende 't bedroch der Sweden / sich weder onder haren Koning begeven / en daer nevens met dees onder volghende Declaratie betoont wat gevoelen zy van de Sweden hadden:

MANIFEST, der Poolse Heeren, tegens Sweden.

HEt is byna de gantse Weerelt niet onkundig, hoedanig het kostelijck ende voortreffelijck Koningrijck Polen (als synde een Voor en Bescherm muyr van gants Christenrijck, en voor veel hondert Iaren der H. Roomse Kerckes Schutplaets en vastigheyt,) nu by na zeven achtervolgende Jaren met geduyrigen Oorloch is besich gehouden, en door Barbarise Natien en andere invallen byna is omgekeert en bedorven. En des niet te min so heeft in 't voorlede Iaer de Sweedse Koning Carolus Gustavus met syn onrechtveerdige Wapenen het beste deel des voors. Rijcx dat noch in goede stant en conditie was, mede aengerant en bedorven, om geen ander oorsaeck als uyt eer en geltgiericheyt, 't welck hem so wijt gebracht heeft, dat hy onder decksel van een rechtveerdigen Oorloch dese occasie heeft waergenomen, om ons van 't onse te berooven, alhoewel den Treves met hem gemaeckt noch ettelijcke Iaren duyrende was : Hy hadde wel voor en van hem selven so stout niet geweest, nochte oock zijne Macht ende Wapenen so veele toe-vertrout, indien hem niet een meyneedigh ende uyt ons Vaderlant verbannen Lit (onder dit schoon, doch heel bedrieglijck voorgeven, als oft dit alles tot des gantzen Landts welvaert en bescher-

minge was streckende,) en elders met alderhande practycken en valse raetslagen tegens syn eygen Vaderlant en Koning aengevoerdt en opghehitst hadde; Als nu den voorñ. Koning door desen * Lant-verrader gelyck als met eygene handt in Groot Poolen wiert in-geleydt, ende hy desen vals ende schoonschijnende Tijtel voerden, dat hy quam 't Coningrijck Polen beschermen, so heeft hy voor eerst de Twee Waywoodschappen Posen en Calisch bemachtigt, ende eenige so verleyt, datse sommige Articulen (niet so veel uyt ontrou als slechticheyt en lichtgelovicheyt) hebben ondertekendt. Daer na is dese met een Schaeps-huyt bekleede Wolf in't Grootvorstendom Litthuanien gevallen, daer hy juyst op die tijt is ingekomen (niet so seer met gewelt van Wapenẽ als door vleyery, soete woorden en Beloften,) wanneer 't Poolse Rijck van 't oosten de Cosackenen van 't noorden de Muscoviter bevreesden. So heeft desen plotselycken inval dan niet anders als een grooten schrick gemaeckt, sodat d'alderstantvastighste mensch sich sou verbaest hebben; Daer om is self de Koninckl. Maiesteyt Iohan Casimyrus onser alderghenadigste Heer, uyt dees schielycke en valse Sweedse protectie en ontstane gevaer, beweeght geworden sich in de naest geleghene Silesiger Frontuyren te begeven; Wy oock by dese occasie op middelen gedocht hebbende hoe wy ons onder dese Sweedse Protectie mochten begeven, midts dat wy onse Cathol. Relige, Rechten en Vrijheyt mochten behouden; Want wie soude niet aen zyn eygen, en te gelyck op eenmael met so veel en machtige Vijanden benaude Vaderlant niet byna moeten desperaet worden? Wie soude niet een sulcken enckele Vrede en beschermingh-medebrengende sacht-stekenden Scorpioen by-vallen? Wie soude wel aen so heyligen toe-zeg en beloftenis een mis-trouwen gehad hebben? Wie hadde niet op dat Koninglyck Woordt een vast gheloof ghestelt, om syn Vaderlant te beschermen, en onder Koningl. hant en zegel gepasseert, en versekering-brieven eenige twijffel gehad hebben? Maer, dese verloochene, geltbehoeftige, Geestelycke Goederen en Koningrycken opsnappenden en bedriegelycke Sweedse Natuyre, heeft haer niet lang konnen verbergen: Want dese troulose Koning heeft haest zyn Beloften verbroken, en syn bescherminge Vijantlyck tegen de Cathol. Religie teghens de Landts-rechten en Vryheden geexecuteert, door dien hy hem so ras hy Cracaw had in bekomen, liet voorstaen dat hy nu gants Poolen in syn gewelt had, aenvangende te Tyrannyseren: Gelyck oock in de overgave van die Stadt met den † Kiovischen Casteleyn gemaeckt Accoort dat hy met eygene hand onderschreven en bezegelt had, terstont heeft gebroken, en de Stadt Cracaw, de Kercken, al haer Schatten, niet alleen aen Gout ende Silver, maer oock wat van slechte Meubelen is gheweest, gantschelyck heeft beroofdt: Tot behoudenisse van de Clocken heeft hy een onverdraghelycke Schattinge opgeleyt, en Kercken en alle andere Gods-huysen diefachtig doorsnuffelt, en of schoon yets was verborgen, so hebben zy 't evenwel door haere duyvelse Konst haest konnen vinden, en wegh gestoolen. De Geestelycke en Weerelt-

* Den Onder-Poolschen Cancelier Radsieuzky / die daer nae / om verradery teghen Sweeden / van deselve ghevanghen is.

† Den Poolse Commandant in Cracau Wolf / dese in plaets van hem na Silegen te laten trecken / tracteren de Sweden tegens 't Accoort qualijck / houden hem 22. weken op een Kasteel gevangen / sonder yemand te mogen schrijven / en voeren hem daer na te Stetijn. Wetende dat hy een dapper Soldaet was / mits syn goet oordeel Polen grooten dienst in dese tijt konde doen.

Weereltlycke Priesters, en wat van Cleresie is geweest, heeft hy in gruwsame Kerckers laten zetten, en haer met vuyr-branden gepijnicht, en so langh gemartelisteert, datse hebben moeten bekennen waer hare Kerck-schatten warē, en door sulcke bekentenis is hy mede wijs gheworden hoe rijck yder Kercke was, die sy daer na hebben moeten rantsoeneren. De Adelycke Huysen zyn gespolieert, de Borgers heeft hy voor de plonderingh afgeparst 600000. Poolse Guldens, terstont te betalen: En tot volvoeringh deser zyne giericheyt, heeft hy gebruyckt een seer bequaem Instrument, te weten, den vremden Finlander *Arfwed* Wittenbergh, dese als de arme Borgers (die toch meest Euangelis waren) ootmoedich hare onmogelyckheydt van so een groote somme gelts voorhielden, so hebbense noch boven de voorige somme 30000. gulden aen hem apart moeten geven, en heeft terstont tot een *Deo gratias* den gantsen Raet in de Gevangenis laten setten, en niet eer los gelaten, tot dat hy de voorsz. 600000. en oock syn 30000. Guldens daer by contant betaelt kreegh.

Maer wat is nu buyten en rontsom dese Stadt geschiedt? Hoe veel schoone Kercken, Geestelycke Ordens Kloosters en Arme-huysen heeft hy geraseert? d'Arme Luyden daer uyt gejaegt, en d'Aerde gelyck gemaeckt! In andre Steden en plaetzen heeft hy de Kercken om te plonderen prijs ghegeven, ia oock so grouwelyck, dat der Soldaten Hoeren en Wijven van de Mis-gewaden hun hebben laten Kleederen maken, en dat slimmer is, de Heydens en Waerseggers die doen ter tijdt by haer waren, hebben de Cassubelen en andere Geestelycke Kleederen aenghetrocken, en opentlijck daer mede gebraveert, en dat alles tot spijt van de Cathol. Kercken-Ceremonien: De doode Lichamen inde Kercken en op de Kerck-hoven (die maer alleen het laetste Oordeel en de toekomste Jesu Christi in ruste verwachten) hebben zy verontrustet, op gegraven, doorsocht, en met haer goddelose handen berooft: De Bisdommen, Abdijen, en andere Geestelycke Goederen (van onse Godsalige Voor-Ouders tot weereltlycke profyten geordineert, en daer af den meeste part de Ketters toe ghe-eygent waren) syn onder de Soldaten uytgedeylt. De Adelicke Goederen die voor desen van alle Beswaringen gants vry waren, zyn met ondragsame Schattingen beswaert, van de Sweedse Soldaten prijs ghemaeckt, uytgeplondert, en tegens alle Christelycke Krijgs-gebruyck en beloften de zelve en ons gheheel Vaderlandt met Vuyr en Swaert te vernielen prijs gegeven. Dan hier by en ist niet gebleven, want men heeft de Geestelicke en Adelicke Personen aen ghemeene Galgen opgeknoopt, gerabraeckt, laten doorschieten, en met Vuyr verbranden, en dese Executie is sonder verhooringe toe gegaen. In somma alles wat den Sweedt heeft belooft, gecapittuleert, en met eygen hant onderschreven, en met een Coninglick geloof bevestigt, heeft hy gevioleert en gebroken; Het Groot-Hertoghdom Litthuania heeft hy tegens 't Accoort met den Vilnisen Palatijn gemaeckt, erflick aen hem getrocken, en het Coningryck Sweden toe-geeygent, en heeft haer alle in d'eerste Trans-actie toegeseyde Previlegen Rechten en Vrijheden tegens trou en beloften heel en gants benomen. Alle

Steden

Steden en Casteelen in dit Koninghrijck Poolen die hy met List, beloften, en aenghebboden doch erlogene Protectie heeft in bekomen, heeft hy so berooft, dat hy oock (alsser niet meer overich was te plonderen) de Marmer-steenen uyt de Muyren heeft doen wegh nemen en na Sweden voeren, gelyck hy ghedaen heeft aen 't Marmer-steen geschildert Beeldt dat hy te Warzow in 't Koninglick Paleys gevonden heeft. Het Kasteel Wiesnicz heeft hy effen op dien dagh als 't hem over gegeven wiert, en waer van hy 't Accoort met eyghener handt had onderschreven, laten plonderen : Al de Paerden, grof Geschut, en wat maer in 't Arssenael en ergens in't Kasteel te vinden was, heeft hy met 150 Wagens laten wech voeren, en tot een Sweedse Danck-heb den Burg-graef tegens toegeseyde Trouw en Beloften mede gevangen doen weg voeren, en de meeste part van 't Kasteel noch laten verbranden. Sijn Krijgs-Officieren heeft hy zulcken vrydom om te rooven ghegheven, dat yder van hun meynden dat zy Sweedtse Koninghen waren, insonderheydt met opleggingh van ondraghbare sware Contrebutien en Executien der selver, na elcks behaghen. Die van ons Polen het geluck heeft gehad dat hy een Levendige Sauvegarde verkreeg, oft onder 's Konings hant een Schrift of Zegel, die heeft hem zelven het ongeluck gekocht, want daer is geen geloof gehouden, maer alles wech genomen, en de rest geruyneert. De eenigste troost van 't Coningryck Polen 't gunt geweest is 't Clooster der zalige en altyt reyne Maget Maria tot Crenstochau, alwaer het over de gantse Weerelt vermaerde mirakel geschildert Beelt is te vinden, dat van den H. Euangelist Lucas is geschildert geweest, en ter eeren vande Moeder Gods aldaer bewaerdt wort, heeft hy onderstaen in te nemen, te verbranden, en te ruyneren, 'tzelve een gantze Maent met grof Canon beschietende, en met konstighe Vuyr in-werpen nacht en dach benaut, hoewel te vergeefs : En dat alleen daerom , op dat hy dese grontvestingh van de Cathol. Relige, ẽn den dienst ẽn eer die sy d'Alderheyligste Moeder Gods doen, uyt dit Catolijck Koningryck en de Christen-herten mochten uyt-roeyen, en dat Volck die syn Secte aen-hangen, tot een teken van zyn trouw moch na-laten en in-planten. Op dat hy nu tot dit syn boos voornemen te beter komen mocht, te weten, de Cathol. Relige binnen 3. Iaren uyt Poolen te roeyen, so heeft hy de geloof lose en ondanckbare Vazalen van 't Koningryck Polen den Ceurvorst van Brandenburgh (die oock voor desen al van de Roomse Kercke is af-gevallen) tot een Mede-macker tot hem getrocken, en hem van syn nieuwe Kercken-roof met een Bisdom in Pruyssen begiftight.

Uyt al dese voorsz. oorsaken konnen en willen wy getrouwe Poolse Patriotten onder so een godlosen Conings bescherminge nimmermeer blyven : Ontseggen daer om en verklaren deses godlosen Konings Caroli Gustavi der Sweden Koning protectie en troulose bescherminge, en al zyne Helpers en helpers helper, en gantsen aenhang, voor ons en onses Vaderlants, en der H Roomse Cathol. Kercke openbare Vijant : En sweeren eendrachtelyck dat wy al te samen tegens den zelven en die hem na volgen, tot op den lesten snick toe, met

op-settinge

opsettinge van goet eñ bloedt strijden en vechten zullen. Derhalven wenden wy ons weder tot onse Croon, de welcke wy (naest Godt) al ons leven en heyl toe te schryven hebben, enbe willen van de zelve niet af-wijcken noch rusten, voer en al eer wy uyttet zelve als ons bemint Vaderlant den Vyant verjaeght, ons aen hem gewroken, en onser aldergenadighsten Heer en Koning *Iohannes Casemyrus* weder in syn voorige Staet en Besit hersteldt hebben. En gelyck wy nu hier toe de Godlicke hulp onderdanigst versoecken, so protesteren en getuygen wy oock voor syn Almachticheyt en 'tgroot Hemelsche Heyr, ende al de Weerelt, die wy oock begeeren dat deses kundig zy. En leggen dese onse verklaringe en protestatie tot een een eeuwighe gedachtenis in onse deses Landts Archiuen. *Gegeven in Zembrow den Iuny 1656.*

Den 6. Mey sloegh Carnetsky met Sapihia by Gniesen tegens 5000. Sweden onder Hertogh Adolf en Generael Wrangel/ 'tghevecht duurde van drie tot acht uren na middaeghs/ soo dat over de 1000. dooden ten wederzijden verslagen bleven/ en alsoo de Polen geen Canon hadden/ mosten sy wijcken/ achterlatende eenige Bagage Wagens: Hertogh Adolf dede sommige van de Poolen diese gevangen hadden/ voor hem komen/ vraghende/ waer om sy de Croon Sweden niet getrou waren gebleven/ en nu de Pool weder toe gevallen waeren: Eenighe seyden/ dat Carnetsky haer daer toe had gedrongen/en had de weygerige aen Lijf en goet gestraft: Over dit vechten liet den Coningh van Sweden te Elbingh in de Kercke Danckdagh houden/ ende in alle zijn Guarnisoenen salvo schieten. Middeler tijt quam d'een Post aen d'ander datte Poolse Majest. tot Lemburg een groot Leger versameldꝫ/ hy selfs begroote zijn Leger over de 50000. man/ en had wel 12000. Tartaren tot hem ghekregen/ men hielt aldaer een Bedag over 'tgeluck van haer Tocht/ en specialijck riepen de Maget Maria daer om aen tot hulpe tegens de Ketters/'twelck by de Evangelise tot Dantzig niet wel en klonck/ en de Poolse Gesanten daer over aen gesproken zijnde/ verexcuseerde dat/ seggende 't selve maer een Religions drift te zijn/etc. en niet tot nadeel der Evangelise.

Junius 1656.

De Ceurvorst van Brandenburgh liet onderwijl te Coningsbergen afkundigen/ uyt wat reden hy met Sweden tegen Poolen

sich geengageert had: Evenwel in dier voegen/ dat zijn Doorl. sich als Mediateur tusschen beyde wilde stellen: Daer toe zijn Gesant Georgie Bonnin te Marienborgh sendende/ om daer neffens der H. Staten Ambassadeurs mede gaende totte Vrede te zijn: Ende aen zijn Majestt. van Poolen schreef den Ceurvorst desen Brief:

WY hebben meenichmael gewenst een beter fortune te hebben, ende dat onse Provintien ende Poolse Landen meerder geluck souden hebben, maer de uytkomste der saecken heeft tot noch toe getoont dat God vertoornt is, ende dat de oorsake van dese quaden noch niet genoech versoent is. Wy hebben ondertusschen gedaen 't geene scheen in onse macht te sijn, ende hebben niet na gelaten 'twelck wy gedacht hebben dat yets soude konnen contribueren tot vrede, ende de Wapenen te stuyten: Maer dat is mede te vergeefs geweest. Den Oorlogh is neffens de perijckelen dagelijcks vermeerdert, daer was niet sekers ontrent ons ende onse Provincien, ende het Hertoghdom van ons Pruyssen als belegert, ende boven ons hooft hingen de uyterste perijckelen, indien wy met vasten Raed de selfde niet by tijts hadden voorghekomen. Wy hebben onse gedachten altoos van den Oorloch afgetrocken, ende ons herte verschrickt van der menschen bloedt, ende wenschen niet meer als de Vreede ende versekertheyt, ende wilden wel dat alle dese dingen konden verkregen ende geconserveert werden sonder Wapenen: Maer indien wy de oorsaken selfs ende de gemeene Staet der saken wat dieper insien, ende 't welck het voornaemste is, indien wy acht nemen op onse ende onse Ondersaten welvaert, worden wy aen alle kanten omcingelt van seer groote perikelen, ende ons is in dese onrustighe ende onseker staet van saken geen and're wegh om de Vrede te verkrygen voor gekomen, als dat wy niet alleen het verbont met den Doorl. Coningh van Sweden door nootsakelijckheydt (als sijnde van uwe Koningl. Majestt. verlaten, ende van de Poolen selfs bestreden) gemaackt stantvastelijck houden, maar oock ons nauwer conjungeren met de voorsz. Koning, voornamentlijck om dat niet alleen de geruchten maer oock het bevel selfs van uwe Maj. in schrift gegheven aen sijn Generael Carnetsky, gelijck mede and're Brieven die van de onsen geintercipieert sijn, aen ons en aen onse Provincien de tyding van gewelt en hostiliteyt mede gebracht hebben. Het welcke wy gedaen hebben, ende goet gevonden het selfde uwe Koninckl. Maj. te kennen te geven, versoeckende dat uwe Maj. versekert zy van onse ernstige begeerte om de vrede te promoveren, ende dat nu wy noyt yets na gelaten hebben, waer door dit gewenste goet mochte weder om gereduceert worden: Indien maer uwe Maj. oock in der daedt betuycht, 't selfde meer te begeeren, als onseker ende twyffelachtige Wapenen, die men anders nae desen sal moeten beproeven, Gedatheert in ons Slot tot Coningsbergen den 18. Iuny 1656.

Ceurvorstelijcke

Ceurvorstelijcke Doorl. Gesanten hebben oock op den 12. deser aen hare Ho. Mo. bekent gemaeckt / en versocht hoe dat zijn Ed. in de Cleefse Landen eenig krijchsvolck had doen Werven tot bescherming van zijn Staet en Landen / soo soude de Cleefse Heere Stadhouder en Geheym-Raedt op 't af vorderen van Hoogstged. zijn Ceurvorst. Doorl. deselve gaerne op 't gevoeglijckste te Water doen transporteren na de Kusten en Landen van Pomeren / en oversulcks de Waelstroom doen afgaen / door de Vereenigde Provincien / doch met dese voorsichtigheyt / dat 'tyder tijt meer niet als 200 man wierden gescheept / en over eenen Bodem aen de Zee gebracht / om voorts in bequame schepen overgeset en getransporteert te worden. Maer men verstaet dat hare Ho. Mo. 'tselve op het allerminnelijckste hebben geexcuseert.

Daer tegens quamen tot Amsterdam drie schepen in / met 300. Joden uyt Poolen om den Oorlog gevlugt / seer miserabel gestelt: De Joden t'Amsterdam hebben haer eerst in twee Packhuysen gelept / en daer verschoont / naderhant zijn sommige met Wooninghe en gelegentheyt voorsien / and'ze hebben haer elders versprzeyt / eenige togen na Engelant / met hoop aldaer te mogen woonen.

In de Sont waren eenige Hollantse Schepen blyven leggen / op 'taendienen van dat Dantzich belegert was / deselve verstaende dattet versierselen waren / vorderden haer Reys. In der Pillau waren 3 a 4 Hollantse schippers door een Sweets Oversten Lute. aengemoeyt / om met hare schepen ten dienst van den Coning van Sweden eenigh Volck van Calmar over te voeren : Maer als sy des weygerden / zijn deselve toe gelaten haere schepen te laden / en haer voorgenomen Reyse te vervorderen.

Als nu de geruchten langs soo stercker liepen datte Coning van Poolen alreede voor Warzou aen gekomen was / sterck 40000. Polen en 30000. Tartaren / en andere Natien / bestormende deselve stadt met groot ghewelt: Soo verliet zijn Majesit. Dantzich: En men stroyde uyt dattet was om neder te legghen den twist die ontstaen was tusschen Hertogh Jan Adolf / en Generael Wrangel : Maer in der daet was't om de Poolen te stuyten / want den Coning toog terstont na Elbingh / en soo na den Ceurvorst / met wien 't ghetrac-

tracteerde vernieut wiert / en oock voegden doen den Ceurvorst zijn Volck 6000. sterck onder den Oversten Kannenbergh by't Sweedse Leger / sendende noch dertig stucken Canon uyt Coningsbergen/ en veel Artillerye hun naer : Waer over de Stenden van Pruyssen seer malcontent wierden / eenige verlieten het Brandenborgse Hof/ en Colonel Postemp met een Regiment Brandenborgse Soldaten liep tot de Poolen over. Hier teghens quamen 1000. Schotten in der Pillau / van Bremen : Dese en de resteerende Brandenborgse Volckeren wierden in de Pruysse stedekens gelept/ daer de Sweden uyt trocken / om al haer macht tegen de Poolen te versamelen : Den Coning toogh uyt Marienborgh na zijn Leger / daer de Hollantse Gesanten zijn Majestt. in desselfs Carotse uyt gelep deden/alwaer zijn Majestt. niet en ontkenden datte Poolen met groote meenichte af quamen : Den 2. Juny quam den Coning aen dees zijde Tooren op Carnetsky aen/ die 15000. Ruyters sterck was / en die meende dattet maer een Troup Sweden was / wachte deselve in met kloecke resolutie / door de passage van een Bos / en sloegh de ged. voortroup al-eer 'tgros dat een Maras passeeren most/ kon aen komen: Doch als Carnetsky bemerckte datte gantse macht der Sweden op hem aen sette / en den avont naeckte/ toog hy deur/ latende de Sweden haer dooden begraven/en twee standaerden diese hem af gejaegt hadden : De Sweedse Officieren getuyghen van dit slaen / datter maer vier hondert Duytse Voetganghers van de Poolse zijde vochten / maer hadde den Adel soo wel in gevallen als dese / de Sweden soudent quaet genoech gehad hebben : Den Coning legert sich dan ontrent het Water de Buck/daer de Generalen Douglas en Wrangel met haer Benden lagen : Men heeft te Dantzich Brieven geintercipieert / die by de voorsz. Generalen te Novodworod ady 16. a 17. Juny geschreven waren/ behelsende de slechte stant van haer Troupen.

Al de Weerelt bleef verwondert waer om het Sweedse Legher niet hooger op marcheerden / maer seer haest hoorde men de reden : Den Generael Wittenberg Commandant in Warzou had nu al ettelijcke stormen der Poolen af geslaghen/ en duchtende datse hem mochten overvallen / had aen 't Casteel in de Wyssel veertig a vijftigh

tigh Kaenen verseckert / om van daer sich te Water te retireren / als hebbende veel Joffrouwen en Adel by sich: De stanck der dooden om en binnen de stadt / maeckte daer oock veel onheyl en sterfte: Totten 1. July/toen overvielen de Poolen Warzou/metten dertienden storm / vermoordende alles watter was: Wittenbergh mettet meeste Guarnisoen vluchte op't Casteel: Van waer hy des anderendaeghs by accoort soude afgaen / maer de Poolsen Adel wildet niet lijden / en den Coning om 'tgegeven woort / begeerde hy sou vry af trecken: Toch de Poolen hebben gemelte Witterberg/Oxenstern en desselfs Huysvrouwe / en veel and're gevanckelijck in Poolen wegh gevoert / datmen zedert noyt van haer heeft konnen hooren: Maer't Guarnisoen lieten sy meest al 900. sterck na Tooren trecken.

't Gebeurde / datte Sweden een weynig te vooren eer de Poolen voor Warzou quamen/ alle den rijcken Buyt en Roof / veel tonnen Gouts waerdig uyt Warzou hadden weg gesonden/(alhoewel den Poolsen Coning om dese Schat te hernemen / enckel de belegeringh van Warzou aenving) de Boeren van een Dorp daer dit Sweeds Convoy mette voornoemde schat door passeerden / hier af verkundschapt / sloegen 't Sweeds Convoy ter neer / en begroeven den buyd in d'Aerde: 't Welck de Sweden naderhant vernomen hebbende / zijn in 't voorsz. Dorp gevallen / en hebben de Boeren soo langh gepijnigt tot datse bekenden waer de schat begraven was: De Sweden de selve na beneden voerende/ staken't Dorp in brant/en scheepten desen Buydt van der Pillau na Sweden: De schepen op de Oost-zee komende / zijn drie van de selve by die van Dantzich genomen/ en voor goeden prijs in hare Stadt op gebracht.

De Coningin van Poolen dus langh tot Glogou in Silesien gehuysvest/ bedanckte den Keyser dat sy daer solang wel geweest had/ en quam weder na Poolen: Laetende ged. Keyser met zijn Krijgsvolck geworden / daer zijn Broeder Leopoldus Overste van was / 'toog meer op Breslau hebbende als yets anders/ vermits die stadt Evangelis de Sweedse pogressen met goede oogen aensagh / en desselfs nadering scheen te hoopen / den Keyser daer en tegen poogden onder Hatsvelt eenige Benden binnen Breslau te brengen/ dat den Raedt af-sloegh: Evenwel liet de Keyser alle plaetsen tegen Polen

aen 't Gebergte fortificeren/ en sich teghens Sweden schroomende te reppen/ geboodt alle Poolen in Zilesien gevlught/ te vertrecken: Ende in 't tegendeel geen Sweden te offenseren: Insgelijcks wierdt den Boogh van Vervolgingh in 's Keysers Erflanden neder gheleydt / en men bevondt meer vrucht uyt de Luyden te laten woonen/ mits den Keyser schattingh gevende / als met de selve te verjagen.

BY onderscheydelijcke hoopen was de Nederlantse Vloot uyt-geloopen en in de Zont gearriveert/ waer over den L. Admir. van Opdam (oock aldaer komende) dese regulen aen de Alghemeyne Staten schreef:

Ho. Mog.

E*ven boven het Slot Croonenborgh, hebbe met mijn aenkomste alhier gevonden den* Vice-Admirael de Ruyter, *met* 28. *Schepen van oorloge, makende met de* 3. *die voor Coppenhaven leggen* 31. *te saemen, ende met ons* 3. *die daer nu by komen* 34. *in 't getale. Soo haest den wint goet is, ben geresolveert van Coppenhaven te gaen met de Vloot, om des te beter by der hant te wesen, indien op de Oost-See yets voor ons te doen mocht wesen. &c.*

Hoog-ged. Luyt. Admirael heeft seer vrundelijck mette Koning in Denemarcken gediscoureert/ sulcks dat Zijne Majestt. oock zijn gunst tot den Staet der Geun. Provincien willende betoonen / den voorsz. Lt. Admir. mette Orde des Ridderschaps / zijnde den Elephant van Denemarcken heeft gelieft te begunstighen. De Vloote van hier scheydende/seylden de Oost-see in: Waer door in Sweden en voornamentlijck te Stocholm soodanighe schrick ontstont/ dat op het geruchte van dat de voorss. Vloot omtrent hare Holmen gesien was / de rijckste Burghers met hare ghereedtste Meubelen uyt de stadt na 't Geberghte vluchten/ van waerse weder na huys keerden soo haest men hun verwittighden datse van sommighe vreesachtige schippers/ die de tijdingh ghebracht hadden / mis-leydt waren gheweest. Diergelijcke schrick ontstont oock tot Riga/ overmits men by na in alle sweedse plaetsen op d'Oost-see geloofden dat dese Holl. Vloot uyt geen andre oorsaeck was op d'Oost-see ghekomen als om den Moscoviter te helpen / en 't Eylandt Oesel te bebolwercken/ insgelijcks der Pillauw te stoppen / en den meester te spelen op Zee/ 't welck selfs by d'Hamborgers aengenomen wiert/ dewijl sy wisten

dat

dat de ſweden om ſulcks te voorkomen over al luſtigh geſtoft hadden: dat den Protector eens ſo veel ſchepen daer tegens op de Ooſt-Zee ſoude ſenden/etc. Nu/ 'tgebeurde/dat 2. Holl. Koopvaerdijers voor Riga op komende/de ſelve by den Sweedſe Commandant voor Oorloch-ſchepen geoordeelt wierden/ dies brengtmen 't Canon op de puncten/ de Burgery in 't Harnas/ en elck tot defenſie: Toch als de voorſz. Koopvaerdijers onder de ſtadt quamen/ is yder mette ſtaert tuſſchen de beenen beſchaemdt na huys gegaen / latende 't Geſchut weder ſtillekens af-voeren. Toch/ om niet ſo veel de menſchelicke macht als wel hare ydele vrees te vertoonen/ ſiet/ deſe Vloot die elck verſchrickt/ wort/ op d'Ooſt-zee komende / van den Donder aengetaſt/ toch alleen 't Schip van Capit. Schatter geraeckt/ wiens volck toen meeſt boven/ wel gevoelloos en ſommige als doot waren/ doch by Goddelijcke ghenade weder bekomen; Dus komt de gantſe Armade op den 27. July voor Dantzich/ gelijck deſe Lijſt verhaet:

Lijſte der Hollantze Vloot op de Reede voor Dantſich.

van Rotterdam.

Den Heer Lt. Admirael van Opdam op 't Schip d'Eendracht/ 68. ſtucken/ 350. Man.	
Vice Admirael de Wit / Brederode /	54 ſt. 225 m.
De Munnick/op Prins Hendrick/	42 ſt. 155 m.
Haeckſwant/ op Wtrecht/	42 ſt. 155. m.
Van Nes/ op Prins Willem/	42 ſt. 155. m.
Jan de Liefde/ op Hollandia/	42 ſt. 155. m.
Mich. Fráſ. vã dẽ berg/Pr. Maur.	42. ſt. 155. m.

Wt Zeelandt.

Joris Black / op Terveer/	40 ſt. 130 m.
Cornelis Kuyper/ op Wtrecht/	35 ſt. 150 m.

van Amſtelredam.

Vice Admir. de Ruyter/op Tijdverdrijf/	50 ſt. 230
Schout by Nacht Tromp/Coevordẽ/	54 ſt. 200
Evert Antoniſz. / op Stavoren/	42 ſt. 155 m.
Jan de Lapper/ op Marſſeveen /	42 ſt. 155 m.
Dirck Kr. Verveen/ op Gouda /	46 ſt. 155 m.
Abrah. vander Hulſt/op de Lantman/	42 ſt. 155 m.
Gillis Tijſz. Campẽ/ Wtrerſe Dom/	42 ſt. 155 m.
Iſaac Sweers/ op Doeſburgh/	42 ſt. 155 m.
Jan van Kampen/ op Jaerſ velt/	42 ſt. 155 m.
Hendrick Huyſkens / op de Trom/	42 ſt. 155 m.
Gerbrant Schatter/Burg vã Leyd.	42 ſt. 155 m.
Ewout Jeroenſz. / op de Maen /	38 ſt. 155 m.
Barent Kramer/ op 't Superhuys/	42 ſt. 155 m.
Paul Egb. Sonck/ op Seelandia/	30 ſt. 120 m.
Adriaen v. d. Bos/op Duvenvorde/	42 ſt. 155 m.
Pieter van Salingen/op Gelderlant/	44 ſt. 155 m.
Niclaes M. arrevelt/op de Maegt/	32 ſt. 120 m.
Joris de Caulery / op Wtrecht /	30 ſt. 120 m.
Dirck Boogaert/ op Weſtvrieſlant/	26 ſt. 105 m.
Jan Roetering/ op de Star/	30 ſt. 105 m.
Jan Richewijn/ op Leyden /	28 ſt. 105 m.
Jacob Swart/ op de Winthondt/	22 ſt. 95 m.
Arent Warnaertſz. op de Brack /	22 ſt. 95 m.
De Commandeur Adelaer/ Zutfen/	34 ſt. 120 m.

Noordt-Hollandt.

Vice Adm. Pieter Floriſz/op Joſua/	54 ſt. 230 m.
Gerrit Femmiſz. op de Goude Leeu/	48 ſt. 155 m.
Adriaen Houttuyn/ 't Kaſt. Medebl.	42 ſt. 155 m.
Dirck G. Pomp / op d'Eendracht /	48 ſt. 155 m.
Claes Allerts/ 't Wap. van Hoorn /	30 ſt. 120 m.
Jan Sampſon/de Hollantſe Tuyn/	39 ſt. 120 m.
Arnout v. Holck/Burg vã Alcmaer/	36 ſt. 155 m.

Harlingen.

Albert P. de Boer/op Vrieſlant /	42 ſt. 155 m.
Andries Stellingwerf/ 't Prince wap.	30 ſt. 120 m

Somma { 42 Schepen.
8683. ſtucken Canon.
16425. mannen

Men wiert deſe Zeylen en Vlaggen ſoo ras in de ſtadt ende van Termunde

Termunde niet ghewaer/ oft de Magistraet sondt haren Syndicus met Wijn en and're verversſinghe aen Boort van den L. Admirael van Opdam / met versoeck / om binnen Dantzich te komen: Die oock na sommige dagen quam: De blijdtschap over dese Vloot onder de Dantzickers is so groot geweest/ dat zy by daegh niet wisten wat onthael en vreugdt aen te rechten / by Nacht de Lucht rontsom met Vuyrwercken vervullende. Hier teghens waren de Sweedsgesinde uyttermaten rouwigh: In Pomeren oordeelde men dat nu Dantzich niet licht by hare Vyanden aenghevochten soude worden/ als geholpen van so een uytmuntende Republijck gelijck Hollandt/ die nu eerst toonden hoe veel hare Staet aen den Koophandel ghelegen was / en derhalven nimmer souden consenteren dat een Vrije Stadt als Dantsich (aen niemandt dependerende als aen Godt en hare trouwe Ingesetenen) by yemand verkracht soude worden: En oock/ dat men nu bespeurde den trouwen ijver van hare Ho. Mo. in 't maintineren van dē * Koopman/ als het eenigste subiect dat heden beoogt wort / zijnde de allerzeegbaerste volheyt van alle conquesten. Het gants sweedts Compas wierdt door dese Vloot verstelt / al de schepen in der Pillow leggende / die met de Koninginne over gekomen waeren / ende met 5 ofte 600 Zoldaeten ghemant bereydt voor Dantzich te komen / wierden ontscheept / en nessens de toerustingh in Sweden daer 18. schepen toe-gestelt wierden / gantschelijck achter ghehouden/ ghelijck 'tselve den Sweedse Vice-Admirael Johan Borhorn (die de Sweedtse Coningin in der Pillow over ghebracht had) selfs bekenden.

En des niet te min verhooghden de Sweden alle Tollen in hun Coninghrijck / waer door groote klachten ontsprooten: Twee schepen hadden sy 200. Rijckxdaelders boven d' oude gewoonte af-ghenomen: And're waren beswaert: In somma / de Negotianten mosten hun quartier te roer staen.

De

*'tZijn de gesegenste Landen daer de Coopmanschap en Seevaert Bloeyen; Daer de selve rechtmatigh werdt gedreven ende gehanthaeft; Overvloedt, Neeringh en welvaert sijn hare vruchten; Indien niet door ongeoorlofde middelen ofte der naghebuyren Ialousye en nijdigheyt dese Segeningen veronwaerdight worden.

Pythagoras, Sed omnis honestæ rei malus iudex est vulgus.

De sweedse Resident Appelboom/gaf op het uytloopen der Holl. Vloot dit volghende Papier aen hare Ho: Mog:.

DEn Resident van Sweden ontfangen eñ gesien hebbende wat de Ho.Mog. H. Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, onder dathe den 11. Ianuary lestleden, heeft belieft te resolveren, en hem den 19 te doen overhandigen, dancket van wegen den Coning syne n aldergenad. Heere voor de vrunt buyrlicke aenduydingen in de selve Resolutie gestelt: Eñ in d'erkentenis van sulcx, hout alhier voor gerepeteert de verklaringen van benevolentie die Syne Majestt. by Missive van den 4. Aprilis, en der selver Extraord. Afgesanter d'H. Bar. Spaar in syn propositie in Iunio beyde des voorleden Iaers hebbẽ gedaen, Dat namentlick niet alleen de confidente vrundschap deur so langen tyt gestabileert, mocht worden geconfirmeert, maer oock tot satisfactie en voordeel van beyde deelen vermeerdert, om also hare Ho. Mo. gerust te stellen, in reguarde van zyn Maiesteyts bewapening en armatura tegens Polen, met welcke syn Maiesteyts verklaringhe hare Ho. Mo. by der selver antwoort van den 4. Iuny daer op volgende, door verscheyden demonstrantien van affectie te kennen geven;Ongeveer den zelven tijt is oock door den druck gemeen gemaeċt een præleminair Manifest oft Verhael der oorsaken waer om Syn Maiestt. gedwongen was tot den Oorlog tegen Polen, in 't welcke onder andere te sien is een klachte van dat onlangs van wegen Polen gepoogt was, *Een vreemde vloote op de Oost-see te doen komen, omme de opsicht der gemelte See, van outs onder Sweedsche toeversicht, te turberen.* Weynich daer na de ghemelte Resident vernemende uyt de algemeyne geruchten, dat van hier een Exrraord. Oorlochsvloot soude gaen na d'Oost-Zee, vont sich geobligeert voor den mutuelen dienst en gerustheyt, so van syne Maiesteyt, als van hare Ho. Mog. om by Memorie van den 26 Augusti daer van te mentioneren, gelyck oock in dat van den 27 Septemb. Dat namentlyck van de zyde van Polen getracht wiert hare Ho Mo. quade inpressien en aenradingen tot onrust te gheven, derhalven den Resident niet wel kan begrijpen, wat elucidatie de woorden van syn jongste memorie van den 4. Ianuary deses Iaers(van Na-gebuyren die de rust van desen Staet contrarieerde) van nooden hebben, de Heer Baron Spar in zyn propositie spreeckt oock de malevolorum fomentionibus, op't welcke, hoewel geheel generael ende doncker, haer Ho.Mo. nochtans geen esclarcissement beliefden te versoecken;Geen Staet is soo geluckigh, die niet heeft zyne misgunstige, ende men gelooft niet dat haere Ho Mo, sich daer van meer soude konnen exempteren, als yemandt anders: Soo dat het niet vreemt was, dat oock andere, behalven Poolen de rust aen haer Ho. Mo. misgunden, daer aen te twyffelen, soude zyn na de kondige weg vragen, ofte alsmen segt nodum inscirpo te soecken, die saecke komt oock daer op niet aen, de questie is niet, of aenraden tot het senden van Oorlochs-Vlooten te Water, en Crijgsvolck te Lande, of het oock van andere, eñ

meest als van Poolen, binnen oft buytens Lants geschiet; maer of sulcks aen geraden wert, ende of men intentie heeft sulckx te doen, dat kan niemant beter weten dan haer Ho. Mo. selfs, de ghemelte Resident refereerde sich alleen tot de algemeene geruchten, deur die alhier gelicencieerde ende gedruckte wekelijcke Tijdingen bevesticht, met wydere gedienst vriendelijcke betuyginge, dat hy om te onderhouden de goede correspondentie (volghens mutuele Expressie tusschen syne Maj. wel-ghemelte Exe. Heer Afgesante, secundum presentum apud Extraord. in vicinitate Nationes rerum faciem, ghelijck de formalia sijner laestleden gedaen) niet had konnen onderlaten te doen de gepasseerde officien ende getrouwelijcke waerschouwinge, nu verheucht zijnde, dat selve haer Resolutie van den 11. deser sich sulckx wel laten gevallen, en daer op genegen sijn te vigileren en by tyt de noodige remedien te appliceren, dienvolgens te doen avanceeren alle materien van defencie, tot meermalen gememoreert, waer door de contramines tegen wedersijts rust sullen werden krachteloos: En wanneer den Resident occasie heeft om tot onderhoudinge vande mutuele goede correspondentie verder dienst te doen, sal noyt bevonden worden, in zyn devoir te mancqueren, ghetekent

A. APPELBOOM.

Hage, den 17 Iuny, 1656.

Den Ceurvorst van Brandenborgh wiert onderwijl besocht van eên Moscobise Ghesant / en ghelijck die Natie seer hooghartigh is / vont sich datelijck gehoont / datmen hem in een gemeen Logijs sonder eer had bestelt / den Ceurvorst vernemende daer over zijn misnoegentheyt / beval hem op't Slot te tracteren / en gaf hem daer satisfactie / doch wiert meer met soldaten bewaert om van hem versekert te zijn / als om hem te eeren: In zijn eerste Audientie was hy veel eyschende / dan men betaelde hem met schoone woorden: Dies vertrock hy van daer onbenoeght / meynende op Dantzich te gaen / maer men maecktẽ hem te ‡ Coningsbergen wijs / datte Coning van Sweden die stadt belegert had: (Gelijck 't selve de Sweedtse Resident den 15. Juny in een papier aen hare Ho. Mog. oock dede verstaen / dat hare Ho. Mo. gelief den ordre te stellen dat geen schepen derwaerts liepen / alsoo men Dantzich wilde dwinghen / die na geen reden (soo hy seyde) hadden willen luysteren / maer ter contrarie de Sweden seer qualijck getracteert / etc.) Toch desen Moscovisen Gesant na Denemarcken zeylende / was gedwongen door contrarie Wint onder Heel ten Ancker te komen / daer hy aen een wel-bekent

Coopman

‡ Hy is oock te Marienburgh by den Koningh van Sweeden gheweest / maer men hieldt zijne boodtschap secreet.

Coopman van Dantzich seer pvrich beval de Magistraet te begroeten/ en oock te zegghen/ datte Vrede tusschen Moscovien en Poolen voorseker was getroffen: Indien de voorsz. Magistraet hem yets particuliers hadden aen te dienen / hy soude haer Gecommitteerde in de Sont afwachten / hebbende nu geen tijt sich langer op te houden/ als zijnde op gehouden door de Sweden/ die hem hadden gesegt dat Dantzich rontsom beslooten was: Gemelte Gesant in de Sont arriverende/ versocht strack Audientie by dẽ Coning/ in't welcke hy een Memoriael en een Brief van den Grootvorst ondertekent over leverden/ 'twelck na hare wijse met Franje en anders seer kostelijck geciert was: 't Geen hy vorder mondeling seyde / wiert of niet wel verstaen/ of by zijn Tolck qualijck vertaelt: De zin van zijn woorden waren als volgt: Mijn Heer den Grootvorst estimeert seer hoogh de Vrundschap van zijne Majesteyt van Denemarcken, den welcke u doet verstaen, dat op 't versoeck van den Duytschen Keyzer, zijn Victorieuse Wapenen tegens Poolen in getrocken heeft, en dat om dat hy sedert eenigen tijt van den Coning van Sweden en sijn Ministers soo veel notabile affronten ende moeyelijckheden heeft moeten lijden: Soo was hy dewijl geen satisfactie wiert gedaen, genootsaeckt de selve te soecken, &c. Den Coningh van Denemarcken alles wel geapprehendeert hebbende/ sont Herman Keas Deens Edelman voor Gesant na Lijflant aen den Grootvorst: Ongetwijffelt om te handelen van sodanighe dingen welcke tot geen voordeel van Sweden soude strecken.

Op die tijt quam tot Coppenhaven uyt Hollant voor den Jongen Koning van Denemarcken een nieu gebout schip / lang dertien voeten/ volgens de Charter van 't Schip van de Heer L. Admirael Opdam/ hebbende 42. Metale stuckjes/ en andere behoeften na zijn begrijp.

Alsoo wy in ons vijfde Deel folio 122. hebben verhaelt hoe dat twee Visschers scheepjes van Bergen in Noorwegen op 68. graden om de Noort eenige onbekende ‡ Menschen hadden gevonden/ sprekende

‡ De Hollantse Groenlantsvaerders hebben over 15 a 16 Jaren een diergelijcke vremden Man uytte Noorder ghewesten gebracht / die niemant konde verstaen / hy had oock een kleyn schuytje van Vissen vellen: Hy wiert aen zijn Hooght. Prins Fredrick Hendrick hoogl. memorie vereert/ die hem eens met zijn schuytje in den Hage in de Vijver tot vermaeckt liet varen/ hebbende een Javelijn in de hant / met 't welck hy heen en weer seer ras voort voer/ in dit vaeren schoot hy met zijn Javelijn een grooten Ael op de gront van de Vijver/ die hy heeft konnen sien/ en at deselve also levendigh op.

kende een Tael by niemant kennelijck/ noch zy oock andere konnende begrypen/ zijnde 3 persoonen/ een out Man / zijn Vrou en Dochter : En datse tot een vremdigheyt aen den Coning van Denemarcken waren gesonden : Zoo heeft zijn Majestit. dese voorsz. Luyden alle in Groen Laecken doen kleden / en de Deense Tale laten onderwijsen / mitsgaders and're oeffeningen / haer somtijts tot haer vermaeck in des Conings karotse uyt rijdende: Doch onderwijl is de Man gestorven / en de Moeder mette Dochter heeftmen leeren naijen en spinnen/ en eedbare spijse bereyden : Zijnde (soo men verstaet) de intentie van zijne Majestit. dese voorsz. Luyden weder nae haer Vaderlant te doen voeren / om alsoo door deselve van die Gewesten meerder te weten/ en yets voordeelichs uyt te wercken.

De Koopluyden van Nederlant op de Middelantsche Zee handelende/ gaven den 2. Juny een geschrift aen hare Ho. Mog. klagende over de groote Roverije op dat Vaerwater door Turcken en ghenaemde Christenen gepleegt / specificeerende daer in dit volgende :

Datte Rovers van Tripoly ontrent de Capa Spartavena de St. Pieter komende van Smirna na Venetien, geladen met 250. Baelen Syde, en andere Coopmanschappen, samen op acht Tonnen Gouts geschat, beneffens noch drie andre Rijcke Schepen, van andere Natien, hadden wegh genomen. Datte Rovers van Toulon in de Straet van Messina vier Nederlantsche Schepen, van Livorno na Smirne met seer Rijcke Waeren gaende, hadden besprongen, en een geheelen dagh bevochten. Dat een Nederlants Schip van Lissabon na Livorno zeylende, door een Rover van Toulon was aen geranst, die daer uyt lichten 5000. Realen van Achten, mishandelende den Schipper seer Tyrannelijck. Dat noch wel 26. schepen uyt Algier op den Roof waren uytgeloopen : Ende dat tot Livorne het Schip de Rosekrans was komen vluchten, tot onder de Moglio aldaer vervolgt door ses Corsarise Rovers. Diergelycke vertooninge hebben die van Seelant oock den 3. deser aen hare Ho. Mo. gedaen, daer by voegende de groote onveyligheydt der See ontrent de Franse bochten inde nauwe See : Versoeckende dat daer voor de Koopvaerders eenige Kruysers mochten werden bestelt, &c.

Op dese tijt was in Zeelant groot rumoer over eenighe Dijckage Meesters : Daer de Boeren veel op te seggen hadden : Ende waer door oock eenige van hun na aen gestelde oproer / te Middelborgh

vast

vaſt raeckten : Doch wederom door ſekere looſheydt ontſlaghen : Die hier meer beſcheyt af wil / kan het tot Ziriczee vragen.

In deſe Maent is oock de Enghelſe Court van Rotterdam tot Dordrecht over gebracht : Ende publicatie van haer Reglement te Londen gedaen. Tot groot miſnoegen van veele. Toen geviel een bittere ſtrijt tuſſchen de twee Enghelſe Fregatten de Preſident en 't Advijs / en Capiteyn Eraſmus Brouwer een Vlaemſe Kaper met 27. ſtucken / hy ſloegh ſeer fel van ſmorghens ten negen uren tot ſavonts ten ſeſſen / wanneer zijn ſchip ſonck / hy had ſeſtien gequetſten en drie-en-veertig dooden / en hondert en vier-en-vijftigh man wierter geborgt : d'Engelſe Capiteynen bleven hier doot / en veel van de hare : Sy brachten Brouwer met reputatie in Engelant / hem eſtimerende voor een van de braeſſte Zee-Capiteynen die op Zee mochten weſen. Het geviel dat de Heere Protector met ſommige Cooplyden te Londen een Accoort maeckte om 2000. man na Jamaica te ſenden : Toch als men een gedeelte daer van uyt Schotlant ſoude af ſchepen / ſpeelde in Brunts Eylant een Soldaet daer den beeſt / hy wilde zijn Gelach niet betalen / dies veeght hem den Waert mettet Mes zijn gantſe Neus af / en ſpotte mette reſt / datſe nu wel ſamen na Jamaica mochten gaen / etc. de andere hier over geaffronteert / rotteerden by een / d'Ingeſetenen daer teghens / ſoo datter eenighe doot en wel ſeventigh gequetſt wierden. In * Cornual waren de Predicanten beter bedocht / deſe verſochten de protectie van den Protector en zijn gunſte van beter gage / en verſekerden hem van de hare.

Men was te Londen oock t'onvreden om datte Biſcayers omtrent de Capa St. Vincent 't Wapen van Ceulen / een Engels ſchip gaende met verſcheyden ſecrete Inſtructien aen den Adm: Blaeck hadden weg genomen : En datte Engelſe Reſident Mr. Meadow te Liſſabon / na datte Vrede daer met Engelant was gepubliceert / en 5 Tonnē Gouts toe had bedongen / en Adm. Blaeck getelt / ſo als hy op een avont met zijn Littier van den Graef van Mira quam / door twee vermomde Perſonen te Paerde wiert aen gerant / en met een Piſtool ſchoot zijn arm en lincker hant getroffen / ſonder datmen de miſdadige had konnen vinden en ſtraffen.

* Dien ſelven dagh iſſer een voncke vuyrs in de Schoorſteen van de Citadelle te St. Jonſton tot te volghende nacht verborgen gebleven / die ſnachts 't gantſe Caſteel dede af branden / worden de met groot gevaer de Amonitie daer uyt gebergt.

d'Engelse Vloot onder Admir. Blaeck poogden op verscheyden plaetsen in Spangen te landen/ doch te vergeefs: Zy liepen een gedeelte na Barbaryen om vers Water/ alsoo groote onlust en sieckte onder 't Volck ontstont.

Die van Genua omtrent hare Kusten eenige Galeyen van Malta bejeghenende/ begeerde datte selve voor het Pavillioen en Standart van Genua soude strijcken/ 'twelck dese niet willende/ dwongen haer de Genevoisen met gewelt: Hier over warē die van Malta soo gestoort/ dat sy Rafael Spinola/ Genevois Ridder upt haere Bende schrapten/ onaenghesien hy haeren Generalen Ontfanger was/ en oock het steunsel harer geheele Ridderschaps: Eenen anderen te Genua legghende/ Lucianus genoemt/ hebben sy in geroepen/ willende haer saecke by wederwraeck verdedigen.

Tot Venetien sturf den 5. deser haeren Hertogh/ het doode Lighaem wiert gedragen op de plaetse van St. Paulo en St. Jan/ daer het Volck hem drie dagen achter een mochte sien/ hy lagh/ en wiert in een Kist van Cederen Hout begraven: Hy was heel bemint/ en van goede faem: In zijn plaets heeft men na de ghewoonte gekoren den treffelijcken Ridder Valier. Maer 'tgeen de Venetianen in dese tijt oock toe viel/ was een sake sonder weerga/ en in hondert Jaren niet voor gevallen/ zijnde een Scheeps strijt/ waer in sy (niet sonder Goddelijcke hulpe) een seer machtige Victorije verkregen/ op dat geslacht/ welcke met al haer doen den Heylandt des Weerelts pogen te hoonen: Dan hoort aen dit verhael hoe sy tegen den hoecksteen gebotst en haer selfs tot schande gemaeckt hebben:

Scheeps-strijt tusschen de Venetianen en den Turck in de Dardanelle.

D'Eerwaerdige Republick van Venetien (na 12. Iaren voor 't Christen Geloof tegens den grootsten Potentaet des Weerelts Oorlog gevoerdt hebbende, onaengesien door de groote Onkosten hare Schatkisten uytgeput, ende den Oorloch vele Borgers en Ingezetenen verspilt hadde,) was den 23. Meye 1656. voor de Dardanelli (een engte der zee by Constantinopolen) met hare Scheeps-vloot gekomen, sterck 28. Oorlochschepen, 24. Galeyen, en 7. Galleassen, onder 't bewindt van den Admirael *Laurens Marcello*: Blyvende daer een Maent op de Turckse Armade wachten, die van Constantinopolen in Zee soude komen: Onderwijl syn oock de Maltezer Galeyen onder de Vlagh van den Prior van Rochel, by de Venetianen ghekomen; De Turcken daer en tegens

tegens waren sterck 28. groote Oorloghschepen, 60. Galeyen, daer onder 22. van By, en 9. Galeassen: Dese vol Volck en Amunitie, quamen den 23. Iunij voor de Dardanelli, pogende na de Grieckse Eylanden (*alias Archepelles*) door te breken, toch hier tegens stelden de Venetianen hun in goede postuyr, alhoe wel op die tijdt de Maltezers riepen, datse onder de Vlagge van Venetien niet en begeerden te schuylen. Den 24. Iuny bleven de Turcken noch onder de Wal, onder 'tsaveur der 2. Casteelen die gheduyrigh op de Venetianen vierden: Toen wierpen de Turcken noch 2. Baterijen op, d'een recht op den hoeck van Barbarijen aen de sijde van Natolia, en d'ander op de sijde van Griecken: Hier begosten sy de Venetiaense Schepen mede te beschieten, om so de Christenen te verspreyen, en openingh te krijgen om door te raken: Dry daghen duyrden dit Canoneren, waer in het Veneets Admiraels Schip voor andere uyt-stekende, als voerende den Standaert, de meeste schade ontfong, vermits onder 3. dooden getroffen met 1. Canon-kogel, den Admir. *Marcellus* een was; Toch alhoewel dit niet goets scheen te beloven, nochtans hielt sich de gantse Christen Vloot in goede ordre, met courage der Turcken uytkomst verwachtende; Den 26. Iuny ten 14 uyren (also telt men in die Gewesten) quam dat krachtige Heyr van Millioenen Zarasijnen, Turcken en Mahometaten, den windt haer t'eenemael g[illegible]nstigh, blies uyt 't Noorden al den roock op de Christenen, die nochtans hier af so blint niet wierden, oft zy yverden stracks na de Wal, meer van de stroom als Wint voortgheset, alhoewel beyde hun tegen: De Schepen van *Marcus Bembo* donderden gruwlyck op 't in-seylen, en die van den Admiral *Lasarus Mocenigo*, *Ierolymo Malipiero*, geassisteert van de Benden van den *Prince van Parma*, maer voornamentlyck droegh sich vroom *Bernard Bragadin*, op zyn welbekende Fregatte *Contarini*, en neffens haer oock verscheyden ghehuyrde Nederlantsche Schepen: De Turcken die men verwachte tot een generalen strijdt, mits boven wint synde, in plaets van gants in Zee te komen, zackten in een Bocht van 't Canael, geleghen tusschen 't Kasteel van Natolia en den hoeck van Barbaryen, hier wierpen zy het Ancker, meynende aldaer in versekerheyt te leggen onder faveur van 't Fort: Gelijck van d'ander zyde der Christenen Schepen dapper tegens stroom en wint arbeyden om by de Turcken te komē, toch langh te vergeefs; Maer Godt de Heer (die den Christenen als sy zelfs meest over hoop leggen, en zynen Zegen minst waerdigh syn,) komt hier weder als voortijts syn gunst bewijsen, en byna op de selve maniere als over 100. Iaren in den geweldighen Scheeps-strijt van Don Ian, en draeyde in een omme sien den Wint gheheel om, sulx dat sy nu zuydt-westelyck, der Christen Vloot boven Wint bracht: De Turcken hier over verbaest, en siende de Venetianen voor wint op haer af-komen, spronghen van schrick in Zee, vele liepen bot tegen de Wal aen, en brachten sich also met Schepen en Menschen om hals, sonder de minste Sabel aen hare Vijanden te toonen: Dit courageerden de Venetianen uyttermaten, wiens Admirael *Marcello* hem geduyrigh boven Wint

hielt,

hielt, om op de vluchtende Galeyen te passen, en dat so dicht onder de Twee Turckse Kasteelen, als oft die hem niet raeckten; Den Heer *Mocenigo* op de Sultane belette allereerst aen de Turckze Galeyen de passage, suickx dat maer 13. van de selve en een Bassa (haer Admirael) den Dans ontsnapten; *Anthonio Barbaro* de Venetiaense rechter Vleugel voerende, sette soo hevich totte Zarasijnen in, dat nu haer geheele Vloot was besprongen, sulckx dat de stoutheyt der Christenen en de vrese der Ongelovige de Nederlage der Turcken te groter maeckten; *Barbaro Capiteyn van de Golfo* zeylden deur en deur de Turckze Galeyen, ende alsoo dede oock den Vromen *Pieter Contarinus* met zyn linckere Vleugel: Ende daer op het gantze Corpus van de Maltezer en Venetiaensche Galeyen onder *Ioseph Moresino* volghende, benamen de Christenen de Turcken de Wal, alsodat geen Zarasijnen meer aen Lant konden vluchten; Den Venetise Admirael *Mocenigo* over al de voorste en in 't heetst synde, had verovert een groote Sultane met haer Galeye, en doende synde met het bevechten van een ander, kreegh een Canon-schoot in syn zyde, welcken kogel den Admirael, oock *Nicolaes de Meso*, en noch twee andre doode; Dan synen Lieutenant *Zuanni Marcelli* hielt des Admiraels doot gheheym, om geen confusie onder der Christenen Vloot te maecken, tot hy in 't leste van 't Gevecht het zelve allereerst bekent maeckten aen den Provideur der Malteeze Galeyen *Barbada Padoer*, die strackx op de Galeye van den Admirael quam, en continueerde in de Directie der geheele Armade in 't voors. Gevecht, sodanigh, dat den avont verzelt was met de gehele Nederlage der Turckse Vloot; Aen een bysonder oort sag men op 't hevigst der Battalie 't Hollants Schip de *Goliath* soo diep onder de Galeyen van By, dat hy endlingh in de Lucht vloog, ('t Kruyt apparent geraeckt synde) en met hem noch 5. Turckse Galeyen, jammerlyck was 't ghekerm der menschen, schrickelyck de krakende Elementen, van 144. Nederlanders wierden maer 22. Maets behouden. Den aenkomende Nacht belette oock niet te verbranden al de Turckze Schepen die tegen 't Lant aengeloopen waren, 'tgunt een ysselyck ghesicht was. 's Morghens sach men verscheyden Schepen hun hier en ginder noch defenderen, die al mede overwonnen wierdē. Den Turckzen Admirael wilde hem niet opgheven, maer vocht hartneckigh, dan vermits hy gedreven wiert tusschen de Schepen die tegen 't Lant geloopen waren, schoten de Venetianen hem daer in de gront, neffens de andere Schepen die daer noch laghen. De 14. ontvluchte Galeyen, daer onder 4. van By, met haren Gen. Bassa, konde men ghemacklyck tellen, en onder de Kasteelen sien leggen van 't begin der Battalie af.

In desen Scheeps-strijdt verlooren de Venetianen 3 Schepen, als de *Publycke Sultane*, die onderwyl *Lazarus Mocenigo* de vluchtende den wegh stopten, aen Strant verviel, en door Canoneren in brant wiert ghebracht: Dito *Mocenigo* verloor hier syn een Ooge van een Musket-koghel; D'andre Twee waren de *Goliath* en 't *Wapen van Nassou*, door de Turckze Galeyen in brant ghebracht: Omtrent 300. Dooden bevontmen op der Christen-Vloot, den Adm. *Mocenigo*

daer

daer onder gerekent; Hier tegens veroverden de Venetianen 18. Galeyen, en die van Malta 11. Schepen; Sulckx dat van de gantze Turckse Armade die 57. Schepen sterck was gheweest, 29. Schepen syn verovert, 54. Verbrant, en 14. ontvluchtent; 5000. Christen Slaven wierden verlost, en de Dooden der Zarasijnen waren so ontallycke veel, dat men in de See en na de punct van Troien op't strant de Doode Lichamen seer hoog opgeworpen sag, so dat men nau See ofte Lant mocht bekennen. Den Avont van den tweeden Dagh waren noch sommighe Turckze Galeyen onder 't Casteel van Natolia, derwaerts *Zuanne Marcello* wiert gesonden, om een van die op te halen en de rest te ruyneren, het welck hy gemacklyck dede. En hier mede besloten de Venetianen dese Victorie, hare Vloot gingh sich ververssen, en *Marcello* voer na Venetien met eenige veroverde Schepen en het Doode Lichaem van *Mocenigo*, over wiens Doot de Venetianen wel rouwich waren, maer de blytschap der opgemelte Victorie dede die seer verminderen: Doch *Mocenigo* wiert treffelyck begraven, maer *Marcello* is noch al veel treffelycker begunstigt, hy ontfong van den Raedt een Grooten Goude Keten, om hem daer mede te vaster aen den dienst der Republyck te binden, en daer neffens het Admiraelschap der Vloot; Dus afgericht, was niet alleen *Marcello* verblyt over al dese Successen, maer oock den Paus en gants Italien en Christenryck riepen met Dancksseggingh ten Hemel aen den Opperſten Godt en Heylandt aller Gheloovigen.

Maer hier tegens stont het op die tijt seer ontroert binnen Constantinopolen / mits men daer het donderen van 't Geschut op des Grooten Keysers Hof konde hooren: Alle uren van den dag wiert de ruyne van hare Vloot verkundicht / door de ghevluchte Turcken die hun in tijts te Lande uyt hare Schepen begheven hadden. Op't eerste gerucht sprongh den Turckse Keyser selfs te Paert / en begaf sich langhst de straten der stadt om de Burghers te courageren / die alreede hunne Winckels geslooten hadden / dan te vergeefs / hy en vermocht so veel niet dat hy de Vluchtelingen wederhielt / en noch al veel min die tot den strijt weder om te doen keeren: Zijn sorge veranderden in een brandende furie en gramschap / so ras hem ghesepdt wiert dat sijn Generael Bassa allereerst met 14 Galeyen ghevlucht was: Hy gebiet den selven te halen en strack te verworgen / (dan ick ben bericht dat den Bassa so lang niet wachte tot mẽ om hem quam / maer vluchte na sijn Vaderlant [Griecken]) Waer over den Turckse Keyser sich alsoo van den selven als Herodes van de Wijsen bespot siende / meynde sijn toorn op de Christenen binnen Constantinopelen uyt te storten / die oock seer beangst hun verschoolen / want veele zijn

in dese commotie gedoot: Hy onthoodt den Veneetse Gesant Bellarino by hem/ maer die gewaerschout/ verstack hem in de Kelder van den Franse Ambassadeur/en na eenige dagen van daer by nacht upt de Stadt na Adrianopoli wijckende: Den Turcksen Keyser sloegh oock in zijn Divane voor al de Christenẽ in sijn gebiet upt te roepen/ maer de Gesanten van de Christen-Princen (aldaer sijnde) hadden hem doen verstaen/ dat diergelijcke exploicten oock by hare Heeren en Meesters in vergeldinge aen de Turcken onder haer gebied souden konnen in 't werck gestelt worden/etc. so dat hier 't eene mes het ander in de Scheede hielt. Even wel swoer ged. Keyser seer ernstigh by Mahometh/ dat hy de Christenen den naesten Somer met 3. machtige Legers wilde beoorlogen/ en in een van de selve teghenwoordigh zijn: Ter See beval hy 100. Schepen upt te rusten/ en daer toe soo veel Schattingen in-voeren/ als noch opt onder de Ongeloovighe was geschiet.

Pindar. Animi perturbationes vel sapientum virum seduxerunt.

Den Paus dede zijn Ontfangher (welcke sich mettet inkomen van St. Pieters Landen wat te seer gezeghent had/ in den Kercker sluyten: Ende met een verbieden een Boeck dat te Romen gedruckt en genaemt was contra Papisticos/ verbatende so veel/ datte Paus daer van toonde geaffronteert te zijn: Ende men oordeelde dat de voornaemste van Vranckrijck 't selve hadden doen drucken/ dewijl die Croon gants onlustigh mette Roomse Stoel/ meer vijantschap als onderdanigheydt dede bespeuren.

Den Hertogh van Modena van Vranckrijck voortgeset/ meynde met een groot gewelt Vercelli te omringhen: Dan 't gebiel jupst anders/ zijn Leger viel voor Valenza/ een kleen doch stercke stadt: Hier leerdemen Oorlogen/ en alle dagen wat nieus practiseren/ op kosten van menschen bloedt nu d'een en dan d'ander glorierende/ selfs datte belegerde de belegeraers eens wanhoopigh maeckte die placts opt te winnen/ want sy sloegen de Franse upt hun beste wercken: Daer-en-boven quam Gen. Enckefort met 13000. Hoogduytse Soldaten over 't Gebergte tot hulpe der Milanesen by den Keyser afgesonden: En daer nevens een Herault/ om den Hertogh van Modena in den Ban te doen/ om dat hy een Leen van het Duytse Rijck

se Ligek [zynde Milaen] Vyantlijck aentaste : Dan die achte dien Acht soo weynig / als den Keyzer te Weenen de Discoursen van den Franse Gesant achte / welcke daer van Parijs gekomen was / om te klagen dattet teghen de Vrede van Munster streedt / datte Keyzerl. Majestt. met Krijgs volck die van Milanen assisteerde.

In Brabant wiert totte naeste Campagne met het Voor-Jaer het Opperbewint aen den Prins van Conde toe betrout / die op den 16. Juny van Bruxel na Bergen in Henegou treckende / daer 9000 zijner Volckeren Monsterde : Dese gevoecht mette Spaense Benden / scheen in 't ghetal de Francoysen wel gewassen / maer haeren Knapsack was soo mager / dat veele het Ampt van Soldaet en Bedelaer te gelijck moesten waer nemen : Wederom die van Vranckrijck scheenen wat groots te beooghen / door dien sy alles wat doenlijck was by een schrabdē / en om de hoope te vergrooten / stroyden sy uyt datten Coningh selfs mede te Velt wilde / om daer door veel Volontarisen op te wecken : Men gaf oock voor dat eenige Engelse en Schotse Volckeren in Franse dienst souden overgescheept worden / daer and're by voegden / dattet voorseker op een Zee-plaets aen gesien was / dan dit leste was soo seecker als het eerste / want het een bleef achter door de jalousije der Engelse / die Vranckrijck niet geern veel voets aen de Zee en gunnen / en 't ander bleef achter door de jalousije der Francoysen / welcke vreesden / datte als de Schotten en Engelse al in Vranckrijck overgekomē waren / dat sy totten Coning van Schotlant in Vlaenderen souden overloopen / en also met groote ondienst het Franse Leger dissiperen. Dies treckt den 11. July het Franse Leger op / onder 't Gezach van den Veldheer Turenne / sterck 16000. Man / die metten Heere Cardinael over zijn Desseyns hebbende gesprooken / daer door den Coning verweckten omme mede in de Tocht te zijn / maer Turenne ontraede zijn Majestt. sulckx / soo dat die stracks naer Guyse keerden : En Turenne ghebodt hooft voor hooft sich voor twaelf dagen te voorsien / behalvens noch dat hy Backovens tot Condee en Quesnoy had verschaft : Marcheert alsoo door Arthoys / zijn Leger door de meenighte Hoeren besloeg wel drie mijlen Lants : Den 14. togen 3500. Franse Ruyters na Doornick / waer door de Spaense denckende dattet daer sou gel-

den/ brochten uptte naeste plaetsen alle hulp van Vivres en Volck daer binnen/ selfs die van Valenchien: Het scheen wel datte Fransche hier hun ooghwit hadden/ maer alsoo ock de Resolutien seecker exceptien hebben/ ghelijck sy hier betoonden/ soo wierden sy ghediverteert dewijle Don Francisco de Solis met twintigh Regimenten tot bescherminghe van Doornick dicht onder de Stadt begraeven lagh/ dies volghen dese Ruyters hare commissie (welcke was/ de eerste plaetse die gesecondeert wiert / voor by te gaen) en komen den 15. Juny voor Valenchijn: Doende aenstonts door 3000. Boeren uyt Artois de circumvalatien afsteken/ en dat soo spoedich als opt gesien is: Turenne had zijn quartier na de zijde van Conde en Quesnoy/ den Lorainosen boven de Rivier / en La Ferte Seneterre nae Doornick.

Julius 1656.

DOn Jan en den Prins van Condee daer tegens / versamelden alle Heyr-kracht om dese grootte stadt van hare Vijanden te verlossen: Weder om waren de Fransen in 3. weken met alle hare Begravingen vaerdigh / selfs in noodelijcke Dijckage teghens de opgestopte Wateren van Valenchijn/ Camerijck / en andere Naburighe Spaense Steden: Men beschoot terstont met 36 halve Cartouwen de Wallen der stadt/ en in 2. dagen zijn 40. Granaden daer in geworpen: Den Gouverneur Haultijn en den Graef van Bournevilie hadden binnen Valenchijn veele Vrijwillige onder Benden van 70 te Paert en 200 te voet op hun eygen Borse aen ghenomen/ behalven noch 4000 wel geoeffende Borgers: Zy stopten de Poorten/ en defendeerden hun tot 't uyttertste gants wel / nochtans waren de Francoisen ter halven dese Maent al aen des stadts Gracht op dry plaetsen ghenadert / 't welck Don Jan dede haesten/ wiens Leger te vergeefs gepoogt hebbende de Francoisen alle toe-voer af te snijden/ doch sonder vrucht / was nu den 15 July boven Valenchijn de Schelde gepasseert / om t'ontset door louter geweldt uyt te wercken: Hier toe had den Prins van Conde een plat Schip geinventeert/ 't welck 's Middernachts vol steenen geladen door 't openen der Sluysen / soo op de Fransche Brugh wiert aengeset / dat de

selve

selve gants geruyneert/ en daer door de Franse Quartieren van een gescheurt wierden: Waer op Don Jan op 3 plaetsen te gelijck ten half tween 's Nachts de Francoisen attacqueerden: Daer van de Spangiaerden afgeslagen/ maer de Condeese wacker doorgebroken zijn/ dringhende met een dapper gewelt midden door de Franse Linien/ en so door Valenchijn treckende / vielen aen d'ander zijde uyt/ daerse 'tgants Franse Leger versloegen / uytghesept 6000. mannen die met Turenne tijt hadden sich na Quesnoy te verseckeren/ vermits den Prins van Condee wel een uyr voor de Poorte van Valenchijn opgehouden wiert/ eerse van 't Puyn (daerse mede gestopt was) had konnen geopent worden: Voor 9. uren 's morgens was 't Fransche Leger als wech gheveecht / ende in hare wercken sach men niet als Lijcken/ 12000. raeckten te schande/ daer afruym de helft doot/ en veel gevanghen/ een ontallijcke meenichte Wagens / Karren/ Tenten/ Amonitie/ Servis/ Wijn/ Vivres/ Vendelen hebben de Spanjaerden gekregen/ beneffens 33 stucken Canon/ 3 Mortieren/ negen Schip-bruggen/ 16 Schepen / 20000 Brooden en 40000 Sacken Meel: De gevangene van qualiteyt zijn dese:

Den Marschalck de La Ferte Seneterre, Gouverneur van Loraine.

Den Graaf van Grandpreé, swaarlijck in sijn Buyck met een lang Rapier ghequetst, den 17. deser is hy te Valenchijn gestorven, als sijnde vande Medicijns opghegheven.

De Graaf van Sardagne, Lutenant Generaal.

Den Heer van Cardonniers, Lutenant Generaal en Commandant van den Cardinaal Mazarini Regiment.

Den Graaf d'Estreé, Veltmarschalck.

Den Ridder van Rohan.

Den Marquis van Renel,

Den Veltmarschalck de La Royne.

Den Oversten Ponseguft van 't Regiment van Piedmont, en al de Officiers van dit Regiment doot of gevangen.

Den Commandeur Pouluet.

Noch 37. Graven, Marquisen, vijf Capiteynen, en veel Groote Heeren meer.

Dese heeft men stracks in de Vlaemse Steden verdeelt / toch also de Spangiaerden seer schaers by gelde waren / soo hebben de voornaemste gelijck (La Ferte) terstont hun Rantsoen gemaeckt: Ende

de overgelopen Lorranoisen heeft men hier sonder genade doodgeslaghen/ 'twelck de selve oock des te vromer dede vechten. Over dit slaen en ontsetten was de gantse Weerelt van Spangien soo blijde/ datse God danckten en Don Jan/ en al was men so geweldigh verarmt/ de vreugdevuyren evenwel wierden aengesteken/ de klocken geluyt/en de Taefelen gedeckt: Te Madrid is den eersten Bode by Sijn Majesteyt Coninglijck vereert/ selfs heeft den Spaensen Gesant D. Estafana de Gamara in 's Gravenhaeg oock gezegepraelt/ (niet teghenstaende zijn Soon in den dienst des Coninghs was ghesneuvelt/ beneffens Hendrick Verheft/ een Boeren Soon uyt 't Lant van Waes/ doch om zijn gau beleyt Mr. del Camp in dit ontset:) schenckende opentlijck den Wijn / en aen den Armen ettelijcke Contanten/etc. Men heeft te Brussel boven 't Sacrament dese Incarnatie gestelt:

MIraCVLose Deo. 1656.

Tot Parijs was men seer verschrickt over dit verlies van 't Leger: Soo dat verscheyde Grooten den Coningh en Coninginne quamen beklaghen over haer schade: Dan hier mede en wierden niet weder levendig/ en herstelt de Weduwen / Weesen / en Vrienden der geene die hier verslagen waren/het gekerm van dese was seer groot: Toen lachte de wangunstighe van Vranckrijck: Evenwel den Coningh prest in haest weer soo veel Francoysen / dat Turenne bestant wiert het Velt niet te verlaten: Doch Gelt wasser seer gebreck/ dies gaetmen scherp op de Pacht van 't Sout / waer over in Picardijen wel 6000. Menschen op stonden / trocken na Monstreuil / daerse een Collecteur Neus en Ooren afgesneden hebbende / voorts met voeten doot trapten: Tot Boulonge zijn de Borghers ten Huyse van den Gouverneur d'Aumont in gedronghen/ hem of vragende oft hy de nieuwe belastinghe des Volcks goet vont / dan hy listich/sprack schoon /en ontquam haer handen. Toen begostmen op Vrede te dencken: De Heere de Lione wiert spoedich na Madrid aen den Coningh om te handelen gesonden / en alhoewel hy sich by Don Lowijs de Haro wel veertien daghen onbekent had gehouden / nochtans viel van die Handelinge niet / dewijl Spangen de Prins van Conde

Den Prins van Tarante/ die om een discours door den Cardinael Masarini gedisgradeert en gedetineert was/ doch daer na op emendatie ontslaghen.

Conde wilde herstelt hebben / en Vrankrijck * Hertogh Karel van Lorainen / des quam de Heer de Lione van daer weder thuys.

In dese Maent zijn in 't Vaderlandt onder den Commandeur Wtenbogert en de Vice-Commandeur Pelgrom gearriveert de navolgende Oost-Indise Retour Schepen / mede brengende veel kostelijcke Speceryen / te weten:

1. 't Schip MALACCA.
2. 't HOF VAN SEELANT.
3. De WALVIS.
4. De PHENIX.
5. De PROVINTIEN.
6. De GEKROONDE LEEUW.

Naer dese zijn in September noch vier Schepen uyt Oost-Indien in 't Vaderlandt ghearriveert.

Brachten mede datten Heer Generael Hulst met een Vloot schepen de Stadt Colombo in 't Eylant Ceylon (eensdeels dese Natie en andersdeels de Portugijsen toekomende) had beleghert / doch met geen gewenscht succes / alsoo 't gewelt was misluckt / en d'onse welcke al eens binnen waren / doch te vroegh aen 't plonderen / weder uyt geslaghen / werdende den E. Hulst selfs gequetst / die zedert die tijt daer toe had aen gelept om de voorsz. Stadt door upthongeren en Beleg te matteren. In andere Gewesten was weynigh voor ghevallen / als datmen noch al practiseerde hoe best om de Zuyt nieuwe Landen te ontdecken: De Negotie met Japon en met vremde Coningen te versterken / en wijders de Portugijsen over al de voet dwers te setten.

De Bewinthebbers hadden in dese Maent tot Amsterdam verkocht aen verscheyden Coopluyden alle de Nagelen / bestaende in drie duysent quarteelen / voor 70 stuyvers 't Pont / beloopende omtrent

* Gedachten Hertogh Karels Gemalin Madame de Cheureuse was nu in Mey lest te Parijs gestorven / sy dede haer in een Capucijnen Kleet leggen / en van acht Broeders van die Orden sonder eenige Ceremonien ter Aerden brengen: Tot een teecken datse berou had van al de ydelheden by haer gepleegt in de bloem hares levens.

Hartspiegel: Waar milverstant de Siel ruymt, daar krygt Godt 't gebieden.

de 38 Tonnen gouts: De Caneel op hoop van goet succes in Ceylon/ begost te rijsen: Oock hebben de respective Kameren groote quantiteyt Peper verkocht/ die 17 en een quart/een half/ en 18 golt: De Actien stonden 380 / en daer omtrent.

D'Engelsen hadden dit Jaer in de 20 so groot als kleyne schepen uyt Oost-Indien ghekreghen/ meest door particulieren uytgherust/ waer van sommighe seer goede profijten ende uyt-deelinghe van 54 per Cento hebben gekreghen: Doch d'Engelse Compagnie al een wijl voor heen door haer diefachtighe Dienaers bestolen en vervallen/ kreech nu voorts de doot-steeck/ dewijl sy geen prolongatie van haer Octroy konden bekomen/ hier door het Vaerwater open / hebben veel particulieren met al veel beter geluck als men wel had moghen hoopen/ dese Seevaert begost / sulcks / dat der selver Schepen in Indien wel genegotieert hebbende / de Compagnie daer door in de gront is geseylt/ die in de Winter hier aen alle hare Effecten ende Plaetsen/ Logien/ Comptoiren en Eyghendommen hebben te koop gestelt / daer onder oock het Eylant Pouleron / nu lest by verdingh in't Tractaet van Vrede van de Hollanders geconquesteert/'twelck de particuliere Koopluyden in Enghelant soo aenghemoedigt heeft/ datte selve weder 27 Schepen na Oost-Indien hebben uytgheset: Dan of de selve met gheluck alle sullen weder keeren/ moeten sy afwachten / vermits buyten 't pericul der See / des Luchts ende de Saysoenen/ hun omtrent de Capa bona Esperanse verscheyden Rovers uyt Vranckrijck onthouden / (soo men meendt) met bestellinghe van den Koning van Schotlant/ende die op de leste inghekomen Enghelse Schepen al jacht ghemaeckt hadden / doch door de holle Zee weder om hebben moeten verlaten.

Insgelijcks arriveerden op die tijdt oock mede in Texel 't Schip Graef Enno/ den 26. January 1656. uyt dese Landen in Guinea gekomen / ende van daer nu mede brenghende 800 Marck Gouts/ 17000 ponden Olifants Tanden en 10 Last Greyn: En adbijs/ dat den Heer Generael van Guinea Jacob Ruychaver op't Kasteel de Mina den 28 Januarij was overleden/ wiens plaets by provisi Monsr. Valckenborgh bekleeden. Met dit Schip quamen noch Twee andre Schepen van Guinea/in hebbende 360 Marck gouts: Zy liepen na d'Elve/ om dattet Sweedse schepen heeten.

Den 31. deser heeft den Spaense Gesant in 's Gravenhaghe het volgende Geschrift aen hare Ho. Mo. ingelevert:

ICk ondergeschreven Ambassadeur van Spangen, hebbende verstaan datmen in de vergaderinge van de Heeren Staten Generaal voor gestelt heeft, dat in dese gheleghentheydt, de macht van Vranckryck ende Engelant soo considerabel is, goet soude sijn voor de versekertheydt van de Vereenighde Provintien een nauwer Alliantie te maken met de voorsz. twee Koninckrijcken ende met haar een offensive en defensive Ligue aan te gaan, acht sijn devoir te vereysschen, aan hare Ho. Mo. te representeren, dat hy nootsakelijck geloven moet dat dese Propositie procedeert van eenighe gemoederen die præoccupeert sijn van schadelijcke maximen, ende meer dependeren aan hare particuliere avantagen, als aan het ware welvaren van dese Staat, nadien sodanige Liguen sonder twijfel van seer quade consequentien souden sijn, ende die genoeghsame fondamenten souden konnen geven tot een groot mis-intelligentie ende scheuringe tusschen de Koningh sijn Meester ende hare Ho. Mo. door oorsaacke van het engagement daarse in souden komen, van sijn gedeclareerde Vyanden te defenderen ende assisteren, het welcke sijne Majest. niet anders souden konnen verstaan als een openbare contraventie van het Tractaat van Vrede soo solemnelijck gesworen, ende van de goede correspondentie die altoos na de publicatie geobserveert is geweest van sijnen 'twegen: Soo dat de voorsz. Ambassadeur sich verobligeert vindt hare Ho. Mo. soo veel hy kan te bidden ende te versoecken, de schadelijcke effecten die daar uyt souden spruyten door hare wijsheyt rijpelijck te overwegen, ende te considereren met behoorlijcke aandacht het ware interest van haar Staat in dese tegenwoorwige gelegentheydt, het welcke volghens alle goede Politie eerder soude sijn een Ligue te maacken met sijn Maj. tot de gemeene defensie van alle de Nederlantse Provintien, die van alle kanten door verscheyde Alliantien ende toerustingen van de Nabuyrige Landen gedreycht worden, waar over hare Ho. Mo. geen minder oorsake van misvertrouwen hebben als de Koningh sijn Meester, niet konnende onwetende sijn van het openbaar perijckel daer in dese Provintien souden geraken, indien de Provintien die sijn Majest in Nederlant besit (die haar een vast bolwerck souden sijn teghen de groote desseynen van Vranckryck ende Engelant) quamen te vervallen onder Wapenen van d'een ofte d'ander van die Koninckrijcken, welckers buyrschap na alle apparentien soude veroorsaken de gantsche ruine van haar Staat: Sijnde niet waarschynelijck, dat de selfde de macht van Vranckrijck ofte Engelandt souden konnen resisteren, voornementlijck indien hare macht quame te vergrooten door een considerabel conquest, als is dat van de voorsz. Provintien, ende veel minder, datse sich souden konnen versekeren van een goede buyrschap van die twee Natien, die door brootdronckenschap ende sonder eenighe wettelijcke oorsake nech fondament met sijn Maj

af gebroken sijn, ende die apparentelijck veel minder consideratie souden hebben voor hare Ho Mo. dewijlse af gelegen sijnde niet na en laten de ondersaten van dese Staat gestadigh te molesteren, gelijck hare Ho. Mo. dagelijcks verstaan door de geduyrige klachten diese daar van krijgen ter oorsake van de pryssen die de Fransen doen op de schepen van dit Lant met de selfde Vyantschap als ofse in openbaren Oorlog waren; Ende de Engelse procederen oock niet veel moderater, nemende insgelijck, ofte ten minsten molesterende alle die in haar handen vallen ende alle pretexten soecken om die te confisqueren, het welcke niet alleen tegens de reputatie van dese Staat is, maar oock een grooте schade voor de commercie: Oock en is het wit van de Engelsen anders niet als den handel van dese Provintien te ruineren, wel wetende dat het de eenigste middel is om hare macht te verswacken, ende door alderley manieren en pracktycken deselfde aan haar te trecken: Het welcke hare Ho. Mo. genoegsaam beproeft hebben eenighe jaren herwaarts, ende het weynigh vertrouwen datse konden hebben van de Vrientschap van de Engelsen, die haer met de selfde ontrouwigheyt getracteert hebben als sijn Majest. ende haer den oorlog aen gedaen hebben sonder de selve te declareren, ofte eenige rechtveerdighe pretext daer toe te hebben: Ende het is te vresen dat hare Ho. Mo. het selfde noch meer sullen beproeven, indien de saken van Poolen ende Pruyssen na haer desseins uytvallen, gheen twijffel sijnde datse seer naeu met den Koninck van Sweden verbonden sijn, ende dat alle haer oogmerck niet anders toe en streckt als door sijn middel haer meester te maken van den handel van de Oost-See, die de fondamentale gront is van de commercie van dese Provintien, van het welcke sy al voor desen seker advysen aen hare Ho. Mo, gegeven heeft, die hy van de voornaemste Ministers by de voorsz. ontfangen, ende over twee dagē door bevel van zyn Maj. vernieuwt heeft. Hare Ho. Mo. weten oock wel de naeuwe intelligentie dieder is tusschen de Koningh van Sweden ende die van Vranckrijck, welcke hem seer considerable sommen gelts toe geschict heeft om sijn Volck te lichten, gelijck hy hare Ho Mo. over veele maenden geadverteert heeft, ende hoewel der doen eenige waren die dit advys gheen geloof wilden geven, hebbense nochtans de waerheyt daer na bevonden. Haer is mede bekent, dat in de secreete articulen van de handelinghe die onlanghs gemaeckt is tusschen Vranckrijck ende Engelandt, een is waer door sy onder haer pattageren de See-plaetsen van Vlaenderen, ende apparentelijck de rest van de selfde Provintie. De voorsz. Ambassadeur moet verder aen de Heeren Staten Generael in consideratie stellen, dat dese nieuwe ligue met Vranckrijck den Oorlog eeuwig soude maken, dewijl de selfde sich belooft door dese middel de ontwyffelbare conqueste van gants Nederlant, waer toe sy gemickt heeft van het Iaer 1634. af. De partage diese als dan ghemaeckt heeft nemende voor sich de Walse Provintien, ende haer latende de Vlaemse, is niet anders gheweest als om haer te abuseren en in slaep te brengen onder dat specieus advantage, eñ sich te lichter meester te maken van beyde, hebbende een Leger ghe-
sonden

fonden van 30000. in plaets van 10000. diese dese Staet most toebrengen, om de zelve een Wet te geven indien de zake volghens hare Desseyns had uytgevallen, synde gants seker dat in die gelegentheyt hare Ho. Mo. maer de gracie van *Poliphemus* souden hebben, in plaets datze, indiense haer vereenighen met Syn Majesteyt, voor haer defensie en conservatie sy geen Vyant ter See noch te Lande souden hebben te vreesen, en daer en boven van alle Christenen een onsterffelycke eere en obligatie verkrijgen, haer procurerende het goet datse soo lange verwacht en na gewenscht hebben, eñ een goede eerlycke Vrede tusschẽ de Cronen Spangen en Vranckryck, geen twyffel synde ofte den Coningh van Vranckryck soude daer toe ghebrocht worden, indien hy zach dat door dese Unie syn hope verdweenen was van de 17. Provincien te winnen, (waer mede men hem pluymstrijckt) 'twelck de eenige fondatie deses langduyrige hartneckicheyt is, die men siet in de Ministers van Vranckryck, dewelcke refuseren alle eerlycke Accomodatien met zyne Maiesteyt; Hare Ho. Mo. syn genoegsaem geinformeert door het geene dat in de zamen-komst tot Munster is gepasseert, alwaer zyn Maiesteyt haer gedefereert had de Arbitrage van d'ongedecideerde puncten, hebbende aldaer vernomen de lichticheyt waer mede de Plenipotentiarisen vande Coning syn Meester haer gecomporteert hebben om toe te staen alle het gene dat men menschelycker wyse konde doen om d'alghemeyne rust van 't Christendom te procureren, en de tegenheyt die die van Vranckryck altoos getoont hebben, niet tegenstaende so veel advantagieuse presentatien die haer gedaen wierden om haer daer toe te disponeren, ja so verre, dat men haer wilde laten houden alle die plaetsen diese van Syn Maiesteyt afghenomen hadden, hoewel datte Fransen seer impertinent eñ door loutere begeerlyckheyt vã syne Staten te usurperen, den Oorlog hem eerst aengedaen heeft: Eñ dat het een ongewoone sake tusschen Christen Princen is, eñ contrarie so considerable restitutien, die de Koningen van Spangen aen Vranckrijck in alle de voorighe Tractaten ghedaen hebben, waer van de Historien volkomen gheloof geven: Maer d'onversadelycke Ambitie der Franse Ministers heeft sulcx versmaet, eñ voor het seeckere doen prefereren d'onseeckere hoop diese formeren van haer meester te maken van Nederlant, sonder eenig recht daer toe te hebben als dat van gewelt, niet tegenstaende dat sy het contrarie de Werelt hebben te kennen gegeven door verscheyde Boecken diese gepubliceert hebben, en om een verwe te gevẽ aen hare onrechtveerdige usurpatien door vele geaffecteerde redenen, ende eenige oude pretensien getrocken uyt het Rijck van Carolus Magnus, waer uyt hare Koningen fonderen haer in gebeelde recht op byna alle de Staten van Europa, seer weynige daer by voegende, de welcke geexcuseert worden van haer gepretendeerde dominatie: En dese Staet en is niet vryer daer van als de andere, zynde gants seker, dat indiense de Nederlantse Provintien Syn Maje. toekomende kosten conquesteren, sy geen tijdt souden verliesen de Vereenigde mede aen te tasten, ende daer soude geen pretexten voor

N 2 dese

dese afbreking mankeren, haer selven belovende dat indiense gants Nederlant kosten krygen, sy lichtelijck soude komen tot de algemeene Monarchie; welck desseyn sy valschelijck de Koningen van Spangen op geleydt hebben gehad, de welcke niet anders als met seer wettelijcke titels van successie ende erffenisse besitten hare Staten, uyt genomen die van Indien, ende eenige plaetsen in Africa diese de Barbaren ende ongeloovigen af genomen hebben. Dat is wel bekent door de genereuse restitutien van die van Genua, Florense ende Sienne, hebbende aen de eerste de liberteyt wederom gegeven, diese Vranckryck afgenomen hadden, ende de twee andre gegeven aen het Huys van Medicis: Ende sonder te loopen tot de voorgaende eeuwen, door de restitutie van het Casteel van Plaisance aen den Hertog van Parma, ende van de Steden van Vercelli eñ St. Germain aen den Hertog van Savoye, ende van de Fortresse van Casal in't Iaer 1652. aen de Hertogh van Mantua, van de welcke Vranckrijck de selfde over veele Iaren af genomen hadde, onder pretext van Vrientschap ende protectie, hoewel dat zyn Majest. de selfde koste houden met goedt recht tot versekertheyt van den Staet van Milan, ten minsten tot de conclusie vande Vrede: Dat sy nimmermeer eenige gedachten gehad hebben om de Staten van andere te usurperen, als hebbende niet anders van noode als te conserveren die welcke God en de nature haer gegeven hebben, om te zyn de grootste Monarchen van de Weerelt: Oock salmen niet bevinden, datse den Oorlog eenige Iaren herwaerts gedaen hebben als om de selfde te defenderen teghens de onrechtveerdige aenvallen van hare Vyanden: Waer op de voorschreven Ambassadeur hoopt dat hare Ho. Mo. behoorlijcke reflexien sullen maken, ende sodanighe resolutien nemen alsmen van haer wijsheydt behoort te verwachten, tot het meeste goet ende avantage van alle de Leden van Nederlant, ende datse deselde hem sullen met den eerstẽ communiceren, om sijn Meester daer van volgens sijn devoir wederom te dienen, ende dat Syn Majesteyt daer op sijne voorsorge mach nemen; ende disponeren 't ghene dat goet sal gevonden worden tot versekertheyt ende conservatie van sijne Monarchie. Gedaen in 's Graven-Hage den 31. Iuly 1656 onderteekent.

GAMARRE.

Hier tegens heeft den Heere Protector hare Ho. Mo. dese Missive te gemoet gevoert:

Ho. Mo. Heeren, seer Beminde Vrienden en Bontgenooten,

VVY en twyffelen niet, ofte alle menschen sullen ons die getuyghenisse geven, dat in het contracteren van uytheemsche Vrientschappen, geen redenen ons meer bewogen hebben als de waerheyt van de Religie te beschermen, ende dat ons niet meer ter herten heeft gegaen, als te vereenigen de gemoederen van den ghenen, welcke ofte Vrienden ende beschermers, ofte ten minsten

minsten gheen Vyanden van de Protestanten sijn : Waer over wy met soo veel grooter droefheydt des herte bewogen worden, soo menichmael als ons aen gedient is, dat de Princen ende Steden van de Protestanten, de welcke onder malkander seer vriendelijck ende eendrachtig behooren te sijn, onder malkander suspect sijn ende geen goet hert toe draghen : Voornementlijck dat uwe Ho.Mo. ende den Koning van Sweden, boven de welcke het ware geloof geen machtiger beschermers, ende onse Republick geen nauwer Bontgenoten heeft, malkander niet schijnen te vertrouwen als voor delen, ja datter eenige tekens van een aen gegroeyde tweedracht ofte een waggelende vrientschap klaerlijck gespeurt wort. Wy bekennen dat wy niet en weten welcke de oorsaken van beyde zyden zijn, ende hoe verre de vervreemdinge der gemoederen geprocedeert is; Nochtans hebben wy niet konnen na-laten groote moeyelijckheyt te ontfangen selfs uyt de beginselen van de alderkleenste tweedracht tusschen Broeders geresen, uyt de welcke hoe grooten scheuringe voor de Protestantse saken nootsakelijck moet spruyten, ende so deselfde aengroeyt (dat God verhoede) hoe grooten perijckel de Gereformeerde Religie soude naken, ende hoe grooten oorsake van triumpheren aen onse Vyanden, ende voornementlijck de Spangiaerts soude gegeven worden, en kan Vwe Wijsheyt door experientie der saken seer groot sijnde, niet onbekent zyn. De Spangiaert voorwaer heeft daer door so grooten vertrouwen en couragie gekregē, dat hy niet ontsien heeft door zyn Ambassadeur by uwe Ho. Mo. residerende, zyne raetslagen aen uwe Ho. Mog. aengaende de hoochste saken van uwe Republick, stoutelyck voor te werpen, ende eensdeels door vreese van een Oorloghe wederom beginnen, te verschricken, ende eensdeels toonende een valsche gedaente van profijt, gedorst heeft uwe gemoederen te solliciteren, dat uwe Ho. Mo. verlatende door zyne vermaninghe de oude en de getrouste Vrienden, de Fransen, die Engelsen, en de Sweden, souden willen een naeuwer alliantie maken met die eertyts u Vyant is geweest, die nu versoent is. ende 'twelck aldermeest te vresen is, smeeckt. Voorwaer die een seer oude Vyant geweest zynde, so kleyne occasie neemt, ende sich terstont voor uwen Raedts-Heer opwerpt, wat sal hy niet derven op sich nemen, waer toe sal de stoutigheyt niet voortgaen, indien hy eens met syn oogen konde sien 'tgunt hy nu in syn herte concipieert eñ in 't werck soeckt te stellen, te weten, *Een tweedracht onder de Protestanten, ende eenen Onderlingen oorloch?* Wy weten wel, dat uwe Ho. Mo. na uwe wijsheyt menigmael in uwe herten over dencken, hoedanich de Staet van gants Europa zy, eñ hoedanich de conditie voornamentlyck van de Protestanten sy : Dat de Switsers die het ware geloof volghen, in suspensie ghehouden worden, door het verwaghten van nieuwe beroerten die hare Lantsluyden, welcke het Pause geloof volgen, eerstdaeghs haer sullen aendoen, zynde naeuwelyckx uyt den Oorlogh geraeckt, het welcke van de Spangiaert, die aen hare Vyanden Oversten gegeven, ende gelt toe geschickt heeft, begonnen en aen gesteken is geweest om de Religie wille : Dat de Spaense Raetslagen aen de Inwoonders van de Alpische

Valeyen deselfde moorderijen ende verderffenisse soecken aen te doen, diese voorlede Iaer seer wredelyck aengedaen hebben, Dat de Protestanten in Duytslant onder het gebiet van de Keyser swaarlyck gequelt worden, ende hare Vaderlycke woonplaetzen ter nauwer noodt konnen houden: Dat den Coningh van Sweden dien God gelijck wy hopẽ, verweckt heeft als een stercken beschermer van de ware Religie, met alle de macht zyns Rijckx een twyffelachtige en swaren Oorlog voert tegens de machtigste Vyanden van het Gereformeerde Geloof; Dat de vyantlycke verbonden van naburige Papisten onlangs gemaeckt uwe Provincien dreygen: Ende dat wy met den Oorlog tegens den Koningh van Polen besich zyn. Indien in dese geleghentheyt der saken eenige oneenicheyt tusschen uwe Ho. Mo. ende den Koningh van Sweden soude komen te ontstaen, soude de conditie van de Gereformeerde Kercken van gants Europa seer jammerlyck zyn, dewelcke t'enemael souden geworpen worden voor de wreetheyt en dolligheyt van de Vyanden. Wy zyn daer over niet weynigh bekommert, ende vertrouwen dat uwe Ho. Mo. van het selfde gevoelen zyn, eñ Raetslagen volgens uwe gestadigen yver voor de gemeene sake der Protestanten so sult schicken, datter een goede Vrede tusschen Broeders, die een selfde geloof ende een hoope hebben, volghe, het welcke voor alle dinghen behoort gedaen te werden; ende niet achterwege sult laten, 'twelck soude mogen dienen om de Vrede onder u ende den Koning van Sweden te stabileren: Waer in, en indien wy yets konnen doen, so veel als wy het sy door autoriteyt of door gratie by beyde vermoghen, wy onsen arbeyt geerne presenteren: Synde bereyt den selfde aen den Coning van Sweden oock aen te bieden, aen den welcken wy voor genomen hebben een Ambassade met den eersten te senden, waar door onse meeninge sal verklaert worden aangaande dese sake: Ende wy hopen dat God uwe harten sal buygen tot moderate raatslagen, ende u so disponeren dat van beyden niet gedaen werde, het welcke verbittertheyt soude mogen geven, eñ de sake tot het uytterste brengen: Maer dat ter contrarie yder zijde aen de kant wil setten al 't gunt dat d'een oft d'ander soude mogen offenseren of suspect syn: 't Welck, indien ghy't doet, zult gy de Vyanden van hare hoop frustreren, en uwe Vrunden vertroosten, eñ eyndlyck 't Welvaren van uw Republyck allerbest besorgen: Wy bidden oock dat u Ho. Mo. ten vollen gepersuadeert willen zyn dat wy sullen arbeyden soo dickwils de occasie sal presenteren, dat onse hoogste affectie eñ goeden wille tot de Vereenighde Nederlantze Provincien moge blycken. *Ondertusschen Godt gestadigh biddende dat hy uw Republick altoos wil conserveren bloeyende met vrede, ryckdom, vryheydt, ende voornementlyck mette Liefde van het Christen Gelove en de Ware Gode-dienst. Wt ons Paleys tot Westmunster den 1 Augusti 1656.*

Vwe Ho. Mo. Vriendt,

OLIVIER.

De Staten Generael hebben daer op desen tot Antwoorde gesonden:

DOOR-

DOORLUCHTIGE,

ONS is niet aengenamer geweest als den Brief van uwe Hoogheyt, gedatheert te Westmunster den xxxj. Augusti laestleden, die wy op huyden ontfanghen hebben: Want nadien wy uytte Zelfde meer en meer geconfirmeert worden, ghelijck wy door openbare tekenen ende getuygenissen geleert hebben, dat uwe Hoogheyt in dat loffelick en waerlijck Christelijck voornemen volhart ende neerstigh arbeyt, dat een ware en ongeveynsde Vrede moghe ghehouden worden tusschen de Prinçen en de Steden die de ware Relige volgen, ende daer om niet weynigh bewogen wort so meenighmael als zy vermaent wort, dat de selve Prinçen ende Steden malkander geen goet hert toe-dragen, voornamentlijck wanneer sy verstaen heeft datter eenighe klare tekens van een aengroeyende Tweedracht ofte wagghelende Vriendtschap tusschen den Coningh van Sweden ende Ons verschynen, de welcke, also wy Ons vastelijck laten voorstaen, indien het so in der daedt ware, dat de Zelfde aen Uwe Hoogheydt volgens zijne Godtvruchtigh gemoedt geaffectioneert tot alle Protestanten, ende voornementlijck tot den Doorl: Coning van Sweden ende Ons, geen kleyne moeyelijckheydt soude ghemaeckt hebben, als, die soude sien eenige verschillen tusschen den Coning ende de Republijcke die met de selve seer nau verbonden sijn: Soo hebben wy niet konnen na laten Uwe Hoogheyt voor so goede affectie tot Ons, ende so een Godtvruchtige ende Broederlijcke Zorge voor beyde, te bedancken, ende met eenen de selfde te laten weten, dat het soo verre is (so veel Wy weten) datter te vreesen zijn eenighe verschillen tusschen den Coningh van Sweden ende Ons, dat wy vertrouwen dat onse Extraordinaire Ambassadeurs aen de voorss. Coningh gesonden, met hem alreede een Verbondt gemaeckt hebben, ende d'Articulen des Zelfde neffens de Ministers van den Coning onderteeckendt hebben: De Copie van welck Verbont sullen Wy so haest als Wy de Zelfde ontfanghen hebben, aen onsen Ambassadeur Nicupoordt senden, op dat hy een Copie des selve aen Uwe Hoogheydt over levere, ende Uwe Hoogheyt (volgens het gemaeckt Accoort) moge delibereren, ofte de selve daer in begrepen begeert te zijn: Ende Wy bedancken oock Uwe Hoogheyt datze gewilt heeft met soo goede affectie zijne mediatie te presenteren, om by te leggen de verschillen die tusschen den Koningh van Sweden ende Ons souden mogen sijn. Doorl: &c. Wy bidden Godt dat Hy uwe Hoogheydt lange in Gesontheyt wil sparen, tot het gemeene goedt van de Christelijcke Republijcke, ende het Waere Geloof. In 'sGravenhage den xxij. September M D C lvj.

Men continueerden noch gedurich in Engelandt mette Nederlantse Spaensvaerders aen te halen / selfs als die maer eenighe Passagiers op hadden: Met een schoon praetje kregen sy oock in

Duyns

Duyns Capi. Cornelis Evertsz. (die wijser had behooren te wesen) soo hy van Bilbao drie schepen na Seelant Convoyeerden: De geinteresseerde hebben door de Heer Ambassadeur Nieupoort stracks versocht zijn voorspraeck by den Heere Protector/die terstont op des selfs aen geven de voorsz. schepen weder dede ontslaen / te weten:

1. Het Seepaert van Vlissingen/Schipper Jacob Blaer.
2. St. Jan van Vlissingen/ Schipper Adriaen Bergoes.
3. De Wildeman van Middelburgh / Schipper Willem Antonisz.

Ten selven daghe zijn verscheyden Spaense Passagiers van de voorsz. schepen in Duyns afgehaelt/mede ontslagen: Ende de Heer Protector beschreef een nieuw Parlement tegen September naest.

Tot Calais in Vranckrijck heeftmen 't Schip de blaeuwe Boer gerestitueert/ om datse selfs apparent niet veel voordeels daer van sagen/ hebbende 'tselve tegen 't hooft aen te borsten geloopen/so datte meeste goederē daer in nat en bedorven waren: In de Middellantse Zee strooptē de Franse Rovers 'tschip de Concordia/van Alikanten met Wolle/omtrent de twee Tonnen Gouts waerdigh/ na Hollant komende: De Spaense kust was selfs niet vry van Rovers/en dat van Turcken / die dese daghen daer op de kust een Tooren-wachter met zijn Vrou en kint weg haelden: Een van dese stroopers wiert te Cadix met 23. eters op gebracht. Toen arriveerden tot Lissabon een Vloot schepen van 95. zeylen/van Brazil/in hebbende 45000 kisten Suycker: 't Welck die van Genua soo wel aen stont dat sy een Gesant aen den Portugijsse Coning sonden/om met hem te handelen/en op te rechten een bysonderen Vaert op Brazijl.

Den Keyzer van Moscovien was nu met drie Legers in Lijflant in gevallen / in de Maent Junio nam hy de Schants ter Nije in / daer drie-duysent Last Graen in was: Hy wint oock Dunabergh aen den Duna/en Kakenhausen/daer den Gouverneur al te halstarrigh/ de Borgers om 'tleven bracht / 'twelck den Czar niet wel ghenoegde/ en betoonde dewijl hy dito Gouverneur daer over bestrafte van een medelijdent humeur te zijn / nochtans qualijck 30. Jaeren out/en niettemin seer wacker en vigelant/een lief hebber van de wapenen / en brave Luyden / hy had den Overste Lesle en verscheyde Schotten en Engelsen tot Oversten van zijn Leger gemaeckt / ende een gedeelte voor Dorpt daer een Academie is / gesonden hebbende/ kregen

kregen daer een Burgermeester op haer zyde: Terwyl storf den Commendant/die men seyde vergevē te zyn/en so wierden sy meester van Dorpt: Maer voor Notenborg wierden sy manlyck gestupt/en door de Sweden alle Vivres rontsom vernaghelt zynde/ mosten te rugh keeren: De Grootvorst selfs bleef in der Wilda/ van daer aen de Samytse Stenden schryvende/ datse haer onder zyn gesach soudē begeven/ om alsoo een voet aen d'Oost-zee te krygen: Maer dese hebben daer niet in geconsenteert/ en aen zyn Majestt. van Poolen des aengaende geschreven.

By de Hollantse Vloot voor Dantzich arriveerden oock neghen Deense Oorlochschepen/ om de Commercie der Oostzee te bepligen: Hier over ontstont binnē Riga/ Revel/ en Wyborg groote alteratie/ meynende het soude haer gelden/ en wenschten liever als onder den Moscoviter ofte Denemarcken te zyn/ datte Hollantse Vloot daer quam/ en sy haer onder beschermingе der Heeren Staten mochten begeven. Tot Dantzich quam upt Hollant den Ingenieur Parceval/ die nu anders als voor desen daer onthaelt/ oock zyn studie daer op toe leyde om de Magistraet van die Stadt in het Fortificeren te raden: Lakende het af branden van verscheyden plaetsen/ en oock dat men tusschen Termunde en de Stadt een Fort had willen afsteken: Prees daer en tegen de Wercken op het Geberghte/en in verbolge dede veele goede diensten aen gemelte Stadt: Toen liep van Termunde een Galjot met 4 stuckjes/ en noch een Boot in zee/ wetende dat onder de Roo Leeu eē schip vā Elbing na Colberg met Sweetse Officiers gaende/lach/ hebben 't selve besprongthen/ en te Dantzich op gebracht/ daer in waren een Secretaris van den Koningh van Sweden/ en een Secretaris van den Hertogh van Holsteyn/ die veele Brieven by hun hadden/ en deselve in See wierpen/ maer terstont weder gevist zyn/ daer waren een Cornet/een Ritmr./ een Oversten Lutenant in/ met soo veel kontanten als tot Wervinge van ses Cornetten Paerden ver-eysschen: Hier teghens stroopten de Sweden over de hondert stuckx Beestiael onder de stadt wegh: Desghelycks bedreven twee Dantzicker Soldaeten een Romeyns stuck/ dese hadden by nacht in de Neringhe twee oude ysere stucken gebracht/ die vol schroot geladen waren/die gestelt hebbende/maecten een groot rumoer/ so datte Sweden twee hondert sterck op hun

aen quamen / dese los brandende / deden een groote moort met het schroot / twintigh Sweden waren seer ellendig gequetst / en hondert en twintigh doot geschoten: Waer mede dese Gesellen weder binnen keerden.

De Nederlantse Gesanten en den Heer Admirael Opdam hielden onder dies eenmael Conferentie in 't Slot Termunde: Alsoo 1200. Nederlantse Soldaten binnen Dantzich gelecht souden worden/'twelck in 't eerste af geslagen/doch daer na in gewillicht wiert/ in 't welcke de voorsz. Soldaten in de Eedt wat gedifficulteert hebben/ doch als men haer soo veel gage als des stadts Soldaten heeft belooft/ sijn sy binnen Dantsich als eygene geemployeert.

Hare Ho. Mo. hebben oock in dese tijt het navolghende Verbont met de voorsz. Stadt Dantsich opgerecht:

AAn allen den geenen die dese tegenwoordige sullen sien ofte lesen saluyt. Nadien de Ho. Mo. Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien in dese staet van saken ende tyden, door gestadig ende ernstigh aenhouden van de Ministers van de Croon van Polen ende Stadt Dantzigh bewogen zynde geen weynigh raedtslagen genomen, ende oock eenige alreede te excutie gestelt hebben om te vervorderen het profijt van den Doorluchtigen ende machtigen Koning ende Republyck, ende om te conserveren ende te beschermen de Stadt Dantzigh, in dese benautheyt van hare saken, ende van de andere sijde tot het beste ende voordeel van de voorsz. Heeren de Staten, is besloten en geaccordeert tusschen de Ed. Heer Nicolaes de Bye, Resident van den Coningh ende de Republick van Poolen aen de eene sijde, ende de Ed. Heeren Willem van Linteloo, Heere van Eza, ende Burg-Graef; Ian de Wit, Raets Heer ende Pensionaris van Hollant ende Westvrieslant, ende Horatius Knijf, alle in de Vergaderinghe van de Ho. Mog. Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, ordinarise Gedeputeerde wegen de Provintien van Gelderlant, Hollant ende Vrieslant, als Procuratie hebbende van de Staten Generael, aen d'andere sijde, de Heere Resident de Bye, met approbatie van de Koninck ende Republyck van Poolen vastelyck belooft aen de voorsz. Heeren Staten Generael door dese tegenwoordige, dat de Ingesetenen ende ondersaten van de Vereenigde Provintien varende na de stadt van Dantzig en de Riviere de Wysel, ende hare Coopmanschappen aldaer doende, het zy in't gaen ofte wederkeren, met gheen and're Haven gelden, Psund-Zol, ofte Impoften, gemeenlyck ghenoemt Zulage, ofte eenige and're lasten sullen beswaert worden, ofte beswaert blyven, meerder als de inwoonders ofte ondersaten van de plaets, ofte andere uytheemsen aldaer woonende, die op 't minsten beswaert sijn geweest (indiender aen yemand van de uytheemsen minder als de inwoonders ofte ondersaten op ge-

op geleyt is geweest) op desen tijdt beswaert sijn, ofte beswaert sullen worden. Daer-en-boven dat de voorsz. Inwoonders ende Ondersaten van de Vereenigde Provintien, noch in hare goederen, noch in haer Schepen, Coopmanschappen, ende Waren, voortaen niet meer beswaert sullen worden alsse nu beswaert zyn; Noch dat toe gelaten sal worden, dat aldaer ofte in and're Rivieren, Versche Wateren, Poelen, ofte stilstaende Wateren, en de Frisch-Havens (door de welcke de waren uyt Polen, Lijflant, Pruysen, ende andre plaetsen na de Wijsel ende de stadt Dantzich gevoert worden) van yemandt anders eenige andre lasten tegens de oude coustume sullen op geleyt worden. Voorts belooft de Heere de Bye, dat hy sal procureren, dat alle de dingen in dit instrument begreepen, ende wat voorts op dese sake dienende veraccordeert is, tusschen de voorsz. Heeren Procuraters van de voorsz Heeren Staten Generaal aen de eene zyde, ende de Ed. Heere Christianus Schroder Gedeputeerde van de Stadt Dantzich aen d'andre zyde, soo haest mogelijck is, geapprobeert eñ geratificeert sullen worden. Actum den 10 July 1656.

Den Ceurvorst van Brandenburgh en den Coning van Sweden lagen nu noch aen de Riviere de Buck / hebbende een Brug over de Wijsel geslagen/ op dat sy beyde tot elckanderen souden komen/ doch wiert deselde verscheyden malen gebroken / alsoo de Polen te Warzou veel gekapte Boomen de Wijsel hadden af laten drijven / en soo op de Sweedse Brugge aen setten: Dese Legers hier/ en de Polen by Warzou leggende/ had den Ceurvorst van Brandenborg den volgenden Brief aen de Poolse Majest. uyt Coningsberghen geschreven al eer hy in't Leger quam.

Doorluchtige, Grootmachtige Koningh, Heer Oom, en Swager oock Hooghge-eerde Broeder.

Wy hadden wel een anderen toe-stant gewenscht/ en dat in de Provincien en Heerlijckheden in Polen geringher toe-vallen waren overkomen / dan den uytgangh der saken heeft bewesen dat Godt door de Sonden vertoorent / noch niet versoendt en sy: Onderwijl hebben wy al wat in ons vermoghen is gedaen/ en niet gemancqueert al wat wy tot Vrede en op-houden van bloet vergietende Wapenen dienstelijck te zijn geacht hebben: 't Selve is oock te vergheefs geweest/ want den Oorlog en 't gevaer is van dag tot dag toe genomen/ sulcks dat wy en onse Heerlijckheden in onsekerheyt sweefden/ ons Hertogdom Pruyssen als omcingelt zijnde / staende ons 't uytterste gevaer boven 't hooft/ ingevalle wy dat door rijpen rade niet af gekeert hadden. Wy zijn noyt tot den Oorloch geneygt geweest/ ons gemoet heeft oock een gruwel en afschrick van bloetvergieten/ nergens meer dan na rust en Vrede wenschende/ hebben getracht om 'tselve sonder Wapenen te bekomen. Als wy dan d'oorsaken selfs en den gemeenen toestant wat nauwer insien / zijnde 't voornaemste onse en onser Onderdanẽ welvaert te betrachtẽ/ so zijn wy met groot gevaer allenthalven omringt/ en hebben by dese onrustighen en twijffelachtige toestant geen anderen wegh om Vrede te krijgen te gemoet gesien/ als dat wy niet alleen de gemaeckte Vrede mette Sweedtse Majest. (welcken wy in dringende noot/ wanneer wy van u Coninckl. Majest. verlaten / en van de Poolen selfs bestreden wierden/ hebben in gegaen) volstandig te houden / maer oock ons metten selven Coninckl. Maj. [alvoorens

wijl niet alleen het stadigh gerucht / maer oock u Coningl. Maj. door Gene. Carnetsky schriftelijck verleende Mandate / als oock anderen by ons geintercipieerde schrijvens ons en onse Landen niet anders dan Vijantschap aen kundigende/] te vaster verbinden mochten. 't Welck wy dan oock / schoon het in't werck is gestelt u Coningl. Maj. hier door hebben te kennen te geven hebben geacht: Ende met een den selven te gelijck te versekeren/ dat wy tot bevorderingh van Vrede een ernstige meyninge hebben/ en het niet daer by sullen laten blyven/ wat tot soo heylsame werck soude mogen dienstigh wesen/wanneer u Coningl. Maje. in der daet betoonen dat hy daer oock alsoo insgelijcks toe gesint sy/ en sich aen geleghen laet zijn/meer als aen de onsekerheyt der Wapenen/etc. V. E. Coningl. Maje. wenschen wy voorts goede gesontheyt. Gegeven op ons Slot te Coningsbergen den 1. July 1656.

Fredrich Wilhelm, Ceurvorst.

Daer op heeft de Koningh van Polen de volgende Brief aen den Ceurvorst gesonden:

Iohannes Casimijrus aen den Doorluchtige Vorst, Heer Fredrick Wilhelm, Marck-Grave tot Brandenborgh, Rijcks Camerling van 't H. Rooms Rijck, en Ceurvorst, Hertog te Maegdenburg, in Pruysen, Gulick, Cleef, Berg, Stetin, Pomeren, Cassuben en Wenden, Crossen en Carnou, Burg-graef te Norimbergh, Vorst te Halberstat en Minden, Graef van der Marck en Ravensbergh, Heere van Ravesteyn, &c. Oom ende Swager, oock onsen seer geliefden Broeder.

GEluckige welvaert en alles hoogen toestant Doorl. Vorst Heer Oom en Swagher / als onse seer geliefden Broeder/ yder die welbesint en by goede verstande is heeft ons niet dan met roem na seggen komen dat wy 't Verbont waer door 't Hertogdom Pruyssen mette Republick Polen vast verknocht is/ te behouden wy ons altoos aen gelegen hebben laten zijn. Te meer wy ons verwonderen en bedroeven dat u Doorl. om gheene oorsaecks wille van een Vasal en trouwen Vrund ons en des Croons Vijandt zijt ghewoorden: 't Welck wy by gemeene geruchten niet hebben willen aen nemen/ oock niet gedacht/ als een geheel andre meeninge van u Doorl. hebbende/ en daerom tot noch toe deels met schrijvens en deels met Afgesanten doen versoecken dat u Ceurv. Doorl. by zijne/ die ons en onse Coningrijcke geswooren trouwe meer als eenige andere ofte ongewisse hope souden in acht nemen/ en de voorgaende stant in Pruyssen door onstantvastige gemoets beweginge en vluchtige raetslagen niet verruckt sou moghen werden. Dan daer en heeft geen middel noch wech bedacht konnen werdē daer door gy tot de trouwe erinneringen uwer verstopte Ooren hadden mogen geopent worden/ alsoo dat drie van onse Afgesanten oock geen schriftelijcke Antwoorde waerdigh zijn geacht/ en de vierde heeftmen zijn Credentialen naulijcks aen genomen. Van dese verkeerde actien is eyndelijck daer toe gekomen/ dat u Ceurv. Doorl. uyt Coningsbergen van den 1. July aen ons heeft gesonden/ hoe dat gy met u Armee sich mette Sweden had geconjungeert: Wat soude ons meer als dese onbehoorlijckheden so wel Goddelijcke als Weereltlijcke Rechten ons bewegen; ofte wat hebben wy meer voor middel ter hant te nemen als dat wy voor God en de Werelt dese gebroke trouwe tot getuyghen roepen; want wy zijn in't geringste niet bewust 'tgeen u Doorl. tegen ons en de Republijck van Polen sout met reden moghen in brenghen. Het Poolse Leger welck de schade van de voorgaende Winter toe gereeckent wert/ is niet ons doen geweest: Ende waerlijck wy hebben ons in alles niet als een Prins maer als een Vader getoont/ soo met overredingen / met langmoet/ ja met bidden. Van ons en den wel-gebooren Carnetsky/ Kiovischen Castellan geintercipieert schrijvens, verklaeren wy voor de gantse Werelt/ dattet een privaet schrijven is geweest/ en niet Vijantlijcks begreep/ veel eer hebben wy Carnetsky als hy in Pruysen meer genadert was / sich van daer te erhouden/ zijn Armee van daer te vervoeren/ aen bevolen. Dat Godt de Heere over ons vertoornt en de straffe der sonden noch niet versoent zijn/ moeten wy desgelijcks met eerbiedigheyt tegens de Goddelijcke Majestt. bekennen. 't Is evenwel niet ghenoech dat u Doorl. op de Sweedtsche zijde verballen en alsoo tegen ons als u over-Heeren en tegen de Croon Polen aen gevangen hebt te rebelleren. Ende voorwaer niemant die onpartijdig en by verstant is sal geloven dat sulcke Acten tot nederlegging der bloedige Wapenen (gelijck

u schrijven

u schrijven inhout) en tot wederbrengen der Vrede aen gestelt zy: Sekerlijck het is te vergeefs dat u Doorl. hem met eenen eervergeten vredens naem bekleet en daer mede speelt: Ende indien u begeerte meer tot Vrede als tot Krijg ware geweest/ gy mocht u Armee in Pruyssen gehouden hebben. Hoe konnen wy van soo een welcke in't Rijck tegens zijn Overicheyt ingheVallen/ en die sich beroemt met de Vijanden vaster verbonden te zijn/ en die oock te gelijck zijn persoon aen de selve verpant heeft/ een verlangen van Vrede toe voegen: Uwe Doorl. dreyght ons swaer mette onsekere en twyffelachtigheydt der Wapenen/ maer de Vijant en heeft oock sulcken macht niet/ dat hy soude mogen geseyt werden vry te zijn van een vallende Fortuyne. Oewijl door het schrijven van den gemeenen Staet en de Onderdanen/ en oock gy u eygen welvaren voorstelt/ soo ware het een lichter wegh en middel geweest dat gy op verse aenwijsinge u Doorl. de sake wat nouwer bedocht had/ waer door men sich uyt dit groot onheyl en by dese onsekere oproerighe toestant 't Hertogdom Pruysen in Vrede had konnen behouden: Te weten door en voor ons in gerechtigheydt en trouwe vast te staen/ oft indien het u en uwe Onderdanen niet gevoechlijck achten mochten/ te rugh gaen/ en op de Pruysse grensen den uytgangh af te wachten: En hier door had u Doorl. u staet allerbest beschutten konnen. De Trou kon niet gebroken werden daer niet te gelijck alle Verbonten geabandonneert en de Staet om gekeert wierden: Wyders met wat voor een koenheydt u Doorl. de gehouden conjunctie mette Sweden ons aen te dienen gacht hebt/ also even op deselve maniere/ doch evenwel met recht en in gevoechlijcker maniere doen wy u te weten dat gy binnen drie dagen u uyt onse Coningrijck mette gantse Armade sult weg geven: En indien sy na de voorsz. daghen op des Vijants sijde hun bevinden/ soo verklaren wy van alle Verbontē vry en los te zijn/ en also u Doorl. zijne Wapenen midden in ons Coningrijck hebt gevoert/ als tegen ons/ en tegen onsen wille/ soo sal dat een exempel zijn dat uwe onderhebbende Landen 'tselve sullen hebben te verwachten/ en de tegenwoordige en toe komende tijt sal oordelen dat alle onheyls begin en voortgangh van uwe Doorl. gesprooten sy: Welcke wy een beter sin en goe gesontheydt van God toe wenschen. Gegheven in Warzouw den 25. July 1656. In onses Coninckrycks Poolen het achtste/ en van Sweden het negende Jaer.

Uwe Doorl. goede Swager en Broeder JOHAN CASIMIR Koningh.

Ende op die selve tijt heeft gemelte Ceurvorst aen de Staten Generael tot zijn verontschuldiging waer mede de Polen hem betichtē desen Brief geschreven:

Onse Vrientlijcke groetenis, &c. Hooge Mogende Heeren, bysondere lieve Vrienden ende Naebuyren.

Oft wel de geduyrige sorge/ die wy ten allen tijden gedragen hebben/ om het Poolse Rijck weder om in ruste te verhelpen/ publijck ende ygheliick een bekent is/ ende voornamentlijck U Ho. Mo. die daer van konnen oordelen/ soo wel uyt de besendinge/ die wy tot de Lubeckse Tractaten hebben gedaen/ als mede dat wy onse op dese tijt niet hoogers hebben laten aen gelegen zijn/ als de bevorderinghe van soo salutairen desseyn: Soo hebben wy echter geacht noodigh te wesen/ om dat de hooge noodt en de beschermminge onses Staets ons heeft verobligeert/ naerdere verbintenis met Zyn Majest. van Sweden in te gaen/ ende u Ho. Mo. van alles naerdere ende particulierder informatie te geven; Ende over sulcks is het/ na dat wy alreedts voor eenighe Jaren den dissolaten toestant des Poolschen Rijcks hebben aen gesien/ ende betracht/ hoe dat het selve van soo veele machtige Vyanden beoorlooght/ de manschap daer in vermindert/ andere middelen om den Crijch te voeren geconsumeert/ de Standen soo wel onder hun als met het hooft in schadelijcke ende seer dangereuse oneenicheden vervallen waren; Mitsgaders dat aen de Sweetse zyde alreets publijcquelijck gesustineert wierde/ dat den stilstant van Wapenen/ die sonder dat seer ten eynde liep/ van de Poolen tot verscheyde malen ghebroocken/ ende oversulcks niet anders te verwachten was/ als een openbaren Oorlogh/ tusschen beyde Croonen/ of dat deselve mochten overtrocken ende verheert werden door andere vreemde Natien/ die alreedts soodanige Progressen hadden ghedaen/ dat naer menschelijck oordeel/ deselve by aldien zy door de Sweedtsche Wapenen niet waren gestuyt geweest/ noch wyder om sich getast ende tot het grootste nadeel van Christenheyt/ alles ten vollen souden hebben mogen subjugeren: Dat wy daerom soo wel voor ons eygen interesse/ als oock ten opsichte/ dat wy oordelen van onse plicht te zijn/ sorghe te dragen voor het restablissement van de Vrede/ ende dat gheen meerder Christen bloet/ twelck sonder dat ver-

mits de Cosackische ende andere Oorlogen al te seer geschiet was/mochte vergroot werden/alle moge-
lijcke devoiren hebben aen gewent / niet minder by zijn Maj. van Polen/ als de Republijck selve / om
alle swaricheden voor te komen/ stellende deselve voor ogen de evidente periculen/ ende de onverinydelijc-
ke verstoringe van het Rijck/mitsgaders de middelen ende wegen om sodanigen onheyl voor te komen/
radende met eenen uyt een getrou gemoet / met presentatie van onse mediatie / dat het diende / met de
Cosacken/ dewelcke geduyrigh van d'eene ende d'andere die de Vreede hatende / wierden op gemaeckt/
een bestandige Vrede te treffen ende te besluyten : Dan het sy dat van de selve Croone die maligna fa-
ta zijn onoverwinnelijck geweest/ ofte datmen hem andersints tegens soo veele trouhertige ende wel-
gemeende waerschouwinge met opset heeft verhart; so hebben wy tot ons groot leetwesen ende becom-
meringe geen gehoor gevonden / maer in teghendeel allerhande differentie ende mistrouwen moeten be-
speuren. Tis waer/ dit alles waer capabel geweest/ om ons tot andere ende sulcke resolutien te bewe-
gen/ dat wy by soodanigen irresolutien van 't Rijck maer hadden gesocht ons eygen Staet gevaer ende
onse Landen uyt het ontvonckende vier des verderfs door bequame middelen te redderen / hebbende
daer toe in den beginne betere gelegentheden in handen gehad als nu laest : Wy bekennen mede/ inboe-
gen het notoir is/ dat de harde proceduyren / diemen teghens ons ende onse Hoochl. Voorouders dick-
wils gepleegt heeft/ tegens soo veele heldere verdragingen/ ja gelijck als om te vertoonen/ datmen sich
hadde voor genomen / ons van Landen ende Luyden t'eenemael te verdringen/ waer van ter gelegener
tijt naerder informatie volgen sal/ ons geene reden hadden gegeven/ dat wy by sodanig desperacten ende
verlaten toestant in Polen/ ons welvaren te vergeefs hasarderen/ ende neffens hun ons oock in perijc-
kel van uyterste ruyne souden gaen precipiteren/ sonderlick / nademael sulcks mede niet geschieden kon-
de/sonder te vervallen met een Coninck / met dewelcke wy ons veel eerder verbonden vonde Vrede en
vrientschap te onderhouden/ ten opsichte van bloet/ nabuyrschap / goede intelligentie ende andere hooge
ende considerabele respecten ; soo hebben wy die ongeacht van noch liever alles willen wagen ten dien-
ste vande Croon Polen/ als ons / ghelijck als overgeven aen eenich nadeelich oordeel van yemant an-
ders : Ende zijn oversulckx met onse Armee / die wy met groote kosten ende beswaernissen van onse
Landen ten dien eynde hadden op de beene gebracht / niet alleen in Polen gegaen/ maer hebben den Co-
ninck alvorens oock van onse oprechte ende wel meynende intentie verwitticht/versoeckende zijn Maj.
tot alle prompte assistentie ende hulpe; dan in plaetse / datmen ons in soo loffelijcken voornemen hadde
hooren by te springhen ende bevorderlick te zijn / soo hebben wy met de grootste consternatie moeten
ervaren/ ja met ons ooghen aenschouwen / immers niet sonder merckelijcke schaden gevoelen/ datmen
ons veel eerder in ons desseyn is hinderlijck geweest/ ende datmen getracht heeft ons Cryghs-volck te
ruyneren / werdende de Soldaten heen en weer doot gesmeten / ende niet anders gesocht als sich selve
te verrijcken/ door dien men voor de hulpe/ soo veel gelt van ons heeft geeyst/ als ware het hare/ niet het
gemeene / maer puyr ende alleen ons werck geweest / ofte dat wy de Croone met geldt hadden aen ons
behooren te koopen/ van 't welcke gelt sy dan oock wel een deel uyt onse Landen hebben genoten / maer
om daer mede door te gaen : Dan 'tis waer/ dat wy nochtans zijn eyndelijcke wel met eenige tot een ac-
coort gekomen/ maer is ons van de ghedane beloften het weynighste gehouden/ ende in allen deelen soo
mistrouwens betoont geworden/ dat het ons onmogelijck is gevallen met hun yets vruchtbaerlijcks
uyt te rechten; ende bevindende also soodanighe fundament / waer op wy anders ons desseyn gegront-
vest hadden/ so lubricq ende onseker ; soo hebben wy eyntelijck niet anders sien of van 't geheele werck
oordeelen konnen/ als dat niemant op het algemeene welvaren/ maer yegelijck een op zijn particulier en
conservatie reflecteerde. Alsoo het nu noch verder daer toe quam dat den Coninck ende een gedeelte
der Senatoren het Rijck verlieten/ sonder ons de minste kennis te geven datmen sich in eenich postuyr
van defencie soude hebben te stellen: Een deel van de selve Senatoren haer begevende onder de Protec-
tie van de Sweden/ met schriftelijck versoeck/ dat wy haer exempel wilden volgen; Het gantse Heyr
Quartianers onder 't Beleyt der voornaemste Poolse Heeren hun voor den Sweedsche Koningh niet
alleen verklarende/ maer oock onse Landen overvallende/ om door ongehoorde Roverijen / moorden/
Branden/ en ander onchristelijck gewelt/ ons al te gevoelijck te doen begrijpen nadien 't Pools Rijck
van zijn Hooft ontbloot was/ dat wy den selven weg (N. b.) die sy en andere Leden der Kroon had-
den ingegaen/ mede wilden goet vinden/ en alleen door dese oppositie niet veroorsaken dattet Landt tot
verder verderf en ruyne geexposeert wierde : Boven/ dat onse Stenden ons op 't beweeglijckste ver-
sochten/ dat wy in so sorgelijcken occasie/ daer geen Coning in 't Rijck / en geen Rijck in den Koning en
was, staende de uyterste ruyne des Lands en desselfs onweerdeerlijcke schade yegelijck een voor ogen/
ons wilden over de conditien van Vrede/by zijn Maj. aen geboden ende de Standen gecommuniceert/
met den Coninck van Sweden vergelijcken / ende mits desen haer luydens tot eenighe Vrede ende
ruste verhelpen : Soo ist dat wy de hant Godes ende de nootsakelijckheyt niet langer hebben mogen

obinnteren/ maer hebben geraden gevonden/ na dat wy ons beste voor de Croon Polen so getrouwelijck hadden gedaen / ende van haer selve in ons voornemen meer belet als geholpen / ende over sulcks/ het Rijck van hem selve was geabandonneert geworden/ ons op sodanigen voet / als wy V Ho. Mo. voor desen getrouwelijck hebben laten communiceren / met zijn M. oj. te vergelijcken / ende pacta perpetua op te rechten. Hoewel wy nu in onse conscientie ons genoegsaem versekert vinden/ dat wy niet anders als geschiet is/ hebben vervaren/ nochte onse getrouwe Standen ende Onderdanen/ welckers heyl en welvaert ons van God op't hoogste is aen bevolen/ door geen ander middel als door dier gelijcke transactie voor de uytterste ruyne ende haren gantschelijcken ondergang hadden konnen beschermen: Hebben wy dien aengaende/ oock by oordeel van alle onpartydighe genoegsame by val gekregen / zijnde ons van diversche Potentaten in ende buyten het Rijck daer over wel hartelijck gheluck ghewenscht / sulcks dat wy vertrout hadden dat zijn Maj. van Polen soude niet minder alle 't selve ter harten genomen/ ende ons die wy andersints oock met den Poolsen Oorloch weyniger als niets te doen hadden / by sodanige opgerechte pacta ende verdraghen / ongemoeyt hebben gelaten/ gelijck wy dan goede ende seeckere naricht hebben/ dat deselve in den beginne hebben moeten bekennen/ dat wy het onse gedaen/ eñ dit niet veranderen konnen/ sonderlick geconsidereert zijnde / dat wy ons van dien tydt af gantsch neutrael gehouden / ende niet weynig moeyte gedaen hebben / om alles tot een goede ende bestandige Vrede te bemiddelen / hebbende ondertusschen veele van de Poolen ende onder deselve verscheyden voorname Senatoren ende Ministers / de welcke tot ons haer toevlucht hadden genomen / vriendelijck geprotegeert/ ende met alle goethevt ende genade bejegent/ sulcks dat oock niemant in ons gebiedt het geringste leet/ immers niet met onse kennis/ is wedervaren / ende als een diergelijcke gebeurde / wy het selve met rigoureuse straffe exemplaerlijck hebben geresenteert : Soo hebben wy doch een tijt lang herwaerts met verwondinge moeten vernemen/ dat de meergemelte pacta aen de zyde van Polen na dat sy meenden wederom tot eenige krachten ende vermoghen gekomen te zijn/ so qualijck zyn uyt geduyt/ dat sy deselve over al voor een defecte ende afval hebben uyt gekreten/ ende ons door harde bevzeyginge aen gemaent / wederom daer van af stant te doen / trachtende onse Onderdanen / alhoewel wy ons van der selver bestendige getrouwichevt meer als genoegsaem versekert houden / van ons af te trecken / gelijck sy onse Officiers met geheele Troupen hebben gedebaucheert / en over sulcks om in't kort te seggen / in der daet ons voor Vyant gaen verklaren/ in voeghen wy het selve niet alleen uyt de ordres gheghevén aen den Generael Carnetzky / maer oock uyt verscheyde andere geintercipieerde brieven klaerlijck hebben gesien; Ende alhoewel wy dien aengaende tot diverse reyse alreets zyn gewaerschout / ende de selve waerschouwinge billijck souden hebben gegeven/ om dat wel gemerckt hebben / dat die Poolsche Ministers / die onder onse Protectie leefden / gestadigh heymelijcke correspondentien / waer van sy nochtans by seer zware reversen hadden belooft hun t'onthouden / onderhielden/ ten langhen lesten contra datam fidem sodanig zijn ontweken/ dat daer mede ons Cheurvorstelijck woort/ 't welck wy voor hun aen zijn Majest. van Sweden hadden ghegeven/ niet weynich is ghekrenckt ghewoorden/ soo hadden wy ons doch noyt konnen inbeelden/ datmen tegens die geene / die haer in geenen deele hadde beledight in sulcker voegen soude hebben willen aengaen / ende over sulcks / dat men ons gantsonverschuldelijse vijantlijck soude hebben willen tracteren; Wy houdent oock voor als noch daer voor/ dat Syne Maiesteyt van Polen noyt dan door eenige bedriegelijcke persuasien/ de welcke van langer hant alreets hebben eenige appetijt tot onse Landen van sich gegeven/ daer toe soude resolveren.

Dan nadien in onse Landen van Pomeren/ die sonder dat / metten Poolsen Oorlogh geen ghemeynschap hebben/ eñ in allen gevalle hunne beschermingе van 't Ryck en den Creyts hebben te verwachten/ den aenvang van sodanige hostiliteyten wierde gemaeckt/ vermidts de Poolse Armee daer in viel/ schrickelijck te werck ging/ eenige van Adel verbrande/ ende buyten twijffel soude volgens hare gedane communicatie hebben verder gegaen/ by soo verre niet eensdeels Sweedtse/ eensdeels onse Troupen daer toe gekomen/ ende haer geobligeert hadden van daer te retireren : Werdende over al nu openbaerlijck geseyt dat sy al die geenen / die eenighe gemeenschap met Sweden hebben / ende haer niet voor der selver openbare Vijanden verklaerden / met Moort / Vier ende Sweert wilden vervolgen / zijnde de selve dreyginghe alreets oock aen allen plaetsen / daer sy haer meester van hebben gemaeckt / seer onbarmhertigh ende wredelijck te werck gestelt/ gelijck daer van konnen getuygen de grouwelijcke moorderijen die sy ter Lisse en andere meer plaetsen sodanigh hebben gepleecht tegen onschuldige Borgers/ Predikanten/ ja tegens jonge onnosele Kinderen/ dat diergheliјcke in geene Historien gelesen / ende het Exempel oock van de alderbarbarische Natien / wert gedesteert/ te gezwijghen / dat uyt de solemneele beloften/ de welcke den Coning van Polen neffens zijne Senatoren onlangs heeft gedaen/ genoegsaem is blijckende hoedanig in het Poolse Ryck / waer onder nochtans een groot gedeelte van Evangelische Inwoonders gehoren ; de Roomsche Religie sal werden voort geplant en gepropageert.

Ende also ons dienvolgens geen ding met meerder apparentie te vermoeden stont/ als dat ons / onse

Landen

Landen ende getrouwe Onderdanen / so haest Polen soude de overhant gekregen hebben/ diergelijcke vervolginghe / moorden / branden ende andere/ by hunlieden gewoonlijcke wreetheden/ souden werden toe gepast / tot een loon voor so veele weldaden ende goede diensten / die wy de Croon ten allen tijden hebben bewesen / sulckx dat wy daer en tegens geen andere middelen wisten te employeren / als die ons God heeft verleent/ tot bescherminge van onse Onderdanen. So hebben wy eyntelijck sodanighe irreparabele extremiteyten niet langer derven inwachten / maer hebben in Godes Name / onse Landen ende so veele onnosele Sielen te redderen ende de Vrede die te eerder te helpen procureren / ons tot de Wapenen gekeert/ ende deselve met zijn Coninckl. Maj. van Sweden tot bereyckingh van sodanigen oogmerck geconjungeert / niet twijffelende ofte de Heere onse Godt sal seghen geven tot ons voornemen/ op dat over sulckx de lieve Vrede gerestabileert/ onse bezwaerde Onderdanen tot ruste geholpen/ ende een eynde van bloet vergieten/ metten eersten moghe gemaeckt werden. Aldewylen nu u Ho. Mo. uyt het voorgaende genoegsaem hebben gesien / hoe ende in wat voegen wy tot sodanigen nootweer en werck van defencie zijn gedrongen geworden; so konnen wy niet twijffelen / ofte u Ho. Mo. sullen ons in kas van noot uyt krachte ende in gevolge van 't Tractaet van Alliantie/ die wy onsdeels verder ten allen tijden genegen zijn behoorlijck naer te komen/ met raedt en daet assisteren/ ende ons interesse by alle gelegentheden seconderen/ by de teghenwoordighe constitutien van saken haer in sulcker voegen zedragen/ als wy het selve van u Ho. Mo. als onse Bont genoten/ oude Vrienden ende Nabuyren/ met een vast vertrouwen billijck verwachten. Actum in onse Residentie Stadt Koningsbergen in Pruyssen/ den 6. July 1656.

Gedachten Heer Ceurvorst voegde sich den 28. July by Novodword mettet 't Sweedts Legher / doen wiert tot een Velt teken stroo genomen/ het woort was God met ons / en trocken over de Rivier de Buck/ na Warzou/ halver weeg quam een Trompetter mette bovenstaende Brief van den Coningh van Poolen aen den Ceurvorst: Doch om datte Brief soo spijtich was / apparent om dat daeghs te voren noch 20000. Tartaren by de Poolen gekomen waren / soo hieldense den Poolse Trompetter by hun / en quamen savonts aen de Poolse voortroupen/ dadelijck wiert den Vrijheer Spar met eenige Sweeds en Brandenborgse brigaden voor uyt gesonden/ en 'theele Leger in Battalie gestelt. De Poolen dit siende / begosten lustigh te Canoneren / en schooten den Obersten Kannenbergh / en eenen Seigler een Schots Oversten te Paerde doot : 's Nachts hieltmen krijchsraet/ en 't Kanon geplant hebbende/ trock 't Sweeds leger in Battalie metten uchtent op de Poolen aen: Toen stont de Coningin van Poolen aen de Brugge van de Wijssel haer Volck courageerende: De Poolen hadden op een hooghe schantse sommighe Stucken/ daerse groote schade onder de Sweden mede deden : De Sweden die schants meynende te bestormen/ quamen de Tartaren haer van achteren bespringhen / doodende veele met haer Pijlen/ en den Heer Ceurvorst stont selfs in groot ghevaer : Boven dien vielen de Quartianen / en de Poolen noch elck met een groote furie op de Sweden aen/ en doen noch twee mael de Poolen/ alle 'twelcke de voorsz. Polen /

len buyten haer Retrenchementen met een groote furie deden: Den Coningh van Sweeden siende dat hy dus de Poolen niet en konde beschaedighen / toogh door een Bosch / ende quam aen een Heyde/ die ter zyden af lag: Hier vielen de Tartaren strack op upt/soo datte Sweden haer als een Bos in mosten houden/of raeckten ter neder: De Tartaren vielen oock eens van achteren in: Totten vier en vijf uren na Noen quam 't Sweeds Leger dicht aen de Poolse wercken/ de Poolen dat siende / traden oock upt haer voordeel / ende met een kloecke resolutie/vielen met een gruwelijck geschreeu op de Sweden aen: Hier stonden de Sweden verbaest / want zy waren omringht van meer als 180000. Poolen/Tartaren/ en andere Natien/ het hagelden van Pijlen / en Kogels: De Hussaren met Lancien ghewapent / renden seer fel op de Guarde van den Coning van Sweden/ brekende door de gheleden: Hier wiert den Coningh van Sweden selfs met een Lancie van de Hussaren onder den rechter arm door zijn Kleet gestoken; en ten ware hy de voorsz. Lancie met zijn Rapier gepareert hadde / de loop was op zijn Maj. aen gelept: Hier naer quamen de Tartaren en Quartianen: En aen de kant van den Ceurvorst en over al bleven de Poolen pal staen / vechtende langh seer dubieus/ en couragieuselijck/en hier was den Ceurvorst seer na gevelt/ want hy was gesien en alreede op hem gelost/ maer wonderlijck bewaert: Een ander gedeelte bevocht het overig gros de Sweden: En de Tartaren in't generael vlogen rontsom als furien: En dit totten avont alsoo durende / waren de Sweden niet weynigh beschadicht: De Polen trocken met triomfe weder in haer wercken: Alsoose de Generael Kannenbergh op de vlucht sloegen/ en hy selfs door zijn Dije/ en zijn Paert met een Valckonet Kogel doot schietende/ sulcks datte Poolen toen een groote Victorie op de Sweden hadden bevochten: Doch snachts brachten zy de voornaemste Artillerije wegh/ latende eenige ysere stucken op sommige puncten / daerse de Sweden soo lang mede gaende hielden / tot datte Poolen met 12. van de beste stucken met gemack over de Brugh marcheerden/ ende na datse den Coning van Sweden selfs die haer met sommige Benden meynden te vervolgen/ vroom ghestupt hadden / braken zy ettelijcke plancken van de Brug/ en de rest in brant stekende / mosten de Sweden hier door in hun oude Legher blijven/also sy hadden gesien en ondervonden datte Polen geen Gesellen waren om te verrassen/

en (als even geſeyt is) de Sweedtſche Koningh door haer omtrent de voorſz. Brugge met verlies van 600. der zijne was geſtupt/ende oock tot aen de Kemper-heyde te ruch gejaegt / daer veel Heggen en Kreupel-bos is/ door en langſt 'twelcke de Sweedſe Maieſt. weder by de ſijne quam. De Polen even wel/ verlieten Warſſow / meeſt om de ſterfte en ſtanck der doode Lichamen daer binnen: Sy bleven hier ſommige dagen in 't open velt/ ſonder dat de Sweden hun dorſten by-komen: En na datſe alles wat dragens waerdigh was uyt Warſſaw hadden gelicht/[oock den Secr. Eſken/maer Oxenſterns Neef was te kranck] zijn ſy Poolen in getrocken. De Magiſtraet quam daer op haer dienſt aen de Sweden bieden / (ſleutelen hadden ſy niet/ dewijl ſy Poortloos waren/) doch wilden niemant om den vreeſſelijcken ſtanck daer binnen/alleen trocken ſommige Brandenburgſe Soldaten in Praeg/d'overſijde van Warſſow. De Sweden bedanckten hun dit ſlaen niet/ mits hier ſlagen en geen buyt viel/ de weynige Yſere ſtucken op eenige puncten / waren haer roof / ſulcks dat vele Brandenborgers door liepen/ die 't verwijten der Sweden dagelijcks moſten hooren / dat ſy beter betaelt wierden/ en meerder gelt ontfongen als de Sweden : Behalvens noch/ dat door de vuylicheyt en ſtanck in Warſſow/ de ſterfte/ Ro-loop en Peſt in 't Sweden Leger ontſtack/ de Ruyters Paerden ſtorven als geſlagen/ſelfs terwijl de berijders daer op ſaten : Van hier brachten de Sweden de Peſt binnen ‡ Thoren en Elbing/ſonder dat die bedroefde ſieckte in Pruyſſen ergens als te Coningſbergen (daer den Keurvorſt van Brandenburgh was/ doch om dieſwil die ſtadt verliet) regneerde : Thooren ſtorf byna gants uyt/ en mits 't gebreck aen Backers ende Brouwers / die neffens al de Docters ende Medici wegh-ſtorven / en hunne Huyſen toe-geſpijckert ſtonden/ volgden gebreck en Honger : Te Elbing daer 't Sweedſe Hof was/ en ſeer ſcherp t'inkomen (voor die van Tooren en Warſſow quamen) was verboden / begoſt de Peſt

‡ Dit ſyn de Steden die hare wettige Koningh afghevallen, en de Sweden ingehaelt hebben; Waer door Pruyſſen en oock zy ſelfs geruyneert ſyn, hare Ingezetenen verdorven, en de gantſe Weereldt haer voor trouloos heeft doen kennen.

HOMER. *Non proſpere ſuccedunt mala opera, aſſequitur etiam tardus velocem.*

de Pest oock seer t'ontsteecken / sulcks / dat vele weg-storven / en de Sweedse Ministers (om lucht te scheppen) die stadt verlieten.

Crakow bleef onderwijl door de Poolse Boeren geblockeert/dan eenmael te slof op-passende / wierden door 't Sweedts guarnisoen lustich afgesmeert/ en soo beschadigt / datte Poolen (die op die tijdt dronckent waren) vele het weder opstaen vergaten / en de overgebleven verschrickt/ in langh niet weder quaemen: Weder om/raeckten de Warssouse Bisschop daer voor/ en besloot het Sweedts guarnisoen soo nauw/ dat den gantsche Somer hun 't uytloopen verboden was/ wordende in de Roozenschuyr van Europa selfs met Honghet aengetast/ de welcke sy so onrechtvaerdigh met hun Wapentuygh hadden besprongen.

Desgelijcs oock geraecken de vroomste Officiers en Benden van de Sweden op and're plaetsen van Poolen in 't onderspit / (alle vry sekere tekenen van een langduyrigen Oorloch) gelijck voor het vaste Slot Lantskronoka / op een seer hoogen Berg geleghen / want den Poolse Heer Zebredowsky Miecznijck koroni (wiens goederē daer meest rontsom leggen) sont aen den Sweedse Commandant daer in een schoon Turcks Paert/met versoeck/ dat hy zijne goederen wilde verschoonen/ en indien hy welgevallen in dat Paert had/men soude hem voor gelt aen meer diergelijcke konnen helpen: Den Sweedse Commandant nam dit Paert in danck aen / en versocht oock d'and're te mogen sien/ dan also op 't Slot daer toe geen gelegentheyt en was/ wilde hy die op 't vlack sien berijden / dies gaet hy met eenige Officiers en soldaten van 't slot na de stal/ sijnde een weynigh vande Brugh af-geleghen: Als hy nu den Paerde-loop soude besien / sijn uyt 't Gebergte 30 Poolse Ruyters ghekomen/ die hem overvielen/ doch hy (hebbende hooren seggen datte Polen maer wintbrekers en geen krijgs-luy waren) wou hem verweeren / maer wort gesabelt/ toch niet doot als al d'andre / sleepten hem met een houw in de Kop gevangen weg/ en beklommen 't Slot / dat sy beneffens al d'andere sterckten van de sweden suyverden/ sonder yemand van de selve in't leven te laten / also sy de selve eenhellich in Polen den doot gesworen hadden.

Euripid: Declinat & fortuna similiter ut flatus ventorum.

De Koningl: Majesteyt van Denemarcken heeft in desen tydt zijn Outste Soon in 't Coninghrijck Noorweghen laten huldighen/ op dat daer door d'oude Coustuymen onderhouden/ en de successie der Croon soude vast gestelt worden; Na dat nu alles wel/ en met vreughden af-gheloopen was/ heeft den Koningh met een Vaderlijcke blijtschap desen Brief aen hare Ho. Mo. (als sijne Oude en vertrouste Bontghenooten) afghesonden:

WY FREDRICK de Derde, van Godts genade tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen Coning, Hertoge tot Sleswyck, Holsteyn, Stormarn en der Ditmarsen, Grave tot Oldenborgh, en Delmerhorst: Hooge ende Mogende Heeren STATEN GENERAEL, Bysondere goede Vrunden ende Geallieerde Nabuyren: Wy stellen buyten twijffel of sullen als noch in versche ghedachtenisse houden, hoe dat Wy aen de selve in 't voorleden Jaer vrund-nabuyrlycken hebben genotificeert, dat door zonderbare directie van den Alderhooghsten ende Doorluchtighen Vorst, onsen vrundelycken seer Beminden Soon Heer CHRISTIAEN, tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotthen, Prinçe Hertogh van Sleswyck, Holsteyn, Stormarn, en der Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh en Delmerhorst, op eenparigh believen van alle des Rijckx Ingezetenen, de Huldinge solemneliter heeft ontsanghen: Wy hebben oock doenmaels uyt U Ho. Mo. ontfangene Antwoort en gratulatie der zelver sonderlinge gheneghentheyt, ende des wegen betonende blydtschap met alle danckbaerheydt vernomen: Weshalven Wy oock ten opsichte van de wel hergebrachte oprechte vruntdschap, niet hebben konnen na-laten vorders bekent te maken, hoe dat wy alhier in onsen Coningrijcke Noorweghen over weynich daghen geluckigh syn gearriveert, ende dat op gisteren aen de voorhoogstged. onsen Heere Soon den Prinçe alhier in onse Stadt Christiana, den Eed van Homage ende Huldinge van de Ridderschap ende Geestelycke, de Gedeputeerden uyt alle Steden, ende de gesamentlycke Ingesetenen van 't opgemelte onse Rijck Noorweghen, met behoorlycke solemniteyten, ende groote blijtschap ende geneghentheyt in Volckrijcke versaemelinghe met onderdanighste devotie publyckelyck is gepresteert geworden: Soo hebben Wy aen de selve dese onse van Godt verkreghene gheluckzaligheydt, mede willen deelachtigh maecken: Blijvende de Heeren met Vrundt-nabuyrlycke ende goeden wille gheneghen ende toe-gedaen. Op het Slot Aggerhuys, in 't Rijck Noorweghen den 24. July 1656.

Augustus 1656.

ENde op den 28 Augusti hebben de Gesanten van hare Ho. Mo. ende den hooghstgedachten Coningh in Denemarcken / een nieu Verbondt en mutuele Ligue Guarantie tot bescherming van Dansich / te Koppenhaven gemaeckt / luydende aldus:

ALsoo den Doorl. en Grootmachtigen Vorst en Heere *Fredrick de 3* tot Denemarcken, Norwegen, der Wenden en Gotthen Koningh: Ende de Ho. Mo. *Heeren Staten Generael der vereenighde Nederlanden*, ter handen nemende de violente proceduren, met de welcke de Navigatie en de Commercie op de Oost-Zee, ende zonderling op de Stadt ende Haven van Dantsich na jongst ontstane Oorlogen, tusschen de Kroonen Sweden ende Poolen in verscheyden manieren gekrenckt, geturbeert en benaut is gheworden, eñ met so gants bedenckelycke Desseynen door alderhande machinatien eñ openbaer gewelt die geene die de voorss. Oorloge aengevanghen hebben de voorsz. Stadt en Haven te oppresseren, en in haer macht te brengen: Om de groote ende seer rechtveerdighe redenen tot hanthoudinge van de Navigatie ende Commercien, ende tot conservatie van een stadt met de welcke de Croon Denemarcken, ende de Staet der Vereenigde Nederlanden van oudts seer goede Vrientschap, nabuyrschap ende correspondentie hebben gehad, geoordeelt hebben geobligeert te sijn om met toegenegentheydt te bejegenen de instantien ende versoecken by ende van weghen Borgermeesters ende Raedt van de voorsz stadt soo aen Hooghghedachte sijn Koninglijcke Majestt. als aen hare Ho. Mo. gedaen, om in tegenwoordige hare stadts ongelegentheyt geassisteert te worden: Ende dat dien volgens Hoogged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho Mo. met ghemeen concept hebben goet gevonden ende geresolveert, de voorsz stadt op sekere equitable conditien gesamentlijck te hulpe te komen, ende tot dien eynde niet alleen provisionelijck vast gestelt dat wegen Hooghged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho. Mo. serieuse devoiren sullen werden aen ghewent, op die gene, die de voorsz. stadt gemeynt schijnen te onderdrucken, daer van af te manen, als mede dat in de Tractaten so by d'Hoog ged. Syn Coningl. Maiestt. als by hare Ho. Mo. mette Croon Sweden ghesloten souden moghen worden, de voorss. Stadt zal moeten worden geincludeert: Maer daer en boven een Navale Macht gecomposeert uyt Schepen van Oorloghe, van Hoogh ged. Syn Coningl. Majesteyt en hare Ho Mo. sal worden geimployeert om de Navigatie op de voorss. Stadt eñ Haven vry en open te houden; Eñ dat meer Hoogh ged. Syn Coningl. Majestt. en hare Ho. Mo. voorsichtelyck hebben gedacht, dat om de Resolutien met meerder gemeyne gerechticheyt in 't werck te stellen, voornamelyck is vereyscht, dat daer op een bondige en vaste Guarantie tusschen Hoogst ged.

 Coningl.

Coningl. Majest. en hare Ho. Mo. werde opgerecht; So ist, dat Hoogst ged. Syne Coningl. Maiestr. van syn syde geauthoriseert ende gecommitteert heeft den Heere *Ioachim Gersdorff*, tot Fratlbiholm, Ridder, Rycxraet, en Rycxhofmeester: *Christiaen Tomassen* tot Stugard, Ridder, Rycxraedt, en Syn Coningl. Maiesteyts Cancelier: En *Andreas Bilde*, tot Daneslo, Ridder, Rycxraet ende Rycx-Marschalck, respective Syne Coninglicke Maiesteyts Amptſ-Heeren op Borrinckholm, St. Canuyt Clooster en Schuntburgh; Ende de Hoogh ghemelte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden van hare syde, *Coenraet van Beuningen*, Raedt en Pensionaris der Stadt Amsterdam, *Godaerdt Adriaen van Rheede*, Heere van Amerongen ende Guickel, Gecommitteert van wegen de Heeren Edelen ende Ridderschap ter vergaderinghe van de Staten des Lants van Uytrecht, ende *Matthias Viersen*, oudt ende eerste Raet van 't Hof van Vrieslant, alle Gedeputeerden weghen de Provintien van Hollant, Uytrecht ende Vrieslant ter vergaderinge van zijne Hooged. Koninckl. Maj. van Denemarken, en hare Ho. Mo. daar over in onder handelinge te treden eñ te convenieren: Ende is uyt krachte van dien verdragen ende geaccordeert, dat by aldien nu ofte t'eenigher tijden mochte komen te gebeuren, dat op de executie van 'tgunt voorsz. is, ofte over verdere ende support van de voorsz. stadt Dantzick met gemeene communicatie ende concert te nemen resolutien ende over 'tuytvoeren van dien, Hoog-ghed. zijne Konckl. Majest. van Denemarcken, ofte hare Ho. M. in haer respective Rijcken, Vorstendommen, Landen ende plaatsen, de Onderdanen te water of te lande eenig gewelt aan ghedaan ofte ghevaar toe gebracht soude moghen werden, dat in sulcken gevalle Hoog ged. zijne Koninckl. Maj ende hare Ho. Mo. den anderen tegens sodanigh ghewelt ende ghevaar sullen assisteren, ende 't selve den anderen met alle macht ende na haar uyterste vermoghen sullen helpen afweren, ende d'een den anderen Rijcken, Vorstendommen, Landen, plaetsen, ende Onderdanen so te water als te lande daar van getrouwelijck sullen helpen bevryden. Wijders is veraccordeert ende versproocken, dat de ratificatie des selfde Tractaat van Guarentie, van Hoog-ged. zyne Koninckl. Majest. ende de Croone, ende de Rijckx-Raden, als oock van hare Ho. Mo. binnen twee maenden in debita forma hier tot Coppenhaven sal uyt gebracht en teghens den anderen verwisselt worden. Aldus gedaan in Coppenhaven den 26. Augusti 1656.

Dit Jaer zijn uyt Hollant 74 Schepen na Moscovien gezeyldt/ waer van de helft gedestineert was om 3000. Lasten Rogge over te halen: Behouden en spoedigh zijn sy alle met geheel mooy Weer te Archangel gearriveert: En hare Trafijcke met veel beter voordeel als sommighe wel meynen/ verricht hebbende/ zijn den 3 October weder van daer vertrocken/ en in 't Vaderlant gearriveert: Doch hadden aen dees zijde de Noordkaep eenen grooten storm gehad / die 't schip

't schip de dwalende Boer van haer af schepde: Quam na drie weken oock in Tessel/ hebbende ('tgeen ongelooffelijck schijnt / en nochtans waerachtigh is) achter Yrlant / Schotlant en Yslant om gheweest / en soo 't Canael en de Hoofden deur langhst de Nederlantse Kust thuys komende/ dat was de mijl op seven. Onder dese Hollantse Vloot waren oock twee Engelse schepen / en alhoewel de selve Hollants Bootsvolck op hadden / nochtans hadden sy byde Russen nochte nergens in Muscovien eenig Credijt/ en liepen groot gevaer om datse haer eygen Coningh vermoort hadden / soo het die Luyden noemden.

De Hollantse Groenlantsvaerders leden door 't Ys in haer Neringe groote schade / soo dat sommige schepen zijn vergaen : Vis wasser veel/ maer door 'topgeschoten Ys konden niet aen komen: d'Enghelse verloozen seven schepen in die ghewesten / soo dat die Reeders oorsaeck hadden in placts van Traen te branden/tranen te schrepen.

De Spangiaerden dwongen de Fransen 4000. sterck den 17. deser 'tstedeken Condet te verlaten : Met die conditie datse in vier jaren tegen Spangien niet souden moghen dienen : Oock wierden de Fransen in haer aenslag op St. Venant soo ontfangen/ datter byde 600. van de stormers doot bleven / want sy hadden in seven uren viermael de storm hervat: doch lieten al haer gereedschap en negen Pontons in de loop.

Tusschen den 15. en 16. deser is der Lipstadt door een grooten Donder in brant geslaghen aen seven verschepde hoecken/ en na demael de Vlam soo krachtigh (en soo men seyde) onuytblusschelijck was/ geraeckten 't meestendeel der voorsz. stadt in d'Assche.

Gants Italien scheen in dit sapsoen ontsteken te zijn door de Pestelentie: Gants Calabrien/ de Poulle/ te Genua/ te Napels/ Romen/ en die gewesten ging het hebig aen/ want de Italiaense lucht/ andersints seer suyber zijnde / schijnt te vehementer haer vergaerde vuyligheden te openen : Doch had in dese Napels de meeste last / aenhoort dit Register van ellende en bedroefthepdt:

NApels gelijck yder weet, een groote stadt vol menschen, heeft noyt groter ruyne onder hare Ingesetenẽ gesien als dit Iaer. De Son op sijn hoogst sijnde, begon met haar dalen de Peste te verheffen : Sulcks, dat niemandt verschoons

ſchoont was, het wiert alles aenghetaſt, en dat ſo gheweldich, als oft de Doot ſich aen allen had willen leeren kennen; Den ſtanck der meenigte onbegraven Lichamen wederhielt dat men de ſtraten van Napels niet dan in groot ghevaer mocht ghebruycken; Nochtans waren d'uytgheſtorven Huyſen met Balien af geſchooten: Over ſulcks was de ſtadt niet meer kennelyck als aen hare deftighe Gebouwen; Levende Menſchen zach men weynich, als alleen die geene welcke hun Knechten, Dienſtboden en Familien af gheſtorven waren, nu zelfs langſt d'een oft d'ander plaets hun begaven, om wat Hout, Meel, Broot ofte Water te halen, ofte indien 't er was, eenighe andere ververſſinge; Des Stads Poorten die gheſlooten ſtonden, veroorſaeckten alle ghebreck, ſulcks dat den honger ſo groot wiert, dat Adelycke Iuffers (ongepareert en als Schim men) ſonder ſchaemte uyt noodt neder buckten na prijen en vuyle Aaſen, ja ontfutſelden die noch malkander; De meeſte Kercken bleven open ſtaen, overmits ſy doodt waren die de zelve plachten te ſluyten: Vele begaven ſich met wat Olye in de voorſ. Kercken, om ten minſten een eerlycke Begraef-plaets te hebben, en niet ſonder Licht te ſyn; De Clooſters ſtorven meeſt uyt, en bleven de Geeſtelycke zelfs in hare Cellen onbegraven; De voornaemſte konden niet vluchten, de Ryckſte hadden gheen byſtant van hare midd elen, en oock de Krancke, mits geene Prieſters, Doctors, noch Apothekers meer te vinden waren ſtorven als Beeſten daer henen; Vele van de Peſt aengetaſt, daer onder van de deftichſte Ionck-vrouwen, heeft men als dolle menſchen in 't Hembde langſt de ſtraten gheſien loopen, terſtont daer aen plotſelyck neder vallende, ſommighe met een gruwſamen brant en pijn, en and're met een flauharticheyt wegh ſtervende; De * Iammeren waren boven mate, want zelfs de Lucht die ſoo licht beweeght, en waer in wy alle den Adem ſcheppen, was benevelt en vol droeve Duyſterheyt, vervult met Gieren en Grijp-voghels, die haer op de Doode Lichamen neder wierpen, en de ſelve tot hun Spijſe maeckten, ſoo dat de ghene die ſich met een Touw om den hals nae de See liet ſleepen, ofte nae de ſtads eynden om te verbranden, hem gheluckigh mocht achten; De Honden ende Katten ontbloot van hunne Onderhouders, liepen by Dagh ende Nacht als raſende door de Stadt, ſich voedende van de Doode Lichamen; Tot in Iuly had men 60 Karren gebruyckt, en by de 200 duyſent menſchen in Kuylen en Graven gheſmeten, wanneer ſelfs de Karre-voerders gheſtorven waren, heeft men

** In ſekere Miſſive uyt Napels is aldus gheſchreven: In een Huys by mynent ſtorf Sondagh voorleden een Edelman van al ſyn Dienaers en Huyſgeſin ontbloot, alleen nalatende ſyn Moeder en Grootmoeder, die daer na beyde mette Peſt bevangen weſende, eenige uren daer aen van haer Bedde op de vloer gerolt, in haer eyghen vuyligheyt Doodt gevonden ſijn: Mijn Gebuyrt heeft meer als Duyſent Edelen en ſeer Rijcke Perſoonen gehad, daer nu niet meer als 5 van in 't Leven ſyn, 1. Prieſter, 1. Vrou en 3. Kinderen, en deſe leggen tegenwoordich alle aen de Peſt: mijn Huys ſtaet in 't midden van deſe 5. Siecken, en ick ga en ſta, echter door Gods genade, &c.*

men de Slaven der Galeyen genomen, en de dooden in zee by meenigte doen ſmyten ; Eens zijnder op ſekere Brugghe 60000. Lichamen in haer Klederen verbrant ; Die aen de See-kant woonden hadden de meeſte verſc! ooninghe, maer elders in de ſtadt, ſelfs de voornaemſte ſtraten waren alle Winckels gheſlooten ; en d'een liep tot d'ander in, de rijckſte wierden door dieven in haer eygen Huyſen uyt geſchut ; Alle Rechtbancken ſweghen, daer was geen Magiſtraet ; En mits datter ſoo veel gebreck was, ſijn de meeſte menſchen door honger geſtorven, en verwaerlooſt ; men ſach niets verhandelen, noch Vis, noch Broot ventē, Water waſſer overvloedig gebreck ; by ſtinckende Riolen heeftmē treffelijcke Dochters geſien nederbucken ; Eenighe ſtraten ſtorven gants uyt ; In ſomma, eer de Herfſt tijt naeckte, waren over de achtmael Hondert duyſent menſchen geſtorven ; De Herbergiers waren alle doot ; En niemant waſſer thuys als de doode ; Den Viceroy dede alle nachten van de Caſteelen grote Vuyren ontſteken om de quade lucht te verdryven ; Deſe ellenden duyrde tot in September, doen begoſt de ſterfte op te houden, en noch meer in October, doch de reden daer by, mits datter oock ſoo veel niet te ſterven waren ; Men begoſt ſtracks tot ſuyveringe der ſtraten, en der Huyſen te komen ; Edele Perſonen ſagmen naeckt van haer bedde gerolt in ſlijck doot legghen, andre verrot en ſtinckent laghen onkenbaer op malkander, d'een in ſijn Winckel, d'ander op Camers, Solders, Keuckens, langs de Trappen, ſeer ſeltſaem, en op alle manieren ; Men heeft deſelve, haer Clederen, Matraſſen ende Bedden die door de vochtigheyt der doode Lichamen te ſeer ſtinckende waren, op de Brugge van St. Magdalena verbrant, en de reſt in See ſchoon gewaſſen ; De Viceroy beſloegh ſtrackx veel Goederen, van Familien die geen Erfgenamen naeghelaten hadden, en bequam een groote Schat voor de Coningh ; En ſeer veele Officien warender te vergeven ; Alle Ampten waeren meeſt vacant ; In ſomma daer was groote veranderinghe. Stracks daer aen heeftmen de Maget Maria gedanckt, wie de eer van 't ophouden der Peſt is toe geſchreven ; Oock heeftmen het Beelt van Caetano in 't midden der Stadt op gerecht, als mede neffens de M. Maria hare aen alle Poorten geſtelt met deſe inſcriptie : *Ob urbem a Peſte liberatum* 1656. Ende eyndelijck hebben de Coopluyden en Schippers weder begonnen voorts te komen, en men heeft in 't Iaer daer aen weynig konnen ſien, dat * Napels ſoo veel van haer Borgers verlooren had.

* Napels is de Hooftſtadt van dat Coninckrijck/ heeft de forme van een drie-hoeck/ aen de zeekant krom als een halve Maen / ſy wijckt met een woort niet een ſtadt in Chriſtenrijck / gy vint het daer van als/ heeft drie Fortreſſen die de ſtadt beſchermen/ 't Nieu-Caſteel als een quadrant aen de See/ ſoo alſmen inne komt daer in is een ruyme zale/ waer de Staten van Napels vergaderen / en den Viceroy tweemael ter weeck Audientie geeft ; de poort van dit Caſteel is van Marmer ; 't Out Caſteel ſtaet inde ſtraet diemen paſſeert alſmen van Capoue komt/ hier ſietmen veel oude Wapenen en Schilderijen/ als mede een gants Arſenael : Het derde Caſteel leght op een hogen Bergh / dat over de gantſe ſtadt commandeert/ is gebout in een Rots/ heeft verſcheyden gangen onder der aerden/ waer door men ſoldaten uyt en in laten kan / is genaemt St. Elmo. Het vierde iſt Caſteel del Ove / wat afgelegen van de ſtadt in 't Eylant Mergeri. Op de Wech van Napels is een Grotto / daer men onder der Aerde lange rijt/ hier ſegtmen heeft Julius Ceſar een Vyver omtrent gehad / daer hy een Vis in had die 60. Jaren out was/ deſen weg is ruym twaelf voeten breet/ en ſoo veel hoogh/ en lang 12000. voeten/ daer van de helft bedeckt is/ hier en daer zijn eenige gaten daer men locht door ſiet/ anders rijtmen die wegh al doncker.

Romen (alhoewel grooter als Napels) had so veel besoeckingh niet: Even wel de Onkosten die 'tCollegie der Gesontheydt aen de Siecken in 'tgantsche Iaer 1656. hadden gedaen, beliep ruym 8 Tonnen Gouts, de Dooden waren stijf 14000. en besmette die genesen waren ruym eens so veel; Vele vertrocken, andere schuwden de Menschen, en de Cardinalen dropen deur, d'een op syn Lanthoeve, d'ander na een eensaem gh-hucht: Selfs den Paus liet sich in syn Camer op-sluyten, en voor een ruymen tijdt met Spijs en Dranck voorsiende, schaften alle Audientien af, selfs de Intrede syns Paleys, het celebreren der Feestdagen, en 'tverkoopen van d'omlopende Snoepkramers; Doch de wyl hy om goede ordre te houden, dit verbiedende was als menschelycke middelen tot weeringe der Peste te gebruycken, dies te meer begonden de verdraeyde en slinckse gemoederen hun te openbaren, want sommige Priesters, Docters en Apothekers als zy de Krancken na yders beroep souden bystaen, in plaetze van te dencken hoe onseker haer leven was, bestalen de Luyden van hare kostelyckste Meubelen en Clenodien: Zeker Priester bracht al den Buyt die hy op sodanige wyse veroverden, terstont aen syn Hoer; And're met het gestolen Goedt syn op de straten doot gevonden; Sommige hebben so verschrickt van dese Sieckte, datse door inbeeldinge syn gestorven. In Calabria, de Pouille, en Sicilien storven meest al de Inwoonders. Genua, Boulogne, en d'Archipellis wierden maer simpel vermaent.

In dese Maent had den E. van Renswoude / Gesant van haer Ho. Mo. te Madrid by den Coningh en Conînginne van Spangen Audientie / en in 't Hoogduyts verscheyden civiliteyten gedaen hebbende / was bedanckt over groetenisse en geluckwenschinge van alle heyl: En kreeg oock tot antwoorde dat zijn Coninckl. Majesteyt / daer op alle respect en gunst aen hare Ho. Mo. beloofde: En keerde ged. Gesant weder te rugge / na dat hy de Coninginne in 't Spaens de complimenten van afscheyt had gedaen / en soo oock voor de Infante noch eens in 't Castiliaens afscheydt nemende: Doenmaels over leverende het voorschrijven van hare Ho. Mo. wegens 't schip d'Elisabeth / schipper Pieter Jorisz. Wannis van Rotterdam / door een Yrs Kaper genomen / toebehoorende Coopman Gerard van den Hove / van Haerlem / mette zijne: En meer andere papieren van geintercsseerde hier voren gemelt.

De Engelse Armade voor Cadix verloor op dese tijdt door storm veel Cabels en Anckers / die sy gedwongen waren te kappen: Van hier zeylden sy na Lissebon / hun gelt tot andre voorraet en Anckers (diese niet genoegh bekomen konden) besteedende: Een Holl. schip van Venetien op Cadix bevracht met Buspulver / liep hun in den mont /

mont/ 'twelck sy ontlade / en den Schipper zijn Vracht betaelt hebbende/ lieten hem varen. Terwijl dus de Christenen elckander ter Zee bederven/ worden de Turcken stout/ self de slaef-aerdige Barbaren/ tasten met hun 8 Galeyen de Schepen van Jan van Hoesen/ 't Schip de Poolse Koopman aen: de Witten Eenhoorn en noch 2. andere daer by zijnde/ sloegen lang tegen 5 Galeyen in 't nau vande Straet/ tot sy met hun Schepen by Gibraltar tegen 't Lant lopende/ de selve in de gront hackten/ en 't Lant in-loopende / hebben de Roovers haer met 800 Man een stuck weghs verbolght. Tien andere van dese Barbarise Galeyen quamen toen oock dicht voor Malga met Prinse Vlaggen braveren/ so dat men van 't Kasteel op hun los branden/ sonder datse daer om eenichsins weecken.

Den Protector om dese Gesellen wat te toomen / ordonneerden/ dat sommige Schepen van Blaeck na Tripoly en elders souden lopen/ om d' Engelse Slaven (als voorleden Jaer te Tunis) te verlossen/ en de Engelse Natie aldaer tot Handelinge in te voeren. Oock 9 Fregatten uyt Duyns quamen op de Vlaemse Cust/ 3 voor Duinkercken / 3. voor Oostende/ en 3. in de Hoof den kruyssende/ om de Kapers van Vlaenderen in te houden / over welcke de Engelse Zeelup en Negotianten byna moort en brant schreeuden / oock met oorsaeck / want de beste Matroosen van Europa verhuerden haer om den Buyt op dit Vaer-water / doende in dit Jaer aen Enghelandt soo veel quaets/ datse als meester ter zee de Noorder/ Yrs/ Engels/ Frans en Spaense Seen door-swermden/ en ettelijcke hondert schepen/ Barcken/ en Koljers in diverse plaetsen op brachten.

September 1656.

ALs den Heere Protector nu sach / dat hy aen Spangien begost een schadelijcken Oorlogh te krijgen / en een Vyant verweckt had die hem loos genoeg was om door behendige middelen vele afbreuck te doē/ en door de verscheydentheyt van Relige eenige quade Castanien in Engelant onder d' Asse sou te braden leggen/ resolveerden hy met Macht dien Oorloch voort te setten: Hier most gelt toe wesen/ en sonder Lasten op 't Volck te leggen wasser geen gelt te bekomen: Lasten te heffen kon niet sonder een Parlament geschieden:

Dies treet hy daer toe/ niet sonder wangunst van vele/mits 'tgebiel dat de geene die hier tot Leden toe verkoozen wierden / zijn grootste en bestendichste Vrienden waren / gelijck zijn Hooghepts twee Sonen/ zijnen Raedt/ de outste Officiers van 't Leger/ en andre Bloetverwanten: Eenen Mr. Carew (mede gekoozen zijnde) wierdt om dat hy niet en wilde beloven sich vreedsaem onder de tegenwoordige Regeringe te stellen / op't Casteel Windsor gebannen: Een opperste der Quakers (mede gekoozen) wilde alst op een sweeren gingh zijn hant niet op steken / noch belofte van getrouhepdt doen / dies wiert hy oock afgeset: De gewesen President Bradshau stont oock wel in't oogh/ doch soo en wiert die voor dese mael niet gemoveert: Den 27. na 't Reglement ginghen de nieuwe Parlementarissen d'eerstemael sitten: Den Protector reedt dien morghen oock in een Carotse na Westmunster/ in d'eene poorte van de selve sat den Heer Fienne / by hem sat in de poorte een die een groote Fluwele Beurs in beyde zijn handen hielt/ daer in lach het Groot Zegel van Engelant: Op dese Beurse stont in Goude gewerckt de Wapenen van Enghelant/ Schotlant en Yrlant /en in't midden het Wapen van den Heer Protector/zijnde een Silveren Leeuw op een Swart Velt: Inde Abdije van Westmunster komende / stonden aldaer oock stoelen voor de vremde Gesanten/ en daer wiert een Predicatie gedaen uyt Esa. 14. leste vers / streckende tot onderlinge liefde tusschen de Regenten en Onderdanen: Die geepndigt zijnde / ging den Protector na de gheschilderde Kamer op een verheven stoel sitten / en sprack in substantie tot het Parlement / welcke by de 300. sterck waren: Gy Lieden zijt hier geroepen om veele oorsaecken, op datte sorge van den Staet niet alleen op mijn soude rusten, maar gy oock deelgenoten daer in soudet worden: Om welckers versekeringh wy hebben ghestelt in verscheyden en de voornaemste Provincien van dese Republick Generaels Majors, so tot gerustigheyt van den Staet, en onderhouding der wrevelmoedige menschen, die niet en hebben ontsien verscheyden aenslagen so teghens onsen Persoon in't bysonder, als de Ingesetenen in 't gemeyn, voor te nemen: Waer van de leste in Schotlant was gemunt omme te massacreren den Gene. Monck, welckers onheyl was gesketent aen veele andere, die haer in Engelant dan geopenbaert souden hebben: Hier tegens hebben wy 'tzijner tijt dese verraderijen ende commotien onder onse Policie tot welstant gebracht: Maer na dese

na dese hebben wy van Spanjen veel injurien verdraghen, dewelcke na hare veelvoudighe usurpatien teghens ons, sich publijckelijck mettet Huys van Stuart en den Paus tegens ons heeft verbonden, annexerende alsulcke Princen die van haren rangh sijn, niet anders als om de Protestante Vorsten en Staten en hare Religie te bequamer te dempen, indien niet andere daer teghens op gheweckt en wierden: Ick ben dan ghenootsaeckt gheweest een kostelijcke Vloot altoos in See te houden; desgelijckx in Engelant het Leger te verbeteren, sonder dat nochtans de Gemeente daer door in 't minste is beswaert geworden, in't tegendeel is de maentelijcke Schattinge van 12. Tonnen Gouts op ses gebracht, alleen door goet beleyt, sonder nochtans eenige Geestelijcke Landen te confisqueren van Malignanten, ofte bysondere Domeynen daer toe te hebben aen geslaghen, gelijck die van't Lager-Huys eertijts gedaen hebben: De Schatkisten sijn oock veel beter gestelt dan ick waende: Derhalven sal ick noyt toestemmen datter eenighe lasten op't Volck geleyt worden, als die ten hoogsten noodigh sijn: Hier toe recommandere ick u te considereren sonder de minste vooroordelinge, en dat uwe raetslagen den Staet moghen salutair zijn, waer toe voor al u eenstemmigheydt veel sal dienen, en de ruste der Volckeren daer uyt vloeyen: De Heylige Godsdienst laet overwoghen worden datse mette allerheylsaemste en Godtvruchtichste gedachten gemainteneert werde, 'twelck ick verklare mijne suyvere intentie te sijn, en oock dat ick wensche alle uwe besonges mogen strecken tot lof en heerlijckheyt van Godes Heylige name, 't Volck des Heeren en 's Lants welvaren.

Zijn Hoogheyt keerden van Westmunster met een Roep-Jacht weder om na Withal: Maer 't Parlament op hare ordinaris Vergaderplaets hun neer stellende / hebben daer Tomas Wriddington tot haren Sprecker ghekoozen: Stracks begost men te confirmeren datte aenhangers van de Stuarts Vyanden en Verraders in Engelant geestimeert souden worden: Omtrent 40 Leden wierden by de Soldaten (uyt bitterheyt en jalousye) uyt de Vergaderinghe ghehouden/ maer als sy door een Geschrift daer over aen de Protector klaechden / heeft men hun mede plaets gemaeckt: Andere daer tegens niet konnende verstaen 'tgheen by 't Parlament geresolveert wierdt/ verlieten Westmunster en keerden na huys: Teghens dese is een scherpe in-roepinge uytgegaen. In October besloot 't Parlament den Protector in den Oorlogh teghens Spangien te assiste-

ren/ en approbeerden/ dat den selven rechtmatich gegrontvest/ ende tot dienst van den Staet noodigh was/ maer de Middelen hier toe/ daer over soude men daeghs daer aen resolveren: Juyst een uyr oft twee naer het nemen van dese Resolutie isser een Expressen van den Admirael Blaeck en Montaigu aen den Protector ghekomen/ het goede nieus brengende/ dat op den 19 Septemb. 7 Engelse Fregats (onderwijl d'Enghelse Armade een weynigh in zee gesteken was) 9 mijl van de wal bevochten en geruyneert hadden 6 Spaense schepen en een Portugijsse Prijs: De stilte hier in den Enghelsen seer gunstigh/ belette/ datte Spaense sware Schepen door haer na believen aenghevochten/ oock niet en kosten wegh komen: Die van Cadix welcke met hartseer dit gevecht in den uchtent Son van hare Wallen konden sien/ sonden een Galeye uyt/ om de aenghevochten Spangiaerden na mogelijckheyt te salveren: Dit Gevegt duyrden tot den Middagh/ wanneer d'Enghelse met twee Schepen die sy verovert hadden/ door gingen/ mette rest liep het af soo als dese ondervolghende Lijst mede brengt:

1. Het Spaens Gallioen van Don Francisco de Hayes, hy selfs gevanghen, zegt, Twee Millioen Pieces in te hebben, In dit Schip syn oock ghevanghen Don Diego de Villa Alva, Gouverneur van de Havana, en veele Spaense Edelluyden, Koopluyden ende Factoors.

2. Capiteyn Ian la Torre, geladen met 12000 Huyden, en sommige Kisten Suycker, is oock by d'Engelse genomen.

3. 't Gallioen van Don Marco del Porto, is in de Baye van Cadix gestrandt, in-hebbende 300000. stucken van Achten.

4. Het Vice-Admiraels Gallioen, Don Francisco d'Esquevel, is verbrandt, en gesoncken, in-hebbende 600000. stucken van Achten, behalvens de waerdije der Iuweelen ende Paerlen van den Marquis de Baydex, 500000. stucken van Achten waerdigh. Neffens den voors. Marquis waren noch in dit Schip syne Huysvrou, Kinderen, en Huysgesin, die alle mede verbrant syn, uytgheseyt syn outste Soon Don Francisco de Lopes, en een jonger Soon Don Ioseph de Sunega, en twee Dochters Donna Iosepha en Catalina, en een kleyn Kint van een Iaer out, die geberght, en in d'Engelse Schepen over genomen wierden. Maer den Marquis (welcke Gouverneur van Lima in Peru geweest was) dede het Schip in brant steken, toen hy sach dattet niet langher houbaer was, als d'ordre van synen Coning genoech bewust, van geene Silverschepen op de verbeurte van Lyf en Goet aen yemand over te geven, maer 't selve veel eerder te verbranden oft in de Lucht te doen vliegen, behalvens dat hy wist dat dit syn Schip Vierdehalf Millioen Flor. waerdigh was; Syn Outste Dochter met den

Hertoge

Hertoge de Medina in Spangen de Bruyt synde, en om te trouwen na haer Vaderlant quam, (datse al in 't gesicht hadde) is hier mede ongeluckigh verbrant.

5. 'tSchip van Ian Rodrigo Galderon, aen Silver, Taback en Suycker 600. duysen Pieces waerdigh, 'tzelve is tegen 't Lant gesoncken.

6. Een Schip met Silver raeckten te Cadix binnen. 7. 8. Waer van 't eene een Portugysse Prijs was, liepen na Gibraltar.

Dese versekerden dat in Peru een gruwsame Aertbevinge was geweest, eñ dattet Vuyr uyt den Hemel gevallẽ was, so datte Bergen waer uyt men 't Gout en Silver plach te trecken, neffens de Potosi gantsch omghe worpen waren; De groote Stadt Lima was geheel vergaen en opgeslockt, als mede de Stad Calao, in welcke twee steden over de 11000. natuyrlycke Spangiaerden om hals gheraeckt syn: 'tHemels Vuyr had seer wonderlyck in gedaente van een Reghen de Potosi en al de Silver-mijnen verdestrueert, en alles tot Vlackten gemaect. In Lima was alleen een Schadt van over de hondert Millioenen aen Silver ende Gout vergaen, waer af de meeste part gereed was om na Spangen te schepen; In somma, de Spaense Monarchye kreegh hier van ver en na-by niet als geheel bedroefde en schadelycke Nieu-maren.

Over al dese Victorien heeft den Protector een Danckdagh ghehouden: Den Buyt op anderhalf Millioen gheschat / is endlingh te Plemuyen aengekomen / wordende het Silver van daer op Waghens te lande door Soldaten begheleydet / te Londen in den Towr gebracht. De Spaense Gevanghens zijn op goede plaetsen bestelt / doch haer ongeluck hebben sy te liever ghelcden / om dat sy rekenden 'tselve by Godt voor 't Rooms gheloof / en by den Coningh als getrouwe Dienaers t'eeniger tijt beloont te sullen worden.

Terstondt heeft den Protector nieu Geldt van zijn Placten doen slaen: En zijne Gunstelingen mette selve gedenckende / vergat niet Mr. Maynard / die in de Handelingh met Portugal grooten dienst met over en weder gaen dede / selfs tot d'admissie van vrije Godsdienst voor d'Onroomse in Portugal. Daer om is Mr. Maynard gemaeckt algemeyne Consul van d'Engelse Natie te Lissebon: Eñ op datte correspondentie tusschen dese twee geresulteerde Staten te beter mocht gehouden worden / heeft men 3 Roey-Fregatten geordonneert / op dat wekelijck een (behoudens vaerbaer water) soude ter zee gaen / oock tot gerief van Coopluyden in hare Brieven. Diergelijcke practijcke is na sommighe weken mede tot Amsterdam in 't werck gestelt / ende voor 12 Jaren Octroy vergunt aen Sr. Johan Rombouts (cum sociis) om met Galjots de Brieven en Juweelen na en van Portugael te bestellen.

Vijf

Vijf Enghelse Fregatten liepen toen in de Baye van Mallaga/ daerse onder de Moglie vonden 2 Galeyen en 7 a 8 Koopvaerders; D'eene Galeye (mits de stilte) gingh deur/ de overige hebben d'Enghelse alle verbrant / of in de gront gheschoten : Zy vermeesterden oock een Batarije op 't Hooft / vernaghelende de stucken / doch die van 't Casteel drevense haest van daer: En schoten verscheyden Fregatten hare zeylen/ takel en masten schadeloos. Elf andre Engelse Fregatten quamen stoutelijck binnen de Baije van Vigo in Galissien/ daerse een Yrse Caper/ welcke een Prijs by hem hadde/ in den brant geschoten/doch de Maets waren al te lande gevlucht/en hadden de schepen outladen: d'Engelse meenden hier te landen/ en dan na Bajoenen te gaen / maer de Casteelen waren hun veel te warm.

Christina van Sweden had om de Pest Romen verlaten / en alhoewel sy in haer verblijf aldaer grootelijcks ghemesnageert had / evenwel om haere Reyse voort te setten / heeft sy op de 10000. Ducaten op hare Juweelen gelicht: Haer meeninghe was een keertje na Vranckrijck en Duytslant te doen / om ware het mogelijck hare trage Renten gewilliger te doen voortkomen : De Paus gaf haer de benedictie / en een versoeck datse weder wilde komen soo haest de gelegentheyt mocht dienen/ 'tgeen sy beloofden : Dies is sy met hare Bagage na Civitavechia getoghen / en in vier Pauselijcke Galijen gescheept : Veele Cardinalen en Geestelijcken gaven haer de uyt ghelepde / wanneer de Coninginne op een Paert sat op zijn Deens met een swarte sluyer om den hals/en een lange Buffelse Colder bekleet : Van Civitavechia vertrock sy op Vranckrijck /onderwegen eenige Turckse Galeyen siende / maer niet aen doende : Eer de Koninginne van Romen vertrock / had sy een paspoort van de Coning van Vranckrijck ontfanghen. Den 29. wierdt sy te Marseille wel ontfangen uyt expres gebot van den Coning/na dat sy te Genua gerefuseert was / mits de smettelijcke plaetsen daerse van daen quam : Maer de Francoysen soo vervaert niet / lieten de Coninginne met een Galeye binnen komen / d'andere drie moesten aen 't Eylant If blyven: Den Bisschop van Marseille dede haer groote eer : Zy sat ghekleedt als een Sweedtse Ruyter op een stoel/ met een blaeuwen Hemel gedeckt vol silvere passementen/ die haer droegen / hadden de Levrije van de Stadt. Van hier na Aix rijdende / in de Carotse

van

van den Cardinael Grimaldi/ en soo na Montelimart / Orgon / Avignon/Lions/daerse negen dagen bleef. Van Lions in een schip tredende om na Mascon te varẽ/seyde de Coningin tegen een van haer vertroude op 't subject van haere reyse/ Lions heeft my den Hemel niet gegunt (meenende 'tverhemelte dat andere boven haer gestoelte deden dragen) noch de Sleutelen van hare Stadt niet gepresenteert, noch voor my geknielt, het Tempeest heeft de Masten van mijne Galeye gebroocken, en de Turcken hebbẽ my na gejaegt, den Groot Hertog van Florence is uyt vrese der Pest tot my verkoelt. Ende Genua maer seven Galeyen hebbende om my t'ontmoeten, soo en mocht ick nochtans daer in de Stadt niet komen.

Den 27. Augusti quam de Coninginne te Dion/ den 1. Septemb. te Auxere komende / ende den 4. te Fontainebleu / daer Madame d'Orleans hare Majestt. quam begroeten : Den 7. quam sy ten elf uyren smorgens te Parijs / van al wat hoofs was in gehaelt / daer waren over de 10000. Borghers in't gheweer/ de Coninginne omringht van veel Franse Adel / sat op een groot Wit Paert / wiens hooft bedeckt was: Den Toom en 't Harnas van Brokat/ op een root Carmosijn Fluwele Sadel / vol gout en silver geborduurt/ de Pistolen in de Holsters / en de Capprunnen insgelijckx geborduurt: De Coninginne had op haer hooft een Hoed vol swarte Pluymen / en in de hant een Spaens Riet/een Scharlaken Rock aen 't lijf over de knien hangende/ en een silvere en gout geborduurt kleet: So ras sy de Marschalck de Hospital buyten de Stadt ontmoete / en hem van't Paert sag stijgen/ om haer te verwillekommen/ beval sy deselve stracks weder te Paerde te klimmen / uyt vreese van eenig ongeluck/ seggende: Dat de Astrologijnen te Romen haer hadden voorseyt, dat sy onder een groot getal Volcks soude sterven : Daer om was sy nu bevreest/ mits de meenichte van menschen / die rontsom en over al op de wech waren : Aen de Poorte van St. Anthonie komende / stont daer wat stil / lesende eenige advijsen die daer nevens eenighe Figuren/Arcke Triumfalis/ende Sweedse en Franse Wapenen gehecht waren. Voort rijdende tot aen 't Kopere Beelt van Coning Louys de 13. te paerde: Is aldaer begroet van de Coninginne van Engelant/ van de Princesse van Orange/ van Conty/ van den Hertog van Yorck/ en and're Grooten. Voor de L. Vrouwen Kercke komende / gaf de Deken haer het Wij-water en't Kruys te kussen:

In de Kercke het Te Deum gehoort hebbende: Wiertse van den Deken upt gelept/ daer een Carotse stont/ op zijn Romepns met ses Paerden/ van Isabelle couleur/ hier ging Christina in sitten/ en begelept van duysende Toortsen/ passeerden de nieuwe Marckt/ de Kap van de Gout-smits/ Pont Neuf/ de strate l'Arbre sec/ de Graghen van St. Germain/ en so na de Loubre/ daerse gelogeert wiert. Hier zijnde/ bracht de Coningin de tijt meest deur met haer in 't begin van alle Grooten van 't Hof te laten besoecken: En daer na ging sy selfs alle Kercken en Kloosters besien: Oock de Bibliotheken van de Cardinael Masarini en van den Coningh van Vranckrijck: Die nieuwicheyt over zijnde/ kreegse een kleene sieckte/ wiert gelaten/ en besteede doe den tijt mette Loubre te besichtigen/ en de Misse te horen/ toch nae de Cumunie ging sy savonts nae de Comedie. Onder andere frayigheden/ sach sy in de Thullerije de vreugde vieren die den Veneetse Ambassadeur aldaer had aengerecht ter eeren van de Victorije teghens de Turcken/ den 26. Juny lest by de Dardanelle verkregen: Op een hoogh Teatrum sagmen de geheele vertoning van de See strijt/ en alle soorten van schepen/ die men sag nemen en verbranden/ en sincken: In 't midden was den * gevleugelde Leeu/ houdende 't Swaert in d'een en een Schilt in d'ander clau/ ter neder slaende een Turckse Reuse/ houdende noch twee Turcken onder zijn klauwen leggen: De Dardanelli wierde daer mede als na 't leven vertoont/ en de maniere van de plaetse waert 't gevecht geschiede/ men sach twee verheven Torens op 't Theatrum/ van een wonderlijcke structure/ want daer stonden in 't Griecks/ Latijns/ Italiaens en Franse Veersen de gantse Historije verhaelt: Als nu de strijt volbracht/ de schepen genomen/ en gevecht en schieten was gesien en gehoort/ verbranden alle het werck/ upt ghesepdt de Leeuw/ die bleef staen/ stootende den Grooten Turck/ en lustigh knodsende op de kop. Van Parijs vertrock de Coninginne na St. Denis/ daerse groot vermaeck nam in 't sien der Tombes en Begraef-plaetsen der voorige Coningen van Vranckrijck. Den 15. vertrock de Coninginne na Chantilly/ den Coning te Compegne wesende/ quam met zijn Broeder aldaer/ en begaf sich in een bysondere Camer/ als nu yder toedrongh in de Camer daer de Coninginne met zijn Eminentie was/ versocht Christina datte meenigte Adel wat mocht vertrecken/

* Het Wapen van Venetien.

trecken/om te vepliger mette Cardinael Masarini te sprekẽ/'twelck voor een ghedeclte geschiedende / seyde zijn Eminentie / dat hy eerst aen hare Majesteyt had te presenteren twee Edelluyden van groten Huyse / die hare Majest. sochten den Rock te kussen / waer op terstont den Coningh van Vranckrijck met zijn Broeder den Hertoge van Anjou (die te vooren onbekent waren) in de Kamer traden / en Christina met Koninckliicke heuschepdt groete : De Coninginne haer siende/ seyde onder andre / datse yder waerdigh waren een grote Kroone te dragen; de Coningh vertrock met zijn Broeder na een quartier uurs weder in een bysondere kamer/ daer een Collatie bereyt was/rijdende nae 't selve weder naer Compeigne/ daer hy in de Nacht aen quam. Den 16. ging Christina wandelen in de Galderije/ besiende alle vremdigheden/ die daer veel zijn/ onder andre sagse de Visscherije van de Cormorans / (dat Egyptise Vogels zijn) die de Serpenten eten : Van hier is zy na Compeigne getoghen / en daer heeftmen oock veel onthael gemaeckt / onder andre Triomf boghen was daer een Anagramma op haer naem/ Christine de Suede — Nee de Iesus Christ. Dese Letteren waren ondersteunt van twee groote Pijlaren / daer de Boogh op rusten / en op de eene Pijlaer lasmen dese woorden/ Regnum deserit, terrenum, quid fortius? En op d'andere Pijlaer / Regnum reperit, æternum, quid melius? Te Compeigne wiert sy door den Coning treffelijck getracteert / met Comedien verlustigt / en op de Swijne Jacht vermaeckt : Den 18. sach hare Majest. neffens den Coning/zijn Broeder/den Cardinael/en 'tgantse Hof de Jonghe Jesuyten een fraije Comedie speelen/ genaemt de Getrouwicheyt tot dẽ Coning/diese met een groote gracie in de Zale des Gardes speelden/en daer in Coning Carel de eerste Coning van Engelant gebijlt wierdt : Den 23. na datse seer destigh inhet Bos/ en over al getracteert was/heeftse haer afscheyt genomen/wanneer den Coningh haer met een Geschenck van dertigh duysent Rijckxdaelders had vereert tot haer Voijage na Italien/verseeckert dat haer twintigh duysent Rijcxdaelders 's Jaers souden volgen: Anders soude sy na Pomeren gekomen hebben : Den 24. vertrock sy na Savoyen / daerse van den Hertog over al treffelijck ontfangen / en na Boulonge en Sena geleyt wiert/verblyvende in die steden/tot datte Pest tot Romen soude gecesseert zijn.

Onderwylen vergatmen ‡ de arme Protestanten in Piedmont / duysenden heeft men aen dese Coninginne verspilt / die selfs Ryck ghenoegh was / alleen om datse Roomsch was gheworden / ende duysendē arme zielen om datse Onrooms waren heeftmen op nieus verjaegt: In Pignarol zyn al de Gereformeerde / in Piedmont de Protestanten vervolgt/verbannen/uyt geput en wredelyck mishandelt/ O! Christenryck/o! Romen/ hoe sal dit voor de Opperste konnen bestaen? Zyn zy en belydē sy alle Christum den Heylant/ en segt haer dien Heylant de Zaligheyt daer op toe / vervolght gy alsulcke? Voorwaer gy zyt ellendiger als de Piedmontoisen/ en u stant is ongeluckiger: En men behoort voor u te bidden / als voor die geene die de schaepstalle Jesu Christi in plaets van te volgen/ vervolgt. God open u de oogen.

Valensa in Italien niet langher konnende teghen houden al het nieu seconderen van Vranckryck/ aen hare Belegeraer den Hertog van Modena/ alhoewel genoech hare devoiren en vroomheydt ghetoont hebbende/ so met het contramineren/uytvallen/ als mede door swemmers door de Rivier de Poo / hare helpers van haer gestalte van binnen te adverteeren: Tot dat endling den Hertog van Modena boven 't Water een lyn met klockjes dede spannen/ en na beneden tot op de gront een net / onder met swaer loot behanghen / waer door de spaense snippen ondert water gevangen wierden: Ende ten laesten den Gouverneur siende datte Spaense niet vermogens waren hem te ontsetten/gaf Velenza den 15. deser aen Duc de Modena over. Elf dagen daer na winnen de Francoisen in Nederlant oock Castelet/ waer mede sy desen Somer besloten / haer Wapenen noch in't eynde met glorie bekroonende: Daer ter contrarie de Spanjaerden schenen te zieltogen/ haer Leger in Vlaenderen liep wech: En in Italien deden de nieu ghekomen Hoogduytsen niet beter / selfs de Spangiaerden daer onder van de grootste Officieren passeerden na Spangien/ laetende Milan in een slechte standt/ midts haeren nieuwen Gouverneur Fuensaldagne daer niet wel gesien / maer gehaet was) en de jalousye der Grooten / veroorsaeckte disordre / en daer uyt voelden d'Ingesetenen alle ellenden / selfs is den Expressen met al de secreten van den Staet van Milan nae Spangien gaende / om alles den Coning te vertoonen/ by de Fransen gevangen/ en neffens zyn Papieren nā Parys gesonden.

Den

‡ Die aen hare Hoogh Mog: hebben laten weten dat de Aelmoessen van hier wel ontfangen waren; maer dat de Roomsche hun van alles ontbloote / en zy by nae te zaeyen noch te maeyen hadden.

Den Keyzer van Moscovien/met groter Heyrkracht na de Oostzee treckende/quam den 16. Augusti voor Riga / sterck over de hondert en tachtigh duysent zielen/daer onder veele Hoeren en Kinders/ spannende zijn Tenten in 't open Velt ; toch als dit Graef Magnus de la Garde (Gouverneur in Riga) vernam / viel hy met omtrent twee duysent man uyt/ dan wiert soo rustigh ingedreven / dat veele van hun den koop niet bedanckten / onder de geene die de Moscoviters hier gevangen kregen/ was den Sweedse Grave van Thurn / die in't Russise Leger wiert onthooft/ en 't Hoof deloos Lichaem na Riga tot een spot gesonden; toch de Gemalinne des gemelte Grave van Thurn in Pruyssen zijnde / sont een schoone Karots met ses Paerden aen den Grootvorst tot een vereeringh / en versocht het Hooft van haren Man; den Grootvorst de lief de van dese Edel-Juffer merckende/weygerde de Karosse/maer gaf den Bode 't hooft van den Grave in de Carosse / latende hem daer mede wederom na de Gravinne rijden.

Binnen Riga was op die tijt den Heere Rodenburg, een Hollants Ingenieur, die om syn kloeck oordeel en grote kennisse in de Fortificatien, over eenige Jaeren by den Moscoviter in hoogh aensien geraeckt synde, aldaer goede profijten dede, en een treffelyck Capitael door d'Ingenieurie verovert hebbende, poogde weder na Amsterdam (syn Geboorte-stadt) te keeren, en daer (als rijck genoegh) voorts in stilte te leven : Maer in syn Reis door Sweden treckende, is met groote Beloften van den Coning versocht sich in Syn Majesteyts dienst te willẽ latẽ employeren, gelyck gemelde Rodenburg hem hier toe hebbende laten ghesegen, de voornaemste Sweedse Steden op de Frontuyren en aen d'Oost en Finnise Zee heeft gefortificeert, doch de Gagie en beloofde Præmien syn hem niet gevolght : In 't teghendeel heeft hy al syn geconquesteerde Middelen die hy uyt Moscovien mede gebracht had, bestaende in 60000. Rijcxdaelders, t' eenemael binnen 26. Iaeren (synde so langh in Sweden in dienst van den Coningh geweest) verteert : Ende vermits men nu in Lijflandt voor een Inval der Moscoviteren vreesden, is ged. Rodenburgh (die vast om betalingh aenhielt, doch noyt konde bekomen) versocht gheworden de Stadt Riga te fortificeren , onder Belofte, dat men hem dan d'oude mette nieuwe schult ghelijckelijck zoude betalen : Hier op vangt den Heer Rodenburgh dat Werck aen, maer als nu de Moscoviters voor de Stadt quamen, is Graef Magnus de la Garde die in

Riga commandeerde, met d'Heer Rodenburgh in krackeel geraeckt, ſeg-
gende, dat het begrijp van zyn Werck de helft te groot was, en ſulcks met
voordacht gedaen hadde, om Riga (mits geen Volck genoech om te beſet-
ten hadden) den Muſcoviters als in handen te gheven: Roodenburgh ter
contrarie, bewees met d'Inſtructie, dat hem de ordre tot zulck een Werck
en grootte was aenbevolen, en dat hy die ordre ghevolght had: Toch als
hy bemerckte dat men in plaets van te betaelen, hem na 't leven ſtont, ſoo
vluchte hy by nacht uyt Riga in 't Moſcoviſe Leger, daer hy welkom was:
En de Sweden oock apparent blyde datſe nu verloſt waren van hem ſijn
gelt te betalen.

Op't eerſte aen komẽ vluchte al wat konde over See na Lubeck/
ſelfs des Coning van Swedens Zuſter en andre Grooten: Als nu
de Stad onderwijl uyt Pomeren met 1200. Sweedſe ſoldaten wiert
beſet/ kregen die van binnen courage; doch door al de Granaden en
'tgedurich ſchieten wierden de Belegerde ſoo mat/ datſe by na ziel-
toogden/ de beſte Huyſen lagen om geſchoten ofte geſlaghen/en alle
waren ſy dakeloos: De Sweedſe Benden in der Pillau geſcheept
tot haer ontſet onder Douglas/lagen wel drie weken zeylreed/maer
de wint was hun altoos teghen. Soo dat al de Weerelt was ver-
wachtende dat Riga haer aen de Moſcoviters ſoude moeten over-
geven hebben.

Onderwijl quam ſchipper Jacob Joltjens van Narva met zijn
ſchip voor de Rivier van Riga/meynende daer in te loopen/'t welck
de Moſcoviters hem beletten / want ſy hadden aen de zeekant een
ſterckte op geworpen/en met Struyſen (kleyne ſcheepjes) de Rivier
toe geſchakelt/ dan ſoo vaſt niet / oft ſommige raeckten in het vluch-
ten daer deur: 't Gebeurde datte Borgers dit Hollants ſchip voor
de Revier ſiende / in vier Galjoten vielen / en meynden alſoo uytte
ſtadt te vluchten / een van de Galjots raeckten deur / maer d'andere
drie kregen de Moſcoviters/ in't een was Coopman Herman Been
met 17000. Rijckxdaelders;oock waren veel Adelijcke Juffrouwen
in de voorſz. Galjots/ die in de See ſprongen en verdroncken/liever
dan van de Moſcoviters onteert te willen zijn; Dit maeckte groote
ſchrick in de Stadt/ 't welck den Czar vergroote / alſo hy korts daer
na Riga op-eyſchte/ met belofte van behoudenis der Previlegen en
een Kerck met vrije Godſ-dienſt voor de Luterſe/ oft by weygering/
ſtont na deſen geen genade te hopen/ en roemde/ dat hy om de ſtads

Grachten

Grachten te vullen 30000. Man in zijn Legher had / en wilde als dan met 70000. Man stormen/en de Sogelingen niet verschoonen/ doch die van binnen gesecondeert met 't Regiment van Ge. Koningsmarck upt Pomeren/ oock door een Schoet van Narva met Spijs/ en wel 6000. weerbare Mannen soo Burgers als Soldaten sterck sijnde/ bleven kloeckmoedigh/ alhoewel seer vermoept door 'tgeduerigh waken/ en door swaer Canon en veel Granaden hare meeste Huysen bedorven waren/ dan stormen zijnder noyt gedaen: So dat de Russen na 6 weken belegeringh weynigh gevordert siende/en het saysoen voor haer als byna verloopen om na huys te keeren / behalvens noch dat de Reviere de Duna van de zee door een storm opgeswollen/ en van boven door seer grooten Reghen dapper gheperst/ hun Legher onder liep / so begosten sy den 28 September op te kramen/ 'twelck die van binnen siende/ vielen upt/ en sloegen de Russen op de vlucht / die so verbaest den ruch toonden / dattet schande was een weynigh te vooren soo op zijn grootmeesters te pocchen / en nu (daer 't op slaen aen komt) als kackhielen te loopen: Tien joeghen duysent/ de verslagene beliepen by 8 of 900. en de victorieuse hadde soo veele dooden niet als sy Vendels verovert hadden / te weten 17. die tot Triumphe op de Wallen van Riga omgedraghen zijn: Den Czar selfs verliet den 1 October het kleyne Juster Hof/ daer hy gelogeert was/ en toogh na boven / latende zijn Generael Kneese Jacob met d'Achterhoede hem naer-volghen: En van 180. Struysen die hy afgevoert had/ seer weynigh mede voerende/ zijn Legher door Roo-loop (soo door 'tswaert als eten van rouwe Spijs veroorsaect) is (soo die van Riga seggen) by de 60000. Man vermindert/ sulcks dat dit Belegh een groot Moscovijs kerckhof is geweest.

Den Courlander Vorst/ die schoon hem de Neutraliteyt van den Czar toegeseyt was/ most in dit Belegh even wel het Moscovische Legher somtijts spijsen / ende des te min was hy oock nu over haer vertreck bedroeft: Doch van d'ander sijde sach hy de vlamme van 40 Dorpen/ tusschen Memel aen Pruyssen gelegen / upt revengie aen-ghesteecken door Kristijn Kersteen Edelman / en de Samijten/ daer hy hem by begeven had/ om dat zijn Goederen te Koningsbergen voor desen geconfisqueert waren.

Het Vuyr der Pestelentie dede den Ceurvorst van Brandenborg upt Koningsberghen na Libaw wijcken/ en den Koning van Sweden

den upt Elbingh na Frauwenbergh: De Gesanten van hare Ho. Mo. en ged. Maiesteyts Commissarissen hebben den 11 deser dit Contract binnen Elbingh ghemaeckt:

SErenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, *Dn. Caroli Gustavi*, Suecorum, Gothorum, Wandalorumq; Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Wandaliæ, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ, nec non Comitis Palatini Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ & Montium Ducis, &c. Regis ac Domini clement. Regniq; Sueciæ Senator, Cancellarius, Gubernator Generalis Borussiæ, Præses Collegii Commerciorum, & Iudex Provincialis Norlandiæ Occidentalis, Lapmarchiæ, Tempelandiæ, Herradaliæq; *Ericus Oxenstierna*, Comes Moreæ Australis, Liber Baro de Kimitho, Dn. in Tydoó, Vibii & Iulistad, &c. S R. M. Admiralis locum tenens & Consiliarius Admiralitatis. *Steno Bielky*, Liber Baro in Korpo, Dn. in Geddeholm Gressoon & Tonga, & S. R. M. bellicus & aulicus Consiliarius. *Gustavus Baner*, Liber Baro in Gamble, Karlby, Dn. in Orbii, Krockeram & Verpel: Nec non Celsorum & Præpotentum D.D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii, ad S. R. M. Sueciæ Legati extraordinarii. *Godofridus a Slingelant*, Consiliarius & Assessor Urbis Dordracenæ Primarius, ad Conventum Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ Deputatis Ordinarius. *Fredricus a Dorp*, Masdami Dominus, Consiliarius Ordinarius in Curia Hollandiæ, Zeelandiæ, & Westfrisiæ. *Petrus de Hubert*, Consiliarius Urbis Medeoburgi Zeelandorum. *Iohannes Isbrandt*, Hoveling in Ruygerwald, respectiue Deputati ad Concilium D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii. nomine Provinciarum Hollandiæ, Zeelandiæ, ac Urbis Groningæ & Omlandiæ. NOTVM testatumq; facimus omnibus & singulis, quorum interest, aut quomodo libet interesse potest, quod sicut à multis retro annis inter S. R. M. antecessores Reges Regnumq Sueciæ & Celsitudinem D, D. Ordinum Gener. Fœderati Belgii intimior amicitia & correspondentia integerrime culta fuit, eaque fœderibus aliquod superstructis eum in modum corroborata, ut ad firmitudinem suam nihil nisi continuationem & renovationem subinde requisiverit, Ita S. R. M. Sueciæ & Celsitudo D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nunc vicissim ob oculos sibi posuerunt fœdus, quo ab anno 1640. se invicem obstrinxerunt, & illud, quo anno 1645. ad reciprocam conservationem se mutuo strictioribus conditionibus devinxerunt, simulq, ad idem fœderis prædicti institutum, tanquam ad normam revocantes presentium temporum circumstantias: Nobis supra nominatis Commissariis & Legatis utrinq; constitutis injunxerunt, & in mandatis dederunt, ut inspectis sæpe indigitati fœderis tabulis earundem observantiam stabiliremus, atque insuper si quid præsens utriusq; status requireret, id communi bono ac usu adparemus, Hoc itaq; proposito congressi post commutata utrinque Procuratoria, favete Deo, de comissis nobis negotiis, sequente ratione convenimus.

Initiò quidem, Quemadmodum fœdus anni 1640. die 1. Septe, Stocholmiæ conclu-

conclusum, ut & ejusdem confirmationem anno 1645. die 15. Augusti Suderobræ factam,, atque extensas & astrictas ibidem pro conservatione mutua leges pervidimus; Ita omnes in utroque fœderis instrumento comprehensas conditiones hisce renovamus, redintegramus, & in pleno vigore suo firmamus, non aliter ac si singuli articuli hic verbo tenus inserti essent, firmiter promittentes à S.R.M. Regnoque Sueciæ & Celsitudine D D. Ordinem Gen. Fœderatie Belgii sæpius prætactum fœdus in omnibus suis articulia & clausulis inviolabi iter observandum & religiosè adimplendum fore. Imó ad scopi ipsius, qui articulo primo prædicti fœderis indigitatur, clariorem intellectum declaramus, eundem directum esse, & in posterum fore contra turbatores omnes & quoscun qui adverstis perspicuum ipsius fœderis sensum quicquam agere susceperint: præterea examinantes sæpe dicti fœderis intentionem, deprehendimus illam non alio collimasse, nisi ut simul cum defensio ne respective Regnorum & Provinciar. utriusq; confœderati & conservatione Dominiorum, jurium, libertatum, immunitatum, pactorum & receptarum consuetudinem, libertas commerciorum & Navigationis in Mari Baltico & Septentrionali ad angustias Canalis Anglo-Gallici exclusive asseratur; Ideoque considerantes, quantum intersit utrinque, ut hoc institutum inturbato hocce Europæ statu integrum & illibatum servetur, eo cogitationes & consilia nostra dereximus, ut non tantum respectu aliorum prædictam navigationis & commerciorum libertatam tueremur, sed & invicem certas starneremus regulas, quibus omnia repedimenta adversus supradicti fœderis leges inter fœderatos & eorum respectiva Regna, Provincias, Ditiones, & subditos admoverentur; Imo, si quid huic contrarium post tempus initiorum fœderum irrepserit, id vicissem ad priorem observantiam revocaremus, In huic itaque finem convenimus, quod neq; occasione præsentium bellorum atq; motuum in Polonia, Prussia, & regionibus vicinis, neque aliis de causis, quæ in posterum exoriri poterunt, alteruter fœderatorum sui fœderati aut ejus subditorum libertatem navigationis & commerciorum in Mari Baltico & Septentrionali & in fluminibus prædictis maribus influentibus ullo modo directe vel indirecte adversus clarum fœderis annorum 1 6 45. contextum impediet, aut a subditis suis impediri permittet, vel aliquam ipsis remoram injiciet, aut a suis injici curabit, quin potius cum nobiscum reputamus qua ratione inter utriusque fœderati proprias ditiones ac subditos, commerciorum usus quam optime provehi possit, & pro experimento egregie comprobatum est, vectigalium moderationem non parum eo conducere, eamque tempore conclusorum antehac fœdederum atque annis quibusdam id tempus immediate subsequentibus in utriusq; fœderati ditionibus commodo satis huic instituto adoptatam fuisse, promisimus, atque hoc ipso promittimus & spondemus, quod uterque fœderatotum, salvis Regalibus & Iuribus suis, circa vectigalium constitutionem & dispositionem, ad parem circiter modum & taxam ; atque tum temporis constituta vectigalia fuerunt, eadem de hinc in suis respective regnis, Provinciis ac ditionibus, quas nunc possidet, vel in posterum possessurus est, accomodabit, adeo, ut quam moderatissima vectigalia, telonia & onera commerciis & navigationi utrinque imponantur.

Huic etiam adjicimus & per expressum vovemus, quod neuter fœderatorum aut ejus subditi in sui fœderati ditionibus circa vectigalium solutionem aliter haberi aut magis aggravari debeat, quam conjunctissima quæq; gens peregrina, quæ potissima fruitur, ibidem aut in postremum posterum fruetur, a vectigalibus immunitate; Quod si vero contingat, certas ob causas & urgente necessitate nova majora gravioraque vectigalia in alterius fœderati Dominiis imponenda esse; tum eo casu majus graviusque a fœderato aut ejus subditis non exigetur, quam ipsi proprii incolæ ac subditi pendunt; Sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent pecularium societatum & subditarum personarum specialia privilegia; Ut vero omnibus liquido constare possit, quod hoc tractatu tum S. R. M. tum Cels. D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nihil aliud sibi proposuerint, quom observantiam piorum fœderum & conservantiam suorum utrinque Dominiorum & jurium ut & libertatis commerciorum, & navigationis, atque ut palam pateat, id utrinque agi & intendi, quo cum omnibus suis respective vicinis, amicis & confœderatis firma stabilisq; pax colatur, & pacta conventa fœderaque iam iis rite constanterq; conserventur, convenit atq; conclusum est, quemadmodum hisce convenit atq; concluditur, quod Reges Galliæ & Daniæ, idem Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, tum etiam Elector Brandenburgicus huic presenti Tractatui includuntur, cum omnibus eorum respective Regnis Provinciis atque Dominiis, & incomprehensas ibidem conditiones recipiantur, si includi & comptehendi velint ac desiderent, atque quod omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus presenti Instrumento inter Confœderatos convenit, gaudeant. Civitas quoque Gedanensis comprehendatur & includatur, quemadmodum hisce comprehenditur & concluditur cum omnibus suis juribus, privilegiis, immunitatibus, libertatibus, & ligitime receptis consuetudinibus, salva atque integra fide, quam prædicta Civitas Regi Poloniæ debet, & salva incorporatione ejusdem in Borussia, ita ut ab hoc die cesset inter S. R. M. & Civis. Gedanensem omnis hostilitas; Proinde neque altissime præmemorati Reges Galliæ & Daniæ, Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, lectorque Brandenburgicus, neq; prefata Civitas Gedanensis ullo modo ab alterutro fœderatorum impedientur in navigatione atq; libero commerciorum usu in prædictis maribus et fluminibus, ut nec in Regnis, Provinciis, Ditionibus, Urbibus, Dominiis, juribus atque libertalibus suis directe et indirecte ullum iis incommodum vel injuria nunc vel in posterum ab alterutro fœderatorum creabitur, sed e contra vera firma amicitia et bona correspondentia mutuo et reciproce cum iis coletur; Ut vero hæc quæ supra scripta sunt tanto firmiora maneant, ac religiosius observentur, quemadmodum a die conclusi hujus Tractatus illa religiose observanda fore suscepimus et promissimus ad S. R. M. et Celsit. D. D. Ordin. Gen. Fœderati Belgii ulteriorem ratificationem et ratihabitionem, que intra tres ad summum Menses abhinc invicem reddenda et commutanda erit, bina hujus Tractatus Instrumenta ejusdem tenoris confici curavimus, quibus subscripsimus propriis Manibus, eaque sigillorum nostrorum impressione roboravimus. Dabantur Elbingæ, die 11 Septembris, 1656.

Dan alſo Denemarken en voornamelijck die van ‡ Dantſig difficulteerden om dit Tractaet aen te nemen/ ſoo is 'tſelve noyt geratificeert nochte voltoyt/ want al-hoe-wel den Raedt van Dantzich wel genegen waren tot Vrede/ ſo en konden ſy niet verſtaen de woorden/ Salva alij integra fide, quam prædicta civitas regi Poloniæ debet: Als mede de woorden: Omnis hoſtilitatis inter Regem Suecia et Civitatem Gedanenſem ceſſabit: Ende ten laetſten oock de woorden: Ita ut vera firma amicitia et bona correſpondentia mutuo et reciproce coletur. Als ſeker zijnde dat dit leſte niet practikabel en in plaets van verlichtinge/ voor Dantzich ſoude zijn een gevolge om den Coning van Polen te heviger te beoorloghen: De neutraliteyt verklaerden ſy al van over lang te hebben konnen krijgen/ en van reſtitutie van 't Hooft/ Grebbin/ de Warderen en de Neringhe en was niet gedacht/ en onverſekert van eenighe welvaert daer door te genieten/ verklaerden haren Coning om veele redenen liever getrou te willen blijven. En alſoo is dit daer by gebleven.

De Tractaten tuſſchen Poolen en Moſcovien wierden ſoo het ſcheen met beter vrucht op twee Maenden ratificatie in der Wilda geſlooten: Op conditie dat d'eene den ander ſoude helpen teghens Sweden/ en niet mette ſelven ſonder elckanders kennis Vrede mamaken: En ſoo de Croon Polen ſonder manlijck oir quam te ſterven/ ſoude de Soon van den Keyzer van Moſcovien dat Rijck by ſucceſſie ghenieten/ ende van nu af in de Roomſche Religie (ſoo men voorgaf) op gevoet worden: Wijders ſoude Moſcovien en Polen door de Reviere Boreſthenes geſcheyden blyven. Eenighe Poolſe Senatoren begaven hun op die tijt na Weenen/daer den Keyſer van Prage aen gekomen was/ die daer op den 14. deſer als Coning van Ongarijen en Bohemen was gekroont: Deſe voorſz. Senatoren hebben 't Coninckrijck Poolen aen des Keyzers Soon gepreſenteert indien zijn Majeſt. haer wilde aen nemen te beſchermen/ maer de Keyzer al had hy de Stadt Bremen in wederwille der Sweden/ tot een Vrije Rijcxſtadt verklaert/ dorſt nochtans aen dat toutje niet trecken/ als genoech daer van by al de Stenden des Duytſen Rijcx afgemaent: En nochtans wel verſeeckert/dat deſe Deſſeynen der

 Sweden

‡ Den Ceurvorſt van Brandenburgh vertrouwende datte Magiſtraet van Dantzich dit Tractaet ſoude aen nemen/ſchreef een Brief van grootteniſſe en geluckwenſching aen den Raet/ verſoeckende daer nevens haer Guarniſoen voor gelt en goede woorden/ maer 't een noch 't ander is niet gevolcht.

Sweden op ghelucktt zijnde / het als dan op zijn Kroon aen gemunt ſoude zijn/ gelijck de Sweden over al ront uyt doꝛſden ſeggen.

Op die tijt was Pater Daniel / by den Coningh van Sweden handelende weghens hulpe der Coſacken / en zijn Majeſt. maeckt hem Edelman van Sweden : Hier teghens wiert een verraet van Buſpoeder tot Bꝛaunſbergh ontdeckt/ den Biſſchop was ſelfs in't oogh/ en de Boꝛgers wierden de Wapenen afgenomen : Dan ſlechter voeren de Ingeſetenen van Warzou / datte Sweden gants verlieten / naer datſe eerſt geplondert / en daer na alles in bꝛant hadden geſteken/ het treffelijcke Conings Slot latende ſpꝛingen/ alle het getimmerde van het heerlijck Luſthof des Konings in d'Aſſe legghende : De Wallen/ de Pooꝛten en wat eenighe hoogte had/ 't moſt op zijn Jeruſalems verdeſtrueert : En dus woꝛt die Coninckl. Stadt ſoo ellendig verwoeſt / welckers heerlijckheyt verwonderens gꝛoot vooꝛ hondert Jaren is geweeſt/ gelijck gy ſolio 106. op ons 6. Deel kont leſen.

PINDA. Dulce bellum inexpertis, expertus verò accedens ei animo vehementer horret.

Toen was te Coningſbergen weder een Moſcoviſe Geſant aen gekomen/ die begeerde/ datten Ceurvoꝛſt ſich van de Sweden ſoude afſcheydẽ/en Pꝛuyſen te Leen ‡ van zijnen Czar ontfangen: In zijn Audientie dꝛoech hy ſich uyttermaten hoogmoedig/want als hy den Heer Ceurvoꝛſt ſach ſitten op een ſtoel met twee a dꝛie trappen van der aerden verheven / ſoo gꝛoete hy alleen met een kleene buyging h des hoofts/daer ſy gewoon zijn altoos de knien te buyghen: Beginnende te ſpꝛeken/ ſach hy datte Ceurvoꝛſt bleef ſitten/ en zijn hoed op hielt / dies ſweegh hy plotſelijck ſtil; Ende als de Ceurvoꝛſt hem vꝛaegde waer om hy niet meer en ſpꝛack/ antwooꝛde hy als met een wꝛeede en hoogmoedige ſtem: Ick hebbe by den Keyzer, by Coninghen en andere Vorſten in ſulcker voegen als hier ter Audientie geweeſt, die ſoo lange als ick , hare hoofden ongedeckt hebben gehouden ten reſpecte van Mijnen Heere : Seyde wijders / dattet hem verwonderde dat die eer oock aen hem van den Ceurvoꝛſt niet gedaen wiert/dat hy dan geſint was ſonder voꝛdere opening van zijn laſt te doẽ/van daer te vertrecken : Den Tolck dat een Onderdaen van den Ceurvoꝛſt was / verbaeſt over ſodanige reden / en doꝛſde ſoo vꝛemde en ongemeene Tale den

‡ By bꝛengende dat Pꝛuyſſen wel twee hondert jaren onder Moſcovien had geſoꝛteert.

den Ceurvorst niet overdragen: Maer den Cancelier des verstaende/ gaf den Ceurvorst 'tselve te kennen/ die daer op stracks op stont/ en zijn Hoedt af nam / en toen gaf den Gesant zijn last in geschrifte over: Hier na vraegde den Ceurvorst hoe het mette Czar al gingh / die antwoorde/hem in goede voorspoet tegens de Sweden te hebben gelaten; En daer mede weg gaende / geleyde den Cancelier hem in zijn Logement/maer de Gesant schudde zijn kop van quaetheyt/achtende dat hem de Heeren Ceurvorst noch niet genoeg gedaen hadde; doch vertrock eer langh / en den Ceurvorst vereerde hem met een Keten en een Medaille / verbatende zijn Conterfeytsel.

Onderwijl stont de Commercie over al seer sorgelijck: De Deense Majest. begeerde van de stadt Straelsont den Tol/van so lang die onder de Sweedse Dominie was geweest: En daer begonnen soo eenige vreemde spoocksfelen tusschen Denemarcken en Sweden haer te vertoonen. Men lachte t'Amsterdam met eenighe Cooplup die den 14. deser aldaer smiddaeghs op de Borse gaende wandelen/verschrickten/ om dat een Pijlaertse van d'ommegangh van 't Torentse van de Borse neder viel/ sonder nochtans yemant te quetsen: En sommighe verdrongen malkander/ om datte meeste partije niet wist watter geschiet was: Dan 'twas een goede opmercking/ also meer Pijlaertjes los waren/die vast gestelt wierden; God geve datte vast stelders van de Pijlarē der Borse/en vanden Staet mogen groeyen ende bloeijen.

Toen heeft Don Jan d'Austria te Brugghe tot beneficie van den Coning van Schotlant doen af kundigen het volgende Placcaet:

AEn gesien de meyninge van zijn Majesteyt mijn Heer en Coning is om den Coning van Groot Brittanjen over al waert dienstigh zy te assisteren: So staen wy toe, aen alle onse Ondersaten met hare Schepen in al onse Havenen te mogen inkomen, en alle Capiteynen moghen aldaer haer Prijsen opbrenghen die zy van de Rebellen des voorsz. Coningh hebben genomen; als mede onse andere Vijanden,en die aldaer verkoopen en verhandelen volgens de Coustumen daer van gemaeckt.

October 1656.

ALle Yren en Schotten in Vranckrijck vertrocken met admissie van 't Hof met dit saysoen na Vlaenderen / also Coning Karel te

Brugge een Leger versamelde/van 4 a 6000 man: En den 20 November begaf de Princesse Royale haer oock van Parijs na Brugge tot haren Broeder; insgelijcks den Hertoge van Jorck: Daer tegens quam tot Parijs een Persiaensche Gesant/door voorspraeck van den Venetiaense Ghesant kreegh ghehoor by den Coningh van Vranckrijck/meynende van daer na Engelant ofte Hollant te gaen/ om metter selver Oost-Indise schepen na Ormus te vertrecken: Oock quam een Gesant van Portugael by dē Con: van Vranckrijck 't Huwelijck aenbieden mette Dochter van Don Jan de Breganze/ en een Bruydschat van 8 Millioenen / en een Vloot van 30. Oorloch-schepen tegen Spangen in Zee te houden. Toen sont den Coningh van Vranckrijck een Expressen na Weenen / aen zijn Gesant M. du Plessis Besanson/ en aen den Gesant van Venetien/welcke te Munster 1648. Mediateur op de Vredehandelinghe was gheweest/ dat zijn Majest: het Tractaet van Vrede mettet Huys van Oostenrijck door den Keyser hout als gebroken,over het secours senden in Italien. Dit geleeck na gheen Vrede: Ende noch min met Spangen/ want Monsr. de Lion quam van Madrid weder te Parijs/thuys ontboden zijnde: want nu was Velenza en Chastelet ghewonnen / maer toen men hem na Spangien sont was Valenzijn ontset en't Frans Leger geslagen: Gemelte Lions in zijn Rapport aen den Coningh soude verklaert hebben datte Intresten van Portugal en den Prins van Conde het sluyten van de Vrede hadden achter gehouden.Toen heeft Mr. Points met believen van zijn Koningl. Maj. het Eylant Sint Christoffel aen de Barbados tot een vrye gifte aen de Ridders van Maltha gegeven: De Kooplupden van Parijs mosten in dese Maent tot hare groote schade sien voort komen een verbodt van het dragen van alle Goude en Silvere Passementen / Borduursel op de Clederen/ Sijde Nestelen/ witte gaerne Kanten/ behalvens aen beffen en Ponjetten / Kastoor-hoeden boven 40 a 50 gulden geldende: Vergulde Carotsen zijn in ses Maenden alle verboden/de Kosbaren met Borduursel / Goude Franjen/ ofte Passementen /op een boete van 1500.gulden: Zy boden den Koningh twee Tonnen Gouts wilde hy dit Placcaet in trecken; dan't mocht niet helpen: Want seker Edelman daer teghens peccerende/ is strackx in de Bastille gesloten: De eerste veranderinge aen de Klederen ('twelck te Parijs seer seltsaem te sien is) heeftmen aen des Koninghs Broeder den

Hertoghe van Anjou bespeurt/ zijnde de plaetse van zijn Lijf-Rock daer de Passementen plachten te staen / nu met Diamanten vervult/ so men achte over de veerthien Tonnen gouts waerdigh: Die Mode konden de Suijers niet na volghen. Alle de Boecken van Jansenius zijn toen door geheel Vranckrijck verboden; om dat hy tegens de ordinaris stijle van de Roomse Stoel en de Patres Jesuiten/ wat te drijftigh in zijn schriften was.

Eenige Astrologijns hebben in Engelant speculatie genomen op de Riviere de Tems/ die den 13. deser in drie uren tijts tweemael met een merckelijcke kennis heeft gevloept en ge-ebt: 't Geen d'Engelse seggen niet geschiet is zedert de doot van Koning Eduard.

Toen nam de Colonel Vavazone omtrent Londen krijchs volck aen voor den Koning van Sweden/ tot 5 a 600. man.

Den Heer Admirael Obdam by de Magistraet van Dantsich met een heerlijck Lampet vereert zijnde/ vertrock den 8. deser / door den Pensionaris Fabritius geleydet/ na Wijsselmunde/ in een overdeckte Chaloupe / daer een Collation aen bestelt / en de gesontheden van beyde Republijcken niet vergheten zijn / s'avonts voer den Heer Admirael aen boort / en raeckten met 30. schepen den 12. met een Oosten Wint verby Bornholm / Valterborn: In de Sont raeckten vier schepen vast / de drie wierden strack los / maer dat van Capi. van den Bosch liep groot perijckel / dan endling spoelden oock deur/ en van daer is den Heer Admirael den 6. November in de Haven van Hellevoetsluys / en de resterende schepen in 't Vlie gearriveert.

Den Schout by Nacht Tromp voor Dantzich gebleven / kreegh oock van hare Ho. Mog. last na 't Vaderlant te keeren/ 1100. Soldaten aen Lant geset hebbende/ die nae eenigh molest over den Eed/ hun lieten gesegggen/ vertrock ged. Tromp van de Reede / en schreef desen Brief aen hare Ho. Mo.

TErwijl hare Ho. Mog. mette Resolutie van dato den 9. October laestleden mijn hebben gelieven aen te schrijven, dat wy alle de Soldaten op onse Schepen zijnde souden Landen, tot besettinge van de Stadt Dantzich, en 't selve gedaen zijnde, ons op 'tspoedichste na 't Patria te begeven, soo ist, dat wy achtervolgende de ordre, op den dertichsten October lestleden zijn 't Zeyl gegaen, alwaer daegs te vooren den Generael Coningsmarck is op gebrocht, met een Fluyt Schip, en twee dagen te voorē een Schoet, in welcke twee Vaertuyghen waren omtrent twee hondert Schotse Soldaten; en is in

deser

*deſer voeghen toe gegaen; De Soldaten in de voorſz. Schoet weſende, hebben teghens hare Officieren op geſtaen, ſeggende niet voor den Coning van Sweden, maer voor de Stadt Dantzich aen genomen te zijn, leggende dienmaels door harde wint, onder de Vlackte van Heel ten Ancker, hebbende de voornoemde Officieren en Schipper ghedwongen, haer tot Dantzick te brengen: In de Wijſſel komende, hebben verklaert den Generael * Coningſmarck daer lach, waer datelijck drie Galjoten uytgongẽ, en voor de middagh in actie geraeckten, ſoo dat naer eenich gevecht, in't ghezicht van onſe Vloot, verovert is: Savonts hebben hem ſelfs neffens den Overſte van der Stadt, in't Fort Termunde weſen begroeten, ſeggende te komen van Stetijn, en willende na der Pillau: In deſe rencontre is een man doot en vijf gequetſt.*

Den Koning van Polen was nu alreede in Groot Polen aen gekomen/ en nam Conits en Terkoingh in / op de leſte plaets dede hy eenige Raedtſheeren onthoofden / over haer beweſen trouloosheyt: Konits daer dẽ Vorſt van Anhalt in was/ aen die ſchreef de Poolſe Majeſt. een vrundelijcken Brief / verhalende / dat hy ſeer verwondert was hem in Actie tegen Polen te vinden/ dat hy hem noyt leet gedaen had / doch geloofden zijn Maj. dat hy 't meer dede om zijn ſtrijtbare Nature te oeffenen/ als upt Vijantſchap/ en derhalven ſo hy begeerde alle goede conditien/dat zy die konde bekomen; dẽ Vorſt antwoorde/ dat hy de gunſtige preſentatie van zijn Maj. van Sweden neffens andre niet en had begeeren af te ſlaen: Den Koningh van Polen dwongh deſen Vorſt Konits op te geven / en moſt teghen zijn danck na Pomeren met zijn Guarniſoen upt trecken: Doch vereerden hem de Poolſe Maieſteyt noch met een ſchoon Paert/'twelc hem tot Stetin na geſonden wiert.

Aen

* Gemelte Koningſmarck was by de Maigſtraet van Dantzich aen gebracht/door ſeeckere 130. Schotſe Soldaten/die neffens zijn ſchip mede van Wiſmaer na der Pillau waren geſeylt/en door quaet weder tien dagen op zee geweeſt/en hun ſchip leck geworden zijnde/ dwongen haren Officier en Schipper hun binnen Dantzich te voeren/ 'twelck aldaer aengenaem was / want hun ſchip had twee metale ſtucken en hondert centener Pulver in; op't verklaren van deſe ſoldaten/wiert ſtracks 'tvoorſz. ſchip weder verbaerdicht/ neffens twee Galjoten/ den 29. October metten dagheraet upt lopende / quamen sy tuſſchen 9 en 10 uren /ſoo als Coningſmarck de Predicatie op zijn ſchip hoorde / by zijn ſchip: den Pfarher dat ſiende/ſeydet aen Coningſmarck/ die terſtont tot den ſchipper riep men ſou't Ancker kappen/ en 't zeyl op halen / die daer op antwoorde beyde hem onmogelijck te zijn / dies gaf hy ſtrack laſt yder ſich te verweren: maer eer hy in poſtuyr was/ liep hy in de Kajuyt/ en riep daer om goet Duyts quartier/ dat hem en de zijne verleent wiert/en alſoo wiert hy (die op Zee niet veel vechten had geſien) te Dantzich gevangen gebracht / maer alſo men hem daer niet vertroude/ is hy op't Slot Wijſelmunde gevoert; Hy had alreede 800000. Rijckxdaelders aen den Koningh van Sweden op eenige Koper-Mijnen in Sweden verpandt / waer van den Jonghen Vorſt van Wijmaren om Volck te werven/ alreede 30000. Rijcxdaelders had ontfangen.

Aen de Ach. Magiſtraet van Dantzich ſchreef Sÿn Maieſteyt deſen onderſtaenden Brief :

IOhan Caſimir by der Gratie Gods Koning van Polen/ etc. Lieve getrouwe/ uwen Brief is ons geworden/op dien dach/ wanneer de blijde boodtſchap van't verſlaghen Brandenburgſe Leger ons gebracht wiert : 't welck hoewel wy vertrouwen dat u E. van na by verſtaen hebt/ adviſeren wy u evenwel dat na wy na Oorlogs gelegentheyt een groot gedeelte van ons leger/ tegen onſen rebelligen Vaſael den Cheurvorſt van Brandenburgh / met 15. Vaendelen Polen/ ende de macht der Tartaren/ onder het beleyt van den Veltheer Gonſiuſky/ in Pruyſſen geſonden hadden/het geluck ons ten eerſten ſo mede geweeſt is/dat de Vyandē de ‡ nederlaeg gehad hebben/ behalven de meenigte verſlagenen/zijnder veele by de Tarters gevanghen / onder welcke de voornaemſte de Generael Waldeck / Vahot/de Sweedſe Generael Iſrael/Colonel Brunel/ Pooliſeok ende andere;'tgeluck is Bogiſla Radſevil gunſtiger geweeſt/ mits hy in de Polen handen ghevallen is ; op dit ſucces gaen d'onſe voort op Coningſbergen/ons leet zijnde dat Pruyſſen ſoo verwoeſt wert ; maer deſe ellende is dien verachter van't Goddelijck en Menſchelijck Recht / den Hertoch van Pruyſſen te wijten/ die door zijne verſoethelijcke rebellije onſe authoriteyt en waerſchouwinge verachtende/ de ellendige Inwoonders in ſulck verderf geſtort heeft. Aen de andere kant vallen wy met ons Legher elders in/ in de marſch innemende de ſtercke ſtadt Lantſchut/ het Guarniſoen met haren Gouverneur/ de Brandenburgſe Commiſſaris Boum/en de Commandeur Shneck/ in ſauvegarde genomen hebbende. Aengeſien nu V. E. tot wiens beſcherminge wy haeſteden/ wy uyt uwe Brieven met blijtſchap verſtaen hebben buyten perijckel te zijn/ſullen wy den Raedt onſes voornemens / nae de occaſie en voordeel van het ghemeene beſt dirigeren / etc. Gedateert in't Velt/ by 't Dorp Sedzinÿ/ den 12. October 1656.

Onderwÿl liepen de Poolen tot by Stetÿn en Kuſtrÿn in Pomeren/ brandende en alles vernielende ; ſoo dat ſelfs de oude Keurvorſtin van Brandenburg te Cuſtrÿn ſauvegarde van hun verſocht : zy ſloegen verſcheydenmael de Dantzicker Poſt ter neer ; by Tauchel verbranden ſy alles ; te Rummelſberg ſneden ſy de Luyden Neus / Ooren en Wangen af/ en wierpenſe levendich in't vier/ ſonder datſe op haren Koning ofte Officieren paſten / als meeſt een woeſte hoop Barbaren/ Turcken/ en Coſacken zÿnde.

‡ Op de Fronturen van Littauwen laghen neghen Regimenten Brandenborghſe Soldaten en vier Sweedtſe onder den Grave van Waldeck ſluymerende in haer Quartieren : Deſe heeft Gonſieuſky een Pools Overſten den 8. deſer by de Vlecke Lieke overvallen / en totaliter geſlagen/ Waldeck quam ter nouwer noot weg/maer Bogiſlau Radſevil/ den Overſten Iſrael / en veele Bagage met ſeven ſtucken bequamen de Polen : Toch deſen buyt is haer ſchadelÿck geweeſt/ want Radſevil die alrede zÿn Rantſoen voor 80000. Ryxdaelders had gemaeckt/ wilden de Tartaren niet los laten / en ſo ſy hem uyt de Koetſe van Gonſieuſky aen een Boom hadden ſtaen/in haer krackeelen komen de Sweden onder den Grave Waldeck de Polen en Tartaren overvallen/hun weder afnemende alle de Buyt en het Canon : Radſevil en Iſrael de handen ruym hebbende / ontweldigden ſich uyt hare Vÿanden handen / en quamen behouden te

Coningsbergen / 'twelck de Polen seer gespeten heeft / alsoo zy op dat lieve gelt soo seer geblamt hadden.

Gonsieuskys die als hy Victorije bevochten had / terstont door een Gesant meende af te parsen datte Ceurvorst van Brandenburg sich tegen Sweden soude verklaren / most nu vluchten: En zijn Huysvrouw wiert tot Coningsbergen vast geset / en nau bewaert.

't Guarnisoen van Putsko veroverde toen een † Schoet / komende van Elbing / in de Weycke door contrarie wint ten Ancker; daer in zy vonden tien sware Kisten van den gewesen Poolsen Onder-Cancelier Radsieusky / waerdigh over een Millioen florijnen / en drie Kisten van den Jongen Koningsmarck: Die van Dantzich brachten oock noch twee schepen op / komende uyt der Pillau / in 't een waren eenige beslooten Brieven / mette Sweedse Secretaris Courtijn / met een Koffer secrete Brieven / daer in gedacht wiert van de onderlinge Alliantie tusschen Engelant / Sweden / en Vranckrijck / en dat zijn Majest. wel wilde accorderē / dan niet sonder een voet in Pruyssen te behoudē: Dat hy nodig Volck en Gelt van doē had; en onvermogende was de Franse Kroon inde saken van Elsas te seconderen.

De Vorsten aen den Rijn / waren in dese tijt seer oneenigh over het Tolwesen / en yders vrijheydt / tot slaens toe: Onderwijl storf tot Dresden den oudē Hertog ‡ Johan Georg Ceurvorst van Saxsen / out 73. Jaren: Zijn drie Soonen hebben alle haer Vaders Domeynen vrundelijck ghedeelt. Toen quam Hertoghe Johan Adolf in Hollant / toogh na Utrecht om te laten cureren zijn gebroken Knieschijve: Van daer nae den Haghe reysende / is van hare Ho. Mog. treffelijck getracteert: En daer na van de Magistraet van Amsterdam. Daer tegens quam uyt Pruyssen den Ambassadeur van hare Ho. Mo. G. van Slingerlant: Vindende zijne Gemalinne voor zijn aenkomste binnen Dordrecht alreede overleden.

November 1656.

DE Achtbare Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam / volgens 't ghemaeckt accoort mette West-Indise Compagnie / en d'approbatie van hare Ho. Mo. de Staten Generael / hebben in dese Maent sekere Conditien en presentatien aen een yder gedaen / die

† Een soorte van Schepen op de Oost-Zee ghebruyckelijck.

‡ Den oudtsten Soon en Cheurvorst Johan Georgius behoudt neffens zijn Cur-landen / oock die om Dresden / en oock de Ampten aldaer: Den Aerts-Bisschop Hertogh Augustus geniet de 12 Ampten in 't Stift / en al watter in Turingen is: Hertog Christiaen geniet het Stift Morsburg / oock dat aen Voitlant / ende eenige Ampten by den Geburgh: Hertogh Mauritius geniet het Stift Naumburgh en Zeits: oock het Cheurvorsten deel der Heerlijckheydt Hennenbergh / en sommige Ampten in Voitlandt: De Jachten en Bosschagien hebben zy onderlingh ghedeelt.

die als Colonniers ofte Inwoonders sich na Nieu Nederlant souden willen begeven : Waer toe dan hun veele van de Protestanten uyt Piedmont hebben geopenbaert : zijnde hare Achtb. ghemeynt so men verstaet omtrent de Zuyt Revier twee Steden te laten bouwen: De Conditien spreken breeder van alles; gelijck mede een bysonder gedruckte beschrijving van Nieu Nederlant.

Don Jan van Oostenrijck te Brussel sieck wordende / is gepurgeert en gelaten: Daer op vereerde hem de Nuncius van den Paus met verscheyden welrieckende Flessen Water / oock Hantschoenen/ en Franschepane / Succaden / en and're Italiaense rarieteyten : 't Welck Dr. Chiflet aen zijn Hooght. bracht / die 't selve met genoegen en wel-bekomen op nam.

De Cleefse Landen waren toen seer beangst voor inlegeringe van de Condeese Soldaten; derhalven vertrock Graef Johan Maurits Stadhouder van Cleef na Brussel / die de Desseynen van alsulcke Winterquartieren / in consideratie van hare Ho. Mog. welcke de Cleefse Landen onder haer Canon forterende / in protectie hadden ghenomen / heeft doen veranderen : Evenwel heeftmen de Stadt Calcar gefortificeert / en met Kanon voorsien : 't Casteel te Goch wiert gedemolieert; en de voornaemste binnen Cleef huurden eenige Woonhuysen binnen Emmerick.

Vranckrijck metten Somer uyt geoorlocht / begost na haer oude gewoonte haer Hovelingen besich te sien in raedtslagen op den naesten Somer: En oock in't maken van Huwlijcken/ten besten van de Huwlijck makers : Onder andre wiert ghetroffen de Trouwe van Prins Eugenius van Savoijen / mette Nichte Mauchini van de Cardinael Masarini : Om de Oorlochs saecken / quam den Hertog van Modena te Parijs/ mette Coning raedplegen : En na alle goede vertroostingen van Gelt en Volck te hebben ontfangen/ toog weder na Italien.

De Rovers van Barbarijen begosten weder seer sterck in Zee te komen met Esquadrons van tien/twaelf en twintigh Schepen / soo datse by Napels verscheyde luydē/oock te Sicilien van 't Lant weg haelden : Haer stoutheydt was soo groot datse voor Livorno liepen kruyssen; en in veertien dagen tijts brachten sy tot Algiers dese volgende schepen van de Christenen op :

1. 'tSchip Salvador, schipper Balthasar Balde.
2. St. Pieter, schipper Pieter Goutjes.
3. St. Ioris, schipper Harman Louritz.
Alle drie van Lubeck.
4. 'tFregat de Witte Eenhoorn, schipper Ian Voese, die met al 'tVolck in de Boot is ont-roeyt, en met een ander schip in Seelant aen gekomen.
5. St. Ian Baptist, schipper Ian Stevensz. van Bremen.
6. De Fregatte Alexandrette, schipper Dirck Pietersz. van Amsterdam.
7. De Hoop, schipper Ian Iansz. Verstraten, van Amsterdam.
8. De Witte Engel, schipper Fredrick Hendricksz. van Amsterdam.
9. De Coopman van Polen, schipper Leendert Iansz.
10. De Iuffron Katrijn, van Aken.
11. Een Frans schip sonder naem.
12. 13. 14. Drie Engelse Schepen,
15, 16. Twee van Biscaijen.

Hier over ontstont een groot geklaegh onder de gheinteresseerde; dies halven hebbē hare Ho. Mo. den Vice-Adm: de Ruyter met acht schepen van Oorloghe gelast na de Straet te gaen / om met noch een ander Esquadron sich te voeghen / en dese slaefmakers te breydelen ofte vernielen; 'twelck indien desen Ruyter ter Zee wat meer magts hadde / wat meer effecten sou voortbrengen; waer na veel Cooplupden van Christenrijck / en selfs Gekroonde Hoofden zijn verlanghende.

De Venetianen hare Victorijen vervolgende / bemachtigden verschepden Eplanden in de Archipelles / als Tenedos / Stalimine / Scio / en andre: Eenighe Turckse Galepen metten Tribupt van Barbarijen na Constantinopolen willende / veroverden sy: Sulcx dat in alle den Oorlog tegens de Turcken / de Christenen noyt meerder voorspoet hebben gehad als dit Jaer; selfs in Candien / daer de meeste Turcken van de Pest wegh ghestorven zijnde / veroorsaeckte den Admirael van Venetien derwaerts te komen met eenighe duysendt Soldaten / om de Sadt Canea en het gantsche Eplandt van de Turcken voorts te verlossen.

Den Grooten Heer / dorfde upt Constantinopolen niet gaen / om dat eenige zijn jongste Broeder / andre zijn twee Susters meer liefden als hem; hy eens te Adrianopolis getrocken zijnde / maeckten de Janitzers groot rumoer / soo datte Borgers alle haer deuren sloten / eenighe fulmineerden op den Grooten Heer / andre riepen om gelt /

gelt/ in somma daer was grooten onlust / endlingh quam van't Hof tijdinge datte Persianen voor Babilonien waren/ en datte Moscoviter 't Ottomanse Huys den Oorlogh wilde aen doen / waer op eenige riepen / wil onsen Keyzer teghen de Venetianen optrecken / soo hebben wy hem niet van nooden / wy moeten een ander hebben/etc. van Adrianopoli is den Grooten Heer subijt weder gekeert/tot hem ontbiedende den Veneetse Gesant/ die te Adrianopoli gevlugt was/ metten selve en den Persiaense Gesant heeft hy eenige saken geconfereert/ waer van wy in ons naeste Deel 't vervolg hoopen te tonen.

In Engelant wiert toen schipper Hans Plat op de kleyne Hulck van Middelburgh/so hy van Biscayen quam/op gebracht/ men beschuldighde hem dat hy na Duynkercken wilde : Maer den Heer Nieupoort heeft alles ten besten uyt gewerckt / en boven dien noch seer vrundelijcke toeseggingen gekregen/van alle de Gouverneurs en Officiers der zee-kusten in Enghelandt de Nederlantse Natie in 't stranden ofte verongelucken de hant te bieden / 't welck naderhant oock gebleken is aen verscheyden Nederlantse gebleven schepen/gelijck dat van Nieu Nederlant en andre ; alsoo het Enghels Canallie aldaer op de strant van outs niet anders gewoon is/als terstont de aen gestrande Goederen te beroven / en ghelijck ten tijden der Koningen van Engelant hun altoos sulcx met ooglupckingh was toegestaen/ konde men toen noyt te recht komen/ sy staken 't goet wech daer de Eygenaers by stonden.

Toen heeft het Parlement de Crooningh en de Tijtel van Karel Stuart door een Acte vernietigt/de welcke des ongeacht evenwel te Brugghe voort voer met versamelen van een groot Leger/ die op de Boeren ghelogeert/ drie stuyvers daegs wierden gegeven.

De Conquesten in West-Indien waren noch in eenen doen / Colonel Segwits was aldaer overleden / en begosten de Enghelse op Jamaica te planten en te zayen : Voor de Havana kruysten eenighe schepen / doch sonder eenige de minste vrucht ofte schade aen hare Vyanden te hebben gedaen.

Den 8. deser Maent is Don Johan Bregance de vierde Coning van Portugael op zijn Hof binnen Lissabon overleden / na latende een Schat van tachtigh Millioenen aen zijn Successeurs / bestaende in gelt en Juweelen: het doode Lichaem is in de Kercke St. Vin-

 cent

cent de Foro geset / en van daer na de Universitept van Conimbra verboert: Ged: Majestept verklaerde op zijn doot-bedde/ dattet hem seer aengenaem was/ datte Paus Alexander hem voor een wettigh Koningh verklaert en aen genomen hadde : Johan Alfonsus zijn outste levende zoon is hem gesuccedeert / en Gekroont / oock gehult op een groot Theatrum / doch mits hy maer 15. jaren had / is zijn Vrou Moeder tot Regente / en den Bisschop van Oliventa / den Prins Avero/ met twee andre tot Bestierders van 't Rijck gestelt / tot den Jongen Coning soude mondigh zijn; van den welcke om zijn kloeck vernuft veel gesproocken wiert ; want als Lowijs de Haro Raedt en Opperbestierder des Con: van Spangien/ poogende door eenige Portugijsse Edellupden op dat Rijck mettet af-sterven des selven Konings pets voor te nemen/ sich verijdelt sach ; voeghde die daer by / dat desen Soon een grooter Doorn aen de Spaense Croon van zijn Vader soude zijn : Desen Jan Alfonsus noch een kint zijnde / toen zijn ouder Broeder noch leefde / sepde eenmael / Frere ick hoop immers / of Vader 't hooft quam neder te legghen/ dat gy niet en sult weeren datte Kroon van Portugael my op 't hooft kome; aenghesien ghy niet en kondt ontkennen te zijn een gheboozen Soone van den Hertoch van Bregance ; doch ick die van een Gekroonde Koningh van Portugael : 't welck beyde waer was. Tot Goa in Oost-Indien was groote confusien onder de Portugijsen / en de voornaemste met verraderijen besmet / zijn by de kop ghevat / selfs des Conings Vicerop den Graef Satiedas / en Don Bias de Castras/ waer van dē eerstē alreede doot zijnde / in eē krake wiert over gebracht ; latende tot Goa der Portugijsen conditie maer in een tamelijcke conditie / en een krake achter / die van daer mede in compagnie/ maer op die Guineese Cust door storm af gedwaelt was.

DEn Coning van Polen wiert den 15. deser binnen Dantsich treffelijck in gehaelt, geleyt door een Burgermeester, over de Bergen rijdende dede verscheyden sprongen met een schoon Paert daer zijn Majest. op sat, wanneer een dicke Nevel viel, soo dat men nau van hem sien konde: De Magistraet, de Borgers, het gemeen, en alle de Soldaten waren op de been : Men bespeurde terstont datten Coning lust had de Fortificatien der Stadt en de Bergen te sien, daer hem den Ingenieur Percheval geleyde, die met een Hollantse vryborstigheyt, den Coningh somtyts yets wijsen willende, op de Schouder klopte, en na gemeene maniere van spreken, ja of neen Heer Coningh, beantwoorde : Ged.

Percheval

Percheval wiert van den Koningh met een treffelijck Paert vereert: Sijn Maj. ging daegs daer na door de Kramergas in de Pfarkercke, van daer in de Swarte Monicke Kerck, en dat al te Voet: Eenighe verwonderde haer hier over; en meynden, datte Coning die van Dantsich hier door wilde leeren, dat zy die so dicht by hare Kercken woonen, daer toe geen Carotsen van nooden hebben: Ten selven daghe was zyn Majest. oock by een particulier Borgher zynde een Boeckverkooper ten eten: Savonts meynden de Dantzickers't Hooft te verrassen, doch misluckte: De Gesanten van alle vremde Princen hadden terstont Audientie, en voornamelijck die totten Vrede waren arbeydende, gelijck die van hare Ho. Mo. en Vranckrijck; die groote moeyten en kosten hebben ghedaen om dese twee Koningen te bevredigen, sonder nochtans eenige apparentie van succes tot noch toe te konnen bespeuren.

De Poolse Officiers wierden savonts met Trompetten uyt Dantsig geblasen; met last sich na 'tPoolse Leger, dat haer te Proest begoef, te schicken: Syn Maj. van Sweden hier teghens pooghden te Grandents de Wijssel te passeren, maer de Bruch door 't Ys spillende, sloegh by Darsou een ander, en sich ter oprecht vervaerdicht hebbende, beval zyn Hopmannen by hem te komen: Pruyssen wiert in drie quartieren afghedeelt, en opsicht gestelt over het Marienburgse gebiet den Generael van der Linde, Steenbock over het Pomerellische, en Graef Bent Oxenstern over het Culmise: Den Ceurvorst van Brandenburgh bescheydende in't stedeken Hollant, trock met sijn Bende op; Onderwijl meynden de Coningin van Polen mede te Dantzich te komen, maer als sy nu tot Conits met den Oversten Carnetsky was aen gekomen, en op de Sweedtse Sauveguarde haer niet en dorfde vertrouwen, is sy weder na Polen geretireert. 'tGebeurde doen dat eenige Rijcke Koopluyden van Dantzich, met sommighe Poolse Troupen die de Koninginne souden gaen halen, eenige Wagenen met kostelijcke Waren na Poolen meenende te senden, deselve maer acht mijl van Dantzich van de Sweden genomen, en de Polen daer afgejaegt zyn, tot groot hartleer der geinteresseerde.

December 1656.

MAer onderwijl wiert den gewesen Onder-Cancelier van Poolen Radsieusky (daer de Stenden in haer Manifest oock over klagen) door de Sweden by de kop gevat, en te Marienburg vast geset, alle zyn Dienaers, en wat hy hadde verfekert, de oorsaeck wiert heel divers geseyt; seker was het dat hy ergens een grootẽ Schat verborgen had, en men vont oock veel gelts by hem: De Sweden seyden opentlijck dat hy mette Poolen had gecorrespondeert, om selfs den Sweedtse Majest. in der Poolen handen te leveren, want het gaf grote jalousije, datte voorsz. Radsieusky te Braunsbergh in't Klooster der Iesuyten hem altoos had onthouden, en mette selve en andre seer doende geweest: Men heeft al zyn goet verkocht, en 25000. Rijcxdaelders daer afgemaeckt.

Boven

Boven dien hebben de Sweden over al Contributien in gevordert, waér toe de Doopsgesinde binnen Elbing alleen 40000. Gulden hebben moeten geven, en andre na advenant.

Den Koning van Poolen wiert onderwijl heftigh aen gemaent met Sweden te vergelijcken: Na veele moeyten der Heeren Mediatores, verklaerde de Poolse Majesteyt wel genegen te zijn mette Coning van Sweden te handelen, doch moste voor eerst vast stellen geheel Polen en Pruyssen te abandonneren: Sweden daer tegens verklaerden niet te sullen doen, sonder plaetsen en vastigheyt in Pruyssen te behouden: Sulcks datte Vrede lievende gemoederen hier uyt genoegsaem konde voorsien, wat van die Handelinge waer te hoopen; wel is waer datte Poolse Majest. aen de Pruysse Stenden had geschreven, datse haer oft Vrient oft Vijant van Poolen souden verklaren, en die daer op vergaedert zijnde, hebben haer voor de Keurvorstin van Brandenburgh op hunne knien mette tranen in de oogen neder geleyt, en gebeden, hare Doorl. geliefde den Heere Keurvorst totte getrouheyt van Poolen en afscheyden van de Sweden te disponeren, alsoo sy seyden geresolveert te zijn Poolen getrouw te blijven, dan de goede Keurvorstinne haer hart bedwelmt, antwoorde insgelijcks met betraende oogen, dat hare Doorl. alles soude sien uyt te wercken; doen gaf men te Coningsberghen voor datter by den Koningh van Polen eenige Brandenborgse Gesanten souden gekomen hebben, hadden in de Paspoorten die men deselve, wegen Poolen aen haer sont, niet gestaen, Onse Rebellen, &c. Daer na strooyden men uyt om de Gemeente te contenteren, dat den Bisschop van Ermerlant quam om te handelen, maer die door 't Flerecijn gheypijnight, quam niet als om zijn eygen saken: Doch is alles te vergheefs geweest: Nochtans oordeelden de Sweedtsche Ministers selfs datten Heer Cheurvorst niet min als het Sweedtsche Leger in slechten stant was, door sterfte en moeyelijckheydt de beste Troupen seer verswackt: Boven dien had den Heer Cardinael Masarini noch onlanghs het ghedane versoeck van gelt aen de Sweden geresuseert, onder de woorden: Dat daer mede niet alleen het Huys van Oostenrijck en Spangien met recht de France Kroon te beschuldigen hadde, datse de Wapenen teghen de Catholijcke Princen met Gelt favoriseerden: Maer oock de Paus en alle de Geestelijckheyt souden reden hebben te dencken, dat Vranckrijck de Cathol.

Relige focht te dempen,&c. Tot Hamburgh waren geen gelden meer te fourneren: En de Kassen over al soo kael/datten Grave Tod/die na Vranckrijck dieswegghen soude gaen/gheen Reysgelt had om zijn Voyage na behooren te voltrecken.

Doch al de teghenspoeden van Sweden/ geduyrende haren Oorlogh teghens Poolen/ waren so considerabel niet/ ofte/ zy waren te over-komen en te verwinnen: Maer het vangen van den Generael Koningsmarck/ en de doot van den Sweedse Cancelier Graef Erick Oxenstern / dat verlies was onoverwinnelijck: D' een was tot Elbing seer schielijck aen 't Graveel(andere seggen aen de Pest)ghestorven / om dat des Canceliers Gemalinne oock weynigh daghen daer na aen een heete Koorts wegh gheruckt wiert: als mede Jan Kock/ gewesen Sweedse Resident tot Dantsich: En d'ander sat te Wijsselmunde vast: D'een was geweest een kloeck Raed-gever/en d'ander een ervaren Krijchs-helt: en sy beyde hadden ten dienst der Sweedse Kroon hun Vaderlant verlaten/ en op 't goet-vinden van den Koning hun na Pruyssen gewent/en van dese twee seer noodige en krachtighe Pijlaren wiert Sijne Majesteyt van Sweden in een Maent berooft: In Sweden selfs storven oock in 6 a 8 dagen den Finnise Generael Leeuwenhooft/ den Rijckx-Admirael / sommige Rijcx-raden/ Juffrouwen en and're van Staet: Soo dattet scheen als oft de doodt al de Groote van Sweeden had willen af-maeyen.

'tGebeurde dat Schipper Broer Jansz. Buysman van Amsterdam met Stuckgoederē na Coningsbergē gaende/en door storm onder Heel ten ancker komende/vande Dantzickers op gehaelt wiert/ men bevont 320 Vaetjes Bospoeder/vier paer Pistolen/ en een Karabijn in zijn schip/doch wierde by de Magistraet van Dantzig gekeurt vrij man/goet/en schip: Doch den Kon: van Polen oordelende dat dit Bospolver soo wel hem als zijn Vijanden soude voeghen/dedet ontladen / en den Schipper betalen: Hier teghen hebben de Nederlantse Ambassadeurs geprotesteert/ dattet hare Exell. niet konden toestaen de vrije Negotie also te turberen: Dat hare Ho. Mo. haer Vloot op d'Oost-zee hadden gesonden om dat Dantsich van hare Trafijcke niet sou berooft worden, en niet om der Coophandel voor andere te beletten; konnende derhalven niet verstaen, datmen de Goederen uytte Schepen van d'Ingesetenen van hare Ho. Mo. soude lichten, al waer het datte selve goe-

deren aen den Koningh van Sweden ofte den Ceurvorst van Brandenburgh waren toe komende: Doch alsoo zijn Majest. van Poolen verklaerden zijn Magazijn soo slecht versien te zijn / en datte Sweden oock des gebreck hadden / had hy 't Bospoeder in zijn Amonitie Huys doen brengen / en den schipper daer voor betaelt / alhoewel 'tselve aen particuliere Koopluyden behoorden: Hier over was den Keurvorst van Brandenburgh seer onvernoegt / arresterende verscheyden van hare schepen.

Na eenige dagen ging den Koning van Polen op 't Slot Termunde den Gene. Koningsmarck vergasten / die hy groote eer beweeß / drinckende zijn Maj. op de gesontheyt vanden Koningh van Polen / en Koningsmarck op den Koningh van Sweden / en beyde elckanders; van Tafel op staende / was den Koning by na een uur met Koningsmarck in een Kamer / na 't welcke gemelte Koningsmarck soo groote Fluyten op den Koning uytdronck / datter niemant meer en was die hem bescheyt wilde doẽ: Daer na was den Koning ter predicatie by een Grau Monnick / de Senatoren daer mede present zijnde / hadden gheen gevallen in zijn Sermoen / om dat hy zijn Majest. by een Boom met veel Tacken vergeleeck / daer de Voghels wel op quamen rusten / maer alser wat stormwint quam / ginghen sy deur / 'twelck hy seer wijt extendeerden: doch het behaegden den Koningh wel: Middeler tijt sich alsoo de Poolse Majesteyt te Dantsich onthielt / versamelden den Koning van Sweden weder 10000. man by een / grootelijcks door de Brandenburghse gestijft / en trock den 26. en 27. deser over de Wijsel te Warzou: De Polen toonden hun eerst wacker / en hielden hun quartier in / maer den 27. na hun oude ghewoonte / sonden haer Kanon en d'Artillerije diese uyt Dantsich ghekregen hadden / weder binnen de stadt / en toghen alle deur / 't Voet-Volck onder Dantzick wijckende / en de Ruyterije hier en daer; die toen niet loopen konde / wierden van de Sweden gematst / tot vier a vijf hondert; dit mishaegde de Dantzickers seer / en seyden opentlijck uyt totten Coning van Polen / datte Pospolite Ruffine niet alleen gelijck had dat hy klaeghde dat hy buyten in 't Velt most met onghemack blyven, en daer tegens sijn Majesteyt sich binnen de Muuren van Dantsich hielt: Maer oock seyden sy / Nu het op een Vechten gaet loopen sy deur, die ons alreede kael ghemaeckt, en wat omher is bedorven hebben, sijn dit

sijn dit onse Vrienden: Den Coningh van Poolen antwoorde / dat hy sulcke woorden van haer niet verwacht hadde; en sy / datse sulcke Krijghsluyden niet van doen hadden die haer quamen bederven; sijnde de Rogghe door haer alreede tot 130. gulden gheresen: Doch dit onweder gingh haest over / Carnetsky by Thoren sloegh de Sweden uyttet Velt / hun afnemende verscheyden Vendelen / en veranderde de Dantzickers klachten / alsoo hy meer dede als al des Croons Officieren: Heel Pruyssen schrickten voor hem / en alsoo 't Jaer hier mede uyt is / sullen wy van't vervolgh in ons 8. Deel met Gods believte desen Oorlog vervolgen.

Als de Huysvrou van Corfits Vlefelt (gewesen Rijcks-Hofmeester van Denemarcken) haer met een Karots met ses Paerden na Jutlant had begeven / en haer Moeder Vrou Kiste besocht / soo is sy te rugh de Belt over door Funen getrocken / meynende te Coppenhaven te komen, maer zijn Maj. van Denemarcken hier van verkuntschapt / heeft haer Vrou Wibekes Soon tegen gesonden met last haer de vier Paerden van de Waghen te spannen / en bevelen haer datse met de overige twee paerden terstont na Holsteyn most retireren; 't welck ghesciede: Dit Geslacht van Vrou Kiste heeft zijn Majest. oock al de Wapen in Denemarcken doen uytschrabben / en hare Tijtels diese voerden af geschaft.

Engelant ontrust door hare ongeruste Ingesetenen in 't Politijcke en Geestelijck / had in dese tijt wat te bestellen: De Leden van 't Parlement begosten te disputeren / ofte de digniteyt van den Protector Hereditair ofte Electif soude blyven, daer toe verweckt door seker Acte / waer in stont / datte Validiteyt van Transport gehouden sou worden onder de bescherminge van de Protector, sijne Erfgenamen en Successeurs: Veele van hun seyden / alsmen dit las / dattet abusivelijck was gestelt / en het woort Erfgenaem daer niet in te doen had: Soo dat daer een a part Collegie over wiert gehouden: Toen spelden eenen Colonel Gibson in 't volle Parlement voornoemt / Datmen om veele gewichtige redenen de successie van den Heere Protector soo onseker niet behoorde te laten: Ende datmen deselve tot gerustigheyt van den Staet Hereditair behoorde te maken. Maer de considerabelste Leden en Officieren in 't Parlement daer geē behagen in hebbende / so is dat punct met stilswijgen voor by gegaen. In 't Geestelijck wiert gants En-

gelant beroert van een Secte die men Quakers noemden / hun Operſte Leydſman was James Naÿlor/ van Anderſlou/ en Jorck / voor deſen Quartiermeeſter van een Compagnie Ruyteren onder Generael Major Lambert in Schotlandt/ ende als Soldaet onder Fairfax gedient hebbende : In November 1656. quam hy oock op een Paert na † Briſtol rÿden/een Jongman leyde zÿn Paert bloots-hoofts by den toom/ een ander oock bloots-hooft liep voor uyt door de Modder totte Broeck toe/achter hem quamen noch twee Mans te Paerde/ elck een Vrou by ſich hebbende/ en noch een Vrou die op de Voetwech ging ; eenen Juriaen Witherley riep haer toe datſe op het droogh uytte Modder ſouden komen/ en dat God met ſulcke gemaeckte arbeydt niet ghedient was/ dan ſy haren wegh vorderende/ riepen Hoſanna, &c. Heyligh is de Heere Sebaoth, welck roepen duurden tot datſe inde Voorſtadt van Briſtol by 't Armenhuys quamen; daer trat een van de Vrouwen van 't Paert / en gingh met d'ander Vrou ſoetelÿck aen wederzÿden van Naÿlors Paert : Dus leelÿck ſingende / en totte knien in de Modder quamen zy aen de Poort van Ratelif/ een Timon Wetlock van Devon/bloots-hoofts en † Marta Sÿmons hielden den Toom met Hanna Stranger/de ſtadt in rÿdende / traden in tot een Huyſgheſin van twee Quakers / daerſe de Magiſtraet dede vangen / en bevont veel ſinneloſe brieven by hun / ja eenighe hadden de klederen voor hun op den wech geſpreyt ; van Briſtol zÿn ſy na Londen gevoert / geexamineert / en gemelte James Naÿlor geſtraft / by 't Parlement verklaert / ſchuldigh te zÿn aen verſchrickelÿcke Godts laſteringhen/ een grooten bedriegher en Impoſtuer des Volcks/ hy wiert ſeer gegeeſſelt en met een gloeyende priem door zÿn Tong geſteecken/ en met een B. op zÿn voorhooft gebrantmerckt/ een van de Quakers ſtont by hem op't Schavot/ en trooſte hem / hielt hem by de hant / en als hy gebrantmerckt wiert / ſoogh

‡ Briſtol / de naeſte plaets aen Londen in Engelant / weghens de groote/leght 5000. paſſen van de See/ aen .et Water d'Avon/ daer over een ſteene Brugh legt / bebout met Huyſen/ hier vloeyt de See telckens wel negen en tien ellen hoogh/de kant van deſe Rivier is niet als Rots en gebergte/de toppen der ſelver zÿn vruchtbaer van ſekere Dyamanten / datmer een Schip mede ſoude bevrachten / en deſe ſitten in 't binnenſte der ſteenen / bequaem om glas mede te ſnyden en te ſchrÿven / alhoewel ſo hart niet zÿnde als de Orientaelſe : De ſtadt is wel betimmert/ en wel bewoont / daer is grooten handel mette Wÿn/ Franſe en Specken : Tweemael 's Jaers gaen daer af en aen de Vlooten na nieu Engelant.

† Deſe Marta Sÿmons is de huyſ vrou van Tomas Sÿmons/ van Londen/ Kam maecker : Deſe was het die riep/ Hoſanna/ etc.

soog het bloet met zijn Tong af: Naylor daer na binnẽ Bristol gesondẽ/ wiert door de gantse stadt op een Paert gegeesselt/ weder te Londẽ gebracht zijnde/ in't Tuchthuys geset/ met ordre aldaer niet te eten als dat hy met wercken soude winnen/ en voorts sonder yemant by hem te laten komen/ sonder Pennen/ Papier ofte Inckt/ ter tijt hy sich bedacht/ en beter besint mochte zijn. Eenighe half geraeckte siende dat Naylor soo een halve Martelaer gemaeckt was/ vernamen na zijn Leer/ en vondense soo schadelijck niet alsmense wel schilderde/ gelijckse in't eerst voorwenden/ maer grondigh hebbende ondertast alle hare Leerstucken/ hebben bevonden/ datse onder decksel van den Geest alles deden watse wilden/ en dingen in voerden/ die tegens Godt/ zijn H. Woort/ en alle Christelijcke verstanden waren strijdende: Doch seer na gelijckende na de Geest van Jan van Leyden/ en de Naecktloopers Anno 1530.

In Schotlant dede men verscheyden creaturen der Stuarts versekeren/ om datmen duchte voor eenighe Aenslach/ mits te Brugge alreede 8000. Soldaten voor den Coningh van Schotlant ghereedt waren/ en van Don Jan vier Tonnen gouts daer toe beschickt.

In dese Maent heeft den Coningh van Vranckrijck de Roomsgesinde seer ghefavoriseert teghen die van de Relige in Langedock/ daer de Magistrature t'eenemael onder de Roomse is gebracht: En als de Gereformeerde haer verantwoort hadden teghen de bittere Oratie die den Aertsbisschop van Sens voor den Coning gedaen had; soo versochten de Geestelijcken/ dat die verantwoordingh door den Beul mocht verbrant worden. Op die tijt ontboot den Coning by hem den President van't Parlement van Pau in Berry/ om dattet selve Parlement had gevanghen en gedoot den Marquis Lusignan/ upt Bourdeaux/ die beschuldight wiert/ van te hebben mette Spanjaerden gecorrespondeert/ en van die Croon jaerlijcks genooten een halve Tonne Gouts; zijnde nu over ghekomen om haerluyder Provintie oock in rumoer te stellen: En wilde zijn Majesteyt over de precijsheyt van die Justitie satisfactie hebben. Oock is in de Bastille gebracht een Raedtsheer in 't Parlement van Parijs Chenaille/ en een Luten. Rasseur/ beyde beschuldight van St. Quintin te hebben willen overgheven aen den Prins van Conde. Zijn Co-

 ninckl.

ninckl. Majest. heeft oock den Heer President Thou Commissie verleent om na Hollant te gaen / als ordinaris Ambassadeur by hare Ho. Mog: Heeft oock door't gantse Rijck in alle Zee-Havenen sterck doen toerusten/op een bysonder Desseyn : Zijnde niet wel te vreden datten Coningh van Poolen zijn Kroon aen den Keyzer had laten aen bieden/ mits dan 't Huys van Oostenrijck soo veel te aensienlijcker tegens hare Vijanden soude zijn.

Wy sullen dese mael ons Jaerboeck besluytē met Brabant/daer de Steden en Leden met Don Jan over 't schietē van Gelt niet konden accorderen:d'Antwerpenaers wildē niet gevē/ten ware de Geestelijcke insgelijcks deden ; men dreyghde haer scherp/ dan sy spraecken stijf/ onder anderen een Apoteker tot Antwerpen/ Cobbens genoemt/had seer breedt gegaen in't beroepen op der selver Stads Previlegen/ sulckx dat ged. Apotheker daer over met Don Jan en metten Raedt van Brabant heeft gesproken : Vlaenderen beloofde niet veel : En onder dies was het slecht Soldaet te zijn in die Landen / gelt kreghen sy niet / steelen was verboden/ bedelen was haer voorlant : De braefste Officiers van't Leger quamen te Brussel voor 't Hof van den Prins van Conde mette pluymē op den hoed bedelē/ en seyden opentlijck uyt/ Il faut qu'on nous donne du Pain, ou nous chercherons auste Maistre et meillieure condition : De Commandeurs / en al watter was klaeghden / dies wort den Heer van de Piet/ een man van sestig Jaren/na Madrid gesonden/ om den Coning van Spangien den Staet van Nederlant te vertoonen : Alsoo men duchte dat gelijck wel meermalen was geschiet / de Missiven van haer luyden door een Minister van 't Hof voor den Coning verduystert wierden. Drie dagen voor Nieu-Jaer storf te Brussel den Graef van Bossu / Ridder des Gulden Vlies : Toen hebben hare Ho. Mo. te Mechelen door de Chambre Mipartie aen Don Jan doē versoecken/datte Protestanten in zijn Majest. Nederlanden een eerlijcke Begraefplaets voortaen mocht verschaft werden. En hier mede bevelen wy den goeden Leser God : Danck heb zijn patientie : Dan uyt lijtsaemheyt komt kennisse/ en uytte kennisse wijsheyt. Vale.

F I N I S.

REGISTER.

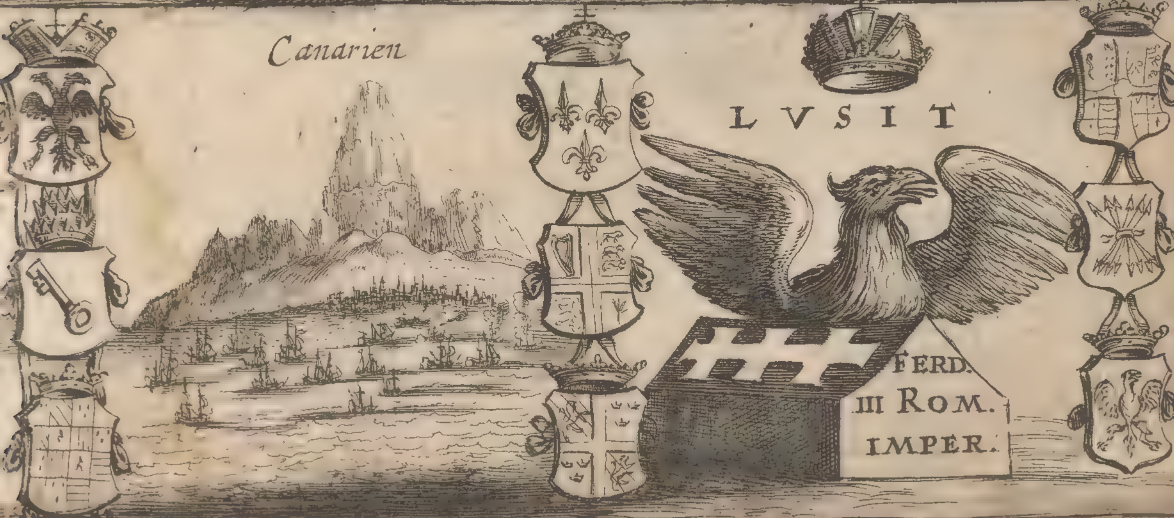
Prins

Eynde van 't Register.

t' Welvaren.
HOLLANSE MERCVRIVS

Cracou
Mardyck
Scheurtgen

Canarien
LVSIT
FERD.
III ROM.
IMPER.

Hollandtse
MERCURIUS;

Brengende

Het aenmerckelijckst omtrent de gebeurde Oorlogen ende Verbonts-Actien, voorghevallen in den ontrusten Ommekringh van EVROPA.

Binnen 't gantsch gepasseerde Jaer 1657.

Het Achtste Deel.

CLAVD. Si voluere

priscos Annales libeat.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by Pieter Casteleyn, Boeck-drucker op de Marckt, in de Keyzers Croon. ANNO MDCLVIII.

Aen den Leser.

HEt is my leet (Achtbare) dat ick u patientie soo lang uytghereckt heb, al-eer ick van achter de Tapyten voort-ghekomen ben : Veele redenen hebben sulcks veroorsaeckt, daer nae ick my te vougen, gedrongen voelde, sonder meer te seggen : Als alleen dit, dat by soo verre ick niet en hadde aenghemerckt de verloopen tydt van myn gewoonlyck voortkomen, behalvens noch het observeren van behoorlyck respect aen Vorsten en Illustre Regenten, en het begrooten van myn Boeck tot uwe Achtb. kosten, daer ghy toch soo qualyck aen wilt, Ick hadde hier oock by ghevoecht yets bysonders van Denemarcken en Mardyck, waer van het laeste uwe Achtb: en alle Politici, soo om den Inhout als om den prysselycken styl groot vernoeghen , en 't ander open oogen gegeven soude hebben : Welck beyde wy tot een ander occasie sullen sparen, of Godt door de tydt gave dat de gelegentheyt hier na beter als nu daer toe wierde ; Ons wenschen is , dat U A. op een ander Jaer levens genade hebbende, voor d'aenmerckelyckste zaken aensiende 1. *Het verloop des Deens en Sweedsen Oorloghs.* 2. *De effecten van 't Tractaet tusschen Engelant en Vranckrijck. Ende ten* 3. *De uytkomste van den Rijckx-dagh tot Francfort omtrendt de Verkiesinge van een Nieuwen Roomsche Keyser,* de selve soodanigh mooght bevinden en beleven, datse d'een tot geen smaedt, den anderen tot geen te laet berouw, en de derde tot gheen bedroefde confusie en bederf en komen te ghedijen : Geluckt dese myne wensch , het Jaer 1658. sal heylzamer voor Christenryck zyn als de Zarasynen waenen, die voorseker gheraedslaeght hebben, ende voornemens zyn door noch een anderen wegh als Venetien Europa te bestormen, en ('twelck Godt verhoede) in diepe Ellenden en Barbarise Slavernye te leyden en te overheeren.

Vaer wel.

Het Achtste Deel.

Van den

Hollantze MERKURIVS, op 't Jaer 1657.

Wenschelijck scheen desen Winter aen 't Spaense Nederlant by alle middelen den Oorlog met Vranckrijck te stuyten / of ten allerminsten een wijl te rusten / vermits sy niet vermogens veel min bestendich was om twee so geweldige Rijcken als Engelant en Vranckrijck gelijckelijck af te weeren : Even wel om den ouden ingeboozen haet mette Francoisen / en de Religions verschillen met d'Engelsen / soo wiert hare onmacht luttel aengesien / en de raedslagen tot Brussel en Madrid streckten sich derwaerts / Om beyde Vranckryck en Engelants desseynen te verydelen : Don Jan wiert van zijn Koningh belast den Koning van Schotlandt al-omme t'assisteren / en den selven om de Vlaemsche Zee-kusten te voorsien / met gelt / schepen / volck en wapenen uyt te rusten: Dit sag op Engelant; Teghens Vranckrijck moedichden men aen den Prins de Condee / De Borse van Antwerpen / en de Geestelijcken : Den eersten was volveerdigh / de tweede slooten met Caracena een partije van Vijff Tonnen gouts / maer de leste wilden niet geven : Eyndelijck zijn de selve veraccordeert / Dat de Cloosters van 't gundt zy boven seker getal consumeerden, souden Schatting geven, en maer alleen de Bedelmonicken van alle Lasten bevrijt blyven, &c.

Dit en de Armatura die den Graef Pignorande tot Cadix in't uytſetten van een Oorlogſ-vloot voor nam/ ſcheen der Spaenſchen yver uyt te drucken/ te meer ſy naer ſchepen vraegden om tot Vranders te gebruycken.

Maer de Franſen (hare ingeboozen Vyanden) waren ſo vigilant en groot van oogen als yemand/ verre ſien was haer waerdigher als 't wel obſerveren der Verbonten met Oude Vrunden: Ongelijc tracteerdē ſy hare geallieerde/ en gedachtē veel eer de nieuwe vruntſchap van een jongelingh/ als de oude weldaden van nu alreede een bejaert ſtatigh Patroon: Op Hollant was men vol jalouſye/ om dat hare Regenten niet blint genoegh waren ſich na de gunſtelingē van Vranckrijck te neyghen/ en veel meer betrachteden om ſonder wangunſt van yemand de Christen-weerelt in balance/ in vrede/ en ruſt tot beſchermingh der Commercie t'onderhouden/ als yets anders: En onaengeſien deſe ſo loffelijcke als Christelijcke maximen had Vranckrijck even wel liever geſien datte Hollanders met Engelant/ Portugael en Sweden de overige Vorſten van Europa hadden beoorlocht/ en geſegt met d'Engelſen Dat zy het deden om de Relige, en tot voorſtandt der Proteſtanten. Met de Francoiſen/ Om de onverdragelycke Conjuratien des Huys van Ooſtenrycks, en d' opgeblaſen hoovaerdye der Spaignaerden te dempen. Met Portugael/ Om haere Vrijheydt te conſerveren. Met Sweden/ Datze alles tot beſcherminge der Euangeliſe Kercke, en tranquilliteyt van Duytſlant, &c. en tot maintenue der Bontgenooten waren doende. Doch/ hebben hare Ho. Mo. veel liever gewilt de billijckheydt die hare Ed. op hare zijde hadden/ plaets te geven/ dan dat hare Ed. andere in hare onmatigheyt navolgende/ redenloos ten appetijt van onbeſadigde in de ſtricken van ǂ onbetamelijckheydt ſouden vervallen hebben; En nochtans zijn d'Onderdanen van hare Ho. Mog. hier over benijt/ gelaſtert/ vervolght/ berooft/ en belogen: De Franſen namen een ſchip van Amſterdam en een van Hoorn/ de Bootſgheſellen wierpen ſy te Calais in de Gevangenis/ en waren niet geoorloft eenige Brieven aen hare Vrunden te ſchrijven/ wegens hare ſtant en conditie. Te Toulon publiceerde men een Placcaet/ verbatende De rigoureuſe ordonnantie

ǂ Plato, *Sapientem maximè decet ſibi ſapientem eſſe.*

van

van Koning François en Hendrick de III. *Dat genomen Goederen van de Vijanden maeckt verbeurt de Goederen van de Vrienden.* Sy dreyghden oock opentlijck de Nederlantse schepen en goederen die sy op see mochten ontmoeten/ als een sekeren buyt tot hare gierichevt. Ettelijcke gingen met dreygen noch verder: In somma hare Ho. Mog. namen dese publicatie/ etc. seer in bedencken / te meer / om dat na andere Havenen van Vranckrijck oock last gegaen was daer diergheliicke publicatie te doen/ en dat by dit Placcaet die van Venetien/ Genua/ Engelant en d'Anze-steden van de voorsz.confiscatie waren bevrijt/ sulcks dattet alles om de Zeevaert der Hollanders te beletten of te ruyneren [gelijck Engelant te vergeefs oock onderstaen had] scheen aengeleyt te sijn. De Geestelijcke in Vranckrijck deden 't hare daer by / want/ als op den 7. deser de Gereformeerden uyt hunne Kercke te Charenton weder na Parijs keerden / hebben ettelijcke Papisten hun als sy aen de Voorsteden St. Antonie/etc. waren gekomen / met hart-gewrongen sneeu-ballen beginnen te goyen / soo datter diverse qualijck getracteert en ghequetst wierden / een Man bleef doot/ en een doorsteken/ 't Canallie riep: Laet ons de Parpelotten quijt maken, en een nieuwe Feest van Bartholomei daer over aenstellē. Maer/ gelijck de macht der Coningen uyt-steeckt boven die van de arbeyders/ also toonde hier oock de Coninginne hoe veel meer reden en billijckheyt hare Maiesteyt boven de verbitterde Cruynen had/ want den naesten sondagh was'er wel andre ordre / en de goyers na gespeurt wordende / togen haes op. Boven dien kan ick oock niet verby gaen/ wat gunste Vranckrijck weder om in dese dangereusen tijt de Hollanders dede/te weten/dat binnen dese Maent wierde gefineert in't Conseil d'Enholt het Proces van Markus Broen van Amsterdam / over de successie van David l'Hermite van Leyden/ te Parijs gesustineert door den President Pontak/ alwaer is te niet gedaen en gecasseert het doen van den voorsz. David l' Hermitens successie (als gepretendeert au bain) by de gemelte Pontak subreptivelijck geobtineert: Toen is mede geconfirmeert ten voordeel van alle Nederlanders in hare Naerlatenschap/ Dat de Onderdanen van hare Ho. Mog. niet als Vreemdelingen, maer als naturele Françoisen zijn aen te nemen in de Taxes Estrangeres. Den voorsz. President Pontak

siende alsozijn Proces onder de voet / beklaeghde sich over al zijne onkosten en moeyten / en versocht ten minsten tot vergoeding zijner schade uyt den boedel een secours van 4000. guldens / daer voozen David l'Hermite in de Taxes Estrangers was aengelast geweest/dan 'tselve is by den Raedt hem oock geweygert / also de Nederlanders daer af in voorige tijden waren bevrijt geweest.

Op die tijt had men in 't Franse Hof seer groote Concepten / men handelde secretelijck met Engelant en Sweden tegens andre Staten en Rijcken: 't Huwlijck voltrockmen te Parijs tusschen Prins Eugenius van Savoyen (nu genoemt Graef van Soissons) en Damoiselle de Manchiny/ Nichte van den Cardi. Masarini: De Hertogin van Savoyen begiftigden hun met 40000. gulden Clenodijen: Met dit Huys en dat van Modena wierde geraedpleeght hoe men 't profijtelijckst Italien sou bestoken/ daer toe wiert den Modenise Hartog so aengedreven/ dat hy om op Milan te donderen / sich ter halver deser Maent hem uyt Parijs begaf / de hoop van glorie die maeckten hem byna ongevoelijck van het Flerecijn dat hem dapper pijnichden/ want hy dede hem in stoelen over 't Geberghte na Pignarole draghen: Hem volgden 4000. soldaten over Genua. Elders poogden de Francoisen Rokroy te bemachtigē/ daerse een sergeants Vrou toe gebruyckten/ die onder 't inbrenghen van sommighe ververde Franse Carotsen / het Volck al dicht onder de stadt verborgen hadden/ en even wel wiert dien Aenslagh gestuyt. Nu begost men oock in diverse Havenen te scheeps-timmeren / als te Brest / daer 4. schoone Fregatten yder tot 60. stucken gebout wierden/te Brouage te St. Malo en Toulon geschiede insgelijcks/ in somma / de ordre was tegens April 32. Oorlochschepen t'Zee te brengen / daer onder 't Admiraels schip Vedosme/ dat over de 100. stucken voerde.

Dit toe-rusten koste gelt: 'tselve mancqueerde: goe raet om krijgen was dier: De Franse Koopluyden waren uytgeput / alle goederen te overdadigh beswaert / den gemeenen man als sonder winst en welvaren: Des niet te min daer most gelt sijn/ dies gaet men de Geestelijckheyt aenspreken/ en men voegt haer toe/ Dat Sijn Koninglijcke Majesteyt in tien Jaren van hun niet en hadde ontfanghen, te weten, de laeste mael maer 5. Millioenen, en Anno 1646. eens 6. Millioenen, dat den

den Koning nu geheel noodigh geldt van doen hadde, en begeerden 8. Millioenen guldens: 't Welck nochtans so niet heeft willen volgen/ en is sijn Maiest. by haer met een al veel kleynder somme gepayt/ dan hy was eyssende.

Van Lissebon seylden na Brefilien 56. schepen/ daer onder 8. à 9. ten Oorlogh. Toen is aldaer ontslagen 't schip Pameria / behoorende Jan Hennekins en de syne tot Rotterdam/ was beschuldicht te zijn een Zee-roover/ doch is valş bevonden.

Op die tijt quam tot Livorno een Moscovise Gesant / wiert van den Groot-hertogh van Toscanen deftigh getracteert/ en toog met een gevolgh van 50. knechten na Venetien/ daer hy wel onthaelt is/ en met die Republijcke Omme gesamentlyck het Ottomannise Huys by Zee en Landt te beoorlogen, handelden: Na goede verrichtinghe in zijn affairen / is hy / sijn Secretaris en Adellupden door den Venetiaensen Raedt so met goude keetenen als anders begiftigt / en alle de vremdicheden dier wonderlijcke stadt getoont. Van hier is hy door Duytslant ghetoghen/ daer hem die van Francfort met Rijnse vocht en Brandewijn beschoncken: Hier huyrde hy een schip/ daer hy den Rijn mede af dreef / verliesende onder wegen zijn Tolck / die door den dronck van 't schip gevallen en alsoo verdroncken is: Dit was geen wonder / alsoo de voorsz. Gesant boven op 't schip op wat stroo lach/ hebbende maer sommige weynigh plancken / die als een verckens kot t'saem ghespijckert waren / daer lach hy soo onder den blaeuwen Hemel / en sijn volckje buyten dat hutje / sonder de minste beschuttingh voor reghen of wint/ dese saghen uytter maten vuyl/ en sommige trocken 't schip voort: Waer nu maer een steenbackery / of een Aertwerckery / oft yets anders omtrendt den Rhijn stont / daer most het schip aen/ en den Gesant te Lande/ gingh alles naukeurich besien/ nam een klompjen aerde mede/ packte dat wegh/ en tekende in zijn Memorie-boeck op wat hem na sijn vraghen wiert geantwoort/ daer hy oock wel fyntjes opgestelt had sommige gierige Tollenaers aen den Rijn / daer hy dapper op ghestoort was/ om dat die contrarie 't Alghemeyne Recht van Ambassadeurs hem niet alleen den Tol/ maer oock daer boven afgevordert hadden: Gelt had hy lutten / maer gaf Pelterije en Hermijntjes aen zijn goedthebbers:

Aldus

Aldus is hy t'Amsterdam gekomen / en van Hoorn met een Schip naer Archangel vertrocken.

Op die selve tyt zijn de P. Paters Jesuyten tot Venetien op sekere voorwaerden door voorspraeck van den Paus weder gekomen en vergunt te mogen woonen/ na datse om hare al te groote werreltse vuylichheyt en onderwindingh daer 50. Jaren uytgehouden waren.

In dese Maent sette d'Oost-Indise Compagnie tot London te koop alle hare effecten in Oost-Indien / te weten:

Haer gesach over Maeraton.

Alle hare Huysen en Pack-huysen van Mesulapatan, Rerushron, Pettepole, en in de Baye van Bengala en Regne, met de Previlegien ende immuniteyten daer toe behoorende.

Als mede de Huysen ende Pack-huysen tot Bantam, Mackasser, Iambé, en Comberge.

Met alle hare Intrest tot Iapara en Benjarmazij.

Als mede het Eylant Pouleron, met alle haer Rechten en Previlegen tot en op het zelfde.

Dit scheen een desperaet werck van de Bewinthebbers / doch sy hadden haer reden / den Protector wilde hun Octroy niet prolongeren/ en also daer door den handel op Oost-indien voor yder wiert open geset / saghen sy wel dat wilden sy de Participanten voldoen/ men eer alles verliep te gelde most maken: Sommige oordeelden/ dat den Protector tot dese openstelling door eenige die haer bysonder profijt daer by beoogden/ hier toe aengeraden was: Altoos den tijt heeft geleert / dat dat vrijhandelen in 2. oft 3. Jaren de ganse Commercie der Engelsen op Indien soude geruyneert hebben/ want men heeft gesien dat in dit Jaer 1657. omtrent 30. Engelse schepen op de Custen van Indien hebben wesen handelen/ die meest welgehandelt en geladen behouden tuys gekomen sijn / doch / de vervullingh van so veel Manefacturen/ Peper/ etc. dede de prijs daer so verminderen / en de profijten der Commercie neer leggen / datter veele desen vrijen handel als een lichaem dat and're bedorf en sich selfs ook wel haest soude ruyneren/begonden te versoeyen: Dē Protector sag toen eerst dat door sulck doen alle vastichevdt van Trafijcke in Indien souden verlooren gaen/ dies verleent hy in October prolongatie van

Octroy/

Octrov / en doet in d'Artijckelen sodanige veranderinge ontwerpē/ dat selfs zijn Raed niet anders konnende oordeelen of het selve was ten besten der Trafijcke/ profitabel voor de Compagnie/ en noodigh voor den Staet: Dies hebben sy als een toegestemde saek het Zeegel van Engelant daer aen gehanghen.

Wy hebben in ons 7. deel folio 156. verhaelt de rusien der Quakers in Engelandt / ende de eerste straffe aen James Naylor haren Patroon: De tweede voor de hant sijnde/ hebben veele Ingesetenē in 't Parlement Requeste gelevert/ versoeckende/ Dat alsoo I. Naylor van d'eerste Executie noch seer swack was, men de tweede Executie noch 8. a 10. dagen wilde uytstellen. 't Welck hem vergunt wiert/met ordre Dat middeler tyt eenige der geleertste Predikanten met J. Naylor souden confereren, en alle Christelycke middelen aen te wenden om hem van zyn dwalingen te doen af-staen, de waerheyd en syne faulten te bekennen, &c. Maer hy in plaetse van schult bekennen was so halsterrich / dat als hy van Westmunster tot d'Oude Beurs wierdt gegeesselt / hy sijn handen aen de Kar (daerse los aengebonden waren) so vast hiel/ dat overmits 't hart aenjagen der voorsz. Karre/ het vleys sijner handen tot het been toe af-sleet. Dese Secte is terstont onder d'eenvoudigste door gants Engelant voortgeloopen/ so datter aen 't Parlement groote klachten quamen / en groote onheylen uyttet selve beooght wierden/ alsoo hun de onbenoeghde by desen hoop voegden / behalvens noch / dat dese Quakers over zee tot in Nieu Engelandt hare Ketterije door afgesondene poogden aen te voeden: Ettelijcke die te Parijs gekomen waren sijn met al hun krancksinnige schriften terstont weder na Engelant gesonden: Andere met grooten yver tot Hamburgh op de Borse prekende met een Tolck/zijn als verdoolde menschen door ordre der Magistraet weder na huys gesonden / die van Boston in Nova Anglia deden insgelijcks: In Zeelant stelden 2. Quakers den Godsdienst in oproer/ sy quamen op de bedieninge van 't H. Avondmael in de Kerck sluppen/ riepen overluyt dat den Predikant onwaerheyt leerden / sy hadden den onfeylbaren geest/ men soude haer hooren/ sy hadden oock wat te seggen/ etc. Den eene wilde op den Preeckstoel/ en niet tegenstaende sy door de Diaconen uytte Kerck geleyd/ stoutelijck weder inquamen / so mosten de Dienaers

naers der Juſtitie hun in een ſchip vaſt ſetten / daer mede deſe geeſt-drijvers weder na Engelant voeren. Tot Rotterdam begoſten hun by de Quakers ſommige Borgers ſwack van Herſſenen te voegen/ deſe bedreven veel ſotteklluchten / en gelijck ſy meeſt alle luyaerts en Arm waren/ poogden ſy de rijcke wijs te maken / Datze de Weereld behoorden te verlaten, en al hun goedje aen die niets en hadden, mede deelen; **Waer op eener haer deſe Antwoort wel beſcheydentlijcke toevoechden :** Het ware u l. een deugt indien ghy middelen had, dat ghy dan ſo praette en mede deelde, maer dewijl niet ghy de weereld maer zy u verlaten heeft, ſo en konnen wy u leere niet verſtaen, aengeſien gyluyden ſegt dat men de weereld moet verlaten, en ghy wilt dat u de goederen ſullen mede gedeelt worden. **Zy begoſten ſamenkomſten te houden / daer over 'tgrauw te been raeckte / want die hadden goet behagen in den Text der Quakers /** Dat alle Goederen gemeen behoorden te zyn : **En ſouden indienſe kans ge ſien hadden/ wel een goedt Burghers huys hebben willen plonderen : Doch de voorſichticheyt der Magiſtraet voorquam dat / want als deſe oock de ſtraten begoſten te ontruſten/ ſijn 7. a 8. in het Dolhuys geſet/ die na datſe daer ſommige weecken hare ſinnen vergaderdt hadden/ met een Ladder over de Muyr ghe-klommen/ en alſoo wegh gheloopen zijn. Wat James Naylor aengaet/ zijn Leere wiert in Engelant goddeloos en ſchadelijck geacht/ om dat hy alle Kercken-ordre en de Magiſtrature verwierp : Doch 'tgrootſte onheyl dat men hier uyt beduchte/ was/ eenig onghemack 'twelck den Protector over 'tſtraffen van J. Naylor nam/ het Parlament op deſe wijſe daer over toe-voeghende :** Dat alhoewel hy ſeer deteſteerden de dwalinghen en verleydende practijcken van J. Nailor, hy echter hadde ghedacht, dat alſoo het Gouvernement nu aen hem was vertrout na den inhoud van ſommighe Articulen, dat in die ſaecke ſonder hem niet en ſoude gedaen ſyn geworden : En dat hy over ſulcks ten ſpoedigſten verwachte, dat men hem daer redenen af ſoude gheven. **Toen heeft den Protector zijn Raed Henr. Vane uytte ghevanckenis te Wicht ontſlagen. Men vondt onder zijn Hoogheydts Capelle te Withal een gegraven kuyl/ daer in een Mande vol Buſpolver/ en een brandent Lont/ 'twelck op zijn Hoogheyd en zijn Raedt/ als ſy ter Predikatie ſouden zijn/ ſcheen aengeleyt/ en ſtonde geſchapen om Withal gans te verbranden/ en London in verbaeſtheyt te ſtellen.**

Op die tijt schepte den Protector groot ongenoegen op de Nederlanders / om dat sommighe Commissie-vaerders van den Koningh van Spangien (waer onder ettelijcke Zeeuwen dienden) op de kust van Guinea hadden wegh genomẽ een ‡ Engels Oost-Indis schip/ twee schepen van Guinea/ ende een Barbadosvaerder : De klachten hier over waren soo groot/dat men daer over aenspraeck den Gesante van hare Ho. Mog. / die tot een goede replijcke doemaels het sijne tot genoegen heeft gecontribueert.

Philemon, Qui verò omnia apud se ratione considerat,
Is malum adimit, & bonum capit.

OP ons 7. Deel folio 154. en 155. hebben wy den standt der Poolen met het ongenoegen der Dantsickers verhaelt : 't Welck in plaets van verminderen so toe-nam / datter een meerder quaet uyt gebreest wierdt : Want sy meynden dattet haer selfs veel heylsamer was datte Poolen en Sweeden door een Veldtslagh en ondergangh van d'een oft d'ander den Oorlogh eyndighden/ als/ dat door langh duyren sy dus Neeringhloos uytgeteert en van hare eygen Vrienden opgegeten souden worden : Te onverdragelijcker was het hun dat de Sweden 18. Caros-paerden van den Koningh van Poolen/ die dicht onder Dantzich op stal stonden / wegh haelden / sonder dat 800. Poolse Ruytres die daer omtrent lagen / hun eenichsins tot herneminghder selver beweeghden / dies riepen sy teghens de selve / datse de 40000. guldens die de stadt maentelijck tot onderhout des Poolsen Legers verschafte / niet waerdigh waren / veel min de 10. Tonnen Gouts die men alreede aen hun verspilt hadde : Al hare hoop stont nu op de uytlantse Gesanten / dat die tot d'algemeyne Vrede yet profitabels souden uytwercken : Maer Vranckrijck (seyden sy) was niet te betrouwen : De Hollanders waren hun suspect/ om dat die over 't afnemen der Luterse Kerck voor de Gereformeerde over eenighe Jaren hadden gesproken : En daer en was niemant als den Keyser van de welcke sy yets goets waren verhoopende : Die oordeelden sy hadden met Poolen en haer een Intrest / maer Vranckrijck een groot Bontgenoodt van Sweden meynden sy dat veel eer sach op de Voochdije van 't Keyserryck en d'Oost Zee / als op 't behout van hare Stadt : En de Hollanders die niets om niet en deden/ en over al sich mede bemoeyden/ gelijck sy het die selve Natie in hare stadt wel al te vrijpostigh dorf den toe-voegen / sagen meer op het particulier welvaren haerer Coopluyden als op der Dantzickers / etc. Ja sy (die we 't Canallie noemen) schrolden oock op de Hollantse Gesanten/ seggende dat hare Exell. met den Coningh van Sweden in een Carotse hadden gereden/ en sich van den selven laten tracteren/ op die tijdt als den selven met zijn Legher soo dicht onder Dantsich de Poolen wegh joech : Voegende de

‡ (N.) 2. Nederlantse Schepen namen aen de Cape Don Lopes Gonsales op de Guinese kust op diverse tijden 4. Enghelse schepen / 1. de Fortuyn komende van Nieu Calabar met 122. Negros/ 2. de Providentie van London/ Cap. Timote Craven met 160 pont gout en eenige Negros / om die in Oostindien neffens andre waren te verhandelen. 3. De Sarach / Cap. Arthur Perckins met 160. Negr. na de Virginie. 4. Een Londenaer met Negros. De nemers waren Capi. Jan Schael op de Marp van Amsterd. a 36 st. en d'Eenhoorn a Middelb. 18. st. Ca. Depontus/ te Cadix gemonteert.

Poolen die te Dantzich waren / noch dese verwijtinghen daer nevens / Dat Anno 1627. Legati Ordinem Fœderatorum Hollandia clara inditia dederint se rationibus Sueciæ magis audere. In somma / sy murmereerden op de Vrienden om dat het de Vijanden niet na hare sin en maeckten.

De Coningin van Poolen onthielt haer op die tijt te Gnesna / een stedeken by Posen / seer out / en daer voortijts den geestelijcken stoel van 't geheel Coningrijck Poolen te wesen plach: Van hier meynden haere Majesteyt naer Dantzich by haren Koning te komen: Doch als de Polen sich also hadden laten wegh jagen als ghesevdt is / en datter een gros van die wechloopers by Conits van de Sweden geslaghen wierden / soo retireerden de Coninginne achterwaerts in Poolen / niet teghenstaende haer door den Franse Gesant en den Ridder Gustaef Banier (by den Sweedse Koning daer toe afgesonden) de groetenisse en veele Complimenten wierden ghedaen / met versekeringhe / dat het Sweedtsche Legher hare Majesteyt geensins en soude hinderen / etc. Maer toen kreegh de Coninginne nadencken / en bleef noch sommige daghen binnen de stadt eer sy dorf vertrecken / te meer / om dat verscheyden Poolen van aensien om hare achterstellige gelden spraken / en door gebreck van geldt hare Majesteyt scheenen te dreygen.

PERIAND. Rem omnem considera, bona res quies.

Toen wierde Radsieus by Vice-Cancelier van Poolen te Marienburgh op het Slot gevangen zittende / om dat hy tegens Swedē wierde geacht yets voor te hebben / by eenige gevonnist na Sweden in eeuwigher gevanckenisse te senden: De Poolen / die om sijn verraderije oock nu voor hem niet en wilden intercederen / gaven dese sententie over hem / Iusto Dei malum consilium consultori semper esse pessimum. Den Oversten Rosa wierdt oock by de Sweeden binnen Elbing gevonnist onthalst te worden / wegens mutinatie en seditieuse Discourssen teghens de selve Croon: Maer de ghetrouwe Stadt Dansich wierde van de Poolse Majesteyt vereerdt met de eyghendom van Putsko: Tooren daer 't voorleden Jaer 8209. Menschen aen de Pest waren gestorven / was ongeluckiger / want de Sweden dien sy so trouloos in gehaelt hadden vielen haer niet alleen seer moeyelijck / maer ontvoerden hun alles / so dat de Burgers door gebreck van vivres / naer de sterfte in groote honghersnoot vervielen / jae dat de Specerijen die daer en door gants Poolen seer ghewilt sijn / tegens silver en gout opgewegen wierden.

Onderwijl dus in Poolen en Pruyssen de Steden van Heeren verdeelt / en de Ingesetenen vol ellenden waren / soo en s weegh daer om den Krijgstrompet in 't minste niet: Conitz overrompelden de Sweden den 14. deser: Wederom togen de Dansickers met 8. stuckjens en 4000. Mannen na 't Huys Grebin / 40. Finlanders daer op leggende / en door een Boer sommige uren te vooren van de hoedanicheyt der Dansickers verkundschapt / weerden sich treffelijck / en twee stormen afgheslaghen hebbende / wierden met den derden overweldicht: Dese Finnen seggen de Dansickers datse meest ghehart waren /

ren/ en met Degens noch Carabijnen waren te quetsen / soo datter sommige van die 's anderdaegs als met kolven van Musquetten op 't hooft geslagen/ zijn doot gevonden/ dat by een Finnise Capiteyn / Lieutenant en Vendrich/ die de Dantsickers binnen hare stadt gevanghen brachten / oock bevestight wiert/ daer noch by voeghende / datse hun alle aen den Duyvel hadden over gegeven / etc. Onder dese zijn gevonden 6. Finnen en 1. Hoogduyts / die so machtigh gehart waren/ dat als men haer naeckt hadde uytgekleed / sy met geenige Rapieren noch Poolse staele Pin-hamers hebben konnen ghequetst worden/ stuytende alle gewelt op haer af als van een aenbeelt / soo heeft men eyndelijck haer met buysthamers en houte Paelen de Hooft-panne in ghesla-ghen en gedoot. De Dantsickers 't voorss. Huys verbrant hebbende / zijn den 24. deser met den dageraet voor 't stedeken Nieuwendijck ghekomen/ ee-nige Sweden met de Burgers verweeren hun/ dan te vergeefs/ want humne bespringers ruckten de Pallissaden wegh / sloegen de Poorten op / en dreven haer tot binnen de Huysen/ daerse wel hevich uyt deuren en vensters schoten/ maer wierden even wel overmeestert : Also is het stedeken uyt geplonderdt/ ende veel geldts op 't Stadthuys ghevonden : In 't weder keeren hebben sy oock veele Dorpen uytgeplondert/ en tot Groslichtnau over de 1000. schone Paerden bekomen/ treckende voorts op Koselits ky/ hebben in 't gesichte der Sweden van Marienburg 8. a 9. van des Koningh van Swedens Span-paerden wegh genomen : Kregen oock een Sweeds Ruyter gevanghen / die met eenige Packetten Brieven uyt het Hooft na den Koning reedt / onder de selve was een Brief daer in den Sweedtsen Resident uyt Sevenberghen aen de Sweedse Majesteyt soude geschreven hebben / Dat Sijn Majesteyt van Sweden geen gedachten behoefden te hebben, dat den Vorst van Zevenbergen dese Winter met eeni-ge Krijgsmacht hem soude komen seconderen, &c. Daer was noch een Brief by van Graef Tot uyt Parijs aen de Coning van Sweden/en meer andere gewich-tighe schriften/ die gesecreteert sijn : Doch voorsichtighe Verstanden hebben veel waerschijnelijker geacht dat desen Sweedse Ruyter met gefingeerde brie-ven voorwetens sich onder de Dansickers heeft begeven/ om so niet tot eeni-ge groote Aenslagen/ ten minsten voor Spion te kunnen dienen / gelijck niet lang hier naer diverse Sweden in Poolse Kleederen/ sittende met Eyeren op de Marckt binnen Dansick te koop/ als Verspieders sijn ghekneevelt : Men was boven dien oock genoegsaem verseckert dat Ragotsky met den Sweedse Envoy Weelinck was verdraghen Sweden met een Legher te helpen/ mits dat hy Crakouw en al wat hy van 't Poolse Rijck bemachtigde/ wettigh be-sitter soude blijven : Dat hy volghens dien noch desen Winter in Poolen is ingevallen/ niet tegenstaende den Keyser door den Cantzelier van Ongarijen hem van 't Oorlogs wesen socht af te manen/ maer die antwoorde hy/ dat hy niets vijantlijcks teghens 't Huys van Oostenrijck voor en hadde / en trock also voort : Gemelten Heer Weelinck trock voort na den Tartarise Cham/ om die Vorst van alle goede Sweedse Nabuerschap te verseckeren.

Doch hier en tusschen ijverden den Koning van Sweden langhs soo meer om beyde Poolen en Dansich te matteren / poogt de Wijssel met Paelwerck en gesoncken schepen vol zant en steen te stoppen / van Dantsich te verleyen/ en Elbing alsoo te beneficeeren / doch te vergeefs / want het Ys spoelden twee van vijf gesoncken schepen tot voor Dantsich / alleen bracht den Dijck deur/ van 't Warder/ waer door veel Landts onder liep: Als de Dansickers nu sagen dat de Sweden met 2. Ingenieurs op 't Hooft niet anders practiseerden/ als om hare stadt door 't verley des Wijssels van 't Poolse Rijck en dien volgens van alle hare aengeboozen Commercie af te scheuren / so deden sy de Sweedse Coning en de stadt Coningsbergen dit verstaen / Ingevalle men wilde volharden in 't stoppen van de Wijssel, dat men dan het diep van der Pillau in vergeldinge,met gesoncken Schepen insgelycks soude sien op te stoppen. Doch heeft het een nochte het ander in desen geen voortgangh gehad.

Binnen Dantsich stont het onder de Poolsgesinde wel / want men sag wel dat die stadt en de Poolse Majesteyt eens waeren om de Sweden te stuyten: Den 22. was den Koning ten Avondtmael by zijn Jaghermeester de President Burghermeester Nataneel Smieden / daer 't eerste gherecht in Vis bestont/ het tweede in loutere Gebradens/ en voorts in Geback/ en eyndelijck in Confituyren/ waer onder veele Zinnebeelden/ Vertooningen en Sententien en Jaer-rekeningen op des Koninghs hoedanicheyd toe-gepast waren: Hier onder hoorde men heerlijck Musijck/ daer door des selfs konst en nieuw gemaeckte Italiaense Versen Zijn Majesteyt gewellekomt en verheerlijckt wiert / waer door den Koningh verweckt wiert de partijen selfs in handen te nemen/ en soo langh op den Text te sien tot dat alles uytgesongen was: De Maeltijt in alle delicatesse eyndigende / scheyden eerst den Koning omtrendt de naer-middernacht met een groot vergenoegen.

Op den 25. deser hielt men binnen Dantsich een Vast en Bede dagh/ daer seker Luters Predikant het woeden en rasen Sauli appliceerden op de geene die hedendaegs sonder oorsaeck Oorloch voeren/ en op die qui magis delectantur bello quam imperio: Dese(seyde hy)wierden in de H. Schriftuyre Bloetsonden genoemt / en soodanige waren onder de Heydenen geweest Alexander Magnus/ Cyrus/ Attila/ Abbaricus/ etc. Voorts vermaenden hy de Borghers tot standvastige getrouheyt aen haren Coninck/ seggende/ datter geen succes uyt eenige Tractaten met Sweden te verhoopen waren.

Op die tijt waren tot Labiau by Curbrandenburgh hare Ho. Mo. Afgesanten/ daer de selve seer wel sijn onthaeldt/ en in een Oratie voor dien Vorst dusdanige redenen voorden: In wat ellenden Pruyssen en Poolen door een noodelosen Oorlog syn ghebracht, ghevoelen de Onderdanen, druckt de Vremdelinghen, en ervaren de Vijanden, daer nochtans al de jammeren niet genoegh en schijnen om me eenmael desen Lant verderffelycken Oorlogh te doen ophouden, daer schynen zy veel eer als door den Toorne Godes, sich wyder te extenderen: Dieshalven bieden Wy uyt last van onse Principalen aen, om met, neffens, door en omtrendt uwe Keurvorstel. Doorl. dese onheylen, ellenden, en het Oorlochsweten door goede officien, debuoiren, mediatien en moeyten weg te nemen, op dat

daer

daer door Gode verheerlyckt, alle de Weerelt verblyt, de Vorsten verghenoecht, de Landen, Commercie en d'Ingesetenen weder om welvarende gemaeckt mochten werden, &c. Dese woorden (als naer hartgrondelijcke wensch gesproocken) verblijde soo seer 'tgemoedt van den Ceurvorst/ dat zijne Doorl. daer op de substantie van dese redenen tot antwoorde gaf: Dat hy seer groote genegentheyd hadde tot Vrede, en een hartgrondighe begeerte om zyne Landen van Pruyssen weder omme te sien herstelt in vorighen fleur ende welstandt, willende daer toe van syner zyde alles wat immers moghelycken was contribueren, bedanckende hare Ho. Mog. datse haer die importante sake alsoo lieten ter harten gaen, wenschende, dat die goede Christelycke intentie van hare Ho. Mog. mochten van den Alderhooghsten werden gezegent, &c. En vervolgens betoonde Sijn Doorl. met veele beleefde uytdruckingen en bysondere oprechte genegentheden ende hoogh-achtinge tot de Ho. Mog./ achtende/ dat der selver aensienelijckheyt tot bevorderingh van Vrede veele souden konnen doen: Lastende oock eenighe zijner Raden om mette Heeren Nederl. Gesanten te confereren over alle goede Confidentie en vertroude Communicatie/ &c. op dat zijne Ceurvorstelijcke Landen en Onderdanen mochten werden geconserveert. Op het Noenmael van dien dagh dede den Ceurvorst niet alleen d'opghemelte Gesanten noodighen/ maer wierden oock aen zijn Doorl. Tafel op de twee eerste plaetsen geset/ ende waren neffens den Heer Ceurvorst oock ter Maeltijt den Paltsgrave van Zimmeren/ Prins Radzevil/ en andere van qualiteyt.

Het is den 15. deser oock gebeurt/ dat een hongerige Wolf op een Schiltwacht die te Rosz op de Memelsse strant Sentinelle perdu stont/ is aen ghevallen/ die hier over verschrickt/ vreeslijck om hulp roept/ de naeste Schiltwacht hem hoorende/ komt zijnmacker te hulp/ den Wolf hem siende/ ruckt een stuck des arms van den eersten Schiltwacht/ en hem verlaetende/ valt op den tweeden/ die hy de Kalie gants opscheurden: Van hier is hy nae der Memel geloopen/ springt over des stadts Pallisaden/ en onaengesien alle de Menschen die daer waren/ valdt op de Soldaten aen/ en werpt een Bleyshouwer die hem ontmoete/ ter aerden/ quetst oock 2. Soldaten/ maer door de Hooft-wacht in a l'arme raeckt/ en vallen den Wolf met aller kracht aen/ die na dat hy 7. Soldaten doodelijck gequetst hadde/ met een Carabijn daer 2. kogels op stonden/ ter neder is gevelt/ en wegh gesleept.

Februarius 1657.

Vranckrijck volharde noch al in haer geweldighe Concepten/ waer over de Spaense Nederlanders eyndelijck leerden/ datte Franse Vrede-praetjes maer dienden om hun te bedriegen/ want of wel de Hovelingen van Parijs voor-gaven dat hun Koningh datelijck soude slugten indien Spangen Hertogh Carel van Lotaringen wilde

wilde restitueren/en den Prins van Condee buyten den Vrede sluy-
ten/ so nochtans volgden geen effecten: Dies begonden de Luyden
in Vlaenderen bal-oorich te worden / tot vechtens toe: Scheldende
nu op den Cardinael en dan op de Coninginne / hun noemende met
seer vuyle benamingen Ketters-gesint te syn/om datse liever als hun
met den Catolijcken Coningh van Spangen te vereenigen / den sel-
ven met hulpe van alle Heretijcke Potentaeten sochten te verder-
ven: Weder om de Fransen om haer van desen laster te suyveren/
deden alle fielonie de Protestanten aen waer sy konden / waer van
de Roomse Geestelijckheyt wel de voorbatigste/ te meerder ghehoor
aen 't Hof hadden / om dat den Koningh op de gedane eysch een no-
tabile somme gelts van henluyden was verwachtende/en des te ge-
reeder was men den 6. deser niet alleen aen de Greve / maer door
geheel Parijs om de Verantwoordinge der Protestanten tegen de
bittere Remonstrantie des Aerts bisschops van Sens/ door de beul
te doen verbranden: En daeghs daer aen door de Justitie seecker
Hospital te pilleren / 't welck de Gereformeerden tot soulagement
van hare krancken en gequetsten hadden op-gebouwt / de Siecken
daer uyt nemende/ en brenghende in een Paeps Gasthuys la Cha-
ritee ghenaemt / berovende voorts het gemelte Huys van alle zijne
Meubelen; Sonder dat de voorsz. Geestelijcken daer om een mijte
te meer van hare overvloedige Prebenden ten dienste des Konings
hebben willen missen / maer hebben in 't teghendeel van de 12. mil-
lioenen die men hun eyschte / onbeschaemdelijck als spottende met
haren Koning durven een millioen presenteren: Daer over 't Hof
oock ten hoogsten is onbenoecht geweest/ de wijl men so noodig al-
omme geldt gebreck hadde: Want de Piedmontoisers die alles by
den Oorloch voor Vranckrijck verloren hadden/waren nu met geen
ander kruyt als dese metale zenuwen des Oorlochs te stillen: De
Switzers riepen/ sonder gelt sonder ziel / maer de Princen en hoge
Officieren spraken hooger/ want eenige seyden doof in getrouheyd
te wesen indien Lowijs langer sonder klanck verscheen.

Dit waren alleen de Doornen niet die Vrankrijck druckten: de
voorgenomen concepten met Engelant/Vrankrijk en Sweden had-
den behalvens de geltmiddelen oock vele voeten in de aert: En hoe-
wel dese

wel dese desseynen wonderlijke successen scheenen te belovē/ so warē nochtans Duc d'Orleans en andere daer seer swaerhoofdigh in/ particulieren op eygenbaet siende/ seyden opentlijck sonder eenighe de minste dissimulatie/ Dat haer oogemerck was op de Nederlantse Schepen en Commercie, die men dreef tot voordeel van de Spaense, &c. Men scheen hier van eensdeels verseeckert/ om dat de Cooplupden woonende op de Zee-havenen van Vranckrijck/ door 't Hof belast was alle materialen tot den Scheepsbou/ Amonitie ende Schepen upt Nederlant te negocieren/ daer op veel particuliere armeerden/ waer by men sprack noch 15. Engelse Schepen souden komen/ om soo de Hollanders hare Spaense Handel te beletten: Den Nederlantse Gesant Boreel (volgens de last van hare Ho. Mo.) versocht hier over by den Coning en zijn Eminentie ghehoor te hebben/ doch wiert van tijt tot tijt uytgheste ldt/ onder decksel dat den Cardinael sieck was/ oft andere beletselen hadde: Maer den tijt heeft al wat anders geleert/ te weten/ datter Vijanden tusschen Vranckrijck en 't gezegent Nederlant waren arbeydende/ die oude Vriendtschap door andere Alliantien af te snijden/om also die oude Bontgenooten die als Man en Vrou in Huwelijck aen malkander passen/ van een ghescheyden sijnde/ als dan tot hun propve lichtelijck te verscheuren: Hier toe scheen te strecken de Handelinghe tusschen Lockart de Engelse Gesant te Parijs/ en die van den Franse Monsr. de Neufvile tot London/ wiens secrete Papieren dese Maendt over en weder gaende/ is een voornaem Packet met alle de secreten in der Spaense handen vervallen/ te Duynkercken opgebracht/ en soo aen 't Hof te Brussel gesonden/ van waer het de gehele Weerelt is overgeraeckt: Een ander ongeluck quam'er noch by/ dat seecker Gespanjoliseert Hovelingh te Parijs in 't Cabinet van . . . . berovende/ sich insgelijcks met veel secrete Papieren na Brabant salveerden/ doch den Coningh van Vranckrijck (segtmen) dat over dese gaudievery verscheyden Posten over al uyt sont/ belovende een Tonne gouts voor die den Dief sou achter-halen oft die hem in handen wist te leveren; Doch te vergeefs: Dan wy [die buyten de geheymnissen der Princen verre genoegh esloigneren] hebben nochtans in desen tijt sien uyt komen eenige Articulen/als waren de selve tusschen Engelant ende Vranckrijck

Vranckrijck gecontracteert / luydende in 't korte soo ghelijck als volghe:

I. Verbinden Vranckrijck en Engeland elckanderen geen Verdrach met Spangen oft eenigh Potentaet die Vijand van beyde zy, te sullen maecken, anders als met tijdelijcke waerschouwinghe aen malkanderen.

II Indien een van beyde met hare nu zijnde Bontghenooten in Oorloge raeckte, sal den andere op d'eerste aenmaeninge gehouden zijn sich insgelijcks partije te stellen van die geene daer Vranckrijck ofte Engelant mede in Oorloghe komt.

III. Daer toe verobligeren haer Vranckrijck ende Engelandt, omme door hulpe van Volck, Schepen en Amonitie, malkander te assisteren, om die voorsz. Vijanden te helpen ruyneren en te bederven.

IIII. Vranckrijck sich beleedicht vindende, door het nemen van twee haerer Koninglijcke Schepen, verraderlijck en bedrieghelijck aengetast op de Middellantsche Zee door den Hollantzen Vice-Admirael Michiel de Ruyter, en sich daer over geaffronteert vindende, wil haer resentement en gevoelen toonen. Om sulcks t'effectueren sal Engelant hulpe moeten bewijsen met Volck te Lande en Schepen te Water: Op dat andere Coninghen en Republijcken een spieghel en voorbeeldt moghen nemen om Engelant en Vranckrijck (nu soo machtigh door hare Conquesten en Alliantie) niet meer soo onbedacht en vermeeten te affronteren en te injurieren.

V. Om sulckx uyt te wercken op de Hollanders, sal Engelant aen Vranckrijck een goet aental kloeck-gemonteerde Oorlogh-schepen over doen: Edoch Engelandt die weder van noode hebben, sullen haer weder toe-gevoeght werden.

VI. 't Getal der voorsz. Schepen sal zijn xxxvj. a xl. van Bootsvolck en Soldaten wel voorsien: Om te kruyssen voor Duynkercken, Oostende, in de Hoofden, ende 't geheele Canael tot Heyzant toe, op dat alle Nederlantze Schepen op de name van Vranckrijck aengehouden en opgebracht werden.

VII. Vranckrijck meerder Schepen als voorsz. van Engelant begeerende, sullen die moeten verschaffen: Mits oock dat Vranckrijck aen Engelant parate sal tellen de gage-gelden van alle de Militaire ende Zeevarende Persoonen die op de gemelte over gedane Schepen souden mogen zijn.

VIII. Om den Oorlogh die Vranckrijck teghen Spangien heeft, geluckigh ten eynde te brenghen, sal Engelandt in Vranckrijck over senden ten minsten een secours van Twaelf Duysent wel geoeffende Engelse Soldaten, die onder Fransen Eede sullen staen, en blijven tot de volvoeringhe der Desseynen, ten ware Engelant die uyt dringende noot ondertusschen weder begeerden.

IX. De

IX. De Koningh van Vranckrijck en den Protector van Engelandt beloven malkander met Volck, Schepen, Geldt, en alle andere behoeften te assisteren, om te veroveren alle de Vlaemse Steden en Zee-havens als Oostende, Nieupoort, Duynkercken, Grevelingen, &c. Daer toe sal Vranckrijck een suffisante en machtighe Armade te Lande brenghen: En den Protector een bequaem ghetal Schepen, soo om de voorss. Steden als Havenen te stoppen ende oock te dwingen.

X. De verdeelinghe der Conquesten tusschen Engelant en Vranckrijck zijn ghemaeckt aldus: Dat alle de Havens en Steden, soo als Spangen die nu in Vlaenderen besit, sullen toe-komen den Protector van Enghelandt, met alle der zelver Vrijheden, Tijtulen ende Previlegen.

XI. Waer teghens Vranckrijck sal behouden alle de andere Steden ende Havens die in Nederlant gewonnen sullen worden, egeene uytgezondert, 't zy wie de selfde besit, ofte oyt soude mogen bezeten hebben.

XII. Een van beyden het zy Vranckrijck ofte Engelandt tot dese hare gepartiseerde Conqueste gekomen ende vernoecht zijnde, en sal daer mede niet mogen ophouden, maer in den Oorlogh moeten continueren, tot oock d' andere partije vergenoecht sal zijn.

XIII. En alsoo den Koning van Denemarcken (soo het eygentlijck schijnt) sich opentlijck begint te stellen tegens Sweden, soo beloven Vranckrijck en Engelant tegens te staen de Desseynen van Denemarcken, daer en teghens Sweden in haer voornemen by te staen, te helpen en te protegeren, gelijck mede tegens Poolen en de stadt Dansick.

XIIII. Engeland beloost oock daer toe te arbeyden, dat de Keure van een Keyser op de Koningh van Vranckrijck kome: Ofte ten minsten helpen weeren, dat die niet en kome op yemand van 't Huys van Oostenrijck ofte hare Geallieerde.

XV. Hier teghens sal Vranckrijck geldt-middelen verschaffen, op dat de Stadt Dantsich Sweden onderdanigh gemaeckt werde, als mede de Deense Kasteelen ende Fortressen in de Sont, en andere Landen der Deense Kroon: Tot veroveringhe van dien, en om de Sont te besetten, en Krijchs-volck over te voeren, sal Engelandt ghenoechsame Schepen van Oorloghe verschaffen.

XVI. Om de Commerçie met Sweden te faciliteren, sal Vranckrijck Gelt versorgen of volck om beyde te winnen en te besetten alle stercksten aen de Belt ofte Oost-Zee, daer Engelant Schepen, volck en Amonitie sal by voegen.

XVII. Indien eenighe Landen, stercksten of Plaetsen onder Denemarcken, ofte van andere Potentaten zijn party houdende, soo in de Belt oft oock de Sondt wierden verovert, sal Engelant daer af de alleene vrije dispositie en possessie hebben.

XVIII. En belooft als dan Enghelandt, dat alle Françoisen willende om hare Trasicke op de Oost Zee de Sont oft de Belt passeeren, alsoo vrij als de Engelsen sullen mogen door varen, sonder eenighe molest of bekommeringe.

XIX. Engelant sal oock Vranckrijck assisteren tot wederwinste van Catalonia, Porta Longona, Piombino, &c. welcke Spangen in die Gewesten besit.

XX. Die alsoo ghewonnen plaetsen, zullen in vrije eyghendom en dispositie van Vranckrijck staen, tot welckers possessie oock Enghelant helpen sal.

XXI. Alle Schepen van de vijanden op Zee genomen, sullen toe-komen de eerste Nemer: Alsoo sullen alle Françoisen met soodanige Prijsen en veroverde goederen in Engelant,&c. mogen in komen, en niet meer als d'Enghelsen selfs aldaer werden beswaert: En sullen d'Engelse diergelijcke vrijdom in Vranckrijck hebben.

XXII. Indien eenige Potentaet, Steden ofte Landen sig mede tot destructie der hoovaerdighe Spaense Tyrannije in dese Alliantie wilden begeven, sullen alle 't geene die van Engelant en Vranckrijck contribueren en genieten, oock desgelijcx ervaren.

XXIII. Yemand tsy Vijand of Neutrale, Steden of Provincien sich in dese Alliantie willende begeven, sullen te samen een vrij Lichaem ofte Republijcke moghen maecken, en alsoo en daer voor aenghenomen werden.

XXIIII. Op dat geen wanordening in so goeden Desseyn door de begeerte van eerst te winnen van de gepartiseerde Plaetsen, en werde veroorsaeckt, so is besloten, dat Vranckrijck gesterckt met Engels volck eerst een Plaets van zijn Partisatie aen tasten sal, op dat Engeland dan met minder pericul een der Zee-havens bemagtige.

XXV. Indien d'Enghelsen een plaets in de partisatie der Françoisen quamen te verovren, sal den Enghelse Overwinnaer provisioneel een Franse Commandant ende Guarnisoen van die selfde Natie daer binnen stellen, tot nader ordre uyt Vranckrijck komt: Insgelijckx sullen in dat geval oock de Françoisen doen.

Veele verresiende Politici in Hollandt hebben dese Articulen geoordeelt vals/ en uyt een Spaense koker geschoten te zijn: Om dat de positiven daer in beyde onchristelijck en buyten observantie waren: Andere (gelijck 't waerachtighst schijnt) hebbent gekeurt voor een Libel/ verdicht / om Nederlant jelours op Engelant en Vranckrijck te maken/ en na de Spaense syde te doen hellen/ [voorwaer een Jesuijtse Quinck-slagh]: Andere / versekeren dientghalven datt'er nochtans yets bysonders tusschen Engelant en Vranckrijck secretelijck zy besloten/ daer op dan dese effecten in de voorsz. Articulen aengeroert/dit loopende Jaer syn gevolgt. 1. Dat

1. Datter secretelyck tusschen Engelant en Vranckryck is gehandelt.
2. Datze hun gesamentlyck na die tyt teghens Spangen hebben geengageert.
3. Is oock gevolght een Vijantlyck en ongehoort proçederen van Vranckryck teghens de Geun. Provinçien, over de loffelycke Acte van den Viçe Admirael de Ruyter.
4. Het Engels secours a 6000. man voor Vranckryck, is in Vlaenderen gelant.
5. Montmedy in der Fransen partisatie is eerst gewonnen, en daer na Mardyck.
6. 30. Engelse Oorlochschepen en veel kleyn Vaertuygh hebben terstondt de Vlaemsche Zee-havens beset, behalvens noch een tweede Vloot diese voor Cadix hielden.
7. Vranckryck besit als eygen Montmedy, soo Engelant Mardyck.
8. De gunstelingen der Sweden tegens Poolen en Denemarcken syn genoegh bekent.
9. Den yver van Vranckryck na den Keyserlycken Scepter, kennen de Keurvorsten.
10. De Sweedse Wapenen betoonen watse op Denemarcken en Dansich vermeugen.

Het sy dan soo 't wil/ elck behoude sijn gevoelen: De uytterlijcke teyckenen nochtans die Vranckrijck en Engelant op die tijt aen hare Ho: Mo: betoonden / en gheleecken na geen onlust: Want als den Heer Ambassadeur Boreel by zijn Eminentie maer alleen onderstonde/ Of tusschen Vranckryck ende Engelant was beslooten, te observeren, dat de Goederen van Vijanden souden verbeurt maecken de Goederen der Vrienden? Soo antwoorde Zijn Eminentie serieuselijck hier op: Dat is vals! dat is vals! Selfs heeft den Heere Protector van Engelandt versocht, dat men soodanighe observantien teghens d'Inghezetenen van hare Ho: Mog: ende der zelver Schepen ende Goederen niet en soude practiseren. En vermits Engelant oock geen andere tekenen gaf/ sagen veel Vijanden van dien ongeern dat geen vorder verbolg upt die saken daerse hare staet op maeckten/ effectueerden.

Sophocles: *Viciſſim illos etiam volens audiat, quibus ipſe volens maledixerat.*

Op die tijt wasser geen kleyn misnoeghen tot Brug in Vlaenderen/ tusschen Coning Carel van Schotlant en sijn Broeder Jaems Hertoge van Jorck: Welcke twist korts daer na door de Princesse Royale (soo sy upt Vranckrijck na Hollandt keerde) voorsichtelijck is by-geleydt.

Op den 27. deser nam Don Jan tot Brussel sijn vermaeck in den Stier op de Spaense manier te doen loopen in de Warande van het selve Hoff: Den Graef van Clemare Capiteyn van zijn Hoogheits guarde toen meer als andere sijne genereusheyt willende betoonen/

brack op den Stier twee Lancien / waer door het beest in furie gerakende / wierp den voorsz. Graef van 't Paerdt ter neder / 't welck seer gequetst / en den Grave dapper gestooten en gequetst wordende / sulcks / dat by aldien niet terstont alle de Honden waren los gelaten en al de Edelluyden met 't Rapier in de buyst den Stier hadden omgebracht / den gemelten Grave aldaer zijn leven soude hebben ghelaten / dan nu verlost / wierde alsoo in een Littier t'huys gebracht.

Den Coning van Hispagnen socht op die tijt de Geestelijckheydt onder sijn gebiedt Penningen tot de naeste Velt-tocht te doen schaffen / die van Castilien consenteerden tot 8. Millioenen / in Neerlant waren de Papen aen dat oor doof / meynende / dattet haer soo veel niet en differeerde of Vranckrijck of Spangen over haer heerschte: voornamentlijck de Jesuyten binnen Antwerpen / en dewyl men vā hun als de vermogenste groote opinie had / en sy dus ongereed waren om den Catolijcken Coning te assisteren / soo begost men dusdanige sententien over haerluyden te pronuncieren: Dat men haer behoorden uyt te stooten als schadelycke menschen, die geen andere professie maeckten, dan om ¶ alles in te slocken en na haer te trecken, &c.

Op die tijt wiert door voorspraeck van den Prince de Condee tot Brussel by den Vicarius Generael van den Aertsbisschoppelijcken stoel / de sententie uytgesproken tegens schere Fransman / zedert eenighen tijt aldaer op Treurenbergh gevangen hebbende geseten over het maken van seker Werck genaemt Præ-Adamite: Een abusivelic Boeck / strijdende tegens 't Out en Nieuwe Testament / Zijn vonnis luidt aldus: Dat hy in plaetse van den Bisschop van Mechelen, voor

den

¶ Hier klaghen veel Ingezetenen en Burgers van Antwerpen, Brugge, Yperen, &c. over, vermits de selve niet alleen de beste Pacht-hoeven en Landeryen, maer oock de voornaemste Erven, Gronden en Huysen der voorss. Steden incorporeren, af-breecken, ofte binnen hunne Conventen en Cloosters trecken, daer men siet hoe hare Kercken en Schoolen als Prinçelycke Cabinetten opgesmuckt, van de Kribbe Iesu wijt verschillen, en alsoo door hare wercken getuygenisse geven, datse hovaerdige Liefhebbers des Werelts syn, ofte datze 't Christen geloof versaecken, daer mede, datze de Armoede verachten, ende den Mammon (een teghenbeeldt Godes) beminnen en omhelsen.

Luce 12. v. 9. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei.

Luce 12. v. 33. Ubi enim thezaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

den Internuncius des Paus soude compareren, ende aldaer professie en Belijdenisse doen van 't Catholyck Geloof, in presentie der voornaemste God geleerden: Dat gedaen hebbende, sich voorts na Roomen te begeven, eñ 'tselve aldaer te vernieuwen, en met eenen aldaer te retracteren de quade Leeringhen die hy in de Weerelt gesaeyt hadde, &c.

ERASM. Animo egrotanti medicus est oratio.

Toen wierde binnen Londen een Sindercomb gevangen/ die nevens diversche Complicen oock eenen Ciril beklapten/ om te samen den Protector te vermoorden: En dat eenen Boys haer uyt Vlaenderen met Krijghs volck soude seconderen/ om eenighe see-havens te bemachtigen. Den Spaense Gesant Don Alonso de Cardenax is by d'Engelse in geen kleyne suspicie ghekomen/ van een hant tot dit Desseyn geleendt te hebben. Immers heeft Sindercomb sich op zijn Bedde 't leven benomen/ soo hy op den Tour ghevanghen/ seer nau was bewaert/ en 't selve tusschen de gordijnen die hy toeschoof/ byna in een oogenblick verrichte: Onder zijn Hooft-kussen had hy een Brief geleyt/ daer in hy zijn selfs gedoot te hebben beschuldigde: alleen om de schande des Weerelts te ontgaen: Zijn sententie luyde aldus: Dat hy Miles Sindercomb (alias Fisch) in den Tour gevanghen, daer hy na sich ontkleed te hebben, in syn Bedt springende, een uyr daer na by de Wachters op een ongemeene manier is gehoort snorcken, dat alles na dat hem aengeseyt was, dat hy daeghs daer aen soude worden geexecuteert, ende daer op een Bybel geeyscht hadde, waer in hy sommige Bladeren had doorloopen: Sulcs, dat hy by de Doctoren en Chirurgijns geopent, wierde geoordeelt, eenich krachtigh Vergift-poeyer door zijn neus te hebben ingesnoven, dat op de Harssenen gewrocht, en also syn selven vermoort heeft, Is gevonnist, dat syn Lichaem aen een Paerde-staert ghebonden, onder het Schavot van Tourhil werde ghesleept, en aldaer in een ghedelven kuyl een Pael door syn Lichaem geslaghen, &c. Welcke sententie alsoo is achtervolgt. CICERO, Ita viuere, ut non sit vivendum, miserrimum est.

Op die tijt woelden d'Oost-Indise Compagnie tot London noch al met ongenoegen tegens de oorblasers/ die den Protector onsmakelijck hadden ghemaeckt de prolongatie van haerluyder Octroy: Dies stellē sy neffens de voorgaende/ oock dese hare effecten te koop:

Haer Recht, Titel en Intreſt in de Coſtumen oft Tollen tot Gameron. En hare Logien en Packhuyſen tot Spahan, Buſſeran, Tutta, Agra, Amadavad, en Suratte; Met alle de Previlegen, Rechten en Vrijdommen in eenighe der zelver Plaetſen: Oock het Fort St. George, met 't Canon, Amonitie, en wat daer toe behoort, &c. Maer gelijck wy hier voor aengheroert hebben / na dat ſijn Hoogheyd de Kooplupden van wederſijden daer over hadde gehoort / heeft hy den 20. deſer doen af-kundighen / dat ſy weder als in een Compagnie ſouden handelen / en hy haer Octroy wilde verlanghen.

De Vrije Zeevaert en Koophandel der Nederlanders wierdt op die tijt in Spangien oock ſeer geturbeert / onder ſchijn als oft die tegens 't Verbot in dat Rijck Engelſe Waeren en Manefacturen waren inbrengende: Den Nederl. Geſant had deſhalven veel moeyten mette pretenſen die de Spanjaerden maecten op de ſchepen de Haes in 't Velt / 't Jacht Dockum / en de Jonghe Tobias: Niet teghenſtaende hem de Spaenſche Miniſters Don Lowijs de Haro / den Marquis de Monte Allegro / en Don Pedro Zappata daer in behulpſaem beloofden te zijn.

Daer en tegens quam den Engelſen Admirael met 22. Oorloghſchepen voor Cadix: Genegen al het geen uyt Weſtindien daer omtrent mochte aenkomen / ſonder Spaenſe admiſſie weg te ſleepen.

Tot Venetien begoſten de Jeſuyten eerſt by avont / en daer na by daegh te verſchijnen / alſooſe hun onder d'Ingeſetenen miſtrouden: Wetende / dat haere Conſcientien en de memorie der ghemeente noch niet vergeten hadden waer om ſy uyt de voorſz. Republijck waren gebannen: Even wel was den Paus over deſe hare weder intrede tot Venetien ſoo vernoecht / dat hy ſich niet en konde onthouden van blijtſchap te weenen als hy hoorde dattet Accoort met haer getroffen was: Ja * hy ſcheen niet te voelen de 8. Tonne gouts die hy tot een Pap-penningh daer over uyt St. Pieters geltkiſt aen de Venetianen moſt betalen: In tegendeel heeft men in alle Rooms en Jeſuytſe Kercken daer over het Te Deum laudamus, &c. gheſongen. En aldus vergat men de droefheyd die binnen Roomen om de Peſt toe nam / ſo dat niet alleen veele Grooten / Cardinalen en Prelaten uyt de ſtadt weken / maer oock diverſe uytte Conventen begaven hun na buyten

* Boven dien moeten de Ieſuyten aen de Venetianen gheven 800000. Dukaten: En den Paus moet 2000. Soldaten tot hun dienſt onderhouden, ſoo langhe den oorlogh teghens den Turck duyren ſal.

buyten in Tuynen en Landthoeven/ daerse in plaetse van penitentie te doen/ hun in de verderffelijcke cortesane dienst verliepen/ soo grof/ dat 'tgerucht daer af in des Paus Camer quam / die dese stoute Hovelingen (waer af sommige uyt vermetenheyt in Carotsen langs de straten van Roomen zijn gesien rijden : Een baldadicheyt onder de voorgaende Pausen noyt gesien/) daer over met gefondeerde redenen op verscheyden manieren heeft gestraft.

Den 10. deser 's Nachts by 1. uyren is de Keyserinne te Weenen geleghen van een Jonge Prins / en den volgende Sondagh naer de Roomse wijse in presentie van de Spaense en Venetiaense Gesanten gedoopt / Ferdinans Joseph Aloisius : Wierde ten voorsz. Doope ghehevén by den Aertshertoge Leopoldus Wilhelm / wegens den Koningh van Ongarijen en Bohemen / en wegens Hispangen van des selfs Ambassadeur in groote pracht.

CATO MAIOR, Malorum esca, voluptas, qua homines capiuntur, ut hamo pisces.

Hier teghens is 't doode Lijck van Johan Georg Ceurvorst van Saxen (voorleden Jaer in Novemb. overleden) den 12. deser binnen Dresden begraven/ en geschiede in deser voegen :

De stacye was van het Keurvorstel. Slot in de Kruys-kerck. Voor aen traden 3. geleden uyt den Ouden Adel. Toen volghden den Hof-baes Ienas Kittel met het Cruys. Toen 200. Schoolieren in Roumantels. 31. Geestelycke. Daer na alle die van 't Ceurvorstelyck Altaer leven. 3. Camerdienaers te Paert. 1. Herpauck en 12. Trompetters. Den Hofmarschalck, Camerling, en Marschalcks Staf, Kock, en 9. Hof-Ionckers. Toen des Cheurvorsts Broeder, en de vreemde Gesanten en hare Ionckers, drie en drie, alle met visiren. Toen den Adel van Meyssen, Duringen, Overlausnits, Nederlausnits, en des Ceurvorsten Pagies, alle 3. en 3. En vervolghens des selfs Camerdienaers, Barbiers, Lyfknechten, en Lackeyen, &c. in Roumantels. 3. Kamer-Ionckers te Paerde. 3. Marschallen. 1. Herpauck. 12. Trompetters. En so voorts alle de resterende Keurvorstel. Kamer-Ionckers en Heeren, 3. en 3. met visiren. Toen den Grooten Standaert, en 23. geblomt-damaste Vendels met de Wapenen, elck gevolgt van een met Rouw behangen Paert, die yder van twee Heeren geleydet wierden. Des Keurvorsts Wapenstandert, daer nevens 2. Switzers. So oock het Vreuchden-Paert, dapper opgepotst. En den Hofmarschalck met het Keurvorstel. Swaert. Den Cantzelier met 't Groot Zeegel. Den Stalmeester mette Keur-Hoedt. Dese elck met 2. Switsers nevens. Hier aen volghden den Boumeester, Tuychmeester, en Lantboumeester. En toen het Keurvorstelicke Lijck, ghetrocken van 8. Paerden, elck door een Edelman geleydt. Hier nevens gingen 24. Graven en Heeren, 16. Bosschieters. 12. Vinders der Gilden met 12. visiren. Naer 't Lyck volghden, de overighe Keurvorsten Mannen, de Kurvorstel. Afgesanten, Trawanten ende Switsers ten wedersyden.

wederſyden. De Geheym-Raedt. 'tCamer-hof. 'tHof van Appel. Het Overconſiſtoriael en andere Raden. Den Lijf-Medicus, en Secretariſſen. Het Kur en Vorſtel. Vrouwegetimmer. Na een groot getal Wijven volghden de reſterende Amptſdienaren, Pages en na-ſleep. Toen al de Vroedſchappen, Richters, Burgers, en Artillery-meeſters tot 86. paer. Daer aen quamen 18. Wallachers in lange Rocken, 2. en 2. Des Ceurvorſts Lijf-Compagnie. De Hofdieners, en 'tHofſgeſin. Toen een ſeer groote bende Burghers. Ende daer aen een hoop van des ſelfs Wijven. Ten laetſten, des Keurvorſtel. Weduws Treur-wagen, getrocken van ſes Paerden in den rouwe behanghen. Ende den Hooftman Gotz beſloot den gantſen Treyn met 500.Muſquettiers van des Stadts Guarniſoen.

OMtrent deſe tijdt begoſt men in Denemarcken dapper de Trommel te ſlaen/ en aen de Scheepſ-vloot/ des Rijcks Fortefícatien/ en Frontuer plaetſen ſterck te arbeyden/ Officieren en Bootſ volck aen nemen/ een Rijcxdagh tot Odenſee in Funen uyt te ſchrijven / om conſenten tot geldmiddelen uyt te vinden: Soo dat een ſwaren Oorlogh op handen ſcheen te zijn / dies weghen die van Hamborgh / Lubeck / Bremen / doch voornamentlijck den Hertoghe van Holſteyn en den Coning van Sweden quaedt vermoeden kreghen dat Denemarcken nu haer revengie op Sweden ſoude ſoecken / en onderwijl des ſelfs Majeſteyt in Pruyſſen met den Poolſen Oorlogh beſlommert ſat/ nu Schoonen en Halant / het Stift Bremen / oft de Landen van't Hertogdom Sleſwijck / oft om de queſtie over 't hulden die van Hamborgh/ oft eenige plaetſen aen en in d'Ooſt-ſee als Gothlant en Oeſel aengetaſt hebben: En vermidts eenigh onghenoeghen tuſſchen beyde Croonen meer ende meer ſich begoſt te verheffen/ ſo hielt men voorſeker dat dit onweder omtrent de voorgemelde plaetſen met 't begin des Somers ſoude neder ſtorten / alſoo de aenſchrijvinghe van den Coning van Vranckrijck en den Protector hier over ghedaen / gheen moderatie in deſe gheweldighe affairen konden uytwercken.

Hier tegens ontbood den Coning van Sweden zijn Broeder Prins Adolf uyt den Hage (daer zijn Excll. van de H. Staten magnifijcq wierde getracteert/ en daer na by de Achtb. Magiſtraet tot Amſterdam/gelijck de Coning hier over hare Ho.Mo. en Ed.Gr.Mo. heeft doen bedanckẽ/ juyſt op die tijt als in den Hage in de Klooſter-Kerck het Jongſte Soontje van Prins Wilhelm van Vrieſlant wierde gedoopt Hendrick Caſymyrus, de ghetuyghen waren de Ceurvorſt van Brandenborgh en de Staten van Frieſlandt en Groeningen/ d'Heer van Brederode bekleede d'eerſte plaets/ en de Princeſſe Henriette van Orangen ſtont in plaets van de Ceurvorſtinne:) na Pruyſſen / die in 't Stift Bremen/ en aen d'Elve goede order na vermeugen ſtelden. Eenighe daghen waeren nu te Dantſich verloopen met handelen / oock quam op den 6. deſer d'Heer Iſbrants weder te Danſick van Marienborgh van den Con. van Sweden en den Ceurvorſt/ met eenige ſo mondelinge als ſchriftelijcke moderatie tuſſchen de Croonen Poolen ende Sweden: Hier mede gin-

ghen

ghen de Nederl. en Franse Gesanten by den Coning van Poolen / doch daer en is niet vruchtbaerlijcks op gevolgt/ yder bleef op zijn stuck staen / ende is Sijn Majesteyt van Polen den 10. deser met den dageraet weder uyt Dantsicy na Poolen vertrocken/ meest (soo men geloofde) om dat Ragotzky uyt Zevenberghen na Poolen quam: Een van Zijne Majesteyts Raden vraegden noch dien morgen / Oft oock eenighe hoop van Accomodement met Sweden was, waer op Zijn Majesteyt antwoorden/ Wat den Heer Keurvorst belanght, die sal wel licht Vrede maecken, dan met Sweden die Marienburgh, Elbing, en ettelycke Tonnen Gouts begeerden, zagh hy geen appaisatie. En wyders hem tot sijn Medikus keerende/ seyde / zijn Majesteyt: Dat Saphia de Sweeden onder Steenbock gantschelijck had gheslaghen, achterlatende alle haere Canon ende Bagagie, &c. Dus is den Koningh geconvoygeert door den Ouden Veldt-Heer Carnetzki van Dantszick / weder nae Poolen ghetrocken: De Nederlandtsche Ghesanten en den Magistraet baden den Koningh binnen de Stadt noch wat te blijve / dan die antwoorde: Langh genoegh gewacht te hebben, hadden de Sweeden yets te segghen ghehadt, sy hadden sulckx konnen doen, en gaf 't selve in bedencken van den Raedt / etc. Daeghs te vooren waren de Poorten van Dantzigh gheslooten / op dat niemant buyten eenigh kontschap van des Konings uyttocht / aen de Vyanden soude geven: De Magistraet van Dantzigh hadden aen haeren Koningh dusdanige conditien / als een postelata voorghebracht / ende daer over geconveneert / luydende aldus:

1. Den E. Raedt is bereydt, sijn Koninckl. Majesteyt te verstrecken boven de voorsz. vrywillighe vereeringh, 900. duysent Poolse Guldens, daer over begeeren wy in pandt, Putsko, Marien-burgh, Schlochau en Dirschauw, den tijt van 30. Iaren.

2. Het Hooft sal op Koninckl. onkosten beschanst en versterckt, en van de Dantzickers beset werden, en guarnisoen onderhouden werden, met vergunt Tol-recht, datse invorderen sullen.

3. In 30. Iaer salmen Schotlandt niet weder opbouwen mogen, noch daer van spreken.

4. De derde ordre sal geen macht hebben, om haer eygen Heeren te verkiesen.

5. De vryheden de werckers sullen met rijpen verstande verandert werden, soo als 't den E. Raedt voor haer en by gemeenen nut best duncken sal.

6. Waeren, diemen uyt en invoert, sullen van de Regeeringh, oft een daer toe gheordineerden gevisiteert werden.

7. Den Eed die van de Burghery genomen wert, sal voor goet en recht sonder tegen-sprecken gehouden werden.

8. Op de plaets genaemt 't oudt Slot, daer men 't Koninckklijck Palleys soude timmeren, sal nu 't Munt-huys gemaeckt worden.

9. Alle Ambachts-luyden van wat staet, oock Geestelijcken hoedanigh die zijn, sullen aen sekere Imposten verobligeert zijn.

10. Den Raedt sal niet gehouden zijn de derde Ordre rekenschap te doen.

11. De Heeren van Dantzick sullen een stemme op de Rijcks-dagh in den Senaet gegeven worden.

12. De oude schulden die den Koningh voorwent, sullen vergeten en achter de mast worden gesteldt.

13. Van de Landt-rechten sullen sy vry zijn, en hare Privilegien evenwel genieteñ.

14. Dan sal niet tot den Koningh geappelleert mogen worden, ten zy een sake van 2000. guldens.

15. De betalingh der Soldaten sal de kleyne Burgherschap niet opgeleyt werden, dan sullen gehouden zijn deselve te alimenteren, en tot hare kleedingh te contribueren.

16. Niemandt sal sonder consent des Magistraets Burger werden.

17. De begonnen Schantsen sullen alle voleynt werden, en blijven tot des Stadts sterckte met Pruysse besettingh.

Met dit vertreck waeren vruchteloos de conferentie der Ghesanten van Dorp en Isbrants / by den Koningh van Sweeden tot Marienburgh / niet tegenstaende die 2. a 3. dagen duerden: Ende dat de Sweedse Majest. als hy de uytterste resolutie vanden Koningh van Poolen en des selfs Senatoren verstont / seyde: Dat hy wenschte datter van die kant wat meerder intentie en affectie tot Vrede ware betoont geweest. Doen maeckte den Sweedsen Majesteyt sijn Broeder / Hertogh Adolf Gouverneur van Pruyssen/ Pomerellen en Pomeren: Dede oock de Burgheren / van Marienburgh en Elbingh/ aen de Sweedse Kroon sweeren/ 'tgeene noyt in Pruyssen by yemant is gepractiseert geweest.

Den 19. deser is den Nederlandtschen Krijghs-heldt Petro van Percheval / Major en Kapiteyn vande Guarde / der H. Staeten van Hollandt en West-vrieslandt / en Commandeur der Hollandtsche Soldaten binnen Dantzigh aen een wech-sleepende Koortse en Pleuris binnen de voorsz. stadt overleden/ out 50. Jaeren / zijnde een groot Mathematicus Krijghs-kundighe / wiens Vader Adriaen de Percheval Anno 1626. In 't belegh van Oldenzeel 't Landt groote diensten hadde ghedaen / als oock Anno 1627. in 't belegh voor Grol/ maer meest voor 's Hertogenbosch / Anno 1632. In't belegh van Maestricht zich dapper heeft getoont / daer hy 2. zware scheuten ontfingh/ en Anno 1633. in't Rijnberghse belegh Anno 1636. In't veroveren van Schencken-schans / alwaer Petrus Vader voort Huys te Bylandt / dat door Graef Willem doen ingenomen wiert / is gebleven; latende sijn Soon in alle dessels qualiteyten naer / die in 't belegh van Breda hem als sijn Vader quytende/ soo getreft wordt / dat hy 3. etmael langh als doodt lagh / en al op stroo was geleydt / doch weder bekomende / heeft Anno 1641. in't belegh van Gennep zijn vroomheydt ghenoegh betoondt / naderhandt by de Princen van Orangien hoogel: Memorie/ en de Staten Generael seer geliefst geweest/en tot het algemeen Lants nut Generael Ingenieur over al des Lants fortificatien gemaeckt: Endling door een tweede versoeck des Magistraets van Dantzick aldaer gekomen zijnde / om die Stadt meer en meer

te ver-

te versterchen / en met alle kloecke raedtslaghen / daer hy oock niet weynigh toe en heeft geholpen / en daer over soo geacht en gemeensaem by alle Poolen (die anderzints seer hooghmoedigh zijn) is geworden/ datte Poolsche Majest. hem selfs gheern sagh / en met hem op de Bergen reed / en aen desselfs zijde: Monsr. Percheval dan na gelegentheyt der reden totten Koningh seyde: Ja Heer Koningh / en klopte sijn Majesteyt wel op de schouderen: Betoonende voorts in alle zijn discoursen een wonder ervarentheydt en groote kennisse/ so in Fortificatien/ als in de Disciplinе der Soldaten/ Troupen / en gantsche Leghers. Dies te meer was den Magistraet van Dantzick nu over zijn subijt afsterven met reden bedroeft: En hebben dien Helt soo ten insichte van haer Hoog: Mog: als oock de diensten aen hare Stadt gedaen/ op volghende wijse hem seer pompeus als een Prins den 26. deser doen begraven/ in voegen als volght.

Voor aen reden 300. Curassiers te Paerdt, voerende 3. swarte zijde Standaerden, en de Trompetters met swarte Wimpels, en de Trommels in den rou: Daer op volghden 600. Dantzickse Musquettiers, alle met Helmen op 't hooft, en 300. Pieckeniers in 't blancke Harnas. Toen 3. Swarte open Vendelen. Daer aen 600. Hollantse Musquettiers, 15. Trommel-slagers, hare Trommelen met swart Laken bedeckt. 3. Pijpers, aen yder Pijpe en swarte Leverey, en daer nae het gantsche School. Toen 5. Trompetters, 1. Herpauch oververtrocken mette rou. Dese Trompetters en de Scholieren verpoosden elckander, den rou met Singen en met Speelen te celebreren, tot sy in de Kerck quamen.

Toen volghden den Marschalck met een langen staf inden rou bekleet.

Dese hadden lange Rou-mantels en Banden aen. {
Een Officier dragende de vergulde Spooren.
Een Officier met 2. ghepolijt ysere Handt-schoenen.
Een Officier mette Regiment-stock, aen beyde enden Verguldt en verzilvert.
}

Een Officier met een Helm, daer op een staende Pluymagie.

Een Officier met 't Wapen-schilt.

Een Curassier in blanck Harnas te Paerdt, met des Overleden Degen, op sijn Helm desselfs Pluymagie, 't Paert met een Pluym op den Kop.

Een Curassier met een Vrede Vaen.

Toen volghden 't Lijck van 6. Paerden getrocken, by yder Paerdt een Knecht in langhe Rouw-kleeden, soo aen de Paerden en 't Lijck totter aerden: Op 't Lijck een vergulden Arm, houdende in de handt een Staf met Baey overtrocken: aen d'enden verguldt: Rondtsom 't Lijck hongen 10. Wapens, en aen elcke zijde van 't Lijck ginghen 10. Officiers.

Hier op volghden Twee Treur-paerden en hare Leyders in den rou.

Ende toen den Soon Monsr. Meynait de Percheval, gevolght van sijn 2. Dienaers.

Daer na de naeste Bloedt-verwanten en Rouw-dragende Persoonen.

Daer aen den Raedt, Burgery, en andere van Dantzick.

Voor de Kercke komende, hebben de Officieren bezijden 't Lijck gaende, onder 't ghespeel van Herpauken en Trompetters, en 't ghesangh en veel ceremonien 't Lijck van den

waghen in de Pfarkercke, voor't Altaer ghedraghen, en neder-gheset: En nae dat daer over 't selve een Lijck-predicatie was ghedaen, voorts in Reynholds Capel nederghesedt. Daer op de Dantzickse Soldaten hun op de Lange-marckt in ordre ghesteldt hebbende, 3. Salvo deden. De 600. Hollantse Soldaten stonden rondtsom de Kercke, die insghelycks Salvo schooten. Hier nae is de vrede Vlagh, en de Krijghs-wapenen die voort Lijck ghedraghen waren, inde Kerck boven de voorsz. Capelle op-ghehanghen: In de Vrede Vaen. stondt het Conterfeytsel van denHeer Percheval, en sijn Stam Wapen daer nevens, aen d'ander zijde is dese. inscriptie opghehanghen gheworden.

GENEROSUS ET STRENUISS.
DN.
PETRUS DE PERCEVAL.

EXERCITUUM FOED. BELGII METATOR GENERALIS. ORDD. HOLL. ET WESTFRIS. MAIOR VIGILUM PRÆFECTUS AC CENTURIO. COHORTIUM BELGICARUM DANTISCI TRIBUNUS. SPECTATISSIMO UBIQUE DOMI AC FORIS INGENIO. IN DIFFICILLIMIS PATRIÆ SUÆ EXPEDITIONIBUS NEC NON APUD REGES, PRINCIPES AC CIVITATES EXTERAS CONSILIIS PARITER ATQUE OPERIBUS ILLUSTRIS. IDEM POLIORCETES UT MUNITOR URBIUM NOSTRO TEMPORE CORDATISSIMUS. INTER EXTREMA OMNIA FORTIS SEMPER AC FORTUNATUS. DANTISCI MORBO FINIIT XIX. FEBR. CIↃ. IↃC. LVII. ANNOR. ÆTAT. L. MERITIS ET MEMORIA IBIDEM NUNQUAM MORITURUS.

IN dese maendt quam den Sevenberger Vorst Ragotzki met 5000. Wallacchers / 5000. Moldouvers / 10000. Cosacken / en 20000. soo Sevenberghers als andere Natien in Poolen vallen / zijnde op Kers-dagh uyt sijn Landt ghetrocken: Nessens 30. stucken Kanon / 1000 Wagens / yder van 6. Ossen ghetrocken / welcke Wagens oock yder van 10. Man konden voort ghevoert worden: Hy liet de regeeringh van Sevenberghen aen sijn Moeder en Soon / met behoorlijcke ordre en defencie voor't Vaderlant. So haest den

den Poolschen Marschalck Lubomyrsky van Ragotzki komst verseeckert was / verliet die sijn Koningh / en liep tot den selven over. Ende nu desen Vorst in Poolen was gheavanceert / schreef hy aen den Koningh van Sweeden dese Twee volgende Brieven:

VOlgens 'tversprek mynes Briefs van December aen U Coningl. Majesteyt gedaen, ben ick in Ianuario met Goddelycke hulp in groot gevaer met myn Heyr in Poolen aen gekomen. Dat ick my een wyl in Stry heb opghehouden, was, om dat ick der Cosacken aenkomst verwachte, daer ick oock eyndelyck mede tot Pramisl ben gekomen, gaende van daer recht op Poolen, om onse voorgenomen desseyns te bevorderen. Dat door myne aentocht 't Belegh van Crakau ('twelck den Brief van Marschalck Lubomirsky aen Gen. Maior Wurtz betuygt) is verydelt, verheugt my dapper, hoopende, dat de andere Poolse Heeren met Godes hulpe desgelycks hun omwenden sullen. Den Ongarisen Rycx Cançelier Bisschop tot Nitritz was van den Keyser aen my gesonden, 't is nu drie dagen dat hy by my quam. Dese Tocht is my door Godes bystant na wensch vergaen, twyffel oock niet oft het toekomstighe sal noch geluckigher syn, wanneer U Koningl. Maiesteyts hulp daer by kome. Nevens dit wensch ick U. K. M. geheele lichaemlycke gesontheyt, dat u alles wel gelucke, en beveel my in u sonderlinge gunst. Gegeven in 't Veldt-Leger te Iaroslau, den 27. February 1657.

Uwe Koningl. Majesteyts bereydwilligste Dienaer

G. RAKOCZY.

ICk en twyffel niet oft U Koninghl. Majesteyt is myn aenkomst in Poolen, dat den 27. Frbruario was, wel bekent, door reghen, stercke Passen en groot onweder niet weynigh verhindert gheweest synde: Dit alles om onse Verbintenis te voldoen, op dat Crakau van haer belegh verlost werde, 't welck oock door Godts ghenaede is gheluckt, ghelyck dan den Heer Veldt-maerschalck Lubomyrsky, in sijn schrijven aen den Generael Major Wurten sich verklaert, ende hy en sijn Volck daer hy Crakau mede beleght had, haesteden haer, om ons te ontmoeten, die ick daer over heb bejeghent, ende van hem wel ben ontfanghen: Hy heeft hem nae Sandomir en Samosch ghewent, daer hy hem metten Generael Potosky samen voeghen wil, die niet alleen den Palatinus, maer aen alle de Soldaten desweghen te saemen brenght, om ons voor Vyandt te verklaren, en ons te wederstaen, waer op ick geern aengaen wilde, indien in die gheweften, gheen groot ghebreck aen Victualie waer, en de Revieren sich vergroot hadden: Dieshalven heb mijn Mars noodtwendigh nae Crakou moeten nemen, om dat wy de opghemelte niet konnen aentasten. Dit en bekommer in Koninckl. Majest. niet, ick sal metten eersten laten vernemen van hare hoedanigheydt, met voorsorgh datter gheen conjunctie van de Littausen Heeren met Podosky gheschieden: Keyserlijcke Majest. heeft den Ongarise Cancelier aen my afghevaerdight die met veele reden, aenrade den Vreede metten Coninck Casimyrus te sluyten, daer by voeghende, datte Tractaten tusschen uwe Coninckliijcken Majest. en de Croon Poolen in goede hoope stonden, ten ghewensten eynde te gheraken. Dan wy willen ons des niettemin in gheen Tractaten (schoon de noodt sulckx al vereyschte) in laten, sonder uwe Coninckliijcke Majesteyt,

En ten leſten, ſouden geern weten hoe verre de Tractaten tuſſchen u Coninckl. Majeſt. en de Poolen ghekomen zijn.

Uwe Coninckl. Majeſt. bereydt-willigen Dienaer.

G. RAKOCZY.

En oock deſen Brief aen den Cheurvorſt van Brandenburgh.

OP dat onſe langhe ſtilſwijgentheydt (waer over wy met ware woorden moghen ſchrijven, dat deſen intocht, en des tijdts onſekerheydt, als oock de verre afghelegentheydt oorſaeck zijn) eens uytbarſten, ſoo heeft hier toe ons deſen intocht in Poolen ghenoeghſaem occaſie ghegheven, en oock hier toe bewooghen, dat wy uwe Doorl. onſe oude couſtume ende vrundtſchap hier mede betuyghen. In 't welcke wy (ghelijck voor deſen) alles ten ghemeenen beſten voor hebben, ende U Doorluchtig. bekent willen maecken. Wenſchende U Doorl. daer nevens langhduurige gheſondtheydt en welvaren, met aenbiedinghe van onſen dienſt en ghenade. Ghegeven in ons Veldt-legher te Iariſlau den 27. Feb. Anno. 1657.

U Doorl. Dienſtwillighen Vriendt.

G. RAKOCZY.

Onderwijl heeft deſen Sevenbergher Vorſt / alomme in Poolen dit Univerſael doen publiceeren / ende onder de Ghemeente verſpreyen laten.

GY Georgius Ragotzki, van Godts ghenade, Vorſt van Sevenberghen, &c. Doen kondt ende te weeten alle ende een yder, inſonderheydt alle Standen des loffelicken Koninghrijcks Poolen, die deſen teghenwoordighen ſullen ſien ofte leſen: Nae dien de Stenden des Koninckrijcks by deſen gheturbeerden en van daghe tot daghe toenemende ellendighen toeſtandt, daer in zy hulp en raedt gheſocht, en ghelijck voormaels, alſoo oock onlanghs door eene aenſienlijcke Legatio, de Kroone op ſeeckere voorwaerden aengheboden hebben; Soo zijn wy *nae onſe aenghebooren toeghenegentgheydt tot de Poolſche Natie, en om nae haer begeerte ons by den ſelven te verplichten, benevens een Chriſtelijcken medelijden, bewoghen gheworden, ſelfs in Perſoon met onſe Krijchs-macht te verſchijnen, met voornemen, den verwerden ſtandt met Goddelijcke hulpe te rechte te brenghen. Alſoo hebben wy noodtwendigh gheacht allen ende een yder in deſen tijdt te doen weten en vermanen, dat zy, nae dat zy deſe ſullen gheleſen hebben, ſoo lief als hen haere welſtandt ende behoudingh harer Goederen is, ſich in tijdts by ons, als wy aen de Grenſen des Koninckrijcks ſullen ghekomen zyn, begheven, ende ſich onder onſen ſchut en protectie ſtellen, belovende by onſer trouwe en gheloofwaerdigheydt, dat wy alle die*

onſen

onsen schut niet verachten sullen, met ghenaden aen nemen sullen, hem van allen overlast, dewelcke de krÿgh en boose tÿden mede-brenghen, soo veele moghelÿck, bevryden; maer insonderheydt de vryheydt der Ghewisse beschermen. Wy willen met Goddelÿcke hulpe alle vlÿdt aenwenden, dat de ghewenschte Vreede als te vooren bloeye, en de alghemeene ruste des Landts verkreghen werde. Tot bekrachtinghe deses hebben wy dees met eyghener handen ongheschreven, en met den Zeghel onses Vorstendoms afghevaerdight.

Maert 1657.

ALs nu in Pruyssen de tÿdinge quam datte Sevenberghers dus in Poolen waren ghevallen: En dat 't belegh van Crakau daer op aenstondts van de Poolen was verlaten / begost yder te vreesen / dat voorts alles verwildert en bedorven soude worden / alsoo dese Sevenberghers en haere ghebueren / Barbaren en Tributarisen van den Turck zÿn / die niet dan van Sabelen en alderhande gruwelen weeten: Ende nu begosten de Rooms Catholÿcken op den Luytersche dapper uyt te vaeren / dat haren Zweedschen Koningh het Euangelie mette Turcken wilde mainteneren / dewÿl hy de Zarazÿnen in Europa voerde om de Christenen mee te beoorlooghen: Die van Dantzick waren oock seer mismoedigh / ziende nerghens gheen open/ ende haere Stadt van alle welvaert berooft: Eenighe Poolsche Heeren den Koningh uyt Dantzick ghevolght / brachten gheen andere vertroostingh weder te rugh / als dat op den eysch der Sweeden van Elbingh en Marienburgh voor haer in Pruyssen te behouden / hy haer niet een voedt landts in Poolen noch Pruyssen wilde laten / maer datse alles souden moeten quiteren: Maer de Landtsaten van 't groot Warder wierden toen vande Poolse Soldaten oock soo bedorven / dat hun by-nae alle 't overschot van Beestiael wiert berooft: De Poolen roofden wel 3000. Paerden / en vele Sweden ghevangen nemende / brachten die te Dantzick / meynende die als hare Paerden te verkoopen / zy gingen by alle Luyden / presenteerden een Sweed voor een Poolse gulden / maer niemandt wilde daer aen: Soo datse deselve weder lieten loopen. De Stadt Koninghs-berghen begostmen op die tÿdt formeel te versterken / ende alle Thuynen en Hooven buyten af te breecken. Doch wierde korts daer aen den handel mette Littauwers open ghesteldt. Maer de bedroefste waren de Pruysse Stenden/ die nauw wetende waer haer te wenden / totte keel in benautheydt saten: Endlingh hebben sy haer den 27. February. tot den Keurvorst van Brandenburgh ghewent ende aen sÿn Doorl. oude statighe Gecommitteerden ghesonden / die mette Tranen in de ooghen / in deser voeghen hebben ghebeden:

Voor uwe Ceurvorstel. Doorl. ghenadighe ooghen verschijnen wederom uw' getrouwe Landts-raden, die uwe Doorl. selfs met diere eden en plichten by haere Hoogheydt en 't Slants welvaert soo veel in hun is verbonden hebben, en bidden in diepen ootmoet dat U Doorl. ghelieve te erinneren, hoe wy voor desen niet alleen soo rechtmatigh gheklaeght hebben, waer over dat U Doorl. tot deses Landts on-uytspreeckelijck ongheluck, sigh vande Poolse Croon had ghesepareert, maer oock speciael met goede intentie gheraden, dat dit Hertooghdom Pruyssen, weghens de doen gemoveerde oorsaecken in 't minst niet in vreede noch seeckerheydt bestaen konde, soo niet het voorigh goet voornemen tusschen U Doorl, en den Croon Poolen door een generale Vreede wierde uytghevoert en bevestight: Ghelijck U Doorl. sich daer op als een hoogh-beroemt dapper en vredelievende Landt-vorst tegheus u ghetrouwe ondersaten soo loffelijck en ghenadigh verklaerde, niet meerder te wenschen, als dat sijne van Godt verleende Landen en Luyden in bestendighe Vreede mochten sitten, ende oock den edelen Vreede na alle vermoghen bevorderen, ende vande voorghewende Tractaten de Landt-stenden kennis doen hebben. Het is nu buyten twijffel, dat U Keurvorst. Doorl. van sijn hooghe zijde sich niet heeft erwinden laten de treffelijcke Vreden begeerte voor al de Weereldt te betuyghen, en de hooghnodighe Vreedens-handelingh soo veel moghelijck te bevorderen. Maer den gherechtighen Godt, over ons noch niet ernstigh ghenoegh bekende sonden, ofte dat in 't soecken der Vrede zijn Goddelijcke Majest. eere niet en zy bevordert, en de Onderdanen welvaert gesocht, oock veel licht de recht Vredens-middelen noch niet aenge-grepen, tot noch gheen zegen heeft gheven willen, want alles is in onrust, alarme, en jammerlijcke destructie: Onderwijl is de helft deses edelen Landts met veele Kercken en Schoolen, daer d'eere Godts rijckelijck woondt ellendigh in Roock en Damp opghegaen, de menschen, meer als ommenschelijck neder-ghehouwen, en veel verbrandt en wegh-ghevoert, d'andere helft is uyt vreese en beven en vluchten, meest verwoest, en de overighe Inwoonders door de sware inquartieringhe, maentlijcke contributien en andere landt-plaghen soodanigh verschopt, dat voorseecker veel Luyden in huylen en kryten haer leven beklaghen, en gheen Broodt hebben om Wijf en Kindt te spysen: Daer by komt van alle zyden het on-uytspreeckelijck ghevaer, dat alreede voor ooghen sweeft, 't welck tot U Doorl. onwederhalighe schade, en endlijck tot totale ondergangh deses Landts van dage te dage vermeerderen, de Croon Sweeden soo sy voorgheeft herwaerts, tot bewaringh uwer Doorl. Landen volghens ghemaeckt verbondt, al-hoe-wel die meer teghenstandt dan sy meynden van de Poolse en de Stadt Dantzick ervaren: Soo ist oock kennelijck, dat alle hoope van Vrede metten Moscoviter is verdweenen, ende wie weet hoe verre den Coningh van Denemarcken, den Roomsche Keyser, oft oock den Staeten Generael, die alle in stercke uytrustinghe zijn, by open Water en dese occasie, daer de Croon Sweeden sich van een ander zyde engageert, elck sijn intrest hier by sal soecken te bevorderen. Ter zyden gheset alle andere periculen, indien maer den Moscoviter sigh mette Croon Poolen vereenight, hare Vyanden Pruyssen vervolghen, ende alhier den Stoel des Oorloghs planten, soo en sal nae Menschelijck aensien hier niet een Steen op den anderen blijven, maer de Religie en Poilcije (voortijdts soo loffelijck by U Doorl. met vlijdt ghecultiveert) in een ooghenblick beyde te gronde gaen: Met onderdanigh respect te verswyghen U Ceurvoorst. Doorl. eyghene Persoon, U Doorl. Gemalinne de Ceur-Princen, en alle Ingheboorne wat grooter ghevaer die daer uyt te verwachten hebben;

hebben: Soo soude het voor uwe ghetrouwe Ondersaeten deses Hertoghdoms Pruyssen, als by hare Ceurvorstel: Haven Lijf ende Leven af-setten, die (uwe Doorl. sy ghetuyghe) naer vermoghen alles ghedaen hebben, en wat ghetouwe Onderdanen oyt gebeurt oft overkome, het noch een bysonder geluck by haer soude gheacht werden, wanneer sy dan met Wijf ende Kinderen aen de hand, en een Bedel-stock uyt den Lande mochten gaen, ende dat niet anders dan om hare ghehoorsame standtvastighe trouwe sy van 't hare wierden verdreven, ende haer ongheluckfaligh Leven eenighsins in andere Gewesten bekendt maecken, ende also voor uwe Doorl. Fata (desseyns) en beter gheluckfaligheydt vlieden en suchten konnen, en van sodanighe jammerlycke gruwelen en eyndelose hartenwee de overighe ghetrouwe Onderdaenen gelyck als uyt den vuyr rucken: Aen des Allerhooghsten Godes barmhartigheydt heeft het nimmer ontbroken u Doorl: noch op dit moment de middel in handen te geven, de Armee is noch in goeden aensien, de Wapenen syn noch in balançe, de Gesanten soecken noch goede handelinghe, de tydt en gheleghentheydt, die alreede verloopen, sullen niet licht weder komen: 't Geringste ongheval dat het Legher ('t welck Godt verhoede) overkomen mocht, soude de Tractaten veel bekommelycker maecken, en 't is hooghelyck te besorghen dat uwe Doorl. over een wyle dat gheene niet soude bekomen wat hem noch met beyde handen aengheboden werdt: En daer omme hervatten u onderdanighst ghetrouwe aenwesende Lantsf-Raden uwe Doorl. plicht, ghenaede en goedtheydt, ende bidden in diepe ootmoet ende bescheydentheydt, om dat bittere Lyden Christi wille, die alleen den vrede-soeckende helpen kan, dat uwe Doorl. wil syne arme Onderdaenen en dewyl het noch tydt is, en datter noch menschen in 't Landt syn, in ghenaden erbarmen, en niet meer naer-dencken hebben om den lieven Vrede ter eeren Godes en verschooningh veler Christen bloedt, aen te nemen en te besluyten sich aengeleghen laten syn, insonderheydt, by aenwesende hooghwichtighe Gesandtschappen syne genadighe Verklaringhe also te dirigeren, dat daer door de hoogh gewenschte Vreede mette Kroon Poolen veel meer ghevorderdt als af-ghesneden oft verhinderdt mochte werden, alsoo dat u Doorl. een onsterffelycken roem by de Christenen soude maken, wanneer hy voor al de Weereldt betuyghe dat hy ongeern de Wapens aen neme, begeerich om die neder te leggen, want niemands Landen werden beter bevolckt, als die de selfde wel en Christelyck regeren, niet die syn Vyand door d'af-schuwelycke Wapenen dwingt dat hy Vrede soeckt, en sich buycht, maer, die in syn voorspoedt selfs Vrede aen-biedt, en daer na tracht, de sulcke werden van Godt en alle eerlievende Nakomelinghen gepresen. 't Is mede buyten twyffel, als u Doorl. nu eenighe aensienlycke Vredens middel by bracht, dat dan oock de Sweedtsche Kroon met dese Gewesten sou Vrede maken, en d'alghemeyne rust van Kristenryck bevorderdt werden. Hoedanich den hooghnodighen Vrede te sluyten sy, moeten daer en boven u getrouwe Landts-Raden hartelyck klaghen, dat u Doorl. als noch gene middel aen-wendt, noch van begin noch van voortganck des Krychs mette Kroon Polen, veel min van de Tractaten, oft om dit Landt daer in als een honorabele Provinçie te vervatten, hebbende tot noch geen de minste na-richtingh gegeven, die men aldus niemand heeft communiceren konnen, maer, erinneren nu met vele Eerlycke Luyden, speciael alsulcke die het ghetrou en wel met u Doorl. meynen, dat sy by desen Oorlogh van uwer zyde meer verliesen als ghewinnen, ende dat d'allergeringhste Vrede desen gruwsaem onmenschelycken Oorlogh van Kristelycke Potentaten langh bevoorens af te sien is, en bidden in aller onderdanighe ootmoedt uwe Doorl.

dat hy in d'aenſtaende Vredens-handelinghe, Beſendinghen, Verbinteniſſen, en alles wat deſes Landts welvaren aengaet, met ſyne onderdanighe Landts-Stenden (als ſyne in Eer, Goedt, en Bloedts verplicht en meeſt geintereſſeerde) wil communiceren, en hare onderdanighſte conſideratien daer over hooren, en dan ex pleniſſima informatione te beſtendigher te concluderen, en daer op ſyn deſes Landts Wetten eygentlyck gegrontveſt, en van uwe hoogl. Voor-Vaderen en van u Doorl. ſelfs dapper gemaintineert, en dat tot welvaren deſes Landts en hare Regieringhe, als nu in de laetſte Vredenſ-tractaten tuſſchen beyde Kroonen, en zederdt van onheugelycke tyden alſo geluckelyck gecultiveert. Behalvens dit, is 't oock in alle Oorten van Chriſtenryck, ja in de gantſche Weereldt by alle Monarchen, Keyſer en Koninckrycken gebruycklyck en in obſervantie, dat des Landts Regeeringhe in ſo hooghwichtighe handelinghen, ſpeciael by Vredens Tractaten, hun alle met hare getrouwe Stenden tot meerder voorſichticheydt en hare intreſt, beraden hebben, ende des ſelfs goedt duncken altoos hebben willen hooren, ſulcks, dat die Potentaten de welcke dit uyt quaedtheydt en hare intereſſe niet waer ghenomen hebben, hun alle ſeer ongeluckig daer door hebben bevonden. Het is onmoghelyck dat u Doorl. eenigh miſtrouwen op ſyn onderdanighe ghetrouwe Landts-Raden ſoude ſetten, vermits hare menichvuldighe trouw en goedtwillicheydt (ſonder roem) overvloedich is bekendt, en noch heden alle eerlycke Ingheſetenen liever duyſendtmael hun leven verlieſen wilden, als teghens hare plichtſchuldige trouw, onderdanicheydt, ſecreteſſe, en byſonder teghens u Doorl. in 't allergeringſte te handelen oft te na te gaen.

Als u Doorl. ſich deſe ootmoedige Bede aengenaem zy, en ſyn getrouwe Raden en Stenden in wichtige Lants affairen te rade neemt, dan ſullen zy tot u wel vernoegen in alle reſpect en eenvoud dat contribueren, 't gundt ſy uyt conſcientie na Godes Woordt tot uws Doorl. en 's Landts Welvaerdt Chriſtelyck, reputatieus en pryſſelyck ſullen bevinden te behooren: De barmhertighe Godt ſulcke ordentelycke deliberatien tot d' algemeynen Vrede ſo veel te meer zegenen en ſucces geven: En ſoo deſe demoedichſte Voetval by u Doorl. niet aenghenomen wert, de hooghnoodighe Vrede uyt andere onbekende inſichten opgeſchort, de Landtſtenden alvoorens daer over niet gehoordt, en de Geſanten onheylſaem wegh gheſchickt werden, ſoo moeten de teghenwoordighe Lantſ-Raeden met grooter angſt en bekommeringhe voor den hooghſten Godt u Doorl. en d'eerbare Weereldt voor allen onheyl bewaren, op dat die aen 't onuytſpreeckelycke ongheluck dat (Godt verhoede het) dit arme Lant dreycht, gants ontſchuldigh moghen ſyn, en datſe met 't geen door raden, ſmeken, bidden en voetvallen by uw Doorl. tot uwen beſten gedaen hebben, al wat ghehoorſame trouwe Raden en Dienaers toekomt, ſy niet ten Iongſten daghe over u Doorl. en veel onnooſele zielen klaghen, en van hare ongeachte ſorgen en ſtilſwygen reeckenſchap geven, en dan noch u Doorl. over ſulcken val, wanneer nu dat ſchrickelycke branden altoos duyren ſal, veel liever u arme Onderdanen die genade doen wil, dat dewyl 't vremde Krychſvolck door manghel aen Vivres by hun niet langher kan onderhouden werden, en ſy dat gruwſaem invallen daghelycks ſubject moeten ſyn, dat ſy d'alghemeyne Op-bodt tot bewaringh deſes Lants Grenſen en reddingh harer onſchuldighe Vrouw en Kinderen in goede ordre de beſtelde Lants-Overſten, Hooft-luyden, en Inheemſe Onder-Officieren mochten licentieren, op dat niet ellendigh d'een na d'ander onnoſel nedergehouwen, verſtickt of verbrant werde, alhoewel u getrouwe Onderdanen liever een Ridderlycke doodt wilden ſterven, en haer Vaderlant ſo veel ſy konnen, trouwlyck bewaeren.

De

De barmhartighe Godt die aller Potentaten harten in syne handen heeft, wille u Doorl. also regeeren dat hy de algewenschte Vrede acceptere, en syn ghetrouwe Ondersaten na geledene smartelycke Krychs-ellenden onder u hoogl. Regeeringe, in bestendigher rust en Vrede bewaren: Oock u Doorl. over sulcke genade en goet tegens uwe onderhebbende Landen ende Luyden, van den Opperften Godt hier tytelyck tot u onsterffelycke roem gezegendt, ende in eeuwigheydt met onuytsprekelycke Heerlyckheydt moge verçiert worden, sulcks is de onderdanichste herten-wensch van

Uwe Keurvorstel. Doorl. onderdanichste getrouwe Landts-Raden des Hertoghdoms PRUYSSEN.

Toen arriveerden tot Dantsich den Schotsen Generael Middelton / met een Brief van condoleantie van den Coninck van Schotlant aen die van Poolen / over den bedroef den staet van dat Koninckrijck / neffens een serieus versoeck / dat ged. Middelton binnen Dantsich soude mogen aen nemen al de Schotse soldaten die door de Protector tot secours van Sweden over gescheept / in Pruyssen gesonden / tot Dantsich quamen over te loopen: Gelijck veele van die Natie op die tijt uyt 't Sticht Bremen door Hollant na Vlaenderen tot haren Coningh togen.

Den 4. deser heeft den Coningh en de Rijcks-Stenden van Denemarcken een Vergaderinghe tot Odensee op 't Eylant Funen ghehouden / en gheraedpleecht hoe best bestendighe Oorlochs-middelen teghens den Somer uyt-ghevonden mochten worden / dewijle men van den Resident Durilly weghens Sweden geen satisfactie konde bekomen / die oock in plaets van aen Denemarcken te contribueren alle paisible devuoiren / als een daer toe onbequaem Instrument sich uyt Coppenhaven na Sweden heeft begeven / snijdende alsoo af alle correspondentien / waer door yets heylsaems tusschen beyde de Croonen hadde uytgewerckt konnen werden / etc. Als nu de Stenden tot Odensee in besoignes waren / is aldaer een and're Sweedsen Envoy verscheenen / die met grooter stouticheydt uyt last sijnes Conings antwoort heeft begeert op sijn vraghen / te weten / Of Denemarcken sich tot Vrundt oft Vyandtschap met Sweden wilde begeven, dat men hem in xxiiij. uren daer op cathegoris soude antwoorden, &c. Hier over is de gheheele Vergaderinghe seer moeyelijck en verstoort gheweest / soo dat aen den voorss. Sweedsen Envoy geen Antwoort is

gegeven: Een Kurbrandenburgse Gesant is mede aldaer verschenen/ en versocht te weten/ Of de Deense toe-rustinghen teghens Sweden gemunt waren, daer hem op geantwoort wiert/ Dat den tydt sulcx wel soude leeren: Daer mede is hy vertrocken/ wel verwondert dat zijn Majesteyt van Denemarcken in twee dagen tijts toegestaen wiert al 't geen hy begeerden/ te weten/ 400000. Rijcxdalers 's Maents een Jaer langh in 4. terminen/ 15. Edellupden beloofden yder op hun beurs een Regiment te werven/ op Ploegen/ Rosdiensten/ Koren en Rente-gelden zijn imposten geset/ in somma/ Denemarcken maeckte staet by de 70000. man te zee en lant in dienst te hebben/ en boven dien een Vloot Oorlochschepen van uytmuntende monture. Terstondt daer aen is door ordre van Zijne Majesteyt van Denemarcken t' Altena/ even buyten Hamborgh/ op de Cantzel in de Kerck af-gelesen/ 1. Dat alle Manschap van 16. tot 60. jaren sich souden hebben van Wapens te voorsien/ die geen Musquet hadde en macht ontbrack/ mocht een Pieck draghen. 2. Dat den Hertogh van Holsteyn sich aen-matighende eenighen Tytel en Wapens te voeren van seker Lant oft Ampt in 't Vorstendom/ en daer van alle expeditien dirigeert/ welcke depesches sijn Majesteyt een yder verbiedt te pareren/ maer die aen sijne daer over ghestelde Ministers moesten behandighen. 3. Dat niemandt Haver uyt 't Rijck mochte vervoeren. Hier over is stracks een groot vluchten omtrendt die Gewesten en in 't Bremersticht ontstaen: Tot Hamborgh quamen op een dagh 200. Wagens met Meubelen ingereden: In die stadt begost het aen Werck-volck te schorten/ dewijl veele Deense Wervers de beste Knapen aen namen/ waer door hier en te Dantsick het selve aen hun en alle andere verboden wiert.

Den 2. deser quartier na 4. uren is tot Weenen Keyser Ferdinandus Tertius aen een natuyrlijcke swackheyt overleden: Eenige uren te vooren is in den Burght schielijck een groote brant ontstaen/ sulcks datte selve in groot gevaer was/ doch met arbeyt geblust sijnde/ is daer over voorseyt/ Dat alsoo veel onrust over 't Keyserryck soude ontstaen, eer d'Electie eens Nieuwen Keysers soude effectueren. Dadelijcke wiert aen Kur-Mentz een Expressen afgeveerdight/ op dat die uyt kracht der Goude Bulle den Waeldagh tot een ander Rooms Keyser

ser en andere Rijckx-affairen soude beschicken: Den Aertshertoge Leopoldus en den Coningh van Ongarijen hebben aenstonts alle de sorgen van 't Keyserrijck op sich genomen / en 30. Patenten uytgedeelt om 't Keyserl. Leger tot 32000. man te completeren: Den Hertoge van Mantua die de Spaense syde in Italien hadde gekosen / met belofte / van 2000. man op syn beurs tegens de Francoisen in 't velt te brengen / wierde geconfirmeert in 't Generaelschap voor 't Huys van Oostenrijck in Italien. Het doode Lichaem van den Keyser is stracks op de Nieuwe Marckt in de Cappucijne Kercke geset / en den 5. in de Hof-kercke der Augustijnen in de Sarck gheleght / en by 8. uren weder gedraghen in de Cappucins voorss. / gevolght van den Aertshertoge Leopoldus / den Coningh van Ongarijen / alle de vreemde Ambassadeurs / Geestelijckheydt / Vorsten / Graven / Heeren / en Hof-dienaers / en is also 't Lijck in de Keyserl. Kelder neer geset. De Keyserinne verviel oock aen de Kinderpocxkens. En den ijverigen opinieusen Jesuijt Ket is toen mede te Weenen overleden. Stracks na de doot des Keysers begosten de Ceurvorsten van Beyeren en de Pfaltz om het Vicarischap te twisten: Vranckrijck die wel uytterlijck den rouw over 's Keysers doot aen nam / begost met sijn Lelien en Louijskens na 't Keyserrijck te neyghen / en sich verseeckert wanende van de gunste van Kur-Beyren / begosten spaense rodomontados na Duytslant te senden / dat de Coningh in persoon met een Leger na Elsas soude komen / om de Kur-Vorsten te doen Frans spreken / en Kur-Beyeren teghens sijn tegen strevers te helpen / [onderwijl die van de Pfalts / Ments / Trier en Ceulen over 't gepretendeert Stapel-recht van Tollen op den Rijn / onder malkanderen in desen tijt veel onlusts hadden / soo dat selfs te Ceulen een Keyserl. Werver op-gheschort / en meenichte Wapenen opgekocht om na Oostenrijck te voeren / te ruch gehouden sijn] dan zijn dese dreygementen eyntelijck daer op uytghekomen / datse twee Gesanten Monsr. Lion en Grammond na Francfort en aen alle de Ceurvorsten hebben gesonden / die niet anders deden als den grootmeester te speelen / veel onnodighe kosten te maken / en sich eyntelick noch met Chur-Beyeren bedroghen vonden / dewijl den Spaense Gesant Graef Pignoranda selfs Kur-Saxen en andere Vorsten des

Rijcks met ware bewijs-reden wiste in te scherpen/ Dat Vranckryck niet anders en socht als het Duytse Ryck te troubleren, de Ceurvorsten en Princen van een te scheuren, om daer nae alsoo 't Huys van Oostenryck na welgevallen t'occuperen, en ten laetsten sich van Spangien en geheel Europa te versceckeren, door behulp van Sweeden en Enghelandt, die niet anders en practiseerden dan om alle Coopsteden, Traficke, en Catholycke Staten en Landen te ruyneren, &c.

TERENT. Nam fortes foruna adjuvat.

In Nederlandt was men in Overyssel noch al morrende: En te Groeningen meenden die van de 18. Gildens dat men haer verongelijckte/ speciael het Backers Gilde (daer veel Roomsgesinden onder waren) verstouten hun den E. Heere Tjassens so hy upt de Vergaderinghe quam/ waer te nemen/ ende soo ruwelijck aen te tasten/ dat eener met ontsachlijcke stoutheyt hem een touw over de Bonette meynden te werpen/ en sloegen de goede Heer ter aerden/ doch van and're gereddert/ vlucht in de Kerck/daer 't Canaille hem vervolgt/ doch alsoo Prins Willem Stadthouder van Groeninghen met zijn Guarde en sommige soldaten binnen de stadt was gekomen/ die hun te Paert langst alle straten begaven/ soo dede zijn Exell. selfs in gevaer sijns levens/hier grote dienst aen de E. Tjassens/die hy voor de Kerckdeur beschermt/ en in salvo brenght/ onder 't welck men verhaelt/niet alleen dapper na sijn Exell. wierde gegopt/ maer sekeren onverlaet soude met een stock sijn Exell. swaerlijck gequetst hebben/ soo hy niet in der ijl met sijn Paert hadde ghewent/ en den slagh op de bil van 't Paert afgheschut: Dit gespuys ontwaependen oock de Guarde van sijn Exell./ en plonderden 't Huys van den Heer Tjassens: Doch als zijn Exell. de Ruyters in Groeninghen had gekreghen/ raeckte alles in stilte/ en de rebellighe kickten niet een woort. Niemand had doen quaet van de Prins geseyt.

Te Tergoes in Zeelant was den Baillju en de Magistraet oock hart om 't gesach teghens den anderen/ sulcks dat oock de Burgery daer door in onrust/ wapen/ en mis vertrouwen op elckander raeckten/ want/ gelijck het in soodanighe voorvallen ghebeurt/ d'onredelijckste partye krijcht oock altoos wel aenhanghers: 't Gebeurden dat

dat dewijl sy aldus waerentrouwende getwapent op malkander gin-ghen / den 24. Martij hun veel Canaille (alle Gasten die het mette Baillieuw hielden) by troupen op de straet teghens d'ordre van de A. Magistraet t'samen rotteden / waer tegens sommighe Adelborsten uyt de Burghers schutterye wierden gecommandeert / om dese Ver-gaderinghen te stuyten / en yder belasten thuys te gaen / dan waren te swack / en kreghen quade antwoordt / keerende alsoo weder om: De Achtb. Magistraet ongerust / en dat eenigh onghemack uyt dit samen-rotten mochte komen / alsoo oock veel Wapens / Kruyt / Lont en Loot in 't Huys van Schepen van de Steene (een favoryt vanden Baillieuw) waren verborghen / soo hebben hare Achtb. terstondt uytgecommandeert den E. Gillis van der Nisse / Capiteyn van een Vendel Burghers / met 40. Man / om t'samen-rotten te stuyten en 't Canaillie te doen vertrecken: Gekomen synde voor 't huys van dito van de Steene / waren daer sommighe die pooghden te beletten den ingangh voor dito van der Nissen in 't huys van den E. van der Steenen / hy selfs niet maer syn Vrouw met sommighe Gasten doen thuys synde / soo wort schielijck uyt 't Kelder-gat / als mede van bo-ven uyt de Venster des selven Huys geschooten / met welck schot uyt 't Keldergat den Capit. van der Nissen door de Knecht van Schepen van de Steene is doodt-gheschooten: De Burgherye hier over ont-stelt / om dat ged. van der Nisse een wel bemint / rijck / en goet Heer was / worden op van der Steene verbittert / en met dommek rachtē en Canon 't voorss. Huys van achter en vooren openende / gaven 't selve ten besten / sommigh Canaille daer binnen tot defencie zijnde / wierden gevanghen / en de voorn. Wapenen gebonden: Hier na is 't voorss. Huys door ordre van de A. Magistraet tot den grondt af-gesmeten / als een Gebouw 't welck onwaerdigh was om langher te staen / synde misbruyckt teghens den Staet en d'alghemeyne rust en welvaert; Terwijl men hier mede doende is / komt dito van de Steene na huys / hebbende gheweest in den Hage / en voor Tergoes komende / sach na syn Huys / dat de Pannen van 't Dack waren / soo riep hy tot den Schipper / ten is hier niet wel / en wel duchtende watter te doen was / soo wilde hy weder om keeren / doch niet kon-nende (alsoo 't gherp verloopen was) soo raeckten hy voor de stadt /
daer

daer de Burghers van syn komst soo ras gheen advertentie kregen/ of sy haelden hem upt 't Schip/ sommighe te onmatelijck verbittert/ sloegen/ schopten en stieten hem/ als ware hy een hondt/ sulcks/ dat hy 't hem een groot geluck had te achten/ dat hy doen (hoewel ghequetst) noch levendig inde gevanckenis raeckten: Als men nu door de Achtb. Magistraet hem af-vorderden/ wat hy met dat voorss. Krijchs-tuych en Amonitie in syn huys had willen doen/antwoorde hy/ Dat hy't bewaerde tot syn gerief, maer niet om quaet mee te doẽ, &c. Het af-breken van dit Huys gingh te spoedigher toe/ om datter by yemandt van de ernstichste was beloofdt 100. guldens voor die den laetsten steen daer af brenghen soude: Dit was een der alderkostelijckste Huysen van Tergoes/ vol kostelijcke Meubelen en waerdigheydt/ die neffens Carotsen/ Paerden/gemunt silver en gout onder jan rap en syn maet syn gheraeckt/ en daer is nacht en dagh gearbeydt om dit Huys te raseren. Daer na is oock den Bailliuw gevanghen/ en in 't Doelbogen-hof ghebracht/ daer hy na protesterende woorden syn Rapier over gaf. Van der Steenes knecht is ghestraft/ en de Burghers wilden dat men de Galghe op den gront van 't vernielde Huys soude oprechten. Naderhand heeft de Bailjuw door een Apologia in druck syn recht vertoondt/ doch hebben de Achtb. Magistraet hare sake mette daet van 't ghemeyne best te soecken gejustificeert.

Claudianus: Regnum non capit duos.

De Spaense veroverden den 21. deser St. Gislain/ 5 a 600. Yren onder Franse dienst daer binnen legghende/ begaven sich in dienst van den Coningh van Schotlandt: Van dese winst had den Prins van Condee groote lof/alsoo hy selfs door 'twater tot onder d'armen met het Rapier in de vuyst de Troupes tot den storm hadde aen gevoert/ daer hy oock twee reysen door zijn hoedt wierde gelopt.

Engelant spoockten noch al met de Theologie (een kruyt dat sich altoos tegens de Policye op-heft)/ sommighe Coninghs-geneghene Predikanten die voor desen door 't Parlament afgeset en hare goederen verbeurt waren/ gaven den Protector een Request over/daer by sy versochten/ Soo veel van hare gesequestreerde Goederen te mogen genie-

genieten, datse matelyck konden leven: Datze weder geadmitteert mochten werden om te prediken, en de Sacramenten van den Doop en 't Avondmael bedienen, &c. **Waer op den Protector haer toe-voeghden/** Dat hy niet onbewust noch onghevoelyck was van hare conditie, doch, dat hy oock wel wist wat drift onder haer altoos was gheweest, ende dat zy over sulcks voor af souden weten, wat versekeringhe men van hare syde sou kunnen hebben, datse hun soo souden draeghen datter gheen aenhitsinghe ofte opruyinghe tot nieuwe onrusten souden syn te vreesen; **Als nu de voorsz Predikanten hier op een generale belofte te doen aen-boden / so antwoorden den Protector/** Dat hy met syn Raedt daer over soude spreken. **Den gewesen Vice-admirael Lawson opgerupt door eenige sectarissen/ begost weer tot de Regeringh te neyghen: De Vloot van Ad. Blaeck door storm by Cadix verrast/ ontquam het vergaen door een der kleynste schepen die tydelyck 't hooghe Landt ontdeckte/ ende de Vloot waerschouwden: Een Constapels maet had oock alrede het Buspoeder gestropt en aengesteken/ om een Fregat van dito Vloot in de lucht te doen vlieghen. Christoffel Pack (gewesen Lord Major van London) stelden in 't Parlament weder voor:** Wat periculen d'Enghelse Republycke by de teghenwoordighe Regeeringhe over 't hooft waren hanghende, ('t selve met diversche onlanghs gheledene Exempelen vertoonende, gelyck als de suppressie die men leet door de geconstitueerde Generael Majoors, &c.) en dat door 't Parlament een beter Regeeringhe konde werden gestabileert, tot verghenoeghen des Volcks. **'t Parlament begost daer op te disputeren/ oft soodanigen Voorstel in consideratie behoorden te werden gestelt / daer op wel 58. Leden verstonden van Neen / maer 147. Leden seyden daer en teghens van Ja: Sulcks dat sy met grooten ernst daer over begosten te handelen/ en alhoewel sy oock een expressen Bede-dagh hier over hielden / soo en hebben sy nochtans in langhen tydt met den Protector daer in niet konnen accorderen.**

SENECA: Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.

Vranckryck volharde noch al in hare Zeeroveryen: Onderwyl dat oock des selfs Onderdanen schade leden: Een Frans schip uyt de bocht met 150. zielen na Madagascar om te roven seylende/ wiert van de zee ingeslockt/ uytgeseyt 11. man die hun bergden/ daer

onder een Monick strande / die seyde / dat hy op 3. plancken 2. Etmael in Zee had ghedreven/ en syn Kap tot een seyl gebruyckt. Omtrent die tijdt storf tot Parijs de Hertogin van Lorreynen / makende al haer goet by Testamente aen haren Soon Francois. Capi. Raison van Marseille na Malta seylende/ wiert 3 dagẽ lang door stilte van 2. Algierse Rovers vervolgt/ genomen/ en na Barbaryen ghevoerdt / daer hy by de rade van Bone met ettelijcke Malteser Ridders en Commandeur Mons is vergaen. In die Zee joegen de Zee-roovers toen het schip Sint Salvador / maer als zy wisten dat het Christiaen Kloppenburgh van Hamborgh was / lieten sy hem weder varen. De Nederl. schepen daer 't oog op was/ haelde men aen/ en na des Conings ordre wierde niet meer ghelupstert: Calais en hunnen Gouverneur Charost met syne Medestanders, exerceerden onaenghesien syns Majesteyts Mandaten, Arresten van Iustitie, &c. even wel gheduyrighlyck hunne Rooveryen, ende als somwylen eenighe Iustitie geobtineert wierde, soo dorfde niemandt die ter Executie stellen, om dat den Gouverneur selfs een groot Protector ende Parteçipant van alle Equipagie binnen Calais was: En wanneer eenighe Schepen (die nu al in groot aental waren) opghebracht wierden, soo syn onderweghens Twee Schippers van dien (d'eene syne Papieren uyt syn kas ghehaelt, en d'ander die aen het Roer stondt stuyrende na de Haven van Calais,) in koelen bloede door de Roovers vermoort, ende boven dien den Capiteyn Ram (in dienst van hare Ho. Mo. synde) te vooren tot Vlissinghen doodt ghesteecken door de Roovers van Calais, tusschen beyde de Hoofden, ende in effecte binnen de Haven van de Stadt, in het excerceren van syne Charge. Den Nederlantse Gesant hebbende versocht Justitie, doch te vergeefs. Als de Nederlantse Schippers en Bootsghesellen binnen de Haven van Calais wierden op ghebracht, soo en leyde men die niet voor de Commissarissen van d' Admiraliteyt aldaer, maer by den Lieutenant van den Gouverneur, (een gesustineerden Parteçipant van al dese Rooveryen) desen doet hun in 't Casteel brenghen, en examineert die door Françoisen die wat Duyts spreecken, en hout hun wijders aldaer ghevangen, hun soeckende met felle dreygementen te doen segghen alles wat dese Roovers mochten eysschen, en by aldien zy weygherich syn, worden sy Gevanghens soo langh met hardé slaghen ghepijnicht, dat de arme Luyden niet meer lyden konnenden, tot valsche depositien

positien werden geforçeert: Onder anderen, een Stuyrman niet willende verklaren na dese Roovers sin, wierde seer jammerlyck ende barbarisch geslaghen en getormenteert, sulcks, dat hy in Ses daghen daer aen gheen Leden hadde konnen roeren, ende om het leven te bewaren ende van de pijne verlost te wesen, hadde een ghedwonghen valschen Eedt ghedaen, en was alsoo daer op ontslaeghen en na Zeeland vertrocken, ende terstond op dese geextorqueerde valsche depositien syn Schip ende Goederen verklaerd geweest van goeden prinse, &c. Dusdanighen taele sprack in 't begin van Maert den Nederl. Gesant voor den Koningh / daer den Cardinael Masarini by was / en over alle dese particulariteyten hem wel verwondert toonden/ seggende/ dat hy alles seer wel apprehendeerden en de justitie begreep. Maer daer en is gheen de minste satisfactie op dese nochte andere klachten des voorseyden Ghesants ghevolght/ want als men de Rovers met naem en schip noemden/ so antwoorde den Conigh/ Dat hy 'tselve niet konde gelooven,&c. Daer op dan hare Ho. Mog. met den aenvangh deses Jaers hebben goet gevonden haren Onder-Admirael met een geselschap van verweerelijcke Schepen na de Middellantsche Zee te senden / en daer op te soecken en uyt te vinden soodanighe Piraten/ waer af Vranckrijck den onwetende pretendeerden/ en de Commercie van hare Ho. Mo. Ingesetenen niet alleen getroubleert/ maer oock den Staet ende des selfs Ministers als daer door veracht ende bespot wierden: Waer op dan eyntelijck gevolght is/ dat den voorss. Vice-Admirael Ruyter twee befaemde See-roovers Capiteyn la Lande en Daignac op de schepen de Coningin en de Jagher ten roof varende / in zee heeft verovert/ en na Cadix gevoert / welcke Acte soo absurd in Vranckrijck wierde opghenomen / als ware daer door een der grootste Ministers / ofte die buyten weten van den Koningh dese Piraterijen in Toulon/ Bretaigne en Boulonnois hanthaefden / daer door geirriteert ghewoorden/ ten scheen niet anders / de wijl Sijn Majesteyt van soodanighe teghens de Nederlanders wierde opghemaeckt / so dat die/ in plaets van de waerheydt aen te nemen / sich met sijnen Raedt liet misleyden/ en soodanighe onheylsaeme resolutien nemen/ dat de Croon/ 't Rijck en d' Inghesetenen in 't grootste gevaer wierden gebracht / om niet alleen hare outste en beste Bontghenooten te

verliesen/ maer oock/ om voor een Onchristelÿck Coningh by alle de Weerelt uytgekreten/ ende by sÿn eyghen Inghesetenen versoeyt te worden/ vermidts noch recht noch reden meer by de selve te vinden waren/ want/ op d'eerste tÿdinghe die Vranckrÿck kreech/ van het nemen der twee hare Hoof-schepen/ wierden terstont Posten na alle Havenen van 't Rÿck ghesonden/ en door de selve alle Nederlandtse Schepen en Goederen gearresteert / op soo onghewoonen rigureuse manier/ dat men (gelÿck te St. Malo) heeft ghesocht 't Canaillie op de aldaer sÿnde Nederlanders aen te hitsen/ hoewel te vergeefs: De Zout-pachters te Rochel wilden dit gebodt niet ghehoorsamen / dies halven hebben sy boven 't Arrest omtrent de 20. Nederlantsche Zout-schepen laten vertrecken/ wetende / dat by stilstant van Commercie / sy / en alle die van de Zout-pannen geruyneert souden wesen: Die van Bordeux sonden tot twee reysen hun Gedeputeerden aen 't Hof/ en vermits sy wel wisten dat de onkosten van 's Conings Tafel wierden betaeldt met het in-komen van hare Provincie / soo spraken sy dies te stÿver / met dese woorden hun adieu van den Cardinal Masarini nemende/ Inghevalle men niet en ontsla de ghedane Arresten op alle Nederlandse Schepen ende Goederen, &c. soo sal onse Provinçie onvermoghende syn om een Penning ten dienst des Coninghs voort aen te contribueren. Maer sÿn Eminentie voeghden haer wederom toe/ Datter meer aen den dienst en reputatie des Koninghs ghelegen was, dan aen de Provinçie van Guienne. Den Nederlantse Gesant soo ras hy van dese Arresten was bewust/ stondt verstelt / dewÿl zÿn Exell. niet en konde begrÿpen/ hoe dat Vranckrÿck noch so rigoureus soude handelen aen de Bontghenooten die men alreede over langh hadde veronghelÿckt / en aen de welcke men in plaets van te offenseren/ veel eer billÿcke satisfactie hadde behooren te doen: Dies versoeckt hy terstondt audientie voor den Coningh / 't welck sÿn Exell. in presentie des Cardinals ghenietende/ sprack aldaer de substantie vande navolghende woorden:

SIRE,

Ick heb gheleerdt van de geene die in groote verrichtinghen sÿn ghebruyckt gheweest, en oock van myn eyghen ondervindinge, dat d'Ambassadeurs

bassadeurs van de Prinçen geern ghesonden worden in 't Hoff van uwe Majesteyt en and're Prinçen welcke Vrunden syn. Hier toe, als, om goet verstand en conrespondentie t' onderhouden, en alsser eenigh twyffelachtigh gheval voorts quam, dat eenige difficulteyt of abuys veroorsaeckte, dat dan de voorss. Gesanten terstond daer tusschen mochten komen, en door hare schuldighe plicht en ampt van een goede onderrechtinghe, en aenbiedinge om de ged. difficulteyten te doen ophouden, ende 't periculeus gevolgh te doen achter blyven. Ick ben daer om aen uwe Majesteyt van myne Meesters ghesonden gheweest, en met admissie Sire, sal ick seggen, dat ick seer verslagen was, wanneer den Graef van Brienne my nu Saterdagh lest quam segghen ende geven een Resolutie by uwen Rade genomen: Maer Sire, wat was 't daer over uwe Majesteyt heeft believen misnoeghen te nemen? over 't gund in de Middellandsche Zee gheschiedt is tusschen Twee Franse Schepen en den Hollandschen Viçe-Admirael de Ruyter? Men had oock met der haest in uwen Raed geordonneert, dat door gheheel Vranckryck alle de Schepen en Coopmanschappen de Nederlanders toekomende, aenghehouden ende beslaeghen souden worden, sonder dat men my daer over eens aen ghesproocken had, of dat my door yemande van uwen Raed daer van waerschouwinghe of kennisse verleend was: En 't geen 't welck noch vreemder is, is, dat wanneer dien Graef my de ged. Resolutie door uwen Raed ghenomen, te kennen gaf, men vernomen heeft datmen al drie dagen bevoorens de ordre daer van albereyds aen de Provinçien van u Koninckryck ghesonden hadde: En insghelycks Sire, dat te Rouaen daechs te vooren eermen my zulcks te kennen had ghegheven, te weten, den Sesten dach van dese Maend, men 't Beslach der Hollandse Schepen al in 't werck ghesteld hadde, en dat men aldaer en op een ander voort-ginck om met de anderen insghelycks te doen; Indien het uwe Majesteyt had weten recht en billyck te vinden, dat ick daer op staende voet af ware verwitticht geweest, en hoe men 'tselve nam, ende dat uwe Majesteyt geresolveert was gheweest daer reden van te hebben, ick soude myn selvē seer ootmoedelycken aengeboden hebben om sich te draghen tot der selver verrichtinghe, alle ondersoeck en kennisse de welcke ick daer van soude hebben konnen weten: Of soo ick dat niet ghenoech en hadde konnen doen, soo soude ick met alle eerbiedicheyd verlof ende tyd versocht hebben, om my door myne Meesters daer van breeder ondersoeck en onderrichtinghe te doen geven. En

miſſchien ſoude ick op dien dach van de Reſolutie tot het doen of nemen in uwen Raed dat licht aen ghebracht hebben, 'twelck eenige moderatie uytghewerckt ſoude hebben: Ten minſten ſoodanich en vaerdighen Reſolutie vertraecht hebben, en dat door den waren oorſpronck van de brabbelingh tuſſchen de Twee voorſ. Franſe Schepen en den Vice-Admirael de Ruyter voor ghevallen, ghelyck ick oock tot dien ſelven eynde by den ged. Heer Graef van Brienne aengehouden hebbe, myne gebeden aen uwe Majeſteyt te willen draghen, op dat de ged. Reſolutie oft des ſelfs uytvoeringe op-gheſchordt ende te ruch mochte ghehouden gheweeſt ſyn, tot dat ick myne Souverains daer van mochte verwittichdt hebben, ende haerluyder ordre ende inſtructie ontfanghen, welck de levendighe kracht van die daed en des ſelfs oorſaeck raeckten, ende hoe ick my daer in ſoude hebben te draghen, ſoo voor de rechtvaerdighmaeckingh des zelfs, of voor des ſelfs onſchuldinghe, ende alſoo door 't ſelve alle billycke ghenoechdoeninghe te gheven, en als met redenen: Maet Sire in plaets van dit, ben ick bericht dat men daghelycks aller-weghens voortgaet, ende dat men ſich niet verghenoecht met het aen-houden der Hollandſche Schepen, ende ingheladen Goederen, maer oock door de uytterſte ſtrengicheyd ſich in de Huyſen eñ de Comptoiren der Hollanders werpt, ofte van anderen, welcke men vermoed onder haer eenighe dinghen en Geld te hebben, welck de Onderdanen van myne Souveraine Heeren toe-komt: Dat men hare Papieren en Boecken, Reeckeninghen en Wiſſel-brieven aen-houd, ja zelfs oock haerluyder Caſſa of ghereed Geld, ende de ſelve bewaerdt onder 't Zeeghel der geener welcke deſe voornoemde Executie doen, het welck een ſeer ongheWoone en ſtraffe zaecke is: En uwe Majeſteyt late my toe ſoo 't hem belieft, daer en boven te moghen ſeggen, dat myne Heeren de Staten een 80. Jarighen Oorloch ghevoerd hebben, maer gheduyrende deſen Oorloch en heeft den Coninck van Spangien ſulck een ſaeck niet ghedaen noch toe gelaten, hoe wel met meerder apparentie ſoude konnen ſegghen, dat hy daer groote redenen toe ghehad heeft om 't zelve te moghen doen, welcke (onder een ootmoedighe eerbiedicheyd) niet ſoude hebben weten te nemen over een byzonder toe-val, daer alles niet geheelyck van blyckt, het welck buyten alle vergelyckingh is.

En op dat Sire, uwe Majeſteyt eenichſins ſoude konnen weten het oorſpronckelyck begin en de voortganck van 't voorſeyde toe-val,

Daer

Daer op heeft den Ambassadeur mondelingh by-ghebracht dese achtervolgende Extracten van Advijsen:

Extract van de opene Missive van Livorno, gheschreven den 28. February 1657. En gesonden aen de Heeren Raden ter Admiraliteyt in Hollandt.

HEt *Hollandts Schip ghenaemdt den Swarten Arendt, wesende ghesonden van de Stadt van Livorno, en aldaer willende op de Rede leggen, is 't aengevochten geweest van een Fransche Roover, de welcke sonder te vraghen wie de selve was, oft waer t van daen quam, noch niet eens zijn Chaloup gesonden te hebben, ghelijck hy schuldigh was te doen, terstondt aen Boordt leyde, nam, en maeckten sich meester van 't voorss. Hollands Schip. Op d' eyghen tijdt vertoonden sich den Heer Viçe-Admirael de Ruyter met zijn Esquadron Oorlog-schepen, de welcke eenige disordre siende, een loop na 't voorss. Hollands Schip dede: 't Welck den voorss. Roover siende, heeft terstondt zijn Prijs laten varen, treckende zijn Volck in zijn Boordt, en heeft sich in Zee begheven: Den Viçe-Admirael heeft terstondt (na dat hy by hem ghekomen was) zijne Commissarissen ghesonden, de welcke naer 't Feyt hier boven vernamen, 't welck den Heer Viçe-Admirael de Ruyter vernomen hebbende, begaf hem met vier van zijne Schepen hem te volghen, en nemende zijnen Cours derwaerts alwaer men gesien had dat den voorss. Roover heenen geweken was.*

Als nu den Ambassadeur tot hier toe gesprooken hadde / so antwoorde den Coningh daer op met dese woorden / Ick weet dit altemael wel: **'t Welck den Ambassadeur oock wel begreep dat Sijne Majesteyt sulcks ghevoechlijck konde weten uytte mondt van den Graef van Briene / de wijl hy 't op saterdagh den 6. April aen dito Graef had verhaeldt. Vorders versocht den Ambassadeur te moghen sijne redenen vervolghen / ende dat hy jongher tijdinge hadde / als het Relaes aen den ged. Grave ghedaen / 't welck indien 't zijne Majesteyt ghelief den / seer veel soude konnen dienen tot verklaring der waerheyt van 'tgepasseerde / daer hy sich op hadde geinformeert: Den Koningh nam hier op de patientie / en luysterde door een rechtvaerdige affectie na den Ambassadeur / die aldus vervolgde:**

Extract van een open Brief, gesonden van Livorno den 8. May 1657. over den wech van Marseille.

DEn Vice-Admirael de Ruyter scheyde met zijn 4. Oorloch schepen den 27. laetstleden / op een Dingsdagh / ende daeghs daer aen volgende / te weten Woensdagh / in 't kriecken van den dagh ontdeckten hy terstont dicht by 't

by 't Eylandt van Gargona di novo de Twee Franse Roovers / wesende bekendt voor de Coningin en de Jaegher / hebbende den gheheelen Nacht ghejaeght naer een Hollandts Schip genaemdt St. Salvador / en den Meester N. Cloppenburgh: Ende de welcke alle het geene gedaen hebbende dat hem moghelijck was om met ghewelt te ontseylen / ende de Roovers allengsjens op hem winnende/ soo dat hyse op de daedt selfs kreegh/ welck soo veel deden als 't moghelijck was om met seylen te ontkomen en vrij te raken/ en de onse met haer te vervolghen / 't welck omtrendt anderhalf uur duyrden / doe den Vice-Admirael haer aen-kreegh / om dat hy beter seylden als de Fransen: Alle 't selve was ons aenghedient gheweest van den voorss. Capiteyn Cloppenburgh/ ghelijck een die 't selve ghesien had: Daer noch byvoeghende gesien te hebben/ dat de Chaloupen soo wel van den Vice-Admirael van Hollandt als van de Fransen verscheyden reysen of ende aen ghevaren hebben/ dewijle de schepen niet verre van malkander dreven: Ten laetsten seyde den voorn. Capiteyn Cloppenburgh noch ghesien te hebben / als oock alle Officiers en scheeps-volck van sijn schip/ dat omtrent den middagh van den voor verhaelden 28. Februaryy/ de ses schepen te saemen/ soo wel de Fransen en de Hollanders te samen seyl gemaeckt hebben/ met een stoocker uyt den westen/ gaende van hem af / alsoo dat den ghesepden Cloppenburgh haer uyt het ghesicht verloor.

Een ander Extract van den selfden dathum.

DEn Heer Vice-Admirael de Ruyter door ons onderricht zijnde/ dat de andere Roovers sich oock aen de sijde van de Levant hielden/ de Kusten van Italien ende Sicilien: Heeft terstondt den Commandeur Brakel met 3. schepen daer na toe ghesonden: Zoo oock om 4. Hollandtse Koopvaerdyschepen (de welcke gheladen waren) onder hare beschuttingh te gheleyden na Venetien/ als oock om haer gheluck te soecken/ en mette voorn. Roovers op de Kusten van Sicilien te vechten: Daer was een goedt getal van Zee-Roovers/ en wy hebben sekere tijdinghe / datse onsen Hollandtsen Capiteyn Schip na ghejaeght en langh vervolght hebben/ maer om dat hy wel seylde/ hebben hem niet weten te krijgen.

Extract van een Brief, geschreven te Marseille den 20. Martij Anno 1657.

HEt Franse schip de Apollo is op 't wederkeeren na Toulon / hebbende op Zee ghenomen en na de selve Haven gheleydt een Hollants Schip / ghenaemt de Roode Haes/ komende van Alexandrijen/ willende na Livorne gaen/ rijckelijck gheladen sijnde: Wy kosten niet ghelooven dat het voorss. schip voor de Spaignaerden Negotie ghedreven hadde van Alexadrijen nae Livorno/

Livorno/ om dat in eenighe van die voor-verhaelde steden gheen Spaensche Facteurs en Cooplupden bevonden worden.

Den Heere Ambassadeur dese demonstratien alsoo gheeyndight hebbende/ heeft den Coning daer op geseyt / Al dat en is niet genoech, maer de uwe hebben haer te buyten gegaen, om datse myn Schepen hebben durven nemen in myn Ze'en, alwaer myne Souverainiteyt streckt, ende die selfde durven mede leyden: Indien sy quaet ghedaen of haer te buyten gegaen hadden, ick zou op uwe klacht daer verbeteringhe en recht over hebben laten doen. **Doen heeft den Ambassadeur syne redenen met admissie des Coninghs aldus vervolgt:**

MAer SIRE, die Franse Schepen hadden alghereeds vyandlyck een Hollands Schip den Swarten Arent genoemd, ghenomen, en dat in't gesicht van den Viçe-Admirael de Ruyter voor Livorno, (so 't alghemeyn seggen is:) De Schepen de Coningin en de Jagher (daer teghenwoordich questie van is) syn noch gesien geweest door den Viçe-Admirael van Holland en syn gantsche Esquadre, ende syn op de daedt selfs overloopen, te weten, dat sy op den nacht tusschen den 27. en 28. Februarij laestleden na gejaecht en vervolght hebben een ander Holl. Schip genaemt S.Salvador, onder Capi. Cloppenburch, en na 't af-leggen des voorss. Capiteyns, syne Officiers en 't Scheepsvolck, most het Schip St. Salvador sich aen de Fransen over gegeven hebben, ten ware dat den Hollandschen Viçe-Admirael daer tijdelyck by ghekomen was met zyn 4. goede Oorloch-schepen, die dit alles voor haer sagen, en 't ooch na der Fransen jacht hadden, die met de Schepen de Coningin en de Iagher 't voorss. Hollandts Schip in syn teghenwoordicheyd meynden te nemen: Ick bid uwe Majestyt ootmoedelyck, dat ick dit met respect aen uwe Majesteyt mach voorstellen, ende van de Coninckly cke rechtveerdicheyd en voorsichticheyd een antwoord mach verwachten, en soo uwe Majesteyt ten laesten dan siet: *Oft in de See ('t welck een ghemeyn Element voor alle menschen is) de Hollandtsche Schepen sich door de Roovers aenghetast vindende, die haer wouden nemen, de Hollantse Schepen haer moeten laten nemen en haer over geven? Of wel de Hollanders stercker mochten zijn: Zelfs als sy door d'Oorlogh-schepen van den Staet geconvoyeert wierden? En oft dan den Staet van de Vereenighde Provinçien en de Schepen alsoo ghenomen, haer alleenlijck sullen moeten te vreden houden met die schade en Schepen alsoo ghenomen,*

nomen, en datze daer over vergoedinghe en ſatisfactie hier te Parijs moeten komen ſoecken?

Den Coninck op dit Voorſtel niet antwoordende/ ſoo vervolgde den Ambaſſadeur (na behoorlijck gedane reſpect aen zijn Majeſt.) zijne redenen aldus:

Dat zoude wel een droevige ſake ſyn, en,die myn Heeren de Staten niet ſouden kunnen begrypen: Miſſchien ghedenckt ſyn Majeſt. noch wel dat het ſes Iaren en langer is dat ick de eer gehad heb als Ambaſſadeur in u Hof te Bourdeaux te komen, alwaer ick onder andere poincten van myn Commiſſie mede vertoont heb 't groot miſbruyck en Roverije gedaen by eenighe Franſe Onderdaenen aen de Hollandſe Schepen, Goederen en Coopmanſchappen, aldaer gheladen ſynde: Waer over (Sire) ick doen ter tyd recht en billycke vergoedingh eyſchten, alwaer ick was om de particuliere ſchade gefundeert op d'Arreſten van uwen Raed, de Brieven van u Majeſt. en op de judicature van den Zee-Raed, de welcke oordeelden, dat de Schepen ten onrechte ghenomen waren, en dat daer vergoedinghe over moſte gheſchieden: Het ghetal der ghenomene Hollandſe Schepen doe ick daer quam was CLXVIII. en 't geſeyde ghetal is zedert myn verblyf in Vranckryck noch vermeerdert gheweeſt met CLX. andere Schepen, 'twelck over de drie Hondert Schepen maeckt, die by de Piraten den Hollanders afghenomen en beſchadight zyn, ſonder datter op alle 't vervolgh van de ſchade ende alle ghedaene neerſtigheyd uyt den name van de Staeten heeft kunnen verkreghen werden billycke ſatisfactie en herſtellinghe van ſchade, ja zelfs niet op het vervolgh van de Arreſten van uwen Raedt, Sire, en van 't ghewyſde 't welck de Vergoedinghe geordineerdt had, daer ick'er LVIII. van onder my hebbe, ick ſegge LVIII. Vonniſſen ofte Arreſten teghens de Piraten, gheweſen door den Raed van uwe Majeſt.: En des niet te min heb * ick over deſe altemael niet met allen kunnen verkryghen, na ſo vele ontelbare en gheduerighe aenhoudinghen, ſo by ſyne Majeſt. als anderen. De verboden Rovers hun ſo dapper geſteund vindende, dewyl het niet meugelyck was te kunnen gheraken tot d'effecte van eenighe uytwinninghe: En wanneer 't ſyne Majeſt. in ſyn rechtveerdigheyd hadde goed gevonden een expreſſen Commiſſiaris met ſyn Ordre na Toulon te ſenden, om authoriteyt en kracht te gheven aen d' Executie van eenighe Arreſten en Sententien, ſyn de Rovers ſo ſtout geweeſt (vergeeſt het my Sire) datſe den ſelf-

den

den Commiſſaris uyt de Stadt ghejaechd hebben, en daer authoriteyts genoegh ghevonden hebben, om hem niet daer in te laten komen, noch geen Hollants ¶ Conſul meer in te nemen, die by admiſſie van uwe Majeſteyt in Provençe was, en de commiſſie van myne Meeſters voltrock, die, om dat hy op myne ordre derfde geven aen den ged. Coningl. Commiſſaris de geſ. Arreſten, Vonniſſen en nootwendige Papieren, op den klaren dag en volle ſtraet van de Rovers van Toulon is beſpronghen, en in't publyck malitieus getracteert, geſteken en aen 't hooſt en and're plaetſen gequetſt, en als doot op de plaetze gelaten: Sonder dat ſelfs op de klachten door my ghedaen, van de ged. beſpringingh tegens een publick Miniſter, en by uwe Majeſt. gemachticht, ick eenigh gevoelen daer over in 't Hof gevonden heb, noch eenige ſatisfactie van recht. De Arreſten en Vonniſſen hebben zeder die tyt gebleven als krachteloos en begraven, ſulcks dat de Staeten myne Souverainen Sire, in 't toekomende haer gheenſins ſullen kunnen verſeeckeren indien 't u Majeſt. niet en belieſt, (gelyck ick ſeer ootmoedigh bidde) daer over andere krachtigher ordre te geven, en dan ſal men alles goets in't toekomende verhopen, als d'Executie der Arreſten, Vonniſſen en and're Proviſien eenighſins in faveur gedaen ſullen weſen, en byſonder voor d'Onderdaenen der Geun. Nederl. Provinçien. Maer Sire, onder de Sommen die men tot betalinghe eyſcht, zijnder oock 100000. Eſcus welcke de Finançien (onder reſpecte) ſchuldigh ſyn: Ick heb de ſelve dickmael geeyſcht, en by diverſe ſoo mond als ſchriftelycke tentativen verſocht, maer ick heb nimmer de betalinge der Somma weten te bekomen, de welcke uyt dingen ſpruyten die tot uwen dienſt aengeleyt zyn, onder recipiſſen en klaere ondertekeninghen: En om dat uwe Financien ſelfs in ſo langhen tyt niet voldaen hebben aen d'Onderdaenen der Geuni. Provinçien, 't gheene haer ſo deughdelyck en ſonder teghen-ſpreecken toe-quam, ſo trecken de Rovers (alhoe-

(margin, beside "Sommen die men tot betalinghe"): **

(margin, beside "Provinçien, 't gheene haer ſo"): ***

Den Heer Cardinal in d'Audientie tegenwoordig (een ſaeck noyt te vooren gehoort) viel den Ambaſſadeur in ſyn Propoſitie, en ſprack over de materie met ſterrekens getekent, aldus: * 'tSchijnt dat gy hier den Swetſer ſoeckt te ſpelen. (Toen keerden den Ambaſſadeur hem na den Cardinal/ en ſeyde/ Myn Heer ick heb d'eer van Audientie by den Coning te hebben: En den Cardinal verlatende/ keerden hem weder na den Coning/ biddende dat hy voortgaen mochte: En zijn Majeſt. hoorden 't vervolgh.
** Hier viel de Cardinal weder om in de redenen van den Ambaſſadeur / en ſeyde: Maer ghy weet dat men toegheſtaen heeft, dat d'Heeren Staten de Sommen betalen ſouden uyt d'Intereſſen en kortinghen der Somma, die zy (te weten de Staten) aen den Co-

(alhoewel sy gecondemneert syn by de ges. Arresten van uwen Raed, ende van d'Admiraliteyt Sire,) daer een krachtigh exempel uyt om van gelycken te doen: En dewyl dat het ghebeurde dan den oorspronck van de presente swaricheden syn, so bidde ick noch om uytvoeringhe ende Voldoeninghe, daer ick soo veele Jaeren om ghebeden heb, en dat vervolghens gedurende myn verblyf in dit Hoff.

Wat de rest belangt, ick bid ootmoedelijck, dat my noch den tyt werde vergund dat ick aen myne Heeren de Staten, myne Meesters, de reden mag laten weten, waer op uwe Majesteyt syn misnoeghen fundeert, op dat ick door de selve mach onderwesen en belast worden hoe ick my sal hebben te draghen aengaende de verwerringhe in de Middellantze See: En ick bid u Sire, dat ondertusschen de gedane Arresten mogen verlicht worden, en de aenghestelde Resolutie sonder daer meer in te doen: Ende ick en wil niet twyffelen oft uwe Majesteyt sal op alles een seer redelyck verghenoeghen bekomen.

Den Coninck antwoorden daer op:

Ick hebbe den Heere de Thou in Hollandt ghesonden om vergoedingh te versoecken, ende als dat verkreghen is, weet ick wat ick op u versoeck doen sal: Maer voor 't tegenwoordighe (Zijne Majesteyt de lincker handt twee oft driemael slingerende,) *sal ick niet doen.*

Hier op seyde den Ambassadeur / Dewyl Sijn Majesteyt op myn versoeck niet schuldigh syn. Daer op den Ambassad: antwoorde/ Ick heb te dier tijd geseyt dat mijne Heeren niet schuldigh en waren/en dattet de Heeren Staten niet waren die op de 100000. Escus van de Finantie te seggen hadden: En dat men dan had konnen vergoedingh nemen: Maer het zijn de particuliere Onderdaenen van de Vereenichde Provincien welcke die van de Financien eysschen. Sijn Emin: liet het hier steken/en d'Ambassad. ging voort.

*** Hier schreeude sijn Emin: wel overluydt teghens den Ambassadeur/ seggende/ Laet den Coningh, laet den Coningh spreken: Daer op den Ambassadeur repliceerde/ Sire ick ga een eynd maecken / ende sijn Majest. hoorde genadelijck toe/ tot dat den Ambassadeur beslooten hadde.

¶ Dese Acte dorfde Gentillot by den Ambassad. Boreel te Parijs wel komen ventileren als oft daer niet aen en ware/ niet teghenstaende des Ambassadeurs Soon 'tselve met eygen oogen gesien hadde/ (doemaels van sijn Vader na Provence afgesonden:) te weten/ dat den Consul van hare Ho. Mo. Daniel de la Feur / tot Toulon door de Franse Roovers by klaren daghe op de strate wiert overvallen/ in 't Hooft en elders tot der doot toe gequetst.

versoeck en bidden niet belieft te doen, sal ick'er Advijs van gheven: Soo heb ick my ten minsten voor myne Meesters gequeten, en oock voor uwe Majesteyt, door myn bidden 't welck tegenwoordigh hier gedaen is.

In plaetse van moderatie in Vranckrijck/ gingh men langhs soo harder met de Nederlantse Cooplupden en Facteurs: In de Geun: Provincien wierden oock alle der Fransen Goederen / Wisselen en Effecten dadelijck op 't eerste Advijs gearresteert / oock den Koophandel en Zeevaert met Vranckrijck verboden/ sulcks/ dattet hem bitterlijck tusschen dese twee so lange goede Bontgenooten liet aensien: De eenige hoop van bevredigingh was nu op den Franschen Ambass. de Thou / dewijl zijn Exell. van goeden inborst/ treffelijck oordeel/ vredelieventhepd en jonste tot de Geun. Nederlanden niet te vergeefs en was berucht/ maer had nevens de daedt oock meer andere genereuse qualitepten: Sijne komst wiert dies te meer bp alle vredelievende en geintere ssseerde in Hollant te gemoet gesien: Epntelijck is zijn Exell. van Diepe met een Hollands Oorlogh-schip op't versoeck des Conings daer toe over gesonden/ na Hollant gevaren/ en in de Mase over Rotterdam den 23. April in den Hage in ghereden/ en upt last van den Staet Coninghlijck ontfanghen en getracteert: Den 25 April is zijn Exell. met 25 Carotsen in groote pompeusheyt bp hare Ho. Mo. ter Audientie gereden/ daer hp sijn brieven van gelove in qualite van Ambassadeur extraordinaris vanden Allerchristelijckisten Coning/ (alhoewel eerst pretendeerde maer als Envop te verschijnen) over gaf: Na de Complimenten/etc. is van den Coningh desen Brief aen hare Ho. Mo. over gelevert:

Seer lieve en groote Vrunden, geallieerde en Bontgenooten: Den Heere de Thou Grave de Melay, Raedt in onsen Rade van Staten, die wy verkoosen hebben om by u l. te wesen in qualiteyt van onsen Ambassadeur, alghereeds uyt ons Hof vertrocken zijnde, doen wy onderricht gekreghen hebben van 't geene den Vice-Admirael de Ruyter heeft dorven bestaen, en door door een verwaentheyd sonder exempel de zeylen van onse Schepen doen strijcken, vraghende, tot wat eynde sy in zee waren: En dat zy gedaen hebben 'twelck men van de Coopvaerdy-schepen plach te vereysschen: Hadden wy konnen gelooven dattet door u l. ordre en last ware geschiet gheweest, wy

 souden

souden den voorß. Heer de Thou belast hebben weder te rugh te komen, maer zijnde inghenomen van u l. voorsichtigheyt, en dat ghy-lieden niet gaerne yets soodanighs en soudt wenschen, soo hebben wy onsen Ambassadeur belast sich met alle vlijt na den Haghe te begheven, ende eer dat hy van eenighe andere verrichtinghen spreken mach, te versoecken vergoedingh van dat stuck wercks, 't weder-gheven van de Schepen, van haerluyder qualiteyt en voltoyingh van hare last, om dattet onse Onderdanen zijn die dese toerustingh toe-behoorden, hun vryheyd, en der gener die haer commandeerden, en een Exemplare Straffe van den voorß. de Ruyter, die teghens de wetten twee Engelse Vlaggen opgeset heeft, en daer na de selve af-genomen, en d'uwe in de plaets gestelt; En daer-en-boven heeft hy d'eenvuldigheydt van den Capiteyn de la Lande noch willen overrompelen, hem noodende als een Vrundt om hem te komen besoecken. Wy hebben den selven Brief aen Monsr. de Thou ghesonden, met last om de Zelve aen u l. te vertoonen, de welcke niets byzonders sal inhouden als te bidden hem volle gheloof te gheven in 't gund hy u van onsent weghen over dese verrichtinghe voor-stellen sal, met ons te belooven, dat in bekentenis van soo vele ghetuyghnissen van goetwilligheyd die ghyluyden van ons ontfanghen hebt, en van de Coninghen dat onse Voorsaten geweest zijn, ghy-luyden ons recht doen sult, 't welck wy van een geallieerde Republycke verwachten moeten, en van de grootheyd tot welcke Vranckrijck so veel gegeven heeft. Wy sullen Godt bidden dat hy u l. seer lieve en groote Vrunden geallieerde en Bontghenooten in sijn H. en waerde beschermingh neme.

Geschreven tot Parys, den 4. Aprilis 1657. **Lager stont** U L. Bontgenoot, en verbonden goede Vrund LOUIS.

En wat lager DE LOMENIE.

Den 28. April heeft zijn Exell. oock de navolgende Propositie in de Vergaderingh van hare Ho. Mog. gedaen:

MYn Heeren/Het is veel droeffenis en ongeneucht dat ick my door al te nau en herhaelde last van den Coninck mijn Mr. verbonden vind te verand'ren d'ordre van d'eerste Audientie / en dat ick in plaets van de selve tot onderlinghe verseckeringh van goetwillicheydt en in de bepalinghen van Vastigheyt en Vrundschap te besteden (gelijck men gewoon is) my met alle teghenstrijdinghen moet behelpen om u de klacht uyt te legghen / welcke ghy uyt den Brief van zijne Majesteyt komt te verstaen.

En hoe wel mijn Heeren dese klacht door den Brief van zijn Majest. ghenoegh schijndt uytghelegdt te wesen / gheloof ick nochtans datter aen ghelegen is dat ick u Heerlyckh. d'Overtredingh van u Vice-Admirael klaerder doe

der doe verstaen / van de welcke zijn Majest. onghetwijffelt ghevoelen heeft/ nademael daer niet een omstandigheyt is welcke de selve daer niet een exemplare straf waerdigh maeckt: Want mijn Heeren / hy heeft voor 't eerst tegens de Wetten der Zee en grootachtingh en eer van uw Staet / als 't Hooft van een aensienlijck getal Oorlochschepen zijnde/ valsche Engelse Vlagghen gevoert/ 'twelck een saeck is die by niemant geprefen kan worden/ als vande Barbarise Roovers als die de Christenen overvallen willen: En daer na u Vlagge voerende/ heeft hy de Schepen van sijn Majest. ghedwonghen hare Commissie over te geven/ en des Coninghs Vlach te strijcken (welcke schepen ghekomen waeren om eenigh Voet-volck tot dienst sijns Majesteyts na Villa Reggio te voeren/en aldaer t'ontladen om in 't Leger daer by leggende gebruyckt te worden / en dan weder om na Toulon te zeylen) haer Chaloup aenboort sendende / als oft hy Coopvaerdy-schepen voor had om daer over sulcken macht te ghebruycken: En dat noch meer is mijn Heeren / na datte Chaloup met den Lieutenant aen boort gekomen was/ hielt hy hem met gewelt ghevanghen / en woud hem mette Pistool aen 't hooft dwinghen dat hy schrijven / raden en belasten sou dat d'andere hem souden komen besoecken/ 'twelck den ged. Lieutenant geweyghert hebbende / met protestatie liever te willen sterven als sulcken Verraderije te doen/heeft onder deckfel van vrundtschap en Verbant 'twelck hy met den Ridder de la Lande had/ den selve aen zijn Schip doen komen met een Brief aen hem te schrijven / daer sijn Maje. my de Copie af gesonden heeft: Die op geloof van den Brief aenkomende/ en in 't begin eerlijck en beleefdt onthaelt sijnde / heeft hem van sijn Persoon versekert: Den Vice-admirael wijders sijn Officiers en Bootsgesellen in des selfs twee Schepen sendende/ om haer te geleyden als tot een triumphe: En om dese tragedie t'eyndigen/ na dat hy 80. Personen met gewelt uyt den hoop genomen had neffens dese twee Hoofden / so heeft hy de resterende 350. Persoonen aen de sijde van Catalonien uytgeset/ maer na datse eerst uytgheplondert waren en hun niet overich gelaten was als 't geen men haer niet en koste benemen.

Maer mijn Heeren wat hadden dese ongeluckighe menschen in dese occasie gonstiger te verhoopen als op de Galey geworpen te worden van eenigh Vyantlijck Prins/ wiens Officiers nochtans bevonden wierden hun alle menschelijck en mogelijcke gonst te bewijsen / en hebben de daet van u Vice-Admirael verfoeyt/ hoewel een Legher van 22. Compagnien hun anders soude konnen doen gevoelen hebben.

Sie daer mijn Heeren 'tgunt in dese daedt gebeurt is / volghens het Verhael dat den Coningh mijnen Mr. my ghesonden heeft/ en daer ick u de Copije van laten sal: Over welcke Daedt Sijn Majestt. my belast heeft van u een spoedighe Justitie te versoecken/ en dat den genen die dese Acte bedreven heeft van uwe H. met de uytterste strengicheyt gestraft mach worden.

Ick stel aen 't verstant van uwe H. en aen de wijsheyd van een soo Voorl:

Vergaderinghe te doen 'tgheen tot dese Daedt behoort/ en te bedencken/ wat ghevoelen van gramschap en verontwaerdigingh dese Daedt heeft konnen verwecken in 't ghemoedt van een grooten Koninck / welcke te dien tijde als 't selve geschiede/ een Ambassadeur verkoren had om by u mijn Heeren te laten resideren / om aldaer t' onderhouden en weder te bevestigen de heerlijcke Vrundschap die soo glorieus voor Vranckrijck en so profijtelijck voor desen Staet geweest is : Ten tijde segh ick mijn Heeren/ wanneer ick last had hier te komen om alle klachten over ende weder t' ondersoecken / en recht te maken wele d'Onderdanen van d'een en d'ander Staet mochten komen te doen; En 't geen noch moeyelijcker in dese ontmoetinghe gheweest is mijn Heeren/ is/ dat u Ambassadeur die te Parijs is/ op de tijdingh van dit ongheval met dringingh gehoor versocht hebbende/ in plaets van dese daedt te versoeten en den Koningh eenige voldoeningh te geven / sich met termen van soodanighe qualiteyt heeft beholpen in de reden die hy tegens zijn Majest. voerde/ dat hy sich daer over gequetst vindende / my belast heeft aen u daer over te klaghen/ en by u aen te houden dat hem mocht gelast worden voortaen in zijn affaires termen van meer respect te ghebruycken: Want hoewel den Persoon eens Ambassadeurs van een Souverainen Staet heyligh en ongeschent behoordt te zijn/ is de selve even wel verbonden niet te gaen buyten de palen van de behoorlijckheyt en 't respect der Persoonen waer aen hy de selve bewijsen moet: En ghy mijn Heeren hebt daer wel een heusselijck Voorbeeldt in dese Vergaderinghe: 't Welck ick niet breeder uytleggen wil: Alsoo dat mijne Heeren my nu niet meer overich is als u te besweeren om op nieus wel t' overwegen 't Vervolgh van dese Handelinghe / en aen sijn Majestt. een spoedige satisfactie te geven/ ordre hebbende/ dat ick my met geen andere dingen bemoeyen sal/ oft eenigh ander Voorstel ontfangen voor dat ick van u mijn Heeren precijs Antwoort op den Brief van zijn Majest. ontfangen sal hebben.

Wat my particulier aengaet mijn Heeren / ick en kan dese Audientie niet eyndigen sonder u uytte grondt mijnes harten te bedancken voor de sorge die uwe Commandeurs so op 't water/ als op mijne aenkomst tot * Rotterdam over mijn Persoon ghenomen hebben / in de welcke soo u niet ontmoeten alle heerlijcke en uytstekende qualiteyten die die ghehad hebben welcke voor my met d'eer van soodanighe verrichtingh voorsien gheweest zijn / sult ghy ten minsten alle goede trouw en oprechtichеydt vinden die ghy van een Dienaer eens grooten Koninghs te verwachten hebt / de welcke tot noch toe voor u mijne Heeren soo generael als particulier alle affectie en moghelijck verbant gehad heeft.

Men

* Syn Exell. in de Mase aenkomende, quam met 't Oorlochschip dat hem uyt Vranckryck gehaelt hadde, voor Rotterdam, sonder over te gaen op 't Iacht datte stadt Rotterdam hem tot dien eynde by den Briel tegen ghesonden hadden : Voorts mette Chalouppe aen de Oude Haven optredende, wierde daer in 't ghesicht van ontellycke menschen door de Achtb. Magistraet in Carotsen gereçipieert en onthaelt : Van daer sich na den Hage wendende.

Men oordeelde in Hollant / als dese Propositie voort quam / dat indien den Coningh niet geabuseert was / men ten minsten socht om desen Staet en twee van hare getrouste Dienaers te affronteren / en vervolghens met des selfs Cooplupden Schepen en Goederen om te springen als de kat met de muys: Waer upt dan eyndelijcke een generale verachtinge over den selven Staet by alle de weereldt soude gevolght hebben. Wel is waer datte Francoisen dese proceduren daer op waren fonderende / Dat het haer niet te lyden stond dat de Hollanders Waren van Contrebande naer Spaense plaetzen brachten: Maer de jalousije en afgonst op de Nederlantsche Scheep-vaert was daer oock onder / schoon de Francoisen selfs upt Bretainge met gheheele Vlooten na Spangien voeren / en gingen handelen met diverse goederen. Verwonderens waerdigh was het dat op die tijt verschepde Persoonen in Hollant dese Franse proceduren waren lauderende en voorsprekende / niet met reden / want sy sagen wel dat dese mishandelingen gaepten als een oven: maer om datse onbeleeft en onweerdigh door hun eygen passien (en mogelijck interesten) vervoert waren om hun Vaderlant te betreden: Indien sy waren redelijck en maer van leech begrip geweest / sy hadden van de Francoisen geleert voor haer Vaderlant te spreken / die het wel in een ongerechtige saek dorsden doen / hoe veel te meer dese † Bastert-Hollanders in een gerechtighe handelinghe. Hoedaenigh hare Ho. Mog. hebben verstaen dit doen van Vranckrijck / hare Arresten / en den Brief en de Propositie / blijckt aen dese daer op verleende Declaratie:

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlandtse Provinçien, Verstaen, ondersocht, en in rype overweginghg gestelt hebbende de Voorstellingh mondelingh ghedaen en vervolghens by Geschrifte ghegheven den 28. des voorleden Maendts, door d'Heer —— de Thou Graef van Melay, Gesant des Alderchristelyckften Coninghs, op de Naem en van wegen Syne Majesteyt, uyt krachte van zyn Geloofs-Brieven geschreven tot Parys den 4. April 1657. Aen de ghesëyde Heeren Staten Generael, inhoudende eenige klagten en rechts-vorderinghen over de Voorval van onlanghs ghenomen Schepen in de Middel-landtse

† De grootste Vijanden die de Vorsten, Prinçen en Staten hebben, zyn hare eygen Inlanders die malicieuslyck en tegens de reden niet alleen qualyck van hun Regenten spreken, maer oock anderen hunne verkeerde oordeelen pooghen in te scherpen. Coningen stoten zulcke uyt.

landtſe See, door den Viçe-Admirael de Ruyter, en byſonderlyck over de maniere en beleydt welcke hy gebruyckt ſoude hebben in deſe daedt: Van welcke de voor-gheſeyde Geſandt op de naem ende van weghen als boven verſoeckt vergoedinghe en wedergevinghe der gheſeyde Schepen, en ſtraffe over de Perſoon van den gheſeyden Viçe-Admirael, anderen tot een waerſchouwingh: Vorders daer by voeghende, dat de Heer Boreel, Gheſandt van deſen Staet, by den Koninck in Vranckrijck, op de tydingh van deſe voorval met dringingh gehoor verſocht hebbende, in plaets van de ſaecken te verſoeten, en aen zijne Majeſteyt eenighe vernoeginghe te gheven, ſoodanighe woorden in zijn verhael ghebruyckt heeft, dat de ſelve ſich daer door verſtoort bevonden heeft: Waer van zyne klachten doende, aen de gheſeyde Heeren Staten, verſoeckt hy, dat hare Hoogh Mog: ghelieve, de gheſeyde Gheſant te bevelen, in toekomenden tijdt woorden te ghebruycken van meerder ontſagh, daer 't ſal behooren. De ſelve Heeren Staten nae eene ernſtelijcke achtnemingh op den inhoudt, van de gheſeyde Brief en voorſtellingh, als mede op het verhael daer by ghevoeght, met het gheene daer aen vaſt is. Hebbende oock ten rauwſten overwoghen, de verlieſen ende onwaerdeerlijcke ſchaden, die de Inwoonders en Onderdanen der Vereenigde Provincien eenige Iaren herwaerts geledé hebben, door de plonderinghen en zeerooverijen der Franſchen: En daer nevens de inſicht ghenomen hebbende op de alghemeyne aenhoudingh van alle de Schepen, Koopmanſchappen, Gelooven ende Goederen, hare gheſeyde Onderdaenen toebehoorende, de welcke door bevel van zyne Majeſteyt onlanghs gheboden ende uytghevoert is gheweeſt, in alle Havens ende Zeeplaetſen van het Koninckrijck van Vranckrijck; geloovende ſich te moghen inbeelden, ſonder tegenſpraeck, dat de klachten en voorverhaelde rechts-vorderinghen van weghen zyne Majeſteyt, niet voorgheſtelt zijn tot anderen eynde, als (indien't moghelijck ware) eenighſins te bedwelmen de klare waerheydt, van de onghelijcken en ghewelden, die de gheſeyde Onderdanen den tijdt van vele Iaren gheleden hebben: beſtaende in dieverijen, plonderinghen, moorden ende andere duſdanighe onghelijcken door byſonderen ghepleeght; en daer boven nieuwlijcks in een ſaeck ſoo buyten gewoonte, en gantſch vreemt voorkomende, als is, 't gheſeyde beſlagh. En alhoewel de Heeren Staten Generael (ſiende dat ſoo veel rechtveerdighe klachten en aenhoudende verſoecken op de Naem van hare Hoogh Mog: aen zyne Majeſteyt ghedaen, om de herſtellinghen, belettingh van de gheſeyde ongheregelde onmatigheden,te vergeefs en vruchteloos zijn gheweeſt) ſouden konnen ghebracht hebben gheweeſt tot wanhoop, om dat alle deſe voorſorgen altoos krachteloos waren en niet verkreghen de ſoo noodighe hulpen, tegens hare gheleden ongherechtigheden. Soo iſt evenwel, dat hare Hoogh Mog: liever willende alle ander middel verſoecken, als de feytelijckheydt (met vertrouwen, dat ſoo loffelijcke gherechtigheydt van zyne Majeſteyt ten laetſten hartlijck gheraeckt ſoude werden, en het Oor open doen voor de rechtmaetigheydt der voorſeyde klachten en verſoecken, nieuwe laſt hebben gegheven, aen den geſeyden Heer Boreel, harer Hoogh Mog: Geſant, aen het Hof van Vranckrijck, om aldaer nochmaels, en ſeer ernſtelijck voor te ſtellen de volharding der zeerooverijen, plonderinghen,bloedtſtortingh en andere onlydelijcke gewelden hier vooren verhaelt,welcke gheſchieden ſonder ophouden, door de Franſche Hooftmannen, die ſich in Zee begheven uyt de Bayen ende Havens van de Franſche kuſt, ghemeynlijck en in't byſonder van die van Provence, uyt de welcke ghekomen zijn de twee ſelve Schepen, die ghenomen zijn gheweeſt door den tweeden Zee-Hooftman de Ruyter. Met de welcke onder anderen oock den Ridder de

la Lande

la Lande en zyne legher Bevel-hebbers ghepleeght hebben, al 't gheen hier voor verhaeldt is. De Ghemelde Heeren Staten Generael verhoopende dan dat zyne Majesteyt de goedtheydt ghebruycken sal, van behoorlijck te overweghen de onbehoorlijckheden van zyne schrickelijcke verwerringhen, en dat het zyne goede wille sal zijn de selve te doen ophouden, door de ghereede en krachtighe middelen. Bevelende dat aen harer Hoogh Mog: Inwoonders ende Onderdanen gheschiede, vergoedingh en boetingh van de onghelijcken ende schaden die zyluyden gheleden hebben. En dat men sal mogen by-een-komen, over de redenen die de loop van dese onmatigheden doen stil staen: en den wegh schijnen te zijn tot de herstelling van een volmaeckter kennisse ende versterckingh der oude verbonden, vertrouwingh en vrientschap, die altijdt ghehouden is gheweest tusschen Vranckrijck en desen Staet. Om waer toe te ghe-raecken, houden zigh de Heeren Staten verseeckert, dat den ghesеyden Heer Ghesant de Thou een Man van een bysondere oprechtigheydt, sonder swarigheydt sal by brenghen zyne goede plichten, als tot de allergerechtighste saecke van de Wereldt. En op dat de klaerheydt van soo een rechtveerdighe saecke suyverlijck blijcke voor de ooghen van den ghesеyden Heer Ghesant: sullen de ghesеyde Heeren Staten altijdt bereydt zijn door gantsch seeckere bewysen, en die eene volkomen verghenoegingh konnen geven, waer te maecken al 't ghene harer Hoog Mog: Gesant desen aengaende tot Parijs voorghestelt heeft. Maer aenghesien dat de ghesеyde Heeren Staten seer onlanghs en met een onghemeyne verwonderingh bemerckt hebben, dat zyne Majesteyt zyne beveelen heeft willen senden, om in alle de plaetsen van zijn Koninckrijck aen te houden, al de Schepen en de Goederen desen Staet en zijn Onderdanen toebehoorende; en dat in ghevolghe van dien de ghesеyde Schepen met hare volle ladinghe ende Koopmanschappen niet alleenlijck metter daet beslagen zijn gheweest in al de Havens van Vranckrijck: maer dat de Bevel-hebbers van zyne Majesteyt, soo tot Rouen als over al, elders inghenomen hebben de huysen der Koop-luyden van dit Landt, sich meester maeckende van alle hunluyden Waren, Goederen, Gelden, Wissel-brieven, Reecken-plaetsen, Aenteyckeninghen en Papieren, en in't ghemeyn alle hunluyden Goederen: vinden de Heeren Staten sich volkomelijck verplicht om aen den Heer Ghesant kortelijck te vertoonen een klaer vertoogh van dese handelinghen: hem versoeckende aen zyne Majesteyt te vertoonen der selver onbehoorlijckheydt, en dat hare Hoogh Mog: gheoorloft zy alsoo te spreecken: der selver ongherechtigheydt. Dewijl openbaer is, volghens 't Recht der volckeren, dat men dese manieren van doen niet en mach pleghen, teghens volckeren die sich ten wederzyden sonder vyandtschap toonen, en minder teghens Bondtghenooten, sonder seer wettighe redenen te hebben, en om gantsch dringhende oorsaecken: maer oock selfs niet wanneer de ghesеyde oorsaecken souden moghen ghegheven zijn (ghelijck noyt blijcken sal dat van desen Staet ghedaen is) sonder alvoorens daer over klachten voorghestelt te hebben, aen die gheen die het ongelijck ghepleeght heeft, daer van vergoedingh versocht te hebben, en geweygert te zijn de selve te doen, tegens alle billickheydt en gherechtigheydt. De Heeren Staten Generael zijn dan ten vollen versekert, dat den ghesеyden Heer Ghesant, de gantsche Werelt en zijn Majesteyt in dese ontmoetingh bemercken sullen de naelatigheden van de voorgaende noodtsaeckelijcke en voorverhaelde redenen. Want de ghemelde Heeren Staten zijn noyt overwonnen van 't minste ongelijck aen den Koninck of het Koninckrijck van Vranckrijck ghedaen, veel min van daer van gheweyghert te hebben de vergoedinghen nae haerluyder overwinningh. De Staten Gene-

rael sullen oock segghen, dat voor de ghesëyde aenhoudinghe soo wreedelijck ghepleeght, men ghene openingh ghedaen heeft van yets (noch terstont aen desen Staet, noch daer nae aen der gemelde Heeren Staten Gesant tot Parijs) waer op de ghesëyde manier van doen gegront kan zijn. En hadde sulcks ghesçhiedt: de Heeren Staten souden niet naeghelaten hebben, billicklijck te handelen, ten aensien van zyne Majesteyt: en de selve verghenoeghingh te gheven. Hebbende dan alhier seer klaerlijck verhaeldt, de onbehoorlijckheydt van de voorseyde maniere van doen, des selfs strijdingh teghen de Godtlijcke en Wereldtlijcke Wetten, als mede het Recht der Volckeren: en dat door deselve alle Coopmanschappen ende onderlinghen handel der Onderdanen van d' een en d' ander Staet, en by gevolgh de Vriendtschap, soo noodigh tusschen beyde de Landt-volckeren, en soo swaerlijck ghedreyght, sal stil staen: en dat der selver verwerringh by naelatigheydt van de selve haestelijck te recht te helpen, ongetwijffelt met sich sal slepen eene vervremdingh der ghemoederen van beyde de Volckeren: jae soodanighe, dat daerom te vreesen staet (blyvende de saecken in haerluyder tegenwoordighen staet, dat is: de geseyde alghemeyne aenhoudingh gedurende) dat een sorghvuldigh en nauw ondersoeck der daedlijckheden in de voorseyde Gheloofs-brieven van zyne Majesteyt, en de voorstellingh van den geseyden Heer Gesant gestelt, veel meer veroorsaecken sal, eene onderscheydenheydt der ghevoelen, en tweedracht tusschen de beyde zyden, als de herstellingh van de noodighe vertrouwingh en de wederoprechtingh van de oude vriendtschap. De reden vereyscht dan, dat het ghesëyde alghemeyne beslagh te niet ghedaen werde, voor alle saecken: en de vrye Coophandel wederom vernieuwt. Dat alle verhinderinghen ten wederzyden voorgekomen, met der haest wech genomen en te recht ghemaeckt werden. Hierom versoecken de Heeren Staten Generael wel ernstelijck, dat het zyne Majesteyt ghelieve de bevelen te gheven, tot desen eynde noodigh sonder eenigh uytstel of vertreck. Nae welck de Heeren Staten niet sullen nalaten een behoorlijck acht te nemen, op de klachten en versoeck van zyne Majesteyt: en by ghevolgh met de Heer Gesant t' samentlijck te treden in het ondersoeck van de voorslaghen, in de ghesëyde Gheloofs-brieven, voorstellingh, verhael, en al 't gheen daer aen vast sal zijn, begrepen: als mede van de eerste beginselen die veroorsaeckt hebben de nootsaeckelijckheydt van de handelinghen van desen Staet. De Heeren Staten beelden sich in dat dese vriendelijcke t'samen-spraecken vruchtbaer sullen zijn in goede uytkomste: dat de selve heylsame middelen sullen by-brenghen voor het quaedt, ende dat de selve sullen voortbrenghen bequaemheden, door welcke de teghenwoordighe verhinderinghen niet alleen wechgenomen sullen werden, maer oock voorghekomen in allen toekomenden tijdt: daer toe t'samentlijck stellende vaste grondtvesten, op welcke men sal konnen bouwen een ware vernoegingh voor de klachten van zyne Majesteyt, in alle billickheydt ende gherechtigheydt. Middelertijdt konnen de Heeren Staten niet twijffelen of de Heer Gesant van zyne Majesteyt sal met hare Hoogh Mog: oordelen, over de ondersoeckinghen van zyne Majesteyt selfs, dat de t'samen-spraecken die behooren gehouden te worden over de saecke die te verhandelen is, waer over tweedracht is, niet sullen konnen ghevolght werden van een ghewenschte uytkomst, noch voorval, nae de sin van zyne Majesteyt, over de overweginghe van de twee ghenomen en beklaeghde Schepen: Ten zy dat de Inwoonders en Onderdanen van dese Vereenighde Landen, die door den ongetoomden loop der ghesëyde Zeerooverijen soo buyten-mate beschadight zijn, daer over oock buyten schade ghestelt zijn. En dat de uytspraecken en beslaginghen van de Hoven van Gherechtigheyt

tigheyt

tigheydt in Vranckrijck, alreedts ghegheven, tot voordeel der ghefeyde Inwoonders en Onderdanen, over de faeck van de ghenomen Schepen en gheroofde Koopmanfchappen, en alle bevelen des Koninghs en van zynen Raedt, defen aengaende, tot defen eynde metter daedt zyn gherecht, ghehoorfaemt, en van haerluyder uytwerckingh ghevolght zyn. En dat de faecken van de felfde natuer, waer over noch rechts-handel, ende gheen uytfpraeck is, of die daer toe noch fouden moghen ghetrocken worden, ten eynde gheraecken, fonder daer toe te brenghen eenighe langhfaemheydt ofte uytftel inden handel van Gherechtigheydt. En dat volghens den reghel en de inftellinghen van de Zeehandelingh, vaft gheftelt en befloten, den 18 des Maents April 1646. Tuffchen de Kroon van Vranckrijck ende defen Staet: en 't Ghebodt van zyne Majefteyt, ghegheven den 30 des Maents Mey 1651. beyde hier byghevoeght, met een klaer uytghefchreven befluyt, van den 25 des Maents February 1635. Maer dat men voor al over een kome over een vafte en gheduyrende handelingh, die de Koopmanfchap en handel van de Zee manierlijck ftelle, foo het behoort: om in toekomende tijdt voor te komen alle foodanighe roovinghen en ghewelden. En alfoo den ghefeyden Heer Ghefant in zyne voorftellingh betuyght, beftemt gheweeft te zijn, om in defe Vereenighde Landen te vertoeven, en de lieflijcke vriendtfchap te vernieuwen, die foo voorderlijck, foo beroemt, en foo hooghachtbaerlijck gheweeft is voor Vranckrijck en defen Staet. Verklaren de ghemelde Heeren Staten, dat den wegh daer toe bereydt zynde, door de voorverhaelde middelen, hare Hoogh Mog: feer wel ghefint fullen zijn om de t'famen-fpraecken diens aengaende te beginnen, ende van harer Hoogh Mog: zyde daer toe by te brenghen al het gheen dienftelijck fal zijn, tot een foo ghewenfcht goedt. Van al 't ghene dan welck de ghemelte Heeren Staten Generael hier voor geftelt hebben, fpruytende van de oorfpronck des billickheydts, en de gherechtigheydt felfs, hebben hare Hoogh Mog: recht om de uytghewerckte eynden te verwachten, van een Alder-Chriftelijcken Koninck. Verfoeckende den ghefeyden Heer Ghefant, daer toe te willen bybrenghen zyne goede plichten. Ghedaen in 's Graven-haghe, in Hollandt, den Seften des Maendts Mey 1657.

Hare Ho. Mo. hebben op die tijt oock verboden het in-brenghen van alle Franse Gewassen en Manefacturen: Waer door Vranckrijck seer benaut wiert: De Wijnen/ Papieren/ Stoffen en de Parijsse mopicheytjes bleven onverkocht: Monsr. die ghewoon was van den Boer t'ontfangen als hy met en van 't Legher trock/ vondt niet dan berooyde beursen/ hier uyt volgden armoede en stilstant van welvaerdt: Ende 't Hof alhoewel uyt Parijs om 't Belegh van Montmedy getrocken/ volgden naer een gheschrep van ontallijcke klachten der gheener die uyt alle Provincien begeerden dat den Coningh de gedane Arresten op d'Hollanders moste ontslaen / oft dat sy anders in 't kort alle Bedelaers souden worden / etc. En voorwaer Vranckrijck voelde noyt meer schade als doen door hare ingebeelde jalousije op d'Hollandse scheepvaert/ en nu sag sy eerst datter

 niemant

niemant quam hun Sout/ Wijn en Papier halen / gelt en Oosterse ja alle noodige Waren brengen / datte Parijsse Winckeliers gebonden/ den Koophandel doot waren / en 't Rijcks inkomen stil stondt/ ja nu sag sy haer in pericul om van hare outste/ beste en gedienstigste Bontgenoot af te scheuren/ die haer so groot had helpen maken/dat sy voortijts te samen aen Spaignen de wet stelden.

Men hielt den 18. April in de Geun. Provincien oock een Danck en Bede-dagh/ Om dat God de Pestilencie had laten ophouden: Dattet hem beliefde te zegenen de Vredensmiddelen die hare Ho. Mog. tot weghneminghe der Oorlooghen in verscheyden Rijcken waren aen wendende: Datte voorsz. Geun. Provinçien noch langh in rust en vrede mochten blijven,&c. Op die tijt quaemen wel 30. Fransvaerders in Tessel die boven 't Arrest door de Fransen selfs waren laten varen: Cornelis Evertsz. onthielt sich in 't Canal met een Esquadre/ waerschouwende Vranckrijck aen te doen/ hy verviel door een leck te Vaelmuye/daer een Seerover met een Holl. Prijs lagh/ die ontslagen wiert. De 2. Franse Capiteyns Daignac en la Lande sont de Viceadm. de Ruyter na 't Vaderlandt / die t'Amsterdam door de Admiraliteyts Gecommitteerden zijn geexamineert/ en des selfs onderbindingen aen hare Ho. Mo. over gelevert: Toen heeft den Spaensen Ambassadeur zijn occasie waer genomen / eensdeels door favorable discoursen en andersdeels by Geschrifte dit Memoriael aen hare Ho. Mo. over te leveren:

LE soubsigé Ambass. d'Espaigne estant hier arrivé de retour du Voijage qu'il a fait a Bruxelles, pour y informer Son Alteze le Serenissi. Prince Dom Juan d'Austriche de l'Estat des affaires presentes, vient asseurer Messieurs les Estats Generaulx par ordre des susdits Alteze, qu' ayand appris les violentes resolutions ausquelles on s'est emporté de la part de Franse, contre leurs Subiects, au grand prejudice de leur Commerçe & Nauigation. Elle auroit eü un extreme resentiment de les voir si mal traictéz, tant pour la grand convection que toutes les Provinçes du Corps Belgique ont ensemble, & auroit incontinent resservy le Roi de cest Accident si inoppiné esperant de Sa Royale Affection, & du desir que Sa Majesté à tousjours tesmoigné pour le bien de cest Estat, & l'obseruance d' un parfaict voisinage, qu'elle envoyera ausi tost les ordres propres à apporter le remede

necessaire

necessaire à un mal si dangereulx, & quoy que Son Alteze desiroit extremement que ce different se peut accomoder au contentement de L. L. S. S. & de leur Subiects, qu'elle prefera volontiers à tous aultres Intrests. Elle vient cependant leur offrir tout ce peut dependre de son pouuoir, & leur promettre toute faveur & Assistence des forces de Sa Majesté, si par hazard ces Affaires passoient à de plus grandes extremités, estant prest à receuoir toutes les Propositions que L. L. S. S. aurent agreable de faire pour le benefice & liberté du Commerce, dans la seureté duquel les Subiects du Roy & de L. L. S. S. sont si interessez, Sa Majesté desirant de le fauoriser & advantager auec la mesme passion que ses Ennemis taschent par toute sorte de moyens & de pretextes de le troubler & destruire, comme tout le monde le cogneut par leur injuste façon d'agir depuis tant d'annees, au dommage irreparable des Subiects de L. L. S. S. Fait à la Haye le 7. Iuin 1657.

Signé GAMARA.

Dese en diergelijcke dinghen beswangherden de Francoisen weder met een geheel andere jalousije als die daer wy te vooren af gesprooken hebben: Eyntelijck na veele en ernstige debatten zijn alle onlusten bygelepd en verdraghen in sulcker voeghen en tijde/ als by dese achtervolgende stucken zijn te sien:

PVBLICATIE,

Van ter nederlegginghe der geresene Onlusten tusschen den Coningh van Vranckryck ter eenre, en de Staten Generael, ter andere zyde.

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, salut: Doen te weten, dat aengesien op den 20. Iuny lest-leden tusschen den Heere President du Thou, Grave van Meslay, &c. Ambassadeur van den Coningh van Vranckryck alhier residerende, ter eenre: Ende eenige Heeren Gedeputeerden uyt onse Vergaderinge ter andere syde, alle Differenten gheresen ter oorsake van de Executie der rigoureuse Ordonnantien ende Edicten van Vranckryck, tegens d'Ingezetenen ende Onderdanen van dese Vereenighde Nederlantsche Provincien ter See trafiquerende, ende van 't verovren der bewuste 2. Fransche Schepen die den Vice-Admirael de Ruyter den 28. February lestleden inde Middellantse Zee heeft genomen gehad, in der minne

ende

ende tot onderlingh contentement zyn opgeheven ende ter neder gheleght, volghens ende in conformité van 't Memoriael van den geml. Hr. Ambassad. de Thou, gedatheert den 16. der voorss. Maent, ende Ons Antwoordt den voorss. 20. Iuny daer op gevolght: Welcke beyde met het Tractaet van Marine tusschen den Coningh van Vranckryck en d'Hanse-Steden den 10. May in den Iare 1655. gemaeckt, breder in 't voorss. Memoriael geroert, mitsgaders de Missive van den hooghstgeml. Coningh, ghescbreven tot Sedan den 9. deses, gisteren by Ons ontfangen, houdende onder anderen speciale confirmatie op nieuws, van dat alle 'tghene den ged. Hr. Ambassad. de Thou Ons heeft versekert plaetse te moeten hebben, sinceerlyck zal worden geobserveert, daer voor Syne Majesteyt engageert syn Coninghlyck Woort, alle te samen hier naer volgende geinsereert.

Volght het voorsz. Memoriael van den welgemelten Heer Ambassadeur de Thou / van den 16 Junij 1657.

DEn ondergheschreven Ambassadeur van Vranckrijck, Hoewel hy kan ghelooven, dat hy met zijne drie laetste Propositien of Memorien, van den 25. Mey, den 2. en 10. van dese Maent, alle 't geene raeckende 't versoeck van weghen den Koningh zijnen Meester, omtrent de restitutie vande twee Oorlogh-schepen, met den aenkleef van dien, breedt genoegh heeft verklaert, ende de verdere intentien van zijne Majest: voor soo veel als sijne Ordres hebben konnen toelaten, doen verstaen. Niet te min om ten overvloedt te voldoen aen de scrupulen van haere Ho: Mo: op alle poincten daer in vervat, ende in verscheyden termen uytgedruckt, verklarende dat hy seeckere kennisse heeft van de intentie van den Koningh zijn Meester, ende belooft onder des selfs welbehaghen (dat also haest mijne Heeren de Staten Generael geresolveert sullen hebben, de schepen in questie, met den aenkleven van dien te restitueren, voor soo veel als van weghen hare Ho: Mo: kan gheschieden, ende de ordre daer toe vereyscht ende noodigh, sullen sijn geexpedieert ende gedepescheert) te doen ordonneren de generale ontslaginge van alle 't ghene in Vranckrijck ter deser occasie is beslaghen, gheduerigh te arbeyden op een Tractaet van vernieuwinghe van Alliancie, ende van de Marine, in't reguard van de Onderdanen ende Jnwoonderen van de vereenighde Nederlanden, te doen accorderen ende onderhouden het Tractaet 't welck by Zijne Majesteyt aen de Duytsche Hanze-steden is gegeven in date den tienden Mey 1655. om te dienē tot een interim, *gheduerende den tijdt van drie Maenden, ende daer nae, tot dat dies aengaende anders sal zijn gheconvenieert, te verleenen zijne protectie ende bescherminge, ende sijne Koninckljcke auctoriteyt t' interponeren, om aen de Onderdanen van hare Ho: Mog: te doen administreren eene prompte, goede ende volkomen Justitie, in de interesten die zy in Vranckrijck souden mogen hebben raeckende de prijsen ende andere saecken, ende in alle occasien haer te betuyghen Zijne Koninckljcke affectie, naer het exempel van de Koninghen sijne Voor-vaders loffelijcker memorie. Ghedaen in den Haghe den sestienden Junij 1657. Gheteyckent,* De Thou.

Volght de voorsz. Antwoorde van hare Ho: Mo: van den 20. der voorsz. Maent Junij 1657.

DE *Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, gheconsidereert hebbende de gereitereerde instantien van den Alder-Christelijckslen Koningh, by den Heer President* de Tou, *Grave van Meslay, &c. zijnen Ambassadeur, in des selfs Propositien ende Memorien van den 28. April, 25. Mey, ende den 2. 10. ende 16. van dese loopende Maendt, ghedaen, om te hebben restitutie van de twee Oorlogh-schepen van zijne Majesteyt, ghenaemt* la Regine *ende* le Chasseur, *met hare equipagie, Officieren ende Matroosen, die in hare handen ghebleven zijn, ende daer van haren Vice-Admirael den 28 Februarij lest-leden in de Middelantsche Zee sich meester heeft ghemaeckt, hebben wel willen verklaren, ghelijck hare Ho: Mo: verklaren by desen, dat hare intentie noyt en is gheweest eenighe Acte van hostiliteyt of injurie, aen den Koningh of aen de waerdigheydt van zijn Kroon te doen, veel minder in ghebreecken te blijven aen't defereren van de eer de welcke zijne Majesteyt toekomt, ende die haere Ho: Mo: aen de selve altijdt hebben ghegeven, wesende in teghendeel t'eenemael ghedisponeert om met een volkomen cordialiteyt met zijne Majesteyt t'onderhouden alle soorte van goede vrientschap, ende correspondentie, ende selfs die te vernieuwen, ende meer en meer te versterckpen door nieuwe Tractaten ende Alliancien. Waeromme de hoogh-ghemelte Heeren Staten haere ooghen slaende op de voordeelen van de oude vriendtschap, die van allen tijden is gheweest tusschen Vranckrijck ende desen Staet, gheresolveert hebben de restitutie van de boven-genoemde Schepen, met haer Geschut ende andere toebehooren te doen, ende tot dien eynde de Officiers die haer Ho: Mo: in hare macht hebben ghehad, ghestelt in handen van den wel-gemelten Heer Ambassadeur, gelijck oock een Copie van de ordres, addresserende aen den voornoemden haren Vice-Admirael, om de voorsz. Schepen, met hare equipagie ende toebehooren, dateliјck ende sonder uytstel in de naeste Haven van Vranckrijck weder te senden. Ende alsoo het bloote Schip ghenaemt* la Regine, *tegen haer Ho: Mo: intentie verkocht is, ende dat deselve jeghenwoordigh noch niet en weten, of men het wederom heeft konnen bekomen; Zoo belooven hare Ho: Mo: het selve aen zijne Majesteyt te restitueren binnen drie maenden naer date deses, of indien het nae alle neerstigheyt albereyts gedaen, ende noch te doen, niet en soude konnen gheschieden, daer vooren, het equivalent aen zijne Majesteyt te laten toe komen, waer over hier naer sal werden geconvenieert tusschen den meer-wel-gemelten Heer Ambassadeur, ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden: Welcke resolutie de meer-hoogh-ghemelde Heeren Staten geerne hebben*

willen communiceren aen den selven Heer Ambassadeur, Zijne E. versoeckende, die aen Zijne Majesteyt so promptelijck ende favorabelijck, als het doenlijck sal zijn deelachtigh te willen maecken, ten eynde hare Ho: Mo. metten aldereersten mogen erlanghen de effecten van Zijne Majesteyts goede meeninghe, vervat ende verklaert in alle de memorien hier boven gespecificeert, ende particulierlijck in de laetst-genoemde van date den 16 deser maent, die haere Ho: Mo: aen nemen, ende daer op haer vertrouwen. Ghedaen in den Haghe den twintighsten Junij 1657.

Tractaet op het stuck van de Marine, gemaeckt tusschen den Koningh van Vranckrijck ende Navarre, ende de Duytsche Hanze-steden, in den jaere 1655.

DEn Koningh willende te kennen gheven aen de Duytsche Hanze-Steden, dat hy tot haer heeft de selve affectie ende goede wille, de welcke de Coninghen zijne Voorsaeten haer hebben bewesen, ende dat hy begeert, met hun soodaenighe fincere Vriendtschap ende intelligentie te onderhouden, als die gheene die zy soo veele Iaren herwaeets geobserveert hebben, tot voordeel van de Onderdanen van zijne Majest: ende die van de voornoemde Steden, heeft seer aenghenaem gehouden de instante beden ende supplicatien, de welcke zyne Majesteyt van harent weghen zijn ghedaen, door de Heeren Penshorn ende Moller, Raden der Stede Hamborgh, hare Ambassadeurs aen dit Hof ghesonden, om haer te accorderen de confirmatie van de Privilegien, die haer toegheſtaen zijn gheweest, door de voornoemde Coningen zyne Predecesseurs, selfs mede om die te expliceren ende te vermeerderen, op dat hare Onderdanen in alle liberteyt hare Commercie soude konnen exerceren, met allen den ghenen die 't haer goet duncken soude, namentlijck met de Vyanden van desen Staet, sonder daer in belet te moghen worden, door de Capiteynen van zyne Oorlogh-schepen, ofte andere Oorloghs-Capiteynen, onder wat pretext 't selve soude moghen wesen. Ende om met de selve te examineren de conditien onder de welcke zy dese graetie souden ghenieten: heeft de selve ghecommitteert den Heere Grave van Brienne, Commandeur van zyne Orden, Raet ordinaris in alle zyne Raden, ende in zijn Hof van het Parlement van Parijs, ende eerste Secretaris van Staet, ende van zyne beveelen; den Heere d'Aligre, mede Raedt in zyne voornoemde Raeden, ende in zijn voorsz. Hof van 't Parlement, Directeur van zyne Finantien; ende den Heer Bignon, mede van zyne Raden, ende zynen Advocaet Generael in zijn voornoemde Hof van 't Parlement, de welcke naer veele ende verscheyden conferentien, ghehouden met de voornoemde Heeren Penshorn ende Moller, gesamentlijck uyt krachte van hare respective Pouvoirs, waer van de Copien hier achter zijn geinserreert, het naervolgende hebben geresolveert ende gearresteert.

1. DAt de Inwoonders van de Hanze-Steden in alle seeckerheyt sullen moghen varen ende trafiqueren/ so in Vranckrijck/ als in andere Rijcken/ Staten/ Landen ende Zeen/ Plaetsen/ Havenen/ Kusten/ Rivieren ende dependentien van dien/ om aldaer te gaen/ komen/ passeren ende repasse=

passeren/ so te Water als te Lande/ met hare Schepen ende Koopmanschappen/ sonder dat de Onderdanen van zijne Majesteyt / de welcke Schepen ten Oorlogh uytgherust ofte andersints souden moghen hebben / de selve sullen moghen beletten/ arresteren ofte aenhouden/ onder wat pretext het soude moghen wesen/ jae selfs al ginghen zy nae eenighe Steden/ Havenen ofte andere Plaetsen dependerende van de Vyanden van zijne Majesteyt/ ofte die het in't toekomende souden mogen zijn/ ten ware de selve gheladen waren met Koopmanschappen van Contrebande/ hier nae gedesigneert/ om gevoert te worden naer eenighe Landen ende Plaetsen van de Vyanden van de Kroon.

2. Welcke Koopmanschappen ende Contrebande werden verstaen te wesen/ Munitie van Oorloghe/ Vuyrwercken/ namentlijck/ Canon/ Musquetten/ Mortieren/ Bussen/ Petarden/ Granaden/ Saucisen/ Peck-kranssen/ Affuyten/ Forquetten/ Bandeliers/ Kruyt/ Lont/ Salpeter ende alle andere soorten van Wapenen/ als Piecken/ Deghens / Stormhoeden/ Casquetten/ Curassen/ Hellebaerden/ halve Piecken/ ende andere Wapenen dienende tot den Oorlogh/ als mede Paerden/ Tou-werck ende Zeyldoeck/ dewelcke nerghens toe dienen konnen als om Zeylen te maecken ; Niet te min sullen zy vermogen te voeren allerhande soorten van Koorn ende Granen/ ende andere Aerdt-ghewasch/ als Erweten/ Boonen/ ende andere Levens-middelen/ ten ware dat de Steden ende Plaetsen waer nae toe zy die sullen voeren / door zijne Majesteyt geattacqueert waren/ ende dat zy de selve vrywilligh daer na toe voerden/ sonder dat zy van de Vyanden van zijne Majesteyt daer toe ghedwongen wierden/ haer dienende door gewelt van der selver Schepen in hare Havenen ofte elders ghevonden/ in welcken ghevalle de Commandeurs van de Schepen van zijne Majesteyt/ de voornoemde Granē ende andere Waren/ tot onderhoudinghe van het leven dienende/ sullen moghen ophouden/ midts betalende de rechte waerde van dien/ volghens de estimatie die daer van ghemaeckt sal worden/ maer soo niet/ ende by faute van estimatie ende betalinge met ghereedt gelt/ sullen de Onderdanen van de voornoemde Hanze-Steden haer met hare Schepen ende Koopmanschappen vrijelijck mogen retireren/ ten ware de selve mochten zijn van de boven-ghespecificeerde soorte/ namentlijck van Contrebande. Zijne Majesteyt niet willende dat de Capiteynen van zijne Schepen/ eenige Schepen toebehoorende de Inwoonderen vande voornoemde Hanze-Steden/ sullen moghen arresteren/ als die gheene/ de welcke sullen bevonden worden met Waeren van Contrebanden gheladen te zijn/ die gheoordeelt sullen worden volgens de Ordonnantien van Francoys den eersten / in den Jaere 1554. ende van Hendrick de derde Anno 1584. Ende soo eenighe van de voorsz. Contrebande Waren bevonden werden inde Schepen der voorsz. Inghesetenen/ geladen by versamelingh in een/ ofte op verscheyde Plaetsen / de selve sullen puerlijck ende simpelijck gheconfisqueert worden ; sonder dat in't reguard van andere Waeren nochte het Schip sulcks sal moghen gheschieden/ ende die gheene die de selve gheladen sal hebben/ sal gehouden

den zijn in alle de onkosten/ schaeden ende interesten/ter dier oorsaecke door de Geinteresseerde in de Schepen gheleden/ ende dit voorvallende / sal daer van volgens de rigeur van het teghenwoordighe Artijckel / ende niet volghens de voornoemde Ordonnantien gheoordeelt werden / ende dit ghedaen zynde/ sal naer het uytghesproken oordeel/het Schip met de rest van zijne ladinge vrijelijck moghen vertrecken / ende tot dien eynde sullen de Officieren van de Admiraliteyt gheduerigh ghehouden zijn te procederen / tot het oordeel van de voornoemde Prijsen.

3. Ende of wel de selve Ordonnantien vande ghemelde Coninghen Francoys den eersten/ende Henrick de derde/ mede brenghen/dat/soo de Onderdanen van Zijne Majest: in tijdt van Oorlogh/ Prijsen in Zee mochten komen te maecken/ van eenighe Schepen/ toebehoorende aen de Ghealliëerden ende Vrienden van zijne hoogh-ghemelde Majesteyt/ in de welcke Goederen ende Koopmanschappen van de Vyanden mochten geladen zijn/ofte oock wel van vyantlijcke Schepen/in de welcke Goederen of Coopmanschappen mochten zijn van Vrienden/Geallieerden ofte Geconfedereerden/ ofte in de welcke de voornoemde Ghealliëerden ofte Vrienden participanten waren / dat alle het selve van goeden prijse verklaert sal worden / Soo is 't nochtans dat in't reguard van de Inwoonderen ende Onderdaenen van de voornoemde Hanze-Steden/ ende in consideratie van hare Privilegien : Zijne Majesteyt derogerende de selve Ordonnantien/ wil ende verstaet/dat de voornoemde Inwoonderen sullen bevrijdt zijn van de rigeur van de selve/gheduerende den tijt ende termijn van 15 Jaren/ in voeghen dat het kleedt van den Vyandt de Waren van den Vriendt niet en confisqueert/ende dat de Schepen haer toebehoorende vry zijn/ oock alle hare ladinge vry maeckē/ schoon datter Koopmanschap in was de Vyanden toebehoorende / ten ware daer inne eenighe van de Contrebande mochten ghevonden worden / ofte dat de Schippers van de voorsz. Schepen/ hare Papieren hier nae ghespecificeert/ in Zee hadden geworpen/ ofte hadden bevochten de Schepen van Zijne Majesteyt/de welcke van ghelijcken verstaet dat de Koopmanschappen in de Schepen van de Vyanden ghevonden / die men gherechtelijck sal bewijsen aen de Inwoonderen van de Hanze-Steden toe te hooren/ hun sullen worden gherestitueert.

4. Indien het ghebeurde dat yemant van de Franse Capiteynen een schip gheladen met de voorsz. Waren van Contrebande/ mochte komen te nemen/ Zoo en sullen de voorsz. Capiteynen geene Koffers/ Maten/Balen/Bougetten/ Tonnen/ ofte andere Kassen moghen openen ofte op-breecken/ nochte de selve vervoeren / verkoopen ende verwisselen / ofte andersints veralieneren/ voor dat de selve aen Landt zijn ghebracht / in de presentie van de Rechters van de Admiraliteyt / ende nae dat by de selve een Inventaris van de voorsz. Koopmanschappen in de voornoemde Schepen gevonden/gemaeckt sal zijn.

5. Van ghelijcken sal verboden zijn/ op de peenen verbat in de Ordonnantien/ ende de confiscatien van goederen/ aen alle Persoonen/Kooplyden ofte

anderen

anderen / te koopen / verwisselen / ter gifte te ontfanghen / ofte onder andere pretexten / hoe die selve zijn / nochte te versswijghen of verberghen / door haer of door anderen / directelijck of indirectelijck de Koopmanschappen ofte Goederen van Contrebande / in de selve Schepen ghevonden / ten zy de Prijsen door de Rechters van zijne Majesteyt voor goedt verklaerdt zijn / in welcken gevalle de Capiteynen van de Schepen / op de welcke de voornoemde Koopmanschappen sullen zijn ghenomen / de selve wederom sullen moghen in koopen / in dien zy begheeren voor den prijs van haere adjudicatie / ende sullen zy voor alle andere ghepreferreert worden.

6. Ende op datmen niet en moge twijffelen vande qualiteyt vande Koopmanschappen ende voornoemde Schepen ghcladen / sullen de Capiteynen en Schippers van de selve in Zee gevonden wordende / gehonden zijn te vertoonen aen de Capiteynen vande Oorlogh-schepen van Zijne Majest: een Paspoort oft Zee-brief / en een certeficatie oft Police van de ladinghe / by welck Paspoort sal blijcken dat het Schip toebehoort aen d' Inwoonders der ged. Hanze-steden / 't welck op haren Eed geattesteert sal worden door de Magistraet van de Plaets daer van daen 'tselve sal zijn / en gezeghelt met haer Zegel / en de selve certeficatie sal inhouden de ladinghe van 't Schip / de Plaets van waer 't uytvaert en na toe gaet / en geen contrebande waren daer in sijn.

7. En om te vermijden d'ongelegentheden die souden mogen gebeuren als de schepen van d'Onderdanen der gef. Hanze-steden sullen ontmoet worden van d'Oorlochschepen zijnes Majesteyts / en om wegh te nemen alle de pretexten van overlast die haer soude komen aenghedaen werden / sullen de selve na het strijcken van de Vlagge soo haest sy die van Vranckrijck verkent hebben / ofte daer van ghewaerschoudt sullen zijn door het teycken dat hun by de Fransen sal gegeven worden met een Canon-schoot sonder koghel / haer een Canon schoot van daer blijven ophouden / haer op 't Schip vertoonen / ende verwachten de Chaloupe die haer by 't Oorlochschip van sijne Majesteyt sal toegesonden worden / met 2. oft 3. mannen der gef. Oorlochschepen / boven de Equipage van de Chaloupe / die in de gef. Coopvaerdyschepen sullen gaen / aen de welcke de Capiteynen ende Schippers daer op wesende gehouden sullen sijn te vertoonen de gef. Passepoorten ofte Zee-brieven / mitsgaders de Certeficatien ofte Police van de ladinge / daer aen volkomen gelove sal gegeven worden / sonder dat (na dat de selve by haer gesien en daer door bevonden sal wesen datter gene Waren van Contrebande in en sijn) sylupden na ondersoeck in 't schip te doen / oft eenigh ander geschrift af vorderen / noch eenighe Koffers / Balen / Malen / Tonnen ofte andere Kassen van wat natuyre die souden mogen sijn / openen / de schepen ophouden / nochte eenighe soorten van rechten onder pretext van salaris / vacatie / oft presenten oft giften sullen vermogen te nemen. En om te beletten dat geduyrende 't visiteren der gef. Papieren geen gewelt aen d'Officiers der gef. Conings schepen die in de voorsz. Coopvaerdy schepen gedaen sullen sijn / gedaen en werde / sullen de Capiteynen

nen en ſchippers der voorſz. ſchepen in de geſ. Chaloupe doen over gaen 2 oft 3. van hare onderhebbende principaelſte Officiers/ om aldaer ſo lang te blijven tot dat de geſ. Viſitatie der Papieren gedaen ſal ſijn / en de geſ. Namen van zijn ged. Majeſteyt weder om in de voorn. Chaloupe zijn gekeert.

8. De Reders van ſijne Majeſteyts ſchepen/ ſullen conform des ſelfs Ordonnantien gehouden ſijn voor haer vertreck ſuffiſante borghe te ſtellen voor d'Admiraliteyts Rechters ter ſomme van 10000. Ponden / om te caveren voor de malverſatien die ſouden mogen werden begaen in hare courſſen ende contraventien in 't gunt hier boven is geconvenieert.

9. Dat d'Hanze-ſteden met hare Borgers/ Inwoonders en Landen ſullen genieten ſo vele 't ſtuck der Navigatie en Commercie by zee en lant treft/ alle en de ſelf de Rechten/ Vrijheden/ immuniteyten/ en Previlegen die geaccordeert ſijn oft ſullen worden aen de Staten der Vereenighde Nederlantſche Provincien/ en andre Natien die zijn oft weſen ſullen in Vrundſchap/ vrede/ en Correſpondentie met Vranckrijck: Edoch/ datter in gheenderley wijſe gederogueert en werde aen de Tractaten/ Accoorden en Previlegen vergund by de Coningen van Vranckrijck/ Voorſaten van zijne Majeſteyt/ die ſullen blijven in hare kracht en waerde/ en die ſijne Majeſteyt voor ſoo veel het noodigh ſoude moghen zijn/ vernieut en rateficeert.

10. Tot dien eynde ſo verſtaet zijne Majeſteyt dat alle d'andre Tractaten van Vrundſchap/ Alliantie en Confederatio gemaeckt tuſſchen de Coningẽ ſijne Majeſteyts Voorſaten en de ged. Hanze-ſteden / en ſelfs mede alle de Previlegen en Voordeelen aen haer geaccordeert/ namentlijck/ by de Coningen Lodowijck de 11. in 't jaer 1464. en 1483. Carel de 8. van 't jaer 1489. Francois de 1. van 't Jaer 1536. Hendrick de 2. van 't Jaer 1552. Hendrick de 4. van 't Jaer 1604. alhoewel die hier niet en zijn geſpecificeert/nochtans door het tegenwoordige Tractaet blijven gerateficeert en geconfirmeert/ als oft die van woordt tot woordt daer in waren geinſereert / om by hun 't effect ghenooten te werden. Gelijck oock des Conincks Onderdanen ſullen genieten de ſelve Previlegien in d'Hanze-ſteden / en ſo favorabel getracteert werden als d'Onderdanen van andre Coningen/ Princen en Staten/ met de ſelfde Liberteyt en Vrijheden die voor deſen zijn geaccordeert geweeſt.

11. Na dat dit tegenwoordighe Tractaet ten wederſijden ſal zijn gerateficeert/ ſal 'tſelfde in ſijn Majeſteyts Parlementen geregiſtreert/en in alle Havens en ſteden daer noodigh is/ gepubliceert worden / op dat 't ſelve niet gecontravenieert werde : En ſal ſoo wel aen de copyen als originelen gheloof werden ghegheven.

Indien in die tijt datmen af wacht 't uytwiſſelen der Rateficatien / ſijnde 2. maenden/ mocht gebeuren dat eenige ſchepen behoorende d'Inwoonders der ged. Hanze-ſteden door d'Uytreders van dit Coningrijck genomen wierden/ ſal daer over geoordeelt worden in conformiteyt van 't tegenwoordighe Tractaet.

In teyc-

In teycken der waerheyd hebben wy Commissarissen voorn. ende gedeputeerde Ambassadeurs uyt krachte van onse respective Volmachten, dese tegenwoordige met onse ghewoonelycke Signature onderteekent, ende daer op doen drucken 't Cachet van onse Wapenen. Gedaen tot Parijs den 10. May 1655. Was geteeckent De Lomenie, d'Aligre, Bignon, D. Pensʃhorn en Th: Moller.

Volgt den Brief van den Koning van Vranckrijck/ in dato den 9. Augusti 1657.

Seer waerde groote Vrienden, Gheallieerde ende Bondtghenooten, Wy hebben seer verwondert geweest, doen Sr. Gentillot, *(de welcke onse wel-beminde ende getrouwe Raedts-heer in onse Raden van State, ende van geheym, den Heer* de Thou, *Grave van Meslay, President in ons Hof van't Parlement van Parijs, ende onsen Ambassadeur by u, versocht had ons te komen vinden) ons te kennen ghegheven heeft, dat de ordren die wy voor desen hebben ghegheven, de welcke aen uwe Onderdaenen een volkomen vryheyt toelieten, om hare goederen ende effecten die aengehouden zijn gheweest, te ghenieten, ende daer van te moghen disponeren, noch niet en waeren ghe-executeert: Want hebbende de selve expresselijck ghegeven, hebben wy geloost dat die sonder uytstel souden zijn ge-executeert ghewe(e)st. Ende hoewel wy nu verseckert zijn, dat het selve in alle de Jurisdictien van onse Admiraliteyten van Vranckrijck is ghedaen, ende datmen de geintereſſeerde partijen geen salaris en heeft afgevordert, 't zy van acten van Justitie teghens haer ghepleeght, ofte tot haer faveur ghedaen, nochte voor Packhuys-huer, in welcke de partijen van hare goederen hebben ghestelt geweest, willende echter noch naerder daer van zijn geinformeert, ende maecken dat die gene die onse ordren sullen hebben teghen ghegaen, strenghelijck sullen werden ghestraft: Zoo hebben wy gewilt, dat den genoemden* Sr. Gentillot, *de ordren die wy addresseren aen den eersten President van het Parlement van Rouen selfs soude gaen brenghen, by de welcke hem wort ghelast dat hy by uwe Onderdanen, die in de selve Stadt zijn, soude gaen ondersoecken, of haer yets onbehoorlijcks is afghevordert, op dat hy 't selve niet alleen en doe restitueren, maer dat hy die Persoonen die niet ge-executeert hebben 't ghene haer gheboden was, doe aentasten ende ghevangen setten, ende de selve aldaer houde, soo langh dat wy anders sullen hebben gheordonneert. 't Welck wy doen om voor al de Wereldt te toonen, wat werck wy van uwe affectie maecken, ende de voldoeningh ende vernoegingh die wy hadden, doen wy uyt de Brieven van den ghenoemden Heer* de Thou, *ende uyt de Brieven by u aen ons gheschreven, verstonden, den goeden wille die by u is om de naeuwe correspondentie die tusschen ons ende u, de Konin-*

Koninghen onse Voorsaten ende uwe Republijck altoos is gheweest, soo 't moghelijck is te conserveren ende te vermeerderen. Ende wy hebben daer en boven met desen Brief u op nieuw willen confirmeren, dat de saecken de welcke u by den ghenoemden Heer de Thou *verseeckert zijn, plaets moeten hebben, sinceerlijck sullen werden geobserveert. Tot versekeringhe van welcke wy ons Koninghlijck Woordt verbinden. Ende alsoo ghy de ervarentheyt hebt, dat wy daer jeloers van zijn, ende dat wy altijt punctuelijck hebben geobserveert 't gunt u was belooft: Soo blijven wy by die meyningh, dat ghy niet alleen gheloof sult gheven aen desen Brief, ghelijck ghy voor desen hebt ghedaen aen de Rateficatien die wy hebben gedaen expedieren op de Tractaten die gearresteert zijn geweest tusschen onse Gedeputeerden en de uwe, maer selfs oock 'tgunt de voorß. Hr. de Thou u onsenthalven dese saken rakende, sal seggen.*

De jegenwoordighe tot gheen ander eynde dienende, bidden wy God dat hy u seer waerde groote Vrunden, Geallieerden en Bontghenooten wil houden in syn heylige en waerdige bewaringe. Geschreven tot Sedan den 9 Augusti 1657. U goede Vrunt en Bontgenoot,

Lager stont Getekent LOUIS.

De LOMENIE. 't Opschrift was,

Aen onse seer waerde, groote Vrunden, Geallieerde Bontgenooten de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden.

Alsoo zijn alle d'onlusten afgedaen/ d'Arresten ontslaghen/ mits yder in 't sijne d'onkosten compenserende/ en de Sententien en d'andere noch ongevonniste Roverijen/ soude men na behooren en recht executeren/ dat volgens de verklaringe van den Alderchristelijcsten Coningh * plaetse most hebben: Dit verschilde wijdt van des Coninghs eersten Brief/ daer men de Ruyter ghestraft wilde hebben ende noch meer/ etc. Doch is boven al in dese saecke uyttermaeten te lauderen de loffelijcke maintenue van hare Ho. Mog. aen dese hunne twee getrouwe Ministers/die van hare sijde in desen so deugdelijcke preuven van oprechtigheydt hebben bewesen/ dat Vranckrijck daer over verbaest stont: Engelandt de Staten groot ghelijck gaf/ en Spangien en 't Keyserrijck hoopten doen datte tijt geboren was dat Godt so een onrechtvaerdigen handel als dat van Vranckrijck

* Op dit segghen (devoir avoir lieu,) plaetse te moeten hebben, viel eenigh disput onder de Staten: Maer als den Fransen Ambassadeur Monsr. de Thou hier af volle versekering van sinceriteyt beloofden, bleef de Franse Rateficatie in amplissima forma.

rijck soude straffen / en dat selfs met die Republijck die haer eertijts soo groot hadde helpen maecken / ende als haere Erf-Vrient omarmt hadde: Van nu dese twee oude Vrienden aldus weder gereconsilieert zijnde / so verblijden hun de Cooplupden wiens goederen ghekluystert laghen: La Lande en Daignac van de welcke men niet goets profeteerde indien Vranckrijck geen satisfactie had ghedaen / en die geseyt worden dat d'een schreyden als men hem t'Amsterdam binnen bracht / sprongen nu cabriolen / en also oock hunne 2. Schepen gerestitueert souden worden / togen sy terstont na Vranckrijck: De Bontgenooten als Denemarcken / Sweden en Engelant verklaerden oock daer over verblijt te zijn / maer Spangien in hare hoop bedroghen / bevont dattet oude Hollantse spreeck-woort al vrij seecker gaet: Goede Vrunden moghen kyven, maer Vrunden moeten Vrunden blyven.

Den Holl. Vice-Admirael de Ruyter weder van Salee gekeerdt zijnde tot Cadix / schreef op zijn wedervaren aen hare Ho. Mo. dese Brief:

Edele Mogende Heeren,

ZEdert mynen laetsten van Cadix den 12. April, so syn wy op dato buyten de Purkus geseylt, en mosten door contrary wint ten ancker komen en tot den 13. blyven legghen: Wanneer wy 's morgens met de Voor-Ebbe onder zeyl gingen, en geraeckten dien dach met seylen en drijven in Zee: 's Avonts kregen wy de wint N. w. wy seylden s. s. w aen: Den 14. sagen wy 3. Zeylen daer wy jacht op maeckten en namiddachs by quamen, waren 3. Engelsen komende van Genua, die den 13. by den Command. de Wilt, Cap. van der Saen en de Franse Prijs waren gheweest, vertrouwende datte selve dien dach wel tot Cadix souden arriveren, dat Godt geve. Den 15. 's morgens waren wy by Out Mammoron, en 's Avonts voor Mammoron. Den 16. namiddachs quamen wy voor Zalé ten ancker, daer wy vonden een Enghels Handelaer van London, met een groote Fluyt van Zalé, toe behoorende zyn Excell. Sid Abdala: Den Capiteyn bracht zyn Paspoort geteyckent van den Consul de Vries, aen Boort, dito Fluyt was geladen met Tarruw en ander stuck-goedt, en gemonteert met 28. stucken: Het was hooghe Baer, soo dat gheen Barck uyt konden komen tot den 18. dito, doen was de Baer redelyck: Daer deden twee Barcken haer best om uyt te komen, doch was noch te vergeefs, en mosten met perickel weder te rugge keeren: Tegens den avont quam een van den selven buyten aen ons Boort, hadden maer 6. Riemen, de rest was in de Baer aen stucken geslaghen, soo dat sy met perycul aen Boort quamen, ende brochten een Brieff mede van den Consul de Vries, met de Vernieude * Articulen van Vrede, daer van de Copy hier nevens is gaende. Den 19. 's mor-

* Waer by de Nederlanders liber en vry op die Barbarise Cust mogen handelen: Siet hier af de voorige Articulen op ons 2. Deel Folio 25.

19. 's morgens goede Baer doen quam een Gecommitteerden van de Stadt aen boort om ons veel geluck te wenschen mette gemaeckte Vrede-Articulen, ende bracht voor my mede twee Ossen, en voor yder Capiteyn een Os en een Schaep: Het was een Schelvis uytgeschoten om een Cabelliau te vangen: Namiddach is d'Heer Consul de Vries aen boort gekomen, die my van alles mondelingh berichte, en is dien Nacht tot den 20. aen boort gebleven: En hebben te samen een schriftelyck Versoeck aen syn Excell. gedaen om seker recht van een Zeeus handelaer te hebben, die Anno 1652. tot Zalé is aengehouden, door eenighe differenten en questien die de Steden Out en Nieu Zalé teghens den and'ren hadden, dat den Consul wegens hare Ho. Mo. ernstelyck is aengeschreven syn best te doen dat d'Evghenaers aen haer recht mochten geholpen worden, als mede 't Schip van Zeelant in 't voorleden Iaer 1656. by die van Zalé ghenomen, daer myn mede gegeven Instructie van is meldende, hebbe derhalven aen Zyn Excell. Sid Abdala seer ernstigh versocht om in 't korte dese boven gemelte geinteresseerden behoorlyck recht te doen genieten: En hebbe soo afscheydt van den Heer Consul genomen, gaende met Sonne onderganck t'seyl met een N. windt, mosten W. N. W. seylen. Den 21. 's morgens wenden wy O. N. O. over, 's Avondts wenden wy van Mammoren. Den 22. de wint noch N. Den 23. dito 's avonts de wint noch Noordelyck: Wy wenden 't Zee van omtrent Out Mammoron, en hieldent soo al kruyssende de wint N. Den 27. 'smorgens quamen wy voor Arçilla te lant, daer wy in teghendeel gissinghe hadden ghemaeckt om boven Caep Trafalger aen de Spaensche Kust te komen, de oorsaeck is om dat de stroomen seer hardt om de Zuyd vallen. Den 29. dito 's morghens quamen wy boven de gemelte Caep Trafalger, en laveerden soo langst 't Landt tot dat 's Avonts met Sonnen onderganck Cadix in 't gesicht N. O. van ons hadden. Den 30. 's morghens vroech waren wy voor Cadix. doch de windt N. O. synde, mosten met d'Ebb teghens stroom laveren: Na de middach quamen wy in de Bay van Cadix, en seylden eenslaegh achter 't Punctael, daer wy vonden den Commandeur de Wildt, de Capiteynen van Sanen en Schatter mette Franse Prijs de Iager: Den Command. de Wildt had syn Fockmast al in en zijn Boeghspriet lach klaer, waren mede al schoon ghemaeckt: Eñ sal de selve metten eersten in Zee seynden als die klaer sullen vallen: Wy sullen mede alle devoir doen om op 't spoedighste schoon en klaer te maken, eñ sal niet nalaten hare Ed. Mo. van tijt tot tijt te adviseren: Ick hebbe hare Ed. Mo. van den 12. April gesz. noopende Monsr. de la Lande, dat ick de selve mette Command. Frans Mangelaer soude over-seynden ter judicature van hare Ed. Mo. de welcke na gedane Voyage na Zalé alhier noch hebbe vinden leggen, als mede de Franse Prijs, zederd myn vertreck na Zalé alhier gearriveert, de welcke bevinde geheel en t'eenemael onbequaem te syn om met het Zeeuws Convoy te konnen over gaen, hebbe derhalven mette gem: Krijchsraet besloten de selve Prijs tegens de aenkomste van den Command. of Capit. Hoeckboot soodanigh te voorsien, als dat na vermoeden bequamelick Zee kan bouwen, om als dan onder beschermingh van den gem. Hoeckboot mede na 't Vaderlant te seylen: Eñ hebben vorder mette gem. Krijchsraet goet gevonden den and'ren Capiteyn Monsr. Daignac van de Prys de Iager, en syn Lieut. Bernard de Ceur, nevens de Lute. laest gewesen ordinaris van Monsr. de la Lande, hare Ed. Mo. met Capi. Leyn Picke van Seelant daer nevens over te seynden, om nevens den voorñ. Monsr. de la Lande door hare Ed. M. ter Examen gestelt te werden, gelyck de nevensgaende Brief met den Command. Mangelaer aen hare Ed. Mo. breder is meldende, daer de gem. Monsr. de la Lande by is continuerende, te weten, om met den Commandeur nevens syn Dienaer over te gaen. In 's Lants-Schip Amsterdam, in de Bay van Cadix den lesten April 1657. Getekent

MICHIEL ADRIAENSEN de RUYTER.

Maer alsmen den 16. Augusti tot Rouaen al d'Arresten af dede/ quam terstont een contra-ordre van Duc de Vendosme (Admirael van Vranckrijck) om dat ken Vice-Admirael de Ruyter op nieus had gejaeght 6. Franse Roovers van Toulon / daer onder 't Schip Apollo/ dat veel roberije en quaet den Hollanders had aengedaen / toe-behoorende den Chevalier Paul: Dese Franse schepen hielt hy te Porto spechie in 't gebiedt van Genua soo nauw beset / datter niemant uyt noch in mocht/ selfs weygerden hy sommige Barckjes te laten passeeren die met Vivres van Toulon quamen om dese Franse schepen te spijsen: Doch als den Brief van hare Ho. Mo. tot den Vice-Admir. de Ruyter was gekomen/ dat alle onlusten met Vranckrijck waren afgedaen/ liet hy dese Franse schepen varen/ quam selfs te Toulon/ daer hy 't Canon van 't genomen Frans schip de Jagher bracht / en van daer na Cadix seylende / herstelde van daer de 2. opgemelte schepen volgens 't bedongen Accoort.

Op die tijt vond Capit: Brakel oock 2. Franse Roovers omtrent Monte Christ/ die met sy hem vernamen/ alles by-setten watse hadden om t'ontloopen/ doch verviel een Barcke met 20. koppen in dito Brakels handen/ waer uyt hy verstont datter noch 3. andre Rovers onder Sicilien lagen. Toen overweldigden den Ridder Paul 't schip de Roo Haes Adriaen Aertsz. van Rotterdam / komende van Bicherp by Alexandrijen na Livorno/ hy sloegh 22. uren lang/ en Paul had alreede 22. dooden en 40. gequetsten / en indien den Hollander beter waer bemant geweest / Paul en soud hem niet na Toulon gesleept hebben gelijck hy nu wel dede.

Na dat nu den 6. Maert tusschen Engelant en Vranckrijk was voltrocken en geslooten Een Tractaet offensive en deffensive, voor den tydt van drie Jaeren, Dede sijne Majesteyt alle d'Ambassadeurs en publijcke Ministers van uytheemse Potentaten te Parijs bekendt maken/ Dat hy den Engelsen Gesant Lockardt ontfangen ende erkennen soude voor een Conincklycken Ambassadeur, ende den selven in dier qualiteyt zoude tracteren. Gelijck dito Lockard daer om na St. Denijs was gereden/ en aldaer een schoone Levrije en een gevolgh van 80. Persoonen toe-gestelt hebbende / van daer door den Marschalck d'Estampes en Graef de Brulon tot in Parijs seer triumfantelijck

is ontfangen: Daer na hebben den Coningh en speciael den Cardinael Masarini dito Lockard soo ongemeen onthaelt / begroet / en gefesteert / dat selfs de Francoisen / daer onder Princen en Geestelycken dapper jelours wierden.

Daer en tegens verbont sich den Hertogh van Mantua gheheel voor Spangen/ op conditie/ Dat hy aen den Cathol. Koninck met toestaen des Keysers de Stadt Cazal en alle andere plaetsen in 't Montferrat by hem beseten, nevens de Titulen soude over leveren: Waer teghens weder om ged. Coninck aen hem met admissie des Keysers soude over leveren, de Stadt van Cremona, het Cremenois, en alle steden, en gerechtigheden daer toe behoorende, mede 't Prinsdom van Tarente, een ghedeelte van Napels, en 60000 guld. inkomen van 't zelve Prinsdom, 'tgunt hy sonde recognitie van Spangien als Souverain soude besitten, van den stoel van Roomen, en boven dien noch 30000. gulden 's Jaers, idem noch soo veele innekomens als de goederen van den Hertoge van Nevers in Vranckryck waren opdiepende, en dat soo in baren gelde als andere Goederen, &c.

Den Paus woelde in dese tijt onghemeen met veele Staten: De Francoisen stonden hem teghen mits d'Onroomse procedupren van den Card. Masarini / en 't uytstooten van den Card. de Rets: En om dat Portugael met die Croon heulden / soo en wilde hy die Coningh oock niet erkennen: Selfs Spangien vernoechden hem niet / also die Koningh den Paus met 't innehouden der geestelijcke inkomens meynden te dwingen: Voorwaer miserable getuyghen van den Catholijcken en Alderchristelijckste Coningen des Weerelts: 't Bedroef de den Paus oock niet weynigh / dat Pater Oliva Prediker vant Apostolise Palleys een brief aen hem had gesonden / verbatende/ Dat het Ampt van den Apostolise stoel naer de meyninghe ende insettingen der Apostelen niet en wierde waer ghenomen, nochte oock by de mindere Dienaers van den Stoel. Boven dien was by de Docters van de Sorbonne / de Jansenijsten en meest alle de Geestelijckheydt van Vranckrijck een Boeck uyt gegeven / daer in sy vast stelden ende verklaerden/ Dat de Pausen geen macht noch auctoriteyt hadden om een ¶ Artyckel in 't Christen Geloof by te voeghen, gelyck Paus Innocentius nu onlanghs hadde gedaen, &c.

Spangien verheughden sich in dese tijt meer als yemand / dewijl aen

¶ Siet op ons 6. Deel Folio 119.

aen de Canarise Eylanden op den 13. Meert arriveerden de Silver Vloot/ weerdigh omtrent de 48. Millioenen guldens: 't Zilver is terstont te lande geset/ en sommige and're kostelijckheyt/ maer by de 190000. Huyden/ veel Couchenille/ indigo en Taback bleven scheep. Doch als den Engelsen Admir. Blaeck die voor Cadix op dese buyt den gantsen Somer gewacht had/ verstont dat hem alsoo den selven ontlept was/ verliet hy de Spaense Kust/ en na Canarien seylende/ bestormt daer in de Haven St. Cruz op den 19. April de ged. spaense schepen/ die hun neffens sommige opgeworpen Bateryen te Lande ordentelijck genoech defendeerden/ maer 't ongeluck trefte de Vice-Admirael der Spaignaerden dat 't vuyr hem met een gruwelijcken slagh dede op vliegen/ waer door dertien soo Gallioenen als Schepen in brant gheraeckten/ waer om de Spanjaerden hunne overige schepen om die te behouden/ teghen het Landt deden sincken/ ende al de t' scheep ghebleven goederen verbrandt oft bedorven zijn/ en oock veel volcks dootgeschooten: 't Engels Fregat de Spreker was tot sinckens toe doornagelt/ en most Blaecks Vloot door de kalmte die onder dit Eylant altoos is/ vier dagen tegens zijn danck tegens de stroom aen kabbelen/ waer na sy soo gruwelijcken langhduyrighen Tempeest kregen/ datse alle meynden te versincken: Den Protector vereerden Adm. Blaeck voor dese Acte met 5000. gulden/ alhoewel geen Prijsen verovert noch yemand van de zijne aen ges. Eylant hadde durven lande: De spaense hebben naderhant al hun silver dat sy aldaer in de stadt Arragon hadden gesalveert/ by articulen naer Spaignen over gevoert/ onderwijl hare Vyanden in Portugael in geloopen/ blijde waren datse die Havenen hadden konnen krijghen om hun te calefateren.

Engelant ruymelde langs soo meer in de golven van ongestadigheyd: Den Protector wien 't geluck noch volghde/ wiert in April door 't Parlement niet simpelijck opgeoffert de Conincklijcke weerdigheyt/ maer selfs ghebeden dat hy die Titul soude believen aen te nemen over geheel Engel/ Schot en Yrlant: Toen scheen hy den alderhooghsten trap van staet te sullen bekleeden/ en de resterende Koningen van Europa te leeren dat oock alsoo sy door veranderingh/ daer d'allergeringste dinghen in bestaen/ souden konnen groot werden:

den: Maer de wijl over dese aenbiedinghen den Protector d'eene dagh aen d'ander tot uptstel nam/om sich over dese gewichtigheden te bedencken/ soo scheen hy van d'een zyde als bestreden van regeerlust/ te considereren oft hem dien Tytel diende: Van d'ander zyde/ wetende dat niet den tytel maer d'effecten/ die hy alreede genoot/ de begeerte van een Verstandigh Politicus behoorden te voldoen / soo beooghden hy niet goedts upt 't aen nemen van de Koninckljcke weerdicheyt/ ja hy schrickte van die naem / wel wetende / dat hy alle de weerelt met 't accepteren van de selve / oorsaeck soude gheven om met reden te seggen/ Dat den Protector nu genoegh betoonde dat al syne practycken gegrontvest waren niet om Engelant, maer om syn selfs te beneficeren: Niet om de Vrijheyd, en Eenhoofdige Regeeringh te dempen, daer toe men Carel Stuart de 1. wegh geruckt had, maer om onder sulcken schyn selfs de Croon, Scepter en de macht sich aen te matighen, &c. Dat dit eerst een voet soude gheven om Vyanden te maken/en die nevens de Stuarts geleghentheyt te geven om aen hem met reden te statueren 'tgeen voortyts die opgeworpen Leger-rechters aen hun wettighen Koningh hadden gedaen. Daer op dan syn Hoogheyt den 17. April 't voorss. Parlement in 't Banckets-huys hebbende doen komen/ in dusdaniger voegen tot haerluyden gesproken heeft: Dat niemand het Versoeck en Advis des Parlements hoogher konde achten als hy: Aensiende de zaken daer in begrepen voor gewichtigh , en voor de principaelste poincten die by de Natien konden werden overdocht, en dat hy deswegen een hooghe estime en reverente opinie had van hun Advisen, en van hun Versoeck, doch verklaerden sonder complimenten met oprechter herten, dat hy oordeelden, dat soo wel hy als 't Parlement nu meer als oyt rëel behoorden te wesen, en datse in dese zaecke een last wilden legghen op een Man die niet onkundigh en was van syn eyghen infirmiteyten en onbequamigheyt, dat hy hun Advis daer tegens wel most overwegen, bemerckende dat het een groote reflexie op de Conscientie had, dat hy daer om God had ghebeden om te moghen weten wat hy in soodanighen tijdt, occasie en beproevinghe als dese na schuldighe plicht soude moeten doen: Dat, indien hy in syn gemoet overtuycht synde, echter door wangeloof het mochte aen nemen, dat hy den onprofitabilsten Dienaer soude wesen die immer eenich Volck hadde ghehad: Versochte desweghen raedt, bereyd zijnde reden te

gheven

gheven van zijne insichten, bekennende, dat weghens de vrijheyd beyde in 't geestelyck en civil, de grootste voorsieninge was gedaen die oyt bedocht was: Dat hy oock de liberteyt versocht om syn eyghen twijffelinghen en bekommernissen te moghen voorstellen, alhoewel de weereldt moghelijck heeft geoordeelt dat men in sodanighe geleghentheyd geene bekommernis behoorden te maken: Dat behalvens het Articul berakende den Naem en Titul, noch andere considerabile poincten in 't gepresenteerde Instrument waren, daer men nader openinghe van dienden te doen, &c. **Maer als men zijn Hoogheyt sommighe daghen daer aen op alles meynden te voldoen/ en datter niet alleen door geheel Engelant maer over gans Europa wierde verwacht dat men den Protector soude kroonen/ en voor af de geruchten heen liepen/ dat de Nieuwe Croon/ den Scepter en 't Kleedt te London al verveerdight waren/ soo aessemde den Protector eyntelijck tot groote verwonderingh van de geheele weerelt/ dese onverwachte woorden tot 't Parlement /** Dat hy de Regeeringhe van Engelandt onder den Titul van Coningh niet en konde aen nemen. **'t Welck self als een orakel in d'ooren des Parlements klonck/ het verbaesde alle regeer-suchtige/ en 't mishaechde zijne Vijanden/ maer 't verschrickte die die hem van den Throon sochten af te schoppen/ daer onder de swermgeesten der vijfde Monarchie / een Volck die pretenderen door 't sweert het 1000. jarige Rijcke Christi te willen oprechten/ van welcke soorte Gen. Major Harrison/ Rogers/ en andere de Opperhoofden waren: Een groot getal van dese op dē 19. April in seker Huys in de Fleetstraet vergaedert/ wierden ghevangen na den Tour gebrocht / waren meest Ambachtsluyden met Vierroers en Rapieren voorsien/ sprekende met een groote animositeyt op ende jegens de teghenwoordighe Regeeringe/ waer van een onder hun Willem Medley / een bitter libel den Standert genoemt had doen druckē/ en oock de Banier die God aen syn arm verstroyt volck had gegeven: Waer in sy yder tot hun opinie nooden/ om soo te samen met 't Swaert in de vuyst na de openbaringhe die sy seyden te hebben/ hun oordeelen te geven / soo over de Machten / Wetten/ Gouvernementen/ usancien der Magistrature/ Rechters/ en Previlegen: Noemende alle Aertsche Machten (behalvens de hare) Babylon/ en 'tgroote Beest/ etc.**

Als

Als nu dese gepretendeerde Christi-yveraers wierden ondersocht/ bevont men/ datse gereet waren gheweest om dien Nacht een Myl van Londen by Wytechappel te vergaderen/ om soo voorts na Essex en andere Provincien te ryden/ ende daer met die van hare opinie sich te vervoeghen / en geheel Engelandt in oproer te stellen/ onder dit voorgeven/ Dat zy wilden de Oppermacht in Iesus Christus herstellen door oprechtingh van een Raedt, welcke by hun gekooren, souden weghens Iesus Christus representeren 't Corpus der Heylighen, en dat het nu dien dagh was, en desweghen zy nu alle sich in desen als Prinçen onder Iesus Christus mosten quijten, en gouverneren volghens haer Licht,&c. Begeerdē oock geen vast-gestelde Predikers onder hun/ maer yder stont vry volghens zijne opinieuse drifsten te spreken: Soeckende soo een eynde van Policye/ ordre en Regeeringh; Veele Pack-manden vol Wapenen zyn in dit Huys gevonden/en hun Nieuwe Standert/ waer in geschildert stont een Roode leggende Leeuw/ met een reden ghenomen uyt Genesis 49. Wie zal hem doen op staen? 't Welcke sy seyden het geslachte van Juda beteyckende: Korts hier na is Gen. Major Harrison/ de Vice-Admirael Lauwson/ Colonel Rich/ ende Major Danvers versekert/ dewyl alles op den Protector was aen ghelept/ maer hier teghens wierde zyn Hoogheyts Secretaris gunstelijck bedanckt/om dat hy dese Oproerige Geesten tydelijck hadde ontdeckt.

Theodos. Arma ne capias dum pacem habere potes.

Men heeft omtrent dese tydt in Schotlant ghesien een out Man Jan Macklain van Lesburp upt Northumberlant geboortigh / en nu woonende 8 oft 10. mylen van Nieukasteel/ out 116. Jaren / die met vele getuyghen konde verklaren / hoe hy zedert 40. Jaren herwaerts niet sonder Bril heeft konnen lesen: Ende nu is desen stock ouden Man syn gesicht weder om alsoo verjonght/ dat hy lichtelyck den kleynsten Druck leest sonder Bril: Zyne Tanden had hy meest al verlooren/ in der selver stede heeft hy weder om Nieuwe ghekreghen: Zyn hayren was hy geheel quyt / de selve heeft hy ghelyck 't hayr der Jonge Kinderen weder om gekreghen: Hy is oock lange tydt teeder en swack geweest/ doch weder vernieut synde in krachten/ studeert en predickt weder alle Sondagen / tot verwonderingh van die hem kennen.

De Vlaemse Rovers deden aen Engelant in dese tijt meer schade dan sy opt ghedaen hadden/ onder Wicht vermeesterden sy een Fregat met 36 st. en op diverse plaetsen noch 9. and're. Dit nochtans en voldede de ongeluckighe Inghesetenen van Vlaenderen en Brabant niet/ die al omme grooten overlast der soldaten leden: In Gulicker Landt wierden door 31. Franse Ruyters hunne Karren ende goederen gespolieert/daer oock 2. Spaensche Werbers die met vele Contanten na Ceulen reden / by ghekreghen wierden. Tot Lier in Brabandt onderstonden 6. Ruyters een der voornaemste Winckels op de Marckt te spolieren / d' eerste Ruyter quam onder schijn om wat te koopen/ waer op d'andre vijf oock terstont volgden / sy sloten 't Huys toe/ bindende de Man en Vrou vast / en begosten te plonderen / doch de Meyt en een van de Kinderen achter door den Thuyn op straet komende/ riepen a l'arme / daer de Burgery terstont op in 't Geweer quam/ en alle straten besette: Hier op quam terstont een Yrs Colonel voort uyt de Herberghe de Valck op de Marckt/desen wiert van een Burgher door sijn Capoot geschooten / vliegende den Kogel voorts door de Duym van de Waerdin inde Valck die in haer Deur stont/ de soldaten mosten retireren/ en de 6. Ruyters heeft mē aen een Galge opgeknoopt. Tot Diest besette 't guarnisoen oock de Marckt/ en meynden de Stadt te plonderen / doch wierden door de Burgers 16. soldaten doot geschooten. Te Turnhout en elders is oock veel spoocks geweest/ sonder dat eenige effecten van redres by den gemeyne man stonden te verhoopen.

Euripid. *Nullus plane sine vitia aut calamitate vivit.*

In April gaven de Staten van Hollant een Placcaet uyt tegens de Duellen. De Bewinthebbers der Oostindise Compagnie sijn omtrent die tijt door Brieven uyt Gameron adij 21. Novemb. 1656. versekert/ dat de Nederlanders onder den Generael Gerard Hulst de stercke stadt Colombo op 't Eylant Ceylon hadden vermeestert/ op den 12. May 1656. met Accoordt / waer van d'Articulen al een post te vooren na Nederlant afgesonden/ dan noyt te recht gekomen sijn: (mogelijck by Vijanden opgehouden) Men had tot Gameron over dese Victorije vreuchdevieren aengheesteken/ en 't Canon gelost/

op datte Persianen/ Engelsen/ en Portugijsen hier af kennis mochten hebben: Den Koningh van Ceylon (soo goeden Bedrieger als den slimsten Portugijs) was achter 't Geberghte gheweken/ onder schijn van te willen Accorderen: Doch hadde de Nederlanders oock dit ongeluck/ dat den Heer Ger. Hulst in 't begin des Beleghs in d'Aprochien in zijn been gequetst wordende/quam te sterven: men estimeerde dat de rechte liefhebbers der Oost-indise Compagnie gewichtighe redenen hadden over dien Helts doot hun te bedroeven.

(N. b.) *Voor op Folio* 44. *is geseyt dat Keyser Ferdinandus den* 2. *deser is over leden, moet verstaen werden 'tzelve den* 2. *Aprillis te zijn.*

May 1657.

DE lieffelijcke Maent May begost naulijcx / of de meeste Princen in Europa begosten hun ten oorlogh te verveerdigen/ midts de Lucht en d'Aerde hier toe gheleghentheyt contribueerden: Niet om tegens d'Algemeynen Vijand oft tot verweeringe zijns Rijcks/ oft in een opghedronghen Oorloch te strijden en hun te verweeren / maer/ indien het niet en was upt jalousije / wrevel / en onrecht/ het was altoos ten minsten om over anderen te heerschen ende den geweldighen Semper Augustus te speelen: In plaetse van de swackste tegens alle gewelt en ongelijck te helpen: Dit leste plach wel eer het Schildt en de Levrije der Christen Prinsen te zijn: Doch besiet nu de Weereldt en hare maximen / by aldien sy u Leser niet en verwondert/ soo sal sy 't ten minsten d'Ongelovige Barbaren doen/ die reden hebben van ons te seggen: Dat wy maer syn genoemde Christenen, die ons eygen geloof niet gelooven: *Sijnde de Liefde tot Godt en zijn even naesten 'thooghste Gebodt.* Wy hier en tegens vervolghen, bederven, en vermoorden elckander in 't tegendeel, &c. De Croon Poolen alleen op haer gerechtigh oochwit staende/ hielden tot Czenstochow ten beste van 't algemeyn een Rijcks dagh / de Poolse Senatoren die aldaer verscheenen/ waren dese:

1 Den Oversten Cancelier,
2 Den Onder-Cancelier,
3 Den Littause Onder-Cancelier,
4 Den Crakowse Woywode,

5 Den

5 Den Woywode Lubelſzky,
6 Des Kroons Marſchalck,
7 Den Woywode Plotzky,
8 Des Kroons Onder-Thezaurier, die aen den Keyſer is geſonden,
9 Den Kujawiſchen Biſſchop,
10 Den Woywode Swacki,
11 Den Heer Micoznik Koronnus,
12 Den Caſteleyn Wonitzky,
13 Den Caſteleyn Knowsky,
14 Den Erts-biſſchop van Gnieſen,
15 Den Biſſchop van Poſen,
16 Den Biſſchop Milezky,
17 Den Littauſe Referendarius.

't Begin en eynde deſer Vergaderinghe liep na wenſchen uyt/ de wyl ſy eendrachtigh beſlooten de Croon getrou te blyven en 't Ryck teghens alle Vyanden te beſchermen (voorwaer twee de allerheylſaemſte Reſolutien om naeſt Godt alle bederf van zyn Prins / Vaderlant en eyghen ſelfs af te weeren) en dat geen by te brenghen dat ten gemeynen nut mochte dienen : Lubomirſzky des Kroons Marſchalck wierde vereert met de kleyne Bullave : Aen Carnetzky is het Ruſſiſe Waywoodſchap gegeven / niet alleen om dat hy als een Voorvechter der Poolen tot noch toe ſoo geluckigh als vroom had geſtreden/ maer oock/ om dat hy noch voortaen ſyn debuoiren ſoude doen den Coningh en 't Ryck voor de roofgierighe Vyanden te beſchermen : Dieſ wegen wiert hier goet ghevonden dat Carnetzky en de Poſpolite Ruſſine na de Wyſel met hun Legers ſouden optrecken om de vereeniginge der Sweden met Ragotzky te beletten : Lubomirſzky ſoude recht op Ragotzky aentrecken om hem ſlag te leverẽ : En den Heer Potocki ſoude ſich mette Tartaren voegen/om 't Leger van Ragotſky in den rugge te beſpringhen. Op die tyt heeft oock den Coning van Poolen met zyne Senatoren (alhoewel altoos ſeer yvrich den Roomſen ſtoel geneghen) ſich wyſſelyck bedacht / Dattet Godt de Heere alleen toe quam en gene Menſchen om over de conſcientie zijnes even naeſten te gouverneren : Dat oock alle Menſchen nergens min dan in hun gemoet wilden ghedwonghen weſen, als ſynde een ingeſchapen eyghenſchap die ſy alle met malkander ghemeen hadden : Dat alleen dat poinct van Conſcientie-dwangh ghenoegh was om d'aldergheluckighſte Rycken ongheluckigh te maken, 't welck gebleken had aen 't gheweldighe Ryck van Keyſer Carolus Quintus, die alſo hy de bitterſte Papen (behoudens de vredelievende hunne eer) Placcaten inwillichden, die de Luterſen,

Calvinise en Mennisten te vier en te swaert vervolghdèn, hy daer door syn Ryck in onrust van een gescheurt had: Dat Spaignen daer door niet alleen de Geunieerde Provinçien van Nederlandt hadde verlooren, maer dat sich die Croon noch in peryckel stelden van sich selfs te verliesen, door 't maintineren der Inquisitie in alle syn Domeynen: Ende dat in 't teghendeel het Franse Ryck door de vrijheyd der conscientien was gezeghent: Nederlant was groot geworden, ende had om dat poinct alleen dus langh met zeghen ghestreden: Den Protector sich daer door formidabel maeckende, had de ghemoederen van yder man tot sich ghetrocken, en gedaen 't gheene hy begeerden, &c. **Diesweghen heeft men geresolveert de Vryheyt van Relige in Poolen en Littauwen te doen af-kundigen / waer van de Copye des Universaels is gelyck hier onder volght:**

VINCENTIVS CORVINVS GONSIEWSKI, Opperschatmeester des Groot-Hertoghdoms Littauwen, Wielisische en Punischer Velt-hooftman, Staroste, en Administrator des Olitisen Gebiedts, Doen ick allen in 't ghemeyn en yder in 't byzonder, nevens myne willighe dienst aenbiedinge, weten, dat het Sijne Coningl. Majesteyt myns ghenadighen Heers Wille en bevelen zy, dat de Verschillende in de Relige sullen moghen hunne Vrijheden en Previlegen der Kercken die hun opgeslooten en afghenomen syn, genieten, en die openen ende gebruycken, sullende daer uyt voor zyne Coningl. Majesteyt, volghens des selfs Patenten en gunstighe beveelen een geheel vergenoeghen volghen, door 't gebruyck der Vrijheyd in de Relige en Ordonnantien, en dat die in hare kracht blijven, sonder in 't geringhste verkleynt ofte veraltereert te werden: En vermane mits desen ernstelyck uyt kracht des beveelens mynes Koninghs nae den last van hem my opgheleght, alle Onderdanen der Littause Republick hoedanigh sy gequaleficeert moghen syn, hun daer naer te reguleren, sonder hun in 't minste (onder wat pretext het oock soude moghen wesen) te onderstaen om de Vryheyd der Kercken en der Verschillende in de Relige te breecken ofte te verstooren, op pœne van te vervallen in de straffe 'tgeen alle Verstoorders der gemeene rust is verordonneert. Gegheven in Birsen den 2. Maert 1657. (L. S.)

Vincentius Corvinus Gonsiewski.

Den Koningh van Sweden ter contrarie/ trock uyt Pruyssen in Poolen/

Poolen/ om volgens 't Compact Crakow aen Ragotsky in te ruymen/ en zijne mettet Sevenberghse Legher te voeghen: Maer als Ragotsky den 28. Meert tot Crakow quam/ bevont men sijn volck seer onbequaem en ongewapent / den tiende man had naulijcks een Pistool of Rapier: Geene Cosacken waren by hem/ alsoo Chmielnitzki nevens de rechte geregistreerde Cosacken den Moscovischen Czar be-edicht bleven/ 6000. Russise Oprizken waren alleen onder den naem van Cosacken by hem: De Sweden selfs lachten met dit Volck / dewijl sy onbequaem ten roof en tot vechten waren / en estimeerden hun seer luttel / seggende een Sweedt beter als 10. Sevenbergers te zijn. Maer den grooten Heer (aen wien Ragotsky verbonden en des selfs Tributaris was) vergramde sich machtigh op Ragotzky als hy van dese ende andere Nabuyrige Volckeren Tocht na Poolen hoorden/ hy bestrafte der selver Residenten in sijn Hoff/ en swoer dese Bontbrekers die Poolen mette Sweden teghens sijn ordre beoorlochden/ andere ten exempel te castijen: Van diergelijcke inhout is de Brief van hare Ho. Mo. Resident te Constantinopelen in dese Maent over gekomen/ luydende aldus:

Illustrissimi & Potentissimi Domini, Domini mei Clementissimi,

NOn diu post ea quæ vigesimo quarto Ianuarij perscripsi, cognitum hic fuit, de sociali fœdere Transylvanorum, Bugdanorum & Cosacorum, ac conjunctis illorum copijs quas in Poloniam essent educturi: Quæ commotio cum mirum in modum displiceret magno Vesiro convocatos Residentes gravissimè cæpit increpare & accusare eorum Dominos, quod contra datam fidem inscijs atque inconsultis Ottomannis tale negotium essent aggressi: Transylvanus respondit, secundum pacta mutua se minimè obstringi, ut in ejusmodi facto hinc peterent consilia, ideoque fidem suo loco illibatam constare: Valachi & Bugdani sese purgaturi affirmarunt, consensu Principum, nullum omnino militem ibi fuisse collectum; Illos qui transeunti Exercitui se adjunxissent, factiosos & refractarios fuisse, qui in disciplina contineri non potuerint. Quæ ipsa cum parum solida & fucata sint visa, severa mandata Regia illuc fuerunt missa, quibus jubentur & monentur ut à proposito desistant: Si minus iram Regis cum ferro & flamma esse expectaturos: Quo fine iam ad Bassam Budensem, Silistriensem & Dimisvarensem

misvarensem serio fuit scriptum, ut in Armis sint, & Regiones illas adoriuntur, si in incepto perseverent: Tartari quoque ijsdem interpositis conditionibus in mandatis habent, ut vires suas contra eos convertant. Atque hæc inpræsentiarum tantum occurrunt. Quod super est, &c.

Illustriss. & Celsiss. Potentiæ D. In Peræ Constantinopolis, 20. Febr. 1657. Signat.

LEVINUS WARNERUS.

Doch is desen Tocht van Ragotsky seer ongeluckigh afgelopen/ en 't Sweedse Leger groote schade van de Poolen hebbende geleden/ quam weder nae Pruyssen/ daer de gebleven Sweden door 't Wyssel water den Dantsickers seer incommodeerden/ soeckende noch als voor desen die stroom van Dantzick op Elbingh te leyden / waer om de Magistraet van Dantsich aen hare Ho. Mo: versochten/ dat alsoo men door dit verleyen des Wijssels sochte te ruyneren den Koophandel van die Stadt, ende van d'Ingezetenen van hare Ho. Mo. daer inne dan oock Sijne Majesteyt van Poolen niet stil soude staen, om door 't stoppen van der Pillaw syn revenge te soecken: Dat hare Ho. Mog. geliefden debvoiren te doen om den Coningh van Sweden hier van te diverteren. **Gelijck dan hier in geen vordere poginghen naderhant by de Sweden is gedaen. In 't tegendeel heeft Hertogh Adolf te Marienburg de Nederlantse Gesanten bekent gemaeckt /** Dat 4. Sweedtse Oorloghs-Schepen in de Oost zee waren gekomen, om langst de Custe van Pomeren en weder om tot der Pillaw te kruyssen, ende de See van alle Piraterijen te bevrijen, met scherpe en expresse ordre, om gheene Schepen van hare Ho. Mo. ofte anderer Onderdanen in hunne voorghenomene Reysen eenigsins te verhinderen of te beletten. **Toen geloof de men te Koningsbergen een ongemeene saeck/ die uyt Courlandt en van Mittaw voor waer geschreven wiert/ te weten/ dat omtrent het Courlantse Haf ende de strant nu lest in Februario Manna als Meel van den Hemel was geregent/ 't welck by diverse Luyden is opghenomen en tot koecken gebacken en gegheten / oock schoon Broot als 't vetste Wittebroodt daer af gebacken. Den Ceurvorst van Brandenburg veerdigden in dese Maent met 11. Carotsen en vele Complimenten den Moscovise Gesant af/ den selven met een Silver Lampet en een Ry-paert de** Bene Valete **gevende.**

Maer

Maer Denemarcken scheen al yets anders als complimenten te beooghen: Want als Syne Majesteyt oock het Holsteynse Hof tot Gotdorp hadde beroert, was dien Vorst seer ontstelt, dewyl Denemarcken eyschten, De Steden Lunden en Tonningen met Deens guarnisoen te besetten: Verstaende, den Hertogh van Holsteyn wegens 't Vorstendom Sleswyck een Vazal van Denemercken te zijn, en dieswegen niet Neutrael soude konnen blyven, indien het tusschen de Twee Noortse Coninghen tot een feytelyckheyd uytbarste. Doch hier teghens presenteerde die Vorst zijne Mediatie tusschen beyde Kroonen, maer te vergeefs: Denemercken was met reden jelours op Sweden, die nu over Staden op d'Elve de Schants op 't Swingh weder begosten op te bouwen, bekomende 2. schepen met Bospoeder uyt Engelant tot hun secours: Des weghen Syne Majest. over syne toerustinge dese Declaratie heeft uytgaen laten:

Junij 1657.

WY Frederich de 3. van Godes ghenade tot Denemarcken, Norweghen, der Wenden ende Gothen Coningh, Hertogh tot Sleswigh, Holsteyn, Stormaren ende Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh ende Delmenhorst, &c. Ontbieden allen ende eenen yegelijcken, die desen sullen sien ofte hooren lesen, nae der selver standts gheleghentheydt, Onse besondere Vriendtschap, welgheneyghten willen en Koninckklijcke genade, doende hier mede te weten, hoe wy uyt aengeboren inclinatie het hooghtstloffelijck, werelt-kondigh exempel der Christelijcken vreedsaemheyt van onse Koninckklicke Voorvaderen, en specialijck van onsen gloorwaerdighsten Heere ende Vader continuelijck hebben nae geyvert, ende onse raedtslaghen en ghedachten gherichtet tot de hooghitgewenste onderhoudinge des dieren ende waerden Vredes, gants gesint zijnde van soodanige ghenomene resolutie, sonder hooghdringhende oorsaken noyt af te staen, na dien den Alderhooghsten Ons aen Koninckrijcken ende Landen, ende Onse gehoorsame Onderdanen aen voorspoet sonder noodigh te hebben yemant te molesteren ofte t'opprimeren soo mildelijck ende ghenadelijck heeft gheseghent, dat de selve sonder andere te misgunnen, met het hare vredelijck ende gerustelijck leven konnen. Hebbende oock nu gheruymen tijdt het nadenckelijck bestaen van onse naebuyrighe Kroon Sweden met patientie aenghesien, in meyninghe van veele swarigheden eenige oversiende te tolereren, and're door behoorlijcke maniere ende minnelijcke mediatie wech te nemen, verwachtende dat Gode de onaerd der Vrede hatende ghemoederen versachten wilde, op datse eenmael het bloedtstorten in hare Conscientie souden detesteren, en hare Nabuyren onoverlast laten. Wy hebben oock eyndelijck na Onse gheduyrighe instantie ende hare continuele tergiversatie, de ghepasseerde

ſeerde onbehoorlickheden tot Tractaten bevordert,en daer toe van aenvanck Onſe wichtighe Gravamina inghebracht; billicke herſtellinghe teghens de klaer ende ooghenſchijnlick blijckende Tol-defraudatien, en Ons contraire de ſalutaire Verbonden toeghevoeghde ſpot ende ſchade rechtmaetighlijck ghe-eyſcht. Maer het heeft den Sweedtſchen Gedeputeerde en Reſident alhier Magno Durelio aen volmacht, ende zynen Coningh aen goede wille ende ęquiteyt gemangelt,om de voorſeyde ſatisfactie den Suecicis juribus Majeſtatis,ghelijck hy het noemt, diſreputeerlick te achten, ende die op welghemeynde onderhandelinghe van Onſen vrientlicken lieven Neve d' Heer Cheurvorſt van Brandenborgh L D. aengheſtelde Tractaten onverhoopt ende trotſelijck af te breken;noch uyt de voorgheſlaghene goedertierentheyt Onſe vredelijcke ghedancken nochte uyt de ghedane repreſſalien onſen ernſt af te nemen, nemaer veel meer haer Vrede hatende gemoet te verherden,en intraitables zijn en te verblyven.Waer mede zy aen de gheheele Wereldt onbeſchaemdelick toonen hoe ſe ſich verargert hebben: ende vermidts Godt na zyn alwijſe beſchickinghe eenighe van hare blinde attentaten heeft laten ghelucken ſich tot gheene ęquiteyt bequamen,maer alles op de ſcharpte ende hare bloetdorſtighe Wapenen ſetten willen. Wy hadden liever de laetſte, gelijck den val des Hemels, onverhoopte verraſſinghe, ende het afnemen van onſe Ertz en Stiften, benevens veele aenſienlijcke Provincien ende Eylanden gantſch willen vergeten,als door hare nieuwe gheweldadigheydt ende onbillijcke Proceduren daer aen ghedachtigh te werden.

Als nu de Vrede en ongheruſtheyt,naeſt Godt door moeyelicke onderhandelinghe des Coninckx in Vranckrijck L D. was herſtelt, en een Verbondt tot Bremſebro op de Frontieren met vaſte ende bondighe Brieven opghericht, hebbende daer-en-boven van onſen Hooghſtſalighen Heer Vader des te ſwaerder verſekeringhe ende aſſeurantie met het inruymen van de onſchatbare, ende met drie Veſtinghen verſien zynde Provincie Hallandt ge-eyſcht,ende ghe-obtineert, echter noyt van ghevoelen gheweeſt haer daer aen te verbinden. Soo hebben wy met groot leedtweſen, en ſeer ſmertelijck vernomen, datſe de uytnemende ſchoone middelen tot obſervatie des Noordiſchen Vreede, in de Bremſebroiſche handelinghe begrepen, tot onſe hooghſte verkleyninge uyt oogen en hert gheſet hebben, ende alle van ons vergheefs vriendlijck gheſochte vergoedinghe verachtelijck afgeſlagen.Ende hebben zy Ons daer door t'eenemael vrye hande gelaten om met onbeſwaerde Coninckclijcke Conſcientie volgens alle Godtlijcke ende Wereltlijcke Rechten, in den name des Alderhooghſten,de Heere der heyrſcharen, tot zyne eere tot ghedwonghene reſiſtentie, protexie ende hanthoudinghe der Ons van Godt toe vertroude Rijcken en Vorſtendommen,en billijcke reparatie der gheledene onwederbrenghelijcke ſchaden, de gherechte Wapenen aen de handt te nemen, om ons daer door betere gheruſtheydt ende een beſtandige redelijcke Vrede,door Godes ende der hooghe Geallieerden hulprijcken byſtandt te weghe te brenghen. Ghelijck wy dan by voorgaende advijs van Onſe aenſienlijcke Rijcks-Raden, ende eenparighe willighe aſſiſtentie Onſer ghetrouwen Onderdanen den Doorluchtighen Vorſt ende Heere CARL GUSTAF, der Sweden,Gothen ende Wenden Koningh, midtſgaders der Kroon Sweden, en der ſelver Onderdanen openbare Krijgh ende veede te Lande ende te Water volghens het recht der Volckeren hier mede door onſen Herault behoorlick aenkondighen, ende alle nabuyrlicke vriendtſchap doen ophouden. Dewyle wy dan onſe Wapenen niet alleen voor Godt ende Onſe goede Conſcientie (met de welcke wy eerſt ghedelibereert hebben) ontſchuldigh houden aen al 't jammer, ongeluck, ellende

lende en bedroefde gevolgh, soo desen Krijgh soude konnen nae zich trecken, maer oock voor d'eerbare Wereldt ende ghemeene Christenheydt te verantwoorden vermeynen, willen Wy Ons van alle onverschulde suspicie van eenigherhande wraecke ende toenoodinghe, door volghende wichtige oorsaken suyveren ende bevryden.

1. 't Is dan de gheheele Wereldt bekent, hoe dat ons de Sweden Anno 1643. in Onse Ertz en Stiften, teghens die met groote moeyte van hunlieden dier geobtineerde, en by Koninck-lijcke ware woorden, trouwe ende gheloove, van alle de Sweetsche Rijcks-Raden vastighlijck mede gestipuleerde Neutraliteyt ende exemptie, sonder sulcks eenigher maten te hebben ghemeriteert, met gheweldighe Krijghs-macht hebben aenghetast, ende de voorseyde Stiften vyandtlijck gheoccupeert. Ende als wy voorts daer nae de vaste Residentie Voerde wederom hadden verovert, is met de Sweedtsche Generaliteyt een stilstant van wapenen ghesloten, ende tot onderhoudinghe van onse daer in leggende Garnisoenen geaccordeert en toegestaen sekere pleghe uyt het Landt in te brenghen, maer het is qualijck naghekomen, ende sulcks is in dese eenighe sake voor de tweedemael de trouwe ende gheloove gebroken geworden. Ten derden was in het Bremsebroische Verdragh het weder inruymen ende de restitutie van de Ertz ende Stichten, vermits de onderhandelinghe des Franschen Mediateurs, nevens statelijcke vertroostinghe der Sweedtschen Gevolmachtighden, tot nadere Tractaten na Stockholm voor Onser vriendelijcke lieve Meuye Coninginne Christine tot Swedē L D. geremitteert en gedifferecrt. Des niet teghenstaende wierden Wy als doenmaels Erts-Bisschop, als mede Onse Officieren en Dienaers met haer toebehoorende goederen in de Vrede Artic.38. geincludeert. Watse dan onder de toegeseyde restitutie en securiteyt t'effectueren hebben gemeynt, toonden zy openbaerlick, alsse jeghens die van haer geobtineerde Neutraliteyt ende Exemptie, tegens het geslotene Armistitium, jeghens de Bremsebroische Vrede-handelinghe, selfs geduerende die van den Franschen Ambassadeur tot Stockholm geintroduceerde Tractaten, de Residencie Voerde vyantlick attacqueerden, met sware belegeringhe veroverden, ende finalicken in plaetse vande beroemde restitutie, de voornoemde Schriften, hare tot Munster ende Osnabrugh voorghedraghene satisfactie incorporeerden, datse 't gheene met gheweldt was ghenomen, met ghelijcke onrecht behouden ende mainteneren mochten.

2. Als dan oock Artic.35. nuttelicken voorgesien, dat om de goede confidentie ende ghestabileerde vrientschap te onderhouden, al 't gunt tot naedeel des eenen Persoon, Regeeringe, Rijcken ende Landen strecken konde, sulcks den anderen afwenden soude, hebbense dit ongeacht ende daer mede directelijck strystende Corfidts Ulefeldt alhier ghewesenen Rijcks-Hofmeester in zyne entreckende ende tot meerder affront van Onse Koninclijcke, onsen eerlievende Onderdanen inviolable Persoonen, ende d'onstraffelijcke loffelijcke Regeeringe in verscheyde Talen uytgestroyde fameuse Schriften onverantwoordelijck ghetolereert, ende na ons billick, specialijck op het Serinsche verdragh gefondeert versoeck, dat soodanige injurien met lijf-straf souden ghecorrigeert werden, weynigh gheluystert, maer gantsch sonder hulpe ghelaten, hebbende in teghendeel hem in zyne booswillighe intentie ghestercket, nae dien men hem in presentie van de Coninginne Christina en de Sweetsche Rijcx-Raden tot verantwoordinghe teghen Ons heeft toeghelaten, ende tot sulck versmaedelijck verhooren Onsen doenmaels daer aen wesende Ambassadeur, tot Onse hooghste verkleyninghe, opghevordert, omme aen te hooren, dat hy uyt de selve boose apologie, met de welcke hy als hooghstrafwaer-

digh teghens Ons ende Onse Rijcken gepecceert hadde, zyne onverantwoordelijcke actiones justificeren, en eenen voorspronck in desen leelijcken Proces ghewinnen mochte. Ghelijckse oock andere aen Ons weghen haer Eedt ende Ampt verbondene ende beschuldighde Dienaers Onse teghenspraecke ongheachtet ghe-employeert hebben, ende haer noch teghenwoordigh ghebruycken willen.

3. Kondense haer onversadigh begeeren met de overgelatene ende in conformité van het Bremsebrosche accoort ingheruymde ende afghetredene Provintien niet voldoen; wantse boven dien drie voorname tot Aggershuys ghehoorende Parochien Irne ende Zerne teghens het verdragh inghenomen hebben, ende vervolghens, alle wel ghefondeerde ghedane reclamatie ongheachtet, onder Sweeden behouden, hebbende die van Ons derhalven gheurgeerde en van haer aenghenomene daghvaerte geen anderen eynde geraeckt, als doen d' Onse als't behoorde compareerden, zy als haer recht niet vertrouwende tot onsen onlijdelicke spot zijn uytgeblevē.

4. Hebbense die in de Bremsebroische Vrede-handelinghe aenghewesene ende met voorgaende groote consideratie uytghevondene richtighe vertollinghe in Onsen Orisondt gheheelijck ghevioleert; haer die directie van den Tol aldaer in ons Rijck jeghens het rechte verstant toeghe-eyghent; ende vervolghens in onrichtigheydt, listigheydt, ende defraudatie van den Tol met alle naerstigheydt ghestelt; dese gheweldadighe administratie, om ons te meerder by vreemde Natien te bespotten, door onervarene Ionghens, ja selfs door Vrouws-persoonen bedienen laten; met die tot Bremsebro gheobtineerde vryheydt van den Tol voor hare Schepen ende goederen, andere Tol schuldigh zynde door gheholpen; die volghens 't Tractaet constitueerde Convoy-maen ende pondzedelen (uyt de welcke onse Tolbedienten van de vrye ofte te vertollen schuldighe ladinghe ende Schepen konden naericht hebben) den vreemden, ende t'eenemael Ons ons hooghe regael af-handigh ghemaeckt, ende daer en tegen hare profitable notulen, daer in een gheringhe deel van Waren was ghespecificeert, wederom ghegeven. Ende is uyt de Tolboecken onwedersprekelick te bewysen, dat Anno 1642. als der Kroon Sweeden Onderdanen noch vertollen moesten, van de twee Steden Riga ende Revel voor hare Borgers ende Onderdanen goederen aen Geldt 10000 Rijcxdaelders beloopende aenghegheven zijn. Maer Anno 1655. in dat eene Iaer, de Sweeden na het Bremsebroische verdragh Tolvry gheweest zynde, zijn vande voornoemde beyde Steden alderhande goederen wel ses mael hondert en vijftigh duysent Rijcxdaelders weerdt, daer onder buyten twijffel veele Tolschuldige gheweest zijn, met onverlochentlijcke fraude doorghelaten gheworden. Dusdanige defraudatien tot haren profijt, onaenghesien wy daer teghens gheprotesteert hebben, continuerende, hebbense de voorseyde incertificatien daghelijcks ghemultipliceert ende vermeerdert, jae selfs geduyrende die daer over hier tot Koppenhaghen met den Sweetschen Ghevolmachtighden, op de Chur-Brandenburgische onderhandelinghe, aenghestelde Tractaten, soo spottelijck daer mede ghespeult ende ghehandelt, dat het eyndelijck Ons insupportabel is ghevallen. Wy hebben Ons oock niet anders van haer vermoeden konnen, vermitse soo datelijck nae het opghe-richte verdrach in hare ghedachte soo dwalende ende verbystert worden, ende, niet te min, by den Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aenghebooden hebben alle doenlijcke hulp ende assistentie, dat hare Onderdanen mede gantsch van den Orisondischen Tol geeximeert werden mochten. De welcke liever hebben uyt de welghecultiveerde trouw ende gheloove, eere ende bestandighen roem, als uyt desen voorslagh eenigh voordeel met groote

achter-

achterspraecke soecken willen. Ghelijckse haer altoos in alle tusschen Ons ende onse naesten, lieven Aenverwandten voorvallende strijdigheden reprochabelijck hebben ingemenght, hare Armee (de saecken niet eens ondersocht zynde) tot geweldige executie, als sulcks maer soude gedesidereert werdē, presenterende, om ons daer door van onse hebbende rechtē af te schricken.

5. Hebbense het 42 Articul noopende de Stadt Dantsigh ende de vrye Commercie wech ghenomen; om hare ghepretendeerde Dominio Maris Balthici den onghehinderden cours te laten, de Schepen onser Onderdanen voor Danzigh onbehoorlijcken Tol opgheleydt ende afghenomen, eñ haer onderstaen de Wyssel gants van Dantzich te diverteren, en de nature nevens de Commercie gewelt te doen. Waer door wy onse Coningl. Authoriteyt mette welcke wy die in Bremsebrose Vredens medebegrepen Rycken, Republicken en Steden sullen en willen beschermen, seer geprædiceert aen onse welherbrachte weereltkondighe Rechten op de Oost-see, van onse Coningl. Voorvaders op ons sonder eenige reclamatie der Nageburen gekomen synde, en finalyck aen ons Intrest in den Orisont (dewyl door geweldighe verhinderinge der Commercie de ghewoonlycke Inkomsten van den Tol achter blijven) soo veel als hun mogelyck hooghbeschadight wierden, om jegenwoordigh van and're ontallycke ongheregeltheden, soo metten eersten nevens de daer toe behoorende By-laghen sullen uytgegeven worden, gene mentie te maken.

Als wy dan eyndelyck gemerckt hebben datse door onse sachtmoedicheydt meer en meer tot ons aengedrongen, de Vrundschap soo tusschen Nabuyren behoordt eerlyck en redelyck gehouden te werden, in secrete vyantschap veranderden, die Ons en d'Heeren Staten Generael der Geun: Nederlanden volgens 'tBremsebroos verbont, afgedwongene redding der benaude en nootlydende Stadt Dantsich, mitsgaders der Commercien voor een openbare rupture ende Vyandschap op-namen, en byna niet hooren noch gedooghen wilden dat over de reparatie en vergoedingh der aengedane schaden en affront gesproken of gehandelt wierde: Sulck hoochtoegelaten versoeck alleen salvo Majestatis jure aen namen, als waren de Sweden conform het recht der Volck'ren tot geen Iustitie ghebonden: Hebbende voorts ons daer over met harde en menighmale erhaelde dreygementen met gants vuyl en calumnieuse voor vele Christ'lycke gehouden Discoursen, met onbillycke in des Rycx en Craits Accoort hoog verboden ende ongenotificeerde door-tochten door onse Hertochdommen Sleswyck en Holsteyn, oock het Graefschap Pinnenbergh, als oft wy albereyds onder hun Gebied saten, ten hoogsten veracht; 'twelcke alle Christen Opperhoofden tot onse excuse vrundlyck indachtich syn, vande welcke sommige ons in dese sake hoochgewenscht toestemminghe geven, en door hare aensienlycke Besendingen Vrundnabuyrlyck voor 't gevreesde gevaer gewaerschout hebben, ghelyck oock anderen als wy vertrouwen met hun sullen toe-stemmen: Nademael uyt haer periculeus desseyn in 't Ryck Poolen oogenschynlyck blyckt dat haer door 'tgeluck gesteunde stoutigheydt over alle palen der eerbaerheyd en æquiteyt tot roof en gewin tendeert: Dat sy oock in dese hare blintheydt niet waernemen konnen hoe dat de Croon Poolen soo wel van ontallycke in als uytlandtse strytbare mannen vervuldt was, trachtende alleen dat sy door 't verov'ren van 't Vorstendom Pruyssen d'Oost-see en de Commercie meer en meer onder hare macht brengen en soo vast stellen mochten, op dat hun niemant versetten, maer sy daer tegens hun Nabuyren in pericul en ongeluck brengen, en daer door 't H. Roomsche Ryck met Heyrtochten na de occasie mochten bespringhen en overrompelen.

Soo moeten wy dan by soodanig hare onaert onse getrouwe Onderdanen in beter protexie nemen, alsoo wy ons op oude noch nieuwe accoorden vorders niet en konnen verlaten, die sy ten gronde toe uytgeroeyt en in hun verdwaesde gemoederen met verderffenis der Naburen en verlies hunner eygen Onderdanen en onnoodige bloetstortinge t'obliteren en ganrsch gemeynt syn uyt te lesschen. Onse ghetrouwe Rycx Ingesetenen en Onderdanen hebben selfs door sonderlinge toelating des Hoogsten sulck hun dreygende gevaer (belieft het Godt) tydelyck in acht genomen, ons met soodanige alderootmoedigheyd bejegenende, dat wy nessens Godes hulp niet alleen onse Rycken en Vorstendommen te beschermen, maer oock onse Eer, Trou en Vredelievende goede Naburen in rust en vrede sijn gemeynt te houden, indien sy tot dit vorderlycke werck maer gelieven te contribueren: Vermits hare, der Sweden en Duytze Onderdanen (die om 't algemeyne Vaderlant in rust te brenghen, aen der Sweden moetwil en Tyrannye over gelaten syn) soo vyandlyck van haer getracteert worden, datse om hulpe tot Godt ende ons schreeuwen.

Wy sullen ons oock na vermogen en plicht als een getrou Vorstelyck Lit des H. Roomse Rycx benaerstigen des selfs voorspoet, rust en vrede te bevorderen: Also wy vast ghelooven, dat wy ons nessens onse Coningl. Voorvaderen tegens ons bemint Vaderlant 't Ryck so vruntnabuyrlyck gedragen, dat sy sonder suspicie van een ver uytsiende vernieuwing te hebben aen gevanghen, sullen gelieven onse afgedwonghen Resolutie gunstich toe te stemmen, de selfde met raedt en hulpe t'ondersteunen, en daer tegens alsulcke Vredebrekers, met ons ghesamentlijck te stuyten, de rouwe aert by tyts te gemoet gaen, om met Godes hulpe hare hooghmoet en stouthartigheyt te dempen en te breken: Dewyl sy niet anders practiseren dan hoe sy het quade en sware mogen appliceren, om onder 't H. Roomse Ryck den Keyser, Coningh, Kur en Vorsten en Stenden, en de Nabuyrige Rycken in misverstant te brengen, het quaet argher te maken, om soo aen Landen en Ryckdommen op te klimmen. Dierghelycke vorderlycke assistentie en affectie sullen wy t'allen tyde danckbaerlyck erkennen, en door bysondre vruntschap en goede wille ons billyck verbinden willen, en dese hooghwichtighe motiven met den eersten uytvoerlycker tot beter narichtinghe uytgeven.

Den Alderhooghsten (in wiens protectie wy de selve hartelyck bevelen) geve dat onse wapenen het voorghestelde oochmerck bereycken, en tot syner Eere, beschermingh der onderdruckte Nabuyren, tot restitutie en 't floreren der ontruste Koophandel, en eyndelyck tot onser en d'omleggende Christel. Vorsten en Republycken goede, sekere en bestandige rust ende Vrede gesegent moghen syn.

Ten oirkonde onder onse Coninglijcke hant-teyckeninghe en secrete segel/ gegeven op onse Residentie stadt Coppenhagen/ den 3. Junij Anno 1657.

(L.S.) FREDERICK.

Met dit Manifest is een Herault na Stocholm gesonden / die in dier voegen den Oorloch aende Croon Swede heeft geannuncieert.

De Sweedsche sinde oordeelden over dit Manifest / Dat Denemercken syn occasie socht, om door wapenen 'tgundt sy by de leste Vrede te Bromsebro aen Sweden moste over gheven, weder te recouvreren, ende onderwyl

onderwyl 't Sweedsce Leger in Poolen met luttel voordeel woelden, deselve een dapperen neep te gheven, en door den Keyser en Spaignen opghehitst, oock alsoo sochten den Coningh van Sweden te dwingen om den Oorloch van Poolen te verlaten: Doch, dat men oock nu van Denemercken soude moghen seggen, 't gheen men van de Sweden seyde wanneer die den Oorloch met Poolen begosten, te weten, *Dat zy gheen reden tot Oorloghe hadden, dewijl daer geen fracture noch eynde in de Tractaten was: Dat Godt soo ghesochten onnoodighen Oorlogh veel meer straffen dan zeegenen soude: En Denemarcken hare eyghen rust veel eer behoorden te houden, en met hunne Wapeninge thuys blijven, als zijnde naer hun eyghen Verklaeringhe in tranquilliteyt, en kunnende van haer selven bestaen. &c.*

Den Franse Envoy riedt den Coningh van Denemarcken op die tijt den Oorloch tegens Sweden af/ waer op zijne Majesteyt dede antwoorden/ Dat hy lange satisfactie van den Coning van Sweden hadde, verwacht, maer alsoo des selfs Resident met syn scheyden afgebroken had most Syne Majesteyt mette Wapenen satisfactie en securiteyt soecken, &c

Men hielt toen 2. Hollantsche schepen in de Sont aen/ om dat sy met 200. Canons en ander Koperwerck na d'Elve en Bremen seylden/ en in Julio noch een schip met Teer: Maer alsô dit leste t'Amsterdam thuys hoorden/ en hare Ho. Mog. Gesanten te Coppenhaven beloofden datte 2. eerste Holl. schepen na Hollant souden gaen/ sijn sy alle ontslagen: Tot beveylinghe der Navigatie konden hare Ho. Mog. Ghesanten op die tijt op de Chiartre en groote van yder schip/ oock wegens den Noorweeghse Tol met Denemarcken niet convenieren: Doch amplieerden het Oude Verbont: Versoeckende hier nevens dat als vooren de Brieven uyt Sweden onverhindert door Denemercken mochten passeren/ 't welck toegestaen is: Ende om de Nederlanders te behagen/ heeft den Koningh met dese Verklaeringhe de Zout-Compagnie in zijn Rijck afgheschaft:

SYne Coninckliјcke Majesteyt van Denemarcken, Noorwegen, &c. Na ghedaene verscheyden instantien van de aldaer wesende hare Ho. Mo. Extraordin. Heeren Ambassadeurs, aengaende de te niet doeninghe van de opgherechte Sout-Compagnie, heeft eyndelijck (niet teghenstaende dat hooghstgeml. Sijne Majesteyts Rijcken ende Landen groote nut en profijt daer door toe-gebracht wierde, ende in weynigh Jaeren een goet getal van goede nieu-ghebouwde Oorloch-schepen tot defensie van de voorss.

 Rijcken

Rijcken ende Landen konden te wege gebracht werden,) uyt sonderlinge confidentie en vrund-nabuyrlijcke affectie tot hare Ho. Mo. om haer daer door te meer te obligeren ende de Commercien te bevorderen, de voorsz. Compagnie doen cesseren, ende dat d'Ingesetenen der Vereenighde Nederlanden niet hoogher als zijne Majesteyts eyghen Onderdanen hier naemaels met den Sout-Tol sullen beswaerdt werden, aen de Tollenaers al-omme in Zijne Rijcken en Landen serieuse ordre toe-gesonden.

Naer dat Zijne Majestt. van Sweden in May 4. mijl van Crakaw met de Ragotsise macht was gevoecht/ eñ 4000. Ragotsise Soldaten onder Eed der Sweden in die stadt neffens ettelijcke Sweden tot besettinge waren gelaten/ en den 16. May ghesamentlijck voor Birse (een treffelijcke sterckte op de Frontuyren van Littauwen) waren ghekomen/ 'twelck den Gouverneur na 2. Canonschooten (daer d'eene van door sijn Huys ginck) stracks op gaf/ 'tguarnisoen sich onder stellende/ en daer Zevenbergers in geleght zijn: So wierde hy daer gewaerschout van de Deense Armatura: 't Welck zijn Majesteyt seer ontroerde / dewijl hy nu eerst de Poolen meynden te sullen dwinghen: Ten ontstelde hem soo seer niet dattet Keysers Legher den Poolen tot hulp quam: Dat Antonio (een Overste der Cosacken/ en de derde aen Chimulinsky) de voorsz. Casacken van de Sweedtsche sijde had afgewent: Eñ noch veel min dat den Turckse Keyser op hem en Ragotsky ghestoort was/ om dat die beduchte (ghelijck 't oock schijn van reden had) dat Ragotsky met hulpe der Sweden sich Coningh van Poolen ghemaeckt hebbende / als dan de Tributaire subiectie van Sevenbergen lichtelijck van den hals soude schuyven/ en sich neffens andre Christen Vorsten teghens 't Turckse Keyserrijck aenstellen: Ten vernoegde hem oock niet dat Potoszky en Lubomirski (2. Poolse Generalen) twisteden/ willende selfs hun by Ragotsky voeghen/ en hem opwerpen / dewijl zijn macht soo groot niet en was voor Poolen als die van Oostenrijck / ende oft hy wel van and're Relige was/ de Princen die toch veel om de macht en om een naem in den Almanack te krijghen/ doen/ souden hem oock licht van Religie doen verwisselen/ als hy maer verhooght wierdt: Dies resolveert de Sweedtse Majesteyt de Poolsen Oorloch te verlaten/ en in Pruyssen soo luttel besettinghe als noodigh gelaten hebbende/ mette best en outste Regimenten na Pomeren te gaen : Latende zijn Broeder Hertogh Johan Adolf in Pruyssen teghens de Dantzwijckers/ Steenbock tegens de Poolen/ en sijn Swager Graef Magnus de la Guarde tegen de Littauwers en Russen kampen.

Van Birse is Ragotsky (onvernoecht) met sijn Leger weder opwaerts na Samos getrocken / bedanckende alvoorens de Joden in Birse / die hem uyt Birse tegen getrocken / en door verraderye de stadt aen gegeven hadden: Op die tijt storf Chimelinsky den Opperste der Cosacken/ wiens Soon den Vader succedeerde: Dit behaechde de Dantsickers/ hoopende eenighe veranderinge

andering onder dat wilde Volck: 't Was hun oock aengenaem datte Moscovise Czar d'Euangelise in der Wilda nu vergunt had vryheyt van Relige/ en dat in beyde Talen Pools en Hoochduyts / daerse op de H. daghen selfs met Orgelen en musicale Instrumenten hunne Godsdienst verheerlickt hadden: Van de misluckte Aenslagen op de Hooft en Warderschansen/ oock d'Aertbevinge onlangs geweest in Noorwegen/ en de gifte van 7. in des Cardinals Masarini Kamer heymelijck ghepackte Balen / die den Ridder Trelon wegens de Franse Croon aen Zijn Majestt. van Sweden dede / mishaeghden haer: Zy schepten hun grootste vergenoeghen dat Graef Waldeck sieck/ en t'Elbing de uytvaert des Ryclix Canceliers Oxenstern gehouden/ en 't Lijck mette 4. Sweedse Oorlochschepen na Stocholm geseylt waren: Oock datte Poolse Veldt-heer Sapiha met 3000. Ruyters door hunne stadt ghekomen sijnde om 't Poolse Voetvolck van daer weder na boven te leyden / onderwegen by Nieu-statin 300. Sweden had geslagen/ die by hun ettelijcke Wagens met kostelijcken Roof uyt Poolen / met alle de Sweedische Officiers / ende wel 3. Tonnen gouts Buyt hadde gekregen: Doch boven al waren die van Dantsich lachende datte Sweden die van Elbing met Tollen beswaerden/ nemende van 1. Last Rogge 8. gl. 1. Last Tarru 9. gl. 1. Oxhoofdt Wijn 9. gl. en van and're dingen na advenant: Dat Koningsbergen nu besloot geen Graen uyt te laten/ en rontsom Neutrael te blijven: Van de meeste vreugde was over 't Keyserlijck secours/ 'twelck op 11730. man/ 30. Canons en 34. Wagenen onder den Gen. Hatsvelt begroot/ sich mettet Poolse Leger voegt en Crakaw aenvangt te beleghren: Des Koninghs van Ongaryens reden tot de voorsz. hulpe aen Poolen zijn dese:

Om dat Sweden staende Vrede met Polen dat Ryck beoorlocht en verwoest hebbende, nu noch inroepende 40000. Cosacken en Barbaren, om voorts alles te ruyneren, sonder te willé aen nemen d'aengeboden Keyserlycke Mediatie: Liever met Oostenryck spottende, begeerende dat als hy de gekroonde Hoofden en 'tPoolse Volck uyt hun Ryck verdreven haddé, dat den Keyser die in Silesien niet en soude dulden. Om dat Sweden door Vranckryck met Geldt gestyft, sich nu met desselfs Ministers liet verluyden door Vrede oft Oorlogh met Poolen te eyndigen, om Oostenryck rontsom te bespringhen: En also dan licht den Turck en andere Barbaren sich oock mochten roeren en alles over hoop raken: So heeft den Koning van Ongaryen terwyl de Poolse Macht noch in wesen, en de Sweden weynich gewonnen hadden, het Poolse Ryck goet gevonden met 't Keysers Leger te assisteren: Niets van Sweden noch van yemanden soeckende oft begerende, maer om d'algemeyne rust t'obtineren sich met 'tgantze Keyserryck teghens Sweden engagerende.

De Spaense waren dese somer in Portugael met 3. Legers ghevallen/ en veroveren in Junio de Bisschoppelijcke stadt Olivensa: Van door de groote hitte mosten sy de vordere veooginghen staken: Toen hieltmen te Madril in de Kercke van de Coningl. Garnoels des Keysers sterfgedachtenis/ in't midden stont een overdeckte vierkante

kante tombe/ verheven tot 't opperste des kercks/ rondtsom Wasse kaerssen en Toortsen in silv're kandelaers/ de Tombe met 't Keysers goude geschildert Wapen behangen/ in 't midden gesprept een rijck gout Lakens Cleedt met 4. quartieren Wapens van Oostenrijck/ Castilien/ Beyeren en Lotharingen behangen/ op 't Cleedt lach een geborduyrt kussen daer de Keyserl. Croon/ Scepter/ met edele steenen op ghenayt waren/ hier by stonden tot opsichters 4. Heraulten van Castillien in hun habijt: Den Coning aenhebbende een bysondre Roumantel 't Gulde Vlies en veel Ornamenten/ heeft sich 2. daghen mette grootste van 't Rijck 200. sterck aldaer onthouden: Van hier ging den Koning sich verlustigen in 't Palleys Retiro/ playsir nemende daer te varen in een Schip. In Nederlandt ontsette den Prins van Conde den 29. May Camerick/ Turenne sloeg d'eerste aenval af om dat hy al 4. voeten hoogh begraven was/ doch Conde drongh met 5000. Ruyters door in de stadt/ daer men 't Canon van de Wallen loste: 't Fransche Heyr kraemden op/ en hun Vivres die zy hier de spaense tot buyt lieten/ weder op een ander vindende/ belegerden sy Montmedy met al minder reputatie als Camerijck/ alsoo den besten tijt/ volck en gelt hier gesleeten wiert: Don Jan accordeerden toen mette Antwerpenaers vriendlijck over de geltmidlen/ dies schencken sy hem een kostelijcke Ringh/ een Agate Servis/ en 80000. floryjnen: Treckt in 't begin van Juny te velde/ schrijft dies wegen aen den Ertz-bisschop van Ephesen/ dat hy hem in persoon een solemnele Misse soude celebreren voor 't miraculeuse Beelt van onse Lieve Vrouwe van goede geluck, op dat hy in syne Desseyns mochte gheluckigh syn. &c. Dese Misse is by de Magistraet van Brussel geassisteert geweest: Hier op vielen den Prins de Ligne en D. Gasper de Boneface 5000. sterck in 3. Benden 's Nachts den 2. July op Calais/ doch die uytte stadt dapper schietende/ stuytte van 2. Bolwercken en uyt de halve Maen aen de Lantpoort dese storm: Na sommighe granaden geworpen en schoten verlieten sy 's morgens ten 5. uren Calais/ verbrandende de lage stad en al waer sy passeerden. Jasper Teunisz. Pachter en Inventeur van alle nieuwe Lasten wierde sijn Huys op die tijt te Brussel geplondert/ en sijn Carotje door honderden Jongers voor 't Stadthuys verbrant: De Magistraet moste oock alles door een Acte te niet doen.

Het

Het Rooven ter zee beangste den Koopman even dapper / sie hier een reeck dieven en dieste soo Turcken als and'ze / die hun beter achten dan de geconstitueerde: Den Verlieser schatse even hoogh.

Schepen genomen door de Roovers van Barbaryen,

1 't Schip de Son, Schipper Cornelis Arentsz. Schansman van Texel, met Granen zeylende van Tercera na Lissebon.
2 Prins Willem, Schipp. Ian Harmansz. van Alcmaar, met Vygen op Amsterdam.
3 't Vergulde Hart, Phlip Laurens van Hamburg, na Cadix met diverse Waren.
4 St. Anna Mary, Iuriaen Harmans van Toulon, loopende na Alicante.
5 De Schel van Medenblick met Granen, onbekent waer 't opgebracht is.
6 De Croon van Majorcke.

Door genoemde Christenen,

1 De Schepen van Monsr. de la Mesleray nemen by de Canarise Eylanden een Engels Schip met 300. Pijpen Canarise Wyn, dat na Madagascar voerende, en 't Volck by Caboverd te lant settende. Hier over is by d'Engelsen te Parijs geklaegt.
2 Nemen oock de Vloot van den Koningh van Perssen, soo die na 't Roode Meyr en Mecha met grooten Offer-schat wilden: Bekomende na calculatie wel 8. Millioenen buyt.
3 Een Schip van Hamburgh op London met Silesise Garen-vaten gaende, is by een Duynkercker genomen. Met noch 8 a 10 andere.

In May zijn by St. Malo oock 2. Franse scheepjes tegen 't Lant gedreven / daer stracks een Boot met soldaten wiert aengesonden / die in de voorsz. scheepjes komende / sagen 362. so Officiers als Bootsvolck en soldaten aen de Masten en Cabels hangen / yder met een Briefken op de borst gespelt / daer op stont geschreven / Alsoo sullen wy alle Francoisen die tegens de Croon Spangien vechten, en die wy op Zee ontmoeten, tracteren.

Door de Fransche Roovers is oock te Calais een Fluyt van Hoorn op gebracht / mē voerde de schipper op de Citadelle / daer sy hem valselijck beschuldigden dat hy op hun geschoten hadde. Een ander Hollants schip door 't Canael na Amsterdam zeylende / is van een Frans Robertje besprongen / schietende de Schipper doot / soo plonderde zy voorts 't gheheele Schip en al het volck / die sy daer na een Acte deden onderteyckenen / Dat alles was geschiet buyten geweldt, &c.

Daer tegens quam in Texel 't Schip de Coningin van Guinea / met 607 marck gout / 43000. pont Olifants tanden / en 97000. pont greyn / te samen waerdigh 236000. gl. Den 4. Juny arriveerden 't Schip den Arent uyt Guinea / met 161. pont gout / 40000. pont Olifants tanden / etc. Daer in 't Lant stont alles wel / behalvens / dat een onbekende hete sieckte daer en door gants Africa regneerden. Een Zeeuw bracht toen een Portegijsse Prijs te Vlissingen / met 450 Kisten Suycker en 1200 Rollen Bresilise Taback. In Engelant quamen 8. schepen van Jamaica om te calafateren / segghende / datse

datse omtrent Nombre de Dios by Porto bello de Spangiaerden afgenomẽ hadden 't Eylant Providentia ofte Catalina: 't Fregat de Garlandt met 40. stucken bleef toen op 't Jarmuyer Zant.

't Engels schip Benjamijn den lesten Octob. 1656. van Zuratte na Goa varende/ had noch een Eng. Fregatje by sich/ dat in Goa meynende te lopen van een der 12. Holl. schepen die Goa te water beset hielden/ wierde afgewesen/ en gerecommandeert weder na Zuratte te keeren/ dewijl sy Goa belegert hielden/ doch 't Fregatje met gewelt soeckende te passeren / ontstont daer uyt een bitter gevecht/ ende wierde 't voorsz. Fregatje seer lichtelijck gestuyt/ alsoo de andre Holl. schepen het hare te hulp quamen: Tot Goa lagen toen 3. kostelijcke Gaillioenen vaerdigh om na Portugal te loopen.

Schipper Claes Heeleman van Rotterdam / rijckelijck ghelaeden op de Reede van Cadix leggende / wiert by Nacht aengetast door een Franse Roover/ die 40. man in 2. Barckjes met Holl. Vlagghen daer toe verordineerdt had: Eenige deser Rovers Duyts konnende/ veynsden als oft sy Ladinge voor dat Schip hadden/ daer op door de Wacht aen Boort ghelaten / hebben sy die stracks vermoort/ en sich van 't bovenste des Schips meester gemaeckt hebbende/ poogden t' zeyl te gaen / doch door die van binnen welcke het Roer in haer gewelt hadden/ die oock door Bospolver van onder aengestelen 't verdeck met alle de Roovers dede opvlieghen / wierden de Nederlanders (met verlies van 2. a 3. van de hare) geluckelijck verlost.

Een Biscais Oorlochschip veroverden doen op de West-kust 't Frans Conings Schip Guarde-costé, daer op was den fameuse Rover Capiteyn Jacob du Quesne/ die een weynich te vooren (staende de onlusten tusschen Vranckrijck en Hollant) aen den Coningh van Vranckrijck versocht had commissie om op de Hollanders te rooven/ doch aen hem en alle andere geweygert zijn: Desen is hier dootgeschoten en meest al zijn Volck: Den Biscayer oock seer machteloos zijnde/ wort van een Engels Fregat ontmoet/ 't welck wederom den Biscayer met zijn Franse Prijs overmant/ brengende hun gesamentlijck in Engelant op.

Vijf Zeeuse Capers geraeckten op de Kust van Bresilien onder 8. sware wel ghewapende Portugijsse Schepen/ des selfs Vice-Admirael a 52. stuc. wiert van Capit. Aldert a 34. st. en de Brack a 14. st. geentert/ doch 't vuyr in den Portugijs rakende is die met al zijn Volck en 't Schip van C. Aldert opgevloghen/ de Brack wiert daer door oock op een zy gesmeten/ en most soo met de overighe af-houden: Capit. Aldert met 10. a 12. van zijn Maets hebben de Portugijsen gebergt / die sy gepijnicht en schandelijck getravailleert hebben/ gietende gesmolten Quicksilver in hun Lijf / hoopende eenige secreten van hun te weten/ doch siende dat alles te vergeefs was/ soo hebben sy de voorsz. Zeeuwen mede na Portugal gevoert / en aldaer in gruwelijcke kuylen en banden geset.

Lotharius Imperat. Germ. Ubi mel, ibi fel.

De

De Haegse Burgery triumpheerden den 8. May in volle wapenen voor by 't Logement van den Franschen Ambassadeur/ die haer weder om met 6. Oxhoof den Wijns vereerden: Heerlijcker was d'Intrede des selven Maents van den Heer Lieut. Admiral Jacob van Wassenaer, in zijne Heerlijckheyt Wassenaer/verkregen by transport van de Staten van Hollant/ daer de Lantsaten zijn Excell. seer magnifijck inhaelden/ ende volgens de oude Coustumen vereerden met een Gouden Kop met 400. Ducaten. Niet minder was de inhalinge den 8. Junij te Sevenberghen aen des selfs Ed. Baronesse Mevrouwe de Princesse Douagiere/uytgevoert door de Burgery/ en getracteert by 't Casteel op 't Huys ter Lucht/ daer den Drossard Cholinx uytte naem van de Magistraet een deftige Harangue dede: Van hier is hare Ed. na Turnhout en andre hare Landen getogen.

Vranckrijck om de Geestelijcke te behaghen / onderdruckten de Protestante Gereform. langs hoe meer/en of wel de Chambres de l'Edict tot Castres en Agen dese bitterheyt van 't Hof door verificatie niet en wilden toe-stemmen/ nochtans sy sijn voortgegaen/en hebben verklaert/ 1. Dat een Predikant van de Gereform. Relige geen 2. oft meer Kercken by combinatie soude mogen bedienen. 2. Een Gerefor. Predikant sal hem niet meer laten noemen, *Pasteur van soo een Kercke*, want dat alleen soodanighen Titel toe-komt aen de Roomse Curéz. 3. Dat al de Geref. Religies Kercken oft Tempels die nu syn ende altoos voor desen geweest hebben in een Stadt daer een Roomsche Bisschop is, sullen werden geraseerdt, en buyten in de Fauxbourgs der selver Steden werden herstelt. Terwijl men te Parijs in dese Maent noch onbewust was/ dat den 21. in den Hage alles geeffent was/ soo quam den Enghelse Gesant Lockart by den Nederl. Gesant Boreel de Mediatie weghens den Protector tusschen beyde Staten aenbieden/ segghende/ Dat zyn Mr. den Lord Protector seer bekommert was in dese ontstaene differenten , rakende de See ende de Commercie, ende dat hy 'tselve geerne soude sien geaccomodeert, dewyl (gelyck zyn Exell. een weynigh te vooren den Ambassadeur over seecker subject verseeckert hadde) den Protector seer genegen was tot de Republicke van hare Ho. Mo. : ende dat om veele en diverse reden soo van Relige als van Staet. Oock quam by den Heer Boreel de

Heer Justiniany Ambassadeur van Venetien/ en verklaerden / Dat syne Republycke in alle manieren seer hartelyck wenschten, dat dese misverstanden tusschen Vranckryck en hare Ho. Mo. mochten syn of niet geresen, oft met den eersten werden bygeleght: Ende dat de Seigneurie daer aen oock veele was geleghen, uyt wiens ordre hy zyn Mediatie aen-boodt: 't Welck neffens de Mediatie van Engelant by den Nederl. Gesant aengenomen wiert. Tot Rochel had men op die tijt 5. Nederl. beslagen schepen in wederwil der schippers bebracht/ om met Amonitie neffens 4. Conings schepen onder Commandeur Pareq na Portugal te seylen. Te Marseillie was 't noch slordiger / daer men om krijchsvolck na Italien te voeren/ 3. beslagen Holl. schepen als de Dijgeboom/St. Josep en de stadt Aleppo toe gebruyckte/en de Nederlanders door des Conings Commissaris afgejaegt wierden/niet teghenstaende hare Ho. Mo. Consuls klachten aen de Magistraet/ die wel stracks door ketenen de Haven van Marseille deden sluyten/ verbiedende 't uytgaen: Maer Duc de Mercuer Gouverneur van Provence verstont dat 't gebruyck haer vrij stont/ of wel de Ne. Consul hem tot Aix quam vinden en anders informeerden / 't mocht niet helpen/ ja men heeft geen perfecte Inventaris van 't gene op de voorss. 5. Schepen was / moghen maken.

Iulius 1657.

DEn Coninck van Tunis aen den Protector zijn Gesant afgesonden hebbende over 'thouden van vrundlijcke correspondentie/ so is de selve door 2. Deurwaerders ter Audientie geleydt/ voor Zijn Hoogheyt komende/ sprack in gebroocken Italiaens / dat hy gelast was sekere Brieven die hy onder den arm in een houte Doos droeg/ aen niemant als aen sijn Hooghepd selfs over te geve/ ende daer op met den eersten antwoort versoecken: Daer op hem aengheseyt is/ dat hy zijne Brieven soude doen translateren. 't Parlament versocht toen aen den Protector en zijnen Raet/ Dat zy tot aenmoediging van alle Christelycke betrachtinghen, daer toe ghelielden te arbeyden, dat alle Uytheemse Protestantse Kercken met de haere mochten vereenighen. Den 3. July is Zijn Hoogheyt in de Zale met groote statije geproclameert

clameert tot Protector over de 3. Natien, met een Souveraine macht volgens seker nieu Instrument daer van ghemaeckt: De Bancken waren met groen Laken bekleet voor 't Parlament/ Zijn Hoogheyt sat op een overhemelden stoel/ bekleed met een Purpuren Satijnen Tabbaert vol Hermijntjes/ betekenende, dat de Hooghe Overicheydt niet altyt met de Wapenen most omcingelt wesen, maer oock met de Tabbaert van Gerechticheyd bekleed syn: Hem wiert oock een Bybel aen geboden/ zijnde het Out en Nieuwe Testament/ Om dat daer de beste Regulen voor goede Regenten in gevonden worden: Als mede 't swaert van Justitie/ en den Scepter om wel te ghebieden: Den Orateur Lenthal dede op alles een brave Reden: Den Eed bestont in dese beloften/ Dat den Heere Protector na syn uyterste vermogen soude beschermen en voortzetten de ware Gereformeerde Protestantse Relige: d'Ingezetenen by hare Rechten conserveren, en hun alle na syn beste wetenschap regeeren volghens de Wetten des Lants: Den Eedt ghedaen sijnde/ is hem de Tabbert aenghedaen/ 't Rapier op de sijde ghebonden/ en de Scepter in de hant gegeven: Zijn sleep wiert op gehouden door de Lords Cleypole/ Robberts en Rich: Na dat den Predikant Mr. Manton een ijvrich Gebed had gedaen/ is hy door een Herault uyt geroepen/ 't Geschut van den Tour los gebrant/ onder 't geroep des ongestadige Volcks/ Lang leve den Lord Protector: Savonts heeft hy te Withall aen zijn Raden/ Officiers en beste Vrunden een groot Bancket gehouden: 't Parlement is doen op een reces tegens den 20. January 1658. gescheyden: 't Groot Zegel Ao. 1644. is doen in de Raed-kamer stucken geslagen/ en een Nieu aen de Commissarissen Fisnes en Lisle om te gebruyckẽ gegevẽ: De wangunst wiert te gelyck met de Protectors grootheyt geboren/ want sijn grootste Helpers benijde hem/ die in plaets van den Aep inde mouw te houden/ seyden wel opentlijck uyt/ Datte gronden der Regeeringe teghens soodanige grootmakinghe streed, en dat men daer toe geen Souverain had uyt Engelant gheroeyt, om weder een ander in de plaets te stellen, &c. De Heeren van zijn Raed weygerden den Eed/ sy die te vooren oock yet hadden te seggen gehad/ waren misnoecht dat men hun qualiteyt so verminderden/ doch zijn Hoogheyd beyraete de Lords Laurens, Fiennes, Lisle, Graef Mulgrave, Fleedwood, Stricklant, Desbourg, en Rous,

 datse

datse den Eed deden / maer Generael Major Lambert, en Colonel Sydenham, Gouverneur van 't Eyland Wicht, neffens veel andre ongewillich blijvende/ zijn van alle hunne diensten afgeset/ en op hare Landerijen vertrocken.

De Franse Marschalck Turenne begost den Julv Montmedi in Lutzenburgh te belegeren. Hendrick Heere van Brederode upt den Hage na Vranckrijck getoghen om 't Leger en frayicheden van dat Rijck te besien/ viel in Piccardijen periculeus van sijn Paert/ waer op de Maselen en een geduyrige Koorts volgende/ stierf te Amiens den 1. July: Is gebalsemdt / ende te Vijanen by zijn Heer Vader Johan Wolphart Heere van Brederode begraven. Toen wiert te Parijs voor de Deur van 't Logement des Eng. Gesants Lockart door 2. Roomse Priesters wegh ghenomen den Soon van den Prse Graef van Insequin / die te vooren Gereformeert/ maer nu om eenige menschelijcke insichten tot de Roomse Religie gekeert was/ en wiens Soon om zijn vryheyt te behouden en zijn Vader niet te moeten volgen/ was in des voorsz. Gesants Huys gevlucht/daer hy sich al eenigen tijt verborgen hadde ghehouden/ om dat hy wist dat men oock groote moeyten dede om zijn Moeder en Suster Rooms te maken: Den Enghelse Gesant heeft (alhoe wel sonder vrucht) over dit ghewelt aen 't Hoff geklaeght.

MEn verstont nu eerst den ernst van Sijne Majesteyt van Ongeren om Poolen te helpen en Sweden te stuyten/en dat tusschen Poolen en Ongarijen een Verbont was opgerecht/ invoegen als volgt:

1. Ut Belli offenssivi & defensivi contra hostes communes, sit communio inter Regem Hongariæ & Regnum Poloniæ ad Decem Annos.

2. Ne pacta cum hostibus pagantur, non inclusa altera parte.

3. Ut summa integra in Ducatu Neopolitano Regi Poloniæ debita, cedat Regi Hungariæ.

4. Ut Salis-fodinarum Vielicensium, Bochensiumq; reditus tantisper in hypotheca teneatur à Rege Hungariæ, donec expensas bellicas ij reditus exequarint, inde Commissarius Regni Poloniæ ad Iurisdictionem tenendam manebet inses Salifodinis, alter vero ibidem Commissarius Regijs Hungariæ aderit ad recipiendos omnes.

5. Libera Electio manebit Poloniæ Nobilitati, ea conditione ut instar Domus Ingellonica procedatur cum Domo Austriaca, quo semper aliquis ex Familia Austriaca elegatur in Regem Polonia.

Nagots hy daer en tegens was swaerhoofdich/ den slag van zijn nakende onheyl scheen hy alrede te gevoelen/ overmits hy in zijn begonnen Krijch / in

't volvoeren

't volvoeren en in 't eynde niet dan grootе swarigheyd sach. De Poolen die mits den grooten Roof en Kerck-diefte die zijn Volck in 't Rijck opgehoopt hadden/ lustig op hem pasten en die hy voorby most/ watertande als sy wistē dat hy de pas Carni Ostron door ghetrocken was: Carnetzky besluyt hem stracks te volghen eer hy het Water de Bodt soude over zijn: Flucx ylen sy heen/ en sijn gheen 3. uyren op wegh oft hun ontmoet een Ragotsise Gezant/ die desen onbillijck Krijch zijns Heers beklaegde en beweende/ en boot aen te doen vergoedingh van alle schade/ indien de Poolen daer mede benoecht waren: Carnetzky de reden deses Mans hoorende/ dacht veel eer dat sulcks diende om hun op te houden/ op dat Ragotsky middeler tijt over de Bot sou gheraken: Dies hout hy Krijchsraet/ en spreeckt daer op den Gesant aldus toe/ Wofern Her Gesanter eure Ankunfft und anbringen uns nicht verdachtig sondern ernstlich soll vorkomen, so last vor allen dingen eure Furst Rakoczi nicht weiter fluchten, sondern stille stehn und unser ankunfft erwarten, daselbsten wollen wir mit empor gehobenen Waffen wegen des Rechts und Unrechts uns mit ein ander vergleichen. Dit nam den Gesant aen/ en bekende/ dat Ragotsky dien dagh niet vorder noch oock over de vloet konde komen/ en ongestelt en vermoept om door een Battalie hun fortuyn te verbeteren/ seyde/ nu gedwonghen te zijn het gheluck der Poolen (van wien sy voortijts soo vele weldaden hadden ontfanghen) te aenbidden: Stracks ruckt Carnetzky voort/ en ontmoet aen den boven genoemde Pas Ragotzki Cantzelier Mikies/ desen wierde afgevraeght oft zijn Vorst en Oversten genegen en bereyt waren alles wat sy gerooft en verbrant hadden te vergoeden/ die weder om vraegden in wat voeghen sulcks soude gheschieden: Daer de Poolen op seyden/ met Gout en met Bloet: Hier op seyde hy/ Gout willen wy u niet geven soo langh wy Yser in handen hebben: Daer Carnetzky op seyde/ Vermeynet ihr etwa dasz wir nicht wissen dasz ihr numehr in letzten Zugen liget, wofern ihr nicht gesinnet seyd allen und ieden schaden den ihr dieser Krohn zugefuget, vollig zu ersetzen, so wil unser Gebluth von sich selbsten vor unsern gnadigsten Konig und Herrn, und unsere verwuste Guter sich ergiessen. Dit gesegt hebbende/ begaf hy van zijn opgeheven stelling/ roept sijn Volck met Trompetten t'samen en volgt Ragotzki na/ wiens achterhoede a 4000. man strack bevochten wiert/ datelijck quam den Heer Drusķiewicz van Kimen Janus Ragotzky General by Carnetsky/ biddende/ men soude van vechten op-houden/ en beloof den alle poincten die de Poolen souden op stellen te ondertepckenen: Carnetzky wilde hum niet ghelooven/ altoos vreesende dat die fielebouven by Nacht souden door gaen: Dies wegen boodt men aen dat hy van de zijne om daer op te passen in 't Zevenbergse Legher sommighe toesienders mochte schicken: Daer op den H. Stakowski is afgeschickt/ en 2. uyren tot de Handelinge vast gestelt: Hier op is den 27. July eyndelijck verdragen:

I. Dat Ragotzki Sijn Majesteyt van Poolen alleen, en niet den Coning van Ongarijen, als mette welcke hy niets te doen heeft, af-bidden sal.

II. Sal

II. Sal geven een Millioen aen 't Poolse Leger, en twee Tonnen Gouts Poolse gl. aen de Poolsche Oversten en Officieren, neffens een aensienelijcke vereeringhe aen den Tartarise Cham.

III. Sal abandonneren en af-Zegghen alle Verbonten met Poolse Vijanden.

IIII. Sal alle Gevangens, Meyneedige en Perduellen over gheven.

V. Sal alle plaetsen in 't Rijck over gheven en zijn Bezettinghen daer uyt nemen.

VI. Alle Kercken-roof, Ornamenten en Buyt sal men over gheven.

VII. Sal Ragotski sich in de Alliantie tusschen Polen, Ongeren en Denemarcken ghemaeckt, moeten laten in-sluyten, inghevalle Zulcks by sijne Majesteyt van Poolen wordt begheert.

VIII. Sal van sijn Volck en Treyn en Amonitie soo veel aen de Poolen over doen als die sullen behoeven.

IX. S. E. Ragotski sal in Persoon neffens zijne voornaemste Oversten dese Puncten moeten besweeren, en alsulcke die Sijn Majest. begeert, so lang in gijselinge laten.

Dit is alsoo in de Czarnostrowsche Velden achter volgt: Toen heeft het Poolse Legher sich in Battalie gestelt/ daer Ragotsky met zijn Legher van 30000. brave Mannen door passeren most/ hy selfs sat te Paerde / en na dat de Poolen wat hun diende na haer genomen hadden/ heeft Sapiha de Poolse Veltheer hem tot Strij geleydet / van waer hy voorts in zijn Lant getoghen is: Latende 27. Canons te Trebowia voor de Poolen/ en 2. hooge Personen die na Lemburg gevoert sijn/ in gijselinge / tot dat het gelt soude betaelt zijn.

Vele Cosacken die Ragotzky Contrefeytsel op hare Schilden uyt affectie hadden afgebeeldt / om hun trouwe te betoonen/ dat inder daedt niet anders als een schilderije na hun oude gewoonte oock hier was/ vluchte alle weg/en deden sommige hare stuckjes in de wateren sincken / en vele Wagens en Vivres verbranden. Ragotsky nu in zijn Vaderlant gekomen / vondt dat niet alleen jammerlijck door de Polen onder Lubomyrski verwoest en verbrant/ maer oock sich in de ongunst van den Turckschen Keyser en de Grootsten des Landts/ maer aldermeest speet het hem dat hy in de tegenwoordige en in de nakomende Eeuwen alle Vorsten met een ghebeurde Acte een exempel soude wesen/ en leeren/ geen onnodige Oorloghen te voeren/ ofte datse mede terwijl sy andere Rijcken poogden te winnen/ lichtelijck hare eyghen Landen kosten verliesen.

De gruwelijck Peste verheste sich dese Somer in Pruyssen en Courlant/ te Mittau verliet dien Vorst daer om zijn Slot/ Parnow stierf en liep by na uyt/ te Riga storven 150. menschen daegs / en dit Jaer over de 8000. Menschen/ de ellende/ stanck en ongemaek is daer seer groot geweest/ al de Predikers en Medicijns storven wegh / alle Kerckhoven in de stadt vol / en gantse Buyrten ledigh. Te Genua in Italien was 't al veel schrickelijcker/ mits de

de meenichte des Volcks en de groote des Stads: Van 800000. zielen die gerekent wierden voor de sterfte in en onder 't Gebiedt dier Stadt te zijn / en soude het seste deel niet over gebleven wesen: Leser beelt u in dat gy duysende Lichamen van Eerwaerdige Geestelijcken/ gehuwd en ongehehuwde Vrouwen/ Mannen/ Kinders/etc. onbeschaemtelijcke naeckt aen des stads Muyren/ langst de straten/ in de Deuren/op de Marckten/ in Kercken/Cloosters en Portalen onbegraven vol stanck legghen siet/ ghy en sult niet dan de saeck selfs sien: En met een dat de Poorten ongesloten/ de stad sonder Magistraet en ordre/ of Wacht/ of assistentie sommigen tijt is geweest.

Den Oorloch een feller plaech als Pestelencie/ slijt oock soo veel menschen in 't Jaer meer als wy regulen meer maken in ons verhalen van Oorloghen by die van sterfte: Immers hebben de Venetianen sulcks den 27. July bewesen voor de Dardanelli/ daer 33. Galeyen/ 1. Galey Royal/ 9. Maonen/ 22. Schepen en 150. Saicken gepropt vol Sarazijnen op hun af-quamen/ vermits den wint de Turcken diende/ even wel dwongen haer de Christenen onder het Landt van Troyen te wijcken / daer den Primo Visir met 20000. Ruyters en 80000. Voetknechten de strant bewaerden / hebbende 2. Forten en veel Canon op alle aenkomsten doen stellen: Den anderen dagh keerde de Wint tot faveur van de Christenen/so dat de Turcken niet van onder 't Lant kosten/ en de Maltesers hun selfs daer onder de oogen gingen: Het ongeluck wilde dat door de stucken te Lande den Veneetse Admirael Mocenigo inden brant raeckt/ en door den val van een spriet neffens Bembo/ het gantse schip en wel 400. zielen ghedoodt zijn: Den Turckse Keyser sagh van het Landt uyt zijn hoog-opgerichte Tente selfs alles aen/en mits de Christenen so dapper aendrongen/ verlieten de Turcken hare Schepen en sprongen te Lande / daer vele verdroncken en door den Primo Vizir in het vluchten gestuyt zijn: Dien dagh zijn 33. Turckse Schepen en Galeyen so genomen als verbrant/ 800 Christen Slaven verlost/ en verscheyden schepen gesoncken: Badoer die nae de doot van Mocenigo den Standert voerden/ droech sich wel / en wiert Pieter Moresino daer na tot Admirael der Venetiaense Vloot ghekooren/en met een hulpe van 5 Tonnen gouts gesecondeert/ om zijn getrouwe diensten.

Den 17. Julij quamen in het Vaderlandt de 6. Retour-schepen 1. 't Wapen van Hollant. 2. 't Wapen van Amsterdam. Amesfoort. Voor Amsterdam. Pr. Willem voor Zeelant. 5. Dordrecht. Voor Delft. 6. Westvrieslant, voor Hoorn. den lesten April van St. Helena gescheyden/ onder den Commandeur Mattijs Krab/ daer wat scherp op gelet en sommighe Bewinthebbers in Zee om hun te examineren tegen gesonden zijn: Brachten mede/ dat den Koningh van Bantam met 60000. Man Batavia hadde beleghert / en dat den Commandeur Vlamingh (van Amboyna met eenigh secours ghekomen) de voorss. Bantammers 6000. man had afgeslaghen / en de selve gedwonghen Vrede te begeeren/ 't welck hun om datse groote Verraders zijn/is geweygert. Het Nederlands Schip de Draeck hieldt men aen 't onbekende * Zuyd-lant te zijn

 gebleven/

* Daer men Menschen gesien heeft van 14. voeten lang en seer wreet: Oock Gout, Silver, en andere Kostelyckheydt.

gebleven/van 300 zielen bergden hun 70 daer af met de Boot/daer van sommige te lande om ververssing gaende/noyt weder gekeert zijn/ de overige zijn op Batavia met de Boot wel aen ghekomen: Men sprack oock van groote vrijheyd den Nederlanders vergunt op Japon: Dat den Tarter China had verlaten/ en de Commercie aldaer weder toe nam/ sulcks dat Hollanders op verscheyden plaetsen van China voor omtrent de 32. Tonnen gouts hadden verhandelt/en dat seer advantagieus voor Peper/etc. De Cargo der voorss. 6. Retour-Schepen is dese:

7215 Gninees Lynwaet.	3390 stucx Chiavenijs.	88917 pont Foelie.
3800 stucx gebl. Salamporis.	134 stucx gestickte Dekens.	6000. pont Sandel-hout.
1800 Chialou Gingans.	1235 Cassa Bengale.	243000 pont Noten Muscat.
1700 stucx Mœri.	200 stucx Semianen.	170448 pont Nagelen.
6224 stucx Betilles.	2000 stucx Kannekyns.	633 stucx rauwe Diamanten
4600 stucx Percallen.	3000 stucx Basta.	20 catti Muscus.
1910 stucx Zeyl-doeck.	51577 pont Cattoene gaeren.	176960 pont Caneel.
700 stucx Zaenen.	65426 pont diverse Indigo.	479669 pont Zalpeter.
300 stucx Adatheys.	30774 pont Persiaense Zyde.	240 Mutsjes Caneel Olie.
1500 stucx Mamœdis.	4734588 pont Peper.	1 stucx Pedro Porco.
5880 stucx Chiauter Deribadi	221137 pont Sapan-hout.	
960 stucx Negros Kleeden.	937660 pont Poeyer suycker.	

Noch 4. de Rijckste Schepen als Arnhem, 'tSlot van Hooningen, d'Avent-ster en Henriette Louyze, na komende/is d'Avontster (een mijl buyten de Straet Sunda een quaet leck krijgende) weder na Batavia ghekeert: D'andere Drie 14. mijlen van de Cape de bone Esperance komende/ zijn door storm van een maendt van malkander geraeckt/ 'tSlot van Honingen was in onmacht gesien/ en soude na Madagascar om te repareren zijn geloopen: Henriette Louyse quam na seer swaere gheleden hongher en ellende den 4. Octobris voor Plemuyen/ daer 't met een Boot vol Vivres voorsien/voorts in Duyns quam/alwaer het geen 3 uren langer had behoeven te blijven of 'tsoude by d'Engelse aengehaelt zijn gheweest/ enckel om dat d'Hollanders met een van hare scheepjes voor Goa hadden gedaen/ 'tgunt de Engelse voor Cadix aen vele Nederlantse Schepen deden/ en hier op had d'Admiraliteyt te London buyten weten van den Protector brieven van Arrest verleent aen particuliere Handelaers op Oost-indien/ die in dit Jaer over de 20. van hare Schepen van daer tuys kregen.

Dese 4. Nederl. Schepen hadden tot Ladinge dese seer rijcke Cargo:

144186 pont Bengaelse zyde.	1280 stucx Cassa Bengale.	165 stucx Surats Chelas.
34090 pont Persiaense Zyde.	5800 stucx Adatheys.	6140 stucx Guinees Lynwaet.
1833 catti Tonckinse Zyde.	1700 stucx Hamans.	500 stucx Garras.
2200 stucx Saenen.	6380 stucx Maris.	2800 stucx Parrcallen.
990 stucx Malemolens.	8560 stucx Betilles Tarnatan.	3744 stucx Gingans.

1700

1700 ſtucx Salampouris.
1100 ſtucx Chiavonis.
480 ſtucx caſſa d'Naddia.
1254 gefigureerde Pelings.
1374 ſtucx Witte Thoerings.
640 ſtucx Tonckinſe Stoffen
1378 ſtucx tonkinſe Socquins
1118 ſtucx Chious.
200 Witte Raes.
4150 pont Cauris.
30 ſtucx Iapanſe ſyde rocke

8452 pont cattoene Garen.
40 ſtucx geſtickte Dekens.
18 Potten Iapanſe t'Chia.
25 catti Tonckinſe Muſcus
200 Mutſies Kaneel Olie.
7481 pont Benjuyn.
12000 pont Wieroock.
54 ſtucx Beſoar ſteenen.
594740 pont Zalpeter.
14000 pont Sandel-hout.
422627 pont Zappan-hout.

989171 catti Poeyer-ſuycker
314300 pont Iapans Koper.
17240 pont Indigo.
43323 pont Nagelen.
26025 pont Note muſcaten.
719277 catti Peper.
50720 pont Ceylonſe Kaneel.
7896 pont Foelie.
400 Moten Ebben-hout.
1 ſtuck Ambregris.
50 Zacken Verruwe.

Auguſtus 1657.

NA dat den Koningh van Sweden Dirſchaw de Muyren had doen afſmijten/ is hy met 7000. man den 3. Julij na Pomeren gereden/ na dat Kurbrandenborgh zijn verſoeck van ettelijcke 1000. man/ (daer hy Tooren/ Elbing en Marienborgh voor beloof den in te ruymen/ mits datter Sweetſe Officiers in bleven) afgeſlagen had: Te Stetin komende/ ſchreef van daer aen alle Keurvorſten/ doch ſpeciael aen Kur-Ments/ om dat die Vranckrijck toegedaen was/ beklaghende ſich over de Deenſe Croon/ dat die tegens den teneur van 't Inſtrumentum Pacis hem beoorloghde/ verſoeckende ſijn oordeel en hulpe: Te Uſedom en Wiſmar raedleef den den Coningh mette ghewe ſene Deenſe Rijcx-hofmr. Corfits Ulefelt/ die de Sweedſe Majeſteyt in deſen ſo voordeeligh is geweeſt/ dat hy in Holſteyn/ Jutlant en d'Eylanden vele van de Grooten en den Adel door Brieven en Recommandatien op ſijn zijde ghekregen/ ende de partije van Denemarcken niet weynigh daer door geſwackt heeft: Onderwijl verovren de Deenſe Bremerveurdē/ daer ſy 44 metale ſtucken in bekomen/ oock de Bellemer Schans aen d'Elve/ en de Leher-ſchans aen de Weſer: Toen wiert den Koning van Denemarcken abuſivelijck door een Coopman van Calmar verwitticht/ als waren eenige Sweedſe Schepē in de Ooſt zee ghelopen/ daer hare Coning te Straelſont toe af-ſchepen/ en met veel Volck hem by ſoude vervoeghen: Dies gaet Sijn Majeſteyt van Denemarcken den 2. Julij 's nachts ten half elven op zijn Vloot/ en 3. regulen aen de Coningin/ oock een Brief ke aen den Rijcx-hofmr. Gerſdorf gheſchreven hebbende/ dede met den morgenſtont de ſeylen op-halen/ ſtack na de Pomerſe Kuſt/ en ſoo den 9. dito met 20. Schepen voor Dantſich komende/ is daer op de Dryvuldigheyd by den Coning gekomen Borgermr. Clart/ de Heer Roſenbergh/ en den Syndicus Fabritius/ na gehouden ſamenſpraeck en Collations/ is den Coninck (niemant op d'Ooſt-ſee vernomen hebbende) weder na Coppenhaven ghekeert: De Stadt Bremen by de Deenſe Croon

door een Afgeſant vermaent zijnde de Sweedſe zijde te verlaten / toonde ſich ſcrupeleus: Kur-brandenborgh (wiens Gemalinne te Coningſ bergen den 11. Julij van een Jouge Prins was verloſt) was vrijmoediger / dewijl zijne Doorl. niet alleen met de Littauwers maer oock mette Poolen hem bevredichden / en de Pillaw voor die van Elbing ſloot: De Poolſe Hooft-ſtadt Crakau hoopeloos op ontſet / accordeerden met hare Erf-Koningh den 24. Auguſti / wordende Paul Wurtz Sweedtſe Commandant met 2300. Man tot Stetin uytgeleydt / en 't Keyſers Volck onder Gen. Melchior Hatſ veldt trock daer binnen: Den 25 Aug. zijn hare Ho. Mo. Geſanten P. van Dorp / P. de Hubert en J. Iſ brantſz. in drie Galjoots van Dantzich door de Heeren Syndici Schroder en Fabritius met een Collation en 12. Canon ſchotē van al de Forteficatien gesaluteert / voorts op Lubeck vertrocken / waren genootſaeckt door Tempeeſt 2. van hare Excll. Paerden in zee te werpen: Onder Bornholm bejegende hare Excll. de Deenſe Vloot: Komende den 5. voor Travemunde / zijn met Caroſſen door de Magiſtraet van Lubeck ingehaelt: Daer hare Excll. verſtonden / hoe de Sweedſe Majeſtt. by die ſtadt begroet en over de Trave Holſteyn in getrocken was / t' Altena de Deenen had doen wijcken / en zijn gefatigueert Leger te Hamborgh en daer omtrent van Wapenen als and're nootdruft door behulp van 4. over gemaeckte Franſe Tonnen gouts / herſtelt hebbende / by Elmſ horn geſtupt / doch door verovren van de Kroeger ſchans / meeſter van de treffelijcke Maſter-landē geworden was.

De ſterckte Montmedy moſt ſich den 7. Aug. aen de Franſe over geven / na dat den Gouverneur Almond Melandry van Junij af in 't gheſicht van den Coning / Cardinael en 't Franſe Heyr hem ſo lang en ſo vroom met Jongens / Wijven en weynigh Soldaten gedefendeert hadde / tot hy den 4. deſes ſelfs met een Canon geſchooten / 3. uyren daer na af gheſtorven is / roepende ſijn Broeder / droech hy die 't Gouvernement op / gaf hem oock d' Ordre van St. Jacob / op dat hy die weder om aen den Coningh van Spangen ſoude over gheven / idem ſijn Ring / hem by zijn Hoogheydt vereert / dat hy die aen Don Juan ſoude behandigen / en ten laetſten ſijn Neuſ doeck nemende / dopte die in zijn Bloet / ſeggende / Toont dit aen den Koningh, en ſeght, dat ick daer toe zyn Dienaer geweeſt ben, en door 't zelve zyn dienſt heb moeten quiteren. Dus ſterft hy / en met een de courage van 't guarniſoen / dat 350. Koppen veel ſieck en gewont uyt toogh. Van hier rucken de Franſen voor St. Venant / want hun leger dat voor Montmedy dapper geſmolten was / en 't verloopen ſayſoen conſenteerden niet om een groot belegh aen te vanghen: Een Convoy van 2500. Francoyſen en Switſers met veel Bagagie-waghens uyt Vranckrijck na dit Legher komende / wiert door Monſr. de Battevile by Lilers geſlaghen / 600. neder gehackt / 800. gevangen / neffens ontallijcke Wagens / Paerden / 7. Canons / en 8. Ezels met 100000. goude Lowijſen / daer veele vals van waren / brekende als ſy vielen. Den Prins van Condee wint daer op Ardres:

dres: Doch 't Guarnisoen uytte stadt op 't Casteel wijckende/ defendeerden hun daer soo langh tot St. Venant sich aen de Fransen over gaf/ en Turene nu de handen ruym/ dwong de Spaense beyde 't Casteel en de stadt Ardres te verlaten: Waer over Dom Juan seer moeyelijck was/ en dede den Gouverneur van St. Venandt op 't Kasteel te Gent vast setten en straffen/ want indien (gelijck hy wel konde volgens de getuygenisse van den Hr. van Robeke/ die 't Accoort oock niet wilde onderteyckenen) de plaets noch maer weynig uyren gedefendeert hadde/ St. Venant ware behouden en Ardres gewonnen geweest. Hier tegens hadden de Spaensche in Lutzenborgh Dieure in een Maras gelegen met list in genomen: Noch grooter was 't Ontset van Alessandrijen in 't Milanois/ 'tgunt de Franse lang en sterck hebbende beleghert gehouden/ hol over bol seer schandalijck by Nacht verlieten/ en hun krancke Soldaten die niet loopen kosten/ mette Baracken verbrande/ en in soberen staet hun Legher dat wel half sieck en versmolten was/ wijts en zijts om te verluchten mosten versprepen.

Drie Turckse Galeyen hun Volck by Marseille te lant hebbende gheset/ welken mette Nacht na hun boort/ met grooten roof en gevanghens/ alsoo sy diverse gehuchten en Burgten hadden uytgeplondert. De Duynkerckers brachten doen in Biscayen op 17. Franse Terneufs-vaerders/ oock 4. schepen met Suycker en Droogen van Lissabon op Rouaen gaende.

Tot Mallaga schaemden de Inquisitie-beulen niet tegens de Protestante Factoors in 't werck te stellen seeckere ordre die men niet dan teghens Joden was gewoon te executeren: Sy vanghen den Consul van Hamburgh/ welck werck de Cooplnyden selfs versoeyden/ en uyt die Stadt dede retireren/ niet willende subject sijn een hoop goddelose Boeven/ die uytte naem der Catolicke Relige hun nimmer geschaemt hebben hunne Koninck/ 't Rijck en d' Onderdanen droevelijck te bederven en te ruyneren.

Te Lissebon arriveerden in dese Maent Monsr. de Cominges/ Ambassadeur uyt Vranckrijck/ en mede den Jacobijner Monick/ mede brengende het Contrefeytsel van den Alderchristel. Coninck/ 't welck hy aen de Coninginne en de Princesse van Portugal secretelijck vertoonde/ arbeydende alsoo om door Hauwelijcke beyde Kroonen Vranckrijck ende Portugael t' saemen te knopen. Den Nederl: Consul Wouter A. van der Hoeven klaegden doen als voortijts noch al aen 't Portugijsse Hof over 't nemen van diverse Nederl. schepen door d' Engelse/ waer van de goederen in Portugael sonder ordre gelost en verkocht wierden: Daer op de Portugijsen antwoorde/ Wy trecken ons het doen van d' Engelsen niet aen: Klaecht over haer in Enghelant, ende versoeckt daer justitie,&c. Den ges. Consul addresseerde hem van hier aen boordt van den Eng: Admir: Blaeck/ doch die antwoorde hem bedecktelijck: Dat hy noit yets strijdicks tegens d'Alliantie ofte 't Recht der Volckeren dede: Sijnde noit eenich Nederlander van hem ghegaen sonder hem te bedancken. 't Welck waer was/ want men tracteerdese so/ datse blijde waren van daer te kunnen komen: Als bleeck aen Schipper Claes den Engel van Hoorn/ komende uyt 't Eylant Espagnola seer rijck en by de 300000.

Rijcxdaelders ge-estimeert / desen sonden sy in de Revière van Lissebon op/ nemende alles wat in 't Schip was / sonder dat den Schipper te lant mochte komen om zijn saken en klachten te doen / ofte datse hem een stuyver of eenige vracht-gelden gaven/ latende 't Schip daer in de Revière vergaen: Als mede 't Schip de Vliegende Faem van Amsterdam/ toe-behorende Jeremias van Ceulen/ komende uytte Canarie met kostelijcke Ladinge en 300 Passagiers/ welck Schip by nae by hun ghesloopen sijnde / seyde Blaeck / Gaet terstondt met u Schip uyt mijn oogen, ofte ick sal daer den brandt in steken. Insgelijcks staelen sy mede vijf kostelijcke Packen uyt den Straetsvaerder de Beer.

Hare Ho: Mog: by aendringinge der geinteresseerden/ daer die uyt Zeelant de minste niet in en waren/ de sake der Nederl: West-Indise Compagnie met ernst overwegende/ en bevindende hun gefundeerde redenen verselt met gerechtigheyt/ en datter nu tijt was te resenteren de verraderijen/ moorden/ en bespottingen aen hare H: M: Ingesetenen door de Portugijsen in Brasilien gedaē/ en dat in recompense eñ op eene tijt wanneer hare Ho: M: de Crone van Portugael so gunstelijcken teghens die van Castilien assisteerden/ en een Tien-jarig Verbont hadden gemaeckt: Hebben te liever vast gestelt om de gemelte Portugalse Croon eenmael af te vorderen Vergoedinghe ende restitutie van alle de Landen ende Plaetsen by haer de Nederlanders in Brasilien afghenomen. Ofte by weygeringhe van dien/ Door de Wapenen satisfactie soecken. Hier toe hebben hare Ho: Mo: den Lieut. Admirael van Opdam met 28. Oorlochschepen/ en twee Gecommitteerdens na Portugael af gesonden/ te weten Nicolaes ten Hove, Bewinthebber van de Geoctroyeerde West-Indise Compagnie, ende Mr. Gijsbert de With, ghewesen Eersten Raedt van den Rade van Iustitie in Brasil:

Den 5. Septemb. sijn hare E: uytte Mase in Zee gelopen/ en den 25. dito te Lissebon gearriveert/ blijvende den L: Admi: van Opdam op de Kust met d'Oorlochs-vloot kruyssen / de ges. Gecommitteerdens lande by den Thoren Belem den 26. dito/ en maeckten hare E: hunne aenkomst en de redenen door een Brief ken in 't Latijn den Secretaris van de Koninginne bekent/ terstont quamen 3. ledighe Koetsen / daer hare E: mede na de Stadt reden/ moetende hun selfs van Logement voorsien: Den 28. waerschouden hare E. heymelijck de Nederl: Schippers dat sy hun voor schade en onheyl wilden hoeden / als onseker sijnde hoe dese Handelinge soude uyt-lopen: Den 29. September na de Noen ten 4. uren wierden hare E: met de Koninckklijcke en noch 4. andere Carotsen yder met 6. Paerden ter Audientie gheleydt/ door Mr. Sala en Dom Lukas de Portugal/ naer behoorlijcke Ceremonien / deden hare E: de volgende Oratie in een groote Zale vol Graven en Heeren/ oock drie Dames van Staet/ staende de Coninginne wat afgesondert aen een eynde alleen:

Serenissima, Potentissima Regina,

A Celsis & Præpotentibus Ordinibus Generalibus Fœderati Belgij, Dominis nostris, ad Regiam hanc Vestræ Majestatis Aulam missi sumus,

mus, ut ante omnia ipsorum nomine, obitum Regis Iohannis gloriosæ memoriæ, hujus regni eiusdem nominis quartis condoleamus, quo certe obitu Regia Vestra Majest. consorte sceptri thorique Illustr. & meritissimo Reginum hoc & omnes Lusitani, & Rege & patre orbati, & Domini Ord. Generales, ut pote talem judicantes, contristati sunt.

Deinde ut Domino Alphonso Sexto ejus nominis Lusitanorum Regi, congratulemur ob successionem in regna paterna, exoptantes Ei Reginem tranquillem & imperientes salutem diuturnam, quo munere coram Regia Majestate vestra ad eam benigne hodierno die admissi, inpræsentiarum defungimur. Tertio Serenissi. potentiss. Regina mandatum nobis est, ut Majestati vestra ante oculus poneremus, quod anni non pauci præteriere in quibus Celsi & Præpotentes Do. Ord. Generales restitutionem Terrarum, & reparationem damnorum & injuriarum, statui præniciarum suarum & bonis ejusdem incolis contra omnenis fas & æquitatem per Lusitanos & defuncto nominato Rege incitatos adjutos & defensos in Bresilia, Angola, Insula, sancti Belgicæ Societatis Indiæ Occidentalis ereptarum infictorum & perpessarum, diu multumq; expectaverunt. Et tamen, post multas & solemnes promissiones & pollicitationes, in nomine memorati Regis factas adusque hodiernum diem non tantum nihil præstitum est, sed etiam ex contrario prædicti Lusitanij, abutenes patientia Celsorum & præpotentum Do. Ord. Generalium, & ulterius procedentes pergentesq; in pervicacij suo proposito, adacti, adjuti, & defensi à Rege defuncto iam nominatio Reciffum & omnia quæ Status Provinciarum suarum etiamnum in Brasilia bono titulo possidebat invaderunt. Quamobrem licet Celsi & præpotentes Dom. Ordin. Generales incontradicibilibus rationibus & juribus muniti dictam restitutionem & reparationem vi armata à justo Deo Eis concessa & in manibus tamen antequam eo procedant, ut pacificum suum animum Orbij Terrarum testatum faciant, prius tentare viam concordiæ & remedia excogitare accomodationis super differentiis & dissidijs inter utramq; nationes & prædictis causis natis conducibilius existimaverunt. Ac consequentur revisis & summo cum judicio ea amenatis Articulis Pacificationis, quos à Legato altememorati Regis Hagæ Comitis ad diem 11. Augusti Anni 1648. expostulaverunt, quique ab eo Legato ad diem 15. ejusdem Mensis Domi. Ordi. Generalium Deputatis exhibiti sunt, eos prout mutata tempora & rerum status permittatus exigunt, secundum præsentem constitutionem forma verunt chartæ commiserunt, ut omni cum reverentia Regiæ Vestræ Majestati

eos

eos ita formatos trederemus. Quod ſicuti hodie facimus, ita etiam inſtanter petimus ut Regia Majeſt. veſtra etiamnum citra ulteriorem dilationem, nitenorem dictorum articulorum à nobis exhibitorum, conſentire nobiſcum, neceſſaria enim in finem procuratione inſtructis quam primum intra quatuordecim die articulo vigeſimo primo expreſſos concludere, & concluſionem ratihabere velit, inq; bonam partem ſumere diligentiam quam hoc in negotio, ut dicto tempore perficiatur, adhibituri ſumus,

Liſbonæ 29. Septemb. 1657.

Aldus geeyndight hebbende / zijn hare E: weder om mette Carotſen naer hun Logijs gereden/ ſonder beantwoort te werden / vermidts de Coninginne ſeyde de Latijnſe Tale niet te verſtaen: Middeler tijt dede de Coninginne 15 oft 16. harer Oorlochſchepen verbaerdigen / en de Burgers met Krijgſvolck beſwaren; Den 30. Septemb. ſavonts ſont den Secretaris Piedro viera de Silva een Brief aen hare E:/ verſoeckende/ Dat ſy hare Propoſitie wilden verandren en modereren, dat men Commiſſariſſen om met hun te handelen ſoude ſtellen. Daer op hare E: antwoorden/ Wel te vreden te ſyn om d'Articulen t'overſien, en mette geſtelde Commiſſariſſen tot een goede Vrede t'examineren. Terwijl arreſteerden de Portugijſen alle de Nederl. Schepen in Portugal/ dwingende de Schippers hunne Roers aen Lant te brengen of dreygden hun gevangen te ſetten: Den 4 Oct. reden hare E: in 2. Koetſen op d'eerſte Conferentie / daer de Graven Odeinira, Catanſede, en andre hare E: ontfongen/ gheſeten zijnde/ ſeyde den Secretaris/ Datte Koninginne verſlaghen was, 1. Om dat men de Mediatie van Vranckryck hadde gerefuſeert. 2. Dat het aenkomen van ſo een Vloot wat anders als Vrede betekende: En dat hare E. maer en ſchenen afgheſonden om in een ongheleghen tijt den ſtant van Portugal te komen verſpieden. Ten 3. Dat men reſtitutie van Landen eyſchte die onmogelijck was. Hier op repliceerden hare E. ſommierlijck / Datſe wel wilden aen nemen de Franſe Mediatie. Op't 2. Dat hare E. aenkomſte niet en was om Portugals hoedanicheydt te verſpieden, dewijl hare Majeſtt. en alle de wereldt wel anders wiſte: Dat men derhalven die 2. puncten zoude voorby gaen, en tot de Reſtitutie komen, daer gene onmogelijckheyd in was: De Portugijſſe Commiſſariſſen antwoorde weder om / Op d'Eerſte poincten niet te willen blijven ſtaen, maer wilden bewijſen de onmoghelijckheyt van de Reſtitutie, te weten, om dat het hare Majeſteyts Landen waren, die noch en van over lang aen Portugal hadden behoordt: Dat d'Inwoonders in Braſilien veel, en die van de Noorder-Capitania wel 30000. ſterck waren, daer onder wel 20000. weerbare Mans, die de geſ. Reſtitutie ſouden poghen te beletten. Dattet onmogelyck na de forme van rechten was een menſch, veel min ſo veel uyt hun goedt te doen opſtaen, en dieſwegen de ſelve ſulcke Reſtitutie billijck mochten beletten. Haere E: voeghden hier op / Dat hare Ho. Mo. die Landen den Koningh van Spagnen in een rechtvaerdigen Oorlogh hadden afgenomen, die doen van Portugal oock Coning, ende zy hare Ho. Mo. Vijanden waren, (alhoewel ſy ſeyden ten onrecht onder de Spaenſe Croon te zijn gebracht,) En dat Dom Iuan haren Coning ſelfs in 't xxj. Articul van 't Tienjarich Be-

ſtant

ſtant had verklaert, dat hare Ho.Mo. de Noorder-Capitania haddden geconqueſteert op hare Vijanden: 't Welck hare E: de Poꝛtugijſen bewesen upt een Exemplaer dat te Liſſebon gedꝛuckt was: Waer op ſy dat punct lieten vallen/ſeggende/dat ſy wenſchten dat het ſelve daer niet en ſtont: Hare E: ſeyden/ Dat hare Ho.Mo. Landen moſten gereſtitueert werden terwijl die noch in weſen waren: Dat oock de Braſilianen ſo ſterck niet waren als men voor gaf: En dat met 't wegh nemen van hare Majeſteyts Militie de reſtitutie ſoude effectueren, en dat d'Ingheſetenen ſo wel hare Ho. Mo. als ymand anders toe-gedaen waren, maer dat den Koninck van Portugal die Rebellie van haer had geſtijft, als bleeck by den geintercipieerden Brief adij 19. May 1645. en het ſenden van ſijn ſoldaten derwaerts: (Daer ſy weynigh op te ſeggen hadden:) Dat de Coninginne om den Vrede met hare Ho. Mo. te verkrijghen, de ged. reſtitutie moſte doen, en vorige Koningen en Vorſten daer in na volghen, die op eenighe particuliere niet, maer op des Rijcks nodigheyd hadden geſien. Na verlopen 2. uren/ ſeyden de Poꝛtugijſen / Het ware difficil en niet onmoghelyck: Zy wilden wel Vrede, maer niet reſtitueren: Verſoeckende om door een æquivalent de ged. Reſtitutie te vergoeden met Geldt, Droguen, &c. En dat hare Majeſt. de geeyſchte Reſtitutie nimmer ſoude toe-ſtaen: Waer op hare E: antwooꝛde/ Dat ſonder Reſtitutie in deſe Handelinghe niet en was te doen, doch met deſe moderatie, van te begeeren alleen de Reſtitutie van de NOORDER-CAPITANIA, ſonder daer buyten te willen gaen: En ſcheyden alſoo. Den 5. Octob. reden haere E: na den Franſen Gheſant op des ſelfs verſoeck na Alcantara, die aen hare E: weghens de Franſe Kroon zijne Mediatie preſenteerde/ ſeggende/ daer toe oock van de Koninginne van Poꝛtugal verſocht te zijn: 't Welck hare E: aen namen: Hy beloofden na alles geſien en verſtaen te hebben/ zijn debuoiren te doen. Den 6. dito quam den ged. Franſe Geſant hare E: vinden/ verhalende/hoe dat hy by de Koninginne en hare Raden was gheweeſt/ hun verſoeckende op het bovenghemelde te willen ſluyten/ doch vꝛuchteloos / krijghende tot antwooꝛdt/ Datte reputatie des Rijcks geen reſtitutie toe en liet/ en oft hare Ho: Mo: by weygeringhe van dien hun den Ooꝛloch al aen-ſeyden / ſy ſouden hun daer in na vermoghen redderen. Ten 4. uren na Noen wierden hare E: weder in 't Hof van de Koninginne ontboden/ daer den Secret. ſeyde/ Schoon dat hare E: nu hadden gedeſiſteert in de Reſtitutie van Angola en St. Tomé, dattet reſtitueren van de Noorder-Capitania even wel onmoghelyck bleef, dat men ſich door een æquivalent behoorden te vergenoeghen, dat men geen onmogelijckheyd van een Koninginne behoorden te vorderen, en dat indien zy 't ſelve al wilden, 't zelve haer van 't gantſe Rijck en de Raden belet ſou worden: Hare E: antwooꝛden / Dat ſy niet ghedacht hadden dat men teghens ſo redelijcke Conditien en moghelijckheyt ſo veel ſoude geoppoſeert hebben, kunnende tot geen æquivalent verſtaen, als niets eyſſchende dan het hare: Hadden hare Ho: Mo. Gelt ghewilt, de Geſant Antonio de Souſa had ſich voor lang al gepreſenteert: Hare Ho. Mo. ſouden noyt van haer recht deſiſteren, die nu van Angola en St. Tomé deſiſteerden om Vrede te maken, Portugal moſt oock van harer ſijde doen, en de Noorder-Capitania reſtitueren, ſo ſoude al de werelt ſien dat ſy Vrede wilden, dat het niet aen woorden maer aen de daedt moſt blijcken: Dat ment niet van de Coninginne, maer 't ſelve van den Raedt en 't Rijck eyſchten, ende dat niet

haer, maer hare Ho. Mo. eyghen was. Sy seyden / Wat satisfactie sullen wy dan aen den Paus geven alsmen al in de Restitutie consenteerde? Dat Portugal onvermoghende was om so grooten Lant en dat so nodigh voor 't Rijck was, te restitueren: Dat den Gesant de Sousa sijn aenbiedinge van Geldt buyten last had gedaen, daer over oock machtich onbenoeghen in 't Rijck was geweest, ende nimmer ghene effecten af ghevolght souden hebben: Hare E: antwoorden hier op / Wat de satisfactie aen den Paus beraeckte, dat sy hare Majesteyt daer voor lieten sorgen, als haer niet rakende: Dat men tot de restitutie gheen macht, maer onmacht van node had, als behoevende maer alles t' huys t' ontbieden: Dat de Sousa niet te gheloven stonde valschelijck ghehandeldt te hebben met hare Ho. Mo. vermits hy daer over nimmer gestraft was: Dat Portugal aen de Zuyder-Capitania genoech had om haer daer van te dienen: Dat hare Ho. Mo. eerder van haer eyghen, als Portugal van haer on-eyghen behoorden versekert te sijn, als niet wetende wat door veranderinge subject te kunnen worden: Eñ het konde Portugals versekeringhe niet tegen gaen dat de Nederlanden mede verseeckert bleven: Dese redenen wierden van den Grave van Odemira wel so wel als van d'andere Twee Heeren geapprehendeert: Ende alhoewel sy scheenen in bedencken te staen / echter keerden t'elckens weder tot d'onmoghelijckheydt: Hare E: seyden mede / dattet nu aen hun stonde een goet Accoort te krijghen / versoeckende / dat sy souden verklaren of sy gelast waren op de ged. Articulen te sluyten / en dat sy hare E: niet langer souden op-houden: De Portugijsen seyden gene last te hebben / maer de Coninginne alles te sullen relateren: Op den 7. dito quamen voor Lissabon 17. a 18. Engelse Oorloch-schepen die by Cadix hadden gekruyst: Daer op men binnen Lissebon uyt-strooyden dat de Protector hun teghens Hollant soude assisteren. Den 10. Octob. sonden hare E: weder een Brief ken aen den Portugijssen Secretaris / inhoudende / dat den gestelden tijt van Handelinghe vast verliep / en dat men ghelief den te komen tot de verklaringhe van 't Tractaet: Die daer op den 11. dito met een Briefken antwoorden / dat sy geen oorsaeck van uytstel waren / en wensch-ten / dat men op de uytterste hare Antwoorde verghenoeghen wilden nemen: Na de Noen quam hare E: besoecken D. Salvador Correa, Benevides Diogo Lopes Ulhoa, en Feliciano d'Onrado, hunne discoursen waren alle van onmogelickheyt en onredelijckheyt in de versochte restitutie / protesterende van hunne gheneghentheyt die sy seyden te hebben tot den Vrede met hare Ho. Mo. Den 15. reden hare E: ten Huyse van den Graef d'Odimira, hem voorhoudende de kortheyt des gelimiteerden tijts / en versochten gedepescheert te moghen worden: Hy seyde 'tself de wel te weten / en ware zijn raedt ghevolght men had de uyterste resolutie der Coninginne aen hare E: alrede ghegeven: De restitutie en soude doch niet gedaen worden / nochtans was hy meer dan yemandt in 't Rijck geneghen tot den Vrede met hare Ho. Mo.: Hy hadde den Vrede met Enghelant alleen gemaeckt / en indien hare E: andere last hadden / hy sagh die oock met hare E: gemaeckt / en om geltmiddelen tot betalinghe der West-Indise Compagnie uyt te vinden / mits redelijcke Termijnen ghestelt wierden / en tot een voorderlijcke Commercie mette Geun: Provincien / met ende in

in dat wist hy raet: Den Oorloch soude hare Ho. Mo. so wel als Portugal schadelijck zijn/ sach wel dat die nu voor de deur was/ doch sulcks wel ghetroost/ Ec. Hare E: seyden/ niet vertrout te hebben dat men so redelijcke conditien soude verwerpen/ dat men allesins wel de vijantlijcke Actien van Portugal sach/ dewijl hare E: selfs niet hadden moghen een Brief ken aen hare Ho. Mo. moghen af-senden / ende dat by hare Ho. Mo. niets dierghelijcks was ghepleecht/ datmen 't daer op wel konde duyden / Als oft zy gheen bequaem Vaer-tuygh tot hare E: vertreck en souden toe-staen: Dat Portugal liever in een Oorlogh wilde vallen als een hant vol Landts restitueren: Wisten wel dat Zijn Exell: den Vrede met Engelant had gemaeckt / wenschten mede zijn affectie te sien om met hare Ho: Mo: te sluyten: Hare E: die hunne ordre met eeren hoopten te volvoeren/ hadden wel bespeurt de kleyne ghenegentheyt van den Secretaris de Silva, ende dat den Oorloch die schadelijck was / aen hun stonde te beletten/Ec. Daer mede afscheyt nemende/ seyde zijn Exell: datse alle gearresteerde Nederlantse schepen metten eersten weder souden laten vertrecken. Namiddaghs quam by hare E: Antoio de Sousa, voor desen in Ambassade aen hare Ho: Mo: gesonden/ pogende hare E: te induceren dattet beter waer satisfactie met Geldt te nemen / vermits Portugal nimmer tot restitutie soude verstaen: In den Oorloch (hare Ho. Mo. so schadelijck) soude Portugael van Engelandt geassisteert worden: Dat men te Lissebon in alle Collegies d'Articulen van restitutie verwierp/ en hare E: perijckel hadden gelopen van in hunne Personen eenigh onheyl te lijden: En dewijl den ged. de Sousa in alle redenen seer bondigh by hare E: wierde beantwoort/ is hy van haer gescheyden. Onderwijl maeckte men in Portugal oock eenighe Branders neffens de Portugijsse Oorlochschepen bereydt/ daer wierde gelcent van de Koopluyden 360000. Ducaten / 't welck men weder vinden soude op yder Suyckerkist die men uyt Bresilien verwachte: Toen wierdt een Placcaet af-gekundicht/ Dat alle Cavalliers en Edelluyden sonder dienst, hun op die Nieuwe Vloot mosten laten in-schrijven. Den 17. quam den Franse Gesant hare E: vinden / verhalende wat groote devuoiren hy by de Coninginne tot Vrede had gedaen: hare E: bedanckten Zijn Exell:/die niet wel op de Ministers van de Coninginne toonden venoecht te zijn/ oock om dat men hare E: had gesocht te diverteren om met zijn Exell: over de Tractaten te spreecken. Den 18. Octob. reden hare E: na des Portugijsse Secretaris Huysinge/ aenhoudende/ dat hy voor haer by de Coninginne licentie wilde versoecken om mette 2. Packet-booten na 't Vaderlant te moghen vertrecken / 't gunt hy beloofden/ en dat hare E: met noch een Conferentie d' uytterste Antwoordt van de Coninginne souden hebben. 's Middaghs sondt den Franse Gesant aen hare E: zijn Secretaris/ aendienende/ datte selve op 't ernstigh aen schrijven van Sijne Majest. van Vranckrijck voor een dagh a twee gekomen / om door Mediatie dese onlusten te accomoderen/ hare E: gelief den den 19. na de Noen ten 4. uren met de Portugijsse Commissarissen en Zijn Exell. in Conferentie te komen / het

welcke hare E. geerne consenteerden. Den 19. 's morgens quam den Engelsen Consul met 6. a 7. Engelse Koopluyden hare E: beleefdelijck aenseggen/ dat sy grootelijcks geintereßeert waren en hunne Cargesoenen hadden in de verwachte Brefilise Vloot/ en gemeynt waren indien de selve door hare Ho: Mo: Vlote wierde genomen/ hunne gerechtigheyt te vervolgen/ en souden Lijsten over geven van haer goet/ versoeckende datmen hare Ho: Mo: en den Lieut. Admir. Opdam daer van kennis wilden geven: Hier op is huy geantwoort/ Dat hun alle gerechtigheyt soude ontmoeten indien 't gebeurde daer sy voor vreesden/Ec. Toen vraeghden hare E: aen den Engelse Consul oft het waer was 'tgunt sterck gesegt wierde / datter 200. Engelse Busschieters en Matrosen op de Portugijsse Vloot souden gaen/daer hy op seyde/gene kennis van te hebben / en dat sulcks niet gheschieden soude / datter wel een Engels Schip voor de stadt lach dat gehuyrt was van de Portugijsse Compagny/ maer hy niet geloofden dattet selve sich ten Oorloch soude laten ghebruycken/ dat oock de Portugijsen den Admirael van de aenwesende Engelse Schepen wel hadden aen ghesproocken om assistentie / maer dat hy die ront uyt ghewayghert hadde / als een sake die sonder last van sijne Overicheydt by hem niet te doen stondt.

Ten 4. uren namiddaghs op d'aengeleyde Conferentie komende/ soo was daer in plaets vanden Graef de Catansede nu den Marquis de Niza, den Gesant van Vranckrijck begost eerst (geseten zijnde) met een deftighe Oratie alle 't verhandelde te repeteren/ ende daer na / dat dese Conferentie nu was aen geleyt uyt expresse ordre van den Coninck van Vranckrijck / en op 't versoeck van den Heer Protector van Engelant/Ec. Verhalende de miserien en verkeerde uytslagen van den Oorlogh / versocht/ oft niet mogelijck waer de apparente rupture op eenige redelijcke middel voor te komen/ 'tzy met dat Portugal een Ambassadeur aen hare Ho. Mo. oft hare Ho. Mo. in Portugal/ oft sy beyde hare Gesanten in Vranckrijck sonden/ om door Vranckrijck en de Protector oft een van beyden door decisie van verblijf de sake te bevredighen / versochte hier op Antwoort/ so consenteerden de Portugijsen op de gedane Voorslagh: Dan hare E: seyden/ Daer toe niet gelast te zijn, en genomen al ja, dat men by Portugal niet dan tijtwinninge en uytstel socht,gelijck sy nu vele Iaren gedaen hadden: Dat desen tijdt van dry Weken kort was, doch datmen licht een Treves van 10. a 12. Iaren konde maken,dat Ambassadeurs van Portugal en Commissarissen van hare Ho. Mo. aen den Koning van Portugal waren gesonden geweest: Steden in Vranckrijck gelegen als Rochel en Nantes, waren van hare Ho. Mo. voorgeslaghen om wedersijts Gesanten samen te komen, dan was by Portugal niet aenghenomen: En d'onrelijcke aenbiedinghe van satisfactie van den Koninck van Portugal hadden belet dat tot noch toe niets vruchtbaerlijcks was verricht, daer om hadden hare E. om de kortheyt des tijts de uytterste meyninge van hare Ho. Mo. te vroeger geopenbaert, bestaende neffens den inhout van andere Articulen daer in, dat de Ho. Mo. de restitutie van hare Noorder-Capitania begeerden, van welcke rechtmatighe begeerte sy nimmermeer souden desisteren: En waren hare E. nu wel verwondert, dat Portugal altoos op d'onmoghelijckheyd

lijckheyd van restitutie gestaen hebbende, nu de moghelijckheydt van restitutie toe-stonden, met haer te compromitteren over de openstaende differenten onder de Mediatie en voorslagh by den Fransen Ambassadeur gedaen, die sy aen namen, zijnde de restitutie het voornaemste, en stelden haer subject om daer in gecondemneert te werden, ende gecondemneert zijnde, te moeten presteren: Den Gesante van Vranckrijck verstonde seer wel dese reden/ en de Portugijsse Commissarissen revsceerden doen terstont haer voorsz. gedragen consent voor so veel het Compromis belangde/ seggende ront uyt/ Dat by Portugal tot geen restitutie verstaen soude worden: Dat hare Ho.Mo. het Tienjarigh Bestant eerst hadden gebroken met het overvallen van Negombo op 't Eylandt Ceylon in Oost-Indien, het dootslaen der Portugysen in Bengo, en 't wegh-nemen van meer als 300. haerer Schepen: Hier op seyden hare E: Niet te ontkennen datse eerst van de Portugysen verraderlijck waren overvallen, en derhalven mede van hun getast hadden, maer dat zy 'tgeseyde Bestant eerst en moetwillichlijck hadden verbroken, en daer stont al de swaricheyt in: Dat de Ingesetenen toen niet schuldigh waren stil te sitten als mette handen ghebonden: Het doodtslaen in Bengo was, om dat zy't de onse sochten te doen, en also gepraevenieert wierden: Hare E. hadden oock met eygen oogen gesien dat Francisco de Sotto Anno 1645. met 2. Schepen vol Volck uyt de Bahia na Angola was vertrocken, om aldaer in 't werck te stellen 't gundt in Brasilien was voorgekomen: Zy ontkenden't / ende ontschuldighden seer hunnen overleden Coninck / dat hy geen oorsaeck van al d'Oorloghen en onheyl was met Antonio Telos Gouverneur van Brezil na Portugael ghevanghen te doen voeren: Doch hare E: bewesen de daet met den geintercipieerden Brief des Konings/ en datmen nu seyde dat die Gouverneur was ghevanghen/ konde licht geschieden/ also hy onderwegen verdroncken was/ ware hy noch in 'tleven soude selfs anders getuyghen/ &c. Hare E: toonden oock in 't 21. 22. en 23. Articul van 't Tractaet daer den Koningh seydt/ Daer omme dattet hare Ho. Mo. Landen waren. Als dit den Franse Gesant sach / verwonderden syn Exell: sulcks aldaer te sien / en gaf te kennen / nu te verstaen waer omme hare Ho: Mo: restitutie eyschten van Landen die sy qualificeerden hare te syn: Hier op seyde den Secretaris / dat die verklaringhe krachteloos was ghewordon met het eyndigen van het Tienjarich Bestant: Hare E: seyden/ Even eens als of door de kracht van alle andere Clauselen buyten de cessatie van vijantlijcke Actien in't ges. Tractaet uytgedruckt, quame te cesseren met 't verloop van Tien Iaren, 't welck immers absurd is: De kracht van de Verklaringhe was specialijck perpetuel, op dat alle de werelt de gerechtighe eyghendom van hare Ho. Mo. op die Landen soude bekent syn. Den Franse Gesant wel siende de ongefondeerde quaetwillicheydt der Portugijsen/ protesteerden dat hy zijn debuoiren gedaen had/ wenschende en versoeckende den wech te openen tot reconciliatie / ten spijt van alle Vijanden en vreughde der Vrienden/ doch te vergeefs: Also seyde zijn Exell: Adieu. Na een weynigh tijts quam hy weder in de Camer/ segghende/ dat hy buyten in een Vertreck als noch alle debuoiren by de Portugijsse Commissarissen had gedaen / doch tot sijn grootste verwonderinge niet konnen obtineren: Soo hebben hare E: zijn Exell: voor alle plichten bedanckt.

Daer na quamen de Portugijsse Commissarissen weder by hare E: / seggende / Portugael en soude nimmer die restitutie toe-staen, alle de Raden en 'tgantsche Rijck waren daer tegen, des Konings minderjaricheyd liet het niet toe, wilden 't leven daer by opsetten: Tot een æquivalent wilden zy verstaen: Hare E: seyden voor 't leste / Dat sonder de restitutie niet te handelen was: Versoeckende gedepescheert te worden dewijl den tijt verloopen was / en zijn na dat dese Conferentie 2. uren gheduyrt hadde / beleefdelijck van den anderen gescheyden. Den 20. Octob. namen hare E: Af-scheydt tot Alcantare van den Fransen Gesant / hier vertoonden hare E: uyt 't Verbael by de Heeren Hans Rudolphi en W. A. van der Houven in hunne Commissie gehouden / Hoe de selve uytte naem en last van hare Ho. Mo. Anno 1653. Rochelle oft Nantes tot Handel-plaetse tusschen Portugael en hare Ho. Mo. hadden voorgeslaghen, en by den Portugijssen Koningh 'tzelve gheweygherdt was: Zijn Exell: verklaerden / Wel verwondert te zijn, en niet te konnen begrijpen de Proceduyren van de Portugijsen, daer het nochtans de selve so nodigh was Vrienden te hebben en te maken. Hun Af-schept genomen hebbende / beloof den sijn Exell. de Nederlanders en hun goederen in Portugal in zijn protectie te nemen. Den 22. zijn hare E: van Lissabon in d'Oorlogs-vloot van den L. Admir. van Opdam aengekomen / na dat hare E: door desen Brief den Oorlogh Portugal hadden aengheseydt:

Serenissima & Potentissima Regina,

Res est Regice Maje. Vestr. notissima, status hujus regni Lusitaniæ ignorantiam ejus prætendere non potest, & Orbi Terrarum publicatione maximi & multis ormis laboris adhibiti, reddetur notoria, Celsos & Prępotentes Ord. Gene. Fœder. Belgij, Dominos nostros multis jam annis & etiamnum his proxime præterites diebus per nos Commissarios suos, ęquas amicabiles, justus & laudabiles petitiones & presentationes Regiæ Majest. Vestr. & Coronæ Lusitaniæ, fecisse & obtulisse ut jure ipsis debita restitutio Terrarum & reparatio maximorum & injuriarum a Reg: Ma: V: subditis Lusitanis societati Indiæ Occidentalis suarum Provinciarum, & earundem fidelibus Incolis, ereptarum inflictorum inflictarumq; fieret ac præstaretur. Et tamen hactenus eas impetrare non potuisse, nec etiam nos à Reg. Ma. Vest. & Coronæ Lusitaniæ post omnem adhibitam ipsorum nomine diligentiam, etiamnum hodie impetrare posse: Quamobrem cogimur ultimum membrum Mandati nostri exequi, & coram Reg. Maje. Vestr. declarare, Celsos & præpotentes eosdem Ord. General. summa cum attentione considerasse, sibi adeo Vasallorum suorum regimen & curam esse contreditum & eorum quæ bonorum & jurium defensionem ac repetitionem esse injunctam, præcipuæ quando ij contra omne jus & fas opprimuntur, &

subditis

subditis incitante adjuvante & defendenti istos defuncto Rege Iohanne 4. ejus nominis plurimos per annos multis in locis evenit & perpetratum est, ac proinde abnegatam præditam & in totum & pro parte restitutionem & reparationem, ac propriæ conscientiæ stimules, eo ad actos ut ad arma & bellum, quod deniq; restat, accingere sese constringantur: Quod nitem bellum quia sciunt fore ut omnina sunt horrandum, & calimitatibus refertum, ac ex eo uteriorem ab aliem nationem inter Reg. Maj. Vestm. & suos subditos oritarum nobis mandaverunt contra Reg. Maj. Vestram & Coronam hujus regni Lusitaniæ, reverentur & religiose protestare tanquam coram omiscio Deo & omnibus Regibus Principibus & nationibus Mundi, sese innocuos & omnium calamitatuum & abalienationis ex eo proventararum esse innocentes, quippe contra ingenium suum & morem & armem expectationem ad id coactos, & ab omni terrarum orbe ut innocentes ipsos esse agnoscat petentes & postulantes. Itaque nos Comissarij prædictorum Celsor. & præpot. Dom. Ord.Gen. Fœderati Belgij ut legitium ejus belli sit unitum, ipsorum nomine & mandato R. Maj. Vestr. & Coronæ Lusitaniæ id indicimus, decerimus & declaramus, à justo Deo prosper successu & optabili fine id benedictum iri confidentes, ac ut ita eveniat summopere, orantes, quod jam nobis restat in gratiarum actione consistit, quas tibi Serenissima & potentiss. Regina agimus quam maximas in nomine Dominorum nostrorum pro amicabili receptione, honorabili auditione, & quieta mansione nobis præstita, quod superest ut decessionem quoq; liberam largiuris rogamus. Lisbonæ 22. Octob. 1657.

Dien self den dagh quam oock den Vice-Admir: de Ruyter met syn Esquadre by de Vloot van den Admir. van Opdam: Hare Ex: vertrocken met 't Schip 't Kasteel van Medenblick na 't Vaderlant/ en deden den 12. November voor hare Ho: Mo: rapoort van al 't gepasseerde: Doch bleef d'Oorlogs-vloot onder Portugael kruyssen/ tot den 3. Novemb: wanneer door gehouden Krijghsraet best gheoordeelt wiert te vertrecken/om 't saysoen/en om datmen geloofden dat de Brasilise Vloot vande Portugysen door twee uytgesonden Vaertuygen gewaerschout was: 's Anderdaeghs den 4. Novem komt de voorss. Bresilise Vloot onder 't Esquadre van den Vice-admir. de Ruyter/ die onkundigh van eenige aensegginghe van Oorlogh/ by de

de Nederlanders aengetast en 14. van de selve genomen zijn / benevens een rijcke Portugijsse Prijs met 350. kisten Suycker/ veel Indigo/ Tabacq en Huyden/ afgesonden by den Portug. Admirael/ die toen met 83. seylen 80. mijlen van lant door een zeeus Caper ghenomen en te Middelburgh opgebracht was: Den Capiteyn van dese Portugijsse Prijs was voor af gesonden om te Vijanen te adverteren datte Bresilise Vloot voor de wal was/ doch sich nu siende door een Vrijbuyter overmant/ sprong van moepelijckheyt in zee/ en verdronck: Noch 2. Portugijsse Schepen meynende met Graenen in Lissebon te loopen/ zijn mede genomen/ en also 17. prijsen gemaeckt/ daer van den Lieut. Admir. van Opdam den 7. December met 10. prijsen in Goeree/ en Vic. de Ruyter mette zijne in Tessel zijn aengekomen: Korts daer aen is den Oorlogh tegens Portugal afgekundight door geheel Hollandt / en de Koophandel op dat Coninghrijck gantschelijck verboden: De Portugijsen meynende datte Nederlanders gepersuadeert souden zijn hun na te loopen om 't Zout van St. Vbes/ vonden hun rekeninge geheel qualijck / alsoo de ged. Nederlanders admissie van den Coningh van Spaignen kregen omme hun Zout aen puncto del Rey en d'omlegghende plaetsen te moghen laden: De Portugijsen dit siende / en duchtende dat hare Zoutpannen geheel tot niet souden loopen/ hebben den Handel der Nederlanders open en vrij gestelt / oock de beslaeghen Schepen laten vaeren/ ende geresolveert eenige Gesanten aen hare Ho. Mog. te senden / en de onlusten op de bequaemste wijse te bevredigen.

't Gebeurde den 11. deser savonts by 6. uren in den Haghe in 't Voorhout dat elckander met hunne Carotsen rescontreerden beyde de Spaense ende de Franse Ambassadeurs/ d'eerste met 2. en d'ander met 6. Paerden / willende malkander niet wijcken/ so geraeckten daer over veel volcks op de been/ ende also de Francoisen met Degens en Pistolen / die oock wel eens soo sterck als de Spaignaerden waren/ de welcke maer Degens hadden/ hun aensteldē als wilden sy om 't poinct d'honneur kampen/ soo raeckten sy in groote versmadingh by d'Haegse Burgers/ vermits doen d'onlusten met Vranckrijck noch onafgedaen stonden/ en die indien sy de Spaignaerden aenghevallen hadden/ oock de Hagenaers tot hun partije souden gebonden hebben/ want aldus was den vois van d'Inghesetenen/ By aldien de Francoisen hare Pistolen af-schieten, sullen hare Backhuysen aen klinckers en steenen geen gebreck hebben, &c. Doch door 't minsaem over ende weder gaen van den Heere van Beverwaert/ (die juyst op die tijt

tijt in 't Voorhout was wandelende) met en nevens d'aenkomste van d'Heeren Merode, den Raed Pensionaris de Wit, Ripperda, &c. wierde terstondt de Wacht van 't Hof rontsom de voorss. Carotsen gecommandeert, en duerde dese contestatie onaengesien vele vriendelijcke interpositien, tot savonts omtrent neghen uren, sonder dat d'een d'ander wilde wijcken of te rugge gaen: Eyntelijck is op den Voorslagh vanden Heere van Beverwaert en approbatie van den Spaense Ambassadeur de Balie van 't Voorhout op twee plaetsen geopent, waer deur ged. Ambassadeur als doen (houdende gelijck hy had de rechte hant) passeerden, en een eynde van dat twisten maeckten.

Op die tijt quam een Afgesanter van den Graef van Oostvrieslant geheeten Buchowierda Amptman tot Lieroort, aen hare Ho. Mo. versoeckende raet en bevorderinghe tot securiteyt en conservatie sijner Landen, indien den Oorloch tusschen Denemarcken ende Sweden de nabuyrighe Landen oock quamen te raken: Daer over hebben hare Ho. Mo. vrundt-nabuyrlijck soo door schrijvens als andere Christelijcke plichten ghehandeldt; Voorts zijn oock versocht Commissarissen om mette selve in Conferentie te treden over de schultvorderinge die desen Staet op de Landen van Oostvrieslant is competerende.

September 1657.

Alhoewel den Bisschop van Munster voor eenige Jaren de onlusten die hy met die stadt (zijn Bisdom) hadde, bevredigt heeft gehad, des niet te min zijn daer van haet, nijt en afgonst (die wel by de geestelijck af gheraden, doch allermeest onder hun te vinden sijn) niet alleen vonckjes over gebleven, maer de selve sijn in plaets van onder d'aerde der lief den te begraven, tot helsche vuyr-blammen uytgeborsten, en dat om 'tgesach en 't werelts regiment, daer toe gheholpen van andere Keurvorsten ende Bisschoppen, om dat soo sy Munster konden t'onderbrengen, oock (somen seyde) alsoo met andere Rijckssteden souden omspringen, en alsoo als kleyne Souvereynen mede den teneur in hun gebied laten hooren, Tel est nostre plaisir. Want het Ons alsoo belieft. Ie veu, &c. Doch Godt die d'hovaerdige wederstaet, zijn § bespotters haet en selfs soo sy hun niet wenden, te schande maeckt, hoorde droeffelijck aen 't gheschrey der Weduwen, Wesen en onnosele verslagen, ten hemel doordringende over 'tgewelt der bloetdorstige papen: Ja hy had haer alreede door een voorbode den 10. Februarv namiddags ten 2. uren uytten Hemel laten hooren, door diverse Canon schooten, charges van musquetten en trommels, &c. die duysenden van menschē te Munster, Grol, Deventer en Zutfen hebbē gehoort, en laten weten, datter slagen en Oorlogen souden volgen: Gelijck dan dito Bisschop in

§ Die mette geboden Gods als Atthisten schertsen: Selfs niet geloven daerse professie van doen: En die meynen soo lang 't haer na den sin gaet, datter geen God is: Niemant hoort: En die mette grootste part der menschen liever een kruys op sijn kleet als in zijn weelde heeft.

in Augusto met 6000. Voet-knechten en 1500. Ruyters Munster aen drie Poorten heeft beginnen te belegeren en met 27. Canons te beschieten / sijnde dit sijn Legher meest by een gheraept volck van de Keurvorsten van Ments/ Trier/ Keulen en Nyborgh: Stormende meest op een halve Maen/ en door Granaden diverse Huysen in den brant brengende. Die van de Stad lieten sich in 't begin verluyden veel liever sich onder de Franse of Sweedse Kroonen te willen begeven/ als haer met den Bisschop t'accomoderen: Hier sagē sy difficulteyt/ en de verresienste oordeelden dat haer de Staten Generael soo wegens macht / nabuyrschap als Commercie bequaemst konden salveren / datmen hare Hoog Mog. daer te eerder toe soude persuaderen/wanneer men d'eerste consideratien op Vranckrijck en Sweden maer pronuncieerden/ &c. Is gevolght/ dat den Raedt van Munster in den Haghe den Heer Lion van Aitzema hebbende gequaleficeert met de charge van hunne Resident / door de selve by hare Ho. Mog. hebben versocht de mediatie van desen Staet over de differenten tusschen den Bisschop en hare Stadt geresen: 't Welck niet alleen aengenomen/ maer oock so verre ghekomen is/ dat hare Ho. Mo. aen de strijdige partijen tot bevrédinge hebben af-geschickt de Heeren Hendrick van de Capelle tho Rijssel, uyt Gelderlandt: A. Beveren, uyt Hollandt: R. van Langen uyt Over-yssel: En I. V. B. vàn der Hooge, (in den Raedt van Staten) uyt Seelandt: Sonden insgelijcks een Trompetter over dach en nacht/ so aen den Bisschop als de stad/ met aenmaninge/ Wederzijts van alle hostiliteyt te cesseren. Den Bisschop tegens alle billijckheyt/ hielt den Trompetter op/ ontnam hem zijn brieven / en uyt een onghehoorde verwaentheydt opende de Missive van hare Ho. Mo. aen de Stadt Munster geschreven/ en die ghelesen hebbende/ sondt den Trompetter met de selve weder om te rugge/ die alsoo na den Hage keerende / groot onbenoegen aen 't Hof veroorsaeckten: Terstont zijn brieven van hare Ho. Mo. aen den ges. Bisschop afgevaerdight/ af vorderende/ Oft hy Bisschop soodanighe Acte approbeerden, &c. Oock wiert des Lants Militie na d'Overijsselse Frontuyren versonden/ en een vliegent Legher van 4000. mannen onder den Heer Rijngraef Gouverneur van Maestricht/en den Oversten Pichler Commandant in Schenckenschans omtrent Grol en die Gewesten versamelt: Oock de Stadt alle goede hulpe op sekere Conditien toegeseyt/ waer door de Keur-Vorsten van Meynts / Trier en Bayeren hunne Benden in 't Legher voor Munster last sonden/ sich tot geene hostiliteyt tegens der Heeren Staten Leger te laten gebruycken: Onderwijl wierden die van Munster door stormen/ mineren en granaden seer benaut/ veel bloedts wierde ghestort/ daer van des Bisschops volck sulck een gevoelen kreech/ datter vele verliepen: Evenwel bleef den Bisschop volharden/ en in plaetse van hare Ho. Mo. mediatie gunstelijck t'aenvaerden/ verwierp hy die met dese Antwoorde / Dat dit niet hare Ho. Mo. (dien hy seyde alle heyl en spoet te wenschen) noch eenighe Vremden, maer des H. Roomschen Rijckx saecke was, en wiens doen en ordre dit, en niet de zijne sijnde, konde daer omme geensins de Mediatie van hare Hoogh. Mog. accepteren , te meer, om dat de Ridder-

schap

ſchap van Munſter als de naeſte Arbitres, de ſake nu alreede op 't ſluyten hadden gebracht: Eñ wat de Commercie en 't Krijgſvolck belangde, beloofde, dat eer lang 't een weder kortelingh ſoude zijn herſtelt, en 't ander buyten præjudice der Nagebuyren afgevoert werden. Doch hebben hare Ho. Mo. bevonden dat dit maer ſchoone practjes waren/ dewijl de Belegeraers even dapper ſchoten/ diverſe Huyſen in brant brachten/ oock een Granaet neder wierpen op een School daer 40. Kinderen waren / maer luttel ſchade deden/ een Ravelijn in namen / en weder uytgeſtormt wierden: Hare Ho. Mo. dan eyntelijck vernemende dat den Biſſchop onder diverſche malen dat men ſtilſtant maeckte/ niet den vrede maer de voogdije ſocht/ daer die ſtadt nochtans volgens d'admiſſie des Keyſers Ferdinandus den 9. Dec. 1656. binnen Weenen verleent/ te bewijſen/ Hoe ſy ab immemorabili tempore ſ' ampt de cuſtodia ſeu jure clavium Portarum, Vallorum, Murorum & Symbolij ſeu teſſera militaris was vergunt: Hebben op 't verſoeck der ſelve Stad gereſolveert hare Militie aen Munſter te doen naderen/ en Ec. Den Biſſchop die zijn Vriend op die tijt in Hollant had/ kreegh ſtracks een Expreſſen per poſte van den ſelven/ met advertentie van hare Hoog Mo. reſolutie: Waer op dito Biſſchop datelijck aen de Stadt ſont/ in Handelinge trat/ en den 22. Octob. accordeerden/ op Conditie/ Dat de Stadt 500. Biſſchoppelijcke Soldaten ſouden in nemen, en daer neffens onderhouden 300. Mannen: Den Biſſchop ſoude een Gouverneur ſtellen, ende niet dan in de Stadt ſijnde het Woort geven: Oock na believen met zijn Suyte uyt ende in de ſtad gaen: Neffens een generale Amneſtie, en vrijſtellinge van Gevangens: Des Stads Penſionaris Drachter en d'Heer Wittenbergh, Raet, by den Biſſchop gevanghen, zijn weder vry en in hunne Functien herſtelt: 't Principale different van aen wien het PRÆSIDIUM MILITAIRE in de Stadt ſoude competeren, is aen 't Camergericht van Spiers oft middelen van Rechten verſchoven. Daer mede was dien Oorloch uyt / de ſoldaten togen naer huys/ en die van de Stadt en den Biſſchop quamen hare Ho. Mo. Afgeſanten tot Steynfurt voor alle goede officien bedancken/ onder andere aenmerckelijcke redenen/ ſeyden de Heeren Keppel en Knippenberg Gecommit. van Munſter/ Dat zy niemand naeſt Godt Almachtigh en hadden te dancken als hare Ho. Mog. over ende ter ſaecke van hare verloſſinghe van ſoo ſware en harde Belegheringhe. De Nederl. Geſanten zijn daer na binnen Munſter Princelijck ontfanghen ende getracteert: En van daer weder nae den Haghe keerende / hebben rapport aen hare Hoogh Mog. van hare Negotiatie gedaen/ gelijck mede den Heer Rijngrave wegens de opghewesene Benden en Militie van deſen Staet.

Die van Haſſelt zedert eenigen tijdt ſchenen te beletten de Scheepvaert op Swol/ om dat die Stadt en Campen beyde Steenwijck en Haſſelt niet begeerden tot ſtemmende Steden in Overijſſel: Oock over d' Haven Accijs en Ontfangerſchap van Tyman Telvooren te Haſſelt/ de Financien/ Ec. groote onluſten reſen/ ſulcks dat die van Kampen en Swol tot Amſterdam quamẽ om wapenen te koopen/ zijnde op Vinrterdagh aengeleyt Haſſelt te overvallen/ ſoo wierden die wapenkoopers t' Amſterdam geſtuyt / daer hun toeghevoecht

voecht wiert / Dat als men Gelt van noode had tot 't Alghemeen en den Staet, dan was by hun niet te vinden, maer om hare mede-steden, ingelanden en Bontsghenooten en Gebuyren wrevelmoedig te bevechten, dan hadden sy gelt om koffers vol Wapenen te betalen,&c. So evenwel quamen sy met eenige Benden voor Hasselt/canonneerden op de stad en poorten/ quetsende verscheyden Persoonen: Tot door Arbitres dien twist den 29. May op den Dijck voor Hasselt wierde gemodereert: Doch partijë onvernoecht blijvende/ begaven hun na den Haghe/ daer eyndelijck door tusschen gaen der gekoozen Arbitres de Heeren Burgermeester de Graef van Amstelredam, en den Raed-Pensionaris van Hollant Mr. Iohan de With van Dordrecht, alles in 't leste van Augusto in minne is bevredight/ tot verghenoeghen van beyde partijen/ en groote lof ende eere der ged. Arbitres: Alles is met een sumptueus Banckét in den Hage op de Doelen besloten: Scheydende de A. Gedeput. uyt den Hage/ en quamen in 't begin van dese Maent met blijtschap thuys.

De Gedeputeerden van hare Ho: Mo: hebben op desen tijt met de Afgesanten der Chur en Furstel. Hoogduytse Stenden diverse mael in conferentie geweest/ over 't oprechten van een Ligue offenssive en deffenssive. Als mede metten Ambassadeur van Spangien / over 't Accomodement der Drie Landen van Overmase: Om 't zelve buyten de Chiambre Mipartie afte doen. En wierde aldaer verboden de wederzijdige hostiliteyt. De Steden Embden / Bremen/ Ceulen en andere uyt ontsach van hare Ho. Mo. / de voorleden Maent specialijcken hebbende doen verbieden yder in zijn resort/ Het opkoopen en uytvoeren van alle soo Wapenen als Accomoditeyten naer 't Leger voor Munster, daer van hebben de Steden van Bremen, Embden, en Munster verstaen, oock by hare Ho. Mo. versocht, als Hanze-steden de protectie en vruchten van dat Verbont Anno 1646. opgerecht, te mogen genieten. Den Resident van Denemarcken Carisius / als mede den Resident van Sweden Appelboom/ versochten Subsidie van Penningen voor hare respective Koningen by hare Ho. Mo. tegens elckanderen: Martinus en Luther waren noyt heviger gescheurt als nu. Appel-boom vergiste sich machtigh / dat hy 't respect en d'eere van die Staet niet en conserveerden, aen de welcke hy gesonden en verbonden was: Denemarcken onderschepten eenige Brieven die men de zijne achte te wesen, waer in verscheyden passagies influeerden tot desreputatie van de A. Regeeringhe der Geuni: Provincien, en daer over hare Ho. Mo. oock billijck sulck een onbenoegingh schepten, dat hare E. Ed. den ged. Resident verklaerde voor inept en onbequaem tot zijne bedieninghe, doende oversulcks aen den Coningh van Sweden schrijven, dat de selve den ged. Appelboom van hun Hof wilde revoceren: Surroguerende in des selfs plaetse d'Heer Resident Aitzema, die daer op den 20. Augusti zijne Credentialen aen hare Ho. Mo. over leverden. Den Koningh van Sweden daer en tegens heeft soo door schrijvens als het non-admitteren van hare Ho. Mo. Gesanten tot de ordinaris Audientie voor zijn Coningl. Persoon/ serieuselijck ghepooght den ged. zijne Resident te maintineren: Alhoewel dat daer door bedeckte middelen en Macchiavelse streecken noyt geadvonceert zijn geworden by desen Staet, als strijdende mette beste maximen van een Politijck Christen.

Men

Men verhoogde in Engelant noch al meer de gunstelingen van den Protector: Richard sijn Soon succedeerde (dewijl het den Protector af-stont) in 't Cancelaerschap des Universiteyts van Oxfort/ werdende met veele solemniteyten Magistrum Artium gemaeckt: En een inkomen van 4. Tonnen gouts 's Jaers daer nevens vereerdt zijnde/ gingh hy zijn staet houden op 't Hof van St. Jacms: Een kleyn ongeluck alleen ontmoete Richard in dese maendt/ zijnde in 't Bosch van Salisbury gereden om te jaghen/ viel van sijn Paert en brack zijn Dije-been/ gelijck oock zijn Vrouw Moeder Gemalinne van den Heer Protector op die tijt hare voet tot Hamptoncourt verstuyckte/ doch beyde sonder gevaer zijn genesen: Men hielt Bededag over geheel Engelant over een sleepende siechte: Mr. Meadou is doen voor Envoy na Denemarcken/en Colo. Jepson aen de Coning van Sweden tot nederlegginge der wedersijts wapenē afgeschickt: Zijn Hoogheyt liet doen mede met goet contentement na huys vertrecken den Courlantse Gesant/ hem vereerende met een goude medalie van sijn Effige en een goude keten van 1200. gulden. Daer tegens quam Admir. Blaeck sieck zijnde/ met zijn Esquadre van de Spaense kust in Engelant: Hy haeckte na 't lant/ en storf soo hy de Haven van Plemuyen in-seylden: Yder gentilman beklaeghde dat verlies/ en oock / Dat hy waerdigh was om een Marmore Epitaphium te genieten, op datte Nakomelingen mochten gelooven 'tgheen de huydighe Eeuwe weet, dat hy is geweest een dappere Helt, en een kloecken yveraer voor een Natie die hem meer vierden als andere hunne Coningen, om dat hy hadde getoont te zijn een groote Pylaer daer de Protectorlijcke Regeeringe op steunden: Zijn Lichaem wierde gebalsemt / en Princelijck na Londen gevoert / en in de Capelle van Westmunster heerlijck begraven. Zijn Hoogheyt ging korts daer aen tot Hamptoncourt de wateren uytte Fonteyne Hibarcheard drincken: En troude aldaer oock in stilte zijn Jongste Dochter met den Heer Rich/ Soons soon van den Grave van Warwijck. Eenen Eduard Serby medegesel van den conspirateur Syndercomb/ wiert doen sō hy in een Engels scheepje na Rotterdam meynden te varen / ghevanghen / en by den Protector geexamineert/ bevonden / dat hy over zijn complot lange in Vlaenderen en te Madril was geweest/ wierde by provisie inden Tour vast geset/ om naderhant eens met hem te reeckenen.

De Deenſe Vloot onder Adm. Bielke ſterck 21. zeylen/ontmoete den 21. Septemb. de Sweedſe Armade van 33. Oorlog-ſchepen 2. Branders 1. jacht en 4. galjoots/op d'Ooſt ſee by 't Eylant Rugen/ de Sweden alhoewel boven wint / dorſten niet aenkomen / maer hielden ſchutgevaert/ den nacht aenkomende/ ſcheyden / en met den naeſten middagh elckander weer in 't oogh krygende/ alhoewel het luſtigh koelden/ſoo bleven de Sweedſe boven wint leggen ſpelen/tonende ſeer kleyne genegentheyt tot vechten: Niet te min dede Ad. Bielke 8. van zyne ſchepen tot de Sweedſe in-ſeylen/ die van de ſelve terſtont omcingelt/ doch van de overige Deenſe ſchepen weder ontſet wierden/ 'tſchip Fredrick a 102. ſtuc. raeckte reddeloos en ſyn Boechſpriet quyt/ ſommige canonſchoten gewiſſelt hebbende / zyn beyde Vlooten met den Nacht gheſcheyden/ de Deenſe quamē voor Coppenhaven / ophebbende by de 100. ſoo dooden als ghequetſten/ daer onder Capit. Battery uyt Hollant/ die te Coppenhagen deftig begraven is: Hun Vloot wiert terſtondt weder toe-gheruſt/ om de Sweden die oock vry beſchadigt onder Rugen geweken waren/ weder te ſoecken: Dan dien gheen luſt in den kattendans hebbende/ weken binnen de Baye van Wiſmar / daer ſommighe Capiteynen van de Vloot over hunne ſlapheyt wierden beſtraft.

Den Coning van Sweden ruckte in deſe maent voor Fredrickro/ anders Fredricx Eylant/een nieu gefortefiteerde Stad aen de kleyne Belt/ over Middelfar in Funen: Dan alſo den Oberſten Lobrecht daer op die tyt 't bewint had / wiert met groot verlies der Sweden tweemael te vergeefs daer op geſtormt. Corfitz Vlefelt toen mede in 't ſweedſe Leger zynde/ ſondt een Miſſive aen de Deenſe Ryckr-Raden/ verſoeckende/ met haer in 't open velt voor Fredricx ode te handelen, als hebbende ſaken van grooter importantie te ſpreken: En alhoewel men doen te Coppenhaven ſeyde dat dien Brief ſonder in acht te nemen was ter zyden geleyt/ nochtans heeftmen op verſcheyden tyden gehoort datter al by vele een vremden haſpel gedraeyt wiert/ die in 't eynt ſo grof en dick wierdt / datte Boeren en droncke Funen het ſelve begoſten te mercken/ gelyck naderhant volgen ſal.

Den 13. deſer zyn hare Ho. Mo. Geſanten tot Gotdorp met vier Carotſen a 6. Paerden treffelyck ingehaelt / en door diverſe Edelen gebracht in verſcheyden daer toe bereyde Camers / daer den Vorſt

van

van Holsteyn by hare Exel. quam/ en daer wierde gesproken van de goede onderlinghe Vrundschap tusschen hare Ho: Mo: ende Sijne Vorste: Doorluchticheyt, ende dat de selve noch altoos duyren most,etc. 's Middaghs tracteerden den Vorst hare Exell. aen zijn eyghen Tafel uytmuntende kostelijck: Waer na sy den volgenden dag met vele courtesie hun afscheyd namen.

De Dantsickers uytgetogen met 1500. koppen om Dirschaw te overrompelen/ wierden den 2. deser met den dagheraet uyt een Embuscade van 2000. Sweden/etc. aengetast/ die Hertog Adolf soo hy van dit desseyn verwittigt was/ by een versamelt had/ daer toe nemende sekere 900. Brandenburgse soldaten onder Graef de Waldeck behoorende/ die op die tijt daer voorby passeerden om na de Marck Brandenburg te gaen/ die de Sweden by hun gehouden hadden onder pretext als oft sy die wilden convoyeren/ doch daer na die persuaderende om tegens de Dantsickers te vechten/ die van de Dantsickers onvoorsiens aengegrepen en uyt 't velt geslagen wierden/ so dat de selve ettelijcke Officiers en 3. Vendels veroverden/ waer in een Standert dese woorden stonden/ Christi triumphator mortis. Tu Christe Redemptor, Tu mea, tu vitæ, spes in agone manes. Doch is dese victorie terstont gemodereert/ also de Sweden de Dantsickers weder te rugge dreven/ soo dat die met verlies van 300. man hun in een Maras retireerden/ nalatende 7. stuckjes/ de Sweden en Brandenburghers verloozen hier oock over de 400. soldaten.

't Frans Leger in 't Bosch Niepe Motte au bois verovert hebbende/ quamen doen te Belle in Vlaenderen plonderen en branden/ levende mette Inwoonders als voortijts met die van Tienen: komen voor Bourborgh/ 'twelck haer de sleutelen te gemoet brenght: en soo na de zeekant treckende/ nemen op den selven dach noch possessie van 't Houte Wambais dat over 't Scheurtje gebiedt.

October 1657.

GAnts Vlaenderen schrickten over desen intocht/ Condee weecst in Duynkercken/ waer door de Fransen Mardijck aentasten/ en door gedurigh stormen den 3. deser overrompelen/ 'tguarnisoen vā 800. man bleven prisonniers de guerre, wordende na Calis versonden/ doch

doch quamen by disordre in korte dagen weder over loopen: Daer waren volgens 't Contract tusschen Engelant en Vranckrijck nu op diverse plaetsen 6000. Engelsen in Vlaenderen gelant/ daer van de eerste 1000. al den 18. May by Calais achter de St. Jans Reede waren aengekomen/ doch d'effecten van 't selve Contract waren vā die tot dese tijt getraineert soo door 't lange Beleg van Montmedi/ als oock om datte ingheboren Francoisen difficulteyt saghen om de Engelsen een voet in Vlaenderen te geven / sy fulmineerden neffens de Geestelijckheydt op den K.l./ segghende/ Dat dit een werck was om Vranckrijck in oproer te brengen : Dat men gheen Vrede socht, maer nu d'apparentie door 't onvermogen van beyde Koningen daer toe groot was, haelde men een derde man, ja het Troyaense Paert in, om in eeuwige oorlogh te blijven. Want men wist dat het waer was/ dat de Gesanten van den Paus en Venetien by den Alderchristelijckste Koningh tot Mets in een expresse Audientie hadden geproponeert een provisionele stilstant van wapenen tusschen Vranckrijck en Spangen/ hier op wilde den Koning/ Dat alsoo men den Prins van Condee daer in wilde comprehenderen, men insghelycks Portugael en den Heer Protector daer in moeste vervangen, sonder dat eenigh succes hier af volgde/ de oorsaeck was/ om dat men seyde dat den Protector hem tegens soodanighe Handelinge aenstelden/ en op die tijt aen Vranckrijck geen genoeghen nam/ also d'Engelse Soldaten oock seer sober sonder eenige Zee-plaetsen t'attacqueren dus lang in Vlaenderen waren gehouden/ so dat sy begosten om gelt te roepen / doch alsoo den Marschalck Turenne niet meer als 800. dubbelde Pistoletten in't Leger hadde/ so liet hy zijn eygen Zilverwerck snijden tot stuckjes van 20. stuyvers/ met een Lelijtje geteekent / dese gaf hy d'Engelse/ daer het dapper onder begost te sterven/ en nochtans lieten de levende niet af als sy te Bourborgh quamen schandelijck de Roomse Geestelijcken uyt blinden yver te mishandelen / (Proceduyren die de Protestantse Kerck eeuwige laster aenwrijven/ en versoepelijcker als van die den Hemel daer door meenen te verdienen / want dese beter weten) : Het dede dien Minister seer / die haer de adieu-predicatie tot Dover had ghedaen soo sy na Vlaenderen overschepen souden/ als hy hoorde dat de Engelsche Soldaten met sulcken crueliteyt zijn recommandatien van deugden te observeren/ vergheten hadden/ daer zy nochtans als

hy

hy haer de benedictie gaf in dese woorden/ Gy gaet nu over Zee in een ander Landt, onder vreemde Volckeren, met wiens ondeuchden Ick u L. beveele geen gemeenschap te willen hebben, nochte om haer uwe loffelycke ghewoonte te veranderen, maer, recommandere u L. ten alderhoogsten te blyven by uwe Militare getrouheyt, Discipline ende ordre: Op dat den verkreghen naem ende lof der Engelse Soldatesce, by Godt soo gezeghent, onder den Menschen soo bekent, ende by den Vyanden gevreest, door u L. onbedachtheydt niet en werde besoedelt en bevleckt: Maer, dat wy veel eer hooren van uwe deugdige trouwe, yver, en vroomheyd, tot vreugde van ons, ende beminnaers uwes Vaderlants, &c. Alle beloofst hadden de selve te sullen observeren na vermogen.

So haest den Protector hoorden dat Mardijck gewonnen was/ ontboot hy Jan Reynolds die Overste der Engelsen in Vlaenderen was/ by hem/ die terstont aen zijn Gesant Loccart en den Koningh van Vranckrijck dede weten/ dat hy inwillichden om Duynkercken vive force te bespringhen/ ende boven de over ghesonden 6000. noch 10000. soldaten datelijck soude over senden: Dit leste volgden/ eñ alsoo Jan Reynolds dese mael om te huwelijcken in Engelant was gebleven/ wiert den Gesant Loccart het Souverain bewint over de Engelse Militie gegeven: Maer 't Belech van Duynkercken en gingh niet voort/ om dat Vranckrijck op Engelant jelours wordende/ [want Mardijck wiert den 5. Octob. aen d'Engelsen/ als hare partisatie/ingeruymt]verschrickte dat alle Francoisen/het vertoornde de Princen van den bloede met een eerlijcke/ maer de Rooms-catolijcke Geestelijcke met een geoorlofde gramschap: Gants Europa versoeyden dit transport/ den Paus dede daer tegens schrijven/ de Vlamingen vloeckten Masarin/ en Hollant meynden te dromen als sy dit hoorden/ de Politici geloofden/ Dat Vranckryck gedachten van d'Engelsen moeste hebben, dat sy nu beter van nature als voor 200. Jaeren moesten wesen, toen zy Vranckryck by Verdrach verlieten: Vergetende met hoe veel bloet en traenen hunne Voorsaten eertyts dat Volck uyt hare gewesten hadden gepoogt en oock eyndelyck uytgedreven. De Geestelijcke in Vlaenderen die noyt en hadden willen tot den Oorlog gevē/ schooten ter beurse/ en moedigden Don Jan om de nabuyrige Steden en Forten dubbelt te voorsien/ oock door 2. branders proevende of men d'Engelsen die met 30. schepen in 't Scheurtje gekomen wa-

ren/ konde ruyneren/ dan dit misluckte/ en oock den Aenslagh die men op Mardijck weder voor genomen had/ die in een Convoy dat men op Greveelingen dede/veranderden: Onderwijl wiert dē Prins van Condee tot Duynkercken sieck/ doende sich drogen na Mechelen/ doch onderweeg te swack werdende/ most te Gent blijven (alwaer den Krijgsraet op die tijt ter doot had gevonnist Monsr. de la Verru Commandeur in St. Venant:) Ged. Prins de Condee lach den 1. en 2. Decemb. als stervende/ doch als sijn Gemalin en Soon waren by-gekomen/en door de vordere diligentie van 2. Franse Medicijns upt begeerte van dito Prins upt Normandijen ontboden/en door den Hertog de Longuevile afgesonden / beterden dien Helt dagelijcks. Het doorsteken van sommige dijcken en openen van sluysen/ gaf de Francoisen die dese Veldt-tocht versoeyden/ oorsaeck om tot pretext van hare onlust aen d'Engelsen te segghen/ dattet Landt onder water geset was/ en dieshalven gheen voeragie te vinden om yets vorders te beginnen. d'Engelsen bedorven 't Lant onderwijl tot in den gront/ en eysschen contributie oft dreygen te branden: De Boeren dus beangst/ alsoo Dom Juan haer 't contribueren aen de Vijanden by verlies des levens verboden had/ weecken in de steden/ soo dat daer omtrent geen menschen te vinden waren. Toen sondt Coning Carel van Schotlant sijn Trompetter aen dē Engelse Gouverneur van Mardijck / met een generaele Amnestia aen alle Engelsen die haer onder sijne Majesteyts dienst souden begeven: Dan den voorss. Trompetter is seer slecht bejegent/sijn Paert onder hem doot/ en hy in den schouder geschoten: Waer over aen den Goverveur geklaegt sijnde/ antwoorde die/ Men soude de hantdadige aenwyssen, hy wilde die terstont doen ophangen: Maer wat het Pardon belangde, sulcks raeckten hem niet, de wyle hy voor als noch gheen andere Opperhoofden kenden als het Parlament en den Heere Protector.

Van d'ander sijde liet men in Engelandt niet af Mardijck alleen te versterken/ maer oock scheepten Gen. Fleedwood en de Sweetse Ministers tot secours van hare Koning/ van London in 2. Engelse en 1. Hamborger schip by de 600. Engelse soldaten / die in Jutlandt aengeset wierden/ ende souden van Hul noch 1000. koppen volgen: Dit Volck senden aen de Sweden heeft den Engelse Gesant Meadow tot Coppenhaven ontkendt/ waanneer de Deense Commissarissen

sen daer over by hem klaegden/ sloegh hy 't met dit mooy praetsen af/ Het waren maer abusive gheruchten, alsoo niets aen Sweden in Engelandt wiert toe-gheftaen, 'tgheen men oock niet aen Denemarcken soude willen accorderen. Den H. Protector was doemaels onvernoecht op den Jongen Hertoge van Buckingam/ die sich eerst by zijn Hoocheyts Dochter aengegeven hebbende/ daer na hem stillekens in Huwlijck mette eenigste Dochter van Sir Tomas Fairfax begaf: Ende considererende wat deugt en dienst ged. Fairfax de Republijcke had gedaen/ recommandeerde zijn Hooght. 'tselve aen sijnen Raedt/ die onder decksel dat ged. Buckingam tegens 't Banuissement des Parlaments dus in Engelant sonder abolitie van 'tselve was gekomen/ hem in gevangenisse op 't Eylant Jarnsey hebben geconfineert/ als hebbende dit zijn Nieu Huwelijck buyten kennisse van de Regeringe gecontracteert. Beter wierden d'Oost-indise Negotianten van zijn Hoogheyt ontmoet/ want hy moedigde haer aen om hare Compagnie door een capitael van 60. Tonnen gouts stercke beenen te geven/ en men sach aen/ Dat by vervolgh van d'Engelse Commercie de Scheepvaert soo wel in Enghelandt soude accresseren als sy in Hollant gedaen hadde met d'Oost-Indise Compagny: Dat Engelant dit Jaer 1657. alreede een goet begin had genomen, synde van daer by de 30. Schepen soo groot als kleyn die alle wel gehandelt hadden, weder tuys gekeert: Datter met Portugal tot dien eynde soo nauwen Verbont was ghemaeckt, om dat zy den Vryen Handel op hare Colonien aen d'Engelsen alleen hadden vergunt, zynde hare Macht in beyde d'Indias seer aensienelyck, en d'Engelze Compagny om veele redenen dienstigh: Dat men oock bequamelyck den Handel op Gunea daer door konde tot sich trecken, om van daer het Gout ende d'Olyphants Tanden te bekomen: En dat men oock om de Zee voor Spaignen te benauwen, alleen uyt insicht der Scheep-vaert den Oorlogh soo hevigh teghens die Croon voort-geset wiert, als pogende d' aenkomst en Traficque der Engelschen in West-Indien te beletten, &c. Eyntelijck is in volgende wijse een Reglement der Nieuwe Enghels Oost-Indische Compagnie uytghekomen/ van desen inhoudt:

DEn Heere Protector confirmeert aen d'Engels Oost-Indise Compagny die Previlegien welcke aen hare Voorsaten by Coning Iacobus zijn verleent: Ende sal den 29. Octob. 1557. om yder tot tekenen te encourageren, op 't Oost-indisch Huys in Leadenhal-straet een Boeck open leggen, daer yder voor soo veel hy tekent de Bewinthebbers 'tselfde in 6. Termi-

 nen sullen

nen sullen moeten betalen, haer daer mede laten gewerden, beloovende nimmer yets meer te pretenderen, als yder pro rato by winst en verlies mocht competeren: Alle 7. Iaren sal men een College uyt al de Partecipanten verkiesen, om alle openstaende rekeningen af te doen, en na 18. maenden 't Overschot aen de Partecipanten betalen: Dan sullen andere om 't capitael te vergrooten, oock mogen tekenen: Ende sal dese ordre alle 7. Iaren geobserveert werden: Niemant sal een stem in de Compagny hebben, als die 5000. guldens heeft ghetekent, en soo veel kleyne als t'samen 5000. gl. maken, sullen samen een stem hebben: En niemant magh Bewinthebber zijn of hy tekene 10000. guldens: Onderwylen dese Compagnie duyrt, sullen geene der Participanten, op verbeurte van hun capitael, particulier op Oost-Indien moghen handelen: Blijven daer en boven oock borghe voor 2. Tonnen Gouts voor al d'Intresten die de Compagny aen Effecten, Coustumen, Forten, Previlegien en Immuniteyten in Oost-Indien heeft, om 'tzelve in twaelf maenden te betalen: Sullen oock trachten om den Handel op Guinea aen dese Compagny te hechten: Werdende geen langher tijt om te tekenen vergunt als tot den 30. Novemb. 1657. Ende sullen dese Nieuwe Teyckenaers een College verkiesen, om den Staet van Indien te balanceren, staet en rekeninge te maken, soo wel, als de Bewindthebbers der voorss. Compagny.

Na 't winnen van Olivensa in Portugal wonnen de Spanjerden oock Mouron/ 'twelck sy weder door d'Inghesetenen opstant mosten verlaten/doch ten tweede mael meester wordende/koelden toen hare wraeck-lust op de tegenstrevers/ daer d'onnosele oock onder liepen: Twee duysent Spaense Ruyters overvielen en plonderden doen insgelijcks de oude statige stadt Vallaniciosa / daer sy grooten roof uyt voerden/ alsoo hier voor de veranderinge van 't Rijck de Hertoghen van Breganse hun Hof plachten te houden. 230000. stucken van Achten arriveerde in dese maent voor den Koning te S. Sebastiaen/ zijnde nessens 24. metale Canons/en 'tgeen aen de bewerckers hare bingers is blijven kleven/ gevischt uyt den Admirant / 't voorleden Jaer in de strate van Bahama ghebleven. Commandeur Brakel bracht doen te Mallega op een Turckse Koopvaerder met 10. stuc. 2. Mooren/ 2. Renegaden en 4. Christen slaven / voor Tituan van syn Ancker gelicht / hebbende noch een grooter Turcks schip daer onder 't Landt verbrant.

Den Heere van Ameronghen dede den 5. deser sommier rapport aen hare Ho. Mog. van hare Excell: Negotiatie in Denemarcken: Den Heer Ambassadeur Nieupoort versocht so om zijn domestique als andere Affairen /te mogen een keer na huys doen. Den Heere Ambassadeur van Vranckrijck demonstreerden doen aen hare Ho. Mo. het licencieus gebruyck van Trouwen en Predicken te Parijs in't

in't Huys van den Heer Borcel Ambassadeur van Nederlant / die daer op den ged. Ambassadeur deden aenschrijven / in diergelijcke celebratien sich discretelijck te dragen: De sake bleef daer by / of wel een Edelman met last van den Cancelier by den Nederl. Gesant gekomen zijnde / wilde besluyten datmen hem niet en soude toe-staen in Franse Tale in sijn Huys te doen predicken / de Predicatien waren doch en het Trouwen veele Jaren by hare Ho. Mog. Gesanten in Vranckrijck continuelijck geadmitteert geweest.

(N. B.) Den 17. Octob. begost in Nederlant een stijven Oosten wint te waeyen, daer mede de Zuyder See en andere Binne-wateren soo droogh liepen, dat men van Ens na Vries-Lant konde gaen: De Oude Stadt Stavoren en de Kercke, het Huys te Britten ende andere overgolfde Antiquiteyten lagen boven water: En 't begost oock so sterck te vriesen dat men den 20. Octob. in Vrieslant over 't Ys reedt: Daer op is gevolght een bittere Winter, so dat in 12. Weken de Schepen geen vaert hadden, duyrende tot in Maert 1658.

November 1657.

De Coninglijcke Majesteyt van Poolen zedert zijne winst van Crakow zijn macht verdeeldt / doch luttel geopereert hebbende / mits de Poolen weynich Artillery voeren / en dies te onvermogender om eenige Vestingen t'emporteren / was al diverse reysen by hare Ho. Mog. Gesanten uyt Marienburgh aenghemaent tot bevrediginge met de Sweedse Majesteyt: Onder andere heeft den Koning van Poolen de volgende Missive aen hare Exell. gesonden / die ons in desen tijt ter handen quam:

IOhannes Casimirus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanię, Russiæ, Prussiæ, Moscoviæ, Samogitæ, Livoniæ, Smolensiæ, Chernichoviæq;, Nec non Suecorum, Gotthorum, Vandalorumq; Hereditarius Rex, &c. *Illustres & Magnifici, grati nobis dilecti, exponunt nobis gratitudines Vestr: per Literas suas, vigesima quarta Iulij Marienburgij scriptas, nobis verò nuperrime redditas, quod Celsi & Præpotentes Fœderati Belgij Ordines maximo tenentur desiderio Pacis in hoc nostro Poloniæ Regno constituendæ, eamque nobis pro suo in nos optimo affectu suadent, gratissima nobis est tam propensa in nos voluntas Celsorum & Præpotentium Fœderati Belgij Ordinum ac gratitudinum Vestrarum in eadem Pace promovenda indefessa cura & studium.* Cæterum sicut nota est *Gratituti:*

Vestris ex anterioribus nostris declarationibus nostra summa ad pacem propensio: Ita non dubitamus Gratit: Vestras de hac re Celsis & Præpotentibus Ordinib. perscripsisse, nihil itaque in nobis desiderari potest, quod ad pacem faciendam pertinet, & nunc sine mora cum nostris Confœderatis Sereniss. Hungariæ, & Daniæ Regibus, ac Magno Moscoviæ Duce conferemus de pace cum hoste communi facienda: Interim Gratit. Vestras bene valere cupimus. Datæ in Castris ad Cracoviam, die xij. mensis Augus. Anno Domini 1657. Regnorum nostrorum Poloniæ ix. Sueciæ vero x. anno.

Subsignatum erat, JOHANNES CASIMIRVS R.

In dese Maent begaf sich Philips Pels Sone van den Nederl: Resident tot Dantzich/ upt last van hare Ho. Mo. na Brambergh/ omme by den Heere Ceurvorst van Brandenburgh te resideren / die sich den 3. deser aengevende/ aldaer by zijne Doorl: seer aengenaem was/ als streckende tot het onderhouden van alle vrundtschap ende goede correspondentie. Zoo liestalich en was den Moscobise Czar niet aen Bradshaw/ die in Ambassade wegens den Protector over de Commercie na der Moscou gesonden/ aldaer noch acces noch accomoditept konde bekomen / ja nauljjcks versekert en spijse voor de zijne konnende krijghen (om datte Moscobiters seer hoog achten/ en gehoorsamen de geboden hares Kepsers/ als van Godts wegen/ so veel te versoepelijcker/seggẽ zy/ is't; ja willen met alsulcke Natie niet te doen hebben die hare epgen so goeden Koningh van dẽ troon geschopt/ eñ om 't leven gebracht hadden:) dies keert hy re infecta na Courlant/ daer hem die Vorst zijn Lusthof Frauwenberg tot sijn retraict gaf/ tot hy van daer upt order des Protectors na Hamburg af-quam. Wonderlijcke snel wiert de Sweedse macht in Lijflandt op dit Na-sapsoen gekrenckt door de geduyrige Attacques der Russen/ Graef Magnus met zijn Sweedse Benden was selfs genootsaeckt in een gehuchte onder Revel te wijcken / en de Pest die aldaer sterck aenhielt/ verboot hem en zijne vijanden die stadt te naderen/ ja hy dacht veel liever na Sweden te wijcken en Lijflandt te verlaten/ indien niet de Sweedse Majestept hem beloste van secours/ en waer het noodigh/ selfs in persoon te komen/ hadde toe-gesept. De Hollantse Militie tot Dantzich (daer 6. a 8. gesellen om hare pijpestellerp af op ghelknoopt waren/ keerden doen op de begeerte van hare Ho. Mo. weder na huys. Want die gewesten nu schenen te rusten.

Tot

Tot Koppenhaven was yder met den aenvang deser Maent verblijt / over de voorspoedige Actien tegens de Sweden / soo in Noorwegen / daer Knut Olefelt Command. in Lantskroon / by Mackroe 160. Sweden neder maeckten / blijvende selfs op de plaets: Als in Schoonen / daer Zijn Majestt. van Denemarcken selfs present / de Sweden uyt het Landt sloegh / soo dat sy selfs uyt de stoven vloden / onder 300. sweedse dooden waren / Generael Horn, Gen. Major Mier, Overste Ribbing, Overste Banier, Overste Lillecroy, en Graef Pontus de la Guarde, is 't been afgeschoten / de Major Bagge, en de Ritmr. Kulbar, neffens 4. standaerden sijn gevanghen / de rest salveerden haer over de Klippen in grooter confusie: Aen de Deense kant bleef hier den Grave van Styrum, die als Volontaris dese Actie bygewoont / en sich dapper gequeten had / begevende hem diep in des Vijants Benden / daer hy de Voortocht had / wordende door een ongeluckigen Kogel op de Walstat geschooten / als mede den Overste L. Claes Kaes en de Wachtmr. Katte, dit alles geschiede by Helmstadt: Doch al was't dat yder op dese successen sich grooter gevolghen imagineerden / soo beviel den Deensen Oorloch al geheel anders uyt / want Ge. Wrangel verkondschapt dat den Deense Rijcx-marschalck Andries Bille over eenig ongenoegen van slechte betalinge den Holl. Overste Lobrecht mette Duytse besettinghe uyt Fredricxode op Funen had versonden / houdende slechts 3000. Deenen daer binnen tot besettinge / en wetende dat al hare desseynen in Holsteyn en Jutlant van kleyne consideratie en niet houbaer waren / (ongeacht het verobren des Eylants Samsö / als mede Wensusel /) heeft den 4. Novemb. met den dageraet Fredricxode rontsom bestormt / en na d'eerste Aenval van de waterkant door dringende / stormenderhant vermeestert: Andries Bille wiert geschoten / daer hy na sommige dagen af storf / soo men seyde van sijn eygen volck / roepende datse geen kruyt meer hadden / andere smeetten hun geweer ter aerden / achtende verraden te zijn / in dese desordre zijn vele Deenen gesneuvelt / over de 2000. gevangens daer onder 180. Officiers en 33. Vendels zijn na Wismar aen den Koning van Sweden ghesonden / daer niet boven 800. koppen af te Wismar quamen / overmits sy of onderwegen weg-geloopen of van de Sweden gemaatst zijn: In Fredricxode zijn nevens 60. Canons oock veel Voorraet / Buyt / en Wapenen ghevonden: Hier over is

ander

onder de Sweden een moet dapper ghewaſſen / en voorwaer niet te vergeefs/ want ſy wierden nu gebieders over half Denemarcken/ konnende na believen de Noort en Ooſt-ſee ghebruycken/ Funen beſpringen/ en ingevolge 'tgehele Rijck by vorſt of met kleyn vaertuyg lichtelijck invaderen: Te Coppenhaven daer en teghens was men over dit verlies machtigh verſchrickt/ yder ſpooch zijn gramſchap op Bille en andre Rijcxraden uyt/ paſquillerende / Datſe oorſaeck van al deſe onheylen waren, en tegens 't Coningryck en Sijne Majeſteyt ageerden, met andre vuyle laſteringen/ die aen de Borſe geplackt waren: Den Coning van Denemarcken toogh ſtracx op Funen / latende dē Jongen Guldenleeu met 3000. ſoldaten tot bewaringe van dat Eylant. Over Zee was doen in de Zont aengekomen d' Heer Guinſki Staroſta van Gueſna, Overſte in't Pools Leger onder Ge. Carnetſki/ met Credentialen van de Poolſe Majeſteyt en dito Carnetſki / meldende/ dat Ge. Gonſieuſky met 10000. man in Lijflant was/ eñ de ſtadt Riga met hoope van winſt ‡ beleghert hielt: Eñ datte Coning van Poolen ſelfs met zijn eñ het Ooſtenrijcks Legher om Thooren ſtont: Dat † Carnetſky met 22000. man was in Pomeren gevallen/ en ordre van den Koningh van Denemarcken verwachte om na Holſteyn ofte Jutlandt te naderen/ etc. Doch dat voor-ſtel liep ſoo breedt niet af / dewijl Carnetſky verby en voor Stetin in Pomeren groote ſchade gedaen hebbende met plonderen en brandē/ hoorende 'tverlies van Fredricxrode / toogh weder te rugh met grooten roof na Poolen/ hebbende niet byſonders uytgerecht als ettelijcke hondert Laſten Granen verbrant en vele arme ellendige Luyden gemaeckt: Hier over klaegden Hertogh Adolf aen Kurbrandenburgh / Waerom de Brandenburgſe Macht aen Carnetſky niet en hadde gepooght in het overkomen van de Oder te ſtuyten? Willende dat men 't zelfde ſoude beletten, ofte anders hem in ſulcken gevalle voor vijant houden. De Nederſaxiſe Creyts konde oock niet verſwelghen datte Deenſche door Bremerveurden 't Duytſe Rijck (ſoo ſy 't noemden) troubleerden: Sonden een Expreſſen aen Denemarcken/ Begeerende dat de beſettinge

* De Poolen ſouden Riga gemackelyck vermeeſtert hebben, maer voor de Peſte dapper vervaert ſynde, lieten hun ſomtyts 500. Polen van 50. Burgers uyt Riga wech jaegen.

† Hy avanceerde tot aen d'Elve en d'Ooſt-See, plonderden en verbrande onder Stetyn Anclam, des Stadts Meulen, en over de Twintigh Dorpen.

tinge van Sijne Majesteyt uyt Bremerveurden werde genomen, of by weygeringe per force souden attacqueren, willende geensins gedoogen datmen eenige onrust op den Duytzen Bodem aenvangen sal. Dese kregen gesleepen Antwoort/ soo dat zy tegens Denemarcken niet en dorf den aenvangen/ dewijl den Hertogh van Lunenborgh (Denemarckens Swager) en andre uyt den Creytz daer tegen waren: Dies trecken sy haer wijt opgeheven Legher van 4000. man weder te rugge/ die naderhandt verdweenen als hun begonnen Oorloch: Tot excessive schade en onkosten der ghemoeyde/ die nu eerst bevonden dat dit een dagelijcks dienende Sententie is/ Besint eer gy begint.

Als Eb en Vloet had het desen gantsen Na-somer tot Francfort gewoelt/ van Ghesanten en Vorsten die meer woelden om de Keyserlijcke Electie als de Keurvorsten selfs/ (de Hooghduytschen yverden dapper): Den 6. deser is daer vast gestelt den Waeldagh des nieuwen Keysers tot den volghende Somer uyt te stellen. Een Sweedsen Envoy versocht daer op die tijt hulp tegens Denemarcken/ men antwoorde hem / Dat aldaer van soodanighe saken niet en wierde gehandelt, specterende die selfde alleen tot de Verkiesinghe van een Roomse Keyser, &c. Oock verscheen een Gesandt van den Bisschop van Trenten/ desen wilde voordraghen sommighe strijdicheden/ die hy seyde dat sijn Heer met het Oostenrijcks huys hadde/ dan wiert nevens sijn saeck niet geacht: Aaron sou sich geern over al om te heerschen by Moses willen voegen, van alles bescheyt willen weten, en gelyck de Pausen plachten de Kerck op't Stadthuys setten.

Wegens de Franse Croon zijn op dese tijt de navolgende Gravamina tot Francfort aen de Keurvorsten opgebracht: 1. Datmen doe prompte en behoorlycke reparatie van de infractie tegens de Vrede van Munster. 2. Datmen dadelyck sonder verswijm uyt Italien herroepe het Oostenrijcks Leger. 3. Dat men in-treckt de qualiteyt van Vicarius der Wapenen van 't Duytze Rijck, in Italien aen den Hertoge van Mantua ghegeven. 4. Dat men sich verbinde de Stadt Trin aen den Hertoge van Savoyen te restitueren. 5. Datmen aen ged. Hertogh van Savoyen gheve de Investiture des Marquisaetschaps van 't Montferat, dus langh aen hem geweyghert. 6. Dat men herroepe alle gemaeckte Acten van de Keyserlijcke Camer teghens den Hertogh van Modena. Hier op is het minste niet gevolgt / ten ware men Complimenten voor voldoeningh rekenden. Vranckrijck konde over d'Alliantie met Portugael oock niet effenen / om dat die Croon de 15. Tonnen gouts voor Vranckrijck op termijnen bedongē/ in de betalinge traeg was: Nu wiert die selve somme contant geeyscht: Portugal pleyte aen die kant met hun onvermogen / en alhoewel hare Ministers loos zijn/ so suspendeerde sy daer mede het onderhanden contract van Huwelijck / tusschen hare Princesse en Sijn Majesteyt van Vranckrijck / daer sy tot een onopbrenghelijcke Bruydt-schat aen Millioenen toe beloofden / dewijl sy den voortgangh daer af uytnuntend' wenschten: Maer den Alderchristel: Koning heeft sich

in 't een noch 't ander niet verhaest/ wel wetende/ dat veel te beloven/weynig te hebben/ en op veel te steunen/ in kleyne dinghen en vrij meer in groote/ een slecht eynde moste nemen. Ongeluckig wierden de Provincien van Poictou/ Aunis en Xaintogne van 'twater overvallen/ 't welck door den grooten sneeu van boven so schielijck neder storte/ dat 't meeste Graen bedorven/ vele menschen en beesten verdroncken/ en een jammerlijcke destructie in die gewesten/ doch meest in de Valeyen/ Marassen/ en langst de Revieren is gesien.

De Coninginne Christina onthielt haer in dese tijt tot Fonteynebleu buyten Parijs: Hare Majesteyt was wel verwondert dat sy de eygen hant sagh van haren Geheym-Raedt den Marquis van Monaldesque/ en dat in 't beschrijven van sulcke dingen die hem in aller secretesse waren toe-vertrout/ so dat te Romen/ &c. ged. Coninginnes secreten door hem gedivulgeert/ doch so men seyde hare Majest. door den Paus selfs ghewaerschout was/ waer door sy Monaldesque terstont by haer ontboot/ en zijn eygen schrift hem voor houdende/ bekende hy die de sijne te zijn/ als mede zijn misdaedt: De Coninginne dede terstont een Rooms Priester binnen de Zale komen/ daer hy sich tegens biechte/ d'absolutie versocht en verkregen hebbende: Hier op de Coninginne haer wendende tot een ander Italiaensch Officier die daer by stondt/ seyde dat hy nu doen soude so als sy voor desen bevoolen had: Desen heeft Monaldesque/ die door een andren Italiaen aen een Pijlaer vast ghebonden was/ in presentie van de Coninginne (die haer oogen van 'tseyt keerden) met een Stilet 't hart afgesteken/ en met veel andere wonden gequetst: Dese Acte is in 't begin by 'tHoff van Vranckrijck niet wel opgenomen/doch als de Coninginne door een Expressen reden gaf/ en korts daer na al d'Italianen uyt hare dienst sette/ soo was men wel vernoeght.

December 1657.

IN de voorleden Maent waren uyt de Reviere van Lissabon in See geloopen 8. Roovers/ hebbende dubbelde Commissie van Portugal en Vranckrijck/ te weten/ drie tot Rochelle toe-gemaeckt/ de twee ghevoert by Charles en Justo Bils Gebroeders/ beyde schepen de Fortuyn genaemt/en Capitein Collart het derde/ dese en d'andre 5. waren alle wel ghemonteert/ en bevolckt van veelderleye Natien die alderhande Talen spraken: Dese om haer desseynen op de Koopvaerdy-schepen van Nederlant te bedecken/ stroyden uyt dat sy oock Commissie uyt Seelant hadden: Zy waren oock met den Gouverneur van Brest overkomen om hunne Prinsen aldaer op te brenghen/ en den roof samen te deelen: Doch hunne desseynen liepen gheheel slecht uyt/ want als sy in See quamen/ en 't Schip den Olifant op de Portugijsse Kust genomen en te Lissabon op-ghesonden hadden/ meynden sy voor 't Canael te gaen moeyelijck vallen de passerende Schepen van Nederlant/ doch God de Heer heeft dese dieven/ die neffens andere roofaerdige 't gemeyne spreeckwoort dat

in

in Troubel-water goet visschen is / (tot hun profijt hier wilden gebruycken) omtrent Heysant door een gruwelijck Tempeest te gronde geslagen / Collart en Charles Bils quamen daer af / hun meeste Volck en al de schepen behalvens twee/ zijn op de zanden vergaen : Bils machtigh ontreddert / seylt met zijn Schip na Rochel / daer even uytgeloopen was een Hollants Schip met Klaphout/'twelck te Rochel was beslagen geweest om dattet van sijn ancker spillende/ een ander Frans Schip had beschadigt/ dan nu onder borghe ontslagen/ en den Schipper te Rochel blijvende om 't Proces te vervolghen / soo meynde den Stuyrman met 'tschip na Bordeaux te lopen / doch even buyten komende/ is van Bils genomen / die den Stuyrman dwongh na Lissebon te seylen/ maer also het mistigh weder was/ settent de Stuyrman op de Franse Kust aen/ en also het Roer stiet en de zeylen neder vielen/ sprong Bils met de zijne in de Boot en roeyden na lant / ende op strant komende/ ontmoeten daer sommige Holl. Bootsgesellen/ onder anderen oock den Swager van de stuyrman diens Rock Bils geroofst en over zijn lijf hebbende/ van dito swager gekent en weder afgevordert wiert / doch Bils desen een averrechtse steeck ghevende/ vluchte te Landewaert de Bosschen in/latende den gequetsten ter doot na Rochel dragen/ alwaer oock weder aen ghekomen was zijn Swagher den Stuyrman/ die sijn Schip van 't Lant behouden hadde afgewent.

Over dese Piraterijen en de quade uytstroyselen der Portugijsen / ontstont een generale vrese aen de Nederlantse Coopluyden in Vranckrijck : Dese zijn terstont door den Nederl. Gesant Boreel door voorhoudinge van een Missive in 't Latijn versekert/ Oft zy wel door sommighe quade ghenegene bericht waren als of by Engelant en Vranckrijck om de rupture met hare Ho. Mo. en Portugal, eenighe veranderinge van goeden wille soude wesen tot nadeel der Geuni: Provincien, dat (behalvens die rupture met Portugal was gefundeert op goede en rechtvaerdighe redenen, na lang patienteren,) nochtans den Koning en 'tHof van Vranckrijck nu meer als oyt met hare Ho.Mo. alle goede Correspondentie sochten te onderhouden, ende die noch gesindt waren te vermeerderen, daer men Instructien toe vervaerdighden : Dat den Lord Protector oock goede versekeringe aen den Ambassadeur W. Nieupoort hadde gedaen van zijne Hoogheyts affectie tot hare Ho.Mo. selfs in 't ontslaen van een by particuliere aengehouden Nederl. Schip na Oost-Indien gaende: Dat zy derhalven alsulcke abusive geruchten niet en souden geloven,&c. 't Welck in der daedt oock also was : Want ged. Ambassadeur hebbende aen den Graef de Briene in conformiteyt van voorige beloften overgelevert dese poincten/ 1.De Expeditie van Arrest van 'tConseil de Coning present, over d'exemptie der Taxes Estrangeres voor hare Ho. Mo. Onderdanen, nu en in 't toekomende. 2.Expeditie by Arrest als voren, tot confirmatie der Declaratie van Coningh Louis XIII. in datho den 25. Febr. 1635. Daer by verklaert wert, dat hare Ho. Mo. Onderdanen in dit Rijck in alles sullen werden aengesien en gehouden als naturelle ingeboorne Francoisen : En dat zy in Lasten en Impositien niet hooger sullen werden beswaert, anders als de naturelle Onderdanen van Vranckrijck selfs. 3. De restitutie van de Roo Haes, en de seer rijcke Inladingh, komende van Alexandryen d'Egypte, door Franse Rovers genomen en tot Toulon opgebracht. 4. Het stellen van hare Ho. Mog.

Consul Louis Magel tot St. Malo, en daer toe zijn Majestts. Brieven van admissie en daer 't behoort. 5. De betalinge van Vracht der 4. Nederl. Schepen, tot Rochel in dienst van den Kon genomen, van Rochel na Portugal, en van daer na de Straet versonden om Roses te revictalieren, en nu tot Toulon aengekomen. 6. De nadere publicatie weghens den Coning, als dat d'Onderdanen van hare Ho. Mo. by interim, sonder limitatie van tijt sullen genieten den Inhout van 't Tractact de Marine, ghemaeckt jongst tusschen den Koningh en de Anze-steden. Is hier over wel bejegent/ Bils most zijn Prijs d' Oliphant in Vranckrijck daer hy uytgevaren was/ om te jugeren opbrengen: Den Coningh en zijnen Raedt sonden Verbodt aen den Lieutenant general in Bretaigne en aen den Gouverneur van Brest/ gene Rovers te herbergen oft t'admitteren: Oock hare Ho. Mo. door des selfs Gesant in den Haghe verseckerende/ dat van alle dat werck tot Brest gecontracteert/ geen quaet soude staen te verwachten/ &c. En of wel de Rode Haes was geconfisqueert/ nochtans wiert goede hoop gegeven tot de Vracht-betaling der 4. schepen. Den 12. deser is te Bordeaux door achteloosheyt van een jongen 't Magasijn/ 't best gedeelte van 't Stadts Huys/ der Jesuijten/ en nagelegen studeer-plaetsen jammerlijck opgevlogen en over hoop geworpen/ doch die in de gevangenholen daer onder/ leden niet/ overmits den slagh opwaert werckte.

Binnen Madril waren de voorgaende Maent twee Astronomijns hevich tegens malkander over 't groot gaen der Conninginne / hunne profecijen voldeden niemant / om dat selfs hun bewijs-redenen geckelijck waren: Eyntelijck siende dat yder met hun spotte ('t welck een onlijdelijck affront voor alle waenwijse is/ daer de Sterre-kijckers wel de voornaemste in zijn/) verdroegen sy t'samen dat d'een van een Jonghe Prins / en d'ander van een Infante soude profeteren/ en dien het geraden had sou sich vertoonen/ maer d' andere hem een wijl verschuylen: Den 28. Novemb. 's middaghs tusschen 11. en 12. uren (als de Spaignaerden hun gewoonlijck zegenen) verloste de Conninginne van een Jonghen Prins / die alhoewel de Moeder in groote debiliteyt lach/ nochtans in machtige pompeusheyt ter Kercke gebracht/ en PHILIPPO PROSPERO is gedoopt: Op die tijdt was den Koning gekleedt met 3. uytnuntende Juwelen/ als/ een blinckende Hoedbant geschat op 2. Tonnen gouts/ een Dyamantsteen op 6. Tonnen gouts/ en een Paerle/ zijnde de eenigste gevonden in hare groote en perfectie (het Weeskint genaemt) was gheschat op 2. Millioenen guldens: Dan de onkosten die in alle Hoven by de Ministers en Onderdanen zijn gemaeckt in 't triumpheren over deses Prins geboorte/ zijn niet veel min ghe weest als de waerde van die voorss. Juwelen. Bedruckt en benauder was niemant op die tijt in heel Spagnen als Hertog Carel van Lothringen/ tot Toledo op 't opperste van het ten hemel verheven Conings Palleys opgesloten: Hy bekommerde hem seer luttel met de gheboorte van den Jongen Spaense Prins: En practiseerde geduyrich om den sleutel zijnes Kerckers te vinden: Sommighe der Wachters lieten haer (al-

hoewel

hoewel de Spanjaerden trou zijn) door zijn tong verrucken: Doch 't concept halveling ontdeckt/ en om dat den Opperguardiaen oock suspect was/ soo is hem Dom Juan de Velasco tot een Cipier toe-ghevoecht/ 't welck Hertogh Carel maer een grendel voor sijn hart en een spijcker aen zijn doot-kist is ghe-weest.

Daer tegens ging het in Vlaenderen slecht: Men berekende dat tet gants Spaens Leger op 2000. Koppen na was ghesmolten / de 2. outste Spaense Regimenten voor de Campagne 1300. man sterck / waren alle tot den lesten wegh gelopen: Mardijck maeckten d'Enghelse onwinbaer/ sparende kosten noch moeyten: Gen. Jan Reynolds in een Boot van hier neffens 2. a 3. andere Officiers na London over gesteken/ om den Protector over de desseynen rapport te doen/ verdronck met alle de zijne op Goodwins Sandt/ zijn Koffer en hangsel en rapier zijn op strant gevonden: Een Vlissingher scheep je met 50. Vaten Wijn overviel daer 't selve noodlot. Den Protector ordineerde Monsr. Falconbridge (nu in Novemb. getrout met zijn Hoogheyts dochter) datelijck na Mardijck: En dede sommighe Sergeanten vast setten / om dat die hun niet geschaemt hadden Sr. Sleser/ Resident van den Ceurvorst van Brandenburgh t'arresteren en te mis handelen.

't Ongeluck wilde dat den Landt-grave van Hessen dese dagen ter Jacht rijdende/ groot gevaer des levens liep/ want staende in struyckelen om op eenigh Wildt te passen/ schiet seker Graef van Solomm / quetsende den Vorst langst den hals: Den Graef absenteerde sich hier over van 't Hof te Cassel.

Sijne Majesteyt van Sweden tot Wismar sijne 32. Schepen weder hebbende doen toe-takelen / liet de selve den 19. deser met sommighe Ruyterije na Stocholm keeren: Hare Ho.Mo. Ambassadeurs weder om ter audientie en alsoo tot het aenbiedẽ van Mediatie tusschen Denemarcken en Sweden geadmitteert/gaf eenige hoop tot succes: doch van dese/noch de Berlijnse/noch de Lubeckse Samenkomsten is niets verricht: Oock niet van de handeling op een Hofstede buyten Dantsich/ tusschen de Commissarissen van die stadt/ en van Hertogh Adolf / weghens 't overleveren van de Hooft-schans / daer de Sweden dapper breedt ginghen in complimenten en 't roemen van hares Conings affectie tot de stadt Dantzick / daer op de Commissarissen seyden: Datse sulcks ghenoeghsaem bespeurt hadden, wanneer haren Koningh hun met de Wapenen niet konnende beschadighen, voor het laetste zijn affectie met het doorsteecken des Wijssel-Dams hadde betoont. Welcke Acte door 't opdringent Zee-water van een N.W. storm aengeset/joeg 't Water wel 12.en 13. voeten hoog om Dantsich/so dat vele Menschen en Beesten verdroncken / niet tegenstaende datte Magistraet diversche Schuyten uyt sonden om die in noot waren/ te bergen. De Sweden tot gesprek van 't Hooft komende / eyschten voor de restitutie de vrijstellingh van Generael Coninghsmarck/ en 80000. florijnen/ welck voorstel de Dantzickers te ongerijmt achtende / scheyden sy van den anderen sonder yet te verrichten.

Van die kant had men oock geern ghesien dat het Tractaet van Elbingh/ (siet op ons 7. deel fol. 136.) by hare Ho. Mo. ware geratificeert geworden/ 't welck door 't contrarie versoeck van Denemarcken tot noch is getraineert. Hare Ho. Mo. hadden liever gesien dat de gehele Noorder-werelt niet stuck-wijs/ maer gantsch ware bevredighht geworden/ hier toe deden hare Ho. Mo. door hare extraordinaris Gesanten soo veel moeyten en kosten / als immer by yemand der Bontgenoten is geschiet/ Engelant en Vranckrijck oock niet stil sittende/ doch alles sonder effect van rust: Dies bleef de Commercie op Oosten als doot: Daer uyt volghden/ datter dit Jaer weynigh Buysen ten Haringh voeren/ de consumptie om de Leghers aen d' Elve nochtans tamelijck zijnde/ liep den Haring op: En Godt gaf datter in den Herfst meenigte Haring op de Hollantse Kust wierde gevangen/ dat in vele Jaren niet en is gheschiet: De Groenlantsvaerders klaegden datse meenichte Walvissen ghesien/ maer door 't ghewelddighe Ys daer van ghedreven/ en 14. Schepen van verscheyden Natien gebleven waren: De Moscovis handelaers deden spoediger hun reyse als Coopmanschap / dewijl een langen Oosten wint de Russen die om te handelen komen/ bynа tot den Vertreck-tijt op gehouden hadt/ sulcks dat de Nederlanders luttel doen konden / te meer / om dat sommighe Engelsen die 2. a 3. dagen voor hun resolveerden/ en oock vele dicke Lakenẽ die daer wel ghewildt zijn / by hun hadden / mette meeste Moscovise Waren deur gingen: Den Granen-handel is dit jaer mits de kleyne treck in Hollant so sieck geweest/ datter ettelijcke Burgers van Vijanen door ghewordden zijn: De Bancken van Leeninghe voeren wel. Doch Godt de Heer die wel weet datmen niet veel en behoeft/ Leert daer door, dat hy de zeeghenen van Rijckdom den Menschen niet en schenckt om te misbruycken in alle Overdaedt van 't Lichaem, maer hy geeft die om dat wy zijn groote goetheyt souden kennen en erkennen met danckbaerheyt en Aelmoessen. Hare Ho. Mo. raedslaechten in dese Maent tot het uytschrijvẽ eens Bede-daghs: En schepten neffens de Coninginne van Bohemen groot ongenoeghen/ om dat des selfs Dochter stil na Brabant was gevlucht/ men seyde met een Yrs Priester/ gheholpen van sommige die wy om haer aensien noch wat verswijgen sullen / tot hare Ho. Mo. Commissarissen die sake sullen ondersocht hebben: Uyt sommige Brieven/ &c. is men bericht / Dat dese Boheemse Princesse tot groote bedroeffenisse van hare Vrouw Moeder de Coninginne, geneghen was de Roomse Relige te omhelsen, die sy al een wijl had gekeurt: En sich voorts naer Vranckrijck in een Clooster begeven. Den Ambassadeur Nieu-poort quam met de minuten van 't Tractaet de Marine van London in den Hage/ noch onafgedaen. En den 6. deser wierde aldaer publijck verkocht de Heerlijckheyt van Schagen, met de andere Heerlijcke Goederen, Domeynen en Thienden daer toe specterende, voor de somme van 263000. guldens: Daer Kooper van is ghewordden den Heere Cats.

't EYNDE.

REGISTER.

F I N I S.

HOLLANTSE MERKVRIS

Mar dou
Schagen
NOORWEGEN
Lesou
en Reeff hoorn
Gottenburg
Bahus
IVTLANT
Anout
Waesbergen
OORT
SWEDEN
Helsingborg
Samso
De Lap
Desont
Ripe
Cronenborg
Elsenor
Lantscroon
Schonen
Cosor
Coppenhage
ZEELANT
Coldingen
Malmuyen
Belt
Niborg
FVNEN
Fredrixode
Calmer
Calmer Sont
Meuh
H. Lant
Tonninge
Husem
LangeLant
Nasroa
Falstr
OOST
ZEE
ZEE
Borholm
Alsen
Lawland
Holstein
Femeren
Kiel
Rostock
Stralsunt
POMEREN

HOLLANDTSCHE MERCVRIVS

Vervatende

De voornaemste Geschiedenissen, voor gevallen in 't gantze Iaer 1658.

In CHRISTENRYCK.

Het Negende Deel.

Atq; in vita miraculum est, si quis

per omnem vitam sit fortunatus.

Gedruckt tot HAERLEM,

By PIETER CASTELEYN, Boeck-drucker op de Marckt, in de Keysers Croon. 1659.

Aen de Vrije

NEDERLANDERS.

DE Tijdt die alles ſlijt, leert ons dagelijcks, dat de ydelheydt in ongeſtadigheyd der Weereldtſe voorvallen ſo ſeker hare rol ſpeelt, als de geene die haer uyt des ſelfs na-ſleep ſich niet en verhoeden, ghevaer loopen om met de ſelve te verroeckeloſen: Wy hadden nu zedert eenige Jaren het ſelve onder den Burgerlycken ſtant geobſerveert, achtende, dat ſomtydts de ellenden door onverſtant of kleyn vermoghen voort quamen: Maer, als wy tot hooger ſtants Perſonen opſag hen, vonden wy ſtoffe om te ſeggen: *Het is wonder met welck Beleydt de Weereldt ſich laet regeeren.* De Leſer die ſo wel ſyn gevoelen vry, en moghelijck geſonder als wy, heeft, ſla eens op deſe volgende Bladeren, en beſpeur het geſach en doen der Vorſten, en met een de redenen van yders bedrijf, en dencke dan, of indien men feylt, het zaliger zy te feylen als een Vorſt, of als een vergeten Burger: Om alſo te bewijſen de ydelheyd, 'tgevaer, en eyntlijck ſo men ſich al vroom quijt, den ſchurfden loon des Weereldts: En bevrage ſich dan eens aen d'ervarentheyd, of niet alles wat wy ſien, ydel is: En dat toe-ſtemmende, iſſ'er wel vaſter leer-reghel voor ons, om ſich daer aen niet te vergapen? Maer ſich de reden te onderwerpē? die ons leert profijt te doen met te verbeterē in ons het geen wy in een ander ſien qualyck ſtaen, op dat wy langher geene ſlaven van ons eyghen paſſien blijven, maer Vorſten en Gebieders over ons breydeloos gemoedt, waer door de ghenade Gods (buyten de welcke wy niets en vermoghen) op ons rijckelyck ſal dalen, en met den Outvader Lactancius doen ondervinden deſe aenmerckelycke Spreuck: *Dat Godt die ons gemaeckt heeft ſonder ons, ons oock niet helpen wil ſonder ons.* Doet dan (alwaerde Lantſgenoten) u profijt hier mede: Godt geve dat gy en wy uyt de ydelheyd leere de Eeuwicheyd kennen, het goede beminnen, en de zalicheyd be-erven, 't welck u van harten wenſcht, den

HOLLANTSE MERCURIUS.

In Willem-ſtadt den 28. Maert 1659.

MELINN. *Omnia autem quod labefactat tempus, & immutat vitam varijs vicibus rerum.*

Het Neghende Deel,

Van den

Hollandtsche MERCVRIVS: Op 't Jaer 1658.

NEderlant onder 't Spaens gebiedt / zieltoochde meer en meer / terwijl der selver Provincien noch trouhartigh bleven voor haren Koning: Weereltlijck en Geestelijck leet wat te lijden was / selfs kleyn Brabant wierdt soo swaer belast met inquartieringh der soldaten / datte stad Leuven in een weeck alleen 80. Wagens geladen met soldaten Wijven en Kinderen / seer ellendigh gestelt / binnen hunne Poorten kreech / om daer tot last der Burghers te verwinteren: Andere steden gingen in deses niet mis; Alles wiert gedult op hoop datter eenmael tot uytkeering der vijanden / beter order op 't krijchsvolck en de betalinge der selver soude volgen: Doch de wijste saghen wel dattet gelt in de rechte Buylen niet en quam / ende sy begonden nu te glooven / datte reden van seker Nederlants Heer tot hun onderrichting gesproken / niet buyten waerheyt was / te weten / Datte Pagadors en de Haven van Duinkercken also veel Zilver en Schat uit leverde,

als den

als den Koningh van Spangien uit de Weſt-indies en uit ſyn Koninghryck daer binnen ſont. **Men oordeelden oock dat de klachten en den jammerlijcken ſtandt van Nederlandt voor ſijne Majeſteyt verduyſtert wierden/ waer over men goet vont twee weereltlijcke en twee Geeſtelijcke Afgeſanten na Madrid te ſenden/ onder d'eerſte ſeght men den Baron van Pamele en den Heer Kortenine Penſionaris van Brugge te ſijn/ met expreſſe laſt /om den Coning ſelfs ſonder intermiſſie van yemand te ſpreecken: Ende indien haer daer over yets nadeelichs mochte wedervaren / ſoo ſoude 't Landt haer nevens Vrou en Kinderen deſwegen guaranderen/etc.**

Men ſchraepte onderwijl alles by een/onder pretext van Mardijck te willen beſpringen/ maer het liep alleen op een Convoy uyt/ 't welck de Vlamingen in 't geſicht der Mardijckers/ binnen Grevelinghen brachten: Dit gaf onder de Brabanders en de geeſtelijcke die op 't wederwinnen van Mardijck veel penningen geſchoten hadden / groote onluſt: Onder dies ſtorven de Engelſen in Mardijck ſo geweldich wech / door een heete ſieckte welcke wegens de benautheyt van de plaets/ en de vuylicheyt van die Natie ſeer aengevoedt wiert/ datte meeſten deel nu zijnde geſneuvelt / de Francoiſen ſelfs de wacht moſten houden / die oock door een braef Ingenieur wel de meeſte vlijt deden om 't Fort met 5. puncten/ verdubbelde grachten/ en een ſteen-dijck over het ſtrant te ſtercken: Oock quam in plaets van den verdroncken * Jan Reynolds nu des Protectors Swager den Hr. Falconbridge binnen Mardijck: Sulcks dat hier door/ en mits de ſieckte van den Prins de Condee / de hoop in Vlaenderen gants verdween om d'Engelſe van dees ſyde der Zee te doen verhuyſen: In tegendeel heeft men vernomen / dat ſeker Engelſman in onbekent gewaet gingh verſpieden de Spaenſe ſterckten St. Donaes / Blanckenbergh/ 't Groot Fort / St. Fredrick en Paulus Schans/ &c. Waer op een byſondere Aenſlach ſcheen te ſullen volgen. Doch den Prins de Conde nu weder bekomen ſijnde/ toogh van Gent na Bruſſel / daer hy ter eeren St. Anthony / des ſelfs Vyrdagh met een koſtelijck Bancket vierde / alwaer acht mael yder met 80. Schotelen wierde geſchaft/ ſulcks/ dat al de genoode Grooten daer hun vernoegen in namen. Andere / pooghende door meſnage 's Conings Borſe te onderſtutten / beklaeghden den Hr. Rentmr. Generael Grimminck: Zijn Hoogheyt Don Juan delegeerden Rechteren: Deſe de partijen gehoort/ en kennis van ſaken genomen hebbende / ſtrijcken 2. Vonniſſen / waer by ged. Grimminck by proviſie van zijn Rentmeeſterſchap/ als oock van 't Groot-Bailjuſchap van Veurne / Duynkercken en Grevelingen wierde afgeſet / met ordre / binnen 8. dagen te voldoen de ſomma van 6780. guldens/ zijnde de koſten en miſen van Juſtitie.

Chriſtina

* Deſen Ian Reynolds (ſegt men) ſoude met den Koning van Schotlant correſpondentie en over notabile deſſeynen met den Hertoge van Iorck geſproken hebben.

Christina van Sweden onthielt haer noch tot Fonteynebleu: In plaets van den gestylleerden Monaldesqui/ was nu den Graef Castelnovo een Napolitaen/ die functie bedienende. Zijne Majesteyt van Vranckrijck verklaerden op die tijt seer geneghen te sijn/ en sont oock daer toe aen sijn Gesant Monsr. de Thou in den Haghe/ ordres/ om de verschillen tusschen hare Ho. Mo. en de Croon Portugal te effenen. Op die tijt wierden alle Nederlantse Schippers tot Rochel/ St. Marten/ en elders in de Bocht ghewaerschout uyt goede voorsorghe van hare Ho. Mo. sich te wachten voor de Portugijsse Commissie-vaerders/ die geseyt wierden sterck in See te sijn. Den Gouverneur op 't Eylant Rez in St. Martens Reede besprongh 2. Nederlantse Schepen aldaer ten ancker leggende/ jaghende met gewelt de Schippers en 't Hollants Bootsvolck van dito Schepen/stellende sijn eygen volck daer op: Oock wist men dat den fameusen See-roover Justus Bils tot Rochel vrij en openbaer ginck wandelen/ sonder dat hy als een Rover (gelijck hy was) ten versoecke der geinteresseerden is ghevanghen/ om sich te verantwoorden wegens 't Schip den Olyfant/ &c. Ged. Bils na dat hy te Rochelle in de Kercke hadde gecommuniceert/ is daer aen met 2. wel-gemande Chaloupen aen 't Eylant St. Marten gevaren/ wanneer hy wist dat de Schippers met haer meeste Volck aen lant waren; En nam aldaer een Neder. schip/ Schipper J. J. Bootsman van Broeck/ geladen met Klaphout/ willende na Bordeaux: Hy Rover heeft de Cabel afgekapt/ en is met 't Schip door gegaen/ maer also hy geen goede Lootsluy by hem hadde/ raeckten 'tgenomen Schip aen de gront/ doch J. Bils met de sijne heeft hem aen 't Eylant St. Marten gesalveert: Als hier af de klachten quamen aen den Nederlantse Gesant tot Parijs/ so versocht die dat men ged. Bils door de Justitie soude doen arresteren/ dan den Gouverneur in plaets van dien protegeerden en maintineerden den Rover/ daer op Sijn Exell. goet vont aen 't Hoff te klaggen/ Door de Rooverye begaen by des Konings Onderdaen, uyt zijne Stadt na Rochelle, ende op de Rede van Sijne Majesteyt, die immers voor Geallieerden wel behoorden vry te wesen, ende dat die daer tegens doen exemplaerlyck behoorden te werden gestraft, &c. 't Welck den Koninck oock goedt kende. 't Gebeurde insgelijcks dat een Rover van Toulon den * Chevalier d'Aine in de Middellantse See sich niet en had geschaemt te rooven en na Maeseillie wech te sleepen een Frans Schip/ toekomende aen den Prince van Morgues: En of wel 't Parlament tot Aix hem Rover condemneerden 'tvoorss. Schip te restitueren/ soo bleef hy onwillich sulcks naer te komen: Dies wert by 't Parlament van Aix den Provoost der Coopluyden naer Marseillie gesonden/ om haer Vonnis te doen executeren: Den Rover had al zijne Vrienden by een vergadert en gewapent/ hem feytelijcken opposerende/

* ISOCRAT. Plus tibi curæ sit ut honestam famam, quàm diuitias ingentes liberis relinquas: Nam hæ mortales sunt, illa verò immortales: Et per famam comparari possunt opes, nunquam verò pecunijs fama redimitur: Item diuitiæ etiam improbis accedunt: Ac famæ gloria non potest nisi solis eximijs viris contingere.

PLUTARCH. Verissima Nobilitas est similitudo secundum iustitiam.

opposerende/ maer de Justitie die de sterckste was / hebben den Rover onder de voet geschooten/ ende neffens hem ses van sijne medehelpers gedoot: Het welck voorwaer een jammerlijcke sake was/ want/indien dus de Francoisen elckander soo roofgierich waren aentastende / en opbrenghende / oock hunne Piraterijen (jusq' a la mort) te lant gekomen sijnde mainteneerden / soo konde daer uyt een Vremdelingh wel te gemoet sien wat (hy by de Franse Rovers genomen en opgebracht sijnde) in Vranckrijck voor hem stonde te verwachten. Het Hoff volharde oock noch even seer in 't onderdrucken der Gereformeerden: Zy sonden in dese Maent den Graef van Bioules Lieut. General des Coninckx tot Nismes / om aldaer niet te stellen als Rooms-catholijcke Raedtsluy: Gaende daer om na 't Stadhuys/geassisteert van den Bisschop van Nismes/ den Intendent van de Provincie/ zijne gewapende Huysgenoten en twaelf Wachters/ soo rencontreerden op sijnen wech een Man die Geweer op sijn sijde droech: desen zijn zyt-gheweer niet willende quiteren/ heeft den Grave doen onder de voet schieten: De Burgherije het doode Lichaem siende/ nemen de wapenen / en vellen drie van des Graven Wachten neder/ quetsende oock acht van des selfs Huysghenooten,/ waer door den Grave de stadt Nismes most verlaten: Hy sont strackx te Lunel by Nismes het Regiment van Masarin/bevelende onder Acte dat de Consul van die placts soude hebben te logeren het ges. Regiment alleen in de Huysen der Burgheren die professie deden van de Gereformeerde Relige/ende niet in de Huysen der Catholijcken/ met beveelinge/ dat sy Gereform. aen de geseyde Soldaten souden hebben te verschaffen alle noodige Vivres en onderhoudt/ inghevolghe van 't reglement van sijne Majesteyt: Ende na Nismes heeft men uyt ordre van 't Hof ghesonden Monsr. de Chouppes met vier Regimenten soldaten / om de Burgherije aldaer te straffen.

Hooghduytslant begost nu Vaderloos meer ende meer te versuchten naer de verkiesingh van een nieuwe Keyser/ elck duchte voor onheyl/ want behalvens de Turcken waren de Frans en Sweedtse Ministers oock het Duytse Rijck vermoeyende: Niet te min deses/ sonden de Ceurvorsten dese Maendt een Envoy na Spangien / om daer aen den Coninck te versoecken de ontslaginghe van Hertog Carel van Lotaringen/ als een Lith van 't Rijck sijnde. Graef Ulrich van Wirtenbergh daer en teghens contracteerde mette Kroon Vranckrijck/ om 4000. Voetknechten en 600. Ruyters op den Duytse Bonem voor Vranckrijck te werven. Den Ongarise Coningh begost nu staet te maken om de Keyserlijcke Electie te verhaesten / zijn reyse van Praghe tot Francfort zijnde 64. mijlen / wierde op 17. daghen aenbestelt: De Franse Ministers dit siende / quamen nu met scherper dreyghementen als te vooren teghens de Heeren Ceurvorsten/ seggende: Dat Sijn Majesteyt van Vranckrijck het soo niet en soude laten heen gaen, die men socht met abusive beloften op zijn gravamina satisfactie te geven, ende dat den Koninck in alle manieren zijn resentement daer over soude

toonen, &c.

toonen, &c. Oock socht den Graef van Furstembergh by 't Ceurvorst. College de Desseynen van Vranckrijck te favoriseren: Churpalts hielt oock de selve partije/ wiens Wervingen oock alle met Franse penningen geschiede: Den Cur-Beyeren ex amicitia patriæ, bleef aen Oostenrijck getrou: den Marschalck Grammont was wel tot Munchen by den Keurvorst geweest/ dan most sich van daer sonder vrucht/ onbenoecht/, en schielijck na Francfort wenden: Eenige verhalen/ dat hy Kurbeyeren soude verseeckert hebben van de Roomse Croon/ op conditie/ dat hy de Overpalts aen 't Huys van Heydelbergh soude restitueren/ maer hier op soude sijn Ceurvorstel. Doorl. geantwoort hebben: Dat hy die Roomse Croon niet en socht/ noch sijn Huys oock daer toe niet en was gestelt. Ec.

't Bedorven Koninckrijck Poolen lach nu op veel plaetsen als een Kerckhof besayt met doots beenen der gesneuvelde menschen: (Tot nut der over gebleven sach men weynigh uyt te wercken/ soo lang men van de Muscoviterse Vrede onversekert/ mette Casacken twijffelachtich/ met d'Oostenrijckers te onlustigh/ en mette Sweden in Oorloch bleef: Alle des Rijcks gravima zijn op een algemeene Rijcxdagh te Warschou verschoven. Den Keyserse Gen. Major Heyster omtrent dese tijt aen de Wijssel een weynigh van sijne Troupen met zijn Capit. Lieut. en een knecht om te recognosceren/ af-rijdende/ wiert door een kleyne party Sweden overvallen/ ende gevangen na Marienburgh gevoert. (Toen waren tot Nieu-brandenburgh te samen handelende den Kurbrandenburghse Heer Swerin met den Sweetsen Graef Slippenbach: Middelerwijl tracteerde men oock tusschen Kurbrandenburgh en Polen/ welcke twee hooge Potentaten van die tijdt af weder om Vrienden ende goede Bontgenooten wierden/ daer Sweden (alhoewel te vergeefs) dapper tegens aen woelden; Hier op volghden/ dat den Fransen Gesant de Lionne tot Francfort den aldaer Deense Gesant heeft voor gedragen: Dat indien Keur-Brandenburgh teghens Sweden aen-gingh, als dan Vranckrijck tot maintenue van de Munsterse Tractaten de Croon Sweden met alle gewelt soude assisteren.

Den Venetiaense Leeuw van St. Marcus bleef noch al even kloeckmoedigh met de Zarasijnen uyt zijn vertroude Burght van Christenrijck te keeren: Ongelooffelijcke vlijt wiert daer toe byden Senaet door aentimmering en uytsetting van Schepen aengewent/ als den eenigen stut en stijl naest God van Lant en water: 't Getal der Venetiaense Edellupden desen ernst van de Vaders des Vaderlants siende/ quamen met groote Beursen hare goetwilligheydt in soo grooten meenichte betoonen/ dat den Schat der gifte al veele millioenen flor. beliep: Want sy sagen/ dat men niet als by andre Natien de gelden tot den scheepsbou voor sich selfs behielt/ of verduysterde/ of verslampampte/ maer dat hun Admiraliteyten liever als loon voor hare moeyten te nemen/ noch van hun eyghen patremoniale middelen daer by gaven/ en om dat sy niet haer selfs/ maer d'Algemeene Staet souden mogen dienen/ daerse toe gestelt waren/ soo verkoor men tot de bedieninge der voorsz. Republijcke

 geen

geen Mannen als die ervaren waeren om met kennis te oordeelen / bewesene lief hebbers des Vaderlants om vlijtich te dienen / rijcke en gheen arme Regenten/ op dat sy den Staet noch haer selfs tot geen last souden strecken: De Pauselijcke Republijck schepten soo groot een genoegen in haer doen / dat de Sleutelen van St. Pieter de Geldt-koffers op St. Angelo openden / welck oock diverse Cardinaleu navolgden/ sulcks/ dat tot Civitavecchia sommige Galeyen ten dienst der Venetianen wierden vervaerdicht: De Ridders uyt Malta 't hare daer nevens doende. Den Turckscn Keyser hier en teghens stont noch al even pal om d'overlevering van gants Candien / maer het misvertrouwen dat in hem tegens Ragotszky/ de Cosacken/ Tartaren en Muscoviters dagelijcks aengroeyden / benam hem de moet en de macht teghens de Venetianen niet weynigh: En om evenwel niet te toonen dat hy de selve met slauwicheyt en stil-sitten begunstichden / soo dede hy binnen Constantinopolen aen de Hollandts en Engelse Consuls / en die van andere Christen-Potentaten belasten/ dat sy aen hare Princen souden schrijven/ geene schepen de Venetianen toe te voegen/ ofte dat hy den contrarie doenders hunner Natien Schepen en Goederen binnen zijn Keyserrijck souden aen slaen / en oock in alle zijne Havenen arresteren en ten Oorlogh ghebruycken de aldaer zijnde Christenen Schepen/ om zijne macht te vergrooten/ &c. De Keys. Moeder Sultaninne benieut wat haer over komen sou / nam op seeckeren avont binnen hare Camer een Griecks Man/ befaemt voor een grooten Magicus/ en op 't Voorseggen van toekomende dingen door dienstbare geesten en besweeringen ongemeen ervaren: Desen soude dese Mahometinne als sy na 't eynde van haer leven vraegden/ geantwoort hebben: Dattet selve even als dat van haren Vader soude wesen. Toscanen begost nu de Engelsen te hoonen / uyt enckele jalousije van eenighe desseynen op Naepels oft St. Pieters Landen. In dese Maent is Genua geheel van de Pest verlost/ waer na terstont aen de Ingesetenen is verboden het cieraet en dragen van Gout/ Silver/ oft eenige Sijde Kleederen/ en alsoo daer voornamelijck de Vrouwen en Juffers een argerlijck voorbeelt van hovaerdy zijn / heeft men hun specialijck ghelast geene andere Kleederen als van Swart Laken te maken.

Het Napels Paert alhoewel dartel (dus noemdt men dat Coninckrijck) mits de lief kosery van diverse vremdelingen die haren ruch proef den t'overschrijden/ jeuckte wel eenichsins na een nieuwen meester / maer wiert weerhouden en ingetoomt door den Viceroy/ die in zijn zael seker persoon gekleedt in Vrouwe gewaedt/ en met een Stylet daer onder verborghen/ ghevanghen kreech/ die men seyde mette Fransen te hebben gecorrespondeert / om 15. soo Frans als Engelse Schepen tot Ortomare hun volck te doen landen: Oock zijn op 't Kasteel St. Elmo twee Bisschoppen gebracht / welcke al mede getelt wierden onder de Complotteurs: Den Paus dit hoorende/ stelden hem daer tegens/ om dat zy Geestelijcke waren. De Fransen bemerckende dat den Aenslagh ontdeckt was / begonden in hun voornemen soodanigh te verslauwen/

flauwen/ dat eyndelijck 't gheheele desseyn daer om achter bleef. Doch het
Spaense Huys scheen in dese tijt nerghens meer om te glorieren / dan om de
geboorte van haren Jonghen Prins: Onder de Juweelen daer van wy op
ons 8. Deel folio 148. yets hadden aengeroert/ heeft men oock bespeurt / dat
den Cardinael van Toledo na 't gebruyck van 't Madrilse Hof den Jonghen
Prins op zijnen doop heeft bedient en vereerdt met een Juweel/ waer mede
den Cardi. D. Barnardo de Roias en Sandoval den tegenwoordige Coning
Anno 1605. tot Valledolid heeft opgewacht: 't Welck zijne Majesteyt daer
na aen den Heer Cardinal Infante sijn Broeder vereert heeft / ende dese aen
den Bisschop van Segovia zijn Favorit/ desen dat verkoopende/ soo heeft de
teghenwoordighe Cardinael nu tot den doop van desen nieuwen Prins die in
gekocht/ en met Dyamanten verrijckt. Als nu ter halve deser Maendt de
Coninginne uyt 't Kinderbedde opgestaen / door een lieffelijcken dagh uytge-
noodicht was uyt te rijden/ soo wierden alle straten en wegen gesuyvert / den
Coningh en d'Infante gingen na 't Clooster d'Antocha / daer veele Coetsen
op den wegh stonden/ en der Gebouwen Vensters uytterlijck behangen/ ende
van binnen met menschen beset / oock de gantse stadt te voet en te paerde was
gekomen/ om sich met hare Majesteyt over des selfs gheluckich opstaen uyt
het Kinderbedde / te verheugen: Onder alle de Spaense Dons waren daer
mede den Gebieder van Madrid/ den Marquis van Cesares / zijn Lieuten.
en andere Officieren der Justitie/nevens de Spaense en Hoogduytse Wach-
ten / met hunne Hooftmannen Don Louis de Gusman / Pontius de Leon/
en Don Pedro van Arragon: Desen volgden de Koetsen van den Coningh/
den Heere Don Louis de Haro/ den Hertoge van Medina las Torres/ ende
Don Fernando de Boria/ daer na de Koetse van hare Maiesteyt van respect
leedich/ zijnde met goude en silvere stoffe uytgewerckt / en met fijne Corael-
Peerlen over geborduert/ met massif silver beset / ende waren daer voor ghe-
spannen ses schoone Paerden die de Coninginne Christina van Sweden aen
den Coningh presenteerden: Toen volghden den Coningh / en Coninginne/
nevens malkander sittende / ende d'Infante teghens hare Majesteyt over in
de ordinaris Koetse / ende ontfingen van alle zijden de zegeningen en geluck-
wenschingen des Volcks/ wordende gevolght van 12. Coetsen met Dames
van 't Hof en andere: Nacht geworden sijnde/ quamen hare Majesteytten
weder om te ruch in 't Palleys / daerse met vuyr-vreuchden en wercken zijn
onthaelt: Terstont daer aen wierde begost de Lust-feeste van Masquerade/
en verdeelden hun veele Grooten in Geselschappen / van de welcke yeder een
Hooft had / als/ den Gebieder van Madril / den Admirant van Castillien/
den Condestable van Castilien/ den Marquis van Priego/ den Hertoge van
Vejar / den Prins Astiliana / den Graef van Monterey / den Graef van
Cuichon / en hondert diergheliјcke / marcherende zy alle naer 't Huys van
Don Lowis de Haro / alwaer sich oock bevont den Keyserl. Ambassadeur/
zy beyde waren op eene manier ten oorlogh gekleet/ en deden ter rechter hant
rijdende/

rijdende/ als Peters of Padrinos / de gantse Bende marcheren / en liet sich den Koningh in een Stoel op zijnen Balcon toen mede sien / omhangen ende met een hemel overtoghen / de Koninginne en d'Infante op kussens voor haer neder sittende / als oock dese hare Jonghe Infante: De Paerden van Masquerades waren alle behangen met silver en zijde tiersels: En hadden de vreemde Gesanten oock de vrijheydt van dese masquerade te sien. Acht daghen daer na toogh den Coningh naer Aranjuez op de Wolve-Jacht sich verlustigende: Doch Spaingen had al de triumfe alleen niet / want onder de Spaense Gezanten tot Venetien/ te Parijs/ en Weenen / heeft die in den Hage oock niet gemancqueert zijns Conings vreughde den 29. deser met het schencken van wijn/ open tafel/ vreugde vieren/ canonaden / musijck/ &c. te vertoonen: Daeghs daer aen tracteerden hy de Staten Generael/ te weten/ De Heeren van Gent, Huygens, Merode, Lodesteyn, van Amerongen, Bootsma, Mulert, Schuylenburgh, en den Griffier Ruisch. Alsmen over Tafel de gesontheden dronck/ wierden 30. metale stuckjes achter 't Logement des voorss. Ambassadeurs staende / tot acht maelen afgheschooten/ in een Vuyrwerck waren 's nachts dese Letteren afgebeelt:

ParVe at Magne phILIppe
prospere proCeDe & regna.

Onder de Spaense gunstelingen en Ingeseten van 's Gravenhaghe heeft men oock Silvere gemunte Penningen soo groot als een Rijcks oort upt-gedeelt/ op d'eene zijde stonden in een ronde dese Letteren:

Nato feliciter Hispaniarum Principe Philippo Prospero Hispanum inter & Batavum, continuandæ Pacis votum, publicæ prosperitatis augurium.

Ende daer rontsom stont noch:

Prospere procede & regna, Psal. 54.

Aen d'ander zijde stont een Olijf-boom / daer een handt mette Pen op den stam schreef / een wimpel met dese Letteren sweef den daer boven:

Crescente hac, Pax aurea crescet.

Ende daer ronts om sagh men:

DabIt popVLIs paCeM. Anno MDC LVII.

De

De Republijcke van Engelandt was noch in den Oorloch met Spangien volhardende: Negen Engelse Schepen aengegroeydt tot 13. seylden uyt de engte van Gibraltar de Middellantse zee in/ om in te toomen de Majorkinse Spaense See-rovers: Dese Schepen namen in weynich maenden soo van Francoisen als Engelsen over de 4. millioenen guldens roof/ redde oock uyt de handen der Moozen een Spaens schip/ waer in een present was van 12. uytghelesen Napelse Paerden/ die den Koningh van Spangien aen Sijne Majesteyt van Ongarien nevens andere kostelijckheden sont: In Duyns arriveerden d' Engelse schepen de Koopman van Smirne/ de Compagnie/ den Africaen/ de Benjamin/ en den Drie-hoeck/ komende uyt Oost-indien met 100. last Peper/ 350. Baelen Cattoene Lijnwaet/en 400. balen Salpeter. Sijn Hoogheyts Secretaris Johan Curloe was in dese tijt doodelijck kranck. Binnen London quam toen van Parijs een Secretaris van de Conninginne van Sweden/ om permissie van den Protector te versoecken tot het overkomen van hare voorss. Majesteyt/ om het Landt te besichtigen/Ec. Den Portgijsse Gesant woelde by d'Enghelse Admiraliteyt dapper tot vrijstellingh van 3. genomen Suycker-prinsen/ daer de Hollanders door quaet weder mede in Engelant geloopen waren/ doch sijn wintbreecken dede luttel vrucht.

Den Protector sont den Schoutmeester Generael Mr. Downing met de qualiteyt van Resident aen de Staten Generael/ om in den Hage te blijven: Hy vertrock met 't Fregat Nieukasteel/ dessels bagage was in een Hollantse Boeyer: Den 18. arriveerden zijn E. in de Mase/ sendende in 12. wagens van Maeslants-sluys zijn meubelen na den Hage: Quam selfs den 20. in 't Hof/ begeleyt door de Carotse van den Heer W. van Nieupoort: Den 26. dito voormiddaechs is zijn E. met een Carotse van 4. Paerden door den E. Agent der Heyde ter Audientie van hare Ho. Mo. gebracht/ en namiddaghs met diergelijcke Carotse door den Heer Secret. van Beaumont opgeleyt ter Audientie by de Heeren Staten van Hollant/ hebbende alvoorens zijne Propositie in de Engelse Tael eerst by monde en daer na by geschrifte afgeleght: De poincten van zijn voorstel begrepen voornamentlijck / Stilstant van Wapenen tusschen de Croone Portugael ende den Staet van hare Ho. Mog. ende dat men tot het neder leggen der Verschillen de Mediatie van Vranckryck ende Engelant wilde gebruycken: Ende dat wijders door deser zijdts Mediatie de Noordtsche Croonen mochten gereconsilieert werden: Ende oock, dat sich desen Staet met Spangen niet verder wilde engageren. &c. Den Heere van Gent op die tijdt presiderende/ antwoorde uyt den naem van hare Ho. Mog. in Nederlantsche Tale in substantie aldus: Dat hare Ed. Ho. Mog. met een singuliere aenghenaemheydt hadden verstaen de goede gheneghentheydt van Sijne Hoogheydt den Heere Protector, om te continueren goede Nabuyrschap, ende correspondentie met desen Staet: Met versoeck, dat hy Sijn Hoogheydt wilde verseeckeren, dat men van deser zijde ghemeendt is eene reciproque ende oprechte Alliantie ende Vrundtschap te cultiveren ende te onderhouden met de Republycke van Enghelant. &c. Ende daer naer is den

is den ghemelten Resident weder om uyt geleydt ende tot aen zijn Logement door d'opghemelten de Heyde geaccompagneert. Doch op dat wy d'Heer Downing zijne Propositie selfs souden aenschouwen / soo is ons desen uyt het Engels in Hollants vertaelt / toe-gekomen:

Hooge Mogende Heeren:

Onsen goeden Godt mijnen Meester hebbende verkooren tot Protector van Enghelant, Schotlant en Yrlant, en tot dien staet daer hy tegenwoordigh in is: Soo waren syn eerste ghedachten om die dinghen ernstelijck te overwegen welcke stonden tusschen zijne Staeten en die aengaende uwe Ho: Mo: En hy was uyttermaten duchtende dat de so lang geduyrde publijcke vruntschap, die niet alleen en had verleent een mutuele hulpe in alle occasien, nemaer oock geweest een gemeene defensie teghens de Desseyns en machten van hare ghemeene Vijanden: Dat die op 't laetste tegen elckander soude geengageert hebben gheworden, sy beyde versiwackt, hunne Commercie geexposeert, hare Religie, Vrunden en Geallieerden ten uytersten bedorven, ende alsoo door haer selfs de deuren te openen, die hare Vijanden noch door bloedige Inquisitien, Bannissementen, Confiscatien van Goederen, noch gewelt van wapenen hebben konnen uyt-wercken, en dat vermidts dese twee Naetien waren in mutuele vrundschap. Mijn Heeren, ick versekere u dat mijn Meester onder soo veele Zeegeningen van boven op hem ghedaelt, dit een van de ghewichtichste acht, dat het den behaghelijcken wille Godes was op die tijt te Zeeghenen zijne plichten met die van uwe Ho.Mog. Sulckx; dat daer door ter ghelucktger uyre is verhindert dat bloetstorten 'twelck de doodt van beyde Staten veroorsaeckten: Oock als 't Getroffene was geagreerd, die noch door noodt noch gewelt is geeffectueert, maer om de selfde reden, soo bleeffer by zijn Hoogh. een reele en cordiale begeerte om met Uw' te continueren alle manieren van vriendtschap: Ende observerende dat den selfden Intrest van daghe tot daghe meer dan oyt werckt niet alleen door waepenen en alle bedenckelijcke wreedtheden, maer speciael door sommighe jalousijen en verdeeldtheden onder die van de Gereformeerde Protestante Religie, wiens civilen intrest hem verplicht als religieus te preserveren ende te mainteneren vrundtschap: Daer om te meer, om dat onse Vijanden eenmael hier in teghens ons niet alleen hebben gepraevaleert, maer oock sommighe Gereformeerde Prinçen in openbaren Oorloch teghens den anderen hebben ingewickelt, alles daer om op dat dese breucken souden worden ongheneselijck, niet anders hebbende ghetracht als door alle Liguen en T'samen-sweeringhen te verhinderen de moghelijckheydt van alle Accomodement ende Bevredinghen.

Ende niet twijffelende ofte die selfde konsten ofte die noch gevaerlijcker zijn (is 't

maer

maer mogheliјck) zijn nu in swangh om te zaeyen jalousijen en tweedracht tusschen mijnen Meester en dese Geunieerde Provinçie, de welcke Godt boven alle andere heeft gequaleficeert soo langhe toch sy goede Vrienden zijn gheweest, met het allergrootste goedt: En weder om terwijle sy Vijanden waren gesamentlijck toegevoecht de meeste schade: Sulckx, dat wy nu alleen zijn ghebleven bequaem om door goede plichten de onlusten tusschen de Protestantse Prinçen wech te nemen, die in dese tijdt van noode hebben dat men handele, en hulpe verleene de geene die in miserie en in noot is: Want in cas hare Desseyns door wat middel het zijn mochte, quamen te gelucken, (dat Godt verhoede:) Wat isser overich dat hun soude konnen verhinderen over onse Staeten, Vrijheden, Relige, Vrunden en Geallieerden te brenghen een universele Keysermacht, waer na sy toch soo lange ghepoocht hebben?

Alle dese mette and're dingen by Sijn Hoogheydt mijne Meester wel geconsidereert en overwogen zijnde, so heeft hy daer om my aen u Ho. Mo. in desen tijt doen senden, met expres bevel, u te doen verstaen, dat hy met alle sinceriteyt des harten is geneycht om ongeschent van zijner sijde te mainteneren (de beslooten ende ghemaeckten Vrede tusschen dese (beyde) Volckeren: En boven dien allerweghen te ijveren, sulckx dattet selve u gelieve wel te ghevallen, en dat daghelijcks moge toe-nemen een ernstigh vertrouwen tussche dese beyde Natien: Oock om u te verseeckeren dat alle krachten van listen en t'zaemen-sweeringhen die onse Vijanden om jalousije te verwecken mochten voort-brengen, hem niet en sult vinden daer toe geneghen, als sijnde gantschelijck en geheel contrarie soodanighe impressien.

Ende Sijn ged. Hoogheyt heeft vorder bevoolen, dat ick de Staten Generael soude verseckeren, dat hy als noch sijne affairen daer na wil schicken, ende dat alle Handelinghen die voor-ghenomen sullen worden in Negotiatien met eenigh Prins oft Staet, wie hy oock zy, men bevinden sal op alsulcke redenen, gelijck aen zijn intentien ende gedachten sal blijcken, dat hy in der daet sinçeerlijck t'uwaerts is geneghen: En ten laetsten, dat hy niets en sal vergheten al wat dat soude moghen gheven een rëele ende cordiale blijck van dien: Weshalven Ho. Mog. Heeren de Staten Generael der Vereenighde Provinçien, (wiens Intrest selfs met die van mijnen Meester een zijn) indien die selfde gedachten by u zijn, daer en sy geen twijffel of ten spijt van alle onser Vijants aenslaghen, onsen goeden Godt sal in Vrede en Eendracht dese Natien beschermen eñ behouden, d'een met d'ander, en haer in Traffijck en Commerçie doen floreren, ende dagelijcks doen groeyen in een veel strickter-eenicheydt, oock in de saken van Relige, (de Eenhoofdigheydt welcke het groot beletsel hier af was, nu uyt Engelant ghedreven zijnde) om te assisteren onse gemeyne Vrienden: En eyndelijck om ons formida-

vel te maken teghens alle onse Vijanden. Wat my aengaet mijne Heeren, gheeft my alleen oorlof u te seggen dat ick wensch een gantsch volle en bysondere geneghentheydt tot de welvaerdt van desen Staet. Ende ick sal trachten om ten uyttersten na mijn vermoghen in alle Handelinghen van mijn Affairen goedt te maken dese professie die ick u hier doe: En waer in ick te kort mocht komen of gebrekigh blijven door ongheluck ofte onwetenheydt, ick hoope vergiffenis te vinden, ofte ten minsten een gunstighe constructie.

G. DOWNING.

Ende insghelijcks daeghs aen Nieuwe-Jaer 1658. laest-leden/ hadde oock voor de Staten Generael Audientie ghehad den Heere de Thou/ Ambassadeur van Vranckrijck/ die naer vrundelicke toe-wenschinghe van een zalich Nieuwe Jaer/ toen oock voor gedragen heeft de Mediatie van de Croon Vranckrijck over de geresene onlusten tusschen Portugael en de Vereenichde Provincien: Welcke voorss. Propositie ghestelt is in handen van Commissarissen. Den Heer Rosewingh Afghesant van Sijne Majesteyt van Denemarcken/ gaf een memoriael over/ waer by hy versocht subsidie van gelt en volck: Insgelijcks dede den Resident van Sweden by memoriael versoecken/ de Rateficatie van het jongste Tractaet tot * Elbingh gheslooten: Dese voorss. twee zijn desgelijcks aen Commissarissen gestelt/ om die te examineren en daer van rapport te doen De Staten van Hollant zijn doen ter Generaliteit geweest met dese salutaire resolutie: Dat hare Ho. Mo. gelief den krachtich voort te setten de mediatie tot nederlegginghe der differenten tusschen de Croonen van Sweden ende Denemarcken/ op dat de seer hoogh strijdende partijen mochten werden vereenicht/ volgens het Tractaet te Bromsebro Anno 1645. ende ingevalle van eenige gravamina/ de interpositie van dien door eenighe geallieerde Croonen/ Vrienden en Ministers af te handelen/mits onderwijlen te doen een reciproque en geheele restitutie van wedersijts afghenomene plaetsen. Den 20. deser wierde binnen den Haghe publijck den Oorloch tegens Portugael afgekundight: Soo wiert oock het uytloopen van alle Schepen na Noorwegen op een boete van 10000. guldens voor yder contrarie doende schip verboden: Oock is goedt gevonden/ dat de gevanghene Portugisen uyt hunne detentie souden worden ontslagen/ so ras hier te lande soude seker bericht gekomen zijn/ dat de Nederlantse schippers in Portugael voor desen gearresteert/ weder in vrijheyt waren gestelt: Ende alle gevangene Portugijsen/ mits cautie stellende van weder in detentie te komen des gerequireert zijnde/ ofte op rantsoen gestelt zijnde/ 't selve volkomelijck te betalen/ &c. Op 's Landts Krijchsmacht/ beveyligingh der Commercie en de Zee zijn oock diverse advijsen in gebracht. Joncker Hendrick van

* Dit Tractaet vint men in ons 7. Deel Folio 137.

van Rheede van Rens woude Resident van desen Staet tot Madril / wierde belast wegens hare Ho. Mo. aen den Koningh van Spangien/ &c. een compliment van congratulatie te doen/ over de Geboorte van den Jongen Prins van Spangien. Toen hebben de E. Heeren Beverningh/ Nieupoort / ende Jonghestal ter Vergaderinge van de Staten Generael gesamentlijcke rapport gedaen van hunne Negotiatie/ gedurende der selver Ambassade in Enghelant: Ende zijn voor de moeyte in 't doen van 't voorsz. Rapoort bedanckt/ als oock voor hunne yver ende arbeydt gebruyckt in 't nederlegghen van den bloedighen Oorloch / tusschen beyde Republijcken in den Jare 1652. ontstaen/ mitsgaders voor 't uytwercken van den Vrede daer op gevolght: De Gedeputeerdens van Zeelant/ Vrieslant ende Groeningen hebben de voorsz Conclusie niet verders toe-ghestaen / als raeckende de bedanckinghe over de moeyten van 't gedane Rapport/ dan dat de vordere poincten van deliberatie daer uyt resulterende/ souden behooren geexamineert/ ende daer van distincte Rapport dienen gedaen te werden/ omme 'tselve gehoort ende gesien/ als dan sulcks by ende van wegen de Heeren hare respective Principalen geadviseert te werden als de selve sullen bevinden te behooren. De Coninginne van Bohemen vertoonden aen de Staten Generael drie originele Brieven / ghe-schreven by de Princesse van Hoochsolre aen de wech ghegane Princesse Lowisa: Uyt alle welcke Brieven notoirelijck blijckt / dat hoogstgemelte Princesse Lowisa tot haer retraict by die van Hoogensolre successivelicken aen gepoort ende gheraden is geworden: Waer over hare Ho. Mo. als soodanighe instigatien qualijck opnemende / tot een resentement van dien geresolveert hebben / dat hooghgedachte Princesse van Hoochsolre over het eligeren ende stellen der Magistraet binnen Berghen op zoom / niet en sal hebben nochte vermogen te disponeren/ tot der tijt ende wijlen toe dat aen hare Ho. Mog. over het voor verhaelde werck ghenoechsame purge en satisfactie sal zijn ghegeven. Den tijt heeft geleert dat de ghemelte Princesse Lowisa door Brabant na Vranckrijck is getoghen/ wordende binnen Antwerpen by de Teresen na de Roomse wijse onthaeldt / als meynende datse dus de Grootste hare Kinders ontvoocht hebbende/datter niet alleen een siele ten Hemel is gewonnen/ maer dat de Roomse Republicke (die uyt een weereldts aen sien bestaet) daer door seer verheven en oock andere naer ghetrocken werden / alles tot een onfeylbaer teecken dat hare Roomse is de alleen ware Kercke Godts/ en een yeder desweghen soude zijn gewaerschout dat buyten de selve geen salighheydt was te vinden/ &c. Als by haer alleen de macht zijnde van binden en ontbinden/ hebbende (want de Ketters en is de genade om dit te gelooven niet gegeven) dese aenmerckelijcke toe-segginge en belofte van onsen Heylant / Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni Cœlorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis: Et quodcunque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis. MATT. xvj. ver. xviij.

Februario 1658.

Als binnen dese maent volghens de beschrijvinghe een Nieu Parlament tot Westmunster soude sitten / was den Protector als de Son van dien Heinel / al met den uchtend' berept haer tot hunne plichten te komen vermanen: De Carotsen quamen daer toe al geheel vroech voor 't Hoff te Withal / sulcks datte geene die begeerigh waren om Sijn Hooghept te sien / hun derwaerts begaven / doch dese vonden sich bedrogen / dewijle den Protector hem met een Chaloupe achter langst de Tems na Westmunster dede op-roepen / dien self den wegh gevolght van zijn Hellebardiers / doch de andere Officiers der Republicke vervulden d'opgemelte Carotsen / daerse mede na de Capelle van Westmunster reden: Als nu zijn Hooghept in 't Huys quam / was daer een kostelijcken stoel van Staet berept: Hier op gingh hy sitten / doende een seer korte Oratie voor beyde Huysen / die op syn aendienen gesamentlijck in de groote Zael verscheenen / en sich verontschuldicht hebbende weghens zijne swackhept / soo verbolgden den Spreecker Fiennes de gemelte Oratie / byna anderhalf uyr lang / zijne redenen liepen meest daer heen dat hy sprack: *Van den Oorlogh met Spangen, ende van de machinatien ende liften van den Paus.* Daer na keerde zijn Hooghept te water weder na Withal / en d'Officiers met de Carotsen. 't Parlament begost aenstonts hare tijt te spenderen met 't oversien van hare Previlegen / en ordonneerden sommighe Predikanten die in hunne Vergaderinghe daghelycks mosten komen bidden: Hadden oock veele Debatten over 't beroepen van een Vergaderinghe der gheleertste en bequaemste Theologanten van Engelant / om vast te stellen een goede Forme van de ware Gereformeerde Relige / dan en konden daer over niet eens worden. Het Opper-huys hebbende geresolveert een Bede-dag aen te stellen / sonden twee van hare Boden met die resolutie aen 't Lagher-huys / met dese Opschrift: *Het Huys van de Heeren aen 't Huys van de Gemeente:* Daer op die van 't Lagher aen 't Opper-huys deden weten: *Dat zy gheen Huys van Heeren en kenden. &c.* Oock waeren veele Leden die hun om bysondere redenen bleven adsenteren / dese zijn geroepen te moeten verschijnen / als die uyt Yerlant binnen 6. weecken / die van Schotlandt binnen een maendt / en die uyt Engelandt over de Tweed / Cornewal / Devonshire en Walles binnen 3. weken / en 50. mijlen van London binnen 8. dagen: 't Opperhuys sont doen aen 't Lagher twee van hare Leden / met een resolutie behelsende / *Verboth voor alle Malignanten ende Papisten, om haer niet te verstouten binnen seeekeren ghestelden tijdt te komen tot London ofte Westmunster.* Daer op d'andere door hun eygen Boden lieten antwoorden. Op die tijt hoorde men met verwonderinge / hoe dat binnen London was geformeert en by de 2000. persoonen ondertekent seker Versoeck-schrift om in

't Lagher-

't Lagher-huys in te gheven / vervatende onder andere oock dit : Dat sy den Protector beyde de Militie en 't Gouvernement wilden af-nemen, &c. Doch is het inleveren van dien door zijn Hoogheydt belet / wordende eenige van d'Autheurs by den kop gevat / en vermits men aldus den basis van de Republicke en de alghemeyne rust maer socht om verre te helpen / soo was den Protector seer onvenoecht : En alsoo by 't Parlament niet dienstichs voor den Staet wiert uytgericht / reedt zijn Hoogheyt aenstonts na Westmunster / daer hy in het Opperhuys gekomen zijnde / stracks een swarte roede sont om 't Lagerhuys te halen : Sy gekomen zijnde / begost den Protector hun aldus aen te spreken: Dat het hem leet was te verstaen datter soodanighe onverwachte cavillatien waren over den Tijtel van een Huÿs dat hy selfs geformeert hadde, ende datter niets ter weereldt over 't algemeyn tot deffencie teghens hare Vyanden gedacht wiert, maer ter contrarie veel machinatien en lagen daghelijcks aenghewent wierden om zijne rechtmatighe desseynen te stuyten, ende nieuwe troublen te verwecken : Datter selfs in die geprevenieerde Petitie van ontvooghdingh veele der geadmitteerde Leden hantdadigh waren : Alsoo dat hy beduchte dat gheduyrende hunne Sittinge, seer weynigh tot verseeckeringh des Volcks souds uytgerecht worden, maer veel eer ghelijck alreede gebleecken was, onnoodige disputen op het tapyt werden ghebracht : Ende dat hy nu daer om geresolveert had tot securiteyt van de Natie en volghens zijn Eed voor het Parlament gedaen, soodanigh te ageren, als hy voor den Grooten God ten Iongsten dage meynde te verantwoorden : Ende dissolveerde dienvolgens beyde de voorss. Huysen / 't welck alles sonder eenige de alderminste commotie is toe gegaen. Doch alle het gesach en goetwillicheyt des Protectors en konde in geener wijse voldoen de secte der * Vijf de Monarchy / van dese hadde sich in dese bittere koude als de Tems bevroren lach / den Generael Maj. Harrison Mr. John en Jan Carew / oock Major Courtney en eenige met Vrouwen en Dienstboden in een Rivier doen dompelen en doopen : Hebbende desen Courtney beneffens de Predikant Rogers een seer vinnich Geschrift tegens den Protector ende zijn Raden onder de Soldaten uytghestropt / en als sy de selve oock meynden in alle Provincien te saeyen / zijn sy belet ende in den Tour gebracht : Dit viel sommige teedere gemoederen soo onghemackelijck / dat selfs onder de beste van 't Legher veel seggens daer over was : Zijn Hoogheyt wel denckende datmen alles om hem hatigh te maken / soude voortbrengen d'een valse vertelling of d'ander / so ontboot hy al d'Officieren van 't Legher by hem / de welcke hy voorhieldt alle de redenen ende motiven waer om hy goet gevonden had het Parlament te dissolveren / &c. En daer by / indien yemand onder hun van ander gevoelen was / dat die zijne commissie mochte vry neder leggen / sich voortaen wegens de regeringe stil houden / ende gerust leven / &c. Wonderlijcke euvel sprack men op dese tijt in Brabandt van den Protector / om dat hy 't houden van den Kersdagh had verboden / en binnen Ceulen scholt men hem uyt als een Antichrist : Want het geleeck al wat / dat

men

* Siet op ons 6. Deel folio 15.

men onder die vervallen R. Kerck die onderscheit van dagen en spijse maeckt/ niet wel inkroppen konde 't verbieden van den gedenck-dagh der komste onses Salighmakers/ die buyten de selve noch so veel onaensienlijcker H. dagen in 't jaer houden: Doch heeft zijn Hoogheyt de ceremonien des Kersdaghs niet om onsen Heylant maer om de heylloose menschen verboden / die gewoon waren in plaets van Gode met ware devotie en geestelijcke vreughde hunne danckbaerheyt te bewijsen/ in de Kercke alle soorten van ontucht te bedrijven/ waer by dan op alsulcke Feest-dagen alle soorten van Vagebonden en Lantloopers toe-vloeyden/ die met steelen en andere in dronckenschap den Godsdienst en Gode leelijck vyoleerden. De groote koude dreyf de byna in dese tijt meest al de voornaemste Rivieren van Europa / aen dees sijde van d'Alpes: Men voer over de Seyne / de Loire en Saone in Vranckrijck: De Temse in Enghelant lach stijf: De Maes / Rhijn en Schelde waren gebruyckelijck als 't vast Lant: Op de leste vermaeckte sich Coningh Carel van Schotlant buyten Antwerpen met zijn Broeder / en diverse Groote Dames gedeguiseert/ in Ysleeden met root Fluweel/ gout en andre cieraet opgetopt: De Heer Rich Soons Soon van den Graef van Warwijck / onlanghs ghetrout met de Jongste Dochter des Protectors / ende een Jonck-heer van grootter hoop/ storf seer subit tot London / waer over de gunstelinghen van Cromwel met reden hartelijck bedroeft waren.

Den stant in Vlaenderen vertoonde sich langhs hoe slechter / men sprack soo veel te veel van redres als men te weynigh dede: Don Estafana de Gamara Spaens Gesant in den Hage/ en een trou yveraer voor den Catholijcken Koningh / verliet den Haegh / en quam te Antwerpen om Maistre del Camp over 't Spaense Legher te zijn: De Soldaten door qua betalingh en deden niet als gewelt te bedrijven / alsoo sy van de Soldije die men hun gaf/ noch leven noch contentement nemen konden: De Geestelijcken binnen Antwerpen niet wetende wat gebreck te lijden was/ kreunden hun des weynigh: En met veel aenghenamer wesen beschouden sy de narreringen langst het Schelt / sy kronckelden hunne aensichten met bysondere affectien in het seggen/ datmen op de Yslede neffens Coning Carel en den Hertog van Jorck oock gedeguiseert hadde sien rijden de Coninginne van Engelandt / de Princesse Royal en de Boheemse Princesse Lowisa en andere / waer af sy alsoo veel seeckerheyt hadden/ als van hare gulde legenden: Sy wisten oock af te sien dat de Hertoginne van Bourneville t' Antwerpen de Princesse Lowijse onderhielt/ ter tijt toe dat sy na Vranckrijck toog / wordende tot Perone van haren Broeder verwellekomt / en met wien zy na Parijs toogh / wendende sich vorders na 't Convent van Chaliot/ daer men verhaelt dat zy de Geestelijcke moyicheyptjes van kleeden aenghetrocken heeft. Den Gesant van de Staten Generael had in dese maendt te Madril particuliere audientie / daer hy op 't versoeck / van dat hare Ho. Mo. Ingesetenen soude mogen vergunt werden Sout te halen aen 't Eylant Puncto del Rey en andere daer omtrent

gelegen

gelegHen plaetsen / door den principalen Minister Dom Lowijs de Haro in deser voegen wierde beantwoort: Dat op het zelfde poinct in Sijne Majesteyts Raedt was gedelibereert, van wiens bysondere goede geneghentheyt hy ten hooghste zijn Ed. was verseeckerende, in ende tot alles wat tot der selver dienst en welstant mochte betreffen, &c.

Den Heere de Hubert geweest hebbende in Gesantschap aen den Koninck van Sweden/quam nu weder in den Hage/daer zijn Exel. rapport dede voor de H. Staten Generael wegens de Sweedtse saecken. Men hieldt doen in de Geunieerde Provincien een danck/ vast ende bededagh / waer van de uytschrijvinghe was als volght:

Alsoo het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft uyt zijne oneyndelijcke genade en onverdiende barmhertigheydt den Staet deser Landen het voorledene Iaer te beschutten, beschermen ende bewaren voor alle onheyl ende ongheval, ende van ons af te keeren veele swaerigheden daer mede wy scheenen ghedreyght te werden, dat oock in plaetse van het verhoopte accommodement met de Kroone van Portugael, de sake tusschen deselve Krone en desen Staet uytgeborsten zijn tot een openbare ruptuere ende hostiliteyt; Ende dat het Godt Almachtigh tot noch toe niet ghelieft en heeft wech te nemen ende te doen cesseren den ruineusen oorlogh in verscheyde Rijcken en Lantschappen, Mede-vrunden ende Naebueren deser Landen, hoewel van desen Staet daer toe aengewent zijn, ende noch aengewent worden soodanighe Officien ende devoiren als de Christelijcke Liefde en plicht tot beslissingen van de oneenigheden der hooghstrijdende partijen requireert ende vereyscht: So hebben de Hoogh Mogh: Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden hoog noodig gheacht uyt te schrijven eenen algemeenen Danck, Vast ende Bededagh, over alle de Provincien, Lantschappen, Steden ende Plaetsen, onder desen Staet ghehoorende, teghens Woensdagh, die wesen sal den 20. der toekomende Maent Februarij, ten eynde om Godt de Heer Almachtig ten selven daeghe van gantscher herten te loven, dancken ende te prijsen, over ende ter saecke van de boven verhaelde onverdiende genade ende barmhertigheyt, en daer benevens zijne Goddelijcke Majest: vyerighlijcke te bidden, dattet hem ghelieve over ons voor dit Jaer en altoos te continueeren de selve zijne barmhertigheydt ende genade, oock zijnen Goddelijcken Zegen goedertierentlijck te verleenen, over de Waepenen die desen Staet, ghenoodtsaeckt is gheweest by der hant te nemen tegens de Portugische Natie, omme eenmael onder behoorlijcke reparatie ende satisfactie te mogen geraecken uyt dien Oorlogh die naer soo langhduerige patientien en te vergeefs getendeerde middelen van verghelijckinghe eyndelijcken van deser zijde nu onlanghs is ghedeclareert: Edoch van de zijde van Portugael nu soo veele Jaren aen den anderen desen Staet en de goede Inghesetenen van dien, tot ex-

cessive

cessive schade, jae tot ruyne van vele Familien ende menighte van Weduwen en Weesen aenghedaen is gheweest: Dat voorts zijne Goddelijcke Majesteyt wille wech nemen den voorsz. ruineusen Oorlog, ende alle andere Landt verdervende plagen ende straffen in de voorsz. naeburige Rijcken ende Lantschappen graserende, ende tot dien eynde zeghenen de middelen de welcke daer toe van wegen desen Staet werden aengewent, alles ten besten van zijn Volck ende de ware Ghereformeerde Religie, ende boven al tot verbreydinghe ende grootmakinghe van zijnen H: Naem. &c.

't Gebeurde in dese tijt dat den Gouverneur van Hesdijn Monsr. de Bellebrunee na Parijs zijnde ghereyst over d'affairen van zijn Gouvernement/ dat die mits zijn hoogen ouderdom van 70. jaren / tot Parijs ghestorven is: En gelijck men in Vranckrijck alle Gouvernementen ende Ampten om gelt verkoopt/ soo was desen Belbrune al by leven met zijn Lieutenant de la Riviere vergeleken/ dat die na zijn doot Gouverneur soude zijn/en oock hoe veel hy aen d'Erfghenamen van Belbrune daer voor soude betalen: La Reviere soo haest dat zijn Gouverneur was overleden / aenvaerden de possessie / en sont datelijck zijn Broeder na Parijs / om van den Coninck t'obtineren de confirmatie des voorseyden Gouvernements: Maer in plaets van hem te willen aenhooren / heeft men 't voorsz. Gouvernement ghegheven aen eenen Grave van Moret / Capiteyn van de Wacht van zijn Eminentie: Dese na Hesdijn treckende om 't Gouvernement te bekleeden / so voechde hem daer by den Broeder van ged. la Reviere/ die af gesonden was om de confirmatie des Konings/ en nu niet verre van de stadt gekomen zijnde / segt Riviere aen Moret: Mijn Heer ick sal met u verlof voor af na Hesdin rijden, om ordre op uwe ontfanginghe aldaer te bestellen, &c. Sonder dat den anderen hem sulcks sach te beletten/ want hy galoppeerden so hart / dat Moret hem met zijn treyn onvermeugende om naer te volgen was: La Reviere te Hesdijn by zijn Broeder komende/ verhaelt die al 't gepasseerde te Parijs/ die ghestoort over soo groot ongelijck/ roept terstont den Krijchsraet by een / bestaende uyt 62. Officiers/ en vertoont haer 't affront dat men hem dede na soo lange trouwe diensten en beloften van avancement tot dit Gouvernement als 't vacant soude zijn/Ec. dat men hun alle daer slechts hielt om te dutten sonder geldt en provisie / dat sy nu d'occasie hadden om hun selfs te konnen betalen met het gelt van den Ouden Gouverneur / ende dat de Officiers en Soldaten elck ten minsten 2. maenden gagie souden hebben/waer mede sy hun onder den Prins de Conde haren ouden Heer en beschermer konden begeven / Ec. Hier waren stracks 52. stemmen en de meeste Soldatesce die hem toe-vielen/ 5. a 6. daer toe niet konnende verwilligen / zijn ter stadt uyt geset sonder gelt om haer fortuyne te soecken: (Terstont heeft men aen den ged. Prince Gecommitteerdens gesonden/ die de presentie aen nam/ en door zijn wackerheyt de stadt van sijn volck onder den Marquis de Persan beset kreech / niet tegenstaende dat den Carninal

dinal Masarini uytnemde debuoiren had aengewent om die stercke frontuyr plaets te behouden: Hier op volgden een generael misvertrouwen op de alder-aensienlickste Commandeurs tegens Nederlant geleghen/en voorwaer het dede sommige van hun soo om de quade betalinghe als onbenoeghen tusschen haer en zijn Eminentie / al omsien op wat wijse sy oock best eenmael hunne satisfactie mochten bekomen.

De overmatighe Sneeuw dede seer schielijck door gants Vranckrijck alle de Wateren en Rivieren dapper opswellen / soo dat mits de schielijckheydt die van Parijs groote schade leden/ een stuck van de grootste Bruch spoelden wegh/ het water stont niet alleen in de Voorsteden / maer oock daer en in de Lage stadt wierden de Luyden met Schuytjens/ Karren en ander vaertuyg gebracht/ daer de meeste Huysen vol water stonden: De Kerck van Nostre Dame stont oock onder: Te Rouaen wierden de Kooplupden in hun Packhuysen en elders machtich verrast / veele Koopmanschappen bedorven / een partije Haringh op de Kay leggende/ stroomde wech. Een ander ongeluck was binnen Parijs in de voorleden maendt ghebeurt / te weten / in seeckere Huys waren by een sommige Vrunde N. Beck/Sr. David de la Croix/ende M. Godefroy van Heydelbergh/Ec. omme te handelen van sekere Erffenisse onder hun / soo heeft den gemelten Beck ontroert en als door een frenesie geraeckt/onvoorsiens dese byzijnde Vrunden met diversche Instrumenten ende Wapenen jammerlijck ghequetst / sulcks dat Sr. David de la Croix en den Mr. Godefroy den Advocaet binnen weynigh uren van hunne wonden ghestorven zijn/ noch een lach sommighe daghen doodelijck kranck / die ick noit verstaen heb of hy op gekomen is: Als Beck nu aldus geageert had / en alle dit onheyl meest met een Vijsel-stamper had uytgewerckt / soo taste hy oock zijn selfs aen/ en als een die niet wist wat hy dede/ benam sich 't leven: Dese Tragedie bedroefde alle eerlijcke gemoederen / om dat alle de ged. Persoonen waren bekent voor Cooplupden/Ec. van goede name / faem en credijt: Men doemde 't doode Lichaem van den rampsaligen Beck/ om na costuyme door de Stadt na 't Gericht gesleept en by de Beenen opgehangen te worden / sijn goederen alle verbeurt / na dat alvoorens de schulden en 30000. guldens tot opbouwinghe van Chastelet uyt zijne goederen souden wesen betaelt: Maer wegens 't Vonnis van Chastelet wierde stracx geappelleert aen 't Parlement Chambre de l'Edict, en den Hollantse Ambassadeur versocht van den Koningh uyt gratie het doode Lichaem van ge. Beck/ 'twelck door de gunstighe voorspraeck van zijn Eminentie aen den voorss. Ambassadeur is toe gestaen.

In Vranckrijck bleef men noch al even dapper met rooverije ter Zee den Koophandel ruyneren: Van Toulon staken nieulijcks 2. Rovers in Zee/ dese maeckten jacht op 2. Nederlantse Straetsvaerders / die het op Italien gemunt hadden/ een der Rovers de Josep genoemt / begost met grof Canon op hun te schieten / doch de Nederlanders wel considererende dat visiteren/ nemen en confisqueren een en de selve sake was / hebben hun in defencie ghestelt

stelt/ soo dat den Rover met schade tot Toulon weder in loopen most. Twee Nederlantse Fluyten van Rochelle / feytelijck verovert en te Toulon opghebracht/ daer van geen de minste satisfactie gedaen wiert/ wilde men noch sonder accoort in nieuwen dienst vervoeren tot Proviant-schepen oft Branders: Eyntelijck dede den Graef van Briene aen den Nederl. Ambassadeur d'Heer Boreel weten: Dat op de klachten van Sijn Excell. over de Rooveryen die ondernomen worden ter See op dobbele Commissien, in den Raedt des Coninghs was goedt gevonden ende beslooten, als dat by Placcaten in alle See-steden en Havenen van Vranckryck souden werden verboden aen allen de welcke Commissie hadden van den Koningh en eenige andere van vremde Prinçen, om daer mede te roven op de Geallieerden van de Franse Croon, en specialijck op d'Onderdanen van de Vereenichde Provinçien, dat Sijne Majesteyt verklaert dat alle de gene die gevonden sullen werden met dobbele Commissien voor Piraten, Fourbants,enRoovers,en datmen selve na de Ordonnantien van dien soude straffen: Oock dat den Koninck van nu af desadvoueerden en hun niet en wilde protegeren by soo verre sy in handen van de gene op welckers Onderdanen zy roofden. quamen te vervallen: Insgelijcks had den Coningh toegestaen, dat men sich tegens den Rover Iusto Bils soude informeren, wegens het overromplen van het Nederlants Schip op de Rede van St. Marten, en dat men teghens hem soude decreteren om hem te apprehenderen, om aen zijn Persoon te verhalen het nemen van 't Schip den Olifant, en andere Enormiteyten teghens de Nederlanders begaen, &c. Daer op dan oock ten laetsten door gheheel Vranckrijck dit Placcaet weghens den Koningh tot voordeel des Koophandels uytgeblasen en verkondigt is:

SYn Majesteyt hebbende verstaen dat tegens de generale Ordonnantien van de Marine, als mede de particuliere van de Maent September 1 6 4 9. en anderen vervolgens gemaeckt, ende sedert in alle residentien der Admiraliteyt van Vranckrijck gepubliceert,eenige qualijck geintentioneerde See-Capiteyns sijn Onderdanen, Prefererende hun particulier interest voor haer eygen eer en voor de goede intelligentie, die sijn Majesteyt wil onderhouden onder sijne Vrienden ende Geallierden, van sommige Princen, Geallieerden van sijn Majesteyt, Commissien nemen ende der selver Vlaggen, omme te beoorlogen sijn Majesteyts andere Geallieerden, de welcke tegens malkanderen in Oorlog sijn, en onder faveur van Fransche Commissien die aen haerluyden verleent sijn, het meerendeel verjaert, of wel sonder macht ofte voorgaende toelatinge de lichting van haer Equipage in de Havens van dit Koningrijck doen, het welck is een openbare overtredinge vande voorseyde Ordonnantien, ende daer over de Vrienden ende Geallierden van sijn Majesteyt met recht ende reden souden te klagen hebben, indien hy sulcks niet belette: HET WELCK SYN MAIESTEYT willende voorkomen, ende aen de Koningen, Prinçen ende Staten, sijne Geallieerde bekent maecken de groote genegentheyt die hy heeft tot de onverbrekelijcke naekominge ende onderhoudinge der Tractaten ende Alliancien die hy met haer gemaeckt heeft: Sijn Majesteyt confirmerende ende vernieuwende de geseyde Ordonnantien, ende in conformiteyt van de selve, verbiet wederom wel expresselijck eenigen lichting van Bootsvolck, om ten Oorlogh te varen, in de Havenen van Vranckrijck te doen sonder sijn Commissien ofte die van de Grootmeester,Hooft ende Superintentent der Commercie

mercie ende Scheepvaert van dit Rijck, ende aen alle Capiteynen ende Officieren ter Zee die voor desen in sijne Scheeps armade gedient hebben, ofte particuliere Armering op France Commissien gedaen, ende aen alle andere Onderdaenen die haerluyder Armering in Vranckrijck gedaen hebben, die uytgevaren sijn ofte sijn sullen uyt de Havenen van dit geseyde Koninckrijck, eenige Commissie te nemen, ofte Vlaggen te voeren van eenige Prins ofte Staet, Vriendt ofte Geallierde van sijn Majesteyt, om Prinsen te veroveren op de gene daer mede sy gebroken souden mogen sijn, als mede ongelijck ofte schaede te doen aen de Schepen der geseyde Vrienden, Geallieerden ofte Onderdanen van sijn geseyde Majesteyt die sy sullen bejegenen, ende van haerluyden eenigh ding te nemen onder wat pretext het soude mogen sijn, ofte de Koopmanschappen, genomen uyt de Prinsen te voeren, beneficeren ende verkoopen in vremde Havenen, op pene dat de geseyde Capiteynen verklaert sullen werden Zeerovers te sijn, ende als soodanige wil sijn Majesteyt, dat haer proces extraordinarelijck gemaeckt ende voltrocken sal werden by de Officieren van de Admiraliteyt tot definitive Sententie toe. DOET oock sijn Majesteyt wel expresse inhibitie ende verbot aen alle Gouverneurs van Steden, Plaetsen ende Kasteelen, die onder sijn gehoorsaemheyt sijn, van in de Havenen ofte op de Reeden, in haer gesicht ende onder het toedragen van haer Geschut, niet langer als vierentwintigh uuren te gedoogen eenige Schepen ende Capiteynen, die Prinsen opbrengen verovert op vreemde Commissie, ten waer sy daer hadden gerelacheert ende genootsaeckt wierden door quaet weder te blijven, nochte toe te laeten het ontladen ofte verkoopen van eenige Koopmanschappen by haer genomen, hoedanigh ende in welcker voege het soude mogen sijn: en aen sijne Onderdaenen ende Inwoonders der geseyde Plaetsen, de selve aen te nemen ofte in haere Magesijnen te ontfangen, op pene van ongehoorsaemheyt in 't regard van de Gouverneur ende te moeten instaen voor de schaede ende interesten der Reclameerders, ende in 't regarde der geseyde Onderdaenen ende Inwoonders der plaetsen confiscatie der gekochte Koopmanschappen, een amende van tien duysent ponden ende excemplare straffe. Bevelende sijn Majesteyt den geseyde Gouverneurs haer toe te laeren hunne geseyde Prijnsen te brengen daer 't haer goetdunckt, uytgeseyt de Koopmanschappen die bevonden sullen werden sijn Onderdanen toe te behooren, de welcke sijn Majesteyt verstaet dat gereclameert sijnde haer sullen werden wedergegeven ende gerestitueert, nae dat sy bewesen sullen hebben de selve haer toe te komen. Verbiet oock sijn Majesteyt aen alle officieren der Admiraliteyt, mitsgadere die jurisdictie excerceren over Zeesaeken, te ontfangen eenige rapporten van Capiteynen op vreemde Commissie ten Oorlog uytgerust, ofte ten versoecke van de selve eenige proceduren te houden over Prijnsen by haer genomen, op pene van suspensie van haere ampten. LAST ende ordonneert sijn Majesteyt aen den Heer Hertogh van Vendosine, Pair, Grootmeester, Hooft ende Superintendent Generael der Navigatie ende Commercie van Vranckrijck, sijn Ordre en noodige Attachie te verleenen tot onderhoudinge van de tegenwoordige verboden, deselve te doen registreeren ende verkondigen over al daer het behoort: mitsgaders de handt daer aen te houden ten eynde daer tegens niet werde gedaen hoedanigh ende in welcker voege het oock soude mogen sijn, op de penen daerinne vermelt, Ende naedemael men dese tegenwoordige in meer en verscheyde plaetsen sal van doen hebben, soo wil sijn Majesteyt dat aen de copien behoorlijck gecollationeert by de Secretaris Generael der Marine geloof gegeven sal werden gelijck als aen 't ori-

 ginael,

ginael, dat in sijne handen is blijvende. Gedaen tot Parijs den 11. Februarii 1658. geteyckent LOUIS: en noch laeger DE LOMENIE, en besegelt.

DE Hertogh van Vendosme, Pair, Grootmeester Hooft ende Superintendent Generael der Navigatie ende Commercie van Vranckrijck: Gesien by ons de Ordonnantie des Konings in date den elfden deser Maent geteyckent LOUIS, en noch lager de Lomenie, aen desen gehecht onder het Zegel onser Wapenen, by de welcke sijn Majesteyt, om te beletten de abuysen dien begaen konnen werden tot naedeel der Commercie door dubble Commissien die eenige qualijck geintentioneerde Fransche Capiteynen sijn nemende, die onder de Vlaggen van eenige Prinçen ofte Staten sijn Majesteyts Geallieerden, anderen oock Geallieerden van sijn gesceyde Majesteyt soude willen beoorlogen: ende begerende sijn Majesteyt aen de Koningen, Prinçen ende Staten sijne Geallieerden bekent te maken de genegentheyt die hy heeft omme sijn Onderdanen te doen onderhouden ende volkomentlijck naekomen sijne Tractaten ende Alliancien, sijn geseyde Majesteyt confirmerende ende vernieuwende de oude Ordonnantien dien aengaende gemaeckt ende besonderlijck die van opene brieven by forme van Declaratie van den sevenden September 1649. doet ende vernieuwt de verbooden gecontineert in de geseyde opene brieven ; ons belast ende ordonneert de selve te doen registreren, publiceren ende naekomen: mitsgaders de handt daer aen te houden, dat in geenderhande maniere daer tegens werde gedaen: Wy om sijn Majesteyts wille te voldoen, en in formiteit der oude Ordonnantien,ende toe staende het contenu der geseyde Ordonnantie om plaetse te hebben nae haer forme ende inhoude, doen wel expresse inhibitie ende verbot aen alle persoonen van wat qualiteyt ofte conditie de selve soude mogen sijn, van in de Havens van Vranckrijck sonder onse Commissie geen Bootsvolck te lichten om ten Oorloge te dienen,en aen alle Capiteynen ende Officieren der Marine die onse Commissien hebben, 't sy om des Konings Schepen ofte die van particuliern te commanderen, en die haer toerusting in Vranckrijck sullen hebben gedaen, ende uytgevaren sijn uyt de Havenen deses Koningrijcx, geen Commissie te nemen of Vlagge te voeren van eenige vreemde Prins ofte Staet, nochte de Schepen der Vrienden, Geallieerden ende Onderdanen van sijn Majesteyt, die sy bejegenen sullen ongelijck ofte schaede aen te doen,op pene van getracteert te werden als Zeerovers ende Forbans, ende dat aen haer als soodanige haer proces gemaeckt ende voltrocken sal werden. Lasten onse Lieutenants Generaels der Scheeps-Armaden van sijn Majesteyt, Hoofden van Esquadres, Capiteynen van 's Konings Schepen ende anderen onder onse Commissie ten Oorlogh toegherust. Capiteynen,Kust-bewaerders ende anderen, over welcke onse macht is streckende, de contraventeurs te nemen, aenhouden, selfs bevechten indien 't noodigh is. Lasten ende ordonneren onse Lieutenants ende Officieren van de generale ende particuliere residentien der Admiraliteyt, een yegelijck in sijn bedrijf de geseyde Ordonnantie ende verbodt te doen lesen, publiceren ende affigeren over al daer het van nooden sal sijn, ten eynde niemant dies aengaende, oorsaecke van ignorantie en pretendere, de selve nae te komen ende doen naekomen nae haer forme ende inhouden, ende extraordinaerlijck te procederen tegens de overtreders ende schuldigen, aen de selve te maecken ende voltrecken haer proces in conformiteyt van de Ordonnantien. Daer toe geven wy haer macht, Commissie ende speciael bevel. Gedaen tot Annet den ..... Februarii 1658, geteyckent CESAR DE VENDOSME, en noch laeger, par Monseigneur CHAPELLAIN ende gesegelt.

Wonder-

Wonderlijcke ijvrich waren de Sweeden desen gantsen Winter / om met vorder heyl hun conqueste van Fredricxode tot de naeste Eylanden voort te setten: Door gants Holsteyn lieten zy om hare Vijanden te obuseren een gerucht loopen datse de Cremp / Rensburgh oft Gluckstadt wilden belegeren/ en men verbaerdiggden onder dies alle soorten van Instrumenten en Wapen tuych om ten Yse te ghebruycken: Eenighe Deense Ministers poogden wel om door Verdrach beyde Coningen te reconcilieren/ ghelijck den Deenschen Rijcxraet Mogenschoch/ die binnen Fredricxode mede ghevanghen was/ een reyse tot dien eynde na Coppenhaven dede: Den Heer Jepson Engels Gesant sondt oock aen den Koninck van Sweden over de laetste Antwoordt van den Coninck van Denemarcken op de verklaring van Sijne Majesteyt van Sweden/ Dat Hoogstgedachte Sijne Majesteyt niet en soude konnen verstaen, datte byeenkomste tot de Vredehandelinge soude geschieden in eenige plaetse op den Duytschen Bodem, maer wel moghen lijden dat eenighe plaetse daer toe werde ghekooren tusschen beyde de Leghers, om aldaer met elckander te tracteren, ofte by so verre den Koningh van Denemarcken zijne Commissie wilde senden na Pruissen, dat de Sweedse Majesteyt sich als dan soude gevallen laten des selfs aldaer zijnde Ministers tot de Handelinghe mette Deensche Commissarissen nevens d'Instructie tot de Poolse Tractaten, mede te gelasten. Hier af was oock den Deense Rijcxraedt Mogenschoch gepermitteert het Deense Hof kennisse te geven/ doch niet sonder groot waentrouwen van sommighe Deenen / dewijl sy op sommige Ministers geen goet vertrouwen hadden/ uytwendich siende/ dat den Sweedse Generael Wrangel het doode Lichaem des Rijcxmarsch. Andries Bille in kostelijcke Kleederen verciert/ sommige nachten door twee zijner Officiers nau had doen bewaren/ en daer na sonder rantsoen na Funen over gesonden/ daer af de brengers goede Spions waren: Op die tijt geviel het dat den Commandeur Bielke in Noorweghen veroverden de Schantse Frodzoe/ gebiedende over de Provincien Jempterlant en Harderf dalen / en die hun openingh gaven om de Sweedse Kopermijnen te besoecken. De Sweden daer en teghens practiseerden hoe sy 't Eylant Funen door de conqueste van Fredricxode best mochten overvallen/ en sy kregen (ick en weet niet met welcke list) sommige Deenen uyt Funen so verre / dat sy die in Jutlant om Sauvegarde tot hun deden over komen: Andere gingen over 't Ys dagelicx verspieden de geleghentheyt van Funen/ waer en op wat wijse sy dat Eylant best souden konnen overrompelen/ en voorwaer der Sweden dapperheydt is een groot verwijt voor de Deenen geworden/ also die so hoogmoedigh sonder order slupmerden/ so dat sy meynden/ niemant soude hun dorven bespringen/ en sy waren van de olde kampvechters en uyt dat helden-bloedt der strijtbare Noormannen die gants Europa voor heen deden zidderen: Toch de Sweden niet te min/ hadden dat geloof/ dat de vroomheyt der Voor-ouders luttel te pas quam/ indien men 't selve oock met zijn actien niet confirmeerden/ &c. Onder de vroomste der Sweden stack uyt den Generael Wrangel/ op wiens aensoeck Sijn Majesteyt van Sweden half January tot Kiel Krijchs-raedt hielt

hielt/ daer ged. Wrangel wel de voorbatigste om Funen aen te tasten/ het besluyt des raedslags na zijn wensch kreegh / de Sweedse Majesteyt (hoewel dapper op die tijt van 't graveel gevexeert) sach met vernoegen den ijver van zijn Hooftmannen / in 't aenbestellen van al wat tot desen gewichtigen Aenslagh diende/ soo in Leeren/ Bruggen/ Ys-spooren/ Sacken ende Vaten/ &c. Terstont na 't genomen besluyt treckt Gen. Wrangel met sommige Ruyters na Fredricrode/ om alsoo het sterck begost te vriesen / den tijt waer te nemen dattet Ys sterck genoech soude zijn/ hoe wel de resolutie lach: 't Eylandt Funen mette meeste macht te bespringen, het zy dan over 't Ys ofte niet. Men verhaelt oock/ dat ged. Gen. Wrangel als hy van Sleswijck na Funen trock/ hy aen Sijne Majesteyt van Sweden soude belooft hebben op Caroli dagh den Coningh tot Odenzee in Funen te willen vergasten. Hy dede al 't Sweedts krijchsvolck uyt Jutlant samen komen/ en de sterckte van 't Ys op de Belt omtrent de Eylandekens Ween en Assens na speuren / de Troupen onderwijl op de Strant tusschen Hadersleben en Coldingen formerende / nemende selfs zijn Hooft-quartier te Heylssen: Sondt den Oversten Lieut. Baber met 100. Ruyters en so veel Dragonders na 't Eylant Bromsoe / desen sont noch dien Nacht een Corporal met 5. Ruyters na Funen om dat te recognosceren/ dan dese zijn een musquet schot wijt van lant in 't ys gevallen / so datse naulijcks hun leven konden bergen/ latende al hunne Paerden verdrincken: Den Koninck begaf hem daer op tot een rendevous in 't Dorp Anselet / treckende op Bromsoe/ bejegende Gen. Wrangel / die na Ifernas gingh om de ghestalte van 't ys aldaer te onderbinden / en vernam / dat niet alleen de Son 't ys alreede tamelijck hadde verswackt/ soo datter veel van zijn volck in viel/ maer konde oock daer de Deense Troupen sien/ die nevens de Boeren daer neerstig ijsden/ oock met Canon op hem schoten/ dies keerde hy soetjes weer om: Als den Coningh dit alles verstont/ achte hy het raedtsamer aen beyde sijden van Ifernas over te gaen/ als in 't midden op 't punct / daer den stroom teghens stoot en 't ys seer door gekrenckt was: Hy dede dan de zijden daer den stroom soo grooten wercking niet en had/ besichtigen / daer d'uytgesondene goet bescheyt af in brachten: Hier op sent men den Gen. Quartiermr. Dalberg en den Adjutant Lindeberg over Middelfar recht toe recht aen: Dese en die op d'ander sijde savonts by negen uren weder komende / rapporteerden / het Ys bequaem te wesen/ doch wasser een scheur van 2. ellen wijt / die men op sommighe plaetsen oock konde over stappen: Hier op gebiet den Coningh al het Houtwerck/ Balcken/ &c. derwaets te sleepen/ om bruggen te maken: Den 10. Febr. is zijn Majest. van 't Eylant Bromsoe opgebroken / den Oversten Bormans met 350. koppen tooch voor uyt/ hem volgden een Troup met 24. Ruyters/ en d'Overste Lieut. Bower met 100. Ruyters/ dese passeerden geluckelijck de gheseyde scheuren en bijten / treckende aenstonts op den Deense Oversten Scestet die op de Strant stont / hebbende de Sweden alvoorens te Bromsoe hunne Battalie geordonneert/ te weten/ den Marckgraef van Baden

den als Gen. Lieutenant/ en den Rijcxraet Graef Todt als Gen. Major de rechter/ Gen. Major Fabian Berents de lincker vleugel/ de Rijcxraet Graef Jacob en Gen. Maj. Favasor het Corpus by d'Infanterye / die wat langh vertoefden/ so datme sonder hun de recht en lincker vleugel liet voor af gaen: Want men was beducht datte Deense sich na Holsteyn souden hebben ghewent/ om Fredricxrode dat by dese conjuncture seer ontbloot was/ te overvallen/ doch hadde Gen. Wrangel al tijdelijck 2. Regimenten binnen geschickt: Onderwijl werden de Deenen op Strant tusschen Finssag en Tybring daer sy twee Reduytjes hadden/ geslaghen/ en ged. Seestet met de meeste Officieren gevanghen / en nevens 2. Standaerden den Con. van Sweden teghens gesonden: Dies te meer begost sijne Majesteyt te haesten/ also den Oversten Jens/ commanderende by absentie van Gen. Guldenleeu/ die mits sijne indispositie dese Acte niet bywesen konde/ met 't ontvluchte Volck van Seestet en Stenebile versterckt/ sich van Ivernaes by Middelfar geset heeft / noch quam hem te hulp den Overste Jonsen van Lalandt met 1100. Ruyters in 21. Compagnien/ met Guldenleeus Dragonners/ zijnde 150. duytse knechten/ dese stelden hun by Finssag met 4. stuckjens in ettelijcke Hecken langhst 't Water/ op een voordeelighe plaets/ doch de Sweden die wel 5000. ruyters en 12000. Dragonners sterck waren/ dwongen de Deense met de eerste ghedane charge om quartier te roepen / dringende met 2. Regimenten binnen de Hecken/ daer 4. Deense Esquadrons hol over bol raeckten: De Sweden onder dies dobbelden oock niet mis/ en sy stonden seer verstelt als sy hoorden dat beyde de Regimenten van Waldeck en Coningsmarck in 't ys waren gevallen/ en 't Regiment van Bornman achter komende / wiert also af ghesneden om de hare te hulp te komen/ van 't Waldeckse verdroncken 2. Compagnien/ soo oock van 't Coningmarcks en Bornmans diverse Ruyters: Als nu den Koninck dit alles sach/ trock hy sijn benden t'samen / dewijl de Deense schenen den Gen. Wrangel te willen aentasten: Hem wiert stracks Graef Todt mette Uplanders toegeschickt / 's Conings Regiment dat hier de spits most af bijten onder den Oversten Lubeckern/ stutte aldereerst de Deense / en met hulpe van Gen. Wrangel wrongen so dapper onder 't Deens Voetvolck/ dat men haer toe riep hun Geweer neder te leggen: Den Overste Jens die Gen. Wrangel kende/ versocht quartier /waer door de Deense begonden te vluchten/ doch alhoewel sommige over 't ys ontliepen / soo zijn geen 200. van hun ontkomen oft wierden alle verslagen of gevangen. Hier op is Gene. Major Fabian Berents met ettelijcke Regimenten na Langelant en Swijnsburgh gesonden/ om den Overste Jensz mette verwachte 500. Paerden van daer te drijven: Den Oversten Aschebergh toogh na Middelfar/ om den Oversten Stene Bille die daer met 600. Ruyters stont/ op te slaen/ maer was al tijdelijck na Odensee geweecken / daer hem den Coningh is ghevolght in aller yl/ bekomende niet wijt van daer in des selfs Carotse den Deense Gen. Guldeleeu/ en binnen Odenzee vijf Rijcx-raden/ &c. Gen. Wrangel toogh na Neu-

borgh/

borgh/ daer 4. Deense Oorlochschepen laghen / maer alsoo dese en die van de Stadt hun tanden toonden/ stiet Wrangel hier zijn hooft. Den Coning van Sweden schreef terstont dit Brief ken met een Trompetter aen den Paltsgraef van Sults bach te Wismar/ zijnde 't Extract dus luydende:

WY en konnen U L. mits desen niet verberghen, hoe dat het den ghenadighen Godt belieft heeft onse Wapenen soo ghenadigh te zeegenen, dat wy daer mede op voorleden 30. Ianuary (St.Ve.) het Eylandt Funen geluckelijck hebben verovert, ende des Viants Militie daer inne allesins geruineert, ende allesins in onse macht gebracht, &c.

By veroveringhe van Funen, sijn soo veel men verneemdt, van Deensche Ministers ende voorname Officieren gevangen geworden, als volgt:

Rijckx-Raden.	*Militaire Officieren.*
Otto Kragge.	Generael Lieutenant Guldenleeuw.
Corfelts Roosenkrans.	Oversten Iensson.
Hendrick Rantzaw.	Oversten Zeestett.
Iurrien Kragge.	Oversten Allefeldt.
Iffer Winde.	Oversten Steno Bille.

Beneffens de Overste Lieutenanten Alefelt, Rantzaw, Allefelts, en Broeckhause, &c.

Datum den 1. Febr. 1658.
uyt het Coni. Maj. Hooftquartier 't Clooster in Funen.

De geheele Sweedse macht bestont in 18000. man/ als/ 5000. Ruyters/ 11000. Dragonners/ en 2000. Infanterije: Daer en teghens was die van Denemarcken volgens d' eygen confessie van den Overste Iens 3000. paerden/ nevens 700. Hooghduytsen/ en 1500. ghewapende Boeren: Die meest alle met d'Officiers gevangen zijn/ en de voorss. Rijcxraden binnen * Odenzee/ daerse gevlucht waren. Bezijden eenige Magazijns / hebben de Sweden in dit Eylant oock bekomen 60. Canons en andre Amunitie.

Sie daer het verlies van een plaets in 't hartje van Denemarcken/ en dat sich altoos op zijn natuyrlijcke sterckte had verlaten / 't welck niet alleen des selfs

§ 't Eylant Funen wert geoordeelt 18. Hollantze mijlen langh en 8. a 9. breedt te zijn: Hier wast de meeste schoone Garst, die men Deense noemt: Daer op leggen 10. a 12. Stedekens, daer af Nieuborgh aen de kleyne Belt met een Slot by een Bergh, synde 't Veer na Zeelant, wel het sterckste is: Middelfar en Aelhuys van kleyne ghewichte, neffens 200. soo Gehuchten als Dorpen, hebben niets als de Seerontsom en sommighe onnosele Eylandekens tot hun bewaringhe.

* Odenzee is een oude vermaerde Koopstadt, de Hooftstede, open en midden in Funen gelegehen: Hier vergaderen als op een Rijcxdagh de Staten des Rijcks: Zy is door de hooftdigheyt des Adels gelyck vele andere plaetsen in Denemarcken gedemanteleert.

selfs Inwoonders maer oock alle Nagebuyren verschrickten / aengesien den Coning van Sweden sich alsoo mette zijne over 't ys in uytnement ghevaer gepericliteert hebbende / by yder geoordeelt wiert daer mede niet stil te sullen staen / als nu occasie hebbende sich te verhalen op die Kroon die hem soo noodeloos den Oorloch had aengeseyt / juyst op die tijt als Sweden met de Poolen in Oorloch was / hopende alsoo Sweden te overvallen en swack te maken / doch in effecte is de Croon Denemarcken door bedroch ongeluckigh misleyt / en in die gestalte gebracht / dat hy in plaets van offensive / daer men al de werelt over soo van gestoft hadde / geen defensiven Oorlog heeft konnen voeren / en zijn vijant uyt den boesem en 't ingewant zijns Coningrijcks niet konnen uyt houden / 't welck de Sweden oock wel hebben weten waer te nemen.

Men versuste onderwijl by de Vrienden van Denemarcken de ongelucken van dat Rijck / en in plaets van de ware geschapenheyt / nam men aen wilde geruchten van sinistre rapporteurs / sulcs dat de Sweedse macht al op Seelant was eer men 't selve te Hamburgh wilde gelooven : Wel is waer / dat de Sweden alle Posten 4. weken langh uyt Denemarcken op hielden : Niet te min had men van Wismar genoechsaem advijs / dan men wilden 't niet aen nemen : Een quaet gebreck onder de gunstelinghen van haer eygen Vaderlant : En 't welck indien Mercurius sich soo eenzijdich hielt / ghenoechsame oorsaeck aen yder sou de geven om hem nimmer te gelooven.

Onderwijlen dese saken aldus voorvielen / vervroren door d'extreme koude omtrent Hamburgh vele Menschen en Beesten : Wanneer noch de Sweden dreygden Oldesloo te forteficeren / eysschende Tol van de Waghens die naer Hamburg en Lubeck reden / ofte wilden die confisqueren : Die van Lubeck wierden by de Sweden wel ghehandelt / want als Prins Ertsman een van hunne Corporaels hadde gevanghen / wiert die met 10. Rijcxdalers donatie in desrepect van zijn vanger te ruch los ghelaten. Oock waren de Sweden d'eerste mael op de Kremper marsch invallende / lustigh te rugh gheslaghen / maer ten tweedemael door rakende / huysden sy gruwelijck / verbrandende al de Wooningen op de Moer na Itzehoe : In de selve was een Kraemvrou / een dach out / die sy neffens andere impotente daer lieten verbranden. Omtrent Hamburgh braken zy deuren en vensters van de Huysen / verbrandende 't hout / maer 't ijser brachten zy binnen de Stadt te koop. 't Gebeurde oock dat den Overste Palysee van Hamborg tot Bremen gekomen zijnde / om na Hollant voor de Croon Denemarcken te gaen Volck werven / dat hy den 2. Febr. met een ongewapende knecht is gereden / en komende byna een quartier mijls van de stadt / bejegende hem een Sweeds Ritmr. Schroder met 6. Ruyters die hem volghden / en die sonder te vraghen wie hy was / flucks op hem los brande / gelijck oock alle 6. de Ruyters / dan troffen hem ghceen van allen : Polysee als een dapper Man tast na sijn Pistool / en lost die op den ges. Ritmr. / en geeft daer op zijn kleyn Paerdeken de spooren : De Ruyters hem vervolghende / slaet hy een van die hem te na quam met zijn Pistool op 't kinnebacken /

nebacken/ ſo dat hem 2. tanden upt de mont vielen / waer over hem d'anders Rupters niet dorf den aengrÿpen/ en hy ſich onder des Stadts Wacht konde ſalveren: Zÿn knecht zÿnde met diverſche ſware Packen beladen / deſhalven niet konnende ontrennen / voerden zy met alle de Brieven en Patenten na den Otterſbergh ghevanghen/ zÿn perſoon wiert voor 16. Rÿcxd. geloſt: En den Deenſche Overſte beklaeghden ſich hier over by de Magiſtraet van Bremen/ die den voorſs. Ritmr. daer over hart beſtraften/ dat hy op neutral lant ſich alſoo had vergrepen/ dan hy ſeyde ſulcks niet te hebben geweten/ &c. En eyſchte, voor de Packagie 3000. Rÿckxdalers rantſon / 't welck te onbeſchofter was/ overmits hy korts daer na ſich met 26. Rÿcxdalers liet vergenoeghen. Dan hy heeft aen die koopmanſchap genoech gewonnen.

Die van Lalant/Langelant en Falſter quamen ſelfs hun onderdanicheyt den Sweden aen bieden/ waer door de Sweedſe Majeſteyt niet langh en vertoef den / en reſolveerden zÿn heyl vorder over Lalandt op Zeelandt te verſoecken/ te meer/ om dattet Ys daer ſterck genoech was / 't welck ſich openbaerde door ſommige die van Lalant en Falſter op Zeelant waren gevlugt/ wÿſende alſoo ſelfs den wech aen hare Vÿanden / die door de vroomheyt van die van Neuborgh in d'overtocht op Zeelant daer geſtupt/ en nu alree verſtelt ſtonden: Edoch is deſen Tocht de Sweden beter geluckt dan zy in honderdt Jaren hadden mogen verhoopen: Met 8000. de ſtoutſte Mannen quam den Coningh van Sweden op den 20. Februarÿ te Waerburgh op Seelant/ en trock recht op Coppenhaven / daer hy goede hoope op had / doch ingevalle die ſlauwe Edelluyden nu hunne te groote timiditeyt met vluchten en raden/ dattet beter was ſlechte conditien te bedingen als 'tgants Coningrÿck te verlieſen/ toen niet al te getoont hadden/ niet alleen zy / maer ſelf de macht binnen Coppenhaven waer ſuffiſant geweeſt de Sweden die geen of weynigh Geſchut by haer hadden/ van Zeelant af te drÿven/ en te brengen in een conditie van luttel overige uren om hare al te groote ſtoutheyt te beklaghen: Dan 't ſchÿnt dat Sÿn Majeſtt. van Sweden met het af-ſenden van een Trompetter na Coppenhaven/ om van Vrede te handelen / de Deenſche Wapenen als betovert had/ en de gemoederen van ſommige ſoo in genomen/ dat t'eenemael alle plicht van defencie en maintenue van't reſpect der Croon van Denemarcken wierde als ter zÿden geſtelt: Immers men toont ſich in alles genegen tot vrede/ en die ſo ſchādelÿck/ als men de ſelve luttel te vooren profÿtelick had konnen bekomen: Men hout van wapenen op als de defenſie aldernoodichſt was/ men neemdt die onnodich ter hant tot offenſie / als men in eerlÿcke vrede gauderen mocht: En dit alles uytte tweedracht en d'ongheetoomtheyt des Adels/ &c. en andere redenen die wy adieu ſeggen: Men had aen de Sweedſe zÿde al voor af opgheſtelt wat men van Denemarcken ſoude eyſſchen/ 'tgeheele Rÿck was te veel/ half te weynigh / en het luyde niet wel ront upt te ſpreken/ zy ſtellen dan in te begeeren 's Konings Erf-rÿck Noorwegen/ Eylanden en Steden/ geldt en beloften / en om aen de Deenſe Croon

noch

noch macht noch reputatie overich te laten/ soo willen sy de sterckste plaetsen van 't Rijck/ om 'tselve naderhant in beter occasie t'overvallen: En op datse de Deense wapenen t'eenemael soudē doen verdwijnen/ willen sy een gedeelte van 't Leger/ en op dat sy alles mochten verbijsteren/ begeeren tot May om hun upt te rusten in Denemarcken te blijven: Dit en meer obtineren sy/ dit wordt te Rogerkroege door weder zijts Commissarissen den 27. Febr. gesloten: So de Sweden seggen/ door tusschen gaen van den Engelsen Gesanter Meadow/ siet dese zijn de poincten:

1. SAl tusschen beyde de Coningen, der selver Rijcken. ende Onderdaenen, een oprechte eeuwige Vrede zijn, alle mis-verstant wegh genomen, en in eeuwige vergetenheydt ghestelt werden.

2. Dat van beyde zijden tot des anders prejuditie gheene Alliantie gemaeckt sal worden.

3. Dat d' eene sonder den andere geene Alliantie maecken nochte desselfs Vijanden assisteren sal.

4. Dat beyde parthijen soo veel moghelijck is, sullen beletten dat geene Vyandelijcke Oorlogs- Vloot door de Sont, ofte Belt, in de Oost Zee passeren.

5. De Bremsebrosche Tractaten sullen in haer vigeur blyven, uytgenomen in die Poincten welcke men in dese Tractaten expresselijck gederogeert heeft.

6. Wat Coningen, Fursten, en Potentaten, mede in dese Tractaten willen intreden, konnen het selve by dese Coningen soecken.

7. Alle Schepen, soo die van Sweden ofte derselver Onderdanen toe-behooren, sullen door den Orisont en Belt sonder Tol en visitatie passeeren, wanneer sy een Zee pas aen des Coninghs van Denemarckens Tolhuys ghetoont sullen hebben, maer wanneer de Sweedtsche Schepen vremde Goederen in hebben, sal daer mede gehandelt worden gelijck in de Tractaten van Bremsebro gheslooten is.

8. De Coningh van Sweden sal voor de restitutie van de in dese Oorlogh gheoccupeerde Landen, tot recognitie ten eeuwighen daghen hebben, de Provintien Halant, Bleken, ende Schoonen, als mede het Eylant Bornholm en de aengeleghen Plaetsen, item het Slot Bahuys, ende desselfs Leen-Ampt, en alle toe-behoorte, gelijck het voor desen onder de Croon Denemarcken geweest is.

9. Daer nevens cedeert de Coning van Denemarcken aen de Croon Sweden, de Stadt ende het Ampt Drontheym, in Noorwegen, mitsgaders alle pertinentien daer toe behoorende, voor eeuwigh.

10. De Coningh van Sweden sal hier tegens alle de in desen Oorlogh inghenomen Landen en Vestinghen, 't sy in Denemarcken ofte Noorwegen, Sleswijck, Holsteyn ende 't Graefschap Pinnenbergh de Croon Denemarcken afreden, en alle Pretentien soo de selve ratione Ducatus Bremensis, op 't Graef-schap Delmerhorst en Ditmarschen meynt te hebben, voor sich en zijne Erven vallen laten.

11. Alle gevangenen van beyde sijde, hooghe, en nedrighe stants Persoonen, en conditie sullen sonder Rantsoen los ghelaten worden.

12. De Coning van Sweden sal uyt des Coninghs van Denemarckens Landen soo haest

 mogelijck

mogelijck, en op 't langhste den 12 May, af-trecken, en middelerwijle de nootdruftige onderhoudinge hebben, en alles in goede ordre en discipline houden.
13. Alle ftenden, Adel, on-adel, Geestelijcke en Werreltlijcke sullen in die aen de Croon Sweden tot satisfactie af te tredene Landen in Denemarcken en Noorweghen, haer Previlegien ten vollen behouden, en van de Croon Sweden eerder vermeerdert als vermindert worden: Item, sullen deselve hare Goederen welcke sy ge-erft, ofte anderfints met recht besitten, onverhindert moghen genieten.
14. De Coningh van Denemarcken sal aen de Coning van Sweden alle in desen Oorlogh inghenomene plaetsen weder gheven, en de drie Schepen, welcke in de Sont genomen sijn, sullen werden ghewaerdeert, en de waerdijen aen de Croon Sweden gherestitueert werden.
15. De Coningh van Denemarcken sal aen de Coning van Sweden na-gheven, alle pretentien die hy op eenige plaetsen in het Eylant Rugen heeft.
19. Met de Hertogh van Holsteyn sal den Coning van Denemarcken sich in der goede, en alle billickheydt laten vinden ende vergelijcken.
17. De Vestingen soo op d' een en d' andere sijde ingenomen sijn, sullen gherestitueert worden, doch sonder Stucken ende Amunitie, ende sullen de Deensche Onderdanen de Stucken brengen waer de Coningh van Sweden deselve hebben wil.
18. De Graef van Vlefelt sal in sijne Goederen gerestitueert en alle Inkomsten en onkosten hem van die tijt af, gelijck de Commissarissen op haer genomen hebben, te rugh gegeven en gherestitueert worden; item, sal sijne Vrouwe ende Schoon-moeder vry, en waer het haer belieft, in Denemarcken mogen woonen; de Leenen welcke hy en sijn Soon ghehad hebben, als Hursholm, Mons Helling, en St. Ians Klooster, sal hy hebben, volghens de Previlegien die hy heeft: daer toe sal sijn Ghemalinne in haer behoorlijcke Tijtel gerestitueert worden.
16. Het uytgegeven Manifest sal afgeschaft, niet meer gedruct noch verkocht werden.
20. De Coningh van Denemarcken sal de Coningh van Sweden 2000 Ruyters, en soo veel Voetknechten overlaten.

Daer op zijn terstont ordres na alle plaetsen af gegaen onder beyde Kroonen/ om alle hostiliteyt te verbieden: Ende gelijck dit Accoort als afgedwonghen en tot groot desrespect van de Deense Kroon was dienende / alsoo oock was het byna ongelooffelijck onder de Bontgenooten / vermits men noch dit daer by voechde: Dat de bemiddelinghe van den Heere Meadow Engelsen Ambassadeur, in dese Tractaten groote moderatie had by gebracht, &c. Doch vermidts alles meer na een Voorschrift als Tractaet geleeck/ oock in der daet was / soo begosten de Sweden selfs op Zeelandt mette Deenen daer over te schimpen en te gecken/ sulcks dat den Coning van Sweden mette Trompet most doen verbieden: Dat hem niemand soude vervorderen yets te zeggen tot nadeel van de Deense Croon, beraeckende het tegenwoordige wesen, op scherpe pœnen. Binnen Hamburg was 8. dagen voor Vastenavont een spotgedicht op sekere Bruyloft gemaeckt / soo dat op 't aenschrijven van zijne Majesteyt van Denemarcken / beyde de maker en den drucker by de kop zijn gevat en op den Tooren geset/ want 'tvoorsz Schimp Bruylofs gedicht wiert tot Coppenhaven den Koning in eyghener handen

handen gegeven/ die om sich van dese luyden geresenteert te sien/ scherpelijck aen de Magistraet van Hamburg schreef / doch wierde hier in moderatie gebruyckt/ en de gevangene met ernstige reprimende weder los gelaten.

Den 13. Maert namiddachs by 4. uren zijn beyde Coningen van Denemarcken en van Sweden te Rootschil 3. uyrtjes van Fredricxborg te samen geweest: Yder Coning had by sich 4. Brigaden Ruyters en 24. gewapende Hant-paerden/ vergeselschapt met veel Officiers en Edelluyden: De Deensche Majesteyt aldertijdelijckst op de aenbestelde plaets gekomen zijnde / verwachten tot savonts ten 5. uren in 't vlacke Velt den Koning van Sweden: Beyde Koningen op twee steenworp naby gekomen zijnde/ spronghen gelijckelijck uyt hunne Corotsen/ en malkander tegen gaende / groeten en verwillekomden sy elckander met hantg:vinghe / de Grooten en Officiers desghelijckx doende: Toen is den Coning van Sweden in zijn Majesteyt van Denemarckens (die de rechter hant hielt) Carots gaen sitten/ neffens Gabriel Oxenstern/ den Vorst van Sondersborgh en Hertogh Ernst Gunther: Dus zijn sy t'samen na Fredricksborgh gereden / te weten de Koningen over elck ander / maer de Vorsten in de Poorten: Ten 6. uren aen 't Slot ghekomen wesende/ traden op een kostelijcke toegemaeckte Zael / sich met groet en ende alle eer en vrundschap onderhoudende / tot driemael met 9. stucken en uyt de musquetten salvo geschooten was: Na eenighe discourssen / is den Sweedse Koningh van twee Deense Rijcxraden geleyt in een a parte Camer/ daer den Koningh hem verkleede: Toen bedienden hem oock twee Deense Rijcxraden met het Handtbecken en de Dwale / waer na sich een yder in volghender wijse ter Tafel heeft gheset: Boven aen sat de Coninginne van Denemarcken/ aen haer rechter sijde den Koning van Sweden / daer naest den Koning van Denemarcken/ op de selve sijde een weynich af sat Stene Bielke Rijcxraet van Sweden/ en den Poolse Generael Majoor: Ter lincker hant zadt de Hertoginne van Sondersborgh / den Gesant des Protectors d'Heer Medow / den Rijckxmarschalck Oxenstern/ Graef Brahe / den Oversten Columner een Italiaen: Over Tafel was weynigh discours / en na omtrendt een uyr aengheseten hebbende / wierdt den Koninck van Sweden door twee Deense Rijckxraden ten 12. uren in een Slaepkamer gebracht: 's Morgens ten 7. uren na 't gebedt ginghen beyde de Coninghen het Slot besichtighen: Ten 10. uren zijn daer 9. Paerden / 6. kleyne en 3. Hant-paerden alle met kostelijcke geborduyrde Kleeden en Zadels voorsien / en neffens noch 27. andere Paerde Deck-kleeden/ &c. aen de Sweedse Majesteyt vereert/ dierghelijcke Geschencken en Goude Medaillen en Penningen kregen oock desselfs Officieren: By 11. uren is 'er weder Maeltijt ghehouden / en weder om een Conferentie van anderhalf uyr gheweest: Op 't versoeck van den Coningh van Sweden quam den Prins van Denemarcken oock van Coppenhagen te Fredrickxborgh/ dit was den 15. Maert / wanneer beyde Coningen mette Prins 3. uren langh in 't secreet spraecken: Na eenighe schenkagen van den

Sweedse

Sweedse Koningh aen de Deense Officiers gedaen / vertrock met salutatien en Canonnaden ten 11. uren na Elseneur/ is daer terstont de Sont over ghevaren in Schoonen/ nemende 't besit van de vastigheden Lantskroon / Helsignor/ Malmuyen/ Helmstadt / de sterckte Bahuys / &c. stellende op alles goede ordre: d'Ingesetenen alhoewel vele teghens de borst / haelden hunnen nieuwen Coningh prachtich in / en men sprack van veele gracien die hun toe gevoegt souden worden om haren ouden Coninck te doen vergeten / ende den nieuwen te beminnen: De Deenen (door den banck openhartigher en oprechter/ alhoewel eygenhoofdigh en grof / als de Sweden/ die subtijl/ arch/ vleyende en veel belovende sijn) namen de beloften geern aen / en gheloof den alles/ doch hebben als naderhant ghebleecken is / hun mette Vorsschen van Esopus wel bedrogen ghevonden. Den Koningh van Sweden zijn Coninginne onderwijl van Stocholm na Gottenburgh ontboden hebbende / toogh mede derwaerts/ soo om mette Rijcxraden te delibereren / als oock / om met de Vrienden over de voorss. progressen te gauderen / laetende ondertusschen zyne Legerknapen tot kosten van de Deenen op des selfs bodem sich na wel gevallen koesteren en verrijcken: Op d'Eylanden daer men in ruym hondert Jaren geen Oorlogh hadde ghevoeldt/ was yder rijck en weeldrich/ Silvere Arm-banden/ Kroesen/ &c. ontnamen hun de Sweden in sulcken meenigte/ datse 't loot silver om 10. stuyvers Lubecks verkochten: De Soldaten gaven een brave Dame elckander om 12. stuvers over: De Sweden brachten in Holsteyn en Jutlant hoeden vol gerooft silver en gout: Eenige ondergesteken Polen maecktent soo slecht met de Deenen in 't bedrijven van alle filonije en wreedheydt / datte Deense Boeren hun door den kop schooten/ en matsten waer sy de selve om een hoeck kosten krijgen: In somma/ de Sweden waren als de Fiolen van Godes toorne nu oock de Deenen gelijck eertijts de Duytsen tot een geessel en roede ghewordén: Doch de trouhartichste Deenen souden die schade wel overgekomen hebben / maer het nadeeligh Accoort mette Sweden en konden sy in haer gemoet geen plaets noch toe-stemming geven.

Den Coningh van Denemarcken/ &c. quam dien dagh oock weder binnen Coppenhaven/ waer op terstont een generale ophoudingh van hostiliteyt tusschen beyde Croonen volgden/ doch en wilden de Deense Gouverneurs in Holsteyn en Bremen 'tselve in 't begin niet aen nemen / en immers sy namen soo als naderhant gebleecken is/ het selve noch al te vroech aen.

De Polityckén hadden op dese Vrede sonderlinghe speculatien: d'een oordeelden dat dit Tractaet den basis en 't principium soude zijn voor Sweden/ om sich eerst gevoechlijck meester van alle plaetsen aen d'Oost-see te maken / en daer na van gants Denemercken selfs: Andere wilden / hy soude Denemarcken eerst soecken te bemachtigen/ als nu onmachtigh en open voor hem leggende/ en na believen konnende dwingen/waer na alle plaetsen aen d'Oost see hun van selfs na wensch souden komen pareren. Andere / ghelijck den Sweedse Resident Appelboom in den Hage / seyden / dat Sweden geensins

was

was pogende om het Dominium over d'Oost zee: Andere/ meynden dat den Coning van Sweden de grootste reden had om sich alsoo als gheschiet was/ hem van Denemarcken te verseкeren / als die getoont had dat hy niet te vertrouwen en een onlijdelijck ghebuyr voor Sweden was / en derhalven daer voor had te sorgen/ om die Natie alle macht af-handigh te maken/&c.: Andere die sonder ambitie van beyde partijen scheenen te spreecken/ oordeelden/ dat het altoos seer schadelijck was gheweest voor gants Europa als een der Noortse Coningen soo machtigh wierden / en oock alle Christen Princen de progressen van Sweden deshalven behoorden te wraken/ vermits die Natie te belliceux/ soude trachten om yder in de Sont/&c. te doen geven/ 'tgunt hun selfs soude believen ende goet duncken: In somma/ de consideratien hoewel veelderley/ en waren niet al buyten reden/ hoewel ick vertrou dat elck hier in sijn verstant en intrest t'samen heeft gehad.

In Poolen bleef den Rijcks-dagh tot Warsouw noch al duyren: Den 7. Februarij 's morgens by 8. uren lieten sich boven die Stadt aen den Hemel met klaer weder eerst 3. en daer na 5. Sonnen sien / ten 9. uren quam daer onder speelen een Regenboogh als een halve maen van diverse couleuren / die tot 10. uren bleef staen / en tusschen de 5. Sonnen stonden 4. Kruyssen / doch wierden de selve niet van alle/ maer van sommighe alleen gesien. De Poolse Majesteyt quam toen binnen Warsou / vindende de Senatoren seer ontsteldt over de tijdingen van Denemarcken / selfs de Politici/ die meer dan de Ecclesiastici toonden van advijs te wesen om sich met Sweden te bevredighen: Doch even wel liepen de stemmen daer heenen/dat op den Rijcs dagh wierde vast ghestelt: Geen Vrede mette Sweden te maecken, sonder de geinteresseerde van den Koophandel op d'Oost zee. De Poolen namen oock seer in bedencken dese navolghende poincten: Dat den Coning van Sweden tot Wismar met den Graef van Slippenbach en den Baron Swerin, over de ghesamentlijcke Tractaten met den Coninck van Denemarcken als Geallieerde van den Koninck van Poolen, met een onsekerheydt hadde ghesproken: Schoon dat den Heer de l'Ombres Franse Gesant, sick verpijnt had om sich van den Koningh van Sweden selfs te laten eclaircisseren, om aen Sijn Majesteyt van Poolen een ghewisse Antwoort te konnen over brenghen, wiens Hof dit doen van Sweden seer in bedencken nam: Als mede om dat den Coningh aen den Graef Slippenbach en den Heer Guldenclau hadde gelast de differenten van Denemarcken en Poolen in Geschrifte als Commissarissen ter neder te stellen, om daer mede door den Heere de l'Ombres aen den Koninck van Poolen satisfactie te gheven: Dat men de Handelinghe in 't Bisdom Ermerlandt tusschen Frauwenbergh ende Braunsbergh soude aenvanghen: Alles met voorgevinghe, dat den Koningh van Sweden genegen bleef te handelen over de evacuatie van Pruyssen, voor sekere satisfactie ofte redemptie in gelde: Sijnde oock wel gedisputeert over de extentie van de Passeporten omtrent de Titul van den Coninck van Poolen als Coninck van Sweden, als mede de forme van zijne Majesteits zeegel, maer van alles by de Sweden niets vast gestelt: Poolen des niet te min wilde sich niet laten disponeren tot het poinct van satisfactie, en Sweden was soo precis, dat hy niet en wilde tracteren als met en over de voorsз redemptie. Aldus bleef de saecke steecken / want

Sweden als pretendent/ stelde zijn eysch/ so hy seyde/ licht/ maer Poolen die in 't minste niet gehouden wilde sijn/ bracht dese fatsoenelijcke reden by: Dat men geen eysch veel min pretentie van satisfactie konde maken op een Coningh, wiens Rijck men onwettelijck en staende Tractaten vijantlijck had bespronghen, overvallen, bedorven,en jammerlijck verwoest: En dieswegen veel billijcker sodanigen Oppresseur was af te eysschen alle soorten van satisfactie en vergoedinge van devastatie, geroost goet, en ghestort bloet: en dat soo veel te meer, vermits d'alghemeyne Richtbancken daer de Coningen als hoofden en mainteneerders der Iustitie af syn, een simpel onghelyck, veel meer moort en ghewelt straffen van particulieren, soo veel te grooter misdaet was het wanneer de schragen van dien selfs hinckende d'ongerechtigheyt meer als de Iustitie maintineerden, &c. En soo verre daer van daen dat aen soodanige Verwoesters door een wettich Catholyck Coning, wiens Rijck altoos als een Schilt en Burght van Christenrijck was geweest, soude toe-ghestaen worden over de voorss. aen-ghedane Onchristelijckheden en gewelden, eenige de aldermin ste vergoedinghe. &c. De Poolen dan/ lieten de Sweden blijven/ en bedachten meer hoe sy hun met de Cosacken op den Rijcks dagh souden vergelijcken/ de welcke dese propositien tot Warsou aen de Senatoren deden:

I. Den Koningh van Poolen soude tien duysent Saporowske Cosacken Adel maken.

II. De Weywodschappen Kuowskye, Braclawsky, en Czernikowsky mosten in der eeuwigheydt in de possessie der Cosacken blijven.

III. Den Coningh van Poolen nochte 't Rijck en souden voortaen gheen macht hebben om Woywoden en andere Beampten als Podkomorsky, Podskarby, dan zy alleen, te kiesen.

IIII. Hare Woywoden en andere Beampte souden van de Russise Relige moeten zijn.

V. De voorss. hunne gekooren Woywoden sullen altoos in den Koningl. Senaet en in alle publijcken en Lant-daghen der Croon Poolen mede sitten.

VI. Begeeren sy hunne eyghen Munt te laten slaen, soo en sal geen ander in 't Lant gangbaer zijn.

VII. De Unien en Uniaten sullen in gants Poolen en Littauwen verdelght werden, als die de Grieckse Religie niet bestendighs, maer tweedrachtigh maken.

VIII. Zijne Koninghl. Majesteyt magh seer wel in zijne Titel setten: Heere des Groot-Vorstendoms Ukrania.

IX. Dese voorss. Puncten versoecken sy van den Koningh en 't gantse Rijck Poolen geconfirmeert te hebben, als dan bereyt sijnde om zijn Coningl. Majesteyt in allen occasien te dienen, ende des selfs Commando te ghehoorsamen.

Alhoewel dese voorstellinghen der Cosacken vrij hoogh waren / soo nochtans zijn de Poolen op nader Verklaeringhe met hun verdraghen: Op die tijt quam den Heer Fernemont Afghesant van den Coningh van Ongarijen by den Keurvorst van Brandenburgh / tot een reconciliatie met 't Huys van Oostenrijck: Daer en teghens begost niet alleen Kurbrandenburgh/maer oock de Sweden hun teghens elckanderen te wapenen / voorsiende elck zijne Frontuyren in Pomeren/ Ec. En dreychden de Sweedse Ministers om den

Keurvorst

Keurvorst te terreren / sy wilden ettelijcke Oorlochschepen op de Pomersche Kust doen komen. Doch heeft daer om dien Vorst sich niet gekreunt.

Ongeluckiger was den lesten passato en 1. Febr. de Stadt Breslau in Silesien/ daer 's morghens by 7. uren (soo men seyde door verraet) het Amonitie Huys in vlam raeckte/ en of wel seer dicke steene Mueren / ysere deuren en vensters 'tselve als onaenstekelijck maeckten / soo is nochtans 't selve tot den gront afgebrant/ en 't Proviand huys daer veel Graen in was/ met verlies van 1000. Schepel Kooren in groot pericul ghebracht : 't Gebouw van d'Artillery en 't Geschut wiert met groote moeyten geberght : Naderhandt heeft men onder de puyn aen brisementen gevonden het lichaem van de Soon des Amonitie-bewaerder/ en men voecht'er noch by / dat hy met sijn Vader besich zijnde een bysonder Vuyrwerck toe te stellen / een voncke in de Zeven van 't gefineerde Kruyt was geraeckt / en alles aen gegaen/ waer door hy op gevloghen/ en de Vader insgelijcks seer jammerlijck wierde verscheurt.

Maert 1658.

PAus Alexander onaengesien zijne haters / bleef volharden in de sorghen van de plichten die den Roomse Stoel omhanghen : De Armen socht hy te vergenoeghen met de goekoop van spijse/ de rijcke door inkomens / de Politici en Ecclesiastici door Ampten/ de patriotten door beneficien/ en d'onbekende op voorwaerden door beloften / selfs Coninghen en Vorsten trachte hy door 't wech nemen van alle ambitie en door den bandt van Vrede/ tot Vrunden en Bontgenooten te maken / hoewel seer luttel vermeughende by de gene die voor desen dien zetel besaten : Wel is waer dat den 16. Februarij binnen Roomen een Courier quam/ afgesonden van den Cardin. Masarini aen den Cardin. Antonio Barbarini Franse Gesant / soo tot bevorderingh van een generale Vrede/ als/ tot vrijstelling van Hertogh Carel van Lotharinghen/ maer 't laetste wiert meer by Vranckrijck als 't eerste betracht / om dat ged. Hertoghe zijn meeste goederen aen Franse Princen hadde gemaeckt. Beter hoop schepte P. Alexander op de Venetiaense Republijck/ en op Poolen/ dewijl hy en de rijckste Cardinalen hun Beurs uytschudde / tot hulpe van den eersten / doende in de Havenen van Civitavecchia en Lorette veele Galeyen en Soldaten/ Roep-boeven/ &c. verbaerdighen / om mette Venetiaenen als St. Marcus Leeuwen die met St. Pieters sleutels zijn ontslooten / de alghemeene Christenheyt te beschutten en te beschermen : Van den lesten was oock/ te weten van Poolen / een Gesant by den Paus om hulp ghekomen in den aenvangh deses Jaers / die met groote toeseegginghe van geldt omtrent Vastenavont na zijn Coningh weder vertrock/want men hielt te Romen den Vijant van Poolen niet beter als die van Venetien/ dewijl Turcken uyt yver van hun Alcoran en Talmud voor Mahomets Relige streden/maer dat Chri-

stenen die hun als verbeterde Catholijcke noch Euangelijs noemden / selfs de Barbaren en Turcken tot hulp nam om andere Christenen te verdelghen/ dat konde niemant aldaer (goet Catholijck zijnde) inkroppen : Gelijckmen oock gheensins de Spotters verdroech/ onder welcke was een Dominicaner Monick/ die tegens en van P. Alexander veel quaets had gheschreven/ waer over hy in 't heyligh Huysje wiert geset : En men gaf een Bulle uyt teghens de al te groote libertheyt der Monicken / en dat selfs in 't besoecken en spreken der Vrienden : Men sach niet alleen ongeern de progressen van Vranckrijck/ maer men versoeyde des selfs Alliantie met Cromwel teghens Spangen/ en daer over heeft men in Franse Tale gesien uytkomen een scherp en treffelijck Geschrift / 't welck den Koninck van Vranckrijck vermaent om d'Alliantie met Engelandt te verlaten / welcke Natie de Vlaemse Zee-havenen alreede begosten t'infecteren / die de Catholijcken uyt hunne Kercken en Cloosters stieten/ de selve violeerden / sich belachelijck voor den Nakomelingen door de ged. saken makende/ als door welcke Barbarise actien de Broeders vernielt/ en alle ellenden en ghevaer voor Vranckrijck opghehoopt wierden : Dit selve geschrift so ons de Romeynen segghen/ soude uyt de ordre des Paus door den Cardinal di Fino geschreven zijn.

De Turcken door behulp van verloochende Christenen weder om gewonnen hebbende d'Eylanden Tenedo en Lemno / begosten dapper op te steken/ sommige Veneetse soldaten van Lemno te Adrianopoli gevanghen gebracht sijnde/ swoeren de Christel. Relige af/ omhelsende die van Mahomet / om so van slaverny bevrijt/ van de Turcken begunsticht te werden / daer in navolghende de gewoonte der Amptgierige in Europa / die hun Relige om Staet te bekleeden licht veranderen/ 'tselve noch met een generale geestelijcken regel vast stellende/ dat men sich moest schicken na den tijt :. Dese Fielen verstouten hun na gedane af-val te gaen in 't Logement daer de Venetiaense Gesanten Capello en Bellarino versekert saten / de selve met alle schimpreden ende injurien bespottende / soo dat selfs de Zarasijnen sich daer door geschandaliseert vindende/ hun vromer betoonden als dese Renegaden/ want sy deden etlijcke van dese Vagebonden straffen/ sommige sabelende/ en andere vierendeelende / daerse de stucken aen quartieren op pinnen door de Stadt hongen/ vertoonende also dat een Barbarise Turck redelijcker en gherechtigher was dan een verloochende/ die om haer ongetrouheyt en moetwil geensins en waren te vertrouwen. In 21. dagen quam op die tijt van Adrianopoli te Venetien d'Heer Michel Parato Dragomano met een Walacher verselschapt/ met Brieven van den Turckse Keyser aen de ged. Republijck / verbatende/ Den Eysch en de geheele overgaef van 't Koninghrijck Candia, de sterckten in Dalmatia, en voornamentlijck Clissa, item, Drie Millioenen gouts, voor de ghedane onkosten in den Oorlogh : Met respijt van 60. daghen voor de Seigneurye om op te antwoorden , en datter buyten dese gheen andere middel van bevrediginghwas, &c. Desen Courier wierdt door den Senaet van Venetien spoedigh beantwoort : Dat hare Republicke geensins en

soude

soude over gheven een Eylandt dat zy nu 13. Iaren wel gedefendeert hadden, en mette andere plaetsen door de hulpe Godes en bystandt van alle Christen Princen als noch verhoopten te beschermen. Dit vergramden soo machtigh den Turckschen Keyser / dat hy swoer beyde Candien en Dalmatien tot de verovringh te sullen vervolgen/en in 20. Jaren van geen Vrede te willen hooren spreken / verbiedende so aen de Hollantse/ Franse als Enghelse/ &c. Consuls aen hunne Heeren te schrijven/ datse de Venetianen met geenighe Schepen souden assisteren / oft dat hy anders al d'effecten van die Natien in zijn Rijck wilde confisqueren/ doende by provisie alle Vaertuyghen in zijn Havenen beslaen / om zijn Armade te vergrooten: De Venetiaense Vloot daer en teghens voorsagh Candien en hare Armade met den roof die sy uyt d'Archipelse Eylanden haelden: Men hadde Dragoman met een driedubbelde goude Keten vereert/ om te betoonen dat de Christenen noch gelt hadden om te oorloghen: Dit bewees den Adel te Venetien / want men gaf daer tot behoef van den Staet veel Millioenen / een Weduwe gaf 5. Tonnen gouts/ en tegens 7. ten hondert wasser meer te krijghen als noodigh/ in somma/ dit stelde sich wel in: Maer de doot van haren Generael Gonzague in Dalmatien / het aenkomen en secreet handelen van de twee Courriers van Cromwel en den Koning van Sweden tot Constantinopolen/ en 'tverlies der twee Eylanden/ verweckten hare yver: Sy ordineren dan voor Gonzage den Provideur Bernardo / tegens de machinatien van Cromwel obtineren sy hulp van den Paus / de Edellupden Loredani en Contarini die Tenedo niet wel hadden gedefendeert/ wierden geciteert in 24. uren te komen verantwoorden/ Waer om sy met den eersten storm Tenedo hadden geabandonneert, waer door de Soldaten onwilligh om te vechten, den meesten deel van 't Canon en Wapenen hadden gelaten in handen van de Turcken. En alhoewel dese stantvastighe Republijcke den 5. April ten 16. uren haren Hertogh Bertrucius Valier verloor/ die om zijn wijs heyt en ijver tot 't Vaderlant by elck bemint was/ en de Senatoren en Vrunden op zijn doodtbedde recommandeerden de liefde des Volcks/ 't administreren der Justitie / en d' eenigheydt speciael in tijde van Oorlogh: Zijn Soon wesende Procurador/ liet hy boven veel gelt en vaste Goederen oock een Geschrift na van Vaderlijcke gunste: So nochtans heeft den Senaet die plaets weder vervult op den 8. April / met 't verkiesen van den Exell. Johan Pesaro / wordende op dien dagh uyt sijn Huys in 't Paleys gebracht/ daer volghens de gewoonte na gehouden Maeltijt/ hy in den Grooten Raedt gingh: 's Morghens daer aen wierde hy gedraghen op de plaetse van St. Marcus/daer hy sich in groote magnificentie aen elck vertoonden/ doende veel geldts onder 't Volck werpen: Hier dede hy op een Theatrum een schoone Oratie/ in de welcke hy 't Volck beloof den/ sodanige vlijt ten besten van haer en den Staet te sullen aenwenden/als den plicht van een goet Hertogh soude mogen vereysschen: Wordende daer na gekroont / en gaf veel Aelmoessen tot danckbaerheyt dat hem Godt tot dien stant gebracht hadde/ en men vierde 3. avonden te Venetien van vreughde/ byna op die tijdt

 als te

als te Constantinopolen so hoogen water was / dat vele straten bedeckt ston-
den/ daer tegens men Gebeden instelden : De Sultaninne socht den Keyser
hare Soon te bewegen van Adrianopoli na Constantinopolen te keeren / om
dat een van zijn Concubijnen sijnde geleghen van een Jongen Soon / nu zijn
Jonger echte Broeder met des selfs Favorijten begost te moveren/ en die om
sijn habiliteyt veel vermocht : Doch andere saken van staet hielden de Key-
ser in zijn placts/ daer hem 80000. Turcken ten dienst stonden / en die hy te
vergeefs van een Tooren aen de Venetiaense Gesanten had vertoont / om de
selve en hare Meesters te verbasen.

Hoogduytslant neyghde sich nu langs hoe meer tot d'Electie van een nieu-
wen Keyser/ de Keurvorsten van Saxen/ Ceulen/ Ments Trier/ Bohemen/
de Palts/ met de Ambassadeurs van Kur-brandenburgh en Bayeren / qua-
men yder op 't prachtichst met overdadige stoet als ware elck een Keyser tot
Francfort binnen/daer tusschen de Ministers van Bayeren en de Palts over
't Vicarischap van 't Roomse Rijck hooge woorden vielen/ en d'een den ander
met een Inckt-pot na 't hooft werpende/ elckander besoetelden : Den over-
vloet van Menschen is in desen tijt te Francfort so groot gheweest / dat men
geen logijs konde bekomen : De naeste Rijckx-steden hun dit misgunnende/
arbeyde seer (gelijck die van Ceulen en Aecken) dat de Keyserlijcke Cronin-
ghe in hunne Steden mocht gheschieden : En de Frans en Sweedse Mini-
sters deden hun best om een Keyser en Condities te krijgen na haer sin.

De Winter over gants Europa nu 5. Maenden met bijtende koude/ vorst
en ongestuym weder geheerscht hebbende/ scheen in dese Maent zijn afscheyt
te willen nemen met een boven maten hoop Sneeus / waer door de Berghen
bedeckt/ menschen gesmoort/ en de Revieren so dapper sijn opgeswollen/ dat
behalvens 'tgheen wy alreede van Vranckrijck en Constantinopolen hebben
geseyt/ by na alle wateren overvloeyden / voornamentlijck in Lunenborgh/
daer den Auw door brack / ende t' half Rondeel / een gedeelte der Brugghen
Muyr van de stadt wech spoelende/ en binnen niet minder/ daer aen alle Ge-
bouwen/ Bruggen/ Wallen/ &c. groote schade geschiede. In Nederlandt
liep de Betuwe gants onder / sulcks dat men van Arnhem tot Nimweghen
met Schuyten voer / 't Water stont 10. 12. en 16. voeten hoogh : Te Cam-
pen raeckten insgelijcks de groote Brugge schadeloos : Mastebroeck en een
ghedeelte van de Langestraet stonden mede onder. In 't Lant van Cleef is
't Water 16. voeten hoogh over 't Lant gespoelt / verdrinckende veele Men-
schen en beesten/oock van honger en koude stervende : Daer en tegens sijnder
veele Landen nudts de droochte van drie achter een volghende Jaren dor en
drooch na water hakende gebleven.

De Staten van de Geunieerde Provincien in dese Maendt delibererende
op de conservatie van 's Lants Militie/ so te water als te lande / ordonneer-
den noodighe expeditien tot securiteyt der Navigatie en Commercie / te lant
sloeghen die van Vrieslant met goede redenen voor / dat alle Compagnien te

Paerde

Paerde van de Militie van desen Staet souden mogen werden versterckt op 100. koppen effective/ en de plaetsen daer sy leggen forteficeren / tot versterckinghe van de Frontuyren. Den Coninghen van Poolen en Sweden hadden in dese Maent door bysonder schrijven hare goede genegentheydt en versoeck van continuerende vrundschap/ aen hare Ho. Mo. doen verstaen. Vele vremde Wervers wierden op die tijt in de Geun. Provincien gestuyt: Ettelijcke Benden voor Denemarcken geworven / geraeckten sommige te Hamburgh en Gluckstadt: Dan also den Oorlog in die gewesten nu uyt was/ soo verliep den meesten hoop/ soeckende weer een ander meester. Den 15. deser Maent is in 's Gravenhaghe tusschen den Ambassadeur van Denemarcken d'Heer Rosewingh / en de extraordinaris Gedeputeerden van hare Ho. Mo. geslooten een Nader Tractaet / over 't hermeten van de Nederlantse Schepen na Noorweghen ende elders om Hout varende.

't Hof van Brabant verdubbelden hare vreugt / als men vernam dat oock behalvens Hesdijn den Marquis d' Houtincourt de Spaense sijde had gekosen/ die den 30. deser met groote triumfe te Brussel quam / wordende een uyr buyten de Stadt met 40. Koetsen a 6 Paerden van den Prins de Condee ingehaelt/ die hem in zijn Huys logeerden: Binnen de stadt komende / luyde men tot yders verwonderingh de groote Storm-klock/ die men niet dan als op d'Intrede van Souverainen was gewoon te hooren: Daeghs daer aen was hy by den Graef van Ursel getracteert: Daer hy eenige dagen bleef / en alle goede beloften ontfangen hebbende/ toogh weder na Wals-landt/ groote hoop hebbende datter meer geaffronteerde Francoisen hem souden volgen.

Doch onder dese en was niet (ghelijck de Spaense voor gaven) den Gouverneur van Atrecht/ die tot versekeringh van zijne trouw en volstandicheyt Brieven schreef so aen den Coninck als d'Heer Cardinael / hoe wel men oock seyde/ dat hy daer nevens versocht le Baston de Marschalck, &c. die hem langhe voor desen belooft soude wesen. Hy meynden Hesdijn weder te overvallen / dan most wijcken/ en verbrande de Voorstadt af. Men oordeelde te Parijs datter groote veranderingen op handen waren / om dat den Engelse Gesant Lockart secrete conferentie met zijn Eminentie had gehouden / op die tijt is een afgrijsselijck Onweder van gruwsame donderslagen en blixem over Parijs geweest/ soo dat ettelijcke Gebouwen beschadicht / en de Waersegghers gaende gemaeckt sijn/ die niet veel goedts voor Vranckrijck door d'Alliantie met Enghelant profeteerden. Op die tijt was binnen Lissabon tusschen de Kroonen Vranckrijck en Portugael gheslooten een offensif en defensif Verbont/ waer by Vranckrijck op de hant ontfongh 15. Tonnen gouts/ en voort alle Jaren Tien Tonnen gouts tot 6. Jaren toe. Den Heer Boreel / Ambassadeur der Geu. Provincien had doenmaels mede Audientie by den Koningh en Hr. Cardinael/ alwaer over het different van Portugal en hare Ho. Mo. ghehandelt wordende/ is aldaer ghesprooken van dese ondervolghende poincten.

1. Oft

1. Oft hare Ho. Mo. souden konnen toe-staen een provisionelen stilstandt van Wapenen, alwaer het maer voor den tijdt van drie Maenden.

2. Een Neutrale Plaetse van Handelinghe tot Vrede, ende niet in 's Gravenhaeghe souden moghen werden ghestelt, tot contentement van beyde partijen.

3. Of hare Ho. Mo. voor het publyck ende de West-Indische Compagnie voor haer particulier best soude achten satisfactie te konnen nemen in voldoeninghe ende reparatie met Gelt, ende niet te blijven insisteren op de precise restitutie van Landen ende Capitanien, selfs soo van Brasil als in Africa ende de Eylanden: Dat de Coningh ende Coninginne van Portugael tot de restitutie der Landen gheen macht noch authoriteyt en sullen konnen hebben om de Landen selfs te doen restitueren, maer wel om de selve in Gelt ofte met Suyckeren in redelijcke somme ende termijnen, die desghelijcks aen d'een en d'ander zijde satisfactie soude konnen wesen: Ende dat Dom Ferdinando Teles de Meneses by de Koninginne van Portugael was verkooren ende geordonneert, om als Ambassadeur weghens dat Rijck met den spoedighsten na den Haghe tot de Staten Generael te vertrecken, &c.

Den 12. deser vertrock de Coninginne Christina uyt Parijs weder naer Italien/ desisterende so van hare Duytse als Engelse Reyse: Toogh over Livorne/ daer tusschen die en d'Engelse Schepen die een Schip met Granen wilden nemen dat in de Haven van Livorne lach / door 't Casteel op de Engelsen deden los branden. In die See quamen by 12. Engelse schepen noch sommige Rovers van Toulon/ om gesamentlijck so men seyde de Stad van Marseillie als by willighe represaillie te executeren/ tot het betalen van 3. par cent van alle uyt en inkomende Levantse Waren: 't Welcke den Coninck soude hebben geordonneert om daer mede te betalen de schult die d'Enghelsen pretendeerden / over gheleende Penningen tot Constantinopolen aen den Ambassadeur van Vranckrijck die aldaer in moeyten was / ende daer over tusschen den Coningh van Vranckrijck en de Gedeput. van den Lord Protector translatie en accoort was gemaeckt / doch de voorss. betalinge by die van Marseille wierde gedifficulteert. Op die tijt quamen veel Grooten uyt Duytslandt hun dienst aen de Franse Croon presenteren / als Colonel Balthasar/ die onder Kurpalts gedient had/ en nu van den Koning met het stedeken Frontignan en des selfs Heerlijckheyt en 't inkomen van 10000. gl. Jaerlijcks wierde begiftight: Als mede Hertogh Barent van Wijmar / de Broeders Soon van den voorigen Hertogh/ en andere/ doch en konden naer wensch niet aen komen. Monsr. de Gravelle poogde doen Keur-Trier op de Franse sijde te brengen/ maer die soude geantwoort hebben/ dat sulckx onnodigh was/ dat hy onder de protectie Godes stont / als willende van de rest niet weten: Men gelooft de oock dat Kurpalts zijn Lieut. General Baltasar licencieerde / om dat hy geen suspicie van Franse gunst op hem soude laden.

De Gedeputeerden der Gereformeerde Kercken uyt alle Provincien quamen in dese Maent te Parijs / en neffens een welsprekende Harangue die zy voor den Koningh deden/ leverden oock over hare Cohieren/ bestaende in ontallijcke

tallijcke klachten aen Zijn Majesteyt / weghens de inobservantien en contraventien van 't Edict van Nantes: Op 't welcke den Coningh haer gratieuselijck bejegende / en door den Cancelier beloofden de observantie van het gemelte Edict / ende haer daer in Justitie sonde werden gedaen / &c. 't Welck alles seer favorabel door 't wijs beleydt van den Heer Cardinael Masarini is toegebracht / sulcks / dat zijn Eminentie daerover groote lof behaelde / want hy daer in seer veel hadde ghedaen. De onlusten van Nismes wierden doen oock bevredight door een generale Amnestia / behoudende de Burgery alhoewel meest Gereformeert zijnde / de vrije verkiesinge van Consuls en Burgermeesters binnen hunne Stad: Doch mosten gedoghen dat Monsr. de Choupes met 100. man / slaende Trommels / daer in trock / en na een dagh daer in geweest te hebben / weder uyt trock. Men had oock 7. Heeren uyt 't Parlement van Rouan ten Hove geciteert / om dat de selve wel de voornaemste waren in 't tegenstaen van alle Lasten / en die den invoer van Traen onbedwonghen begeerden / daer over groote moeyten ontstont / want hun gevoelen was voor den Staet / de Koopluyden en 't ghemeen.

Den Lord Protector was noch al even ijverich in het tegen gaen van zijne Vijanden de Stuarts / en ontboodt des weghen tot hem den Lord Major en de Aldermans van London / dese heeft hy in een Verhael van by de 3. uyren wijtloopigh voor gedraghen: De redenen die hy hadde gehadt over het dissolveren des Parlaments: En oock, wat desseynen Carel Stuart, gepretendeerde Koningh van Schotlandt, teghens d'Enghelse Republicke hadde gehad: Wat Instrumenten hy daer toe had gebruyckt, noemende specialijck den Grave van Ormond, die zijn Hoogheydt seyde wel drie weecken langh daer toe binnen London te zijn gheweest: Ende dat Koningh Carel veele Schepen tot dit Exploict gereedt hadde ghehad, verwachtende van andere plaetsen oock notabile assistentie: Doch dat den Aenslagh ontdeckt was, en hy tot en in het overighe zijn leven wilde pericliteren als 't noot dede voor haer en tot securiteyt des Volcks. Versocht oock, dat men de Drijvers van de Secte der Vijfde Monarchie hunne Vergaederinghen soude willen verstooren, om dat syluyden haer met veele scheldtwoorden den Lord Protector en de teghenwoordighe Regeeringhe waren aentastende, &c. Op alle 't welcke de voorsz. Regeeringe van London zijn Hoogheydt grootelijcks hebben bedanckt / en door beloften ende goede orde den selven soo veel vergenoeginghe ghegheven / dat hy sich weghens der selver genereus heyt verplicht vondt haer weder om te bedancken. Met den aenvangh deses Jaers hadden de nieuwe Bewinthebbers der Enghelse Oost-Indische Compagnie sit-plaets binnen London ghenomen / om volgens den Eedt by haerluyden gedaen / het profijtelijckst voor de geseyde Compagnie en de Natie / en niet van hun particulier te soecken: De namen der voorsz. Bewinthebbers sijn dese:

Maurits Thompson, Gouverneur. Sir Christoffel Pack, Ridder. Ian Fredrick, Alderman.
Tomas Andrews, Deputy. Sir Robert Tichborn, Ridd. Nataniel Temma, Alderm.
Sir Thomas Font, Ridder. Willem Thomson, Alderman. Antony Bareman, Alderm.

Martin Noel, Schiltknaep.	Colonel Iames Drax.	Mr. Nathaniel Wyche.
Samuel Moyer, Schiltknaep.	Willem Willems, Schiltkn.	Mr Tomas Blodworth.
Theophrastus Biddulph, Schiltk.	Willem Cokaine, Schiltkn.	Mr. Edward Peirce.
N. Lewis, Schiltknaep.	Capiteyn Willem Rider.	Mr. Robert Cranmer.
Andrew Richard, Schiltknaep.	Mr. Iohn Iosliffe.	Capiteyn Richerd Swan.
Willem Vincent, Schiltknaep.	Mr. Willem Love.	

In dese Maent was Jan van Amstel / Commandeur op een Portugijsse Suycker-prijs genaemt de Maria Joseph/ soo door 't Ys als contrary wint t'Oostende in geloopen/ en van daer naderhant weder uyt-seylende/ na datte Vorst gecesseert was / is door eenige Engelse Oorlochschepen ontmoet / ende in Duyns opghebracht: Den Secretaris van den Holl. Gesant Nieupoort hier over aen d'Admiraliteyt tot London klaeghende/ hebben die terstont een expressen aen den Generael Whitehorn in Duyns ghesonden 't voorss. schip aenstonts te ontslaen/ 'twelck in wederwille van den Portugijsse Gesant dadelijcken is achtervolght: Die oock met onlief most hooren dat hare Ho. Mo. in dese maent hadden verboden / het inbrengen van eenighe Portugaelse Waeren/ Gewas of Gewin/ specialijck Sout/ op een boete van alle de Goederen/ en noch duysent guldens daer en boven.

Nu de Sweedse Soldaten in Denemarcken sich vast koesterden/ konden sy hun met het teghenwoordighe ongeluck der Deenen niet vergenoeghen/ sy dreychden volmondigh nu d'een Staet en dan d'ander/ niemant scheent haer meer gedaen te hebben als den Koning van Ongeren en Keurbrandenburgh/ van den laetsten verteldemen tot een maeltijt-discours dat tot Koningsbergen den Steen daer 't Wapen van Brandenburgh in stont / was ter neder gevallen/ doch alles heel gebleven: Seecker Quidam soude oock aldaer op 't Hoff aen de Muyr in de Staetkamer geschreven hebben: Væ, væ, ô homines infelices, qualis gens truculenta non solum in Prussiam, verum etiam in Regnum Polonorum ingrues. Sommige Officiers en knechten braeckten oock veel bittere woorden tegens hare eyghen Bontghenooten / doch speciael op den Staedt van de Stadt Dantsich / daer Oostenrijck / Poolen en Brandenburgh neffens liepen: Poolen was haer niet weerdigh meer na om te sien / Oostenrijck dat soude sijn rust wel houden/ maer Dantsich wilden sy te water en te lande aentasten/ en in 12. weken daer meester af sijn/ sullende verwachten wat de Heeren Poolen daer omtrent andermael souden derven doen: Men arbeyde oock onder de Sweden om alle goede correspondentie metten Croon Denemarcken te interrumperen / als oft d'een van d'ander namaels niet en hadde te verwachten: In somma sy scheenen yder over 't hooft ghewassen/ nergens vonden sy vergenoegen: Want als men de satisfactie van den Hertogh van Holsteyn soude verhandelen/ presenteerden Denemarcken tot een uytterste Resolutie: Aen den teghenwoordighen Hertoghe van Holsteyn ende des selfs Linie te willen afstaen het Recht van Vassallage van 't Hertoghdom Sleswijck, en de helft van

't Ampt Suavestede. Doch alhoewel Denemarcken hier hoogh presenteerde / so nochtans namen d'andere geen vernoegen: Selfs was de Sweedse Koning onlustich om dat 3. Regimenten Deense Ruyters aen hem over gelaten / ten meestendeel wech geloopen/ en van yder Regiment geen 400. koppen overich waren: Men hielt oock noch diverse saecken open / gelijck als de Privilegen van den Adel in de Landen welcke Denemarcken alreede aen Sweden hadde afgestaen. Doch alhoewel Sweden dus veel conquesterende zijn vergenoeging niet en nam/ hoe veel te meer reden had Denemarcken om onlustigh te zijn over een Trattaet waer by sy soo veel verloor / en weynigh loff verkreegh/ selfs van haer eygen Bontghenooten en Ingesetenen: En waer by selfs de Staeten Generael om veele ghewichtighe redenen beducht waren dat de Vrije Zee-vaert en den Handel op d'Oost-see souden werden verhindert en getroubleert / en andere plaetsen met den Staet van hare Ho. Mog. van een natuyre en geleghentheydt / werden geruyneert / reflexie nemende op het 4. Artijckel/ waer in genarreert wert: Dat beyde Croonen alle vreemde Oorlogh-schepen uyt de Oost zee houden sullen. Ende waer uyt wy verstaen dat den Heer Ambassadeur van Beuningen wegens hare Ho. Mo. d'occasie ghenomen heeft / om by een Memoriael aen den Coningh van Denemarcken te versoecken: Dat sulcks niet moghe verstaen worden van de Schepen van hare Ho. Mo. alsoo het zelve directelijck strijden soude teghens de Alliantie tusschen hare Ho. Mo. ende de Deense Croon voor desen ghemaeckt, &c.

Aprillis 1658.

DAer en tegens quamen binnen Coppenhaven twee Sweedse Commissarissen Steno Bielke en Cojet / poghende dat Rijck door ghewelddighe persuasien te brenghen tot een Handelinghe van een Alliantie offensive ende deffensive: Doch de Deenen daer toe niet wel geneghen / scheenen eer gesint tot een Alliantie deffensive/ en dat niet verder als in de Landen ende plaetsen van beyde Kroonen die benoorden de Oost-see gheleghen waren / &c. Doch van 't een noch 't ander en is niet ghevolght. Ter contrarie sach men tot Elsenor komen een Expressen van den Coninck van Sweden / omme sich over 't opsteecken der Vuyren te informeren / pretenderende twee derde parten van de voorsz. Vuyr-gelden hem te competeren / om dat Denemarcken maer twee Vuyren/ als een op Schagen en een op Anout hadde / daer tegens Sweden vier Lichten hadde / als / twee op Nijdingh / een op Kol/ en een op Valsterbon: Pretenderende oock een Minister op't Tol-huys vande Deense Croon te begeeren/ om aldaer zijne gerechtigheyt hier af te ontfangen.

Onderwijl had de Sweedse Majesteyt met advijs van sommighe Raeden in Schoonen groote veranderinghen in gevoert/ waer over d'een venoecht en

d'ander gestoort was/ veele van de geinteresseerde vertrocken/ en men hieltet geen als die gelant en begoet waren: De Koopluyden in Schoonen wierden getroost dat men de Commercie allesins soude bevorderen/ Boelekol 't welck een diepe Haven in d'Oost-see uytkomende heeft / soude men tot een Stadt op bouwen / en Renebu daer en teghens demolleren: Dese zijn de poincten van veranderinghe in Schoonen gemaeckt:

I. Is de Stadt Maelmuyen met veele schoone en heerlijcke Privelegen begiftight.

II. Geenighe Boeren souden meer Hofdienst doen, maer in vrijheydt arbeyden: Wat de Croon betrefte, souden daer geldt voor gheven.

III. Is vergundt dat een privaet Persoon sal moghen Adelycke Goederen koopen.

IIII. Van nu voortaen en sal niemande van Adel met eenigh Ampt beleent worden, maer sal het zelve Ampt ten meesten profyte van de Kroon verpacht worden.

V. Aen geenighen Priester en sal voorts aen meer geoffert worden, maer hy sal Iaerlycks seecker geldt daer voor hebben.

VI. Geene van Adel en sullen dienstelycke goederen ofte Canonijen ghenieten, anders als die Canonijen en die sy meriteren, hun gemaeckt zy.

Op de Vergaderinge te Gottenborgh / daer de Coninginne oock was aen gekomen/ begost men in verhandelinghe te komen wat vorders de Sweedse Croon profitabel mochte wesen: Den Coninck wel wetende hoe veel hy aen zijn vailliante en getrouwe Officieren verschuldight was / maeckten Generael Wrangel tot Rijcks-Admirael van Sweden/ Douglas tot Veldtmarschalck/ en Graef Magnus de la Garde tot Rijcks-Marschalck/&c. Daer verscheen oock een Keur brandenburgse Gesant/ maer des selfs saken zijn na Flensburgh in Holsteyn verschoven. Men beval endelijck al de Oorloghschepen uyt Sweden in zee te doen komen/en al 't Vaertuych te beslaen om de Sweedse macht uyt Schoonen naer Pomeren over te voeren: Met voorgeven/ van alsoo op den bestemden tijt oock de Sweedsche Soldaten uyt Denemarcken af te voeren / en dattet nu Dantzich in ernst gelden sou: Waer teghens den Heer Keurvorst (als 't beste gevoelen van Sweden niet hebbende) die van Dantzick tijdelijck dede waerschouwen/ alsoo oock sijne Zee-havens Memel/ Colbergh/ en der Pillaw/ die al mede gedreycht wierden.

De Dantzickers hadden op die tijt onheyls genoegh van 't hoogh water/ sy en behoefden geen Oorlochs miserien daer by: De Reviere de Wijssel by d'overvloet van Sneeu/ quam als een versinster neer vallen/ soo dat door de noortweste wint hare loop gestuyt / en 't water rontsom de Stadt tot aen het Geberghte bleef staen / waer door veele Kelders en Pack-huysen onder loopende/ niet weynigh Coopmanschappen bedorven zijn/selfs Wallen en Fortificatien beschadight/ spoelende het water door het gat van den Wijsseldam als een vloet/ tot door het ommekeeren der wint de wateren gevallen/en veele verdroncken menschen en beesten gevonden zijn. De Poolen hadden op die

tijde

tijt by Dirschau aen de Wijssel een verlaten Schans opgeworpen / om daer mede de Sweden den overtocht des Wijssels en de communicatie van de selve in Pruyssen met die van Pomeren af te snijden: Doch als de Sweden 't selve vermerckten / zijn sy uyt de naest gheleghen plaetsen voor de Schants gheruckt / en dapper op de selve aensettende / dwonghen de Poolen de voorsz. plaets in 14. dagen tijdts over te gheven / tot groot leetwesen der Dantzickers / die alreede hier door de weder winninge van 't Hooft hadden gehoopt / en de Poolen met 7. stuckjens gesecondeert / die de Sweden nu bequamen.

Den Coninck en de Coninginne van Poolen begaven hun na Posen / daer den Franse Gesant Monse. de l'Ombres geen antwoorde op zijn over ghelevende Memorialen kreech / want de Poolen hoorende dat de Sweden so groote somma tot satisfactie voor de restitutie van Pruyssen begeerden / en oock daer by urgeerden de exclusie van de Oostenrijckers in de Tractaten / soo is daer mede alle Handelinghe verdweenen. Op die tijt quam te Poosen oock een Moscovise Ambassadeur / versoeckende / datte Tractaten voor twee Jaeren tusschen Moscovien en Poolen in Littauwen gemaeckt / mochten voltrocken worden / en dat den Czar nu met meerder macht als opt Lijflant wilde attacqueren: Doch zijne Majesteyt van Poolen sont den Heer Marusgowits na der Muscouw / om eenighe scherpe dinghen tusschen beyden terstondt te doen verdwijnen / en met eene den Czar te vertoonen / hoe dat de Ratificatie van de Tractaten niet dan op een generale Rijcks dagh uytgewerckt konde werden / waer toe door andere beletselen als noch in Poolen geene ghelegentheyt en was. Doemaels dede den Koninck van Poolen het beklach aen den Deense Gesant / over 't ongeluck van des selfs Heer en Meester / en Coningrijck / onder andere Discoursen van groot ghevoelen die zijne Majesteyt met den Gesant hielde / seyde hy oock: Dat hy hem in zijne conscientie bevondt ghehouden te zijn om het verlies dat zijne Majesteyt van Denemarcken was aengedaen, aen de selve op d'een of d'ander manier te doen vergoeden.

In het Duytsche Rijck begost men sterck van een Huwelijck te spreecken tusschen een Dochter van den Hertoge van Sassen en den Coninck van Ongaryen / aen wien de Stenden van Oostenrijck voor altoos hadden ingewillicht 50000. fl. en des Stadts Guarde / bedraghende jaerlijcks 30000. Tot Francfort liet het sich langs hoe wonderlijcker aensien / want Bioreeklau de Sweedse Minister gaf een scherp Memoriael over teghens 't Huys van Oostenrijck / verhatende: Dat den Coningh van Hongaryen en Bohemen al eer hy tot d'Electie komt, soude verspreecken, dat hy zijne Volckeren van de Poolen soude willen separeren, en weder te rugge in zijn Landt vorderen. De Franse Gesanten dreyghden oock van Francfort te vertrecken / segghende / dat sy niet met al konden uytrechten / maer een anders souden moeten soecken / &c. Keur-ments uyt een vredelievent ghemoet (by de Francoisen wel ghesien) persuadeerde niet te min de voorsz. Gesanten tot blijven / en noch voor een wijle te patienteren. De meeste Keurvorsten hadden geern ghesien dat zijn Majesteyt van Onga-

rijen voor d'Electie de Francoisen en Sweden hadde vernsecht en satisfactie gegeven/ maer den Koninck antwoorde: Dat hy daer toe te Francfort niet en was gekomen/ indien men hem daer toe socht te persuaderen/ soo wilde hy weder om vertrecken/ &c. Sijn Majesteyt expedieerde toen een Tartarische Gesant/ die daer toe te Francfort gekomen was: Begiftighende den selven met 2. stucken fijn root Laecken/ 9. vergulde silvere Poccalen/ en 5. Silvere vergulde Vlaschen/ alle 't welcke dese Tarters als sy met hunne Boogen om hanghen uyt de Stadt reden/ in hunne handen droeghen en aen elck vertoonden. Te Dusseldorp gesach den 20. deser de Vorstinne van Nieuborgh in't Kinderbedde van een Jonghe Soon / die den volghenden dagh ghedoopt is:

IOHANNES, WILHELMVS, IOSEPHVS, IGNATIVS.

De Peeters waren den Coninck en de Coninginne van Poolen/ de Stenden van Cleef/ Marck/ &c. en den Lantgraef van Darmstadt.

Als men te Parijs met groote aengenaemheyt daghelijcks meer en meer verseeckert wiert van de groote progressen der Sweden / soo wierde onder de clausule van de vrede met Denemarcken de congratulatie afte leggen/ een expressen aen den Coningh van Sweden gesonden / doch 't voornaemste was: Dat de Sweedse Majesteyt door intercessie van Monsr. de l'Ombres insgelijcks met de Croon Poolen ghelief den te sluyten. 't Hoff en al de Grooten waren den 7. deser magnifijcq by zijn Eminentie getracteert / savonts isser by den Cardinal een Loterije uytgegeven van 120000. guldens/ daer waren geen Nullen/ maer yder Brief ken was een Prijs/ bestaende de voorss. Prijsen in kostelijcke en konstige Cabinetten/ Tapijten/ Ledekanten/ Deeckens/ Goude Leeren/ Behangsels/ Tafelen/ ende veelerhande Varieteyten/ zijnde in alles in 200. Brief kens gegrepen/ yder trock sonder gelt/ en de Prijsen die den Coninck en Coninginne trocken / vereerden hare Majesteyten terstondt weder om aen sommighe andere Juffrouwen. De Princes Lowijsa van Bohemen hielt een gheheel andere Feeste: Want na dat zy en haer Broeder te Rowaen van den Hertogh en Hertoginne van Longuevile treffelijck was getracteert geweest / so is sy den 10. deser in 't Klooster te Chaliot gekomen/ ...eerdende gebracht in 't quartier van de Coninginne van Engelant/ in 't Ba...ijne Klooster / daer sy den 30. deser door handen van 's Paus Nuncius de confirmatie van 't Klooster leven heeft ontfanghen / in presentie van de Coninginne van Engelant/ hare Broeder/ des selfs Gemalinne / en veele Persoonen van qualiteyt. Gelijcke af-sweeringhe der Gereform. Relige heeft twee dagen daer na aen handen van den selven Nuncius in de Kerck Sulpis gedaen Sr. Bellecours / met Vrou / Kinders en Meyden / hy zijnde Gereformeert Predicant en Proffessor van d'Accademie tot Castree in Languedocq. Als nu alsoo de Protestante Relige versmadicht wierdt / heeft Godt de Heer dat helderschijnende licht zijn kloecken Dienaer Pieter du Moulin van Sedan tot sich genomen / en dat eenige daghen te vooren / apparent om

dat

dat dien vromen kampioen niet en soude sien 'tgundt hy zijn Vrunden onder dese woorden al diversche mael hadde voorseydt: Datmen plach voor desen als men een Persoon van de Religie sagh in Vranckrijck gaen te segghen : Daer gaet een oprecht Christen, en het was alsoo datmen de Vijanden des Geloofs in die tijdt beschaemde : Maer nu segtmen een Protestant siende, daer gaet een ..... daer een .... ginder een lichtmis,&c. en ten is niet al geloghen : Daer door, te weten ons quaet leven,sullen wy alsoo voortgaende de Leden ergernis geven, de Vrunden ons doen verlaten, en de Vijanden occasie geven over onse verkeertheden sich te verheugen. Hy hadde oock al dickwils gespelt dat men soo als de Seuge in 't slijck wentelde / wanneer men om te reformeren de besoetelde en superstitieuse Roomse Gods dienst had verlaten / en nu belofte van beter gedaen hebbende/ sich yder soo weerelts en roeckeloos aenstelden. De eere komt desen Man toe van de Philosophie aller eerst in 't Frans te hebben over ghebracht / so dat zy in die Tael te Geneve publijck is gedoceert. Zijne uytgegeven Tractaten die mits zijne neerstigheydt seer veel zijn/ gheven ghenoechsaem te kennen dat hy is gheweest van een lieffelijck en Hemels verstant/ rijck van gave/ en stichtelijck voor allen. Den Heere Cardinael was in dese tijt boven gemeen liberael / hy vereerden twee Tonnen Gouts aen de Republicke van Venetien tot den Oorloch teghens den Turck: Noch twee Tonnen Gouts aen 't algemeyne Armen Gasthuys / daer in alle Luyaerts Bedelaers en Ledich gangers van de straten van Parijs genomen / hier binnen om te wercken/ nootdruft te genieten / en tot onderhoudingh gebracht te werden/ in geleydt waren : Noch gaf sijn Eminentie een Tonne Gouts tot verlossinghe van gevanghen Slaven in Barbaryen. Den Veneetse Ambassadeur Justiniani in Vranckrijck geobtineert hebbende / maeckten sich wijders gereet na Madrid te reysen / om die Majesteyt en oock andere Princen zijne Meesters teghens den Turck te assisteren. Vranckrijck ruste tot Toulon 12. Schepen uyt / een van de selve ghenaemt d'Isabelle is met 200. Man die daer op waren/ in de lucht gevloghen: By dese souden hun eenighe Engelse Schepen nevens 12. Hollantse Fluyten voegen/ om yets bysonders voor te nemen: Om dit wel uyt te voeren woelde men even dapper tot geltmiddelen/ waer uyt veel spoocks quam: Men eyschte maer een kleyne somma gelts van de sulcke die zedert 't Jaer 1606. waren geadelt / waer door by na geheel Vranckrijck in a l'arme geraeckten: Het is sorgelijcke voor alle Regenten om licht het Volck met eenige lasten te beswaren: Waer van de Staets-regeeringhen meer in gebonden en redelycker zijn, als die van Coninghen. 't Parlament van Provence deden dies weghen binnen de Stadt Aix inkomen 4. Regimenten Infanterije neffens etlijcke Ruyters / uytjaghende Sr. de Barbine: Eenighe van de Burghers riepen publijck langs der straten aux Armes, doch dese wierden soo ras gehoort/ soo haest gekerckert/ en hunne navolgers gestupt.

De Staten Generael deden in dese Maent een Vloot van omtrent de 30. Oorlochschepen verbaerdighen / soo om de veylicheydt der See omtrendt de Spaense Kust/ als d'onveylicheyt omtrent die van Portugael te effectueren/

met

met den eersten om den vrede en gedienstige religieus heyt in 't observeeren der Tractaten met die Coninck gemaeckt: En met den lesten over de verraderlijcke Vyantschap/ vredebreuck en Portugijsse schelm-stucken / bewesen soo aen den Staet als d'Inghesetenen van hare Ho. Mo. / die noch in hare soo uytdruckelijcke fielteryen de Monarchen van Engelant en Vranckrijck om Mediateurs tusschen de Staten Generael en haer te zijn / hebben ghedorst aen te soecken/ en dat geobtineert hebbende / blijven weygheren de restitutie van Brasil / soo poltrons afghenomen van een Natie daer sy mede in Vrede waren / en die om hare vryheydt teghens den Koningh van Castilien te helpen conserveren/van den beginne af geen van de minste assistenten is geweest. Even wel hare Ho. Mo. verhoopende dat die van Portugael (hebbende versocht passepoort voor een van hare Gesanten/ om in den Hage te komen nader tracteren) eenmael verstandigher souden worden/ en de sake na billijckheydt en reden bedencken/ als een publijcke saeck die yder was bekent / hare Vice-Admirael de Ruyter ghelast als hy mette opghemelte Vloot soude af-varen/ dat indien hy den selven Portugijsse Gesandt in zijne Voyage quame te ontmoeten/ hy den selven soude hebben te verleenen vrije Passage/ &c. dewijl het om Vredens wille gheoorloft is te doen aensoeck / en/ 'twelck gheen Christen Prins aen een Christen op eerlijcke en vaste Conditien nimmer vrij staet te weygheren. Den Poolse Resident de Bie seght men / gaf om Vrede met de Sweden te procureren / een Brief van den Coninck van Poolen aen haere Ho. Mo. over / op dat de selve hare Ed. Gesanten op de t'saemenkomst tot Brauns bergh als onder de Mediateurs gelief den te instrueren: Doch so is dese gelijck al de voorgaende t'saemenkomsten vruchteloos verdweenen. Het ginck voorspoediger met de Tractaten tusschen Denemarcken en Sweden/ welckers Ratesicatie ter halver deser Maent binnen Koppenhaven uytghewisselt wierden / met appaisatie der differenten van Holsteyn / door het interponeren van de Fransche en Enghelsche Gesanten/ op conditie/ dat boven de Souveraniteyt van Sleswijck en 't Ampt Suabestede / de helft van het Cappittel tot Sleswijck aen den Hertoghe van Holsteyn soude werden gedecideert: Waer van de partijen contentement mochten nemen.

Niemant scheen in dese tijt deelgenoot van gheluck in materie van Staet te wesen/ als die geene welcke met Engelant heulden: Dit scheen niet alleen seecker in de oogen der Christene Potentaten / maer oock selfs onder de Heydenen en Barbaren: Een van dese / Coninck in Florida in West-indien/ en doot-vyant der Specken over des selfs wreetheyt/ hoorende dat den Protector op Jamaica tegens de Spaigniaerden quam oorlogen / sont zijn Gesante na London/ om sich met d'Engelsen formidabel te maken/ aenbiedende alle vrije Commercie/ vrundschap en correspondentie: 't Welck aen ghenomen/ en den voorsz. Gesant dese Maent met goet bescheyt weder te ruch gesonden is. De Spaigniaerden daer en teghens waren met 500. man op Jamaica gekomen/ opwerpende een Fort / maer so spoedigh den Enghelsen Hopman

Mr. Eduard

Mr. Ednard sulcks verstont/ trock hy derwaerts/ slaende de voorsz. Spanjaerden uyt hun opgeworpen sterckte/ so datter 150. van de selve doot bleven/ haren Leydsman neffens een Moor gevanghen kreech / vluchtende de overige by de 300. tot in de Bosschagien / van waer sy hun daer naer met Booten door gebreck van Victualie weder op 't Eylant Cuba retireerden : De plaets van haer begonnen sterckte St. Anna genoemt / hebben d'Engelse gedemolieert. De Bermudans (een soorte van Barbarise see-schuymers/ en oock Vyanden der Specken) stroopten op de rede van Cartagena 20000. stucken van Achten / welcken buyt sy in een kleyn Barckje op Jamaica brachten. Den Spaense Hopman op 't Eylandt Porto ricco een sijner Schepen na het Landt Jurtola (een Colonie behorende onder de Hollanders) gesonden hebbende met veel Volcks / om van daer te lichten diverssche Huysgesinnen Engelsen die aldaer woonen/ so is hem sulcks te doen geweyghert/ en sijn Schip in 't weder keeren van een Orcaen aengetast/ omgeworpen / en maer 1. Man daer af geberght. Dus slecht met de Zee-vaert/ en niet beter gingh het ontrent den Koophandel in West-indien onder de Spaenschen.

Alhoewel doch den Protector zijn Baniere soo wijt in beyde d'Indien had opgerecht / daer om en ruste zijne Vyanden niet van hem aller weghen te bestoken / selfs dat Predikanten waren/ gelijck Mr. Feack een drijver van die van de vijf de Monarchije / die met een dappere stoutigheyt in Lambetstraet in zijn Predicatie seer malicieuselick op den Protector en zijn Gouvernement heeft gescholden/ sulcks dat hy neffens sommige van de meeste drijvers die'r gesintheyt is gevangen/ en onder belofte van beternis met een reprimende eenigen tijt daer na weder ontslaghen. Eenige Coninghs-gesinde Officieren meynden oock een Oorlochschip by Gravesend op de Tems legghende / af te loopen/ om 'tselve wijders na Oostende ten dienst van Coninck Carel over te brengen : Maer het desseyn ontdeckt sijnde/ so wiert dat Schip door de goede voorsorge van den Gouverneur van Gravesend gesalveert : Den Protector dede op die tijt gewaerschout / door gants London nauwe Huys-soeckinghe doen / en bequam al veel wonderlijcke toe-stel aen Wapenen en Rij-paerden/ na de welcke na datse verseeckert waren / noyt yemand heeft komen vragen : Sommighe daghen daer na heeft men verseeckert Dr. Hewet / Prediker te Gregorie by St. Pauwels/ een kloeck Theologant / en die de eer had gehad van als Minister te trouwen Mylord Clappole aen zijns Hoogheyts dochter Lady Elisabeth/ nu hy wierde geseyt te zijn een voorname Agent van Carel Stuart / als mede Mr. Jan Russel / Broeder van den Graef van Bedfort/ en Sir Willem Compton/ Broeder van den Graef van Northampton / beneffens den vermaerden Colonel White / van de welcke sommige een ongheluckigen uytganck hebben gehad ; Maer hier teghens heeft Lord Charles Fleedwood/ Lieut. Gener. van al de Militie te voet en te paert neffens veele Officiers van 't Leger/ een Geschrift aen zijn Hoogheyt over gegeven/ waer mede syluyden verklaerden : Dat of wel onder 't gemeyn wierde uytghestroyt hoe dat

het Legher en d'Officiers onder malkander verdeelt en oneenich waren, synde veele van hun afgeweecken van de trouwe en affectie tot zijne Hoogheydt: Zy nochtans alle, verklaerden te samen soo eendrachtigh als eene Man, dat alle het opghemelte was een vuyle Calumnye: Vertrouwende, dat zy met alsodanighe liefde en trouwe t'saem ghehecht waren, dat zy noyt van een gescheyden souden konnen worden: Sijne Hoogheyt wijders verseeckerende bereydt te wesen omme alles met hem tot behout van 't gemeen op te setten, &c. Daer op dede den Protector een Jan Ireton/ en Alderman Chiverton tot Ridders slaen: Major Harley vangen: Alle Hanematten/ sluyp-kroegen/ Ael en smockel-huysen verbieden. Op die tijt strande aen de strant van Kent een schip met Wijnen/ schipper Maerten Jansz. van Hoorn/ en also daer kans van bergen was/ beloof den hy aen de Boeren indien sy hem wilden helpen/ een derde van de Goederen/ waer op sy hem hielpen/ en 't schip mette Wijnen in salvo brachten. Een ander ongeluck gebeurden in Schotlant/ alwaer den Lord Lorn Soon van den Graef Argile op 't Casteel van Edenburgh tegens den Lieutenant des voorss. Kasteels om prijs werpende/ met een ysere Koghel wegende bypna 2. pont/ soo is den selven Kogel in 't werpen van den Lieutenant komen te stuytten beneden op de Rotse daer 't Kasteel op leyt/ en soo gesprongen tegens de hooft-pan van ghemelte Lord Lorn/ sulcks dattet seer gequetst/ en daer door incurabel geoordeelt werdende/ so heeft men terstondt ged. Lieutenant in zijn eyghen Kasteel doen verseeckeren. Den Protector in alle dese rusien nochtans en vergat niet sommighe Predikanten nae West-Indien te senden/ als mede na Duynkercken/ onderwijl gheoorlost was dat 400. brave Soldaten voor den Koningh van Sweden geworven/ soo in Hollants als ander Vaer-tuych van de Tems na d'Elve over gevoert wierden. Middeler tijt is oock niet vergheten het Request/ 't welck de verdrevene Protestanten uyt Piedmont veele in 't ghetal/ oock sommighe die hun noemden voor eenighen tijt door de Poolen/ en noch 20. Huysghesinnen die van de Boheemse Frontuyren waren verjaecht/ waer in sy Aelmoessen versochten/ toe te staen/ datmen voor haer over gants Engelant soude doen een vrijwillighe Collecte/ 't welck men yder pro rato na opsamelinge toe senden sou.

Den Catholijcken Coningh verhaeste hem in desen tijdt seer om van Cadix in zee te brenghen een Vloot van 8. Gallioenen/ 30. Schepen en 3. petassen: Soo om zijn desolaet West-Indien te soulageren/ en de selve van hare wel gewilde swaricheyt te verlichten/ als oock/ om dat de Engelse niet en waren omtrent de Cust. Het waentrouwen bleef daer noch al duyren van dat de Nederlantse schepen met goederen van contrebande te veel op hunne reden quamen/ en onder dit pretext vyoleerde men niet alleen de vrije Zeevaert en Koophandel/ maer oock men taste het een en 't ander Schip aen/ halende nu dit en dan dat daer uyt/ confisqueerden en deden wat sy wilden: 't Schip de Roscam schipper Jacob Cleyn te Cadix op de Rede leggende/ wiert op sulck voorgeven onder schijn van vrundschap door 2. gewapende Barcken van den Hertogh van Medina de Celia besprongen/ sy hadden op by de 60. Spanjerden/

den/ wiens Overste desen Schipper met een Pistool meynden te door-lopen/ dan het miste/ soo dat die mettet Bootsvolck sich in postuyr stellende/ de bespringers met 3. dooden en 17. gequetsten af wesen: De Specken naer dat hun dit gemist was/ verseeckerden te Porto Sancte Maria den Stuyrman van 't Schip/ die te lande was: Onderwijl sy dus moeyten maeckten/ heeft een vreesselijcke storm dit Schip nevens de Ida Maria soo ontramponeert/ dat den laesten in de Bay van Cadix stranden/ alwaer door 't continueel hart weder de meeste goedere nat wierden/ dat van de schippers soo wel soeckende geberght als van de specken aen gehaelt te worden/ soo hebben de Nederlanders eyndelijck aen Duc de Medina voor het stranden/ &c. moeten betaelen 61000. stucken van achten/ de helft in 14. dagen/ en de rest in 4. weken. De Turckse Roovers waren in dese maent soo stout/ dat sy 2. schepen van Cadix na de Canaria en West-indien seylende/ wech voerden/ als mede diversche Nederlantse/ Franse en Engelse schepen op de Middellantse see/ soo dat een groot getal Christene Slaven in Turckijen wierden gevoert.

Daer en tegens hebben de Enghelschen tot Tunis 72. van hunne Slaven wesen lossen/ voor 11000. stucken van achten/ daer sy mede tot Livorno aen quamen/ relaterende/ dat in Barbarijen door hooghe Water vloet het graen overstroomt en bedorven was.

Den Graef van Ognate een dapper Man was by den Catolijcke Coning geordineert tot Gouverneur van Milanen/ want men sach geen gewenschte effecten van den Graef de Fuensaldaigne/ mits sommige met hem niet konden accorderen/ welcke tweespalt geen kleyne oorsaeck van de ruyne des Milaense Staet is geweest: Doch als den opghemelte d'Ognate in Spaingen schielijck sieck wordende/ stierf/ soo wierde Fuensaldaigne in sijn dienst gecontinueert/ met een belofte van secours/ gifte van gelt/ en overmaeckinghe van wisselen. Den Paus was nu langs soo meer trachtende om zijn vrunden rijck en groot te maken/ want hy wist wel dat sulcke goederen wanckelbaer waren/ en onder gheen een meester altoos blijven konden/ dat men om op soo veranderlijcke dingen vast en seker te gaen/ hem wel en rijckelijck van de selve behoorden te verseeckeren/ vermits het de rijcke noch quaet genoegh in de weerelt hadden om met eeren door te komen en hun staet te houden/ &c. Om welstaens wil begunstichde hy met consent der Cardinalen zijnen Neve D. Augustijn/ met een Obligatie van 120000. gulden uyt 't Comptoir van St. Pieter/ dewijl die op 't Huwlijcken stont met een rijcke Juffrou/ die wy hier naer noemen sullen: Doch hier tegens begonden de schaemele Luyden heftigh te murmureren/ seggende/ dat het beter ware dat den Paus Cooren voor dat gelt tot soulaes der Armen dede koopen/ vermits het Broot so dier was/ welck geroep den Cardinael Antonio Barbarin dempte/ dewijl hy als een groot Weldoender aen Noodt-druftighe/ sijn beurs lustigh uyt-schudde. Men ordonneerden oock het St. Catharine Convent tot een verblijf en onderhout plaets voor de Jonge Meyskens en Hoere-kinders/ 't getal der on-

vroome met de booſe Weerelt dagelijcks toe-nemende. Dom Franciſco de Souſa Portugijſſe Geſant tot Roomen nu by de 2. Jaer gehuyſt hebbende/ ſonder opt in zijn verſoeck van vorder ghehoor te konnen obtineren/ begoſt nu de Spanjaerden en dan d'Italianen daer van de ſchult te geven / en naer een half Jaer gedreycht te hebben dat hy wilde vertrecken/ (by nacht gelijck als Paſquijn ſeyde) en dat Portugal den Paus wel miſſen konde door 't opſtellen van een Patriarch in hun Koninghrijck/Ec. ſo wiert hy daer om binnen Roomen maer te minder gheacht / want men gheloofden al zijn ageren niet toemmen hoorden dattet maer deuntjes waeren / van datter een Schip uyt Portugal te Civitavecchia gearriveert was om hem thuys te halen / en daer toe hy hebbende geſackt en gepackt/ uyt Romen toogh / veynſende alſo te ſullen vertrecken : Maer na dat hy hem een wijle buyten op 't Lant heymelijck onthouden had/en niet en vernam dat hem den Paus weer te ruch ontvoodt/ ſtilliekens weder binnen Roomen keerden / op hoop / dat de Coninginne van Sweden die alle uren van Livorno wierde verwacht / of Vranckrijck / ofte de tijt eenige betere veranderinghe mochte uytwercken.

Gelijck het de Miniſters van Portugal niet over al na wenſchen af liep/ ſoo en waren ſy toch ſulcks alleen niet/ de geſpanjoliſeerde hadden diergelijck een ervaren in Engelant / wat middel van reconciliatie ſy aenwende om met den Protector te appaiſeren/ ſulcks was alles te vergeefs/die den eyſch van den vrije Handel op alde Wiſt-indies/af-ſchaffing der Spaenſe Inquiſitie/ en vrijheyt van Godſdienſt voor d'Engelſen in Spaignen / niet en wilde af-ſtaen/ deſe poincten moſten eerſt vaſt geſtelt werden/men ſoude dan van de reſt ſpreecken : Spaignen weder om achte ſulcks te abſurd / oordeelende dat mette vrije Weſt-indiſe Handel d'Enghelſen hun daer eenigh voordeel af ſien ſouden/ of oock d'een of d'andre vaſtichept ontweldigen/ en alſo van Peru of Chili of Mexico de Silvermijnen incorporeren : Sy beklaegden de Protector byna in alle Hoven / Dattet hem niet ghenoech was aen verſcheyden Natien van Europa groot ongelijck en gewelt te doen, hebben d'een dit en d'ander dat afgedrongen, &c. Maer dat hy oock op 't alder onrechtveerdichſt den Catholycken Coningh quam beoorloghen, alhoewel die in d'occaſie van des Protectors vooren geweſene Vijanden ſelfs teghens de Stuarts, hem altoos ſeer gunſtigh en d'eerſte Erkenner van zijn Vrije Staet was gheweeſt, &c. En ſich met zijn eyghen en binnelantſe Conqueſten teghens de Vijanden niet vernoeghende, wilde oock nu buyten de Vrienden in hun eygen Koninghrijcken Wetten ſtellen , en over de Geeſtelijcke ſaken en de Conſcientien trachtende te heerſchen, ſcheen alles aengewent,(alhoewel hy in Enghelant onder de Proteſtanten niet hoogher als de liberteyt achte) om den Paus van Spangen te ſcheuren , door 't annulleren van deſſelfs onwederſpreeckelijck en Souveraine macht. &c. Sulcks datter om 't geeſtelijck en 't weereltlijck tuſſchen deſe Monarchen wierde getwiſt / en de breucke na verloop van 2. Jaren incurabel geoordeelt zijnde / ſoo hebben de Spanjaerden in hunne Staten dit Jaer groote ſchade geleden/ ſpecialijck in Nederlant/ daer mits de ſlechte betaling en quade ordre/ alles in 't wilt liep : 't Gebeurden daghelijcks datte ſoldaten

onder

onder Spaense dienst hun eyghen Volck spolieerden / en de Boeren in Brabant en Vlaenderen als absolute Vyanden aentaste / selfs dicht onder Antwerpen: Ettelijcke Boeren komende uyt 't quartier van Audenaerde / en na Gent te marckt willende / hadden by de 50. stucken Lijwaet geleyt op de wagens van Beveren / Heyne ende Maeteren / om die (ghelijck de Lantluy daer meest Webers in hun styl zijn) na haer weeckelijcke gewoonte te verkoopen / Omtrent 2 a 33. Ruyters van desen buyt verkondschapt / hebben de voorss. Waghens een quartier uyrs van Gent gheplondert / en de stucken Lijwaet mede genomen / de eygenaers en al die daer teghens wilden seggen / hebben sy gequetst en qualijck getracteert. Don Estafana de Gamara quam doen uyt Hollant te Antwerpen / om dese campagne Maistre del Camp in Vlaenderen te zijn: Andere mindere Officien waren by den Cato. Coning vergeven / onder alle was niemant ongeluckiger als den ouden Heer Grimminck / die behalvens dat hy veel geringe Vyanden had / nu oock door ordre des Konings wierde ghevangen / en of wel sieck / nochtans in een Karosse vervoert / en om dat hy voor desen was geweest Reeckenmeester Generael van des Conings Financien / so wierden nu al zijne goederen geinventariseert / versekert en verzegelt. Den Graef van Schomberg dede in dese maendt de Spaense uyt 2. Redupten op den Dijck tusschen Grevelingen en Mardijck gelegen / wijcken / en de selve slechtende / heeft also de hoop die de Spaense hadden van t'eeniger tijt het lage Lant daer mede onder te setten / gantschelijck verijdelt. Daer en tegens roofden de Vlaemse Kapers dapper / en namen in de bocht een Engels schip met 400. Pijpen Canarise Wijn / noch een ander met 70. Pijpen Olye en 350. Tonnekens Vijgen / en een geladen met Suycker.

May 1658.

DE Mey bleef in Nederlant dit Jaer noch vrij suyr: Langst den Rhijn bevroren veel Wijn-stocken: In Spangien had het de gheheele Lente of geregent of gestormt: En voor Coppenhaven heeft men voor de Stadt de May-boom op 't Ys geplant. Het Gras quam selfs in Vranckrijck traech voort / waer door de Legers niet weynich achterhouden wierden: Sommige Franse Ruyters nochtans quamen St. Venant provideren / en overvallen te Cassel 2. Regiment en van den Hertoge van Jorck / nessens 2. Comp. Paerden / bekomende veel gelts / de bagagie en Servis van gemelte Hertog. Het was nu al een wijl gheleden dat den Marschalck d'Aumond met seecker Wals Colonel Sebastiaen Spindelet voortijdts onder dito d'Aumont den Coningh van Vranckrijck als Maistre del Camp had gedient / doch om sekere daedt gemoveert sich weder na de Spaense zijde te wenden / soo dachte gemelte Spindelet niet ongeraden om den Koning van Spangien een dienst te doen / en brengt deshalven weder te berde een concept 'twelck hy al voor 2.

Jaren met communicatie van den Heer Cardinal Masarini had gemaeckt/ om door een loosen Aenslagh de Stadt Ostende te vermeesteren: En nu geeft hy sulcks weder aen dito d'Aumondt te kennen/ sich veynsenden binnen die stadt noch eenighe correspondentie mette Vlaemse en Walse Compagnien te hebben/ d'Aumont sent hier op na Sluys een zijner Edelieden/ om van 't selve te konne bequamelijck confereren mette Messrs. Sueprs en Dorues/ beyde Capiteynen van 't guarnison t'Ostende/ die oock beyde op d'ordre van Sijn Hoogheyt Dom Juan daer toe binnen Sluys quamen/ aldus by Spindelet besteecken zijnde: Desen Franse Edelman accordeert eyntlijck mette ghemelte twee Capiteyns/ invougen als volgt:

IN den eersten, dat sijne Majesteyt van Vranckrijck soude doen imbarqueren 7. a 800. van de kloeckste en beste Soldaten, om hun te begheven tot alle sekerheyt vande Stadt Ostende, op den tijt als den voorsz. Colonel Spintelet hun dat sal doen hebben, volghens het Billiet ende teecken dat hy daer van ghegheven heeft.

2. Dat de Schepen ende Barquen daer dese Soldaten sullen op gheimborqeert wesen, sullen komen inde Haeven van Ostende, conform het teecken van een Canon-scheut, ende het senden van eenen Loods uyt de voorsz. Plaetse, die van hun sal gedepescheert zijn, tot meerder verseekeringhe vande Plaetse voor sijne Majesteyt van Vranckrijck.

3. Dat den Heere Romminhue als Mareschal del Camp, volghens het Bevel dat, Sijne Majesteyt hem heeft ghesonden, dese 7. à 800. Soldaten sal commanderen, nae het arrivement inde Haeven, ende dat den selven terstonts sal leveren in handen vanden voorsz. Colonel Spintelet de Somme van 200000. guldens, om te distribueren, aende Soldaten ende Officieren, die het Exploit in Executie ghestelt hadden.

4. Dat dese 7. à 800. mannen terstonts inde Stadt sullen ontfanghen worden, ofte op de plaetsen om de Militie te commanderen voor sijne voorsz. Majesteyt van Vranckrijck, met de Exploicteerders, die ghecommandeert sullen worden door den voorsz Heere Romminhue ende den Colonel Spintelet.

5. Dat den voorschreven Spintelet het absolut Commando sal hebben van dese Plaetse met sijne appendentien ende Fortereßen, tot dat den Koninck van Vranckrijck sal hebben gesonden 400000. guldens inde selve plaetse, de welcke in handen van ditto Colonel Spintelet oock sullen moeten ghetelt worden, om gedistribueert te worden, soo aen desen Colonel Spintlelet als sijne geassoscieerde ende Autheurs van desen Entreprinse, waer naer hy dese Plaetse sal leveren in handen vanden voorsz. Heer Romminhue voor sijne Majesteyr van Vranckrijck.

6. Dat alle de Burghers en Inwoonders der selver plaetse van Sijne Majesteit van Vranckrijck sullen gemaintineert worden in 't Apostolis Rooms Catholick Geloof, sonder eenighe andere Kercken te stellen, ofte eenighe Ketterſche Vergaderinghen toe te staen, noch andere Religen.

7. Alle de Burghers der Stadt sullen gemaintineert worden van den Koning van Vranckrijck, in alle hare Previlegen, Rechten en Vrijheden daer sy teghenwoordigh in sijn, sullende elck Burgher Eyghenaer blijven van alle sijne Goederen, Meubelen, en al wat hun is toe-behoorende,

hoorende, soo binnen de Stadt als buyten, ende der selver Iurisdictie.

8. Alle Articulen sullen van poinct tot poinct gepubliceert en geaffigeert werden van den Koningh van Vranckrijck, aen de Burghers van de selve Stadt, op alle hoecken, ende voor het Stadthuys, dat het Exploict geexecuteert was.

9. Alle Autheurs van 't voorss. Exploict, die genoemt sullen wesen van den Colo. Spintelet, sullen moghen vertrecken in Vranckrijck, en in de Landen en Plaetsen onder de gehoorsaemheyt van den Coningh van Vranckrijck, inde welcke de selve sullen exempt ende vry wesyn van alle Lasten, Impósten, Gabelles ende Taxten die daer zijn, ofte dier souden komen voor altijdt door het gheheel Koninckrijck van Vranckrijck, ende daer beneffens sullen sy bevrijt zijn van alle Logheringhe van volcken, ende wachten by Dagen ofte by Nachten in alle Plaetsen ende Frontueren van Oorloge, d' welcke Privilegien oock sullen genieten hunne Kinderen, ende Kints-kinderen, soo de Soonen als Dochters van dese voorghenoemde Autheurs van dit Exploit.

10. Ende inghevalle dat het quame, dat de Hispanische ende vyanden vanden Koninck van Vranckrijck quamen te breken, te branden, aff te smijten, oft te ruineren eenighe Huysen, Bousels oft goederen van dese voorsz. Autheurs toebehoorende die in Nederlandt waren, dat men alle dese Goederen, Huysen, ende andere saecken sal repareren, oft gerepareert ende in staet sullen ghesteldt worden als vooren, soo haest sijne Majesteyt van Vranckrijck de Plaetsen ende Landen sal gheimporteert hebben onder sijne subjectie, ofte dat Sijne Majesteyt van Vranckrijck aen dese Autheurs, hunne Weduwen. oft Kinders in sijn Landt soo veel goedt daer tegen sal recompenseren, in sijn Koninckrijck als billijck is.

11. Dat dese voorsz. Autheurs Capabel sullen wesen, om te moghen becomen ende te bedienen alle eerelijcke Chargien door het gansch Koninckrijck van Vranckrijck ende sijne toe behoorende Landen, ende dat de selve souden wesen als ingheborene van Vranckrijck, ende in consideratie van dien, dat aen hun soude ghegheven worden Brieven van den Koninck, als genaturaliseerde van Sijne Majest. van Vranckrijck.

12. Ende ten lesten dat sijne Majesteyt van Vranckrijck sal gheven met de 600000. guldens, gespecificeert in de voorsz. Articulen, noch sal geven 200000. guldens in handen van den Heer Ioan Gerard, oft aen sijne ordre, dat sijne voorsz. Koninckklijcke Majesteyt sal teeckenen met sijn Koninckklijck teecken, alle dese bovenschreven Conditien.

Aldus overkomen zijnde/ wierde den 14. Mey vast gestelt om den aenslag uyt te voeren/ en om den Franse Edelman met de zijne te beter te vernoegen/ soo dede men geveynst (terwijl sy 4. dagen binnen Ostende heymelijck waren gheweest) door ordre van den Gouverneur die oock van de negotie wist/ den 13. Mey nae-middachs uyt de stadt trecken 400. Spaignaerden/ onder den naem/ dat zy na Grevelingen togen/ maer sy trocken niet vorder als 't naeste Dorp/ van waer sy by doncker 's avonts weder binnen Ostende quamen/ en neffens haer noch 300. Walen van 't Regiment van den Grave van Megen/ de Spaignaerden hieldt men verborghen binnen de Parochiale Kerck/ en de Waelen in de Capucijne Kerck/ boven dien hielt men omtrendt de Dijcken rontsom de Stadt 600. Ruyters verborghen: Op dat selve oogenblick dede

den

den Gouverneur de Magistraet stillekens vergaderen / ende als daer nevens hem oock gekomen was de Heer Marcus Onniate Burgerm'r. van 't Vrije/ so deden sy aen 't College openinghe van den Aenslagh / gevende ordre aen de Burghery hun niet niet uyt hunne Huysen te begheven / dan als het teycken gedaen wierde/ wanneer sy gewapent souden uyt komen : Den geseyde Heer Onniate begaf hem terstondt in de Camer van den Gouverneur in des selfs ordinaris Bedde/ om te rusten van de garde/ wesende omhanghen en verciert mette Ordre van St. Jacob / 't welck den Gouverneur ghemeenelijck over hem droegh : Omtrent ten 12. uren 's nachts zijn de 2. ges. Francoisen/ en Spindelet met 2. Edelluyden Gegeles en de Febure (Capiteyn in 't Regiment van den Graef van Megen) nevens noch ses verkleede Persoonen / alle toe-gestelt als Soldaten/ gekomen in 't Huys van den Gouverneur / vallen in zijn Camer/ en vatten den ges. Onniate by zijn Krage / doende hier mede aen de Francoisen ghelooven dattet den Gouverneur was / die hem daer op uyt den naem van den Koningh van Vranckrijck ghevanghen namen / hem gebiedende geen geluyt te maken : Onniate die hem veynsde de Franse tale niet te verstaen/ sprack niet als Spaens/ daer hem den Capit. de Febure als Tolck tusschen beyden schickte : Als nu de ges. Francoisen aen Onniate/ die sy voor Gouverneur aensaeghen / hadden doen verstaen het believen van den Marschalck d'Aumont/ en dat de Stadt gewonnen was / (want op de selve uren hadden de Capiteynen Sneyers en Dornes met hunne Compagnien quansuys de West en Cap-poort bemachtight / en de Spaignaerden die de selve bewaerden hadden last de wapens neer te leggen/ en hun ghevanghen te geven als de Walen hun souden komen bespringen/een ander Vlaems Capiteyn dwongh de Cordegarde op de Marckt/) den Heer Ognate begint daer op te lamenteren / en beschreydt daer het verlies van een soo notabilen plaets van importantie : De Francoisen noch de moeyten nemende om hem te vertroosten/ beloven hem wegens haren Marschalck wel te tracteren/ als mede zijn Huysvrou en Kinderen/ en als de 2. Capiteynen Gegeles en Febure onderwijl lustigh op hem scholden / soo bevolen hun de opghemelte Capiteynen hem niet te hinderen/ maer hem gevanghen te leyden in seeckere Cordegarde van Walen/ die men veynsde van hunne vertroude te zijn: Dit gedaen zijnde/ ginghen de Franssen van post tot post/ belovende wonderlijcke dingen aen de Soldaten: Van daer gaende/ begost men te roepen Vive le Roy de France, & Duc d'Aumont, daer op Spintelet en de ged. Francoisen de Magistraet deden vergaderen/ aen de welcke sy vertoonden dat de Stadt ghewonnen was / belovende/ dat sy wel gemoet souden zijn/ men soude hun wel tracteren / midts datse getrou souden sijn en den Eet aen Vranckrijck doen/ 'twelck de selve beloofden te doen : Daer op wierde doen het teycken van inkomen op de rede gedaen aen de Francoisen/'t welck twee schooten met Canon waren/ en eenighe Vuyren die men op de Bollwercken maeckten : So ras den Marschalck d'Aumont sulcks vernam / sondt hy een zyner Fregatjes met een Edelman binnen

binnen de Stadt/om te vernemen of alles wel was: Die en was so haest niet in Ostende/ of 't Wals Guarnison begost te roepen Vive le Roi de France. Dese Edelman sach den Gouverneur gevangen/die niets en dede dan sijn ongeluck te verbloecken en gestadigh te suchten: Hy dede hem de groetenisse weghens den Marschalck d'Aumondt / van wiens weghen hy hem alle goedt onthael quam beloven/ en keerden soo weder na buyten tot den Maaschalck / met de selve sonden den Colonel Spindelet en de twee Francoisen desen onderstaende Brief/ zijnde gecopieert ende over geset uyt het origineel:

MYn Heer, Dit is met een volmaeckte vreughd dat ick nu kome aen u te schrijven, dat dese plaetse nu gantschelyck is gebracht onder de ghehoorsaemheydt van Sijne Maiest. De saeck is soo stil toe gegaen dat ment naulycks sou gelooven: Den Gouverneur, Majoor, en sommighe Spaense Capiteynen zijn ghevanghen ghenomen, en daer nevens al die Soldaten de welcke niet en zijn van onser Bende: De Magistraet is nu vergadert, die uwe aenkomst op heden verwacht, omme den Eedt die sy den Coningh willen houden, aen uwe handen te doen: Onderwijl hebben de arme Soldaten soo wel hun debuoir gedaen, soo dat sy meerder erkentenis verdienen als die van Liefde en getrouwicheyt, en zijn onpatientigh in 't verwachten van uwe aenkomst, en versoecken, dat by soo verre men geen gelt en geeft ghelijck men hun heeft belooft, 'twelck het geen is dat ick haer hebbe versekert, behalvens noch de geene die door hoope hunne recompense verwachten, dat ghy even wel alle diligentie doet omme hier te komen, want ghy sult aen de gheene die in dese ontmoetinghe van soo goeden meeninghe tot dienst des Coninghs zijn gheweest, en die die uyt hunne begeerte tot dese daedt hebben geholpen, de aldergrootste satisfactie gheven. Alderlaechst stont Mijn Heer,

Van uwe seer onderdanigh en ghehoorsame Dienaer. Geteyckent

SPINTELER, De la PANCHE, NOVET de SULLY.

Het Opschrift was, Au Monseigneur, Monseigneur d'Aumont, sur la Rade d'Ostende.

Wy en souden van desen Brief geen het minste bescheyt hebben/ indien die niet door een Spaens Soldaet waren opgenomen/wanneer den Marschalck d'Aumont de selve nevens andere Papieren in zee hadde ghesmeeten/ welcke Missive my om te copieren door den ged. Burghermr. d'Onniate is ter handen ghestelt/ soo als hy na Brussel toogh om zijn Hoogheyt Dom Juan van alles rapport te doen. Den Marschalck desen Brief ontfanghen hebbende/ nevens 't mondelingh bescheydt / is ghekomen met Tien Schepen en 1100. Man/ alle voerende Vlaggen van Wit en Blauw/ als tot een Stadt die niemant als den Koningh toe-behoorden: Maer de ure nu gekomen zijnde dat Don Barnabas de Bargas den waren Gouverneur sich soude openbaren/ soo begaf hem die op de Buytenwercken/ beveelende de 2. Francoisen te verseeckeren/ 'twelck aenstonts door Spindelet/ Hegels / de Febure en een Sergeant met 6. Musquettiers wierde beschickt / die hun oock dienden tot een guarde/ en daer op ontdeckten hun Hegeles en de Febure/dat sy Capiteynen en gheen Soldaten waren/ belovende hun goet quartier / ghelijck als sy aen

den gepretendeerden Gouverneur Onniate hadden gedaen/ en datse in luttel tijts oock den Marschalck d'Aumont in hun gheselschap souden sien. Dit was een schrickelijck gheluydt voor d'opghemelte Francoisen / en yder mach oordeelen hoe vreemt de selve toe saghen/ vermits geen de alderminste twijffelingh by hun was geweest: Den Gouverneur en Burgemr. Onniate deden op dat moment de Soldaten uytte Kercken/ en door het gegeven teken de Burghers ghewapent uyt hare Huysen voort springhen/ besettende alle de posten/ onderwijl d'Aumont aen de Kaye met sijn Schepen aenquam/springhende zijn Franse Soldaten te landt mettet geweer in de handen / daer onder oock dito Marschalck d'Aumont was: Sy dus landende/ gaf D. Barnabas de Bargas de zijne het teycken om met Canon en Musquetten onder de Vijanden los te branden/ het welck de selve voornamentlijck uyt een halve Maen die op de Kay specteerde/ soo geweldigh uytvoerden/ dat door 't hevich canoneren / 't werpen der hantgranaden en 't lossen der Musquetten de lucht scheen te barsten/ alsoo dat binnen korten tijt 300. van de Vijanden vernieldt waren: Den Marschalck d'Aumont hem pogende te salveren / liet datelick zijn schip daer hy op was achterwaerts trecken tot binnen een Kreeck na de zijde van 't Dorp d'Estene/ en geen kans om t'ontwijcken siende / vermidts de Spaense Ruyters hem omcingelden / soo wende hy hem na den Groenen Dijck/ omtrent 't Dorp Bredene / daer hy van zijns Vyants Ruyteren (die daer veel waren) ghevanghen neffens 200. der zijne binnen Oostende is ghebracht/ ende door de straten te voet geleyt ten huyse van den Gouverneur als in een triumphe: Daer zijn bekomen omtrent de 800. ghevanghens/ met al hun Schepen en Vaertuych: Het was behagelijck om sien dat de Francoisen als een gouden bergh aenquamen/ blinckende van brave kleederen/ en een half uyr daer na stonden sy alle in 't hembt: Men weet niet datter een eenigh persoon af ontkomen is: Drie kloecke Enghelse Schepen op welckers een den Enghelsen Vice-Admirael was/ recht na de stadt komende/ keerden soo ras sy 't voorsz. gherucht hoorden/ weder te ruch / 't welck de Spaignaerden niet weynigh verdroot/ aengesien dat indien dese comedie noch een groot half uyr langer had geduyrt/ de ged. Enghelse Schepen soo door contrarie windt als het ghetije in hunner vijanden handen sonder te komen wenden / souden hebben moeten vervallen. Het gelt is onder de buytelingen geraeckt/ en den Marschalck d'Aumont nevens andere ghevanghenen van qualiteyt zijn den 20. descr. op 't Kasteel van Antwerpen gebracht.

Desen misluckten Aenslagh verhovaerdighden al veel meer de Spanjaerden/ als dattet de Francoisen vertsaechden: De Enghelsen waren over de al te lichte gelooviheyt der Francoisen gants moeyelijck: Daer om bleven zy lange wijl/ sonder die farce te willen gelooven: Alhoewel haer ongheloof der Francoisen licht geloof geensins verbeterden: Want zy mostent ghelooven als Steven Rogers een harer Schippers/ de vertelling daer af in deser vougen quam doen:

(Te weten / dat hy tot den Aenslagh op Ostende met zijn Schip de Hoop van den Marschalck d'Aumont was ghehuyrt om Soldaten over te voeren/ en waren op den 12. May binnen Ostende gekomen 3. Compagnien so Wa= len als Francoisen/ die zedert 2. Jaren herwaerts Sijn Majesteyt van His= panien hebbende gedient/ nu by de Franssen tot volvoeringh deses Aenslags waren gehuyrt: Dat Spintelet een Wael den Opperste van dat werck by de Francoisen daer toe gebruyckt wiert/ die oock onderwijl mette Spanjaerden correspondeerden: Doch hy om de Franssen te doen gelooven dat hy in goede ernst den Aenslagh op Ostende meynden / had den 14. dito t'Oostende alle de Spaignaerden en de Burghermeesters doen versekeren / welck doen by hun alsoo besproocken was: 's Morghens ten 3. uyren deden sy het teycken van aenkomen voor de Franssen met 2. Canon-schoten en 2. oft 3. Vuyren op de Wallen: Waer toe Spindelet als een Instrument / met den dagheraet zijne Piloots aen den Marsch. d'Aumondt sont om binnen te komen: Nevens al dit/ wasser noch een ander signal van een Brief doorgesneden in twee gelijcke zijden/ waer van d'eene helft by den Mars. d'Aumont/ en d'ander helft by se= ker Agent hier toe van Spindelet gebruyckt/ wierde bewaerdt / welcke twee halven te samen komende/ was een teycken dat alles volvoerdt / en de Stadt in bereydschap was om sich aen de Franse Croon over te geven: Dat so ras desen Agent uytquam op de Haven/ wenckende aen de Fransen om binnen te komen/ omtrent 700. van de selve daer te lande traden/ lustig gekleet/ en hare passementen vertoonden als eenen gouden bergh: Wanneer Spindelet al de Spaignaerden en Burghers in Ostende weder vry liet/ die hunne Wapenen al bereyt hebbende/ die partije de welcke het binnen de stat mette Francoisen hielden / terstondt overmandt en ontvoocht hebben: Spindelet quam oock in yl buyten/ voecht hem na de Haven/ daer hy den Marschalck d'Aumondt met zijne Officiers verwellekomt/ en met eenen haer aenseght: Messieurs vous estes auiourdhui tous prisonniers. Dit complement dede hun dapper verschricken/ so dat sy meynende t'ontvluchten/ alle gevangen en in minder als een uyr ge= plondert en als Bedelaers uytgheschut stonden: Hy Schipper had in 250. Soldaten / hem volghden een Galey met 30. Man/ welcke te samen soo ras niet aen den ingangh van de Haven gekomen waren/ of 't Schip en de voorsz Galey wierden met Canon uytte Stat in de gront geschooten / wordende van de 280. Man maer 8. geberght/ die nevens Schipper Rogiers met den Boot ontroeyt en te Dover aengekomen zijn: Alwaer sy de gepasseerde sake als verhaelt is/ hebben getuyght ende geverificeert.

Capiteyn Erasmus Brouwer/ een dapper Vrijbuyter / uyt Oostende met Spaense Commissie varende/ bejegende in dese maent 3. Engelse Koopvaer= dijers op de Spaense Zee/ en schiet het kloeckste met 22. stucken op 4. Ton= nen gouts geschat/ ongenadigh in de gront/ d'andere 2. met 8. en 16. stucken op 120000. gl. gewaerdeert/ geladen met Indigo/ Suycker/ Huyden en Ta= back/ veroverden hy/ en brenght haer te St. Sebastiaen op/ daer sy hun La=

dingh

dingh aen d'Eylanden van de Barbados hebbende ghenomen / anders naer London hadden ghemunt.

Livorno stelde sich oock in dese tijt teghens d'Enghelsen / welckers bootsgesellen volgens hare gewoonte/ aldaer niet weynich den meester en het beest hadden ghespeelt / doch buyten haer vermoeden verrast en gearresteert wordende/ waren naderhant soo ootmoedigh als te vooren hovaerdigh.

De Turckse Armade bleef noch in een postuyr sonder yets voor te nemen/ sy telden gelijck de gierighe Luy dickwils hare Schepen en Volck/ dan ghelijck die alsoo oock sy / bleven sonder yets uyt te rechten / sich vernoeghende met die tot bewaringh hunner Lantpalen op de Kust te sien. De Venetianen onaengesien de formidable macht der Zarazijnen / die boven de 300000. man om Adrianopolis/ en over de 120. Schepen soo in de Dardanelli als in andere Turckse Zeehavens bevolckt en toe-gherust hadden/ konden noyt de selve tot een hooft-treffen brengen: 't Gebiel dat seker Turckse Slaef op de Veneetse Admirael hem vermat te voorseggen 't gunt dit lopende jaer 1658. soude voorvallen/ spellende onder anderen/ oock dese woorden/ apparent om den Admirael te placeren: Dat zijn Ed. dit Iaer Candien weder sou winnen, maer selfs daer voor met een Musquet doot geschooten werden. Den Admirael willende desen ghesel over zijn presagia beproeven / verberghden een Dyamant steen onder syn lincker Oxel/ en veynsde sich dat den Dyamant hem was ontstoolen / vraegden hem na den Dief: Waer op den Turckse Slaef antwoorde / dat niet den Dyamant gestoolen / maer onder zijn lincker Oxel verborgen was: Welck seggen den Turck in meerder estime by den Veneetse Admirael bragt/ doch van zijne andere voorseggingh gaf men geen geloof.

Te Roomen was onder al de Cardinalen niemandt milder / rijcker/ noch weldadigher als Antonio Barberijn/ niet alleen dat hy den Armen rijckelijck besorghden uyt het zijne / hy dorf de oock wel de rijcke beschencken/ ghelijck aen den Paus vereerden hy 6. schoone Napelse Paerden/een Bare gout/ 70. speelende Horologien / en sommighe konstighe Breviers / waer van den Paus slechts een voor hem behielt / ghevende d'andere Presenten aen zijnen Neef den Cardinael Gigi. Op den 18. quam hare Majesteyt de Coninginne van Sweden weder om te Roomen / zijnde tot Livorno seer wel onthaelt geweest: Zy nam huysvestingh in 't Pallais van den Cardinal Masarini/ 't welck voor haer niet slechtelijck uyt bevel van zijn Eminentie op gheproncktwas: Waer uyt door de gespanjoliseerde onder d'Italianen gheheel lichtelijck aengeblasen wiert een seer groote jalousije / van dat hare Majesteit nerghens anders om te Roomen ghekomen was als om de Franse partije te begunstigen/ en/ dat sy yets wichtichs tot nadeel van Italien voor had / die (gelijck de Spaense selfs vol jalousie waren) met d'Engels en Franse Seemacht of op Napels of op den Staet van Roomen / desseyns hadden / waer de Francoisen in Provence dapper equipeerden/ en d'Enghelsen alreede in de Toscaense zee aengekomen waren/&c. Doch hare Majesteyt en verschrickte op al

al dese allusien niet/ zy bevorderde hare devotie / en volgens dien hielt het wesen modest/ 't hayr en ciersel matelijck/ 't wesen aendachtigh/ behoudende door haer verblijf in Vranckrijck een blanck en vrolijcker wesen dan zy laetst in Italien zijnde/ hadde gehad: Den Paus verschafte haer 2000. guldens 's maents / en den Cardin. Antonio een Princelijcke Carots met 6. schoone Vriesse Paerden. Op die was tot Ferrare een schelmstuck onder handen/ om die Stadt aen den Hertogh van Modena over te leveren / veele Joden die uyt giericheyt sich daer toe lieten omkoopen / zijn vermits den Aenslagh uytbrack/ gestraft/ en sommige na Roomen gevoert: Den Gouverneur die oock van de ghesworene was / den handel ontdeckt siende / bracht sich selfs met Vergif om 't leven.

Den Heere Justus van Eck een der voornaemste Koopluyden van Venetien/ had in dese Maendt een Paert 't welck uyttermaten krachtigh en gheswint in 't loopen was: Als den gemelten van Eck hier over met den Prins Alexander van Parma en de Heer Johan Maria Correggio in discours geraeckten/ en sustineerden/ dat het voorss. Paert niet en soude komen in twee uren van Venetien tot Dolo (zijnde 15. mijlen) lopen/ hier op gaet een weddingh aen om 200. Dubbloenen/ den gemelten van Eck sustinerende van ja/ dede op den 1. deser 't Paert op een bequame plaets bestellen / en den loop die van meenige te Paert gevolght wiert/ gaet aen: De daet die voor alles gaet/ betoonde dat van Eck glorieerde/ want zijn Paert liep den opgemelten wech in 5. quartier uyrs/ dies streeck hy de penningen de welck zijn fray heeft voor hem gewonnen/ en zijn gesprooken woort met eere had bekrachtight: Veel eerlijcker (dunckt my) is gheweest de nobiliteyt van verscheyden Veneetse Burgers/ die tot den Oorlogh teghens de Turcken groote sommen gelts aen den Staet brochten / en dat niet om gewin of renten / maer uyt puyre liefde tot de Republijck/ daer in navolgende hunne Voorsaten / vermidts sy saghen hoe getrouwelijck den Senaet het haere daer toe dede: Onder veele dat selfs Weduwen en armen waren/ die gelijck als men segt/ al mede een koorentje te maelen brengen/ waren niet weynige die een groot capitael t'samen maeckten: Een Edelman Cini boven de meenichte van Kooren / Wijn / Olye / en andere giften behulpelijck aen de Republijcke gedaen/ presenteerden nu noch daer en boven als een rechtschapen Edelman 5. Tonnen gouts tegens 7. par cent/ met conditie/ dat hy niet en wilde ghelijck wel andere/ onstraf baer zijn wanneer hy tegens 't Vaderlant/ den Prins/ ofte de Wetten mochte ghesondight hebben.

Als tot Amiens by den Coninck van Vranckrijck audientie hadden ghehad de Ceurvorstelijcke Gesanten / wiens boodtschap meest derwaerts uyt sach: Tot bevorderinghe van den algemeenen Vrede der Catholycke Prinçen in Christenrijck, en tot verlossinghe van Hertogh Carel van Lotharingen. So heeft men de selve met goede woorden/ eenige Presenten/ en aenwijsinghe tot het Hof van Madrid gedepescheert: Hare Majesteyten en 't Hof van Amiens na Nederlant

 vertrec-

vertreckende/ quamen den 20. May te Calais/ om het Legher nader te sijn/ hebbende 't ooghe op Duynkercken. Tot Eygaliere een Dorp in Vranckrijck onder den Prins de Guise geleghen / ghebeurden toen een moordadighe acte: Sekeren Carel Suret/ swack van sinnen/ hielt op een avont vreugdemaeltijt met zijn Huysgesin: Terwijl yder in vreuchden was/ krijcht hy een Duyvelse inval / lust krijgende op wat manier hy dese blijdtschap op 't hatelijckste in een tragedie soude veranderen: Men sach hem schielijck met een lang Mes in de hant van de tafel op-springhen/ vallende eerst op zijn Huysvrou/ die hy vijf doodelijcke wonden geeft/ zijn Soon van 16. Jaren snijt hy de keel af/ en grief de seer swaerlijck een van zijn jongher Soonen/ van daer sich na de Wiege begevende daer het jongste Kindeken in lach / vermoort dat sonder vaderlijcke ontfarminge: Maer soude hy die sijn selfs niet en ontsag een ander ontsien? Hy vervolgt terstont al zijn gruwelen/ en neemt na de begane Moort aen zijne Vrou en Kinderen/ een Tacke-bos / en die ontsteecken hebbende/ jaecht het gantse Huys daer mede in brant / tot eyndelijck de vlam op 't hooghst zijnde/ hy oock sijn selfs als een rasent schepsel in de brant werpt/ sonder eenighe de alderminste sucht of kerming te laten hooren: Uyt alle dese ongelucken salveerden sich alleen zijn tweede ghewonde Soontje / die dit alle met eyghen oogen gesien / en aen den Gerechte van die plaets voor waerheyd invoeghen als geseyt is / heeft verhaelt.

Daer scheen omtrendt de Conquesten in Vlaenderen eenighe jalousie te smoken tusschen de Engelsen en de Franssen / om dat den Aenslag op Ostenden so slecht afgeloopen was/ waer van d'Enghelse de Francoisen de schuldt gaven/ als oft sy dese winst niet soeckende / vermits die Stadt onder der Engelsen partisatie behoorden/ alles in 't riet hadden laten loopen: Doch wiert dit alles wech ghenomen door een conferentie / waer in besloten wierdt eerst Duynkercken aen te tasten/ hier toe beloof den de Protector noch 3000. van zijn beste Soldaten daer hy zijne voornaemste conquesten mede ghedaen had/ over te senden / sendende zijn Swagher Falconbridge en Charles Houwaert dies weghen naer Calais aen den Coningh van Vranckrijck/ en om vorders alle betuyginghen te doen van de affectie van zijne Hoogheyt/ &c. Terstondt treckt daer op het Franse Leger in Vlaenderen / doende een ruymen keer om hare Vijanden te abuseren / die meynende dattet op Armentiers aenghesien was/ 500. man door den Prins de Condee daer binnen brachten: Maer den Fransse Generael Turenne toogh over de Colme/ quam te Cassel/ en besette den 4. 5. 6. en 27. deser de Stadt Duynkercken / waer binnen noch ter nauwer noot gheraeckten den Marquis de Lede haren Gouverneur/ die met eenighe hondert mannen uyt Yperen getrocken / door de Franssen heen sloegh/ 't welck wel courage binnen de voors. stadt gaf / maer niet te min gingh het buyten verlooren / hunne vijanden veroverden alle de posten / waer af d'Heer Loccart en Major Generael Morgan den Protector uyt Vlaenderen versekeringhe quamen doen/ en nevens den Ridder Montgalliard klaeghden over

de

de misluckten Aenslagh op Oostende / want de Veldt-tocht had op dat stuck geen andere insicht als om de partisatien van beyden Natien egael te stellen/ ende volghens dien de vordere Campagne daer door gelucktigh te maecken/ met het af-snijden der resterende Vlaemsche Zee-havenen / 't welck Enghelandt niet alleen wel ghewilt en ghewenscht hadde/ maer souden daer door de andere Zee-haevenen met hunne eyghene macht seer bequamelijck konnen hebben dwinghen / onderwijlen dat het Franse Legher in Lutzenburgh en elders oock na wel ghevallen hunne personage hadde konnen speelen.

Om tot sulcks aen de zijde van Enghelandt niet te manqueeren / had men in verscheyden Zee-havenen van die Republijcke / doch voornamentlijck op de Tems/ te Chattam/ &c. door ordre van den Heere Protector seer neerstich doen verbaerdighen een aensienelijcke Vloot Schepen van Oorlooghe/ versterckt met een goedt aental van Barcken/Ketsen/en ander kleyn vaertuych/ dienende om de Vlaemse Kapers tusschen de Bancken en ondiepten te besetten/ oft 't uytloopen te beletten : De ghemelte Oorlogh-schepen in 't laetste van dese Maendt vaerdigh wesende / liepen omtrendt de 30. sterck onder haren Admirael Montaigu van Chattam in See / hun op de Vlaemsche Kust beghevende/ verdeelden hun in drie Esquadrons / te weten / voor Ostenden/ en Nieupoort / doch het meeste gros in het Scheurtjen en voor Duynkercken/ sulcks dat hare Vijanden of wel den Aenslagh op Oostende was gefailjeert/ nu wel staet konden maecken wie van hare gebuyren aller eerst aen getast souden werden.

De Spaignaerden die aen de Vlaemse Inghesetenen dapper stoften van hare groote macht en courage / quaemen na hun oude ghewoonte seer traech omtrent Yperen en Cortrijck by een/ om de Francoisen en Engelsen te lande van voor Duynkercken op te slaen/ want ter See en hadden de Vlaminghen noch Volck noch Schepen om daer hun heyl te versoecken teghens d'Engelsen/ die mede haer Quartier op de Duynen en het Strandt naer de zijde van Nieupoort hadden / alwaer zy het Strant teghens de aenkomst der Spaensche Ruyters met Paelen tot de See toe dubbelt hadden beset.

Berghen Wijnox opende terstondt hare Sluysen/ sulcks dat sy op die tijdt onaenghevochten bleef : Maer des niet te min voltrocken de Francoisen in minder als drie weecken sonder eenighe de alderminste verhinderinghe/ hare Circumvolatien van 't Legher/ en dat selfs met Vlaemse Boeren/ in't harte van 't Landt / waer uyt de Inghesetenen de groote debiliteyt der Spaense Wapenen voor af konden bespeuren.

Even wel dat het saysoen noch soo suyr / en de Velden by na sonder Gras bleven/ principael omtrent Duynkercken / sijnde dien plaets en daer omher wel de santachtighst en dorste hoeck van gants Vlaenderen/ soo leden de Beleghraers in 't begin wel groot gebreck aen Voerage/ also de Francoisen daer niet konden brengen : Doch d'Engelsen deden te Withal hare klaghten over

de schaersse voeragie omtrent de Duynen / dat Duynkercken sonder behulp van Engels voeder niet wel besprongen en veel min gewonnen soude konnen worden : Hier op doet den Protector bij Leger tot Mardijck af kundigen/ beslaet tot Dover alle vaer-tuyghen / en sendt nevens groote meenighte van volck/ oock machtighe veel Hoy/ Bibres/ Koussen en Schoenen / en 45000. Vaten seer schoon gesouten Ossen vlees voor de Soldaten na Vlaenderen.

Op die tijt vertrock van Londen den Sweedse Commissaris Barckman na zijnen Koningh : Den ouden Grave van Warwijck (voortijts gewesene Admirael van de Parlamentse vloot) overleden zijnde / wierdt in 't Graefschap Kent seer deftigh begraven / zijn Lijckstatie bestondt in 62. kostelijcke Koetsen/ daer af de meeste van 6. Paerden getrocken wierden / by de 20. der selver waren met Rou-Laken over hangen/ en daer tusschen volghden op een rije meer als 60. Edelluyden/ alle seer statelijck gekleet/ dese saten te paert/ gelijck oock 2. Predikanten die op der Edelluyden manier die trant volgden: Het Lijck lach op een Wagen die met swart Fluweel bedeckt was/ van dier gelijcke stoffe gekleet gingen aen weder sijden 6. van des selfs Lackayen : En voor 't Lijck wierden by diversche van Adel gedraghen alle de Wapenen van Warwijck/ vast geplaetst legghende op Fluweele Kussens. Men vreesden in dese dagen niet weynigh tot London voor de Pest/ overmits sekere quaetaerdighe en sleepende sieckte in Engelant regneerden/ daer af nochtans weynigh menschen storven / maer veele ginghen daer aen sleepen als aen de Teeringhe : Doch als 't ghetal der dooden binnen London over de 200. begost te loopen/ soo heeft men daer teghens Bede-daghen aengheftelt. Een grooter onheyl scheen doenmaels de Burghers van London te dreyghen / vermidts veele roeckelose scheenen die stadt in brant te willen steecken/ 't getal der ghevangheens die men uyt alle Tavernen en Ael-huysen haelden/ was soo groot/ dat al de Gevangenhuysen daer door vol geraeckten/ sulcks dat den Protector om een eynt van dese belhamels te maken / sekere acte van 't Parlament voorts bracht/ streckende tot securiteyt van zijn Hoogheyt / des selfs Raden/ en de Republijcke / instituerende volgens dien een Hooghe Hof van Justitie/ om de contraventeurs van de selve securiteyt daer door te doen straffen/ welck Hof de volgende Maent hare Sessie nam.

In dese daeghen hadden de Ceurvorsten en Stenden van 't Duytse Rijck gheen kleyne vreese dat den Coningh van Sweden (die nu met Denemarcken als klaer zijnde/ hebbende de selve Croon genoechsaem door 't ontvoochden van alle des selfs sterckten/ tot sijn devotie) het Duytse Rijck op nieuws weder om soude invaderen / ofte altoos ten minsten met doortrecken de naer geleghen Provincien incommoderen : Dies schrijven sy eenhelligh daer over aen de Sweedse Majesteyt / Dat door het naerderen van eenighe der selver Trouppen omtrendt den Duytze Bodem, egeene onheylen en mochten komen te ontstaen, daer van zy door dese aenmaeninghe wilden ontschuldigh wesen, &c. Noch een anderen Missive is by het selve College af-ghesonden aen den Keurvorst van Brandenburgh/ waer

waer van de minuten ons toe-gekomen zijnde / hebben die uyt 't Hoogduyts in 't Nederlandts aldus bevonden:

Byzondere lieve Vrundt, Broeder ende Neve, genadighste Keurvorst ende Heere:

WT het schrijven van uwe Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt vanden 11 deser lopende Maent, hebben Wy wytlopich ghesien wat de Selve belieft heeft verder by Gheschrift te remonstreren, 'tghund alreede by Sijnen Afghesante teghenwoordich alhier sijnde Mondelingh in 't College voor ghedraghen is geweest, aengaende de perikelen ende seer schadelijcke consequentien, de welcke het Heylighe Roomse Rijck souden overkomen, by aldien ghelijck te vermoeden Staet, Sijn Majesteyt van Sweden sijn Legher soude willen doen marcheren na Pruyssen door de Landen van uwe Keurv. Doorl. ende van andre Rijcx Vorsten, met Vriendelijcke, Broederlijcke, ende Neeflijck versoeck, dat Wy dese voor oogen swevende perijckelen souden willen ter herte trecken, ende soo waerdich als Ons ende Onse Genadichste Heeren Principalen de behoudenisse vande Vrede in het Rijck is, by allerley doenlijcke middelen dierghelijcke marcheringhen afkeeren: Ende indien boven alle hoope Sijne Majesteyt van Sweden dies niet teghenstaende met ghewelt soude komen voort te varen, Uwe Keurv, Doorl. met de vereysche hulpe promptelijck bystaen, niet twijfelende ofte Wy ende Onse Heeren Principalen sullen oordeelen in sulcker voeghen daer toe verbonden te sijn, ghelijck Uwe Keurv. Doorl. Ons ende Onse Heeren Principalen daer teghens reciprokelijck verseeckert, van in gheenderley maniere te sullen nalaten, in dierghelijcke occasie op het alder eerste versoeck assistentie te doen.

Voor dese trouwe voorsienicheyt, die in andre gelegentheden mede bewesen is geweest, tot de bestandighe ruste des Rijckx, ende tot conservatie van Vrede ende Eenicheyt, meriteert Uwe Keurv. Doorl. met recht grooten danck, ghelijck dan oock sulckx streckt tot des Selvighe groote Eere ende Renommee, soo wel nu teghenwoordich inde gantsche Werelt, als in toekomende tydt by de waerde Nacomelinghen.

Ende gelijckmen van Onse zyde, ja aleer het schrijvens van Uwe Keurv. Doorl. Ons behandight is gheworden, selfs in het by setten vande hooghnoodighe Electie, sorghvuldigh gedacht heeft gehadt, op wat maniere niet alleen in het heylighe Roomsche Rijck een bestandighe Vreede geconserveert, maer oock de misverstanden tusschen de Nabuyrighe Potentaten wederom by gheleydt, ende de selve met malkander vereenicht mochten worden, hebbende tot dien eynde neffens Uwe Keurv. Doorl. niet alleen aen alle de Geintereseerde Croonen over al schrijvens laten afgaen, maer oock beyde de Coninckłijcke Majesteyten van Sweden ende Polen door een expresse besen-

dinghe laten versoecken, datmen, terwijl een gheluckighe ende ghewenste uytkomste der Tractaten ghehoopt wordt, van verdere progressen der wapenen soude ophouden, voor aleer men de Rijckx Standen ende Leden met inquartieringhen, doortochten, ende andre onghelegentheden beswaere, en van eenighe zyde daer toe oorsaecke gheve: oock met begheren dat de Hoven ende Neder Saxse, Westfaelse, ende andre naest aengrensende Kreytsen, willen arbeyden, ende sich in sulcke posture stellen, datse volghens den inhoudt van des Rijcx Constitutien ende Ordonnantien, Uwe Keurv. Doorl, mitsgaders andre Standen, die teghes het Tractaet van Vreede sonden moghen overvallen ende ghewelt aenghedaen worden, by tijdts met effective hulpe konnen aen de handt gaen, ghelijck Uwe Keurv. Doorl. alreede sal sijn geinformeert door Sijne Afgesante alhier wesende: Waer toe Wy Ons hier mede refereren.

Soo ist datmen dies volgende niet en twijfelt, ofte daer sullen goede effecten op volghen, de strijdende partien hare progressen niet alleen niet verder voort setten, ende des Rijcks bodem van dierghelijcke gevreesde Krijgs beswaernissen verschoonen; maer oock ophoudende van alles dat als noch eenighe verhindernisse vande Vreedes Tractaten by brenght, de selvige yverich avanceren, ende tot een goet eynd brengen: Ende in dien boven alle hoope daer op niet en volgt, dat de Nabuyrighe Kreytsen aen d' eene ofte d' andre Staet volgens den inhoudt vande voorss. Rijckx Constitutien ende Ordonnantien, ende besluyt van Vrede met een ghelijcke assistentie tot afweringhe van al onbillick ghewelt, by tyde sullen by springhen, ghelijck Wy oock Uwe Keurv. Doorl. niet konnen qualijck afnemen, dat, wanneer aende Selve van d' een ofte de andre Partie, teghens het meerghemelte besluyt van Vreede, eenich ghewelt quame aenghedaen worden, de Selve by gebreck van des Rijckx ende Kreyts hulpe, sich diene van alsulcke middelen, de welcke de Selve aen de handt heeft, mitsgaders die in het voorss. besluyt van Vrede voorsien, en de volghens de Naturelijcke Rechten yder een tot sijn defensie zij toeghelaten. Wy ende Onse Heeren Principalen verseeckeren Uwe Keurv. Doorl. hier mede, oock niet minder, dat Wy in cas van onverhoopte noodt ende versoeck, de Selve, soo uyt kracht aende Rijckx Constitutien; als oock vanden Ceurvorstelijcke ende andre particuliere vereeninghen ende verbonden, trouweiijck sullen assisteren, ende even so weynich achter weghe laten, als Uwe Keurv, Doorl. inde voorss. Sijne Brief, mitsgaders door Sijne Afghesante Ons tot meermalen aenghepresenteert heeft, daer aen Wy gheensins sijn twijfelende.

Den 15. deser gaf den Sweedse Gezant Biorenklau een Memoriael over aen 't Ceurvorstel. College/ begeerende/ Een eyntelijcke Resolutie, oft men den teghenwoordighen Vrede in 't Roomsche Rijck wilde behouden ende conserveren. **Hier op was**

was men van 's morgens ten 8. tot namiddags by 2. uren t'samen/ sonder te konnen verdraghen / want als men des Rijcks saecken minnelijck soude verhandelen/ quam Dr. Oxel om een geschrift van zijn Heer Kur-Palts te over lesen/ waer uyt Kur-Bayeren geen genoeghen nam / en des wegen aen Docter Oxel schreef / sulcks dat Kur-palts oock daer over dien dagh met onlust uyt 't College scheydende / sich noch ettelijcke tijt daer na van de samenkomst excuseerden. Kur-saxen vertrock oock om een speel-reysje na Hanau / daer hy den eersten steen van de Nieuwe Lutersse Kerck ginck leggen.

In Poolen bleven de uytvoeringen der resolutien om diverse redenen daer onvermogen onder liep/ achter wegen: Den Coningh van Poolen vertrock doen met zijn Coninginne van Posen na Calisch op een Lant-huys / doende van daer aen de Dantzickers versoeck van Laken tot kleedinghe voor de soldaten/ 't welck op Elf Wagenen gepackt en na boven gevoert wordende/daer nevens oock een partije Rijcxdaelders/ Specerijen/ &c. gebiel het/ dat als sy sy te Bramberghe bleven vernachten/ de Sweden uyt Thooren een Aenslagh op Brambergh maeckten / en ghelucklelijck die Stadt over vielen/ nemende niet alleen met hun den Buyt en ladinghe der opgemelte Waghens / maer zy plonderden oock daer nevens 'tgantse stedeken/ en trocken soo wel gedost weder om na Thooren. Omtrent de zee-kust van Dantzich quamen doen ettelijcke Poolse Troupen de strant bewaren. Wanneer oock de Burghers op nieus wierden belast met 't onderhouden van 't Guarnisoen. Als na lange verwachtingen den Heere Ceurvorst van Brandenburgh hadde gepoogt om Poolen/ Moscovien en Sweden te bevredighen / doch nu het een / en dan het ander daer teghens op borzelden / verbondt zijn Doorl. sich met Poolen ende 't Huys van Oostenrijck / doende niet alleen zijn Legher van 18000. mannen monsteren/ maer oock zijne Residentie Stadt Berlin met 8. sware Bolwercken forteficeren/ omme alsoo bequaem te zijn volghens 't versoeck van Sijne Majesteyt van Poolen en de Stenden van 't Duytse Rijck / af te weeren alle doortochten van eenighe Sweedse Benden door des selfs Landen. Sommige Sweedse Afghesanten brachten op die tijt het Moscovise Legher onder schoone beloften en discoursen soo wijt / dat sy die Nerva al omset hadden/en Riga met grooter Heyrkracht dreychden / d'een en d'ander plaets kinderachtigh verlieten / alle 't weltke te meerder voortganck had / wanneer den Czar de Conquesten der Sweden op de Deenen in dese tijt verstont/ en aldaer sulck een indruck op 't gemoet gaf/ dat zy die al half meester van Nerva waren/ de aftocht schielijck lieten blasen / en treckende hun Legher te rugh / doen op al hunne Frontuyren mette Sweden een stilstant voor 4. maenden uyt-roepen/ die wel wetende dat met die tijt 't vermoghen der Russen soude verloopen om yet wijders aen te vangen/ het selve oock te gewilligher in Lijflant/ Pruyssen en Courlant met de Trompet deden af-kundigen: In dese affairen hadden hun voornamelijck gequeten de Sweedse Heeren Silverstein en Bent Horn/ die op d'advertentie van den Sweedsche Ambassadeur sich daer toe terstondt

binnen

binnen der Nerva begeven hadden / om ghelijck sy deden en als ghesept is de Moscoviters te placeren. Zy en ageerden niet alleen hier gheluckigh/maer den voorss. Sweedse Ambassadeur Bielke nu al 2. Jaren door ordre van den Czar in der Moscou gevanghen hebbende ghesetten/wist sich na de conjecture des tijts soo behendigh te reguleren / dat hy van zijne detentie ontslaghen en verlof kreegh om binnen der Moscou vryelijck de straten te moghen gebruycken: Ende niet alleen dat/ maer hy wierde over de klanck van zijn meesters Conquesten gelogeert in 't Pallais daer men voortijdts de Keyserlijcke Gesanten plach te laten resideren / waer in men hem niet slechtelijck heeft ingevoert / maer selfs op 't prachtighst met een van des Czars Koetsen ende 43. Witte Paerden/ die alle met rijcke zadels overdeckt / soo verre in uytsteckentheyt met andre solemniteyten brälden/ dat noit dierghelijck (indien het waer is het gunt de Sweden seggen) aen eenighen Ambassadeur in der Moscouw zy geschiet : Dies te meer had hy occasie om zijn fortuyn te vervolghen / eñ hy en slaepter niet op/ maer bedingt neffens de opghemelte stilstant/ dat men beneden de Rivière van Minda de Vredens Tractaten soude aenvanghen : Dit en de noodigheden worden hem toegestaen : By alle 't welcke den Moscovise Czar doenmaels betoonden als dat hy en zijne Raden niet anders waren als loutere Politijcken / en die wel wisten/ Dat men sich schicken most naer den tijdt : Dat men Vossen met Vossen konde vangen : En de Weereldt met schijn wierde bedroghen : Dattet onderscheydt most ghemaeckt worden of men sich een swack, ofte een sterck ende nu alreede glorierent Koningh lichtvaerdelyck tot zijn selfs Vijandt behoorden te maecken. Maer om dit kint aldus in de wiegh te leggen / en dissimuleerde de Russen niet soo aen de Kroon Poolen als aen die van Pruyssen en Courlant van d'ander zijde te noteficeren : De Commercie en vrijen handel met de zelfde plaetsen open te stellen. Daer sommige Moscovise Ministers noch by voegden : Dat den Czaar nimmer met Sweden sonder Poolen en Keur-brandenburgh Vrede soude maken. Immers men vermerckten daer aen dat Moscovien sich oock van den tijt wist te dienen/ en alhoewel Sweden by hun ontsachelijcker wiert / nochtans scheenen sy die Kroon nergens meer om te placeren / als om jalousy onder de Poolen te verwecken / op dat sy die soo traech tot voltreckingh der ongerateficeerde Tractaten waren (waer op Moscovien vermidts de hooghe voordeelen in de selve/ dapper vlamden) gedrongen souden zijn uyt haet van de Sweden/ met Moscovien te sluyten.

Tot Wismar quamen van verscheyden plaetsen Ministers van Sweden/ meynende aldaer haren Koningh van Gottenburgh te vinden : Die uyt Riga quamen/ wilden / dat soo Kurbrandenburgh sich met de Vyanden teghen Sweden aenstelden/ men bequaemheyt en reden sou hebben om dat ongelijck aen des selfs Swager den Vorst van Courlant te resenteren / dat zijn schepen en Havens by dese tijt aen Sweden wel passen soude / en de ged. Vorst egeene sterckten had om dat Exploict te konnen wederstaen/ &c. Die van Stockholm quamen/ wilden/ men soude voorts teghens Dantzich en Poolen aengaen/

gaen/ om d'een te doen buyghen/ en d'ander als Denemarcken soo weynighe macht te laten behouden/ dat zy (altoos voor langh) onvermogent mochten zijn tegens Sweden te opposeren. Urgerende/ dat men daer toe nu een aensienlijck ghetal Oorlochschepen in de Scheeren bereydt had / die men op dit subject eensdeels voor Dantzich en der Pillauw behoorden te schicken/ ende anderfdeels in de Sont / om alfo den Koninck van Denemarcken in devotie en alle vreemde Oorlochschepen uyt d'Oost zee te houden. Die van Custrin en Francfort quamen/ vertelden/ hoe hoogh de disputen onder de Keurvorstē en Stenden des Rijcks tot Francfort waren geresen/ soo over 't Vicarischap als den Wael des Keysers/ dat Kurments Vranckrijcks Vrunt was / doch op Curbrandenburgh mochten zy niet vertrouwen: Dat men sich behoorden te verhaesten/ indien men yets gewichtichs meynden uyt te wercken/om den Wael des Keysers te diverteren / tot soo langh de Sweedse Croon so van Sijn Majestt. van Ongarien als van diverse Vorsten des Roomsche Rijcks satisfactie soude hebben bekomen/ &c. Datter alreede quade voorteyckenen voor 't selve Rijck af gesien waren/ als boven Custrin / daer verscheyde Personen by Eede souden hebben verklaerdt/ hoe dat sy by Nacht 2. Heyrleghers boven die Stadt in de Lucht teghens malkander hadden sien vechten / ende stonde tusschen hun beyden een groote vlamme vuyrs / uyt de welcke een ander groot Leger voorts quam: Datmen Custrin en Berlijn niet te vergeefs forteficeerden over dagh en nacht/&c. Daer by quam noch / dat onder diversche andere oock den Graef van Dona enckel uyt Pruyssen te Wismar was aengekomen/ om Sijne Majesteyt van Sweden te waerschouwen/ dat de Poolen en Oostenrijckers voorseker te samen desseyn hadden om Pruyssen te bemachtighen. Hier teghens is den Engelse Envoy Jepson na Berlijn gesonden/ om den Keurvorst van 't Huys Oostenrijck af te trecken / onder 't voorgeven/ Dat den Lord Protector niets hoogher en was estimerende als de Eendracht der Protestantse Vorsten, om mette zelve altoos ten minsten tegens de Roomsche Dwinghelandy te kunnen bestandigh zijn,&c. Maer 't Kurbrandenburghse Hof scheen dit niet als een Engels gheklanck te konnen aenhooren : Sy verstonden/ Dat men seer qualyck een zake allegueerden tot onderrichtingh van een ander, daer men selfs met het contrarie wat anders bewees. Immers / Kurbrandenburgh wel siende wat desseyns sommige Protestante Vorsten tot hun eyghen grootmaeckingh voor hadden/ bevont een geruster/ veyliger/ heerlijcker/ en sekerlijck Christelijcker manier om zijn macht te toonen / te weten / Door het conserveren van zijn eygen Onderdanen: Door het wegh nemen van alle onlusten, en bevrediging van alle hoog strijdende Partijen, sich nimmer op een naem, tijtel of andere pretexten, dan alleen sich op de gesonde redenen te fonderen, die de Iustitie, Commercie, het Welvaren en Godes Zeegen waren mede brenghende.

Men hielt tot Sprentzlau een samenkomst/ om Kurbrandenburgh aen de Sweedse zijde te doen blijven/ alwaer den Engelse Gesant verklaerden: Dat zijne Keurv. Doorluchtigheydt sich niet teghens Sweden most engageren, want de Vijanden

van

van Sweden ſouden oock Vijanden van den Protector zijn. By Sweden wierden oock gearbeyt op dit ſubject/ maer niet tot vernoegen van zijn Doorluchtigheydt/ ſo naderhant volghen ſal.

Den Nederl. Ghesant d'Heer van Dorp trock mede van Hamburgh naer Wiſmar/ in meyninge den Koningh van Sweden aldaer te vinden. Aldaer is op die tijt mede van Conſtantinopolen gekomen/ 't voorleden Jaer aen de Turckſe Keyſer afgeſonden/ een Sweedſe Envoy/ die voor af verhaelde/ dat den Grooten Heer ſeer hoogh de gunſt van de Sweedſe Majeſteyt was achtende/ en den voorſ. Envoy treffelijck hadde onthaelt.

Maer den Koningh van Polen veranderde op die tijt van deſſeyn/ en men beſloot de Pools en Brandenburgſe Legers t'ſaem te voegen/ om Tooren en niet Pruyſſen te beſpringhen/ hoewel Sapiha alvoorens in de kleyne Stedekens van Pruyſſen ginck brantſchatten/ daer de Poolſe Officiers hoorende het verwijt/ dat ſy ſo weynigh tegen hunne vijanden uytwerckten/ weder op ſeyden: Wat de Coſacken en Moſcoviters belangt/ die achten wy weynich/ en vermeynen de ſelve noch eens treffelijck te breydelen: Haren Overſte Sapiha had courage en beleyds genoegh/ wilden de Sweden op gelijck getal en wapenen wel eens aentaſten/ en krijchſ haftigh onder de vodden peuteren: En dat Czarnetzky haer oock wel voor een man ſoude verſtrecken/ die naer Dantzich ſoude gaen/ om die Stadt te guaranderen.

In die tijdt hadde tot Pooſen by den Koningh van Poolen Audientie den Nederl. Ambaſſadeur/ die aldaer met vrundelycke woorden deduceerde/ De ſinceriteyt ende goede affectie van hare Ho. Mo. om de al-verderffelycke Oorloghen te helpen herſtellen in een eerlycke en ſekere Vrede onder de Noorderſe Rycken: Dat zijne Exell. nu in qualiteyt als Middelaer daer toe zijnde ghelaſt, oock gemeynt was daer toe op de alghemeyne Samenkomſt tot Bramſbergh te verreyſen,&c. Waer op de Poolſe Majeſteyt met een byſondere demonſtratie van vrundelijckheyt en toegenegentheyt antwoorden: Dat Sijne Conincklycke Majeſteyt ten alderhooghſten was achtende de gunſte van hare Ho. Mo.: Vooornamentlyck, dattet haer goetjonſtelyck belieft hadde in deſe tijdt en op Sijne Majeſteyts verſoeck, haren Ambaſſadeur op de voorghenoemde Vredens Tractaten te ſenden. Ende alhoewel den Franſe Ambaſſadeur oock verklaerden hier toe ghelaſt te zijn/ ſoo nochtans refuſeerden den Coninck van Ongeren des ſelfs Mediatie/ als te ſuſpect voor zijne intreſten: Soo dat oock van deſe ſamenkomſt niets vruchtbaerlijcks is uytgewerckt.

Yder ſach nu als met wijde ooghen na het Deſſeyn van den Coningh van Sweden/ meynende dat mits het af doen der Holſteynſe ſaken/ alles byghelegt was/ en de Sweedſche Soldaten gants Denemarcken ſouden ruymen/ als alreede meer dan verſprolten tijt zijnde/ maer het gelach al heel anders/ de Hamburgers die de Sweden niet veel en vertrouden/ weygerden aen de ſelve de inquartieringh op hare Dorpen/ voor eenige Compagnien Ruyters van den Graef van Zultſbach/ die tot Gottorp in Holſteyn met des Koning van Swedens Suſter ſoude trouwen/ en gheduyrende der ſelver Bruyloft en niet

langer

langer d'inquartieringh verſocht. Het was oock ſommige nachten tot Hamburgh periculeus brant geweeſt/ waer over de Burghers bevreeſt waren dat eenighe verradery daer onder mochte ſchuylen/ ſoo dat men goet vont yder nacht weder 2. Vendels Burgheren te doen waken/ want de Sweedſe Benden trock vaſt als een uyrwerck heen en weer/ waer door veel ghewelts al om geſchiede/ ſoo dat de Magiſtraet ſich ghedrongheu vont binnen hunne Stadt en t'Altena / in Holſteyn en in Pinnenbergh te doen af-leſen / dat niemandt van de Sweden hun op verlies van lijf en leven ſouden verſtouten yemanden van de Hamburghſe Onderdanen te moleſteren ofte beroven / Ec. Die van Lubeck waren oock niet veel goets van de Sweden verwachtende / want zy hoorden uyt de mont des ſelfs gunſtelinghen ſpellen: Dat (Travemunde van outs hebbende gehoort onder den Huyſe van Holſteyn / doch door lanckheydt des tijts veronachſaemt/ door die van Lubeck aenghematight was/ doch de deugdelijcke pretenſe van dien was nu by Sweden van Holſteyn over ghenomen/ ergo/Ec. Acht Sweedſe Schepen haelden toen de Sweedſe Majeſteyt van Gottenburgh over na Jutlant / onderwijl de Deenſe Boeren moordt en brant ſchreeuwden over de ſoo lange inlegeringh der Sweedſe Soldaten.

Den Holl. Vice-Admirael ſtack doen in Zee met 32. zeylen na de Portugijſſe Kuſt: Door contrarie wint in Duyns komende / raeckten London in roeren/ want men begoſt (meynende dat het Vijanden waren) Waterluyden te preſſen/ die met beter kennis weer ontſlagen wierden.

Iuny 1658.

Men nam in Denemarcken langs hoe grooter waentrouwen op de Miniſters van Sweden / vermidts ſy in plaets van 't aftrecken der Sweden ter contrarie daghelijcks nieuwe pretenſen hun hoorden maken: 1. Het elucideren van 't Roſchildis Tractaet. 2. De poſſeſſie van 't Eylandeken Ween. 3. De complete 2000. Deenſe Ruyters. 4. De ongeſondeerden Eyſch van 't Stift Drontheym / in 't ſelve Ampt geleghen. 5. De wiſſelinghe der Ampten Norlandene / aldaer mede gheleghen. 6. De 40000. Ryckxdaelders tot reſtitutie der aengedane ſchade in * Guinea: Ende meer andere

* Eenen Hendrick Carlof, wel eer gheweeſt Generael der Sweden op de Cuſt van Guinea, alle de Conqueſten die de Sweden op de Gout-kuſt hadden, voor hun bemachtigt hebbende, wiert, toen hy weder na Sweden keerden, daer ſoo wel niet onthaelt als hy hem ingebeelt had, dies begeeft hy ſich in Deenſe dienſt op die tyt als Sweden en de ſelve Croon in Oorlogh gheraeckten: Bekomt daer een ghewapendt Schip, daer hy mede na Guinea ſeyldt, komende den 7. February 1658. laet ſich te Delmina met 20. van de ſyne de Revier op aen Landt voeren, en krijcht met goede beloften de Negros op ſyn ſyde, als mede ettelycke Sweedſe Slaven, onder toeſegginghe, dat hy daer uyt laſt van den Coningh van Denemarcken was gekō-

andere opwerpselen/ daer men soo wars af wiert/ dat als men aen de pretendenten sommige van dese pointen toe-gestaen had / niet anders gevordert en sach / als dat men weder nieuwe pretensen hoorden maeckten. Onderwijl isser op Funen en in Holsteyn groote moetwille aen d'arme Onderdanen ghepleegt/ doch mostent alles verdragen / want de Sweedse hielden al de plaetsen in/ en weygerden op 'tversoeck van den Coninck van Denemarcken Fredrickx ode over te leveren / nu hy den Commandant geantwoordt zijnde / dat Bremerveurden eerst gheruymt most worden / en dan / dat hy tot evacueren noch geen last hadde / &c. In somma het stelde sich wonderlijck aen/ 't welck men hier naer eerst ernstelijcker heeft konnen vermercken.

Den Ambassadeur d'Heer Coenraed van Beuninghen / versocht van zijn Gesandtschap te Coppenhaven weder na Hollandt te moghen keeren : Het welck zijn Excell. na den dienst des Landts is geconsenteert,

Daer en teghens wierde den Heer Ambassadeur Nieupoort weder ghelast om weghens hare Ho. Mog. als Ambassadeur Ordinaris by den Heer Protector na Londen te gaen resideren / op een honorabel tractement.

Eenighe Heeren uyt 't Collegie van de Staten Generael wierden toen gecommitteert na Tergoes/over ende wegens de voorvallen aldaer : Sommighe Frontuyr-plaetsen heeft men op die tijdt gevisiteert : En binnen Embden was over de Lasten oock eenighe commotie. Teghens de licencieuse Roovers van Biscayen / de welcke oock neffens andere Schepen diversche Nederlanders namen en tot beuyt maeckten/ is oock ordre gestelt. De koopvaerdijers uyt 't Patria om Sout onder de Vlagge van den Vice-Admirael de Ruyter uytgeloopen zijnde/ wierden geadmitteert ende aen ghewesen om volghens de Acte van Permissie/ nieulijcks door den Coninck van Spanjen aen de Nederlandse Schippers vergunt/ hun Sout aen de Spaensche kust en Puncto el Rey onverhindert te mogen halen.

In dese Maent heeft oock den Heere Justiniani Ambassadeur vande Republijcke van Venetien / tot Parijs aen den Nederl. Ghesant Boreel / hare Ho. Mo. doen versoecken de continuatie van Alliantie tusschen beyde Republijcken voortijts opgerecht.

De

men om hun alle in vrijheydt te herstellen. Daer op is Karlof den 8. dito 's morgens op de veranderingh van de Wacht de Poort ingedronghen; en also hy bekent was, en die van binnen op geen vyandschap verdacht, geraeckten hy stracks meester van 't Fort Cabocors: En mede van 't Sweedse Iacht Stocholm, dat met 1300. Marck Gout,&c. na d'Elve seylreedt lach: De Sweedse Generael Iohan Philip Kroesensteyn, en andere Officiers wierden op het Deens schip gevoert. Den 9. 10. en 11. dito veroverden hy oock al de Sweedsche Logien tot Annemabo, te Kackorari en te Cabo Appolonia. Eyntelyck is hy met den buyt na Europa gekeert, en voor Embden ghekomen: Waer over geen kleyne alteratie onder de Sweedse geintereseerden ontstont; En sy dreyeden Karlof dapper, maer die sich voor Embden niet betrouwende, liep na Geluckstadt op de Elve.

De Stadt Dantzich versocht op die tijdt eenighe Subsidie van hare Ho. Mog.: Want men maeckte daer geen andere gissinghe als dat den Koning van Sweden / die alrede diversche Magasijns omtrent d'Oost zee opgerecht had/ met alle zijn macht die nu vrij considerabel was/ na Pruyssen soude komen: Te meer/ om dat alreeds Elf Sweedse Oorlochschepen sich onder den hoeck van Heal waren komen anckeren / en de Nederlantse Schepen aengeranst/ na de Passagiers en Ladinge gevraecht / doch onverhindert weder laten varen/ uytghesept een Schip dat sich verklaerde uyt Vranckrijck te zijn/ most also het wat traech gestreken had/ ettelijcke Florijnen betalen: De ges. Sweedse schepen sette oock veel Volcks by Termunde aen lant/ daer sy eenighe trencheen opwierpen / doch naderhant als men verstont waer zijne Majesteyt van Swedens desseyn gericht was / heeft men die begonnen wercken weder geraseert/ en de volckeren in de guarnisoenen verspreyt: Ontkommerende alsoo die van Dantzich / dat (ghelijck als men in die Stadt vreesden) Gen. Koningsmarck op zijn gevangen plaets Wijssel of Termunde / eenige complotterijen soude aenvangen / sulcks dat men al begonde te spreecken om hem van daer binnen Dantzich te voeren. Alle Handelingen van Accomodement tusschen de Kroonen Poolen en Sweden liepen als in 't riet / want Sweden en wilde noyt de somma die hy tot satisfactie van Pruyssen eyschte/ begrooten: En indien sulcks al gedaen waer / Poolen sagh geen remedie tot de Penningen/ sy hadden wel ghewilt dat men 't selve op de Koopmanschappen op en afgaende de Wijssel tot Dantzich hadde ghevonden / maer de Nederlantse Gesant sprack dat om veel gefondeerde redenen tegen: Soo en kost men sich mede niet over de intitulatie der Commissarissen die op de Vreden-handelinghe soude gaen/ geensins vergelijcken. Op die tijt quam tot Ragosino weder by den Coningh van Poolen des selfs Gesante uyt der Moscow/ verklarende/ hoe dat hy van den Czar vrundelijck was ontfangen ende met groote liberteyt (als de meeste gunst die de Russen aen Vreemdelinghen betoonen) was onthaelt/ ende dat den hoogh ghemelten Czar zijne Majest. van Poolen door desen zijne Gesant hadde doen verseeckeren: Dat den Coningh van Poolen geensins yets quaets van zijnre zijde hadde te bevreesen: Ende dat hy nochmaels insisteerden om te hebben de belofte van de Successie, na de doodt van den tegenwoordighen Koningh van Poolen: Ende dat hy daer toe zijn eere en reputatie als in de waechschael hadde geset, ende de selve Successie geprætendeert om niet alleen Lijflant te winnen en aen de Crone van Poolen te hechten, nemaer oock ghemeyndt was 'tgantse Koninckrijck Sweden voor den Koningh Casimyrus te bemachtighen, als mede de Cosacken weder onder dwangh van Poolen te brenghen: Willende nimmer buyten kennis van Poolen met de Sweden in Handelinghe van Vrede treden. Men heeft oock in dese tijt na Hollandt af ghesonden den Heer Pinocij/om als Ambassadeur van zijne Majesteyt van Poolen by hare Ho. Mo. te resideren/ die mits zijn bysondere diensten en qualiteyten hoogh wierde geestimeert: In Augusto door Hooghduytslandt in den Hage zijnde gekomen / wierde op den 21. Augusto statelyck voor haere Ho. Mo. ter Audientie geleyt/ alwaer zijn Excell. de navolgende Propositie dede:

Hooge Moghende Heeren,

*SYne Coninckl**ij**cke Majesteyt van Polen ende Sweden, M**ij**nen Genadichste Heere, estimeert soo hoogh uwe Republ**ij**ck, de welcke is een Groot Vercierssel vande Werelt: ende acht soo seer uwe affectie tot s**ij**ne Majesteyt ende de Republ**ij**ck van Polen: Sy draecht soo een danckbaer herte tot U, ende is soo sorgvuldich over alle de periculen die u souden moghen overkomen, dat sy meent nimmermeer hare satisfactie te konnen nemen, in dien se anders als door m**ij**ne extraordinarise Afgesantschap alle die dinghen u te kennen soude gheven.*

*Het betaemt my dan, voor alle dinghen uwe Ho: Mo: te gratuleren over de goetgunstighe genegentheyt van een soo grooten Coningh, de welcke, ghel**ij**ck het betaemt eenen die gheboren is by na uyt een hemelsche bloedt, grooter s**ij**nde als beyde de fortuynen van Voorspoet ende Teghenspoet, van gemoet hooger als het R**ij**ck, niet bevanghen s**ij**nde door de inspiratie vande smeeckende fortuyne, door de met voeten ghetreden rechten van Verbonden ende Eeden, strydt om een anders goederen te hebben den (welcke Coninckl**ij**cke Hoocheyt plach geacht te worden by den ghenen, de welcke de maximen van het Christendom, dat is, vande ware Liefde in die tyt niet en kenden) maer met een hoochmoedicheyt ende stantvasticheyt van het begin van s**ij**ne Regeringhe af, kloeckmoedich resisterende de teghenstr**ij**dende fortunen, na dat hy heerl**ij**cke victorien door sich verkregen hadde, niet meer ter neemt, als de Republ**ij**ck die door een trouloose draeyewint gedreven ende ghebogen is, maer niet gebroken kan worden, te restitueren, ende voortaen sorge te dragen voor zyne, ende der Prinçen syne Vrienden, voornemel**ij**ck Uwe voordeel.*

*Hy volght daer in de voetstappen van de Doorl. Koningen van Polen syne Voorzaten, de welcke nimmermeer vergetende de oude Vrientschap tusschen het R**ij**ck van Polen ende de Vereenighde Nederlanden, ja oock religieusel**ij**ck de selve eerende, altoos het prof**ij**t vande Hollanders, seer gunstig geweest.*

*Polen en kan oock gheen berouw hebben van de Vruntschap die onverbrekel**ij**ck met U. ghehouden is gheweest, ende het valt oock soo uyt dat ghy niet t' onrecht meught roemen van de affectie van soodanighen ende soo grooten Kouingh, want ghy openbaer ghemaeckt hebt voor alle de Wereldt, hoe stantvastel**ij**ck ghy oock de Vrientschap onderhouden hebt, wanneer ghy voor twee jaren ghesonden hebt een machtighe Vloot om Danzick te secoureren, ende soo menighmael Uwe Ambassadeurs: Mannen met groote w**ij**sheyt begaeft, op datse de fackel van Vrede ende Ruste uyt uwe Name souden*

souden voordraghen. Alle welcke dinghen Sijne Ko: Majesteyt mijn Genadighste Heer altoos met een danckbaere geheugenisse vervolght. Want de danckbaerheyt is, na syne Koninghlijcke oordeel, soo grooten ghedeelte van de Iustitie, dat de ghene welke die nalaet, syne Majesteyt twyfelt, ofte hy kennisse heeft Godt met een warachtigh ghevoel van Godtvruchtigheyt te eeren.

Derhalven syne Majesteyt seer bewoghen zijnde door de teghenwoordighe standt van de Oost-zee heeft begheert dat ick herwaerts soude reysen, ende Uwe Ho: Mo: verklaren syne Koninghlijcke goetgunstigheyt ende stantvastige begeerte om het Voordeel, Ruste ende Versekertheydt van de commercien van Uwe Republijck door alle middelen die de selve moghelijck zijn, te bevorderen ende te conserveren.

Ghy weet wel, Ho: Mo: Heeren, hoe veel daer aengheleghen zy, Pruyssen in syne voorgaende ende oude staet te conserveren. Ghy weet wel, hoe menigmael de Sweden ghetracht hebben veranderinge daer in te brengen, soo door wapenen, als door loosheyt. Ghy weet wel, met wat stantvastigheyt ende met wat kosten de Voorsaten van Ko: Majesteyt mijn Ghenadighste Heere dat voornemen te ghemoet gegaen hebben, ende nu oock van syne Majesteyt te gemoet gegaen wordt. Eyntlijck is U oock niet onbekent, hoe precijs, ende hoe sincerelijck syne Majesteyt aen syn zyde mede ghepresteert heeft alles wat van syn Doorluchtighe Broeder ende Voorzaedt, met de Stumdorffiaense Ac coorden belooft is geweest.

Nochtans weten wy niet, met wat frivole ende hoe verre, ja inghebeelde ghesochte oorsaken, terwijl de gheaccordeerde Treves noch duerdt, Pruyssen nu aenghetast wordt, ende den Doorluchtighen Koningh mijn Heere van de Sweden, die met geene vyantschappen, ofte op andre wyse getercht ofte gequetst zijn, met de oorlogh aenghesprongen is.

Hier uyt blijckt klaerder als des middaghs Sonne, dat Sweden syne oude raedtslaghen drijft, ende niet alleen tracht de oude vryheyt van de Oost-Zee te verdrucken, maer oock de fondamenten daer toe alreede geleydt heeft, na dat Lijflandt, ende eenige plaetsen in Pruyssen, ghenomen zijn, ende den Doorl: Koningh van Denemarcken, Heere van de naeuwte van die Zee, soo seer verdruckt is.

Door welcke vreemde beswaernissen, indien yemandt seydt, dat de verbonden met de Ho: Mo: Heeren Staten soo menighmael van de Sweden inghegaen (door de welcke de vryheyt van de Oost-Zee altoos solemnelijck versorght is geweest) indirectelijck ende stillekens gevioleert wordt, duncky my voorwaer, dat niet te vergeefs spreeckt.

Hoe het zy: Daer is niemandt meer aengheleghen om dit quaedt te ghemoet te gaen, ende de vryheydt van de Commercien te versorghen, als U Ho: Mo: Heeren, de

welcke de grootste Coophandel, na datse eerst van Sluys, daer na van Brugge, ende eyndelijck van Antwerpen verhuyst is, in uwe schoot ontfangen zijnde, tot noch toe gheluckigh voedet; ende met uwe Navigatie, vermaert door hare doorluchtighe macht ende ordre, de verre afgheleghen plaetsen van Oosten ende Westen, tot groot voordeel van uwe Inghesetenen, ende van de gantsche Wereldt te samen voeght.

Derhalven oordeelt syne Ko: Majesteyt myn Genadigste Heere, datmen hier aldermeest behoort te insisteren, ende by tijts met allerley middelen te gemoet te gaen, dat niemant absoluyt meester van die Navigatie worde, ende dan soodanige Monarchie oprechte, die de gantsche Wereldt beswaerlijck, maer voornementlijck uwe Provintie van Hollandt ('t welck Godt verhoede) schadelijck soude zijn.

Dit zijn de dinghen die syne Kon: Majesteyt myne Genadighste Heere belast heeft Uwe Ho: Mo: te kennen te geven, bereydt zijnde in het voorstaen vande lieberteyt der commercien vande Oost-Zee, door my syne Afgesante met genoegsame instructie voorsien zijnde, de raetslaghen te communiceren, een defensijf verbondt van de selve vryheyt te maken, ende syne Koninghlijcke affectie ende sorge met der daedt te getuygen: Ghelijck Ghy alle dese dingen breeder sult konnen verstaen, indien volghens gewoonte Uwe Ho: Mo: ghelieven tot verder conferentie met my over dese dinghen, Gedeputeerden te verkiesen.

Een Moscovise Gesant arriveerden toen te Koningsberghen / toogh wijders na Berlijn / om zijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh van zijns Heeren gunst te verseckeren: Verhaelden oock ter sijden af / dat zijnen Czar geen minder gedachten had als met de Sweden Vrede te maken. Dit behaegde de Poolen / immers sy toonden haer blijde over de aller gheringhste gunst die men haer bewees / en met lijtsaemheyt verdroegen sy d'allergrootste versmadingh die opt een genereuse Natie neffens de ruyne van syn Vaderlant / Vrou en Kinderen heeft geleden / sich als noch volgens 't out Poolse spreeckwoort voegende: Polki badzie swiat swiatem; Nie bedzie Polak znienzembratem: Dat is / Soo langhe wy Menschen op Aerden zijn, en sullen de Poolen noch Duytzen niet treuren.

Sijn Hoogheyt Don Juan siende dat sulcke machtighe Vijanden Duynkercken bestormden / die in gevolghe na de winst van die Stadt capabel souden wesen om gants Vlaenderen van een te scheuren / en de beste plaetsen nae welgevallen vermeesteren / hielt Krijchsraet binnen Yperen / onderwylen het Spaens Leger omtrent Bergen Wijnox tot t'ontset versamelden: Het gaf geen kleyne verbaestheyt dat op den 12. deser den Franse Marquis d'Hoquincourt de Franse Linien voor Duynkercken hebbende wesen verspieden / ende gekomen zijnde omtrent een kleyne Redupt daer binnen 7. Switzers lagen / soo losten de selve alle gelijck / treffende d'opgemelten Marquis in syn Buyck dat hy doot ter aerden storte: Sijn Lichaem wiert na Brugge gebracht / daer

de

de Geestelijckheyt hun kruysten voor dit ongeluck / dat houdende / gelijck het in der daedt was / voor een quaden voorlooper. Is gevolght / dat den dapperen Krijchs helt den Veldtmarschalck de Turenne verstaende dat de Italianen op den 13. de Francoisen aen de sijde van Veurne binnen hare Linien hadde gedreven / en bereydschap maeckten door twee geslagen Bruggen over 't Canael van Veurne 't Frans Leger aen de zee-strandt en te landewaerdt te bespringen / alwaer sy altoos over de gescyde Bruggen malkander in 2. uren konden seconderen: Soo resolveerden hy vermits zijn Vijanden noch gheen Geschut by hun en hadden / de selve op 't allerschielyckst te overvallen / en hy doet noch dien nacht alles verVaerdigen wat hem tot so couragieusen sprong noodich dacht / dus treckt hy 's morgens na 4. uren in 't velt: Den Prins de Conde eerst van hare komst verwitticht / doet Don Juan / en die d'andere Oversten hier af adverteren / dewelcke terstont hun te Paerde en 't Legher in battalie stelden / vele van hun noch onbereyt / en de Paerden sorgeloos gaende weyden / nu van der handt zijnde om vouragie / soo komt Turenne met zijne rechter vleugel / en breeckt tot twee reysen door de onstantvastige Spaensche Ruyterije / en alhoewel de selve door den Prins van Conde mette Regimenten van Guitault en Boutteville tot drie reysen weder in ordre gebracht wierden / soo ginghen sy nochtans allereerst deur / latende na hare oude gewoonte het Voetvolck in den last: Nochtans vocht d'Infanterye hartneckigh / en meest alle de Spaense Oversten waren diep in 't gevecht / sulcks dat den heltdadigen Prins de Conde de zijne niet willende verlaten / toen hy sach dat de meeste macht gesalveert / en hy selfs van achteren op drie plaetsen beset was / sprongh met zijn Paert over 't Canael / daer hy hem mede beveylichde: Den vaillianten Boutteville die Conde had gesien te voet staen vechten / sprongh van sijn eygen Paert / en hielp'er zijn Heer den Prins op / wiens Lieutenant hy was / en so gebiel het dat Condee hem salveerden / maer den ghetrouwen Boutteville bleef ghevanghen: Een Frans Officier had oock alreede in de hant den toom van het Paert van den Marquis de Caracena / maer seeckere Castiliaen den Fransman met een rotting in 't ghesicht slaende / soo most die den toom weder verlaten: Den Prince de Ligne insgelijcks aen ghetast van een Frans gesel / schoot den selven met een Pistool doot: Zijn Hofmeester die mede gevanghen bleef / had hem te Paerde geholpen: Meest al d'Italianen raeckten hier in 't voetsant: Voor den Slag was het Spaense Leger sterck 12000. Voetknechten en 7000. Ruyters: De Franse en d'Engelsen waren daer teghens stijf 24000. man te voet en te paert: De Victorie was by de 2. Natien te grooter om dat sy van hare Vyanden soo veel treffelijcken buyt en gevanghens bequamen / de Lijste daer af is als volght:

Gevánghens, Eerst Spangiaerden,
Den Marquis de Seralba.
Don Antonio de Cordua.
Don Ioseppo Mandricque.
Don Lowis de Sunega.
Don Antonio Colonna.
Don Emanuel de Lunas.
Don Melchior de pueto Carzeros.
Don Estauan des Ulvas.
Don Tal de Frias.

Gevanghen Nederlanders.
Den Prins van Roobeke.
Den Marquis de les Bourg.
Den Baron de Kemme.
Den Baron de Lembeeck.
Den Baron de Peterlem.
Den Grave de la Motterie. En zijn Soon.
Den Graef van Lutzen.
Den Marquis de Conflans.
Den Grave de Ville.
Den Grave de Vertin.
Monsr. Dottigni.
Den Baron van Berchem.
Collonel Michiel, Hoogduytzer.

Gevanghens uyt de Troupen van den Prins van Condee.
Den Graef van Boutteville,
Den Graef de Meille.
Den Grave de Coligny.
Den Baron de Sain Mars, son premi. Escuyer.
Monsr. del Rochas. Capiteyn van zijn garde,
Mons. de Ricousse, zijn Hofmeester.
Den Grave de Merriville.
Den Ridder Guitault.
Den Grave de Chamilly.
Den Baron de Riviere.
Monsr. de Romaniville.
Den Baron de Merville.

Idem, den Lieut. Colo. van Guitault. 16. Collonels en Marschalck de Camps, en by dé 1000. Lage Officieren van alle Natien, en omtrendt 3000. ghemeyne Soldaten, waer van de grootsten hoop met hunne Officiers wegh gheloopen zijn. Onder de gequetsten en gevangen waren Graef Salazar, Ceralba Gouverneur van 'tKasteel van Antwerpen,&c. De Carots van den Coningh van Schotlant, en 17. Vendels seggen d'Enghelse dat zy hier bequamen, met 'tverlies van hare 2. dappere Colonels Fenwick, Howard, en 600. gequetsten ende dooden. De Franssen die hare ghevanghen Vijanden mede sleepten. ende in sommige Steden van 't Boulonnois de selve inquartierden, hadden oock niet minder dooden en ghequetsten onder de hare.

In dese ongeluckighe Battalie verlooren de Spaense al hun courage/ende noch daer neven het velt en 'tvermogen om deffensive veel min offensive tegen hare Vyanden te konnen bestaen: Gants Vlaenderen wiert de Bestrijders als tot een proye: En ommers het heeft gebleken dat die de schoonste van al de Nederlantse Provincien in soo grooten miserie is geraeckt/ als zedert 100 Jaren des selfs Ingesetenen hebben ervaren. Men giste dat de Spaensche tusschen de 4 ende 5000. man in dit rampsaligh gevecht verlooren.

De Belegherde in Duynkercken en verswackten hier op soo seer niet als wel hare Vyanden verwackerden: De 3. Franse Baterijen die hare wallen begrolden/ noch de Ketenen en Palen die d'Engelsen ten beyde syden over het Strant gespannen/ en met hare Vloot (die een Practisijn te vergeefs onderstaen had met Brant-Instrumenten te vernielen) daer hun de See mede benomen was/ souden te krachteloos geweest hebben/ by aldien daer gheen ongeluck van een quetsuyr omtrent de schouder van haren dappere Gouverneur den Marquis de Lede hem onvermoghende ghemaeckt hadde om zijn plicht te volvoeren: Dit en de Granaden/den brant en het nederstorten van een gebouw/ als mede d'hoopeloosheyt van ontset / en allermeest de doot van hare Gouverneur d'wongh eyntelijck het Guarnisoen tot Accoort/ 't welck den 24 Junij in deser voegen getroffen wiert:

1. Is

1. Is geaccordeert dat de gemelde Stadt van Duynkercken, met 't Fort Leon, ende alle de fortificatie daer aen dependerende, sal geremitteert werden in hande van den Heer de Turenne, door den selfden Heer de Bassecourt, morgen dijnsdag den 15. deses maents, den twee uren naer middagh, in den staet gelijck alles tegenwoordigh is: met de Canons, ende Amunitie van oorloge, ende vivres, 't welck is inde magasijnen van de gemelde Stadt, ende in reserve, in eenigen andere plaetsen die het sy mochten tot defentie, ende beschermingе van de selfde: op welcke ure den voor seyden Heer de Bassacourt uyt trecken sal, met sijne Collonellen, Officieren, Ruyters, ende Soldaten, ende generalijck alle oorlochs luyden, de welcke inde selve plaets, ende in 't Fort Leon sijn, met peerden, wapenen, ende bagagien brandende lonten, vliegende Vaendelen, slaende trommelen, ende twee stucken Canon, ter keure van den Heer de Bassacourt, sonder dat haer eeniger hande verhinderinge sal gedaen werden, onder wat pretext dat het sy, ende sullen 't haerder keure, in 2. a 3. dagen in alle verseeckerheyt geleyt werden met goet, ende souffisante convoy tot St. Omer, door den kortsten, ende ordinaren wegh.

2. Dat op heden den 24. deses maents, ten 6. uren s'avonts, de poorte van de selve Stadt, genaemt de Nieupoort, sal gelevert, ende gestelt werde inde maght van den Heer de Turenne, om bewaert te werden, door 't Crijghs-volck, 't welck hy daer toe sal gebieden.

3. Tot een veel lichter excutie deses Tractaets, is geaccordeert dat van nu af aen tusschen beyde partijen, eenen generale stilstant van wapenen sal gemaeckt werden, tot den selfden dagh van morgen dijnsdag den 25. geduerende welcken van wedersijden niet en sal geschoten nochte eenige acte van vyantschap gedaen werden.

4. Alle het Crijchs-volck sal yder in sijne poste blijven, sonder te mogen arbeyden, advanceren, nochte eenighe comunicatie te hebben, als die toegelaten sal zijn, door wedersijts Generalen.

5. Datmen van heden, wedersijts, Schilt-wachten sal stellen, om te beletten datmen de wercken niet continuere: de welcke nochtans, toegelaten sullen zijn, inde tegenwoordigheyt van de Schilt-wachten te repareren, gevende ande andere partije de kennis, in kas dat sy komen te vallen, ofte geruineert te werden.

6. Oock sal mede eene Schilt-wacht gestelt werden op de Haven, naer de Zee syde, om opsicht te nemen, op 't gene datter mocht in ende uyt komen, aende welcke toegelaten sal sijn de Schepen en Barcken te visiteren, die uyt, ende in mochten comen.

7. Is ingelijcks mede gheaccordeert, dat alle de Officieren, ende Soldaten ter zee, ende vande Admiraliteyt beneffens de Raden, ende Officieren vanden Catthol: Koninck dewelcke inde selfde Stadt sijn, sullen mogen uyt trecken met de selfde vryheyt.

8. Dat de Borgers vande selfde Stadt, soo Ecclesiastiqui, als anderen van wat conditie, ofte qualiteyt dat sy sijn, sullen gheconserveert werden in hunne Religien, goederen, Privilegien, ende vryheden, waer van sy tot nu toe gejouisseert hebben, sonder eenige beswaernisse, ofte nieuwe impositie.

9. Dat al die, soo wel vande ghemelde Borgers, als andere Inwoonders, die souden willen uyttrecken, met t' ghemelde Garnisoen, ofte twee maenden daer naer, sullen sulcks vryelick, ende sonder eenigh beletsel vermogen te doen, met alle haere goederen, ende meubelen: Ende haer is mede geaccordeert, den tijt van een jaer voor hunne onroerende goederen, om van die, naer hun goetduncken te disponeren.

10 Noch is geaccordeert, dat soo binnen den hedigen dagh, tot 6. uren savonts de gemelde Stadt door t' Catholijck Leger te Lande gesecoureert wierde, ende dat selfde gedisponeert hadt, dat vanden AlderChristelickstén Kon:te retireren, soo sullen alle gheaccordeerde saken, nul zijn, ende de voorgemelde Stadt sal blijven inden staet, gelijck sy is: Ende ondertusschen en sullen de Belegerde, geen secours, noch te water, noch te lande mogen ontfangen, als t'gene, 't welck de Belegeringe sal doen opbreken, ende inghevalle datter secours van gelt quame, Munitie oft Vivres: 't Guarnisoen noch d'Inwoonders en sullen hun niet vermogen tot defensie te stellen, nochte eenige Acte van Vijandschap plegen, om de selve te favoriseren.

11 Dat soo inden gemelden tijt, inde selfde Stadt, eenich secours binnen quam, gesonden door s' Vyants Leger, ofte van elders, soo sal 't selfde op der daet vry paspoort gegeven werden om weder te keeren.

12 Van nu af aen sal paspoort werden gegeven, aen eenen Officier, die genomineert sal werden, door den voorgemelden Heer de Bassacourt, om t' adverteren dat de plaets over gegeven is, en dat t' Garnisoen naer S. Omer moet gaen.

13. Voor de volkomen executie van dit Tractaet sal voor Gyselaer gegeven werden van wegen gemelde Heer de Bassacourt, een Maistre de Camp van Cavaillerye, tot den uyttreck van t' Garnisoen, en eenen Capitain voor de versekertheyt des Convoys, waghenen, peerden, Bylanders, ende andere voituren, soo voor S. Omer als Nieupoort,

14. De gevangenen van wederseyden, sullen in vryheyt herstelt werden, ende de peerden staende belegeringe genomen, ter goede trouwe gerestitueert, sonder dat toegelaten syn sal, de selfde inde gheleders te gaen soucken, in den uyttreck des garnisoens.

15. Daer sullen Bylanders ghegeven werden, aende Vrouwen, ende in utile volcken van gemelde Gaernisoen om tot Nieupoort ghebracht te werden, met hunne kinderen, familien, ende Bagaige, ende sullen 3. dagen daer toe hebben, alsmede voor de gequetste ende siecken van t' gemelde Garnisoen, die hun sullen konnen transporteren, d' andere vermoghen inde plaets te blijven, totter tijt dat sy lieden in staedt wesen sullen, om getransporteert te werden: op welcken tijt hun paspoort gegeven sal werden, om hun inden eersten Stadt te retireren,

16. Datter inde plaets ten minsten vier Milliers buscruyt sal gethoont werden, ende andere Amunitie naer proportie,

17. Datter peerden van Artillerye sullen gefurneert werden, om twe geaccordeerde stucken Canon, naer St. Omer te trecken.

18. Ende van dit tegenwoordich Tractaet is een dobbel ghemaeckt, waer van een in handen van Monsieur de Turenne blyven sal, ende het ander den Heer de Bassacourt.

Gedaen ende geaccordeert in't Leger voor Duynkercken den 24 Iuny 1658.

Den Marschalck de Turenne beloofden oock aen de Geestelijckheyt binnen Duynkercken en 't Fort Leon, wegens den Koningh van Vranckrijck, dese Conditien:

1. Een generale Amnestia van alle offensien. 2. Hanthavinghe der Catholyck Apostolise Rhoomse Religie, die nevens der Geestelycke Previlegen geconserveert en onverandert. 3. De Burgers sullen dat recht en Vrijdom in Vranckrijck genieten als d'Ingheboorene Françoisen. 4. Sullen al hare Goederen en Koopvaerdy-schepen vrijelijck genieten. 5. Als mede de Inkomsten van hare Goederen, schoon die geconfisqueert waren. 6. Sullen alle Previlegen behouden

houden: En wegens d'Inlegeringh der Soldaten als Calais en andre ghewonnen plaetsen werden gehandelt. 7. Elck (wie hy zy) heeft twee Iaren tijt om te bedencken of hy blijven wil. 8. Sullen wettelijck 2. Iaren van al hare goederen moghen disponeren. 9. Hare Successeurs sullen mogen erven. 10. Doch sullen elders geen Colonien mogen maken. 11. Alle uytgewekene mogen binnen 6. maenden weder keeren. 12. Met Paspoort van den Gouverneur zal men 2. Iaren mogen uyt trecken om zijn saken te verrichten. 13. De Vluchtelingen mogen sich oock binnen een maent met al 't hare retireren. 14. Geen Inwoonder schoon voor desen gevangen, sal vorders gemoeyt werdsn. 15. Stadts Rekeningen, Papieren, &c. sullen gesloten en onvervoert blijven. 16. 't Bailjuschap sal blijven aen die voor den Oorlogh dat heeft bezeten, midts, van den Koningh voorsien zijnde. 17. De Magistraet sal blijven tot naerder ordre van den Koningh. 18. De Magistraet sal nu en hier na behouden alle hare gerechticheden en 'tBewint over tijdelijcke Goederen, de Parochiale Kerck. de Tafel der Arme-vrome, der besmette, van alle Confrairijen en Gildens. 19. Insgelijckx sullen alle Subalterne Amptenaers blijven, sonder verhoogingh des Tonlieux, &c. 21. De Grijse Susters van 't Hospitael St. Iuliaen, en de Conceptionites sullen onder hunne Regenten blijven. 22. De Patres Recollecten, Iesuyten, en Cappucijnen sullen blijven, en de Superieurs van Vlaenderen gehoorsamē. 23. Alle Reliquen, Beelden, Klocken, Ornamenten, &c. sullen blijven. 24. Alle Renten en achterwesen op 't Octroy van den Cathol. Koningh geconstitueert, sal men d' Eyghenaers betalen. 25. Selfs alle Renten op de Stadt. 26. De Magistraet sal continueren tot nader, op't lichten der impost-gelden, daer mede de See-wercken, Fortesicatien, en 't Guarnisoen mede onderhouden werden. 27. Alle Prijsen op See in den Oorioch van Spangiens Vijanden genomen, sullen prinse blijven. 28. De ongedecideerde Proçessen voor d'Admiraliteyt, sullen by geauthoriseerde Officiers vervolgt worden. 29. Alle vremde Goederen 't recht van inkomen betaelt hebbhende, mogen ongechargeert over al vervoert werden. 30. Alle Goederen in dese Haven leggende om elders vervoerdt te werden, sullen al die na d'Onderdanen van Spaignen gaen, derdehalf per cent tot een recognitie moeten betalen. 31. Alsoo sal met alle inkoment Gout en Silver uyt Indien gehandelt werden, betalende van twee derde anderhalf per cent van inkomen en uytgaen, het ander derde sal moeten blijven in de stadt of onder de Subjecten van Vranckrijck, onbelast. 32. Alle Schepen voor 't Belegh na Spangen, &c. vertrocken, mogen buyten ondersoeck weder keeren met hunne Ladinghe, betalende derdehalf par cento. 33. Alle Waren arriverende onder Mardijck, moghen daer op conditie datse binnen Duynkercken sullen komen ontladen. 34. De Posten en Koophandel sal tusschen d'Inwoonders blijven in vrijheyt mette Spaense plaetsen. 35. Tot surplus sal men achtervolgen de capitulatien van Arras en Veurne. Gedaen in 't Leger voor Duynkercken den xxiiij. Iuny 1658.

Soo ras nu Duynkercken alsoo was aen de Françoisen over gegeven / is een groot vluchten in die quartieren van 't platte Landt ontstaen / sulcks dat tot Cortrijck / Yperen / Gent en Brugge soo veele Menschen en Beesten aen quamen / datmen mette selve wegens 't Voeder gheen wegh en wist: De gespanjoliseerde nochtans scheenen meer droef heyt te maken over de doodt van den Marquis de Lede / Gouverneur / als over 't verlies van Duynkercken: Om dat hy was een out / ervaeren / voorsichtigh soldaet / en daer nevens soo

pieus en godvruchtigh van leven / als wijs en bescheyden in de raedtslaghen van 't Gouverno en de Policije: Die van Gent / om dat hy uyt hare Stadt geboortich was / beklaeghden hem dewijle den Koninck en 't Landt veel by hem verloor: De Geestelijcke noemden hem de oprechte en devote / de Patriotten / getrouw / &c. Zijn Lichaem is na Roomsche wijse te Lede buyten Gent ter aerden bestelt. Het Guarnisoen omtrendt de 2500. koppen / daer onder 700. siecken en gequetsten / trocken den 25. deser na St. Omar: Terstont daer na zijn van Calais binnen Duynkercke gekomen den Koning van Vranckrijck / den Cardinal Masarini / &c. Die geneghen zijnde om volgens 't Accoort en de verdeelinghe satisfactie aen den Heere Protector van Enghelant te geven / de voorss. stadt heeft gestelt in handen van des Protectors Gesante Lockhart: Daer op de Enghelse Soldaten in quamen. Hier over was in 't gemeen groote blijtschap in Engelant / en men prees seer het woort houden van den Alderchristelijckste Koninck: Men hoopte nu eenmael van dat Vlaemse Roof-nest 't welck haer soo hoogh beschadicht hadde / sich niet alleen versekert te sien / maer oock bereyt / om gelijck het d'Engelse Koopluyden voortijts schade aengebracht had / nu profijt soude toe-brenghen door het aldaer vast stellen van den Koophandel: En dus vergat men 't verlies van haren fameusen General Major Drummond / een Schots Overste / die den Protector in de grootste saken tegens de Stuarts hadde ghedient / en nu als Volontaris in 't Leger was gekomen / en neffens Lut. Colonel Rogier Fenwich op Santhil geschooten / met veel ghemeene Officiers en soldaten doodt bleven. Den 22. Juny wonnen de Franssen oock Bergen Wijnox / 't guarnisoen bleef gevanghens van oorloghe. In die selve weeck nam sijn Emin. den Card. Julius Masarini vermaeck / hem met veel ghevolgh met Boots op d'Enghelse Vloot die voor Duynkercken lach / te laten roeyen / en wierde seer wel op 't Engels Admiraels schip de Naseby / op hebbende 90. Canons / van Generael Montaign ontfangen en getracteert / alwaer na 'tselve so met Fluyten als met stucken Victorie wiert geblasen.

Soo haest nu de Engelse meester van Duynkercken waren / mosten d'Ingesetenen by Eede beloven / den Protector en d'Engelse Republijcke ghetrou te zijn / als mede alle complotteryen teghens de selve t'ontdecken / en al wat tegens die Staets welvaren street / te helpen weeren / &c. Colonel Morgan toogh doen met 4000. Engelsen na Veurne / 'twelck hem de Sleutelen tegen bracht: En Dixmuyden te vooren gefortificeert / vonden sy verlaten.

Men behoeft niet te vraghen wat en waer mede de Vlaemse Boeren hun doen bekommerden / sy wisten 't selfs naulijcks / want haer verbaestheydt en vluchten was op dit tijt soo groot / dat veele als desperaet waren: Don Jan kreech tijdingh dat een ander Frans Legher na Camerick was / maer alsoo Condee terstont derwaerts rijden / soo verdween dat desseyn.

De Franse Heeren de Crequi en Manchini waren van Calais tot Withal gekomen / den eersten om als Camerlingh wegens den Alderchristelijck-

sten

sten Coningh/ en den tweeden uytte name van zijn Eminentie / den Protector geluck te bieden met de veroveringhe van Duynkercken/ en wijders syne Hoogheyt te versekeren van de volhardende vrundschap soo van Sijne Majesteyt als van den Heere Cardin. Masarini: Dese Complimenten op het tierlijckst afgeleyt hebbende/ zijn sy den 22. deser weder na Calais gevaren: Hebbende alvoorens te Withal van zijn Hoogheyt waerdighe gunst genoten en afscheyt ghenomen/ ghelijck mede by de Allerdoorl. Vrouwen Mevrouwe Maria en Mevrouwe Francisca/ Dochteren van zijne Hoogheyt.

Wy hebben vooren verhaelt het vangen van sommige Conspirateurs teghens den Lord Protector / die / als nu 't Hooghe Hof van Justitie by zijne Hoogheyt was opgestelt/ sitplaets namen / en wierde den 11. deser den Predikant Jan Hewet door den Generael Mr. Attorney beklaegt: 1. Van de Republick te hebben beroert met inlantze Troublen, pooghende Oproer en Rebellye onder het Volck te verwecken. Dat hy met andere verraderlijck en malicieuselijck heeft Volck gelicht, en Oorloch tegens zijn Hoogheyd en de Regeringe geruyd, om de selve om te smijten en te altereren. 2. Dat hy verraderlijck heeft uytgheroepen, gepubliceert en voor Koningh van Engelant, Schotlant en Yrlant ghevordert Carel Stuart, Outste Soon van den lesten Koningh Carolus. 3. Dat hy met den voorss. Carel Stuart heeft gecorrespondeert: 't Welck sich by dese openbare getuygnissen openbaert: I. Door 't confereren met eenen Trelawney, Iohan Stapeley en Hendrick Mallory, hoe men 'tselve best soude effectueren. II. Door 't bestemmē van Tsamenkomsten om te raedslaghen tot dien eynde. III. Door 't aenmoedighen van Stapeley en Mallory tot het selve. IIII. Door 't overleveren van Commissien aen verscheyden Personen, uyt den name van en door den ged. Carel Stuart, so om Volck te lichten, sich magtigh te maken, &c. tegens den Protector en de Regeringhe. Hier op verklaerden ged. Hewet de onwetichheyt van dit gepretendeert Hof van Justitie / dat sy maer een partije Soldaten waren/ die hun niet door redenen maer door ghewelt op ghewórpen hadden / ende dat hy derhalven hun voor geen wettige Richters konde erkennen/ Ec. Hendrick Mallory en Tomas Woodcock/ Jan Mordant en Hendrick Slingsby zijn insgelijcks geimputeert/ die alle de sententie des doots kregen/ vermits hun wederpartije uytgaven dat sy de Verraderije bekent hadden: Wy hebben de aensprake des doots aen dry van dese Personen gedaen/ properlijck uyt 't Engels in 't Nederlandts ghebracht/ luydende als volgt: De Oratie van den Heere President,

Sir Henrick Slingsby, ick ben seer bekommert over uwe bedroefde conditie, want als ick de nature van u misdaet overdenck, neffens d'omstandigheden en swarieheden van u verraderijen, en als ick considirere u Persoon, en dat van so een Man als ghy zijt, dat die in so versoeilijcken Conspiratie een Instrument geweest soude zijn: En als ick bedenck wat oordeel datter moet gegeven worden tegens uw, so dunckt my dat ghy een der alderbedroefste Spectaculen zijt die ick oyt mijn dagen heb gesien: Ick bidde God dat hy u in 't hart drucke wat ghy gedaen hebt, wat gy daer om lijden sult, en dat ghy berou daer af hebben meucht. Bedenckt Sir, of oyt de Israliten, oft eenige andre Natien oyt van Godt de Heer sodanighe zegeningen (die ghy neffens ons ontfangen mocht) ontfangen hebben: Maer so het u niet afschrickt dus

tegens Godt en ons te kicken, wel, ſchrickt dan ten minſten van deſe Verraderye, Carel Stuart is in t'ſamenſweeringh met Spaignen en de Papiſten tegens Engelant: Is het wel errinnerlijck dat een Enghelſman, een Proteſtant tot ſulcken Confederatie als dit de hant biede? Ia, dattet ghene wy niet en konnen ghelooven, nochtans hier voor onſe ooghen waer te zijn bevinden? Behalvens u eyghen bekentenis zijn alhier Major Waterhouſe, en Lieut. Thompſon, die ghetuycht en doen blijcken hebben hoe ghy Carel Stuart in Enghelandt als Koningh hebt gheſocht in te voeren: Hoe ghy 't Guarniſon van Hul onder ged. Stuart hebt gepooght te brenghen, door het aenſoecken van diverſche der ſelver Stadts Officiers als Soldaten, om ſich tegens den Protector in een hoogwichtig Deſſeyn te laten gebruycken: officien belovende aen Colon. Waterhouſe, en Cap. Overton tot zijn tweede man, en noch een derde: Deſe en andre beloften hebt ghy die niet goedt gemaeckt? Hebt ghy niet met u eygen hant ghetekent een Commiſſie, ſeggende die van Carel Stuart te zijn? Dat hy met conſiderable macht in Enghelandt ſoude over komen, belovende aen Col. Waterhouſe een halve Tonne Gouts te tellen ſo ras Carel Stuart gelant ſoude zijn; Sir, wat dunckt u van al deſe ſchoone ſtucken? En die ghy oock ſelfs bekent, doch ſegt, dat ghy dit alles maer uyt jock ſoude hebben gedaen. Maer of oock alſoo Anno 1588. in Coningin Elizabeths tijt de Conſpirateurs die 't in Enghelandt met de aenkomende Spaenſe Vloot hielden: En de Ieſuyten die den 5. Novemb. den Coninck en 't Parlament door Buſpoeder meynden te doen opvlieghen, gheſeght hadden, dat doemen hun in de Actie beſich vond, ſy het ſelfde uyt jock deden, wat dunckt u, ſoudt ghy ſulcks wel gelooft hebben? Bedenckt u wel mijn Heer: Flatteert u ſelven niet, maer weet dit, dat ghy hebt begaen Rebelly en Verraet, waer van nu de tijdt gebooren is dat ghy de vruchten daer af ſult ontfangen. Dat gy ontkent de macht van deſe uwe Richters, is even ſoo veel als oft ghy woud ontkennen deſe uwe Verraderije, en weet dieſ halven dit mijn Heer, dat wegens 't eerſte ghy en yder Enghelſman oordeelbaer zijt door de Richters die by d'Opper- regeringhe zijn gekooren, en weghens 't weede, u Verraet, 'tis Colonel Smit die voorſichtighen en getrouwe Gouverneur van Hul, die van alles kennis ghehad heeft, die neffens Major Waterhous, Capit. Overton en Lieut. Tompſon geengageert, als geloofwaerdighe Edelluyden ons alles hebben geopenbaert. En vermits ghy een Proteſtant zijt, ſegt eens, wat hoop had gy op de Stuarts die ſich met de Papiſten ſo vaſt hebben verbonden, te maken, en wat ſoude daer op ghevolght hebben voor de Proteſtanten van Enghelant, Schotlandt en Yrlant? Gy weet mijn Heer de Reſolutien van Anno 1640. teghens de ſelve ghenomen: En u is oock niet onbekent wat Geſlacht dat het was 'twelck de Proteſtanten in Vranckrijck verrade, toen Rochel ingenomen was: Hoe zy hieten die ſo bedriegelijck met de Proteſtanten in Duytſlant en in de Palts handelden, doemen een Vrede met Spangien buyten conſent van 't Parlament maeckten. Wat mocht ghy vertrouwen op een Huyſgeſin dat met Spaignen in Papery aenſpandt? En die ſoo ſy hadden gekonnen, wat al niet teghens Enghelant aengerecht ſouden hebben? Waer door ghy deſen Staet niet alleen in een nieuwen Oorloch, maer oock in de grootſte confuſie ſoude hebben gebracht.

Den Heer President aen Slingſby aldus zijn aenſpraeck geeyndight hebbende/ keerde ſich tot Doctor Jan Hewet/ dien hy in deſer voeghen met een groote beweginghe aenſprack:

Sir, ick heb maer een woordt tot u te ſpreken, als ick u aenſie als Predikant, ſoo moet ick

bekennen

bekennen, dat ick niet en weet hoe ick sal tot u spreken, om dat ick niet gheweon en ben tot Luyden van uwe professie gelijck Predikanten, in deser voug hen te spreken: Want ick drage sulck een reverentie tot haer Ampt, dat ick diene tot haer als een Kindt tot zijn Vader te spreken. Maer om so te spreken tot een Predikant als een Rechter spreeckt tot een Verrader, so verklare ick niet te weten hoe men sulcks moet doen: Nochtans Sir, moetender woorden tot u ghesproken worden, niet alleen gesproken tot u als een Verrader, maer als tot een Traictor in den hoogsten graet, niet als tot een Traictor dewelcke meyndt dat het hem genoech is dat hy sterve (so hy meynt) om dat hy een Nieuwen Oorloch, Beroerte en Burgherlijcke Twist en desolatie socht in te voeren, neen, maer als tot een die als een Verrader sterven wil, die de Regeringhe van desen Staet niet en erkent: Des halven Sir, scheyde ick af, en late alleen de reden tot u spreken.

Den Heer President sijne redenen vervolghende/ wende sich van Dr. Jan Hewet af/ en sich gekeert hebbende na Mr. Mordant/ sprack hy als volgt:

Sir, een woort alleen tot u, Godt is in gerechticheyd verschenen, en in genade, speciael tot u, en ick mach segghen dat God u verschenen is als de sondaers in Iesu Christo, dien hy te ghelijck hunne Sonden doet bekennen, en die vergeeft. Ick en seeh niet dat ghy schuldigh bent, maer vraech het u eyghen Conscientie. Sir, danckt Godt en den Lord Protector soo langh als ghy leeft, door de welcke ghy geproeft zijt. Ick sech niet meer, dan versoecke dat ghy raedleeft met Godt.

Als nu den President hier mede af-brack/ seggende/ dat hy hun het Hoff van Justitie beval/ so is haer doen weghens het selve gepronuntieert: Dat het Hof conscienties halven voldaen/ verklaerden/ den ged. Sir H. Slingsby schuldich aen 't geseyde Verraet/ ende dat hy des halven op den 12. Junij sal gebracht werden op den Tooren van London/ ende van daer midden door de Stadt tot de Galghen van Titcheburn/ daermen hem ophangen sal/ om levent afgesneden worden/ sijn hart en inghewant uyt ghesneden/ en voor zijn oogen verbrant werden/ daer na onthooft en 't lichaem gevierendeelt/ welcke quartieren gehanghen sullen worden daer het zijn Hoogheyt believt.

De Sententie van Dr. Jan Hewet was by na dese gelyck/ uytgeseyt dat men nochmaels versocht dat hy op sijne beschuldigingh wilde antwoorden/ maer hy bleef stom sonder yets te willen seggen: Dieshweghen is hem oock het selve Vonnis als dat van Slingsby gegeven.

Doch Mr. Mordant is ontschuldigh te zijn verklaert.

Soo haest de Dochter van Sijne Hoogheyt the Lady Elisabet hadde verstaen het Vonnis van Dr. Hewet/ heeft sy hare Vader om pardon voor den selven ghebeden/ sulcks dat zijn Hoogheyt bewoghen wiert den voorss. Heuwet en Slingsby so verre te begunstighen/ dat sy maer alleen onthooft/ ende hare Lichamen begraven souden worden: De waengunstighe van zijne Hoogheyt voeghen daer noch dit by/ dat Lady Elisabeth siende dat sy Hewet by 't leven niet en konde houden/ tot Hamptoncourt van ongeneuchte gingh te bedde legghen/ en weynigh tijts daer na overleden is/ soude oock gheseydt hebben/ dat dewijl dese hare eerste Bede haer van hare Vader was ghewevgheert/ de selve oock hare laetste Bede soude zijn/ &c.

De

Den Marquis van Dorchester begaf hem in dese tijt onder 't Collige der Doctoren in de Medicijnen tot London. d'Enghels Oost-ind. Compagni kreegh doen van Suratte advijs / hoe een van hare Handel-schepen voor de selve stadt leggende / van zijn eygen vuyr was verbrant. 't Schip de swarte Arent / Schipper Jacob Jansz. Straetjes voor rekeninghe van sommighe Cooplupden tot Amsteram sijnde geseylt na Guinea / wierde tot Plemuyen door d'Engelse opgebracht / onder 't pretext / om dat eenen Pablos Koppens geboortigh van Gent / Koopman op dit Schip was / over sich hebbende (na 't seggen der Engelse) Brieven van den Coning van Spangen / van het Jaer 1643. waer by hy vrijheyt had om als Ingeborene op alle plaetsen van den Koningh van Spangen vrij te moghen handelen.. Men velde binnen Londen in dese tijt een seltsaem vonnis / te weten / van onheyl voor den Protector / om dat tegens alle gewoonte te Greenwits op de Tems een Jonghen Walvis aenquam / die daer met groot ghewoel van de Water-luyden wierde doot geslaghen / doch na gewoonte grooten stanck van sich gaf : Zijn Hoogheyd nochtans kreunde hem des weynigh : Hy bevestigde die van Dordrecht noch stercker als voor heenen met den stapel en Court der Engelse Lakenen: Onderwijl die van Hamburgh en andere met haren Muscovise Handel over al de Engelse Natie hinderlijck waren.

Vranckrijck wetende dat men tot Roomen en elders by de Christen Princen haer poogden swart te maken / over 't Verbont met Cromwel en de conquesten in Vlaenderen / schepten gheen kleyn waentrouwen op hare grootste Vijanden de Castilianen / en taste dies halven sommighe vermomde ghewapende Mannen den Post van Lyons aen / soo als die door Fonteyneblen zijn reys op Nederlant was nemende / om te onderscheppen eenighe Brieven / het vermoeden allermeest op den Paus en 't Roomse Hoff sijnde / dat die yets tot laking der overgaef van Duynkercken aen d'Engelsen / soude geschreven gehad hebben : Ook so gaf Vranckrijck in dese tijt uyt seeckere Verantwoordingh op dit subiect / en op seker Frans geschrift getitulecrt Remonstrance au Roi, touchant les affaires de Flandre. Onderwijl en saten de gespanjoliseerden in Vranckrijck niet stil / maer voedde allesins de genoeghsame onlusten der Ingeseten over d'onverdraghelijcke Imposten : Also datter by de 8000. boeren t'samen rotteden / roepende / men most alle de Imposten stellen als ten tijde van Hendrick de 4. / en smeten onder dies des Koninghs Tollenaers doodt / beroovende hunne bancken / deelden 't geldt onder malkander / doch en deden niemant anders eenige overlast : Dese Lantsaten waren meest gekleedt met Cattoen en Lijnwaet / en klompen aen de voeten / sich noemende Sabottiers of Crouteleurs / na haren Leydsman la Croute : Men en konde hare namen niet weten / zijnde in diversche Benden af-ghescheyden / sy en hare Officiers werdende ghenoemt by getalen / als 1. 2. en 3. waren soldaten onder de compagny van Monsr. 8. of 6. / &c. en soo voorts : Haer meeste gros onthielt sich omtrent Orleans / en in Languedocq / en over de Loire / houdende goede

ordre

ordre/ by sich voorsien met vele Wapenen en Canon: 't Hoff was niet kleel met dese Malcontenten ontstelt/ en de Opper-regenten der Provincien selfs bekommert/ hielden tot uytvindingh van goe remedie den 27. Juny een t'samenkomst tot Viergeon en Berry. Den Coningh (wiens plaisir het was niet onchristelijcks te doen noch te gedogen) vergaf die misdaet aen veele die gehoorsaem na de Ploegh keerden / en den Text van Heer-oem aen namen/ Dat men den Koningh most geven dat men schuldigh was, te weten, Tol en Schattinge. &c. Selfs en wilde zijne Majesteyt niet eens ghedachtigh zijn de ontrou van den Marschalck d'Hocquincourt/ maer bewees aen des selfs Weduwe / dat ghelijck de Coning van Vranckrijck by der gracie Gods regeerden / oock also by sijne gracie wilde behouden de wel meenende/ onnosele en goede Onderdanen/ dies wegen en rekende de Koningh dese Weduwe niet toe de faulte van haren Man/ maer verwillichden dat sy en hare Kinderen vrijelijck in Vranckrijck mochten komen/ en neffens alle hare Goederen oock genieten die Privelegen en Gunsten die haer anders wegens t' gemeyne Recht waren ontseyt.

Coning Carel van Schotlant quam in dese tijt een keertje doen te Breda. Zeelant ontfong in haren boesem 't Schip Prins Willem uyt Guinea/ met gout-rijcke Ladinghe/ en daer by noch een Portugalse Prijs met 350. kisten Suycker: 't Retour-schip uyt Oost-indien 't Slot van Hooningen so langhe onder Madagascar geleghen hebbende / quam den 13. deser behouden in het Patria / met goede tijdinge van 't Schip Arnhem.

Daer en teghens stack van Cadix den 3. Junij in zee / de Spaensche Vloot onder 'tcommando van Dom Juan de Cheberri Marquis van Villarubia/ sterck 32. Gallioenen/ Oorlochschepen en Jachten.

Maer de Barbaren die de Zee-vaert ten roof / de winst ten behoef van ongelovige en verloochende mis bruyckten / nevens hun slaeffe vangenissen aen de gevanghen Christenen/ stroopten te overmatich in dese tijt/ want sy waren vrij sterck teghens al de Nagebuyren: Siet hier een Lijst van hare schadelijcke wercken:

1. De Prins te Paert, Capit. Pieter Tijmens van Enchuysen, van Marseille na Amstelredam met Zeep, Honich, &c. gaende: Is genomen, en de Kapit. met 12. man gevangē.
2. St. Ian Baptista, Capi. Bremer Damst, met Teer, en gesoute Vis: Is ghenomen, doch het Volck met de Boot ontroeyt.
3. De Queen Elisabet, Capi. Tijs Sieuwerts, met Lywaet, Camericx doeck en andere kostelijcke Waren, gaende van Cadix na d'Indias: Het Schip is in de gront geschooten, doch bergden de Turcken veel goets, nevens 21. Hollanders en 5. Spanjaerden.
4. St. Ian Baptist, Capi. Cornelis Lincourt van Vlissingen, van Canarien na Habel de graco met partije Coucheneille, 300. Kassen Indigo, Gattimalo, 700. pont Silver in brooden, vele stucken van Achten, en 432. Indiaense gesouten Huyden, &c. is genomen, wordende de Capiteyn met 21. Nederl. en 25. Spangiaerden tot Slaven gemaeckt.
5. De St. Pieter, Capi. Ian Iacobsz. van Rotterdam, gaende van Mallaga na London, met Rosynen, Wijn en Vijgen, is genomen, den Capiteyn en 12. Maets Slaven gemaeckt.

Te Romen ijverde de Sweedse Coningin seer / om den Grave Santinelli die een Huwelijck met de rijcke Hertoginne di Ceri had gecontracteert / behulpelijck tot de voltreckingh van dien te sijn/ en ondersteunde hem dewijl hy kleyn van vermogen was/ met geltmiddelen/ want hy was Hofmeester van hare Majesteyt: Den Paus sulcks verstaende / en daer by / dat ged. Hertoginne maer al te veel van Santinelli hielt/ poochde om verscheyden Roomse insichten dat Huwelijck te verhinderen/ en begeerde dies halven / dat de Koninginne daer niet vorders in soude procederen / maer hare Majesteyt die de voortgangh van dit Huwelijck so seer als yemand wenschten / liet den Paus daer op dese Antwoort toe-komen: *Dat zy niet en vermeynden qualijck re doen met het favoriseren van een saeck die de Roomse Kerck niet alleen toe-stont, maer selfs een H. Sacrament te zijn, waren achtende, &c.* Doch nam den Paus hier mede geen vernoegenoeghen in: De Koninginne dede haer Logement in 't Klooster met voetvolck versterckeN/ en bemerckende dat men onder decksel van haer te versoecken / over de honderdt so Priesters als andere Geestelijcken af en aengaende tot haren Huyse en Tafel hieldt / seyde sy eenmael als sy de heusse manieren van die Broeders had waer ghenomen/ tot den Oppersten der selver: *De Gebieders der Geestelijcken en Priesters mijn Heer, zijn in de meeste dinghen heel anders als de Prinçen, die wel over al trachten om eerst en voor te sitten, als dat boven alles præfererende, maer de uwe soecken eerst het Eten, en dan het sitten.* Betonende also genoeghsaem/ hoe ydel het was haere Majesteyt te komen verspieden door een partye slampampers en luye buycken/ en dat over 't beborden van een Huwelijck / welck een Sacramen en gebodt Gods was/ volgens den stijl van Romen / ende die dit poogden te beletten / veel eer toe-lieten 't verbodt Godts de Hoererye/ &c. En des niet te min gingh den Paus met zijn register voort / doende de Hertoginne di Ceri met gewelt halen / in een Klooster so nau opsluyten en bewaren/ dat niemant als de ghestelde haer spreken of sien mocht: Santinelli en sijn Vader raeckten in ongenade/ mosten Romen ruymen/ en men sprack na den Roomsen yver van de Koninginne insgelijcks niet goets: Maer sy wijser als hare haters/ bleef volstandigh in devotie: Sich niet schamende haer ter Processie in 't Pallais van sijn Emi: Palotta haer mede te laten vinden/ daer sy op hare knyen de benedictie van den Paus ontfong: Toen swegghen hare haters / en bespeurden/ dat sy veel lieffelijcker van Aenghesicht was als het Jaer te vooren/ hebbende de witticheyt en wackerheyt des ghesichts uyt Vranckrijck / de geestighe minen des hoofts van d'Italianen / de vrijmoedigheydt uyt haer Vaderlant / d'eerbiedigheyt van de Romeynen / zijnde in alles um veel toegeneeghender / edelder / heerlijcker en gemanierder als te voren: Sijnde seer rijckelijck in zijde gekleedt / waer tusschen de groote deftigheydt van hare Majesteyt/ en des selfs Huysghenooten swierden / te weten/ 20. Edelluyden in 2. Carotsen/ dat alle Jongelinghen waren / benevens soo veel Pages en Lackeyen/ alle na d'Italiaense wijse ghekleedt: Doch om de Spangiaerden niet gantschelijck te vergeten/ alhoewel sy die byna verbannē

had

had / soo dede sy haer Gevolgh de Sciarpen op de Castiliaense maniere dragen / om te betonen dat sy wel yder Catholick even lief / maer niet even nodig had/Ec. Onder dies had men te Rome groote vrese voor een Engelse/Franse/ en Portugijsse Vloot/men riep die al omtrent de Toscaense Zee gesien te hebben/ en datter diverse Conspirateurs om haer te helpen/ binnen Romen waren gekomen / dit mosten sommige Franse Pelgroms nieu binnen getreden/ ontgelden/ werdende op suspicie in den kercker geworpen / nessens twee Engelse Geest-drijvers/ die hun selfs d'Apostelen Jacobus en Taddeus noemden/ doch als sy voor den Paus gebracht/ aengesproken wierden in 't Latijn/ en door twee P. Jesuyten in 't Hebreus/ soo antwoorden sy/ niets dan hunne moeders de Engelse Tale te kunnen: Daer men haer op toe-voechden/ Wel so en sijt ghy dan gheen Apostelen/ want die hadden den waren H. Geest/ en sy spraken in alle Talen/Ec. Dus uyt ghehoort heeft men hun weder laten wandelen/ wetende / dat sulcke Luyden haers gelijck meer in Engelant waren.

De Suyder Pool verlatende/ keeren wy ons weder na de Noorder / daer het van mis vertrouwen/ onbenoeghen/ onversadelijckheydt en alle onlusten over hoop woelden: De Sweedse Ministers om den Deen meer t'ontblooten/ deden door hare Soldaten (noch op d'Eylanden geinquartiert) alle der selver Ingesetenen Schuyten en Vaertuygen wegh nemen/ toen sy sagen dat sy op de schurf de pretense die sy daer op maeckten/ van datte selve uyt de consequentie des getroffen Accoorts hun toe-quamen/ niet deur en konden: Alsoo deden sy oock met de Vivres/ hun selven met den Degen rechtende: Namen oock heymelijck van de Deenen so in de Sont/ de Belt/ als te Christiania/ Ec. al het Deense Canon/ Amunitie/ Provisie/Ec. als mede d'Oorlogschepen de Pellikaen/ de Valck/ het See-bladt/ de Snarensuen/ de Galjots de Hope/ St. Joris/ de Jager/ een Duynkerckse Boeyer / en andere: Met dese buyten de Vaertuyghen van Jutlandt/ Ec. hebben de Sweden hunne Guarnisoenen in Lijflant/ Pruyssen / en de Zee-plaetsen op de Oost-see seer machtigh ghesterckt: Te Wismar daer sy een groot Magasijn oprechte/ en so het scheen die van Lubeck gelden soude/ quamen op eenen dagh 36. scheepjes met 1000. Vaten Bier en veel Proviande.

Onderwijl was den Koningh en Koninginne van Sweden ter halver dese Maent met 3. Schepen van Gottenborgh uyt Noorwegen te Middelfort in Funen aengelant: Latende zijne Artillerije door de Sont voeren: Treckt voorts op Flensborgh in Holsteyn / en doet drie Bede-daghen uyt-schrijven/ in Junio/ Julio en Augusto: Doet Fredricks en Tripsode meer verstercken: Sendt meer Volck in Funen en Schoonen: Pressen in Noorweghen tot groote onlust der Inghesetenen den vijf den man: En de Sweedsgesinde om hare desseyns te bedeckten/ stroyden al-omme uyt/ dat den Coningh van Denemarcken met sijne Rijcx-raden en Adel oneenigh was / so dat licht den Koningh van Sweden aen die van Denemarcken de behulpelycke hant soude moeten bieden/ tegens de wederhoorige/Ec.

Den Coning van Denemarcken nochtans geen de minste achterdocht op sijne groote Vijanden hebbende/ gaf toe en verwillichde alles wat hy kost om de Heeren Sweden te contenteren/ en van zijn bodem te doen aftrecken/ selfs de verresiende eysch van 't Eylant * Ween/ geeft dat aen sijn bedeckte vrunden over/ behoudende maer alleen de Vruchten die daer af aen Sijn Majestt. en des selfs Huysgenooten waren behoorende: Om alsoo sijn lieve Onderdanen te eer van Lant bederbers en woeste menschen t'ontlasten / die het soo jammerlijck in Holsteyn en over al aen stelden / dattet schrickelijck is geweest om te hooren vertellen.

De

* 't Eyland Ween legt in de Zond, byna even verre van Schoonen als van Zeelant: Leght hooch opgeheven, en begrijpt in zijn ommegangh byna 8160. schreden of 2. Duytse mijlen, is nau een half mijl breed: Is heuvelachtich, en heeft een Bosschage van Haselaar die nimmer in de Noten wormstekich zijn: De grond voed noch Slecken noch Rotten, is nerghens onbebout, en heeft soete Beeckjes en Fonteynen, een deser Fonteynen en bevriest noyt, selfs niet in de strengste Winters. Koningh Fredrick de 2. gaf dit Eylandt te bewoonen aen den grooten Astronomyn Tycho Brahei, die 1576. 't Slot Uraneburg daer op begost te bouwen, 't selfde na zijn wonderlijck goetduncken met vele konstighe Kamers voorsiende, daer hy 20. Iaren sijne Discipulen (dat syn kostganghers waren) in de Sterren en Mathematise wetenschappen heeft onderwesen: Dit Slot had de gestalte van een Sterre, overwonderlijck van binnen, onder nevens de Wijn-kelder is een steene over gewelfde Kamer vol Vuyr-Ovens en Water-brandinghen, daer 9. Mans op passen: Op 7. plaetsen des Huys daer hy meest sliep, at en ruste, was een Werck-tuych by der hant waer door hy die hy begeerde bequaem kost roepen: Yder wist het geluyt van 't Klockje dat hem boven vorderden: In een ander boochs-ghewijs Vertreck staet een Glas-Oven, by welcke and're Knechten Glasen van alle soorten bliesen. Boven in een ruyme Eet-Zael staen de Beeltenissen van vermaerde Astronomyns, en onder de selve een uyt der maten konstich Beeld van Wilhelm Landgraef in Hessen: Uyt die Zael opklimmende na een Ronde Tooren, vertoond sich een boven gemeyne groote Hemels Cloot: Behalvens dese, zijn noch vier and're Toorens op 't Slot, yder met werck-tuyghen van den Hemels loop voorsien zijnde: By de voors. Zael is de Bed-stede van Tycho, met een Rad door de Muyr gaende, 't welcke omgedraeyd, hem door sekere gaten te Bedde legghende, den loop des Hemels vertoonden. Alle hoecken des Huys waren vol gepropt van allerhande kostelijcke dinghen: Men sach daer diverse Deuren ten wedersijden sich openende: Wonderlijcke Tafels met alderley Gereedschap der Zang-kunst: Vensters, stoelen, hoecken, Wanden, Bedsteden, aerdich beweghende: Op 't midden der open Plaets is een konstighe Fonteyn, die door vele Buysen onder ontallycken Beelden, Dieren en Visschen spelen. Voor 't Slot leyd een ander Gebouw, daer een Boeck-druckerye, Twee Boeck-Kamers en Konstighe Glasen zijn. Dicht aen de Zee is een Moolen beweeghd door weynich Water, hier maeld men Meel, slijpt men, en word Papier gemaeckt. Daer zijn oock Vee-hoederijen: Vuyr-Ovens die door de reflexie verwarmen. Coning Iacobus van Engeland Trouwende met Anna, Suster vã Christianus de 4. in Koppenhaven, bleef om zijn vermaeck hier 3. dagen. Tycho Brahe is van hier om oorsaeck Ao. 1597. na Bohemen by Keyser Rudolphus getoghen, daer hy by de 55. Iaren out wordende, Anno 1616. overleden is.

De Brandenburghse Afgesant den Heer van Swerin was op die tijt nevens andere Ambassadeurs tot Flensborgh aengekomen/ om weghens zijne Meester met de Sweedse Majesteyt te verhandelen diversche gravamina/en oorsaken van billijcke consideratien die Sweden aen zijn Curv. Doorl. nu een wijl herwaerts hadde gegeven: Maer en konde geen Audientie bekomen/en hare Boodschap even wel af ghelepd hebbende/ kreghen tot antwoorde: Het waren zaken van groote importantie, men konde daer soo balde niet op antwoorden: Zy mochten den Koningh tot Wismar volghen, men soude hun daer Antwoorde geven. Dan d'Afgesanten van Brandenburgh seyden/dat hare Commissie alleen in Holsteyn streckten/ ende keeren derhalven onverrichter saken en onbenoeght weder om na Hamburgh/ daer haer den Coning van Sweden een Trompetter naer sendt/ doch alles vruchteloos: Ende hebben de voorss. Brandenburgse Commissarissen hier over wijtluftich aen de Sweden ghe schreven / 't welck een verhael van dese Proceduren der Sweden mach werden genoemt.

Iulius 1658.

MAer hier tegens heeft den Sweedse Resident Appelboom den 18. Julij in den Hage aen de Staten Generael over gelevert dit Memoriael:

DEn onderschreven Resident van zijn Koninckljcke Majesteyt van Sweden en heeft niet konnen naerlaten, haer Ho: Mo: als aller Hooghste gedachte zijn Koninckljcke Majesteyts outste ende vertroutste Vrienden ende Geallieerden, mits desen Vrient Nabuyrlijck tot onderhoudinge van alle goede correspondentie, te communiceren ende bekent te maecken 't geene nu jongst tot Flensborgh met ende ontrent de Afgesanten van zijn Cheur-V: Doorl. van Brandenborgh gepasseert is, de ware beschapenheyt van dien sulcks zijnde, dat nae dien aller hoochstgedachte zijne Con: Maj: alreede voor een geruymen tijdt vande zijde sijner Cheurv. Doorl. van Brandenborg buyten alle reden ende verwachten allerleye machinatien tegens desselfs Actien, Wapenen ende Progressen heeft vermerckt gehad, mits zijn Cheurv. Doorl. niet alleen geduyrende de jongst Deense ende Sweetschen Oorlogh, den Coninck van Denemarcken met vertroostinghe van secours, ende by diversie in aller hoochst ghed. zijner Con: Maj: Landen te sullen vallen onder de handt geinstigeert heeft, om tot geen vrede met de selve te treden, maer oock inde vergaderinge des Nedersaxische Creyts alle moghelijcke verhinderinge toegebracht heeft, als men daer delibereerde opt point vande Guarantie ten aensien van de Deensche irruptie in 't Hertochdom Bremen. hebbende Zijn Cheur-Vorst: Doorl. voorts verscheyden mael in de Pillou de Sweetsche Schepen, geladen met Amunitie gedestineert

neert tot defentie der Garnisoenen in Pruyssen wech ghenomen, ende vervolgens afwijckende vande Alliantie, waer by zijn Cheur-Vorst: Doorl: soo heylichlijck ende strickteliјck aen zijn Kon: Maj: was verbonden, sich in teghendeel heymelijck geengageert heeft in vreemde soo defensive als offensive confederatien, soo binnen als buyten het Duytsche Rijck, met de Coningen van Hungarien ende van Polen, direct tegen aller hooghst gedachte zijne Con: Maj: tanquam contra communem hostem, onder malkanderen voor uyt partageerende, ende haer approprierende zijn Con: Maj: Provincien ende Landen, als of het een roof ware, van welcke Alliantien de ratificatien selfs onderlingh geextraheert zijn, waer op Frauwenborgh in Pruyssen teghens expres accoort tusschen zijn Con: Maj: ende den Heer Cheur-Vorst opgericht van zijne Cheur-Vorst: Doorl: met dessels volck beset is geworden, en zijn Co: Maj: aengehoorige op allerleye wijse in Pruyssen vervolcht ende gedruckt, hebbende zijne Cheur-Vorst: Doorl: sich voorß. bemoeyt tegens zijn Con. Ma: ende desself zijn Actien allesints ende by alle Stenden haet ende jalousie te verwecken; gelijck sulcks alles met onloochbare Documenten soude konnen vertoont worden, soo dat zijn Con: Maj: niet anders en heeft konnen affien, als dat zijn Cheur-Vorst: Doorl: misschien al voor langh teghens de selve in openbare vyantschap soude zijn uytgebroocken, soo God Almachtich zijn Con: Maj: Wapenen niet soo merckelijck en hadde gesegent.

Allerhooghst ghedachte Coninck lijcke Majesteyt even wel ongheacht alles om zijn goede genegentheyt tot vrede te betoonen, ende de vrientschap met zijn Cheur Vorstelijcke Doorluchticheyt te redintegreeren, aen deselve van Gottenburgh af heeft laten weten, dat indien zijn Kur: Doorluch: alle gepasseerde onlusten en misverstanden by minnelijcke compositie geliefden te laten wech leggen, zijn Conincl: Maj: seer willich sich daer in soude laten vinden. Doch zijn Kurv: Doorl: Gesanten vervolgens tot Flensborg aenkomende, in plaets van soodanigh verhoopt Accomodement te bearbeyden, heeft zijn Coninckl: Maj: met seer groot leedwesen moeten hooren en verstaen, dat zijn Curv: Doorl: soo nauw aen zijn Coninckl: Maj: Vijanden was verbonden, dat zijn Afgesanten meer waren gekomen om (mits soeckende in aliena causa, als in de Oostenrijcks en Poolsche zake zijn Coninckl: Maj: Leges voor te schrijven) aen de selve den Oorloch en te segghen, so zijn Maj: in hun aenbrengen niet promptelijck en wilde condesceeren, en als hare eygen zaken by te leggen.

Sijn Koninckl: Maj: docht dit so onbillick te zijn, dat de selve haer ter Audientie niet heeft konnen admitteren voor en al-eer hy sich hier over wijders soude hebben geexpliceert: Ordonnerende dieswegen sekere Gedeputeerdens, die in 't bywesen vande Furs: Brunswijckse, Lunenburgse en Hessise Afgezanten, met dese H. Kurbrandenburgse

burgse Afgesanten souden confereren, en van haer vernemen, of zy niet eerst noodich vonden de sake van zijn Curv. Doorl. selfs tot een goedt Verdrach te brenghen, onder versekeringhe, dat sy dan mede souden werden geadmitteert en gehoort, door dien de H. Kurvorst geen Mediateur konde wesen soo lang de selve bleef een Bontghenoot der Vijanden: Dat het oock zijn Maje: niet gevergbt konde worden dreygementen aen te hooren van des zelfs Vijandt, maer te vergeefs: Alsoo de ghemelte H. Afgezanten in plaets van dese redelijckheyt plaets te geven, sonder voorgaende noteficatie of kennis in een morgenstont van Flensborgh weder afgereyst en vertrocken zijn. Zijn Konincl. Majesteyt dese Proceduyren vremdt vindende, belaste, de principaelste motiven van des selfs sustenue in Geschrift te doen stellen, en de H. Afgezanten naer te senden, ghelijck geschiet is: Eñ uyt desen is te sien en daer by te considereren, dat zijn Co: Maj. alles eñ meer gedaen hebbende als in de redelijckheydt van de selve kan geeyscht worden, de zake Godt bevolen moet laten zijn. Eñ van hare Ho. Mo. is vertrouwende, dat de selve sich niet sullen laten verrucken door verkeerde inductien, maer stantvastelijck willen blijven by soo goede intelligentie, correspondentie, en vertrouwelickheydt als van outs tot beyderzijts besten geweest is, eu te blijven heeft tusschen zijn Conincl. Maje. en hare Hog. Mog. Zijne Koninckl. Majesteyt dan staet daer op makende, wenscht van hare Ho. Mo. eenmael te verstaen der selver Vrund-nabuyrlycke en goede verklaringe over 't jongst tot Elbing den xi. Septemb. des Iaers 1656. so solemnelick geslooten en onderling getekende Tractaet: De Acte van welckers Rateficatie Zijne Koningl. Majesteyt nu by de Twee Iaren hier heeft laten gereed houden. De ondergeschreven Resident hier op van hare Ho. Mo. een favorable en ongedilayeerde Andtwoort en Resolutie tot sijne Majesteyts goede narichtinge verwachtende, wenscht den selven hare Ho. Mo. van Godt Almachtigh geluck en voorspoedige Regieringe.

Signatum 's Gravenhaghe den xviij. Julij 1658.

Hier tegens heeft den Brandenburghse Gesant dit provisioneel Teghenbericht in gelevert:

Hooge Mogende Heeren,

DEn Resident Copes, comt U Hog. Mog. in de name van sijne Keurvorst. Doorl. van Brandenburgh sijn ghenadighste Heere dienst vruntlijck versoecken, hem te verleenen Copie van sekere geschrift, ofte remonstrantie by de Heer Appelboom Resident van Sijne Kon. Majesteyt van Sweden, den 18 deses U Ho: Mog: ingelevert; aenghevult, soo hy gheloofwaerdigh is bericht, met vele ongemeriteerde impositien tot na-

deel van Hoogst ged. sijn ghenadighste Heer ende Meester, vertrouwende dat V Hog. Mog. naer hare ghewoonlijcke hoogh-beroemde discretie, hem dese versochte Copie niet sullen weygeren om deselve aen sijne Keurv. Doorl. te senden, ende daer op order te ontfangen? houdende den ghemelden Resident Copes sich ondertusschen by devoir ende eets plichte verobligeert, tot voorstant van d' eere van sijne Keurv. Dool. voor af te seggheu. Voor eerst, ten regarde vande receptie der selver Heeren Ambassadeurs tot Flensburgh, dat het senden van Ambassade, ende de admissie van dien altewel in 't recht aller volckeren is gefondeert, als yemant 't selve naer sijne particuliere fantasie soude mogen uytlegghen, ende alsoo 't selve tot Flensborgh op eene, ende tot Lauwenborgh in Pomeren op een andere maniere interpreteren; Veel min dat deselve dan noch 't recht soude hebben de Heeren principalen selve, die de besendinge doen, te crimineren ende in hare persoonen te traduceren, gelijck in dit onrechtvaerdigh beschuldigen, als ofte hooghst ged. sijne Keurv. Doorl. by de eerste mouvementen der Poolse oorloghen sijne Maj. van Sweden tot deselve soude gheanimeert ende aenghedreven hebben; daer ter contrarie waerachtigh is, dat een vande voornaemste Sweetse Ministers binnen Berlijn, ende als in de slaep-kamer van sijn Keurv. Doorl. is gekomen, deselve af vragende, ofte deselve woude vrunt ofte vyant van sijne Majesteyt ende de Croon Poolen wesen, ende by aldien hy sich niet soude willen verklaren, dat de Sweetse wapenen hem daer toe souden dwingen, ende oock daer toe aenhouden, dat hy sekere sijne Vestingen tot versekeringhe soude moeten inruymen; Waer over sijne Keurv. Doorl. soo seer ontroert wierde, dat het weynigh verscheelde ofte soude den selven Minister naer meriten, bejegent hebben; Noch souden de Sweetse discoursen deser Remonstrantie onder anderen daer henen tenderen, dat sijne Keurv. Doorl. de Sweetse partije in Pruyssen sonder noot souden verlaten hebben, waer op ende 't gene die sake betreft, sal hy Resident om kortheyts wille, hier by voeghen Copie van sekere Missive by sijne Keurv. Doorl. aen sijn Koninckl. Maj. van Sweden gheschreven, behelsende de ware redenen ende oorsaken van alle dese dingen; onder de welcke wel de principaelste is het ontgaen, ende in 't toekomende af te weeren alle droevighe violentien, die in Pruyssen aen sijne Hooghst ged. Keurv. Doorl. sijn ofte noch mochten gepleeght werden: Waer toe oock alleene tendeert de defensive alliantie, eerst met Poolen ende daer naer met het Koninckl. Huys van Oostenrijck ingegaen,
ende

ende vervolgens gesloten, met geinsereerde clausule ; dat soo wanneer de Sweetse wapenen eenige harer Landen souden komen te invadeeren, sy gesamentlijck deselve soudē repouseren, alwaer 't oock tot in de Sweetse eygene Landen, als de voesters Landen deser invasie: Noyt inde gedachten van sijne Keurv. Doorl. gekomen sijnde de onredelijckheden van deselve Landen te partageren, soo als by dit geschrifte onvoorsichtelilck genoegh soude werden geseght; doch wat proceduyren desen aengaende aende zijde der Croon Sweden sijn ghehouden, konnen de excempelen overvloedigh uyt wysen, ende den Vorst van Transilvanien ende de Croon Poolen ghenoeghsaem betuygen, alles gegront op dese soo eerlijcke fundamenten, gelijck deselve verdunckt, dat het jus armorum toelaet Landen t' incorporeren, ende dat Godt de uytdeeling derselver door de wapenen doet, sonderlijck als daer mede voort gheset wordt d' eere Godes, ofte om christelijcker te spreken, het Evangelische wesen ; Maer, gelijck Godt sich niet laet bespotten, soo behoorden alle hooghe Regenten te weten, dat by Godt de Regeringe soo langhe in goeden staet ghelaten werdt, als die op der aerden de justitie wel administreert. Eyndelijck op dat V Ho. Mog. moghen weten, wat voor leges : (ghelijck spottelijcken by dese remonstrantie noch soude geallegeert staen) dese Keurv. Ambassade heeft voordragen willen ; Soo ist, dat deselve in dese drie Leden hebben bestaen: Eerstelijck, sijn Koninckl. Maj. van Sweden : (ghelijck van d' Ambassadeurs vant 't Electorael Collegie ende die van andere Vorsten daer present zijnde, mede is geschiet :) op 't hooghste ende in alle vrientschap te versoecken, geene invasien, als strijdende teghens de solemnele besworene Tractaten tot Munster ende Osnabrugge, te willen doen in't Duytse rijck, waer van nochtans alreede een aenvanck inde Landen des Hertoghs van Saxen Lauwenburgh, ende andere aengrentsende, was ghemaeckt ; Ten tweede, deselve sijne Maj. te versoecken, Pruyssen te restitueren ende vrede met Poolen te maken, mits daer voor eyschende ende genietende eene redelijcke satisfactie, voor dewelcke oock sijne Keurv. Doorl. des noodt zijnde, sich soude garant stellen ; Ende ten derden, dese soo redelijcke voorstellingen niets konnende by sijne Maj. opereren, dat sijne Keurv. Doorl. dan genootsaeckt soude zijn te staen aen de zijde van de geoppresseerde, ten eynde het Hertoghdom Pruyssen in sijden voorigen staet mochte werden herstelt; Dit nu gheweest zijnde geene leges, maer seer redelijcke ende billicke voorstellen ende verklaringhen; Soo is aen de H.

Ambassadeurs van sijne Keurv. Doorl. daer op door de H. Sweetse Commissarisen gheantwoort, dat sy zijne Maj. 't selve niet dorsten voordragen, als een horreur hebbende dit poinct van restitutie te hooren, ende verder, siende, datmen haer audientie traineerde tot affront van Hoogstd. sijne Keurv. Doorl. haer Heere ende meester, sijn zy genootsaeckt geweest te vertrecken, ende naer huys te keeren. Ende alsoo hy Resident ignoreert wat de gedachte Sweetse Remonstantie meer mochte inhouden, soo blijft hy ten sijne als voren inhereren zijn eerst gedane versoeck, om daer van Copie te hebben, op dat die by Hoogst ged. sijne Keurv. Doorl. 't sijner tijdt moghen beantwoort worden, Signatum, 's Gravenhage den 22 Iuly 1658.

Dese saken aldus voortloopende / verwijderden meer en meer de onlusten tusschen de partije van Sweden en Kurbrandenburgh : Waer af de laetste geen kleyn bedencken nam op het voorstel van sommige Sweedse Minister / om Vrede mette Polen te maken / den Keurvorst / Ec. uyt Pruyssen te dreunen / der selver Zee-havenen te behouden / om alsoo Denemarcken / Ec. te bequamer onder 't gebiet der Sweden / Ec. te brengen / die toch geoordeelt wiert onoverwinnelijck te sijn / so lang sy eenige Havenen van Toegenegene of oock Bontenaers op d' Oost-see hadde. Sommige die seer lichtveerdigh om een beuling sweeren dattet vercken gortich is / meynden bynaer datse verdoemt waren die het in desen tijt niet met d' Euangelise Sweden hielden : Dies te verwonderlijcker was het haer op sekere Maeltijt uyt de mondt van den gebieder in Lauwenburgh over Tafel te hooren : Dat naer allen aensien beyde den Heere Keurvorst van Brandenburgh en den Sweedsche Coningh met malkander in Oorloghe souden geraken, &c. De timiditeyt was alreede oock so groot onder de Hooghduytsen / dat de waerheyt daer af my niet vrij staet te uyten / veel min / dattet soo een genereuse Natie soude voegen / te vresen / die weghens de getrouheydt in bystant soo veel als een duyren Eedt houden van den dronck des Broederschaps / 't welck haer van Germanicus hunnen Aertsvader aengheboren schijnt. Even wel toen sy sagen de kloeckmoedigheyt van Kurbrandenburg tegens Sweden / hielden sommige Duytse Vorsten hun stil : Andere / die de ernst van zijn Doorl: niet en konden erinneren / mosten nochtans de saeck gelooven als sy sagen dit onderstaende Manifest van den Keurvorst in 't Hooghduyts voort komen : Luydende verkort aldus :

VVilhelm Fredrick, by der gracie Gods, &c. Geven naer veelen den vereyschten noot te kennen: Dat also door d'onstaene Oorloghen over Vierdehalff Iaer onse Rijcks en Pruyssise Landen in gevaer syn gebracht, sulcks dat wy ons (Ampswegen) daer tegen in defensie stelden, om 't Vuyr (alrede in een gruwelijcke vlam uytgheborsten) dat

de Na-

de Nabuurige Coningrijcken byna verteert, en onse Landen van Pruyssen, Pomeren en Nenmarck beschadigt, en 't Instrumentum Pacis geribbesackt had, te stuyten, gelijck wy dan tamelijck water niet alleen door militare actien tot des selfs lessinge bygebracht hebben, maer oock by Godes voorsorghe de sake so wijt ghebracht, dat wy ons met den Coningh van Poolen grondelijck hebben vergeleecken, den Keyserlycken Bonte geobserveert, en ons voor de Liberteyt des Volcks met den Ongarise Coningh (nu gekoren Rooms Keyser) en 't Curv. College,&c. stijf verbonden : Daer by der Sweden Coningh so door schrijvens als kostelycke Besendingen aengemaent tot afdoeningh der onlusten, op dat de Croon Polen, &c. oock hare satisfactie daer by mochte bekomen, die sich daer toe oock heeft bereyt getoont gehad. Boven dien heeft 'tCurvorst. College daer toe Gesanten geschickt, en wy tot betooninghe onses vredenlievende gemoets, hebben ons tot grooter beswaringhe onser Onderdaenen tot den 9. deser Maent stil gehouden, daer wy veel onheyls middeler wijl hadden afweeren konnen. Dan hebben buyten alle vermoeden vernomen dat alle onsen wel ghemeynden yver weynig heeft geholpen : Vermits men op een wel bekende plaets tegens aller Volckeren Recht, onse Afgesanten ongewoon heeft gehandelt, geen gehoor gegeven, en tot onser hoochste verkleyninge afghewesen, met geen kleyne menaces daer by, want een Legher op onse grensen stondt, om so het God niet verhoede, ontschuldich by overval of doortocht beschadicht te werden, de rest laten wy op 't vermoeden. So hebben wy ons van Krijchsmacht ghesterckt, en wyders op Gode betrout : En in bekrachtigingh des selven geordineert, dat van nu af in 3. Weken herwaerts alle onsen Onderdanen van wat conditie datse zijn, hun van aller vremder Krijgsdienst sullen hebben te ontslaen, en sich onder onser Armee te vervoeghen, waer toe wy om yder na zijn qualiteyt t'ontfanghen, onse Generalen,&c. hebben geinstrueert, en mede ordre ghestelt tot onderhout van alle Soldaten die in onsen dienst gequetst of ongesont worden. Wat de ongehoorsame belangt, wy bevelen allen onsen Amptenaers na de sodanighe en hare Kinderete inquireren : En voor die noch in vremde dienst zijn, datze op pœne van onser hoogste onghenade hebben weder te keeren. De Leenluyden die mits zy van 't hare niet konnende gauderen, oock niet gepareert hebben, zijn dese mael gepardonneert. Die hartneckich onsen dienst blijven verlaten, sullen verbeuren al hun Leenen, Goederen, Privilegen, &c. En die hun in Oorloge teghens Ons laten gebruycken, sullen als Verraders des Vaderlants Lijf en leven sonder genade verbeuren. Hier af doen wy onse Generaels erinneren dese onsen bevele al-omme in 't Leger te doen af-kundigen : Onse Onderdanen dat sy na d'onghehoorsame inquireren, en aen de selve schuldich zijnde, het derde van de somma voor af genieten, en over d'andere twee derde met den Fiscus veraccorderen : Die eenige ongehoorsame hunne middelen alleen bekent maken, sullen het vijfde genieten: En die yets van de selve in bewaringe hebben, sullé dat 'tGericht moeten aengeven. Gegeven te Ceulen aen de Spre den 26 July 1658.

Soo haest nu de Sweedsgesinde ongeern sagen den ijver in de publiceringe van zijne Keurvorstel: Doorl: / en wisten sy niet wat van spijt aen te rechten : Men hoorde hare Ministers vremt discoureren / die van die tijdt af niet anders practiseerden / als / om den Heere Keurvorst te affronteren / soo met het eysschen van den Courlander Vorst (getrout aen de Suster van sijn Doorl:) sijne Havenen / als met sommighe Vorsten en Papen omtrent den Rijn op te

maken/

maken/ om de Kleefse Landen te overvallen/ Ec. Den Sweedse Resident sat in den Hage oock niet stil / maer trachte alles wat hy immers kost tot nadeel van Kurbrandenborgh uyt te wercken/ dies gaf hy op den 5. Augusti dit navolgende Memoriael ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. over:

DE Ondergeschreven Resident van Sweden ontfanghen ende wel overwegen hebbende de Resolutie van haer Ho: Mo: hem door der selver Heeren gedeputeerden den eersten deser ter handen gestelt, tot Antwoort op de Memorie, by hem den 18. des voorleden Maents overghelevert, kan niet naer laten haer H: Mo: mits desen te representeren, dat hy verwacht hadde dat der selver goede gheliefste soude geweest sijn, sich in haer voorsz. antwoort yets te uyteren over het principael subject van de selve sijne Memorie, aengaende het Chur-Brandenborgse werck, ende de secoursen, diemen van de syde van Sijn Chur-Vorstel. Dool. pooght teghens sijne Conincklijcke Maj. by haer Ho: Mo: uyt te wercken, ende te obtineren, gelijck dan Sijne Coninckl. Maj. het selve als noch van haer Ho: Mo: vrientschap ende hooge discretie is verwachtende, te meer, alsoo door de inductien, ende sinistre persuasien, by de vianden van sijne Coninckl. Maj. voor desen bygebracht, als ofte de selve voor hadde de Commercie te verhinderen, geschiet is, dat zedert het sluyten van 't Tractaet van Elbing, ende de vernieuwinge vande oude vrientschap ende alliantie, tusschen Sijne Coninckl. Maj. ende haer Ho: Mo: veel saecken op de zijde van haer Ho: Mo: sijn ghepasseert, die met de goede meeninghe ende Intentie van 't selve Tractaet weynich over een komen: Ende alsoo sijne Con: Majesteyts Vyanden der selver voorige haer soo wel ghesuccedeerde practijcken noch continueren, met haer Ho: Mo: aen te porren om Vlooten en secoursen nae de Oost-Zee te senden tot defencie vande Commercien, die sijne Coninckl. Maj. te beletten, doch noyt en is intentioneert gheweest, soo versoeckt de voorsz. Resident gunstelijck ende vriendelijck inden naem ende volghens ontfanghen expressen last van Sijne Coninckl. Ma. alsoo de selve gheneghen is het Elbinghse Tractaet te Ratificeren, haer Ho: Mo: gelieven sijne Coninckl. Maj. alvorens gherust te stellen, ende oprechtelijck te verklaren, datse noch aen sijne Cheurfurstelijcke Doorl. tot Brandenborgh, noch aende Stadt Danzick, noch oock aende anderen sijne Coninckl. Majesteyts Vyanden eenighe secoursen directelijck of indirectelijck doen, noch de selve in hare Vyantlijcheden

den tegens ſijne Conincklijcke Maj. ſtijven, maer ter contrarie haer naer den inhout ende diſpoſitie van't voorſz, Tractaet reguleren, ende het ſelve naekomen ſullen; al welcke oprechte ende ronde verklaringhe den voorſz. Reſident, van haer Ho: Mo: met den eerſten is verwachtende, om voorts aen ſijne Coninckl. Maj. bericht daer van te konnen doen, ten fijne het meergemelte Tractaet eenmael voltrocken, ende ten effecte ghebracht moghe worden; Signatum s' Gravenhage den 5. Auguſti 1658.

Hier op hebben hare Ho. Mog. den 7. Auguſti geantwoort als volgt:

DE Heeren Staten Generael geſien ende overwoghen hebbende de twee Memorien van de Heere Appelboom overghegheven den 5. ende 7. Auguſti, hebben gheresolveert de voorſchreven Heere Appelboom tot antwoort te doen toe voeghen in maniere als volght: Dat hare Ho: Mo: te eenemael buyten reden achten, dat van de zyde van deſe Staet beloſte ofte verſekeringhe gedaen ofte ghegheven ſoude worden, datſe noch aende Keur-vorſt van Brandenborgh, noch aen de Stadt van Danzick, noch aen andre van ſijn Majeſteyts Vyanden directelijck ofte indirectelijck eenigh ſecours ſullen doen, ſonder dat oock met eenen van de zyde van de Koningh van Sweden vereyſchte verſekeringhe ghegheven werde op het ſtuck van de commercien; mitſgaders de ratificatie van het Elbingſe Tractaet, neffens de nadere elucidatien ende interpretatien daer op voor deſen ontworpen, gheſchiet zy, ſonder de welcke alles in onſekerheyt ſoude blyven: Datmen derhalven ſyne Majeſteyt de notoire onrechtmatigheyt van de voorſchreven begeerte door hare Ambaſſadeur voor ooghen ſal laten ſtellen, ende doen begrypen dat door het voltrecken van het voorſchreven Elbingſe Tractaet een volkomen gheruſtheyt aen beyde zyden ſal volghen, met verſekeringhe dat ſulckx ghedaen zynde, hare Ho: Mo: de voorſchreven ſyne Majeſteyts Vyanden in hare Vyantſchappen teghen de ſelve niet ſullen onderſteunen ofte ſtyven, maer haer draghen na den inhout van 't voorſchreven Tractaet: Sulckx dat daer mede niet en werde verandert ofte eenighſints verkrenckt de clauſule in het voorſchreven Elbingſe Tractaet begrepen, nopende de incluſie van de Keur-vorſt van Brandenborgh, van de Stadt Danzick, ende and're Staten, aen de welcke ſal toegheſtaen worden de voorſchreven incluſie te moghen aennemen, mits haer daer op verklarende binnen de tydt van een Maendt, na dat aen de ſelve notificatie ſal ghedaen zyn van de onderteeckeninghe der voorſchreven eluſidatien door weder-zydts gemachtighde Miniſters.

Voorts dat hare Ho: Mo: by ſyn Majeſteyt door hare Ambaſſadeurs ſullen doen aenhouden, dat de voorſchreve elucidatien ende nader interpretatien eenmael moghen gearreſ-

gearresteert ende het voorschreven Tractaet voltrocken worden, ofte andersints dat hare Ho: Mo: de uyterste meeninge van syne Majesteyt dienthalven sonder verder uytstel moghen verstaen, om sich daer na te moghen reguleren.

Dese saken aldus af loopende/ bleef de partije van Kurbrandenburgh met grooter lust haren yver betoonen in 't najagen van alle billickheyt: Selfs zijne Doorl: als hy hoorde dat men in Poolen d'Euangelise niet wel en handelden/ en niet willende in schijn als sommighe pretendenten / maer in daedt de Protestantse Kercke protegeren / schreef daer over aen den Koningh van Poolen/ om terwijl hy met gewapende de beschermingh en verlossinghe van verongelijckte op nam/ van d'ander sijde de weereloose niet te verlaten. Sijn Majesteyt van Polen de Godvruchtigheyt van den Heer Ceurvorst en de gewichtigheyt der sake bespeurende / sont daer op tot antwoort aen sijn Doorl: desen Brief in 't Latijn:

Doorluchtichste Ceur-Vorst, vrientlijcke lieve Heer Oome, Swager ende Broeder. Ick heb uyt U. Ceurvorst: Doorl. schrijvens wijtloopigh gesien 't geen de selve heeft belieft my te doen weten, als dat haer voorghekomen soude soude zijn, dat zijne Religions Verwanten in ons Coninckrijck van Polē ende groot Hertochdom Littauwen by Geestelijcke ende wereltlijcke, op veelderhanden manieren soude worden vervolcht ende in perikel ghestelt, ende dat U. Ceurvorst: Doorl: betuycht dat sulckx haer insonderheyt by dese constitutien van tijden seer ter herten gaet. 't welcke by my wel sijnde over woghen, is my lief geweest te verstaen, dat U. Ceurvorst. Doorl: vertroude dat sulckx geschiet buyten mijn weten, ende veel min met mijn believen. Nu is het sullckx, dat ick als noch wel weet te ghedencken, wat ick by mijne Crooninghe uyt kracht van de Rijcx constitutie hebbe belooft ende beswooren aen die van de Evangelische Religie, ende verhoope dat het selve in dier voegen naer ghecomen sal zijn, dat my dien halven niets en sal geimputeert connen worden: Ende indien het waere dat by dese Crijghs beroerte door de licentien der Geestelijcke ofte Wereltlijcke eenige exorbitantien waren gepleecht, soo moetmen considereren dat de selve even soo weynich, als die van de Militie (onder de welcke nochtans seer strenghe articulen sijn ende groote discipline wert ghehouden:) t' eenemael te eviteeren sijn, oock soo connen van mijne sincere ende goede meyningh ghetuygen die placaten de welcke ick by mijne wedercomste in het Rijck hebbe laeten uytgaen, als oock 't geene ick door middel van mijne ministers tot Danzick in Denemarcken ende aen de Geestelijckheyt aldaer hebben doen weten: Ende ten eynde U. Ceurvorst: Doorl. dies te meer moge zien het misnoegen dat ick daer van hebbe, ende sonder de welcke insichte ende consideratie ick

ick in mijn camer, privatis consilijs, *ende andere affaires, soo veel Protestanten niet en soude tolereren : soo gelieve het de selve, in plaetse datse maer gheneralijck ghesproocken heeft, te specificeeren aen wien, teghens de Rijckx constitutien ende andere versekeringhen, eenich overlast ofte molestatie is aenghedaen ; Ende ick verseeckere V. Ceurvorst: Doorl: ,dat sulckx ten besten van het ghemeene welvaren, ende in conformiteyt van dusdanige constitutien ende ondere versekeringhen, sal worden gheremedieert ende ghestuyt. Ende dit is het ghene, dat ick V. Ceurvorst: Doorl: tot antwoort ghetrouwelijcken hebbe willen laeten toecomen, met verseeckeringhe dat de selve van mijn niet anders als 't ghene dat hier vooren staet, sal te verwachten hebben. Ende beveele de selve inde Protectie Godes. &c.*

Warschaw den 16. July 1659.

Hier na verlieten den Brandenburgse Vorst van Anhalt/Graef Waldack en anderen der Sweden dienst / gelijck mede den Deense Generael Guldenleeu: De Sweden in Pruyssen over dese omkeeringhe des Keurvorsts verbittert wordende/ plonderden sommige Curvorstel. Dorpen uyt/ beginnende alsoo d'eerste vyantschap: Hier op dede zijn Doorl: alle de Sweedse schepen in der Pillaw en der Memel aenhalen: Sulcks dat sy elckander op de handen moesten passen.

Den Coning van Sweden bracht op die tijt zijn Coninginne na Wismer/ om van daer met bequaemheyt weder na Stocholm over te schepen: Doch keerde sijne Majesteyt stracks weder na Oldeslo/ gevende aldaer verscheyden Gesanten Audientie: Die van het Ceurvorstel. College wierden met slecht bescheyt doch goet Tractement bejegent: Die van Saxen hadden tweemael Gehoor: Hare Ho. Mog. Gesanten hadden korter expeditie: Die van Lubeck/ Bronswijck/ Lunenborgh/ en Bremen wierden schoone woorden ghegeven: De Hamburghers sonden daer Docter Broedderry Pauwellij en de Heer Tweestrong: In somma/ elck scheen Sweden te placeren: Want men hoorde dattet Sweedse Legher door 't Sticht Minden en Westphalen na de Cleefs en Gulickse Landen gereed stonden te marcheren / daer over die van Minden hun dapper versterckten: Want sy wisten dat den Coning zijn Legher uyt Jutlant had op ontboden na Oldesloo / doch die ordre wiert stracks weder om gecontramandeert: Onaengesien alreede veel gepreste Boeren uyt Noorwegen/ Schonen en Bleken/ (daer de Prekers van yder Dorp so lange het den Koning van Sweden belief den een Ruyter uytbrengen en onderhouden mosten) neffens 7 a 800. geworven Engelsen / en 5. Jachten vol Volck na Pomeren hadden af-gaen laten: Het gheweldigh broodt backen en Bier brouwen tot Flensporgh gaf al geheel wat anders te kennen: Men stropden wel geruchten uyt/ datter eenighe strijdende Legers boven Custrin by nacht

waren gesien: Dat den Sweedse Resident by den Administrator van Maegdenborgh de proceduyren van Kurbrandenburgh hadde swart afgeschildert: Dat den Coning van Polen die van Dantsich scherp had aengemaent/ waerom sy die so swack waren datse met hun Soldaten te onvermoghende waren de Sweden uyt de Neeringh te verdrijven / niet liever met eenighe Brandenburgers hun gevoecht/ en een Torn op de Vijanden gedaen hadde/ &c. Maer onderwijl hoorden men oock / De extraordinaris groote debuoiren die de Sweedse Ministers binnen Koppenhaven deden, om by Sijne Majesteyt van Denemarcken smaeckelyck te maken het excluderen van alle vremde Oorlochschepen uyt de Oost-Zee: Dit was haer Centrum/ den voys/ en het geduyrige deuntje. Doch en wilde Denemarcke daer noyt toe resolveren: Oock wel te presumeren sijnde/ dat indien dat punct met reputatie had konnen inghewillicht worden / ghelijck het niet en konde/ dat Sweden gelijck met al d'andere pretensen geschiet was / daer mede geen vernoeghen soude hebben genomen/ maer weder een slimmer nieuwen Eysch voortgebracht hebben. De questie van Hendrick Carlof over 't Jacht Stocholm/ met eenigh Gout en Olifants Tanden / namen de Frans en Enghelse Gesanten onder haer/ wordende in plaets van de geeyschte 400000. Rycksdaelders/ 't voorss. Schip gerestituëert en te Staden ghebracht. Onderwijl nochtans had den Oversten Eggerich Bremervoorden op den 5. July gheruymt/ werdende Commandant in Gluckstadt / en Gen. Eberstyn wierde Drost en Amptman van 't Graefschap Pinnenbergh: De Sweden lachte met de confidentie der Deenen/ en in plaets van die daer in na te volgen/ vallen sy op nieus in Ditmarssen/ perssen de Luyden 't bloet ten nagelen uyt/ en logeeren 12. en 15. in een Huys. In Noorweghen hoorde men d' Inwoonders van 't Ampt Bahuis en Cong-elf oock over de Sweden jammeren/ om dat die hare Steden wilden raseren en de Wooninghen onder de voet smijten.

De Oorlochstrompetten bliesen in dese tijt bynaer aen alle oorten van hun de vredelievende gemoederen: Tot Staden druckte men een Sweeds Manifest tegens Kurbrandenburgh: De Ongarise Gesanten Colowrat en Isola/ die al tot Circhowa by Posen aengekomen waren om den Vrede tusschen Poolen en Sweden te bevorderen/ en konden noch ghehoor noch Passeporten by de laetste verkrijgen: Den Heere Keurvorst van Brandenburgh / om alle onheyl te vermijden/ hielt tot Berlijn een Bededagh / en dede zijn Benden na Custrin komen/ om daer met de Keyserse macht te voeghen: Ontfongh een half uyr buyten Berlin de Coninginne van Poolen / die na eenighe conferentien over 't Sweedse landen in de Neeringh by Dantzich/ weder uyt Berlin op den Rijcxdagh na Warschaw tooch.

De Sweden hadden op de Neeringh van de Wijssel af tot aen de See een doorsnijdingh met een Fort en sommige Reduyten gemaeckt/ yder met 4 a 6. stuckjes voorsien / maer also sy haer eyghen Volck niet en betrouden / zijnde meest sekere 8 a 900. Deenen en gheprest Noorweghers / so kraemden sy tot vergenoeghen der Dantsickers van selfs op / steeckende hunne Baracken tot St. Nicolaes

St. Nicolaes Walde in brant / sonden die voorss. Deenen in hunne Pruysse Guarnisoenen/ in des selfs plaetse mede 't Scheep nemende 2 a 300. Polen/ die zy by Dirsschaw hadden bekomen: Aldus zijn sy na Courlant gheseylt/ latende maer 5. van hunne Schepen onder Heal ten ancker / die so nu en dan de Schepen die na Dantsich wilden / visiteerden / en alle Waeren van Contrebande daer uyt haelden/ gelijck sy 106. Vaetjens Buspoeder uyt een Holl. Boeyer namen/ en vielen die van Lubeck bysonderlijcke moeylijck: Pooghden oock eens met Booten te landen/ en by 't Klooster ten Olijve eenige plonderingh te halen/ maer wierden door sommige Dragonners gestuyt: Beter voeren d'afgegane na Courlant/ en landen 3. mijl van der Memel op Polangen 2000. Man/ plonderende alles wat sy krijgen konden/ stroopten selfs tot op 2. mijl onder Memel/ in 't korte een grooten Buyt van Lakenen en Specerijen bekomende / 't gunt den Poolse Veltheer Gonsieuski toe-quam / en verstoorden oock der Joodse Synagoge: Doch heeft Gonsieuski daer aen zijn vergoedinghe by Riga wel weten te bekomen.

Men verwachte nu alle uren den optocht der Sweden: Den Nederlantse Gesant d'Heer Johan Isbrantsz. wende sich dies weghen van de Poolse Frontuyren na Pomeren/ in meyninghe den Coningh van Sweden te Wismar te vinden / en daer door minnelijcke interpositien in den Vrede tusschen Poolen en Sweden goede vruchten te doen: Onderwijl die van Hamburgh soo seer als yemand een wakende en jaloux ooge op de Sweden hadden/ want hare Cooplupden geloof den vastelijck/ dat Engelant/ Vranckrijck en Sweden nergens anders toe geunieert waren/ als om de voornaemste See Coopsteden buyten London/ Parijs en Stocholm/ te ruyneren: Te beswaerlijcker quamen haer de Engelse dreygementen van Represaillien voor / die men seyde dat den Protector op een pretense van 80000. flor. tegens d'Hamburghers wilden uytgeven/ doch eerst door een Edelman laten af vorderen.

De Kuyp-konst om voordeel was nu de gantse Somer het aensienlijckste Ambacht binnen Francfort geweest: En de Banketten en Maeltijden het drijf-hout/ daer het Gelt en de Wijn de hoepen en 't kleinkrijt voor een goedt gedeelte genoemt mochten worden: Dit sach men by alle Natien/ onderwijl den Wael des Keysers van dagh tot dagh op-gheschoven wiert / nu door het Ceurvorstelijck College selfs/in het beswaerlijck convenieren over de capitulatien des Waels / en dan door het aenlockelen van Franse / doch allermeest van Biorenklau den Sweedse Gesant / die wel ront uyt door verscheyden ingeleverde Memorialen wegens sijnen Coninck eyschte alle soorten van satisfactie voor d'Electie eens Keysers / ofte/ dat men aen eenige van 't Duytsche Rijck satisfactie soude soecken/ &c. De Francoisen begeerden/ dat de nieuwe Keyser soude beloven de Vijanden van Sweden niet te assisteren/ selfs vonden eenighe der Keurvorsten niet ongerijmt/ dat den nieuwen Keyser de hulp aen Polen teghen Sweden soude abandonneren / waer op den Coningh van Ongarijen

garijen ſeyde / dat van Vranckrijck oock moſte in 't ſeconderen der Sweden ſtille ſtaen. Onderwijl nu deſe diſputen duyrden / voechden ſich tot een concept den Koningh van Ongarijen / Kur-Saxen / Bayeren / Trier en Brandenburgh : De Palts / Ments en Ceulen uyt vreſe der Francoiſen / ſcheenen meer gunſt van Parijs als van Weenen te verwachten. Immers in alle deſe moeyelijckheden ginghen de Feeſteryen haren ganck : Den Ceurvorſt van Saxen tot Hanaw gereyſt zijnde / daer hy den 4. Juny d'eerſte ſteen aen de nieuwe Luterſe Kerck hadde gelecht / Dr. Weller dede daer op een Predicatie uyt 't Boeck Zacharye Cap. 4. Vers 1. Is daer na op zijn Luter-pa. gegaen in een jente proceſſie / daer heeft den Keurvorſt in een gehouwe Steen twee glaſen met roode en witte Wijn / een Beker met gelt van alle Munten deſer tijt / een Lutherſe Catechiſmus en een gedruckte Augſporgſe Confeſſie in die Blaſz gedaen : Na 't welcke den Hanawſe Over-Amptman een brave Oratie dede / &c. Den Coningh van Ongarijen den 9. Juny 18. jaeren out geworden zijnde / heeft men daer over met vreughde-tekenen ghebralt / als nu eerſt de bequame Jaren tot de Roomſche Croon hebbende. Onderwijl dit gauderen duyrde / quam'er een donckere poſt uyt Weenen / (het treuren benijt altoos de blijtſchap) met bericht / hoe daer den 16. Juny den Jonger Broeder van den Coningh van Ongarijen Prins Ferdinandus Aloijſius Joſephus aen de Kinderpockjes was overleden / ende den 15. dito ſonder eenighe pracht by de P. Cappucijnen in het Keyſerlijcke Graf geſet. Na deſe droeve tijdingen / ſijn weder de vrolijcke ghekomen / als / dat den 15. July by alle de Ceurvorſten de Capitulatien zijn ondertekent / ende onder andere dinghen oock vaſt geſtelt / omme op den 18. July met de keure des Nieuwen Keyſers precijs voort te varen : De geaccordeerde en onderſchrevene Rijckx-Conditien zijn in 't kort getrocken als volght :

VVY Leopoldus, van Gods genaden Rooms Coning, &c. en de Doorl. Eertſbiſſchoppen Iohan Philip tot Ments, Carel Caſpar tot Trier, Maximiliaen Henrick tot Colen, Iohan Georg de II. Hertogh tot Saxen, Gulick, Cleef en Berge, Burg-graef te Maegdenburgh, &c. Carel Loodwich, Paltſgraef aen den Rhijn, Hertogh in Bayeren, &c. als oock niet minder van ſtaet ; En oock weghens de Doorl. Ferdinanda Maria, Hertoginne van Over en Neder-Bayeren, en de Boven Palts, Paltſgravinne by den Rhijn, &c. En Fredrick Wilhelm, Marckgraef te Brandenburgh en Burgh-graef te Neurenbergh, &c. Ende de Volmachtichde Geſanten Harman Egon, Graef tot Furſtenbergh, &c. Iohan Maurits, Vorſt tot Naſſau, Graef te Catzenellebogen, Vyanden en Dietz, Heer tot Bilſteyn. Tot eere en waerde des Roomſe Konincklycken naems verheven en geſet zijn : Waer over wy oock tot Godes Lof, het Heyl. Rijck ter eeren, oock tot gemeyn profyt der Chriſtenheyt en der Duytze Volcken, uyt genadighe vrye wil hebben aen genomen met de zelve onſe lieve Oomen, Neven en Keurvorſten, ſo voor haer als de ſamentlycke Vorſten en Stenden des H. Roomſen Rycks, in navolghende wyſe te vereenighen onder deſe Articulen, die wy aengenomen en hun toegeſeyt hebben.

1. So lange onſe Coninckl. Regeeringe duyrt / belooven wy te beſchermen

de Christenheyt en den Stoel te Romen / oock de Pauslijcke Heyligheydt en Christel. Kercken/ als der selver Advocaet : Recht/ Justitie en den Vrede in 't Rijck sonder aensien van Personen maintineren : Selfs in 't gunt onse Oomen de drie Keurvorsten tot Saxen/ Brandenburgh en Palts tegen ons verklaert hebben/ dat in alles watter by den Roomsche stoel of door 's Paus last geschiede/ dat sy noch voor hare Religions Verwantten daer in niet gehouden willen zijn / noch tot eenige samenkomst streckende tot prejuditie van de Munsterse Vrede/ belovende die Pacta in alles te maintineren.

2. Wy willen vastelijck hanthaven en onderhouden de Gulden Bulle ende 't Munsterse Instrumentum Pacis, in dat over de achtste Keure / den Lantvrede/ den Anno 1655. tot Augsporgh gehouden Rijcxdach/ en alles wat daer op in de volghende Rijcxdagen verbetert en geconfirmeert is / doch speciael op het Munsters en Neurenbergs Executionis reces, als mede den lesten Rijcxdag tot Regenspurg/ en alles wat noch op navolgende Rijcxdaghen besloten sou mogen worden : En willen dies weghen alle Contramineurs/ Vredebrekers/ en ontrustende geschriften tegen gaen/ en haer doen verwerpen.

3. Wy willen alle hoogh en lage stants Personen na inhouden des Gulden Bulle beschermen/ en niemant wie hy sy sonder consent van onse Keurvorstē daer van uytsluyten : Wijders sullen alle Lasten/ inkomens/&c. blijven soo als die zijn/ willende selfs geen gehoor geven aen d'aensoeckers van veranderinge/ en die tegens de ordre van 't Kamergericht tot Spier yetwes ageren.

4. Willen den Hertoge van Savoyen volghens 't Instrumentum Pacis Cæsareo Gall. † Cæsarea Majestas,&c. te Munster/ in de beleeninge van Montferrat wegen de 494000. Croonen die den Coninck van Vranckrijck aen den Hertoge van Mantua schuldigh is/ helpen restitueren/ op die forma ghelijck sy by Keyser Ferdinandus de 2. aen den Hertoghe van Savoyen Victor Amadeo sy verleent/ en dat so haest wy in onse Keyserlijcke Regeringe ghetreden/ en daer toe behoorlijck sullen versocht zijn : Oock by den Coninck van Spangen aenhouden dat hy kosteloos de Stadt Trino aen den Duc de Savoye restituere: En Duc de Mantua van 's Keysers wegen belasten/ aen Savoyen die Jurisdictie te doen hebben/ die hem in Montferat competeren.

5. Sullen nimmer gedogen dat de Uytlantse Gesanten van Potentaten en Republijcken/ pretenderende gekroonde Hoofden te zijn / en dien volgens de hoogachtinge in alle Keyserl. en Koninckklijcke Hoven/ dat sy de voorsittinge van de Kurvorstelijcke Gesanten sullen hebben: Doch de Gesanten van wettige gekroonde Coningen/ ofte van hare Weduwen ofte Weeskinderen / sullen voor die van de Keurvorsten gaen. Willen oock niet datte vremde Ambassadeurs of Hansen van uytheemse Staten aen ons Hof/ oft op eenige t'samenkomsten met gewapende stoet te paerde of te voet op straet sullen verschijnen/ of openbaer sich in de Rijcx saken bemoeyen. Willen oock dat aen ons Hof genige der Curvorsten prerogativen hun en werden ontrocken/ en sal hare oude digniteyt van preseance by ons gemainteneert werden.

 6. Con-

6. Consenteren oock / datte 7. Ceurvorsten volgens de goude Bul over de welstant des Rijcx mogen vergaderen / raetslaen / en wat niet tot ons nadeel sy/ willen dat confirmeren. De Stenden mogen oock samen komen om hare gravamina in te stellen.

7. Alle opstant en seditie beloven wy te weeren: En de Ceurvorsten in het selve tegheus de oproerighe te helpen maintineren.

8. De by onse Voorsaten verleende Schut en Scherm-brieven willen wy daer laten/ niet extenderen noch confirmeren/ maer pogen te anulleren.

9. Willen niet toe-laten dat vremde als by 't Hansese verbont zy gheschiet/ des Rijcks saken doorsnuffele: Noch oock / dat niemant van 't Rijck tegens de Gulde Bulle en 't Instrumentum Pacis met eenige vreemde Potentaten sullen ingaen eenige Confederatie/ protectie/ mediatie en guarantie/Ec.

10. Beloven mede voor ons selfs geen Verbontten in 's Rijcks saken met vremde Natien tegens 'tgoetvinden der Kurvorsten en 't Instrumentum Pacis te maecken.

11. Yder/ hoedanigh hy sy/ die t'onrecht vervreemdt is van 't sijne / en die volgens het Munsterse en Neurenberghs executions reces' tselve moet weder gegeven werden/ sal sonder onderscheydt van religie aen yder gepresteert werden.

12. Willen 't H. Roomse Rijck/ noch 'tgunt de selve behoort/ noch weg geven/ versetten of verpanden: Oock aen 't H. Rijck weder brengen alle te onrecht aen vremde Natien vervallen Vorstendommen/Ec. speciael die in Italien vervremt sijn: Daer over mette Keurvorsten en Stenden raedleven en inquireren/ en een Jaer na onse ingetreden regeringe pogen in de Cantzelery van Ments te brengen: Willen oock de Ridders van St. Jan die haer goederen in den laetst Nederlantsen Oorloch onnosel verlooren hebben/ ende hun noch onthouden werden/ de restitutie helpen bevorderen / en oock selfs restitueren 't gunt wy t'onrecht van 't H. R. Rijck mochten besitten. Wat Ferdinand Carel Ertshertoch tot Oostenrijck wegens de Landen van Elsas te pretenderen heeft/ sal men op den naesten Rijcxdagh verhandelen.

13. Willen den Vrede in 't Rijck allesins na 't Munsters Tractaet onderhouden/ en gheen Oorloch sonder bewilligingh der Ceurvorsten en Stenden met yemand aenvangen: En gelijck Vranckrijck door 't ged. Westfaels tractaet aen 't H. Rijck verplicht blijft/ so mede wy beloven noch hulpe of onderhout of doortocht van Volck aen de Vijanden van Vranckrijck toe te staen; En also sal men oock met de Bourgondise Creyts leven/en alle vremt krijghsvolck daer uyt houden. En wy van buyten aengetast wordende/ mogen ons met alderleye hulp voorsien / doch tegens 's Rijcks constitutien geen nieuwe Vestingen noch inquartieringen onderwijl van Volck maken.

14. Willen ons oock in den huydighen Italiaense of Bourghondise oorlogh niet mengen / noch de Croon Vranckrijcks Vijanden aldaer assisteren: Met die conditie / dat Vranckrijck en hare Vrunden niet en sullen assisteren

de Vyanden van ons en 't H. R. Rijck. En willen niet alleen bevorderen den Vrede in Duytschlant/ maer oock in Polen/ en de gantse Christenheyt.

15. Laten niet toe dat een Keurvorst/ Graef/ Ec. wie hy sy / sich selfs met gewelt sal richten/ maer willen dat verhoeden en hun verhooren.

16. Sonder consent der Keurvorsten en willen wy geen Soldaten tot beschermingh des Rijcks oplichten/ en dan maer tot protectie gebruycken/ om 't Rijck van manschap niet al te seer t'ontblooten: De vreemde werdinghen in 't H. Rijck moeten sich naer 's Rijcks besluyt van Anno 1570. en 't Instrumentum Pacis reguleren. Geen Rijcxstant sy gehouden tegen 't Rijck te dienen.

17. Beloven de Keurvorsten/ Standen/ Ec. met geen onnodige Rijcxdagen of onkosten te beswaren: Selfs bevrijen over d'alienatie van Landen.

18. Willen niemant in 't Rijck van sijne Richters/ Previlegen en Statuten af-dringen: Maer op de Richt-saken ordre stellen/ speciael op 't Hoff-gericht te Rotwiel/ en 't Wijngaerts en Lants-gerecht in Swaben.

19. Willen niet ghedooghen dat contra concordata principium/ zijnde een Verdrach tusschen den Paus/ de Roomse stoel/ de Christen Kercken en Duytsche Natie/ de vergevinge der vacerende Officien by de ged. R. Stoel werde naer sich getrocken/ maer ons na 't Augsburghse Rijckx besluyt van Anno 1530. schicken: Willen mede afschaffen de Pleydoyen voor des Paus Gesant. En beloven so onse Omen de 3. Kurvorsten tot Saxen/ Brandenburg en Palts so wegens de Gereformeerde als Euangelise ut supra in vrede te protegeren.

20. Beloven met consent der Kurvorsten te vernietighen alle Monopolien van Coopliedën/ die in 't Rijck met hun gelt alles regeren. Oock letten op de invoer van alle vreemde manefacturen en Wolle Lakenen / en beletten dat gene der selver Waren uyt de Bourgoundise Creyts vervoert werden.

21. Alle oude wettige Tollen willen wy onverandert confirmeren/ en geen nieuwe sonder eenparige bewilligingh oprechten/ en d'onwettige casseren.

22. Mits veele soo mediate als Rijcks steden hun teghens de Vryheyt der Commercie onder hare Poorten en voor de steden alle Vivres onder de naem van excijs/ marcktrecht/ brug/ poort/ pleyster/ cento gelder/Ec. met Tol beswaren/ de selve willen wy by aenvang onser Keyserlijcke Regeringe terstont annulleren.

23. Begeeren mede / dat alle die in 't Rijck de previlegie met consent der Ceurvorsten hebben om nieuwe tol te eysschen en oude te verhooghen / dat sy oock dan die van den tol exempt zijn/ daer af sullen bevrijen: En willen ons met de Keurvorsten op de hoedanicheyt der Tollen in 't Rijck wijders informeren.

24. Alle Tols disputen tusschen de Kurvorsten ontstaen/ en willen wy nergens dan voor ons Keyserlijck Hoff gerichtet hebben.

25. De frivole exemptien van Tol-vryheyt op den Rijn/ Ec. tot naerdeel der Ceurvorsten/ willen wy af-schaffen.

26. Als een Ceurvorst of Rijcxstant/ of wie hy hy zy / klaegt dat men hem

 tegen=

tegens zijne previlegen en gerechticheden verkort en ontreckt/ dien willen wy voor 't Camer-gericht van Spiers tot zijn gerechticheyt helpen bevorderen.

27. Den Fiscus sal geene goederen in 't Rijck die weghens crimine læsa Majestatis verbeurt zijn/ na sich moghen nemen/ maer den Over-Lantsheer daer mede moeten laten om-springhen.

28. Willen ons niet sonder Kuervorsten en Stenden raet tot eensijdicheyt in de vredebreuck des Rijcks in laten/ maer ordze volgen van 't geformeerde Camer-gericht van Anno 1655.

29. Beloven na 6. maenden van d'intrede onses Keyserrijcks alle ontrocken beneficien/&c. der Rijcks-steden/&c. weder om so mogelijck te vorderen.

30. Eenige Leenen van importantie vervallende/ willen wy voor ons behouden/ en sonder consent der Ceurvorsten niet wech geven: Wat onse Erf-Landen aengaet/ de selve sullen aldaer niet dan by onses Rijcx Cancelier en voorweten der Keurvorsten uytgegeven werden.

31. In de genietinge/ possessie en wettelijckheyt der Leenen/willen wy een yder wettelijck bevorderen.

32. So wy eenige Erffenisse van Vorstendommen/Lantschappen/&c. in 't Rijck kregen/ sullen die met d'erkentenis van al de servituyten so van outs daer aen geweest zijn/ aenvaerden/ die wy dan ghenieten sullen even als den Creyts daer die Landen onder plachten te behooren: Doch sullen volghens den Munsterse Vrede by hunne Previlegien gemaintineert blijven: Willen oock billijck letten op de klachten van sommige Rijcx stenden/ dat sy van etlijcke servituten exemptie diese t'van Huys van Oostenrijck hebben/gefrustreert blijven.

33. Over de ghebreken in de Munte willen wy mette Ceurvorsten en stenden tot verbeteringe debvoiren aen wenden.

34. Willen oock niemandt buyten consent der Ceurvorsten/ met eenighe Munt-vryheden begiftigen; En alle onwettelijcke Munten af-schaffen.

35. Willen d'onbetamelijcke beswaringen en inormiteyten der Rijcx poste over brieven en packetten/ reformeren/ en 't Post-ampt onser Erf-landen sal in sijn kracht gemaintineert blijven.

36. Wy beloven noyt directe noch indirecte te sullen staen na de Successie van 't Roomse Rijck: Maer de vryheyt van een Rooms Coning sal volgens de gulde Bulle staen aen de Keurvorsten en hare Nasaten/ en dat so dickmael als sy sulcks tot nut van 't R. Rijck sullen goet-vinden/ selfs by 't leven ende sonder consent des Keysers: De Vicarij sullen oock na dito gulde Bul en alle Statuten als haer Ampt nodich is/ ongekreuckt blijven/ door wie ende wat daer teghens gedaen wert/ sal nul en van onweerden zijn.

37. De Roomse Coningl. croon willen wy ten beste ontfangen/ yder Keurvorst na hun Ampt tot de Crooningh verbvorderen: De onlangs ontstane en weder bygelepde onlust tusschen de Keurvorsten van Ments en Colen/ blijft hier by geconfirmeert: De Crooningh dese mael te Colen/ vermits Aecken

door

door den laetsten brant daer toe onbequaem is. Willen oock onse Koningl: en Keyserlijck residentie ende Hof binnen 't Roomse Rijck houden.

38. Beloven te maintineren de Gulden Bul/ de ordre des Rijcks/ den opgerechte Geestelijck en Weereltlijcke Vrede/ de Lantvrede/ 't Camergericht van Anno 1555./ de Munster en Osnabrugse Vrede van Anno 1650./ oock alle andere door de Ceurvorsten en Standen gemaeckte en noch te maecken ordren: En verklaren sonder arch of list de selve niet te willen contrarieren/ maer de tegenstrevers selfs te helpen stuytten.

39. Sullen alle de Ceurvorsten/ Vorsten en Stenden des R. Rijcks / hare Gesanten/ en ghevrijde Rijcks Ridderschap haestighe audientie en expeditie verleenen: Haer en den Rijcks Adel maintineren by hunne Previlegen/ oock Leen en Leen-brieven verleenen/ en in de overdragingh der selver van d'eene Familie op d'ander/ niet beswaren. Den Hertogh van Modena en sal om dat hy sich in den Krijch met Vrankrijck gevoecht heeft / van de beleeninge van Correggio niet versteken zijn/ als hy sich maer na 't ghevolgh der Leenrechten daer toe qualificeert. Willen mede over swaerwichtighe saken des Rijcks niets voornemen/sonder dadelijcke raedlevinge mette Ceurvorsten en Standen en Vorsten.

40. Wy willen volgens 't Vredens Tractaet terstondt na onse intredinghe van de Keyserlijcke Regeringe onsen secreten / Rijcx-hof / en Krijghs-raden als wy wegens 't Heyli. Rijck met yemant in Oorloch komen / voorsien met Vorsten/ Graven/ Edelluyden en andere eerlijcke Persoonen/ van Duytsche geboorte/ aldaer gegoet/ en aen geene vremden schultplichtich: Alsoo willen wy mede handelen omtrent de Amptenaers van ons Hof: Confirmerende oock onsen lieven Neve den Ceurvorst van Ments in zijn Erts-Cancelaerschap van Germanien.

41. Sullen alsoo met treffelijcke Luyden onsen Rijckx-hofraet / by onsere Voorvaders opgericht/ en die wy (ten ware den naeste Rijcxdagh anders ordonneerde) confirmeren/ voorsien/ Ec.

42. Consenteren mede/ dat volgens 't Vrede-besluyt Kurments den Hoffraedt visitere: Noch dat onsen secreten Raet sich met het doen des Hofraets in Rijcks saken bemoeye/ hoedanich oock de selve mogen zijn.

43. Willen in alle Verhandelinghen aen ons Hof gheen als de Duytse oft Latijnse Tale ghebruycken / ten ware aen plaetsen buyten 't Rijck/ daer men gewoonlijck een andere Tale oeffent.

44. Alle expeditien van Previlegien/ ghenaden/ giften/ Ec. by ons onder den tijtel van Rooms Coning of Keyser aen yemanden verleendt/ en speciael Placcaten over Vorsten en Heeren / sullen door 's Rijcks Cantzelary moeten passeeren/ alle andere/ schoon eenighe diploma/ houden wy voor nul: Oock op Vorstelijcke en andere hooge digniteyten letten: Dat sich niemant tegens meriten by waerdiger indringe: En de verachtinge van oude Adelijcke Huysen weeren.

45. Begeeren op 's Rijcks Cancelaer Tax-ampt gheen moderatie / maer onderhouding/en Teurments als Erts-Cancelaer/daer in hanthaven. Den Fiscael wert oock gelast sich te formeren tegens alle die sonder ons consent in 't Rijck eenige stants-verhoogingen/ nobiliteyten/ raet-tytels / oft Wapenen met open oft toe Helmen formeren / in recht van misdaets straf te betrecken.

46. En vermits de Keurvorsten als onse binnenste Leden en Hooft-steunselen des H. Rijcks bysonder moeten hoogh geacht worden / haer wegens de Keurv. Erf-ampten/Ec. laten gauderen met die te erkennen/ en beletten dat dese noch onsen Hof-Mareschalck in huns Ampts verrichtingen geen belet ghedaen en worde.

47. Op dat so wel onse secreten als Hofraet en 't Camer-gericht te Spier van dese Artijculen behoorlijcke wetenschap hebben/ en hare raedslagen ende expeditien daer na aenstellen/ so willen wy hun sulcks voorhouden/daer aen verplichten ende verbinden/om haer daer na te reguleren.

Dit alles wat voorss. is hebben wy opgemelte Rooms Koning de voorsz. Teurvorsten voor haer uyt de name des H. Roomsen Rijcks toe-ghesept / by onse Coninglijcke eer/ waerde en woorden/ gelijck wy doen mits desen/en dat met een lichamentlijcken Eedt tot Godt en den H. Euangelium gesworen hebben/ 'tselve onverbrekelijck te onderhouden/ na te komen/ daer niet tegen sijn noch laten doen hoedanich het soude mogen sijn/ ofte sich met eenighe 'tsy Geestelijcke ofte Wereltlijcke Rechten hier tegens te behelpen.

Gegeven in onse en des H. Rijcs stadt Francfort den 18. July/na Christi onses lieven Heer en Salichmakers gheboorte in 't Jaer 1658. van ons R. Rijck in 't eerste/ des Hongarise in 't vierde/ en des Boheemsen Rijcks in 't tweede Jaer. (L. S.) LEOPOLD.

Ut Ferdin. Graef Cürts. *Ad mandatum Sacr. Reg. Majest. proprium.*
Wilhelm Schroder.

Eer nu de Keurvorsten tot de Wael des Keysers traden / was binnen de Stadt een Tournoy-spel aengherecht/ 't welck van den 10. tot den 13. July duyrden en wel af liep / en wierde den hoogste Prijs gegeven by de Kursaxise Princesse aen den Oostenrijckse Camer-Heer den Grave van Ditrichsteyn/ 't welck bestont in een Krans en kostelijcken Ring : Onaengesien vele Heeren en Vorsten alle met Moscovise/ Mooren/ Switsers/en andere vremde habijten bekleet/ oock hunne knechts/ sich in 't aensien van alle de Teurvorsten en meenichte andere Aenschouwers/ in dit Tournoy hun begeven hadden. Na dese Triumphe gaf Cur-Palts in zijn Quartier opde Paerde-marckt in een getimmert Lust-Huys een kostelijck Bancket / 't Gebou was op een hoogh Theatrum en met groen geciert/ de voornaemste Genoode waren de Coning van Ongarijen/ d'Erts-Hertoghe Leopoldus / de Keurvorsten van Ments/ Trier/ Saxen/ en Prins Maurits : 't Banchet geeyndight sijnde / ginghen sy alle behalvens Kurkeulen in den Pfulhof/ daer Kur-palts een Comedie liet

liet speelen van *Cælia en Prospero*, die duyrde van 6. uren 's avonts tot 11. uren in de nacht. Door des Stadts Trompetter is den 13. July uytgeblasen/ dat sich alle vremde Persoonen die aen geene Keurvorsten behooren/ sy waren dan wie sy waren/ den 16. July voor sonneschijn uyt Francfort soudē passen te wesen: Waer op den Ertz-Hertogh Leopoldus sessf sich na Saxenhuysen begaf/ de Franse Gesanten na Ments/ de Spaense naer Oberroth/ en de Sweden na Hanauw. Den 18. July sach men de Ketens door alle straten gespannen: Ten 7. uren begost de Storm Misklock een half uyr langh te luyden/ zijnde dit het teycken dat de Burghers in de wapenen mosten komen voor den Roemer tot de Kerck van St. Bartholomei/ die voortijts gebouwt is by Keyser Carolus Magnus. De Ceurvorsten en Princen vergaderden oock in hunne Camer in den Roemer / sich kleedende met Ceurvorstelijcke Rocken/ de Geestelijcke Ceurvorsten met Scharlaken Rocken / en de Weereltlijcke met Root Fluweel: Daer was oock by den Bisschop van Worms als Proboost van de Kercke St. Bartholomei/ en Oppersuffragaen van het Aertsbisdom van Ments/ gekleet om de Mis te doen / als oock de Cappellaen mette Sangers en Musicanten van Ments: Die alle reedt zijnde/ soo klommen de Ceurvorsten in Coetsen: Yder Ceurvorst had sijn Marschalck/ die hem aen de Koetse op pasten/ draghende blootе Swaerden mette puncten opwaerts/ en reden soo na de Kercke / te weten:

Den Ceurvorsten van Ments/ Colen/ Saxen / de Bayerse Gesant/
Den Ceurvorst van Trier / en Coningh van Bohemen mette Croon in de handt.
Den Paltsgrave / en Prins Johan Maurits / Brandenburghs Gesant.

Hunne Marschalcken waren van Ments den Graef Hensenstam / van Kolen den Graef van Salm/ van Saxen Graef Papenheym/ van Trier de Heer van Elts/ van Bohemen Graef Trautsmansdorp / en van Curpalts den Rijngrave: Sy reden by 9. uren na de Kercke / daer den Bisschop van Worms met hare intrede/ terstont de Misse begost te singen/ en daer na song 't gants Collegie *Veni Sancte Spiritus,&c.* Dat geeyndight sijnde / seyde den Bisschop: *Emitte spiritum tuum, & creabuntur.* Daer op antwoorden 't Choor: *Et renovabis faciem terræ.* Na desen las den Bisschop de Collecte: *Gy Heere die daer kent de Herten der geener die geloofden.* Vorders eyndighende mette Misse van den H. Geest: Doen trock den Bisschop syn Surplus uyt/ aentreckende een ander kleedt/ onderwijl al de Ceurvorsten 't Hoogh Altaer naderden / en den Bisschop begost de Lof-sang *Veni Creator Spiritus,&c.* Waer op van 't Coor weder geantwoort wiert: Onder dies had men alles van 't Altaer genomen en 't Boeck van den Godsdienst daer op geleyt/ daer de Keurvorsten by traden en op besvvooren wierden/ als eerst die van Ments / doen Trier / Colen/ Bohemen/ Saxen / Kurpalts/ d'Ambassad. van Bayeren en die van Brandenburgh: Na desen Eedt ginghen de Ceurvorsten in deser voegen op hunne plaets sitten/ te weten aldus: 1. Curments / den Coningh van Bohemen/

den Prins Kurpalts/ Kur-Trier/ de Gesant van Kurbrandenburgh / Cur-Colen/ Cur-Saxen/ en den Gesante van Bayeren. Stracks begost den gesf. Bisschop Veni Sancte Spiritus, de gantse Cappelle beantwoorden hem: Hier na ginghen de Ceurvorsten in de plaetse genaemt 't Conclave / hebbende alvoren elckander in 't heymelijck gesproken: Dit was ten 11. uren: Riepen doen binnen 2. Notarisen/ zijnde Secretarisen van Kur-Ments/ neffens een goet aental Edellnyden van yder Keurvorst / op dat sy de sake souden getuyghen/ en traden soo tot de Electie.

Wegens Kur Ments waren in 't Conclave Heer Adolph Hund vā Saulheym/ Heer Wilrich van Walderdorp / Heer Christiaen Baron van Boinebergh / Heer Geerard Baron van Schenckern / Sr. Philip Erwein van Schonborn/ Ridder / Docter Mehl Cantzelier van Wartzburgh.

Uyt de Raeden van Kur Trier waeren daer binnen Heer Hugo Frederijck van Elts/ Heer Daman Hartart/ Heer Carel Hendrick Baron van Metternich/ Lotharius Baron van Metternich/ de Heer Cancelier Anetanus.

Wegens Kur-Colen Graef Ego van Furstemberg / Graef Willem Ego van Furstemberg/ Heer Pieter Busfhman Cancelier/ en d'Heer Altenhove.

Weghens den Coningh van Bohemen / Hertogh Jan Ferdinando van Porzia/ Ridder van de ordre des Gulden Vlies / Heer Jan Herwich Graef van Nostiz / Hooft Cancelier van Bohemen / Heer Jan Adolf Graef van Swartzenburgh/ Ernst Graef van Ottingen.

Van Kur-Bayeren Graef Herman van Furstembergh / Hertogh Wilebald/ Jan George Oexel.

Van Kur-Saxen Heer Henrick Baron van Friesen / Hendrich Dietrich Baron van Taube/ Wolf Siegfried van Littich / Austin Strauch Docter in de Rechten.

Van Curbrandenburgh Heer Raborn van Randstein / Heer Fredrick van Jena.

Van Kurpalts den Lieuten. Generael Balthazar / de Baron van Huen/ Docter Mieg/ Vice-Cancelier/ en Docter Francois Meis.

Soo ras nu al dese statelijcke Heeren in ghekomen waren / heeft men verkooren met eenparighe stemmen/ tot Rooms Keyser:

Prins LEOPOLDUS IGNATIUS,

Van Oostenrijck:

Koning van Ongarijen en Bohemen.

En wierde besworen na de ghewoonte der Oude Keysers / op dese wijse: De Keurvorsten geleyden hem tot aen 't Hoogh Aultaer / daer den Bisschop van Worms staende/ seyde: Onse Hulpe is in den Naeme des Heeren, &c. 't Choor antwoorden: Die Hemel en Aerde maeckte. Daer eenighe antwoorden meer/ seyde

seyde hy/ laet ons bidden: Ghy o Godt, die Schildt en Lancie breeckt, en door uwen machtighen arm t'onderbrenght de Vijanden van de gheene die op u hoopen, helpt ons nu teghenwoordigh, wy bidden u, dat uwen Dienaer, onsen Koningh, Heer, en Keyser, en het Volck onder zijn Gebiedt (waer voor wy ootmoedigh dancken) dat sy door uwe goetheyd mogen ontfangen vergiffenisse der zonden, ende door uwe hulpe overwinnen alles wat teghens haer op staet, door Iesum Christum, &c. Doen namen de Keurvorsten den Keyser/ en stelden hem op 't hoogh Altaer/ daer op al 't Volck riep: Godt zeegen den Keyser Leopoldus: Langh leve Keyser Leopoldus. Terwijl song men het Te Deum, ende stracks wierde hy aen de deur door een Herault geproclameert uyt last der Ceurvorsten: Daer op wierde alle het Canon der Stadt gelost/ en 300. klocken van vreuchde gelupt.

Daer naer is den Keyser in deser voegen weder om uyt de Kerck gegaen: te weten/ alle der Ceurvorsten Pages/ Raedsheeren/ Hertoghen en Graven gingen vooren/ toen volghden hare Trompetters blasende/ toen 5. Herauten te voet/ als/ van Oostenrijck/ Ongarijen/ Bohemen/ des Roomschen Coninghs en Keysers/ daer naer volghden meer andere Trompetters/ en doen de Bayerse en Brandenburghse Ambassadeurs/achter dese d'Erfmarschalcken van Kur Trier/ van Kurpalts den Rijngraef met de Roomsche Croon/ van Bayeren den Graef van Zeyl met des Rijcs Appel/ van Brandenburg den Camberlaen met de Scepter/ Graef Wolf Philip van Papenheym met de Scheyde/ den Ceurvorst van Saxen met het bloote Keysers Swaert/ en toen den Keyser Leopoldus met een Croon op zijn Hooft/ van Kur Colen de Graef van Salm/ van Kur Ments van Heusenstorm: Na desen quam des Keysers Train/ en de Hof Jonckers/ de Ceurvorstelijcke Princen/ hunne Dienaers/ die den Keyser tot zijn Pallais op pasten/ daer de Ceurvorsten hem reverentie deden/ en elckander saluteerden: Wendende sich elck weder van daer na zijn Logement.

Stracks hier op sont men Posten na alle Princen Hoven/ die by velen wel aengenaem/ doch by allen niet even gunstigh aen genomen wiert: Men segt dat op dese tijdingh Duytslant en Spangien verheughden/ Roomen lachte/ Poolen verquickte/ maer Vranckrijck en Engelant verbaesde/ en Sweden verschrickte: De Stadt Munster sich over dese Verkiesingh willende verblijden/ so wilden de Geestelijcken geen klocken doen luyden/ daer op de Magistraet 4. Kercken met gewelt deden openen/ en alsoo sijn d'andere Geestelijcken gewillichlijck gevolght. De Euangelise deden in alle Rijcks steden oock Danckseggingh in hunne Plaetsen/ te Francfort expliceerde men den Text uyt Samuel 1. capitt. 10. Ende Samuel sprack tot allen Volck, du ziele gy, die de Heere heeft verkooren, want hem is gheen ghelijck in allen Volcke, &c.

Wat blijtschap men in Duytslant hoorde/ soo en waeren daer mede nochtans niet alle Heeren verheugt/ sy schepten onbenoegen/ en ghelecken doer in een ongemackelijcke soorte van Bruylofs gasten/ daer van d'een niet na zijn meriten is onthaelt/ en d'ander qualijck heeft geseten/ &c. Men hoorden da-

teljjck spreken van een Alliantie tusschen den Coningen van Vranckrijck en Sweden/ mette Ceurvorsten van Ments/ Colen/ den Nieuwenburger Vorst oock Hessen en den Bisschop van Munster/&c. Als mede / dat den Coningh van Sweden aen den Hertoghe van Nieuburgh soude gheschreven hebben: Dat hy Hertogh soude arbeyden om het Spaens Guarnisoen uyt de Stadt Gulick te kryghen,, en hem die Plaets in gheruymt werden, tot dat hy sich van Cur-Brandenburgh (nu syn apparente Vijandt) soude geresenteert sien, ofte, dat hy anders met hulpe van zijn Geallieerden door Belegh dat soude tien uyt te voeren, &c. In de ged. Alliantie socht men meer andere Vorsten van 't Rijck als Wirtenbergh en Ceur-paltz oock te brengen. Des te meer verhaeste men sich tot Francfort met de Keyserlijcke Crooninge/ men bracht diesweghen beyde de Croonen van Neurenbergh en Aken na Francfort: Den 31. July wiert den Vetten Os tot Francfort om gevoert/ voor de selve ginghen 4. Musicanten/ gekleedt met roode/ witte/ en swarte Rocken/ den Os had een krans op en om van Rosemareyn en Gras-Bloemen/ zijn Hoorens en klaeuwen waren vergult / dat noyt by eenige kroninghe is geschiet.

Op den 1. Augusti quam de Burgerije in de wapenen/ waer door den nieuwen Keyser op de oude maniere na de Kerck trat / onder een kostelijcken Hemel/ gedraghen by acht de statighste grijse Raedtsheeren van Francfort/ die alle bloots hoofts ginghen: De Ceremonie van Croonen in de Kerck volbracht zijnde/ keerden den Keyser / mette Ceurvorsten en al den Staet weder op de selve maniere na den Roemer/ gaende over een met Witte/ Swarte/ en Geele Lakense overspreyde Houten Brugge: In den Roemer was een kostelijck Bancket aengerecht: De Ceurvorsten saten na de Crooninghe (die op d'oude wijse spoedigh voltrocken wiert / yeder aen een bysonderen Tafel: De Ambassadeurs van Spaingen den Graef Peneranda en den Grave de Fuentes braìden daer mede / dat sy op het braden van den Keyserlijcken Os/ die gheheel aen 't Vuyr vol Olipodrigo aen 't Spit lach / tot die Spijse den Wijn voor 't Volck lieten loopen: Dus besloot men den Kroondagh met alle vrolijckheyt: De Ceurvorsten en Stenden vertrocken den 5. 6. en 7. Augusti alle na Huys/ onder de welcke Kur-Trier dit ongeval had/ dat hy een half mijl van Francfort mette Carots omvallende/ sijn arm verstuyckte.

Uyt het verheugde Duytslant keeren ons na 't bedruckte Vlaenderen: In wiens boesem alle ongesontheyt spoockten: Bergenwijnox sich onder Vranckrijck met verdrach begeven hebbende / so komt daer den Cardinal Masarini mette grootste Hooftmannen der Francoisen en Enghelsen raedleven: Daer op wert den 4. July Grevelinge belegert/ dat alhoewel slecht voorsien en bemant/ de Francoisen in diverse Uytvallen dapper af-slingerden: Altoos hopende op ontset / dat te lang vertoevende / de Belegheraers in 7. weken daer meester af wierden/ tot groote gerustichеyt der Francoisen / dewijl het onder hare partage was/ en sy nu tusschen Calais en Duynkercken/ een Bolwerck teghens de Engelsen hadden: Een ghedeelte van 't Frans Enghels Legher quam

quam doen Maistre del Campaigne speelen door gants Vlaenderen / soo dat hem den Prins van Condee in Oostende begaf / Caracena in Nieupoort / en Dom Juan binnen Brugge/ daer men hem in 't begin d'inkomst weygerde/ de 4. Vlaemse Leden en de Burghers uyttermaten mismoecht zijnde / soo dat zijn Hoogheyts Hellebardier doodt/ en de Soon van den Grave de Bucquoy door sijn arm wierde geschooten. Te Gent versekerde men een Advocaet/ op presumptie / dat hy tot nadeel van de Stadt met de Vyanden gecorrespondeert soude hebben : Onderwijlen vertrock den Fransen Generael d'Aumont in de Carotse van Dom Juan / van 't Antwerps Kasteel weder naer Vranckrijck/ zijnde vrij gestelt tegens de Graven Salasar/ Bouttevile/ ende Coligny/ laest gevangen in den Slach voor Duynkercken.

Geduyrende dese Conquesten in Vlaenderen/ soo onthieldt sich het Franse Hof haer tot Calais op/ daer de Coninginne op 't Kasteel van de selve Stadt een Lust-gaelderye van Hout om in See te speculeren / vermaeckelijck dede bouwen : Juyst op die tijdt sach hare Majesteyt aldaer een Vloot van 60. Hollantse Koopvaerdy-schepen de Hoof den passeeren : Den Coningh van Vranckrijck Mardijck wesende besichtigen/ verviel door geinfecteerde lucht/ en grooten stanck der Engelse Soldaten in een dangereuse Koortse/ te Calais komende/ verbreyd het gerucht van Sijn Ma. sieckte terstont over heel Europa/ gants Vranckrijck stont verbaest/ Engelant verstelt/ Spaignen verblijt/ de Roomse Geestelijcken meynende door een onfeylbaren geest te spreken / geloof den 8. dagen lang dat den Koning doot was/ 't welck de licht geloovende Brabanders soo geerne aen namen/ datse wel 3. weecken lang met bysondere omstandigheden alle de weerelt daer mede abuseerden : Wel is waer dat den Coninck buyten verstandt raeckte / zijnde den 4. deser tamelijck / en aen den voet gelaten/ te vooren tweemael in den arm / doch den 5. July verdubbelde de Koorts/ den 6. sloech den Koningh uyt van de Pourpre / den 7. sloegh het weder in/ werdende ten 7. mael gelaten/ dit beterden / en toen wiert hem het Souveraine Tegen-gift Le Vin Hermeticque in gegeven/ sulcks dat sijn Majesteyt van onder en boven dapper loosden / ende van die tijt af begost te beteren/ tot den 22. July/ wanneer den Koningh om suyverder Lucht uyt Calais vertrock/ leggende in zijn Kleederen in een Carotse geprepareert als een Bedde : In de Poorten saten den Marschalck de Villeroy en Duc de Mercemar/ omringt met de Guarde / quamen alsoo den 28. July binnen Compeigne/ daer den Koning weder tot zijn volle gesontheyt raeckten / waer over men te Parijs Danseggingh dede/ in plaets van de Gebeden die men daer so langh den Koningh was sieck geweest/ om des selfs gesontheyt had gedaen. Even wel bleven de Geestelijcken in Vranckrijck malcontent om 't overlever van Duynkercken aen d'Engelsen : En men seyde dat Godt daer om het Koninckrijck met droochte en slechten Wijn voorsach. Toen storf binnen Parijs Dr. Pietersz. Afgesant van Hamburgh.

De Zee woelden nu rontsom van alle Natien : Den Protector dede veel

Waterluy pressen/ om onder Montaigu/ Godsin/ of Aiscu met 20. Schepen en 500. Bootsluy tot secours van den Coningh van Sweden nae de Sont te te senden: 't Welck geen kleyn bedencken aen andere Landen en Staten gaf dat Engelant dus met Volck en Schepen/ en Vranckrijck met Gelt den Coninck van Sweden assisteerden/ die nu daer door te stouter en gemoedigt/ wel licht yets groots soude aenvanghen/ 'tgunt hy anders wel soude hebben ghelaten: Doch al-eer dit Engels secours in Zee raeckte / storf den Protector/ waer door maer sommige Schepen en de Bootsluy met 500. Schotten over gesonden wierden. Des Protectors Susters Soon Capiteyn Meetston is in dese tijt met zijn Fregat op de Rebier van Lissebon gekomen / daer hy uyt insicht van zijn Oom door 2 Raetsheeren van de Coninginne ten Hove wiert gehaelt/ uytnemende getracteert/ en aldus weder aen boort ghebracht: Den Vice-Admirael de Ruyter quam doen de Portugaelse Cust met 23. Schepē besetten. De Biscayers brachten onderwyl het een Nederlants Schip nae het ander op/ onder pretext/ datse Engelse Oorderen in hadden. Te Livorne sloop een Engels Schip in de Haven / en alhoewel die van 't Kasteel wel 50. Canons op hem losten/ so haelt hy een Spaens Coopvaerdyer van daer. 't Engels Fregat Preston brocht doen 3. Holl. Coopvaerdyers met Elije te Plemuyen op/ daer van men sustineerden dat de Ladinge aen Spangiaerden behoorden/ zijnde een met 16. en een met 12. stucken gewapent: In een van de selve was Capiteyn Beach/ hebbende een Commissie geteekent by James Stuart Admirael van Zijne Majesteyt van Engelant. Het Spaens Fregat St. Anna bracht tot St. Sebastiaen op den Franse Rover Willeborts/ vaerende met dubbelde Commissien van Vranckrijck en Portugael. Tot Blavet/ Conquet en Morlais ruste men noch diversche soodanighe Roofschepen uyt/ om op de Nederlanders te kapen. Tot Smyrne begaf sich een Venetiaens Schip tot de Turcken over/ onder d'Enghelse Vlagge/ waer op een Frans Edelman commandeerde/ die sich Turcks maeckte / en al de geheymenissen der Venetianen/ als oock hare voornaemste correspondentie binnen Constantinopolen/ aen den Turcksen Keyser openbaerden. De Engelsen maeckten doen Vrede met die van Tunis/ lossende al hunne Slaven. De Barbarise Rovers sette op die tijt 500. gewapende Moren 2. myl van Toulon in een Dorp Cenary in de Voornacht aen landt / en plonderen alles waer sy dien nacht konden geraken/ en na dat sy vele arme menschē vermoort hadden/ hebben sy met hun wegh gesleept een grooten hoop alderleye soorten van Luyden/ die sy gekoppelt in Slavernije hebben wegh gevoert: Daer laghen toen tot Toulon wel diverse Franse Roof-schepen ghereedt/ maer de selve en roerden haer in 't minste niet tot verlossinge van so veele onnosele zielen: Als oft sy wilden seggen/ dat men die van haer ambacht oock wat wils moste laten. Een Engels Rover William Mace met 8 stucken/ nam toen een schip van Hoorn/ gaende na Conquesneau/ genaemdt de Meulen/ Schipper Jan Jansz. Mol/ houdende alles voor prijs.

Den

Den Ambassadeur Don Ferdinandos Telles Faro de Menege quam in 't begin van July met zijn Schip van Portugael direct de Maese in / tot voor Rotterdam/ daer hy met een Chaloup door een Burghermeester en den Pensionaris te lande wiert gebracht: Quam den 18. dito in den Hage / wordende door 2. Heeren uyt de Staten Generael met 20. Carotsen aen de Hoornbrugge verwillekomt / en in de Carotse van den Prince van Oraignen ghebracht in 't Logement van de ordinaris Ambassadeurs: Hebbende buyten coustume sich heymelijck 8. dagen lang van te vooren / onbekent in den Hage gehouden/ en met de Frans en Enghelse Ministers in 't Bos in hare Carotsen ghereden: In zijne Audientie voor de Staten Generael dede hy dese volghende Propositie:

Hoogh Mogende Heeren Staten,

DOor het commandement van den Koninck van Portugael, Alphonse den Sesten mijnen Heer, ende de Doorluchtige Koninginne Regente, ben ick hier gekomen met het ampt, 't welck plach te genieten d' Extraordinare Gesanten.

Eerstelijck, dat ick uyt haere Namen, uwe Hoog Mo: begroeten soude, en de welcke sy toe wenschen tot allen tijden, overvloedelijck, alles goets, ende geluck.

Ten tweeden, dat ick aen uwe Hoog: M: soude te kennen geven, haren yver, ende begeerte, die sy nu over langh hebben gehadt, op dat de langhdurige vrientschap, tusschen de Portugysen, ende de Bataviers, mochte in haren voorigen stant gestelt werden, in de welcke, sy, onder de voorsaten, van den Doorluchtichsten Koninck Alphonsus, ende hare Hoog: Mo: altijt gefloreert heeft, ende dat dese sijns Maj: begeerte, van uwe Hooge Mo: te rechte bekent werde.

Soodanigh, dat sijne seer rechtveerdige oorsaecke, door de geheele weereldt worde verbreyt, als alle behoorlycke neersticheyt doende, om voor te komen sulck danigh onderlingh Christen bloet-stortingh, bederffenis, schade, plunderlingh, branden, ende schip breucke, de welcke nootsaeckelyck den oorlogh volgen.

Ten dien eynde heeft hy my bevolen, my naer dese plaets te begeven, op dat ick, ist saecke dat sulcx het wel gevallen van uwe Hoog: Mo: is, den Vrede soude presenteren. Ja om den selfden t' offreren, laet hy selfs niet naer in desen tijt, in den welcken ghy ons den oorlogh aensecht, ende met die omstandichede, met de welcke, naer soo veel aengedaen ellende, gy hebt gesonden, eene vyandelycke vloote naer Portugael. Om dat yemant eene

blyde Vrede genieten mach: machmen alleenlyck den krygh voeren, ende dit pretext genomen hebbende, doense aen eenigh schyn van rechtveerdigheyt, d' armoede, en ellende, de welcke sy van beyde syden onschromelyck verdragen: d'oorsaecken van soo veel quaets, syn geweest de strydigheden, want sy gedwongen hebben, dat men wedersydts de wapenen in de handt nemen soude. d' Oorsaecke van de strydigheden syn voortgekomen, van de inmoderate regeringhe, inde welcke soo wel de Dienaers, als de Prefecten, over de Zee-saken bevel hebbende, hun hebben gedragen, niet twyffelende of sulcx is aen uwe Hoochmogende bekent, uyt al 't welcke, beyde ende aen het Portugaelse Ryck, ende aenden staet vande geunieerde Provintien, soo groote schade uyt gesproten is: Welck aengaende, de doorluchtigsten Koninck mynen Heer, die soecken sal te compenseren, ende te repareren soo veel het moghelyck wesen sal, mits tusschen beyde komende, gelyck het billick is, de moderatie vanden Christelicxsten Koninck, en van den Protector van Engelant, ende sal voorts alle neerstigheyt aenwenden, dat hare Hooghmogende mogen bekomen, billicke satisfactie, waer toe aen my verleent is ample, ende alderhoochste macht: Dit aldus synde, soo moet ick noch eene sake eysschen, te weten datter gecosen mogen werden Commissarissen, met dewelcke ick gantschelijck ende volcommentlyck mach handelen, ende te ghelyck eene universele, ende eeuwige Vrede besluyten.

Verwachtende van uwe Hoogmogende goedertierlyck gehoort ende verhoort te worden, ende vervolgens te hebben eene korte expeditie: Onderteeckent, Don Ferdinand Telles de Faro.

Den Brief van gheloove die desen Gesant van Portugael doen mede over gaf/ was in 't Latijn/ en luyd verduytst aldus:

Hooch, ende machtighe Staten. Ick Heer Alphonsus, door de gratie Gods Koninck van Portugael, Algaerben, over gints, ende dese syde de Zee, Heer van Guinea, en Africa, van de gheconquesteerde navigatie, Commercie, soo in Moorenlant als Arabien, Persien, ende Indien, &c. Uwe Hoogmogentheden, als de ghene dewelcke ick als vrienden, ende my toegedaen beminne, ende estimere, salut.

Den Heer Ferdinandus Telles de Faro, Heer vande Steden Tamarosa, Carnallio, Commandeur vande Commanderyen, Campanhany, Mourica, Apery, Niny, vande ordre onses Salighmakers Jesus Christus, Gouverneur, ende Præfectus Generael van

den Staet van Brasilien. Desen die komt tot u Hoog Moghende, op dat hy aen u Hoogmogende, als mijnen Legaet, voor oogen soude stellen, mijne begeerte, ende genegentheydt, datter tusschen mijne Rijcken, my onderworpen, ende hare Hoogmogende, mocht gemaeckt werden, eenen vasten Vrede, ende dat door sijne affendingh, de strijdicheden, mochten te niet gedaen werden, dewelcke oorsake sijn geweest, dat tusschen dese Natie, de liefde, ende vrientschap is gebroocken. Verwachte van hem dat hy sijn selven hier in soo comporteren sal, ende dat sijnen Persoon, ende sijne besendinge, aen uwe Hoogmogende niet on-aengenaem en sal wesen: principalick aengesien het werck, waerom hy gesonden wert, hy confereren, ende bearbeyden moet, met interventie vanden Alder Cristelijcxsten Koninck, mijnen getrouwen Broeder ende bloet verwant, als mede met die vanden Heer Protector, vande Republijcq van Engelant, dewelcke, gelijckmen gelooven moet, bequame middelen aen beyde partijen beramen sullen, derhalven bidden seer ernstelijck u Hoogmogende desen mijnen voorgenoemden Legaet gunstelijck te hooren, ende eene corte expeditie te geven, ende in alles volcomentlick te gelooven, 't welck hy van onsent wegen sal voor gestelt hebben.

Godt Almachtich, wille uwe Hoogmogende dewelcke ick als mijne genegen vrienden beminne, ende estimere, in sijne protectie ontfangen, gegeven tot Lisbona den 4. April 1658. Onderteeckent de Koninginne.

Daer op is gevolght/ datter 8. Commissarissen gestelt zijn om mette ged. Gesant te handelen / dese reden den 28. deser met 4. Carotsen na des selfs logement/ ende waren/ uyt Gelderlant den Heere Huygens, uyt Hollant de E. Heer Mr. Symon van Hoorn, toen Schepen/ nu Burghermeester van Amstelredam/ en de Heer Raedt Pensionaris Mr. Iohan de Wit, uyt Zeelant den Heere de Veth, uyt Utrecht de Heere van Holeck, uyt Vrieslant de Heere Grofsteen, uyt Overijssel den Heere Krants, en uyt Groeningen den Heere Schuylenborgh: De verrichtingen waren ten wedersijden weynig / alsoo men wedersijts inducteerde/ en vermits den Portugijsse Gesant hem in goede redenen veel te swack bevont/ so versochte hy / om in presentie van den Ambassadeur van Vranckrijck en den Resident van Enghelant over de verschillen te moghen handelen: Doch hare Ho. Mo. eyschten billijcke satisfactie: Waer op niet en volgden/ dan seker Memoriael/ 't welck desen Gesant eerst den 28. Augusti aen d'Heeren Commissarissen over gaf / daer in hy presenteerden / Vijf Millioenen te betalen in 16. Jaren/ Vrijen Handel op Brasil / en eenige andere kleynigheden de West-Indise Compagnie verakende: 't Welck hare Ho. Mo. gants geen satisfactie gaf/ geen restitutie zijnde ghelijck in zijn Propositie was gheroemt dat hy wilde doen: En vermits naederhant door de onrusten der twee Noorder Coningrijcken/ in 't Hof swaerder en hooger occupatien voor vielen/ soo bleef dese Portugaelse Handelinge als slapende 't gheheele Jaer uyt:

Alleen

Alleen is ons ter hant gekomen seker Portugals Manifest/vol list en bedeckt Topsel samen gesmeet/ in schijn als oft die Republijck die sy so Portugijsachtigh veronghelijckt hadden/ in quade proceduyren voort voer: Wy hebben't de moeyte weerdigh geacht een Extract daer van hier in te voegen / op dat de beter-wetende sien souden/ hoe moy dat men in dese Eeuwe de Verraderye af schilderen en op proncken kan:

DAttet al de Werelt vreemt was een Oorlog te sien tussen Portugael en de Nederlanden. Doch yder mocht uyt de volgende Narratie, de redenen bespeuren welcke partije daer toe gelijck had : Dat Don Ian so ras hy Coning van Portugael was verclaert, strackx order na Brasijl had gesonden, om de Hollanders daer wel te Tracteren : Sont oock een Gesant aen de H. Staten, en sloot den 12. Iuny 1641. een Treves voor 10. Iaren mette selve, die oock een Vloot en veel gelt nieulijckx tot secours van Portugael sonden. Maer de West-Indische Compagnie dede 't Contrarie, sendende aen haren Generael als hy na America trock, order, om al te nemen wat hy konde : Die den Treves Ignorerende, de Stadt Loanda in nam : Overvallende de Portugijsen, tot Bengo : En veroverende 't Fort Mohangane : So namen sy oock 't Eylant St. Tome, en de Stadt St. Louijs : En dit onder decksel van Vriendschap.

So ras den Coning dit verstont, sont stracks een ander Gesant na Hollant, om redres over dese desordren te versoecken: Doch de Ministers der Compagnie excuseerden haer op d' ignorantie vande Treves, waer over hy hem aen de Staten Generael addresseerde, die hem hope van restitutie gaven, doch nimmer gevolgt is. Want men konde op de ordre der H. Staten niet verkrijgen de restitutie van 't genomen schip Spiritus Sanctus, en van andere meer. d' Oost-Indise Compagnie naer datte Treves gepubliceert was namen in Ceylemo de Stadt Negunbo, daerse veele Portugijsen met koelen moede Massacreerden: So dat des Conings Gesant uytten Hage versocht te mogen vertrecken. Dies sent Sijn Majesteyt na Hollandt Don Francisco d' Sousa : In welcken tijt de Portugijsen weder in namen Maranhane en St. Tome, waer op de revolte in Brasilien zijn gevolgt : Want so ras den Graef van Nassau van Olinda na Hollandt was vertrocken, stonter onder de Ministers en de Soldaten vande Compagnie sodanige dissolutie op teghens de Portugijse In-woonders : So dat die siende haer sonder Wapenen, als Desperaet op de Hollanders zijn aen gevallen, doende die uyt de Sterckste plaetsen retireren, en senden om secours na de Bahia : Den Gouverneur sont van daer hun eenigh Volck toe, met ordre, om alles by te leggen, en den Coningh daer van te adverteren : Gelijck zy dan zelfs aen den Coninck om hulpe sonden, ofte wilden hun anders by weygeringh een ander Prins onderwerpen : Den Coningh hier over verbaest, resolveerde hier in te voorsien : d' Staten Generael rusten onden ijl een

groote

groote Armade tot onderstant na Brasilijen, daer tegens de Sousa bad datmen sulckx wilde achterhouden, belovende alle genomen goederen en plaetsen te restitueren, presenteerde selfs mette Hollantsche schepen te gaen om sulckx te Effectueren. Maer de Staten sonden in plaets van een, twee Armaden, waer van de Soldaten te Lande traden met Boeyens in de handen, om alle Portugijsen daer in te besluyten: Doch dese zijn teghens hare opinie selfs in twee Battalien van de Portugijsen overwonnen. Daer na hebben de Hollanders noch een derde Armade na Brazijl ghesonden, die oock als de voorgaende voeren: Hier door verbitterden beyde de Partijen. Den Coningh dede Don Francisco de Sousa na Vranckrijck gaen, en sondt D. Antonio aen de Staten, die daer in veele Maenden geene Audientie en konde bekomen: Eyndeling in conferentie geraeckende, so en isser niets uyt gherecht: Hy protesteerden door Propositien alles gedaen te hebben wat hy mochte, en dat hy den Vrede beijverden, om dat het teghendeel daer van den Oorlogh, soo schadelijck soude zijn: Maer den Coningh bemerckende dat alles te vergeefs was, heeft in Junio 1651. de Commercie voor de Hollanders in zijn Rijck verboden, doch op consideratie des Koophandels, liet hunne Schepen weder gunstelijck gaen ende komen. Middelertijt sont den Coningh voor Gouverneur naer Angola Salvador de Sa, die de Hollanders de Stadt Loanda, ende alles wat zy daer hadden, met de wapenen af nam. Twee Iaeren na den gheslooten Treves namen de Portugijsen van Brasijl, ter zee geholpen van de West-Indise Compagny tot Lissebon, met eenighe Schepen, het Reçif, ende byna alle de Plaetsen die de Hollanders aldaer besitten. Daer na is den Coninck van Portugael overleden: De Coninginne Regente even wel, sondt om Vrede te hebben Feliciano Dourado na Hollant, op dat hare Agent (doen t' Amsterdam zijnde) sich aen de Staten Generael soude addresseren, om Vrede te maken, daer den Koninck van Vranckrijck sich als Mediateur toe stelde, dat van beyden aenghenomen wierdt. Doch door de Negotiatie van den Spaensche Gezante sondt men uyt Hollant een Armade met Twee Commissarissen na Portugael, om satisfactie binnen weynigh daghen te eysschen: Den Admirael Opdam wiert daer bejegent als Vriendt, die aen Lant settende de twee Commissarissen, deden die na eenige complimenten een eysch, daer op sy in xiiij. dagen mosten antwoort hebben, 'twelck was:
Dat Portegael soude restitueren aen de West-Indise Compagny, alle de Landen, Capetanien, Provincien, Steden ende Sterckten van Brasil, van Rio de St. Francisco van de zuyt zijde, en de Provincie van Seara van de Noordt zijde: Als mede alle 't Canon en Amonitie van d'Hollanders genomen: En de Heeren Staten Onderdanen hersteldt in hare Huysen en Goederen: Dat de Portugysen aen de West-Indise Compagny souden gheven 1000. bois Carro, 1000. Koeyen, 300. Paerden en 600. Schapen, binnen 6. Iaren: Datte Portugysen en Hollanders aen malkander hunne schulden souden betalen: Dat die van Portugael aen de West-Indische Compagny souden geven in Seven Maenden 600000. Guldens, en 13000. Caixas de Acucar

in 13. Iaren: En oock restitueren 't Suyder deel van Africa, 't Eylant St. Thome, eu voorders alle Gevanghens ten wedersyden los en gepardonneert, uytgeseyt, Theod. Hoogstraten, ende den Lieutenant van den Colonel Nicolao Nicolai: Die buyten gesloten souden blyven, &c. *Op desen Eysch retireerden den Admirael van Opdam buyten 't Canon. En de Commissarissen spraken niet als van restitueren, seyden oock macht te hebben om te handelen, doch is niet geeffectueert: Zy brachten nieuwe Articulen voort, die vry gemodereert scheenen, vervatende, dat sy desisteren souden van den eysch van 't Eylandt St. Thomee en Angola, doch begeerden aldaer den vrijen Handel, en vrijheyt om een fort te bouwen op de Kust van Africa, omtrent de Riviere Lucalla: Dan in het resterende en wilden zy niets veranderen, eyschten noch Drie Millioenen in acht Iaer te betalen: Men antwoorden hun met veele redenen, dat den Eysch van Restitutie onmoghelijcke te voldoen was, sy mosten billijcker Conditien stellen, men soude alles doen wat mogelijck was: In de leste Conferentie stelde de Franse Ghesant dese drie Conditien voor:*

I. Dat een yder andre Conditien sou voorstellen, met verswijgingh van Restitutie.

II. Dat so de Commissarissen daer toe onghelast waren, men een Gesant naer den Hage sou senden, om daer onder de Mediatie vā Vranckr. en Eng. te handelē.

III. So den Hage niet en wiert geapprobeert, men een plaets in Vranckrijck soude verkiesen.

Dit nam de Coninginne aen, maer de Commissarissen niet: Seggende, niets sonder Restitutie te konnen toe-laten: En doen verliet de Franse Gesant de Mediatie. Daer na als men de Raeden Tribunal en veel treffelijcke Ministers van 't Rijck dede vergaderen, spraken die, liever te willen sterven, als 's Coninghs Patrimonium in zijn Minderjaricheyt wegh te gheven: Ende alsoo zijn de voorss. Commissarissen weder vertrocken: Vindende geen reden, hebben den Oorloge gekooren voor de Vrede, &c.

Dit Manifest had den naem/ van te Lissebon by 't Hof uytgegeven te sijn: Welck Hof nochtans niet onbewust was / dat de Nederlants West-Indise Compagny hadden geintercipieert de eygen hant van D. Jan de Bregance/ Koninck van Portugal/ sijnde een Brief/ daer in die den Gouverneur van de Bahia in de saken tegens de Hollanders in Brasilien de hant boodt: Dat de successive Gesanten van Portugal soo in het demonstreren van gelijck/ als in het betalen van hunne onkosten dickwils waren te kort geschoten: En eyndelijck / dat als gelijck men voor gaf/ spoedigh wilde een eynde maken / geen mediatie van andere/ noch verandering van plaetse om te handelen dienstigh was: En schoon het eerste om eensijdigheyt te vermijden noch aennemelijcke was/ so en was het tweede doch nergens toe nut: Sulcks dat de Portugisen tot noch hun selfs in een quade Laborinthe van nolens, ingewickelt vindende/ van d'een sijde met magere beloften wel souden willen de Hollanders payen/ om van d'ander zijde te Romen goede Christiani te schijnen: Doch alsoo het Recht

Recht/ de reden en billijckheyt van Godt de Heer wert gezegent/ soo sal hy al veel meer alsulcke naderhant (speciael verongelijckte Weduwen en Weesen) restitueren en over hare eygendom doen gauderen/ dan de onrechtvaerdighe/ die toch door zijn admissie in gewelt niet lang konnen possideren.

Capiteyn Banckert convoyerende 5. Nederlants en 3. Hamburgse koopvaerdijers van Cadix/ ontmoete by de Singels een Enghels Fregat met 50. stucken/ seggende/ ordre te hebben om de Nederl. Koopvaerdijers te visiteren: Banckert antwoorde/ geen ordre te hebben om dat te consenteren: Doch zy dedent even wel: Het gemelte Fregat bleef haer vervolghen tot noch een ander Engels Schip met 30. stucken daer by quam / toen haelden sy en Banckert hun Canon te boort / daer op sont een der Engelse Capiteynen sijn Chaloup aen Banckerts Schip / seggende/ dat hy 3. van de voorss. schepen most mede nemen/ daer Banckert op aen de Schippers dede weten / dat sy achter hem souden om-loopen/ ende haer gereedt maken om te slaen: de Schippers dedent/ maer de Bootsgesellen wilden niet vechten: Onderwijl quam noch een ander Engels Fregat/ en dese namen de Schippers / die brengende by de Admirael Montaigu in Duyns: Dese de Schepen gevisiteert hebbende/ ontsloegh de selve/ daer Banckert mede t'zeyl gingh: Montaigu dat siende/ sont zijn Chaloup weder / doende de Koopvaerdijers weder by hem komen/ seggende/ Banckert mocht sijns weeghs wel seylen. Dit gaf een quaet vertrouwen onder de Batavieren op d'Enghelsen/ 't welck noch meer versterckt wiert/ om dat in Engelant onvenoegen was over 3. Eng. Schepen die voor Bantam in Oost-indien waren belet in het assisteren van de Indianen hare Vijanden/ en waer af de Bewinthebbers der Eng. Oost-indise Compagnie tot London by den Protector hadden versocht assistentie om reparatie / Ec. En weynigh daghen daer na sach men een Engelse Vloot van 17. Oorlogh-schepen onder Walcheren kruyssen/ loopende noort aen/ verdeelden hun voor Tessel en de Mase: Een Engels Fregat seyde men dat op de binne-wateren de gronden quam peylen: Jmmers is 't seker dat by de geinteresseerden der Nederlants Oost-indische Compagnie hier over groot na bedencken quam/ als of wel de Enghelsen op de Hollantse Retour-schepen (die men nu daghelijcks was verwachtende) wel het ooghe mochten wesen/ om also haer gepretendeerde guarant daer aen te verhaelen: En overmits alle inkomende Schepen van de selve Engelsen dagelijcks onder 't Lant wierden gevisiteert/ so waren de Heeren Staten over sulck doen seer verwondert/ sulcks dat hare Ho. Mo. daer over een Expreessen van Schevelingen na Londen af-veerdigden/ om redenen en advijs van dit onghewoon visiteren te hebben: Men sond oock verscheyden Galjots uyt / om d'aenkomende Retour-schepen omtrent Hitlant tijdelijck te waerschouwen: Maer also mē uyt Engelant advertentie kreegh datter een Esquadre Engelse Fregats naer Fairhil en Yrlant waren geloopen/ soo wiert de vrese voor d'Engelse verdubbelt/ en men begost tegens

de selve Natie beyde in Hollant en Zeelandt seer swaerhoofdigh te worden: Maer op den 23. 24. en 27. July zijnder onverwacht Thien Oost-Indische Schepen in 't Vaderlant gearriveert / daer van dese Twee / het Slot Honinghen voor Rotterdam / dat aen 't Eylant Madagascar hadde gelegen / ende Arnhem voor Amsterdam / (de Avont-ster weder na Batavia geliceert sijnde) den 4. Februarij 1657. van Batavia gescheyden / nu eerst Hooningen den 24. Junij 1658. en Arnhem den 27. Julio in 't Patria arriveerden / de ladinghe van dese twee avontuerlijcke doch rijcke Schepen is dese:

't Slot van Hooninghen.

1680 stucs gebleect en rou Guineas Lijnwaet
500 st. gebleekt Garras.
1500 st. gebleeckte Mouris.
1500 st. gebleeckte Bethillies Tarnat.
1500 st. gebleeckte Adathays.
8480 pont Hollants Indigo Biana.
8452 pont Hollants Surats Catoene Garen.
7896 pont Hollants Foelie ofte Maris.
16000 pont goede harde Nooten Muscaten.
14538 pont Giroffel Nagelen.
24560 pont Ceilonse Canneel.
281890 catti Peper.
69300 catti geraffineert Japans Staef-koper.
5938 pont ruwe Persiaense syde Legia de gilan
21309 pont ruw bengaelse syde diverse sortering.
102255 pont Bengaelse geraffineerde Salpeter.
290348 catti batavi als formosans poeyer suyker
172054 pont Hollants Chiams Sappan-hout.
4150 pont Cauris.
100 mooten Mauritius Ebbenhout.
600 stucx gebleeckte Parcallen.
270 st. gebleeckte Gingans.
500 st. gebleeckte Salampoeris.
1300 st. gebleeckte guines Lywaet.

Arnhem.

868991 pont Bengaelse Syde.
1883 catti 13 Tail Tonkinse rouwe Syde.
1254 stucks witte gefigureerde Pelings.
1375 st. witte Choerongs.
800 st. gebleeckte Sanen.
990 st. gebleeckte Male molen.
1700 st. gebleeckte Hamans.
1300 st. gebleeckte Mouris.
1500 st. gebleeckte Bethillies Ternatanes
165 st: Suratse gaerne en Zyde Chelas.
15090 pont rouwe Persiaense Zyde Legia.
20 st. Japanse Zyde rocken:.
13 potten Japanse 't Chia.
25 catti Tonkinse Muscus.
200 Mutskens Caneel Oly.
14000 pont Sandel-hout.
7481 pont Benjuin.
12000 pont Wierook:
254260 pont Salpeter.
131387 pont Chiams Sappan-hout.
250858 catti batavi en formosaense poeyer suyker
144417 catti Peper.
25687 pont giroffel Nagelen.
10025 pont goede harde Nooten Muscaten.
19760 pont Hollants Ceylonse Canneel.
160000 catti Japans gerafineert Staef-koper.
11 onsen Ambregrys.
200 mooten Ebbenhout.
25 sacken roode en bruynde Arabische beren.
54 st. Bisoar-steen.
1720 st. diversche sorteringe Gingan.
500 st. gebleeckte Salampouris.
1200 st. gebleeckte Parcallen.
800 st. gebleeckte Chiavonis.
1000 st. gebleeckte Bethillies d' Orenael.
1000 st. gebleeckte guinees Lijwaet.
6000 pont Hollants Indigo.
640 st. gebleeckte Cassa Bengale.
1500 st. gebleeckte Adathays.

De Ses gearriveerde Oost-indise Retour-Schepen / den 28. December 1657. van Batavia geseylt / hunne namen zijn:

De Peerle: Orangie: *Voor de Camer van Zeelandt:*
De Hector: *Voor de Camer van Delff.*
De Achilles: *Voor de Camer van Rotterdam.*
Malacca: *Voor de Camer van Amsterdam:*
En de Gekroonde Leeuw: *Voor de Camer van Enchuysen.*

Hare Ladinghe is als volght:

14760 stuckx Guinees Lijwaet.
7830 stuckx Zeyl-kleeden.
7700 stuckx Mouris.
1120 stuckx Negros Kleeden.
3860 stuckx Salampouris.
7200 stuckx Parcallen.
5680 stuckx Gingans.
10960 stuckx Bethilles.
10197 stuckx Chiauters Periabadis.
3560 stuckx diverse Baftas.
1600 stuckx Adathaps.
40 stuckx gestickte Deeckens.
748 stuckx Cassa Bengale.
3300 stuckx Sanen.
1500 stuckx Mamoedis.
200 stuckx Semianen.
2000 stuckx Kannekijns.
300 stuckx Chiavonijs.
47955 pont Surats Catoene Garen.
76744 pont Indigo d' Agra.
17443 pont Macis ofte Foelie.
488000 pont Noten Muscaten.
504268 pont Giroffel Nagelen.
924644 Catty diverse Suykeren.
1721 pont Capelletten.
360 catty Benjuyn.
13025 catti confyte gengber.
10 stux Japanse Zijde Rocken.
4203 stux Pelings.
280000 catti Japans Staef-koper.
3188 catti Cauris.
11600 catti Campher.
31 Potten Chia.
208 catti Thee.
134240 pont Caneel
6500 stux Hockins.
4600 stux Chiouronghs.
75 Catti/ 8 Teyl/ 8 Maes Muskens.
280 Musses Caneel-Olie.
3038087 catti Peper.
50 Moten Ebben-houdt
34038 ponte Sappan-houdt.
1040 stux diverse Tonquinse Stoffen.
733 stux ditos Cheyns en Gecs.
6000 pont Sandel-houdt.
41018 pout Persiaense Zyde.

Dese Vier Schepen mede in 't laetste van Julio gearriveert/ ende den 17. Januarij 1658. van Batavia gescheyden/ brengen mede/ en zijn ghenoemdt als volght:

De Princesse Royale en Ulysses, *Voor Amsterdam.*
't Hof van Zeelandt, *Voor Zeelandt.*
Enchuysen, *Voor de Kamer van Hoorn.*

75276 pont rouwe Bengaalse Zyde.
2400 stux Casse Bengale.
1800 stux Mallemolens.
5500 stux Adathaps.
2100 stux Sanen.
240 stux gestickte Deeckens.
3800 stux Salampouris.
4800 stux Parcallen.
1640 stux Bethillies.
2100 stux Mouris.
960 stux Negros Kleeden.
5432 stux Gingans.
4500 stux Guinees Lywaet.
2000 stux Chavonijs.
12075 pont surats Catoene Garen:
43280 pont Indigo.
890455 catty Poeyer suycker.
330000 catty Japanse Staef-koper.
625275 pont geraffineerde Salpeter.
68880 pont Caneel.
28 stux Japanse Rocken.
63 pont 10 oncen Muscus.
631 catty Cantonse Thee.
379007 pont sappan-hout.
3840 stux Zeyl-kleeden.
32 stux geschilderde Deeckens.
118846 pont Noten Muscaten.
145808 pont Giroffel Nagelen.
47773 pont Macis ofte Foelie.
14000 pont Sandel-hout.
29018 catty geconfyte Gengber.
24172 pont Wieroock.
250 stux Tonquinse Syde Chous.
1352189 catty Peper.
7380 catty Benjuyn.
52 stux Besoar-Steen.
2 Rouwe Diamantjens.
200 stux Roche-vellen.
1 Kas met Japans Porceleyn.
50 Moten Mauritius Ebben-houdt.
5640 Rottangs.

De Achilles en de Hector voor de Mase komende / hebbende een Convoyer van 't Noorder quartier by hun / seylden door de opgemelte Eng. Oorloghs-Schepen 17. sterck / die hare Boots aen de selve Hector en Achilles sonden / met aendieninge: Dat sy Engelsen om geen andere oorsaeck daer gekomen waren als om te passen op eenighe 1000. Spaignaerden / daer den Protector advertentie van had / dat de selve in Biscayen door 3. Schepen uyt de Mase / 2. uyt Zeelant / en sommige uyt Ostende waren in genomen / om over eenen bodem achter Engelant om / langst de Maes oft de Schelde na Vlaenderen te voeren / dat daer om de visitatie aen eenige Spaens-vaerders in 't Canael en onder 't Lant was geschiet: Daer mede seyden sy de Hollanders adieu / en bleven noch sommige dagen kruyssen / sonder datter oyt eenige Schepen oft Spaignaerden over ghekomen sijn / waer uyt by sommighe een vermoeden ontstont / als oft wel de Engelsen yets anders met dat visiteren mochten voor hebben: Ommers / men vernam gheen vervolgh van quaet: In teghendeel liepen de Actien met het aenkomen deser Schepen op 400. / siende op d'uyt-deelingh van 5. per cent die daer aen volgden.

Dese Retour-schepen brachten mede: Dat de Schepen 't Wapen vã Amsterdam / Zutphen en Amersfoort / in October uyt 't Patria vertrocken / eerst den 26. Maert aen de Cape de bona Esperance arriveerden / waer van 't schip Amersfoort af-dwalende / eenighe dagen na ghekomen was / hebbende onder weeghs gevonden en verovert een Portugijsse Prijs met Slaven / die het van Angola hadde gehaelt / en die hy alſo aen de ghemelte Kaep op bracht: Dese 3. Schepen hadden anders luttel ongemack gehad: 't Wapen van Amsterdam op hebbende 320. koppen / had maer 9. dooden gehadt / daer onder den Schipper / doch veele waren sieck aen scheurbuyck: Maer vermits de selve door den E. Riethoven Gouverneur op 't Nederlandts Fort aen ged. Cape wel zijn onthaelt / de siecken onder Tenten te lande gebracht / met allerhande Kruyden / ververssinghen en Wiltbraet daer het daer vol af is / verquickt / soo lagen sy (nu weder gehart en dispoost zijnde) vaerdig om den 9. April 1658. na Batavia hunne reys te vervorderen: Het Schip 't Wapen van Hollandt alreede voor d'aenkomst van dese Schepen derwaert zijnde vertrocken.

Uyt Tyowan adij July 1657. was advijs / dattet in die gewesten soo ongemeen had gestormt en gewaeyt / soo datter eenige bewoonde Lant-strecken door de Zee wegh gespoelt waren: En was met dien storm-wint het Jacht Maertsen voorleden Jaer gesoncken / nu weder te voorschijn ghekomen / wel een quartier mijls van zijn eerste plaets / sulcks dat men alle 't Canon en wat goet was / daer uyt gehaelt heeft.

Van Formosa / dattet daer insgelijcks krachtigh gestormt had.

Van Java Minor adij January 1657. dat daer en boven de naest gelegen Eylanden sich hadde vertoont een Sterre met een Staert / hebbende de ghedaente van een Regenboogh.

Van Bantam / dat de Hollanders die plaets beset / en de doortocht aen een Enghels

Enghels Schip met Amonitie verhindert hadden / 't welck nochtans op een duyſtere nacht door raeckte: Doch had men by ſeeckere bewijſen naderhandt vernomen dattet voorſz. Schip op die tijt ſijn Amonitie en Canon aen d'Indianen die tegens de Hollanders oorloghden/ hadden verkocht/ die ſonder dit anders luttel Wapenen hadden: Daer over 't voorſz. Eng. Schip is geſaiſeert/ na Batavia opgheſonden/ en voor goeden prijſe verkocht. Een ander Engels Schip aldaer willende laden/ moſt vertrecken.

Banda hielden de Hollanders noch beſet / d'Enghelſen en Portugijſen die in Indien de Inboorelingen over al aſſiſteerden/ keerde men af: In Goa geraeckten 3. Portugijſſe Gallioenen/ terwijl de Hollanders vijf daghen van die Kuſt door ſtorm waren verſteecken gheweeſt.

Uyt Japan daer de Nederlanders nu meerder acces kreghen/ dat eene der voornaemſte Steden van dat Keyſerrijck met vele Inwoonders ongeluckig was verbrant. En China begoſt adem te ſcheppen.

In Ooſt-Indien was het gheheel in roeren / den Grooten Mogol Chaſean overleden / naer laetende vier Soonen Dara ſecour, Sultan Souſe, Norangſiem, ende Morobax, daer af den jongſten Morobax voor zijn deel in ghenomen had 't Gouvernement van Suratte: Daer een out hoog Rooms Kaſteel ſtaet/ waer op 40. ſtucken leggen/ die aldaer op ghebracht ſijn van een gheſtrant Hollandts Schip/ en waer mede Morobax Suratte en de plaetſen omher in devotie hielt: Doch had Norangſiem den derden Soon terwijl zijn jonghſte Broeder Morobax binnen Suratte was/ met verraſſinghe dit Kaſteel bemachtight / ende daer binnen onder andere buyt bekomen 150. Tonnen Gouts ghemunte Silvere ſtuckjes van 24. ſtuyvers / en veel Orientaelſe Koſtelijckheden. Dara Secour den outſten Soon / hadde in ghenomen Indoſtan ofte India intra Ganges: En deſe Vier Soons wapenden hun elck met die onder hun ſtonden / om als waech- halſen tegens malkanderen door lichtvaerdige en bloedige Oorloghs Teerlingen te dobbelen/ wie van hun allen of Keyſer / of Ballingh oft doode Man ſouden zijn.

Auguſtus 1658.

DOn Juan wel ſiende dat de Francoiſen en Engelſen hem eer langh ſouden dwingen gants Vlaenderen te quiteren / indien men niet alle ijver aen wende om de macht van 't Lant tegens de Vijanden aen te ſtellen: Soo gebiedt hy den Ban en Arrier-ban in de Spaenſe Nederlanden in de wapenē te komen/ met de ordre daer van deſe regulen een extract zijn:

HEt ſucces dat Vranckryck heeſt ghehadt met Duynkereken, tot een evident perijckel deſes Staets, van daer ingheſtelt te zien de Vyanden van ons Heyligh Geloof, noodtſaeckt ons extraordinaer ghewelt te gebruyc-

gebruycken, om de selve weer in hunne Eylanden te dryven van 't vaste Landt, daer de ongeregelde passie der Françoisen, tot continuatie van den Oorlogh, en af-keer van den Peys, haer pooght vrije Woninghe te verschaffen. Daer tegens wy ons met de bequaemste middelen hebben willen behelpen, namentlijck de Onderdanen deser Landen, met de welcke wy een goede uytkomst verhoopen, waer op wy uyt de Naem van zijn Majesteyt, hebben gheordonneerdt, ende ordonneren by desen, dat door het heele platte Landt van dese Onderdanighe Provintien, en in yder Casselrijen, Meyerijen, Bailliuagien, ofte Provoost-schappen, werde ghepubliceert de Ban en de Arrierban, uyt krachte van welcke wy willen dat yder Parochie Dorpe ofte Gehuchte, ofte andere Ghemeynte sal hebben te leveren en senden, promptelijck, ten uyttersten binnen acht daghen, nae de publicatie deses, het ghetal van de Persoonen, ghewapent zijnde met een Rapier en een Snaphaen, en Munitie daer toe noodigh, als haer van hunne Opper-Officieren van onsent weghen sal wesen gheordonneert, op peene van inhabil verklaert te werden, om in toekomende Waepenen te draghen, ende het dobbel ghetal van haer quote te sullen moeten onderhouden. Den Officier of Opperste der Dorpen, Gehuchten, &c. sullen terstont de Ghemeynte onder haer t' samen vergaderen, en daer uyt nemen het ghetal daer op zy ghestelt zijn, en de Namen der selver aen den Provincialen Raedt, andere Bancken van Justitie van haren Iurisdictie, &c. oversenden. Sullende de selve opghelichte Volckeren soo lange tot laste blijven, van die daer zy onderstaen, tot dat zy op de generale Wapenplaets sullen gekomen zyn, als wanneer deselve met Muniti-broot van zijn Majesteyt sullen werden voorsien, en met 5. stuyvers daeghs betaelt wegens hare gemeynte, sonder dat yemant een Soldaet van 't Legher in zijne plaetse sal moghen stellen, op verbeurte van hondert Guldens. Ende op dat niemandt soude ghelooven dat wy tegen den Rechten ende Privilegien deser Landen yet souden willen doen, soo hebben wy voor in 't korte de Staeten van yder Provintie te doen vergaderen, omme van de selve hier toe haer consent te gheven, &c.

Men versamelde oock veel Krijchsmaterialen/ onder 't gherucht van La Bassee oft St. Venant aen te tasten / doch in der daedt was 't om een Proef tot Grevelingens ontset te doen/ waer op den Prins de Conde groote hoope had/ begevende sich niet alleen tot dien eynde derwaert/ maer schreef oock eē brief aen den Grevelingse Commandant/ dat hy hem soude trachten te ontsetten

setten/ het koste wat het wilde/&c. Instruerende vorders die van binnen hoe sy haer op zijn aenkomen souden dragen. Doch is dese Brief van d'Engelse onderschept: Condee door Turenne gestupt: En na alle aengewende moeyte tot ontset/ Grevelingen eyndelyck oock verlooren: 't Welcke sich na wel defenderen den 30. Augusti op sulcke Conditien als het de Spaensche wonnen/ nu aen de Fransen over gaf: De Siecke wierden te water na Nieupoort gevoert/ de gesonde maer 400. voetgangers en 100. Ruyters trocken te Lande derwaerts: In 't passeeren was zijn Eminentie den Card. Masarini in sijn Carots om desen upttocht te sien / daer hem den Commandant quam complimenteren/ de Spaense Officiers droeghen ten selven respecte hunne bloote Rapieren met de puncten na d'aerde: Onder Duynkercken hun wat gherust hebbende/ quamen in volle Wapenen binnen Nieupoort.

Hier op verdubbelde den schrick over Vlaenderen/ en men stack de Santvoortsen Dijck by Ostende deur/ waer deur wel 150000. gemeten Lants onder liep: Dit was om de Vijanden upt te keeren / doch het verjoech oock de Vrienden/ te weten de Boeren/ die in meenichte daer door geruyneert zijn.

Vranckrijck en Engelant bralden over dese successen dapper: Men begost nu binnen Parijs te spreken van Gent aen te tasten/ Yperen en Ryssel waren dan half gewonnen/ Brussel en Antwerpen waren dan haest te dwingen/&c. 't Welck al geen onwaerschijnlijck segghen was. Maer oft wel de Franse Kroon op de Frontueren helder af stack/ inwendig nochtans sach sy droevig/ de Geestelijcke en Politijcken wrevelden tegens malkander/ de eerste wilden den Coninck aenspreken over de Alliantie met d'Engelsen / en de laetste wilden het niet gedogen. Den Cardinael de Rets om dat hy hem te veel mette Bedieningen van Mosis bekommerden/ bleef even seer gehaet: Vier Augustijner Monicken te Parijs wat te veel met den selven geheelt hebbende / zijn binnen Parys in de Bastille geset: Naderhant is oock de Prieur van 't Convent suspect geworden/ en voor 't Parlament ontboden/ doch niet komende/ is belast den Prieur te vangen: de Monicken hier af gewaerschout/ bolwerckte de Poorte van hun Convent toe: Hier tegens gaf men order hun met gewelt aen te tasten/ en deden die van binnen 4. uren langh groote resistentie/ dapper schietende/ en hare Klock kleppende/ tot eyndelijck 3. van hun gequetst / als mede eenige van de bespringers beseert werden/ men achter aen den tuyn over de Muyr van 't Convent geraeckte / onder wijle voor aen de Poort een loosen allarm wierde gemaeckt/ waer door de Broeders hun mosten opgeven / ende wierde den Prieur met 7. Monicken en 8. Borgers die daer binnen om hun te helpen gekomen waren/ gevanghen. Eenighe weken hier naer zijn dese Monicken na veel disputerens van den Geestelijcken aen den Weereltlycken Rechter over gelevert/ sonder datter yets anders op volgden/ als dat mē hun in des Bisschops Tooren bewaerden. Op die tijt begaven hun de 4. Soons van den Marquis de Loubie/ uyt den doorl: Huyse van Berry/ van de Ciere-

formeerde tot de Roomse Relige/ meer uyt insicht van Staet als yet anders. Tot belastinghe der schaemele Gemeente heeft men doen in Vranckrijck de Oortjens op een penning gestelt/ om financien te vinden. De Marschalcken Turenne en la Ferte waren over hare onlusten op malkander nu al eens door zijn Eminentie bevredicht/ dan bleef echter geen goe gront. De Francoisen speciael de Roomsche Clooster-lien/ lachten in hun vuyst toen sy sagen dat de Engelsen in Duynkercken soo woelden teghens de Papen aldaer / om dat de selve Aflaet van sonden te Bergenwijnox hadden doen publiceren aen alle die Godt de Heere baden/ Dat de Francoisen en Enghelse Ketters geen Victorie in Vlaenderen mochten hebben, &c. Oock om dat d'Engels en Franse Soldaten elckander dagelijcks aen de vodden peuterden/ d'Enghelsen om datse de contributien in Vlaenderen wilden in-halen/ en de Francoisen om dat sy sulcks niet wilden lijden: Waer over d'Engelsen ront uyt schreeuden/datmen met Duynkercken haer een Stadt sonder Lant oft Inkomen hadde gegeven/Ec.

't Schip de Roode Haes door aendringhen van den nemer le Chevalier Paul, wiert te Parijs met de Ladinge voor goeden Prijs verklaert. Louis Maghet konde men als noch binnen St. Malo niet admitteren voor Consul van hare Ho. Mo. De Vrachtloon der 4. Nederl. Schepen/ 't voorleden Jaer van Rochel in 's Conings dienst na Portugael / de Straet en Toulon af gehuyrt zijnde/ suspendeerde men nu/ onder 't voorgheven/ dat den Koninck twee van die Schepen wilden koopen. Daer en tegens begeerde Sijne Majesteyt niet, dat men in Vranckrijck de Nederlanders voortaen met den Tax d'Estrangeres soude beswaeren: Dat alle die eenighe actie meynden te hebben op de genomen Portugysse Prinse te St. Lowis in gheloopen, dat zy hun recht by d'Admiraliteyten in Nederlant hadden te soecken. Als mede tegens de dubbele Commissie-vaerders by Edict den 17. Augusti verboden/ Dat niemand van sijne Onderdanen een ander Pauillion op zijn Schip sal voeren als dat van Vranckrijck, en dat al die men bevint met een ander, sal tracteren als Zee-Roovers, haer Lijf, Schip en Goet verbeurt: Ymand van onse Bontghenooten een sodanighe genomen hebbende, voerende een Frans Pauillion, die Capiteyn sal men volgens rigeur der wetten als een Rover straffen, en syn Schip verbeurt maken: Wyder op soodanighe Commissie vaerders als na Piraten in alle Zee-havens van Vranckrijck scherpelyck inquireren, &c.

Italien was in dese tijt wonderlijck verdeelt: Te Roomen daer men segt dat den Navolger van St. Pieter en rechte oude Catholijcke Christenen wonen/ sach men niet als alle dartelheyt: Te Milanen daer en tegens was het door den Oorloch miserabel / hunne Vijanden de Francoisen onder Duc de Modena wonnen haer af Cassano/ Trin/ en Mortaro dat een stadt met seven Bolwercken was / setten alle d'omlegghende Landen onder contributie/ en stropen tot voor de Poorten van Milan: Wiens Gouverneur Fuensaldange aen de Coortse lach/ het Lant ongereddert/ de Soldaten verloopen/ d'Ingesetenen versmolten/ verarmt/ en in de grootste miserie/ sonder dat de weeldrige Geestelijcken van Romen de desolate weereltlijcke van Milan onderstonden te helpen: Alleen schreef den Nieuwen Keyser desen Brief tot troost aen de Stadt Milanen:

LEOPOLDVS, diuina favente clementia electus Romano. Imper. Semper Auguſtus. Reverendi, Mrcs. Magnifici, Spectabiles, Honorabiles, Prudentes, Devoti, Fideles, Dilecti,

Poſtquam divino numine propitio concordibus Sacri Romani Imperii Principum Electorum ſuffragiis ad excelſum Imperialis faſtigii Thronum evecti, atque ſolemne ritu inaugurati fuimus, de hoc tam proſpero & ad publicum uti ſperamus, & novemus totius Chriſtiani Orbis commodum ſpectante ſucceſſu, nos quoque certiores & ſecuros reddendos duximus. Nos non modo cum quam Auguſtabilis nobis muneris ratio imponit, pro univerſis Imperio noſtro ſubiectis ſedulam curam, ſed ſingularem quoque Inclyti illius Status conſervandi ſollecitudinem ſemper habituri eſſe. Unde luculentis etiam argumentis de benigna noſtra in nos propenſione ab effectu conſtare poſſit, qui nobis ſingulis gratiæ & benevolentiæ noſtræ affectum clementer offerimus. Dabantur in civitate noſtra Imperiali Francoforti ad Mœnum, Die 3. Auguſti 1658. &c. Sign. LEOPOLDVS.

Den Paus te Romen ſiende dat niet alleen de geſpanjoliſeerden/ maer insgelijcks de Coninginne van Sweden groote pompeuſiteyt aenrichteden over de verkieſinge des Nieuwen Keyſers/ verboodt/ dat men in Romen niet langer als 3. avonden daer over ſoude vieren / om dat men anders de ghewoonte der Pauſelijcke Verkieſ dagen daer mede verongelijckt ſoude hebben. In deſe dagen was zijn H. dapper aen 't graveel en waterſucht beangſt/ dies wende hy hem op ſijn Luſt-Kaſteel Gandolfe/ daer hy ſo ras niet gekomen was/ of men ſach den Hemel als verſtoort over d'overdadigheydt der Roomſe Hovelingen/ vol Donder/ Storm en Blixem / haer openen op de prachtighe Pallaiſen/ ſelfs den Tyber overvloeyde de Roomſe ſtraten/ ſulcks datte vergulde Speel-ſchuytjens/ de hovaerdige Carotſen en prachtighe Edeficien ſtonden als verweſen/ en ſidderden voor den Throon des Almogenden / die al gheheel wat anders den Cathol. Chriſten bevolen heeft/ om Geeſtelijck te weſen/ als ſoo te pralen/ Ec.

Spaingen was nu langs ſo ongeluckiger aen alle oorten/ in Nederlant/ in Italien/ en tegens Portugal was de fortuyn voor haer als gevleughelt/ dies ſtaen hare Miniſters byna in alle Hoven verſtelt: Alleen den Graef Peneranda was verheugt/ om dat hy ſich deſe Somer te Francfort te profite van ſijnen Coning ſeer wel hadde gequeten/ die hem oock daer over met het Viceroyſchap van Napels vereerden. Soo wel en liep het niet af met de Soon van den Hertog de Seſſa tot Madrid/ want deſen tegens de Previlege van de Grooten van Spaignen ſich heymelijck gehuwelijckt hebbende met een ſeer Schone en deftige Juffrou/ die wel van goeden Huyſe en in ſijn gebiedt woonende was/ doch buyten conſent der Ouders volbracht/ ſoo dede den Koning deſen Graef van Gabza verſekeren/ en de Juffrouwe wierdt in een Klooſter binnen Cordua gearreſteert/ alwaer ſy op haren tyt gebaert heeft een Kindt/

hebbende over sijn gantsche Lichaem swarte plecken/ in sulcker voeghen als den Huyt van een Luypaert.

Het was den 7. van dese Maendt dat den Keyser uyt Francfort na Augsburgh/ Munchen/ Norimbergh / Reghenspurgh / en andere Ryckx Steden na zijn Hoff te Weenen vertrock/ met soo veel ghejuych en treffelijck onthael/ als opt Keyser genoot : Door zijn vertreck was bevredight den twist tusschen Cur-Bayeren en Keur-paltz over 't Vicarischap des Roomschen Rijcks/ alsoo sich den eene door woorden / en den ander door ghevoelen hadde vergrepen. Het Stedeken Brackerfeldt verbrande toen door quade toe-versicht van een Burgher/ met Kercken/ Raedthuys/ Schoolen/Ec. soo dat maer 3. arme Huysjens bleven staen / en de rijcke onwaerdeerlijcke goederen daer en teghens in de vlamme verloozen.

In dese Maent is het Lijck van Cromwels tweede Dochter Lady Elisabeth Claypool in der nacht van Hamptoncourt met Rouw-Sloepen naer Westmunster gebracht/ en geset in de geschilderde Camer / die gheheel in den Rouw omhangen was : De Lords Richard Cromwel/ Lord Falconbridge en andere Dames en Heeren van den Raet/ als oock de principaelste Officieren van 't Leger en Huysgenoten des Protectors/ die oock het Lijck langs de Temse met Barcken gevolght quamen / gingen (sy den 6. gestorven zijnde) den 10. deser oock mede ter Begraeffenisse : Het Lyck wierde gedraghen onder een Swart Fluweele Cleedt door eenige geadelde/ de 4. hoecken sag men op-houden door 4. Dames van qualiteyt/ gevolght van een grooten sleep die men sustineerden dat de welvaert van Engelant beminden : Aldus heeftmen het doode Lichaem geset in de Kapelle van Koning Henrick de 7. in een daer toe expres bereyde Kelder : Veele Soldaten stonden onderwijl elck met een brandende Toorts in de hant van 't Parlaments huys tot aen de voorsz. Capelle : Dit af-sterven is by den Protector en sijn Gemalinne so seer ter harten ghenomen/ dat zijn Hoogheyt nevens de kranckheyt van graveel te bedde ginck leggen. Alsoo gevielt het dat den Resident van Dantsich de Heer Georgius Wustenhof / en oock een van Hamborgh / nieulijcks uyt Hollandt te London aen gekomen/ geen gehoor kregen. Eenighe nochtans oordeelden/ dat den Protector voor dese hunne Meesters niet goets op te disschen had/om dat men daer toe voegde/dat hy in dese Maent aen d'Onderdanen van Sweden (tot een af-sicht der Dantzickers en Hamburghers) hadde ingewillicht om met 5. Schepen Jaerlijckx inde Caribise Eylanden te handelen. Men had doen op den Jongen Hertoge van Buckingam Swagher van den Lord Fairfax eenigh onbenoegen wegens Vrijage/ sulcks dat hy op de strant tusschen Sittingborn en Canterbury ghevanghen/ en op den Towr van London gebracht wiert : Doch gelijck vrijen geen hals saeck is/so wiert hy korts daer aen weder ontslagen. Den Nederlan. Gesant Nieupoort op occasie

occasie in syn Logement 't Huys Darby gewacht hebbende / had den 9. deser tot Hamptoncourt Audientie by den Lord Protector / en daer na in een secrete Conferentie sprack over de Mediatie van de differenten met Portugael, en de Vrijheydt der Commercie omtrent de Oost-Zee, &c.

De Staten Generael hadden om reden in dese Maendt een Placcaet doen af-kundigen/ tegens de vremde Kapers / dat de selve met hunne Prijsen niet en souden vermogen binnen deser Landen Havenen te komen / om de selve te verkoopen/ veralieneren/ &c. op de verbeurte van Schip en goedt / maer hun aenstonts uyt dese Reen sullen moeten begeven. Op de tijdinghen van Denemarcken wiert tegens den 2. October een Bede dagh uytgeschreven/ Om dat Godt de Heere dese Landen tot noch toe voor onheyl hadde bewaert : Doch niet te min soo waren verscheyden andere Natien van Europa na syn rechtvaerdigh oordeel met het Swaerdt zijnder grimmigheydt 'thuys besocht, en swaerlyck gecastijt , latende d'een teghens d'andere aenstoten, en so veel doenelyck verwoesten en t'onderbrenghen : Tot welckers uytblussinghe hare Ho. Mog. door minnelycke Intercessien groote debuoiren hadden ghedaen : Dat men dieshalven Godt de Heere ten zelven daghe wegens de voorss. genoten genade soude danken, en ootmoedelyck bidden de voorss. aengewende Intercessien genadighlyck te willen zeghenen : En also 't Vaderlant met vele sware zonden was beladen, waer over Gods schrickelycken Toorn als met volle Fiolen over de Landen van diverse andere Natien uyt gegoten wiert, dat men met yvrigh Gebeden, ware berou en betering des levens als in syn uytgestreckte roede mochten vallen, op dat syne rechtvaerdighe gramschap mochte werden uyt ghebluſt, ende de vreese des Heeren voortaen onsen schat, ende de Heere selver onser Vijanden Vijandt zyn, &c. Den Heere Friquet Afgesant van den Keyser/ quam toen in den Hage / met de renomme van beleeft/ verstandigh en ervaren te zijn / hy had den 4. Sept. Audientie by hare Ho. Mo./ wordende met sommighe Carotsen door eenige Gedeputeerdens opgelept/ zijn aenbrengen is geweest / Een Presentatie van continuatie der Oude Vriendtschap van de voorgaende Keysers van Duytslandt met den Staet van de Vereenighde Nederlantze Provincien.

Voor Coppenhaven arriveerden in desen tijt een Hollants Oorlog-schip/ om den Gesant de Heer Coenraed van Beuningen van daer weder na 't Vaderlant te brengen. De Afgesant Copet welcke so langh binnen Coppenhaven sich hadde onthouden/ en van wiens officien men alles goets hadde verwacht/ is na den Koningh van Sweden ghetrocken. Welcke Majesteyt in 't begin deser Maent den volgende Brief aen den Coningh van Denemarcken sont :

WY Carel Gustavus door Godts genaden der Sweden, Wenden, en Gotthen Koningh, &c. Aenbieden den Grootmachtigsten Hoogh gheboren Vorst en Heere, Heer Fredrick, Koningh van Denemarcken, Noorweghen ende der Wenden, &c. Onsen Beminden lieven Cousijn, Naghebuyr, ende sonderlinghen goede Vrund, onse groetenisse.

Wy en hebben niet konnen naer laten U L. door desen aen te melden hoedanigh Sijn Hooghheyt den Coningh van Bohemen in gelijcke maniere (te Francfort in 't Kur-vorstelijck College te samen wesende) ons nu dat heeft toe-gheschreven, ende daer inne bysonderlijck uytgedruckt, den onghelegentheyt die U L. ende Ondersaten van ons ende onse Armee, de welcke in dese Landen logeren, toe-gevoeght werden, ende dat U L. met neerstige ende veel aenhoudinge by ons niet konde effectueren. Nu is het U E. ten besten bekent, dat wy op onser sijde t' zedert den soo hart begeerden Vrede tusschen ons beyden, door onderhandelinghe van den Christelijck sten Koningh van Vranckrijck, als oock van Sijn Hooghheyt den Protector van Engelandt te Rootschilt ghesloten is, niet hebben voor by gegaen het welck een goede correspondentie konde setten tusschen beyde dese Rijcken ende Natien : Ende om dat in 't werck te stellen ende oock vervolgens te confirmeren hebben wy onsen gesant ons beminde Steno Bilke en Hof-raedt Cojet, de welcke haer nu in Koppenhaven by U L. bevonden, volkomentlijcken ende op behoorlijcke maniere geinstrueert.

Wy hadden wel verhoopt U L. soude volghens de Tractaten ons buyten eenighe molestringhe van Vremde Potentaten gelaten hebben, met dit, 't welck doch in alle maniere sal naer ghekomen werden, alsoo setten wy dat ter zijden, en laten het berusten by 't geene wy in voor-behoudinghe hebben af-gesproken : Oock kan onse Armee niet deslogeren uyt de Landen van U Koninckljcke Majesteyt, ten zy wy verseeckert zijn dat Uwe Koninckl: Majesteyt wille seconderen onse intentie ende het Hooghwichtighe Desseyn van 't welcke wy met U Koninckl. Majesteyt selver gecommuniceert hebben, in ghelijcker maniere dat U Koninckl. Majesteyt sich wil laten behaegen ende met Ons in de Alliantie in treden op alle behoorlijcke Conditie, ghelijck ghemelt onse Afghesanten op onsent weghen is bevolen aen te draghen.

Wy verhoopen dat Uwe Koninckl: Majesteyt hare beroemde yver sal blijcken laten om d' Euangelise Relige te protegeren, ende de selve te helpen onderstutten die op soo swacke voeten staet : Dit consenteren wy als Koninckljcke Voorsorger voor U L. Ondersatens Vryheydt ende op nemen:

Wy verblijven na beveelinghe U L. in des Hooghsten beschermiughe : Gheschreven in ons Hooft-quartier Oldesloo den 26. July Anno 1658.

U L. Cousijn, Nagebuyr, ende bysondere

Goede Vrundt

CAROLUS GUSTAVUS Rex.

Men divulgeerden onderwijl dat den Keyser van Moscovien sich de saecke van Denemarcken dapper aentrock / en aen de selve een Schip met Rogge/ dat

dat tot Gluckſtadt ſoude werden ontladen / hadde vereert. Den Koningh van Sweden onderwijl ſich weghens de gheſtalte der Deenen ſtudieus geinformeert hebbende / arreſteerden door diverſe uytgheſonden Galjoots alle de Vaertuyghen die men van de Deenſe Eylanden konde bekomen: Deſe doet hy met de zijne na Kiel komen / beloopende over de 100. groot en kleyne zeylen/ nevens 6. Schepen van Oorloge/ en doet daer in Schepen 3. Regimenten van Wrangel/ Forbus en Leuwen-hoft te paert/en 8. Regimenten van Braems/ Spar Elſt/ Wrangel/ Smit/ Waldeck/ Ertmans/ en Bartrams te voet/te ſamen by de 19000. Mannen ſterck: Deſe voeren van Kiel den 15. deſer/ in 't geſicht vanden Engelſen Geſant/ die haer af Zeylen ſach: Zy quamen den 18. tot Caſſeur op Zeelant/daerſe de Deenſe Ruyters die aldaer de wacht hadden/ overrompelden/ en een groot alteratie tot Coppenhaven veroorſaeckten/ want ſoo haeſt de gantſe Sweedſe macht ſich op Zeelant had gelant/ quam ſy terſtont de Stadt Coppenhaven naderen: Onderwijl dat de Deenſe heur aldaer ſterck maeckten/ doende die Stadt in 19. daghen door groote vlijt met palliſaden als anderſints ſoodanigh verſtercken/dat yemant die Coppenhaven te vooren gekent hadden/ſich verwondert ſoude hebben: Steno Bielke/ Sweedſe Krijſ-Raedt by de 16. weken in Coppenhaven zijnde geweeſt/ en na alle apparentie zijne Meeſters van de gelegentheyt geradverteert hebbende/liet ſich den 9. Auguſti by de Sweedſe vloot ſelf voor Coppenhaven vinden: Dit was geheel wat anders als de diſcourſen van Coyet mede brachten: Van datmen een Huwelijck tuſſchen den Prince van Denemarcken en de Princeſſe van Holſteyn behoorden te maken/ om de Croon van Sweden ende Denemarcken te reconcilieren in confidentie &c. Doch gedachte Bielke ſiende datte Burghers van Coppenhaven op hem murmereerden / voorſach ſich in zijn Logement met vele Wapenen/verſoeckende oock Protectie van zijn Majeſteyt van Denemarcken/ ſeggende dat hem van deſe invaſie het geringſte niet bekent was/ &c. Daer op den Coningh van Denemarcken hem in zijn Huys Cloſen-burgh heeft doen verſekeren voor alle onheyl. Als nu op den 8. deſer Sijne Majeſteyt van Denemarcken van der Sweden aenkomſt meer en meer verſekert wiert / ende dat de Sweedſe Officiers te Keug op Zeelant/ gelijck te vooren op andere plaetſen was geſchiet/ yder poogden wijs te maken dat tuſſchen den Koningh van Denemarcken en eenige groote Heeren ſekere miſverſtanden warē ontſtaen/ dat ſy Sweden niet en quamen tegens des Coning van Denemarckens perſoon oft der ſelver regeringe / maer tegens ettelijcke van ſijn qualijck geſinde/ ontrouwe en wederhoorige Onderdanen/ &c. ſo ſont Sijne Majeſteyt Twee van zijne Rijcxraden Mogenſ hoegh en Chriſten Skeel aen den Coning van Sweden/ die ſy den 9. dito by Ringſtead ontmoeten / doch eerſt 's anderendaeghs gehoort wierden: Wanneer na behoorlijcke reverentie in ſubſtantie wierde verhaelt: Dat het Sijne Koningl. Majeſteyt wel voorſtonde hoe dat men nu laeſt tuſſchen beyde Kroonen Denemarcken en Sweden door de mediatie van den Koning van Vranckryck en den Protector van Engeland hadde uytgewerckt tot Rotſchild, een Beſtandighe Vrede en

Amneſtia,

Amnestia, daer van alles solemnelyck verzegelt en de Ratefieatien uytgewisselt waren, en dat selfs de Elucidatie was toe-gestaen, en alles gefineert. Over het different van Guinea waren oock wederzijts Coningl. Commissarissen eenig, hoe veel de Deense Croon daer voor betalen soude, en het different alleen, op wat Terminen, dat Monsr. Coyet had belooft by dē Coningh van Sweden te sullen bevorderen, &c. so dat men 't selve oock voor afghedaen hielde; En so veel te vremder quam het zijne Majesteyt van Denemarcken voor, so onvermoedelyck plots en sonder oorsake oft denunciatie by water en lant aenghegrepen te worden, en dat het street met de generositeyt van den Coningh van Sweden den Vrede so vuyrich begonnen, en met hant en zeghel bekrachtight, te vyoleren: Men vertroude veel eer dat de Sweedse progressen oock met gherechtigheyd verselt waren, en van de Deense zyde alle beloofde Vestinghen en Militie waren over ghelevert, en gepresteert wat belooft was: Den Koningh van Denemarcken socht en begeerde niet anders als met de Kroon Sweden in eendracht en Vrede te leven,&c. Waer toe, en tot weghneminghe van alle ombrage de ges. Commissarissen nu by Syne Koninckl. Majesteyt van Sweden ghekomen waren,&c.

Hier op heeft den Coningh van Sweden seer wijtloopigh geantwoort/in't kort desen sin verbatende: Dat de Deenen 't verderf van Sweden hadden gesocht, met de Commercie voor de selve te willen verswacken, oock het Rotschilds Verbond niet gehoudē, en uyt de Brieven na Enghcland en van Holland konde men der Deenen intentie wel mercken, en men had den Hertoghe van Holsteyn (Syns Majesteyts Schoonvader) niet wel ghetracteert en opgehouden: Denemarcken had gheen Alliantie met Sweden willen sluyten, die maer 8 a 9 Schepen tot hulp begeerden: nu was zyn Desseyn daer door verhindert,en de Veltocht hem by syne Raden geraden, versuymt: Hy wilde nu Godt en de Fortuyn de uytgangh bevelen, waer toe van de syde van Denemarcken door uytstel-brieven en Volck uyt Holland herwaerts te doen komē, oorsaeck was ghegheven: Oock en had men den Opbrengher der Guinese Buyt niet aenghehouden,&c.

Hier op voeghden de Deensche Rijckx-Raden tot antwoort: Dat alle de boven verhaelde voor afgheloopen saecken door den laetsten Vrede en Amnestia alle afghedaen en geannulleert waren: Hoopende daer by, dat Syne Majesteyt nochmaels egheene billycke Tractaten en soude af-slaen: Die van de selve gealligeerde prejudiciable Brieven most men vertoonen. also men daer van de gheringhste kennisse niet hadde. Dat Sweden alles voor den Vorst van Holsteyn hadde geobtineert: Alhoewel d'Articulen by wedersyts Comissarisen opgestelt, naderhand by de Sweden wierden gerejecteert, om dat die zyne Majesteyt niet en behaegden: Die met dit latiteren aen de trage uytvoering der Vrede veel eer als Denemarckē selfs oorsake waren. Oock was Denemarcken nu uytgeput, en onvermogende soo veel Schepen uyt te rusten.

Den Koning van Sweden antwoorden oock bondigh op al dese accusatiē/ en renvoyeerde de Deense Commissarissen aen sijn Rijcxraden/ op 't gunt zy hadden voor te stellen: Die daer op vraegden/ oft dese Sweedtse nieuwe Vijantlijckheden niet bygeleght konden werden? Versochten Commissarissen: Dat men antwoorden tweemael: Sy hadden hun afschept. Men seyde oock dat Monsr. Coyet Sweedse Gesant binnen Koppenhaven/ geen Volmacht had om over de Guinese saken finaliijck te handelen/ en dat hy sich daer over by zijnen Koningh hadde behooren te bevragen/&c. Hier op namen de ged. Commissa-

Commissarissen hun Afscheyt: Doch men quam hun weghens de Swedse Majesteyt aendienen/hadden sy noch yets te proponeren den Rijcxmarschalk Oxenstern en den Graef van Slippenbach waren geordineert met hun te spreken: Die terstont komende/ niet anders deden als disputeren wie van de twee Kroonen de meest en billijckste oorsake van onbenoeghen hadden: Men verhaelt onder anderen oock / dat den Graef van Slippenbach sich had verlupden laten/ Dat Denemarcken door dit uytstellen oorsaeck had gegeven dat Polen, Muscovien en Kurbrandenburgh teghens Sweden geconjungeert en ghesterckt waren, oock met den Wael des Roomschen Keysers was ghehaest, alle 't welcke Sweden anders hadde kunnen verhinderen: Men wist hoe kostelycken zaeck de tyt waer, die (gelyck men seyde) by Godt zelfs niet en konde erhaelt worden: En also Denemarckens ondergang nu toekomstig scheen, soo most men met den besten middel sich behelpen. Den Koningh van Sweden hadde nu het Land in, ende hy wilde nu de Forten oock hebben: Het ware aen de Inghesetenen even soo goet eenen Koningh te hebben die Carolus, als eenen die Fredricus was genoemt: Datter een Godt was die de Rycken af nam en over gaf: En 't scheen dat de Fatale tydt voor Denemarcken ghekomen was, hy woude God even wel bidden dat soo een schoone Stadt als Koppenhaven met soo vele duysent menschen, niet in haer eyghen bloedt swemmen ende vergaen mochte: De Sweden ghedachten hun meester te maken van dese Landen, en dan daer na de saken te schicken. Met de bovenstaende antwoort zijn de Deense Commissarissen den 11. Augusti weder binnen Coppenhaven ghekomen / doende van alles aen hunnen Koningh rapport/die gelijck men dencken kan/over desen handel der Sweden sich wel verwonderden: Beschaemdt zijnde dat die sich Euangelis noemden/ soo tegens hare geloofs genooten aen stieten/ en een Acte onderstonden/ daer van alle voorige Historien niet anders en weten/als dat een Verbont-breker by de Heydenen selfs was versoeyt en uytgestoten.

Men verhaelt/ dat op dit subiect den Deensen Raed dapper gestoort was/ datter met Godt na 't overgeven van so veel steden / Landen en sterckten / by Denemarcken noch kans was om dese albegeerende Sweden te stuyten / en dat men sich also billijck konde ontslaen van den laster die de Kroon by 't leste Tractaet op sich geladen hadde: Datter noch goede Bontgenoten waren om hun te seconderen/ en selfs den Lord Protector als een beschermer der alghemeyne Protestanten / noch den Allerchristelijckrsten Koningh van Vranckrijck de Sweden in dese hunne handel souden prijsen/'k laet staen secunderen.

Den Coningh dede terstont de Rijcxraden/ de Hoofden der Stadt en van de Burgherije t'samen komen/ hun voorhoudende de afschuwelijcke Vredebreuck en onversadelijckheyt der Sweden/&c. Daer op de selve des af-ghebraecht zijnde/ alle verklaerden tot der doot veel liever in dese gerechtige sake voor den Coningh/ 't Vaderlant/ de Stadt/ en hunne Vrouwen en kinderen te willen vechten / als schandelijck hun ten proye te gheven aen de sulcke die noch eedt noch belosten hielden. Men wapendt daer op elck Inghesetenen/ daer onder 2. Compagnien Studenten/ den Koningh selfs plant zijn Pavillion op de Wallen/ om de Burghers te animeren/ die 's nachts in Hutten al-

daer waeckten: De Stadt was in 14. daghen aen Wallen/ grachten en Palissaden wonderlijck versterckt/ en men voeghter by/ datter 15000. weerbare Mannen binnen de Stadt waren.

Den 13. Augusti deden zy d'eerste uytval uyt de Westerpoort/ op een Kool Tuyn daer de Sweden hun begosten te verschantsen / 60. a 70. wierden daer gedoot: De tweede uytval geschiede den 14. dito/ en een Vleeshouders huys wiert in brant gesteken en vele Sweden gematst/een Canon-schot van de wal nam een reeck van 14. Sweedtse Ruyters en een Deen wegh / die oock in de wegh stont. Daer na isser een uytval ghedaen op des Coninginnes Hof/ van waer sy na sommige Sweedse gedoot te hebben / by de 50. gevanghen binnen brachten. Vielen daer na noch eens uyt de Wester-poort / daer de Sweden dapper aenliepen/ en sekere opgeworpen Schanse op-gaven/ werdende by de 300. van de hare gevanghen in Coppenhaven gebracht: Den Coningh van Sweden quam selfs met 500. Ruyters om dese te ontsetten/doch al te spade: Als den Oversten in dese Schans van een Deens Officier gevraeght wiert/ waer om hy de gemelte stercte so ras over gaf / seyde hy / Om dat den Koningh van Sweden syne Ruyters te voet ghebru yckten, soo en hadden sy gheenen lust tot vechten. Op die tijt lagen aen de zijde van Keuck 2. Sweedse Oorlogschepen/ 4. Pramen/ en veel kleyn Vaertuygh: Op dese maeckten eenen Pieter Helt en Capiteyn Bredael een Aenslagh / en verbranden 1. Oorloghschip / en ettelijcke Schuyten/ verovren 8. Canons/ 4. Pramen en eenige Boots: In al dit gewoel van uytvallen en slaen/verloozen de Sweden omtrent 1000. Mannen.

Maer wanneer nu de Sweden vermerckten dat Coppenhaven mits hare meenichte der Ingesetenen / te machtig en te wel voorsien was om door wapenen in korten tijt te dwingen / so wierde bestemt eerst Croonenburgh te bestormen / om daer door meester van de Sont te worden / en alle uytheemse Secours ter Zee voor Coppenhaven te konnen weeren: Des wort General Wrangel met de meeste macht derwaert gheschickt / onderwijl den Koningh van Sweden aen de Burgermeesters van Elseneur hadde belast binnen twee dagen in 't Leger te verschaffen 75000. ponden broodt / 375. Tonnen Bier/ en 30. Tonnen Sont/ dreyghende anders by mancquement van dien de stadt in brant te willen steken: Dies versochten vele Elsenburgher Inghesetenen aen den Commandant van Croonenburgh om met hunne goederen in 't kasteel te moghen wijcken/ die 't selve haer toe-stont/ op conditie dat sy hun voor Iaer en dagh mosten voorsien: Gener. Wrangel richte 3. Baterijen op/om Kroonenburgh te beschieten/ 1. op den Bergh / 1. op den Duytse Toorn / en 1. op den Tol-bodem teghens de Muyr / die mits 't heftigh canoneren van binnen wel haest opkramen most. 13. Sweedse Schepen en 3. Galjoots 1. van Hamburgh/ 1. van Lubeck en 1. Vlielander/ wierpen toen hun Ancker in de engte van de Sont. Gelijck oock den 21. Augusti met den daghe- raet voor Koppenhaven quamen 45. Sweedse Oorlochschepen / daer onder 18. seer wel gewapent van 80/ 70/ en 60 stucken/ veele deels wijs/ en sommighe ge-

ghe geheelijck met Enghels en Schots Bootsvolck voorsien / als mede 16. Schepen die den Koninck van de Sout-Compagnie tot Stocholm hadde versocht om in desen Tocht te dien / mits eenige exemptie van Tollen hier na daer voor te genieten. Dese dwongen 70. Hollantse Coopvaerdijers die na Oosten wilden/ tot Lantscroon te vertollen / en na eenige onlusten / weder na Hollant te keeren/ het gunt de Kooplupden en Schippers niet wel en quam. Men verhaelt dat 1. Noorthollants Schipper sich van Lantskroon na den Coning van Sweden op Zeelant begaf / daer hy een schenckagie en een Medaillie/ en verlof om na huys te zeylen van Sijne Majesteit kreech/alleenlick om dat hy 'tvoorleden Jaer als Riga van de Muscoviters was benaut / met sijn Schip van Proviande die Stadt allereerst had gesecondeert : Een ander met stuckgoederen en verderffelijcke-Waeren bevracht / voer insgelijcks met de Boot over/ om consent tot vertreck te obtineren/ hy quam by den Coning die toen op een Hofstede op 't Lant was/ die desen Schipper consent gaf naer huys te keeren/ en af vraeghde / ost hy meynde dat de Holl. Vloot in de Sont soude komen/ en dat tot secours van Denemarcken ? Dat Sweden soo wel als de Deenen een Bontghenoot van de Heeren Staten was/ en wilde aen de Tol-gelden in de Sont de Nederlantse Schippers civilder en beter handelen als de Deenen/ &c. Daer den Schipper in 't generael op seyde/ dat hy vertroude/ dat de Staten Generael niets onbillijcks souden begeeren noch doen/ maer alles wat tot bevorderinge van de zee-vaert en koopmanschap mochte dienen/ souden by brengen/&c. En is also mede vertrocken.

De Sweden versekerden toen den Deense Rijcks Admirael Gedde op sijne Lantgoederen in Schoonen : Hier tegens brachten de Deense de Sweetse Resident t'Elseneur op Kronenburgh/ doch wiert daer na weder in sijn huys gebrocht en met soldaten bewaert. De Sweden arresteerden oock den Lunenborger Vorst Hertogh Johan Fredrick te Bronswijck / met syn Schip/ so hy na Lubeck wilde varen : Dit namen de Deensche eubel/ om dat hy een Vrije Vorst van 't Duytse Rijck en des Koninck van Denemarckens Swager was : Toch is even wel noch passage vergunt/en te Travemunde aengekomen. De Veldmarschalck Eberstepn te Nascou op Lalandt sommighe Capers uytgerust hebbende/ nam 3. Sweedse Schepen die na de Sont wilden/ inhebbende een Maent Provisie voor de Sweedse Vloot: De Boeren op Meun/ Falster/ Langelant/ Lalant/&. kapten de Bosschen / en stelden hun in postuyr om voor de Deense Croon haer te defenderen. Op Zeelant selfs rotteede eenen Zueno Paulssen met de Boeren/en onthielt sich inde Walden/ van waer hy daghelijcks de Sweden quam bespringen/ en hare sauvegnarden neder velden.

Op dese selfden tijt hadden de Sweden oock Aenslagen op Rensburgh/ de Crempe en de Steenburger Schans in Holsteyn aengeleyt/ doch misluckten alle/ hoewel den Sweedse Oversten Gorgats met 3. Ingenieurs in Pagies kleederen bedeckt/ twee dagen binnen Rensborgh was geweest/ daer hem de

Gouverneur (vermits het vrede was/ en men van geen onlust altoos en wist) oock vergaste/ en op des selfs versoeck de hooghe Wallen/ Fortefficatien ende Canon vertoonde/ die Gorgas seer prees: Maer als hy 's nachts quam om de voorss. stadt te overvallen/ is hy so bejegent / datter vele van de zijne doodt bleven: Dit moeyde Gorgas/ dies onderwont hy hem Rensborgh te belegeren/ maer sich te swack vindende / veranderden 't belegh in een blockade/ en daer na in een dishonorable verlatinghe. Ten liep oock niet veel beter met de andere Aenslagen af/ uytgeseyt / datte Sweden noch savonts met de Deense soldaten by de Crempe vrolijck geweest en ghedroncken hebbende / een goede partije van de selve 's nachts hebben overvallen en vermoort/ waer af de ontvluchte die van Gluckstadt/ Cremp/&c. tijdelijck quamen waerschouwen.

Op die tijt namen die van Falster oock een schoet met 150. sweedse Ruyters die na Lijflant wilden. 37. andere Sweedse Ruyters dreven 137. Ossen en over de 100. Paerden uyt Holsteyn na Hamburgh / om de selve daer te verkoopen/ en voor dat gelt weder om partije Zadels/ Rapiers/Carabijnen/ Pistolen en Hantschoenen te koopen: 't Geviel dat sy met dese dreef Beesten in 't Dorp Brachstet onder Hamburg met eenige Koopluyden in handelinge stonden/ dat eenige Deense Vrijschutten dese Sweden overvielen / veele doot sloeghen/ en de koop der Beesten aen gef. Coopluyden houdende/ ontfonghen dat gelt/ keerende also met Buyt en gevanghens na Gluckstadt.

In Poolen eyndigde den Rijcx dagh te Warsou/ met resolutie / den Vrede met de Cosacken te observeren: Den Oorlogh teghens Moscovien voort te setten: Tooren daer de Poolen al in Julio voor ghekomen waren / met yver aen te tasten: En met Sweden sonder de Geallieerden geen Vrede te maken. Carnetsky onderwijl invadeerden met ordre Pruyssen/ Gonsieusky Littouwen/ en den Coning wilde selfs voor Tooren gaen: Toen dreef door storm in der Pillau een Sweeds schip/ dat met 45 Karels van 't Regiment vā Graef Pontus de la Garde van Elbing na Wolgast wilden/ zijn alle versekert / als mede den Secretaris van Prins Adolf / die na Coningsbergen wierde ghevoert. Toen eschappeerden den gevangen Keyserse Generael Maj. Heyster met practijck uyt sijn gevanckenis t'Elbingh / en quam in 't Pools Legher voor Tooren/ daer men den Sweedse Secretaris Cantersteyn had gebraght om tegens ged. Heyster te wisselen/ 't welck nu onnodig was. Te Warsou storf doen den Groot Cantzelier van Poolen Coritzinsky / den Heer Prognowsky maer even tot Vice Cancelaer gekosen/komt in sijn plaets/ en Lenscinsky Waywode van Posen succedeerde in 't Ampt van Prognowsky.

In dese Somer maenden quam een machtigh Turcks Heyr onder den 1. Vizir in Zevenbergen in-vallen/ om den Vorst Ragotsky te verjagen / alsoo die buyten des Turcksen Keysers consent met de Sweden den Koningh van Polen hadde beoorloght / die met 't Ottomannis Huys (daer Ragotsky een

Tribu-

(Tributaris af was) in vrede was/ waer om den Turcksen Keyser dese Vredebreuck van Ragotsky hoogh achtende / (waer by Mahumet ten exempel van al zijne Onderdanen/ dese daedt te straffen) (want de Turcken houden al veel religieuser hun belofte als de Christenen haren Eedt / ofte straffen onder haer al veel strenger de beloftelose als d'andre de meynedige.) Dese 1. Vizir roof den over de 40000. zielen uyt Zevenberghen in slavernije / vernielende diverse steden en plaetsen/ doende Ragotsky wijcken/ so beroept hy een Lantdagh/ daer hy de Stenden in Ragotskys plaets dwinght te stemmen een der voornaemste Zevenberghse Edelluyden/ Archatium Barchay Jacob geheten/ die voormaels Gouverneur van Transylvanien was geweest/ op de volgende conditien: 1. De Iurisdictie en eygendommen der Landen Caaran, Sebes en Lagas met alle hun Dorpen sullen van Zevenbergen afghestaen en onder de Vestinge Renu gegeven worden. Zevenbergen pleghende 15000. guldens tot Tribut te gheven, sal nu 40000. gul. betalen. 3. Sal eens voor al in des Turcksen Keysers Thezaurye ghebracht werden 500000. Rycxdalers. Barchay verbont zijn selfs: 1. Den Turcksen Keyser soo langh hy regierden, getrou te blyven. 2. Des T. Keysers ordre gehoorsamen, en syne Mandaten te executeren. 3. De bovengemelte conditien te presteren. 4. Belooft met de Vorst Ragotsky egene Correspondentie te houden, noch heimelycke noch openbare Tractaten met hem aen te gaen. Maer nevens den Transalpinum en Moldavier hem te vervolgen, en die hy van hun gevangen krijcht, aen den T. Keyser te senden. Hier tegens was Ragotsky met 20000. so Wallachers/ Moldaviers als Zevenbergers aen d'eene zijde in postuyr / en sont een Franciscaner Monick by den Paus om hulp/ als oock een Gesanter na Weenen/ om secours by den Keyser aldaer / die in zijne Audientie aldus den Zevenburgsen Oorlogh voor den Keyser heeft verhaelt: Dat hy van zynen genadighen Vorst Ragotsky hadde bericht ontfanghen, hoe dat den Primo Vizir na zyn gepleegde Tyrannye, roovinghe en verwoestinghe in Transylvanien, weder tot Constantinopelen ghekeert zynde, terstont van den T. Keyser was gedaen stranguleren, beneffens de Mufti en de Bassa van Silistren, begerende oock de Koppen van de rebellerende Bassa: Den Nieuwen Vizir was tot Ragotzky geneghen, ende hadden de Standen en Vorsten van Transylvanien tot Segesval op den Lantdagh den Eed gedaen met dese restrinctie: Dat hy Vizir de Regeringhe aen haren ouden Vorst weder soude hebben te restitueren, soo dra den selven by den Turcksen Keyser weder in ghenade soude ghekomen zyn.

September 1658.

NOorwegen gevoelden in dese tijt oock den Oorloch: Want den Deense Viceroy verkundschapt van den inval der Sweden op Zeelant/ bracht al de Noormannen in 't harnas/ en dwingt neffens den Lieut. George Bielken de Sweden uyt zijn gewesten te wijcken / werft meer Volck / versterckt en beset de Frontuyren van dat Rots hart en onwinbaer Coningrijck / sendt oock advertentie aen den Vice Canzelier inde Noorder Landen/ neffens twee

schepen met volck: dese namen Dronthem in/ so dat al de Sweden 3 à 400 sterck/ hun in de Froseschants retireerden / 't welck sy oock daer na met Accoort over gaven/ en die grooten noorder hoeck alsoo weder in rust brachten.

In dese occasie voeren de Sweedse nochtans ijvrich op Kroonenbnrg aen/ treckende daer toe van alle plaetse so veel volcks als te missen was / so dat de Sweedse plaetsen in Pomeren seer ontbloot/ begosten te vresen / om dat men seyde/ dat zijn Doorl: van Brandenburgh met een groot Legher derwaerts aen wilde / dies begeeft haer de Coninginne van Sweden den 9. deses met een Schip van Wismar over zee na Sweden. Den Brandenb. Resid. Copes ontfing den 10. deser eenighe Brieven van zijne Doorluchtigheydt/ van wiens wegen hy daer van hare Ho. Mog. den 11. dito noteficatie dede/ ende daer nevens versocht/ Dat hare Ho. Mo. tot secours van den Coningh van Denemarcken mede te Water geliefden te ageren, ghelyck nu syn Doorluch: begost te Lande, &c.

De Copijen der gecommuniceerde Brieven zijn dese:

DEn Resident Copes heeft ghenadigst bevel ontfangen van sijne Ceurvorst: Doorl: van Brandenburgh sijn ghenadichste Heere ende Meester U: Ho: Mo: naer aenbiedinghe van des selfs vrunt nabuerlicke groetenisse, voor te dragen, dat de Selve met hoogste droefheyt heeft verstaen, den onverwachten ende niet min vyatlijcken inval by sijne Maj: van Sweden met sijne geheele Crijgs-macht, ghedaen in 't Eylant Zeelant in Denemarcken, ende die daer op gevolgde belegeringe der Coninckl: Residentie stadt Coppenhagen, alwaer oock de persoon van sijne Con: Maj: ende de Coninclijcke familie binnen is, ende de vyantlijcke proceduyren die ontrent de persoon van desen Couing ende van dese Croon gepleecht werden: Ende verders overwogen hebbende d' onbevoegtheden van dien, ende het gemeen Interest van alle andere aengrensende Coningen, ende Republijcken, ende specialijcken van u Ho: Mo: Staten, ende van sijn selven, heeft sich soo in eere als conscientie verobligeert bevonden deses Conincks ende des selfs Coninckrijckx ende Croons defensie aen te nemen, ende over mits het Godt Almachtigh gelieft heeft sijne Ceurvorst: Doorl: eene redelijcke Crijgs-macht in handen te stellen, ende oock sich ondersteunt te bevinden met een seer notabel secours van Geallieerden, als sijn sijne Keyserl: Maj: ende de Croon Poolen, is de selve gheresolveert die eenpaerlijcken te gebruycken; tot reddinghe van de voorsz. Croon ende Coningh, die soo onbehoorlijcken ende teghens alle soo Goddelijcke als Menschelijcke rechten wert geoppresseert, ende soo vorders te helpen stuyten de verder aenstaende onghelegentheden, die sijne Maj: van Sweden al voor lange schijnt in sijne gedachten hebbende gevoedt, eyndelijcken door dese procednyren alle de Werelt heeft bekent ghemaeckt: hebbende oock hoogst gedachte sijne Ceurvorst: Doorl: met groote satisfactie verstaen dat U. Ho: Mo: een ghelijck ooghemerck hebben, ende tot maintinue van het ghemeene Interest van haeren Staet ende van haere ghealliëerden een notabel secours ten selven sijne hebben ghedestineert. Soo heeft sijne Ceurvorst: Doorl: goet gevonden door hem Resident het selve sijn voor verhaelde voornemen ende intentie U. Ho: Mo: bekent te maecken, op dat gelijck als de selve dese geoppresseerde Croon ende Coninckljcke Landen soeckt te seconderen, alsoo U. Ho: Mo: niet

min te

min te water, ende waert meer dienstigh moghe wesen, een gelijcke hant-biedinge mogen doen. Hopende dat Godt, die de Rechtveerdicheyt bemint, oock de rechtveerdige wapenen sal seghenen, ende dese sijne Ceur-vorst: Doorl: ende U. Ho: Mo: oprechte ende eerlijcke intentie eenen geluckelijcken uytslagh geven tot conservatie vande gemeene Interesten, afweringe van alle verder besorgende onheylen, ende voor alle herstellinghe van eene gemene ruste in dese gewesten, ende voorts (Godt geve) het geheele Christenrijck.

Copie van den Brief van Prins Maurits, aen de Staten Generael,

VAn Franckfoort aen Meyn alhier tot Berleyn ghearriveert sijnde, hebbe sijn Keurv: Doorl: niet ghevonden, sijnde de selve op 't ghenerael rendevous by Custrin vertrocken gheweest, waer nae toe ick my terstont hebbe vervoecht, ende het Keurvorstelijcke Leger van uytgelesen volck in goede posture ghevonden : Sijne Keurv: Doorl: is nu gheresolveert met des selfde ende de Oostenrijckse volckeren onder de Velt Marschalck Montecuculi (de welcke van Sijne Keyserlijcke Majesteyt ordre heeft Sijne Keurv. Doorluchticheyts comando in alles te obedieren) mitsgaders vijf duysent Polacken recht aen na Holsteyn op de Sweedtsen aen te gaen, latende ondertusschen de frontieren over al wel beset

Stetin den 3. Septemb. 1658.

J. Maurice, Pr. de Nassaw.

Zijne Doorl. van Brandenburgh in Holsteyn gekomen zijnde/hadde oock een wijle voor heen dese Missive aen den Koningh van Sweden gesonden:

TErwijlen dan uwe Coninghlijcke Majesteyt ter oorsaecke van de nieuwe in Dennemarcken opgereesene vyantlijcke beroerten, den aengevangenen Poolsche Oorlog heeft verlaten, ende dat de selve sonder ons eenighe de minste communicatie daer van te gheven, met sijn gantsche Leger naer andere ghewesten is vertrocken, ende alsoo door een aenstaende ghevaer ghenootsaeckt is gheweest, ons teenemael te abandonneeren : Wy te ghelijck oock insiende, onse soo periculeusen staet, ende dat uwe Majesteyt ons selfs heeft gheraden, dat wy ons op de beste maniere met den Coningh van Poolen souden reconcilieren, ende onse sekerheyt soecken, soo en hebben wy echter (of wy wel ten aensien vande boven ghestchreven verlatinghe, ende volghende den Raet ons van U Maj. self, stracks ghevoechlijck hadden konnen de Tractaten met Poolen beginnen) die ons noyt advantagieuser als dier tijdt sijn aenghepresenteert : evenwel liever het uytterste willen afwachten, als te doen t' geene hadden konnen schijnen onbehoorlijck ende ontijdelijck te sijn ghedaen : Maer als ons aen gedient wierde, in wat voegen sijne Kon: Maj: van Denemarcken soo voorsichtich sijn Leger leyde, dat het V Kon: Maj: onmoogelijck was de selven tot een treffen te brengen, ende dat

de

de Rijx Raeden ende Standen van Sweden uwe Maj; pressteerden te rugge te keeren, sulcks alle hoope van in Poolen wederomme te konnen komen was afgesneden: Dat oock de Stadt Warschau buyten verwachten in korten tijdt was overgegeven, de Oostenrijckse volckeren naar Pruysen quamen, Czarnetzky met sijne Troupen de Marck ende Pommeren, ende Gontchescky Pruijssen invadeerde, ende by sulcke constitutie van saecken onse onderdaenen ons instantelijck versochten, dat overmits V.Kon: Maj: ons door der selver vertreck hadden bevrijdt van de obligatie van 't ghemaeckte Verbont, ons oock ghene hoope toescheen op eenighe der ghemelten plaetsen suffisant secours te konnen bekomen, soo hebben wy ons ende onse Staet anders niet konnen verseeckeren,als ons met Gods hulpe met Poolen wederom in vreede te stellen, ghelijck wy t'selve oock al voorlangs U Kon. Maj. by gheschriften wytlooopich hebben te kennen ghegeven: Moetende het 't sijner plaetsen laten staen, waerom het V Maj. belieft heeft ons de selve Brieven ongheopent wederom te rugghe te senden, daerse nochtans met de taele ende stijl onder ons meenighmael ghebruyckt, waren ingestelt ende gheschreven. Wat nu aengaet den Graef van Slijpenbach, ende dat de selve V Maj. aenghedient heeft, dat wy ons Leger in 't Duytsche Rijck voerden, om dat met V Maj. te conjungeeren, ende het huys Oostenrijck vyantlijcken aen te tasten, en weeten wy niet uyt wat fondament hy dat kan gerapporteert hebben: Want buyten dat, dat hy sulcks uyt de naem van V. Maj. op ons heeft begeert, en is t' selve noch noyt in onse gedachten gekomen: Ende kan V. Kon. Maj. sulcks oock lichtelijck oordeelen, vermits dat om sulck eene resolutie in te stellen, een rijper deliberatie ghe requireert werdt. ende konnen wy oock niet sien dat daerinne onse seeckerheyt soude bestaen, door dien wy door dit middel ons ende onse landen grooter ende machtigher vyanden souden verwecken.

Dat V Kon: Maj: seydt by dit voornemen te verblijven om onsen staet te vermeerderen ende te vergrooten, 't selve erkennen wy gaerne met een danckbaer ghemoet; ende by aldien V Kon: Maj. soude willen indachtigh zijn wat wy tot derselver beste hebben ghecontribueert, ende wat schade om harent wegen onse Provintien gheleden hebben, soo en souden wy geentsints aen sulcke uwer Majest. intentie konnen twijffelen. Maer wy en konnen oock uwe Kon: Maj: niet verswijgen, dat den Graef van Slijpenbach, soo dickmaels als hy tot ons is gekomen, niet alleen van ons heeft gepretendeert ons Hertochdom Pruijsen, maer oock dese laetste reyse soo sterck op de permutatie van 't selve heeft geurgeert; ende onder anderen sulcke tale gevoert, dat wy nootsaeckelijck dese inpressien hebben moeten nemen, dat het eene onmoghelijckheyt was, dat een Lantschap ofte Provintie, uwe Maj. welgelegen zijnde, by sijne eygenaer soude konnen verblijven. Gelijck wy nu aen V Maj. niet en misgunnen, so vele treffelijcke Rijcken, ende wat het Godt verders gelieft heeft aen de selve te verleenen, soo versekeren wy ons in tegendeel dat deselve een gelijck gemoet t' ons waerts sal dragen: Betreffende het overige, bidden wy Godt Almachtich uyt het diepste onser zielen, dat hem believe u Con. Maj. te inspireeren soodanige gedachten ende raetslagen; waer door den soo seer gewenste vrede geconserveert, ende V Con. Maj. beweeght moghe worden, ons op den hier bygevoeghde brieven soodanighe verklaringe toe te senden, dat wy het begonnen werck van Vrede met Polen met Godes hulpe, tot bevorderinge van 't gemeene beste ende verhoedinge van het gevreesde quaet,mogen voltrecken: 'T welck geschiedende, sullen wy V Con. Maj. metter daet betuygen hoe seer ons ter herten gaet de conservatie van der selver staat: De welcke wy verders allen voorspoet toe wenschen: Datum in ons Slot tot Ceulen de Spreu, den 12 November, 1658.

De Legers van Kurbrandenburgh/ den Keyser onder Montecuculi/en de Poolen onder Carnetzky en Lubomirzky/ bestonden d'eerste in 13000. man/ de tweede in 12000 en de derde in 6000 meest Poolse Ruyters/wel gewapent met Pistolen/ Carabijns/ Pistolen/ Buysthamers/ Flitsbogen/ en Sabels/ t'samen 31000. man uytmakende / mede voerende 80. stucken Geschuts/ en een uytmuntende Artillerije: De Magistraten van Hamburgh en Lubeck sonden zijne Doorl. sommige geschencken tegen/ die in zijne march van Witstock af tot Oldeslo toe bycna gheen of weynigh menschen op de dorpen hadde gevonden/ als meestendeel in de Bosschagien gevlucht zijnde.

Soo ras nu zijn Keurv. Doorl: den bodem van Holsteyn genaeckte/ heeft hy al omme doen af-kundigen/ Hoe dat den Coningh Fredrick de III. van Denemarcken beyde aen den Keyser en zyne Doorl: had laten weten, hoe den Coningh van Sweden,ongeacht den in Februario gemaeckten Vrede, en van de Deense syde alles was gepresteert, en de bedonghen Landen en Plaetsen ingheruymt, selfs in nieuwe ongegronde pretensen satisfactie ghedaen, waer teghens de Sweden hunne aftocht uyt Denemarcken hadden geweyghert, ende na datse de Luyden t'eenemael uytghesopen hadden, nu sonder eenige afkundigingh oft oorsaeck op Seelant was aenghekomen, en Koppenhaven en Kronenburgh hart aentaste, oock de Vestinghen in Holsteyn en de Beampte Persónen aldaer hadde gepoocht t'overvallen, en byna sonder weerga met branden,&c. barbarisch geleeft: Versoeckende, dat wy onse macht met de Keyserlycke wilden voegen: Desweghen hebben wy tot hulpe onser Bontghenooten geresol. nevens de Keyserl. Majesteyts Troupen in Holsteyn te gaen, tot afweeringhe van dit gewelt, en verkrygingh eener vaste Vrede: Ende alsó wy vertrouwen dat niemand dit onrechtmatigh oordeelen sal, soo versoecken wy dan van yder hier in de behulpelycke hant, speciael in 't victalieren van onse Leghers, sullende alle moetwil der Soldaten verhinderen, op dat elck op het Lant en in de Steden gerust blyven mach, 't welck de volghende Polacken oock sullen observeren,&c. Gegeven te Wittenbergh in Meckelenburgh den 17. Septemb. 1658.

De Sweden in Holsteyn en verwachten desen stercken Vyandt niet / maer trocken al hun volck by een/ verwoestende en verbrandende alle Granen/Hop en Fouragie soo op den Velde als in de Schuyren/ en om dattet Geallieerde Legher geen de minste onderhouding souden vinden / verbranden sy de Dorpen Uttersen / Haesel / Elmshorn / Nieuwendorp/ Oldemeer/ Neyendorp/ Rae/ en 't Klooster Heeselow/ dreygen oock Pinnenbergh / Wansbeecke / en Altena. Den Heere Keurvorst daer en teghens dede alle vlijt om door goede discipline sijn Soldaten van 't schenden af te houden / hebbende na zijn adieu van zijn Vrou Moeder en Gemalinne te Berlin / allesins / oock daer goede ordre gelaten/ latende in der Marck en tot Stargard in besettinge den Oversten Zastrawe/ en Oversten Merwitz met hunne Regimenten Ruyters/ den Graef van Donau/ General Major Drot / en d'Overste Rebock met al hun Voetvolck/ en Gener. Major Offelen / d'Heer Graef van Witgensteyn/ den Oversten Houndebeeck en 4. Compagnien Guardes bleven tot Berlin/ het gantse Sticht Minden stont tot bewaringe van den Gen. Lieu. Kanneberg.

De Sweden dan weken alle na 't noorden: Eenige van hun hadden Claes

van Alevelt en Gosse van Boeckwalt in Holsteyn gevanghen / meynende die na Staden te brenghen / maer den Oversten Eggerich Commandant binnen Gluckstadt hier af verkondschapt / toogh hun tot Braemstede naer / daer de Sweden al te langh in de Kroegh tarderende / van de Deense gevanghen ende dootgeslaghen zijn / de verloste Gevangens reden na de Crempe.

Den Nederlantse Gesant de Heer Coenraed van Beuningen Coppenhaven verlaten hebbende / quam in een Galjot van daer na Hollant / alwaer op dese onverwachte Inval / de Staten van Hollant vergadert / toegestaen hadden den Koningh van Denemarcken met een Vloot Oorlochschepen en 4000 soldaten / volgens den teneur van der selver reciproque Alliantie / te assisterē / dit wierde terstont aengestelt / en men arbeyde tot Amsterdam also sterck aen de Oorlogschepen als noch oit ten tijde des Engelsen Oorlogs was geschiet: Onderwijl donderden de Sweden so dapper op * Kronenburgh als sy immer mochten / wiens Commandant door dappere uytvallen so nu en dan de Sweden wel seer beschadigde / doch en was niemandt te water of te lande die hem quam seconderen: Men sprack wel van eenigh secours uyt Hollandt / maer sonder sekerheyt / 70. Deense Waltboeren deden daer binnen groote resistentie / hier tegens schoten de Sweden den Tooren neder / en hadden hooge palen gericht / waer langst sy t'elckens een Vendel ophaelden als sy wilden schieten of stormen / sulcks dat sy met Aprochés tot in de gracht naderden / niet sonder verlies van veele brave notabile Soldaten / gelijck sulcks een Sweets Officier klaeghs wijs uyt 't Leger aen sijn Vrient te Straelsondt schreef / dat in die tijt

* Kroonenburgh is het altersterckste, cierlyckst en welgelegen Kasteel van outs in Denemarcken gheweest, de gront seer vast geheyd met Eycken Palen, en dese weder om met vierkante Arduyn steenen voorsien, om het kletsen der onophoudelycke Baeren te verduyren, soo rijst het Slot in dier vougen als uyt het water, met uytmuntende Vertrecken, op ghepronckt met d'allerkostelyckste Toysels: De grootste Zael vertoont in seer konstige Tapyten de beeltenissen der Deense Coningen: Het Dack is van Coper: De Muyren gebouwt uyt Gotlantze Steen, vol swaer Geschut, die waterpas en anders op de passerende Schepen door de Sont niet weynich flanckeren konnen: Daer is oock een braef Magazyn. Ten zuyd-oosten van dit Kasteel leyt een Steen, met dit Opschrift: Anno 1580. heeft Fredrick de 2. Deense Koning, dese Steen van syn eerste plaets, daer weder om een anderen is in gevoeght, herwaerts laten wentelen. De Beelden in de Kerck syn Marmer; Behalvens over de 100. Coninghen die daer op Tapyten afgebeeld staen, zynder meest al de Oorlogen van Europa afgemaelt. Boven is het Vrouwen getimmer fray en lustig, daer een Silvre Fonteyn met verscheyden Buysen springt. In 't midden des Kasteels staet een dierghelycke, doch grooter Fonteyn, van fatsoen als een Kist, met metale Beelden als Soldaten geharnast op aller Natien wyse, dese, en de Beesten die tusschen hun staen, syn levens groote, elck Beelt spat water uyt. Een wyde open plaets loopt rondsom 't Slot, en op de Bolwercken met Eycken plancken ghevoerdt, legghen 70. metale Trompen, de meeste en grootste staen na de Sont ghewent, daer de Schepen ghewoon zyn te anckeren om den Tol te betalen. Op den vasten Toorn leggen 10. halve Cartouwen, die de Sond overschieten. Coning Fredrick begost Anno 1577. dit Casteel te bouwen, en voltrock het Anno 1585. seggende, dat hy alleen sulck een werck bekostigt had, en niet en begeerden dat de Onderdanen daer eēn steen af betalen souden.

tijt onderwijl dat de Sweden op Seelant waren geweest / in diverse rencontres wel 100. hooge Sweedse Officiers waren gebleven/daer onder Gener. Banier/ Gen. Farson/ Gen. Smit/ en Gener. Borreman. Doch als nu de wal was ondermijnt/ door de Muyr een groote bresse geschote/en geen 300 gesonde mannen om te keeren daer binnen waren/ alsoo vele door 't springhen waren gebleven/ ooch geen ontset voor handen / so gaf den Commandant dese byna onwinbare Fortresse aen de Sweden over/ soo men voorgaf/ om de oneenigheyt van 't guarnisoen en andere inconvenientien : De Conditien die wedersijts wierden geslooten/ luyden als volgt :

TEn eersten, sal den Heer Gouverneur, Commandanten, oock alle en yeder hooge en laege Officieren te samen met 't Guarnisoen, met vliegende Vaendelen, Trommelen, opper en ondergweer, brandende Lonten, Koogels in de Mont, en hoedanig hem yemant oock toestellen mocht, vrystaen uyt te treckeu : Alle Artillery Meesters, Tuyg-meesters, Constapels, Vuur-werckers, en diergelijcke : Oock Scheeps-Capiteynen ende Matroosen met haer eygen toebehoor, insgelijcks alle Koninckliijcke Ampt-bediende-Schryvers ende Vooghden, wat namen die oock mochten hebben, soo wel Geestelijcke als Weereltlijcke, Edel en Onedel Persoonen, met haer Wyven en Kinderen, gheene die zigh op het Slot bevinden, uytgesflooten, sullen ghelijck met Sack en Pack, Karossen, Bagagie en alle eygene Meublen eenen vryen seeckre aftocht, aen welcke oort en eynde, uytgenomen Koppenhage, als hun belieft hebben, ende seeckerlijck ghenieten.

2. Sal het Guarnisoen met seecker Convoy te Lande nae Gheluck-stadt werden versien, en voor gheval der partijen beschut,op den verderen wegh met ghenoeghsaeme Nacht-quartieren onder Dack gebracht, en ongheattacqueert ghelaten : Oock des daeghs, of naer dat zigh de tijt des Iaers toelaet, niet over de drie mijlen marcheren, noch den marsch vergheefs ophouden, of uyt de wegh brenghen, op welcke marsch de af-treckende sullen voorsien werden,met vrye Quartieren en noodtdruftighe onderhoudt sonder te betalen : Oock met noots druftighe Waghen-voer, van Kroonenborgh af tot Geluck-stadt, en tot uytvoeringhe dese sullen seeckere Commissarissen gheordonneert worden,mits genoeghsame geysselingh voor der selver herstellinghen latende.

3. Sullen de achterlatende beschadighde en Krancken, die als nu niet ghevoeghlyck voort konnen, in Elsingneur ghelaten, ende met noodruft voorsien, en wanneer zy tot haer gesontheyt zijn ghekomen, sullen zy met eene sekere pas ghegeven werden, en vergunt zijn, om soo tot hare Compagnie vry en onverhindert te gaen.

4. Of oock eenighe die te vooren de Kroon Sweeden gedient hadden, overgheloopen, buyten verhoopen ghevonden wierden,so sullen de selve ghepardonneert zijn : Oock die gene die de Kroon Sweeden vrywilligh begeert te dienen sullen sulckx vry staen ; doch niemant met ghewelt ghedwongen werden.

5. Sal oock een yeder vry staen, die met hare Haven soo haest niet en konnen voort geraken, ses-weecken nae de aftocht van het Guarnisoen, als noch in Kroonenburg of in Helsingneur te verblijven, en als dan diergelijcke vrije en seeckere aftocht te genieten : oock onder ghenerley schijn ofte pretentie, wat het soude moghen zijn, kort ofte langh,tot dat of dat geschiet,

schiet, aengehouden of gearresteert te werden, veel min noch de selve yets t' hare dienste te onthouden.

6. En mits een Trompetter in aenvangh deser beleghering bericht heeft gedaen, dat de Heer Oversten Paul Bentvelt, zijne Vrou en Kinderen, van hare Goederen, met by-hebbende Luyden, gevangelijck wech gevoert, en hare Have en Mobilien geplondert zijn, dat de selve wederom sonder eenigh Rantsoen los gelaten, haere Goederen en Mobilien, waer zy oock heen geraeckt zijn, en hoe ghenaemt mogen werden, wederom by ghebracht, en vermogens den Heer Residents Pas na hare Goederen met Convoy geleyt, aldaer tot den ende van den Oorlogh ongeturbeert ende seecker ghelaten sullen worden.

7. Insonderheyt sal oock den Burghermeester Niels Hausen, als Koninckliijcke Amptschryvers ende Proviant-meesters, in de bovengemelde ses-weecken, tijdt, met zijnen Have en Goederen, aen dien oort als hem belieft vry staen te trecken.

8. Alle Stucken, Mortieren, Penarten, Granaten, Vyer Koghelen, Lonten alle Krijghs-Amunitien, samt Proviant, sullen eerstelijck overgelevert werden, uytgenomen 3. Regiment-stucken, welcke met toebehoorende Amunitie en Vorspan, nevens het aftreckende Guarnisoen, mede sullen volgen. Daer by wert voor vyer aen te legghen, of andere heymelijcke practijcken voor de harige ghecaveert, ende daer toe twee Gijsselaers te laten tot dat het alles richtig gemaeckt is.

9. Sullen alsoo voort nae de Ratificatie deser voorsz. poincten, zijne Hoogh-Graeffelijcke Excellentie de Buyten-wercken samt de Tooren ingeruymt, en van de selve beset worden: En omtrent vier uyren nae de middag de aftocht geschieden. Het aftreckende Guarnisoen sal drie dagen in Elseneur met vry quartier voorsien werden, daer mede de officiers en Soldaten het hare in seekerheyt brenghen, en tot de marsch zigh vaerdigh maecken mogen.

Dit Accoort nu alsoo ghesloten, en van beyde zijdes partijen stijf en vast in alle Clausulen ende poncten sonder alle list ofte bedrogh sal gehouden werden, soo zijn tot meerder versekertheyt twee gelijck luydende Excemplaren vervaerdight, en met ondergedruckte Zegelen geconfirmeert en bekrachtigt gheworden. Soo geschiet te Kroonenborgh in 't Iaer en Dagh als boven.

Dese Articulen wierden den 16. September ondertekent by Carl Gustau Wrangel/ Rijcxraet en Admirael van Sweden/ ter eenre: En den Gouverneur Christoffel Bille/ Oversten Paul Bentvelt/ en den Commandant Carl von Brunou/ ter ander zijde: De Uyt tocht geschiede den 17. dito/ en quam den Coningh van Sweden 's nachts de Visite van Kroonenburgh nemen/ alwaer van der selver Officieren geoordeelt wiert/ dat men dat soo wel voorsiens Kasteel (als hebbende maer eene bresse) al vry langer hadde konnen defenderen ende uyt houden/ Ec.

De Sweden staken met dese victorie dapper op/ sy verleyden den Tol van Lantscroon weder op Elsenor/ en geloofden dat Koppenhaven van selfs nu soude volgen/ ofte ten minsten licht om dwingen zijn: Toen schreef een van hare Hooftmannen aen syn Vrundt te Lubeck: Wan wir nur Copenhagen auch haben, so furchten wir unsz nicht fur gantz Europa. Een ander/ schrijvende vã Wis-

mar aen zijn speciale te Hamburgh/ noemde spotswijs het geallieerde Leger Der Reusen Armee. Een ander goet Sweeds man van daer glosseerde aldus: Angehende die Hollandische Flotta, so hat men der selben wegen hin noch keine furcht, dan wie eiz noch ungewisz dasz sie kommen wirdt, so haben wir ja andern thuns, wan sie ja kommen solte Got lob auch noch Schiffe, und der war Got lob ein gut theil: Und war umb wollẽ sie kommen? Croonenburgh ist Schwedisch, wer weisz of Coppenhagne nicht bald folget: Wasz dan dernach mehr zu thun? Zu dehme so ist bekant, dasz wir ja noch unsern Residentẽ im Haag haben, selber that ja noch alle wege die Tractaten continuiert: Endlich so gehets nach den Winter und nicht nache Sommer: Und alle Haben an der Ost Sehe sein Schwedisch.

Men ijverde des niet te min in Hollant met het secours van volck en schepen na Denemarcken te spoedigen: En was den Viceadmir. de Wit al tijdelijck uyt de Mase na 't Doggers sant geseylt / om de Noorthollanders die in 't Vlie versamelden/ daer te verwachten: Maer door een vehemente storm uyt den westen eenighe schade lijdende / was ghenootsaeckt om te calefateren weder in de Mase te loopen. In desen storm bleven sommige Koopvaerders in Texel/ vele leden schade met masten te kerven en op 't droogh te vervallen: Op de Vriesse Cust bleven wel 30. Wat-vaerders / en onder anderen wasser een Brouwer van Dockum met zijn Schip vol Boeckweyt en Garst op het Wat / die in dit tempeest begeerden dat den Schipper zijn ancker daer sy op dreven/ soude af-kappen/ maer die weygerdent/ segghende/ dan alle om hals te sullen zijn/ waer op den voorss. Brouwer het ancker selfs af-kapt/ en drijven alsoo daer mede teghens de palen van den dijck by 't Kasteel Oetmarsum/ tusschen Dockum en Groeninghen: Den Brouwer om sich te salveren/ set zijn Vrouw op de ges. Palen/ onderwijl sijn Kint door 't onweder buytẽ boort in zee valt/ daer hy terstondt na reyckte / maer de Pael daer hy hem aen vast hieldt/ breltende/ soo stort hy oock neder in de Zee/ en verdrinckt alsoo by zijn Kint: De Vrouw op de Paelen alleen sittende/ en dit alles siende / oock van niemand gheholpen/ onderwijl datter Schip en al watter in was/ aen brisementen stiet/ gheraeckt in ounmacht/ en in swijm vallende/ stort oock neder in Zee/ daer sy nevens Man en Kint hulpeloos in de holle Baren mede is verdroncken.

Of het Water oft den Alghebieder scheen in dese tijdt onbenoecht over den grooten hoop dieven/ de welcke de vrije zee-vaert goddeloos violeerden/ in en op een Element 't welck buyten stelen noch gevaers genoech over sich hadde/ en dat door een volck uytte slincker Lende van Adam ghesprooten/ en die het weynigh verschilden hoe sy 't goet kregen/ als sy 't maer hadden/ hebbende in hunnen boesem gegraveert de spreuck van den opstockende Keyser Caligula/ Het Gelt ruyckt wel, 't komt waer 't van daen komt. Eenige van dese met commissie van Portugal/ roof den 10. a 12. Nederl. Coopvaerdijers / diese in Vranckrijck op brachten/ behalvens Capit. Coolaert/ die met 3. Noortsvaerders op

d'Elve quam/ meynende die tot Staden aen de Sweden te verkoopen/ maer die sulcks weygerende/ setten hy 't onder de Meulen van Hamburgh / onderwijl quamen daer 2. Staten Oorloghschepen/ die hem besette / en dwonghen sijn Schip/ Prinsen en gevanghens te verlaten. Op de selve tijt bracht Ca. Mangelaer in Zeelant op een Franse Rover de Wakende Kraen met 24. stu. en 200. Eters/ maer 2. dagen van St. Valery uytgeloopen sijnde/ sloeg omtrent een half glas : Men voerde den Capiteyn en Lieutenant naer Middelburgh/ daer de selve ondervraegt wordende oft sy dubbelde Commissie hadden/ geen als die van Vranckrijck wilden bekennen/ doch terwijl sy noch onder d'examinatie stonden/ wierde hun de Portugijsse Commissie aldaer ghebracht/ diemen op een heymelijcke plaets van zijn schip ghevonden had : Na eenighe weken sittens/ zijn sy als Rovers veroordeelt aen een nieuwe galge te hanghen/ doch uyt gracie heeftmen de maets laten loten van de vier een vrij/ volgens dien heeft den Lieutenant hem vrij gheloot / d'andere wierden in de Duynen opgeknoopt. Een Frans schip St. Jean de grace met Lijnwaet uyt Bretaigne te Cadix gearriveert / wiert daer op de Ree van 2. Oostendise Capers Jan van Sluys en Lange Japick besprongen/ doch 2. Engelse fregats dit siende/ komt d'een met 48. stucken by Jan van Sluys / en gaf hem de gantse lage/ sonder merckelijck te hinderen / d'ander Enghelsman randen Lange Japick aen/ maer die geen kans siende / liep in zee : Onderwijl gaf J. van Sluys zijn Engelsman so veel dat die most krengen / hebbende tweemalen gepoogt te enteren/ doch ruyterlijck afgewesen / en kreech eyndelijcke soo veel/ dat zijn Confrater en de Fransman hem mosten komē helpen/ waer door J. van Sluys geen kans siende / settent tegens de Wal / stack het schip in brant/ en salveerden sich also te lande. 't Schip de Krijchsman vā Barcelonen na Livorno gaende/ wiert van 't Engels Fregat de Fairfax met 60. stuc. genomen/ en als een prijs te Livorne achter de Moglie opgebracht/ om van daer voorts na Toulon te brengen : Capitein Ooms die dit schip geconvoyeert had / dat sich selfs verwaerloosden / om dattet boven wint van zijn Convoyer te verde heen liep / siende den Engelsman met zijn prijs uytlopen/ volgt hun naer/ buyten komende/ set sijn Boot uyt / die aen de voorsz. Prijs roeyt/ het selve van de Engelsen weder herneemt / en te Livorne op de Reede bracht/ de Engelsen quamen daer oock wel binnen/ seylende rontsom gesz. Capiteyn Ooms/ hem dreyghende te willen abordeeren / toch om dat hy op haer snorcken niet veel en pasten als op te passen/ so bleven sy achter.

De Turcken siende dat de genaemde Christenen elckander also beroofden/ geloofden met dese en met de Joodtse Koopluyden al veel liever de Moisaise regulen daer geseyt wert Oog om ooge/ tant om tant/ dan Christus bevelinge daer hy segt/ Maer nu en sal het also niet zijn, &c. Want behalvens dat de Christenen die sulcks geboden was/ de ordre van hare Heylant niet en waren achtende/ veel minder geloofden sy in sulcks gehouden te zijn/ so om datse Christum niet maer Mahomet geloofden/ als mede dat haer desen regul van niet te offen-

te offenseren/ geheel niet te pas en quam. Dese groote ergheruis maeckten veel Slaven tot Turcken/ veel Turcken tot Rovers/ die de Middellantse see so dapper ontveplichden/ datter niet als met Vloten of groot gevaer by d'Europise schippers ghevaren konde werden / want dese Barbaren waren stout/ om datse van d'Engelse en van andere diverse kloecke Oorlochschepen hadden gerooft/ waer mede sy in dese maent t'zee liepen/ tot groote schade van de Nagebuyren: De namen van hunne Schepen sijn dese:

Van Tripoly.
Een Engels Schip met 44. stucken/ en 400. man/ als Admirael.
Een Hollants Schip / met 36 stuckē en 350. man/ de Vice-admirael.
Een Frans schip/ met 44. stucken en 400. man/ de Schout by nacht.
Een Hollants Fregat met 28 stuckē/ en 300 man.
Een Hollants Fregat met 22 stuckē/ en 200. man.
Een Engels Fregat / voorleden Somer genomen / met 22. stucken.
Il Gran Duca/ met 36. stucken / en 340. man.
St. Juan Philippe/ met 40 stucken en 400. man.
Een kloeck Malteser Schip/ 't voorleden Jaer ghenomen.
De Fluyt Sinte Pieter.
De Fluyt Pascenp.
Een groote Engelse Straetsvaerder.
Een Nieu gebout Turcks Schip.
Dese 5. laetste zijn by particuliere ter roverye uytgerust.

In Engelant stonden in dese tijt byna alle saken van staet stil / mits de beswaerlijcke sieckte des Protectors: Eenige Drappiers van Suffolc klaegden seer over de Court tot Dort/ &c. dan wierden nevens alle Uytheemsche Ministers niet gehoort: De Sweden die Georgen Aiscu 10000. gl. 'sjaers boden/ so hy haer als Commandant over een Vloot Sweetse Schepen wilde dienen/ konden oock niet obtineren/ onaengesien dat men hem beloof de veele aennemelijcke voordeelen/ en dat sekeren Owen Cox en een Pieter Cornelis/ dat een gebooren Nederlander was / die ten roof op zijn Vaderlants Ingheseteuen veel quaets in den laetsten Oorloch hadde ghedaen / sijn Vice-admiraels souden wesen/ die men seyde alreede na Holsteyn waren gereyst / omme weghens hunne Ampten en Tractementen voilents met den Coningh van Sweden te sluyten/ &c. De Gesanten/ d'Oostindise Bewinthebbers / selfs die van 't Leger en de Stadt London stonden stil in hare saken / toch alle als een lichaem dat de koortse heeft : Tot eyntelijck den 13. September ten 3. uren namiddaghs na een vehemente Tertiana den Heere Protector is komē te overlijden/ op het Coninghlijcke Huys te Withal / daer men 10. Jaren te vooren hadde voor onthooft den wettich en successiven goeden Coning Carolus Stuart de eerste: De Heeren van den Raedt opende daer op terstondt de Busse/ in de welcke op een Papier stonde geschreven den naem van den geene die naer hem als Protector (volgens een Acte van 't Parlament / ghenoemt Ootmoedigh Requeſt en Advys, &c.) soude regeren/ de namen der Raden sijn dese:

Richard

Richard Chiverton, Lord Major van Londen.	Fauconberg.
Hendrick Lawrence, President.	Eduard Whaley.
Nathaniel Fennes, Segel-bewaerder.	Willem Goffe.
Iohn Lisle, Segel-bewaerder.	Thomas Cooper.
Chairles Fleetwood.	Oliver Flemming.
Philips Lisle.	I. Clark.
Iohan Desbrow.	Thomas Pride.
Eduard Montague.	Eduard Prideaux.
Gilberd Pickering.	Tobias Bridge.
Chairles Wolseley.	Eduard Salmon.
P. Skippon.	I. Biscoe.
Willem Sydenham.	W. Lagoe.
Walther Strickland.	Iohn Mill.
Philips Iones.	E. Grovesnor.
Iohn Thurloe.	En meer andere die den Raet assisteerden.

Men bevont dat den overleden Protector zijn outste Soon Richard Cromwel tot zijn Successeur hadde gestelt/ doch de Magistraet van Londen hoorende des Protectors overlijden/ begaven hun terstondt en corps na Withal/ onder wegen ontmoeten hun eenige Heeren van den Raet / die hun in deser voeghen gherust stelden : Dat Sir Richard was Protector, die sy alle eenhelligh hadden geapprobeert, en oock gedeclareert soude worden : Dat alle Voorsorghe aen de Hoofden der Militie, om den Staet in rust te houden, was beschickt, ende datter geen vreese voor eenich onheyl en was, dat in 't Huys van de Republycke maer een Venster was gheslooten, ende weder een ander Venster was open gedaen, 'twelcke zy vertrouden dat soo grooten Licht soude gheven als het andere, &c. Doch hadde den overleden die lof naer ghelaten, dat hy naest Godt was gheweest alleen die geene, die onder de Militie van Engelant een weergadelose discipline had opgerecht, en vervolghens ghetoont, dat hy was van een heroick gemoet, beyde soo godsdienstigh als goetdadigh, van wiens dapperheydt en vigilantie zy hun alle grootelycks hadden te bedancken, en waer van syne Nasaten nu eerst de rechte effecten konden ghenieten : Dat men nu most sien op een goede continuatie van de selve : Ende dat Godt de Heere dan oock haer eynde als het zijne met glorie soude bekroonen : Menschelijcke Vijanden en had men niet te vresen, soo langhe sy het beste van den Staet en de Religie poochden te bevorderen, waer toe een yder op 't hoochste soude werden aenghemaent, en een bysonderen Bede dach geordonneert werden. Terstont daer aen zijn binnen Londen al de Wachten verdubbelt/ Posten na alle quartieren gesonden/ de Havenen rontsom geslooten/ende den Nieuwen Protector uytgeroepen/ waer op tegens 't ghevoelen van veele/ uyt alle hoecken brieven van erkentenisse en toegenegentheyt quamen / en self uyt Vlaenderen/ die neffens d'Officiers van 't Legher riepen / goedt en bloet met Richard te willen opsetten : Savonts heeft men na de Proclamatie wel 100. stucken afgelost/ oock alle gearresteerde Schepen ontslagen : Ten vier

uyren

uyren ſavonts quam oock den Lord Major met ſommige Heeren by de nieuwen Protector / beklaghende de doodt van zijn Vader den overleden Protector/ en hem geluck wenſchende met zijne ſucceſſie in des ſelfs Ampt / gelijck oock korts daer na al de jegenwoordighe Ambaſſadeurs deden: Wijders gaf den Lord Major het Swaert van London aen de nieuwe Protector / die dat aen nemende/ terſtont weder over gaf. Lord Fienes Groot Zegelaer van Engelant/ nam hem den Eed af/ die in Neerlants aldus luyt: Ick beloof ende ſweere in den Name ende in preſentie van den Almoghenden Godt, dat ick na myn uytterſte macht en verſtant ſal maintineren en onderſteunen de ware Gereformeerde Religie, in zijne ſuyverheydt, ſoo als die in 't Oude als Nieuwe Teſtament is beſchreven, en die profeſſie daer van doen, behulpſaem zijn: Ende dat ick na myn uytterſte vermoghen als Opperſte Magiſtraet deſer Natien ſal trachten te maintineren de Vrede, het Welvaeren, de Wetten en Previlegien des Volcks, ende haer na myn beſte wetenſchap daer na regeren. Stracks beval Richard alle Beampte en Militaire Officiers in hunne Chargen by proviſie te blijven: En om de minſte alteratie de Begraeffeniſſe ſyns Heer Vaders voor eenige weken op-ſchorten / doch het Cadaver op een Koninglijcke wijſe balſemen / doende de Monarchale Lijck-ſtacien in d'oude Regiſters na ſoecken/ om een van alle hare Begraefniſſen die hem beſt behaegden naer te volghen.

Onderwijl den Franſe Veldtmarſchalck Turenne volghens 't beſluyt tot Bergenwijnox genomen/ zijne Benden liet ſtroopen wijt en breedt/ ſelfs voor Bruſſel/ daer de verbaeſtheyt op die tijt ſo groot binnen was / datte Franſen hadden ſy maer durven aenbijten/ daer in 6. dagen meeſter af geweeſt ſouden hebben/ dan hare wilden Oorloch maeckte dat ſy noch hier noch op Aelſt het minſte niet en wonnen / ſoo ſcheen alles maer tot een diverſie voor de Spaenſe aengeleyt / die Aelſt en Dermonde vol Volck propte: Maer Turenne die 't oogh op Yperen hadde/ bevont Oudenaerde van de Spaenſe verlaten/ daer hy den 10. deſer 't beſit af nam: Van hier op Meenen treckende/ ſloech hy den Prins de Ligne/ die daer omtrent op de Leye met een vliegendt Legher lach/ in routte/ ſo dat die hem ter noot binnen Yperen ſalveerden/ alwaer hem Turenne quam belegeren / onderwijl een ander Leger Dom Jan die te Doornijck was / daer in devotie hieldt / en de populeuſe Stedekens Geerſbergen/ Nijnov./ &c. pilleerden/ raſerende 't Kaſteel te Deynſe/ en beroven alle Kloosters en Abdijen / te Sottegem en bleef van Kerck noch Huys den eene ſteen op den andere: Men ſloot t'Antwerpen uyt vreſe de Winckels/ en 't Broot wiert daer binnen ſeer dier door de meenichvuldighe Vluchtelinghen: Meenen wiert terſtont Frans: In ſomma/ het liep alles verlooren; waer door 't Lant de ſoldaten ten proye raeckte / en men ſach door deſen Oorloch rijcke Luyden arm worden/ en ſo behoeftigh/ dat ſommige die treffelick innekomens hadden gehad/ met ſtacije/ en pracht/ ja met Carotſen met vier Paerden hadden gereden/ de goede Luyden te Gent om een Aelmoeſſen quamen

men aenspreecken/ &c. De Stadt Yperen hadde weynigh lust om sich te defenderen/ mits de kleyne macht en ongeluckige voorvallen der Spaensche geen outset te verhoopen was/ en dat toch het eyntje de doot soude zijn: Even wel na dat de Fransen den 10. deser daer voor gekomen/ een formeel Belegh hadden gemaeckt/ soo debatteerden sy tot den 25. dito hare Wallen/en accordeerden daer op/ 1. Datte Burgers ongemolesteert souden blijven. 2. Daer sal geen ander Religie noch Gouverneur als Rooms mogen sijn. 3. de Burgers sullen al 't hare besitten met die vrijheyt als sy hadden onder den Catol. Koningh. 4. Selfs alle uytgewekene. 5. Oock de Geestelijcken. 6. Behoudende al hare Reliquien. 7. Clocken en d'andre Ornamenten. 8. Bedelmonicken en Jesuyten sullen onder hare Vlaemse Opperstenstaen / en niet mogen in Vranckrijck/&c. heen trecken. 9. den Bisschop sal de vacerende geestelijcke Ampten na d'ordre verbullen. 10. De Stadt / de Magistraet en de Burgers behouden hare Previlegen. 12. Oock in de Lant-rechten. 13. de Rekeningen en Casselarije blijven onder 'tgesach van de Magistraet. 14. De Stadt moet haer eygen schulden betalen. 15. Schulden by de Catol. Koning gemaeckt/ sal men uyt zijn Majest. inkomen goet maken. 15. Die vertreckt mach ongevisiteert al 't zijne mede nemen / mits dattet zy binnen 2. Jaren. 17. Of in die tijt al hare goederen verkoopen/&c. 18. Alle vremde schippers met hare schuyten moeten de stadt ruymen. 19. Maer al 't Canon en Amonitie moet daer binnen blijven. 20. Al 't Landt tot de Fortefications om de stadt ghebruyckt / sal uyt 't Lant gerecompenseert worden. 21. Geestelijcke/ Cloosters/ Lombaert/ d'Officiers en de Magistrature/ sullen van de inlegeringe der soldaten bevrijt zijn. 22. En de Burghers om hare verarminghe van 't onderhouden des guarnisoens. 23. Geen Impost salder in gevoerdt werden / als met consent der Staten van Vlaenderen die onder Vranckrijck dan sijn. 24. Alle Clenodijen en goederen staende in de Lombert/ sal den Koning in protectie nemen/ en manieren ten profijte van de Eygenaers.

Met dit accoort zijn den 27. dito daer uyt getrocken den Prince de Ligne/ den Prins van Barbanson/ en de Heeren van Aerdenbergh en Robeke/ voor de welcke men tot Brussel al seer beducht was dat sy ghevanghens van Orloghe souden hebben moeten blijven / doch sy trocken nu in groote bedroefnis na Dom Juan te Doornijck/ en het guarnisoen nae Kortrijck / toch de Burgers van Yperen waren blijde dat sy aldus van het quaet goubernement der Spaignaerden waren ontslaghen/ roemende met die van Duynkercken dat sy nu van alles overvloet/ neeringe en welvaert hadden.

Luyck/ een stadt vol wederhoorige / had in dese maent sommighe binnen/ die de Gebouwen door brant/ de goederen door roven/ en de Ingesetenen door moorden meynden te overvallen en te ruyneren/ doch gelijck sulcke gruwelen in 't gemeyn als de quade paerden tot bederf der aenleyders achter uyt springen/ also gebeurdent hier mede: Want als den 7. deser des Stadts Majoor mette

mette zijne in sekere Commissie was gegaen/ wierde hy door een Kroeg-tapper gewaerschout/ datter een t'samensweeringh tegens de Stadt was/ ende na alle schijn eenen de Marets (gewesen Secretaris van den Graef van Furstenbergh te Francfort) / eenen Pieter Leonardi / en een Jongman zijnde de Soon van een Goude Leermaker/ hoofden van dit schelmstuck waren/ ende dat hy tegenwoordigh 18. van hare bende in sijn huys hadde / die met Pistolen/ Carabins/ &c. waren voorsien : Waer op den Major dadelijck met Burgers en soldaten de voorsz. Kroech besette/ en 17. van dese gesellen kreeg/ een bleeffer in de furie doot : Dese in 't Pallais van den Prince ghebracht hebbende/ besochten noch twee andere Huysen / meynende Leonardi te vinden/ doch achterhaelden hem noch geen der t'samengesworene / uytgeseyt Leonardi Broeder/ zijnde Monick van St. Bartholomeus : tegens den Avont wierden tot bewaringe der stadt 200. Boeren in gelaten : Men kreegh oock op de Meulenbrugh dien avont 4 a 5 medestanders des verraets / draghende sacken met Buspoeder/ Carabijnen/ &c. welcke den Major siende / wierpen de sacken mette wapenen van hun / ontwijckende met der vlucht. Des anderen daegs bleven al de Winckels te Luyck gesloten / en men socht noch in alle hoecken na de verraders/ eyndelingh vont men de Marets in 't huys van den Canonick Kerning/ die op 't Palais gebracht/ buyten pijnen vrijwilligh bekenden/ dat hun voornemen was/ De Stadt Luyck op Vier hoecken in brant te steken, en dat onderwyl men besich soude syn om 't vuyr te blussen, zy het Kasteel souden sien te bemachtighen, en van daer na 't Logement van St. Lambrecht, om den Oppervoocht te vermoorden, als mede den Major, de Cancelier, en de voornaemste van 't Capittel en de Iustitie : Dat hy ooc was Canonick te Aken/ met een prebende van 7 a 800 patacons 's Jaers/ &c. waer op hy den 11. dito wierde gevonnist op een Schavot ghebracht te worden met een Toortse van wit Was/ en na Godt en het volck om vergiffenis gebeden hebbende/ het hooft afgeslagen en op een Pael ghestelt op een der stads Bolwercken/ 'twelck den 12. dito by 6. uren wierde volbracht/ gelijck oock toen gestraft wierden de 17. medeplichtige : Men stelde wijders 100. Patacons op de hoofden der andere Opper-schelmen / tot ten laetsten oock gevonden wiert Pieter Leonardi / van groote middelen / uyt een treffelijck Burgers geslacht/ oock van grooter animositeyt / want hy had hem in een Kamer krachtigh toe gebolwerckt / daer hy den Onder Major ter doodt toe quetste/ en soude indien hy niet geholpen waer geweest/ hem oock gewisselijck gedoot hebben/ maer nu wiert hy in zijn dulle tegenstreving selfs als een vis gehackt/ en als een hont bebloet na den kercker gesleept : 's Nachts storf hy : 's Morghens bracht men sijn Corpus op de Marckt / daer men hem het hooft af sloegh en een arm/ 't hooft is mede op een Pael geset/ en 't Lichaem mette voeten om hoogh aen een Galgh opgehanghen : Den derden Fielt de Soon van de Goude Leermaker/ wiert ghevonden in d'Abdije van St. Jaques/ zijnde (so men vertroude) desen de aldervoornaemste van de drie / en de welcke diverse reysen na Francfort en Ceulen over dit Verraet had ghedaen/

 om

om den Canonick daer van te adverteren/ is oock eyntelijck na diverse ondersoecken der Medemaets/ als de voorgaende na verdiensten metter doot ghestraft.

October 1658.

Yperen nu by de Fransen gewonnen sijnde/ so hadden sy nu weder de handen ruym om 't Lant te doorloopen / sy quamen dan in 't Rijssels quartier/ daerse Tourcoing uytplonderen/ Robaix en andere Vlecken verbrandē/ winnen oock 't out Kasteel te Comene op de Leye / en 't Kasteel Lanoy/ doen oock vele Heeren Sloten in de lucht springen / en huysen over al slecht / selfs met weynich reverentie omtrent de Geestelijcke Luyden/Kercken/Cloosters en afgescheyden Roomse Heyligdommen. 't Was Antwerpen niet genoeg de Ketens door de stadt te doen spannen/ maer sy waentrouden oock alle Engelsen/ die uytte stadt wierden gebannen/ na datter 14. à 15. waren gevangē. Brussel weygerden besettingh in te nemen/ dies worden de Spaense soldaten op de Vaert en te Vilvoorden geinquartiert / daerse de Keysers meer bekommerden als de Vijanden selfs/ waer door de Heu weynig neeringe kreeg.

Na dat nu tot Heugst 2. mijlen van Francfort den 21. Augusti de nieuwe Alliancie defensive (so men 't noemde) was onderteyckent by de Ministers van Vranckrijck/ Sweden/ Chur-meynts / Cur-Colen/ den Bisschop van Munster/ den Hertoghe van Nieuburgh / 't gheheele Huys van Brounswijck en van Hessen Cassel/ &c. so bleven nochtans andre Duytse Vorsten af heerig van dese Kurmentse lievesoosheyt zijns Vaderlants: De Ceulenaers stondē selfs verwondert: Want sy seyden / dat sy bemerckten datter geen van den Keyser en Kurbrandenburg tegen Sweden / hem t' eenemael tegens de borst was: Liever sich willende mette Onroomse Vremdelinghen Engelsen ende Sweden verbinden / als met 't Vaderlant zijn geloofs genooten na plicht te beschermen: Datse van sulcke troulose Rijckx Vorsten afschrickten/ die door hare scheuringen niet alleen het Europaense Paert hadden in ghehaelt / maer eerst hun selfs geruyneert en daer na het gantse Rijck in jammer hadden gebracht: En men begost eyntelijck by de Gebuyren te schertsen/ toen men sach dat des selfs Ingesetenen weygherden zijne nieu ghewordven Soldaten te betalen/ waer door hy oock de Officiers moste af-dancken/ en paspoort gheven: Waer over Curments van mismoedicheyt sommige dagen te bedde legghen bleef/ want die hy behielde most hy in gagie verminderen.

Op die tijt wierde in Vranckrijck by des Conings Raedt toe ghestaen het gedane versoeck van den Hertoghe van Orleans / Dat Sijne Majesteyt van Vranckrijck volgens 't voor desen beloofde Huwelyck soude trouwen met zyn Hoogheydts Outste

Dochter

Dochter van 't Tweede Bedde: Ten ware alleen met dese conditie, Dat den generale Vrede konde werden gemaeckt door een Huwelyck met een Infante van Spangien. In Orange was dit gantse Jaer groote onlust tusschen het Parlament en den Gouverneur den Graef van Donau geweest/ elck pogende de meeste zijn/ 'twelck aen de Princesse Royale en Douagiere groote klachten ten wedersijden veroorsaeckten/ die door des selfs Raden aen d'Afgesonden verklaerde over de selve tweespalt ten hooghsten bedroeft te zijn/ &c.

Wonderlijcke vroom defendeerden haer de stadt Coppenhaven teghens de Sweden/ en versloegen in drie bysondere uytvallen den 11. 13. en 15. Octob. 7. a 800. Sweden/ die na Rotschilt deynsden: Hare gloeyende Kogels die sy by de 1000. in de stadt schoten/ deden gants weynige schade/ noch oock hare Granaden: Hier tegens had den Koninck van Denemarcken aen de Burgers van Koppenhaven om de selve te animeren/ belooft/ 1. dat Koppenhaven een van de twee Stapel-steden van Zeelant soude sijn. 2. met so vele Previlegen als een Stapel-stadt tot de Commercie vereyscht. 3. En sal een vrije Rijcxstadt zijn/ en in alle Rijcks saken hare stem hebben. 4. Alle Geestelicke en Weereltlijcke Persoonen aldaer sullen mogen Adelijcke Goederen koopen. 5. En sullen over 'tgantse Rijck niet meer als den Adel beswaert sijn. 6. Van alle Inquartieringen bevrijt blijven / en de Lasten met andere gelijck dragē. 7. Alle bequame Persoonen sullen soo wel als de Adelijcke tot Ampten gevordert worden. Den Coninck had oock al-om doen af-kundigen / dat hy aen yder Duyts Soldaet die sich van de Sweedse tot de Deense dienst begaf/ een sodanigen overkomende Ruyter 50. Rijcxdalers / en aen een voetganger 10. Rijcxdalers soude geven/ &c.

Den 14. deser hebbē de Deense tot Koppenhavē opgebracht een Sweets Schip met 24. stur. 300. man en veel gheroof den Buyt en Contanten/ willende na Stetin/ en van daer na Riga/ in de selve waren diverse Brieven van gewichte/ daer onder oock dese/ van den Koning aen Gen. Douglas gesondē:

CArolus Gustavus, door Godts Genade, Koningh van Sweeden, Gotthen ende Wenden, Groot Vorst van Finlandt, Hertogh van Schonen, Esten, Carelen, Bremen, Veurden, Stettin Pommeren, Casouben ende Wendenland, Vorst van Rugen, Heere van Jngermerlandt ende Wismar: Als mede Palts-Graef van den Rhijn, Hertogh van Beyeren, Gulick, Cleef ende Bergen. Onse gunst ende Genadige genegentheyt met Godt Almachtig. Wy hebben uwe Brief, Getrouwe Heere Velt-Marschalck, tot Riga den 17 Augusti geschreven, wel ontfangen, uyt de welcke Ons aengenaem is geweest te verstaen, dat ghy nu besich sijt, op wat maniere ghy best sult konnen effectueren ende in 't werck te stellen Onsen Raet, die U. in een sekreet Memoriael is ghecommuniceert gheweest. Ende alsoo het

in der daedt het voorneemste is, 'twelck op dese tijdt in die quartieren kan voorgenomen worden, so wilt oock alle andere saecken ondertusschen achterweghe latende, alle moghelijcke vlijt doen, ende ten hoochsten U laten aengeleghen sijn dat ghy Mithou meucht occuperen, in welcke plaets ghy daer na U sult trachten vast te maecken, ende op de beste maniere als mogelijcke is te meynteneren: Oock bequame Magazynen te stelleu, uyt de welcke het Leger ende de Garnisoenen hare subsistentie ende onderhout moghen krijgen. Wy vertrouwen op uwe bekende neersticheyt ende dexteriteyt dat ghy ghoede sorghe sult draghen over alle de dinghen de welcke in die quartieren moghen strecken tot onse dienst, de conservatie van het Legher, ende het gantsche werck in wesen te behouden. Wilt Ons oock laten weten, wat Wy na desen van de Littowse saecken hebben te verhoopen. Waer mede Wy U den Almachtigen Godt bevelen.

Gedateert in Kroonenburgh den 21. September 1658. Oude Stijl.

CAROLUS GUSTAVUS.

Het volghende was geschreven met des Coningh van Swedens eygen hant.

Ick soude geern yets seeckers willen weten, hoe verre de misverstanden tusschen Poolen en Moscovien sich ghedraghen hebben, ende wat eyndelyck passeeren sal. Ick hadde wel gemeent eenige Ruyters en Deens voet volck van hier u toe te senden, maer dat kan nu soo haest niet gheschieden, voor al eer ick kome te weten, hoe het met de Hollanders gestelt zy, oft zy komen sullen ofte niet, want ick myne saecken daer naer moet reguleren. Ick kan oock gheen Convoy met de selve senden. Den Protector is overleden, het welck my seer qualyck komt. Godt geve dat den nieuwe Protector sich moghe stabileren, en syns Vaders maximen na volgen.

De Sweden hadden geern gesien dat de Hollanders tuys ghebleven hadden/ om de selve dan daer na te vragen/ waer nu hare Sleutel van de Sondt gebleven was? Zy hielden volgens de getuyghenis der Amelantse/ Schellinger en Vlielander Visschers/ so lange de Hollantse Vloot in 't Vlie vergaerden/ huune verspiedende Galjots omtrent die Zee-gaeten swermen/ selfs te lande warender die de sake van Sweden alsoo begunstigden/ datter 2. schepen van de sulcke in Texel ghevonden wierden/ die met Amonitie in Haringtonnen ghepackt na Casor in 't Swedtse Legher meynden te seylen. Toch de Staten Generael/ die geen andere beoogingc hadden als de reden te gebruycken/ yverden so seer met hare Scheepsvloot om den goeden Coning van Denemarcken te helpen/ als de Sweden aentorenden om de selve te verdrucken:

Tot

Tot eyntelijck na 3 weken verwachte wint hare Ho. Mo. Vloot den 18. deser ten 6. uren 's morgens upt 't Vlie zee koos / alvoorens Bede dagh onder der Scelling op de Schepen gehouden hebbende : Den Viceadmiral Pieter Florisz. Schip seylden eerst upt/ hem volgden dat van den Admir. Opdam/ en so de rest/ waren van name/ monture/ en gesterckt als volgt :

Lijste der Nederl. Vloot, tot hulp van den Kon. van Denemarcken.

Schepen uyt de Mase.

L. Admirael van Opdam, op't S. d'Eendracht, voerende 325. man, en 72 stucken.
Viceadm. de Wit, Brederode, 260 m. 59. st.
S. by nacht Verhaef, Rotterda. 100 m. 32 st.
Ian de Liefde, op Dordrecht, 160 m. 40 st.
Aert van Nes, op Rotterdam, 160 m. 40 st.
Iacob Boshuysen, 36 st.

Schepen van Amsterdam,

Comand. Evert Anto. Lantman, 168 m. 40 st.
Dirck K. Verveen, op de Son, 168 m. 40 st.
Ian van Kampen, de halve maen, idem,
Paules Sonck, op Duvenvoorde, idem.
Dirck Boogært, Westvrieslant, 104 m. 28 st.
Ioris Colery, op Stavoren, 150 m. 40 st.
Waerdenburgh, op Deutecum, 74 m. 24 st.

Stadts Schepen,

Sybrant Mol, op de Waech, 140 m. 40 st.
Willem Ian Stoffelsz. de Boge, idem.

West-vrieslant, of't Noorder-quartier.

Viceadm. Pieter Florisz. Iosua, 150 m. 50 st.
Claes Allertsz. Freg. Hoorn. 100 m. 28 st.
Dirck Pomp, Enchuser Maegt, 115 m. 27 st.
Cornelis Slord, op de Caleb, 125 m. 40 st.
Adriaen Houttuyn, Medenblik, 120 m. 36 st.
Van Kancken, den Briel, 130 m. 40 st.
Wynbergen, op Delf. Idem.
Corn. de Boer, Iupiter, 120 m. 32 st.
Gov. Corn. 't Iong Hoen, jong Prins, 110. 30 st.
Ian de Groot, Alcmaer, 120 m. 38 st.
Gerrit Femsz. d'Eendracht, idem.
Reynst Corn. Sevenhuis. Ver. Leeu, 125. 38 st.
Claes Backer, Hollandia, idem.
Ian Sampson, Monickedam, 105 m. 32 st.
Klaes Valenhen, kasteel Medenb. 95 m. 28 st.
Klaes Arenrsz. Sloot, de Monick, 105. 26 st.

Uyt Vrieslandt.

Adriaen Bruynsveldt, op Breda, 95 m. 28 st.
Auke Stellingwerf, Albertina, 120 m. 36 st.
Degelinchamp, Groeninghen, 120 m. 34 st.

Uyt Zeelandt.

Adriaen Banckaert, met 28 st.
Ian Duym, idem,
Gillis Ianssen, met 23 st.

Transport Fluyten,

Tjarck Eydensz. van Harlingen, met 24 st.
Iale Ialesz. van Harlingen, met 24 st,
Ian Iansz. Kleyn, met 23 stucken.
Claes Hillebrantsz. Pronck, 23. st.
Dirck Waterhont, idem.
Eleman Severijnsz. met 22 st.

Dese Fluyten waren genoemt, de Medea. Paerel, Fruytboom, Haen, Iudit, en Liefde.

Daer by 6. Branders/ en 6. Galjots/ op hebbende (so men ghemeenlijck de monstergesellen telt) byna 4000. Lant-soldaten/ onder 'tghesach van den dapperen Hooftman Pichler/ Commandant in Schenckenschans : Dese Vloot quam met mop weder den 22. Octob. op den hoeck van Schagen / de Noortsvaerders schepden hier van hun/ 22. Galjots met Haringh/ Upen en Wortelen na Oosten gemunt/ hieldent by de Vloot / also de wint hier tot den 29. Octob. upt den S.O. koelden : Hier quam de Viceadm. de Wit met sijn

Esquadre

Esquadre oock by 'tgros/ en mosten hier alle anckeren/ konnende selfs gheen Galjots den hoeck omkomen door de stijve stroom: Aen de Holmen lag wel een Sweeds Capertje met 2. Lubse prijsen/ dan konden hem niet aen doen. Een Deens Edelman quam toen met 1. scheepje upt Jutlant aen boort van den Lut. Admir. Opdam/ relaes doende van de gestalte in Denemarcken.

Den Koningh van Sweden en was so ras van de Holl. Vloot niet veradverteert/ oft hy stelden sich aen om een proef op Coppenhaven te doen eer die stadt ontset waer/ doch also sijn Neve Graef Jacob de la Garde upt de stadt met een Canon in d'Approchie midden deur wiert geschoten/ en datte Graef van Zultsbach upt Holsteyn voor de Polen geweken/ nu op Zeelant was gekomen/met seker bericht over (Comingē upt der zee/dat de Hollanders na de Sont quamen/ so namen sy een ander Desseyn voor/ te weten/ om 't Eyland * Amack over Koppenhaven gelegen/ te bemachtighen/ om dan van de zijde van Christiaens haven die stadt te dwingen: Komen so met 18. groote en 15. kleyne schepen upt de Sont in de Drogen/ landen stracks 500. Ruyters ende 1000. Voetknechten aen 't Dorp Dragero/ vallende terstondt aen 't graven/ de Deenen dit horende/ staken 's nachts het dorp Sunbuy in brandt/ om dat het Christiaens haven te na lach/ Hans Alefelt toogh daeghs na hun op komen den 19. October met 450. stoute Deenen op de Sweden/ doch hy most wijcken/ vermits hem sijn Vijanden al te sterck waren/ maer hy dede dat de Boeren met haer Vee sich in Koppenhaven salveerden: Koningh Fredrick hoorende dat den Coning van Sweden met Gen. Wrangel en den Graef van Zultsbach selfs op Amack waren/ springt selfs geharnast te Paert/alhoewel men dit uytrijden sijne Majesteyt als tegen sprack/maer den Koning ijlden voort/ ophebbende een Hoedt met een witte staende Plumage/gevolght van 400. de Adelijckste Ruyters en Rijcxraden/Gen. Guldeleeu/Gen. Maj. Hans van Alefelt/ Overste Frans Brokenhuysen/Overste Luyt. Ubrne/&c. met 8. veltstuckjes: By Dragero aen een Bosjen komende/ sag men Wrangel met 'trapier in de vuyst de sijne in troupen ordonneren/ oock den Koningh van Sweden hielt een Bende ter zijden/ Gen. Alefelt reedt op haer in/ die sy met een charge Musquetten begroeten/en toen de Deenen/ met sulcken furie dat byna 'tgantse Smalantse Regiment van Morner in de pan raeckten/hier op vie-

* Als Coningh Christiaen de 2. Isabelle de Suster van Keyser Carel de 5. had getrout, soo schreef hy aen d'Aerts-hertogin Margareta, Moeye van sijn Vrouw, datse eerlijcke Lieden wilde senden, die in 't Hovenieren ervaren waren, om zijn Gemalin van beter Spijse te voorsien: Den Koningh gaf den overgesonden Nederlanders dit Eylant,diens Kinderen noch Hollanders genoemt worden, en een der Dorpen bewoonen. Amack is lang van 't Oosten tot Westen 500. schreden, is seer vrucht-baer, daer is veel Haes, voorsien Koppenhaven van Boter, Melck en Kasen op de Hollandse wijse: Soo dattet de Spijs-Camer dier Stadt is: Christyaen de 9. heeft een nieuwe stadt op Amack beginne te bouwen,en tot de oude stadt met een Brug aen 't Slot gehecht, door desen Brug die men op haelt ten 2. plaetsen, laetmen de Schepen binnen de Stadt: En is dit Eylant d' oorsaecke van een braven Haven,en diepte voor Coppenhaven. Tegens dit eylant is de Stadt met hooge Dijcken voorsien.

op viele sy op de Sweedse Ruytery/ daer 150. man af sneuvelden/ de overige vluchtende/ namen 200. Mus kettiers die in 't stijck stonden/ tot hun reserve/ den Coning van Sweden en Wrangel self sag men vluchten / eschapperende door sekere engte van een Heck/ want ten ware zijn goet Paert / den Koning van Sweden soude dese mael gevanghen sijn geworden/ alsoo een Cornet van den Overste Lieut. Uhrne maer 8 a 10 treden van hem was / begerende zijn Pistool niet eens op hem te lossen/ doch also dito Cornets Paert struyckelde/ so ontquam het den Koninck als gesept is : De 200. Mus kettiers alhoewel sy om quartier riepen/ wierden alle op 50 na ghematst : Zultsbach die Hollant en andere Dorpen volgens sijn gewoonte in Holsteyn/ had in brant ghesteken/ ontsprongh oock den dans / en retireerden confuselijck weder na zijne schepen/ waren 2000. Ruyters en 3000. Voetschutters sterck op Amack geweest/ daer sy 415. Man af in dit proefstuck verloozen/ en zijn 115. Ruyters van hun tot Koppenhaven gevangen in gebracht : De Deense verlozen maer 3. Ruyters/ en souden indien sy wat vroegher op den tocht en met Voetvolck waren voorsien geweest/ weynigh Sweden den dans ontsprongen hebben.

De Hollantse Moscobis vaerders quamen den 21. Octob. binnen / hebbende geseylt omtrent het Doggersant door de Vloot van den L. Ad. Obdam: En hunne Reys van Archangel tot in 't Vlie in 17 dagen volbracht / hadden hunne Waren verhandelt en verkocht/ en wel 40. doch d'Engelsen maer 3. a 4. schepen sterck/ maer Hamburghers waren daer oock ettelijcke geweest.

Op die tijt storf den out vermaerden Colonel Wijnbergen / Gouverneur van 's Hertogenbos/ in welcke Charge de Ed. Groot Mog: H. Staten van Hollant stelden den krijchs kundigen Heere van Beverwaerdt/ waer door het Gouvernement van Berghen op zoom komende te vaceren/ den Hr. Pichler in die Charge succedeerden. Als mede wierde den Heer van Ossenbergh/ Schoonsoon van den Heer van Somelsdijck / in de plaetse van Prins Philips/ gemaeckt Gouverneur van Rijnberck.

Capiteyn Quaerts van Vlissingen voerende een out Pijnasje met 25 stuc. nam op de Kust van Brasijl een Portugijs schip met 22 st. en 700. Moozen/ die hy aen de Commissaris van de Nieuwe Zeeuse Colonie aen de wilde kust voor 830. gl. 't stuck verkocht : Nam oock noch 2. andere Portugijsse prijsen met stuckgoederẽ/ die hy na de Caribes bracht. Uyt Zeelant vertrock schipper Jan Riene met 160 vrije Luyden / daer onder een Predikant met Vrou en Kinderen na de voorss. Nieuwe Colonie : Die in dese tijt van daer quamen/ seggen/ dat het een uytmuntent vruchtbaer Lant was/ en 't Suyckerriet sommige met 49 Leden/ en so schoon als in Brasilien : Gevogelte/ Vis/ Viervoetich Vee/ en groote Hasen/ waren daer in overvloet : Hadden nu in Julio 1658. afgeteeckent en beginnen te maken een nieuwe stadt met 5. a 6. Bolwercken/ van begrijp als Armuyden in Zeelant : Daer was een scheepje van Guinea gekomen met 300 Negros / en een scheepje voer van daer tot de

Caribes gedurich over en weder: Seker Bootsgesel over wederhoorichheyt van zijn Schipper hier omtrent aen Lant geset zijnde/ had binnen 5 a 6 weken soodanigen Plantage ghemaeckt/ dat de Joden hem 200 Ryckxdaelders daer voor boden/ sulcks datter vele Planters van de Caribes derwaerts heen trocken/ om daer het Lant te gaen bouwen.

't Gebeurde in dese tijt / dat sommige Franse Rovers voor Rio de la Plata/ de alderwijtste/ grootste en langste Reviere des Aertbodems / hengelden/ om wech te nemen de Handel-schepen die aldaer vã verscheyden Natien van Europa komen / en groot profijt doen by de Americanen: dat sy een Schipper Broeckman op 't Schip Allerheyligen uyt Nederlant aenranden / so hy met noch twee and're Scheepjes uyt de selve Revier na 't Vaderlant quam: Den Admirael der Rovers quam hem eerst aen boort / maer die kreech over langs so veel dat hy af-droop/ toen quam den Vice admir. Paul / die oock de lage kreech/ de 2. andre scheepjes quamen oock by / en hielpen Broeckman/ waer van hem 't eene op de sijde/ en 't ander voor de Boech quam leggen / soo dat Paul en wel 40. van de sijne doot geschooten wierden / ende sy hem selfs enterden/ in namen/ en na Rio de genero op sonden: Broeckman hadde 8. dooden/ toch quam met lof en profijt zijn Reeders wellekom thuys.

Een Oostendise Caper bracht toen in Zeelandt op 't Vlack 7. Eng. Coolschepen: Zijn Medemaet nam in 't ghesicht van Calais 2. schepen / daer in een Colonel met veel Paerden was/ komende van Bajoene na 't Frans Legher in Vlaenderen/ met 50000. gl. contanten/ 'tgelt en 't Schip behielt hy/ maer den Colonel nevens de Paerden heeft hy voor 5000. gl. gerantsoneert.

November 1658.

NAer dat de Coningh van Sweden nu sach dat hy op Coppenhaven niet en konde winnen met de wapenen/ sont hy een Trompetter aen de selve/ de welcke afgewesen wordende / socht men door dẽ Frans en Engelse Ministers den vromen Coning van Denemarcken tot een Handelingh te brengen/ om alsoo de sake tot stilstant/ en het Hollandts secours in dese occasie vrughteloos te maken/ maer het misten hun / de Deense Ministers waeren van gevoelen dat de wapenen/ daer Sweden al sijn deugt in had/ oock nu voor Denemarcken door der Hollanders secours yets goedts scheen te beloven/ en die tijt wildẽ sy na so lange patientie/nu af wachtẽ/en hun toekomende hulp met succes te gemoet sien: Maer onderwijl brachten de Sweden hun beste Volck op hunne Vloot/ die van allerhande Natien bemant was / hebbende tot Lubeck en elders veel Oosterlings Bootsvolck doen werven: Drie Hollandtse Capiteynen op de ged. Sweedse Vloot dienende / toen sy hoorden van 't Hollants secours / quamen op Croonenburgh by den Coning van Sweden ontslaginge hunnes diensts versoecken/ seggende/ niet te konnen verstaen om tegens

gens hare Lantſgenoten te vechten: Dan men heeft haer uytgeſteit van tijdt tot tijt/ want daer ſijn op hare Schepen oock vele Nederlanders/ doch aldermeeſt Engelſen geweeſt/ die niet en dachten dat men de Hollanders vijandelijck ſoude bejegent hebben: Maer 't gheviel heel anders/ want de Sweedſe Armade beſtaende in 18. kloecke/ 16. middelbare/en 14. mindere Schepen/ hadden den Orisont van wederſijden beſet/ ſulcks datte Hollantſe Armade den 28. Octob. van Schagen geſeylt/ met tegenſtrevige winden den 8. Nov. eerſt de Sont konde paſſeeren/ hebbende een dagh a twee geanckert geleghen achter de Lap/ derwaerts de Sweden hun Canon hadden doen brengen/ om de ſelve van daer te ſchieten/ maer alſo den Admir. Opd. met te N. wint ten 8. uren 's morgens 't ancker lichte/ na dat de Vloot in 3. Eſquadres verdeelt was/ daer af den Viceadm: de Wit de voortocht/ d'Admir. Opdam de Batalie en de Viceadmir. Pr. Floriſz. de achterhoede hadde/ ſo liepen ſy tuſſchẽ de Kaſteelen door/ die allereerſt vuyr gaven/ doch weynich uytrechte/ de Hollanders kregen de wint van de Sweden/en geraeckten tuſſchen 9 en 10 uyren in gevecht/ den Admir. Opdam en Viceadmir. de Wit waren in 't begin by een/ en gaf Admi. Opdam aen Adm. Wrangel een gantſe laghe/ hem alſoo preſenterende te enteren/ ſo draeyde Wrangel zijn gat om/ en liep ten ancker onder Elſenor/ want hy had van achterẽ diverſe ſchoten gekregen/ werdende door een ſplinter in 't aengeſicht gequetſt: De ſtroom onderwijl die hier na de wint is/ ſterck loopt/ dreef de Viceadmi. de Wit van 't gros af/ hy hadde de eerſte lage van Wrangel ontfangen/ die hem voorts ſcheen te willen enteren/ doch wiert als geſeyt is/ van Ad. Opdam ſo begroet/ dat Wrangel/alhoewel zijn ſchip Victoria genoemt was/ de ſtrijt verliet: Toen quam Bilckenſtern by de Wit/ hem gevende 2. lagen/ en enterde doen/ maer hy vocht treffelijck/ tot hy met dito Bilckenſtern en noch 1. ander Sweeds Schip op 4 vademen aen lant by den Ziegelſcheun dreef/ en alle 3. te gronde ginghen/ hy had over de 60 dooden/ zijnde ſelfs met 2. Muſquetkogels doodelijck gewont/ daer hy anderhalf uyr daer na af ſtorf: Sijn ſchip ſinckende/ ſat hy op ſijn knyen met den Degen in de vuyſt/ hem vroom defenderende/ ſulcs dat 2. muſquettiers niet durvende naderen/ hem toe riepen om zijn Deghen te quiteren/ maer hy noch vertrouwende op de ſijne/ hoewel die te wijt af waren/ riep de Sweden aldus toe: Dewyle ick ſo vele Iaren mynen Degen voor Hollandt hebbe gevoert, ſo wille ick die aen geene geringhe Soldaten over geven. Eyndling liet hy ſich van 2. ſweetſe Capiteyns te lant brengen/ maer is volgens der ſweden ſeggen/ in 't boot geſtorven en op 't Stadhuys te Elſenor gebracht: Doch de maets ſegghen/ hy met ſijn Schip alree geſoncken zijnde/ door een Veerman van Elſenor doodt aen lant is gebracht/ die van den Con. van Sweden daer over met een goude Keten en Medaillie is vereert. Adm. Opdam geraeckte tuſſchen 7. ſweetſe ſchepen/ de Morgenſterre lach hem aen de Spieghel/ de Jonas bezijden/ den Viceadmi. Hendrick Gerdlon voor 't gat/ noch een voor de Boegh/ die het

† Adm. Wrangel die men ſegt binnen Wiſmar te hebben geroemt, den Admir. Opdam te willen leeren danſen, wyckt, en loopt nu zelfs uyt het Oorlogſ-muſyck.

vooꝛſte des ſchips in bꝛant bꝛacht/ noch 6 a 7 andere of en aengaende/ gaven elckander de lage: Dit duyꝛden wel 2. uyꝛen dat Adm. Opdam alleen vocht/ en alhoewel gichtigh/had ſich getrooſt op een zetel vooꝛ de gꝛoote maſt te doen ſtellen / daer hy van Godt de Heere miraculeus vooꝛ de hagelende Kogels is bewaert/ die met hondert en duyſenden vlogen / ſoo dat verſcheyden Luyden tot Elſenoꝛ op de ſtrant wierden gequetſt : Admi. Wꝛangel had op zijn kake oock een Muſquetkogel gekregen/ liet hem op Kroonenburg aen lant ſetten/ van waer de Sweedtſe Majeſteyt deſe Battallie aenſach / die ten 11 uren ſoo bitter aengingh/ als oft hemel en aerde ſcheen te vergaen / en weder in haren eerſten Chaos ſonde retourneren / want het blixemde van ruym 3000. de alderſchoonſte Cartouwen die opt Europa in 2. Armaden ten ſtrijde t'ſamen ſach : (Ick ſal dan onder al dit donderen en ſmoken deſe See-ſtrijt aen yder hoeck opklaren) In 't midden ſachmen na lange roock de Eendꝛacht van dẽ Admi. Opdam als verrijſen / en Viceadm. Hendꝛick Gerdlon ſwaerlijck in zijn ſchouder gequetſt/hem vooꝛ aengelegen hebbende/dꝛoop kreugende deur: de Moꝛgenſter achter aen Ad. Opdams ſpiegel verovert/die zijn Lieutenant met ſommich Volck daer op ſettende/ is gemelte Moꝛgenſter vooꝛ de Boegh van Capit. de Liefde gheſoncken/ die 45 Sweden en des Admiraels Volck op zijn Schip ſalveerden : Den tweede Viceadm. den Jongen Wꝛangel op de Pellikaen wiert op zijde van Adm. Opdam plots in de gront geſchooten/ dito Wꝛangel de eer aen ſijne overwinnaers miſgunnende / en wilde toen hy al in 't water lach / geen quartier/ en is alſoo met ſijn meeſte volck gebleven : De naeſte Nederl. Schepen by den Admirael was C. Jan van Kampen/ die neffens Aert van Nes zijn Exell. in 't hevichſt ſecondeerden/ want vã Kampen raeckten ſijn 2. maſten quijt/en meynende tot zijn Exell. dooꝛ te dꝛingen/ komt hem een Engels Fregat met 42. ſtucken op ſy/ meynende van Kampẽ in de gront te ſeylen/ die dit ſiende / hem ſchickte / en bꝛande met ſchꝛoot daer luſtich in/ ſo datter veel vielen/ en zijn Lieutenant Hoogenhoeck daer op met eenigh volck overſpꝛingende/ veroverden 'tbovenſchip / de ſtaerten weken na beneden/ hebbende hunne Cardoeſen op den overloop geſtroyt/ſtucken getreden/ en aen bꝛant geſteken / waer dooꝛ ſommige in hun geſicht verbꝛant zijn/ hier dooꝛ meenden d'Engelſen onder uyt de Geſchut-pooꝛten te eſchapperen/ maer de Holl. hacktender luſtigh onder / want ſommige van hun hadden geroepen no quarter, no quarter, hare Conſtapel ſich alſoo in de lij ſiende / liep van ſpijt mette lontſtock na de kruytkamer/ om hun alle te doen opvliegen / maer hy wiert onder weeg met een 18 ponder de kop afgeſchoten/ en de Holl. wierden meeſter van 't Schip/ doende de Enghelſe dat met pompen boven water houden en na Coppenhaven bꝛengen : J. van Kampens ſchip raeckten hier ſijn gꝛoote maſt over booꝛt/ het Pavillioen/ Tou-werck en booꝛden wegh geſchoten/ de Kajuyt ontreddert als een Schuer/ en alſo hy wel 3 uren de bꝛant in ſijn ſchip had/ moſt men geduyꝛich pompen/ alſo dat deſen Helt (die nu de ſeconde van den Admirael was / gelijck hy in den Enghelſen Ooꝛloch altijdt van Beſtevaer is geweeſt) was het reddelooſte ſchip naeſt dat van d' Admirael.

A Admirael van Obdam
B Vice-admirael de Wit
C Vice-admirael Pieter Floriß
D Ioh: de Liefde.
E Aert van Nes
F Ian van Campen

Zee Slagh inde Sondt

Op den 8. November 1658

1 Admirael Wrangel
2 Sweedse Vice-Admirael
3 Sweedse Sch: by Nacht
4 Croonenburgh
5 Elsingborg
6 t'Eylant Ween

rael. Den Viceadmir. Pieter Florisz. had oock diversche Sweden om hem/ en sy en scheenen nergens meer debuoiren te doen als om de Hooft-officieren der Nederl. Vloot te vernielen/ wetende/ datter vele Kapiteyns waren die so al wat vreedsaem in het vechten waren: En voorwaer daer en is in dese battalie byna niet ghevochten als met 20. Schepen / daer van dese wel de voornaemste Helden zijn:

L. Admirael Opdam.	Ian de Liefde.
Vice-Admirael de Wit.	Aert van Nes.
Vice-Admirael Pr. Florisz.	Iacob Bos-huysen.
Schout by nacht Verhaef.	Adriaen Houttuyn.
Ian van Campen.	Valen-hen.
Dirck Krijnen Verveen.	Bruynsveldt.
Marre. Degelinchamp.	Klaes Backer.

Eenige zijn maer door gespelt/hebbende doden noch gequetsten/noch schoten door want of schip/ en mette proppen noch op de stucken: Eenige hebben 3 a 4/ sommighe min en meer ghequetsten gehadt / en luttel Dooden: In somma/ de vrome zijn als in Bestevaers tijt/ verlaten en vermoort/ alsoo is Pr. Florisz./zijn Capiteyn/ en C. Bruynsvelt/ doot geschooten / doch het Volck daer op vochten als Leeuwen/ tweemael waren de Sweden op Pr. Floris schip/ en tweemael mosten sy dansen de courante buyten boort/ en soo dropen de Sweden af / na dat hun beste schepen hare tanden daer op hadden gekneust en veel volcks verlooren: Pr. Floren had 29 / en Bruynsveldt niet minder dooden: Cap. Evert Teunisz. Marre / meynende de Vicead. Bilckenstern te abordeeren/ so ontleydet die/ en C. Marre klampten 't Wapen van Schagen aen boort/dat hy vromelijck veroverde/bekomende 103. gevangens 16 lagender in't schip doot. De Sweden hadden oock 3. Esquadren/'teerste onder Viceadmir. Bilckenstern/ de 2. onder Generael Wrangel selfs / het 3. onder Vicead. Gerdlon/ sy vochten wel als soldaten/ doch meest wilt en sender ordre/ en te beter kans hadden de Hollanders: Als nu namiddagh ten 2. uren 't heetste gevecht was gedaen/ waren de Sweden onder Kronenburg geweken/ en dat tegen wint op/ soo dat de Hollanders mette stroom na Ween gedreven/ hun by 't Bosch anckerden/missende niemant als 'tschip Bredero/ van de Sweden daer en tegens zijn verovert en geruyneert als volght:

Sweedse Schepen verovert en te Koppen-hagen opgebracht

1 Coning David met 70. Stucken.
2 Olden-burgh met 42. Stucken.
3 't Wapen van Schagen met 32. Stucken.
4 De Septer van Wismar, met 30. Poorten.

Schepen verovert en gesoncken

5 De Morgester, Vice-Admirael Wrangel met 28. Stucken is gesoncken.
6 De Pellicaen, met 32. stucken, is gesonckē

Gesoncken Schepen.

7 De Roose.
8 Admurant met 32. Stucken.
9 Drievuldigheyt.
10 Den Engel.

Verbrant en gestrant.

11 Carolus met 50. Stucken.
12 Sampsom met 30. Stucken.
13. 14. En twee andere.

Omtrent 2200 dooden. 450 gevangens.

C. Jan de Liefde/ oock byna om hals door 1. aengesette Brander/ schoot de selve in de gront/ hy bergden van dit en andre gebleven Sweedtse Schepen veel menschen/ 4. Sweedse Schepen beschoot hy ghedurigh alleen/ dese havenden malkander tot sinckens toe/ so dat sy mast en zeylloos/ van elckander dreven/ de Liefde hoewel hy boven gants schaloos was / had maer 12 dodē. En op de gantse Nederl. Vloot waren 400. dooden/ vele gequetst: De verdroncken en geschoten Sweden quamen 's Nachts aen de Wal drijven/daer onder oock eenige van Wittens schip/die daer begraven sijn. Den Admir. Opdam 5 a 6 voet water in sijn schip hebbende/ dede dat repareren / ende liet sich wegens de Gicht in een stoel overhijsen in een Galjot/ en so in 'tschip van Capit. Snoeck / quam den 10. Nov. met groote eere binnen Koppenhaven/ daer de Soldaten en Koopvaerdijers al aengekomen wa ren : De Poeten aldaer hebben op zijn Exeil: intrede aldus gesongen:

Was seh'ich auff der See ? sinds Engel, oder Schiffe ?
Die so geflugelt her gehn durch Codanus Tieffe ?
Ia Engel sinds furwahr, die uns der Grosse Botte
Zum Beystand hat gesandt in unsrer grösten Noth.
O Werthes Niederland ! Wir ehren deine Helden,
Und wollen ihren Ruhm der Späten Welt vermelden,
Die durch den Sund für uns gewaget Leib und Blut,
Und in die See gestrükt der Schweden Ubermuth.
Der Tauben-weisse Helt Wit Wusen hat erwiesen
Durch seinen Helden-Tod, Wie er soll seyn gepriesen;
Vor auß. Herr Wassenaer, der Kluge Helden-Fuhrer,
Der wie ein starcker Damm bestanden. O Regierer !
O Antheil unsres Heyls ! Dein Lob sol durch den Sund,
Ia durch die weite Zee der Nachwelt werden kund.

Men hielt te Coppenhaven / te Berlijn / en Dantsich over dese successen een Danckdagh/ het Te Deum wierde gesongen/ de klocken gelupt en vreugde vuyren aengesteken / sulcks deden de Nederlanders binnen Koningsbergen mede/ te Flensburgh en door gants Holsteyn wiert daer over oock een danckdagh gehouden/ en in het Geallieerde Leger gezegepraelt / welckers hooghe Officieren zijn Doorl. nevens de Nederl. Gesant Johan Ysbrantsz. savonts op een vrolijck Bancket tracteerden.

Van d'ander sijde waren de Sweden neutelich/ en verlieten hun quartierē voor Coppenhaven schandelijck/ so dat Kinders/ Jongens en Wijven uyt de Westerpoort hare wercken gingen om ver smijten/ mede brengende ettelijcke stucken en wapenen : Men scheen te Elsenor/ Wismar en Stocholm na ghewoonte der gheener die om hun verlies te bedecken wel Te Deum laudamus singen,

gen/ als oft men de victorie hadde/ doch in effecte om datser noch levende afgekomen sijn/ te willen brallen / maer als de Sweetse Rijckxraden hoorden/ dat de Wismarse uytstroysels logenen waren/ die geinventeert hadden dat de Hollanders geslagen/ Admir. Opdam / en hunne meeste Schepen vernieldt waren/ so bleef de glorie van hare picktonnen achter : Men bevondt ter contrarie dat alhoewel sommige Vijanden van de Nederl. Republijcke geraedtslaecht hadden hoe best der selver Vloot te ruyneren/ soo Engelsen/ Sweden/ als andere / te weten/ om eerst de Hoofden en dan hare seconden te vernielen/ en daer na de koele bloets/ die meer om de gage als bescherminge des Vaderlants hun ondienst op dienst en getrouheyt onder Eede hadden laten in schrijven/ als sonder moeyten te dwingen / en alsoo de navale macht van hare Ho. Mog. tot irreparable schade sochten te frusteren/ dat alle aenghewende loosheden sekerlijck of Gode onaengenaem of tot bederf der aenstellers en de hare zijn uytgevallen : En by aldien mē oock het menschelijck vermogen yet soude willen toe-schrijven/ so kan daer noch by geseyt worden/dat by aldien de eene helft der Nederl. Vloot haer so vroom als d'and're helft had gedraghen/daer geen van de Sweedse schepen in desen Slagh souden ontkomen hebben.

Alle Christen Vorsten en Staten/ CooplUyden / en vrome zielen / hadden vergenoegen in dese Victorije/ en presen inwendigh Godt Almachtigh en de Staten Generael over de ghedane hulpe aen den goeden en veronghelijckten Koning van Denemarcken / want hier door betoonde d'Almachtighe dat de sake der Sweden hem mishaegden / en de H. Staten dat sy beminnaers van hare beloften en tot een steun der onderdruckte Vrunden waren.

Oock de Hoogduytsen en die van de Hanze-steden/ de Polacken/ en and're Natien sonder onderscheyt van Religie / waren verheught over 't ontset van Coppenhaven/ selfs de Holsteyners en die van Noorweghen / de Eylanders/ en alle reden volgende persoonen/ in somma men hoorden selfs die uyt d'Academien dus danigh spreken :

APOLLINIS VATICINIUM, Ad CÆSAREM; IMPERIVM; & FOEDERATVM BELGIVM pro DANIA.

IMperator, Electores, Principes,
& Cæteri,
Sacri, Romano-Germani Orbis Ordines,
Beatos Vos ! Si,
Quod felix, faustumq; Vobis reor, precor,
ominor, Concordiam,

Quâ res parvæ Batavis solebant Crescere,
Reductam Vobis post-liminiò,
Romanè, h.e.Germanè & Constanter,colitis;
Si, quod ratum Deus esse velit & beatum,
Discordiam, quâ res dilabuntur Maximæ,
(Docti scil: hoc estis & edocti,

Audiat

Audiat Omnipotens, atq; Omina Numine
firmet! Verum ô Batavi;
Vobis quid ſperandum, oppreſſo Rege Daniæ?
Vicino, Fœderato, Veſtro Optimo,
ex improviſo, innocenter;
Cujus opem, fidem, amicitiam, non ſemel
experti, in Tempore, potenter;
Quem, ſi nunc deſeritis,
In Neceſſitate, imprudenter;
Vobis quid ſperandum?
Macti quondam Batavi!
Mactabit, deplumabit & Vorabit Vos ultimò
Svecus, Gallus, Anglus ſimul. Ridetis hoc?
Sæpe riſum fletus eſt ſecutus amari ſimus!
Sed ſerò. Nam,
- - - - - ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas, invaluêre moras,
Moras ergò rumpite, non Ipſi Vobis tricas
(ſicas) nectite
Ne,
Dùm deliberatis Hagæ Generatim,
ſive Generaliter,
Et vos reliqui Provinciatim, ſeu Provincialiter,
HAFNIA, per Svecos obſeſſa,
Capiatur in-ſperatim; ſatis infeliciter!
Mala ſubita, ſubita poſcunt media, remedia:
Celeritate hìc, non lentore, facto opus eſt.
Veſtra nunc Res agitur, ô Batavi!
- - paries dùm Proximus ardet.
Svecos noſtis?
Vobis ergò Ipſis, Libertati, Navigationi,
& Commerciis,
Per Fretum Balthicum, in Mari Balthico,
Veſtris, conſulite tantô-cyùs! Svecos noſtis?
Amicis ergò, Fœderatis, Sociis, Vicinis,
Auxilio, Conſilio, Ope, Claſſe, Milite, Veſtris,
Occurrite, ſuccurrite quantô-cyùs!
Si ſartos, tectos, imò ſalvos Vos, & Veſtra
eſſe cupitis
- - - Fatidicus ſic dictat APOLLO!

Den Heere Keurvorſt van Brandenburgh ſondt over deſe Victorije de onderbolgende Miſſive van congratulatie aen hare Ho. Mogende.

GElijck als het Ons ſeer lief ende aengenaem is geweeſt te hooren de eygentlijcke onderrichtinge, dat de aenſienelijcke Vloot van U. Ho: Mo: door de genadige toe-latinghe van den Alderhooghſten, met een goede Windt in Zee was gegaen: Soo hebben wy oock met groote vreughde verſtaen het geluckigh ſucces, 't welck de voorſchreve Oorloghs Vloot, ſoo haeſt ſy by de Zondt was gekomen, teghens haren Vyandt heeft gehadt: Ende van rechts weghen congratuleren wy U. Ho: Mo: daer over, ende bidden den goeden Godt van herten, dat ſyne Vaderlijcke goetheyt U. Ho: Mo: ende haren gantſchen Staet wyders alle gheſegende ſucceſſen wil verleenen, ende hare rechtveerdige wapenen met beſtandigh gheluck, ende Victorie Zegenen, ende dat U. Ho: Mo: eyndelijck de hooghſte eere van de gantſche werelt daer over moghen verkrijgen, dat ſy geen behagen hebben, dat de Sweden teghens aller Volckeren Recht ende op een ongehoorde maniere de Vrede daer door ſy groot voor-deel ghekregen hadden, hebben ghebroken: Maer veel eerder trachten niet alleen ſyne Koninglijcke Waerdigheyt, ende de Kroon van Denemarcken van de voorſz. onverdiende gheweldighe oppreſſien te bevryden, maer oock ſpecialijck de ſelve neffens de andre Geintereſſeerden van de gedreyghde dienſtbaerheyt door hare ghenomen dappere reſolutie ende Victorieuſe Wapenen te verloſſen. ende alſo te bethoonen dat haer eenighſte oogh-merck is een ſekere ende beſtandighe Vrede te procureren: Waer toe de Alder-hooghſte voorts ſijn ghenadighe Zegen ghelieve te verleenen: Aen wiens on-eyndelijcke goetheyt ende krachtighe protectie Wy U. Ho: Mo: ghetrouwelijck bevelen.

Even wel het mishaechde Vranckrijck / niet met reden maer om intrest / men was aen 't Hof so wijt ingenomen met sommige Sweedse tijdingen / die men seyde van Kronenburg waren gekomen / als mede door eenige geinventeerde Gazettes van London / datmen daer geene tijdingen uyt Hollant wilde aen nemen / selfs niet die van getrouwe Ministers: In Engelandt scheen men maer van ter zijden goet Sweedts / want als hare Ho. Mo. aldaer door hare Gesant hadden laten bekent maken / De circumstantien van de gemelte Zee-Slagh, ende dat hare Ho. Mog. Vloot niet verder als een auxiliare Armade daer toe geageert hadden, en deswegen alle de veroverde Sweedse Schepen ende Gevanghens waren ghestelt ter eeniger dispositie van den Coning van Denemarcken: Dat derhalven hare Ho. Mo. als noch geintentioneert waren, gelyck hare Ed. H. M. altoos hadden verklaerdt, om den hoogh ged. Coning van Denemarcken in syne reddeloosheyt en verdruckinge uyt krachte en vigeur der voor heen gemaeckte Verbonten te assisteren, ende, de Vrede en tranquilliteyt aldaer na alle vermogen helpen bevorderen, op dat die Noorder Kringh in goede rust buyten alle Troublé soude mogē blyvē, &c. So en hoorde men daer op niet anders als twijffelachtig en in generale termen onder sommighe / doch de geene die van Staet waren / presen niet alleen de sake van hare Ho. Mo. / maer neffens hare affectie die sy tot de Geun. Provincien seyden te hebben / vertrouden sy oock dat sulcks den Protector aenghenaem was / voornamentlijck wanneer tot reconciliatie der Noorder Coningen geattribueert wierden heylsame middelen / die hy oock neffens andere geinteresseerde Vorsten by der hant soude nemen / &c. Doch als nu den 13. deser den Viceadm. de Ruyter met 17. Oorlochschepen vande kust van Portugal (daer in de geheele reys niet bysonders voorgevallen was) weder in Tessel quam / so hadden hare Ho. Mo. geresolveert om onder Colonel Killegreu 4000. soldaten met de Vloot van ged. Viceadm. de Ruyter tot secours van de Deense Kroon te laten afgaen / waer toe de Bendē alrede inde naeste Vriesse steden aen ghekomen / doch door een opkomende vorst en onbequaem saysoen gedwongen waren weder na hun guarnisoenen te keeren: En over welck secours senden de Ministers van Vranckrijck en Enghelant wegens hunne Principalen dese Memorialen aen de Staten Generael over gaven / uyt de welcke seer klaerlijck is te sien / dat aen die saken daermen te vooren niet aen ghelooft en soude hebben / de selve maer al te seker te zijn / nu sich openbaerden:

DE ondergeschreven Ambassadeur van Vranckryck, hebbende geconsidereert en gexamineert de Resolutie van den 27. deses, die hy ontfangen heeft van den Heer Baron de Gent: Bevindt sich verobligeert hare Ho: Mo: te versekeren met de tegenwoordige Memorie, dat d'intentie van den Koning syn Mr. noch is, gelyckse altoos geweest is, om door syne Ministers alle debuoiren en alle mogelycke neersticheyd te laten doen, dat de Noorder Koningen moghen gereconcilieert worden, en dat hy niet anders

als met groote droefheyd en ongenuchte heeft konnen sien dattet Tractaet van Rofhild syn effect niet heeft konnen krijgen, noch tot syn perfectie gebracht werden door de suspicien en waentrouwingen, die in de gemoederē van de twee Koningen en haren Raed syn geworpen geweest door de listen van de gene die den Vrede niet begeeren, en die indirecte advantagen soecken by continuatie van Oorloghe, die sy in gants Europa willen onderhouden, hoewelse haer tot noch toe niet seer advantagieus en is geweest.

Derhalven oordeelt de voorss. Ambassadeur syn schuldige plicht te syn, aen u Ho: Mo: te representeren, dat in de intentie diese betonen te hebben tot den Vrede, ten uytterste aen geleghen is datse haer niet laten verleyden in het ingaen van nieuwe Ingagementen, die de accomodatie niet alleen difficil, maer oock onmogelick maken, en niet en zenden nieuwe Secoursen van sodanige qualiteit en in soodanighen tijdt des Jaers, de welcke konnen doen twijffelen of hare intentie warachtigh is, als mede, niet en pretenderen een generale Vrede te maken, de welcke mogen gaen comprehenderen sodanighe, die men weet de selvige niet en begeeren, naer wel de geene die in der daet in den Oorlogh syn, en die een gemeene intrest hebben om daer uyt te komen, en tot dien eynde met den aldereersten in materie te komen, en gesamentlyck met Engelandt Propositien te doen, die de saken moghen brengen tot een Accomodement, en alle mogelicke versekertheden te soeken, die de zelfde vast en asseurant mogen maken: 't Welck remitterende aen hare wijsheyd, presenteert hy haer van synent wegen alles wat aen syne sorge dependeert, tot advancement van een werck in 't welcke alle de Partijen haer contentement en satisfactie konnen krijghen.

Gedaen in 's Gravenhaghe, den 30. Novemb. 1658.

DE ondergesz. Resident van Engelant hebbende door den Agent de Heyde ontfanghen de Resolutie vanden Heeren Staten Generael vanden 27. deses loopende Maendt, waer in Sy verklaren, dat hare intentie in het bemoeyen met den tegenwoordigen Oorlogh tusschen de Coningen van Sweden ende Denemarcken, anders niet en is, als om de Vrede in de Noorder Gewesten te restabileren, op dat sy daer na met alle Hare Macht te samen neffens andre Christen Princen, voornementlijck met den Doorl. Heere de Protector van Engelant, ende den Koning van Vranckrijck mogen arbeyden, dat die Gewesten mogen bevrijdt worden van allerley troublen ende oorlogen, de welcke strecken tot prejudicie van Hare Nabuyren: Representeert, dat Sijne Doorl. Hoocheyt sijn Meester seer hertelijck dese presentatie aenneemt, ende nu gereet is, te gelijck met den Koningh van Vranckrijck ende de Staten Generael tot het voorsz. eynde te arbeyden.

Ende Sijne voorsz. Hoocheyt verstaet, dat de bequaemste ende probabelste middel daer toe dienende is

dienende is, om uyt Sijne Naem, ende vanden Koningh van Vranckrijck, ende van Hare Ho: Mo: te presenteren een mediatie tot het maecken van een separate Vrede tusschen de Koningen van Sweden ende Denemarcken, sonder sich te bemoeyen met eenich ander Interest ofte saecke, hoedanig die soude mogen sijn: Ende Hy twijfelt niet, ofte dese Propositie sal hare Ho: Mo: aengenaem sijn, nadien Sy daer in het selfde Interest hebben, ende gants vry sijn, om de voorsz. Vrede op dese maniere te betrachten, sijnde niet geingageert in eenigh offensijf Tractaet tegen den Koningh van Sweden, maer alleen in een defensyf met den Koningh van Denemarcken, ghelijck onlanghs verklaert heeft Haren Ambassadeur die nu tot Londen is, in sijn Memoriael vanden 6. deses.

Ende is syne voorsz. Hoogheyt te meer opgeweckt, om hare Ho: Mo: daer toe te bewe-ghen, ten regarde van de rapporten die buyten s' Lants uytgstroyt worden, als ofte (niet tegenstaende de voorsz. verklaringe van den Ambassadeur) hare macht sich soude conjungeren met de macht van het huys van Oostenrijck, ende ofte hare Vlooten, ende Schepen ghebruyckt souden worden, om ter Zee te blockeren soodanighe plaetsen, als door het Keyserlijcke Legher, 't welck nu in Holsteyn is, te lande belegert souden worden, ende om een considerabel ghedeelte des selfde te transporteren, zijnde een sake die sijn Meester dunckt geensints te strecken tot herstellinge van de Vrede, ofte van de Liberteyt van de Commercie in die Gewesten, ende die notoirlijck een seer periculeuse consequentie mede brenght, selfs oock tot perijckel van het Commandement van de Baltise Zee te stellen in handen van het huys van Oostenrijck, 't welck sijn Meester noodtsakelijck moet trachten te verhinderen met sijn uyterste macht, teghen yder een die sulcks soude mogen attenteren.

Ende considerende de teghenwoordighe posture van saken in die Ghewesten, op dat hare intentien van beyde zyden te meer geinclineert, ende gedisponeert mogen worden tot het accepteren van de voorsz. Mediatie, versoeckt syne voorsz. Hoogheyt seer ernstelijck, dat hare Ho: Mo: ghelieven het senden van verder secours van Volck, ende Scheepen, ofte eenige ander Krijghs-preparatien in die Gewesten, tot assistentie van d' een ofte d' ander zyde, uyt te stellen.

Ende wat aengaet de andre Vrienden van sijn Meester ende dese Staet, die nu in die Gewesten mede inden Oorlogh sijn, sal hy bereyt ende begerich sijn, neffens Vranckrijck ende hare Ho: Mo: zijn uyterste devoiren te doen, om meede Vrede tusschen Haer te verkrijgen ende te stablieeren: Ende Hy twijfelt niet van een goet succes ende gheluckige uytkomste van dese Sijne devoiren door dese gesepareerde Middel, om de voorsz. Koningen van Sweden ende Denemarcken, ende Sijne andre goede Vrienden in die Gewesten te bevrijden vande groote periculen daer sy nu in sijn, voornementlijck indien het Hare Ho: Mo: goet dunckt, hier in ernstelijck ende totaliter te concurreren. Hoe het sy, is Syn Meester geresolveert op dit fondament te procederen, ende tot dien eynde soodanighe middelen te implojeren, als Godt in sijn handen gestelt heeft, ende de uytkomste aen hem, die de eenigste ende wyste Werckman is van alle dinghen. Gegeven in s' Gravenhage den 30. November 1658.

Hier op is geantwoort/ Dat hare Ho. Mo. altoos ende als noch geneghen waren om de Noorder Croonen te bevredighen, &c. Toch men heeft op dese tijt wel gesien hoe Engelant den Vrede met Soldaten en Oorlochschepen in de Sont heeft willen maken. En men sach nu mede voorts komen onder den naem des Co-

nings van Sweeden/ gedatheert den 26. Nov. op't Slot Kronenburg sekere brieven van Represalie / op en tegens d'Inghesetenen van Denemarcken en van hare Ho. Mog./ daer in waren onder andere oock dese maniere van stellingen en woorden: Alsoo Denemarcken ons heeft genootsaeckt den Oorloch te continueren, die hy onder geveynsde compositie tegens ons voor had, en by voorvallende occasie gemeynt was in 't werck te stellen, hebbende tot dien eynde de onlanghs opgerechte Tractaten door allerhande listighe practycken also vernieticht, dat het scheen wy, ongeacht alle salutaire Verbintenissen en puncten, egeene staet op een sekere en bestendighe vrundschap konden maken: Aengesien oock de Staten Generael der Geuni: Provinçien gelyckerwyse de hostiliteyten by hun niet alleen al over lange in 't Coninckrijck Denemarcken tegen ons met raedt, hulp, en bystant heymelyck hebben gefomenteert, maer oock laetstleden, schoon sy van ons in geenderleye manieren waren geoffendeert, de vijandlycke partye opentlyck by ghetreden, en ons sonder eenige denunciatie en noteficatie met een stercke Oorlochsvloot vijandlyck aengetast, &c. Soo hebben wy macht gegeven om alle Schepen en goederen toekomende de Onderdanen van den Coningh van Denemarcken en van de Republycke der Staten Generael, over al waer sy konnen op See en in Vijanden Havens aentreffen, de selve moghen nemen, opbrengen, en verkoopen, &c. Doch moet ick tot lof van den Lord Protector dit noch hier by voegen/ dat als sommige Vijanden der Nederlanders in Engelant met represalie brieven waren gekomen / om schepen en volck te krijgen/ en alsoo op hare Ho. Mo. Onderdanen te rooven / de selve op de klachten van den Ambassadeur Nieupoort het equiperen in Engelandt wierde verboden: Toen is dat Onkruyt na Duynkercken overgewaeyt/ om aldaer te vinden of nieuwe of van de oude roof-reders en zee-ontstelders / die so menich bedroeft mensch en eerlijck Schipper en Koopman eertijts hadden geruyneert.

Vranckrijck dede in dese als in de voorgaende Maent den Nieuwen Protector beklagen over de doot van zijn Heer Vader / en ghelucke wenschen in zijne aengevangen Regeringe/ onder dese woorden: Dat de Alderchristelyckste Koning van Vranckryck so seer verheught was gheworden over de Successie des Protectors, als hy bedroeft geweest had over d'aflijvicheyd zijnes Heer Vaders: Verhopende, dat hy 't profitabile Verbond nevens zijne Majesteyt soude helpen maintineren, &c. Waer op syn Hoogheyd antwoorde als noch van die selve intentie te zijn.

Daer en was desen gantse Somer tusschen de Armaden der Venetianen en die van d'Ongelovige/ bijna geen aenmerckelijcke acte voor gevallen / om dat de Turcken hun geduyrich ter zee binnen schoots hielden: Te Lande waren sy gemolesteert door Hassan Bassa van Aleppo / die met d'Inwoonders van Asia tegens den Grooten Heer rebellerende/ met een groot Heyr na Constantinopolen quam/ groote dierte en onheyl veroorsaeckten / en het Turckse Leger uyt 't velt sloegh/ in welck treffen sich uyttermaten queet des Groten Heers Soon/ zijnde een Jongman van 24. jaren / en by zijn Moeder binnen Aleppo stils wijgende opgevoet/ die nu met dese Bassa aenspande/ en sich in't voorste des Legers seer vroom had getoont/ segghende/ ter doodt toe te sullen arbeyden om of Keyser of Slaeff in Turckijen te sijn / onaengesien den Keyser hem

ser hem gebood stil te staen/ af andere ten exempel te sullen doen straffen : daer hy na de Turckse wijse spottelijck mede lachten. De Venetianen hadden onderwijl de Zarasijnen hier die met een hevige Pestilentie waren gevexeert/ een Aenslagh ter zee gemaeckt om Bitrinte by d'Arhipelles te bemachtigen/ dan alfo die van den Toren daerse op aen vallen souden de Vyanden te vroegh bespearden/ die door het getijde in 't aenkomen te lange marterden/so mosten de Christenen die al gelant waren/ weder retireren. Romen krioelden noch al vol pracht met hare Hof-Amptenaers : Banckettten en pomperijen hielde men dagelijcks / over welcke coustuymen den Paus sich dickmael ontstelde/ stortende somtijts over dese en andre moeylickheden van d'eene quael in d'andere/ het flerecijn had niet gedaen/ of 't grabeel en sinckingen pijnigden hem/ zijn uytspanning was alleen 't Casteel Gandolfe/ zijn yver tot 't gemeene best/ maer zijn lust was in dagheliјcks sijn Vrienden te beneficeren / als wetende/ dat de Pausen die willen blijven leven / gheen vijanden behoeven : Pasquijn stont over dese Pauselijcke gevoechsaemheyt daghelijcks vol Pasquillen / en over de geltsucht en archeyt der Roomse Ministers / die sonder schaemte soo schraepten : Een geselle wiert op de daet betrapt/ zijnde besich om Penningen te slaen/ daer op d'een sijde stont een ongerust Man / staende met gramschap gekeert tegens Pasquijn/ hem aenspreкende/ Alexander Septimus pius Religionum destructor. Den Hertogh di Strozzi een der schoonste Juffrouwen van Romen getrout hebbende/ wierdt jelours / om dat sy met den Cardinal Gigi in den Tuyn van Montealto had wesen wandelé/en in hare Camer had gevonden het Signet en een cartebelletje van den voorsz. Gigi : Hier ontstont veel spoocks uyt/ want hy dede zijn Vrou opsluyten/ als of het wat vremdts was datter so een groote Dame in Romen een Hoer was : Maer sy speelden so behendigh haer rol/ dat haer Man haer ontsloegh / en als om genade over zijn abuys quam bidden/ die sy doen quansuys niet en wilde sien/ maer veynsden van spijt in een Clooster te willen gaen/ daer hy hem tegens stelden.

De Spangiaerden een wijl in Bajados van de Portugijsen belegert zijnde geweest/ruckten op dit sayson alle macht onder Don Lowijs de Haro by een/ ontsetten in October Bajados/ slaen het Portugals Leger/ krijghen grooten Buyt/ en Officiers gevangen / ruyneren voorts alle de Coninghlijcke Lusthoven : Vallen daer op in dese Maent voor Elvas / dat sy nau belegerden.

Als door een statelijcke Gesantschap in den Hage wegens den Prince van Anhalt het Huwelijck wierde versocht met de Princesse Henriette van Orangen/ so heeft Mevrouwe de Princesse Douagiere daer af hare Ho. Mo. de wete gedaen/ die hare Ed. oock daer mede geluck hebben gewenscht. In dese tijt quam den Hr. Jan Ysbrantsz. weder in den Hage van zijn Ambassaetschap by den Coning van Sweden / daer sijne E. rapoort af dede. Men sprack toen onder de Deense Ministers in Hollant van eenige Krijgs-officieren na Noorwegen te senden/ om de Boeren in die gewesten te oeffenen.

De

't Gebeurden in dese Maent dat den outsten Soon van den Heere van Somelsdijck in Engelant geweest sijnde/ van daer met een Kets daer 8 Paerden in waren/ na Zeelant quam/ maer door storm overvallen/ sloech de gemelde Kets niet wijt van Ter Veer om/ soo datse alle verdroncken/ uyt gesept 1 out Man/ 1 Jongen en 1 Paert/ die alle met swemmen te lande raeckte/ doch is den ouden Man terstont gestorven.

Na dat nu het Keyserse Legher onder Montecuculi/ het Brandenburghse onder den Heere Ceurvorst/ en het Poolse onder den Veltheer Carnetzky in Holsteyn waren getrocken/ wierde Fredricxstadt op 't voorschrijven van hare Ho. Mo. van alle molest bevrijt/ en met 60. Brandenburgse Ruyters tot een Sauvegarde beschut: Gotdorp de Vorstelijcke residentie Fortresse van Holsteyn is door sijn eyghen Heer verlaten/ die nessens meenichte der Ingesetenen binnen Tonningen was gevlucht/ als een stadt die behalven hare eygen Forteficatie/ de natuyre te baet had/ konnende door het Zee-water wijts en zijts rontsom onder gheset worden/ waer door oock dese stadt soo over vol van gevluchte menschen en goederen raeckte/ dat de Huysen boven tot aen de daken met alderhande Meubelen vol gepropt stonden/ en daer tegens liep gans Sleswijck als ledich/ de Luyden waren als desperaet/ liepen als uytsinnige menschen langs de straten/ sonder byna te weten wat sy deden/ de nabuyren uyt Eyderstede/ Ditmarsen/ Flensborg/ Husum/ Ec. vertrocken veel/ als zy hoorden dat de Polen/ die na Keyserse noch Brandenburghse bevelen niet en gaven/ so barbaris over al huysden/ speciael te Fredricxburg en Lolfusz/ alwaer sy schandelijck met de Luyterse Nonnen en Maeghden leefden/ en als de Mannen wiens Vrouwen sy geschoffiert hadden/ daer over suyr saghen/ die hebben sy gesabelt/ souden oock een ander indien hy niet miraculeus verlost ware/ verworcht hebben: Zy openden oock de Graven/ en stroopten het Lijnwaet en Cieraet van de Dooden. By Hamburgh spolieerden sy oock 4 Koetsen en sommige Vracht-wagens van de selve Stadt/ trocken de Cooplupden naeckt uyt/ en deden wel 20000. Rijcxdaelders schade: Namen oock mede een Hamburghs Coopman Peter van Nuffelen/ terwijl die op zijne Lant-goederen in Mecklenburg was/ doch rantsoeneerden hem op 10000. guldens. De Brandenburghers hadden eerlijcker en bequamer voordeel/ want sy deden om d' Ingeseten tot blijven te locken en in een goede gewoonte te houden/ alle Ampten contribueren/ en ontfongen alleen in Holsteyn eenige duysent Rijxdalers: Gotdorp wiert dan dus in dese maent beschoten/ ende dewijl den Hertoge van Holsteyn uyt Tonningen presenteerde die Vestinghe aen sijn Doorl. van Brandenburgh te willen overgeven/ indien men hem sijn Meubelen daer uyt wilde laten toe-komen/ so wierde hem dat geconsenteert: 't Guarnison wiert onder gesteken: Naer de overgaef quam Carnetzky derwaerts/ hy sat op een snel Wit Paert/ en was omhangen met een swart Samijten Rock/ voor 't Slot komende/ hielt hy met zijn Ruyters halte/ daer hy ter eeren der Victorije sijn Schalmeyers en Speel-lieden op de Poolse mode

sich lustigh

lustigh liet hooren: Den Commandant daer in beantwoorden hem met Canonaden/ en bralden met Wimpels en Vlagghen van de Wallen/ waer op Carnetzky met 't afnemen sijner Mutse en nederdalinge zijnes Hussarischen Lancie den Commandant bedanckte: Op den Dam dede hy een aerdig Liedeken blasen/ daer men de Pijpen/ Trommelen en Trompetten onder hoorden: Die van Eyderstede begroeten hem met 3 stucken 1 Aeme Wijns en 2 schoone Paerden/ Carnetzky die hem seer galiard en hoofs betoonden/ sondt zijn Secretaris en 2 Jesuyten te rugge/ om haer te bedancken: Korts daer na oberviel hy de Sweden in Coldingen: De Holmer Schans wierde door de Holsteynse besettelingen gedwongen te slechten/ in somma de Vereenighde Legers maeckten in 3 weken dat men in Holsteyn/ Jutlandt en Ditmarsen van geen Sweden en wist/ daer weynich dagen te vooren die groote Landtstreeck van dat Volck vol was/ en die daer erbarmelijck gheleeft hadden/ alhoewel oock nu dese Legers niet en quamē (so gelovelijck was) om Holsteyn te verrijcken/ ten ware met hongerighe gasten en luysen: Het was even wel onlijdelijck voor de Sweden so schoonen Dis voor hunne vijanden te moeten ruymen/ en sich na Funen en Fredricxode te retireren: Dat schone Contributie gelt lockten haer noch eens van Funen na Jutlant over te schepen/daer sy de arme Vissers en Inwoonders veel geldts af persten: Maer als sy nu daer mede beladen op de wederkomst waren/ so hadden sy luttel gedachten dat sy die collecte voor andere gedaen hadden/ want den Heere van der Nath het commando in die gewesten over de Keyserlijcke Troupen hebbende/ oberviel dese Sweedse gelt-dragers/ die hy of kapoot maeckten of gevangen nam/ by hun bekomende de somma van ruym 50000. Rijcxdaelders.

Den Hertoge van Holsteyn die sich nu van zijn Vijanden omringt sach/en die vele meynden dat op sijn Eylandeken Heylighe Lant soude geweken hebben/ bleef binnen Tonningen/ niet willende datter meer goederen om te vlugten/ uyt 't Lant souden ghevoerdt worden: Versocht dickmael by zijne Doorl. de Neutraliteyt/ die hy na wensch niet en konde obtineren/ want behalvens datter uyt Tonningen allereerst met canon onder de Brandenburgse vijantschap was gepleegt/ en den Sweetse Oversten Osten met 2 a 300 ruyters daer binnen lach/ die sijn Doorl: daer uyt begeerden/ doch hy salveerden hem behendich in Fredricxode/ soude anders gelijck Ove. Arenson en andere Sweedse Colonels gants verstropt sijn ghewordden: Soo quam'er uyt Riga Advijs van de al langh voorghewende felle Acte/ begaen door den Oversten Douglas/ [siet voor op folio 157.] aen den vredelievende Vorst Jacob van Courlant/ die om geen ander oorsaeck als om dat sijn gelt/ steden/ Schepen/ en Havenen de Sweden seer wel dienden/ en zijn Gemalinne Kurbrandenburgs Suster was/ nu half Octob. van ged. Douglas sinisterlijck over vallē wiert/ die van Riga met een tamelijcke macht daer toe uytgetogen zijnde/ in allen schijn als quame hy om eenighe recognitie gelden/ met dien Vorst den eene dach accordeerden/ om van alle Sweedse invasien en strooperyen quansuys bevrijt te sijn/ soo overvalt hy den volghende nacht die goede Heer/ want

sy had-

sy hadden savonts sommige Boten met soldaten heymelijck bemant / daer sy in 't doncker mede over de gracht van 't Slot quamen / die als hun de Wacht toe riep waer sy heen wilden / antwoorden na Riga / en datse een party gequetsten in hadden / diese tegens de Littauwers ontfanghen hadden / &c. doch sy quamen terstont die Wacht en de 60 Schutters die den Vorst voor allen bespringingen der Barbaren daer altoos op 't Slot gehouden had / overvalle en dootslaen / nemende den Vorst en alle sijn Huysgesin gevanghen / vindende in des selfs Cabinet veel kostelijckheydt / en ettelijcke Tonnen gouts in Contanten / behalvens den buyt die de Sweedse Soldaten maeckten in het plonderen der Burgers Huysen in de stadt Mittau / daerse overdadighe schandelick de Winckeliers en Cooplupden spolieerden / kennende malkander aen de strootjens die sy op hunne hoeden hadden gesteken / en huys den voorts met de Vrouwen en wereloose schendigh / over welcke gruwelen de Vorstel. Gemalinne verschrickt / des volgenden daegs van een Jonge Soon is gelegen: Als nu Gen: Douglas afgevraecht wierde / wat de oorsaeck van dese proceduren was / so en seyde hy niet anders / als dat den Coning van Sweden hem bevolen hadde hun also te versekeré / op dat so lang de Poolse onrusten soude duyré / die Natie nochte andere Vyanden by hem in nestelen souden / en dat hy alsoo de Sweedse Voorsichtigheyt een wijl voor lief opnemen most / &c. Dit scheen wat / maer toen hy de Mittause Burgery om Eed aen Sweden te doen wilde dwingen / sachmen sijn desseyn wel / want de Burgers haren Vorst getrouw blijvende / knersten Douglas op zijn tanden / seggende / hy dede alles uyt last van zijns Conings Brieven / en dat hy de wederhoorige te vuyr en te swaert soude verdelgen / &c. Sy weder om antwoorden / ten behage van meyneedige hun nimmer te willen veranderen so weynigh van Religie / als van Eede en van Prins: Dit speet Douglas / en hy dede de voornaemste van Riga vangen / en in Novemb. met hunne Vorst / zijn Gemalinne en Kinderen / het Frauleyn Radzevil / &c. na Riga in gevanckenisse wegh voeren: Dit moeyde den Adel van Courlant / en alle Protestantse Vorsten: Gemelte Vorst vã Courlant schreef aen sijne Lant-stenden uyt de gevangenisse desen Brief:

HEt ongeluck van gevanckenisse dat eenen vrijgeboornen Vorst seer naer gaet, bevind ick, Godt moet daer voor gedanckt sijn, lichter als ick gemeent hadde, sijnde seecker dat het selve Kruys niet daer over my als een hart Lot is van Godt toegheleyt, om dat ick tegens den Coninck van Sweden yets hebbe mishandelt, maer om dat Godt sonder twijfel my soeckt te beproeven, of ick oock bestandigh sal volharden, ende om te ghelijck my voor ooghen te stellen den wanckelbaren toestant vande Wereltlijcke Heerschappije. 'T is seecker dat ick qualijck wete oft ick een gevangene ben, alleen daer om dat mijne Conscientie sich vry bevint van eenige quade Daedt, daer aen ick soude moghen schuldigh wesen om gevanghen te sijn: Die geene die oorsaecke sijn van dese mijne ende mijner Gemalin, als oock mijner onschuldige Vorstelijcke kinderen gevangenis, sullen een knagende hart worm in haer conscientie draghen, ende die met on-Christelijck leven sijn besmet, die machmen segghen dat ghevangen ende hert gebonden sijn, al ist dat sy een vry Lijf hebben, ende so lang alst Godt belieft hare eergierige intentie ongemolesteert in 't werck te stellen.

Oock

Oock zijt niet om my bekommert, bidt voor my ende de mijnen, die ick alle dagen selfs tot ghedult en langhmoedigheyt vermane, ende wacht maer een korten tijt, en ghy sult sien, soo het Godt ghelieft, dat den Alderhoochsten sulcken Hooghmoet, ende onrecht krachtelijck sal wreecken, ende mijn onschult de geheele Werelt voor ooghen stellen; Vaert wel.

Decęmber 1658.

DE Nederlantse Soldaten tot Coppenhaven aen gekomen / wierden onder den Coningh van Denemarcken be-edicht / en hun quartier by de Ooster Poort aen 't Nieuwe werck gegeven: De gevluchte Sweedse schepen die 26 sterck in Lantskroon lagen / nessens 2 Holl. galjots diese een dagh oft twee voor de slagh hadden ghenomen / dus lang van de Deense schepen beset sijnde gehouden / daer den Schout by nacht Jan Aertsz. Verhaef Commandeur op was / so wierde goet gevonden de Haven die engh en smal was / door gesoncken Schepen te stoppen / om de voorss. Schepen also tot brandhout te maken: Terstont viel men te Koppenhaven aen 't werck / het out Courlants genomen schip Delmerhorst / idem de Justitia en 2 Fluyten propte men vol steenen / die onder den smoock van 2. Branders in 't gat van de Lantskroner Haven wierden gesoncken / dit geschiede den 30. Novemb. / in presentie van den Coning van Denemarcken / sommige Rijcxraden / en den Lieut. Admirael van Opdam: Den Coning van Sweden hoorende dat men sulcks in de sin hadde / en wel wetende dat men daer mede al sijn navale macht soude ruyneren [aengesien maer 4 reddelose ontweken schepen onder Kronenburg aen de Palen met kabels opgekort lagen / zijnde mette 26 in Lantskroon 30 / en mette veroverde en geruyneerde 14 t'samen 44. Oorlochschepen / in Sweden waren niet boven 4 a 6 / en te Wismar en elders gheen 12 schepen] dies heeft de Sweedse aen de Deense Majesteyt laten weten / Dat indien men de Haven van Lantskroon door stoppen wilde vruchteloos maken, men in Denemarcken een merckelycke weder vergeldinghe soude aenrichten. Hier op is geantwoort / Also sulcks hunne Vyanden schadelyck was, 'tselve haer niet te laten stont: Wilde men Denemarcken so qualyck tracteren, so soude men de Luyden in Sweden daer men de overhant kreech, gelyck met ghelyck vergelden. Dus gingen de Deense (als gesept is) met het sincken voort / en de ervarentheyt heeft geleert dattet wel gesucedeert is / alhoewel den Coningh van Sweden met de Engelse Gesant om de visite hier af te nemen / van Zeelant over quamen / en wiens toegenepgde al-omme uyt-stropden dattet sincken weynich te beduyden had / en daer na / datte voorss. Sweetse Schepen op 3 a 4 na / daer uyt na Gottenburgh in Noorwegen waren gelopen: Maer men heeft sulcks alles bevonden onwaerheyt te zijn / en ter contrarie / dat al de voorss. Schepen binnen de gestopte Haven sijn gebleven / 't Want en Canon daer af genomen / en op yder 3 man tot bewaringh gestelt. Ses a acht in den slag beschadigde Holl. Schepen quamen voor Koppenhaven om te repareren / onder dies het ghebeurden dat terwijl des Admir. Opdams Schip

by Veen reddeloos ten ancker lach/ dattet Volck daer op 2 Sweedse schepen veroverden/ het een met 20 stucken / willende met Plancken na Spaignen/ het ander was een Fluyt komende van Riga met den Oversten Egelstroom en andere Sweedse Officieren / die tot Elsenoor meynden aen Lant te gaen: By Helsingborg wiert oock een Sweeds schip tegen 't Landt ghejaecht en in brant gesteken. Toen gingen 5. Deense Oorloch-schepen onder de Vicead. Bredael na de Sont: En 't Eylant Bornholm redderde sich weder onder zijn wettige Koning / om dat de Sweden daer gelijck sy in Noorweghen hadden gedaen/ alle kloecke jonge Manschap wilden pressen / maer d' Inwoonders over dese Tyrannise directie en slavernije gestoort/ seyden en besloten/ liever voor haer Vaderlant vrij sijnde/ als voor vremde als slaven te willen strijden: Dus vallen sy de Sweden die 400. sterck op Bornholm waren / selfs op het lijf/ 250. hacken sy neder / en brengen de overige na Coppenhaven gevangẽ: Twee Burgermeesters om secours te versoecken/ togen oock derwaerts/ verklarende op hun Eylant in voorraet te hebben 40 last Boter/ 50 last gesouten Vleys/ 300 Ossen/ 3000 Vaten Haver/ &c. 't welck den Coningh meest van daer dede halen/ sendende den Oversten Lieut. Lijgestain met sommig volck om op Bornholm te commanderen. De Sweden van Wismar/ niet tegenstaende al dese hunne teghenspoeden / snoften dapper op hare Zee-vloten/ en sonden aen de Lubeckers dusdanige Brieven: Wir lassen alhie wieder lustig backen undt brauen, umb in Nine Iahr monat ein absonderliche Flotte von xxx. genteliche Orlogs Shiffe zu versorgen. Negsz dieszen werden Ihr Con: Majest. unter der 3. berhumte Admiralen Bisckenstern, Carelson, und Ascue 3. absonderliche Flotten in doch von 12. capitale Shiffe wieder dero Feinde agieren lassen: Wor ausz zu presumiren dasz es in der Sehe diesz Iahr auf ein grimliche blutvergiessen ausz lauffen wird.

De Poolse Ruyters in Holsteyn daer en tegens verlooren by na hunne patientie in het wachten op Deense Schepen/ om na d' Eylanden over te varẽ/ en de Sweden daer als in Holsteyn te doen opkramen/ en deden eenmael met hun Paerden een proef om in Funen over te swemmen / dan overmits de zee te sterck stroomden/ verdroncken sommige: Tot in 't begin van Decemb. aldaer aenquam den Deense Vicead. Bredael met 4 schepen / ettelijcke Boten en ander kleyn Vaer-tuych / met dese en de Vlotten die de Brandenburgers van afgehouwen Boomen gemaeckt hadden/ sijn sy den 14 deser door behulp der Holl. Matrosen over op 't Eylant * Alsen gekomen/ elck Matroos kreeg van zijn Doorl. 15 gl. tot een gifte: De Keyserse onder Graef Strozzi volgden

* 't Eylandt Alsen streckt sich na Funen, en leght over de Flensburgher Inwijck, is langh vier Duytze Mijlen en twee breedt: Seer vermakelyck vol kreupel en dichte Bosschagie, die vol holen voor Herten en ander Wilt, een lustige Iacht verstrecken: Dit Eyland voed op grasige Weyden overvloedigh Vee, en zyn Ingesetenen uyt vruchtbare Ackers met Terwe: Men kan op Alsen ettelycke duysent Mannen tot bescherminge in 't harnas brengen: Pronckt met de Stadt en 't Kasteel Sonderborgh, en Ostburg, Osterholt, Holla, Norderborgh en Gamelgarde, nevens seer veele Dorpen, Karspels ende gehuchten.

den Carnetzky/die met 400 paerden aldereerst over ſwom/toen Gen. Goltz met de Brandenburgse Infanterye/ daer aen de Ruyters onder den Marck-graef van Baden/ die de Paerden de zadels afgenomen hebbende/ alſo deden over ſwemmẽ: De Sweden die onder Gen. Major Aſſchenberg 1200 ruyters en 400 Dragonners op Alſen waren/meynden door ſommige Bateryen dit overkomen beletten/ maer hun Canon te hoogh geſtelt zijnde/ ſchoten zy over 't hooft/ daer op ſy na Sonderburg en Norderburg weken: Aſſchenberg ſiende dat hy 't daer oock niet houden koſt / want zijn Doorl. quam ſelf over/ en dede door 300 Muſ kettiers het bemuyrde Kerckhof en de ſtraten van het Stedeken in nemen/ en noch ſavonts by 9. uren 't Kaſteel op-eyſſchen/ ſoo verſocht Gener. Aſſchenbergh 30 uren reſpijt / dan by zijn Doorl: af geſla-ghen zijnde/ heeft 't Canon en 2 Vuyr-mortiers daer voor ghebracht: Men ſach op dat oogenblick 13 Sweedſe ſchepen opkomen/ daer van de 11 gewa-pent/ deſe ſettent dien acht ſo dicht onder 't Kaſteel als ſy mochten/ en onder 't faveur van de duyſterheyt vluchte Aſſchenberg met de zijne in boots op de voorſz. Schepen / die met den dageraet een ſchot deden en weg ſeylden/ uytgeſeyt 1 Sweets Oorlogſchip dat te dicht onder Sonderborg gelopen/in't ſlijck vaſt ſat/ 'twelck Viceadm. Bredael mette zijne in 2. Chaloupen getre-den/meynende te veroveren/ wiert ſelfs met een Valckonet doot geſchotẽ/tot groote ſchade der Deenſe Kroon / dewijl hy een ervaren ſtout Seeman was: Aldus kregen de Brandenburgers 't Caſteel/ daer ſy over de 1000. Paerden meenichte Wagens/ Karren / Vourage / Granen / en 20. Metale ſtucken in vonden: De Hertoginne van Sonderburg beklaegde ſich by zijn Doorl. over Aſſchenberg en de Sweden / en dat ſy haer gants uytgeput en bedorven had-den/ waer op zijn Doorl. hare Ed. ten beſten vertrooſte: Veroverende na ee-nige dagen oock Norderburgh / dat ſich op genade en ongenade over gaf.

De Stadt Thooren in Pruyſſen byna een gants half Jaer van de Poolen belegert geweeſt zijnde / ſouden noyt meeſter ſonder de Duytſe voetknechten geworden hebben/ die de Sweden met het eynde van dit Jaer een eynde van hun gouverno aldaer deden maecken/ ten ware der Duytſen naturre met der Polen heſtigheyt in 't beſpringen verſelt waren geweeſt/ die de Sweden oock ſoo matteerden / dat Benedictus Oxenſtern verſocht te handelen / en den 28 deſer accordeerden op conditien/ dat het Sweedts Guarniſoen met volle ge-weer/2 Mortiers en 6 ſtucken na Marienburg ſouden uyt trecken/en de oude ſtads Poorten niet eer in ruymen voor dattet voorſz. guarniſoen en 2. Poolſe Oſtagiers in Marienburgh gearriveert ſouden ſijn/ want de Sweden vreeſ-den dat gelijck ſy de Polen op vele plaetſen geen woort gehoudẽ hadden/ men hun oock nu alſo ſouden handelen: Doch ſy toghen uyt/ en 't Accoort wierde wel onderhouden/ 28 vendels maer 160 man ſterck togẽ daer uyt/waer over den Koning van Polen verwondert was dat ſo kleynen hoop volcks hem ſoo lang tegen geſtaen had: Daegs na d'Uyt-tocht quam den Coning ſelfs daer binnen/ zijnde den 31. dito/ wanneer de Magiſtraet voor zijne Majeſteyt op

hun knyen om genade quamen binnen/ die nevens 500 Poolse Boeren die de Sweden in dit Belegh gedient hadden/ gepardonneert sijn: Alhier bequam de Poolse Majesteyt de 48 Canons weder/ die de Sweden uyt Warsou hadden genomen/ en wel 70 stads stucken: De overgaef geschiede meest uyt gebreck van Vivres/ Amunitie en Soldaten.

Tot Koningsberghen was in dese tijt groote ontsteltenis/ alsoo men door onraet vreesden/ immers daer wierden 4 Luyterse Burgers op 't Slot ghebracht/ die men seyde mette Elbingers gecorrespondeert hadde om Coningsbergen te overvallen/ en datse tot een leuse en alteratie der Burgers sommige Packhuysen en al 't hout op Klapperboeg souden in brandt gesteken hebben: Oock is den Adel gewaerschout geworden/ waer door de Sweden [dat gauwe Militaire Studenten zijn] in hun desseyns sijn verijdelt geworden.

Graef Benedictus Oxenstern te Marienburgh komende/ en die tot noch toe niet en hadde geloofst de raporten van de ruyne der Sweedse Vloot/ wiert nu uyt Sweden daer af bericht/ en dat den Coningh van Denemarcken de Staten Generael expres had doen bedancken over het ghesonden Secours: Dat Holsteyn/ Jutlant en Alsen by de Sweden was verlooren/ en op Zeelant onder hun Soldaten de rode loop dapper regneerden/ en dattet gerucht van de groote sterfte binnen Koppenhaven/ vals was/ want daer waren in't gantse Jaer 1658. maer overleden 1567. menschen/ en daer en tegens geboren 902. Kinderen.

De Engelsen die so onlangs hadden voorgegeven hunne genegentheyt tot de Mediatie op de verschillen der Noorder kroonen/ lieten den 13 deser na de Sont afgaen 18 Oorlochschepen en 4 Ketsen onder General Juriaen Aiscu/ extraordinaris van Boots volck gemant/ dese quamen den 19. by Schagen/ en raeckten met een koelte om den hoeck by de Holmen/ maer de wint S. O. schietende/ bleven sy hier: Den 21 en 22 quamen by hun 2 Lubeckers uyt de Sont/ die hun van alles bescheyd gaven/ en seyden dattet in de Sont vol Ys was/ waer op d'Engelsen krijchsraet houdende/ oock 't Advijs van hun Piloots hoorden/ die vast stelden dattet onmogelijck was om in de Sont te komen/ savonts quam 't Fregat d'Assurantie dat afgedwaelt was/ weder by 't gros/ hebbende geweest op de hooghte van Crunels/ daer sy veel Ys hadden gevonden/ en een wijl in 't selve vast geseten/ doch met 't grootste gevaer en eenige schade aen 't Schip daer noch af geraeckt: Den 25 dito raeckten sy om den Schager hoeck/ lijdende groote schade door 't Ys en de sware holle Zee/ dus marterende/ quamen met een N. O. wint hun voorby schuyden sommige Hollandse schepen/ komende van Coppenhaven/ die hun toe-riepen datte Holl. Vloot aldaer bevrozen lach/ den 30. door variable wint dreven noch by Jutlandt/ waer door veel Enghelsen sieck wierden/ selfs Aiscu wiert gants kranck/ en liep reddeloos t'Abberdeen in Schotlant met 2 Schepen in: De andere quamen na lang suckelen den 7 January 1659. te Jarmuyen/ daer

toen

toen uyt der Zee door storm op ghewörpen was een seltsaem Monster / hebbende Drie Koppen boven den anderen.

De Nederlants en Engelse Oost-Indise Compagnyen hebben sich nu tot London over het different der Engelse Schepen voor Bantam verghelecken / die de Nederlanders met de Ladinge bleven behouden / mits aen de Engelse uytkeerende... Tonne gouts. Men wilde doen van London doen geloven dat d'Engelse geinteresseerde die hunne Schepen van Monsr. de la Meslerai 'tvoorleden Jaer waren genomen / en geen vergoedinge te Parijs konden bekomen / van den Protector brieven van Reprezalie waren belooft / indien hun voor primo Maert 1659. gheen satisfactie en wierde ghedaen: Andere van Parijs steldent aldus: Quelque Marchands Anglois ayant ici pouluivis long temps la restitution des leurs Vaisseaux & Marchandises, qu'ils disent leur auoir esté pris par des Francois, & ne l'ayand pu obtenir, se sont pourveuz par deuant le Protecteur, qui leur à promis des Lettres de Represailles dans le 1. Mars, si on ne leur donne satisfaction dans ce temps la, ce qui à esté signifié à nostre Ambassadeur à Londres, laquel on à envoye donner avis à la Cour.

Den Allerchristelijckste Coning van Vranckrijck in November met het gantse Hoff van Parijs getrocken zijnde / quam tot Lions / alwaer de onlustē van de Staten van Languedocq / Provence / Bourgondien / en meer andere plaetsen met groote moeyten wierden verhandelt: Maer het voornaemste oogwit van zijnes Majesteyts komste tot Lions / geschiede / om aldaer te sien en te spreken de Princesse Marguarita van Savoyen / niet om absolutelijck te handelen van een Huwelijck / maer om 4. maenden tijts te laten tusschen loopen / en te observeren / of door een Huwelijck met de Infante van Spangien niet en soude te gelijck konnen werden getroffen een generale Vrede tusschen Vranckrijck en Spangien / doch die tijt sonder effect geexpireert sijnde / soude men dan met de Savoyse Princesse van een Huwelijck handelen / &c. Onderwijl wierdt te Lions groote toe-stel gemaeckt om de Savoyse Hertog en Princesse t'ontfangen / 'twelck den 1. Decemb. geschiede / Duc de Savoie sat te Paert / en wiert van den Coning buyten te gemoet ghereden / die in zijn Carotse sat: Duc de Savoye zijn Majesteyt vernemende / trat af / en liep den Coning mette Hoet in de hant te gemoet / die oock uyt sijn Carots gesprongen den Duc die hem ter aerden toe boog / ontfing / in zijn Carots binnen Lions geleyde / en daer 3 dagen Coninglijck gefeesteert hebbende / so met Danserye / Vuyrwercken / als een Collation van 80. Schalen de allerraerste Confituren / soo verexcuseerden sich de Allerchristelijckste Coning / om dat hy dē Savoyse Hertogh niet beter hadde konnen onthalen: Daer na zijnder diversche Conferentien gehouden / en den Coning de Princesse Marguarita gesien hebbende / had geen mishagen in hare hoedanicheyt: Maer toen sy hoorden dat men het Huwelijck van d'Infante van Spangien boven 't hare scheen te willen prefereren / so wierde aen den Coningh door hare Moeder Madame Royale in 't korte geseyt: Dat indien Sijne Majesteyt van Vranckrijck oordeelden dat

 het

het Huwelyck met de Infante van Spangen so veel heyls voor de Christenheydt soude mede brengen als men voorwende, namentlyck den generalen Vrede, dat zy als dan seer geerne hare Interesten voor de zijne wilde wijcken, &c. En zedert die tijt wilde het Savoise Hoff weder van Lions vertrecken / konnende naulijcks toe-staen om op het versoeck van zijn Eminentie (die toen dapper aen 't grabeel pijnde) een dagh langher binnen Lions te blijven : [De Gespanjoliseerde daer noch by voeghende/ dat dit ongenoegen bestont om dat zijn Eminentie geern een Huwelijck hadde willen sien tusschen een, zijner Nichten en den Prince van Savoyen :] Doch de meeste jalousije wiert onder de Savoyaerts verweckt door eenige Spaense Ministers te Lions ghekomen/ die men seyde/ dat heymelijck in des Card. Masarini Vertreck al 14 daghen lang hadden genegotieert over de generale Vrede/ en het Huwelijck met d'Infante/ de Intresten van 't Coningrijck Portugal/ van Hertog Carel van Lotharingen/ van den Prince van Conde/ en die van Italien en 't Huys van Oostenrijck/ &c. en oft niet beter eerst een Treves van 4/ 8 of 30 Jaren ware te sluyten als een Eeuwighe Vrede/ &c. Oock wat en welcke Plaetsen beyde Coningen teghens elckander gevoegelijck souden konnen verwisselen : Eenmael voor al af-keurende het Voorstel der Duytse Vorsten/ om oft Augs burgh of Francfort tot een Handel-plaets vast te stellen / dewijl die plaetsen te wijt afgeleghen/ veel bequamer soude zijn dat den Alderchristelijckxsten Koningh sich na Bordeus en den Catholijcken Coningh met d'Infante hun na S. Sebastiaen souden hebben begeven/ om alsoo elckander personelijck op de Fronturen van de twee Koninckrijcken des aengaende te komen spreken. Als nu de Princesse van Savoyen den 7. deser noch by den Koningh ten Eten was/ so en at sy niet/en verklaerde dat als men haer tot de Spijse wilde presseren / haer hart also geslooten was/ dat indien sy at/ daer aen soude versticht hebben : De Coningin van Vranckrijck die tot het Huwelijck met haers Broeders Dochter d'Infante van Spangen meer geneghen was / vereerden aen dese Savoise Princesse om haer niet te mishagen 50 stucx Dyamanten / en den Coning gaf aen haer Broeder den Hertogh een Rapier over de Tonne gouts waerdigh/ ende een Keten van Dyamanten voor Princesse Marguarita: Also gaf Madame Royale aen des Konings Dames oock een goede partije Dyamanté/ en over de 1000. Pistoletten aen des selfs Dienaers : Na welcke uytterlijcke vrundschappen sy den 8 deser weder van Lions na Turin zijn vertrocken/uytgelept door den Koninck en de Coninginne zijn Moeder.

Na yders humeuren oordeelde men in Vranckrijck van dese samenkomst: De Politijcken en geinteresseerde van Italien sagen veel heyls uyt het Savoyse Huwelijck te gemoet : Maer de Geestelijcken die altoos soo dienen te spreken datse geloof meriteren/ sagen voordeeliger den Bant met Spagnen: Immer sy meynden daer af uyt het Pauselijcke Hof te Roomen versekert te zijn/ 1. Om dat weghens Vranckrijck Sr. Bartet te Madril / en weghens Spaignen Pimontelli en den Secretaris van Peneranda te Lions by zijn Eminentie waren. 2. Om dat den Hertoge en Princesse van Savoyen geen con-

contentement in de voorstellen van Vranckrijck hadden ghenomen / en onbenoecht waren vertrocken/ 'twelck men genoech had bespeurt in hare uytghelepde/ en dat doen ten wedersijden de affectie al vrij koelder was/ dan sy gheweest hadde in hare Intrede te Lions. 3. Dat op den 21. deser tot Madrid de Koninginne van Spangen was in 't Kinderbedde ghekomen van haren tweeden Jonge Prins: Waer door die Croon te eerder tot het Huwelijck met Vranckrijck soude consenteren. Terwijl nu dese Ecclesiastijcke aldus den generalen Vrede te gemoet sagen/ vervielen sy selfs in een oorlogh / want de Jesuyté die in Canada sijn/ pretenderende oock aldaer de functie der Bisschoppen te mogen exerceeren/so hadden andere Missarissen die aldaer mede gesonden waren/ sich daer tegens gestelt / toonende een Volmacht die sy daer toe van den Bisschop van Rowaen hadden ontfangen/waer tegens de Jesuiten hun weder sterck maeckten met een verkregen Apostolise Volmacht van Romen/ waer mede des Paus Nuncius te Parijs den Abt Ponsigny te St. Germain dede sacreren/ 'twelck den Bisschop van Rowaen hoorende/schreef terstont Brieven aen al de Bisschoppen van Vranckrijck / op dat die Vollemacht nergens meer in 't Rijck plaets soude nemen/ vermits 'tselve teghens de Privilegen der Franse Kercken was strijdende / ende waer over de Prelaten oock geklaegt hebbende/so is 't den Procureur generael in handen gestelt/ die heeft sich by Requeste tegens d'Aenklagers geopposeert.

Op die tijt quamen de Portugijsen den Coningh van Vranckrijck bidden om 4000. Mannen een diversie in Catalonien te maken: Maer hechte niet: Vranckrijck vernieude met grooter yver 't Verbont met de Switserse Protestantse Cantons / aen de welcke sy tot liquidatie 4. Tonnen gouts sonden: Men sag meer na London / alwaer sich in 't heymelijck een Spaense Minister onthielt/wiens aenbrengen en Negotiatie tot het naeste Parlament wierde verschoven/ 'twelck den 7 Februarp 1659. soude sitten/ daer van seltsame discoursen in Engelant om gingen.

Den Franse Veld-marschalck Turenne bestede neerstigh sijn tijt met het versterckẽ van Audenaerde/ en maecktẽ 'tselve met Bolwercken / grachten/ en Wapenen soo sterck / datse Dom Juan weynigh vreesden: Onder de steden in Vlaenderen was van d'ander zijde d'ellende en traecheyt so veel te grooter: Te Aelst quamen 2. regimenten Spaignaerden van Hortade en Meneses binnen/ seggende 30 Comp. te sijn/ daerse quartiering voor begeerden / de Burgers siende datse in plaets van 18 a 1900. maer 4 a 500. mannen sterck waren/ wilden hun in sulcks niet gedogen / en de Spangiaerden die elckander versprooken hadden nergens te blijven als daer men hun de kost en 4. Pistolen tot een wellekomst gaf/ sagẽ de Burgers armoede niet aen: Tot dat een Spaignaert zijn Huyssheer een doodelijcke wonde hebbende ghegeven / Burgers en Soldaten in de wapenen quamen/ hantgemeen wierden/ en 2 Capiteynen en 17 soldaten uyt de Spangiaerden doot schooten / waer na eyndelijck

delijck de P. Jeſuyten en Cappucijns vrede maeckten. Tot Dermonde was het des gelijcks / en moſten de Spaignaerden voor de Burghers vluchten in de Herberge 't Gulden Hooft op de Marckt / 17 blevender doot / 27 gequetſt / en ſouden alle geſneuvelt hebben / ten ware het tuſſchen gaen van ſommige vredemakers. In Brabandt was oock faute de l'argent / trooſtende hun op de komſte van de Silver-gallioenen / en verbeteringh in 't gouverno / overmits Dom Juan van Madrid op ontboden wiert / om uyt Nederlandt ſich na Caſtilien te wenden / en het Commando tot nader ordre laten aen den ervaren Marquis de Caracena.

De Condeſe Volckeren in 't lant van Overmaſe by Aken komende / plonderden de Gereform. die van daer tot Vael ter devotie gingen / tot op 't hemd uyt. De Franſen pretenderende het inkomen der Koper en Coolmijnen by Aken: En het ſtuyten van des ſelfs af voeren op den Rijn door den Hertoghe van Nieuburgh / dede al de Berg-wercken daer ſtil ſtaen. Den Keyſer die een weerſin in de Franſe Hovelingē en hun veranderlijcke kledingen op nam / dede zijn Hof-narren gelijck de Franſe Monſieurs vol allerhande Papegais Linten en na de Parijſſe mode kleeden / waer door de Duytſen ſiende dat die Dracht beter den Narren als hun paſten / hare Kleederen deden vermaken: Toen maeckte Keyſerl: Majeſteyt tot ſijne Rijckx-hof-Raden / den Graef van Wittinghen, Graef van Wolckenſteen, Graef van Koninckeck, Graef van Colaldo, de Iongen Graef van Uttingen, Graef van Kinzky, Graef Gratz, Wolderat, Kalckſmel, Lundenſpier, Grudelins, Schutz en Degolt. Men ſtont toen in beraet om Ragotſky 3. Regimenten ſoldaten (tot defencie van zijn Lant) in Ooſtenrijck te laten werven: Want de P. Jeſuijten waren de gheene die oorſaeck waren van der Turcken Inval in zijn Lant / en daer mochte hy noch wel eens ſijn revenge voor halē. Zijnde ondertuſſchen een jammerlijcke ſaecke datte Chriſtenen de Turcken tot malkanders verderf op-hitſen.

Het leſte licht van 't Jaer 1658. had even uytgeſcheenen / wanneer het Ys met een yſſelijcke kracht geſcheurt / knarſſende langhs de Rhijn en Maſe af quam ſchocken / en op Dammen en hoecken over en op malkander door meer als 6. plaetſen in den Dijck by Gornichem heen dringhende / als een onverwachte tweede diluvie omtrent de 60000. morgen Lants onder water ſette: Doch alſo 't ſelve wat traech op quam / ſalveerden de Ingeſetenen hun goedt en Beeſten op de Dijcken. De ondergelopen en beſchadigde plaetſen ſijn:

Steden:

Gornichem, Vijanen, en Leerdam.

Dorpen:

Hartoghſveldt, Gieſendam, Slydrecht,
Papendrecht, Alblas, Alblaſſerdam,
Molenaers-graef, Blesjeſ-graef Leckerlant,
Streef-kerck, Ammers. Thien-hoven,
Licxmonde, Ameyden. Erckelle,
Scherluynen, Markerck. Noordelos,
Gieſe Niukerck, De oude Gieſſe. Otterlant,
De Minckeles, Blocqlant. Hoorn,
Goudriaen, Nederſlingerlant. Lieſ-velt,
Langeracx, Den Engel. Gelckenes,
Graef-lant, Peurſom. Teckerlant,
Everdingen, Heycoop. Golvendingen,
Hageſteyn, Ooſterwijck. Hedichem,
Middelcoop, Leerproeck. Ryenbroeck,
Brantwijck, Nieu-lant. Riet-velt,
Wijngaerden, Gibelant. Ruygbroeck,
Hof-wegen, Laegh-Blocqlant. Peulwijck.

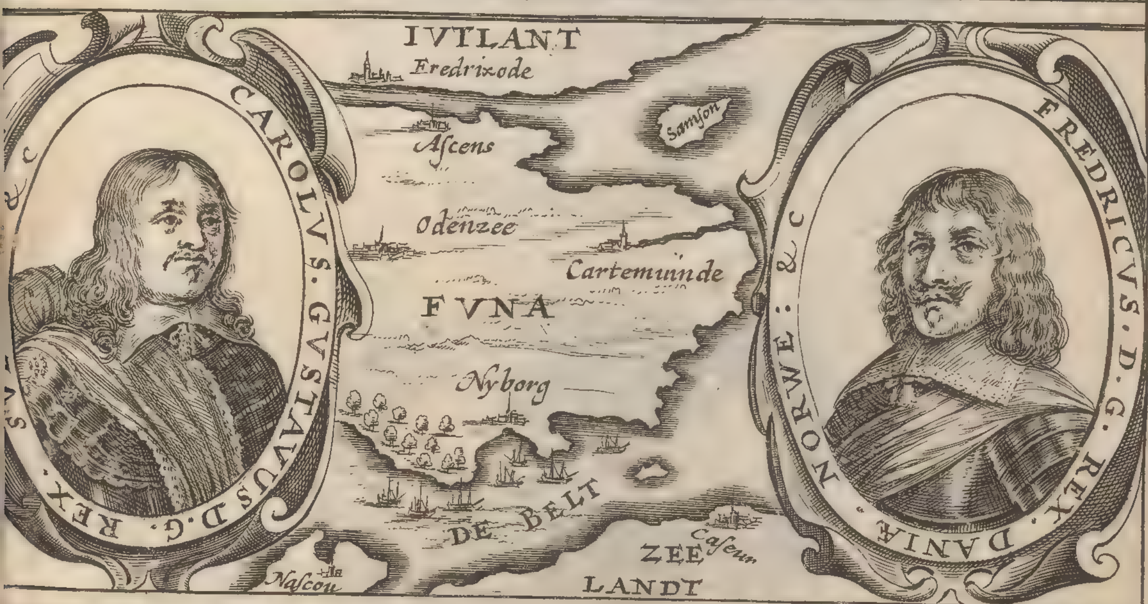
E Y N D E.

REGISTER.

FINIS:

[Nota] De Slag in de Sont moet staen Folio 163.

Haerlem gedruckt by Pieter Casteleyn Aº 1660

Hollandtſche MERCURIUS,

Behelzende

De aenmerckelickſte Voorvallen in EUROPA, in't Jaer 1659.

Voornamentlick den Oorloch in de Oosterſe ende Noorder - Geweſten.

Het Thiende Deel.

Plato: Nulla eſt bona-

rum rerum ſatietas.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by *Pieter Caſteleyn*, Boeck-drucker op de Marckt, in de Keyſers Croon. Anno 1660.

EYNDE.

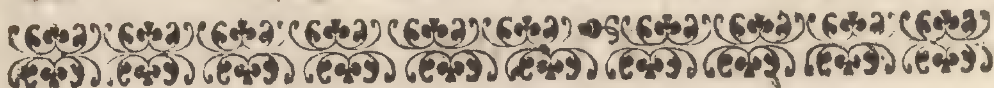
ADVERTENTIE,

Hier is het Tiende Deel lijtzame Lantſgenooten: Belieſt het u noch een weeck ſes a acht te patienteren, Mercurius ſal met alle de Deelen op beuren: Daer voornamentlijck de Tweede, Derde, Seſte en Sevende, oock het Negende Deel merckelijcken met fraye Actens ſullen weſen geaugementeert en verrijckt: Maer ghelieft oock dat gheloof te hebben, dat wy geen Hollantſe Mercurius als die van Haerlem voor de onſe kennen, ende die aldaer gedruckt en uytgegeven zijn door onſen ordinaris Drucker en bekoſtiger Pr. Caſteleyn, V E. verſeeckerende, dat in verſcheyden na-gedruckte Copijen ſeer grove mis-ſlaghen zijn: Gelijck dan ſommige pogende door quaet zaet goede vruchten te maeyen, hebben uytgelaten onſe ſeer wel getekende Platen vanden ervaren Bol, te weten, De Zee-Slaghen in het Derde en Vierde Deel teghens d'Engelſen: In het Sevende Deel tegens de Turcken, in het Negende deel de Zee-Battallie in de Zont, die om çieraet ingeſchickt alle (om datſe hun de koſten ontſagen) neffens diverſe notabile Brieven van Prinçen en Vorſten, in de voorſz. Na-drucken niet en komen: Vorders verwacht een Concluſie deſer Thien · oecken, die met de Complete Mercurius (belieſt het Godt) uyt-komen ſal. Waer mede hier toe af-brekende, neme tot dan toe uytſtel om heuſſelijck mijn af-ſcheyt van uwe E. E. te nemen.

Uwen ſeer toe-gheneghene Dienaer, den

Hollantze Mercurius.

In Willem-ſtadt, den xvj. April xvjC. LX.

Socrates: Cæterum in vita, tanquam in theatro, tandiu permanendum est, quamdiu rerum & opus huius vitæ, iucundum fuerit spectaculum.

THIENDE DEEL,

Van den Hollandtsche Mercurius:

Brenghende een kort Verhael van d'alder-ghedenckwaerdighste Voorvallen in EUROPA, binnen 't gantsche Iaer onses Zaligmakers Jesu Christi, 1659.

HEt op-beuren des lieffelijcken dageraets der Engelse Republijck nu Negen Jaren verlopen zijnde/ die 's Avonts te voren met de doodt van hunnen Coning Carolus Stuart I. hare Gheboorte nam/ en waer af wy van dese Thien Boecken in ons Eerste Deel in 't Jaer 1650. den aenvangh gemaeckt/ en vervolgens de voorvallen verhaelt hebben: Scheen nu al-eer sy den ouderdom van Thien Jaren wilde bereycken/ te sterven oft een ander kleedt te sullen aen-trecken: Alleen om dat vele Officiers van 't Leger de successie van den Nieuwe Protector Richard Cromwel scheenen te wraken: Want/ met de doot van den Protector Olivier geraeckten 't respect/ den bant/ d'eendracht en de rust van d'Enghelsche Leger-Officiers als uyt den Staet/ dit sach men selfs op de Begraeffenis van den Overleden Protector/ de voorleden Maendt den 3. dagh/ waer af de Ceremonie was als volgt: 's Morghens by 8. uren quam den Ceremoniemeester Sir Olivier Vlaming den Nederlantse Gesant d' Heer Willem van Nieupoort geleyden tot de Lijckstacie des overleden Hr. Protectors in Somerset huys/ met een Carotse van den jegenwoordigen Lord Protector/ gevolgt van 14 a 15 der selver Lackeyen: Daer komende/ wiert door den Heer Stricklant ontfangen/ en door al de Cameren met swarte Bay behangen/en

stonde

stonde het Lijck in een Zaele responderende op den Hoff / alwaer oock pom-peuselijck opgehanghen waren de Schilderyen van zijn Hoogheydt ende des selfs Huysgenoten/ neffens een ontelbare meenichte Vendels / Banderollen/ Wapenen en Cierselen : Sr. Vlamingh haeiden oock in dier vougen de Ambassadeurs van Vranckrijck/ Portugal en Sweden : Waer af de laetste/wesende d'Heer Lieutenant Generael Fleetwood en d'Heer Frisendorf/ sustineerden/ dat sy zijnde bekleet met een Commissie van Gevolmachtigde van een Sweedse Coning hare Meester / niet en behoorden te gaen onder de Residenten/ maer neffens d'Ambassadeurs : 't Welck de geauthoriseerde Heerē die uyt den Raet over de Ceremonie deser Begraeffenis waren gestelt / so verbracht/ dat de voorss. twee Heeren ten respecte van de digniteyt van d'Heere Fleetwood/ souden gaen tusschen d'Ambassadeurs en den Raedt : De Ambassadeur van Vranckrijck gingh recht voor het Lijck/ gevolgt van 4. Huysgenooten/ die den sleep van zijn Rou-mantel na-droeghen : Voor den selven gingh in dier gestalte de Portugijsse Gesant / doen den Ambassadeur van de Staten Generael/ daer voor ging den Ceremoniemeester alleen / en tusschen beyden de twee opghemelte Sweetse Ministers / daer op quamen 4. Deurwaerders bloots hoofts/ en toen de Zegel-bewaerders/ den President/ en de Lords van het andere Parlaments huys/ toen las men alle de Residenten en Agenten/ maer also de Residenten van Denemarcken/ Venetien en Florenten sagen datmen de Sweetse een andre plaets had gegeven/sustinerende/dat sy voor de Lords behoorden te gaen/ so retireerden sy hun van daer / maer die van Genua/ Holsteyn/ Bremen en Hamburgh maeckten geen swarigheydt : Als nu al desen Treyn in de Kercke tot Westmunster quam / zijn d'Effigies op een Bedde van Staet neder geleyt / 't welck in een cierlijcke Timmeragie in 't oosten der voorss. Kercke was opgerecht : Waer na yder (volghens de gewoonte in Engelant) sich scheyde : Also deden oock alle de Soldaten/ die van Withal af tot Westmunster over beyde syden der strate stonden / aenhebbende nieuwe Roode Rocken/ die den Protector hun hadde gegheven : Men verhaelt oock dat tot dese Begravenisse Drie Duysent Mannen Rou-kleederen hebben gedraghen.

EURIPI: Mori melius est; quam malè vivere.

Dit was het eynde van dien wonderlijcken Monarch : Die door goede en parate Justitie / in 't wel straffen en loonen sijn Staet had geconserveert : Noyt yemand hoe geringh/onbenoecht had weg gesonden : Geen Christenen van wat gevoelen/ indien maer de fondamenten gesont / en een oprecht harte daer by was/ en verachte / veel min verdoemde / maer veel liever minnelijck met de selve sprack : Geern sijn Vrienden verplichte / Soldaten betaelde / en het Volck beschermde : Maer die oock sijn Vijanden beyde hevigh en sorghvuldigh vervolgde/ en tot de wegneming der selver mogentheyt meer procedeerde/ als om hem van Middelen te verrijcken : En aen wien alreede in ses Jaren 't gemeene Volck so gestrengelt was/ datse hem presen/ beminden/ en haren Vader noemden/ ja hem boven alle Coningen verheften / niet teghen-

staende

staende sy gepreſt/ en om ſijnent wil buyten 's Lants gevangen wierden. Dit hebben wy van hem gehoort en geſien: Maer wegens de ſake van zijnen Coning/ dewijl daer meer andere aen vaſt ſijn/ laten dat hun t'ſamen bevolen.

Richard Cromwel in zijns Vaders plaets nu Protector geworden ſijnde/ en had noch en konde d'ervarentheyt van 'tregiment ſo wel niet als zijn voorſaet beſtieren/ of daer zijn onluſten ghereſen: D'Officiers van 't Legher begoſten alle Vrijdagen te St. Iamets te vergaderen: Hunne raetſlagen waren na hunne driften met krachtige gebeden vermengt/ die ſy onderling ſonder aſſiſtentie van eenige Predikant deden: Den Protector van dit doen verwitticht/ en wetende datter ſeltſame geeſten onder waren/ beval hun t'ſamen te komen/ en alle ſchijn van wantrouwen mijdende/ ſprack haer in deſer voegen behagelijcken toe: Meſſieurs, Uwe Gebede-pliehten van Danckbaerheyt tot Godt en uwe bewegelijckheyt tot de Menſchen, perſuadeert my u nobile Actien te prijſen: Want gelijck het Goddelijck is ſyn Schepper te loven, alſo is het Chriſtelijck ſich over goet verlies van goede Menſchen te treuren: En voorwaer ghy hebt ſo groote reden u te bedroeven over 't verlies van alſulcken Veldtheer, (die het Leger dat ſulcke groote dingen had gedaen, in ſoo goeden ordeninghe had gebracht,) als ghy reden hebt Godt te bidden dattet hem believe in den Soon te doen herleven, 't gundt in den Vader was gheſtorven: Soo en wil ick dan niet twijffelen oft uwe Danckbaerheyd die ghy tot God bewijſt, ſal ſich oock tot die van de menſchen uytſtrecken, ſpecialijck aen de Vrunden en Huyſghenooten van den Overlede n,&c. De Betalingh van uwe achterſtallighe Gelden, myne affectie tot uwe welſtant, en de hooge achtinghe van alſulcke brave Soldaten als ghy zijt, willen wy in 't korte betoonen, &c.

Maer den tijt heeft geleert/ dat deſe woorden weynigh effect deden/ vermits ſommige van d'Officiers veranderingh ſoeckende/ wilden/ dat men de Republijcke als die van de Geuni: Provincien/ oft als de Venetianen ſoude regeren/ andere mompelden van den Coning/ en ick en weet niet wat al vremde dingen: Den Protector nochtans/ dede aen alle Uytheemſe Miniſters gelijck die van Vranckrijck en de Nederlanden ſatisfactie gheven/ waer toe den Secretaris Iohn Curloe goede officien dede. Maer alſoo uyt de verdeeltheyt der Officiers yets ſorgelijcs voor den Protector ſmoockten/ ſo hielt die deſ wegen met al ſijn Famillie een Bede-dagh van 's morgens tot laet in de nacht: Daer op reſolveerden hy om gelt tot betaling der Militie te vinden/ een Parlament tegens den 7. Februaty te beroepen/ en neffens een Huys der Gemeente oock een Opper-Huys te ſtellen: Seker Spaens Envoy in Engelant gekomen om een Treves of ſtilſtant van Wapenen met Engelandt te ſluyten/ wiert tot de ſittinge van dit toekomſtigh Parlament uytgeſtelt/ die door zijne Actien van jalouſije onderwijl ſo wel geageert heeft/ dat de Franſoiſen te reſoluter geweeſt ſijn om Vrede met Spaignen te handelen/ want ſy wiſten de ghewoonte der Engelſe Republicanen wel/ die een couſtume hadden/ in de Parlamenten door geringe Luyden te doen verſoecken/ het gundt ſy ſelver begeerden: En nu hadden de Coopluyden van London met de aenkomſt van deſen Envoy in 't Parlament by een Petitie in gebracht/ Den vervallen Koophandel van de Republijcke, de ſchadelijcken Oorlogh met den Coningh van Caſtilien,

tilien, versoeckende, dat men ten spoedighste met Spaignen Vrede make, en alsoo de Trafické in dat Coninghrijck als in de Middellantse Zee ende op de Eylanden herstelt mochte sien, &c. Tegens dese vrede-desseyns / liepen by-na uyt alle Havenen van Enghelant Capers met Sweetse Bestellingen / om op de Vyanden te roven / 't welck het onloochbare kenteken was / dat gelijck Engelant in 3. Coningrijcken bestaet / en Sweden 3. Croonen tot hun Wapen voert / dat sy malkander vermaeghschapt waren in hunne Desseynen / en t' samen een coghwit hadden om hare Tegenstrevers te breydelen. Toen sach men binnen London in druck uytkomen / De Verdedigingh van des Hertoghs van Courlandts saken, teghens de Sweedtsche Calumnyen. Daer teghens weder eenighe Engelse Contraversia ghemaeckt wierden / die bearbeyt waren met het selve humeur / als daer den Hertog mede verongelijckt en ghevanghen was.

EURIPID: Solet enim invidia ad res illustres prosilire.

Wy hebben op ons 9. deel folio 180. geseyt / dat Sijne Majesteyt van Denemarcken by Missive hare Ho. Mo. over 't gesonden Secours bedanckte / te meer / om datte selve met triumphe de Sont hadden geopent / en victorierende te Koppenhaven waren aengelant: De Copije van welcken Brief wy niet ondienstigh geacht hebben hier in te voegen / luydende als volgt:

Hooghe Moghende Heeren,

WY hebben nimmermeer metter daedt bespeurt 't geene Ons U Ho: Mo: in der selver verscheyden over gebrachte Brieven hebben verseeckert gehadt, vermits het Secours daer in belooft, al voor eenige daghen naer een hart Zee-gevecht, victorieuselijck door de Sondt is ghepasseert, ende alhier wel gearriveert, oock weder om uyt geloopen, omme den Vijandt te soecken, onder de conduitte van soodanighen Admirael, de welcke Ons niet alleene sonderlinghe lief ende aenghenaem is, maer sich in de rescontres met onse Vijanden de Sweeden ter Zee voor gevallen, soodanigh heeft gequeten, dat hy weghens zijne dapperheydt by een yghelijck sonderbaer loff meriteert. Wy erkennen sulcke Vrunt-nabuyrlijcke Assistentie van U Ho. Mo. Ons in onse ongeleghentheden betoont, met een danckbaer ghemoedt: Willen oock niet twijffelen de selve sullen voortaen als onse bysondere goede Vrunden ende Geallieerde Nabuyren, met alle affectie daer in continueren, omme te bereycken het alle gemeene oogmerck, in eene sake de welcke beydersijts Interesse soo merckelijck is toucherende: Ende Wy verblijven overbodigh ende gheneghen U Ho. Mo. sonderlinghen, aenghenaemen, vrundt-nabuyrlijcken wille te bethoonen. Gegeven op Onse Residentie Stadt Coppenhaghen, den xxx. November, 1658. Der Heeren goeden Vrundt, ende Geallieerde Nabuyr,

Getekent, FRIDERICH.

Zedert had sich de Sweedse macht voor Coppenhaven ghewendt / om te proeven of sy geluckiger te lant als te water mochten oorlogen : Eenige van hun quamen op Nieu-Jaers dagh in mistich weder een bravade onder Coppenhaven maken / waer door al het volck in grootter confusie uyt de Kercken liepen na de Wal/ yder om 't hevichst de deuren uytdringhende/ om de vijanden te keeren / dan de meeste waren al in tijdts ghewekén. In de selfde weeck quamen de Sweden oock over 't Ys na Langelant / by sich hebbende t'saemgevlochten Balcken/ met Stroo/ zeelen en Plancken overspijckert/ in maniere van Bruggen/ om over de scheuren te geraken/konnende twee Ruyters neffens den anderen daer over rijden / en voerden dit tuych met rollen al waer sy wilden : Maer de Langelantse Boeren en Soldaten canoneerden soo dapper van hunne Borstweeringen / datte Sweedse Bruggen aen brijsementen stoven/ van welckers eynden de meesters heftigh beschadicht zijnde/mosten toen noch een torn van de Lalanders uytstaen / die haren Vijandt buyten hunne posten aenstonts op 't Ys quamen bespringen/ nederschietende 70.van de Sweden/ veroverden oock alle hare nieuwe Ys-Instrumenten. Hier dus wel gewellekomt/ komen den 13. deser recht op 't Veer-huys van 't Eylandt Meun aen/want sy hadden een Deense Boer op 't Ys gekregen/ die hun wist te seggen waer niet gebijt was/ en waer die van Meun meest ijsden. Doch Schroder een Deens Ritmeester wetende dat dien Boer in sijner Vijanden handen verballen was/ en wel denckende dat hy haer alles soude geseydt hebben/ dede den gantse nacht door alle man ijsen: Den 14 dito quamen de vijanden met 3000. soldaten/ meest te voet / op hun aen / een Troup Ruyters daer een Trompetter onder was / wierde door een Canonade wegh ghenomen dat man en paert over hoop raeckte/ en de rest so vroom bejegent / datter vele niet meer om Meun en dachten. Insgelijcks voeren sy op Amack den 19. dito/ daer sy mosten af wijcken/ en den Lantgraef van Hessen Homborg aldaer sijn rechter been afgeschoten wiert. Bornholm dus lang by hun beseten/ wende sich niet alleen van de Sweedtse weder tot de Deense Kroon / maer benamen die 't leven de welcke gekomen waren om hunne vryheyt te benemen/ en vonden onder de selve een Brief van de Sweedse Majesteyt/ die na Stetin hadde behooren gesonden te worden/ waer by den Gen. Wurts (gewesen Commandant in Crakaw) wierde gelast in sijn optocht na Polen en Pruissen 'tkasteel Lokenitz 4 mijl van Stetin/ Kurbrandenburg toe-behoorende / in te nemen/ om alsoo 'tgebiedt en de contrebutie van der Marck Brandenburgh te genieten. De Deense hadden doenmaels oock een Aenslag op Malmuyen/ waer toe in sommige Vaertuygen oock de Nederlantse Soldaten gebruyckt souden worden / onder 't ghesach van d'Heer Pichler / maer de selve verbielen op de Droogen van Southolm / so dat den Aenslagh tot hunner aller behoudenisse achter bleef/ want de Sweden hadden van alles kennis/ en sommighe vrome Burgers bestrickt/ die sy daer na gevangen namen/ en wijders op de Aenkomende dapper gekoockt hadden/ sijnde versterckt met 600. man / die stracks daer binnen quamen.

Toen

Toen toogh d'opgemelten Generael Paulus Wurts met 3000. man naer Polen, om aldaer ſijn heyl te verſoecken, zijn ſchielijcken optocht dede dat hy Conitz, Tauchel en Slochaw daer den Poolſe Vice-Cancelier in was, over rompelden: Dit ontſtelden de Polen die tot Warſaw op den Rijcxdag by een waren, en aldaer vaſt geſtelt hadden, I. Op geene Bancketten nochte Gelaghen, ofte Maeltijden yets te uytten ofte te openbaren van 'tgunt op den Rijcxdagh mochte verhandelt werden. II. Mette Coſacken Vrede te houden: Met Moſcovien buyten alle timiditeyt goede occaſie af te wachten: Met Sweden te Braemſberg van Vrede te handelen: En met de Staten Generael een Verbondt op te rechten. III. Gelden voor de Soldaeten uyt te vinden: Over de moetwille van de Ooſtenrijckſe Knechten by den Keyſer te klagen: En het overighe tot een generalen Rijcxdagh in Iunio verſchuyven. Haren Geſant Pinoccius in den Hage ſijnde, gaf op het weder winnen van Tooren, dit Memoriael aen de Staten Generael over:

VAnde intentie van Koningen, Prinçen ende Republijcken wort nimmermeer beter ende ſeeckerder geoordeelt, als uyt vrye actien, alwaer geen voorſichtighe ſuſpicie het zy van nootſakelijckheyt ofte van gheveynſtheyt tuſſchen beyde komen kan: Wegh met het blinde volck met haer uyt ſtroyſels, interpretatien ende blauwe boecjes, de welcke in duyſterniſſe gegenereert worden, welckers Moeder is bedrog, ende de Vroemoeders de blinde affectien. Maer indiender eenighe publijcke actie is, door welcke de waerachtige intentien konnen geauthentiſeert worden, 't is de Capitulatie aengaende het overgeven van Steden die met gewelt uyt handen van de Vijanden wederom ghekregen worden. Deſe Decreten ſijn niet verkregen achter de rugge vande partije, maer uyt ernſtige bepleytingen publijckelyck gemaeckt in het geſichte vande gantſche werelt, alwaer die twee genoech bekende Advocaten van de Werelt het Recht ende de Daedt beyde ghewapent te ſamen loopen om bepleyt te worden: alwaer geen andre wetten als vande nootſaeckelijckheyt geadmitteert ofte aengehoort worden. Daer gaet eenich Decreet uyt, het welcke het inwendige beeldt vanden Rechter, wiens plaetſe de Overwinner bekleedt, na het leven niet uytdruckt. Derhalven de ondergheſchreven Extraordinaris Afgeſante van Sijne Heylighe Majeſteyt van Polen ende Sweden. begerende de Hoogh Mo: Heeren Staten Generael vande Vereenichde Provintien al over eenigen tijt bekent te maecken de goede intentie, waer mede den doorluchtigen Koningh Sijne Genadige Heere, ende de gantſche Republijck van Polen den Oorlogh voert, verkooren heeft de occaſie vande Capitulatie vande wederom verkregen Sradt Thorn (welckers Copie hier neffens gaet) met een nieuw goet teecken van het begonnen Iaer: Want uyt het leſen van de dinghen de welcke die Machtige ende Genadige Koningh daer in toe-geſtaen heeft, hoopt hy dat hare Ho. Mog. ſullen verſtaen hoe grooten goetwilligheydt hy draecht tot ſyne Vrunden, ende zachtmoedigheyd tot ſyne Vijanden, ſoo dat men daer uyt klaerlijck kan begrijpen hoe af keerighen gemoedt Sijne Majeſteyt en de gantſe Republijcke draeght van Chriſten bloedt te ſtorten, en de tweedrachten en Troublen van den Oorlogh te voeden, mitſgaders van yemand te onderdrucken, ja, hoe genegen tot vertrooſtinghe van de Vrienden, verlichtinge van de Onderſaten, verſekertheyt van de Commercie, ende reſtitutie van de Vrede voor 't gantſch Noorden, indienſe maer eerlijck, verſekert, en generael magh verkregen worden. Ende voorwaer, daer konde noyt yets anders verwacht worden van een

Natie

Natie die van haer Wiege af een Voedster is geweest van Manhaftigheyd, en opgewassen synde, een eeuwigh Bedde aen de selve heeft verleent. Ghegheven in 's Gravenhaghe, den 9. Ianuarij, 1659. Ondertekent

HIERONYMUS PINNOCCIUS.

Nu het Bontgenoten (dat wy voortaen sullen noemen het Duytse) Leger/ in Holsteyn dapper graseerden/ maeckten d'Ingesetenen aldaer verkeerde rekeninge/ als/ dat dese nieuwe gasten maer simpel souden door-trecken / maer als vele met hun of bedelaers of soldaten wierden / en andere oock by continuatie genoechsaem bespeurden dattet haer mede te verwachten stont/ so hebben sy in dese Nieuwe Jaers Maent op dit Jaer 1659. dit Tijt-vaersjen in 't Hoogduyts gemaeckt:

ACh Herr GoD gIb Den LIeben frIeDen In Vnsern tagen.

Hunne wensch en is noch ydel noch quaet geweest/ en sy hebben geleert dat het beginsel van 'tlijden/ het swaerste was. Den Winter nochtans en belette niet het ghenot van Lijf-tocht te moeten hebben / waer toe voor Paerden en voor Menschen het smalle Jutlant naulijcks wijt genoech was: De Oversten onderwijl schooren 't schaep na het wol had. Maer de Princen die hooger speculatien als geringhe Luyden hebben / en saten in dese koude Landen oock niet stil/ onder andere sijn Doorl: van Brandenburgh bemerckende hoe de Sweden zijn Doorl: in Engelant verbeelden/ schreef met een deftigh oogmerck en treffelijcken stijl desen ondervolgenden Brief aen den L. Protector:

P. P.

DAt Engelant van die tijt aen dat het Godt belieft heeft de suyvere leere des Euangeliums aldaer uyt te breyden, de Euangelise Kercken, ende bysonder de Gereformeerde, in hare meeste wederwaerdigheden en alderbooste tijden altijt bysonder met raedt en daet heeft by-ghestaen, is weereltkundigh, gelijck het beyde de Franse en Nederlantsche Natien met danckbaer gemoet erkennen, en noyt genoegh sullen konnen roemen. Derhalven dewijle wy nu in soodanige tijden vervallen zijn in welcke d' Euangelise Staet in dese Gewesten so wel Geestelijck als Weereltlijck niet als van Euangelise selfs geturbeert, ja byna geheel over hoop geworpen wert, denckende op de hulp-middelen tot sodanige qualen, so en hebben wy uwe Hoogheyd niet konnen voorby gaen: Van wat genegentheyt tot d'Euangelise, en onder die oock teghens ons den Heer Olivier Protector van Engelant, Schotlant en Yerlant, uw Hoogheyts Vader, nu Godvruchtelijck overleden heeft gedraghen, is ons door zijnen Gezant ghenoechsaem betuycht, ende en twijffelen niet ofte uwe Hoogheyd en zy van de selve sin. Op dat wy dan te voorsichtigher in

dese

deſe gemeene qualen ſouden gaen, hadden wy goet gevonden ſoo door onſen Geſant die wy aen uwe Hoogheyt hebben geſchickt, als door ons ſchrÿven (op dat door ſÿn traegheyt het algemeyn geen ſchade ſoude lÿden,) met u Hoogheyt te handelen en onſe meyninge te verklaren.

Uwe Hoogheyt weet, dat als den tegenwoordigen Coningh van Sweden over Drie Iaren den Oorlogh in't Koninghrÿck Poolen voerden, onder andere voorwendinghen oock deſen deckmantel heeft gebruyckt : Dat hy de Euangeliſe zake daer ſoude ſoecken te bevorderen. *Maer met ſoo booſen gevolgh, dat eenige hondert Kercken in d'Aſſchen gelegt, ontallÿcke Proteſtante Famillien verdelgt, de Vergaderingen verſtroyt, de Belÿders der Goddelÿcke Waerheydt ſoo hatelÿck miſhandelt zÿn, dat by menſchen gedencken d'Euangeliſe Staet in die Landen noyt grooter nederlage toegevoecht is, noch d'Euangeliſe onder 't Catholÿck gebiet noyt ſo veel leets gheleden hebben, dan als ſy onder deſen Euangeliſe Voorſtander hebben moeten uytſtaen. En noch is dit quaet in de palen van Poolen niet ghebleven, maer den ſelven Vorſt heeft onder anderen oock den Sevenberger Vorſt ingewonden, en die Prins, een groot yveraer voor d'Euangeliſe waerheyt, in ſulcken ongeval geſtort, dat hy in ghevaer ſtaet ſÿn groote Landen, en d'Onderdanen de vrÿheyt harer Conſcientien (het grootſte van alle goet) te verlieſen. Maer, om noch klaerder te doen blÿcken dat men niet den Hemel, maer de Aerde, en door beheerſching der Zee ook d'aengrenſende Landen ſoeckt te bemachtigen, heeft den voorſeyden Koningh, teghens ghedane belofte ende Vreede, door u Hoogh: Vaders authoriteyt, vlÿt en arbeydt, bemiddelt ende bevordert, ſonder voorgaende aenkundiging, die de Heydenen ſelfs gebruycken, den Coningh van Denemarcken, naementlÿck, d'een Evanghelis Vorſt den anderen, in ſoo ongelegen tÿdt beroofte van alle bewaringhens de Vrede, noch ſoo nieuw ghemaeckt, door ſoo grooten vlÿt van Vrienden, en ſchaede verkreghen, onverwacht, als in ſlaep zÿnde, overvallen.*

Even deſgelÿckx, doch droevige Treurſpel voor alle Vromen, heeft den Hartogh van Courlant oock vertoont; hy die Luthers is, namentlÿck van die Belÿdenis welcke den Koning van Sweeden oock voorſtaet, en welck hy eenigh en alleen in zÿn Koningrÿck te dulden heeft beſwooren, en des onaenghezien is hy door liſtigheden, naer dat hy de Sweden ſo veel weldaden beweſen hadde, dat hy daer door by zÿn eyghen Heer, de Koningh van Poolen, verdacht wierdt, en wegen de Neutraliteyt was over een gekomen, met zÿn Doorluchtige Gemalin en ſeven Kidderen, op ongehoorde wÿſe, ten Huyſe uytgeſtooten en gevangen naer Riga is ghebracht.

Maer even als de ghelÿckheyt van Religie by de Coningh van Sweden ſoo veel niet en kan uytwercken dat hy de zÿne verſchoont, wanneer hy hare Landen ende Goede-

ren

ren hem dienstigh oordeelt; alsoo oock drijft hem de yver-geest en bitterheyt die hy teghens de Ghereformeerde draegt, soo seer, dat hy haer in Geloof en Geestelijcke saeken Wetten voor te schrijven, ende haer Conscientien gewelt aen te doen, onderstaet, waer van ons Elbingh een volkomen ghetuyghenisse gheeft, het welcke wy te liever ghebruycken, dewijle het in Engelant bekent zy. De Ghereformeerde hebben onder een Catholijcke Koning te samen met de Luyterse, de vrije en vreedelijcke Religions-oeffeninghen ghenoten, maer nu is haer een Geweet-pyniger opgheleyt: by welke die Dienaers des Goddelijcken Woorts voortaen wilden zijn, hare Belijdenis afleg-ghen, ende hem in Gheestelijcke saecken gantsch op een nieuwe maniere ghehoorsamen moeten, ontnemende desghelijcks de Politijcque Magistraet, als, het meeste gedeelte daer van Ghereformeerdt zijnde, het Recht, 't gheen haer in soodanige saecken, en bysonderlijck in 't stellen van Dienaers des Goddelijcken Woorts toequam. Het Heyligh Avontmael, na de ghewoonte der Ghereformeerde te ghebruycken, is niemant als alleen de Engelse Natie, op het versoeck vanden Engelsen Legaet, in gemeene Huysen toegelaten geweest: En in de rest is de bitterheyt teghens de Gereformeerde soo groot geweest, dat oock de Psalmen Davids, voor veele Iaren aldaer inde Kercke gesongen, die oock alle de Christenen behooren te gebruycken, en gerecommandeert te werden, gants en geheel uyt de Kercken verstooten zijn, alsoo dat hy de spot der Menschen, oock die van Godt gevoegt is.

Derhalven als wy dit alles wel overwegen, soo konnen wy het gemoedt niet wel indrucken te ghelooven, dat u Hoogheyt, ghelijck als de Sweden voorgheven, haer sult assisteren, oft in haer desseynen helpen, die over al met ghewelt, en soo veel ongerechtigheyt, rooven en stroopen, so wel hare als andere macht, tot onhelpbare schaede en smaedt voor de Christelijcke Kercken, als om over al de gemeene Vrede te turberen, aenwenden.

Zy, de argste Vyanden der Religie, gebruycken noch soo wy verstaen, den Deckmantel van Religie, ende strooyen uyt, dat zy met Catholijcken de Oostenrijckers (trachtende nae hare Zeehavenen aen Oost-Zee) te doen hebben; en wy, geven zy voor, hebben tegen de Evangelise met de Catholijcken verbonden gemaeckt.

Maer het is bekent dat den Oorlogh werdt gevoert tusschen Deenen ende Sweden beyde Euangelis. Ende dat zijn Keserlijcke Majesteyt niet toe en laet, maer door zijne Volckeren verhindert, dat de Sweden het Hartoghdom Holsteyn, als een ontwijffelbaer Lidt des Roomsen Keyserrijckx, de Koningh van Denemarcken en zigh selfs, als opperste Heer, niet en ontneme, daer in doet zijn Keyserlijcke Majesteyt het gheen een Godtvruchtigh en Christen Prince betaemt, 't welck nalatende, soo en betrachten zyn Majesteyt zijn plicht niet, en verliet het Ampt hem van Godt aen bevo-

len: En soo wy den selven daer in assisteren, als een Lidt des Overhoofts, tot beschermingh van de andere Leden, soo doen wy niet als 't gheen wy schuldigh zijn, 't welcke wy niet en derven naelaten, soo wy het naeseggen niet en begheeren, dat wy het Vaderlant in zijne noodt hebben verlaten; seeckerlijck noch andere aenzien noch intentien is by de Oostenrijckers, noch by ons. En soo de Oostenrijckers met andere Koningrijken Staten en Republijcken eenige strijdigheden hebben, so en heeft dat niet dese sake toch niet ghemeens, noch en raeckt het Roomse Rijck noch der selver Opper-hooft niet; derhalven soude onbillijck zijn dat men soo Godtvruchtige, soo eerlijcke, en noodtwendighe desseynen soude willen verhinderen of ophouden.

De Zee-havenen belangende, is't daer ver van daen, dat Zijne Keyserlijcke Majest. die yemant soude willen ontweldigen, die sich oock niet eenen Hantbreet van dese Plaetsen toe-eygenen wil; Hy heeft zijne Volckeren gesonden op dat zy de rechte Heeren souden weder gegeven worden, en niet om dat yemant iets van Goederen ofte Inkomen soude ontnomen werden: 't Geene blijckt aen 't Eylant Alsem, 'twelck de Sweden soo drae niet ontnomen was, of men heeft aenstonts den Koningh van Denemarcken daer van narichtinge gedaen, dat hy het selvige in bescherminge soude nemen, ende de Vestinghe nevens de Haven (welcke de alderbeste en bequaemste Oorden in de gantsche Oostzee niet en behoeft te wijcken) met Deense volckeren soude besetten.

Maer waer toe de Overvloet van Woorden gebruyckt; laet ons de Saeck selfs beschouwen, Den Koningh van Sweeden restituere 't geene hy anderen met gewelt ontnomen heeft: Hy vergoede ons en andere die hy beschadigt heeft: Doet verseeckering dat hy niemant voortaen sal overvallen, gelijck hy de Poolen, Deenen en Courlanders heeft ghedaen; en wy sullen weder verseckeringhe doen dat noch in yemant anders Landt, noch andere hare Zee-havenen gheen Krijgsvolck sal gevonden worden, noch van den Keyser noch van de Geallieerde.

So en heeft men van deser zijde oock geene swarigheyt of gevaer voor de vrije handel en wandel te vreesen: Ons isser selfs meest aen gelegen datse vry zy, en toeneme, wy zien oock niet door wat weg dat deselve bequamer soude konnen verkregen werden, als dat alles weder in die stant gebracht wert, ghelijck het voor alle dese Deense beroerte was, daer toe wy oock alleen arbeyden willen,

Met wat aensien konnen de Sweeden ons belasteren dat wy met Catholijcken Verbonden hebben gemaeckt, daer zy selfs met de Fransen in Verbont zijn; ten ware dan dat zy de Fransen voor Ketters hielden, die zy niet en willen zijn.

Maer wat Evangelium moeten die toch hebben, die, terwijl zy het Catholijcke Vaeghevyer ('t gheen wy door Godts gratie weten dat niemant sal schaden) bestrijden,

den, de Leden Christi, niet anders als een Afgrondt vol van alle onmenschelijcke ongerechtigheyt en grouwelijcke Tyranny toebrengen.

Wat moeten die doch voor een Euangelium hebben, welck met Vyer en Swaerdt, Poolen, Denemarcken, en niet een kleyn ghedeelte van Duytslant hebben verwoest, die, terwijl zy de Catholijcken, die de goede Wercken, als noodigh ter saligheyt, begheeren, verdoemen; so leven ende aengaen als of men niet dan door grouwelycke sonden en boosheden, den Hemel en de eeuwige Glorie kende vewerven.

Wat mogen die den Naem van Christenen draegen, die veroorsaecken dat de Heydenen, die soo vast nu en overlang op Trouw en Geloof hebben ghehouden, niet sonder groote laster en smaet, voor de Christelijcke Naem ons voorwerpen moeten, dat de trouloosheyt alleen maer by de Christenen te vinden zy.

Dewijl het nu alsoo zy, so bidden en versoecken wy u Hoogheyt ernstelijck, om de glorie Godts, de welvaert der Kercke, de liefde tot de Gerechtigheyt, en de gemeene Religions wille, dat, wanneer van de Koningh van Sweeden om assistentie te doen wiert aengesocht, dese zijn daeden te aenschouwen, de voorseyde hooghe obtestatie aen te nemen, en den Verdruckten veel eer als den Verdrucker te hulp te komen. En gelijck u Hoogheyt den hooghsten Godt niet welgevalligher als dit soude konnen doen, so sullen oock wy nevens de Liefhebbers van de alghemeene Christen welvaert, u Hoogheyt deswegen verbonden zijn en verblijven, die wy vorder de genadige beschermingе Godts beveelen.

Yder verhoopten dat Engelant hier door soude opgeweckt zijn geworden/ maer den Protector heeft in plaets van sulcks/ zijn reden en intrest gevolght. Immer dat gedaen/ 'tgunt alle Staet-gebieders aen hun Vaderlandt schuldigh waren: Dit was niet met/ maer tegens 't Keysers Leger: Wiens intocht op den Deensen Bodem hy bysonderlijck teghen-stemden. Even wel stont Kurbrandenburgh hier mede niet stil/ maer schreef oock aen den Lantgraef van Hessen een Brief/ van sich in dese tijdt rustich te houden/ also gheruchten liepen van een nieuwen Oorlog in't Duytse Rijck omtrent den Rijn: En daer om quam sijnen Colonel Eller met verwilligingh des Keysers binnen het oude Rijckx-stedeken Dortmunt / werft daer tot bewaringh van het selve een Regiment Voetknechten. Op die tijt waren de twee Lantvorsten Hertogh Christian van Swerin / en Hertogh Gustaf Adolf van Gustrauw binnen Rostock tegens elckanderen soo onlustigh/ datse met krijchs-volck op de straten quamen/ gelijck Swerin/ die met Trompetten geschal en bloot geweer met 200. Ruyters langst der straten reedt / en op de Marckt komende/ bleef daer stille staen: Gustrou de zijne oock t'saem gevoert hebbende / quam mede op de Marckt/ daer sy 3. uren lang tegens malkander bleven staen/ den een d'ander aensiende/ so is yder weer na sijn quartier vertrocken. Terstondt

daer

daer na heeft Hertogh Gustaf Adolf die den Raedt en Burghers voor 4. jaren gehult hebben/ den Raet de Sleutelen af-geeyscht/ die Hertog Christian in zijn bewaringh had/ waer over den Vorst van Gustrouw aen alle Stadts Poorten sijn eyghen groote Slooten heeft doen aen-slaen. Onder dies was Kur-palts in zijne Landt-palen ijverende / om d'Euangelise en Gereform. Kercken te vereenigen : Schijnende zijn Woon-plaets tot Worms te willen nemen/ en nevens zijne Hof-houdinghe / oock de Hooghe Schoole van Heydelbergh derwaerts te sullen transporteren.

In al desen tijt van onrust/ woelden 't Spaensche Hoff in vreugde over de gebooite van haren tweeden Prins : Dese wiert op den 4. Januarij binnen Madrid prachtigh ten Doop gheheven van d' Infante Maria Teresia sijn Suster/ en van den Hertoghe van Alba : Hy wierde ghenoemt :

Thomasus Carolus van Oostenrijck.

Hier over hielt men Masqueraden/ Baletten/ Speelen/ Vreugde vieren/ en Banketten : 't Welck de Spaense Ministers in andere Princen Hoven oock na gevolght hebben. Van die tijdt af begonden de Spangiaerden weder moet te scheppen/ en hunne ronde Philipsen kregen anderwerf kracht/ so dat den Prince van Parma Spaens begost te leeren : En d'Enghelsen luysterden insgelijcks na de Cantationes van den Castiliaensen Gesant / soo dat Vranckrijck ten vollen jelours/ den Koningh noch jong/ en den Cardi. Masarini out en swack wordende/ oock de Coninginne Regente voor hare doodt niet meerders en wenschten als om haren Broeder den Coningh van Spangien eenmael te sien / en dat Vranckrijck met hem mochte Vrede hebben/ de wedersijts Volckeren soo lang uytgeput / bedorben en miserabel ghemaeckt/ weder in rust/ welvaren/ en vrundschap mochten werden herstelt / hebben de Handelinge soo dapper voort geset / dat de Vrede/ den Coning van Vranckrijck met d'Infante van Spangien/ beyde de Coningrijcken/ en alle des aengeleg hene Volckeren daer door ten hooghsten zijn gebeneficeert geworden/ gelijck daer van te zijner tijt en plaetse breeder sal gesproken worden.

Men verboot toen binnen Antwerpen het Hollants en Zeeuse Gelt/ waer toe de g eene die het wilden verwisselen/ in 't Pant twee Schepens neffens de Rentemeester en twee ghesworen Wisselaers quamen sitten/ en soodanighe Penningen tegens 4. per cent quamen te verwisselen : Doch sy hadden luttel Neeringe. Beter advanceerden Capit. Klinckaert/ dese nam een Enghels Schip met 55. stucken / dat van Lissabon na London seylden / in hebbende 225. Kisten Suycker/ 17. Sacken met stucken van Achten / en vele Manefacturen : En bracht de Prijs t'Ostende op. Matthieu Deschort brengt'er mede een Engels Schip. En Capit. Antony Herrey drie Enghelse schepen/ 1. met 150. Pijpen Canary Wijn / 1. met Bordeuse Wijn / 1. met diversche Koopmanschappen/ t'samen 120000. guldens waerdigh.

Op

Op den 18. van dese Maendt trocken hare Ho. Mo. weder in de Resolutie 't voorleden Jaer genomen tegens de Princesse van Zollern/ noopende de bestellinge van de Magistraet tot Bergen op zoom/ in welckers recht van possessie de welgemelte Princesse volgens dien is herstelt. Den Poolsen Afgesanter d'Heer Pinoccius vertrock in een onstuymich saysoen uyt den Hage na Engelant/ om den stant van Poolen den Protector te vertoonen/ &c. Sommige Engelse Kooplupden staken doen met een Scheepje van Ter Veer af/ om na London te gaen: Jarmuyen in 't oog hebbende/ krijghen een harden storm/ daer sy tegens aen worstelden om lant te krijgen/ doch te vergeefs/ tot hun Schip endelingh langh teghens de baren gekabbelt hebbende/ te gronde gingh/ bergende sich 7. man in een kleyn Boot/ dreven alsoo op Gods genade 24. uren/ niets by hun hebbende tot verquickinghe als een Flesse Brandewijn/ waer van een van hun met dito Fles aen den mont sittende/ den derden dagh storf/ d'andere stranden met de Boot aen de Hollandtse Kust by Santvoort/ konnende niemant van hun sich redderen/ alsoo sy stijf van nattigheyd en koude waeren/ nochtans sy kropen soo sy best konden op handen en voeten op het strant/ daer sy ongetwijffelt souden doot ghevroren hebben/ indien niet een Karre van Noordtwijck dien uchtend daer verby ware ghereden/ die dese arme lieden siende/ de Santvoorders daer af de weet dede/ die de selve terstont met een Wagen quamen halen/ en voor een vuyr leyden/ daer se langsamelijck weder bequamen/ en dagen werck hadden met koesteren eer sy ghestelt waren om te kunnen vertrecken.

Februario 1659.

De Staten van Hollandt verbeterden in dese Maendt hare Guarde tot 1000. koppen effective/ sijnde nu en dan seer getransinueert door de verscheyden uyt-tochten: De Hooghe Officieren der voorsz. Guarde waren/ den Colonel Sterrenbergh, Lieutenant Colonel Beaumont, Major Outshoorn, de Capiteynen Bont, Kien, Valckenburgh, Tourlon, Buys, Tromp, en Parcheual. Het Hof Provinciael van Hollant en Zeelant hebben doen een Salaris op de Advocaten en Proccureurs in den Hage doen maken/ 't welck die van den Hogen Rade insgelijcks hebben gedaen/ also groote klachten quamen over sommige die regel en maet onrechtvaerdelijck verworpen/ daer nochtans hunne Ampten daer toe streckten/ om yder in/ door/ en met recht te dienen.

Tot Brussel was al voor eenighen tijt uyt Spangen ghekomen een Edelman neffens de ordres van den Catolijcken Coningh/ weghens 't Gouverno der Spaense Nederlanden/ dies schickte hem Don Jan tot vertreck/ hy gaf aen Caracena sijn Carots met 6. paerden/ en zijne Meubelen sijn te Brussel publijck verkocht: Hy accordeerden met eenen Procaccia/ die hem met alle sijn Treyn voor een sekere tantum soude leveren van Brussel tot St. Sebas-

tiaen in Biſcayen/ ſullende over al de Tafelen ghedeckt / en de Beeſten geaccoutreert vinden. Daer op is Don Jan den 1. Maert ſmorgens ghereden na * Laken/ daer hy in de Kercke zijn devotie gepleeght hebbende / na-middaghs weder door Bruſſel over de oude Coren-halle quam ghereden / na de Poorte van Halle/ daer hy 's avondts ſijn Logement nam / en vertrock alſoo ſchielijck wegh : Door deſen verkeerden wegh te nemen abuſeerden hy veele Monſieurs en Dames/ die hem noch meynden adieu te ſeggen. Hy wierde tot Camerijck toe uyt-geleyt van den Marquis de Carracena / Don Alonſo de Cardenas/ en een groot gevolgh/ alwaer hy de Brieven van den Coningh gedatheert te Madril / en houdende aen de Staten der Spaenſe Nederlandē/ opende/ en hun voor las/ ſommierlijck van deſen inhout ſynde : Dat Sijne Cath. Majeſteyt hadde tot hem ontboden zijnen Soone Don Ian, om den ſelven te ghebruycken in den Oorlogh teghens Portugael : Dat middeler tijdt tot de komſte van den Aertſhertoghe Sigiſmundus van Inſpruck, den Marquis de Carraçena ſoude commanderen, ende datſe hem daer voor ſouden erkennen, en met alle trouwe ende affectie ghehoorſamen. Daer mede af-ſcheyt nemende / is Don Jan met luttel gevolgh na Perone ghetrocken/ latende Nederlant in een miſerable ſtaet/ en om by continuatie van den Oorlogh niet anders hebbende te verwachten/als in luttel tyts ſich ten proye van hare twee gheweldighe Vijanden overheert te ſien / die alreede ſo wijt waren ingedrongen/ datſe de Boeren van de beſte Dorpen/en de Vrouwes uyt de allergrootſte ſteden tot hunne devotie hadden/ waer over binnen Gent eens groote moeyten rees/ dewijl ſeker Schip aldaer gearreſteert wierde / dat na Audenaerde met veel Kaes/ Boter en geſouten Vis meynde te gaen/ en dat ſo men voor gaf voor de Clooſter-lien in die gewesten / waer over de Francoiſen ſoo malcontent wierden/ dat ſy alle de Schepen uyt 't Wals Quartier en elders de geſpanjoliſeerde toe-komende/ hebben vaſt gehouden / waer op dan een algemeyne ſtilſtant des Koophandels tuſſchen de voorſ. Steden is gevolgt.

In Caſtilien vergat men d'ellende van Nederlant / men diſponeerde meer tot de weder-winninge van Portugal/dan men raet ſchafte tot de ſubſiſtentie van Vlaenderen : Elvas nu een wijle by de Spangiaerden ſterck belegheert geweeſt ſijnde/ begoſt te beſwijcken / als te dapper uyt-gheſlooft door de vlijt van den grooten Spaenſe Miniſter Dom Lowijs de Haro : De luyſige Portugijſen (aldus ſeggen de Vlamingen om dat Portugal in 't latijn Luſitania wert genoemt) ſchraepten daer en teghens alle lichtvaerdighe Patriotten by een/en ſich van alle behoeften wel voorſien hebbende/vielen den 14. January ten

* Laken is een playſant Dorp een mijltjen buyten Bruſſel, van de Kercke af tot het Celleken van St. Anna gaet men opwaerts over een graſighe wandel-padt, door een vermakelycke dreef jeughdighe Boomen, alſo geordonneert door d'Infante Clara Eugenia Iſabelle, die ſeer na aen het voorſz. Celleken heeft doen maecken een altoos ſpringhende Fonteyn , vloeyende uyt de Vijf Wonden Ieſu Chriſti , alles ghebout achtkantigh van blauwen Arduyn, daer men met Trappen in af-treedt.

ten tien uren 's morgens op het Spaense Leger aen / welck ghevecht uyttermaten heftigh tot half vijf uren namiddaghs duyrden/ met soo grooten voordeel der Portugijsen / dat behalvens de stadt die sy gantschelijck ontsetteden/ oock de Vyanden geslaghen en schandelijck geruyneert wierden / ter nauwer noot ontsloopent vele Spaense Officiers/en onder dese oock Lowijs d'Haro/ vier van de grootste Dons bleven ghevanghen nevens 3000. soldaten/ 4500. waren mannen des doots/daer onder Duc de St. Germain en sijn Broeder/ Don Rodrigo Moriqua Veldmarschalck/ Lieu. Gene. d'Artillery D. Jan Pacheque / Generaels d'Artillery D. Gaspar de la Chave en D. Vincura Terragona/ Compte de Montige/ Lignasse/ D. Francisco/ 48. Capiteyns/ den Buyt bestont in alle de Bagage/ 1500. Paerden/ 40. Canons/ 5. Petarden/ 3. Mortiers/ 1100. kogels/ 500. Vaetjes Musquet kogels / 600. vaetjes Buspolver / 1500. stucks Lonton / 500. Harnassen / 8000. Krijgs-Instrumenten/ 12. Waghens Plunje / 10000. Vuyr-wercken / 900. Piecken/ 2500. Granaden/ 280. Bommen/ noch 15. Karren/ 3. Carossen en 2. Litiers alle met gelt en Silver Servis geladen : In somma/ het was een seer leelijcke cabalcado voor de Castilianen / en waer van de Madrilers soo stil en suynich waren in 't particulariseren / als de Lissaboners overdadigh in het grosseren/ doch elck met een lief de voor 't Vaderlant.

Abel Servient Minister van Staet in Vranckrijk/ seyde op den 12. deser in sijn Huys te Meudon de Weerelt adieu/ die hy so ernstigh voor sijn meester had opgepast/ waer van Munster en Francfort/ den Hage/ Utrecht / en Parijs so gunstigh getuygen/ al yemant : En terwijl wy hier van sterven spreken/ komt my yets vremts des aengaende te vooren/ te weten/ in 'tjaer 1629. wanneer Dauphinee door de Pest was besmet/ storff 'er aen die sieckte in het Bisdom van Dio sekeren Curez/ die een Koffer had doen vullen met d'allertreffelijckste Ornamenten van sijn Kercke/ met twee d'allerschoonste Kelckē/ en 15000. guldens in gelt/ die hy alsoo in de voors. Kerck door een van zijne Huysgenooten dede begraven/ en nu de doot gevoelende/ maeckten een Briefken/ daer in schrijvende aldus : Ick Curez gebooren van N. en staende tot N. getuyghe, dat men vinden sal een begraven Koffer in de Kercke, by de kleyne,&c. Pilaer , alwaer men binnen vinden sal dese naervolghende Goederen, &c. Noemende de ged. specien ende Clenodijen/ welck geschrift hy dede leggen onder d' andere Priesterlicke Papieren : Hy nu gestorven sijnde / en oock de gene die de gemelte Koffer begraven hadden/ soo was dit Papier by den Curez die naer hem volgden/ noit gesien/ tot nu eyndelijck dit Jaer 1659. den tijt soo wijt verloopen sijnde/ dat den ged. Curez gedronghen was door d'Inlantse Oorlogh aldaer de selve na te sien/ wegh te packen/ en op te sluyten/ doen vont hy dit geschrift / waer op hy datelijck de voornaemste van sijn Parochie dede t'samen komen / die alles gehoort hebbende / resolveerden terstont na de Koffer te doen soecken / gelijck dan alles in goede gedaente en na inhout des geschrifts gevonden wiert/ daer over men een dancksegging aen-stelden / en in een solemnelen Misse om het

Volck

Volck derwaerts te locken/ soude men voor yder ten toon stellen alle de voorsz gevondene Rijckdommen: Dit wierde alsoo met schoon Musijck onder een groot aental Menschen uytgevoert/ in het welcke men heeft geobserveert/ dat niemande van dese meenichte menschen eenighe besmettinge ofte hinder ontfanghen hebben/ en dat alle die by het uyt-graven van de voorsz. Koffer zijn geweest/ binnen tweemael 24. uren door de Peste sijn wegh geruckt.

Het veranderlijcke Enghelant tuymelden noch al om en om/ Richard en was niet genoech bewaerdt met den Tijtel en successie des Protectorschaps/ men gaf hem noch daer toe dese volghende grootheyt/ Richard, Protector en Opper-macht van Enghelandt, Schotlandt en Yrlandt,&c. Maer dit was groot worden/ om te schielijcker neer te storten/ ende de geene die hem veynsden te draghen/ wisten om hunne personage te beter te spelen/ door een Oratie in 't Parlament ('twelck den 17. deser met veel debatten/ onlust/ en tweespalt begost te sitten) smaeckelijck te maecken dat men aen Richard alleen behoorden te stellen de dispositie van de Oorloghs Vloot a 40. seylen/ die men toe-stelden/ en onder Montagu na de Sont wilde senden tot secours van Sweden/ van welck humeur men wist dat Richard was/ om alsoo niet alleen sommige sijne Vrunden/ maer oock de navale macht (die voor 't Legher vrij considerabel was) van der hant te schicken/ om die in de Sont sijnde/ dan juffer uyt de mondt te speelen en te spreken/ want toen sy Richard de macht over de Vloot gaven/ wisten sy wel dat hy die wegh senden soude/ en sy/ te weten 't Parlament hadden verklaert dat sy de Macht van Oorlogh en Vrede te maken aen haer behielden/ waer door Richard sich van zijn Vloot ontbloot siende/ wel bevonden heeft datter meer andere in Engelant waren die lust hadden om de Scepter te swapen/ dat dit waer zy/ sal dit boeck seggen/ alhoewel 't Jaer nauwlijks uyt is: Doch Richard dit alsoo niet apprehenderende/ was met sijn nieuwe groote tijtel wel vernoecht/ hy preste Soldaten en Bootsvolck op de schepen/ en in dit sijn ijveren verhaelt men dat hy soude ghesept hebben: Que son Fardeau en est tant plus legere, & qu'il à tant moins de comptes à rendre.

Den Coningh van Sweden die in de grootste koude sijn meeste Conquesten altoos heeft gemaeckt/ en die geluckigher ten ijse als te water street/ speculeerden seer nau om Koppenhaven te overweldigen/ en hy practiseerde soo veel/ datte Instrumenten daer toe aen de Deenen dede verseckeren/ dat men ten ijse haer seer korts soude komen bestormen/ want t'Elsenor/ Caseur ende elders dede men niet als rollen/ wielen/ ladders/ bruggen/ backen/ wagens/ en kort geweer maken: Onderwijl hielt men te Koppenhaven goede wacht/ waer door sy twee Fielen attrappeerden/ die verklaerden/ datse by de Sweden aengenomen waren en ook meynden te volvoeren/ al d'Oorlochschepen in brant te steken/ en datse 3000. Rijckrdaelders van de selve daer voor souden ontfanghen/ maer hun loon was nu so goet niet. Dit misluckende/ soo begost men Spions/ en alle listen te ghebruycken/ hoewel om niet: Dies valt de Coninglijcke resolutie Coppenhaven te bestormen al soude daer groot verlies

lies van volck uyt volghen: Doch voor 't selve sont men den Enghelsen Resident Isaac Everts (die nu een wijl by den Koningh van Sweden was geweest) binnen Coppenhaven/ mede brengende Brieven van den Protector en van sijn Gesant Meadou/ die hy 's anderendaeghs in d' Audientie voor de Coning van Denemarcken vertoonde/ inhoudende ghelijck syne Propositie/ Een Presentatie weghens Syne Hoogheydt den Protector van Mediatie, tot een particuliere Handelinghe van Vrede tusschen de twee Noorder Croonen,&c. Maer also men versekert was datte Sweden wat anders voor hadden/ en met hun volgende stormen niet minder dachtē als 't verwachten van des Protectors mediatie/ende dat de Deense Majesteyts Trompetter niet door mocht/ die met Brievē aen sommige Vrienden op 't Lant was gesonden/ selfs een Missive van d' Amir. Opdam mocht naulijckx/en noch maer met dit seggen passeeren: Dese mael/ gae nu/ maer hier na niet meer: Soo wierde desen Resident afgewesen / alsoo den Koning advertentie uyt 't Sweetse Leger selfs had / dat sy op die tijt als ged. Resident Audientie had / sijnde den 15. deser / meynden te stormen/ dan en konden niet reet geraken: Dies sijn sy tusschen den 18. en 19. dito des nachts ten 2. uren op 's Conings Brouw-huys aen gekomen/ en alhoewel sy in die Aenval luttel Volcks verloozen/ nochtans dreef men haer af so haestelijck/ datse hunne dooden na gewoonte niet mede sleepen konden / lieten oock achter een van hare Bruggen die op Raders stont / sy namen 1. van de Pramen in/ diese in brant staecken en 2.a 3.stucken in't water smeeten/daer mede togen sy door. Maer den Coning van Denemarcken wel wetende dat sijne Vyanden het daer by niet en souden laten / alsoo den Coningh van Sweden in zijne raetsplegingen door sommige zijner braefste Officiers van dit stormē afgeraden was / seggende/ dattet onmogelijcken was om Coppenhaven dat sterck en vol Volck was/ op dien voet te winnen/Ec. dat sijne Majestt. nochtans daer by bleef volharden/ al soude het noch soo veel Volck kosten. Ende dat men nu by hun veerdigh was/ getuyghden een troupe Ruyters die om te recognosceren uyt Koppenhaven tusschen den 20.en 21. 'snachts ten 11.uren waeren uytgereden / komende ten 12. uren weder binnen/ rapporterende aen den Koning datter wel 3. a 4000. te voet en te paert uyt Zeelandt over 't Ys op Amack waren gekomen/ met vele Wagens/ 'twelck Gen. Wrangel was/ die dit dede om de Deenen te abuseren: Ten 1. uren quamen de Sweden te gelijck op 3. plaetsen aenvallen/ met hembden en witte mutsen overkleet/ om uyt de sneeu niet onderschepden te werden/ 40. van dese besprongē een Deense Praem of Galjot Hopen-hal genoemt/ daer 10. achtien ponders en 17.man op lagen/daer de Sweden verby mosten als sy na Christiaens haven wilden/ de Schiltwacht hare brandende Lonten siende/ riep / wie daer? Coninghs Volck riepen de Sweden/ en hy weder/ seyde/ sta / of ick schieter door / loopt so na beneden om zijn Confraters te wecken/ onderwijl brachten de Sweden door een aerdige inventie het bovenste van de Praem in brant/ en vermeesterē de Praem/ daer af sich den Capiteyn en sommige in hun onder-kleeren over 't ys eschappeerden: Hier op gaf Wrangel terstont ordre om Christiaens

haven te bespringhen/ daer Gen. Major Smith (een Man by den Coningh van Swedē seer geestimeert) dicht onder de Wal komende/ is met een Canon doot geschoten / en Wrangels Cosijn die neffens Smit de voortocht had / is middel door gelopt / waer door aen die kant de storm als in duygen raeckten/ en uytte stucken met schroot veele Vijanden vermoort wierden / sulcks dat de gewaende Toverÿe der Finnen/ Lappen/ en Friessen hier weynigh krachts had: De andere storm geschieden op de selve tijt op de Wallen van de Longang af/ die achter 't Conings Slot en Amunitie Huys leydt / tot het halve Bolwerck of Bastioen by de waterkant/ en 't naeste Ravelcyn: Hier wierdē sy in d'eerste attacque af-geslagen/ doch andermael de Pallissaden weg houdende/ drongen met gewelt door / pogende met hare storm-ladders de Wal te beklimmen / maer de Deense pijck aen pijck met hun ghewor stelt hebbende/ dreven de vijanden na dat sy 3. uren het Ravelijn in gehad hadden / daer weder om uyt: Insgelijcks sloech men hun af by de Stal in de Longang op 't naeste Cortijn by de Muyr: Hier was de Hooft-actie/ aengedreven door den Gen. Major Vavasor / Gener. Major Fersen en Oversten Gorgas / met de Paltsgraeffe/ Engelse en Hestrise Brigaden/staende den Coning vā Sweden op die tijt buyten schoots onder de Troupen van reserve: Maer ghelijck als de Sweedse Officiers met groote animositeyt desen Storm sochten te volvoeren / daer toe hun de Soldaten dapper by stonden / alsoo hun dry daghen langh de plonderingh en alle vryheydt van schoffieren (de stadt winnende) was toe-geseyt: Ommers also vroom droegen hun die van binnen / selfs den Coning en sijne Rijckx-raden / veel Adel / neffens Coninghlijcke en vreemde Ministers en Suppoosten defendeerden vromelijck de Longang / niet tegenstaende de Sweden om de Coppenhavers te vermoeyen / 6. a 8. nachten te vooren hun t'elckens den a l'arme hadden gegeven: Waer over Sijn Majest. van Denemarcken om hun oock een treck te speelen / dese nacht verboodt de storm-klock te luyen / alhoewel men dat op de minste allarm te vooren hadde gedaen/ om daer door de Vijanden te abuseren/ wiens woordt was Godt help ons, en 't woordt der Deense was Eerlijck: De stucken van de Wallen deden al-omme soo grooten vrucht op de stormers / en hunne Bruggen/ Ladders/ en Ponten/ datter weynigh op of aen de Wallen quamen / die niet met schrot aen vrisementen afgeblasen wierden: Sulcken ontmoetingh hadden sy oock op de poste der Hollanders by Scharp-oort/ tusschen Amack en 't Amonitie Huys/ daer sy met bloedige koppen afgewesen wierden: Noch quamen sy te half vijven onder General Lieut. Graef Gustaf Banier/ Lentzman / Fritingf-hof / Stael en andere mette byzijnde Poolse Ruyters op d'ander zijde van Coppenhaven / recht tegens d'Ooster Poort / en de twee naeste het Molen en Middel-Bolwerck genoemt : Hier hadden de Hollantse Officiers en Soldaten oock hunne posten: Dese lieten de Sweden met studie soo naer aen beyde sijden van het Ravelijn komen/ datter eenige hunne ladders begosten te rechten/ en d'andere die men oock 't wit van hare oogen konde sien / wierden met schroot en Musquetten soo treffelijck gegroet / datter veele het weder om keeren

keeren voor altoos hebben vergeten/ d'overighe dropen in groote disordre af: Sy meynden hare ponten hier over te brenghen/ maer alsoo een van de selve met 't voorste onder 't Ys raeckten/ en achter hoogh op sprongh/ soo konden sy hun daer van niet dienen: Even wel sijnder 4. persoonen op storm-lederen diese te gelijck over 't Ys hadden geworpen/ op de Wallen gekomen/ die van de Hollanders quartier kregen: Hier lieten sy veel Instrumenten/ en Officiers/ en gelt tot buyt/ sommighe hadden 100. en meer Ducaten in de sack/ eenen Monsr. Pau met sommige Studenten buyten de Poort gaende/ kregē een Sweet met een rooden rock gevanghen/ vele baden in dit stormen op hare knyen met gevouwen handen om genade/ andere verbergden hun onder de wegh geworpen Wapenen en Instrumenten: Den Lieuten. Admirael van Opdam hielt sich in persoon met een reserve by d'Ooster Poort/ omringt van veel brave Matrosen/ want niet alleen het Hollantse Bootsvolck vā d'Oorlogschepen/ maer oock die van de Koopvaerdy-schepen waren vlijtigh en onverdrietigh by de stucken/ en over al waer men hun wilde gebruycken.

Den dageraet aenkomende/ waren de Vijanden als verstoven/ de dooden die sy hier mede sleepten/ waren niet min als 3000. en noch wel 2000. mette geene die verdronckē en onder 't Ys naderhant gevonden sijn/ daer onder 4. schoone Paerden met een Carots/ veel Poolse Mantels en Mutsen/ onder de dooden van aensien waren dese:

1. Generael Major Vavasoor.
2. Graef Lodowijck Drommont.
3. Oversten † Gangel.
4. Oversten Lieutenant Lentsman.
5. Oversten Lieutenant Fittinghof.
6. Majoor Otto.
7. Majoor Smith.
8. Capiteyn Augustinus van der Oosten.
9. Capiteyn Ugla.
10. Ritmeester Westhagen.
11. Ritmeester Nieuwhuys.
12. Generael Majoor Fersen.
13. Generael Majoor Asschenbergh.
14. Graef Erich Steenbock, Rijcks Tuyghmeester.
15. Oversten La Voyette.
16. Oversten Gorgas.
17. Oversten Scharnetsky.

Naderhant heeft men oock daer onder ghetelt Graef Leeuwenhooft, Oversten Stael, Oversten Steynhof, Oversten Hesterich, Spar, Becker, en Ian Fredrick. Vele andere Officieren sijn onbekent gebleven/ onder andere hebben de Boeren 3 wagens vol dooden die sy na 't Leger souden voeren/ by den Galgenbergh in een kuyl geworpen: De Sweden droegen een groen Genever tackje met stroo om dē Hoedt/

† Desen Gangel had aenghenomen onder d'eerste te sijn die Koppenhaven soude beklimmen, en had van den Coning van Sweden bedongen, dat hy tot zijn buyt (de Stadt verovert zijnde) soude hebben sekere voorneme straet, en speciael twee Ionghe Iuffrouwen die aldaer woonden: 't Geviel dat hy mede doodt blijvende, binnen Coppenhaven, en by gheval in die straet gebracht is, daermen de commissie in zijn kleederen vondt, des quamen de voors. Iuffrouwen hem besien: En wiert daer in Deens Lijckgewaet na 't Sweeds Leger uytgedragen.

Hoedt / en de Deenen een witte Neuſdoeck. Behalvens den buyt van vele Clenodijen/ Ketenen/ heele Beurſen vol Gout/ &c. by de Dooden bekomen/ zijn oock gevonden het zegel van den Graef van Drommont/ en 't zegel met den gouden Wapen-Ring van Graef Carel Bonier: Het getal der Ponten/ Wapenen en andere Inſtrumenten waren veel/ die men over al om de Stad vont/ den Coning dede daer eenighe van tot gedachteniſſe in ſijn Arſenael bewaren: Men vont oock een groote Petarde/ daerſe de Logangh mede meynden te openen/ diverſe inventien van Muſquetten/ ſo ghemaeckt/ dat de ſelve boven een kleyn Granaet van Koper hadden / waer in verſcheyden ſlagken waren/ daer door een puntigh yſer met ſekere haeck door gingh / 't welck te gelijck een menſch konde verwonden/ oft in de kleederen blijven hanghen / en met de ſlagen de nevens ſtaende beſchadigen/ ſulcks/ dat men te ghelijck met een Muſquet dry a vier Perſoonen koſte treffen: Maer deſe alſoo ſy meeſt over de Wallen ſchoten/ hebben geen effect ghedaen: Nochtans is den Inventeur daer van rijckelijck van den Coningh van Sweden begiftight.

Diverſche Coninglijcke Sweedſe Commiſſien zijn in de Kleederen vande Sweedtſe dooden ghevonden / hoe en op wat manier ſich elck in den Aenval ſoude hebben te draghen. 't Is ſeer notabel / dat over de 800. granaden in Coppenhaven geworpen/ ſchoon datſe de gantſche ſtadt in brandt ſcheenen te ſtellen/ ſoo kleyne ſchade is geſchiet/ menichte der ſelver ſprongen in de lucht/ ſonder ymant te hinderen: De wint was noordt-ooſt / en dieſ volghens den Vijant gants tegen: Twaelf Sweetſe Ruyters ſiende dat hun Confraters ſo op den vleyſ banck raeckten/ quamen aen d'Ooſter Poort over loopen/ daer ſy nevens 7. a. 8. andere die de Levrije van Stroo en Laurier noch op hunne Hoeden hadden/ aen de Burgers het ſtuck voor 1. Ducaet ſijn verkocht: Sy verhaelden hoe den Koningh van Sweden vele Ruyters tegens ſin had doen te voet vechten/ en ſommige dagen te vooren geſworen alles te ſullen waghen om de ſtadt te winnen/ 'twelck van Gen. Wrangel tegen geſproken/ den Coningh dapper irriteerden/ ſeker Colonel van reputatie daer op confirmerende dattet onmoghelijck was de ſtadt met force te winnen / ſoude van hem daer op doorſtoten ſijn geworden/ die doot neder ſtortende / den adem had gegeven met deſe leſte woorden: Is dit de recompenſe van alle mijn ghetrouwe dienſten, &c.

Het ſy ſo het wil/ de Sweden hadden groot verlies/ en het Imberen Hout/ en de Wagenaers/ de gepreſte Boeren en gevanghen Nederlanders/ die men verhaelt datſe in de ſpitſen ſtelden/ hebben hun weynigh ghecholpen / ter contrarie ſijn alle Dorpen en Huyſen op Zeelant met ghequetſten vervult / en de ſneeu lach rontſom de ſtadt vol bloet/ armen/ koppen/ beenen en ingewanden: Daer en tegens hieltmen den 22. dito te Coppenhaven een danck-dagh / het Te Deum wierde gheſonghen/ en ſelfs 's morghens als den Vijant afgeſlagen was / ſonghen de Burghers op het Pleyn voor 't Koninghs Huys en Slot/ overluyt diverſche Pſalmen en Lof-ſangen: Want de ſtadt was ongemeen miraculeus bewaert / hare Huyſen door de hooghe Wallen weynigh beſchadight/ hadden in al dit vechten maer 6. a 8. dooden / te weten/ 1. Edelman

door

door 't hooft geschooten/ 2. Constapels door onvoorsichtigheyt/ also sy 't Canon hadden geladen eer sy 't uyt wasten/ 1. Burgher/ 1. jongh Karel / ende 1. Backer/ die van sijn eyghen volck gheschooten wierdt.

Dus verre volghens 't verhael van de gene die op dese tijt de Actien binnen Koppenhaven by-ghewoont hebben: En op dat wy niet en souden schijnen de Deense partije te willen flatteren: Soo sullen wy dese bloedighe stormen besluyten met dese 2. navolghende Missiven:

Relaes van Sijne Majesteyt van Sweden, gedatheert in 't Legher, den xxv. Februarij 1659. wegens de leste storm op Koppenhaven.

VVEl verseckert sijnde dat den Vijant (na sijn gewoonte) sal trachten in de gemoederen te drucken diverse sinistre impressien, wegens onse Wapenen en leste succes in onsen Aenslagh op Coppenhaven, sich selfs in vremde gewesten toe-eygenende een groote Victorie: Is goet en noodigh gevonden uyt te geven een waer en onpartijdigh Verhael van de gantsche Actie, tot onderrichtingh des daets, waer by het blijcken sal, dat ghelijck als het niet ontkent kan worden, desen Aenslagh dese mael zy gemist, ter oorsake van d'extreme desperate defensie des Vijandts, die onghetwijffelt al in tijts kennisse ghehad heeft van dit ons Desseyn, door de Spions die sy by ons hadden, waer door sy te bequamer op passen konden, doch en is 't verlies by ons van soo grooten consideratie noch gevolghe niet, als de tegenpartye wel mocht meynen. Het ware verhael van de gantse saeck is dese: Sijne Majesteyt na rijpe overweginghen met de bysijnde Sweedtse Raden en al sijn Generaels, nam een finale Resolutie om een storm op Koppenhaven te doen, waer toe hy diversche Brigaden uyt Sweden in 't Legher had doen transporteren, en alle nootsakelijckheyt vervaerdighende, so gaf Sijn Majesteyt ordre om af te sien dat ghedeelte tusschen 't Casteel en de Wester Poort, des Coninghs Stal, den bedeckten Wegh en 't Brouw-huys: Waer in vermerckt wiert, dat het water 'twelck loopt tusschen het Eylant Amack en Seelant, niet boven twee, oft ten hooghsten dry voet waters was: Als nu gemerkt was de laegheyt van 't Water aldaer, so most dat nootsakelijck door de groote koude tot den grondt toe bevriesen, 'tgunt oock also bevonden is: Op dat dan geen tijt verloren ging, so marcheerden al de Brigaden van den 18. tot den 19. onder de Stadt, in een Dorpjen ghenaemt Walby: Maer den Vijand tot ons groot nadeel een Oorlochschip en een groote Lichter met 8. Canons in 't midden van dat water geplaetst hebbende, en alwaer men den principaelsten Aenval soude doen, en van waer sy allesints op ons flanckeren kosten: So belaste Sijne Majesteyt alvoorens door sommighe gecommandeerde knapen de voorss. Lichter te bespringhen, welcke de stucken die daer op waren in 't water gheworpen hebbende, verbrande daer na de Lichter, welck doen soo veel tijts wegh nam, dat het dagh wierdt, en onmoghelijck de Battalies in ordre tot eenighe actie voor het klaren van den dagh te brenghen, 't welck Sijne Majesteyt dede resolveren om den Aenslagh tot 's anderen daeghs uyt te stellen, placerende de Infantery tot nader ordre om te rusten in 't voorss. Dorpje Walby. Maer also syn Majesteyt wilde weten of den Vijant de voorss. Lichter weder opgeklutst had (vermidts sy niet gheheel verbrant en was) en off 'er gelijck geseyt wiert andere stucken opghebracht waren, en hoe het met 't Ys ghestelt was, 'twelck den Vijant aen diversche plaetsen hadde open ghebroken, so o

commandeerden hy L. Col. Gennock met 200. man te vallen op de voorss. Lichter, om het Ys by den bedeckten wegh te konnen over komen, dat alsso ghedaen wiert, maer den Lichter was verlaten, en den morghen aenkomende, soo en vondt het Sijne Majesteyt niet goedt den Vijandt te bespringhen, zijnde te vroegh dagh (want de Brigaden niet vorder als tot de oude Wercken over de Coningins Thuyn quamen) ordonneerden d'Infantery weder om na 't Legher te keeren. Den 20. was ghelast alle de Brigaden op de Rendevous te verschijnen, om te middernacht tot den storm vaerdigh te sijn, hier wierden sy gheleydt tot onder 's Vijandts Canon in goede ordre, yder het teken van den Aenval verwachtende, hebbende tot een Velt-teycken een Bondelken Genever Bladen en wat Stroo, en het Woordt was: HELP ONS GODT: Als nu alles dus bereyt was, staken sy 2. Balen ghevuldt met Pick, Teer en Bus-polver, in brant, Sijn Majesteyt die van 't begin tot 't eynde in dese Actie was, commandeerden 1. Capiteyn met 50. Musquettiers te vallen op 't naeste Ravelijn. Ter rechter hant trock den Col. Genneke met 200. man tusschen den bedeckten wegh en 't Rampart: Ter lincker hant trock Col. Delwigs Brigade op 't halve Bolwerck en de ghebroocken Linie. Ter rechter teghen over Col. Gennek trock Gen. Major Fersen met syn Brigade, ende 't Paltsgraven Regiment. Te lincker vielen de Hestrise en Enghelse Brigaden op het Bolwerck tusschen den bedeckten Wegh en 's Coninghs Stal. Ter rechter trocken 180. Musquettiers onder Major Smith en 1. Scheeps Major Behren op 't voorss. Oorlochschip en de Lichter. Colon. la Voyette trock aen op 't Brouw-huys dicht by 't Kasteel, achter hem volghden de Ooster-Gotthen en Colon. Asschenbergh met 300. aghgeseten Ruyters.

Soo ras de bovenghenoemde Brigaden waren ghenadert, so begoft den Vijant met groot en kleyn Geschut op haer te lossen, met weynigh hinder: En quamen de Fersisch en Delwichse Brigaden soo wijt achter L. Col. Gennek, datse aen des Vijandts Pallissaden gheraeckten, ruckende sommighe van dien wegh, en logeerden in de Wallen, en sommighe van het Fersische Regiment waren alreede ghekomen tot op 't Parapet, daerse dootgheslaghen wierden. Onderwijlen dat de Brigaden dus vast naderden, is Colonel Gengel van des Paltsgraven Brigade synde, ghedoodt: Col. la Voyette wiert doodelijck gewont, en 3. andre Colonels Heystrich, Weyssentteyn, en Assenbergh ontfonghen oock ettelycke quetsuyren, 't welck gheen kleyne alteratie onder hunne benden veroorsaeckten, sulcks dat Sijne Majesteyt uyt haren traghen Aen-tocht wel vermerckten datter yets onder hun haperden, derhalven sont hy den Rijcxraet en General d' Artillery Graef Erick Steynbock haer met een brigade Smalanders te seconderen: Waer op syn Exellentie trachtende over des Vijandts ys-bijtinghe en Wracken te passeren, over de Bruggen die wy daer over 't ys gheleydt hadden, en vindende sommighe van de Bende in disordre, en oordeelende datse niet licht tot standt souden konnen ghebracht werden, ten ware dat hy sich derwaerts onder hun begaf, soo gaet hy recht op des Coninghs Stal aen, maer Sijn Exellentie over de Brugh passeerende, wierdt in de Borst doodt gheschooten. En L. Col. Nils Kragge die over de Smalanders commandeerden, wierde periculeus gewont: Maer syn brigade, alhoewel sonder Opper-leytsman, toogh kloeckmoedelijck op de wercken aen, doch hare Officiers d'een voor en d'ander naer verslaghen zijnde, ende onmogelijck synde op het barre Ys langher uyt te harden teghens de continuele Vijandts Canonaden en groote Granaden, ende Sijne Majesteyt bemerckende de stoute yver van dese mannen, gaf order aen een andere Smalantse Brigade onder Colo. Pieter Spar te naderen, ende dese souden weder van de Sudermanlandische en Helsingse brigaden gesecondeert werden onder Colon. Karel Spar:
Maer

Maer des Vijandts Canon gheduyrigh speelende, en de eene brigade d'ander in geen geringhe confusie ghebracht hebbende, waer door den Vijandt grootelijcks tijt won om syn reserves aen te brenghen, die (soo wy verstaen) hy in 3. Esquadres hadde verdeeldt, soo resolveerde Syn Majesteyt ten laetsten niet wijders te avontuyren, maer af te trecken, het welcke d'eene Brigade na d'ander dede. Het was nochtans wonderlijck om te sien hoe in desen Storm, die derdehalf uyr duyrden, sich yder op 't barre ys soo vailliant droech, en dat tegens een Vijandt de welcke het grootste voordeel om sich te defenderen voor hem had, drijvende d'eene bende voor en d'ander weder tot naer hun oude wercken.

Dit is een ware Verhael deser Actie: Onder 't welcke Sijn Majesteyt om des Vijants macht te diverteren, sont den Engelse Major Generael Vavasor onder 't geleyde van Generael Banier om te vallen op 't Hospital op 't nieu geboude Kasteel en d'Ooster Poort, met een bende Polacken van Generael Douglas Regiment, en 200. gecommandeerde Soldaten onder Lu. Col. Stahl, en 230. afgeseten Ruyters onder L.Col. Lentman en Vitinghof: Maer sy willende als doorsnijens wijs trecken op 't Hospital, verlooren daer door hare gheleghentheydt, so dat den Vijandt tijdts ghenoegh had om sich te wapenen, en met hunne Ruyters en reserve d'onse te stuyten, so dat die niet konnende effectueren, na een scherpe rencontre mosten retireren. Een dierghelijcke effect had een anderen valsen allarm op de Noorder-Poort, aengevanghen by 't Canal met 100. Tartaren en 50. Seelanders: Daer zijn oock valse Allarmen gemaeckt so op Fredricx-haven als Amack, door sommighe onghewapende knechten.

Dit en konde niet af-loopen sonder eenigh verlies, dan de nederlaech was meerder over de hooghe als lage Officieren ende Soldaten: In 't stormen is Major Generael Vavasor, Colonel Gengel, Lut. Co. Drommond, Lentman, Guntersbergh, en Vitinghof, nevens andere Majors en Kapiteynen gebleven: Daer na syn Generael Graef Steynbock en Col. la Voyette in 't Legher van hunne quetsuyren ghestorven, Lu. Colo. Dampois noch in groot ghevaer synde, doch Ma. Gen. Asschenbergh is buyten pericul. 't Getal der ghedoode Soldaten is volghens de over gheleverde Lijste 4. a 500. en de gequetsten niet boven 600.

Extract van de Missive van den Lieut. Admirael van Opdam, aen de Staten Generael, over het selfde.

Hooghe Moghende Heeren,

Mijn Heeren, na dat den Coningh van Sweden ons langh ghedreycht hadde te bestormen, so zijn sy eyndeling den xix. 's morgens omtrent twee uren op 's Conings Brouw-huys aengekomen, doch met weynigh verlies van hare zijde weder af-geweken, eene van hare Bruggen achter latende, die op raders stont: Zy namen oock een van de Pramen in, wierpen twee a drie van de Ysere stucken over boort, en staecken doen daer de brant in, doch wiert des anderen daeghs weder gerepareert. Den xx. 's Nachts tusschen xij. en j. uren kreghen wy weer den allarm, doch had niet te beduyden. Den xxj. dito 's morgens tusschen j. en ij. uren quamen sy weder op het Brou-Huys aen, met een groote furie als desperate menschen, enterden een kleyn Deens

Oorloch-

Oorloch-schip dat daer dicht by lach, doch wierden by den Capiteyn van 't selve met syn Volck alle die binnens boorts waren, den hals ghebroocken, onder welcke was een Sweeds Major. Sy deden oock een attacque op Christiaens Haven, maer hadt niets te beduyden. Aen 't Brouw-huys af-geslaghen wesende, en daer redelijck veel volcks verlooren hebbende, soo ginghen sy aen 't Bolwerck tusschen de Wester-Poort ende de Lijnbaen, daer sy eenighe Pallissaden uyt-braecken, klommen met haer Leeren op de Wallen, hackten de Vriesse Ruyters die in 't hangen stonden, aen stucken: Ses of acht die daer op klommen, vochten daer op eenigen tijt hant aen hant, malkander de Piecken uyt de hant treckende, doch kreghen eyndelingh de rest, en wierden daer oock met groot verlies afgeslaghen, vele dooden latende leggen: Doen gingen sy (den Dagh al deur-breckende) naer de Ooster-poort, daer U Ho.Mog. Troupen de Wacht hadden, die lietende komen tot aen de Gracht, en dedender doen een salvo op, waer door veele onder de voet geschooten wierden, en mosten endelingh met groote schade retireren: Het ghetal van de dooden die zy hebben laten leggen, werdt over de Vijf honderdt begroot, ende hebben met de Waghens veel wegh gevoert: Den Ritmeester van des Coningh van Swedens Lijf-guarde bleef oock gequetst leggen, en is hier in de Stadt (na dat hy het Sacrament genomen had) overleden: Een Enghels Edelman Sr. William Vavasoor genaemt, is voor desen in den Haeg gheweest, was Majoor Generael, oock eenen Drommont, Broeder van die geene die in dienst van U Ho. Mog. is geweest: By de Ooster-poort soude oock een Graef Lodowijck van Valckensteyn of Leeuwenhooft blijven legghen zijn, met noch verscheyden andere Hooft-Officieren, daer van U Ed. Ho. Mo. de Lijste hier nevens senden sal, indien ickze kan bekomen. Den Auditeur Generael van den Koningh van Sweden schreef dien selven xxi. een seer civilen Brieff aen den Auditeur Generael alhier, om de doode Lichamen, insonderheyt die van conditie te moghen af-halen, want d'andere laten sy sich niet veel aen gelegen sijn, &c. - - - - Op den xxij. dito 's morgens tusschen j. en ij. uren maeckten sy ons weer een allarm, doch was van geen gevolgh, niet tegenstaende wy gewaerschout waren dat sy met eenige Brant-booten soo van Warton als van Amack, daer sy met eenige Ruyters op waren, onse Schepen aen brant wouden steken: De gevangenen die onder de dooden gevonden sijn, die soo mijn gesegt wort, over de hondert vijftig in getale zijn, refereren, dat sy in ses dagen en ses nachten niet onder Dack geweest waren, soo dat het by haer oock geen speelen gaen en is. &c. - - - Waer mede Hooge ende Mogende Heeren, &c. Coppenhaven den 27. Februarij 1659.

JACOB van WASSENAER.

De

Men oordeelden binnen Coppenhaven dese Sweedsche stormen meer na een desperaet werck als de daet van een wijs Krijchs-Overste te sijn: Dewijl de Stadt niet alleen vol menschen was/ maer oock rontsom met Pallissaden/ Borstweeringen/ Driesse Ruyters/ wijde Grachten/ hooge Wallen/ daer op veel Canon/ en van alle Krijchsmaterialen dubbelt en dubbelt was voorsien: Granaden die men maer aen stack / en van de Wal liet rollen: Instrumenten ten yse: Morghensterren / en allerhant doodelijcke Wapenen en ghebrakender niet. In somma watter binnen was aen kruyt / loot en courage/ en hebben de geblevene wel niet konnen vertellen/ maer wel getuygen/ waer van de over gebleven van alsoo grooten victorije (om dat syder afgekomen waren) hadden te roemen/ als de Koppenhavers / die in soo grooten perijckel niet en waren gheweest.

Met dit ongeluckich stormen viel de overmanninge van Coppenhaven by de Sweden als in duygen: Sy begonden haer van die tijt af te Keuck / Casor/ en t'Elssenor dapper te verschantsen/ geen de minste rekeningh makende om uyt Seelandt te verlaten/ daer toe 't maintineren van Croonenburgh hun soo noodigh dacht / datse niet en ontsaghen een ghedeelte van Elsenor te royeren/ en dat tot en in de Fortefficatien van Croonenburgh te begrijpen/ 't welck sy met royale fortefficatien soo ghewelddelijck hebben gesterckt / dat indien de Deenen het selve uyt moghen komen te beleghen/ soo slechtelijck niet en sal sijn te dwinghen/ te meer/ alsser dan Sweetse Soldaten in sijn.

In dese tyt quam de Keurvorstinne van Brandenburgh met een goede geleyde uyt Pomeren binnen Hamburgh/ daer hare E. van de Magistraet seer wel onthaelt wiert/ en met een konstigh Silvere Lampet / Tapijten en andere fraeyicheden wierde begifticht/ treckende van daer verder na Holsteyn/ tot den Heere Ceurvorst van Brandenburgh/ hare E. Gemael.

Maert 1659.

VVanneer nu de dagen begosten te langen/ sach men in Hollandt wonderlijck haesten met de toe-stel van een nieuwe Vloot/ daer de Vice-Admirael de Ruyter 't gesach over hebben sou / en Killegreu den Engelschen Hoofdman/ in Staten dienst/ was geordonneert en gereed om met 3000. Nederlantsche Voet-soldaten op de selve Vloot tot dienst van den Coningh van Denemarcken te enbarckeren. Graef Johan Maurits sedert eenighe weken uyt Pomeren in Hollant gekomen sijnde/ woonde by sekere Collation op het Schip van den Vice-admir. de Ruyter / doenmaels ten ancker leggende voor de groote koopstadt Amsteldam/ en daer het aen goet onthael/ en Canonaden/ mitsgaders opstekinge van Trompetten en Vlaggen geensins mancqueerden: Hoog gemelte Grave dede den 26. deser op het strant voor Schevelingen in 't bywesen van vele kijckers / diversche Instrumenten proeven/ en in

en in eenighe Hollantse Steden een nieuwe inventie van een Schip-brugghe maken/ waer uyt sommige vreemde speculatien namen. De Staten Generael die noch by hun out heerlijck oogwit bleven/ Van des Lants gemeyne Interesten al-omme te conserveren, deden tegens den 12. deser een algemeenen Vast en Bede dagh uytschrijven / uyt welckers stijl men de hoedanigheydt des tijdts sal konnen af meten/ luydende aldus:

Eersame, Vrome, Discrete, &c.

NAdien het Godt de Heere gelieft zijne sware oordeelen te blijven oeffenen over verscheyden Natien in Europa, ende daer door oock desen Staet seer gevoelick te besoecken met veelvoudige versperringen in de Negotie en Commerçie, die d'Inghesetenen van dien al omme sijn drijvende, tot ondragelicke schade van de selve: Waer uyt, als oock uyt verscheyden andere castijdingen daer mede dese Geun: Provinçien door Gods straffende hant van tijt tot tijt werden versocht en noch verder gedreycht, klaerlijck is blijckende, dat de sonden deser Landen albereyts soo hoogh geklommen zijn, dat de selve als tot den Hemel schijnen te roepen om meerder straffen. Soo hebben wy daer om geacht onsen plicht te sijn mits desen uyt te schrijven een alghemeenen Vast en Bede dagh over alle de Vereenighde Provinçien, geassocieerde Lantschappen, Steden en plaetsen onder desen Staet gehoorende, tegens Woensdagh die wesen sal den 12. Martij: Om ten selven dage Godt den Heere Almachtigh te dancken voor d'onverdiende ghenade en barmhartigheyt, dattet zijn Goddelicke goetheydt ghelieft heeft ons als noch te conserveren by den Staet daer inne wy ons bevinden, alhoewel wy vermits de groote en gruwelijcke grasserende sonden en overtredinghen na Godts rechtvaerdigh oordeel, niet minder straffen als verscheyden andere Natien in Europa, die onder de sware Oorlogen seer hart ghedruckt worden, gemeriteert en verdient hadden. En voorts om Godt den Heere Almachtigh ten selven dage (belijdenis doende van alle onse meenigvuldighe sonden en overtredingen, met een waer berou en leedtwesen over de selve) in alle ootmoedigheydt te bidden en smeken om quytscheldinghe van dien, ende in ons te willen scheppen eenen nieuwen Geest, tot vermijdinghe van sonden, feylen, dwalingen en ondeugden, daer door sijn Goddelijcke gramschap meer en meer over ons soude werden verweckt en ontsteken, tot verderf en ruyne van den Staet deser Landen in 't generael, en van d'Ingesetenen van dien elcks in 't bysonder: Voorts, dat zijne Goddelijcke Majest. van ons wil afwenden alle wel verdiende straffen, plagen en ongelegentheden, daer mede het ooghenschijnelijck blijckt dat de voorss. Geuu. Provin-

çien, geassocieerde Lantschappen, Steden en Leden van dien, so by onverhoopte continuatie van den Oorloch in de Nabuyrige Rijcken en Landen als andersins ghedreycht werden, en ons in plaetse van dien te conserveren by de ware Christel. Gereform. Relige, en onse harten meer en meer 'tontsteken in zijn liefde en oprechte yver tot den suyvere Godsdienst, oock in zijn genade te zegenen met goede Neeringe, hanteeringe en welvaren, soo te water als te lande: Mitsgaders te niet te maken en te verbreken alle listighe practijcken en aenslaghen die tegens ons en ons algemeene lieve Vaderlant gemachineert en ondernomen souden moghen worden: En eyntelijck, dat zijne Goddel. Majesteyt gelieve wegh te nemen en te doen cesseren den voors. beswaerlicken en ruyneusen Oorlogh, en alle andere Lantverdervende straffen en plagen in de voors. Nabuyrige Rijcken en Landen grasserende, tot dien eynde zegenen de middelen die by en van weghen den Staet daer toe in sijn vrese aengewent sijn, en al noch souden moghen aenghewent werden, &c.

Men consenteerden oock by de Staten van Hollant een Twee-hondertste Penning/ Op-gelt van Granen/ &c. om de onkosten tot d'Equipagie uyt te vinden/ en andre lasten. De Stadt Groeningen met de Ommelanden doemaels (als voor heenen) in onlust sijnde/ mosten sich doch laten gesegghen/ door onpartijdige/ als waren den Stadtholder Prins Wilhelm de Nassaw/ en sommige van de Staten van den Lande. De Staten van Vrieslant stelden doen de Jonge Prince Henricus Casimyr, in de survivance van Stadholder over hare Provincie/ na zijn Vader Prins Wilhelm Fredrick van Nassau.

Wy hebben folio 13. geseyt hoe Don Juan uyt Nederlant scheyde den 3. Maert/ en quam den 7. dito te Bourget 2. uyrtjes van Parijs: So ras het Franse Hoff hier af de kennisse ontfong/ sonden sy hem te gemoet den Hertog d'Aumont/ alsoo hem die best kende/ als sijnen gevanghen in den Aenslag op Oostende geweest sijnde: Den selven quam Don Jan nu verwillekomen/ en leyde hem te Parijs in 't Pallais van den Cardinael Masarini/ daer hy at: Rijdende van daer in een Carotse van sijn Eminentie na het Dal van gracie/ alwaer hem dito d'Aumont vergeselschapten/ om de Coninginne te begroeten neffens den Hertoge van Anjou en Madamoiselle: Zijne reverentie by de Coninginne na de Spaense wijse afgeleyt hebbende/ soo sprack hy aldus: Mevrouwe zedert Godt my de kennisse van mijn Geboorte heeft ghegheven, soo en heb ick nerghens grooter begeerte toe gehad, als om uwe Majesteyt te sien. Waer op de Coninginne weder antwoorden: Mijn Neve, ick segh u van het selve, en verblijde my dat ick u sie, ick verheughe my over u aenghebooren glorie, die ick sie dat u eyghen sijn. Ende een weynigh gesweghen hebbende/ seyde sy vorders: Mijn Neve sie daer mijn Soone en mijn Nichte. Sprekende van den Hertoghe van Anjou en van Madamoiselle d'Orleans: Aen dese laetste dede Don Jan een diepe reverentie.

En verdolghden wyders syn discours met de Coninginne / die hem leyde in hare Kamer/ hem toonende alle de Schilderijen en de Af-beeltsels van haere Voor-Ouders/ vereerden hem oock met 12. staeltjes van Clenodijen/daer af het een 500. Pistolen had gekost : Dit en noch 3. diergelijcke vertroude men dat voor d'Infante van Spaignen wierden gegeven : De Coninginne ver- eerden hem oock een Rapier / waer van 't ghevest 16000. guldens waerdigh was : En aen zijn gevolgh schonck sy vele Charpen van Leer met Gout en Blomwerck door-steken : Zijn Emmentie dede insgelijcks sommighe Pre- senten/ soo dat Don Jan en syn Volck wel vergenoecht waren. Eyntelijck af-schept van de Coninginne en d'andere Grooten genomen hebbende/ ginck in 't Pallais van Masarini slapen. Den volgenden dagh bracht hem Duc d'Aumont tot byna alle de raerste Schilderijen en Vremdicheden die binnen Parijs waren / soo dat hy eerst ten 3. uren in de Thuilerye quam / en bleef tot savonts by 8. uren op de Marckt/ komende van daer op de Loubre/ vont den Koninck in 't vertreck van de Coninginne/ met de welcke hy oock eenige discoursen had / altoos vergeselschapt met den Graef Serave / Gouverneur van Antwerpen/ die om door Vranckrijck te gaen en komen / een Passepoort tot dese Reyse hadde geobtineert.

Alles gesien en vernoecht/ toogh Don Juan den 13. Maert 's morghens uyt Parijs/ sliep 's nachts tot Berny / en spoedichde sich in Vranckrijck soo haestig/dat hy den 28.dito te Bayoene quam/daer hy syn Convoy af-danck- ten/ en den 31. dito te Fontarabie van den Gouverneur de Baron van Bat- tavile treffelijck wierde verwellekomt/ en weder uyt-gelept door den Adel en de Militie naer St. Sebastiaen / daer hy den 5. April syn intre dede / onder 't geluyt van Ketel-trommen / Pijpen / Trompetten / en 't Canon der Oor- logschepen. Van hier op Victoria rijdende / soo quam aldaer des Conings Carotse/ daer hy in ging sitten/ en reedt na 't Clooster van St. Laurens/an- ders het Escuriael : Alwaer wy syn Hooghept een wijl sullen laten blijven/ en hem van zijn Reyse sommige dagen laten rusten.

Den Coningh had voor Don Jans aenkomst/ alreede te Madrid gehoort de overgaef van de Portugijsse Steden Monzon en Salvatierra / twee Ste- den geleghen op de limiten van Galissien/ en waer van Monzon 9. maenden was belegert geweest/ tot den 15. Februarij/ wanneer het sich met accoort op- gaf : Men vont'er over de 12. Tonnen gouts aen Koopmanschappen binnẽ : In Salvatierra syn gevonden 14. groote en 20. kleyne Metale stucken / 30. Centenaer Pulver/ vele Kogels/ 6000. Musquetten/ veel provisie ende In- diaense Koopmanschappen. Van hier is het Spaense Legher onder den Marquis van Vijanen na Valenza getoghen/ mede als d'andere twee steden op de Riviere de Minho gelegen/ 't welck hy blockeerden / om het Leger tot de groote hitte des Somers soude over zijn / dan daer na met een geweldiger macht in den Herfst de Portugijsen in Estremandura te beoorlogen.

Parijs begost nu dagelijcks door de heymelijcke t'samen-komsten van den

Card.

Card. Masarini en den Spaense Minister Pimontelli over den alghemeyne Vrede/ meer en meer de oogen geopent te worden/ want sy hoorden niet alleen maer sagen oock/ datte twee Hooge Ministers Don Lowijs de Haro en den Cardinael Julius Masarini van Madril tot Parijs elckander Brieven toesonden/ die sy selfs met hunne zegels toe slooten / en dagelijcks over en weder Posten reden/ benevens/ datter nu en dan door sommige Grooten van 't Hof pets dien aengaende met goet fatsoen gesept wierde: En den 27. Maert was oock geeyndight de Alliantie tusschen Vranckrijck en Enghelant / daer van wy in ons 8. deel folio 16. gesproken hebben: Sonder dat de voorss. Alliantie was vernieut of geprolongeert/ alhoewel den Engelsen Gesant Lockaert daer om by sijn Eminentie diverse malen aen-hielt/ doch sonder vrucht/ also Vranckrijck (als gebleken is) wat anders beoochden. De Coningin van Vranckrijck en den Hertoge van Anjou om hare yver tot de Roomse Godtsdienst te meer upt te drucken/ lieten haer in de Broederschap van Maria Magdalena in de Kercke de nostre Dame Royal in-schrijven/ welckers klooster nu al 750. Jaren hadde gestaen/ en in de selve hadde oock de Bohemse Princesse Lowijsa haer nieulijcks laten in-schrijven. Den 29. dito storf te Parijs Prins Ferdinandus/ outste Soon van Hertogh Francois van Lorain/ seer ellendigh met een verstoppingh der blaes gevexeert: Men socht alle de ervarenste Medicijns/ die hem op 't Landt sneden van een steen soo groot als een Ey/ waer af hy terstont storf. Sondaghs den 30. dito quamen sommighe Musquettiers upt de Guarde van den Card. Masarini in de Gereform. Kercke te Charenton met den Godts dienst spotten: Waer over die van de Relige hun soetelijck poogden te doen uytgaen/ dan sy wilden niet/en trocken hunne Degens/ quetsende de Koster/ soo wierde de Gods dienst gestoort / en elck quam in 't harnas / de Soldaten besetten 't Kerckhof / en men begost te schermutseren/ soo datter sommighe doodt en gequetst bleven leggen: Maer den Marschalck de Turenne by der hant sijnde / dede de Soldaten en 't volck retireren/ voorkomende alsoo d'apparentie van een groot bloet-badt.

't Engels Parlament bleef noch al even heftich disputeren of een Opper-Huys nevens haer/ hun dienstigh was/ want sy considereerden / dat het vele geringe Luyden nevens Colonellen vā de Militie waren/ die hun Parlement formeerden/ en die van den Adel wanneer de selve in een Opper-Huys saten/ wel lich uytgestoten souden mogen worden: Even wel warender diverse onder hun van opinie/ om alle Graven/ Baronnen en Adel die noyt teghens de Republijcke hadden mis daen/ in een Opper-Huys te admitteren. Sr. Tomas Fairfax [nu mede een Lith van 't Parlament] dede so veel / dat hy sijn Dochters Man den Hertoge van Buckingam (daer wy folio 132. in ons 9. deel af gheroert hebben) uyt zijn Kercker den Tour weder los kreech/ midts borge voor des selfs getrouheyt blijvende en voor 20. Tonnen gouts.

Keyser Ferdinandus begost sich in dese tijt gantschelijck tot de Regeringe van 't Roomse Rijck aen te stellen / en op middelen te dencken waer by hy alderbest konde bestaen/ sijne vrunden helpen/ en de vijanden stuyten: Hier toe dede hy in Oostenrijck dese poincten aen de Stenden voor-stellen:

1. Versoeckt zijne Keyserlijcke Majesteyt van de Stenden van Neder-Oostenrijck de consenten tot een dubbelde onderhoudingh voor desen Iare, en by aldien dat niet ten vollen kan in-gebracht werden, altoos een somma geldts tot betalinghe der Soldaten in Raab en andere Guarnisoenen op de Frontuyren, en 2. maenden soldye voor de Duytse Soldaten in Raab, en de personele afdanckinghe van Colonel Don Lowijs Gonzaga.

2. Dat sy wilden blijven onderhouden de Walterisse, Walis en Furstembergse Ruyteren, de 3. Compagnien van Gonzaga, en de 150. personele entrecoursen onder Gonzaga, met de aldaer leggende Commissarissen en d'oude Restanten, tot soo lange als den Staet oft teghenwoordighen tijt, of de gelegh entheyt sulcks sal vereysschen, en in contant gelt het Walterisse Regiment in Ongaryen, so het aldaer gaet volgens het oude gebruyck, betalen: Oock te onderhouden de seven nieuwe opgelichte Compagnien van Gonzaga, en d'andre Recreuten, &c.

3. Dat zy willen toe-staen tot subsidie van sijn Keyserl. Majesteyts Oorlogs-onkosten, een andere vrije subsidie, tot de maintineringhe der Ongarise Frontuyren, en onderhout der Uitlantse Ambassadeurs alhier, alsoo dat in alle de Steden oock Ioden, alle die 28. Iaren out zijn, (behalvens de Geestelijcken) sullen betalen een Rijckxdaeler, en die op 't Lant 2. guldens in 2 reysen, als, op St. Ian Baptist en te Michiels Misse.

4. Zijne Keyserlijcke Majesteyt versoeckt oock, datter 10000. Oxhoofden Wijn tot zijne Tafel ten spoedigsten in gebracht werden, nevens 1000. quartelen Coren, en so veel Meel.

Dede insgelijcks den 23. deser verbieden het draghen van Goude en Silvere/ oock Witte Nederlantse Kanten / om dat yder / speciael die aen 't Hoff behoorden/ daer in groot gelt verspilden/ sulcks datse 't onnodige kochten/ en onvermogende waren het noodighe te betalen. Toen quam een Turcksen Chiaus te Weenen/ dese had den 21. dito gehoor by den Keyser/ sijn bootschap was/ Een versoeck van xx. Iaren prolongatie in den gemaeckten Vrede, ende datmen eenen anderen Keyserlijcken Ambassadeur na Constantinopolen wilde senden, tot onderhoudinghe van alle goede correspondentie, &c. Hy vereerden den Keyser met een fray Turckx Paert/ overdeckt met een root fluwele van gout en silver geborduyrde Zadel en Decken/ en silver vergulde stevels: Den Aertshertoge Leopoldus gaf hy een diergelijcke Paert / doch onghedeckt: En aen des Keysers Hovelinghen gaf hy veel Turckse Tapijten. In dese Maendt quam den Aertshertoghe Sigismundus van Inspruck te Weenen/ in den Winter door de Spaensche Ministers opghemaeckt / om met eenich Keyserlijck Secours in plaetse van Don Jan 't Gouvernement der Spaense Nederlanden te bekleeden / dan alsoo hy weynigh lust in de selve directie hadde/ wierdt sieck / en toondt sijn onlust tot 'tselve: Onderwijl wierde hy by die van Trenten tot haren Aertsbisschop verkooren / 't welck hy met blijdtschap aen nam / en den bode die hem dese behaghelijcke tijdingh bracht/ begiftichden hy Princelijck; hy wiert gesont/

sont/ de reyse na Nederlant viel in duygen / in somma/ Sigismundus en had geen smaeck in de Brusselse Pottages / de harde Alpes en de besneeude Berghen waren hem behaghelijcker als de lieffelijcke Nederlantse Waranden: Hy bleef dan noch eenige tijt te Weenen / onderwijl de aengename Posten der alghemeyne Vrede (aldus noemde men den Paix tusschen Vranckrijck en Spangien) over al de Weerelt heen liepen / soo toogh hy met dubbelde blijtschap weder om na Inspruck/ want nu hadde hy noch Nederlandt malkanderen niet van noode.

In dese maent is tot Francfort an Mayn geaffigeert de Keyserlijcke Avocatoria/ waer in bewesen wierde de billijckheyt van de Keyserlijcke ende andere saken/ tegens Sweden: Als oock dat den Koningh van Sweden was vervallen van 't Rijck/ ende een Verbreecker van 't Instrumentum Pacis: De minuten daer van uyt 't Hoogh in 't Nederduyts luyden aldus:

I. DAt tot Francfort de Keyserlijcke Avocatoria gepubliceert, en aen den Raethuyse geaffigeert zijn, heeft zijne Cheurvorstelijcke Ghenade tot Ments seer wel en ghenadigh opghenomen, latende sich ontvallen dat zijne Keyserlijcke Majesteyt deselve niet proprio motu (ghelijck evenwel in desen gheval wel soude gevoeght hebben) maer met gesamentlijcke slot van het vergaderde Cheurvorstelijcke Collegie tot Francfort voorschreven hadde gedaen en ghepubliceert; ghelijck dan uyt deser oorsaecken weghen zijne Cheurvorstelilcke Doorl: tot Saxen, als uytschrijvende Vorst van den Opper Sarischen Creyts, soodanighe Advocatorio ghewilligh heeft aenghenomen ende inde Creyts omher ghesonden: En heeft de E: E: Raedt tot meer ghedachte Franckfort, zigh teghens Hoogh ghedachte zijne Cheurvorstelijcke Genade tot Ments onderdanight, en ten hooghsten bedanckt, voor die desweghen ghedraghene sorghvuldigheyt voor des Heylighen Roomschen Rijcks welvaert, daer van my het bygaende van eene ghetrouwen en waerheydt-lievende Vrient is gecommitteert gheworden,

1. Het is nu genoech bekendt, in wat voeghe, op aenschrijven van den Heere Bisschop tot Worms, Vorstel: Genade, als Creyts uytschrijvende Vorst, die van zijne Keyserlijcken Majesteyts afghegaene Avocatorio, dato Weenen den derden Octobris, des jonghst verlopene Iaers 1658. alhier is gheaffigeert en aengheslaghen gheworden, Maer dewijle het selve eenige gepassioneerde (als die de Weerelt garen wijs souden maecken, dat dese saecken tot de ordinare Rijcks Deputations-dagh behoort, en het consent van de ghesamentlijcke Gedeputeerde vereyst) vreemt voorkomen sal, soo moet den onkundighen Leser weten, dat die selve, welcke zigh aller Volckeren en de ghemeene menschelijcke Rechten ontreckt, daer voor gehouden wordt dat hy van het Roomsche Rijck afghevallen zy, ghelijck sulcks des Rijcks afscheydt tot Trier en Keulen de Anno 1512. namentlijck, welcke Standen van ons ende het Roomsche Rijck afvallen, klaerlijck wijst Qui vero ab Imperio deficit, Imperii Hosti judicatur, Ac adversus hostem Imperatori perpetua est Authoritas.

2. Dat het Recht Krijgh aen te kundigen en te voeren in 't Heylighe Roomse Rijck, alleen den Keyser toe-staet, Et ejus Majestati ita cohærere dici ut nullo modo ab eâ divelli quæat.

3. En of wel de Capitulation seydt, dat zijne Keyserlijcke Malesteyt ghene Krijgh soude aenvanghen sonder de Rijcks-Standen, of ten minsten der Heeren Cheurvorsten consent en bewilligingh.

4. Soo

4. Soo staet nochtans dese uytdruckelijcke limitatie ende Conditien daer by, dat wanneer zijne Keyserl: Majesteyt van des Rijcks wegen, of oock het Rijck van yemandt aengheghrepen of beoorlooght wierdt, dat hy als dan, sonder versuym, aenstondts zigh weeren, en alle hulpe daer toe ghebruycken magh.

5. Dewijle, volghens de bekende ende natuerlijcke Rechten, alle krijgh die voor het Vaderlant, Huys en Hof: Item, tot beschermingh der Vrijheyt en Grensen ghevoert werden, de rechvaerdighste zijn, vermidts Defentio in den Natuer en Billickheydt ghegront is.

6. Daer in teghendeel de begheerte tot beschaedighen en sich te verrijcken, oock des weghen Krijgh te voeren, van alle vernuftighe Menschen, jae alle Rechten Onchristelijck, vervloeckt, onrecht en afschouwelijck gehouden werden.

7. Dat het Instrumentum Pacis, tot Osznaburgh en Munster op ghericht, expresse seydt, * in fin. Dat de Koninginne van Sweden en haer Successeurs de aensienlijcke Landen, haer eyghen Heeren afghenomen, als Voor Pomeren, Bremen, Verden, Wismar, Rugen, en andere toebehooringhen by zijne Keyserlijcke Majesteyt van naekomelingh te Leen behoorlijck versoecken sal, het Iuramentum fidelitatis sweeren, prestanda presteren, en de Onderdanen haer wel verkreghen Gherechtigheyt, Privilegien en Vryheydt beschermen.

8. Dat oock het selve Instrumentum toondt hoe de Osznabrughse Vreede Pragmatica sanctio ac lex perpetua &c. fundamentalis Imperii zy, en de volgende Rijcks afscheydt (ghelijck oock ghescheidt is) geinsereert soude werden.

9. Dat sedert niemandt zijn Recht door ghewelt of Krijgh voort setten of vervolgen soude; maer de beleedighde de quetsende party van daedelijckheyt af manen, en de sake wederom tot vriendelijcke Compositien en nederleggingh, of tot een rechtmaetigh proces stellen soude.

10. Wanneer men eenigh Krijgs-volck door de naebuerighen Rijcks-Standen Landen voerden, sonder dat selve, op dien welcke soodanigh volck behoorde, zijne kosten, ende sonder schade en naedeel der selver Standen, ghescheiden, en des Rijcks en Executions ordeninghen daer by geobserveert worden.

11. Dat in 't meerghedachte Instrumento Pacis werdt gemelt, dat die geene welcke daer teghen handelt, soude ipso Iure ac facte Reus fracto Pacis, ofte een Vreedebreecker sal zijn, en van alle Vreedens Ghealliëerden (welcke met de beleedigde party hare raetslagen, kracht en macht conjungeren mochten) op het vorderen van dese party te rugh ghedreven, verdemoedight en behoorlijck ghestraft souden werden.

12. Dat oock die in 't gemelte Instrumento Pacis geconfirmeerde Rijcks ende Creyts ordeningen klaerlijck toonen, dat soo dra, in eenen Creyts krijghs Toerustinghen, Rotteringhen, of Dadelijckheden, sich lieten sien, de Creyts Oversten om soodanige Toerustingen en Dadelijckheden te stillen, behoorlijck Bereydtschap moete maecken, andere Creytsen, indien seifs niet bestandt en waren, tot vijf toe te vorderen: En eyndelijck soo vijf Creytsen niet ghenoegh en waren, de saecke aen de Heeren Cheurvorsten tot Mentz laten komen, om eene Deputations-dagh behoorlijck uyt te schrijven, om over meerder resistentie ende ruste des Rijckste delibereren, op dat alsoo bestandigh teghens de gheweldenaer sonder uytvlucht soude gheageert werden.

13. En dat endelingh het Instrumentum Pacis toelaet, dat de Cheur ende Vorsten des Rijcks tot haer Conservatie ende seeckerheyt onder hen en oock met buyten zijnde Potenta-

ten Verbonden vry staet op te richten en in te gaen: Maer doch met dese expresse conditie ende bedingh, dat soodanighe Verbonden niet teghen zijn Keyserlijcke Majesteyt, het Heylighe Roomsche Rijck, de ghemeene Vreede, het Instrumentum Pacis, en een yders Eedt ende Plicht, waer mede hy aen zijne Keyserlijcke Majesteyt en het Heylighe Rijck verbonden is, loopen souden of mochten.

Dewijl nu een yeder voor de oogen leght, en met eenighe schijn van Recht niet ghecoleurt, of onkent kan worden, dat zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden tegens alle de gealligeerde Rechten en verbonden gehandelt heeft.

Dan ten eersten heeft de Koningin van Sweden, en haren Successeur, den teghenwoordighe Koningh van Sweden, by beroerte de rechte Erf-Heeren ontnomene Landen en Luyden, te Leen niet behoorlijck ontfanghen, noch Præstanda ghepresteert: Derhalven deselve, vermoghens de Leen-Rechten, soodanige Landen verwaerloost hebben; en waer de Keyserlijcke Majesteyt billijck verbonden deselve de rechte Heeren, welcke soodanighe Landen uyt liefde des Vaderlants, en Vreede, overgegeven hadden, te restitueeren.

2. Heeft de Koninckl. Majesteyt van Sweden teghens het Instrumentum Pacis de goede Stadt Bremen benout, en ghewelt aengedaen, veracht, en de afgegaene Keyserlijcke beveelen en afmaningen in 't minste niet geacht.

3. Heeft zijne Koninghl. Majesteyt van Sweden in 't Heylighen Roomse Rijck, monster en vergader plaetsen, en oock rotteringhe van veele Krijgsvolckeren aengestelt.

4. En niet eens de oorsaeck daer van zijne Keyserlijcke Majesteyt, noch eenige Creyts laten weten.

5. Maer op eyghen macht 't selve Krijghsvolck door de Cheur en Fursten Landen, met hare uytterste schade, en by na gheheele ruyne en verdervinghe ghevoert.

6. Dat de Koninghlijcke Majesteyt van Sweden oock soo wel tegens de stilstant Verbonts, als contra Dictum Instrumenti Pacis, zijne Koninglijcke Majesteyt van Poolen, als Vreedens Geallieerde, en zijne Cheurvorstelijcke Doorl. van Brandenborgh, gelijck als woedende is aengevallen, en haer een onversettelijcke schade en ruyne toegevoeght heeft.

7. Dat zijne Koningl. Majesteyt van Sweden het daer by niet en heeft laten blyven, maer zijne Ghesanten heen en weder aen Keyserlijcke, Cheur en Fursten Hoven gepocht, geswetst en de Potentaten wel in 't gesicht ghesey dt hebben, dat het Roomsche Rijck het rechte Tonneel soude zijn, daer op het nau ghe-endighde bloedigh Spel weder soude aenghevangen werden.

8. Op welck onbehoorlijck en dreygend' aenbrengen dan, Zijn Keyserlijcke Majesteydt, ende andere Potentaten, welcke anders garen stil ghESeten, en de nouwelijcks ghesiene Vreede noch lange genoten hadden, met haer hoogste leetwesen, tot defentie van 't Vaderlandt, wederom hebben moeten armeeren, weshalven de arme onschuldige Onderdanen in ende buyten 't Rijck, over dat onrustige Sweeden, billick ach en wee hebben te roepen, want alles door Godes gehengen van haer eenigh en allen herkomt.

9. Dat zijn Majesteyt van Sweden niet een eenigh versoeck tot Vrede heeft onderstaen, maer tegens Zijn Keyserlijcke Majesteyt, Zijne Coninckklijcke Majesteyt van Denemarcken, oock de Cheur ende Vorsten des Rijcks, alleen met Dadelijckheyt voortgevaren is, de selve verachtelijck gehouden, geprovoceert, en voor Vyanden uytgeroepen.

10. Ende of wel Zijne Koninckklijcke Majesteyt van Sweden in Anno 1647. de Bruyns-

wijckse Hooghe Vorstelijcke Huysen (die doch met Denemarcken soo na verwant waren, al-soo dat de Conincklijcke Majesteyt aldaer uytsoodanige Vorstelijcke Familien eenen Gemalinne aen zijne Syde heeft) by na tot zijn willen heeft gehadt, welcke tegens Denemarcken den Neder-Saxisschen Creytz uytvorderden, ende te weghe braghten, dat tot Lunenborg een Creytz-dagh gehouden wierdt, so gaf evenwel Zijn Majesteyt op der selver Creyts-Dagh verscheyde te verstaen, dat het hem om des Rijcx ende Creyts ruste gantsch niet te doen en was, nemaer dat hy eenigh en alleen socht de selve Creyts in den Oorlogh te winden ; Dan wanneer de andere Creyts Verbondene voorbrachten dat nocht ter tijdt seer duyster scheen welcke van beyde strijdende Noorder Koningen, Autheur des geschils was, dat oock de selve malkanderen gewogen en geen Periculum in Morâ was, dat men derhalven geen oorsaeck hadt, met de Creyts hulp soo drae te precipiteeren ; maer men soude nae aenleydinghe van 't Instrumentum Pacis, een vriendelijck verdragh, ende alsoo het beste eerst versoecken, bysonderlijck (terwijl Denemarcken sich daer toe willigh verklaerde, ende bereyt was sijne Gesanten te senden) Daer op protesteerden de Sweedse Gesanten daer tegen, urgeerende op het heftigste de Creyts hulp, en als het evenwel daer by bleef dat men het beste soude versoecken, soo deden de selve desen, onaenghesien dat dreygement daer by ; Godt soude doch Zyn Konincklijcke Majesteyt wel bystaen, alleen soude deselve dan de Krijgs-kosten van de Creyts te vorderen weten.

11. Als het de hooghste Godt nae zijne onuytvorstelijcken Raedt toeghelaten heeft, dat in Februarij des voorleden Iaers de Konincklijcke Majesteyt van Denemarcken heeft onder gheleghen, en eenen dapper verkleynden, en zijne Rijck een schadelijcke Vrede is ghedwonghen gheweest in te gaen, daer van de Sweedtsche Gesanten Nicolaus Brache en Matthias Biorenklau in een Gheschrift het gheen zy den 5. Augusti tot Franckfort aen Mayn het Vorstelijcke Collegio hebben overgegheven, gheweldigh pochten, Deum nimirum singulari & miraculosa ratione pacem Sueco-Danicam præterita hyeme promovisse, &c. So heeft doch zijn Konincklijcke Majesteyt van Sweeden die gants niet ghehouden.

Dese saecken zijn niet alleen uyt waerachtighe Relationibus bekendt gheworden, maer het heeft oock de ervaringhe soo klaer ghewesen, dat wie sulcks soude willen loochenen, oock soude moeten ontkennen dat aen den klaren middagh de Sonne scheen.

Het is waer, men wil van Sweedtscher zijde daer weder teghens in brenghen, zijne Konincklijcke Majesteyt van Denemarcken hadde geweyghert de ghedachte Vrede te volbrengen. 2. Dat derhalven zijne Konincklijcke Majesteyt van Sweden, tot vootsettinghe van zijne aenghevanghen Krijgh, ghedwonghen is gheworden. 3. Dat Denemarcken de aenghebodene Neutraliteyt niet aennemen wilde, maer veel liever vreemt Krijgs-volck beroepen, en over hem en 't Rijck halen. Maer soo dese voorwendinghen in Indien wierden gheadviseert, soo mochte yemandt deselve ghelooven ; dan in het Roomsche Rijck sal niemandt zijn, soo hy anders de waerheyt lieft, die het selve ghelooven sal, want men moet bekennen.

1. Dat de Vreede ghemaeckt ende gheslooten zy.

2. Dat om het selve te volghen zijne Conincklijcke Majesteyt van Denemarcken de aensienelijcke Vestinghen het Hartoghdom Schoonen en andere nutbare Ampten en Steden, oock Bremervoorden, de Sweden ingheruymt en overghegheven heeft.

3. En de beloofde Krijgh-volckeren ghelevert : Oock noch daer en boven het Eylandt Ween overghegheven : als men nu vraegt wat Denemarcken meer soude doen, soo en wilder gheen antwoordt volghen.

Maer stelt of daer noch eenigh ghebreck was gheweest, soude de selve wel van soodanighe ghechapenheyt geweest zijn, dat zijn Conincklijcke Majesteyt van Sweden daerom oorsaeck

tot soo een bloedighen Crijgh wederom aen te vanghen soude ghehadt hebben ? Of kan dat continueren of voortsetten heten, het welck eenmael miraculosa ratione door eenen eeuwighen Vreede is afghedaen ? Was niet de Coninck van Denemarcken nu met de Sweedtsche Vestingen en Landen diervoegen omringht, dat hy in't minste de Sweden niet en konde schaden, al had hy schoon gewilt, dewijl hy oock geene Armee in 't Veldt hadde of hebben konde ?

Maer heeft dan tot de vervullinge vande getroffene Vrede noch yets gemanqueert, waerom hebben de Sweeden sulcks niet geurgeert, vermoghens het Instrumentum Pacis door weghen van Recht oft vriendelijcke Compositie, of oock der Mediatoors Vranckrijcks en Enghelants aenspreken, ende hulpe geemploijeert ? En wie kan doch die geene de Neutraliteyt aenbieden, of deselve van hem afgeslagen werden, die van gene Krijgh meer en weet ? Heet dat Neutraliteyt aenbieden als men onder pretext van Vrede eenen Potentaet (gelijk Denemarken wedervaren is) gants uytsuycht, mat en moede maeckt, en sonder eenich gegeven teycken van misverstandt de selve grousamelijck beoorloocht, iae in sijn eygene Residentie-plaets belegert en bestormt ? of heet dat nu de Neutraliteyt afslaen, ende vreemde Volckeren over zich, en sijn Rijck te halen, wanneer zijne Konincklijcke Majesteyt van Denemarcken liever als zich van so onverwachten grousamen Vyandt te laten verworgen, en van Kroon, en Landen verdreven te worden, de Godt en Wereltlijcke Rechten, gelijck het Over-hooft der Christenheydt, Cheur en Vorsten des Rijcks, en de geconfedereerde Potentaten om hulp ende bystant aenroept ? Dat moet voorwaer wel een vreemde Politie zijn.

Soo volght hier uyt onwedersprekelijck dat zijne Majesteyt van Sweden voor geen Rijcksstandt te houden is, maer veel meer voor een van der Heyligen Rijcks afghevallen, en die het Instrumentum Pacis, 't leste Rijcz afscheyd en d'Executien soo dickmaels wetens gevyoleert heeft, en also ipso jure & facto reus fractæ pacis, of een Verbreker der Vrede geworden is : En deswegen onnodig zy hier over by een Rijcx deputation wijdluftige deliberatien aen te stellé, en de bekende Aggressorem vorder te grosseren en woeden laten : Ter contrarie is syn Keys. Majest. niet alleyn wel voegende, maer van God en rechtswegen verbonden d'Eeuwige Vrede te houden, en de nootlijdende Rijcx-stenden daer by te beschermen en hanthaven : Gelijck de Curvorsten en Stenden gehouden syn Keys. Majest. te helpen, en so lang tegen Sweden onophoudelyck te ageren, tot die de Wapenen afleg, en den beschadigden wegens Vredebreuck satisfactie geve, oock sich vast instelle gene moeyten meer aen te richten. Heeft dan Sweden op 't een of 't ander te prætenderen, sulckx moet hy doen door wegen van recht, als in 't Instrum: Pacis bewillicht is. Vloeyt also hier uyt, dattet Curvorstel. College in de Keyserl: Avocatoria heeft verwilligt, en aller Stenden consent daer toe onnodig waer : En als die uyt ghegheven wiert had men noch hoop datte Majest. van Sweden mette Vredebreuck in Holsteyn soude gedesisteert hebben, en van die Actien daer d'Advocatoria af spreeckt, op houden : Dus salmen licht af-meten wie Keyserl. Majesteyt meynt, en elck wachte sich teghens des Rijckx Armade sich aen te kanten : Datte Paus op Keysers versoeck Kur-ments daer om in den Ban heeft ghedaen om dat hy de principaelste van d'Alliancie deffensive is, wat is datte ? wat is met dat optichten gewonnen ? Is't een defensions Alliancie en 't Instrumentum Pacis gelyck, so behoefden sy hun tegen de Paus en Keyser niet te be-edigen, maer wel tegen de Co. van Sweden, die 't Rijck invadeert en offendeert, tegens hem behoorde dese Alliantie : Welcke soo Swede sich dese reys daer by mocht door redden, so mocht der Sweden beloning door de Geallieerde wel swaerder vallen als des Paus Ban : Ragotsky en den Hertog van Courlant mochten wenschen in des Paus Ban te syn, en datse hunne Vrijheyd, Lant en Luyden weder hadden. Curments en gelooft men oock niet sich so sal vergeten, dat hy tegen de Keyserlijcke Avocatoria (die hem selfs belieft heeft) Edicten soude laten af-kundighen.

Nu waren de Poolen noch te samen op hunnen tragen Rijcx-dagh binnen Warsou/ en daer men niets en dede als disputeren over de navolgende puncten: 1. Hoe men best de Soldaten soude betalen. 2. De Littauwers en hare Krijchs benden contenteren. 3. De getroffen Vrede met de Cosacken bekragtigen. 4. Gelt en bequame Artillerije te fourneren. 5. Hoe best Sweden en Moscovien niet door Tractaten / maer door 't punct van den Deegen tot een reputatieuse Vrede te constringeren. 6. Hoe men Gonsieuzky den Littause Schatmeester uyt de gevanckenis der Moscoviters/ en een custodiam Thesauri op rechten soude. 7. Oock hoemen den Coningh over zijne versichoten gelden en verpande Zout-mijnen soude contenteren. 8. Hoe men de Tartarise Cam die lang genoech gepatienteert had/ soude vergenoeghen. 9. Hoe men de stadt Dantzich/ wiens krachten vast verswackten/ en die tot de Poolse Republick als de ghemeyde versorgende Moeder/ hare toe-vlucht nam / raedt en hulpe soude verschaffen. 10. En Kurbrandenborgh op sijn pretentie voldoen. 11. Hoe men Afgesanten en Residenten by andere Potentaten mochte onderhouden. 12. En ordre op de Posten stellen. 13. Dat men d'inkomst der Poolsche Republijck bekent maeck/ op dat men weet waer op men sich verlaten mach. 14. Dat yder sijn Waywodschap aengeve/ om Proviand/ &c. te verschaffen. 15. Hoe men Kaminctz Ponolszky sal verseekeren en bevestighen. 16. Datte Vorst Bogislau Radzevil sijn goederen in de Ceurvorstel. Tractaten bedonghen/ moge genieten. 17. En dat de indignatie aen Hieronymus Pinocius wegens des selfs meriten werde gegeven.

Terwijl de Poolen dus raedt leefden / meynde den Moscoviter dat hy zijne Vyanden door een stilstant mette Sweden/ genoech soude te doen geven: Hy verachte deswegen de Poolen/ en de Witte Russen lachte mette Na-buyren/ om dat sy meynden dat haren Czar Coning van alle Hanen was/ dat hun die wilde/ most/ en konde voor alle onheyl/ selfs van den Hemel/ beschermen / en evenwel zijn sy in dese maent teghens haer confident gheloof aen/ ellendelijck van de Cosacken en Tartaren op de Waelstadt gheslaghen/ alsoo datter by de 15000. Russen op de slagt-plaets bleven leggen / waer door den rebellise Cosacksen Generael Michalowick weder om tot devotie wierde gebracht.

Maer de Sweden die over sulcke Moscovise moderatie juychden/ gaven doe te vrijpostiger in 't licht hare gesloote stilstant/ soo om datse 'tgevaer van dien so weynich ontsagen / als/ om 't voordeel dat sy uyt volgende Tractaten verhoopten. De puncten der selver in 't Sweets/ luyden verduytst aldus:

1. Dater geen Vyandschap en sal zijn geduyrende desen stilstandt van Wapenen, maer alle soorten van vrundschap, en wedersijdigs vrundschap salder zijn tusschen de ged. groote Heeren en hare Onderdanen, sullende d'een den ander directe noch indirecte mogen beschadigen.

2. Dat alle wedersijts gevangenen sonder Rantsoen te betalen sullen los gelaten worden.

3. Daer sal wesen vrije Coophandel tusschen beyde de Natien, als voor desen.

4. Niemant sal op wat maniere het zy, elckanders Vijanden moghen assisteren, specialijck aen den Coning van Polen eenige Provisie, Volck, Gelt, of ander hulpe, hoedanich het zy.

5. Is

5. Is mede beslooten, dat soodanighe Persoonen als den Koning van Sweden sal senden aen den Groot-Hertogh, ofte den Groot-Hertogh aen hem, met de Rateficatie van dese Treves, sal hebben Volmacht en Instructie om te handelen en te sluyten tusschen de ges. twee Groote Heeren een seer nauwe en stricte Ligue teghens den huydigen Coning van Polen, indien het van beyden alsoo begeert wort.

6. Het sal aen beyde Partijen na believte vry staen in desen tijt van Treves te treden in een Handelingh van Eeuwighe Vrede tusschen de twee voorss. Groote Heeren, door hare Ambassadeurs respective, en dat niemand tegens den anderen de Wapenen aen nemen sal, sonder alvoorens te hebben ghedaen noteficatie.

De Sweden onderwijl veroverden den 20. Maert Dirschau op discretie/ daerse veel Amonitie vonden. Weder om wierden sy by Mozinghen van de Brandenburgers geslaghen/ die over de 500. van hunne soldaten gevanghen kreghen. Het stedeken Swart-marckis Lant verbrande den 23. dito ten 3 uren namiddaghs/ uytgesept 2. Kercken/ 't Raedthuys/ en eenige gheringhe Huysen: Sijnde dit nu de vijfde stadt die in der Marck in korte Jaren is verbrant: Waer van d'Inghesetenen niets als hare ruyne over ghehouden hebben.

Gelijck nu dese Sweetse Noormannen in Pomeren en Poolen lustig aentornden / alsoo deden sy mede in Denemarcken / alwaer den 19. Maert den Rijcks Admirael Wrangel/ den Grave van Waldeck / en Lut. Gene. Horn met 600. Voet-knechten en 3. Regimenten Ruyters van Nieuburg uyt Funen 't scheep gingen/ gevolght van 2. Sweetse Oorloch-schepen en 5. Schoeten met Ruyters/ landende gesamentlijck tot Strantburg op Langhelandt/ soo sy veynsden / maer Wrangel seylden onderwijl met 9. Oorlogschepen na de noort sijde van Langelant op Langelants haft / alwaer door groote stilte de Deense middeler tijt occasie hadden om alle hun macht t'samen te rucken/ en op de See-kant hun in postuyr te stellen: De Sweden hare seylen in nemende/ hadden doen so langh werck met de Pramen die vol Infanterye waren / datte Deenen met hun aenghevoert Canon daer lustigh onder speelden/ en vele Sweden om verre schooten/ kregen oock een Praem met 50. soldaten gevanghen/ en haren Oversten Wolf meynde nochtans occasie te hebben om te landen / vondt sich op 't rapport der Bootsghesellen wel bedrogen/ toen hy verstont dat de gront daer omtrent veel te weeck en te marassich was/ aldus verijdelde dien Aenslach/ blijvende Major Lindenberg der Deenen ghevanghen. Dit speet de Sweden / dies wende sy haer desseyn op een anderen kant/ hielden met studie hun Oorlog-schepen daer ten ancker legghen / maer soo ras de Maen savonts onder gedoken was / seylden met al de Schoeten en 't kleyn Vaer-tuych tot omtrendt 3. mijlen van daer/ en lande te Sprozbey inden morgenstont/sonder verlies van een man hun Infanterije/Ruyters en Geschut/ so dat de Deenen te laet hier af bericht/ de Sweden niet en konden af-keeren: Maer mosten met goede oogen aensien dat den Admir: Wrangel

en Gen.

en Gen. Graef van Waldeck met al haer Volck en stucken op een Huys Tranigker genaemt/ aen-trocken/ 200. man die daer op laghen / siende/ dat men hun wilde bespringen/ gavent vreesachtigh op / waer mede 'tgantse Eylandt verlooren was/ want dese en Ritmeester Stena Bille met al d'Officiers so te Paert als te voet/ oock 100. Ruyters / Capit. Bastiaen met 200. geworven knechten/ nevens de meeste Officiers van 4. Compagnien geworven Lantsaten 1200. koppen sterck/ bleven gevangens: 300. sijnder neder geschoten: Maer een Canon/ doch veel Voorraet hebben de Sweden hier bekomen/ het gunt seer wel van pas quam voor de gedismonteerde Regimenten in Fredricx Ode: En is alsoo Admirael Wrangel weder met goeden buyt na Nieuborgh ghezeylt.

Het Ys dat noch dreef van d'eene hoeck der Oost-zee tot d'ander/ besetten by Meun een Hollants Galjot/ met Haring/ Wijn/ Kaes/ &c. na Dantzich bevracht/ een Courlants Scheepje met 8. a 10. stucken / en een Schoet met out en verminckt Geweer na Lubeck gaende: Sy bevroren t'samen tusschen Amack en Reuck/ so datmen van lant af over ys tot hun komen mocht: Te bequamer hebben de Sweden dese overweldigt/ want het Courlants Schip en wilde sich niet deffenderen/ of wel het selve 2. vademen rontsom uytgebijt was/ en de Passagiers hun aengeboden hadden mette stucken en musquetten sich te verweeren/ en de Hollantse Schipper van 't Galjot met al zijn Volck hun aenboden tot defensie mede in 't ged. Courlants schip te treden: 't Was al te vergeefs/ den Schipper wilde niet vechten / zijn Stuyrman en Hooghbootsman waren gebooren Sweden / en een Overste Lieuten. Melchior van Brothen/ en Ritmr. Rudolf van Serauch / die na Lubeck wilden / wederrieden alle tegenweer: Aldus hebben de Sweden dat Schip gheplondert/ en daer na verbrant. Krijchs haftiger droech sich in dierghelijcke occasie den Zeeuse Schout by nacht Adriaen Banckert/ dese met zijn Oorloghschip de Zee-Ridder a 28. st. op de Brantwacht leggende/ dreef door kracht van 't ijs van voor Coppenhaven tot onder Ween aen de gront: Zo ras de Sweden sulcks vermerckten/ en dattet ijs van de Schoonse sijde gedreven was / quamen sy met 2. kloecke Oorlog-schepen van 40. a 50. stucken / 1. Fluyt a 24. stucken/ 1. Galjot/ en 1. Scheerboot uyt Lantscroon dito Banckert bespringen/ loopende suydwaerts Ween om: Andere 5. van hunne Scheerbooten en Chaloupen met stucken en vol Volcks/ seylden benoorden 't voorsz. Eylandt: Maer also de wint uyt den noorden hart koelden/liepen sy alle onder Cronenburgh. Den 14. deser quamen sy weder met 1. Brantschip voorsien / en hun volck lande uyt de Boots op Ween by de Kerck/ hare Oorlochschepen geduerigh over en weder seylende / canonneerden heftigh op Banckert / en bleven anderhalf canon-schot 's nachts van hem ten ancker leggen. Den 15. dito met den dageraet quamen de Sweden onder seyl/ en brachten stoutelijck hare Brander aen Banckerts schip / die met sijne laechste stucken niet alleen den Brander in den brandt schoot / en van hem af drongh / maer oock de andere Sweedse Schepen so couragieuselijck af weerden/ dat onaengesien men hun toe-riep goet quartier/ &c. en datte Swedē alle listen aenwende om de Zeeuwen te

wen te vermeesteren/so nochtans was alles te vergeefs/ Banckert en de sijne seyden tot den laetsten man sich te willen deffenderen / en toonden met het uyt hangen van al hare Wimpels en Vlaggen/dat sy goet zeeus en goet ront hun debuoir voor 't Vaderlant deden : Ongeacht dese schoonschijnende Sweden toen sy sagen datter met flatterije op Zeeu-maet niet te winnen was/ oock op 't Eylant Ween hun geschut geplant hadden/om Banckert also te ruyneren : Maer tot hun eygen schande zijn doen vele Sweden op Ween self geschoten/ en een der Oorlochschepen storte zijn groote Ree af : Den Brander ging met haer Polver-vasen na de gront/ en de overige kreghen oock soo wel hunne bekomst datse alle deur gingen : Aldus heeft sich Banckert aen den grondt sittende/ geredders van 2. Sweedse Oorlochschepen/ 4. Scheerboten ende een Brander ter zee / en 400. soldaten op Ween / die alle hun best ghenoech deden om hem te ruyneren/ maer hy heeft sich vromelijck gereddert / en ghetoont / Dat alle Zee Capeteynen plicht halven hun debuoir doende, schoon gheen Victorie bevechtende, dat het nochtans overwinningh ghenoech was syn Vijandt te frustreren, en dat men so door courage als oock goedt beleydt sijn teghenparty licht konde stuyten, Banckert met lof weder te Koppenhaven komende met 3. dooden en 10. gequetste/ meest selfs den Koningh van sijn wedervaren rapport doen / die neffens den Admi. van Opdam en vele andere hooge Officieren / de vertellinghe met groot vergenoeghen op-namen/ oordeelende/ dat de kloeckheyt van 1. Zeeu wel 3. van de Sweden gewassen waren.

Hare Ho. Mo. sich ontbloot siende van Twee Vice-Admiralen / Witte Cornelisz. de Wit ende Pieter Florisz. / wiens dapperheyd niet alleen over veele Jaren in verscheyden heltdadige Actien was ghebleecken / maer voornamentlijck zijnde in de vermaerde See-slagh inde Sont 1658. ghewcest de twee stantvastichste Helden die tot der doot toe getrou bleven/ en op de welcke de Sweden doenmaels hare scherpste tanden stomp beten/ sulcks dat sy tweeen van de minste zuylen waren die de Staet van 't Lant / de Vloot en gheheel Denemarcken doenmaels door Godes bystandt preserveerden : Worddende alsoo Coppenhaven ontset/ de Croon gelibereert / en de Nederlanders gekreuckt respect/ ten Hemel opgeheven en getilt. Voor dese Helden hebben de welghemelte hare Ho. Mo. met groot vergenoeghen de voorss. vacerende Charges in dese tijt vergeven/ te weten :

In plaetse van Witte Cornelisz. de Wit, tot Vice-Admirael over 't Quartier van de Mase,

Egbert Meeusz. Cortenaer.

Ende in plaetse van Pieter Florisz. tot Vice-Admirael over 't Noorder Quartier, ofte West-Vrieslandt,

Jan Cornelisz. Meppel.

Het

Het Sweetse Guarnisoen in Fredricks ode was door gedurige alarmen van de Poolen en Brandenburgers soo dapper afgemat/ dat sy meenighmael dese plaets vervloeckten/ want behalvens dattet lang gewintert had / en het des wegen rontsom vrij bar was/ so mocht even wel niemant van hun 'thooft buyten de Vestinge steken/ oft sy waren cappoot: Men had hun oock de hele Winter nauljjcks yets upt Funen toe-ghesonden / soo datte arme Soldaten grooten hongher leden/ waer op een verbuylende Pestelentiale sieckte volghden/ en doen smolt het Guarnisoen byna wegh. Sy haer onvermoghen wetende / en dat de Brandenburghers haer dreychden met een generale Aenval te besoecken / soo hebben sy de stadt verbrandt en geraseert / nae datse daer by na niet als eenige vernagelde stucken in gelaten hadden: Dese plaets had de Gen. Wrangel den 24. Octob. 1657. verovert/ en met 7. Bolwercken als de Koninghs/ Coningins/ Princen/ Billes/ Heeren/ Ridders / en Adels Bolwerck met hoge Wallen en dubbelde grachten doen fortificeren/ voort de stad met 12. a 16. fraye straten vergroot / oock met een Coninginne / Heeren ende Prince Grachten daer door gelept: Syn Huys op de Marckt doen bouwen/ tusschen 't Raedthuys en 't Casteel: Op welck Kasteel (de stadt verniclt wesende/) sy nu retireerden/ als op de uytterste punct van 't Veer na Funen geleghen. De Brandenburgers also in dese Maent daer in komende / sagen een brandende puynhoop sonder meer/ alles was vernielt. Desgelijcks hebben sy in November hier aen oock 't Casteel verlaeten / na datse alvoorens hunne gadingh daer upt mede na Funen genomen hadden.

De Poolen namen daer terstont hun Quartier / maer des niet te min soo quamen de Sweden met Vaertuygh haer noch wel bestoocken/ doch sy ghe-raeckten alle niet weder thuys.

Aprillis 1659.

Peter Heldt Deense Vice-Admirael stack den 8. deser met een Esquadre van 13. a 15. Schepen d'Oost-zee in/ en ontmoete den 10. dito onder Langelant 8. Sweedse Oorloch-schepen/ ten ancker leggende: Dese tasten hy kloeckmoedigh aen/ soo dat sy hunne anckers af kapten/ meynende t'ontvluchten/ maer of wel de Sweden onder seyl raeckten/ nochtans wierde hare Schout by nacht voerende 44. stucken/ nessens 't Schip de Valck/ by de Eylanden Aroe ende Alssen aen strant gejaecht: Vicead. Helt abordeerden selfs 'tschip de Swaen met 59. daer onder 26. metale stucken/ 'twelck hy veroverde: De and're vijf salveerden haer onder Foburgh in Fuenen/ daer sy van de hare weder ontset wierden / en naderhant ged. Helt soo hy met sijn Schepen te Flensborgh in Holsteyn om te calefateren was in ghelooen/ wierde daer van de Sweden

selfs

selfs soo lang in gehouden / tot de Hollants en Deense Vlooten hem quamen ontsetten ; Daer van hier naer het vervolgh.

De Engelse Vloot nu van Duyns af-ghevaren / quam den 17. deser in de Sont/ onder d'Heer Admirael Eduard Montagu/ haer monture/ getal ende bemanning was als volgt :

1 Naseby, Adm. Montagu, Capiteyn Robert Guttans. 500 man 80 st.
2 Swiftuyr, Viceadm. Godson, 382 m. 64 st.
3 London, Rich Stayner, 400 m. 64 st.
4 Dunbar, Eduard Blag, 400 m. 64 st.
5 Triumph, Robert Clarck, 350 m. 64 st.
6 Regenboog, Anthony Ionh, 350 m. 64 st.
7 Spreker, Eustatius Smit, 260 m. 58 st.
8 Glocester, Willem Withorn, 260 m. 56 st.
9 Plemuyen, Eduard Withidge, 260 m. 56 st.
10 Neuberry, Robert Blaeck, 260 m. 50 st.
11 Dorington, Ian Harman, 260 m. 52 st.
12 Brigdwater, Antony Haning 260 m. 56 st.
13 Drogedath. Tom. Tindman 260 m. 50 st.
14 Worcester, Robert Nixon, 240 m. 46 st.
15 Leeuw, Ian Lambert, 220 m. 48 st.
16 Indiaen, Carel Wager, 220 m. 46 st.
17 Essex, Ian Haward, 250 m. 50 st.
18 Luypaert, Iacob Pool, 180 m. 40 st.
19 Nieukasteel, Edmond Custis 180 m. 42 st.
20 Winsbey, Ioseph Amos, 180 m. 46 st.
21 Rubee, Cap. Rob. Kerby, 170 m. 43 st.
22 Centurion, Francis Parkes, 170 m. 44 st.
23 Preston, Robert Robinson, 170 m. 40 st.
24 Portsmuyen, Rob. Suntum, 160 m. 38 st.
25 Rob. Blumleig, 160 m. 40 st.
26 Assistentie, Tom. Sparling, 160 m. 40 st.
27 Iersay, Ian Symond, 160 m. 42 st.
28 Advijs, Francois Allen, 160 m. 40 st.
29 Antwitch, Bernard Gilpone, 160 m. 40 st.
30 Elizabeth, Ian Groenedijck, 160 m. 41 st.
31 Asseurance, Philip Hollant, 140 m. 30 st.
32 Advontuyre, Will. Tutwel, 150 m. 36 st.
33 Groote Liefde, Kether, 170 m. 40 st.
34 Melckmeyt, Tom. Pinxter, 160 m. 36 st.
35 Elias, Marck Hunson, 150 m. 38 st.
36 Expeditie, Edu. Tomson, 130 m. 38 st.
37 Tagons, Richard Parcked, 120 m. 22 st.
38 Dorchester, Antony Archer 110 m. 29 st.
39 Bradfort, Pieter Bouwens, 110 m. 28 st.
40 Succes, Thomas Floor, 140 m. 34 st.
Somma 8682 man, 1813 stucken.

En dewijl in dese tijt den Staet van Engelant weder geheel onseker stont/ en datter diverse Factien hun weder openbaerden/ so deden nochtans die geen de welcke op hare luymen lagen/ voortkomen een Declaratie / in allen schijn als stonde de Protectors en Parlamentse regeringe noch onverandert en lange te duyren/ de minuten uyt 't Engels verduytst/ luyden aldus :

Een DECLARATIE,

Voor de Gemeente, berakende de groote en teghenwoordige Expedition, mette dappere Resolutie des Parlements, soo als 't genadelijck in haren Huyse is besloten, en gecommuniceert aen zijn Hoogheyt den Lord Protector : Mette ordres en Instructien van zijn Hoogheyt daer op, tot herstellingh en behoudenis van de Vrije Commercie so in Enghelant, Schotlant en Yrlant : Als oock een Lijst van d'Engelse Vloot, gedestineert naer de Sondt, onder 't beleydt des Eerw. Edward Lord Montaigu Admirael, Willem Goodson Viceadmirael, en Sr. Richard Stayner Schout by Nacht.

Zyne Hoogheyd den Lord Protector aen 't Engels Parlament vergadert tot Westmunster belieft hebbende te communiceren d'Affairen van Staet, ende in 'tselve

Eerw. Vergaderinghe voor-houdende de Verbondts transf-actien van Uytheemse Prinçen, en hare Negotiatien met den Keyser van Duytslant, den Coning van Spangien, en andere onbehagelijcke en bekende Vijanden, soo wel van de Protestante Religie als de Vrede en rust deser Natie, om hare machten te vereenigen, ende uyt te setten een considerable Armade, om Meester te werden op d'Oost Zee, en de passage van de Sont op te stoppen. Heeft na rijpe deliberatien op de particulariteyten van dien, en na sommige consultatien op d'importantie, en hoe veel de Republycke hier aen geleghen is, geresolveert na de Sond te senden een Vloot van 40, Oorloch Schepen, soo om te preserveren onse eyghene Intrest in de See-vaerdt als in de Koophandel van desen Staet,&c.

Men oordeelden in Vranckrijck en Vlaenderen meer uyt jalousije als wetenschap/ op het afgaen van dese Engelse Vloot / dat Sweden de Vestinghe Kroonenburgh aen d'Engelsen souden in-ruymen / en voorts Denemarcken met gevoechde macht overweldighen. Daer en tegens verseckerden den Engelsen Resident Downing in den Hage aen hare Ho. Mo. Datte voorss. uytgelopen Engelse Vloot na de Sont, in 't minste gheen ordre had om hostiliteyt aen hare Ho. Mog. Vlooten te bewijsen, maer alleen derwaerts gingh om het Oorlochs-vuyr te helpen dempen. Even wel het mis haegden al vele verresiende Politijcken/ datte Engelse met overwogen macht voor den Viceadm. de Ruyters [wiens Vloot wat traegjes reed raeckten] in de Sondt was / die tot hun hoede 1. Kets aen den hoeck van Schagen en noch een aen Anout lieten kruyssen: Sy onder Croonenburgh komende/ saluteerden met 21. stucken en vele musketten/ 't Kasteel dede op yder salvo 2. schoten tot antwoort/ en 30. schoten so ras Admir. Montaigu zijn ancker liet vallen: Dit alles sach den Coningh van Sweden met groot vermaeck van Croonenburgh/ daer hy toen op was / niet tegenstaende datte glase Vensteren van zijn Camer trilden over de salutatien van de Nasebyः D'Engelse Resident Phlips Meadow quam terstondt van Elsenor aen boort: Maer overmits Admirael Montagu van verkoutheyt sieck was/ soo en quam hy niet aen lant/ maer sont den Viceadmirael en sijn Cousijn af/om den Coning van Sweden te begroeten/ 'twelck solemnelijck verging.

Naderhant heeft dito Mantagu oock sijn komste bekent gemaeckt aen den Coning van Denemarcken/ ende de selve aengedient/ Dat hy was ghekomen niet om den Oorlogh, maer om den Vrede te faciliteren,&c. Aen en met den Adm. Obdam wisselden hy insgelijcks met een over en wedergaende Kets / diverse Brieven van Complimenten/en reciproque declaratie van onderlinge vruntschap/Ec. Maer George Aiscu/ noch gedenckende wat in de Canael was voorgelopen/ apparent om dat hy de Coninglijcke regeringhe die in sijn Vaderlandt afgeschaft was/meer toegedaê was als des Parlaments/begaf hem met diverse andere Engelse Officieren in des Sweetsen Conings dienst/ over wiens Armade hy den Tijtel kreeg van Admirael der Sweedse Vloot in de Sont,Belt,Oost see,&c. Owen Cox daer van in ons 9. deel folio 151. en van eenen Pr. Cornelius/ die van outs al gheneghen waren / kregen mede by de Sweden een rapier op de sijde/ en vele andere die meer van yser als van kaes hielden/ volghden dien self den trant.

De

De Sweedse Generael Douglas in Lijflant en Courlant 4000. mannen by den anderen hebbende geschraept / poogde met list den gebluchten Adel in Libou te overrompelen/ maer sy van sulcks ghewaerschout / retireerden uyt Libou een dagh te vooren/ alsoo die stadt niet houwbaer was / en wierpen de Brugge ter Heyliger A achter hun af/ waer door sy onvervolght bleven : En Douglas niet te min veroverden Libou met sulcken spoet/ dat hy binnen der selver Haven bequam 4. Schepen van Lubeck/ 1. van Danzich/ en 1. Hollants Galjoot/ waer van de Schippers toen aen landt waeren / 3. Schepen ontseyldent na der Memel / daer binnen sich oock de gebluchte Courlandtsen Adel begaf/ soo dat sy hunne beste Meubelen salveerden.

Wanneer segt een braef Schrijver sekere voorgenomen aenslagh wel gheluckt/so is het een Romeyn stuck/maer qualijck uyt-vallende/wort den Aenleyder een Verrader/ en het werck een schelmstuck genoemt : Dat lot/ te weten 't laetste/ overquam Pretorius/een militair Persoon in Bremerveurden/ en die over sekere acte by de Sweden geaffronteert/ die hem op dit Kasteel een wijl herwaerts daer om hadden in versekering gehouden/nu den 18.deser als den Sweedsen Commandant Volckman na buyten te gast was / in postuyr stelden om revenge op syn vijanden te halen / hebbende van dit sijn oogwit al tijdelijck verkondschapt den Gluckstatse Deense Commandant Eberstehn/ om op sekere tijt met ettelijcke Benden by der hant te sijn / en dat de Poort vā Bremerveurden voor hem open soude wesen/Ec. Maer of nu dito Eberstein ged. Pretorius heeft gewaentrout/ ofte/ dat de hulpe al te traechlijck by ghekomen zy / schijnt wel/ maer en is so seker niet / als dat Pretorius ongeluckich in 't ongeluck is blijven steken : Want als nu Volckman van sijn gastmael was weder gekeert/ vont hy de Val-brugge opgehaelt/de Poorten voor hem geslooten/ en 't kanon tegens hem gewendt / in somma Bremerveurden was Deens/ en Pretorius had so door beloften als giften de voornaemste des guarnisons alreede op sijn zijde gekregen : Maer Volckman wetende dat op dit subject niet lang te sluymeren was/ tooch datelijck na Staden/ en lichten alles wat hem mogelick was/ waer mede hy Bremerveurdē quam omcingelē/ 'twelck de deenē dede achter blijvē/en Pretorius Secretaris verdronck sich selfs van spijt en mistroostichept in 't water / toen die sach dat alles qualijck af-loopen wilde/ ja seker Burger van Werd/ die de Brieven na Gluckstadt hadde gebracht/ vluchte met Wijf en kinderen/ toen hy sach datte Sweden de Deenen so veel te gau waren/ dat sy haer perickel daer door verhoeden/ en de Deense daer en teghens hunne toe-lachende fortuyne verwaerloosden : In somma / de meeste ghesellen van 't guarnisoen/ die midts den korten tijdt meer van de beloften als effecten hadden ghehad/ dwonghen Pretorius Bremerveurden aen Volckman over te geven/ en sich op ghenade der Sweden in des selfs handen te stellen : Dit volghende/ wierde Pretorius door den Beul met Spaense Laersen gepijnicht/ daer hy na het seggen der Sweden bekendt soude hebben/ dat hy wel 2. maenden lang met de Deenen over desen aenslag hadde gecorrespondeert/Ec. Immers hy wierde den 5. Mey binnen Staden gevonnist als een Traitor te sterven / en is so op een Schavot dien dagh onthalst/

halſt/ en gevierendeelt/ de quartieren op 4. weghen/ en ſijn hooft op een Pael werdende geſtelt: Den 29. April waren oock binnen Bremerveurden opge-knoopt/ de Soldaten Tomas Weylant/ Jan la Port/ Jacob Janſz./ Jo-jakim Kas Trommelſlager/ Gerrit Meyer Pijper/ Herman van Loo/ Da-niel Bournevile/ Phlips Joulobou/ en Godfried Viſſcher: Waer van Ja-cob Janſz. om dat hy den Capiteyn had gedoot/ de 2. voorſte vingeren wierde afgekapt/ en is met d'andere een Weel begraven. Aldus vergingh deſe aen-ſlagh/ ten ſchande der opnemers en prijſe der tegenſtrevers.

Toen verbranden in Mecklenburgh het oude ſtedeken Sternbergh/ met al de Kercken/ de Schoole en 't Stadthuys: Als oock het ſtedeken Anclam by Uſedom/ en diverſe gehuchten in Pomeren: Waer uyt de oude Duytſen een gewis vonnis plachten te vellen/ datter in die geweſten dan een toekomſtigen Krijch op handen waer.

Hare Ho. Mo. hebben in deſe tijdt de navolghende Twee Brieven aen den Koning van Denemarcken op de hoedanicheyt van dat Rijck/ laten afgaen:

Doorluchtighſte,

VWe Majeſteyts Miſſive geſchreven tot Coppenhaven den 7. der voorlede Maendt, ſtilo loci, is ons wel ter hant gekomen, ende vinden wy daer in ons verplicht uwe Majeſteyt vrunt-nabuyrlijck te bedancken voor d'advertentie van die Officien, die by de Heeren Miniſters van de Lord Proctecteur van Enghelandt, Schotlandt en de Yrlandt aldaer aenghewent, tot bemiddelinghe van Vreede tuſſchen uwe Majeſteyt ende den Koningh van Sweden, mitſgaders voor de verſekeringh daer nevens ghegeven, dat uwe Majeſteyt gheresolveert ſy onveranderlijck te volherden by deſſelfs genomene reſolutie van ſigh ſonder ons voorweten, aſſumptie ende medeghevallen in geene een zijdighe handelinghe in te laten, ende gelijck wy daer in een ſonderlinghe ghenoegen ſijn ſcheppende, ſoo willen wy oock vertrouwen, dat uwe Majeſteyt ſigh ten vollen verſekert ſal houden, van onſe ſtantvaſtige reſolutie, om uwe Majeſteyt in ſijne jegenwoordige ongelegentheyt trouwelijck by te ſpringen, ende door alle efficacieuſe middelen te helpen afweeren d'oppreſſie daer mede uwe Majeſteyt mitſgaders deſſelfs Koninghrijcken Landen ende Onderdanen werden beſwaert, oock geene middelen te ſparen om uwe Majeſteyt uyt de ſelve ongelegentheden te helpen redden, daer niet te min uwe Majeſteyt ten overvloet, ſoo door de jegen woordige Miſſive als oock naerder door onſe extraordinaris Miniſter, die jegenwoordig is ſtaende op ſyne reyſe derrewaerts, wel hebben willen verſekeren, mits oock dat deſen ons geenſins met uwe Majeſteyts Vyanden in eenige handelinge ſullen inlaten, waer mede ons in eenighe manieren ſouden werden benomen, de faculteyt ende gelegentheyt, om 't geene voorſchreven is, op 't aller efficacieuſte ende kraghtighſte wijſe in 't werck te ſtellen, ende onder Godes genadigen zeegen ten beſten te voltrecken. Ende nademael wy onfeilbaerlickſte te gemoet ſien, by ſoo verre het moghte koomen te gebeuren, dat eenige andere Vloote ſigh quame derwaerts te vervoeghen, ende aldaer ofte daer ontrent t' arriveren, alvoorens de Vloot van deſen Staet tot uwe Majeſteyts hulpe gedeſtineert, met het bewuſte reſteerende Secours aldaer moghte weſen aengekomen, dat de voorſchreven uwe Majeſteyts Vyanden in ſulcken cas alomme ſullen voor geven ende trachten te doen geloven, dat wy ons daer door van 't voorſchreven ons voornemen ſullen laten diverteren. So

hebben

hebben wy meede voor al noodigh geaght uwe Majesteyt mits desen volkomentlijck te verseekeren, dat wy specialijck in sulcken gevalle geensins sullen veranderen in onse genomene resolutie, om de voorschreven onse Vloote met het voorgeroerde resterende Secours ten fine voorschreeven derwaerts te senden. Daer op uwe Majesteyt sigh sekerlijck gelieve te verlaten, en in alle voorvallende Occurrentien sijne mesures daer naer te nemen. Den 28. Maertij 1659.

Doorluchtighste,

VV Y hebben ontfanghen beyde uwe Koninckliijcke Majesteyts Missive, ghesch reven tot Koppenhagen, den eene den tweeden, ende den andere den achtste deser, Stylo loci. De eerste zijnde Responsive op onsen Brief van den 28. Maert lestleden nieuwen stijl, en by de tweede maeckt uwe Coninglijcke Majesteyt ons bekent, gelijck wy oock uyt de Brieven van den Heer van Wassenaer Luytenant Admirael hebben vernomen, dat de Enghelsche Vloote, bestaende in onghevaerlijck ses-en-dartigh Oorloghs-scheepen, sonder de Branders, dien albereyts in de Sondt was gearriveert: Met Vrundt ende Nabueren, oock toeverlatigh versoeck, dat wy het uytloopen van onse Vloote, met het resteerende Secours, in alle diligentie wilden bevorderen, en daer in onse iterative toe-segginghen na komen, ten eynde uwe Koninghlijcke Majesteyt daer door van de oppressie van desselfs gedeclareerde vyanden gelibereert mochte worden. Waer op by ons rypelijck gedilebereert zijnde, hebben goetgevonden uwe Koninghlijcke Majesteyt mits desen vrundt ende nabuerlijck te rescriberen, oock oprechtelijdk ende sinceerlijck te verseekeren, dat wy nu, niet minder als oyt voor dese stantvastelijck geresolveert zijn en blijven, sonder eenighe veranderinghe, om uwe Koninghlijcke Majesteyt met alle maght en middelen 't assisteren, en by te springhen, en efficieuselijck te helpen affweeren de voorschreve oppressie, daer mede uwe Koninglijcke Majesteyt, midtsgaders desselfs Koninckrijcken Landen en Onderdanen, tegenwoordigh worden beswaert. Ende dat wy tot bereyckinghe van soodanigh ons welgemeynt ooghmerck, over dagh en nacht, sonder eenighe intermissie alle bedenckelijcke middelen en devoiren laten aenwenden, ende by brenghen, om de voorschreve onse Vloot metten allereersten in Zee te doen gaen. En zijnde de bewuste Veertigh Compagnien van 't resterende Secours, albereyts over drie weken voor 't meerendeel tot Amsterdam ghearriveert, om in deselve Vloot geembarqueert te werden, soo haest als die Zeyl-veerdigh sal wesen, daer op uwe Koninghlijcke Majesteyt een vast en Vrunt-nabuerlijck vertrouwen gelieve te stellen. Voorts hebben wy noodigh geacht, uwe Koninghlijcke Majesteyt oock mits desen bekent te maken, dat wy op de gedane ouvertures van de alhier Residerende Heeren Ministers van den Koning van Vranckrijck, en den Protecteur van Engelandt, Schotlant, en Yrlant met deselve door Gedeputeerde uyt het middel van onse vergaderinghe, in Conferentien ende serieuse besoignes hebben laten treden, en dat daerinne over en weder over voorslaghen sijn gehoort ende gedaen, tot vindinghe van een Eerlijcke en verseeckerde Vreede, in de voorgelijcke ghewesten. Op dat die des te facijlder aldaer in Loco hadde mogen getroffen, en gesslooten worden, en dat wijl ons in den beginne daer van alles goedts hadden voorgestelt en belooft, maer dat sedert buyten ons vermoeden, daerinne soodanigh incidentie voorgevallen is, dat de saeck voor als noch niet finalijck en heeft konnen geperfectioneert werden, uwe Koninghlijcke Majesteyt versekerende, dat gelijck wy in de voorschreve Conferentien ende besoignes desselfs interesse soo hoogh als die van desen Staet selfs, in achtinghe hebben genomen, oock alsoo daer inne by alle voorvallende occasien

onveranderlijck sullen continueren en volharden, soo als d' Heeren onse extraordinarisse Ministers, jegenwoordigh op hare reyse derwaerts gereet staende, uwe Koninghlijcke Majesteyde nader mondelingh sullen verklaren, tot welckers aenbrenghen wy ons kortheydts halven refererende. Bidden Godt Almachtigh. &c. In den Hagh den 29. April 1659.

Seker Deens Heer uyt goede voorsorge tot zijn Vaderlandt nochtans beducht / en vreesende dat hunne Vyanden in Hollandt door indirecte middelen soo de Vloot als het bewuste Secours voor Koppenhaven mochten sleepende houden/schreef met een melancolijck humeur aen syn speciale Vrunt tot Amsterdam/ desen onderstaenden Brief:

MYn Heer, het moeydt my U E. soo dickmael over dese verdrietighe materie te schrijven: Het is nu seker datte Enghelse Vloot den xvj, deser in de Sont is gearriveert, extraordinaris bemant, en dat sy nergens anders om en komen als den goeden Coning van Denemarcken door 't beletten van d'overvoeringhe der Geallieerdens te constringeren tot het aen nemen van 't Rotschildis Verdrach, 't welck soo als 't leydt Sijn Majesteyt niet en sal aen nemen, al soud' et ondertste boven keeren: Mijn Heer kan oock wel overwegen wat so een Stadt als Coppenhaven te verwachten heeft, die alreede in soo hoogen ellende van honger, belegering en stormen, haren Somer en winter heeft moeten verslyten, daer by comende, de groote miserijen door gebreck van veel dinghen in 't koutste van een langduirigen winter: Men troost haer wel uyt Hollandt, maer wat ist, het beloofde secours komt niet: Admirael Helt nochtans schrijft uyt Flensborgh aen ons, hadde hy 8. Schepen secours de gantse Sweedse macht (die hem nu in Flensborgh besette,) hadde hy courage te ruyneren. Dan het schijnt God de Heere sulcken Heyl niet en wil, en dat Denemarcken noch meer sal moeten uyt-staen: Den Coningh van Sweden is selfs in Funien ghekomen, om met 5 a 6000. Man d' Eylanden Falster Meun, en Langelandt te bemachtighen, welck Legher dese Eylanden niet teghenstaen en sullen konnen, ende mette occupatie van dien de stadt Koppenhagen genoegsaem dwinghen: Hier by komt datte Hollanders al seer sien op de Sweedse Franse en Enghelse beloften, die ick hoope in wint sullen verydelen, en niet totte schade van de Koopman uytvallen. Men laet sich veel aendienen, en men latiteert onderwijl mette Vloot, die al voorleden Novemb. onder de Ruyter vaerdigh was, ô watte seltsame resolutien en saken konnen de tijden voortbrenghen; Dit weet ick, datten Koningh van Denemarcken het ga soo het wil, geensins en sal beswijcken, en daer by, dat hy eer zijn Kroon en zijn leven sal op geven, als het Rotschildes Tractaet Rateficeeren: Maer als ick de ellende vande Ingesetenen van Koppenhavē bedencke, dan gloeyen mijn Ingewanden van droefheyt, ick ontruste van weemoedt, en ick wake van Compassie, Godt help de rechtvaerdighe Koning van Denemarcken, zijn goe. Ingesetenen en onnosele oude en Jonge Persoonen.

Maer

Maer de Staten Generael die niet anders beoochden als buyten Intrest van haer eyghen Staet oock vernoeghen aen alle Bontghenooten te doen / en dat mette minste bloetstorting/ en eerlijckste middel/ begosten als men nu van der Engelsen aenkomst in de Sont versekert was/ hunne Vloot met grooter yver te verbaerdighen / waer toe nochtans het Noordthollantse Bootsvolck hun wel onlustich toonden / wes halven om die alle hoop van elders te benemen/ de Zeevaert ter Coopvaerdije en na Groenlant by provisie wierde gesuspendeert/ maer dit oock niet helpende/ so is 't uytloopen der Schepen voor 'tgantse Jaer verboden/ uytgesept aen sulcke Cooplupdē wierde verlof gegeven/ die in een Compagnie met permissie van de Staten van Hollandt op het West-Indis Huys tot Amsterdam Bootsvolck worben / die sy tot 1200. Mannen binnen 12. a 14. dagen hadden belooft tot de bewuste Vloot van den Viceadmir. de Ruyter te sullen op brenghen / en het welcke sy oock ghetrouwelijck volvoerden/ en dat overmits sy 20/ 30/ ja 40. guldens aen yder Matroos op de handt hebben gegeven.

De Fransen contrarie de preservatie der Hollandtsche Schipvaerdt / hadden geern ghesien datmen Denemarcken teghens Sweden ongheholpen had gelaten : En de absolute Vijanden van de Geun: Provincien leydent daer op toe/ dat door dralen/ versuymen / en groote onkosten het Lant uytgeput/ en door stilstant der Commercie onvermogende soude werdē gemaeckt/ om by noot haer selfs nimmer te konnen redden/ dit sagmen by de Spanjaerden/ die de Nederlanders voor en naer in Biscayen met Schip en goet wegh voerden/ de Sweden dedent in Engelant/ de Portugijsen in Vranckrijck / de Engelsen in de Barbados/ en de Fransen in Provence /: En boven dien gaf den Coningl. Raedt in dese tijt het navolgende Arrest uyt tegens alle vremde Schippers/ om de Fransen (die selden goede scheeps-voeten hebben) door de voorss. Ordres indien moghelijck/ te beneficeren.

By den Koningh : *Extract uyt het Register vanden Raet van Staten.*

AEn zijn Majesteyt wesende in zijn Raet, gepresenteert zijnde, hoe dat tot groot nadeel van d' oude ordren aengaende de Zee-saken, op vreemde Schepen en Bodemen wierden vervoert,de Koopmanschappen in dit Coningrijck uytte Havenen van Vranckrijck,tot groote nadeel vande Franse Schippers, Capiteynen, en Koopluyden van dien, en de meeste Havenen van Vranckrijck, waer over diverse klachten gevallen zijn, en dat door de inkomste en intelligentien die de voorsz. vremdelinghen dus langhe in de voorsz. Havenen gehouden hebben, hun met allen weten te voorsien van vrachten, en haer te prefereren op alle ladinghen, tot groot schade van de reders der Franse Schepen, blyvende aldus buyten employ, en onse Havenen onvoorsien van een goet getal Piloten, Constapels, en Franse Bootsgesellen, welcke genootsaeckt zijn onderhout te soecken, daer de meeste Schepen zijn.

Ende sijne Majesteyt considererende het goede voordeel vanden Staet uytte Zee-vaert, op datte Geallieerden het beneficie daer van niet en souden wegh draghen, ten ware zijn Majesteyt woude als voormaels in de Havenen van Vranckrijck haer dulden, en alsoo sijn eyghen

Onder-

Onderdanen deputeren 't geen haer van geboortens recht toe-komt: Ende alsoo de voorgaende Koninghen sijne Majesteyts Voorsaten hare Ordinantien en Actien derwaerts streckten om hare Geallieerden te verbinden, om haer te verleenen ende self de Previlegen en vryheden als haer eyghen Onderdanen: Maer bemerckende dat sy 't selve niet en hebben omtrent sijn subjecten geconserveert, ende sijne Majesteyt wel geinformeert zijnde vande ordres die sy in hare Havenen houden, om tot haer eygen voordeel aen te matigen alle voordeel der Zee-vaert, door voortsettinge van eyghen Schepenen en onderscheyding der vreemde Schippers: Weshalven Sijn Majesteyt vertoont zijnde de Declaratie van Koningh Carel de 9. van den 7. February 1557. zijnde alles en wel voltrocken, waer by om te Confirmeren de voorgaende Franse Koninghen, speciael François de 1. is gheordineert, dat gheen Fransman of Vrouw en soude gheoorloft zijn voortaen meer te bevrachten eenighe vremt Schip, noch met het selve weg varen, oft lyden dat eenige Goederen vervoert wierden uyt het Koninghrijck hoedanigh die oock soude mogen wesen, op de verbeurte van Schip en Goederen. Als mede Sijne Majesteyt hebbende geconsidereert de Acte van 'tParlement van Rouaen, den 10. Iuny 1657. over een dispuut tusschen de Koopluyden en Schippers, van Engelse, Vlaemse, Hollantse en Zee-landers van d' een zijde, en de Koopluyden, Capiteynen, en Schippers van Franse Schepen ter ander zijde, welck Parlement volgende de Declaratie van Carel de 9. en de Articulen van een Tractaet van Vrede, ghemaeckt tusschen de laeste Koningh Henrick de Groot en den Koningh van Groot Brittangen, geregistreert in't voorsz. Parlement, waer by de partijen wierden geordonneert, om door versoeck de goede belieft van hun Koninghen te mogen verstaen, en by Provisie was geordineert, dat de Koopmanschappen toen op de Kaye van Rouan, en aende Havenen van de Provincie, souden geladen worden op Franse Bodemen, tot voordeel van alle d' andere, en dat met het believen van den Koningh, 't welck men daer op moste versoecken: Boven dien, reguard genomen zijnde op de Acte vanden 5. October daer aen, confirmeerde 't voorsz., en geregistreert in 'tselfde Parlement van Rouan, beraeckende de Patent-brieven, en Commissien, verleent op de acte om geexecuteert te werden volgens zijn inhout, en geconsidireert hebbende de Ordonnantien des laetsten Konings, over de Zee-saecken in d'Articulen 414. 415. en 428. en 4242. geenregistreert in de Ordonnantien des Parlaments van Parijs 1629. ghehouden op een rijpe overweginghe van andere Acten van sommige uytte Naghebuyrde Staten en Bontgenoten deser Croon.

Zijne Majesteyt wesende in zijnen Raedt, heeft volghens de voorsz. Affairen, Ordinantien, en Acten geordonneert, en doen ordonneren, Dattet voortaen niet geoorloft sal zijn op eenige Bodem hoedanich die sy, in compangnien of byzondere Personen, eenige Coopmanschappen uytte Havenen en Reen van dit Coningrijck te vervoeren, nochte van d'eene Provincie tot de andere, nochte in vremde Landen, anders als in Franse Schepen die in Vranckrijck getimmert zijn. Boven dien, behout den Coning aen hem selfs, dat, so wanneer daer een ghenoechsaem aental van Franse Schepen in de Havenen ware, hy macht gheve aen eenich vreemde Schipper die onder zijn Bontgenooten behoort, so als 't hem goet dunckt, sullende door gunste en bysondere Licentie mogen laten bevrachten met Frans goet, en te laden in de voorsz. Havenen van Vranckrijck alle geoorlofde Coopmanschappen: By welcke licentie en gene andere, den Heer Hertogh van Vendosme Admirael van Vranckrijck aen de Vremdelinghen sal moghen geven depesches ende Pasporten, en buyten de licentie, Pasporten en believen zijns Majesteyts en sullen de Capiteyns, Schippers noch Schepen uytte Havens noch Reen mogen lopen. En by aldien eenigh vremdelings Schip ladinge nam in eenighe Franse Havenen ofte Reen, buyten

buyten Sijns Majesteyts consent en believen des Admiraels, en op See oft in eenige Franse Havenen gevonden wiert, so wil en gebiet Sijn Majesteyt dat zy voor d'eerste reys sullen betalen het vierdepart van elcks Schip en Ladinge, en ten tweede mael sal men hun gantschelijck confisqueren: En de Middelen en Goederen van Coopluyden in Vranckrijck woonende, die sonder consent op vremde Bodemen zijn gescheept, sullen weghens hare ongehoorsaemheyt verantwoordelijck staen ten allen tijden. Daer om last Sijn Majest. den voorss. H. Admiraels zijn Lieuten. Generael en d'andre Admiraels, toe te sien dat desen strickteliek werdt na gekomen, wat by dese Acte zy verboden, ende niet te lijden datter eenich vremdt Schip in de Havenen van Vranckrijck lade, buyten de ged. Majesteyts consente, op de voorss. Boeten.

En op dat niemand hier van onkunde pretendere, sal men tot beter onderhoudinge deses rond-omme Copijen om te publiceren, af-senden. Gedaen in Sijns Majesteyts Raedt, den Koningh teghenwoordigh zijnde, den xv. Mey xvjc. Lix.

De Turcken deden oock de Noortse Schipvaert groote schade door al hun roven/ wegh nemende het Schip den Witten Haen/ seer rijck ghieladen van Middelburgh na Malga gaende/ noch 1 Hollantse Fluyt en 1 Frans Schip. De Portugalse Rovers sleepten toen binnen Brest 5. Holl. Schepen/ daer de 3. van Rogge in hadden/ en 2. Ballast. De Biscayers namen toen een rijck Frans Schip/ dat met Indigo suycker en Tabac van St. Domingo quam. Een Engelse Taker met Sweedse bestellinge/ hengelden toen voor de Seyne op een Hollantse prop/ 'tgeluckte hem datter vã een Esquadre Holl. Boeyers uyt Havel de Grace Cl. J. v. der Graft inde mont liep/ die hy te Ry opbragt.

Wat noot was't indien de beroof de door dit nemen alleen de beschadigde waren gebleven/ maer neen/ 't gevolgh is so quaet als de rest/ want/ met die selve Schepen die sy genomen en uytgerust hadden/ beroof den sy niet alleen weder om anderen/ maer wierden op 't laetst selfs soo formidabel/ datse beyde Convoyers en Coopvaerdijers wegh namen: En dat noch het allerslimste in desen was/ de Barbarise Rovers/ die de Christenen gevanghen hebbende/ tot Slaven maken/ aen Ketenen sluyten/ beestachtigh handelen/ verkoopen/ en gruwelijck tyranniseren/ geraeckten aldus meester van groote Schepen/ grof Geschut en van vele woeste Bootsgesellen/ speciael Francoisen en Italianen/ die gelijcker veel van conditie onder hun Attheisten sijn/ oock de gheringe weynich verscheelden om Turcks te worden/ en den Sone Gods goddeloosslijck te verloochenen/ om dat sy (so ick overvloedigh bericht ben) van der Christenen Godsdiensts voorgangers/ al te veel onchristelijckheyds hadden in hun Vaderlant bespeurt: Voorwaer ellendighe en beklaghelijcke Relige/ van de welcke men belofte doet/ en betoont met 't leven datmense niet en ghelooft: Wat zijn dit exempelen voor Joden/ Heydenen en Turcken?

Parijs begost met het rijsen van de Son gelijckelijck te verheffen hare gedachten en hoope tot de Vrede: Zijn Eminentie selfs beschickte alles watte Coninginne tot een volvoeringh van dien hadde geeyscht/ en stelde in/ de lange Gebeden van 40. uren/ om Godt op hunne wijse te bidden om den voortgangh van een langwijlige Vrede met Spangien/ Ec. Prins Robrecht Sone van

ne van Hertogh Francois van Lorainen sich in dese tijt te Parijs op 't Paert excercerende / wiert daer af ghewozpen / soo dat hy dapper uyt neus en mont bloeden / en in soodanigen staet verviel / datmen hem buyten hoop van bekomen stelden / en even wel [tot een bewijs datte vonnissen der Doctozen in de Medicijnen so periculeus niet en zijn als van die in de Rechten] soo is de selven Prins na dat hy vijf uren sonder spzeken had geleghen / dooz het strijcken van een souveraine Olije weder om tot sijn gesontheyt gebzacht.

De Italiaense Princen verheugden sich niet seer over de Vzedens-handelinghe tusschen de twee Catol. Coningen / want / sy hoozden datte Paus / den Keyser / Poztugael / noch geenighe der Bontghenooten in de voozs. Tractaten waren gecomprehendeert: Sy wzaeckten bysonderlijck dat men Duynkercken en Mardijck aen de Ketters van Engelant soude laten behouden / en den Coningh van Schotlant gheen beter bystant tot des selfs herstelling contribueren: En boven al lasen sy met scheele oogen de Missiven van Parijs / waer in men hun wijtloopich adverteerden / dat soo haest den generale Vzede gesloten was / Vzanckrijck het Dessepn had om Italien met aller kracht te oozlogen. Constantinopolen poogden doen op zijn Hannibals den Venetiaensen Raet te verbaesen dooz een vals gerucht dat sy uytstroyden / als ware hunnen Primo Vizir met 50000. Turcken zegepralende weder ten Hoof gekomen / van den Velt-tocht tegens den Bassa van Aleppo / die dooz Mahomet met al zijn Heyzkracht wonderlijck omgewendt / en weder onder de ghehoozsaemheyt van 't Ottomannise Huys was ghebzacht: Doch men heeft bevonden dat dit een geblanckette Balette was / die men danste om St. Marcus Leeu te bedziegen / maer die ontwaeckte in plaets van slapen / om dat hy wel sach dat Candien de Bzuydt was daer men om spzong.

Mey 1659.

DE Gespanjoliseerde by na al te seer veracht / begosten nu weder van courage te swellen / om dat de posten in dese Maent over al de Weereldt verbzeyden / hoe dat op den 19. April tot St. Andera in Biscayen de Spaense Silvere Vloot was gearriveert / bestaende in 17. Gallioenen en Schepen / onder den Generael Dom Antonio Marquis d'Etchevetia / gewaerdeert op 3476250. stucken van Achten vooz den Coningh / ende vooz de Cooplupden 1232727. stucken van Achten / ofte 70. Millioenen gemunt en onghemunt / behalvens veel dat onbekendt was / als oock 30000. Canaster Suycker van 6. a 8. Aroben / veel Cakao / Huyden / Anijs / Coucheneille / Vigonise Wolle / Campechie Hout en Taback / benessens twee Kistkens met Paerlen vooz den Cathol: Coningh / die terstont daer op Wisselen over maeckten soo naer Italien als Nederlant / en daer over niemant protesteerden / doch hadden die van Cadicx grooten intrest datte Gallioenen na ghewoonte op hunne Reede niet ingekomen en gelost waren / strijdende tegens d'oude Coustumen / ende den

den Koophandel dus eer lang daer vernielt soude syn / om datte Koning ooch begeerde de volle recognitie van alles/ daer over klaeghden sy/ als alrede ghenoech bewust dattet onmoghelijck was de Commercie sonder indirecte middelen [die van over hondert jaren in Spangen plaets hadden gehad] staende te houden/ en dattet hare Factoors noch dickwils quaet genoech hadden om hare Spaense Rekeningen by hare Meesters te doen valideren/ &c. Doch als den Koning vermerckten dat zijn Ministers teghens de Kooplupden met nydichept ingenomen waren/ so accordeerden hy mette laetste/ en dede de goederen van particulieren / die alreede ontlaeden en in syne Packhuysen waren gebracht/ voor een somma weder in-schepen / waer mede de Gallioenen weder van St. Andera naer Cadix vertrocken.

Boven dese silvere van platen/ quam een goude bode van Vrede d' Onderdanen van Spagnen verheugen / want/ een stilstant van Wapenen tusschen Vranckrijck en Spangen gheslooten zijnde / mochten de Francoisen in Biscapen komen en handelen : De publicatie deses stilstants was t'Antwerpen dus danigh afgekundight :

DOn Lowis de Benavides Carillo en Toledo, Marquis van Fromist aen Caraçena, Grave van Pinto, Lieut. Gouverneur en Capiteyn general van Nederlant en Bourgongnie. Godt Almachtich aensiende sijn Christen Volck met een barmhartigh ooge, heeft de harten der Koningen geinspireert dat sy de Vredens Handelinghe tusschen beyde de Kroonen souden bevorderen, en al de Bontgenooten daer in begrijpen, also dat een goet vervolgh daer van zy te verwachten : En op dat dese aengestelde en lieftelijcke Vredens Handelinge door de Wapenen niet belet worde, so verklaren wy, dat tusschen de Catholycke en Allerchristelyckste Majesteyten van den 8. deser Maent May tot den 8. Iuly naestkomende een generalen Stilstant van Wapenen sal zijn, en dat tusschen de Leghers en alle vremde Troupen ende Guarnisoenen, in dienst van beyde Coninghen so te water als te lande, alle Vijandschappen sullen op-houden, als mede tusschen die Troupen en Guarnisoenen die onder subjectie ofte dienst van beyde Croonen zijn : Ende so eenige contraventie gheschiede, van met practijck een Plaets of Plaetsen te bemachtighen, of eenige Gevanghens, en alle andere hostiliteyten die tegens dese Stilstant strijden, so sal men die contraventie van wedersyden repareren met alle getrouheyd en minsaemheyd, sonder te difficulteren, midts restituerende 't gund van wedersyden in dien tijdt sal gespargeert syn gheweest, alleen sullen de wedersijds Gevanghens sonder betaling van rantsoen los gelaten worden : Maer onaenghesien desen Stilstand sullen de Contributien so wel als in tijde van Oorlogh betaelt moeten worden : De Commercie van wederzijds Onderdanen sal niet anders gedreven worden als in

Oorloghs-Tijden met Paſporten en Sauveconduits, ſullende alles des aengaende ſo blijven als het nu is. Is mede geaccordeert dat de ſelve Stilſtant ſal onderhouden werden tuſſchen de Troupen van Sijn Catholy. Majeſteyt in Vlaenderen, en de Guarniſoenen van Duynkercken en Mardijck, te weten, dat den Protector van Engelant volgens 't geſchrift door zijn Majeſtt. van Vranckrijck aen hem geſonden, voor den tijt van twee maenden mede in 't ſelve Accoort ſal treden. En op dat alles onverbrekelijck werde ghehouden, bevelen wy deſe te publiceren,&c. Gedaen te Bruſſel den 12. Mey, 1659. Getekent C.H.O. Onder ſtont E. L. Marquis Conde de Pinto. Ter Ordonnantie van zijn Exellentie. *Staeyken Vereycken.*

Wy hebben alreede in dit 10. deel folio 1. 2. 27. en 41. aengeweſen de grote ongeſtadicheyt van d'Engelſe Regenten/ dit heeft ſich in deſe dagen ſo onwederſprekelijck vertoont / dat vele tegen alle gewoonte / daer om qualijck van den Raet en Protector ſpraken. De Officieren/ daer onder Lord Lambert/ de Collonels Berry/ Barckſtead / Coper/ Okey/ Aſchfielt/ Pritty/ Clerck/ Moſz./ Hewſon/ Lilburn/ Hacker/ Sankey / Salmon / Fitch / Lord Deſbourg/ Gen. Kelſey/ Lut. Col. Maſon/ en andere van den Krijchſraet ſiende dat hunne intreſten een waren / en alle geengageert teghens de Stuarts / en datter ſommige Leden in 't Parlament tale hadden gevoert om den Coningh te London te brenghen en weder om op zijn Vaders wettelijcke ſtoel te ſetten/ ſoo wierden ſy beducht/ en beſlooten mette voornaemſte uyt 't Leger tot St. Jaems te vergaderen/ 't welck eerſt in Luten. Generael Fleedwoods Huys wiert beraemt/ doch terſtont by den Protector verſtaen zijnde/ quam di e haer ſoetelijck aenſpreken/ ſeggende/ Dat hy vertroude dat ſy als de voornaemſte waer op hy ſich hadde te vertrouwen, by hare plicht ſouden blijven, en den Soon gehoorſamen in, dat zy de Daden van zijnen glorieuſen Vader gedenckende, oock des ſelfs wettigen Succeſſeur ſouden erkennen, om niet anders te doen als 't gund hy billijck ſonde oordeelen, 't welck was, dattet hem niet onbewuſt waer dat ſy over hare onbenoechtheydt daer ſy gelyck in hadden, daghelycks raedtſpleechden en Vergaderinghen hielden, 't welck niet alleen by hare Vyanden grote opſpraeck verweckten, maer oock ſelfs hem teghens de borſt was, wel ernſtelyck daer om op haer begeerende, dat zy van hare ſamenkomſten ſouden op-houden,&c. Maer dit was ydel: Men was Richard moede / en gelijck het veelhoofdigh dier onbeſtendigh/ en confus niet als na veranderinghen haeckten/ alſo oock ſy/ meynden Richard en was de man niet die hun konde ſalveren/ immers niet als de Vader/&c. Fleedwood die alrede geoeffent en van de outſte Officieren was / kon men billijcker tot Hooft opwerpen / dewijl hy van een geſwinde geeſt en goede expeditie was / als ſulcks in den ſlagh te Worcheſter ghenoegh betoondt hebbende / behalvens dat hy noch Swager van Richard en zijn Vader was/ en dieſhalven Richard noch Hendrick Cromwel hier teghens niet veel obſtaculen ſouden kunnen maken/&c. ſoo beſlooten ſy / eerſt een Requeſt in het Parlament te leveren/ waer in ſy klaeghden: Dat men de Militie van Enghelandt niet meer en achte, om datmen die onbetaelt als met kackhielen laughs 't Landt liet bedelen,

ſnlcks

sulcks datte Ruyters te voet liepen, en d'Infanterye onghewapent, den een syn Paert en d'ander syn Harnas uyt gebreck van Broot had moeten verkoopen, en was nu alsoo dat Volck 'twelck Engelant in sulcken ontsach en reputatie had gebracht, van hare Vyanden bespot, en van de Vrunden verlaten, soo dat hare misgunners en de Stuarts aenhangh stout wierden, van over Zee quamen, binnen London vergaderinghe hielden, en te Westmunster gespeldt wierde of het dienstigh waer de Coningh in te halen, &c.: Dat men door pasquillen d'Oude Parlementen na-joude, en al die het met de goede sake wel meynde, verachte en dreychde. Uyt alle 'twelcke niet anders als een generale subversie voor den Staet synde te verwachten, so was het hooghnoodigh daer spoedighe ordre in te stellen, ofte zy Requiranten protesteerden onnosel te willen syn op het gund daer over soude moghen volgen. &c. Onderwijl hielden sy stercke Wacht binnen London / en kregen de Soldaten met oock allen die van buyten in quamen op hunne sijde/ be-edichden malkander houw en ghetrou te zijn: En so haest sy vernamen dattet Parlament ghemeynt was om Richard tot Generael over 't Legher te maken/ formeerden sy een Geschrift/ waer by sy Fleedwood tot die Charge verkooren/ sendende 't selve Papier aen den Protector Richard/ op dat hy 't selve soude approberen/en dat Desbourg des selfs Lieutenant soude zijn: Dese en Major Berley kreghen last om alles uyt te voeren/ en behalven alle andre posten van London / so wierde St. Jamets met twee Regimenten beset/ vermits alhier de meeste Officiers vergadert waren: Den Protector sont zijn Secretaris Jan Curlouw derwaerts/ die (ghelijck hy een dapper Politicus is) door goede inductien dese Officiers van hare procedueren meynden af te maenen/ maer te vergeefs / hy most sonder effecte weder na Withal keeren/ daer alles over hoop stont/ want Richart onderwijl de Soldaten hunne pols hebbende doen tasten / bevondt / datse alle omgeset waren/ en gheen 4. Compagnien voor hem en hielden / begost sich te bedencken/ en te succumberen / sondt andermael zijnen Secretaris Curlou aen dese t'saemgesweorene Officieren/ aendienende / Dat hy sich gantschelyck na haer goetduncken wilde schicken, &c. Terstont daer op ordonneerden sy / dat/ alsoo te Westmunster gheen Mannen na hun humeur saten / dat den Protector onder 'tgroot zegel van Engelant een Ordre soude op maken/ om beyde de Parlamendts Huysen te dissolveren / waer op Richard datelijck dese ondervolgende Acte haer toe-sondt:

By den Heer PROTECTOR,

Een Uyt-roepinghe over het scheyden van het Parlament.

Alsoo Wy ons Hooge Hoff des Parlaments hadden beroepen, om tot Westmunster op den vij. Februarij laest te vergaderen en te sitten, 't welck tot op desen dagh gheduyrt heeft, alsoo hebben Wy oock onse Ordre onder 't Groot Zegel van Engelant verleent, gedatheert tot Westmunster den ij. Meye, verklarende om wichtige redenen ons believen en resolutie te zijn het voorß. Parlament te dissolveren, tot welckers uytvoeringhe wy gestelt hebben onsen seer getrouwen en wel beminden Raedt Natamiel Lord Fienes, eene van de Bewaerders van ons Groot Zegel van Engeland, ende andre onse Com-

Commissarissen uyt onsen name, omme op desen Tweeden Mey te dissolveren ons voorß Parlament, 't welcke by haer gedaen zijnde volgens den innehouden haerer Instructie, op de gewoonelijcke plaetse, so zy uyt krachte van dien ons voorß Parlament absolutelijck gedissolveert. Nevens dien hebben wy met advijs van onsen secreten Raedt het noodigh geacht dit een yder by onse Proclamatie kunbaer te maken, op dat een ygelijck die het aengaen mach, sich daer na reguleere. Gegeven te Withall den ij. Mey 1659.

Soo haest en was dese Proclamatie niet uytgeroepen/ of men sach de Ruyterije binnen London rijden/ verseekerende terstont Withal/ Soutwarck/ de Brugge/ de Beurs/ en oock den Tour/ waer uyt sich den Gebieder J. Berkstead sich al in tijts geretireert had/ wordende eenige dagen daer nae/ so hy op den middagh over de Borse gingh/ gevanghen/ en in den Tour daer hy noch soo luttel tijts te vooren anderen hadde bewaert/ nu selfs gekerckert: Sijnen Lieutenant soo ras dese Ruyters aen den Tour quamen kloppen/ dede strack de Poorte open/ gaf dese nieuwe wet-stelders de hant en hiette haer wellecom: Alsoo wierde het Legher meester van London en 't Canon in den Tour/ sonder dat of Burgher of Coopman daer over eenige de minste alteratie hadde: En Fleedwood die sy tot hare Hooftman opgeworpen hadden/ dede alles/ en men noemde hem Sijn Excellentie/ want hy hadde met eenigh gelt dat in den Tour en elders was gekregen/ dit Leger dat geen 6000. man sterck was/ een achterstallich vierendeel Jaers aen hun doen betalen/ oock ordre op de Provisie bestelt/ en de Wapenen by een in 't Magasijn doen brengen: Dese verheffinge van Fleedwood ontstelden seer de Soldaten van Gen. Major Lambert/ want sy waren tot dit werck niet gheroepen/ dies trocken sy ghelijckerhant na London/ seggende/ Sy en wilden niemand anders als haeren Ouden Generael weder hebben. Maer alsoo dese directie van Fleedwood al te groote jalousije gaf/ selfs onder de outste Officieren van 't Legher/ soo wierde een Raedt van Staten ghekooren/ die 't Opper-gesach souden hebben/ de namen zijn dese/ hebbende hare stoelen vervolgens als dit Register:

Thomas Lord Fairfax.
Majoor Generael Lambert.
Colonel Ian Desbrouwe.
Colonel Iames Bury.
Iohn Bradshaw, Sergeant van Wapenen.
Sir Anthony Aschley-Kooper,
Sir Horatius Townsand.
Sir Arthur Hesilrigg.
Sir Henry Vane,
Lieutenant Generael Ludlow.
Lieutenant Generael Fleedwood.
Majoor Salwey.
Colonel Morley.
Mr. Schot.
Mr. Wallop.
Sir Iames Harrington.
Colonel Wauton.
Colonel Iohn Iones.
Colonel Sydenham.
Colonel Sydney.
Mr. Nevil.
Mr. Thomas Chaloner.
Colonel Downes.
Den Lord Opperften Rechter St. Iohn.
Colonel Thompson.
Lord Commissaris Whitlock.
Colonel Dixwell.
Mr. Reynolds,
Iosias Barners.
Sir Archibal Iohnson.
Sr. Rob. Honywod.

Men sont stracks na Schotlant en Irelant Posten / om de Gouverneurs van beyde Staten te adverteren van alle dese veranderingen/ welck af-senden uyt de naem van Fleedwood geschiede. En dewijl al dese Leger-Officiers gesamentlijck een intrest teghens de Stuards hadden/ so veel te vlijtiger waren sy om malkander getrou te blijven/ alles by brenghende watse konden om dat geslacht uyt Engelant te houden: Sy wisten wel datse niets bysonders of fatsoenelijcks sonder een Parlament souden konnen uytwercken/ daer om beriepen sy weder een ander / te weten / alsulcke Leden die zedert 't Jaer 1648. onder wiens directie Coningh Carel Stuard voor Withal onthooft wierdt/ hadden geseten tot den 30. April 1653. En gelijck de Enghelsen boven allen Volckeren van Europa seer staetsuchtigh sijn / als met veele exempelen in de Oude Geschiedt-boecken blijckt / daer sy altoos bevonden sijn uyt der maten veranderlijck / soo en was nu niet vremt dat alle die voorighe Parlaments Heeren die noch leefden (het kussen kennende) terstont hare bereydtschap toonden om te gebieden / wetende/ dat alle verbeterde Veranderingen goedt waren/ en dat de Engelse Republijcke noodtsakelijck soude om tuymelen / indien sy met de Militie niet ghesamentlyck eenen lijn trocken: De Officiers waren met dese Luyden wel voorsien/ en men begost hun tot Westmunster de Sael in te ruymen/ om als Politici te ageren: Men sprack oock om alle Acten by Olivier Cromwel opgerecht / te vernietighen/ speciael/ om den Oorlog tegens Spangen/ en de Vrede met Hollant te breecken/ maer dese consideratien bleven om d'onvermogentheydt steken: Alleen wierde Olyvier Cromwels Segel stucken geslaghen/ en dat van Anno 1651. weder in plaets

gestelt / zijnde van forme als dese Figuer: Waer by sy oock scheenen te apocripheren al wat met Cromwels Segel was bevesticht ghewecst: Ommers sy verstonden dat zijn Protectorschap / en soo veel te meer het stellen van een Successor/ onwettigh waren: Resolveerden dies halven dessels 2. Soonen van

van hare digniteytē te beroven / en voortaē niemant in eenige Ampten te admitteren / als alleen die volghens een Vast-stellinghe deses nieuwen Parlements Belofte deden / De Republicke van Engelant niet anders te sullen helpen gouverneren als door een Vry en Wettigh Parlament, en dat buyten de Persoon van een Koning ofte Monarch,&c. Dit was nu den basis van dese Regenten/die daer mede als ghenoech te kennē gaven/datse d' Opper-voogdye van een Koningh of Protector wraeckten: Dies te ijveriger was men om niet alleen Richard (die alrede de macht quijt was) maer oock om Hendrick Cromwel alle gebiet af te nemen/ die vermits hy gebieder in Yrlant was/ en indien hem sulcks gelust had/wel groote beletselen (daer vele onbenoechde Enghelsen selfs na haeckten) hadde konnen doen/ soetelijck aengeschreven wiert sich van de Regeringhe aldaer te ontslaen / alsoo het Parlament ghemeynt was om Yrlandt als Enghelandt Staets-gewijs te gouverneren: Maer dit was een decksel om Henrick alsoo als Richard uyt de stoel te stooten / de wijl men sach/ datse in Schotlant geen veranderingh maeckten / daer nochtans Gen. Monck soo veel gesachs hadde als Hendrick in Yrlant / maer dit onderschept was'er / datse Monck betrouden en Hendrick niet: Wat Richard belangt/ hy most ghelijck den Koningh voor zijn Vader/ nu het prachtighe Huys Withal voor dese Officiers in ruymen/ die eerst daer teghens over te Wallingforthouse hunne samenkomst gehouden hadden / maer siende dat Withal hun beter dienden / deden Richard daer uyt retireren / die toen genootsaeckt was sich in een ghemeen Burghers Huys te begeven/ dewijl men noch disputeerde of men hem eenigh onderhout soude geven ofte niet: Richard nochtans van geen quaden inborst zijnde / en verootmoedichden hem niet alleen zijn meesters te wijcken / maer hy schreef 14. daghen na dat hy uyt alle bewint was geset / en boven dien gelast staet en Inventaris van alle onkosten geduyrende sijn Protectorschap te maken ende over te leveren/ aen 't Parlament dese brief:

ICk hebbe achtervolght de Resolutie en Verklaringhe de welcke u belieft heeft my te behandighen dese voorleden Nacht, en hebbe tot uwer onderrichtinghe volghens den Innehouden der selver Resolutie, gemaeckt een oprechten Staet van mijne Schulden, zijnde ghehecht aen dit Papier, 't welcke sal betoonen hoedanigh die zijn, ende op wat maniere de selfde zijn gemanieert.

Gelijck als specialijck op 'tgund in de voors. Resolutie 't College sy aenbevolen, sich te informeren hoe verre ick my toe-matighde in 't Gouvernement van dese Republycke, volgens de Declaratie van 't Parlament.

Ick vernoeghe my het tot hier toe ghebracht te hebben, betoonende dat ick mijn wil ende ruste in de beschickinghen Godes stelle, en dat ick de Vrede van desen Staet boven mijn eygen intrest beminne en estimere: Ende ick verlanghe dat hier door een matigheydt in mijn toekomstige deportement werde ghebruyckt, 't welck met Gods hulpe wesen sal so als de voors. getuyghenissen sullen zijn, hebbende (soo ick hoope) in verscheyden teghenspoeden gheleert, liever te revereren ende te veroodtmoedighen voor de handt Godes, als teghens de selve op te staen. Ende (gelijck in de laetste voorbeschickinghe onder ons voor ghevallen) ten respecte der bysondere Engagementen die op my lagen, soo en konde ick niet verstaen om 't Gouver-

nement

nement deser Natien te veranderen, maer ick kan die nu gemaeckt zijnde, door Godes goedtheyd my nu wel gherust stellen, en houde my neffens andere verbonden, en verwacht beschermingbe van dese teghenwoordighe Regeeringhe, soo om daer onder in stillicheydt te leven, als oock na mijn uytterste vermogen te dienen, zijnde dat alleenlijck het selfde in de welcke ick eenighen Intrest hebbe.

RICHARD CROMWEL.

Den Generael George Monck in Schotlandt de tijdingh krijghende van de Veranderingen in Engelant/ hadde neffens veele van zijn Soldaten maer tamelijck ghenoeghen daer aen/ sommighe riepen/ zy wilden Richard weder hebben/ andere quamen met sacken vol klachten/ maer Monck na eenige dagen wachtens verstaende datte saken tot Westmunster sonder teghen-sprekken stant grepen/ schreef aen 't Parlament desen Brieff:

SEer Eerwaerdighe ende geachte Vrienden: Hebbende geleeft door de rijcke gonste van onsen alderghenadighsten Godt, om in uwe ghemoederen te sien een herlevingh van dese heerlijcke sake, verzegelt met so veel dierbaer bloet, en bevestigt met so vele sichtbare treffelyck voorbeschickingen Godes, als vervolght door een soo ruymen Schat uyt dese Natien, soo konnen wy niet sijn buyten d'aldergrootste vreughde over uwe leste Proceduyren, in gevolge van dit gezegende oogwit, daer wy soo meenigh Iaer naer ghetracht hebben, en tot 't welcke Godt uwe oogen na soo vele Iaren onlusts en afwijckingh van hem, en zijn, en des Volcks Intrest, u nu weder heeft gekeert tot uwe voorige plichten en beloften, gedaen in den dage uwer Verbintenis, in u werckende een levendigh ghevoelen, beyde tot u plicht en intrest: En wy en konnen niet anders sien, oft dit is d'aldergrootste en geluckigste Voorbeduydingh van onse toekomstighe vrede en herstellingh die wy oyt hebben ervaren: Volghens dien doen wy met ootmoediger herten beyde reverentie en omhelsinghe aen de beschickinghe der Goddelijcke Voorsienicheyd, als waer door een wegh gebaent is van blijtschap over die goede dinghen daer wy so lang om gehoopt hebben. Tot hier toe heeft ons Godt gedult, onaengesien yder van ons zijn Afgod van Eygenbaet meer als die van Gode en zijn Volck volghden, waerdich om dit aen ons nimmer te vergeten, als mede waer om wy tot nu noch levende gespaert zijn: Seker, indien hy niet en ware geweest eenen lijtzamen Godt, en langmoedigh, hy had ons nu de vuyligheyd onses ondanckbaerheyts te drincken gegeven, en door oprijsinge van d'een tegens d'ander ons ten spot onser Vijanden gemaeckt, tot wy dit aen ons vervult hadden, en het bloet onser Vijanden en had sonder schrick en verbaestheyd oock niet konnen gespaert worden. Dan wy hopen, dat de bedencking van al dese dingen zedert op u hart als op d' onse geleghen hebben, en 't sal ons lief zijn u tot een memorie te verstrecken in al wat noch ongedaen is, en vermanen u in liefde, dat al wat u in desen grooten dagh des Heeren voor oogen goet dunckt te doen, voort te varen, af-kortende, sullen op meerder occasie breeder spreken:

1. Vermanen wy u, dat in de sake die ghy aengevanghen hebt, dat als ghy alle particuliere Intrest van eenigh privaet Persoon, of wie hy zy, volgens den regel Christi wilt ter zijden leggen, dat gy u beraed in aendacht met pieuse Verstanden en in Gods Name sincere en oprechte professie doende zielen die uyt schijnen, noodig tot den bant van liefde en relige.

2. Dat siende zijn laeste Hoogheyd believen in sich soo dickmael te versaecken, zijne liefde aen 't Vaderlant, præfererende des selfs intrest voor de zijne in desen grooten dagh van veran-

deringe, versoecke, dat ghy met alle studie, sorge en affectie wilt useren dat hy en zijn geslagt te samen met hare Hoogheyd de Weduwe, mogen hebben alsulcke honorable onderhoudinghe, met alsulcke andere digniteyten als gevolgelijck zijn aen dat Geslacht voor hunne groote diensten ghedaen aen dese Natien.

3. Dat gelijck als gy zijt een Vry en geen gekoopmanschapt Volck van Engelant, soo wilt in uwe plaetzen volghens uwe beroepinge maintineren de ware Privilegen des Volcks, hunne goede Wetten en Rechten, en alle verdruckinghen en ondraghelijcke lasten van hunne halsen af-schuyven.

4. Dat ghy als den Basis van dit Gouvernement wilt verseekeren de Vrijheden, en Privilegen van het wettich vergaderde Representatif, bestaende in recht gequaleficeerde Persoonen.

5. Lestelijck, verheugen wy ons hartelijck dat gy om de Tegenstrevers te breydelen, onse begeerte hebt aengenomen, nodende de Leden van 't Oude Parlament om weder te sitten, en aen te vangen 't Werck deser Natien onder 't Gouvernement van een Republycke: Dese willen wy dat ghy bystaet, als door de welcke Godt voortijdts glorieuse dinghen voor zijn Volck en hare Vrijheyt heeft gedaen: En datter goe middel werde beraemdt tot onderhoudingh van onderlingh vertrouwen en mutuele conrespondentie tusschen 't Parlament en 't Legher, op datter geen breucke noch twist onder hun opsta, maer datse alles uyt-wercken na den Teneur van 't Gouvernement: Uw verseekerende, dat alles wat ghy in desen hebt ghedaen, onse harten en affectien met u zijn, ghemeynt zijnde daer by met der hulpe Godes te blijven, onaengesien alle opbortelingen. 't Welck op dat zulcks wel mach succederen, sal zijn het Gebedt van uw aldergenegenste Vrient GEORGE MONCK.

Geschreven in Dalkeith, den 22 Mey 1659.

Als desen Brief uyt Schotlant quam/ stropte men uyt dat Monck na den Coning helde/ daer was wel yets om op te speculeren/ maer/ d' Officiers oft al oft niet siende/ voeren met hunne Proceduren voort / en deden het Beelt en de kostelijcke Tombe van den Protector Olyvier Cromwel/ dierghelijcke aen Gekroonde Hoofden/ nochte aen niemant in Enghelant was ghesien/ uyt de Kercke wegh nemen/ onder schijn / als oft men voor d' onstuymigheydt der Leger-soldaten breef den/ doch in der daet om wat anders: Voor 't Pacht-huys of dat van de Coustoms wierde oock het Wapen van Cromwel af ghenomen/ en daer zijn twee Wapens voor in de plaets gestelt / het eene van den Generael Fleedwood/ en 't ander van 't Parlament. In somma het prepareerde sich om aen sommige de Christen-spreuck te volbrengen/ Soo ghy een ander doet, sult ghy gedaen worden. O! Weereltse ongestadigheydt: Hoe vergaet u ydelheyd ? die nochtans soo groot is/ datse u lichtvaerdigheyd wel wat meer behoorden te modereren. Richard wort aen ghesepdt het Hoff te Withal te moeten ruymen/ en dat neffens Somerset-huys en andere alodiale Coninglijcke Gebouwen set men te koop / quansuys om de Soldaten met die Koop-penningen te betalen/ maer ten gingh niet voort met sommige. Richard nu reeckeningh geduyrende zijn administratie aen dese nieuwe Regenten gedaen hebbende/ wort geabsolveert/ en gelijck de stille Burgers / begaf hem tot een privaet leven/ siende dattet meer als tijt was om sich van 't hollende Engels Paert te ontslaen. Hendrick Cromwel sijn Jonger Broeder / al by de Va-
ders

ders tijt in Irelandt Protector zijnde/ most oock van 't kussen / want die om verscheyden insichten de ordre van zijn Swagher Fleedwoodt niet durvende contramineren / leyde sijn Regiment-stock neer / en schreef weghens sijne bereyde goetwillicheyt aen 't Parlament desen Brieff:

MYn Heere Spreker, Zedert mijnen laetsten aen u van den 25. ontfongh ick den 29. u Packet Brieven aen my, af-ghesonden den 24. deser Maendt, mette Advysen des Parlaments over 't Gouvernement van Yrlant daer in, 'twelck ghy schrijft het Parlament gelast had om aen my te communiceren dattet hare beliefte was dat ick my voortaen na haer ordre soude vervougen, en my met zaeken van Staet alhier niet meer bemoeyen: Ende op den 30. deser de leste Cancelier van Yrlant en d'Opper-Baron van Exchequer bragten my een Brief aen hun geschreven en by u ondertekent, met een ordre des Parlaments daer in geslooten, waer in zy onder anderen Commissarissen bestelde hebben tot het Gouvernement van Yrlandt, sullende dese twee Persoonen 't Gebied hebben tot d'aenkomste van d'andere. En of wel sy my gene andre last gaven als dese ordre van 't Parlament om 't Gouvernement over te geven, hebbende oock als noch niet anders deshalven gesien: Nochtans siende dattet aldus den wille des Parlaments is (wiens behaghelijckheydt ick niet en meyne te bedisputeren, als van hun versekert, het ga dan soo het wil) laet haer dit weten, Dat al voor 't ontfangen van uwe Brieven ick aen u by mijne van den 25. dito hadde genoteficeert, dat ick bereydt was om den last van 't Gouvernement t'abandonneren aen die 't Parlament daer toe mocht authoriseren, ghelijck ick als nu noch doe, en haer noteficere, dat ick voortaen gherust wil leven, latende de saken van Staet alhier aen hun: Alle 'twelcke my noodich dacht u neffens 't Parlament te doen verstaen, ende daer by, dat ick (belieft het Godt) na Enghelant meyne over te schepen soo haest mogelijck, daer ick op wacht, om 't Parlament na inhout uwer Missive mijn ootmoedicheydt te bewijsen. Mijn satisfactie dan aldus met het neder leggen deses Gouvernements geobtineert hebbende, soo wensche ick, dat ghelijck ick dese Natie door Godes zeghen in rust en Vrede hebbe behouden, dat oock alsoo mogen doen die de welcke de eere sullen hebben van my te succederen, en dat zy soo vele sorch, moeyten noch molest als ick in de selfde hebbe ghehad, niet en komen te ervaren. Ick blijf u dienstw. Dienaer

HENRY CROMWEL.

Men kreech op die tijt te London met een Schip uyt Oost-indien advijs/ dat de Hollanders de groote stadt Goa (daer de Pest dapper binnen regneerden) te water en te lande hadden belegert. Van Jamaica waren Brieven/ behelsende/ datte Fregatte Dyamandt tusschen Porterico en Espagnola had wegh ghenomen een Spaense Prijs met 5. Canons/ 40. Eters/ en 40. Tonnen Cocoa/ gaende na St. Domingo in Nova Espagna/ met brieven/ dat in Februario acht Spaense Gallioenen omtrent de Bermudas door storm waren verstroyt in diverse Havenen: Namen oock by Barbaretto twee Nederlantse Schepen met 16. stucken en 30. Tonnen Cocoa / gehuyrt en bemandt by Spangiaerden (so d'Engelse seggen) van den Heer Lampzon: d'Engelse verbranden toen oock de stad Covinia/ en te Porto Cavallo noch een Spaens Schip/ plonderden Coro/ jagende de Specken daer uyt in de Bosschen/ vonden hier 22. Koffers met Konings Silver / zijnde 400. pont in yder Koffer/ met

met een partije Silvere Platen/ Gesteenten/ Juweelen/ Ringen/ &c. sijnde oock in een der twee opgemelte Nederlantsche Schepen dat hem met geheele Lagen lange defendeerden/ bekomen by de Vijftien Tonnen gouts in Silver en kostelijcke Westerse Coopmanschappen.

Den 26. deser is Don Ferdinando Telles de Faro publijcke Ambassadeur wegens de Croon Portugael/ uyt den Hage schandelijck banckeroet gespeelt/ doende hier mede ghenoechsaem blijcken de overgroote trouloosheydt van die Natie: Hy had een kostelijcke Carotse en 4. schoone graeuwe Paerden nieulijcks gekocht/ die met gau te sijn/ achterhaelt wierden: Maer hy vluchte na Brussel by de Vijanden/ om dat hy sich by de vrunden niet en vertroude: Sijn Secretaris voor onheyl beducht/ versocht protectie by de Heeren Staten met 'geene hy in handen had: Hy kreech deswegen een guarde. Maer als dese tijdingh te Lissabon quam/ was het Hof dapper ghestoort over dese schandelijcke Acte van haren Ambassadeur/ die sy daer over in Effigie ter doodt vonnisten/ en justiceerden/ selfs wierde (soo wy van daer bericht zijn) zijn Broeder als hy dit hoorden/ in zijn memorie geslagen.

Toen wasser groote onlust binnen Naerden/ &c. om het Turf Tonnegelt/ datmen daer tegens oude gewoonte wilde heffen: Seker Pachter wat te rijp van woorden/ wiert in een voorval gequetst/ waer op d'andere Inghesetenen de stadt in haer bewaringh scheenen te willen nemen/ voor de libertey soo sy meynden van haer Previlegen/ doch 't was voor de vrijheyd van niet te gheven: Die van Amsterdam stelden terstont ordre/ want het Canallie begoste oock elders te schrollen: Quamen met eenige Compagnien stads Soldaten/ die 's nachts uytge trocken/ en den gantsen nacht hun in 't Goy hadden verborgen/ met den dagheraet stillekens binnen Naerden/ waer na oock de twee Compagnien van Capit. Oosthorn en Bondt uyt de Staten van Hollandts Guarde oock daer binnen quamen/ waer op eenige roervincken gebanghen en na meriten gestraft zijn/ andre van eygen geweten ontrust/ vloden by duyster over de Mueren uyt de stadt/ bewijsende aen d'andere/ datse lieber ballingen wilden sijn om een quade/ als burghers om een goede sake/ en derhalven hunne misdaet door iustitie niet en dorsten laten decideren. Andere die al mede begosten te gapen om quaet te spreken/ sloten haer mont en deur/ denckende dattet wijsheyt was sich te voegen tot 't gemeyne beste.

Den 7. deser vertrock uyt den Hage als Ambassadeur den Heere van den Hoonaert, na den Coning van Polen/ daer zijn Exelt. den 1. Junij Audientie had/ Over de herstellinge van de Koophandel, en Commercie,&c. daer weynig regard by eenige Polen op scheen. Toen vertrocken oock na de Sont den Pensionaris van Dordrecht de Heer G. van Slingherlandt, den Pensionaris van Amsterdam P. Vogelesang, uyt Seelant P. de Hubert, en uyt Vrieslant W. van Haren, om indien mogelijck de twee Noorder Coningen te bevredigen/ volgens den basis van 't Rotschiltse Verdrach/ en seker Temperament den 21. Mey geconvenieert tusschen de Ministers van desen Staet/ Engelant en Vranckrijck: Van welckers inhout wy dusdanigh geinformeert zijn:

Naer

NAer dat Vranckrijck en Engelant niet sonder droefheyd en groote moeyelickheydt des gemoets, ondervonden hebben dat den Oorlog over eenigen tijt weder aengesteken was, en noch blijft duyren tusschen de Sereniss. Coningen van Sweden en van Denemarcken, waer van den oorspronck wert toe geschreven aen de Verschillen en Differentien geresen ter oorsake van de voldoeninge der Articulen van Vrede, ghesloten tot Rotschild den 26. February Nieuwe stijl des jaers 1658. tot den welcken zy groote debuoiren gedaen hadden. Hebben goet gevonden met hulpe van hare Mede-partijen, alle vrugt en mogelijckheyt by te brenghen om den Oorloch uyt te blusschen: En meenen derhalven datter geen gevoechlicker ofte prompter middel kan gevonden werden om tot haer voornemen te komen, als eenen vasten Vrede tusschen de strijdende Koningen, door haer, als Middelaers te maken: En dat de sake mocht tot de gewenschte uytkomst komen, en om te beter alle beletselen wech te nemen, hebben nodich geacht hier toe mede te versoecken de Provincien van de Vereenichde Nederlanden, op dat sulck goet en loffelijck voornemen met gemeene neersticheyt ende industrie na wensch soude uytvallen: Oock hebben sy hun daer toe te meer begevē, om dat zy considereerden dat hier in niet alleen gearbeyt wert om de Vrede tusschen dese twee Coningen te maken, d'een d'ander soo naby gelegen, en met soo nauwen Bant van Maechschap aen malkanderen verknocht, nochte oock niet alleen om alle ellenden, ende miserien welck dusdanigen Oorloch tot verderf der Volckeren na haer sleept, weg te nemen, nochte oock om in de Oost-zee de Koopmanschap, die soo daer belet zijnde, groot ongeval en schade veroorsaken soude aen alle om-leggende volckeren te herstellen: Maer oock om dat daer door vastelick te vreesen is, dat de verder continuatie van desen Oorlogh geheel Europam teghens malkanderen stooten sal, door dien dat d'andere Princen, d'een door verbont en belofte, d'ander door de noodt en ander schijn, een van beyde Koninghen by staen en beschermen sal, die by sodanigen middel oock malkanderen souden beoorlogen en gewapender-hant verstaen. Dit altsamen van dese drie Staten rijpelick overwoghen zijnde, naer dat sy dickwils daer over met malkanderen te rade ende in deliberatie gheweest hebben, ende de gantsche sake overwogen tusschen den Ambassadeur, Resident ende Commissarisen daer toe gedeputeert: Te weten, den Doorluchtighsten ende Excellensten Heer Iacob Augustus de Thou Graef van Meslay, gheheym-Raet des Alder-christelijcxsten Koningh, ende sijnen Gesant tot de Staten vande Vereenighde Provintien, den Heer Downing Wapen-dragher van den Sereniss: En de machtigsten Protector van Engelant, Schotlant, en Yrlandt en desselfs Resident: Den Heer Iohan Baron van Gent, Heer van Oosterweede, Opper-hooft van het Leenhof, eersten Rechter in Falckenborgh, &c. Iohan Baron van Merode, Heer van Rummen, Herendelandts-ambacht, Severnick, &c. Marinus van Stavenesse Raedt Pensionaris van de Stadt Zieriekzee, Gijsbert vander Hoolck, Oudt Borgermeester der Stadt Utrecht, Fredrick van Grovesteyn in Englum Heer van Iepma, met de by-gevoeghde by Nykerck, Warnerus Crans Borgermeester vande Stadt Swol, Iohan Schuylenborgh Schepen vande Stadt Groeningen, alle Gedeputeerde uyt den naem vande Heeren Staten vande Geunieerde Provintien, namentlick Gelderlant, Hollant, Zeelant, Utrecht, Vrieslant, Over-Yssel en Groeninghen, als Commissarisen met macht en authoriteyt ghestelt ende gedeputeert, hebben naer rijpe en voorgaende deliberatie dese naervolgende articulen opgerecht, door welcke desen Oorlogh over al soo schadelijck, en die soo over groote swarigheyt met sich brenght, met den eersten uytgeblust en door eenen geluckigen Vrede soude werden geeyndicht.

1. Vranckrijck, Enghelant, ende Geunieerde Provintien, sullen respectivelijck door hare Ambassadeurs en Ministers, die by beyde de Koningen gesamentlijck, ofte apart, gelijck sulcx geraedsaemst sal werden, gesonden sullen werden, by malkanderen verschijnen, en alle debuoir doen, om tusschen beyde de Koninghen een vast verbondt ende Vrede te sluyten, en sulcx op 't fondament ende gront-steen van het boven-gemelte Vrede-Tractaet tot Rootschilt den 26. February nieuwen-stij 1658. aengegaen.

2. Om middelertijt wegh te nemen alle twist en suspitie, die veroorsaeckt soude worden door het 3. Artikel van 't voorschreven Tractaet, by het welck ghesecht en gestipileert is, dat geen vreemde ofte vyandelijcke Vlooten den Orisont en sullen vermogen te passeren: Den op-gemelte Artikel sal, ofte geheel uytghesteken werden, ofte geconcipieert en ghestelt met sulckdanige woorden, welcke de drie Staten niet en sullen raken nochte nadeeligh wesen, ofte hare Vlooten ende andere Scheepen, willende de Sondt ofte Oost-zee passeren, gheen hinder ofte schade aendoen en sullen. Ende by aldien dat yemant van beyde de Koninghen instantie doet van yets in 't Roodschildsche Tractaet te veranderen ofte te vernieuwen, ten opsichte vande uytgeresen opgevolghden ende vernieuwden Oorlogh, terwijlen het gemelde Tractaet nu voltroffen was en met onderteeckeninghe versterckt, den inhouden dessels ten deele volkomen ende gepresteert was, sullen de Gesanten van de drie Staten 't selfde voorkomen, en soo maken en dirigeren, dat alle geschillen tusschen de twee Koningen sullen by gelegt werden, en de selfde soo veel alst doendelijck is, tot goede vrientschap brengen.

3. Dat de Vloot die den Sereniss: Protector van Engelant, als vrient van beyde de Koningen naer de Sont gesonden heeft, haer niet en sal vervoegen met de Vlooten vanden eenen ofte vanden anderen Koningh, ofte yemant van beyde eenighe hulpe doen, ofte tegens yemant van haer eenige vyantschap toonen, den tijt van drie weken geduerende, welcken tijdt beginnen sal van dien tijt af, wanneer dit selfde aen den Engelsen Admirael ofte dessels Lieutenant sal werden genotificeert: Ten dien eynde salmen van dese conventie, over een kominghe, en genomen resolutie, een autentijcke Copie maken, en de selfde door verscheyde wegen senden, soo te water als te lande, aen den voor-gemelde Admirael ofte dessels Lieutenant: Ende sal in tegendeel de Vloot vande Geunieerde Provintien lest bereyt en uytgeloopen, gheen hulpe doen aen yemant van beyde Koninghen, nochte oock aen yemant van haer eenighe vyandtschap toonen, ofte haer vervoegen met eenighe van haer respective Vlooten, ja selfs oock niet met de Vloote die noch te voorens tot by-stant vanden Koning van Denemarcken ghesonden is, onder 't beleyt vanden Heer van Wassenaer Lieutenant Admirael vande Vereenighde Provintien, van desen dagh af tot het expireren vanden tijt van 3. weken, boven genoemt. Dat oock de Vloot die onder de conduictie vanden Heer van Wassenaer, tot behulp van den Koningh van Denemarcken gesonden is, staende den tijt vande boven-gemelde drie weken, geen volck en sal over-brengen, ofte daer toe sal helpen in eenighe Eylanden ofte andere plaetsen van Denemarcken, tot nadeel van Sweden, ofte yets vyantlijcx tegens den Koningh van Sweden uyt te wercken: Dat de Vloot die nu van wegen de Geunieerde Provintien uytgesonden is, gheduerende de tijt van 3. weken, nergens sal aen-legghen, ofte oock in de Oost-zee, door de Sondt ofte andere plaetsen niet en sal door zeylen, ofte aldaer verschijnen, binnen welcken tijt van drie weken, de Gesanten en Ministers, die alsdan in die plaetsen wesen, sullen haer uyterste neerstigh eyt doen, 't zy ofte ghelijck, ofte 't sy besonderlijck, nochtans met ghemeen raedt, om eenen vasten en bondigen Vrede tusschen de twee opghemelde Koninghen vast te stellen.

4. Maer,

4. Maer is 't dat middelertijdt buyten alle hoope, en verwachtinghe, door toe doen van vernuftheydt van de Gesanten, en Ministers van de drie Staten naer alle uyttersten ernst ghe-employeert hebbende, tusschen beyde Coningen met vriendelijcke wegen en middelen den ghewenschten Vrede niet en kan vol-trocken worden, soo sullen de Drie Staten, en yder van die, alle hulpe en bystant weygheren aen den geenen die de rechtvaerdige en billijcke condi-tien geweygert sal hebben aen te nemen, en dat soo lang den selven in het voornemen van de Vrede niet te willen aen nemen, volharden sal. Maer is 't by aldien dat met een onverwacht ongeluck ('twelck God verhoede) de Drie Staten verschillich werden over de gerechticheyd van 't gene van d'een of van d'ander zijde vereyscht wert, en daer over resolveren om eene te helpen, soo sal nochtans de hulpe die van een van de partyen ghefchieden sal, niet ghehouden werden voor een Breucke ofte Scheuringe van de 3. Staten, nochte en sullen voor geen Bre-kers geestimeert werden, maer haren Vrede sal even wel onveranderlijck onder malkanderen verblijven, en hare kracht en vasticheyd blijven behouden, ghelijck als of de hulp en bystandt niet gheschiet en ware.

5. Maer is't soo (dat te wenschen is) dat door de naerstige sorchvuldicheyd van de 3. Sta-ten God soo zegenende, een gewenschte uytkomst voort-komt, en dat de Vrede tusschen de Twee Koninghen geslooten wert, soo sullen de 3. Staten op de beste forma en op 't ampelste en versekerst sich voor den anderen tot Borge instellen, en haer daer toe verbinden dat sy niet alleen sullen Beschermers van dusdanich Tractaet wesen, maer oock wraeck-nemers van alle 'tgeen tusschen beyde Coningen gesloten, gearresteert, en gecontracteert sal wesen: Op dat de selfde oprechtelick achtervolcht, en in alle zijne deele heyliglijck nagekomen sou werden.

6. Oock en sullen gheen nieuwe Imposten ofte lasten ghesteldt werden over de goederen, Schepen ofte andersints, die de Sondt ofte d' Oost-zee passeren sullen, aengaende de drie Sta-ten ofte dessels Onderdanen, 'tsy over nacht vyer-bakens, ofte ton-bakens, ofte Ancker wer-pen, ofte om eenige andere oorsaken, motijven ofte pretexten, nochte en sullen van wie het sy niet verder werden belast: Wat belangt de Tollen die aldaer betaelt werden, volghens de Confœderatie tot Londen geschiet, tusschen den overleden Sereniss. Protector van Engelant, Schotlandt en Yrlandt, en den Koningh van Denemarcken, en tusschen de Confœderatie by den voorgemelden Koningh van Denemarcken en de Geunieerde Provintien, in Christiaens-stad ghesllooten int Iaer 1645. den 13. 23. Augusti, die en sullen om hoedanigh pretext, op eenige vande drie Staten, ofte yemant van hare Onderdanen niet verhoogt, ofte eenighsints vermeerdert werden. Maer ist dat men soo in 't regard van d'een, ofte d'ander, vande voor-ghemelde Confœderatien eenighe bequamer middelen bevint profijtelycker te wesen, 't sy in taxatie, ofte manier van eyssch en, ofte in eenighe andere omstandigheden. Soo sal men even gelijck gebruycken aen de drie Staten, ende een yder van haer, sonder in toekomende tijden yets daer in te veranderen, volgens de bequaemste ende alderbeste manier die men sal vinden te behooren, waer over sy malkanderen sullen beloven en verbinden: Ende sullen allen het gheene in desen Artikel vermelt, ghesamentlick onderhouden, ende doen onderhouden, ende getrouwelick volkomen op dat oock de drie Staten meerder teeckenen geven van ghemeene vrientschap en liefde, soo sullen sy reciprokelijck malkanderen verbinden, dat uyt yders naem altijt sal betracht werden, dat het volck en Ondersaten genieten sullen in die gewesten, gelijc-ke conditien ende bequaemheden, uyt het betalen van alle passerende goederen, lasten, en hoedanighe privilegien dat het souden moghen wesen, en die ghesamendtlijck ghenieten, het welck verkregen zijnde, sullen malkanderen daer in obligeren, en haer borgen, verantwoor-ders en wraeck-nemers toonen.

7. Vranck-

7. Vranckrijck ende Engelant sullen oock soo doen, dat alle gheveyhftheden die tusschen den Koningh van Sweden, ende de Vereenighde Nederlanden opgekomen soude mogen wesen, wech genomen, ende uytgebluscht werden, en soo maecken dat de confœderatie, die tot Elbingh ghemaeckt is, met alle sijn verklaringhen, op den 1. 11. September des Iaers 1656. Waer in de Gesanten van den voorgemelten Koningh geconsenteert hebben, vast blijft, ende volkomen en geheel volbracht werdt: Dat oock den Keur-Vorst van Brandenburgh ende de Stad Danzich genieten sullen de voordelen in de Confœderatie van Elbing vervat, en de selve hun sullen toe-eygenen van den dach dat zy de boven-gemelde Conclusie sullen geaccepteert hebben: Welcke acceptatie sy ghehouden sullen zijn te verklaeren, om de vrucht daer van te genieten, en dat binnen den Termin van een Maend, die den dagh volghen sal, wanneer haer de selfde in behoorlijcke en wettige forme sal genoteficeert en gecommuniceert wesen.

8. Wat aengaet den Oorloch van Poolen, sullen de voorghemelde Drie Staten haer uyterste vermogen in spannen, om insgelijcks aldaer oock den Vrede te stellen. Wat vorders raeckt de Keurvorst van Brandenborgh, boven het geene van den selfden in 't boven-staende Articul gesegt is, is' er behalven dat, noch eenighe differentie, ofte twee-dracht, soo sullen de boven-gemelde drie Staten hare vlijtighe neerstigheyt doen, om dat tusschen de Koning van Sweden, ende Keur-brandenborgh een oprechte over een-kominge, en vrientschap herstelde werde, waer toe oock den voorgemelden Ceur-Brandenburgh versocht sal werden, om met den aenvangh van dese saken, sijn Ministers oock derwaerts te senden, die met de Ministers van de drie Staten haer goet-duncken, en raedt sullen comuniceren, onder dese Wet en cautie, nochtans, dat onder dit pretext, den voortgangh van den Vrede tusschen de twee Kronen, noch vertraegt, noch verachtert sal werden.

9 Dese middelen, en conditien, sullen solemnelijck van de drie Staten geapprobeert, ende op de alderbeste forme gerateficeert, ende de instrumenten van de Ratificatie, binnen den tijt van drie weecken, met onderteckeninge gewisselt, en van d' een aen d'ander overghelevert werden; middelertijt en sal d' executie van desen niet uytghestelt, ofte naer ghelaten werden. Gedaen in 's Gravenhage in Hollant, den 21. dagh van May, in 't Iaer 1659.

Hare Excell. de Ambassadeurs voorsz. embarqueerden op de Vloot van de Vice-admirael/ alhoewel sy gealleguеert hadden / Dat inghevalle het op een slaen mochte uytvallen, het vechten met de functie van Ambassadeurs de welcke ginghen om den Vrede te bevorderen, geensins en accordeerde. Staende des halven in dispuut of hare Excel. best geraden was over zee oft te lande hare reyse te voltrecken. Gelijck mede die van Zeelant als de voorsz. Vloot nu vaerdigh was / en eenige seer weynigh Oorlogh-schepen uyt hare Provintie onder haeren Admirael Jan Evertsz. met die van de Viceadm. de Ruyter souden voegen / begosten te urgeren/ Dat Ian Evertsz. als de Tweede Persoon naest den Lute. Admirael van Opdam, nu oock toe-quam het voeren van de Vlagge over de gemelte Vloot. En om dat dit niet gants buyten reden/ oock nu geen tijt van disputeren was/ soo wierde over dat subject ten verghenoegen minnelijck geconvenieert. By de Deense Ministers waren oock gehuyrt 60. kloecke Fluyten/ die alrede geballast en met Haver/ en anders in 't Vlie gereed lagen om met de voorsz. Oorlochs vloot te seylen/ yder voor 1000. Flor. om (somen seyde) de Geallieerde Volckeren uyt Jutlant

lant in Schonen over te voeren: Maer door 't beleyt van eenige is hun 'tuyt-loopen belet / tot groote descreputatie van Denemarcken eyschten de Schippers hun gelt van de voorss. Croons Ministers/ daer veel loopens om was/ ommers Denemarcken leedt hier groote prejudice / de Sweden lachtender om/ maer die van Coppenhaven hoorde men tot in Hollant vloecken over 't binnen blijven van dese Fluyten. Nu den Viceadmir. de Ruyter stack den 20. deser met zijn Armade in zee/ sterck 25. Oorlochschepen uyt Hollant/ 16 uyt de Mase en Zeelant/ neffens eenige Proviande-schepen en een Noordtse Vloot/ die wy dese mael sullen laten varen/ en wat anders voortbrengen.

Maer overmits nu beyde de Sweedse en Deense Ministers in Hollandt ernstich het profyt van hunne meesters beoochden / soo hadden de Sweedtse gesterckt met die van Vranckrijck en Engelant groot voordeel / en wanneer men ten Huyse van Monsr. de Thou over 't voor verhaelde Temperament met ende neffens de Gecommitteerdens van hare Ho. Mo. en den Engelsen Resident Downing diverse Conferentien hadde gehouden/ so waren de Ministers van Denemarcken en Brandenburgh seer beducht / dat om dat men hun geen opening dede/ eenige nadeelige Handelinge op 't tapijt was / Peter Carisius dede derhalven aen hare Ho. Mo. insisteren / Of hare Ho. Mo. hem als een gelimiteert Deens Minister van 't gehandelde geen communicatie behoorden te gheven, en dat eer yets finals besloten wiert, zijne consideratien daer over mochten werden ghehoort, vertrouwende datter niets geageert soude werden teghens de consecutive beloften by desen Staet aen den Coning van Denemarcken gedaen,&c. De Kurbrandenborghse Ministers D. Weyman en J. Copes gaven insghelijcks hare Ho. Mo. dit Vertoogh / Dattet by haer geen overtollighe curieusheyt was de communicatie te versoecken van een Tractaet over de saken van 't Oosten en Noorden, dewijl zy zijne Kurvorstel. Doorl. representeerden, en volgens dien vast gestelt hadden dat na 't alghemeen recht der Bontgenoten, en de letter van Alliantie tusschen partyen opgerecht, dat men hun voor 't besluyt zoude openinge gegeven hebben: Evident zijnde, hoe teer een sake het was 't vermoeden tusschen Geallieerde voor te komen, by aldien men niet oprecht en met open deuren ging: Versochten deswegen als noch de communicatie, op dat hare Ho. Mo. van zijn Kurvorst. Doorl. inclinatie tot de gemeyne rust mochten werden versekert, tot een gewis teecken, dat men hare Meester niet en wilde ontblooten van zijn Geallieerden, noch precipiteren tot veel sware extremiteyten, dien 't hare Ho. Mo. belieft te trecken in de partyen van Poolen en van Denemarcken, daer door t'obligeren bloet, goet, en sijnen heelen Staet te hazarderen tegens Sweden,&c. Selfs schreef zijne Kurvorstel. Doorl. van den 26. May oude stijl/ uyt Fredricrode aen hare Ho. Mo./ Dat hy door hare Ho. Mo. Missive adij 22. May hadde verstaen het gesloten Tractaet in den Hage / en daer by dat hare Ho. Mo. daer uyt den Vrede tusschen de twee Noorder Kroonen te gemoet saghen/ neffens dat hy dan oock door 't Elbingse Tractaet konde gesalveert worden/ en dat hy zijne Ministers konde senden op de Tractaten / om zijne intrest by d'Ambassadeurs van Vranckrijck/ Nederlant en Engelant/ te appuyeren/ &c. Dan dat hy niet en koste sien dat met dit Tractaet den Vrede bevordert ware/ als datmen den schoonen tijdt om t'ageren te vergeefs doorbracht/ dattet street metten intrest en bondige resolutien van hare H. M.

en der ſelver welvaert: Soude aldus doende/ tegens verbant handelen/ zijnde door 't gecommuniceerde Project verre afgeweken van 't loffelijck oogmerck/ 't welck was de conſervatie van 't gemeen/ en met ſodanige handelingen opereerde men niet anders als den Coningh van Sweden te ſtercken in zijne onverſadelicke begeerte/ datmen den oorloch ſlechts van d'een op d'ander plaets transporteerden / d' onſchuldige verdruckte niet alleen verliet/ maer in effecte men d'eeuwichduyrent Heerſchappije der Sweedſe Kroon ſich onderwierp: Datmen van hare Ho. Mo. alieneerde en tot andre ghedachten bracht de gemoederen die 't gemeen welvaren ſinceer genegen waren. Doch wilde niets twijffelen aen de goede intentie van hare Ho. Mo./ alſo de Vijanden ſomwijl wel hadden geturbeert d'alderdapperſte raet ſlagen/ onder ſchijn van begeerte tot Vrede/ gelijck hy ſelfs met ſchade had ervaren: Maer vermidts dat bedroch maer een kleyne tijt effect dede/ ſoo vertroude dat hare Ho. Mo. ſouden bevinden dat al 't gehandelde in den Haghe in faveur van Sweden was / en apparent door der ſelver aenleydinge: Datte Geallieerden te ſtijf verbondē/ hun door geen particuliere Tractatē ſullen ſeparerē: Segt vorders wat ſoude Denemarcken irreparable ſchade hier door lijden? en de Sweden alleen by 't Rotſchilts Accoort ſoo veel verkregē hebben/ waer voor u Ho. Mo. Voorſatē liever ſouden goet en bloet verloren hebben? 't Is u Ho. Mo. bekent hoe onſchuldigh Denemarcken daer toe komt/ ſoude men dan door 't voorſz. Project d'ongehoorde Vredebreuck der Sweden juſteficeren / in allen ſchijn als ware 't Rodſchilts Accoort niet geobſerveert? Al de werelt weet dat aen de Deenſe ſijde alles/ en van de Sweden 't alderminſte niet en is voldaen / alleen ſoume Denemarcken konnen beſchuldigen / datſe op 't inſtantelijck verſoeck van de Sweden de paſſage in den Oriſont noch de Nabuyrige/ noch u Ho. Mo. ſchepen heeft willen beloven te beletten: Dan alſo het Vranckrijck/ Engelant en u Ho. Mo. approberen ſich daer tegens te verbinden/ en ſodanige heerſchappije der Sweden niet toe te ſtaen / behoorden dan Denemarcken niet veel eer geaſſiſteert dan geabandonneert en ongeluckich gemaeckt te werden? U Ho. Mo. hebben altoos hunne raetſlagen ſoodanigh op de Chriſtelijcke billijckheyt en de geboden Gods gefondeert/ datte gantſe weerelt na de waerde van den Staet/ Godes zegen ſulcks moſte toe-ſchrijven / te min geloven wy/ dat de ſelve van ſulcke roemelijcke maximen (als tot noch de rechtſnoer van hare loffelijcke actien) ſouden af treden. Het is dan ſoo het is / en daer volghe op wat dat wil/ wy zijn gemeent met Denemercken en de Geallieerden ons vaſt tegen Sweden t'ſaēm te houden/ tot den al goeden Godt een beſtendige vrede ſal verleenen. Want hoewel u Ho. Mo. ons met Sweden glooft te verghelijcken/ en met Engelandt te helpen guaranderen / ſoo en wert daer mede onſe eere niet geſalveert als wy ons nau Verbont met Polen ſouden breken / en al ware het dat Polen mede in die Vrede inſereerde / der Sweden intentie blijft nochtans om den Oorloch dan weder op een ander te transfereren / 't welck nergens geſchieden kan / ten zy datwe t'allen tijden het Theatrum daer van laten oprechten in onſe Landen / en dat wy by eyndinghe van dien der Sweden begeerte verſadigen met het onſe. Wy dancken wijders u Ho. Mo. voor

alle

alle goede voorsorghe/ met versoeck van continuatie harer affectie/ en erinneringe/ hoe u Ho. Mo. so wel Denemarcken als ons noch onlangs sonder ophouden by gereitereerde Missiven/resolutien en andre verseekeringen aen onse Ministers tegen Sweden geanimeert/en van hare stantvastighept so hooghlijck heeft geconteſteert / soo dat wy sonder groote blame t'encoureren / in het alderminste daer aen niet en hebben durven twijffelen/ &c.

Maer tegens dese admonitiones en maximen / waren weder om anderen/ die met kleyne asseurantie (als gebleken is) doch met groote animositeyt aldus spraken:

Dat de Hollanders geen hooger intreſt als de reſtitutie der Zeevaert en Commercie in de Noorder geweſten hadden, die moſten ſy beoogen, ſonder verkieſing wie meeſter aldaer wiert: 't Was onmogelijck Coningen wetten te ſtellen: En deſwegen had men Vranckrijck, Engelant, &c. moeten laten blijven ſo als die haer ſelfs geformeert hadden: Het waren al Menſchen, en met Menſchen moſt men omgaen: Denemarcken had voor deſen wel dapper in den Oriſont geageert, en daer was grootte exactie gheſchiet, Sweden ſoudet niet veel erger konnen maken: Nu waren Vranckrijck, Engelant en Hollant eens door 't Haegſe Tractaet van den xxj. Mey, en geſamentlijcke Meeſter van de Navigatie, de Kaſteelen zijn dan aen wie ſy willen, haer ſchieten is niet met allen: Willen de Heeren Deenen niet geholpen zijn, of hebben ſy grooter betrouwen op de Geallieerden, men kondet haer niet beletten: Het behoorden de Drie Staten genoech te zijn datte Vrije Zeevaert wierde herſtelt. &c.

De Koopluyden in Hollant nochtans waren van ander/ en gelijck de tijdt aengewesen heeft/ van waerachtiger gevoelen: Sy geloofden niet dat dit Haegse Tractaet den wegh van Vrede was/ en dattet oock beyde Koninghen nimmer souden aen nemen/ oock als men persuaderen wilde/ dat men sulcks mette Geallieerden over te voeren en Denemarcken te helpen/ konde doen/en het welck den besten middel was om vrede te procureren: Maer sulcks en is niet gedaen / in tegendeel heeft men de tijt van stilstant en Handeling geprolongeert/ gelijck onder andere oock dese Missive getuycht:

MYn Heer, Zedert mijnen laetſten is op een naeder Rapport van den Raedt van Staten vaſt geſtelt, datter Plenipotentiariſen naer den Oriſont ſouden werden geſonden. Giſteren heb ick mette Heer Vane, Lambert, Witlock, Algernon, Sidney en Warreſton weder in conferentie geweeſt, hare Ed. communiceerde my de Reſolutie van 't Parlament, rakende het af-ſenden van de Plenipotentiariſen van deſen Staet, na den Orizont, omme de Vrede tuſſchen de Twee Noortze Coningen te reſtabileren, ende het Intereſſe van deſe Republicke aldaer te bevorderen, maer alſoo de Perſonen

noch niet volkomentlijck en waren vast gestelt, ende dat de Schepen mette welcke de selve souden werden over gebracht, noch in 8. of 10. dagen niet en souden konnen gereet wesen, ende dat hare Ed. niet geerne en souden sien, datter ondertusschen yetwes soude voorvallen in den Orizondt, daer door het werck eenen anderen uytslagh zoude krijgen, als d'intentie was van de tegenwoordige Regeeringhe: Soo seyden hare Ed. dat den Raet van Staten hadde goet gevonden, by aldien ick haer konde verzekeren dattet aen de zijde van de Vereenigde Nederlanden mede soo soude verstaen werden, dat den tijt van Drie Weken gementioneert in't ij. Artijckel van't bewuste Tractaet in den Hage gesloote op den xxj. Mey lestleden, luydende, voort noch andere 3. Weken soude werden geprolongeert: Ick antwoorde haer Ed. dat hare Ho. Mo. vastelijck betrouden, dat als de tegenwoordige Regeeringhe wel soude wesen geinformeert van de ware constitutie der swevende differenten tusschen de hoog strijdende Partijen in den Orizont ende in Oosten, ende als het voor-oordeel soude aen d'eene zijde ghestelt werden, dat men met confidentie communicatis consiliis & mediis, *die zake tot wederzijts beste ende voordeel van de Commercie en Navigatie souden trachten gesamentlijck te bevorderen: Eñ wetende dat hare Ho. Mo. gene andere intentie hadden als omme de vrientschap tusschen beyde de Staten en Natien te vermeerderen, eñ alle onlusten tusschen beyden wegh te nemen, Dat ick geerne daer over aen den Heere van Wassenaer eñ de Heeren hare Ho. Mo. Extraordinaris Gedeputeerden in die Quartieren tot dien eynde soude schrijven: Hare Ed. hebben my daer op gecommuniceert den Brief die sy geconçipieert hadden om aen den Gen. Montagu te senden, daer af eenige getranslateerde Copije hier nevens is gevoecht, eñ seyden, datter een Advijs Jacht zeyl-reede lach tot Jarmuyen, daer mede zy dien Brief nevens de mijne souden over senden, versoeckende mede communicatie van mijne Brieven, de welcke hare Ed. hebben vertoont, soo belooven hare Ed. datse de selve Brieven noch desen avont door een Expressen te post souden af-senden: Uyt de nevens gaende Copije sal men konnen sien het geene ick aen de Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden, eñ* mutatis mutandis *aen de Heer van Wassenaer hebbe gheschreven: Hoopende dat het by hare Ho. Mo. ten goeden sal werden opgenomen. Ondertekent,* NIEUPOORT.

Westmunster 13. Iuny 1659.

Volght de Missive van den Heere Willem van Nieupoort/ aen den Heere Admirael van Wassenaer/ en d'Extraordinaris Gedeputeerden/ ter saecke van noch 3. weken prolongatie in de stilstant van wapenen:

E*D. Gestrenge Heer, Zedert dat ick de nieuwe Brieven van Credentie aen't Parlament van de Republijcke van Engelant hebbe over gelevert, heb ick verscheyden Conferentien gehad met eenige considerable Heeren van den Raedt van Staten, rakende*

kende het tegenwoordige werck in den Orisont, eñ specialijck op 't Tractaet geslooten in den Hage tusschen den Heer Ambassadeur van Vranckrijck, den Resident van Engelant eñ de Hr. Gedeput. van hare Ho.Mo. op den xxj. Mey lestleden: Zedert heeft den Raedt van State aen my doen behandighen de drie Propositien, by getranslateerde Copije hier nevens gaende: Den Raet van State heeft dienvolghende aen my toe-segginge ghedaen, datse aen den Generael ofte Opper-hooft van hare Vloote, eenen expressen souden af senden, met instructien vervat in het hier mede by ghevoeghde ghe-schrift, ende ick hebbe haer Ed: verseeckert, dat ick soo wel was gheinformeert van de sincere intentie van de Heeren mijne Superieurs, dat ick willigh ende bereydt was te schrijven, ende gantsch ernstelijck te schrijven aen U. Ed. ende den Heer van Wassenaer, dat in consideratie vande voorschreven Propositien, ende dattet Parlament heeft goet gevonden, ten allerspoedighsten eenighe Persoonen van qualiteyt als hare Plenipotentionarisen over te senden, tot herstellinghe van een goede ende vaste Vrede tusschen de twee Noortsche Koningen, en de Koninckrijcken, dat de selve ghelieven te convenieren met den Generael, ofte Opper-hooft van de Vloote van de Republijcque van Engelant, dat de 3. weecken gementioneert in 't 3. Articul van 't voorß. Tractaet mogen gecontinueert, of geprolongeert werden, voor den tijdt van noch 3. andere weecken, immediatelijck volghende na de voorß. 3. eerste weecken, ende dat achtervolgende het voorß. derde Articul U. Ed. gelieven te besorgen, dat geene Schepen van Oorlogh van de Geunieerde Provintien, soo wel van de Vloot onlanghs in Zee geloopen, als van de andere, dewelcke tot secours van de Koningh van Denemarcken, onder 't commandement van de welghemelden Heere van Wassenaer, voor desen sijn afghesonden, yetwes doen ofte assisteren tegens 't voorß. derde Articul, niet alleenlijck gheduerende de drie weecken in 't selve derde Articul gementioneert, maer oock binnen den tijt van noch andere drie weecken, immediatelijcken volgende de voorß. eerste drie weecken.

Jck hebbe den Raedt van State oock verseeckert dat U. Ed. ende den welghemelden Heere van Wassenaer, in geenen gebreecke sullen blijven te coopereren mettet Opperhooft van de Engelsche Vloote, ofte andere publicque Ministers van Vranckrijck, ende van de Republicque van Engelant, om by de Noordtsche Koningen aen te houden, datse gheduerende de voorgemelte laetste 3. weeken ter Zee willen abstineren van alle Acte van hostiliteyt, d' een teghens den anderen, ende dat in allen ghevalle, den Koningh van Sweden gheduerende dien tijdt, mach doen cesseren alle Acten van hostiliteyt teghens de Scheepen van Oorloge, als mede tegens de Koopvaerdye Schepen, in de Vereenighde Nederlanden t' Huys hoorende: De hier voorghemelten Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet, sullen apparentelijck binnen acht of tien dagen van hier vertrecken.

Westmunster den 13. Iuny 1659.

Volgt de Instructie voor den Engelsen Admirael Montagu / en des selfs Vloote in den Orisont/ &c.

NA consideratie gehadt, raeckenden het Tractaet in den Haghe van den 21. van de tegenwoordige maent May, ende na conferentien ghehadt met den Heere Ambassadeur van de Geunieerde Provintien, nopende eenighe Propositien hier nevens gaende, ende op verseeckeringe dat den selven dierghelijcke directien aen d' Opperhoofden, ende Bevelhebberen van de Nederlantsche Vloote soude senden, ende advertentie aen publicque Ministers van de Geunieerde Provintien, na de Sondt over dat Tractaet gesonden, ende dat hy van sijne Superieurs soude procureren, dat sy mede het sullen ratificeeren, ende met alle spoet van 's Gravenhage wech senden, den Raedt heeft aen den Ambassadeur belooft, ende senden vervolgens aen U. Ed. dese naer-volgende instructien.

1. Sal U. Ed: in gevolge van 't 3. Articul van het Tractaet in den Hage sal naer laten, omme met de Vloote onder U commando te conjungeren, met de Vlooten so vande Koningh van Sweden als Denemarcken, ofte aen eenigh van haer assistentie te geven ofte tegens eenig van haer eenige acte van hostiliteyt te plegen, niet alleenlijck geduyrende den tijt van 3. weken in 't voornoemde Tractaet ghementioneert, beginnende immediatelijck naer dat de Notificatie daer op aen U. Ed: is gedaen, maer oock voor ofte geduyrende noch andere drie vervolgende weecken, na d' expiratie vande voornoemde eerste drie weecken.

2. Uwe Ed: sal met den Opperften Bevelhebberen van de Vloot, en d'andere publycque Ministers van Vranckrijck ende vande Geunieerde Provintien coopereren, omme te sollicite-ren dat de twee Noordsche Koningen, geduyrende den geheelen tijdt van de voornoemde laetste drie weecken, haer van eenige acte van hostiliteyt d'een tegens den anderen onthouden, ende indien het selve niet geobtineert kan worden, soo sal U Ed: echter sijn debuoir doen, dat den Koninck van Sweden gheduyrende den voornoemden tydt sal abstineren van alle acten van hostiliteyt, tegens d' Oorloghs-Schepen ende de Coopvaerdye-Schepen in de Geunieerde Provintien t'huys gehoorende.

3. By aldien de hier in gementioneerde geaccordeerde Instructie en wegens den Ambassadeur van de Geunieerde Provintien aen den opperften Bevelhebber van de Vloot, ende d'andere publijcque Ministers van de Geunieerde Provintien gesonden, waer van U Ed: eene Copye hier nevens wert gesonden, by haer niet geheelijck gerateficeert, geobserveert ende vervult werden, dat U Ed: als dan liberteyt wert gegeven omme soodanige Instructien t' observeren, ende te prosequeren als den selven alreede heeft ontfangen, ofte van ons sal ontfanghen.

Dingsdagh den 31. Mey 1659. in het Parlement geresolveert:

DAtter Commissarisen Plenipotentiarisen werden gesonden omme eenen goeden Vrede t'obtineren tusschen de twee Noortsche Koningen, ende omme het Intrest van dese Republycque ende hare Geallieerden in de Zont t' adjusteren en te secoureren, ende door behulp ende macht van de Vloote van dese Republycque separatelyck ofte conjunctim met de Vloot, ofte Vlooten, van hare Geallieerden het selve te betrachten.

Over dese prolongatie van stilstant waren niet alleen de Deensgesinde dan oock

oock de vrije Coopluyden van Duytslant niet weynigh ontroert/ en de benedictien aen de beleyders was soo mager / datte Hollanders in d'Oosterse gewesten daer over veel schelden mosten verdragen/ want de vremdelingen oordeelden dat den Staet of mis-leyt was/ of sich selfs mis-leyden/ met 't verby laten gaen van goede occasie / in een gewest waer aen byna de gantse welvaert van den Staet dependeerde. Maer dese Luyden zijn van verkeerde opinie geweest/ mis duydende de vredelieventheyt van hare Ho. Mo./om dat de selve met Engelant en Vranckrijck gesterckt/ niet sonder reden groote hope hadden gestelt op de appaisatie der Noorder Koningen / wel versekert als gebleken is/datte Engelsen niet om de possessie van Kronenburg/ofte om directe hostiliteyt tegens hare Ho. Mo. Vloot te toonen/in de Sont waren gekomen: En oock/ datte voorfs. prolongatie niet en was geprevoceert omme Denemarcken te pericliteren of t'abandonneren/ maer alleen/ om door haest en onbedachtheyt de Vrunden tot geen Vijanden te maken/ en in plaetse van een goede Vrede/ geen een/ ofte veele quade oorlogen op sich te laden.

EPICHAR. Non re facta, sed multo ante deliberandum est viro sapienti,

Den Lut. Admirael van Opdam den 30. April met 24. Oorlochschepen uyt Coppenhaven zijnde geloopen / onder en nevens den Deensen Admirael Hendrick Bille/ quamen den 8. Mey na Holsteyn / maer door 32. Sweedtse Oorlochschepen ontdeckt/ verlaten die den Deense Viceadmi. Helt / welcke sy by Alsen met zijn prijs de Swaen hadden beset/ gelijck folio 40. is geseyt/ en meynden sich door de Belt te salveren / doch de wint haer contrarierende/ soo wierden sy den volgenden dagh van de Deense Hollanders gants omcingelt/ na alle apparentie geschapen staende om heel geruyneert te worden/dan onverwacht door seker schot de stengh van den Deensen Admirael neer stortende/ quam den L. Adm. van Opdam op het toe roepen van des Deensche Admiraels Schip / den selven van het canoneren en om niet te laech te vervallen/ stracks assisteren/ verloopende also met simpel schieten byna 2. uyren al eer de voorfs. stengh weder om was gerecht/ binnen welcken tijt den wint geheel tot faveur van de Sweden omdraeyde/so dat sy doen de loef hebbende/ na Wismar en de Belt tot groot hartseer van haer tegenpartije/retireerden: Sy hadden niettemin al diverse dooden en gequetsten en ontakelde Schepen onder huane Vloot/ en haren Admirael Bilckenstern en Viceadmir. Speck hier gequetst wordende/ lieten hun na Schoonen voeren om sich daer te doen cureren.

Op die tijt ruckten de Polen uyt Arhuys in Jutlant met eenig Vaertuyg na 't rijck Eylandeken Samso / dat sy overrompelen/ en oock een Sweedts schip dat daer met Granen en Vivres lach/ 'tgunt sy te Arhuys op bragten.

Het was nu al 12. jaeren datte Graef van Colloredo tot Koppenhaven sich als Ambassadeur wegens de Catolijcke Majesteyt van Spangen hadde opgehouden: Dan nu om des selfs swackheyt tot vertreck geoorloft / hadt des weghen den 29. May by de Deense Majesteyt Audientie/ wordende geset op een Stoel onder des Coninghs Verhemelte: Alwaer onder andere gracieuse

tieuse Discoursen den Koningh van Denemarcken oock verklaerden / Dat hy niet liever sach noch en wenschten als een Eeuwige Confœderatie met den Coning van Spangen, als oock mettet Huys van Oostenrijck te houden. Na deses is hy mette Conings en andre Koetsen in sijn Logijs gebracht / en savonts weder gehaelt / met den Coning Maeltijt ghehouden / Colloredo te rechter en den Vorst van Sonderborg ter lincker hant des Konings sittende / en vervolgens de Rijcx Hofmr. / de Rijckxraden Pas berg / Rosenkrants / Axel Urop en Pieter Ritz / neffens Veltmars. Schack / Gen. Major Fuchs / &c. Daer wierden 40. Schotelen met alle delicate soorten van Spijse opgedischt / en noch 40. and're met Confituren / sulcks dat men aldaer niet en konde vermercken dat Coppenhaven nu al 10. maenden achter een was belegert geweest: 's Nachts ten 12. uyren scheydende / quam 's anderdaegs Pieter Rits met een Brief vanden Deense aen de Spaense Coning / en een Juweel van 6000. Rijckxdalers voor Colloredo / die in vergeldingh weder een vereeringh aen Pieter Rits dede: Namiddaghs is ghemelte Graef van Colloredo 't scheep ghegaen / werdende te water uytgeleyt door den Keyserl. Gesant Baron Goes / den Poolse Gesant Tobias Mohrsteyn / Gen. Major Fuchs / Overste Egmont / Entz en Metri: En vele andre Catholijcke Officiers / die met 't afschieten van vele Canons / aen den Graef Colloredo geluck op sijn Reys wenschten.

Den Poolse Rijcxdagh te Warschau schickte sich nu t'eenemael ten eynde / mette Cosacken scheen men nu bevredicht / en andere gravamina waren nae wensch afgehandelt / selfs wasser geconsenteert 1. guld. op yder Ton Biers / te betalen over 'tgantse Rijck by Geestelijck en Wereltlijck / Adel en onadel / en is bevonden datter dagelijcks 60000. Tonnen wierden geconsumeert / het welcke jaerlijcks soude opbrengen 21. Millioenen en 9. Tonnen gouts. Den Moscovise Gesant Gonieck op desen Rijcxdagh audientie hebbende / gaf aldaer sijne Credentialen van den Czar over / welckers Tijtel hy wijtluftigh mette extentie der gewonnen plaetsen in Littauwē en Rusland in sijn Oratie hooghlijck ophefte / waer over den Poolse Marschalck Cron diverse reysen met sijn Staf hart stiet en klopte / seggende / datte voorss. ingenomen plaetsen niet den Czar van Moscovien / maer den Koninck van Poolen toe-behoorde / willende / dat den Gesant die plaetsen in geen andre graet en souden noemen / maer die echter in sijn haranguerenvoortvarende / besloot zijn Oratie met al veel hooger complimenten als de Heeren Poolen wel gewoon waren.

In Pruyssen bleven de Sweden (gelijck sy over al sijn) ontrusters en perturbateurs van de gemeyne rust / dach en nacht practiserende om te roven / te destrueren / en alle die geen Sweets wilden leeren / te dwingen: In dier voegen toghen sy dese Maent over de Wyssel / uytplonderende diversche onnosele gehuchten: Maer omtrent Elbing met den roof weder gekeert zijnde / wordē sy daer onverwacht van de Brandenborgers overvallen / en de 2. Regimentē van Wurts en Andersons gantsch geruyneert / en nevens den Buyt noch 8. stucken en al de Bagagie afgenomen / komende de vluchtelinghen met 10. en 20. seffens (daer onder Anderson) te Elbing met hunne acte vertellen / dat sy niet

niet de geene waren daer de Fabel van Esopus af sprack / maer dattet d'achter geblevene waren/ die hongherich en dun van buyck als Isegrim de Wolff door een gat gekropen waré/daer hy den honger gestelpt en het lijf dick en vol gepropt hebbende / niet weder door 't voorss. gat na huys kosten / maer van de Eygenaers gesien/ soo afgerost wiert/ dat hy 't gestolen met schande en een gedeelte van sijn huyt most achter laten.

Den Keyser dede in dese Maent by Patenten verbieden de Franse Waren/ geen gevalueert Gout noch Silver gelt uyt het Rijck te voeren/ noch eenighe vreemde Munten in te voeren / oock het draghen van goude en silvere Passamenten/ Nederlantse Kanten/ en alle Gout en silver geborduyrde Kleederen. Toen heeft seker Heeren Knecht te Weenen in 't Fis hof (sijnde de selve plaets daer over een jaer een Burger sijn eygen Vrou doorstack) des Kostvrous Maget met een Tertzeral door den hals geschoten/ en met 1. Stilet 2. steken ghegeven/ daerse strack af storf: Alleen om datse dit boos wicht niet te gheval en wilde zijn/ die terstont gevangen/ sijn recompense rampsaliglijck kreech.

Binnen Staden is den 25. Mey in een Marckelers Huys een geweldigen Brant ontstaen/ also datter 804. Huysen / 4. Kercken en diverse Torens zijn verbrant/ behalvens de Badstoven en Kelders/ het vuyr vlooch door de lucht van d'eene sijde tot d'ander/ waer door yder soo plotselijck overvallen wierde/ dat elck met zijn lijf te berghen ghenoech te doen hadt/ want Graef Coningsmarck/ den Graeff van Dona/ den Cantzelier / de Koninghlijcke Raet en de Magistraet en meeste Burgerschap verlooren hier alle hunne middelen / het bloote leven daer af brengende: Nochtans hout men datter niet boven de 30 Persoonen zijn verbrant / een Kerck en by de 20. Huysen zijn staen gebleven: En de Poorten bleven geduyrigh gheslooten/ so datte ellende seer groot was.

Italien verdeelt in soo veele Prinsdommen als Engelant in secten / spelde niet goets voor haer door de Spaens en Franse Vrede / alleen Venetien versekerden haer door d'Advijsen van Parys / dat den Cardinael Masarini terstondt na de vastigheydt van den vrede hare Republicke teghens de Turcken soude assisteren/met 2000. Infanterije van de outste soldaten die in Lombardijen waren/ onder 't beleyt van den Prince Almerico d'Este / een seer vroom Heer/ die in den Lombardisen Oorlogh onder Hertogh Francois sijn Broeder hadde betoont wat een Helt dat hy was. Venetien verheugde sich oock te hooren / dat in den Divan te Constantinopolen een Turcks Heer wierde gestranguleert / om dat hy in presentie van den Grooten Heer yets tot voordeel van Ragotzky hadde gesproken: Dat in Asia d'onrusten noch duyrden/ alwaer Charan Bassa/ een Heer van een nobilen geest/ hem metten Neve van den geexecuteerden Bassa van Aleppo had opghewoorpen / veel volcks versamelt/ en revenge van zijns Ooms doot begeerden: Waer op dan Assam den Bassa/ die den Aleppise Bassa had geexecuteert/ vervaerdt wordende / veele gevangens die hy noch onder hem hadde/ heeft los gelaten / vresende dat zijn

fortuyn oock sicht veranderen soude : Doch niet onaengenamer hoorde men te Venetien/ dat al de Nederlandtse Capiteynen en Schippers onder hunne Vloot/ malkander belofte gedaen hadden / om onder den Veneetsen General Contarini (die sy haren Mars noemden) tot het uytterste des levens in alle voorvallen by te staen. Zijnde dese reciproque vrundtschap in zijn deught voor de menschelijcke societeyt al veel grooter / als de gifte die den Paus dese Maendt dede aen den Prelaet de gli Oddi / zijnde het Bis dom van Peru in Westindien/ 'twelck soo vet is / dat hy de conditie aen nam jaerlijcks aen D. Augustini 's Paus Neve te tellen 1800. Croonen/ behoudende buyten dat de beste portie noch voor sijn selven.

Vranckrijck begost sich van alle wapenrusting tot den lieven vrede te neygen/ want buyten dat de Gebeden van 40. uren noch duyrden / heeft den Coninck als hy in Bois de Vincennis quam/ alle de Spaense gevanghens daer los gelaten/en de stilstant van wapenen doen prolongeren : Hertog Francois van Lorainen communiceerden toen een Brief aen den Card. Masarini van sijn Broeder Hertogh Carel/ vol bewegelijckheden over de doot van de Prins Ferdinand : Sijn Eminentie beloof den op Hertog Carels intresten en op de betalinghe der Lorainse Benden te sullen in de Vredehandelingh letten / sonder sich wijders te verklaren. Meerder was de gifte die men aen Pimontelli pretendeerde te sullen doen / over des selfs arbeyt in de bewuste Vredens handelinge/ bestaende in een Present van 2. tonnen gouts / ende de qualiteyt van Ambassadeur wegens Spangen in Vranckrijck : Ged. Pimontel met den Engelse Gesant Lockhart over't renderen van Duynkercken sprekende/ soo en konde die daer toe niet resolveren/of wel de Fransen hun aen Spangen verobligeert hadden omme Duynkercken / Bourborgh ende Mardijck voor een tantum in gelde uyt der Engelse handen weder om over te leveren / en het was te vergeefs wanneer ged. Lockart 6. tonnen Gouts daer voor aengeboden wierde/ beneffens noch een schenckage van 20000. ponden voor hem alleen : Hy bedanckte daer en tegens de Coninginne van Vranckrijck over het gunt men den intrest van Engelant rakende / in de Vredehandeling bearbeyt had/ op een moment wanneer oock den Hertoghe van Orleans den Coninck alle soorten van heyl over den ghesloten Vrede quam toe-wenschen. Men erinnerde toen in 't Parlament van Parijs hoe sy Anno 1652. op 'thooft van den Card. Masarin hadden ghestelt 50000. Schilden / om dat hy toen geen Vrede soude ghesocht hebben / maer dewijl zijn Eminentie nu het contrarie bewees/en dat een byna gelijcke declaratie (gelijck men op ons 2. deel fol 19. kan sien) was vast gestelt in een tijdt van oproer / soo wende men nu alle vlijt aen om de selve Declaratie eeuwig uyt de Registers en Memorien te roepen. Des Cardinaels Neve Monsr. Manchini sich te wijt in onghebonden leven stekende/ wierde in dese tijt uyt last van zijn Eminentie versekert/ en na Brisach ghesonden / om daer te blijven tot hy sich van manieren ghebetert soude hebben. In Normandijen storte van den hemel in dese lieffelijcke Maendt meenichte swaren Hagel/ doodende veele Beesten op 't Veldt/ zijnde 't alder-

won-

wonderlijckste/ dat onder dien selven hagel soo veel swarte Kooken ghevallen sijn/ datter 8. Tonnen mede sijn verbult. Monsr. Blondel wegens Vranckrijck na Constontinopolen gesonden / beklaegde aldaer soo ernstigh het quaet Tractement van sijns Meesters Ghesant / die men mette syne in een Kelder seer streng opgesloten hielt/ dat men oock hem bynaer by den eersten over zijn vrijpostige Oratie soude gekerckert gehad hebben.

Iunius 1659.

Den Alderchristelijckste Coning verheugde sich op d'eerste Maendagh in Junio/ zijnde den 6./ wanneer op de Louvre van Madrid arriveerde in 't generael wegens 't Huwelijck en de Vrede/ de approbatie van Spangen/ en gelijck die oock by den Opper Minister van 't Koninckrijck Don Lowijs de Haro was geteyckent/ alsoo wierde nu noch desen avont wegens Vranckrijck by den Cardinael Masarini gedaen: Doch alsoo hier door al die aen de Legers dependeerden bedorven scheenen / soo erhaelde zijn Eminentie by sekere occasie/ datte Coning van Vranckrijck wel haest een zijner Geallieerde Coninghen met 6000. Ruyters en soo veel Infantery souden assisteren / alwaer sy oock seer wel betaelt souden worden: Hier op volgden soo groote verspillinge van gelt tot de bereydtselen des Huwelijcks en van Vrede / als voor desen onkosten waren gedaen om Oorlogen en Vijanden te ruyneren: Seker Bagijne binnen Mechelen gepresen om haer overdadige moy Spellewerck/ maeckte van goude voor de Koninckliijcke Bruydegom en Bruydt de saemen gehechte Wapenen van Spangien en Vranckrijck/ mette Trou daer boven/ om als een gentilesse van geestelijcker hant aen de Catoli. Infante op te offeren: Men verboot toen binnen Parijs het dragen van des Conings Levry/ oft der selver couleuren/ also den Coning die alleen begeerde / en veel Cleederen dede maken/ eysschende tot des selfs reyse na Bordeuax van de stadt Parijs een tonne gouts/die geconsenteert wierde/ selfs abandomeerdẽ dẽ Prins en Princesse van Conty het blau uyt hare Levrije/ die veranderende in Galon. Men arresteerden doen binnen Bayoene Sr. Cailliet/ Intendent van den Prince de Condee binnen Rocroy/ selfs het Schip daer hy mede na Hispagnen meynde te gaen/wiert door den Franse Marschalck Grammont nevens veele Papieren en Packetten aen-gehaelt / waer uyt men sach hoe veele Persoonen van Parijs mette selve corresponderden/ welcke Papieren alle gesondẽ wierdẽ beneffens dito Cailliet aen den Card. Masa. / de welcke hun alle weder renvoyeerden aen den Coning/die de voorss. brieven behoudende/ Caillet belaste weder na sijn Meester te keeren: Op de selve tijt zijn oock het Coninckrijck ontseyt de Heeren Gaucour / den Sweedse Resident Courtin/ Bussy Rabutin/ Vicqefort/ en andere. Daer en teghens wierde toen van Francfort te Parijs gebracht de Rateficatie der Duytse Vorsten/van hunne gemaeckte Alliantie mette Koninghen van Vranckrijck en Sweden/ wiens deffensive Armee soude bestaen in 30000. mannen effective/ daer Vrancrijck

6000. man toe soude verschaffen. Weder om nam men te Parijs affront tuenx op / dat haren Ambassadeur Monsr. de Bordeaux binnen London soo veel respects niet en genoot om by 't Parlament Audientie te hebben/ gelijck die van Hollant ende andere wel deden. Den Portugijsse Resident verhaeste hem oock in dese tijt van Parijs na Bayoene / om zijns Meesters Intresten omtrent de generale Vredehandelinge op te passen/ voorgevende/ nieuwe instructien te hebben ontfangen/ die hy aen zijn Eminentie wilde vertonen/ en onder de selve een geschrifte van den overleden Coning/ getekent by sijn Majesteyt en Monsr. de Chavigny / toen Secretaris van Staet / waer by zijn Majesteyt sich verbint / van nimmermeer Vrede met Spangien te maken/ sonder Portugal daer in te comprehenderen : Om oock daer by te voeghen/ dat indien Vranckrijck hun abandonneert/ Portugael verlooren sal gaen/ en dat sy de twee machtichste Bontghenooten zijn / soo versekert als men wenschen konde / die in plaets van groote onkosten aen malkanderen te verspillen/ gelijck men met andre Bontghenooten moste doen / sy veel profijts reciprocelijck quamen te trecken : Portugal en soude Vranckrijck nimmermeer begeven/ dattet eenighe 't welck Spangien soo machtigh maeckte / was het Verbont met 't Huys van Oostenrijck/ en alsó konde haer Vranckrijck oock van Portugael dienen/ want de Coningen van Portugael waren gesprooten uyt Vranckrijck / en vermits Spangien uyt Duytslant willende Soldaten trecken/ die t'elckens met afgesonden contant gelt moste koopen / soo wasser vrij wat meer voordeel aen Portugael/door dien dat Coninckrijck Spangen onthouden werdende/ den Catholijcken Koninck depriveerden meer als van 20. Millioenen innekomens / beneffens onderhout van 15000. man binnen de guarnisoenen/ en noch 15000. mannen in't velt/ boven de 30000.mannen die Portugael noch voor sich selven over hielt / waer door dan Vranckrijck wierde ontlast van 60000. Mannen / die sy anders soude moeten onderhouden als Portugal weder onder Spangen was : De andre Bontgenoten van Spangen konden geen Oorloch tegens de selve voeren als in vremde af gelegen Plaetsen/ maer Portugael konde de Spangiaerden in haren boesem aentasten : En dewijl men Portugal beschuldight van Spangen niet aengetast te hebben wanneer daer het meeste voordeel op haer was/ diende geantwoort dat alhoewel Catalonien doemaels rebelleerden/ Portugael doen mette Engelsen en Hollanders was belemmert / daer Vranckrijck so grooten heyl uyt schepte als Portugael selfs/ vermits het streckte tot uytbreydinge van yders Limiten/ &c. Willende dito Resident noch hier by voeghen/ dat Portugael sich wilde voor altijt met Vranckrijck in Oorlogh verbinden tegens Spangen. Sijn Eminentie ontboot in dese tijt meest al de Cardinalen des Rijcx by hem/ die omtrendt de 30. sterck comparerende / erhaelde hy/ hun uyt last des Conings te doen verstaen/ hoe datte Hoogen Raedt had geoordeelt / dat tegens seker Laster-schrift by de Curees van Parijs ghemaeckt op 't subject van de Casuelisten/die sy van ketterije beschuldigden/den Coninck met hun soude raetleven/ en daer in wilde voorsien / en alle Vonnissen en t'samekomsten der voorss. Curees beletten : 't Welck de Bisschoppen met lief op namen ;

men: Waer tegens de ged. Curees dapper klaeghden: Wijders discoursen vallende op 't Boeck van Vader Bagot / die alhoewel hy in de laetste vergaderinghe der Geestelijcken wierde gearresteert / om hem dat Boeck te doen supprimeren/ soo had het Hoff te Roomen nochtans 't selve geapprobeert/en in 't Latijn doen drucken/ waer over hun diversche Bisschoppen in Vranckrijck beklaegden/ en des Paus Nuncius daer over aengesproocken wiert.

Zijn Eminentie nu alle voorsorge tot Parijs gelaten hebbende / waer onder oock waren de 400. duysent guldens om Canon te gieten tot een aensienlijcke Scheepsvloot/ die in 45. groote Oorloch-schepen soude bestaen/ en tot welckers equipagie Monsr. de Guise Lieutenant d'Artillery in alle Franse Havens was gesonden/ behalvens noch/ dat die van Genua wierden gebrijt om een Esquadre van hare Galeyen: Maer die Republick was daer so gewillich toe / als de Fransen bequaem om haer gepretendeerde Vloot uyt te rusten: Soo nam sijn welgemelte Eminentie afscheydt van Madamoiselle d'Orleans/ Hertog Francois/ Prins Charles/en and're Grooten/ vertrock alsoo den 25. Junij uyt Parijs/vergeselschapt mette Marschalcken Vileroi en Clerembault/ Monsr. de Crecqui / den Grootmeester/ hun volghden den Commandeur de Soudray in een Littier / Monsr. de Lione en Pimontel/ die in de Carots van zijn Eminentie saeten: By hun was een kostelijcken Treyn van 6. Carotsen yder met 6. Paerden/ 10. Waghens / 4. Fourgons/ 33. Muylen/ vele Hant-paerden/ 20. Pagen en 30. Edellupden: Quamen tot Veaux hun middachmael houden/ en sliepen te Villeroy / trocken soo op Fontaineblew/ Blois/Ec. Voor af was te poste ghereden Harnaufini / om in Spaingien het vertreck van den Cardinael aen Don Lowijs de Haro te doen verstaen/ en tegens wat tijt men op de Reviere Vidache (alwaer in het midden op een Eylandeken van wedersijts met Brugghen raeckende/ sekere Camers tot de Conferentien waren opgerecht) die beyde Coningrijcken van een schept/ soude by een komen: Waer van wy in de naeste maent deses gedencken te vervolghen.

Spangen stont op die tijt aen de Franse Kooplupden toe / vrij in hun Coninckrijck te mogen komen handelen/ niet meer betalende als d' Inboorlingen selfs: Den Catol. Koningh maeckte tot zijn Raet van State zijn Afgesant by den Paus den Hertoge van Terranova/ den Graef de Fuensaldagne Gouverneur van Milanen/ den Marquis de Caracena Gouverneur van de onvrije Nederlanden/ en d'Heer Ferdinando Borgia/ die boven dat noch een Inkomen van 20000. gl. 's jaers by zijn Majesteyt wierde ghemaeckt/ onaengesien de groote bekommernis die men toen in Spangen hadde over het vermiste Gallioen van Duc de Medina/ datmen op 2. Millioenen estimeerden/ doch naderhant mede wel binnen gekomen is.

Een nieu werck dat besterft/set zijn couleur vast/een Lant omgekeert van Regenten/ wort (geen oppositie vindende)vast/om dattet betoont niet onderworpen te sijn de spreuck: Dat alle Veranderinghen in een Staet van ruste, gevaerlijck zijn,

zijn. Dus gingh het in Engelant / daer 't Parlement George Fleedwood in plaets van R. Cromwel tot haren Generael verkoozen / waer op de vreemde Gesanten stracks dese Regeringe quamen omhelsen / en gratuleren / ghelijck den Coninck van Sweden / die op die tijt 10. à 12. Ministers binnen London had / en aen 't Parlement op een zijner Brieven dese intitulatie gaf: Bonis nostris Amicis & Fœderatis Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ, Illustrisſimis & Excellentisſimis Proceribus, &c. Den Nederlantse Gesant vervolgde oock by haer sijn versoeck van de Ratificatie op het Noorder werck / in den Haghe op den 21. Mey geconvenieert / waer op oock de selve is gevolght / en daer beneffens het af-senden van Colonel Algernon Sidny / en Robert Honywood / die neffens d'Admirael Colonel Eduard Montaigu / waren gevolmachticht de 2. Noorder Croonen volgens 't opghemelde Haegse Tractaet / te reconcilieren / daer by wiert noch gesonden Tomas Bone / en Phlips Meadou alreede Resident wegens Engelant in de Sont / en hadden de selve authorisatie. Insgelijcks deden de Hanze-steden door haren Agent Martin Boeveln de vrintschappe van Enghelant versoecken: Vranckrijck en Keurbrandenburgh deden even 't selve: Waer aen men sien mach wat de Weerelt is. Toen heeft het Parlament na lange debatten hoe men Engelant soude regeeren / de Staetsghewijse forme als die van Nederlant en Venetien verkoozen / en daer op is eene Mr. Steel / Jones en Corbet na Irelant ghesonden / om dat als een Republick te gouverneren: Doch hebben neffens hunne Meesters noch binnen dit Jaer moeten ervaren / datter weder andere hun uyt de stoel quamen stooten / mettet selve recht dat sy aen hare voorsaten hadden geobserveert.

In dese Maent wierde in Hollant toe-gestaen het uytloopen der Haring-Buysen / dus lang opgehouden om de Sweetse Commissie vaerders / die soo stout wierden / datse eens 4. St. Ubes Vaerders / en eens sommighe Koopvaerders dicht voor de Mase wegh namen / en na Engelant weg sleepten / of wel de verkoopinge dier prinsen hun door d' Heer Nieupoort ghenoechsaem wierde belet: Ter contrarie bracht Capit. Banckert in Zeelant op een Rover met 10. stucken en Sweetse bestellinge / daer van den Capiteyn en Lieutenant buyten boort sprongen / doch wiert den eersten weder om gevist: Een Portugijsse Prijs met 250. kisten Suycker en 20. stucken brachten de Zeeusche Kapers toen mede op: Onverghelijckelijcklijck teghens den Roof van Monsr. de la Mesleray / wiens Vrijbuyters in dese tijdt namen 't Schip de Reyger / van Guinea en de Caribes komende / gheschat op ruym anderhalf Tonne gouts. Toen geviel in den Hage sekere straetschenderey voor / die in gevolge van gunst / dus danich af liep: Wel om te herdencken / maer niet om in diergelijcke te allegueren / dat yder so begenadigt soude worden:

COPIA van de Sententie Crimineel.

ALsoo Mr. Gerbrant Stas *Advocaet, tegenwoordigh gedetineerde, naer verscheyden tergiversatien en weygeringe van behoorlijck respect, eyndelijck den Hove van Hollant bekent heeft, dat hy op den eersten Pincxster-dagh lestleden,* des

des avonts met sijn Huys-vrouwe, twee Nichten *en noch een ander Persoon, hebbende gaen wandelen, naer gegaen is den ontfangher* Stas, *die aldaer mede gewandelt hadde:* Ende *dat hy op het Buyten-Hof gekomen zijnde, sijn Knecht naer hem toegheschickt heeft om hem te spreken: Dat den voornoemden* Stas *verlatende den Persoon die hy by hem hadde, ende by hem komende, hy den selven eerst mondelingh heeft aengesproken, seggende, dat hy een onbeleefden Vlegel was, ten regarde hy in't Voor-hout wandelende, hem gedetineerde (insgelijcks gaende wandelen) met zijn Huys-vrouwe, twee* Nichten, *en noch een derde Persoon, te meer-malen, en onbeschaemdelijck onder de oogen hadde gesien, ja selfs tusschen hem ende sijn Huys-vrouwe in-gedrongen, niet jegenstaende dat hy te vooren den selven* Stas *hadde aengheseyt, dat sulckx impertinent was, alhoewel hy niet sekerlick weet te seggen, oft deselve woorden by den voorss.* Stas *verstaen zijn: Dat daer op den voornoemden* Stas *schimpende (so hy ghedetineerde voorgeeft) hebbende geantwoort, dat hy daer niet van en wiste, hy daer op den voorss.* Stas *een Souflet ghegeven heeft, en den selven daer op wederom de mijne makende van op hem te willen in-dringhen, oock soo verre dat hy vertrout een slagh met zijn vuyst op sijn arm ontfanghen te hebben: Hy gedetineerde een kort Rapier dat hy op sijn sijde hadde, getrocken heeft, presenterende den selven* Stas *die geen gheweer by hem hadde, soo hy hem wilde defenderen, het Rapier van sijn Dienaer, doch dat de voorss.* Stas *sich op de vlucht begheven heeft, naer dat hy hem een slagh oft twee met het plat van zijn Rapier hadde gegeven: Dat hy gedetineerde zijn wegh naer Huys vervolgende, den voornoemden* Stas *noch gevonden heeft in't Hal-straetjen, gestruykelt over een hoop-steenen, sonder dat hy de voorss.* Stas *(soo hy mede voorgheeft) aldaer gemoeyt heeft, doch dat hy op de Marckt komende den voornoemden* Stas *heeft hooren segghen ghy reeckel, ghy fielt, wat hebt ghy mijn te moeyen? ick en kenne de Karel niet: Ofte diergelijcke woorden in substantie. Dat hy gedetineerde daer op met zijn Rapier 't welck hy noch niet opgesteken, maer noch met het Rapier van zijn Dienaer in de hant hadde, den selven* Stas *weder om een slagh met het plat van den Deegen gegeven heeft, presenterende den selven andermael soo hy hem wilde defenderen, het Geweer van zijnen Dienaer, latende tot dien eynde het Rapier by sijn Dienaer voor sijn voeten legghen, sijnde bevonden datten voornoemden* Stas *seer swaerlijck aen sijn oogh gequetst is: Alle't welcke wesende sake van seer quaden gevolge, niet excusabel van straet-schenderije, en daer uyt niet als doot-slaghen te verwachten stonden, die in een Landt van Iustitie niet konnen gheleden werden, maer andere ten exempel, so na rechten als mede volgens het Placcaet deser Landen noch onlanghs geëmaneert, ten hooghsten strafbaer zijn: So ist, dattet voorss. Hof met rijpe deliberatie van Rade deur gesien ende overwoghen hebbende alle'tgeene ter materije dienende is, doende recht in den name vande Hoge Overheyt en Graeflijckheyt van Hollandt, Zeelant, ende West-vrieslant, den voorss. gedetineerde verklaert heeft, en verklaert,*

klaert heur te wesen niet admissibel tot eenige Ampten, Officien ofte digniteyten, condemneert hem in een amende van Duysendt ponden ten 40. grooten 't pont, te betalen aen den Rentemr. vande Exploicten, : Ontseyt hem voorts voor den tijdt van 6. Jaren den Landen van Hollandt, Zeelandt, ende West-vrieslandt, sonder binnen den selven tijdt daer weder in te komen, op peene van swaerder straffe, ende condemneert hem mede inde kosten en misen van Iustitie, tot tauxatie en moderatie van den voorss. Hove, mitsgaders in beslooten Hechtenisse te blijven, tot dat hy de voorss. amende als mede de kosten en misen van Iustitie sal hebben voldaen.

Actum by de Heeren President Block, Sixti, de Raet, Nierop, Pauw, Graef ende Ockersz., Raedtsluyden van Hollandt, ende gepronunceert, op den 1. July 1659.

Extract uyt de Resolutie van de Ed. Groot Mo. Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslant, genomen den 12. Iulij 1659.

OP 't vertooch van wegen den Heere Resident Douwningh ter vergaderinge gedaen, ende daer beneffens gelesen de Resolutie van de Heeren Staten Generael in date den 23. der voorlede Maent, daer by hare Ed: Groot Mog: versocht wierden soodanigen ordre te willen stellen, ende die voorsieninghe te willen doen, ten eynde Mr. Gerbrandt Sas Doctor inde Rechten, jegenwoordigh ghedetineert werdende op de Voor-poorte van 't Hof alhier, uyt zijne detentie moghe werden ontslaghen: Is naer voorgaende deliberatie soo ten respecte vanden ghemelten Heere Resident, die hare Ed: Groot Mog. gaerne in desen soo veel doenlijck hebben willen believen, als ten opsichte van 't voorgaende versoeck van hare Ho. Mo. verstaen ende geordonneert, ghelijck verstaen ende geordonneert wert midts desen: Dat de Sententie van den President ende Raden van den Hove den 1. deser lopende Maent, tot laste van den voornoemden Gerbrant Stas gepronuncieert, sal blijven buyten Executie, en dat dienvolgende den selven Gerbrant Sas uyt de voorss. sijne detentie sal werden ontslagen: Ende sal de bovenstaende Hare Ed. Groot Mog. resolutie by Extract autentijcq den President en Raden van den voorss. Hove toeghesonden werde, en om sich daer naer te reguleren, ende d' intentie van hare Ed: Groot Mog. daer inne vervaet, effect te doen sorteren.

Den 16. deser gaf den opghemelten Resident Downingh een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ daer by notefiserende/ dat hy in Engelandt op ontboden was/ omme 't Parlament te informeren van het geaccordeerde in den Hage wegens de Noorder Croonen: Doch voor sijn vertreck andere ordre krijgende/

krijgende/ bleef in Hollant om in sijn functie te continueren. Toen gaf den Afgesant van de Vorst van Nijborg mede een Memoriael over aen hare Ho. Mo./ waer in die Vorst protesteerde teghens de defencie die hare Ho. Mog. souden helpen doen in faveur van de Heerlijckheyt van Limbrecht in 't Lant van Gulick. Men embarqueerden toen tot Amsterdam een troupe van 20 seer schoone Vriesse graeuwe Paerden/ beneffens een Silvere Kerck Kroon/ van 72. Kandelaren/ wegende 2200. pont/ zijnde een Juweel voor den Keyser van Moscovien/ die oock alle met de Vloot tot Archangel wel gearriveert zijn.

Duytslant beoogende hoe Sweden en Vranckrijck met ettelijcke Vorsten onder schijn van te protegeren de Nedersaxise Creyts / een Verbondt hadden aengevangen om de Sweden op den Duytsen Bodem te houden/ resolveerde alle macht na Pomeren af te schicken/ soo om de Sweden van daer te helpen/ als om te observeren sekere gecontracteerde minuten van Alliantie / in dese Maent tusschen den Keyser en Koning van Denemarcken gerateficeert. Te Breslau daer men de Sweetse desseynen favoriseert/ ontstondt den 28. Juny 's middags ten 12. uren een ongesiene brant by 't Buckoise Hof in een Meel Huys/ en was de confusie soo groot/ datte Ongaren en Russen in grooten getale met hunne Wagens en Bagage hol over bol gheraeckten/ en des weghen geen water aengebracht konde werden: Daer verbranden een gedeelte van 't Buckoise Hoff/ de heele Graupen Gassen/ een deel van 't Schermschool/ het Silesise Wapen-Huys/ twee Stadts Toorens / doch maer 12. a 13. Menschen. Ses uren hier naer verbranden oock schielijck de Huysen in Sweydnisser Gasse/ doch als het vuyr oock in de Malteser Kerck ontstack / soo isser mette Waterspuyten (die als sy goet zijn in sulcken occasie wel de grootste bystant doen) soo dapper water geblaesen/ datte voorss. Kercke/ Ec. sijn behouden. Binnen Francfort sneet den 9. deser een Kramer sekere Jode den hals af/ soo als die in zijn Kelder gekomen was om 550. Rijcxdaelders met hem te verwisselen: Hy packte sich met sijn roof terstont wegh/ onaenghesien datmen 100. Rijcxdalers op sijn lijf stelde. Op die tijt dede Kur-kolen wegens sijne oude pretensen op de stadt Ceulen een Manifest ofte Apologia drucken/ 'twelcke eenige boecken papiers groot was: Die van Ceulen op haer hoede begosten te dencken dat sy en Munster cognates waren / publiceerden derhalven in hare stadt dit Placcaet/ 'twelck uyt 't Hoogduyts over geset/ dus luyt:

N*Aerdien onlangs onder den naem van zijn Ceurvorstel. Doorluch. van Ceulen, Hertogh Maximiliaen Henrich in Beyeren, &c. een vermeynde soo ghenaemde Apologia des Aerts-stifts Ceulen, &c. door openbare uytbreydinge en verkooping gants onvermoed zijn in druck gepubliceert, en daer in d'Eersame Hoogwijse Raed deses H. Rijcks Vrije Stadt Ceulen en de trouwe Gemeynte, en hare voorighe bekende Koninck en Keyserlijcke wettighe onmiddelbare Rijckx stant* & Iuris Territoriums *weghen aenmatelijck ongegront en met te hoogste eer verkleyninge (gelijck sulcks den innehout*

op veele plaetsen aenwijst,) aengrijpt, ja gants de onwaerheydt, meynedicheden, Rebellijen, Falsifications en andere onbespeurlijcke Actien injuriose, smadelijck en onlijtsamelijck beschuldigt worden: Soo kan de welgemelte E.E. Raedt sich swaerlijck inbeelden dat zijn Ceurvorst. Doorl. aen sulcke schimpighe onnodighe betichtinghen een welgevallen hebben soude, oock onwetens, of een Hooghwaerdigh Dom-Capittel en die loffelijcke Lantstenden des Aerts Stifts Ceulen hun tot 't intituleren deser Apologia bekent willen staen: Onderwijlen is 't Zeker dat hare getrouwe Burghers en Inwoonders op soodanigen eerquetsende Geschrift haer geener weghen te verlaten hebben, tot dat dese Keyserlijcke en H. R. Vrije Rijcksstadt (gelijck sy altoos op alle ende ydere Rijcks by-een komst en gemeyne Vergaderingen is beroepen en in ghelaten, oock daer by verschijnt en hare sittinge bekleet,) immediatelijck weereltkunnich zy.

Maer dewijl men noch in 't publiceren voort vaert, en daer door met stilswijgen de goede en gerechtige sake geen nadeel noch waentrouwen mochte veroorsaken, soo doet de E. E. Hoogwijse Raet tot conservatie der Overicheyts authoriteyt en des ghemeyne Stads Rechten, der voorß. Eeren geroerde Konincks en Keyserlijcke Previlegien, van des Lants bevredigingen, hare Accoorden, veele oude ende jonge Tractaten, en redelijcke herbrachte vrundelijck gehoudene Communicatien en besittelijcke possessie, door desen jegenwoordigen dese Apologia præliminaliter & specie per generalia *provisionelijck wederspreken, tegens de ingevoerde eer rakende betichtingen, en op de by gevoechde injurien doen zy op 't çierlijck st protesteren, oock hare getrouwe Burgherschap en Gemeynte (behoudens alle matige rechtsplegingen,) en yder ten overvloet in en uytwendich respective waerschouwen, te errinneren en doorsoecken, de voorß. op 't principaelst ongegronde Apologia, daer aen ettelijcke Jaren is gearbeyt, gheen geloof te stellen, voor dat de E. E. Raed tot verantwoordingh hares Vrijen Standts, het voor hebbent en bereyde demonstreren tot vernoeging aller ongepass ioneerde uytgeven, ende hant tastelijck vertoonen. &c. Beslooten in den Raedt den xvj. Iulij M D C LIX.*

Als Cur-Ceulen dit gepubliceerde sach / heeft hy de Magistraet der ged. Stadt doen weten / dat hy met de Wapenen op haer niet en soude attenteren / maer dat hy zijn recht wilde af-wachte: 't Welck de Magistraet van Ceulen oorsaeck gaf te verbieden / dat niemant van dit werck ofte van eenighe hooge stants Persoonen soude mogen schimpelijck schrijven ofte spreken / &c. Den Cardinael van Hessen den 5. Junij sich in 't Domheerschap te Ceulen latende in-schrijven / versochte / dat hy als een Vorst en Cardinael eenighe preferentie boven d'andere Dom-Heeren mochte hebben / maer dat wilde niet aen de man: 's Middachs over Tafel sittende / kreeg hy van Dusseldorp een expressen / met tijdinge / hoe dat de Princesse daer van een Jonghe Prins was verlost.

Den 8. Junij quam den Viceadmirael de Ruyter met zijn Armade by die

van d'Admiraels

d'Admiraels Opdam en Bilckenstern/ te samen 83. Oorloghschepen ende 4. Branders sterck: d'Enghelse Vloot lach op die tijt onder Veen/ en de Sweden binnen Lantscroon. Toen ontboot d'Admir. Obdam weder by hem 3. zijner Oorlochschepen/ die hun by Middelfar hadden geset om 't overkomen der Brandenburgers op Funen te faciliteren / waer over Kurbrandenburgh met reden seer moeyelijck was/ siende datmen de tijt verspilde mette stilstant t'elckens te prolongeren. En of wel de ged. Brandenburgers den 15. dito een slecht Eylandeken Fenoe in de kleyne Belt vermeesterden / soo mosten sy (geen nut daer van hebbende) 'tselve daer na weder verlaten. En als den 26. sy na langh dreyghen en groote toe-stel op Fuenen meynden over te raken/ was hun den wint tegen/ en daer haperden altoos wat / nu was de stroom te sterck/ dan vielen sy niet eendrachtig aen/ en ommers sy en hebben noyt over 't water konnen geraken/ maer mosten aen de Jutse kant blijven / onaenghesien sy soo machtig van Volck/de Sweden hun niet en hadden op Funen mogen keeren/ soo bleef doch alles re infecta/om datse geen Schepen hadden om over te komen / en die weynige quam men hun noch af haelen. Onderwijl scheepten de Sweden ettelijcke duysenden Deense Mannen uyt de Eylanden vergadert/alsoo sy die daer niet en vertrouwden/ versonden daer af veele naer Riga/ Pruyssen/ Pomeren en Wismar / en alsoo veele hunner te plomp waren een Roer of Carabijn te hanteren/ soo dede men hun over al aen de Fortesicatien arbeyden. In Schoonen richte de Sweden toen een Hooghe Hoff van Justitie op / om te straffen die aen 't Verraet van Malmuyen schuldigh waren/ onder de gedetineerde was den ghewesen Deense Rijcks Hofmeester Corfits Ulefelt/die hier over soo de Sweden seggen/soo ontstelt wiert/sulcks dat hy als in zijn memorie wierde geslagen/ en zijne trouhartige Gemalinne zijne Accusatien personeliter soude hebben gedebatteert.

Men sach in dese tijt publijck uytkomen twee Declaratien/ een van Sweden ende een van Denemarcken / verbatende de hooge begeerte en devvoiren aengewent van beyde respective Koningen tot Vrede: Dat van Sweden spreeckt in onse tale aldus:

DE H. Koningl. Maj. van Sweden, sijn ter handen gekomen, de Exemplaren van twee verklaringen, door den Extraordinarisen Afgesant der Republijcke van Engelant, dewelcke werden geseyt te sijn voortgekomen van de sijde des Kon. van Denemarcken; naer dat de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, uyt krachte van seeckere Handelinge, in 's Gravenhage tot bevorderinghe van een bestandighe Vrede tusschen dese Noordtsche Rijcken, voltrocken door hare Ministers, van wegen de versoeninge der gemoederen, en om de Oorloge in dese quartieren ter neder te leggen (gelijck geseyt wert) eenige dinghen hadde voorgestelt. Uyt welcke Verklaringen seer klaerlijck wert bespeurt, hoe swaer en onwillich de Vrede in Denemarcken kan werden aenghenomen, terwijl sy allerhande dingen tot verhinderinge desselfs komen op te soecken, en alsoo dese en gheene vreemde saken, en oock de geschillen van andere Volckeren, dewelcke met dese Handelinghe van 't Noorden geen ghemeynschap hebben, daer mede pooghen te vermenghen. Ondertusschen op dat sy niet beschuldight souden werden een afschrick van den naem der Vrede te hebben, soo vinden sy gheraden de speciale Handelinghe, dewelcke van de voornoemde Nederlantse

derlantse Ministers is voorgestelt te verwerpen, als soodanigh sijnde, waer door de Kon. Maj. van Sweden eenighe onbehoorlijcke conditien soude moghen versoecken, en een universele voor de speciale te stellen; als dewelcke de algemeyne koophandel en navigatie grooter vrydom en securiteyt sal by brengen en oock sal onderhouden. Hoewel nu die van Denemarcken door dusdanige uytvluchten de ervarene Luyden klaerlijck aenwijsen, dat haer ghemoet vreemt is vande Vrede, en dat sy haer selve met vreemde saken, en dewelcken haer niet en raken so willen verwarren, dat sy komen te bekennen, dat sy haer selven niet meer machtigh werden bevonden, veel min dat sy de Handelinghe der Vrede naer haren wensch souden konnen verhaesten en bevorderen, en dat sy de schult van sulcx op de Koningl. Maj. van Sweden op een onbehoorlijcke wijse trachten te leggen en te schuyven. Soo heeft nochtans de Ko. Maj. van Sweden een yeghelijck klaerlijck willen doen blijcken, dat hy selve oock door dese exceptie en afwijckinghe der Deenen, van het heylsaem voorstel der Vrede, 'twelck hy nu al over lange ernstelijck was bevorderende, gheensins afghetrocken konde werden. Want 't is sulcx, dat de universele Handelinge, dewelcke sy soo heftighlijck achtervolghen, en misschien meynen verre vande sin en meyninge der Koningl. Maj. van Sweden te sijn afgescheyden, soo vreemt niet en is van het gevoelen der Kon. Maj. van Sweden, dat hy deselve volkomentlijck soude veroordelen, by aldien sy verstaen wierde uyt een suyver en oprecht gemoet voort te komen, en datter middelen en manieren konnen werden aengewesen, door de welcke sy spoediglijck mochte beginnen, ende ten eynde ofte executie werden gebracht, sonder byvoeginge van verscheyde saecken en Partyen, en sonder nadeel van de nabuyrige Volckeren; ja meynt de Kon. Maj. van Sweden, dat hy sich ten opsichte van de Handelinghe der Vrede soodanighlijck heeft komen aen te stelsen, dat ervarene Luyden lichtelijck konnen oordeelen van wegen de sonderlinge genegentheyt der Kon. Maj. van Sweden tot de selve; als de welcke seer sorgvuldelijck en op alle manieren over langh sulcx heeft betuygt, dat hy niet hoogher tot allen tijden heeft gesocht, dan dat hy met alle sijne vyanden een vaste en bestandige vrientschap soude mogen aengaen en vernieuwen. En daer in oock oorsake van sulcx waerom hy na deselve soude verlangen en wenschen, terwijl tegen hem gesamentlijck soo veele vyanden komen op te staen, soo dat, indien hy onder de Godtlijcke gunste niet en quam te strijden, niemandt sulcx soude gelooven, dat hy alleen tegen den aenval van soodanige machten en soo langhen tijt, soude hebben konnen bestaen. Derhalven soo heeft de Kon. Maj. van Sweden onder die middelen de welcke de ervarentheydt en nootsakelijckheyt der tijden placht te ondervinden, altijt gestelt een billijcke transactie en een oprechte weder-roepinge van vrientschap en goede correspondentie met alle de vyanden. En hy heeft sijne raetslagen daer toe ghericht, op dat mochte blijcken, dat billijcke rechters en dewelcke vreemt waren van de gunste deser of gener Partyen, niets souden konnen vinden, 't welck sy ten opsichte vande bevorderinge der Vrede aen de zyde van de Kon. Maj. van Sweden souden moghen berispen, 't welck bequamelijck en ordentelijck aenghewesen soude konnen werden. Want aengaende de Roomsche Keyser, soo is sulcx het gantsche Roomsche Rijck bekent, en oock alle de geene dewelcke van den handel van Europa kennisse hebben, hoe groote onkosten en neerstigheydt de Con. Maj. van Sweden tot allen tyden heeft gedaen en aengewent, dat de Vrede dewelcke tot Osenbrugge en Munster was geslooten in gheheel en volkomentlijck bewaert en onderhouden mochte werden. Oock heeft de Kon. Maj. van Sweden wel doorsien wat Ferdinand de Derde in sijn leven poogde te verrichten, dan hy heeft sulcx met ooghluyckinghe wat oversien. En soo wanneer den selven Keyser quam te sterven, en de vryheyt aen de Keurvorsten, Prinçen Staten des Roomse Rijcx was hersteldt, soo heeft de Kon. Maj. van Sweden met hulpe van de andere

dere Orderen gelegentheyt gesocht, om de wonden dewelcke allenxkens quam opgehaelt te werden, ter bequamer tijt, door Medicament te helpen. Derhalven soo heeft hy door een Afgesant tot haer ghesonden, doen verklaren; hoe grootelijcx hy was trachtende na de alghemeyne Vreede dewelcke niet langh te vooren door seer groote kosten was vast gesteldt; vermanende eens-deels ten opsicht van die dingen dewelcke sekerlijck bekent waren dat als-doen van den overleden Keyser tot turbatie en hinder vande goede saken wierden toe-bereydt, anderdeels oock van die dingen de welcke nader-hant openbaerlijck door den Kon. van Hongarien werden voltrocken naer dat hy met een gewapent heyr in Polen was gekomen: En aenradende dat de alghemeyne ruste tijdelijck soude worden besorgt, terwijl sulcx door de ledicheyt des Rijcx volkomentlijck volbracht konde werden. Dat de securiteyt des Ro: Rijcx sulcx wel dienende, van de gheene de welcke naer de Kroon dessels wilde staen, de Vrede met de Nabuyrige Koningen quam te bevorderen. En op dat de Kon. Maj. van Sweden mochte betoonen hoe grootelijcx hy de selve Vreede was achtende, soo heeft hy door een twee-voudich Gesandschap tot Franckfort aen de Mayn niet duysterlijck te kennen ghegeven; Dat hy ter sake van het openbaer gewelt en de injurie de welcke hem teghen de publijcke wetten was aengedaen, niet anders soude versoecken, dan een suyvere versoeninghe en een vry ghebruyck van alle 't geene 't welck hem volghens het Instrument der Vreede is toe-komende. En dat het Huys van Oostenrijck, afghescheyden sijnde vande Vyanden der Kon. Maj. van Sweden voortaen niets soude verrichten teghen de ghesëyde Westphalische vrede, tot prejuditie van de selve Kon. Maj. welcke redelijcke beweginghen des gemoedts van de Kon. Maj. van Sweden, selve oock naer het aenghedaen gewelt en naer het geschonden verdragh, moeten van alle die gene, dewelcke de Vreede beminnen, ghepresen werden, wanneer sy bevinden dat deselve Ko. Maj. vergeten hebbende alle voorgaende injurien geen gelegentheyt of tijdt heeft laten voor by gaen, op de welcke datter eenig eerlijck voorval van Vrede is voor gekomen: Voort dat het Huys van Oostenrijck de aengeboden Conditie met sodanigen doove ooren heeft komen te versmaden, soo dat de heylsame betrachtinghe van de Kon. Maj. van Sweden niet hebben konnen verrichten; sulcx moet die geene werden gheweten, dewelcke daer aen eyghentlijck schuldigh sijn: Nochtans en heeft de Con. Maj. van Sweden geensints opgehouden te volharden in het goede voornemen hoewel sijne tegen party sulcx waren teghen gaende: Want soo wanneer de handelingh in Polen was voorgevallen en het Huys van Oostenrijck beloofde gesamentlijck met de Kon, Maj. aldaer te sullen handelen, so en heeft de Ho: ghemelte Kon. Maj. geensints naer-gelaten sulcx 't gheene daer toe konde dienen, hebbende het vry gheley, Instrumenten, en voorts alles 'tgene tot de by-een-komste nootsakelijck was sodanigh laten bereyden dat klaerlijck konde werden verstaen dat de Ko. Maj. van Sweden immer so bereyt en genegen was met het Huys van Oostenrijck in Poolen te handelen als met de Poolen selve waer door de Kon. Maj, van Sweeden gheduyrighlijck en van het begin af van den Poolschen Oorlogh, so langh als hy in Poolen wierde bevonden, en oock naderhant so wanneer hy ghenootsaeckt wierde uyt Pruyssen na Denemarcken te vertrecken, sijn ghenegentheydt en wille door klaerblijckende bewijsen en merck-teyckenen heeft aengewesen, hebbende altijdt ghesteldt en gelaten sodanige, dewelcke sonder ophouden de herstellinge der vrede soude komen te bevorderen. Nochtans isser tot noch toe, door de Poolen so wel als door de Oostenrijckse geen ander uytcomste bevonden, dan sodanige alsser gemeynlijck van de spotters en bedriegachtige menschen verwacht plach te werden. Oock en ontbreecken der geen klare merckteekenen, dewelcke aenwijsen, dat niet alleen de Oostenrijckse selfs vreemt zijn van de vrede, als dewelcke over langhe hebben gheleert in troubel water te visschen en haer profijt te doen,

maer die oock betoonen datte selve Oostenrijckse 't Poolse Volck hebben aengeraden tot een onbehoorlicke obstinaetheyt, en voorwerpingh van allerhande hinderpalen, nergens om, als datte Polen in hun eygen lant door twist en twaedracht ghescheurt en des te meer ghekrenckt souden werden, onderwijle van der Vredens weldaet berooft, en altsamen door d'Oostenrijckse netten sodanig werden bestrickt, dat sy schoon willende, hun zelfs daer uyt niet en souden konnen verlossen: Daer om of wel de voorsichtigste hun van d'Oostenrijckse Boeyen hebben gesocht t'ontlasten, en met Sweden den Oorloch neder te leggen, sy daer in niet gevorderdt en hebben: Ia dat verscheyden ten opsichte van 't vry geley en d' Instrumenten die voor de handelinge gaen, verscheyden misslaghen begingen: Want nu ontkennen zy eens de wettighe en dickmael gebruyckte Titel, dan veranderen zy 't Zegel des Rijcs, niet alleen datme de naem des Conings naulijcks kan vinden, maer daer werden eenige dingen sodaniglyck uytgeschrapt en bedorven, gelijcker oock eenige nieuwe dingen noyt in 't Poolse Zegel bevonden, werden bygevoegt, so datmen naulycks kan onderscheyden wiens Zegel of teyckening 'tzelfde mach wesen: En als men daer af wegens Sweden d'elucidatie versoeckt, so volbrengtmen alles noch arger, somtijts zijnder bevonden eenige Gesanten uytgesloten, en gantse paragrapha en regulen uytgeschrapt, oock den dag na de stijl als sulcks geschreven zy niet en was uytgedruckt, en hoe veel daer aen hangt dat sulcks op den Rijcxdagh ghe schiede, weten die, die kennis van de Poolse Republicke hebben: Also zijnder diverse faulten na malkanderen bevonden, so datmen licht mercken kan datte Polen door raet van andere syn misleyt, of eygen moetwillig komen te misdoen, en de sake niet ernstich wert gevordert, werdende omtrent yder beloofde verbetering een nieu gebreck bevonden, 'twelck de generale Vrede of nu verhindert, ofte hier naer fraudeert. De Coninckl. Majesteyt van Sweden hier en tegens stantvastelyck den Vrede pogende te bevorderen, verwacht met zijn Gesanten die d'Instrumenten tot Vrede nodig, by hun hebben, met groote kosten, niet alleen voor de Polen, maer oock voor des selfs Bontgenoten en mede voor den Kurvorst van Brandenborg, die na dat hy onheyliglijck de trouwe van syn Verdrach had verworpen, en in plaets van de goede intentie der Conin. Majesteyt van Sweden t'erkennen en t'omhelsen, en de naem van Vrede aen te nemen voor de Wapenen, die hy gheweldigh teghen d'hoog gemelde Con. Ma. van Sweden komt op te nemen, de gramschap van syn ghemoedt door ydele en onbeschaemde Schriften en gheroep van zijne Ministers komt te scherpen en te vertoonen. Uyt 't welcke alles d'onpartijdige konnen afnemen tot noch toe aen de Co. Ma. van Sweden het niet heeft ontbroken, diens veerdigheyd tot versoeninge genoech wert bewesen, datte Vredehandeling op bequame plaetsen en voorts ten opsicht van alle and're dingen behoorlijck werde voltrocken, maer aen de gene wiens gemoederen een af keer hebben van de Vredens bevorderingen, of die de selve bespotten of versmaden.

Voorts, op dat wy weder tot Denemarcken wenden, en bewijsen datte selve oock den wech van Vrede is geopent, so soude dat te lang om bewijsen vallen, hoe de Sweetse Majesteyt heeft verlangt dattet noyt tot de Wapenen waer gekomen, of datte Rotschiltse Vrede (ghelyck de selfde met open armen van de Deenen was aengenomen,) oock alsoo ter goeder trouwe was onderhouden: Oock soude zulcs overtollich zijn te verhandelen 'tgunt elders op syn behoorlijcke plaets is aengewesen: Nochtans staet dit te considereren, alhoewel de Sweedse Majestt. is genootsaeckt geweest in Denemarcken te komen, hy nochtans noyt eenige eerlycke en versekerde wegen van compositie heeft konnen versmaden: En of wel de Deenen door hun vertoeven en weygeren van Executie de Kon. Maj. van Sweden soodanig hebben vergramt, dat hy met goede reden mocht vorderen de wrake over hunne misdaden, soo heeft nochtans des selfs goedertierentheyt en redelijckheyt veroorsaeckt, dat hy omtrent syn komst in Zeelandt de Deense

de Deense Gezanten tot Ringstead selfs door zijn Ministers heeft laten aendienen, dat, soo de Deenen ter zake van hem bekommert waren, zy aen de Sweedse Gezant tot Coppenhaven eenige middelen die op desen tijt paste, souden voorstellen, om vorders te beraedtslaen hoe best de zake konde herstelt worden: Want, was hun daer aen gelegen door dusdanige verdienste in soodanigen stant zijnde, yets voorts te brengen 'tgunt een zekerder of bestandige Vrede quam te beloven, dan de Coningl. Majesteyt van Sweden alrede had bevonden: Maer gelijck al van over lang in hare gemoederen was vast gestelt de Rotschiltze Vrede te vernietighen, en mette Sweden geen vast of getrouwe Vruntschap t'onderhouden, specialijck na dat zy door beneficie van den Somer elders door belofte en hope gestijft quamen te werden, soo en hebben zy dese occasie met een goet gemoet niet konnen laten voorby gaen, oft hebben beyde de Gezanten tot Coppenhaven weder gekeert zijnde, den Sweetse Gezant wel besocht, sonder nochtans eenigh gewach te maken van Vrede, maer zy hebben tegens ordre den zelven Gezant gevraegt oft hy eenige last van de Con. Majest. van Sweden had om yets voor te stellen: Dan alsoo den voorss. Gezant doen niet anders gelast was, als in Zeeland gekomen zijnde, de zake soude verhalen en haer hooren, en 't gund hy hoorden, de Kon. Majest. van Sweden aendienen: So hebben de Sweetse Gezanten oock afstant gedaen van alle bevordering der compositie, schrijvende een van hun aen de Franse Gezant de Ridder Trelon, dat zy uyt de Sweetse Gezant niet hebbẽ konnen vernemen, en dat voorts de zake Godt most bevolen werden: Soo datmen licht hier uyt sien kan dat zy hun weynigh mette Vrede hebben bekommert: En op dat hunne valsheit werde geopenbaert, so dient, dat dese Gezant aen ymand van zijn Natie had gheschreven, daer in hy versocht, dat hy besorge, datte Brief aen de Franse Gesant gesonden, in der Sweden handen niet en verviele: Ongetwijffelt om datte Sweden geen bewijs reden souden hebben om 't Bedroch der Deenen omtrent de Vredens bevordering yder bekent te maken. De Ko. Maj. van Sweden die gewoon is selfs in 't midden van den Oorloch de Vrede t'achtervolghen, hoewel de zake hem niet qualijck en geluckte, heeft niet lang daer na oock door de Franse Gesant occasie genomen om de Handelingh en compositie te vorderen, dan zijn voorstel is niet beter als de voorgaende conditie aengenomen, ja wierde daer over van des Deensen Rijcks Minister seer hovaerdighlijck en ontfatsoenelijck geantwoort, sulcks datte Konin. Majestt. van Sweden alle hoop scheen benomen om de handelingh op dese wijse te voltrecken: Hadde oock sulcks billijck moghen qualijck nemen, en de goedertierentheyt der Vrede verbergen, voor die onwillich en traech de selve aen namen, dewijl toch de Sweden daer niet meer toe genoodtsaeckt waren als de Deenen: Doch hem bekent zijnde dat den Oorlogh daer toe speciael dient gevoert op datter een vaste eerlijcke Vrede ('t welck altoos 't eenige oogmerck van de Co: Maj. is geweest,) uyt mochte volgen: Soo heeft gy geoordeelt dat d'ontijdige tergiversatien van sommige yets behoorde toe ghegheven te worden, en hy heeft zijn Commissarissen die tot de Poolse Handelinghe waren verordent, belast, dat by aldien de Deenen hun in sulcken occasie lieten vinden, dat dan weder om uyt de naem van Sweden met behoorlijcke proccuratien souden vaerdigh syn sodanige, die met hun wegens de compositie souden konnen handelen. Daer en boven is oock bekent hoe dickwils de Co. Majesteyt van Sweden soo mondeling als schriftelijck zijne affectie aen d'Extraordinaris Gesandt van Engelandt heeft geopenbaert, die oock geen moeyten, arbeyt noch Brieven heeft gespaert, op dat hy eenighe sorghe van de Coppenhaeghse Vrede mochte veroorsaken, nochtans en heeft hy tot noch toe niets verricht, soo dat klaerlijck kan bespeurdt worden dat zijn vlijt en moeyten ydel en vergeefs is gheweest by een Volck dat in den haet van Vrede is verhart geworden, derhalven moeten zy op-houden van de schult op den Coning van Sweden te leggen. also zy selfs oorsake zijn dat den bloedigen Oorlogh

logh,soo lange is duyrende, en datte besorging der Vrede soo slap en traechlijck voortgaet, so datte Coophandel onderwijl wort verhindert, want de Coning van Denemarcke excipierende seyt, dat hy de Vrede met Swedē niet en mag aengaen,ten zy dat insgelijcs de saken van Pruyssen oock worden neder gelegt,daer by voegende dese reden: Om datte Coophandel door de Vrede der Noordtse Rijcken niet en wort bevrijt noch herstelt, anders is sulcks een ghesochte uytvlucht, om dat niet den naem van Vrede d'overhant soude behouden, en soodanig 'tgunt Denemarcken onder allen omleggende Volcken alderminst is rakende. Want, wat isser voor 4. Iaren geschiet als d'Oorloch in Poolen en Pruyssen was? Den Coninck van Denemarcken heeft toen niet geklaecht, als voortijts des zelfs Vader, toen den Oorloch op de zelve plaetsen van Sweden gevoert wierden, also den eenen door sonderlinge documenten de zake van Sweden heeft voorgestaen: En desen heeft de sake van den Coningh van Sweden naderhandt met toe-wensching van goede voortgang geapprobeert, en geen van beyden heeft oyt een woort voortgebracht wegens d'onbehoorlickheyd den Coophandel berakende: En voorwaer soder eenich Rijck de turbatie van Coophandel heden gevoelt, so mach 'tSweedse Rijck wel aengewesen worden, dat diverse Havenen op d'Oost-Zee besit, die also daer de Commercie speciael wert gedreven, grootelijcks door den Oorloch werden verhindert en 'tRijck beschadigt: Gelijck dan de Deenen voortijts onder ydel pretext van Coophandel, als 't hun soo goedt dacht, de Sweetse Landen en Rijcken onwettelijck hebben overvallen en ingenomen, en alsoo in het Noorden 't Oorlochs-vuyr verweckt: Even also komen zy nu den Vrede verhinderen, en des Oorlochs nootzakelijckheyd te verlanghen, 't gund zy voor de Rotschiltze Vrede oock ghepoocht hebben te doen, tot dat Godt het Swaert op haer keel zettende, haer een beter gemoet quam toe te brengen: En alhoewel den Coninck van Sweden boven d'andre contestatien onlangs wijtloopich heeft verklaert hoe seer hy tot de voltrecking van Vrede genegen was, toen d'Engelse Ministers sulcks vorderden: Soo dat hier en uyt 'tvoorgaende genoegsaem blijckt zijn wille om weder tot vrundschap te komen, niet alleen mette Deenen, maer oock met alle zijn Vijanden, en om mette selve een goede correspondentie aen te nemen: Nochtans op dat niemant onbekent zy datte Coningh van Denemarcken ydelijck hem komt t' onthouden, en sommige frivole dingen sich selfs inbeelt, en datte Con. van Sweden geensins causeert datmen den Vrede niet terstont op allerhande manieren vast stelt: Soo heeft hy voorghenomen voor de gantse Weerelt te verklaren,specialijck voor de gene die hun laten voorstaen dat zy d'universele Handelinghe komen te bevorderen, dat hy de selve Handelinge oock vastelijck heeft voorgenomen t'approberen en aen te nemen, mits datte geene die soodanige Handelinghen valschelijck komen voor te stellen, oft in der waerheyt behartigen, eenige reden konnen aenwijsen waer door de voorss,Handelinghe niet soo seer in verwarringh vervalle, als wel tot een geluckich eynde, want daer moet alsoo werden geprocedeert, dat, 't sy de handelinghe op een ofte op verscheyde plaetsen werden voltrocken, de vreemde saecken dewelcke daer toe niet en behooren geensins vermengt komen te werden, maer dat de Parthyen, naer de maniere dewelcke elders is onderhouden, onder malkanderen wel komen te handelen, maer verscheydentlijck naer de ghelegentheydt, conditie en natuyre der saecke, en naer de constiturie en verscheydentheyt der controversien. En by aldien met vaste reden aenghewesen komt te werden, dat de saecke op dese wijse en maniere bequamer sal konnen werden gevordert: So belooft de Con. Maj. van Sweden, dat hy soodanigen gevoelen niet en sal verwerpen, en gelijck hy seer geerne met alle sijne vyanden soude versoenen, soo kan hy sulcx van sich selven lichtelijck verkrijgen, dat hy komt te verklaren, dat de universele handelingh gewillighlijck
van

van hem sal werden aengenomen. Voorts indien de sake niet ernstelijck maer op valsheydt wert aengeleght, en dat de handelingen van vrede misschien door sulcx te meer sullen werden verwart en verhindert: Soo protesteert hy voor de gantsche Wereldt, dat hy niet alleen onschuldigh wil zijn ten opsichte van de ongeluckighe uytkomste der saecke, maer dat oock die gene na rechten sal gehouden zijn, de schade de welcke door de turbatie des koophandels wert veroorsaeckt, te vergoeden, de welcke sich sal hebben onderwonden, de koophandel onder een specieux pretext en valsche raedt-slaghen te verhinderen en op te houden, en dewelcke de occasie en wegh tot de vrede door dese of gene op-gesochte exceptie en af-wijckinghe sal hebben benomen en opgeslooten, en eenich vast verbont en maetschap inden Oorloge met de Vyanden van de Kon. Maj. van Sweden sal hebben aen-ghegaen om den Oorlogh alsoo des te langer te mogen doen volharden, waer door de heylsame vrede en den koophandel nootsakelijck moeten werden verhindert en bedorven. Gedaen tot Kroonenburgh, als boven, tot meerder vastigheyt onder 't Zegel des Koninckx, en onderteyckeninge der Canceleryc,

Uyt last van de Koninckl. Majesteyt, EDUARD EHRENSTEYN.

Het Manifest van den Coning van Denemarcken dat hier op antwoort/ luyd verbolghens aldus:

DAer is onlangs door den dach gekomen uyt de Sweetse Cantzelarije/ so geseyt wort/ een wijtlopige verklaringe van de genegentheyt des Conings van Sweden tot Vrede: Welcks Exemplaer tot Coppenhagen ghebracht zijnde/ oock in handen van den Doorl: en machtigen Coning van Denemarcken gekomen is: Welck Schrift/ gelijck het zijn Coninckl. Majesteyt seer aengenaem is geweest/ also het mentie maeckt van Vrede/ soo oock/ indien niet geseyt waer op 't eynde van 't selve/ dat het gepubliceert is tot Croonenburg den 20. Junij 1659. en met 's Conings zegel en autentijcke ondertekening van de Cancelarije uyt last van den Coning van Sweden voorsien: Het selve soude billijck geacht en geseyt mogen worden geen Coningl. declaratie van affectie tot Vrede te sijn/ maer een lasterlijck Pasquil van den swaren Oorloch/ oock met schriften door des Conings bevel te voeren: Want nadien den Directeur van de Sweetse Cancelarije door een logenachtich en beuselachtich geschrift oock met den druck gepubliceert/ onlanghs een proef van sijne reputatie gegeven heeft/ heeft de werelt klaerlijck konnen bemercken/ datter wel meer staeltges van sodanighe geluckige verstanden in het versieren van calonnyen/ uyt de self de Cancelarie/ op de naem vande Koningh voorden dagh souden komen. Den Autheur van dese Verklaringe streckt sich voornementlijck uyt in het persuaderen van twee dingen: door het eene vande welcke hy de oorsaecke van dat de Vrede tusschen de twee Noorder Koninckrijcken tot noch toe ghetardeert is geweest/ op de Deenen werpt: Door het andere prijst hy wijtlopich de continuelle genegentheyt vande Sweeden tot de Vrede. Welcke beyde dingen hoe verre dat sijn van de waerheyt der sake/ konnen weten de welcke kennen het vreetsaem gemoet van Sijne Kon. Majesteyt van Denemarcken/ende de Staet/waer in Sijne saken nu ghestelt sijn/ als mede de practijcken ende de versierselen van de Sweetse verstanden: Want nadien alle handelinge aen-

genomen wordt om een rechtveerdighe ende sekere Vrede te verkrijghen / de welcke Syne Kon. Majesteyt van Denemarcken met raet ende daedt altoos gesocht heeft / is het notoir / hoe seer sijne Majesteyt van Denemarcken genegen is geweest om die te verkrijgen / wanneer hy voor dat dese Sweetse Oorlogen openbaerlijck geresen waren / dagelijcks is bestreden geweest met onverdragelijcke defraudatien van zijn Koninckljjcke Rechten in de Sont: Waer van getuyghenis konnen gheven de Tractaten die met de Commissaris van den Koningh van Sweden in de Jaren 1656. ende 1657. hier tot Coppenhaven aenghevanghen sijn gheweest / ten overstaen vanden Ambassadeur vanden Doorl. Keurvorst van Brandenburgh als Mediateur. Daer nae wanneer den Oorloch aen de Sweden wettelijck aengesept was / en als 't Godt soo belief de mette saken deser Koninckrijcken te disponeren / datte Con. van Denemarcken genootsaeckt was tot de Tractaten van Vrede / so heeft hy die tot groot voordeel van den Koning en 't Sweetse Rijck ingegaen / en heylighlijck geobserveert. Want als een Instrument daer van was gemaeckt / voorsien mette onderthekeninge van den Coning / des selfs zegel / en zijne Rijcx-raden / heeft hy de belofte die hy schuldigh was / ghehouden / geensins vermoedende de machinatien der Sweetse raetslagen / waer door dese Vrede sou versmackt worden: Maer dat 5. Maenden na de gemaeckte Vrede / als de gantse Provincie Schoonen / en and're groote Heerlijckheden en stercke plaetsen alreede in sekere besit van de Sweden waren / en Jutlant / Holsteyn / Funen / nevens andre kleyne Eylanden noch van de Sweden in gehouden wierden teghens de conditien van de Rootschiltse Vrede / den Con. van Sweden onvoorsiens en onverdient de Deenen den Oorloch aengedaen heeft / sonder eenighe aenkundigingh van dien: Dat is 't waer over sich de gantse Weerelt verwondert / en zijn Co. Majest. van Denemarcken met sijn getrouwe ondersaten bedroeft is.

De goedertierentheyt Gods heeft nochtans niet toegelaten datte wapenen so onrechtvaerdig uytte schee getrocken / tegens den Con. van Denemarcken soo wijt souden advanceren als van de Sweden gedestineert was / want door de dapperheyt zijner Ondersaten en 't defenderen van de Co. Residentie stadt / en door de manhaftigheyt zijner Bontgenoten die korts daer na hem te hulpe quamen / is den Con. van Denemarcken teghen de Sweden soo gedefendeert geweest / dat als nu hunne groote hoope om de Koningrijcken Denemarcken en Noorwegen door bedroch en gewelt t'occuperen / verdweenen was / hebben sy dienstig geacht de Deenen te smeken door mentie van Vrede / die nochtans by de Sweetse Regeeringe soo hatelijck is: Sijn Con. Majesteyt heeft niet te min na de laetste inval der Sweden soo seer tot Vrede geneycht geweest / so dat hy verscheyden malen aen de Uytheemse Ministers verklaert heeft / dat hy seer wenschte datmen metten eersten daer over soude tracteren / indien die generael soude sijn / en tot de welcke al zijne Bontgenooten die aen desen Oorlogh dependeerden / mede geconvoceert souden worden. En oock is 't al de weerelt bekent / dat als d'Engelse H. Resident Everts in dit Hof sijnde / van den Lord Protector van Engelant / &c. een Brief adij 4. Febr. 1659. gebracht had aen zijn Majestt. van Denemarcken / hy met zijn antwoort zijne affectie tot dese Vredehandelinge heeft verklaert / en dattet hem seer aenghe-

naem

naem soude zijn indien om een sekere Vrede te verkrijghen geen particul iere maer een generale handelinghe soude begonnen worden / en waer toe de geinteresseerde Bontgenoten oock mochten komen : 't Selve heeft de Hr. Hofmr. geantwoort op de Brief die d'Engelsen Gesant Medeau aen hem gesc hreven heeft/ welcke de voorsz. Heer Resident mede brachte.

Voorts/ indien de Sweden nu in der daet hart-grondelijck meenen datter een Tractaet van een generale Vrede metten eersten begonnen wort/ soo heeft sijn Con. Majesteyt oorsake om Godt daer over ootmoedelijck te dancken en sich te verheugen : Maer indien geveynsdelijck en maer om tijt te winnen/ so twijffelt hy niet of de Sweden sullen eenmael Godes swaer oordeel ghewaer worden/ de welcke in een sake van soo grooten importantie speelen/ en trachten niet alleen sijn Con. Majesteyt maer oock de gantse Weerelt te flatteren. Sijn Co. Maj. van Denemarcken kan sien met wat recht de Sweden qualijck konnen nemen dat hy begeert dat sijne Bontgenooten oock de Vredens-tractaten souden bywoonen/nadien het niet alleen een groote ondancbaerheyt sonde zijn hun te verlaten op de groote onsekerheyt van dē Oorlog/ door welckers opgenomen Wapenen zijne Majesteyt tegens Sweden gedefendeert is/ in die soo veel als hoogstgemelde Majesteyt aengelegen is datte Navigatie en Commercien op d'Oost-zee mogen vry en seker ghebruyckt werden : Maer het soude oock een groote onvoorsichticheyt zijn te dencken datte Vrede seker was wanneer de Nabuyrschappen brande : En sijn Con. Maje. van Denemarcken heeft op andere tijden geprotesteert en verklaert/ datte ghemeene libertey en versekeringe van Navigacie en Commercie niet en kan gehoopt en verkregen worden/ ten sy de geene die aen d'Oost zee woonen en de selve meest frequenteren/ mede komen tot het Tractaet van d'algemeyne Vrede. Latet dan onpartijdige oordeelen hoe van sijn Maj. van Denemarcken kan geseydt worden alle dingen tot een pretext gesocht te hebben ? gelijck den Auteur van de Sweetse Declaratie lasterlijck seyt/ en te vermenghen dingen die van den Deensen Oorloch vreemt zijn/ mitsgaders verschillen van andre Natien / die met dese Noorderse saken niet gemeens hebben : Naedien hy sulcks gewenst heeft niet alleen van 't eerste begin deses Oorlochs/ maer oock als noch wenst en ten hoogsten begeert dat op een bequame plaets metten eersten zijne Geallieerden en alle andre dieder meest aengelegen is datte Zeevaert en koophandel op d'Oost zee sekerlijc floreren/en dat die tegen Sweden voor Denemarcken tot defensie de wapenen genomen hebben/ en nu Vijanden zijn / met ghelijcken yver tot het Vredens Tractaet mogen versamelen/ so als sy deden om Denemarcken tegen Sweden te defenderen. Indien dan den Autheur van de Sweetse Declaratie door vremde en ongelijckformighe dingen die hy niet wil dat mettet tractaet van Vrede 'tguntmen mette Deenen beginnen soude/ vermengt/ ofte mette Deense saken geconfundeert sullen worden / verstaet de Geallieerden van Denemarcken : So verklaert zijn Con. Majesteyt/ dat hy niet en siet door wat andre middel de gemeene begeerte om een vreetsame staet van d'Oost zee te herstellen/ kan verkreghen worden : En indien men seggen kan dat ongelijckformige dinghen mettet Vredens Tractaet vermengt worden/ indien de paceficatie tusschen de Deenen en Sweden aenghestelt sijnde/

de Vy-

de Bygesetene van d'Oost see en andre die daer aen geleghen sijn/ ofte door de selve oorsake Vijanden zijn / mede tracteren over de Vrede mette ghemeenen vijant: Is voorwaer door de selve reden [ongelijckformige dingen vermengt zijnde] als eertijts en noch in onser memorie de vrede te Bremsebro Ao. 1645. geslooten/ toen de Sweden eer 't verschil datte Vereenigde Nederlanden met Denemarcken hadden/ bygelept en in d'Articulen ghestelt souden zijn/ weygerden yetwes van den Vrede te hooren: Te geswijgen van de Munsterse Vrede die tusschen den Roomsen Keyser en de Sweden geslooten is/ de welcke het voordeel van soo vele Coninghen / Princen en Republijcken overwoghen heeft/ en tot meerder verseкering in 't Instrument daer van ghemaeckt / zijn geinsereert. Derhalven sal sijne Con. Majest. van Denemarcken met Godes hulp en ijvrich toedoen sijner Geallieerden na zijn vermoghen arbeyden/ Dat tot een generale securiteyt en Vrijheydt der Commercie van d' Oost zee een alghemeyn Tractaet van Vrede, dat is, daer al zijn Geallieerden toe geroepen zijn, op een bequame plaets mogen aenvangen, het welcke hy ten hoogsten wenscht dat metten eersten mag geschieden.

Welcke sijne genegentheyt/ gelijck sijn Co. Maj. van Denemarcken hoopt dat alle onpartijdige sullen approberen/ soo protesteert de selve voor Godt en de gantse eerlijcke weerelt sich ontschuldich te kennen van de misdaet waer mede 'tvoorss. Sweetse schrift tracht sijne voorsichtige neersticheyt in't procureren van de Vrede swart te maken / en dat alle de schult van datte Vrede tusschen de Deenen en Sweden is opgehouden geweest/ en de schade aen den Koophandel gedaen/ met recht op de Sweden moet gelecht worden/ also niemant meer als zijn Co. Majestt. gedwongen wort om Vrede te verkrijgen/ so voor sich als sijn Volck/ die door dese en de voorgaende Oorloghen uyt geput sijn. Gepubliceert te Coppenhagen den 5. Iuly 1659. uyt speciael bevel van zijn Koninglijcke Majesteyt van Denemarcken, in oireonde versterekt mettet gedruckt Conings zegel.

Met den Hollantse Capteyn van Reede arriveerden in dese tijdt tot Coppenhaven hare Exell. de Nederlantse Ambassadeurs/ en hadden den 11. deser Audientie by den Coninck van Denemarcken/ makende bekendt het gehandelde in den Hage op den 21. Mey mette Ministers van Vranckrijck en Engelandt / weghens de Noorder Kroonen/ waer Sijne Majesteyt belief den te repliceren/ met advijs van zijne Rijcxraden / Veel liever alles te willen uytstaen, als den Basis van 'tRotschildse Verdrach te volgen: Oock niet sonder zijn Geallieerde en konde doen; Versocht veel eer continuatie van Secours. Van de Sweedtse zijde liet men sich oock verluyden/ het voorss. project niet te konnen aen nemen als met de behoudenis van Kroonenburgh / Nascou / den Tol in den Orisont / en securiteyt om namaels van de Deenen niet geattacqueert te worden. Soo dat den Vrede hier noch wijt te soecken was. Even wel wierde den stilstant verlangt/ in welcken tijt de Sweden uyt Lantscroon nochtans met 15. Schepen voor Coppenhaven quamen: En persuadeerden de sterckte Nascou op Lalant soodanich/ dat selfs eenich vaertuych met volck door den Adm. Opdam tot des selfs ontset afgevaerdicht/ onverrichter saken weder om mosten keeren/ 'tguint soo grooten kleynmoedicheyt aen die van binnen / als stoutigheyt aen de belegeraers veroorsaeckten: Wenschende onderwijl den opghemelten

melten Adm. van Opdam dat (gelijck sijn Exell. Missiven op die tijt getuygen) dat hy met den Viceadm. de Ruyter had mogen conjungeren / ende den Koning van Denemarcken wel een goede Ruyter dienst hadde willen helpen doen/ Ec. Zijne Secretaris Vernat doemaels van een brandendende koortse aengetast/ grief de sich selfs over tafel sittende soodanich (gelijck dat wel aen andere overwonnen siecken meer gebeurt) dat hy 's anderen daegs daer aen storf. Op die tijt vertrocken eenighe Gedeputeerdens van Dantzich onbenoecht weder na huys/ om dat sy te Warsou op den Rijckxdagh van eenighe Rijcxraden in' t voorstaen van hare Previlegen waren tegen gesproken. Den Kosackse Gesant Nosacz oock te Warsou met 300. Officieren verschijnende/ noteficeerden aldaer/ hoe dat haren Generael Wyhows by hem met grooter macht neffens de Tartaren hadde vervoecht / om de Moscoviters slag te leveren. Op die tijdt tooch den Poolse Veltheer Gommorons by met 9000. Polen in Kourlant/ die van der Memel deden daer 14. canons by/ dese omcingelden Gener. Douglas/ sulcks/ dat hy als een venart soldaet/ sich moste genoegen laten datte Polen hem dagelijcks de wiecken korte: Want die Natie nu inwendich in rust / hadden oock den 22. April laetst op 't Kasteel van den Coning den Vrede mette Cosacken ghesloten / die oock doemaels by de Poolse Majesteyt ende des selfs Senatoren is onderteyckent.

Iulius 1659.

Alle de Ministers by Denemarcken geinteresseert/ deden in dese tijt alle devuoiren in Hollant / om die Republijcke te animeren tot alle billijcke en beloof de assistentie aen d'opgemelte Croon: Ommers/ daer wierde over de sake van Drontheym en Bornholm wat gracieuser als in't Tractaet van den 21. Mey voor Denemarcken geconditioneert: Doch alles Godt betert sonder vrucht/ sacken vol klachten sach men hier tegens op heuren / maer de bondichste Schriften (soo wy meynen) waren op die tijdt die van de opwakende Ministers van Kurbrandenburgh/ welcke wy alhoewel van lange deductien af keerich / even wel ten respecte van de gemeene saecke noodich geacht hebben hier onder te laten volgen:

Propositie van de Heeren Weyman en Copes, Ministers van zijn Ceurvorstel. Doorl. van Brandenburgh, aen de Staten Generael der Vereenichde Provincien:

HOOGE MOGENDE HEEREN,

HEt is bekent als voor eenige weecken, eerstlijck heymelijcke Congressus, daer naer secrete Besoignes, ende op 't laetst publicque Handelinghen tusschen de Ministers van Vranckrijck ende Engelant, ende eenige Leden van desen Staet wierden by der hant genomen ende gecontinueert, so verre oock dat alles stont op 'tpoinct van 't onderteeckenen eenighe projecten, vol van naedenckelijcke Conditien, dat wy ons deels gedreven door een oprechte yver

te yver voor de ghemeene saecke, by publicque audientie hebben geremonstreert, dat sulcx was tegens d' ordinaris manier van doen, tegens de gemeene Interessen, ende boven de verwachtinge van de Geallieerden, dien desen Staet ten allen tijden so hooglijck hadde versekert van sinceriteyt, stantvastigheydt ende de Party niet te willen abandonneren door particuliere Tractaten, versoeckende in allen ghevalle Communicatie van het gebesoigneerde voor het sluyten, ende dat het wel waer is, dat wy ons hebben gefrusteert ghesien van alle hoope, om yetwes te obtineren in so billickmatigh versoeck, selve, door een resolutie excusatoir, dewelcke capabel was ons sobçoneerder te vermeerderen als te verminderen. Dan evenwel dat wy ons ex post facto wel eenigsints hebben konnen gerust stellen, ten aensien dat by verval van tijden ende de billickheyt van de gene, daer men 't minste van verwachtede, reden gaf te hoopen, dat men soude veranderen van sinnen, om dat men allengskens quam te begrijpen, hoe teeren saecke het zy, teghens sijne eyghene Interessen ende solemnele beloften, sijne Geallieerde te dwingen, ende so vele gekroonde ende gewapende Hoofden, wetten ende wijse voor te schrijven, sonder reden, gront ofte macht daer toe ghesien te hebben, noch van sijne Geallieerden, noch van andere, daer men mede tracteerde: Ende dan voorders dat wy daerom tot hier toe wel hebben stille gestaen, terwijle men ons onder de hant verseeckerde van niet te willen relascheren van d' oude goede maxime, nochte oock tracterē sonder communicatie met de Bontgenoten van den Staet, ende dat wy dienvolgens op sodanig vertrouwen gesuperscdeert hebbende van verdere poursuittes, consideereerden dat wy behoorden buyten bekommeringhe te wesen, ten respecte van onsen Heer ende Meester, terwijlen het sonder violentie, ja schier sacrilegie niet soude konnen gedacht werden, dat so Illustren Staet, welckers gront-palen van den beginne eere ende redelijckheyt geweest zijn, yetwes soude by der hant nemen, streckende tot verkleyninge van Sijne Keurv. Doorl. ende by gevolghe tot nadeel van den Staet selve. Echter komende in ervaring, dat dien ongeacht, van wegen haer Ho: Mo: op nieus soude getracteert ende alles in staet sijn, om sulcx te onderteyckenen, sonder daer over aen ons de minste communicatie ghegeven te zijn, waer over wy oock niet sonder groote reden moeten apprehenderen, of, schoon men seyt de vorige projecten verandert te wesen, dat alles is tot nadeel van den Geallieerden, konnende niet gheloven dat men soude goet vinden te bedecken, wat men sonder schreum soude konnen sien, ofte voor sijne Vrienden onthouden, dat tot haren voordeel soude gemeent ende gedaen wesen: In voegen het mede voor yegelick een bekent is, dat Sijne Kon. Maj. van Denemarcken niet alleen door besondere brieven, maer oock door hertelijcke remonstrantie, gedaen by desselfs Minister sich ten hooghsten heeft beklaeght, over soodanige maniere van procederen, als zijnde ongehoort, dat Geallieerden tractaten sonder haer Bontgenoten, dattet assisterende deel Conditien beraemt voor den geassisteerden, en over sulcx dat het accessoir het principael, de uytterlijcke Leden het Hooft, inverso planè ordine, soude komen te reguleren, ende met een woort geseyt, dat Vrienden haer ondernemen wetten te geven aen die genen die hare Bontgenoten, ende onder Godes zegen noch in geen staet sijn, uyt vreese voor haer vyanden yetwes te doen, dat d'eere of de publique trouwe soude konnen lederen, tot quetsinge van haer woort ofte conscientie: Ende over sulcx ist, als Sijne Keurv. Doorl. is komen te verstaen, dat men alhier was arbeydende, de Kroon Denemarcken te obligeren, op den voet van het Tractaet van Rotschilt, separatelijck te handelen met Sweden, by aldien hun Vranckrijck ende Engelant maer wilden verbinden de Tollen so wel tegens Swedē als Denemarcken te reguleren by publique guarantie, ende verders dat men sich met Sweden wilde reconcillieren, by so verre Sijne Maj. het Tractaet van Elbingen soude willen ratificerē met den aencleven van dien, dat Sijne Keurv. Doorl. schier is verbaest geworden, over so onbegrijpelijcke

begrijpelijcke drifte, over so onvermoedelicke veranderinghe, sonderlijck gemerckt, dat men de Vrede in Polen ende andere Vrienden genoegsaem aen een sijde stelt, ende voor sijne Ceurv. Doorl. niet anders soude zijn gestipuleert als eene vruchteloose inclusie, ende dat sulcx alles soude gheschieden sonder aen de Geallieerden of der selver aenwesende Ministers daer van de minste kennisse te geven. Ende dat Sijne Keurv. Doorl. daer om heeft goet gevonden U Ho. Mo. by aldien de selve souden gelieven voort te varen, door ons, volghens de geexhibeerde speciale last, uyt eene innerlijcke sincere genegentheit tot de gemeene welvaert te laten voorstellen ende representeren: Datmen sijn eygen conservatie versuymt alsmen sijne vreese accableert, ende dat het de rechte wegh niet en is, sich van Oorloch te bevrijden, alsmen de Vrede soeckt met precipitantie, zijnde U Ho: Mo: uyt de Christelijcke Wet genoeghsaem bekent, dat men sijnen even-naesten sijne ghedane belofte sal houden, oock met schade, ende dat het een seer onseeckere wijsheydt is, goet te doen door quade ende ongeoorlofde middelen: Verlaet u vrienden, ende siet dat ghy u op Godt niet verlaet: 't Is geen Staet, het is geen mensch, op wien niemant hem kan vertrouwen sonder vreese: Wy protesteren voor Godt wel te weten, dat, gelijck Sijne Ceurv: Doorl: van den beginne door noot is gedreven ende gedwongen in dese bedroefde Oorlogen, dat hy midden onder sijn geluck of ongheluck noyt yetwes ghesocht heeft als Vrede, geen mensch is'er oock, die niet met leetwesen aensiet, dat U Ho. Mo. seer hart daer mede gedruckt werden, dat het den Staet swaer valt so groote onkosten te doen, dat yegelijck een naer ruste suchtet ende verlanget! Maer Hooge Moogende Heeren, is niet alles vande hant des Heeren, sijn Oorlogen niet plagen van den Hemel? Wie sal hem daer tegens stellen met ongedult? Is dan Godt te overwinnen anders als met lijtsaemheyt? Hy laet ons aengevochten werden, doch niet boven ons vermogen: Sijn arm is niet verkort als voor die geenen, die al te veel op vleeschelijcken arm sien. 't Is al eens sich selven te verlaten, of voor den vyant te gaen loopen: 't Is al eens of de Schiltwacht verandert van Partye, of dat hy stille swijgt als den vyant aenkomt. 't Is al eens dat yemant sich selven doot, of geen medicine wil aennemen, ende vele zijn vergaen om dat sy remedie al te seer hebben gehaet of ghevreest. De sterckte van sulcken Staet is noyt op sulcke gronden geleyt. Alsmen ons in Anno 1655. heeft genoot tot het besluyten van Alliantie, alsmen Sijne Keurv. Doorl. ende andere machten heeft geanimeert de Wapenen in de hand te nemen teghens Sweden, doen is sonder twijffel alreeds bedacht wat men nu schijnt te apprehenderen! Echter by aldien men teghenwoordig op alle het selve niet en soude willen letten, by aldien men soude gedencken, nieuwen tijden, nieuwe resolutien, is daer mede de saecke ghereddert? zijn daer mede alle swarigheden wegh genomen; Sal dan het Lant van lasten bevrijt zijn? 't Is een Venster toe-gedaen om een Poort te openen, men vint een kleyne rust, maer om daer in te versmooren, men salveert het minste, om in 't eynde het geheele te verliesen: Den Vyant sal een weynig te rugge gaen, om dies te grooter sprongh te doen tot sijner tijdt: Men negligeert tegenwoordigh so favorabelen conjuncture, om alles in eenen vasten stant te brenghen: In hondert Iaren sal het qualick beuren dat so Univrese hulpe zy, teghens eenen die de Weerelt troubleert: Daer en boven als Denemarcken opiniatreert ende niet en wil, sal hem den Staet dwingen, verlaten? Sal men de selve Kroon dan in vreemde handen doen vallē? Gewisselijck de revengie soude hart sijn voor sijne Majesteyt maer in so wijt soet dat hy in sijne ruine soude mede inwinckelē die hem buyten vermoeden abandonneré: Ende genomen dat Denemarcken wil, is daer mede de Oost-zee in ruste, nademael de Oorlogh in Pruyssen ende Polen sal continueren? Wy gheloven dat als dan vry wat erger sal wesen, terwijle door de Vrede met desen Staet, ende door de swackheyt van Denemarcken, Sweden dies te stercker sal ageren tegens Polen: En hoe het gaet, salmen

niet alle Vrienden disgusteren eermen selve buyten noodt is? 't Is waer wy weten niet, of wy van alles wel bericht zijn, en het kan daer om wel wesen dat wy misslagen hebben in ons oordeel: Maer Ho. Mo. Heeren, wie sal ons dies aengaende yetwes imputeren nademael het uwe Ho. Mo. niet en belieft ons te desabuseren? Had men de Geallieerden na soo veel versoeckens gecommuniceert wat doch eyntlick aen 't licht most komen, misschien soude daer door geen schade zijn aen dese zake selve: Maer het is de eygenschap van een ygelijck op 't hoogste t' apprehenderen wat men soo studieuselijck verbergt, en dienvolgens niet ongegront datte Geallieerde haer beklagen van seer ongelooffelijcke Proceduyren in een zake die haer in 'tgemeen aengaet, aenghesien dat een deel daer in statueert sonder het ander te hooren, dat men wetten ontfangt in plaets van hulpe, een ontijdich Verdrach voor een algemene Vrede: 'tIs oock voor d'alderminste gevoelijck dat men haer goet doet met quaet fatsoen: Wat soude men van ghekroonde Hoofden verwachten die men aen neemt te dwingen? Andere mogen and're sinnen hebben, de ziele van Princen is het gelijcksaem datmẽ op eer en reputatie let: En wat is de natuyr verder van malkanderen als dwang en vrundschap? 'tIs gewis 't hout nier aen malkandre wat soo qualijck gemetselt is: En als men Vrunden verlieft om Vijanden te believen, soo wijst men zijn Vijanden darmen noyt kan Vrunden houden. U Ho. Mo. seggen by der selver resolutie van den 21. Marty geen communicatien te konnen geven om dat sy selve niet en wisten van het resultat, maer kan dat het recht der Geallieerden weg nemen wat zy in den haren relascheren? Lichtelijck sal oock gerepliceert werden dat de Geallieerden altemet wel hebben getracteert sonder den Staet daer van kennis te geven, maer 'tsal noyt bewesen werden met Vyanden, ofte tot schade buyten de hoogste noot, ende dat ymand van des Staets Ministers soude present geweest zijn, sonder getrocken te zijn tot de geheymste raedslagen. Wy hebben in den beginne van 't Iaer 1656. ons moeten settẽ met Sweden, maer in sulcken tijt, in sulcken noot, dattet t'eenemael buyten twijffel is dat wy beter hebben gedaen te tracteren om onse krachtẽ in 't geheel te houden, als dat wy alles op de spitse van de fortuyne souden hebben laten aenkomen om 't gantse te hasarderen: Dan wat hebben wy nochtans moeten lijden, om dattet was buyten kennis van u Ho. Mo.? Alles klagende, alles riep tegen den Ceurvorst, alhoewel geen mensche leeft die sal bewijsen dat zijn Ceurv. Doorl. het minste heeft over geghevẽ, 't zy ten aensien van Tollen, 'tzy andersins, daer u Ho. Mo. by geinteresseert waren: Wy allegeerden de baerblijckelicke uytterste noodt, en syn Ceurvorstel. Doorl. sont de Heer van Bonin zijnen geheymen Raed, maer alles te vergeefs: Wy mosten niet alleen hooren dat zijn C.Door. niet en hadde behooren te tracteren sonder kennis van Staet, maer oock niet tegenstaende alle reden in contrarium het Tractaet te communiceren, niet in clausula concernenti, niet hier ende daer, maer volkomentlijck, en dat de Gecommitteerden van u Ho. Mo. sich daer van konden dienen naer welgevallen: Wy hebben met Poolen naderhant getracteert, wy hebben het met Denemarcken gedaen, maer is het niet ten deele op de stercke aenradinge van u Ho. Mo.? Sijn zy niet allegaer van een intresse, en Vrunden van desen Staet tot de Keyserl. Majesteyt incluys? Immers en zijn zy geen Vijanden van u Ho. Mo. den Staet hadde geen Ministers ter plaetze, begeerde geen communicatie: Kan dan daer uyt tegen ons geargumenteert worden in desen? Daer u Ho. Mo. tracteren met Sweden, onsen en haren Vijant, met een Koning daer teghens ons Meesters in de wapen staen, daer wy in loco present zijnde om communicatie heymelick, opentlick, by monde en geschrifte soecken, smeken, aenhouden, en niets obtineren als woorden, en datmen ons na alle apparentie soeckt te waerschouwen met den slach: Is het wel wat men negocieert, waer om communiceert men 't ons niet? Is het qualijck, waer om gheeft men geen reden, waer om hoort men niet ons advijs? Sonder twijffel souden wy noch d'een

of d'an-

of d'ander middel hebben konnen aenwijsen, om dies te eerder tot zijn oochmerck te komen, terwijl een ygelijck zijn eygen Intrest best verstaet, best tempert; Was het dan raisonnabel, waer om daer op niet gelet? Soude het anders zijn, so blijven hare Ho. Mo. doch in haer geheel, om na goet vinden te doen en te laten; Wy beroepen ons op de getuygenis en conscientie van de gene die aen de tafel sitten, hoe dat zijn Ceur. Doorl. onse Heer en Meester hem tegens u Ho. Mo. Ministers heeft gedragen, of hy yets verborgen, of hy yets geweygerdt, ja oft hy hare Excell. niet tot de secreetste deliberatien ten allen tijden heeft geadhibeert? Wy zijn geallieert, dienvolgens een corpus; Soude het eene Lidt het ander achter laten? De Heeren Ministers van Vranckrijck en Engeland die zijn Curv. Doorl. de eere hebben gegeven van't eerste af eenige onverture te doen van haer voornemen, hebben sonder twijffel met de Ministers van Sweden gecommuniceert watter passeerde: En by aldien neen, soude ons dat zelve tot nadeel konnen gereycken, daer hare Exell. van den beginne hebben geprotesteert haers deels tot niet verbonden te wesen, en ter contrarie u Ho. Mo. bekent is hoe nauwe dat sy aen ons en Denemarcken verknocht zijn, door so vele Alliantien en Verbintenissen. Dan Ho. Mo. Heeren dit soude allegaer over 't hooft konnen gesien worden, by aldien de deughdelickheyd van 't werck soude konnen suppleren wat aen 't fatsoen vergeten is; De grootheyd van affectie overweeghd lichtelijck de faute van formaliteyt, en soude lichtelijck daer om niemand van de Geallieerde bekommert wesen; Maer dit is het dat ons druckt, dat zijne Ceurv. Doorl. en de Geallieerden in alles twijffelachtich maeckt, dat wy niet anders konnen sien als dat u Ho. Mog. Poolen en Oostenrijck ignoreren, zijne Curv. Doorl. uytsluyten, Denemarcken in een sulcken staet stellen dat hy hem voor eeuwich sal moeten deporteren van alle hope van restitutie, dat hy zijne Vrunden en Alliancien sal moeten verlaten, en eeuwich miserabel wesen onder de al te groote macht van Sweden, en dat niet minder seker is dat onder't blote schim van Tollē en guarantie vast te stellen, u Ho. Mo. sullen moeten aensien dat Sweden het zy over kort over langh soude konnen meester worden van d'Oost zee, het welcke nochtans t'ontgaen, het haer belieft heeft eenige Iaren herwaerts door soo vele besendingen, door so vele Alliancien en sinceratien schier Hemel en Aerde te bewegen. U Ho. Mo. sullen het niet qualijck nemen dat wy spreken van d'Intresten van een ander, nademael dat het wel bekend is dat de conservatie van zijn Curvorst. Doorl. niet weynich dependeert van de behoudenis van sodanige Geallieerden; En terwijl uw Ho. Mo. ten minsten dencken om de behoudenis van zijn Curv. Doorl. in solemnele Tractaten, so sullen zy het niet qualijck vinden dat zijn Curvo. Doorl. spreeckt, raed en werckt voor der selver Intressen, met so veel hartelijcke genegentheyd en door allerhande middel en wege. Ten allen tijden heeft men ons geseyd de Sond verlooren, den Staet verloren, en men heeft altoos so hoog en dier gecontesteert dat in d'Oost zee geen verandringe mochte geschieden, dan dat was de conservatie van dese Republicke; En is wel niet te twijffalen of den tijt (soo 't God door de volstandicheyd van de Geallieerden niet verhoed) sal de waerheyd en vasticheyd van soodanighe sustenue komen te wijsen; Het is immers het woord van u Ho. Mo. als wy d'Alliancie gingen behandelen: De ziele van den Staet zijn de Commercien, de ziele van de Commercien is d'Oost zee, de ziele van d'Oost zee is de verdeeltheyd, de ziele van de verdeeltheyd is dat Pruyssen Pruyssen, d'Oost zee d'Oost zee, en in handen van die gene blijven die'r tegenwoordich possesseurs van zijn; Helaes is soodanigen argument, so onwedersprekelijcke reden vergeten, veranderd, verlooren? Men sterckt nu Sweden, men separeert de Vereenigde magten, men stroyt het onkruyd van mistrouwen met gantze handen vol tusschen de Geallieerde, sal dan niet Pruyssen door soodanigen wegh een andre Meester bekomen? Is dit niet 't rechte middel d'Oost zee aen maer eenen Heer te brenghen, ende, dat ick sonder schrick niet seggen

kan,

kan, is het niet de ziele van alles over te geven aen de Toevallen van de Tijt, of aen de discretie van so verbitterden Overwinner ; Doch wat magh Ick veel stamelen ? Wat magh ick dus langh herom swerven met een onseecker discours ? De noot prest ons te seggen: Van nu af is sonder de miraceuleuse hulpe vanden Hemel de Sond ende d'Oost-zee alreeds ghenoeghsaem verlooren, van nu aen is het al gedaen by aldien dat U Hoogh-Mogende sal believen op soodanen voet voort te varen : Want is de gedeeltheyt de seeckerheyt der Oost-zee, hoe kan het dan gaen dat men door dese Tractaten alles stelt in de handen van eenen ? Het gheheele stuck bestaet in de bewaringhe van den Sond ende Pruyssen : Ende de selve dan door dese Tractaten werdende overgegeven aen de Sweden, ofte indirectelijck onseecker ghemaeckt aen de selve, die sy teghenwoordigh besitten om dat men haer gaet verlaten door soo onverwachtenden Handelingh : Is dan niet alles geschapen, dat alles eenen Heere moet hebben ? Is dan niet alles verlooren, verlaten ende overgegeven , daermen sich soo hertelijck tegens heeft gekampt, soo veele Iaren geleden ? Denemarcken is niet sonder den Sond, den Sond is niet sonder Schonen, ende wat is Pruyssen, wat is Dantsich sonder Polen ? Alsoo het nu seecker is, dat U Hoog-Mogende door het vast stellen van het Tractaet van Rotschildt toestaen : dat Schoonen magh blijven aen Sweden : Alsoo het niet minder gelooft wert, dat U Hoog-Mogende laten ghescheiden , selve oock coopereren , dat sijne Keurv: Doorl: ende de Stad Dansich door aenneminge van de Inclusie haer sullen separeren van Polen. Wat kan dan anders daer uyt volgen, als dat door de afgang van sulcke stucken, eerstelijck Denemarcké, daer na Polen, eyndelick het geheele werck verloré ga? Dum singuli pugnamus, omnes vincimur, Het sal met blode hope, met een verborgen intentie niet gereddert werden : In bello non licet bis peccare : Wat irraparabel is moetmen noyt hasarderen, dienvolgens de Swedische intressen aennemen of niet : Neuterael te blijven is een onmogelijckheyt, by aldien wy niet willen dat Sweden ende Polen mogen eens worden tot onse ruyne : Ende konnen daer toe eenighe foible interpretanien of imaginaire expedienten niet helpen : Het Rappier is boven alle subtiliteyten van het volk vande Schole : Ende daerom moet men sich niet flatteren met een ongewapende wijsheydt : Nemen wy haer dan aen, hoe sal dan Polen varen, hoe sal het met d'Oost-zee gaen ? Eerst sal het den Staet ende daer naer lichtelijck oock ons gelden : Nemen wijse niet aen, en blijven by Polen intemeratâ fide, wat hazart wert'er niet gelopen datmen met Sweden sal moeten tracteren tot nadeel van V Ho: Mo: om dat wy niet machtig sijn ter Zee te ageren tegens eenen Vyant die de Zee door dese Tractaten tot sijnen wille krijght : Of wat reden zijnder niet te vreesen dat alle offensien sich komen uyt te gieten op desen Staet, daer wy so seer by geinteresseert sijn, door dien dat men soude mogen Lant wegh geven, Tollen pro lubitu setten, ende alles doen na discretie van den sterckſten ? Sulcx is het met woorden niet te doen. Het werck selve sal de intentien wijsen : Het is maer al te klaer, wat wy segghen : Men tracteert over de gemeene Interessen met den Vyandt , ende men siet naer Geallieerden niet eens om : Men dwingt Denemarckë, terwijlen men hem de hulpe ontseyt of surchieert , Necat scilicet qui negat, qui detinet alimenta : Men schrijft hem voor, om datmen hem, die doch de Chef party is, niet eens en hoort : Is het niet oock contra fidem datam ? Want waer toe is de Alliantie, diemen ten allen tijden heeft gepresupponeert ? Wat is U Ho: Mogende Brief van den 29. Martij ? Wat is de tweede vanden 23. April, daermen secours, Vloote ende alles in belooft met so hooge verseeckeringe sonder eenige restrictie ? Somma wie Schonen wegh geeft, ruineert Denemarcken, ruineert de partije ; Ende dat men seyt, Denemarcken heeft het eenmael overghegeven sonder den Staet, daer door en kan het Interest niet ghesalveert werden vande Republique : Is een dinck qualijck gedaen, men laet het niet soo blijven : Maer men redresseert het,

seert het, so haest men kan, Godt geest de occasie uyt den Hemel, maer de Menschen moeten hun daer van dienen op der aerden: Dan alsoo u Ho. Mo. de hand af-trecken, wat is dan anders te verwachten als een gemeyne schade voor alle? Daer kan geen geluck of zegen komen daer Verbonden en Vrundschappen waggelen: Daer kan gheen Vrede volgen daer men tusschen de hooghe machten inegaliteyt en onminne sticht. Moet niet eener meester worden daer men alles gaet deelen? U Ho. Mo. nemen aen Vrede in Denemarcken en Polen te bevorderen, maer terwijle sy seggen, als het in Polen niet te vinden is, gelijck sulckx vry meer als onmogelijck is in de Tijd van 3. weken, dat daer om de Vrede in Denemarcken niet en sal werden verachtert. Worden dan Verbonden niet verswaect, blijfd dan egaliteyt en vrundschap tusschen de Geallieerde? Is dat niet veel meer in effect separatie gemaeckt tussen beyde Kronen, en eyndlick het recht Voedsel daer door gegeven aen Eeuwige Oorlogen? Immers verlaet men zijn Majest. van Polen, die so genereus geweest is, dat hy sonder u Ho.Mo. niet eens heeft willen luysteren na de Vrede met Sweden, selfs op d'advantagieuste Conditien? En hoe sal Kurbrandenborgh varen? De waerheyd te seggen, het werd voor sijn C. Doorl. gesorchd, doch sonder sorge; men seyd, de selve kan sich salveren door 't aen nemen van d'inclusie van 't Tractaet van Elbing, en over sulcx met Sweden reconcileren, desgelijcks segtmen vande stad Dantsich, en dat hun 4. weken tijd sal gegeven worden om sich te verklarẽ of het hun aenstaet ofte niet, maer het is geen Seclusie! Wy schricken als wy 't hooren: En om ons te flatteren in ons swackheyd, dat is, in so grooten opinie die wy hebben van ons Vrienden, so is het dat wy niet en konnen geloven dat den Staet in de Staet is, alsmen ons sodanige Propositien doet van wegens so reputablen Republick: Den Curv. van Brandenborg een aengeboren Bondgenoot, soo Ouden, so Trouwen Vriend, die in sijn wiege heeft ingesogen alle genegentheyd, alle affectie en Trouwe voor de Vereenigde Nederlanden, die voor God en 't Politicq alles gemeen heeft met dese Regeringe, die sijne behoudenis in dẽ Staet en den Staet in sijn huys vind, soude soodanigen raed ontfangen in Holland! Dat hy sijn voordeel in sijn verderf, sijn rust by zijne Hooft-vyanden, sijn eere in de ruyne van de Geallieerden soude soecken? Ick wil niet seggen dat hy soude worden wat u Ho. Mo. voor so weynigh tijd in hem schier hebben gedetesteert, dat hy soude weder treden in een party daer in hem desen Staet gelijcksaem heeft vervloeckt: Labieau sal getuygen hoe dat d'Ambassade van u Ho.Mo. heeft gefulmineert dat wy Sweden appuyeerden, en Berlin weet het so lang de geheugnis aldaer sal blijven van 't geproponeerde van d'Heer Ysbrands, hoe bly, hoe vernoechd, hoe voldaen sich dese Tafel toonde over onse reconciliatie met Polen; Nu souden wy Polen weder om verlaten om Sweeds te worden, en brevi compendio ons en desen Staet ruineren om alleen 't Elbinghs Tractaet te bevrijen van zijn eclips? Neen, neen, konde den Keurvorst bevinden dat het reden was met Sweden hem te versoenen door particuliere Tractaten, hy soude niet van doen hebben dat men includeert als een appendice, als een accessoir, als een toegifte van sijne vrienden: De Geallieerden van desen Staet zijn tot gheenen tijd pro asscriptiis glebæ geconsidereert, sy sijn Bontgenoten, sy sijn Socij Reipublicæ: Het soude na vaniteyt smaken, dat wy seyden wat voordeel dat sijne Ceurv. Doorl. voor weynigh tijdt soude hebben konnen bedinghen, by aldien hy oyt hadde willen tracteren sonder sijne geconfedereerden, 't is genoegh dat een Prins van sodanighen conditie weet, dat hy hem niet besoedelt heeft, met oneerlijcke gedachten, met dingen, die sonder eere, sonder wijsheyt sijn, so lange de klaerblijckelijck hooghste noot niet en gebiet, datmen met de laetste schijve wat besorghder moet wesen, om het gantse spel niet te verderven: Wy bidden U Ho. Mo. te considereren, wat het is, geincludeert te zijn in het tractaet van Elbingen: Weynig tijt geleden is het dat men van inclusien heeft gehoort, ende als
men

men voor als noch soude vragen wat het is 'geincludeert te sijn, soo souden wy derven verseeckeren, dat niemant is, die daer van eenige verdere kracht soude konnen aenwijsen, als de gene die de complementen, welcke de laetste quade tijden hebben ingevoert, mede brengen, immers niet meer, als dat men den gemeene onnooselen man daer mede kan payen en blindhocken. Wat sekerheyd isser dan voor ons? Wy bidden u Ho. M. vorder te gedencken dat sijn C. Doorl. aen Polen verbonden is jurata fide, door een Alliantie dewelcke men beyderfijds gesworen heeft, niet te willen quiteren sonder Sweden tot een redelijcke Vrede gebracht te hebben, en dat u Ho.M. daer mede die Tijd als wy daer van communicatie gedaen hebben aen dē Staet, sodanig vernoegd geweest sijn, dat sy niet alleen sijn Curv.Doorl. daer over hebben laten congratuleren, maer oock in Holland en verscheyden andre Provincien hebben geresolveerd zijn C.Doorl. by sodanigen Tractaet te garanderen, en dat het daer om onmogelick is dat syn C.Doorl. tot aenneminge van sodanigen inclusie kan resolveren, terwijle hy sulcks niet soude konnen doen sonder hem zelfs te verkorten in Eere en Gewissen: Zijnde desen Eed geē simpel juramentum fidelitatis, of een geconditioneerde gemeenen Leen-Eed, gelijck den vorigen, de welcke na zijn gelegendheyd quam te cesseren so haest de Leenheer 't Rijck verliet, maer juramentum absolutum, non conditionarum, en 'twelck in specie daer op staet, dat geen deel van beyden sal Tracteren of uyt de party scheyden sonder Vrede met Sweden in 'tgemeen verkregen te hebbé, sulcx dat dese inclusie terwijle sy conditionem impossibilem impliceert, niet anders als in effect geimagineert, en een inclusio excludens: Behalven dat het al te beklagelick is dat desen Staet soude raden of goed vinden dat de Stad Dansich haer nu noch in't leste soude detascherē van d'intrestē van Polen: Een Stad die 'texempel is van standvasticheit van onse eeuwe, die so geluckich is geweest, dat zy noyt heeft hoeven te verand'ren in de swaerste en bekommerlickste tijdē, die daer door by Polen eeuwig recht, eeuwigen dank heeft behaelt, die soude het eynde van haer werck gaen kroonen met het aennemen van sodanige inclusie? Het soude zijn in de Haven gestrand, en op eenmael omgestoten wat met so veel moeyte en kosten is op geboud, immers sijn de saken daer niet na gestelt, datmen jegenwoordig soude ingaen 'twelck by so vele sware Tijden genereuselijck, en niet sonder Gods segen is gerefuseert geworden. En konnen over sulcx u Ho.M. na der selver hoge wijsheyd oordeelē wat men voor de Geallieerden doet, en of het anders als imaginaire dingen zijn daermē mede sustineert de publicke trouwe voldaen te hebben, en eyndelick, of niet door dese wegen voor eerst Denemarcken vā Polen, Polen van Denemarck, Brandenburgh van beyden, de Keyser van alle wort gesepareert, en daer door kan occasie gegeven worden tot erschrickelijcke revolutien en inconvenientiē voor het gemeyne welvaren: 'tIs waer men seyd van guarantie, men spreect dat Vranckrijck en Engeland den Staet wil maintineren by zijn Visees: Maer is 't mogelick dat yemand daer om syn welvaren, syn Vrunden, syn maximen verlaet? Ist mogelick dat yemand staet kan maken op sulcke Beloften? Immers sal't wel raer wesen, die soo vele contrarie intresten hebben onder den ander, dat de selve lange sullen konnen blijven sonder broüilleries, ick swijge dat den Tijd soo vele verandringē mede brengd, dat sulcke stipulatien niet zijn als een magnum inane & grande nihil. Nu Ho. M. Heeren, wy en konnen niet twijffelen of u Ho.M. sullen sulcx alles begrijpē sonder vorder aenwijsinge, nademael het so klaer is als de Son in dē hellen middag schijnd wat wy alrede hebben geremonstreert, en souden ons inbeelden, by aldienmen de Ministers vande Geallieerden hadde gehoort, dat verscheyden voorslagen hadden konnen op 't Tapijt gebragt werden om tot sijn oogmerck te geraken: Wy willen oock wel bekennen dat zijn C. Doorl. meeninge is, men moet met eeren uytvoeren dat met God is aengevangen, men moet dienvolgens vast staen, en geen separatie veroorsaken tusschen de Geallieerden machten: Wy zijn wel in die Tijden niet gebooren daermen met God de Heere selver kan te rade gaen, dan ons

dunckt

dunckt dat d'oprechte Consilien zijn de visible openbaringen van den Hemel, en als onse sake van een goede intentie ende redelicke macht wert geappuyeert, dat hy als dan selver spreeckt: Gaet henen mijn volck ende strijdet, ende ick wil u de Vyanden in u hand leveren: Ende wie kander aen twijffelen, als men maer denct, hoe glorieus het is voor God ende den Menschē, sijne beloften te voldoen, sijne Vrienden te helpen, Vrede te bevorderen, ende dat alles is, de Vyanden van sonde, ende een gekroont Hooft van oppressie niet alleen, maer oock de geheele Werelt van eeuwige Oorlogen te redderen? Alles verlangt, yder een sucht daerom, ende gelijck de gene die geen macht hebben om reelijck te helpen U Ho. Mo. accompagneren met alle hertelijcke toewenschingen, soo doen die geene alles cum pudore, die de wapenen soude mogen aenveerden, teghen so salutaire en rechtvaerdigh voornemen: Sullen U Ho. Mo. Sweden apprehenderen? Oorloghen sonder recht, zijn Oorloghen sonder macht, de offensie aen dien Koningh gegeven, sal niet uyt de wegh gheleyt werden, als door vigoreuse resolutien. Vranckrijck selve is oock al te genereus als Sweden groot te maken door de ruine van Polen: Ende Engelant heeft te veel wijsheyt, als dat het Denemarcken soude renverseren, Brandenborgh onder de voeten helpen, ende over sulcks de balance van de Religie ende het universum sodanigh verstellen, dat het sijne straffe in den Sond met eygen handen soude gaen planten, ende mettertijdt gevoelen, gelijck de Protestanten in Duytslant, ende U Ho. Mo. in desen Staet alreets al te seer hebben geproeft, wat Swedische Vrientschap, Swedische Dancbaerheyt en Swedische Religie is. De uytterlijcke demonstratien komen dickwils uyt een innerlijcke persuasie van datmen gelooft sijn party te konnen intidimeren sonder perijckel. Eñ by aldien het anders waer, soude mē daerom verflauwen, soudemen daerom de hand aftreckē? Geeft Godt niet middel genoeg tot resistentie, eenigheyt tusschen de Geallieerde, willigheyt by d'Ingesetenen, macht van Vloten en Armeen? 't Is vry bedenckelijck 't uytterste te wagē: Menschē bloet is dier en kostbaer in d'oogen des Heeren: Maer terwijle de noot daer, en geen ander raet is, sal den Staet daerom te rugge gaen, en sich en sijn Vrienden overgeven aen een Vyant die niet als Oorlog en ruine soeckt: Alle inconvenienten sullen blijven die men tegenwoordig vreest, by aldien niet so wel in Polen als Denemarck wert uytgewrocht wat tot een gemene vrede dient, 't zy in redē van Staet, 't zy in de Commerciē of anders, waerom dan niet ront gegaen? waerom niet sodanig, datme sijn redelijckheyt met eenige realiteyt tone aen die gene die der sich so vastelic hebben toe verlaten? Lichtelic sal Sweden hem bedencken: Sonder twijffel sal Engelant so redelijcke desseyn seconderen, en oversulcx soude konnen geobtineert werdē, den Vrede so wel in Polen als in Denemarke vast te stellē sonder separatie van de Geallieerde machten: En by aldien neen, waer dan liever stant gehoudē en gelooft, dat die God sal zegen geven aen de wapenen van U Ho. Mo. die in dese saken sijn hant so dickwils, en so wonderbaerlijck heeft getoont, dat hy schijnt sich de glorie gereserveert te hebben, Denemarckē niet anders te redderen als met miraculen: En wat glorie voor desen Staet, wat eeuwige eere, als 't een of 't ander beurde? In waerheyt 't is niet met alle daer by dat u Ho. M. soudē konnen lijden, in cas de wapenen van dē Staet desavantage hadden: Ses of 7 Schepen konnen de Party niet verdervē, in alle geval kan Koppenhave genoegsæem versien werdē, en is als dan d'eer en beloften genoegh gedaen, en sonder twijffel Denemarcken in staet te minder niet 't Tractaet van Rotschilt te konnen obtineren: Dan wie kan ghelooven dat Sweden an Engelant, ofte Engelant aen Sweden, den Sont en wat daer omtrent is, sal toe-staen, cederen, in-ruymen? Mede so en konnen sulcke stucken gheen partagie lijden tusschen ghelijcke Machten: Ende soude oock zijne Majesteydt van Deenemarcken als dan meerder verliesen door dese Tractaten, terwijlen de selve verseeckert is, dat men hem boven het Tractaet

van Rotschilt niet het minste meer soude konnen benemen salva regni, substantia; Oversulcs Ho. Mo. Heeren is 't nu dat zijn Curv. Doorl. op 't hoogste versoeckt, u Ho. Mo. ghelieven sulcks alles na haer hooge wijsheyd rijpelijck te overleggen, dienvolgens met alle particuliere Handelinge of stille staen, ende de Party getrouwelijck ende sonder uytstel met der selver Vlote te assisteren, of ten minsten communicatis consiliis met de Geconfedereerdé uyt te wercké, dat een algemeene Vrede, niet alleen in Denemarcken, maer oock in Polen moge bevordert, verkregen ende vast ghestelt werden; Daer in sullen Godt, de Menschen behagen, den Commercien hare ruste, de Bondtghenoten contententement, ende sijne Ceurv: Doorl. in 'tbysonder reden vinden te geloven, dat U Hoog: Mog: der selver conservatie met ernst soecken, gelijck sy haers deels voor alle de Werelt ghenoeghsaem toonen. dat sy niet alleen hare Landen ende Luyden, hoe leet haer oock is, sonderlijck oock hare hoghe Persoon ende Huys gheerne employeren ende hasarderen ten besten van de ghemene saecke; ende gelijck ons devoir ende plicht gheweest is, dat selve U Hoog: Mog: in allen yver voor te stellen: So vertrouwen wy U Ho: Mog: sullen ons laten antwoorden, waer naer sijne Ceurv: Doorl: hem sal konnen gedragen in der selver Intressen ende Actien.

Den Coninck van Denemarcken schreef oock een Brief aen de H. Staten Generael/ uyt Coppenhaven van den 24. Juny / Dat zijne Majesteyt tot geene particuliere Tractaten konde verstaen.: Deswegen wiste niet te begrijpen dat na so veele Onkosten tot Secours, hare Ho. Mo. sich van dappere resolutien lieten diverteren, ingaende een soo schadelijcken stilstant van Wapenen voor Denemarckens Geallieerden, en door 't welcke men meer als door den Oorloch wierde geincommodeert, hebbende de Sweden onderwijlen sommige Eylanden bemachticht, waer door men Coppenhaven benaude: Versocht deswegen in 't generael den Vrede te bevorderen, en dattet Secours geen ooghenblick versuymen, maer ageren mochte, &c. **Ende door een andere Missive van den 31. July / is door den selven Koninck aen de H. Staten aldus geschreven:** Dat in plaets van Assistentie met 't gearriveerde Secours, den Koning van Sweden het by hare Ho.Mo. so verre had gebracht, dat de schadelicke stilstant sonder aensié was verlangt, waer door hy sich meester van Langelant, Lalant, Falster en Meun hadde gemaeckt, onderwijle hare Ho. Mo. Vloot stil lach, onaengesien de grooten yver daer tegens by den L.Adm. van Opdam ghedaen, soo was nochtans Nascou in 't gesicht van so machtigen Vloot over gegaen, Coppenhaven 2. maenden geblockeert gehouden, en Croonenburg, Coke en Casoor op Seelant, en Nyborgh op Funen dapper versterckt: Was't hare Ho. Mo. intentie dus tot Vrede te geraken, 'tware buyté spoor, de Con: van Sweden wiert daer door in zijn vredebrekende Attentaten maer te meer gesterct: zijne Wapenen in der Geallieerde Landen voortsettende, zelfs hare Ho. Mo. Oorlochschepen (hun selfs verwaerlosende alsoo zy gewaerschout waren) in de kleyne Belt heeft genomen en verbrant: Daermen by afmeten kan, so hy ons vermeesteren kan, wat pericul de H. hebben te verwachten: Op dat dan gewenste rust en 'twelvaren omtrent d'Oost zee herstelt worde, so is daer toe geen ander middel als datmen den Vijand met zaemgevoechde macht in d' Eylanden aentaste: Versoecke daer om uyt 'recht van't Verbont, dat hare Ho.Mo. des zelfs Amirael, &c. gelieven te belasten onse ordre te gehoorzamen, om de Geallieerde over te voeren, te water en te lande t'ageren, sonder 'twelcke wy noyt van't pericul bevrijdt, en Sweden tot geen eerlijcke Vrede te bewegen sal zijn. &c. **Den 1. July gaf den Deense Resident oock een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ segghende /** Hare Ho. Mo. wel bewust te zijn hoe Denemarcken in d'Enghelse Beroerten onbeschreumt sich voor desen Staet had laten disponeren;

disponeren; Den Koninck van Poolen met Schepen tegen Sweden geholpen, belovende zijne Majesteyt voor allen onghevalle dien aengaende te bevrijden: Dat men nu een Tractaet vervong waer in men Denemarcken wilde precipiteren tot een byna soo slechten Accoort als dat van Rotschild, vertonende al d'ellenden en groote onsekerheyd die Denemarcken en hare Ho. Mo. daer uyt hadden te verwachten: Versocht als noch de beloofde hulpe, en gheen afzonderlijcke Vrede, als met de Geallieerde: Dat des Lants Vloot soo veel ghekost, mocht ageren, de Brandenburgers over halen, en 't Secours in Koppenhaven brenghen, &c. Op dat den Vrede daer op te eerder mochte worden geproccureert. En by een Memoriael van den 21 July/ Versocht hy 't beloofde Secours voor Denemarcken, alsoo Coppenhaven anders ghevaer soude loopen: En soo het waer was datmen zeyde, dat Sweden so genegen tot Vrede was, Denemarcken was oock gereed tot een generalen Vrede, men mocht Paspoorten voor de Gesanten verleenen, om te Lubeck, Bronsbergh of elders te verschijnen: Hare Ho. Mo. waren aen het Tractaet vanden Hage niet gebonden, als noch niet behoorlijck gerateficeert,&c. En by Memorie van daeghs daer aen segt zijn E. Verstaen te hebben dat den 18. July by hare Ho. Mo. en de Ministers van Vranckrijck en Engeland soude geintentioneert zijn, tot extentie van't 3. Articul de Provincie Schoonen (als de ziele en 'tbehout vande Sont) aen Sweden te laten, en Denemarcken met 'tbehouden eeniger geringe stucken per force geobligeert werden, het Rotschildse Tractaet absolut aen nemen, en sijn Geallieerde verlaten: 't Welcke men niet als voor dwang op nemen kan, dat men seyt, de niet willende d' assistentie te sullen ontrecken, en de hulpe geven aen het ander deel: Versocht deswegen dat hare Ho. Mo. soodanige resolutien als ruineus en desreputabel, niet en geliefden vast te stellen,&c.

Na datte Keyserse op den 26. passato hadden vergheefs met schade onderstaen van Jutlant op Funen over te raken/ in welcken aenval Gen. Montecuculi door een splinter aen zijn been gequetst/ den Graef van Thurn dodelijck gewont/ en nevens Compte Vertislau ghebleven was: Alsoo oock zijn de Sweden op die tijdt overkomende om der Geallieerden Vaertuych te verbranden/ vroomelijck te ruch ghedreven / want 3. Sweetse Boots vol Volck wierden in de gront geschoten. Gen. Wrangel had nu al 4. weken Nascou op Lalant belegert ghehouden/ verliesende veel brave soldaten/ want Corver den Commandant droech sich wel: Dies ontbiet hy sommige Mortieren/en bemachticht de sterckten aen 't water. Toen arriveerden binnen Coppenhaven 70. Lubeckse Schoeten met Proviande/ tot groote vreugd van d'Ingesetenen. De Hollantse Schippers wisten van daer niet na huys te raken/ daer sy te meer na haeckten / om datme hunne schepen vast dagelijcks in wederwille van inhebbende Granen ontlaste/en wanneer men om zijn gelt spreken soude/ wasser niet een Advocaet noch Proccureur die tegens den Coning wilde dienen: Hare Exell. de Nederl. Gesanten togen na Kroonenburg / om door vrundelijckheyt dese Koopvaerders te doen door de Sont passeeren/ dan gelijck men terwijl de selve tot Elsenor hadden geresideert tot voortsettinghe van de Vrede/ hun Logement begost af te breken/ onderwijle sy een reysje na Coppenhaven waren gaen doen / sulcks dat sy weder komende / hun Logement inhabil vonden/ also oock nu scherssten de Sweden met der Hollanderen goetheyt/ want daer wierde in dit cas geopposeert. Den Commandant in Gluckstad Hopman Eggerich belette oock in dese maent/ datte Sweden uyt

Staden

Staden met 400. man/en op d'Elve met sommige Oorlochschepen gekomē/ van Gotteaborg/ passeerende Gluckstad met Prince Vlaggen/ geen schans over Wedel op Hittelaer en bouden/ gelijck sy wel begosten/ maer hun Schepen en de Schants lieten zy met 6. kanons in de loop / alhoewel zy meynden 3. Holl. Vissers diese genomen hadden/ tot Hamborg te verkoopen/ om daer voorens soo Buspoeder als andere wapenen te embarqueren.

De Moscoviters by Holsa met 15000. mannen gekomen/ wierden van de Tartarise Karas Bey mette Cosacken gevoecht/ in dese maent soo geluckich aengetroffen/ datter weynich als tijding brengers af ontkomen zijn: Zielka hunnen Beschermer wiert gevangē/en aen den Poolse Generael Potocki gesonden/ die hem aen een Stock in zijn Vertreck dede ketenen/ dit was den 9. July/ anderhalf mijl aen Konotop wierden sy vervolgt/het behout van sommige weynige was hunne Wagenburg/ dese nevens Kniaz Pozarski/Kniaz Lew Prokowicz Lepunou/ twee Knesen Pozarski / en alle de Oversten/ &c. zijn in eeuwige slavernye van de Tartaren wegh gevoert/ en d'andere uyt last van den Tarter Cham sonder genade alle gesabelt. De overige Russen over het water Konotop vluchtende / meynden de Polen die insghelijcks neder te houden/ maer hunnen Oversten Potocki wiert in 't aenkomen zijn Paert een Been met een Canon afgeschoten/ en gelijck hy selfs aen den Coning schrijft/ wierde hem den Rock terstont daer na met een kanon doorschooten / doch der Hern bißher gefristet geblieben.

Wy hadden gemeynt dit Jaer Italien onaengeroert te laten / overmidts de kleyne veranderingen aldaer/ten ware in de miraculen/daer de verstandige doch meer om lachen als op achten: En ghelijck wy mede ongeern onder de lichtgelovige souden willen ghetelt sijn/ soo moeten wy nochtans hier in voegen het geen van Santen over Venetien ons toe gekomen is / hoe dat den 10. July in den dageraet hun van de gesoncken Archipelles 2. daghen achter een weder hadden vertoont de steden Littachia/ Catastari/ en Giericaria/ alsoo datmen oock konde sien het Kruydt / de Boomen/ de Muyren en Ruwijnen/ maer dat hun 't meest verbaesde/ was/ datte voors. Plaetsen alle met bloedt besprengt waren: Elck geloode hier van soo hem gelieft/ dan wy weten dat diergerlijcke supernaturale saken in onse Eeuwe oock in Duytslandt gebeurt zijn. Den Veneetse Admirael sont doen aen den Hertoge van Venetien Pesaro een ongemeen schoonen Cameel/ want de zijne hadden oock nevens dat van een Turcks Fort in Barbarijen gehaelt eenige Buyt nevens een Mahometaense Priester en een Schaephärder. Tot Smyrna regneerde de pest so hevich in dese tijt/ datter in 2. maenden over de 20000.menschen storven. Te Constantinopolen begeerden den Primo Visir niet eer den Franse Gesant te ontslaen/ voor datter een ander in zijn plaets gekomen soude zijn. Den eerste Woensdach in October ten 3. uren 's morgens storf den Hertogh Pesaro te Venetien / naelatende aen de bedenckelickste Burgers den naem van geweest te zijn een lief hebber des Vaderlants en des Volcks / en daer nevens Godtvruchtich en Religieus: Hy wierde sondaegs daer aen in de Kercke Petri en Pauls

Paulo met soo groote droef heyd des volcks als deftige pompeus heyt begraven/ na dat aen een yder was geoorloft geweest zijn verstorven lichaem in de zale del Piovego te mogen sien / en des selfs verganckelijckheyt te betreuren: Die nu in consideratio quamen als Hertog van Venetien te succederen / waren de Procuratores Pisani / Foscarini en Contarin / waer van den laetsten de verkiesinghe gekregen heeft op den 18. Octobris. De Turcken hadden in dit sayson dapper aengestoockt om of door verraet of gewelt eenige placts in Dalmatien te bemachtigen/ maer al hunne stormen so op Clissa/Sebenico/ als Spalatro aengeleydt / verdween en als roock / wordende self eens in't vlacke velt schandelijck geslaghen/ soo dat den Graef van Is drun die aldaer voor de Venetianen gebied / tonnen gouts waerdye van hun bequam. De versterckking der Casteelen in de Dardanelli/ de vervolging op Sevenbergen aen den Vorst Ragotzky/en de consideratien op den Spaens en Franse vrede daer op steunden in desen tijt al de sorgen van den Turcksen Divan. De zee droech noch de Venetiaense Armade tot behout van Candien en binnen houdingh der Turckse Vloot. Een Spaens Schip van Barcelonien nam doe een Engels Schip seer rijck van Tunis na Marseille gaende / meest voor rekening van de woeckerende Joden/ die hun profijt mette Christen slaven in Barbarijen doen/ welck Schip te Marseille opgebracht/ is aldaer verkocht voor 35000. stucken van achten. De Paters * Jesuyten en de quade Wijven waren in dese tijt te Romen causa movens van groote laster: De laetste hadden tot verder uytwercking van hunne boosheydt diverse/ en sommighe ock door fenijn haer eygen mannen vergheven/ vijf van dese wierden den 4. Julij op Floraes Velt opgehangen: Den Paus dede zedert 't Vergift maken verbieden/ want daer waren Cardinaelen oock te naer aen dese Hoeren geweest/ en vergiftiche/ onder de welcke waren den Card. Lomellino en de Constable Colonna. De Jesuyten door hypocritise herssenen den Paus pooghende te

* De Iesuyten na de getuygenisse van den Hollandse Generael Brouwer in Oostindien syn om geen andere oorsaeck uyt 't Keysertijck van China en Iapon ghestooten, als om haer vervloeckte giericheyd: De onkundige hare aengenomen discipelen senden zy derwaerts, als van de Societeyt aengenomen om de Ongelovige tot Christenen te maeken, die wel wetende datse daer op pœne van de doot niet komen mogen, selfs in 't vuyr loopen, onder pretext van Martelaers te worden: Maer de Heydense Iaponesen hebben de voorss. Iesuyten aldus toegesproken: Wat wonderlijck Volck zijt gyluyden? ghy segt Christus is u zaligmaker midts dat gy zijn bevelen en voetstappen navolgt, bestaende alles in liefde tot God en den mensch, in 't gelove van den selven God, en in een hope van door zijn gunste zalig te worden: Dit syn hemelsche zaken, maer gy Christenen en gelooftet selve niet, want ghy doot en vervolght malkander, gy vertrout u niet op u Zaligmaker, vermids gy niet hem, maer den verboden Mammon 'tgelt deser weerelt bemind: want, by aldien ghy alleen socht de voortplantinge van het Christen geloof, waer om gaet gy niet in America, en in Barbarijen, die u soo veel nader zijn als wy? Dan het schijnt ons seker toe, dat gy die om hunne armoede niet en soeckt, en tot ons komt ghy, niet so veel om onser zalicheyd wil, als om datje weet dat wy gout hebben: Gaet na huys, en komt als wy u roepen, op pœne van 't leven: Sult ghy ons 't geloof inplanten dat gy selfs versaeckt? Gy opposeert de macht van God in ons Rijck, en hoewel u Gods regiment niet en is (so gy segt) van beneden, waer om soect gy dan 'tgund op der aerden is?

doen annulleren de fidecommis legaten van den Card. Salviati/om sijn Paleys daer door te mogen af-breken/ wierden gebotmuylt toen sy hoorden datte Groot-Hertogh van Toscanen d' Erfgenamen van dito Salviati in zijn bescherming nam/die om datse de selve sijne Ondersaten door hunne * giericheyd hadden getracht haer wettich erfgoet t'ontvremden / nu in vergeldinge de ged. Jesuytē beval hunne prachtige kerck/ en Klooster te Florencē te moeten af-breken / vermidts den Groot-Hertogh seyde/ aldaer een Pallais voor hem te willen doen timmeren : Waer op dese bende/ die gelijck wy jaren lang geobserveert hebben datse hun tijdt meer in aertse als hemelse occupatien besteden/wel verbaest den Paus quamen bidden in Salviati Testament geene verandering te willen maken/ en den Groothertoch te adverteren dat hy daer mede satisfactie gelief de te nemen: So antwoorde den Paus/dat hy wel verwondert was haer conscientie beroert te sien / daer hy altoos bespeurt hadde/ datse seer kleyn was / en datse nu te voorschijn quam om weerelts goet/datse haer wel mochten schamen lichtvaerdich te versoecken 'tgunt sy stracks daer aen weder desavoueerden/&c. Sy dus bejegendt/ bleven stom als de Florentijnse Esels/ die wel schreeuwen om datse wraten/maer geen verstandige creaturen zijn.

Den Allerchristelijckften Koning na veel toestels aen zijn Majesteyt/vertrock den 28. Juny uyt Parijs / om na de Frontuyren den Cardi. Masarnī te volgen. Te Fontainebleu quamen ettelijcke Gedeputeerden sijn Majestt. vinden/ den Koning seyde/ hy wiste d'oorsaeck van hunne aenkomst wel / eñ dattet was om d'herroepinge van 't Proces Crimineel / geexecuteert tegens den Marquis de l'Hospital/ dat sijne Majesteyt genoechsaem wist dat hy de booste mensch van sijn gants Coninckrijck was / als hebbende gedaen tegen sijn ordre en coustumen/ doch om de diensten van sijn Oom aen den overlēden Koningh/ en om de suppliantēn/ was het herroepen / sonder dattet selve opt by andere in consequent ie soude mogen getrocken worden. Uyt last des Conings arresteerden die van de Guarde den Abt de Richelieu/en wiert gegevē aen Monsr. du Bar Gouverneur van Amiens/ om aldaer (gelijckme seyde) op 't Casteel zijn jonge tijt wat te passeeren. Den Chevalier Medavid oft hy wel Madame de Nonan en Madamoiselle haer Dochter om per force tē huwelijck af te dwingen/ op sijn Kasteel hadde weg gevoert / wierde door de scherpe aensettinge van veele Cavaliers van buyten gedwongen de selve weder in vrijheyt te stellen. Den Jesuyt Bigault gaf doen binnen Parijs een Boeck uyt/ daer in hy sustineerde/ dat de Bisschoppen niet van Jesus Christus ingestelt zijn / maer gheheel van den Paus dependeerden/ welck Boeck men te Parijs condemneerden / maer den Paus de Jesuyten gunstich / approbeerden dat te Romen. In Hollant ontstonden in dese tijt oock sommige luyden op/ die alle de Kerckelijcke diensten van outs by de Christenen gebruyckelijck/ met een geheel ander ooge aensagē als de gantse Christenheyt/ bekennende wel datte Roomsē Godsdienst vervallen was / maer niemant en had expresse authorisatie van Godt om soo te reformeren ghelijck sy ghedaen hadden/

hadden/ derhalven stont yder so sy meynden gelijck sy/ seer los/doch sy seyden niettemin hoedanich men de Godsdienst herbormen moste/ maer alsoo sy insgelijcks geen uytdruckelijcke authoriteyt daer toe vertoonden/ so waren dese nieuwe reformateurs wel grof/ datse wraeckten in een ander daer sy selfs gebrekich in bleven: Evenwel sy hadden noch al sommige discipulen/ en meest luyden van een nieusgierich humeur/ die hare vreemde by-een-komsten geern by woonden. Men sondt in dese tijdt ordre aen Monsr. de Bezons Intendent der Justitie in Languedocq/ om de geweldige hant te bieden aen die den Tol op de Rhone ontfanghen voor den Prins van Oraingen/ sonder datte Graef van Dona yets meer soude mogen ontfanghen: Monsr. Amat Rentmeester des voorss. Prins had oock ordre niets aen dito Graef te fourneren: Sulcks dattet scheen dat Vranckrijck de Princesse van Oraingen gunstigh was. Men besloot doen in dat Koninckrijck te doen een generael redres op d'onkostẽ van den Staet en de Militie / om door die mesnage in see te brengen een Armade van 50. a 60. Oorlogschepen/om een notabel exploict daer mede te doen/ soo men 't noemde.

'tEngels Parlament alhoewel eendrachtigh/ duchtende voor nieuwe opstant/ deden 't Parck van Enfielt en de Huysen daer rontsom sluyten/ waer over de eygenaers 't recht van gebruyck pretenderende/ met axen/vlegels en pickstocken des Parlaments soldaten van daer joegen/ tot de Soldaten ghesterckt/ de Boeren dwongen/en al vrij hartigh met hun eygen wapenen hare ruggen maten. 't Parlament maeckte hun oock een Lijf-guarde van 250. Root-rocken/ daer Colonel Allured Capiteyn af was. Verboodt oock de Speelen tot Hamptoncourt/ in de Percken/ Mead-huysen/ en Dier-spelen. En om in alle voorval met hulp van de Militie [die over quade betalinge en kleyne vordering tot Ampten noch al murmereerden] te subsisteren / ordonneerde men dattet Legher binnen Londen ende in de Voorsteden soude geinquartiert worden/ en betaelt aldus: Wie 30000. gl. rijck was / most onderhoudẽ 1. Paert 1. Ruyter/ wie 4000. gl. vermocht 1. soldaet te voet/Ec. die 1000. gl. had tot 6. gl. inclusys/mostẽ pro rato Amunitie verschaffẽ/op peene van 200. gl. oft inde gevangenis. Den 24. deser verliet den gewesen Protector Richard de stat London en vertrock met consent des Parlaments op zijn Erfgoed. in Northampton: En sijn Broeder Henry naer 'tGraefschap Cambridge/ beyde om aldaer te observeren dat een stil Burghers leven alderseckerst is. 't Hoff Withal bleef nu gants leedich staen/ maer het Palais van Somerseth wierde om penningen te fourneren / voor 10000. pont sterl. aen een rijcke Goutsmit verkocht: En Hamptoncourt bleef in suspense.

Het overheerde Spaense Nederlant ontvoocht van alle welvaren / suchte langs hoe meer om ont slaging harer ellenden: t' Antwerpen daer de stapel van al hun negotie is/ disputeerde men om de voogdije van 't Post Comptoir der Hollantse Brieven/ den Breeden Raedt (alias de Gildens) die om hare Souverainen de Coningen van Spangien eertijts soo veel verquist hadden/ om goede kinderen van de selve te schijnen/ wierden (so als sy meynden)/ in

hunne oude previlegien niet weynich geprejudiceert/en door d'oude couſtume andere wetten ingevoert. Den Franſe Gouverneur van St. Venant volgens de prolongatie der ſtilſtant van wapenen tuſſchen Vranckrijck en Hiſpagnen/ begeerden aen de Vlamingen geen paſpoorten te geven/ betonende alſoo met zijn doen/ dattet oude ſpreeckwoort waer is/ te weten/ dat de Walen door den banck ſeer harde en onminſame menſchen zijn: Als het nu te Caſſel Jaermarckt was / ſondt deſen Gouverneur een bende zijner Soldaten derwaerts/ die alle de Cramers gevangen namen welcke gheen paſpoorten hadden: Waer over de Vlaemſe Boeren ſoo ontſtelt wierden / datſe de wapenen in de hant nemende/ de meeſte Soldaten neder hackten: Maer den Venantſe Commandant hier over verbittert / dede waer hy konde diverſche Regenten van de Vlaemſe kleyne plaetſen ophalen/ van de welcke hy zijn guarant wel wiſte te krijghen. Seker Pater der Minimen binnen Duynkercken hebbende aen een ander in een Vlaemſe ſtadt geſchreven/ hoe dat ſy eenmael van het Engelſe jock wenſchten ontſlagen te ſijn/ en alſo eenige onluſt tuſſchen de Burgers en 'tguarniſoen waren gereſen / dattet in troubel water goedt was eenige Attacque op de ſelve ſtadt te doen/ ſoo was dien brief by d' Engelſe op gevangen/ die 's nachts daer aen den voorſ. Pater uyt zijn Klooſter haelde/ om hem als een conſpirateur te doen opknoopen: Maer door voorſprake van Monſr. Talon is hy gerelaxeert / dan wiert de naeſte weeck als ſuſpect/ met al de Religieuſen de ſtadt uytgeſet: Onderwijl men uyt jalouſye de ſtadt immers ſoo dapper verſterckten tegens de Francoiſen als tegens d' Spaenſe.

Den 1. July zijn in Nederlant uyt Ooſt-Indien gearriveert:

'tWapen van Amſterdam, en Amersfort voor Amſterdam,
De Provincien en Vliſſingen, voor Seelant,
De Phœnix, voor Delft,
Zirickzee, voor Rotterdam,
De Walvis voor Hoorn, en den Olifant voor Enchuſen.

Deſe acht Schepen brachten mede / dat ſy den 14. Decemb. 1658. van Batavia waren geſcheyden / onder de vlagge van Commandeur Roedijck/ en datter noch twee Jachten als Naerden en Eraſmus ſouden volgen: De Ladinge van deſe 8. Schepen was als volgt:

20550 ſtucks Lijnwaet,	2000 ſtucks Hamans,
5300 ſtucks gebleyckte Mouris,	2400 ſtucks Saenen,
4800 ſtucks Salampouris,	23640 ſtucks diverſe Baftas,
9286 ſtucks Bethilles,	1200 ſtucks Garras,
9480 ſtucks gebleyckte Parcallen,	6000 ſtucks Cannakins,
1920 ſtucks geruyte Negros Cleeden,	1200 ſtucks Chiavonys,
8640 ſtucks Seyl-doeck,	5285 ſtucks Gingans,
4200 ſtucks gebleyckte Adatheys,	18 ſtucks geſchilderde Deeckens,
460 ſtucks Caſſa Bengala,	30 Iapanſe verlackte Comptoiren,

130 Iapanse Zijde Rocken,
1210 stucks rouwe Diamanten, a 153 1.c.
49 stucks Besoar Steenen,
216 en 3 vierde onçen dito,
68385 pont Surats Cattoene Garen,
421580 pont Sappan-hout,
421562 pont Nooten Muscaten,
363000 pont Canneel,
141534 pont Macis of Foelie,
388669 pont Salpeter,
41119 pont Indigo,
19915 pont Wieroock,
2835 pont Zegel Lack,
5091 pont geperste Olye van Nooten,
1328 pont Aloë Saccatora,
22946 pont Gommelack,
50 onçen Civet,
255900 catty Iapans Staef-kooper,
374394 catty Poeyer-suycker,
36329 catty Benjuyn,
11382 catty Candy-Suycker,
30386 catty geconfijte Gengber,
600 catty Thee,
100 catty Surony, Mineral uyt Iapan,
8 en 1 quart catty Muscus,
3720571 catty Peper,
23 Kannen Oly van Foelie,
32 Potten Chia,
310 Bondels Iapanse Sijde Watten,
882 en 1 quart Maticael Stamp Paerlen.

Brachten onder andere oock dese tijdingen mede: Hoe dat in Julio 1658. de Hollantse Schepen die voor Goa gekruyst hadden / en verwisselt waren/ tot Batavia waren gearriveert/ na datse viermaelen mette Portugijsse schepen waren slaegs geweest/ in de welcke de Portugijsen t'elckens met schaede hadden moeten binnen loopen/ bysonder in de laetste reys / wanneer een van hare beste Gallioenen in de brant wierde geschoten / sulcks dat al wat door 't buyr niet verteert wierde/voorts van de zee verslonden is/uytgeseyt 70. Portugijsen / die de Hollanders daer af berghden: Die oock 2. Forten van hun aen 't vaste lant vermeesterden: Zedert was den Heere van Goons 't voorleden Jaer voor extraordinaris Raedt op Batavia gekomen/met een schone Armade na de kust van Goa gegaen/ met ordre/ om alles wat de Portugisen daer omtrent en in Ceylon noch besaten/ so doenelijck te bemachtighen/ ende mede om des Compagnies Comptoiren aen te doen / de selve in qualiteyt als Fiscael te visiteren/ en de wanordening te restabileren: De selve was gelant aen Ceylon/ en met die van Colombo geraedtleeft hebbende / was voor de stadt Jaffenapatnam ghevallen / daer hy de Portugijsen in vierdehalve Maents belegeringh soo dapper matteerden/ datse hun op genade en ongena mosten over geven/ treckende maer alleen uyt/midts datse 't leven behielden: Hier door wierde dit uyttermaten schoon Eylant Ceylon (waer d'Indianen seggen dat Godt eertijts 't Paradijs voor Adams val hadde gemaeckt / ende daer sy noch een seer hoogen Bergh toonen / waer op de Arcke Noe was blijven staen) t' eenemael van de Portugijsen verlost / die jaerlijcks alleen uyt Jaffenapatnam dat de Hooft-stadt van dit Coninckrijck is / tot Tribuyt over de 100. Elephanten kreghen / van de welcke sy by de 600000. Realen maeckten. De Javanen in hunne boosaerdicheydt als noch continuerende / hadden twee Nederlantse Jachten overvallen / en 't Volck daer op seer gruwelijck getyranniseert. d'Engelsen hadden dit Jaer twee van hare rijckste schepen door tempeest verlooren/ en ten ware sy over al by d'Indianen sterck

aen-

aenhielden/ selfs met schade / souden al lang anders uyt ghekoopmanschapt zijn gheweest. De voorsz. Engelsen kreghen neffens sommige andere / oock de 3. Schepen de Koopman / Thomas en de Willem uyt Oost-indien / met 2393. Balen Lijnwaet/ 25000. pont Peper/ 4530. Sacken Salpeter/ 235. stucks Root-hout/ 4. parcelen Robarber/ 29. parcelen China/ 3. balen Note Muscaten/ 7. perceelen Robbe Vellen/ 27. parcelen Indigo/ 34. sacken rode Aert/ 2. potten geconfijte Gengber/ en 136. sacken Cucuma.

't Jacht Naerden quam den 1. Augusti alleen in Tessel / zijnde den 15. January 1659. met 't Jacht Erasmus van Batavia gescheyden / doch omtrent 60. mijlen na gissinge aen d' ander sijde van de Cape de bona esperance van lant zijnde/ waren op den 30. Martij savonts noch by malkander/ maer wierden 's nachts door een geweldigen Orkaen van een geslagen / also datse malkandert zedert die tijt niet weder en hebben gesien : Naerden vervolgde zijn reys/ en wachte den Erasmus aen St. Helena sommige weken in/ maer alsoo die vertrout wiert in onmacht geraeckt / en weder na Batavia gekeert te zijn/ is Naerden alleen vertrocken : De Ladinghe van dese twee Jachten was als volgt :

NAERDEN.

19342 pont Kirmanse of Persiaense Wolle,
19000 pont Courijs of Bougijs,
47703 pont Siams Sapan-hout,
20300 pont Gommelack,
50000 catty Iapans Staef-kooper,
96452 catty Poeyer Suycker,
123040 catti Peper,
12060 pont Ceylonse Canneel,
1314 catti Radix China,
260 Mutsjes Canneel Olie,
57 catti 12 tyl 2 m. Toukinse Muskus,
250 pieces Bengaelse Armosyntjes,

ERASMUS.

63238 pont Siams Sapan Hout,
165223 pont Poeyer Suycker,
29520 pont Ceylonse Canneel,
192490 catty Peper.

Met dit Jacht quamen Brieven van den Generael / verhalende / hoe dat de Japonesen noch in goede affectie mette Hollanders continueerden : Dat een der grootste steden op Japon door ongheluck verbrant sijnde / den Keyser tot weder-op-bouwingh haerer Huysen/ de beschaedichde met 400. Tonnen gouts hadde begifticht. Daer zijn zedert Brieven uyt Suratte van den 28 Decemb. 1658. gekomen / berichtende / hoe sekere rijcke Crake uyt Goa na Lissabon seylende/ gewaerdeert op een byna Koninckl. Schat/ na 2. ofte 3. dagen in zee geweest te sijn/ door een leck was te gronde gegaen/ met 250. sielen/ daer van maer 7. menschen admirabel gebergt wierden: Over welck verlies in Portugael dapper ontsteltenisse was.

Den 27. deser arriveerden den Schout by Nacht Tromp mette Silver-Schepen uyt Spangen/ door 't Canael / eenige liepen achter Engelant om: [Dan quamen noch alle behouden in 't Landt :] Een Hollants schip met Silver van St. Andera te Diepe in Vranckrijck eenige last brekende/ gebeurdent/ dat een Engels Fregat daer op loerden : Daer gingh van Diepe een Holl. Convoyer met 1. vloot koopvaerders t'seyl / latende het ged. schip van St. Andera op de reede van Diepe / om dattet noch niet klaer was:

was: De convoyer met sijn vloot in zee komende/ komt 't Engels Fregat hem op zy/ en segt/ datter soo een Schip van St. Andera in de vloot was/ 't gund hy daer uyt begeerde/ pretenderende/ datter Spaense goederen in waren: dan 't voorss. schip onder de vloot niet zijnde/ was zijn pretext uyt/ en laet dese varen: 's Anderdaegs steeckt het St. Anderas schip van Diepe in zee/ en quam noch voor de ged. Convoyer en zijn vloot behouden in Tessel/ onbewust van de wolf die op hem gepast hadde.

Als de voorleden Maent sekere Brugge binnen Amsterdam by klaren dage plotselijck was in gevallen/ soo dat sommige menschen ongeluckig gedoot en gequetst wierden: Is na gedane inspectie de noort sijde van de Borse verswackt sijnde/ door vaster fondamenten gecorreboreert. De H. Staten van Hollant zedert eenigen tijt op de verklaringen van eenen Alexandre/ in dienst nevens eenen Sevenhuysen geweest van d' Heer Kasenbroot / ten tijde van de Velt-tochten van Prins Fredrick Hendrick hoogl: memorie / sich op dese en andere persoonen van qualiteyt geinformeert hebbende / die met hun achten op de Voorpoorte in 's Gravenhage waren gedetineert: Hebben de selve aen den Hooghen Rade van Hollandt / Zeelandt en Vrieslandt over ghegheven/ omme de examinatien te vervolgen/ en . . . .

In dese maent arriveerden drie statelijcke oude Gesanten tot Amsterdam van Zalee / af gesonden aen hare Ho. Mo. van den Koning van Marocco en Fez/ tot vernieuwingh der oude Alliantien met desen Staet/ doch allermeest om uyt dese Landen derwaerts te brengen een expert Oculist / om te cureren den voorss. Koning van Marocco/ overvallen met een sware sincking op sijn een ooge: Gelijck sy dan op sekere conditien ses weken hier na met een oculist van Utrecht na Zalee zijn af-gevaren: En na dat de selve op kosten van den Staet in 't Huys van Monseur Maes waren getracteert/ quamen sy den 7. Augusti ter Audientie/ begeleydet van den E. Golius/ Professor der Orientaelse spraken binnen Leyden: Zy hadden van Barbaryen mede ghenomen een jong Leeutje en Leeuwinne/ twee kleyne Turckse Paerden / een Vogelstruys: Het Leeuwtje droegh den voorste der Gesanten ter Audientie gaende/ als een juffers hondeken op sijn armen/ de Leeuwin was op see gestorven/ en de twee Turckse Paerden die aen de Staten Generael vereert waren / wierden door hare Ho. Mo. weder om vereert aen het Jonge Prinsje van Orangen/ die toen in 't Huys van Graef Johan Maurits zijnde / alhoewel jongh nochtans mannelijck de toomen der voorss. Paerden aenvaerde/ en hare Ho. Mo. in dese woorden bedanckte: *Dat hy den Staet noch dienst met de selve Paerden verhoopten te doen,&c.* De Vogelstruys van de kijckers te geweldig gevexeert/ storf na weynich dagen/ dewyl hy als een Voorbeelt van alle Vraten/ in ghesllockt had wat hem toe-geworpen was: Uyt nieusgierichheyd is hem de mage opgesneden/ binnen de welcke men in de 80. Spijckers gevonden heeft/ die hem de jongens (meynende dat hy yser als broot verteeren konde) toe geworpen hadden. De Audientie met alle civiliteyt afgelecht hebbende / gaven sy dese onderstaende Voorstellen over/ 't welck was den 28. July: Het getranslateerde luyd op Hollants aldus:

In den

In den Name des Grooten Barmhartighen Gods, die veelvoudige Heylige zegeningen, de welcke sich uytstreckt over zijne Propheten.

W*Egens het bevel van onsen Heer, Prince der ghelovigen, Soon van Onsen Heere, Prince der Gelovigen (a) onse Heer Abon Mohamet, Abdalla, Alivatrich Billa,*

Locus Sigilli, behelsende de naemen en toe-namen van den Prins.

den welcken Godt maintinere met syn Goddelijcke bystant, ende door de versterckinge syner hulpe vooospoediege tot eeuwiger gedachtenisse van deselve verheven naem, aen de Hoogweerdige, sincere Vrunden, de Staten Generael, Opperheeren der Vereenichde Nederlantsche Provintien, welckers beraedinghen ende voornemen Godt recht bestieren wil door syne inspiratien toe alle geluck ende Heyl; desen hebben wy gheschreven uyt onser jegenwoordige residentie plaets de Stadt Sale, om te vernemen den toestandt uwer welvarentheden door Godes Genaden, ende kondich te maken d'oprechte intentien onses herten tot continuatie van vruntschap ende onderhoudinghe van het verbont ende Capitulatien tusschen ons ende U L. (b) ghemaeckt, ende daer bevoorens aen (c) u Ho: Mo: te recommanderen die gene, die dese sullen overbrengen, onse vrunden ende dienaren onser waerdicheyt, den seer gheachten ende geliefden Syd Ibrahim Duque, den bysonderen Syd Ibrahim Manino, ende den aensienlijcken Syd Mohamet Pinalien, ende onse vordere dienaren, die in haer gheselschap syn, welcken wy tot u l. afgesonden hebben, uyt vast vertrouwen op uwe sincere affectie, vruntschap ende goede wille t'onswaerts, ten eynde deselve onse Dienaers door u l. vermoghent bevel eenighe Medecijn Meesters tot ons herwaerts mede nemen mochte, ende daer nevens met u l. vernieuwen het Tractaet van Vrede, ende handelen over eenige saecken, concernerende het nut ende voordeel van wedersyden, versoeckende u l. haer gheloof te willen gheven in alle 'tgheene sy van onsent weghen deselve voordraeghen ende in onsen naem refereren sullen, aenghesien sy van de naeste ende vertrouwste dienaers syn van desen Staet; vorders sy by eenige van uwe Oorloghschepen tegen die van onse syde gepleecht seeekere mis handelinge, welcke wy vastelijck geloven buyten uwe ordre gheschiedt te wesen, derhalven noodich is, dat gy lieden met ernst insien wilt de gherechticheden der overmoghende, die tot ons haeren toevlucht nemen tot voldoeninge van onse verbont en de conservatie van vrientschap, ghelijck wy oock letten sullen op 'tgeene van onse syde mochten gheschieden, en hebben nu al versorgt de restitutie van 't schip, waer over van U L.

(a) Dusdanige repetitie gebruycken zy, om de gelijckheyd harer afkomst in qualiteyt.

(b) Haer gewoont van titel is niet anders als u l. en gylieden, selfs aen Vorsten en Princen.

(c) U Ho. Mo. in hare Tael alsoo 't eygentlijcke woordt, is soo veele als een Eer-titel van alle Hooge Machten.

U L. aen ons geschreven is, synde den Eygenaer dies machtich gemaeckt eenige dagen voor datum deses, welcke is het begin vande (d) Heylige Maent Ramedaan des Iaers 1069. ende wenschen dat gy luyden oock alsoo mocht uwe goede intentie betoonen, in 'tgeene onse syde raeckt, ende bysonderlijck nopende het Schip, 'twelck uwe Ondersaten ghenomen hebben voor Tituan, thien daghen voor de (e) Maendt Gods Dulhitzia van den Iare 1067. en wat belangt 't Schip van Alcondoby, daer van hebt ghy lieden voor desen kennisse genomen, doch het geene gehoort wort, is niet gelijck het gene voor d'oogen wert gesien, maer ghylieden (welcken Godt dirigere) sy 't waerdich t'onderhouden 'tgeene tot cessatie aller vijandschap, en tot hanthavinge van de Vrede tusschen ons en U L. besloten, is behoorende, eñ vast te houden de banden waer mede de selve t'samen gevoecht en vereenicht is: Siet wy hebben aen U L. gesonden onse Vrienden, op dat gy-lieden mette Zelve mocht vernieuwen en verhandelen alle poincten van gerechticheyd groot en kleyn die tusschen U L. en ons te considereren staen: De gemelte Persoonen sullen noopende het subject van eenige Genees-Meesters, U L. naerder openinge en Verhael doen: En uwe weldadicheyt versekert ons, dat de selve ons sullen toe gesonden worden, gelijck zy dan oock met eere en goede gunste wel ontfangen en getracteert zijnde, in korten tijt (soo 't Godt gelieft) derwaerdts ende weder te keeren hebben, zijnde dit een sake die ons ter herten gaet, en van U L. gants ernstelijck wort versocht, waer uyt wy de waerheydt onser hoope bespeuren sullen, houdende U L. voor die geene van welcken het volbrengen deses in sekerheyt mach verwacht werden: Eñ alhoewel buyten U L. oock andere ons naby zijn, soo hebben wy nochtans om 't gheene dat van uwe oprechte en goede genegentheden t'onswaerts gebleecken is, dese Onse Vrienden aen u Ho. Mo. voor alle andere gedestineert, eñ aen de selve dese onse eerste besendinge willen doen, buyten gewoonte: Versoeckende, dat U L. gelieve onse Vrunden wederkomste met een korte en ghewenschte expeditie te voorspoedigen: Gelijck oock alles wat van u Ho. Mo. begeerten t' onser kennisse mochte komen, met Godes hulpe in alle vaerdigheyd by ons sal volbracht worden. Waer mede U Ho. Mog. toewenschen alle geluck en Vrede, in den (f) aenvang van de Heylige Maent Ramedaan des Jaers Duysent Negen-en-sestich.

(d) Dits haer Vasten. (e) dits de groote Sacreficie maent te Mecha. (f) den 22 Mey 1659.

Den 22. October daer aen volgende zijn dese poincten tot Ampliatie van de voorgaende Tractaten geadjusteert:

ALso zedert eenige Iaren herwaerts tusschen de Vereenigde Nederlanden ter eenre, en de Doorl. Prins en Heere Cid Abdalla Ben, Cid Mohamed Benbuzcar, Heere van de Steden ende Landen van Zalée, ter ander zijde, is onderhouden een goede Vrede, vrundschap en correspondentie, en de selve oock noch jongst met een Tractaet den 22. Martij Anno 1657. is bevestigt geweest, en concurrerende als noch wedersijds goede meeninge tot vorder onderhouding van de voorss. Vrede, vrundschap en correspondentie, eñ mede tot elucidatie eñ ampliatie van

't voorss. Tractaet, soo hebben de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereen. Nederlanden uyt het midden van haer gecommitteert en geauthoriseert d' Edele, ghestrenghe, Erentfeste, hoogh geleerde, wijse, voorsichtige Heeren, Rudolph van Ommeren, Paulus Swaenenburgh, out Burgermr. der Stad Leyden, Iohan de Wit, Raed eñ Pensionaris van Holland ende West-Vriesland, Marinus Stavenisse, Pensionaris der stad Ziriczee, Iohan Baron van Reede, Heere van Renswoude,&c. Epo van Bootsma, Iohan Schulenborgh, Raedsheer der stad Groningen, respective Gedeputeerden in hare Ho. Mo. Vergaderinge, van weghen de Provincie van Gelderland, Holland en Westvriesland, Zeeland, Uytrecht, Vriesland, Overyssel, eñ Stad en Landen: De welcke tot deverse reysen in conferentie geweest zijnde met de Heeren Sid Ibrahim Duque, Sid Ibrahim Manino, en Sid Mahomed Pinaliez, Afgesanten van den wel gemel. Prins en Heere van Zalée: Te samen in kracht van wedersijds authorisatien hebben beraemdt eñ besloten tot elucidatie en ampliatie als vooren, dese navolgende poincten en articulen:

I. Dat tusschen de hooghgem. Heeren Staten Generael, en den welgemel. Prins en Heere van Zalée reciprocelijck sal werden onderhouden en vast gestelt blijven 't voorss. Tractaet van Vrede eñ vrundschap, onderlinge gemaeckt en gesloten op den 21. Martij 1657. voorss. relatif tot dat van den 9. September des Iaers 1657.

II. Dat den meergem. Prins van Zalée sal doen af-kondigen en ordre stellen dat d'Onderdanen van haer Ho. Mo. onder 'tghebiet van sijn Exel: 'tsy aldaer woonende, ofte komende te handelen niet onbehoorlijck en werden bejegent, of qnalijck ghetracteert, 'tsy met woorden, werpen van steenen vuylicheden of andersints, maer in sulcker voeghen, als tusschen twee Natien in vruntschap en Tractaet met malkanderen sijnde, betamelijck is, op pœne van naer behooren gestraft te werden.

III. Dat soo wanneer wederzijds Oorlochschepen malkanderen sullen komen te recontreren, ofte t'ontmoeten, datse d'een den anderen wel sullen te tracteren, ende bejegenen, soo met woorden als met wercken, ende sulcx niet alleen omtrent de Schepen, maer oock int regard vande persoonen, ende Koopmanschappen so ende gelijck twee Natien in vruntschap ende Tractaet met malkanderen sijnde, onderlinge gewoon, ende gehouden sijn te doen.

IIII. Dat so wanneer de schepen van den Staet der Vereenigde Nederlanden, die van Salee ende van andere plaetsen, staende onder 'tghebiet van sijn Exel. sullen rescontreren, de Zaleesche Kapiteynen, niet ghehouden en sullen sijn met haere Boots aende Schepen van haer Hog. Mog. te komen, maer dat de Nederlantsche Kapiteynen yemant aen haer boort sullen moeten senden, naer dat die van Zalée sullen hebben ghestreeken, ende haer inghewacht, omme haer Zee-brieven ofte Commissien te recognosseren ende t'examineren, des sullen soodanighe Saleese Schepen de geene die als vooren aen boort ghesonden werden, niet alleen met gestreken Mars zeyl in wachten, maer oock in dier vougen blijven leggen, tot dat d'uytghesonden weder om aen boort van de Schepen van hare Ho. Mo. sullen wesen ghekeert, ende van daer aen de Saleesche zeyn gegeven sal zijn om hare reyse te vervorderen.

V. Dat hare Ho. Mo. Consuls van de Nederlandtse Natie in Spangien en in de Rijcken van Spangen, sullen aenschrijven en ernstelijck lasten en bevelen, dat soo wanneer alsser in die ghewesten eenich Schip ter plaetse van hare residentie wert opgebracht, toe-behorende Vassalen eñ Onderdanen van den meergem. Prins en Heere van Zalée, zylieden haer als dan dadelijck sullen hebben t'informeren eñ laten informeren wie den Veroveraer daer van is geweest, ende vernemende dat die een Onderdaen van hare Ho.Mo.is, dat sy de hand op het veroverde schip ofte Schepen sullen leggen, en teghens den Capiteyn die den Veroveraer is, protesteren, ende trachten hem te doen apprehenderen, op dat alsoo in krachte van de voorss. Vrede tusschen

beyde

beyde Staten en Natien gemaeckt, sodanige genomene Schepen ofte Schip, met de ingeladen goederen, den gevolge en aenkleven van dien, in vrijheyd mogen werden gestelt, ende aen de originele eyghenaers gerestitueert.

VI. Dat het jegenwoordige Tractaet van Elucidatie en ampliatie, by hare Ho. Mo. en sijn Exell. gerateficeert en geapprobeert sal werden, en de Brieven en Instrumenten van ratefìcatie en approbatie in behoorlijcke forme tegens den anderen uytghewisselt binnen den tijt van 6. maenden na dito deses vallende, een maend of twee onbegrepen.

Ende wy Gedeputeerden en Afgesanten voornoemt, hebben dit Tractaet van Elucidatie en ampliatie met onse eygen handen onderteken, en 't selve met onse Cachetten bevestigt, den 22. October 1659. in 's Gravenhage.

Rudolph van Ommeren. — IBRAHIM DUQHE.
Paulus Swaenenborgh. — IBRAHIM MANINO.
Iohan de Wit. — MOHAMED PINALIEZ.
Marinis Stavenisse.
Iohan van Rheede.
Epo van Bootsma. & Iohan Schulenborgh.

Van de voorgaende opgerechte Tractaten siet vorder op ons 2. d. fol. 25.

Augustus 1659.

ALs nu in Junio binnen Groeningen den Vorst van Anhalt met de jonge Princesse van Oraignen was getrout/ zijn hare Exell: na gehoudene Bruyloft in 't leste van Julio op 't Huys te Rijswijck gekomen/ waer nevens oock quamen de Keurvorstinne van Brandenburgh/ Prins Willem Stadtholder van Vrieslant en des selfs Gemalinne / de Princesse Maria en Graef Johan Maurits van Nassau/ Ec. werdende in die occasie van de Staten Generael met geluckwensching des gecelebreerden Huwelijckx gecongratuleert: Waer na diverse Banckketten werden gehouden/ als/ den 12. Augusti ware de voorss. Prinsen en Princessen getracteert van de Princesse van Oraingen op haer Huys in 't Haechse Bos: Ende den 14. dito by d'Heer Buysero op sijn Hofstede te Rijswijck/ zijnde Raedsheer en Griffier van den Prince van Oraingen/ die mede tegenwoordigh was/ en waer neffens veele Arca triumphalis geciert met konstige Festoenen/ oock vertoondt zijn de Wapenen ende Cijffers van hare en zijne Hoogheyd. Den 16. dito waren hare Exc. magnifijck getracteert by Graef Johan Maurits / op zijn Huys in den Haghe. Den 18. tracteerden de 4. Jonghe Princessen van Oraingen hare Vrouw Moeder/ te Rijswijck op de Hofstede van Capit. Tromp. Hier na hebben die van Amsterdam alle de voorss. Princen en Princessen binnen hunne stadt genoodicht/ door 't affenden van d'Heer Burgermr. Huydekooper/ ter occasie dat nu 't gheheele Huys van Oraingen en des selfs Descendenten by malkanderen waren/ en geern d'eere hadden om hare Exell. binnen hun Poorten t'ontfangen/ ende betonen hunne schuldige genegentheyt diese hadden tot het Huys van Oraingen / over de groote diensten by der selver loffelijcke Voor-

Ouderen aen desen Staet bewesen/ &c. Daer op sijn hare Excell. (uytgesept den Jongen Prince van Oraingen) na Amsterdam ghereden / sittende in 8. Carotsen yder met 6. Paerden / wierden aen 't Heck door de Ruyterije in gehaelt/ en so geleyd na 't Princen Hof: De drie volghende dagen wierden over gebrocht met op d'Academie te sien speelen/ rontsom de Schepen te varen/ die soo lustich saluteerden als oft kun het Buspoeder ware vereert geweest: En 't Amonitie en Glas Huys te besien / oock met Gastmalen op het Pantheon van het Stadtshuys / daer neffens meenichte konst-stucken van Schilders en Poëten/ op den Dam voor 't Stadthuys vertoont wierden op Triumph-Wagens de 7. Vereenighde Provincien en 't Huys van Oraigne/ &c. voornamentlijck was wel uyt gebeelt den Ouden Prins Willem van Oraingen: Dit was berijmt door J. Vos / Vondelen vlechte een Princelijcke Epithalamia: Over Tafel wierde veel nieu geslaghen gelt uyt gedeelt / zijnde Ducatons mette Nederl. Ruyter tot 63. st/ en Daelders mette Leeuw en geharnaste Man tot 50. st. Dus van den 27. deser den dag der Intrede / tot den 30. wanneer hare Excell. vertrocken/ in vreugde afgeloopen sijnde/ was 's Avonts te vooren omtrent 11. uren op 't water by de Cluyveniers Doelen een schoon Vuyrwerck aengesteken/ zijnde 3. Mast-boomen op een groote Lichter staende: Ontsteken sijnde/ wanneer de voorss. Princen en Princessen uyt de Vensters der voorss. Doelen/ neffens ontellijcke kijckers op de waterkant speculeerden/ kreech dit Vuyrwerck de ghedaente van een Goude Kroon/ die nergens aen gehecht/ in de Lucht scheen te hangen / onder de Croon stont een geluckwenschinge aen de Princesse Moeder Douagiere/ en daer beneffens in vuyrige Letteren ÆMILIA de SOLMS. Hier onder / en meest de gehele nacht verkondigden de Trompetten Het daget uyt den Oosten: Ongelooffelijcke Vuyrpijlen doorswierden de Lucht/ en over 't water / daerse speelende in doken en weder uyt vloghen met de aldergeestichste kyremyrien: De nacht byna geeyndicht/ sloot men de Vensteren/ yder ging na huys en te bedt: Den naeste morgen quamen by de 200. Jachten met Wimpels en Banieren hare Excell. op den Amstel uytgeleyde doen/ naer dat oock de Kercken/ en 't Oost-indis Huys een orientaelse visite/ neffens de Jootse Synagogue besoeck hadden genooten: Aldus zijn alle dese Vorstelijcke Personen vertrocken/ scheydende omtrendt Amesfort / zijn de Keurvorstinne van Brandenburgh neffens den Vorst en de Vorstinne van Anhalt den Rijn op na Berlin getogen / keerende de andere hare Excellentien weder om naer Hollandt.

Na dat Vrou Beatrix de Cuisante Princes van Cantecroi in Hollant seer groote instantien ghedaen hadde / en by maniere van spreken Hemel en Aerde beweecht om geadmitteert te werden tot een super-revisie / ofte soo als sy het gelief den te noemen/ nadere Propositie van erreuren/ die sy pretendeerde dat gecommitteert soude sijn geweest in de Sententie vanden Rade van Brabant in 's Gravenhage/ in cas petitoir/ eerst/ ende daer na oock in de Sententie in cas van revisie tegens haer/ en tot voordeel van de Princesse van Zollern/ rakende het Marquisaet van Bergen op zoom metten gevolge en dependentien van dien/ met eenparicheyt van stemmen gewesen/ daer by de voorsz. sententie in cas petitoir wiert geconfirmeert/ en verklaerdt / daer inne te wesen gheen erreur/

erreur: En datte sake nu omtrent een geheel Jaer hadde getrotteert/ so voor hare Ho. Mo. ende by overneminge voor hare Ed. Groot Mo. de Staten vã Hollant/ die de moeyten hadden gelieven te nemen door eenige Heeren uyt het midden van hun gecommitteert / alle de stucken daer op de super revisie gefundeert wiert/ te laten examineren/als oock mede voor de respective Hoven van Justitie over Hollant / Zeelant en West-vrieslant / wiens Advijs hare Ho. Mo. iteratívelijck haddẽ versocht/eerst in thesi/ en daer na in hypothesi. Soo zijn eyntelijck hare Ho. Mo. gedient geweest conform het positif Advijs van den Hove Provinciael (den Hoogen Raet van eerst af aen sich hebbende blyven excuseren advijs te geven in een saecke hier bevoorens in revisie gepretendeerde super-revisie te difficulteren en af te slaen.) Hebben oock welgemelte Haere Ed. Groot Mog. by occasie van dit inportun ende ongefondeert verbolgh oorsaeck genomen / inden, haren te statueren ende vast te stellen/dat niet alleen in saecken van soodanige nature als desen/maer oock alle anderen saecken ofte processen by sententien/ in kas van Revisie getermineert of noch te termineren/ 't sy de voorgaende sententien / daer jegens erreur gheproneert wert/ in revisie werden gheconfirmeert / gealtereert ofte oock getracteert / voor volkomen geassopieert ende buyten alle verdere disceptatie gelaten sullen werden. Sonder dat daer jegens eenige exceptien/Provocatien/ Super-revisien/ Gratien Relief-ven/ Quetelen van nulliteyt/ of eenighe andere remedien of beneficien hoedanich die oock genaemt souden moghen werden/geene uytgesondert/ directelijck of indirectelijck geadmitteert ofte getollereert sullen mogen werden/ op dat een yder moge weten waer na hy hem peremptoirlijck sal hebben te reguleren: Soo dat hier mede de voorss. Princesse van Zollern nopende de possessie van hare Marquisate metten gevolge van dien/ in volkomen gerusthеyt en veesekertheyd is gestelt geworden.

Den 9. deser heeft den Grave de Fuentes Spaense Ambassadeur te Weenen wegens zijnen meester van den Keyser het Rijckx Leen ontfanghen over Milanen en Bourgondien/onder Eede; den Hertogh de Modena en den Paderbornse Bisschop deden insgelijcks/ hun volghden vele andere. Het Keysers Leger in Pomeren gevallen/om Sweden van Denemerckẽ af te locken/ verweckten al om in 't Duytse Rijck groote schrick/vermits sy vreesden voor een nieuwen Oorloch/ ende dat Vranckrijck daer over pretext soude soecken: Den Commandant in Homburg noch Frans noch Keysers sijnde / wiert nu van den Franse Marquis la Ferte gedreycht om belegert te worden / dan hy seyde die Vesting voor sijn meester den gevangen Hertoge van Loteringen te willen bewaren: Hy was soo streng / dat als een syner Soldaten en Vrouw waren deur gegaen/ hy de selve hebbende doen achterhalen / terstont beyde de Man en Vrou (hoewel sy ten uyttersté swanger) dede ophangẽ/en men heeft perfect konnen sien hoe lang de Vrucht in 't lijf tegens de doot gearbeydt ende geworstelt heeft. 't Keyserlijck Hoff de Stad Munster over de directie van 't Guarnison en de wijdere disputen met hunnen Bisschop / gecondemneert hebbende / soo waren d' Inghesetenen daer soo dappee tegen / dat sy ver-

klaerden by diverse af gesondene Missiven veel liever sich te willen onder der Sweden protectie te begeven/ als met haren Bisschop te reconcilieren: En also neffens de Condeese en Spaense Soldaten noch andere Troupen gnamẽ af-sacken/ soo dat de Munsterse weder voor een belegering vreesden/ so stelden die van binnen haer in defensie / en de Soldaten bleven in 't Keuls en Luycse Lant legghen / 't welck Keur-keulen als Prins en Bisschop van beyde/ tot Brussel dede klagen. Tusschen den Aertshertoghe van Inspruck ende de Switzers ontstont in dese tijt hooge twist om de stadt Steyn en d'omgelegen Dorpen/ den eersten pretenderende daer van eygenaer te zijn/ sond zyn Commissarissen op 't Lant om de Boeren te be-edigen / waer tegens de Switsers geheelijck niet en konden verstaen.

Men behartichden vast dach aen dach in Hollant by de Staten des Lants hoe men best de Noorder Croonen op het geconvenieerde soude vereenigẽ/ dan also sommige in faveur van Denemarcken wel hadden willen tot vasticheyt der Vrede contribueren / soo gaf den Fransen Ambassadeur daer teghens het naer volgende Papier in:

De onder gheschreven Ambassadeur van Vranckrijck geadverteert zijnde, van eenige nieuwe Propositien die gedaen worden op 't subject van de saken van Denemarcken, door de welcke het schijnt dat men wil springhen uyt het Verdrach, 't welck tusschen de drie Staten gemaeckt is geweest tot de bevredinghe van de Noortze Oorlogen, daer van de continuatie soo hinderlijck is, niet alleenlijck aen de Coningen die in Oorloch zijn, maer alle haer Nabuyren, Vrunden en Geallieerden, door de interruptie van de Commercie, vindt sich geobligeert aen hare Heerlijckheden te verklaren van wegen den Coning sijn Meester, Dat soo sy treden uyttet Verdrach ende mesures, de welcke met soo veel sorg ende moeyten gemaeckt zijn geweest, dat de Coning zijn Meester sal treden uytte termen van mediatie, ende opentlijck met alle zijn krachten eñ vermogen den Koninck van Sweden assisteren, in conformiteyt van't Tractaet van Guarantie die zijne Majesteyt met Engelant gemaeckt heeft: *Daer om en twijffelt hy niet oft hare Heerlijckheden sullen door hare voorsichticheyd prevenieren alle 'tgevolgh van een sake soo dangereus in sich selfs, maer die daer en boven niet alleenlijck en soude retarderen de vernieuwinghe van de Alliantie tusschen Vranckrijck eñ desen Staet, daer van de Propositie korteling is ghedaen door mijn Heer Boreel haer Ambassadeur, eñ by zijne Majesteyt geagreert met alle de getuyghenisse van goede wille: Maer die het absolutelijck zal breken, eñ in plaets van een Oorloch, haer aenbrengen verscheyden Oorlogen te ghelijck, daer van het niet noodich is haer de consequentien te representeren, die haer niet als te wel bekent zijn. Dat is waer om hy haer versoeckt eñ bidt te willen se-serieuse eñ diepe reflexie doen op dese sake, eñ behoorlijck oordeel eñ onderscheyt maken*

ken

ken tusschen den genen die syncere intentien hebben om den Vrede te doen wel gelucken, en de geen die geen ander desseyns hebben als de selve te beletten en te breken, en van nieus (machmen 't seggen) Europa te storten in een confusie van onrust en Oorloge.

Gedaen in den Hage den 6 July 1659. Getekent,

I. A. de THOU,

Daer naer heeft den selven Ambassadeur versocht / dat hare Ho. Mo. het Tractaet van den 21. Mey gelief den ter executie te stellen / sonder sich te engageren tot de fortuyne van een gevecht/ Ec.

Na dese serieuse instantien van Vranckrijck / en om datte Engelse Plenipotentiarisen mede uyt Duyns na de Sont waren geseylt/ heeft men op hope van een goede Vrede tusschen de Ministers vande Drie Staten den 24. July in 's Gravenhage besloten den stilstandt van wapenen weder te prolongeren/ 't gebeurde/ dat d'advertentie hier af juyst te Coppenhaven quam den 1. Augusti / wanneer den Admir. van Opdam mette gheheele Armade en seer veel Vaertuych doende was om 't Ancker te lichten/ en te gaen op een notabel desseyn/ zijnde so men geloof de/ om Nascou te ontsetten / waer toe den Coningh van Denemercken hadde versocht aen den Oversten Pichler / dat hy met de Hollantse nevens de Deense macht op de voorss. Vloot wilde embarqueren/ doch bleef Pichler volherdich datte Holl. Soldaten niet verdeeldt noch onder Deensche Officiers als dan en souden staen/ maer/ in een corpus by der selver Oversten gecommandeert werden: Om dese Vloot uyt te pressen / was den Coning in persoon na de Draker gheweest: Te grooter onsteltenis gaf het binnen Coppenhaven / als sy saghen dat den Admir. van Opdam weder gecontramandeert wiert: Voorwaer een harde sake/ dewijl Nascou zieltoogde/ en d'occasie om Denemarcken dienst te doen/ geboorен scheen.

Den 30. July arriveerden d' Engelse Plenipotentiarisen met 2. Fregats en 5. Coopvaerdijers t'Elsenor/ en na datse haré Admi. Montagu by Ween/ van hunne aenkomst hadden verwitticht / so deden sy insgelijcks met alle civiliteyt aen de Nederl. Gesanté/ die op die tijt te Elsenor waren: Korts daer aen de voorss. Ministers in conferentie over hunne pouvoirs komende/ ghetuychden alle van eenen wille te sijn/ selfs den Fransen Gesant alhoewel doen absent zijnde/ adviseerden/ dat hy van zijn Meester ordre had ghekreghen om sich met de voorss. Gesanten absolutelijck te confirmeren: Soo dattet nu op 't belieben van beyde Coningen aenquam/ waer op d'een grooter hoop als d'ander hadde/ doch de tijt gaf slechter troost als yemand verwachte.

De respective Heeren Gesanten begaven hun den 27. deser na Cronenburg in 't vertreck van den Koning van Sweden/ welcke op die tijdt van de meeste zijner Officieren omringt was/ den Ambassadeur Slingerlant die het project van de Vrede gerolt als een regiment stock in sijn hant hadde/ vatte 't woort/ en begost op 't selve subject soetvloeyende te haranguеren / maer de Coningh luttel patientie hebbende/ en daer tusschen vallende/ seyde in specie: Dat hy geen Wetten van andere gestelt en wilde zijn, derhalven met het gehandelde in den Haghe niets en

hadde

hadde te verrichten: De Deense seggen/dat Sijne Majesteyt op de kling van sijn Rapier kloppende/ oock seyde: Men mocht in den Haegh besluyten wat men wilde, hy soude dat daer mede wel verbreken. En wyders / Waer om zy Gesanten daer sonder Pasport gekomen waren? Dat hy haer voor zijne Vijanden hielt, en deswegen wel konde in versekering nemen. Hier op antwoorde substantielijck den Heere van Slingerlant/ Dat hy meynde sulck seggen niet dan uyt een genereus heyd des gemoeds was voortskomende,&c. Dat zy daer uyt kracht van hare Charge en wegens hunne Principalé gekomen waren: En dewijl het soo wel tot voordeel van Sweden streckten als yemand anders, soo had men niet vertrout dat Sijn Majesteyt daer onbenoegen in soude scheppen, &c. Ommers den Koningh bejeghende met groote indignatie op die tijdt al de Mediatores/ uytgeseyt die van Vranckrijck/ als zijnde den eenighen steun daer Sweden nu soo stout op sprack: Vergetende de weldaden die Hollant Anno 1644. om dat Denemarcken doen onmatelijck was/ aen Sweden dede: Want nu deden de Sweden als toen de Deenen te onlijdelijcke exactie/ &c. De Engelse Mediatores seyden / Dat men de voors. Tractaten t'samenderhand hadde begrepen, meynende zijne Majesteyt daer een grooten dienst mede te doen. Maer den Koning antwoorde haer soo onminnelijck als yemand/ seggende: Van Engeland wel verwondert te zijn dat zy die zijne Vrienden scheenen nu ageerden als Vijanden: Hebbende dit Tractaet ondertekendt, de welcke hem soo schadelijck was, &c. Den Enghelsen Admir. Montagu seyde onder anderen daer op: Is dit den danck van uwe Majesteyt? Hebben wy daer om uwe Vloot dese Somer beschermt/ die anders al lange van de Hollanders ware geruyneert? Men voeght'er by/ dat hy hoorende d'onredelijcken eysch der Sweden / van de beste en sterckste plaetsen in Denemarcken te willen behouden / dito Montaigu in 't uytgaen zijn hooft schudde/ en seyde: Sy hebben aen Kroonenburg niet genoech/men mach haer wel Koppenhaven toe geven/ &c. soo hebben sy 't alles.

Soo ras men de tijding hier van te Koppenhaven kreegh / waren de Deenen in 't algemeyn seer verblijt/ siende de ongeschicktheyt der Sweden: En sy vertrouden dat Godt soodanigen hoogmoet door een haestige doot/ een seer groote nederlage/ ofte wel lichtelijck door beyde/ straffen soude. De Deense Majesteyt aldus de hoop van vrede verijdelt siende/ ontboot aen de Curvorst van Brandenborgh dat men de Geallieerden doch uyt Jutlandt wilde over schepen.

Men sont terstont posten na alle gewesten / en men mesnageerde te Parijs niet op 't odieust te seggen watter in dese samenkomst voor geloopen was/ dewijl die van Hamborg daer selfs meerder van schreven dan sy souden komen bewijsen hebben: De geloofwaerdichste op dit subject waren de Schriften van den Koningh van Denemercken en den Keurvorst van Brandenburgh/ van de welcke men uyt de navolgende extracten en copijen mach oordeelen:

Den 28. Augusti schreef zijn Doorl. van Brandenburgh uyt zijn quartier te Kellenhausen/ aen hare Ho. Mo. een Missive van desen inhout: Dat hare Ho. Mo. niet anders en geliefden van sijn Doorl. gevoelen omtrent de particuliere Tractaten te houden,dan als in waerheyt fondementeel was: Datte voorsz. Tractaten niet en waren het rechte middel om een bestendige Vrede tusschen de Noorder Croonen te obtineren, also haer hare Ho: Mo: souden bevinden datten Coning van Sweden niet minder als op Vrede dachte,

ten ware

ten ware by absolute Dominatie, als, van daer by gheloofwaerdighe Persoonen geadviseert zijnde: Hoe den voorss. Coningh van Sweden haer Ho. Mo. Gesanten teghens 't recht der Volckeren t'eenemael schimpich en indigne getracteert, en deselve met dreyghementen had bejegent: So dat hy de Tractaten van hare Ho. Mo. hem soo voordeeligh, soo plat heeft gerefuseert: Desweghen ghelieven hare Ho. Mo. tot maintinue van haer reputatie en interesse, hare so kostelijcke Vloot niet langer stil te laten leggen, als daer toe door 't Haeghse Tractaet verbonden &c. **Den 13. Septemb. gaven de Brandenburghse Ministers nevens de bovenstaenden Brief van zijn Doorl. noch een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ de somma daer van was:** Dat zy versochten dat haer Ho. Mo. ghelieften te resolveren, dat hare macht te water en te lande mocht tegens Sweden ageren: Dat sijn Doorl. hebbende in Holsteyn gelaten een Suffisant Corpus van d'Armee, om na occasie Denemarcken te assisteren, sich mettet overich in Pomeren gingh voeghen mette Keyserl. Volckeren, om de Sweden tot een generale Vrede te persuaderen.

Des Conings van Denemarckens Brief aen hare Ho. Mo. was:

VVY Fredrick de III, &c. Ontbieden de Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael, sonderlicke Geallieerde Nagebuyren, het geene wy over lange hebben gevreest en den Heeren te ghemoet ghevoert dat door 't lange tracteren, en in den Haghe inghewilligden stilstant van wapenen, ons en onse Rijcken verscheydene inconvenienten, en ongelegentheden mochten overkomen, blijck teghenwoordigh volkomentlick in der daet, door het daer uytspruytende effect, alsoo vermits dese langhduerige Tractaten en stilstant, soo groote voordelen onse vyant sijn aengewassé, dat deselve geringe inclinatie en begeeren tot het geprojecteerde Tractaet laet vermercken, en hoewel dat wy ons tot eenen seer billicken raisonabelen Vrede gantsch ghenegen hebben ghetoont, hebben sulcks tegens de Heeren Mediateuren verklaert, in diervoegen dat deselve contentement hebben ghenomen, soo vermeynt doch de Koningh in Sweden ons door soodanigh retardement van assistentie, en by confirmatie van dien, het soo verre gebrocht te hebben, dat wy nu na by souden zijn tot onse totale ruine en ondergang, en hem niet souden konnen ontgaen. Uwe Hoog: Mog. Extraordinaere Gedeputeerden sullen aen deselve breeder berichten, hoe dat niet alleen dien voornoemden Koningh 't eenemael afkeerigh is van de Tractaten van Vrede, maer hoe hy hare Gedeputeerden den eenen affront nae den anderen aenghedaen, en niet meer en soeckt als tijt te ghewinnen, en ons, wanneer de Vlooten niet meer ageren konnen, te vermeesteren, en dese Rijcken onder sijn dominium te brenghen: waerom U Hoog: Mog: gelieven na der selver hooge wijsheyt, en circumspectie volgens haer hooghe hier onder verliende interesse serieuselick te behertigen, hoe quaet haere goede intentie by onse vyanden is geinterpreteert, hoe weynig met langere dilayen, en cessatie van wapenen is te obtineren, in wat slechten periculeusen Staet wy ondertusschen zijn vervallen, en rijpelijck te overwegen, wat eene slechten uytkomste die (hoewel niet qualick geintentioneerde in den Haghe ghesloten Concilia) hebben ghenomen, en hoe weynigh deselve hier reusseren, en sonder eenigh verder moment te versuymen, soodanighe vigoreuse conclusie te nemen, die in dese soo sware oppressie mochten te pas komen, en tot herstellinghe van een sekere honorable algemeyne Vrede gedienstigh zijn, ons tot dien eynde met hare Militie en geltmiddelen krachtelick assisterende. Wy versien ons daer toe volgens het vaste vertrouwen dat wy tot de selve dragen, en verblijven

Coppenhage den 30. Augusti 1659. FREDRICK.

De Nederlantse Gesanten schreven oock hier op als volgt:

Hooge Mogende Heeren,

MYn Heeren, 't Zedert onsẽ jongste in datis respective den ..en ..deses, zijn de H. Fransẽ, en Engelse Ministers, mitsgaders de Heerẽ Slingerlant ende Hubert van Helseneur hier aengekomen, en hebben wy niet nagelaten in continuatie van onse ernstighe devoiren met de cooperatie van de gemelde Heerẽ Ambassadeurs van Vranckrijck ende Plenipotentiarisen van Enghelant, alle bedenckelijcke yver aen beyde de hoogh-strijdende partijen aen te wenden, ten eynde de heylsame en salutaire intentie van de drie Staten mochten komen te reussteren, maer tot ons groot leetwesen hebben wy tot noch toe niet ghehadt het geluck van soodanigen succes, als wel tot voldoeninghe van U Ho. Mo. ooghmerck te wenschen stondt, verklarende den Koning van Swedẽ van die onveranderlicke resolutie te zijn, dat deselve niet en verstaet anders te handelen dan door Commissarisen van wedersijden te deputerẽ, met toelatinge dat Vranckrijck ende Enghelant alle goede officien van mediatie soude vermoghen tot facillitatie van 't werck by te brenghen, maer wat den Staet van U Ho: Mo: aengaet, dat deselve in gheenen deele daer toe verstaen kan worden, admissibel te wesen, houdende die voor dessels formeele partijen ende Vyanden, sustinerende aen de andere syde den Koningh van Denemarcken, ende 't selve finalijck inhererende, dat de saken tusschen beyde de Koningen moet werden afgehandelt door entremise vande Heeren Mediateurs, ende namentlijck mede van U Hog: Mog: Ministers, ende dat deselve gebracht zijnde tot hare ghenoegsame maturiteyt door wedersijts Commissarisen geperfectioneert, ende tot haer eyndelijck besluyt gebracht werden: Hebben tot dien eynde Hooghged: Koninck zijn intresse ghestelt in handen van op-gemelde Heeren Mediateurs, sonder dat wy op onse ernstinge instantien ende menighvuldige redenen hebben konnen obtineren de goede gedesireerde Paspoortẽ en Saufconduiten, midsgaders de noodige pouvoirs voor de Heeren Deense Commissarisen, ofte aen d' andere sijde den Coninck van Sweden disponeren om sich op de materie ende saecke eeniger maten te verklaren, ende particulierlijck nopende Drontheym, ende den termijn te præfigeren tot evacutatie vande plaetsen.

Onse Negotiatie in die poincten staende, hebben de Heeren Engelsche Commissarisen ende wy nae voorgaende communicatie ende inghenomen advijs ende bewillinghe vande Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck, goet gevonden een Concept Tractaet te formeeren, ende nae de noodige præmisse by ons gesamentlijck te onderteckenẽ, 't gunt wy vervolgens den 28. deses aen beyde haer Majesteyten successivelijck hebben gepresenteert: Den Koningh van Denemarcken (na dat wy hadden gedaen het behoorlijck compliment op soodanige gelegentheit staende, en sommierlijck gededuceert het contenu van dien,) nam het selve aen, met toe segginghe dienthalven nader te sullen delibereren, eñ ons toe te laten komen des selfs resolutie: Maer de bejegheninghe van den Koninck van Sweden ons dien aengaende ontmoet, is t' eenemael geweest buyten ons verwachtinge, en soodanich, dat wy daer over niet alleen misnoegt, maer ten hooghsten ontsticht zijn geweest, want alhoewel wy het gheseyde Conçept met de meeste beleeftheyd ons doenlijck ende het behoorlick respect offereerde, dat wy mede ten selven tijde preseuteerde den Heer Steno Bielke, wiens relaxatie uyt zijne detentie tot Koppenhaven wy ten zelven dage hadden geproccureert: Soo geliefde het echter zijn Majesteyt het zelve niet alleen met een wederwaerdige contenantie ende indignatie te rejecteren, maer beyde, soo de Heeren Enghelse Plenipotentiarisen als Ons met groote hevigheyd ende indigniteyten in jegenwoordicheyd van veel Rijckx-raden, groot aental van Hooghe Officiers, eñ andere

andere van verscheyden qualiteyten, te redoyeren. Wy sullen met u Ho. Mo. permissie de particulariteyten van dien reserveren tot dat de bewuste 15. daghen sullen geexpireert zijn, en bidden dat u Ho. Mo. gelieven versekert te zijn, dat wy niet sullen naer laten met alle ernst en vigeur te trachten u Ho. Mo. serieuse beweging t'executeren.

Waer mede Ho. Mo. Heeren,&c. Coppenhage den 30. Augusti 1659. gheteken,

P. van SLINGELANT. P. VOGELZANG.
P. de HUYBERT. W. van HAREN.

Den Deense Gesant Carisius leverden hier op den 10. Septem. aen hare Ho. Mo. een Memoriael over/ daer in hy aen de selve versocht / Dat nu de bloetdorstige intentie van den Coning van Sweden mochte geprevenieert werden, en men spoedig geliefde Secours voor Denemarcken en de Stad Coppenhaven, als oock om de Geallieerdens over te voeren, te versorgen, also Sweden waende door de stilstand albereeds soo vele ghewonnen te hebben, datze noch desen Winter Coppenhaven meynden te vermeesteren, &c.

Onder dese stilstant was Nascou den 25. July met Accoort over gegaen: Owen Cox een Engels Capiteyn de Sweden dienende / oververviel in de Belt met 8. Schepen/ 4. Deense en 1. Zeeus schip met 28. st. Cap. Jan Duym/ nevens diverse Schoeten / gedestineert om na Arhous te gaen/ en de Brandenborgers over te halen: De Zeeuwen verlieten schandich hun schip / en sy liepen te lande/ waer over de Capiteyn kleyne eer verkreech: De Sweden en Engelsen vermeesterden doen licht de voorss. 5. schepen / die sy t'Elsenor en van daer te Lantscroon voerden: Owen Cox wiert hier over van de Coning van Sweden Viceadmirael onder George Aiscou gemaeckt/ en vereert met 2000. Ducaten/ een goude Keten met zijn Majesteyts Afbeeltsel / beset met Dyamanten/ en sommige Lantgoederen: Hy verbrande de meesten deel der Schoeten/ en soude oock alsoo met het stedeken daer de selve lagen / ghedaen hebben/ indien niet de Lant-militie hem van daer gedreven hadde. Men hoorde toen hoe seker Duyts Ingenieur voortijdts in Deense dienst geweest en nu onder de Sweden synde/ alsmen Cronenburg aen haer wettige Coning meenden te transporteren/ hy 'tselve ontdeckte: Waer over sommige Engelse en Noormannen (so als sy het op een Sondagh meynden aen te leggen) by de kop gegrepen/ en zedert by de Sweden weynig vertrout zijn: Men kerckerde oock sommige Deenen/ die op Zeelant aen genomen hadden de Boeren over al tegens de Sweden op te hitsen. Binnen Coppenhaven was 't oock geen deegh/ also tusschen den Overste Pichler en Major Generael Fox eenige onlust rees: Pichler sont 6. zijner soldaten na Christiaenshaven/ die in 't Huys van den Burgermr. wilden logeren: Fox die daer 't gesach had/ wilde sulcks niet lijden: Dit rees so hoogh/ datter sommighe wachten door verwaerloost wierden: Doch de Coninglijcke authoriteyt bracht alles weder in stilte. De Capers brochten doen te Coppenhagen 5. Sweetse Schepen op/ die sy onder Meun en Malmuyen hadden gehaeldt / oock een Schip van Stocholm met koper/ op een tonne gouts geestimeert. Het Deense Koninghs Schip de 3. Croonen na Lubeck om Vivres over stekende/ veranderde zijn Banieren als het onder Meun een Sweets Galjot dat na Wismar wilde / vernam: Nam 'tselve/ en vonter brieven in van den Coningh en van andere die ghewichtigh

waren:

waren: Onder dese was een Missive waer door de Sweetse Oversten in Pomeren bevolen wierden sich van de stadt Rostock te versekeren. Te Stocholm wierde den 16. deses afgelesen/ dat alle Ingesetenen in Hollant geinteresseert/ op hun hoede souden zijn/ &c. Binnen Tonningen storf in al dese ruslen op den 20. deser den Ouden Hertoge van Holsteyn: Des selfs Soon op Zeelandt en in Sweetse dienst sijnde/ verliet daer alles/ en stapte terstondt in een Sweets Oorloch-schip/ 'twelck hem van Elsenor aen 't Heylighe Landt bracht/ werdende van daer met een Boot na Tonningen geroepen/ en versocht wel by den Keyser de confirmatie van het Holsteynse Leen/ dan ben noch noyt bericht dattet selve by hem is geobtineert. Men voerde in dese Maendt den gevangen Hertog van Courlant met Vrou en Kinderen uyt Riga na Nerva/ also de Polen geheel den meester in Lijflant speelden/ en des wegen den Vorst en sijn Familie niet langer binnen Riga vertrouden. Het Keysers Legher toog in dese maent over de Warta na Lansbergen en Pomeren/ sterck 10000 Voetknechten en 4000. Ruyters. De Deenen vielen in Noorweghen oock by Maestrant in/ stroopende tot in Sweden: alvoorens Drontheym vander selver suppressie verlost hebbende/ neffens 't Casteel daer sy 400. man op hadden. Prins Adolf gebieder in Pruyssen / sont in dese maendt brantbrieven binnen Dantsich/ en begeert veel gelts/ ofte wil alles in kolen setten / de Regeeringe antwoorde hem met alle civiliteyt: Nochtans hy verbrande diverse plaetsen: 10. a 12. Dantsicker Musquettiers dese Bende vervolghende/ geraeckten te wijt/ en in een Maras beset/ soo datse hun op genade en ongenade moetende over geven/ in 't uytkomen alle door den kop wierden geschoten/ behalvens een/ die sy den gheheelen rugge achter af sneden en soo lieten leggen: Men bracht dit lichaem binnen Dantsich / daer het drie dagen aen yder vertoont wiert/ om der Sweden barmhertichept te noteficeren.

Maer hoe leet het hare Ho. Mo: was te sien dat hare goeden gewenschten yver niet alleen een slinxen uytslach nam / maer dat oock men alles qualijck duyden/ vermits de saken van Denemarcken langs hoe desperater wierden/ soo hebben de selve seer omstandelijck en met ghesonde positiven soo aen den Coning van Denemarcken selfs/ als mede aen haere respective Gesanten in den Orisont/ de navolgende Brieven geschreven/ behelsende wat en waer om desen Somer ten reguarde van de Oosterse gewesten by hare Ho. Mo. was gedaen 'tgunt sommige soo mis duyden/ en met een van wat intentie de selve als noch zijn om de Vrede in 't Noorden te procureren/ den eerste luyt aldus:

Doorluchtichste/ &c. Wy hebben uwe Majesteyt by onse voorige Missiven van den 28. Martij en 29. Aprilis, beyde lestleden, met een oprechte genegentheyd bekend gemaeckt, dat wy niet alleen stantvastelick geresolveert bleven uwe Majesteyt in zijne teghenwoordige ongelegentheyd met alle macht trouhertelick by te springhen, en door alle efficacieuse middelen helpen afweeren d'oppressien daer mede uwe Majesteyt, mitsgaders des selfs Koningrijckes, Landen en Onderdanen werden beswaert, maer dat wy oock egeene middelen souden sparen om uwe Majesteyt uyt de selve ongeleghendheden te helpen redden, dat wy ten dien fine op de gedane ouvertures van de Heeren alhier aenwesende Ministers van Vranck-

rijck

rijck ende Engelandt met de selve door Gedeputeerden uyt middel van onse Vergaderinge in conferentie ende serieuse besoignes hadden laten treden, ende daer in over ende weder over voorslagen waren gedaen ende ghehoort, tot uytvindinghe van een eerlijcke ende versekerde Vrede in de Noordelijcke ghewesten, op dat die des te facilder aldaer in loco mochte getroffen en gheslooten werden, doch dat de voorsz. saecke doenmaels, mits seker inghevallen incident noch niet finalijck hadden kunnen werden geperfectioneert, en dat ghelijck wy in de voorsz. conferentie en besoignes uwe Majesteydts interessen so hooch als die van onsen Staet selfs in achtinghe hadden ghenomen, oock alsoo daer inne onveranderlijck soude continueren en volharden. Het heeft den grooten Godt des Vredes, naderhant ghenadelijck belieft de voorsz. onse devoyren sodanich te zeghenen, dat daer op eyntelijck tusschen de Hoochgem. drie Staten, een goeden ende vasten gront tot bereyckinge vande voorsz. Vrede geleyt, ende op den 21. Mey lestlede by formeel Tractaet bevesticht is, dat mede tot sekerder en efficatieuser uytwerckinge van dien op den 24. deser lopende maent by nader conventie geadjusteert 'tgundt tot eenparige executie van 'tvoorsz. Tractaet de Ministers in loco nader in mandatis gegeven soude worden.

Wy hadden wel verwacht, dat uwe Majest. de voorsz. onse trouhertige voorsorge met gelijcke genegentheyt als deselve van onser zijde was te wercke geleyt, mitsgaders den vredighen uytval van dien met applaudissement soude hebben opgenomen, maer wy vernemen ter contrarie met hert-grondich leetwesen uyt uwe Majesteyts successive Missive van den 27. April, 27. May, en 14. Iuly, alle ouden stijl, dat de voorsz. onse aengewenden devoiren en officien by uwe Majesteyt niet alleenlijck niet welgevallich opghenomen worden, maer dat het deselve gelieft heeft, in plaetse van met de verwachte aenghenaemheydt, ons daer over met sensible klachten te bedroeven, even en in sulcker voegen, als of wy daer door met quetsinge en contraventie van de alliancien tusschen uwe Majesteyt en ons opgerecht, deselve hadden trachten te brengen tot een desavantagieuse ende disreputatieuse Vrede met zijne tegenwoordige Vyanden.

Wy kunnen oprechtelijck ende met goede ghemoede verklaren, in de voorsz. onderhandelinge noyt yets te hebben voor oogen ghehadt, als het beste van uwe Maj. mitsgaders het welvaren van des selfs geoppresseerde ende suchtende Onderdanen, 'twelck wy in desen oock van dat van desen Staet, en van de goede Ingesetenen van dien inseparabel achten, ghelijck wy als noch op seer vaste en solide gronden oordeelen en verstaen, door de voorss. handelinge na de jegenwoordige gelegentheyd van tijden en saken een goede sake voor uwe Majesteyt en des selfs ondergehoorige Rijcken en Onderdanen provisionelijck ter neder gestelt en uytgewerckt te hebben, eñ bidden, dat uwe Majesteyt zijne gedachten daer over met rijpicheyd en aendagd nader gelieve te laten gaen. Wy houden ons versekert, dat de selve weynich exempelen sullen te vooren komen, van dat eenige Princen ofte Staten het ongheluck subject geworden zijnde, dat hare Vijanden een notabel gedeelte van hare Landen eñ sterckten met macht van wapenē hadden geoccupeert, naderhand door bemiddelingh van hunne Vrunden en Bondgenoten de selve Landē en sterckten weder om sonder eenige vergoedinge ofte vergeldinge daer over aen des selfs Vijanden te doen, in hare handen gekregen hebben: En noch veel min, dat in sodanigen val de zake tot alsulcken totale restitutie gebracht kunnende werden, dierghelijcke occasie met de voeten gestoten, en alles onder het droevich lot van de wapenen de onsekere uytkomst van dien subject gelaten soude wesen. Wy meenen de sake door de voorss. onderhandelinge te hebben gebracht in dien staet, dat uwe Majesteyt paisibelijck en sonder eenige vordere bloetstortinge of verwoestinghe niet alleenlijck buyten vergoedinge of vergeldinghe als boven, sal

kunnen bekomen restitutie van alle de Landen, Eylanden, steden, sterckten en plaetsen, die de selve zedert het jongst gemaeckte Tractaet by den Coning van Sweden zijn genomen: Maer dat uwe Majest. noch daer en bovẽ tot soulagement over geledene schade, en gecauseerde verargeringen der voorsz. Landen, Eylandẽ, steden, sterckten en plaetsen, een notabel equivalent in geld en Land sal werden toe gekent, of wel dat by refus of non præstatie van den Coning vã Sweden uwe Majest: gerechtige sake met de authoriteyt en de macht van de twee considerabelste Staten van 't Christenrijck nevens ons soude werden gehandhaeft, en als vooren tẽ goeden eynde gebracht: Hoedanigen aenbiedinge wy vertrouwen met waerheyd te mogen affirmeren noyt by eenige Princen, Potentaten ofte Staten ter weereld van de hand gewesen te sijn.

En voor so veel de voorgeroerde handelinge by uwe Majest. sodanich werde op genomen, Als soude daer mede eenige indracht ghedaen wesen aen d'Alliancien tusschen de Croone van Denemarcken en dese Vereen. Provincien gemaeckt: So bidden wy uwe Majest. dat de zelve de moeyte believe te nemẽ van de voorsz. Alliancien daer op met attentien na te sien, als wanneer de selve nevens ons sal bevinden dat de voorsz. Alliancien soodanich concert en alsulcke handelingen als boven niet alleenlijck niet verbieden, maer veel eer daer toe merckelicke aenleydinge geven, en het eynde van dien uytdruckelijck præscriberen, zijnde in't 12. articul van d'Alliancie van Ao. 1649. en in't 7. articul van d' ampliatie van dien van Ao. 1657. (welcke beyde articulen alleen die gene sijn die mentie makẽ van niet te mogen handelen sonder communicatie, &c.) niet anders geconditioneert, dan dat den genen van de Geallieerden die geassailleert is, en secours ontfangen heeft, (in hoedanige termen uwe Majest. jegenwoordig God betert is verserende,) niet vry en staet met zijn Vijand te handelen; Vrede te sluyten, of Treves te maken, en uyt den Oorloch te scheyden, als met communicatie en inclusie van zijne mede assisterende Geallieerden, sonder dat ofte aldaer ofte in eenich ander articul van de voorsz. Alliantie, evident is, namentlijck: dat deselve maer obligeren tot een ghelimiteert secours sonder necessiteyt van rupture of formele hostiliteyt: maer aengesien 't sevende artijckel vande voorsz. Alliantie de Anno 1649. mitsgaders het vierde artijkel van de voorgeroerde ampliatie de anno 1657. expressselijck mede brengen datmen door directe besendingẽ ende andere minnelijcke middelen sal tenteren den vyant daer heenen te disponeren dat alles in vruntschap geslist ende by gelecht moge werden, so willen wy vertrouwẽ dat uwe Majesteyt na rijpe overweginge van alles veel eer daer uyt sal concluderen dat wy conform de intentie van de voorsz. alliantie geageert hebben, verkiesende het efficacieuste middel, dat, naer ons oordeel tot bereyckinge van 't voorsz. eynde konde dienẽ; ende of wel een der principaelste delen der voorsz. Missiven daer op schijnt te loopen dat uwe Majest. door 't voorsz. Tractaet verobligeert soude werden om sig van sijne andere Geallieerden te scheyden, eñ eene separate Vrede te maken. So dunct ons echter dat de jegenwoordige conjuncture van tijden en saken wel te rechte na gesien sijnde, oock uyt dien hoofde geen fondament of reden van oppositie over blijven sal: Want al hoewel wy geerne bekennen dat een algemeene Vrede tot satisfactie van alle Geinteresseerden de beste ware, eñ derhalven oock soo veel in ons is de zaken daer toe altijts hebben soecken te dirigeren, eñ oock als noch allen ernst eñ yver ten dien fine sullen toebrengen, soo heeft nochtans d'experientie geleerd, dat daer by in de voorgeroerde handelinghe tusschen de drie Staten met geen vrucht langer konde werden gepersisteert, sullende oock ontwijffelijck uwe Majest. noch in goede memorie zijn dat wy in't laeste van dẽ Iare 1657. en in den beginne van't jare 1658. insgelijcs van de sijde van Vranckrijc eñ Engeland aengesocht geweest zijnde, om door gesamendlijcke officien eñ met onderling concert de Vrede tusschen uwe Majest. en den Coning van Sweden te herstellen, de reden waer om doenmaels daer op niets vruchtbaerlijcks is gevolcht,

volcht, gene andere is geweest, dan dat doenmaels voornamentlijck van de sijde van Engelant præallable Verklaringe wierde versocht, van darmen de Vrede tusschen uwe Majesteyt en den hoog gemelden Koninc van Sweden niet en soude binden aen de Negotiatien welcke dien onverminderd tusschen de vordere strijdende partijen in d'Oosterse Gewesten soude wordē byder hand genomen, eñ dat van onser zijde daer inne niet alleenlijck niet bewillichd, maer ter contrarie geinsisteert wierde, datmen elckandren soude verplichten tot alle krachtige officien om een generale Vrede uyt te wercken, dat 't selve weder om van de andere sijde gerefuseert wesende, daer door eygendlick is gecauseert, dat wy den anderē over het voorss. subject niet konnende verstaen, desen Staet t'eenemael uyt de directie van de Negotiatie (korts daer na tusschē uwe Majest. en den meer hooch geml: Koninck van Sweden gevallen) buyten gesloten is geweest, waer op dan wijders gevolchd sijn de ongelucken vande harden Winter van het overkomen der Sweedse Troupes in uwe Majesteyt Eylanden, en van de Rodschilse Vrede: Daer ter contrarie Vranckrijck en Engeland haer voor dathe van de voorss. desastres iterativelijck overbodich ghetoond hadden, omme neffens ons krachtelick daer de hand aen te helpen houden, dat alles tusschen uwe Coninckl. Majest. en den Con. van Sweden hadde moghen geassopieert werden, op den voet van 'tBromsebroose Tractaet, midts dat de negotiatie aen geen andere wierde geaccocheert.

Eñ gelijck wy doemaels involgende daer inne uwe Majesteits sentiment en genegentheyt, de voorss. occasie hebben laten voorby gaen, het selve tot merckelicke desadvantage van zijn Majest. en by gevolge tot seer excessivē schade eñ lasten van desen Staet uytgevallē is, so soude oock als nu weder om te beduchten sijn geweest, dat by so verre wy dese tegenwoordige invitatie van Vranckrijck en Engeland nochmaels opde selve discrepantien vruchteloos hadden laten af-loopen, daer uyt niet alleenlijck gelijcke uytsluytinge van desen Staet uyt alle beleyd vā de aenstaende Vredehandelinge, maer de vordere ruyne vā uwe Majest. eñ de Kroon van Denemarcken wel lichtelijck soude hebben komen te resulteren, sijnde uwe Majest. oock boven dien seer wel bekent, dat wy van soodanige Verbintenissen waer door de zelve benomē soude wesen de vrijheyd om de gewenschte vruchten van de voorss. onse salutaire voorsorge te mogen accepteren, gene de minste kennisse hebben, en dat wy ons niet sonder uwe Majest. niet te insimuleren van een seer onbillicke actie en conduite, soude konnen inbeelden dat de selve sich buyten ons, ja t'eenemael buyten ons voorweten soude hebben kunnen ofte willen in laten in eenige Liguen, daer door uwe Majest. verobligeert soude wesen den Oorloch, selfs na de aenbiedinge van soodanighen Vrede als hier vooren breeder staet geexpresseert, te moeten continueren, voornamentlijck niet als de voorss. Liguen oock noch soo verre konnen gextendeert werden dat wy daer door buyten ons toe-doen in den last van den voorss. Oorloch, eñ de beswaerlijckheden daer aen dependerende, soude moeten blijven geengageert: Eene sake voorwaer, die alhier niet anders dan van de hoochste onrechtmaticheyd gekeurt soude konnē werden in een Vrije Republijcke, alwaer noyt eenich Lith tot soodanige lasten en beswaerlijckheden anders dan met syn vrijwillige toestemminghe kan werden verobligeert: En hebben wy dienvolgende oock op soodanich presuppoost onse actien gheensints konnen dirigeren ende conduiseren tegens de notoyre reden, en de voorss. considerable bedenckinge selfs op de sorge voor de preservatie van uwe Majesteits Rijcken, Landen en Onderdanē gefondeert sijnde, meynende oock uwe Maj. klaerlijck te kunnen aenwijsen dat deselve door geene Alliantien verobligeert is, sodanighe Vrede als voren, te moeten verwerpen, daer van wy de redenen aen uwe Maj. door onse Ministers aldaer, naerder ende breder sullen doen deduceren.

Wy

Wy kunnen ons wijders niet onthouden uwe Majest. mede by desen bekent te maken, dat ons een hoochsten sensibelijck en smertelijck is voor gekomen de klachte, gedaen by de voorgeroerde des selfs missive van den 14. July laestleden, namentlijck, Dat wy ons door aenporringe en onwaerachtigh bericht van uwe Majesteyts Vyanden/ souden hebben laten diverteren van onse voorighe genomen resolutien / om uwe Majesteyt tegens alle vyantlijcke invasie na vermogen te defenderen/ en alle oppressie daer mede des selfs Landen en Onderdanen beswaert werden/met alle macht en middelen te helpen af weeren/ en dat door 't ingaen van seecker Armistitium voor eenige weken/ ja dat meer is/ dat uwe Majest. meer daer door als door den openbaren Oorloch soude wesen geincommodeert / ende in specie/dat door 't voorss. Armistitium sommige uwer Majesteyts Eylanden/ die door de provideringe aen des selfs Residentie-stad merckelycke dienst toe brachten / daer mede wy oordeelen de Eylanden van Langhelant, Falster, Lalant en Meun, ofte eenighe van de selve te werden gedenoteert) uwe Majesteyts Vyanden ten deel soude zijn geworden: Sijnde voor eerst in facto een abusif en erroneus presuppoost dat by ons eenigh Armistitium soude wesen aen gegaen, ofte yts anders gecontracteert, waer door wy gediverteert ofte voor eenigen tijt in onse vrijheyd besnoeyt souden zijn gheworden, om uwe Majest. tegens alle vyandlijcke invasie na vermogen te defenderen, en alle oppressien daer mede des zelfs Landen en Onderdanen beswaert worden, met alle macht en middelen te helpé af-weeren: Wel is waer, dat wy ons by 't 3. Articul van 't voor geroerde Tractaet tusschen de Dry Staten gesloten, verobligeert en verbonden hebben omme geduyrende den tijt van 3 weken (in 't voorss. Articul breeder geexpresseert) met onse Vloot aldaer wesende, niet offensivelyck te doen entrepreneren tegens den Con. van Sweden., maer geensins om uwe Majestt. niet soo veel als voor heenen te mogen blijven defenderen, en alle Vyandlijcke oppressien als vooren na vermogen af te weeren: Sijnde soo verre van daer dat ons door 't voorss. Tractaet de handen gebonden souden zijn geweest, in 't executeren van de voorss. geresolveerde defencie en afweeringe van oppressie, dat ons daer en teghens door het opgemelde Tractaet niet benomen is geweest de faculteyt om offensivelyck te ageren tegens de macht van de voorss. oppresseurs, als sulcks geschiede om uwe Majest. mitsgaders des selfs Landen en Onderdanen te deffenderen, en de voorgenomen oppressie af te weeren, maer niet om selfs yets offensivelick te entrepreneren of te molieren tegens Sweden: Ten welcken fine, en om alle materie vä cavillatie in sulcken cas te eviteren, van onser zijde in 't opstellen van 't voorss. Articul die cautele en sorchvuldicheyd ghebruyct is, datmen sich niet heeft willen verbinden om gheduyrende de voorss. tijt niet offensivelyck t'entrepreneren ofte molieren. En op dat in dien deele by de Hoofden van de voorss. onse Vloote geen occasie van twijffelinghe oft materie van schrupule mochte over blijven, soo hebben wy den 22. May voorn. neffens toe-sendinge van 't voorsz. Tractaet, daechs te voren gesloten, den H. van Wassenaer Lu. Admirael der voorss. Vloote en chef commanderende, met de navolgende woorden in forma aengeschreven, Dat hem L. Admirael volkomenlijck vry bleef om te ageren defensivelijck tot afweeringe van alle oppressien die tegens uwe Majesteyt ofte des selfs Rijcken en Landen/ 't sy tot benauwinge der Stadt Coppenhagen / 't sy met surprinse op eenige Eylanden/ofte andere plaetsen onder uwe Majesteyts gebiet gehoorende/ ofte andersins in eenigerhande manieren soude werden ondernomen / oock in cas yets soude mogen werden gemolieert tot naedeel van de Vloote van desen Staet/ ofte van d'Ingesetenen van dien: En dienvolghende/ dat hy niet tegenstaende het meergeml. Tractaet de voorss. gereserveerde vryheydt ten besten

van

van uwe Majest: en tot preservatie van de macht van desen Staet / hem toevertrout/mitsgaders tot protectie van de goede Ingesetenen van dien/resolutelijck vermochte te ghebruycken/ ende dat oock in gevolge van dien sich met zijn onder-hebbende Vloote voorsz. soude verboegen en onthouden ter plaetse waer en van dewelcke hy't voorsz. ons oogemerck best en met de meeste sekerheyt soude konnen bereycken en betreffen; en houden wy ons volkomentlick versekert dat uwe Majest: nae de receptie van het bovenstaenste omstandigh ende waerachtigh bericht, sich volkomelijck ende satisfactoirlick sal vinden overtuygt vande abusive,en ongegronde betichtinge en informatien die voor henen op des selfs Koningl. gemoet eenige kracht scheenen te hebben gevat, en in uwe Majest. eenige inpressie gelaten , als of wy ons door eenigh Armistitium voor eenigen tijd hadden laten diverteren van onse voorige resolutien en gegeve versekeringen om uwe Majest. tegens alle vyandlijcke invasien naer vermoghen te defenderen,en alle oppressien daer mede des selfs Onderdaenen beswaert werden,met alle macht en middelen te helpen afweeren. Maer boven en behalven de voorgeroerde peremptoire allegatien,kunnen wy niet naelaten op de voorsz. particuliere klachten van dat door 't voorsz. also genaemde Armistitium de Eylanden van Langeland, Falster, Laland en Moen, af eenige van de selve u Maj. vyanden ten deel souden zijn geworden,mits desen te verklarē dat wy ons niet min bedroeven, als verwonderen datmen ons by uwe Maj. om deselve van zijne genegenste en getrouste vrunden eenige sinistre inpressie in te planten,so odieuselijck heeft soecken te imputeren het verlies vande voorn. Eylanden, onder voorgheven dat het selve verlies veroorsaeckt soude wesen, uyt redenen dat de selve Eylanden vermits het tusschen komen van't meergeroerde Tractaet met de voorsz. onse navale macht niet vigeureuselijck gedefendeert hadde konnen werden;daer ter contrarie in facto waerachtigh bevonden werdt dat het Eyland Langeland al in April van dit loopende Iaer,en sulcx meer als een geheele loopende maend voor't sluytē van't voorsz. Tractaet,by Sweeden is verovert geweest;dat mede de Eylanden van Falster en Laland omtrent het begin van Mey daer aen volgende, en sulcx beyde mede al een geruymen tijd voor het maken van't selve Tractaet, by de Sweeden al waren vermeestert, en dat het Eyland Moeun,na de advijsen die ons daer van alhier zyn toegekomen , in de macht der Sweeden overghegeven is des daegs voor dat het meergem. Tractaet by dē voorn. L.Adm. inde Vloote van desen Staet ontfangen is geweest; sulcx dat uwe Maj. uyt het gene voorsz.staet met behoorlijcke ressentiment believe aen te mercken de artificien waer mede men deselve heeft poogen te doen ghelooven, dat saken,die al voor't sluyten van't voorsz.Tractaet,immers voor en aleer den meergemelten L.Adm. eenigsins gheseyd soude konnen worden door de receptie van't selve in de Vloote van desen in zyne liberteyt,om ten dienste van uwe Majesteyt te mogen ageeren,in eenigherhande manieren besnoeyt of gebonden geweest te zijn, met ons groot leetwesen, so wel als uwe Maj. waren gepasseert en voorgevallen, aen te sien en op te nemē soude zijn als quade vruchten van het selve Tractaet,ende bedroefde effecten van het alsoo ghequalificeerde Armistitium, zijnde voorwaer inde nature en in 's menschen begrijp eene impossibiliteyt ende een notoire contradictie implicerende,dat de vruchten en effecten hare oorsake souden præcederen,en niet excusabel van groote onbedachtsaemheyd,dat men in poincten vau soo hooghe importantien uwe Maj. genegenste en getrouste Geallieerden voor deselve so hatelijck heeft soecken te beswaren, en uwe Majest. Koninckl. gemoet bekommeren met saken die uyt den toedracht van dien, en de simpele tijds aenmerckinge, overtuycht konnen werden, inder daed anders gelegen te zijn. Mits alle welcke redenen wy ons dan oock volkomentlijck sullen verseeckert houden, dat uwe Maj.voortaen sodanige abusive suggestien geen geloove sal attribueren;maer de sake te rechte

insiende,het behoorlijcke gewichte geven aen den Raedt van uwe Majest. getrouwe Vrunden ende Bontgenooten, ende sulcks blymoedelijck amplecteren de gewenste Vrede die uwe Maj. tegenwoordigh door onse trouhertige officien, so veel als geprocureert is,op dat daer door aen de eene zijde moge werden geprevenieert de calamiteyten en extremiteyten daer in uwe Maj. by refus van dien inevitabelijck staet te werden geplongeert, ende vande andere zijde eenmael eyndelijck geconsequeert de ruste ende tranquiliteyt daer na so menigh duysent benaude zielen aen uwe Maj. bedruckte en geaffligeerde Onderdanen met uytghestreckte halsen aspireren: en gelieve uwe Majest. sich verseeckert te houden dat wy van onser zijde in omnem eventum niet sullen nalaten by continuatie uwe Majest. beste, als des selfs getrouste, so niet eenighste Vrunden en Bontgenooten, op 't aller efficacieuste te bevorderen. Den groote Godt des Vredes neyghe het herte van uwe Majesteyt tot soo een Christelijcke eynde, in wiens heylige protexie wy de selve mits desen bevelen. Ghegheven in den Haghe den 31 Iuly 1659.

Missive van hare Hoog Mog: de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, aen de Heeren der selver Gedeputeerden by den Coningen van Sweden en Denemarck.

DE STATEN, &c.

DEwijle wy bespeuren dat men van de zyde van Denemarck continueert over 't Tractaet den 21 Mey laetstleden alhier in den Hage ghesloten, ende 't naerder gheconvenieerde van den 24 deses daer op gevolght, misnoegen te toonen, hebbende den Koninck daer over aen ons tot meermaels geschreven, en de Ministers van zijn Majest. dienthalven by monde gedaē en by Geschrifte overgelevert de Propositie, mitsgaders oock noch naderhant ingediende Memorialen, alle copijelijck hier nevens gevoegt: So hebben wy goetgevonden U L. alle de selve stucken mits desen toe te senden, oock bekendt te maken dat wy ons ten hooghsten verwonderen over soodanige Proceduren, versoeckende en begeerende dienvolgende dat U L. by de eerste goede occasie aen de hoogstgem. Koninck, den Heere Rijcx-Hofmeester, en andere hooge Ministers van zijne Majest. klaerlijck en met bondige redenen sullen voor oogen stellen de prijsselijcke en Christelijcke intentie die wy in't voorsz. werck ghehad hebben, en haer met eenen benemen de impressie die zy daer over verkeerdelijck schijnen te hebben opgevat. Zijnde in der waerheydt eene seer loffelijcke en voor al mede voor dien Koninck van Denemarck, mitsgaders voor alle des selfs suchtende Onderdanen eene gewenste sake, dat drie soo notabele Staten, haer inder minne hebben konnen vergelijcken, en wel formelijck willen verbinden, om met een goet Concert en onderlinge harmonie op sortable gronde te bevorderen, en ist doenlijck uyt te wercken het restablissement van de ruste in de Noorderlijcke gewesten. En al-hoewel de hooghgemelde Koninck in zijne Missive van den 7 Mey nieuwen stijl lestleden, gelieft te allegeren, dat sulcx de selve seer bedenckelijck en by naer ongeloovelijck voorghekomen is, ende dat wy uyt oorsake daer by geexpresseert, namentlijck dat de handelinge tusschen de drie Staten soude zijn ondernomē sonder voorgaende communicatie van zijn Majest. en sonder yemand van de zyne daer over gheroepen te hebben, met byvoeginghe, dat sulcks soude strydigh wesen tegens het gebruyck van de geheele Wereldt, soo dient daer op in sonderlinghe achtinge genomen, dat by soo verre wy van onse zijde daer van aen de selve Communicatie hadden willen geven, ofte daer over roepen de Ministers van zyne Majest. het in ghelijcker wijse oock betamelijck soude zijn gheweest dat vande zijde van Vranckrijck ende Engheland, daer van mede Communicatie was gegeven geweest aen den Koninck van Sweeden, en dat oock de Sweedtse Ministers daer over soo wel als die van Denemarck hadden geroepen geworden, waer door dan de sake voor eerst in een inevitabele longeur, en vervolgens mede in menigvuldige discrepan-

tien soude zijn gebracht geweest,soodanigh dat alle menschelijcke apparentie, met het adjusteren van dese preparatie tot de aenstaende Vredehandelinge in loco te voltrecken,soo veel tijdt soude hebbē gepasseert, dat het adjustement over de selve preparatien,nauwelijcks eerder recht begonnen soude hebben konnen werden,als de voorsz. Vreede volkomentlijck en finalijck had behooren afgehandelt te wesen.Behalven oock soodanige allegatien als boven,niet wel en passen voor die ghene die by de voorsz. Missive opentlijck bekent ende verklaert sich selfs in zyne tegenwoordige onghelegentheyt, wanneer de hulpe van desen Staet ghenoeghsaem scheen te wesen het eenigh middel van zijne subsistentie, buyten onse kennisse, veel min met onse interventie,sich inghelaten te hebben in formele verbinteniSSen en Liguen tot continuatie van dien Oorlogh die ghenoeghsaem tot koste ende laste van desen Staet alleen moet ghevoert werden. Ende soude men daer op voorwaer met recht moghen besluyten dat soo veel de Vreede lieffelijcker ende profijtelijcker is dan den Oorlogh, ende soo veel meer het gheoorloft is yets voor te nemen tot yemants ontlastinghe en verlichtinge, als tot yemands beswaernisse ende schade, het ons oock veel meerder betaemt heeft het voorsz.preparatoir adjustement tot bevorderinge van de Vreede aen te gaen, als wel den Koninck van Denemarck de voorsz. Liguen tot continuatie van den Oorlogh te besluyten,voornamentlijck als de voorsz. Liguen selfs souden konnen strecken tot een engagement voor desen Staet in de continuatie van den Oorlogh, ende beswaerlijckheden daer aen dependerende,gelijck by de voorsz. Missiven mede uytdruckelijck wert gepresupponeert.Ende is daer en boven in desen op de voorgeroerde allegatien noch van singuliere remarque, dat wy soo om het voorsz. werck met meerder accleratie ten eynde te brengen als om meer andere goede consideratiē, daer van in onse vergaderinge selfs noyt eenighe overtures ofte rapport gehad, maer de conduite van dien aen de Heeren onse Gedeputeerden privatelijck toevertrouwt hebben, en dat over sulcks de Allieerden haer met weynig fondament konnen beklagen,dat wy tegens de selve hebben laten gelden de redenen daer van wy even tot sulcken eynde ende soo verre in ons eygen regard gedefereert hadden. Dat voorts de voorsz. saecke by de voorgheroerde Missive, Propositie ende Memorialen, soodanigh voorgestelt wordt, als soude mede eenighe indracht gedaen wesen in de Alliantie tusschen de Kroone van Denemarck ende desen Staet opgherecht,daer over schrijven wy directelijck aen zijne Majesteyt ende doceren het contrarie van dien, met peremptoire ende wederspreeckelijcke redenen, ghelijck U L. naeder sullen konnen vernemen uyt de Copie van de principalen Brief hier nevens gaende. Weshalven ons dan oock niet weynigh aenstoots ghegeven hebben de termen, te weten, Niet tegenstaende alle stipulatien by Tractaten, diere beloften ende redelijckheydt, ghesteldt in de Memorie by de Heere Resident Charisius, den 22 Mey laetstleden in onse Vergaederinghe inghedient,aenghesien wy daer door buyten alle reden geinsimuleert werden van onredelijckheydt, Bondtbreeckingh, eerloosheydt ende ontrouwe. Edoch ingevalle de materie ende de ingredientien van het voorgheroerde Tractaet, ende het naerdere geconvenieerde tusschen de drie Staten ghesloten, aldaer met bedaertheydt inghesien ende gheconsidereert sullen werden, willen wy geensints twijffelen of wy sullen daer over in plaetse van soo hooghe klachten, merckelijcke danck behalen. Want voor eerst, de saecke in't generael ingesien werdende, soo streckt de selve nerghens anders toe,dan om door gesamentlijcke officien,ende met onderling concert eene goede ende raisonable Vrede in de Oostersche Gewesten te herstellen, daer door dan terstont die advantage voor Denemarck is geprocureert, dat wy,die t'eenemael het interesse van den Koninck van Denemarcken hebben ghe-embrasseert, ende ghenoeghsaem met zijne Konincklijcke Majesteyt teghens Sweeden formelijck zijn geimpliceert,mede interventeures ende beleyders sullen wesen van de voorschreven Vrede,daer anders inevidentelijck

lick stonde te verwachten dat de gantse directie van 't selve werck wederom soude hebben gevallen in handen van Vranckrijck en Engeland alleen, welckers mediatie albereyts van wederzyden aengenomen was, en dat over sulcks de geheele directie loopende in faveur van Sweden seer lichtelijck in het te maecken Tractaet wederom even als by 't sluyten van't bewuste Rotschiltse Tractaet was geschiet, artijckelen van merckelijcke prejuditie soo voor de Kroone van Denemarcken, als oock selfs voor desen Staet ingehedrongen soude zijn gheworden. Behalven dat door't voorsz. adjustement oock schijnt geprecaveert te wesen eene generale Rupture met Engeland, ende by gevolge oock met Vranckrijck ten opsichte van de Guarantie dienthalven tusschen beyde de Staten opgherecht, door welcke generale Rupture den Koninck van Denemarcken notoirlijck in zijn uytterste ruyne ghepreciptiteert soude wesen, aenghesien ons daer door de handen vol wercx gegeven wordende, wy genoech te doen soude hebben om onse eyge Kusten en Landen te beschermen,en geensins bequaem soude blyven om hoogstghed. Zijn Maj. 't zy met gelt, volck van Oorlogh, of met schepen by te springen,als onse innerlijcke affectie en inclinatie andersins wel soude mede brenghen. En wat de particuliere ingredientien van't voorsz. Tractaet belangt, kunnen wy mede niet anders oordeelen of zijn de selve soodanig, dat den Coninck van Denemarcken daer inne reden van ghenoegen, ende wy reden van satisfactie kunnen vinden. Want al hoe wel het zijn Maj. gelieft zigh tegenwoordigh seer te formaliseren teghens het Rotschiltsche Tractaet in't eerste artijckel ghestelt, wesende tot een fondament van de te maecken Vreede, soo blijft het echter waerachtigh dat het voorsz. Rotschiltsche Tractaet by zijn Maj. selfs buyten toedoen van desen Staet, ja oock onaengesien de contrarie Remonstrantien van onsen Minister in loco op eenighe ingredienten van het selve Tractaet,en specialijck op't derde artijckel van dien, aengegaen is geweest,ende dat in een tijt dat Denemarcken niet konde allegeren door Sweden overvallen,ofte met Oorlogh geaggresseert te wesen. Behalven dat om de sake in de termen van't Rotschiltsche Tractaet te reduceren, niet den Koning van Denemarck, maer die van Sweeden, merckelijcken afstant en notabele overgiften van plaetsen soude moeten doen, welcke plaetse het nochtans seer onseker is, of buyten eenigh Tractaet in langen tijd, by ofte voor Dennemerck soude kunnen gerecupereert werden, voornamentlijck als Vranckrijck en Engeland de Sweeden souden komen by te vallen,gelijck wel lichtelijck soude kunnen geschieden in cas wy refuserende nevens haer op 't fondament van't voorsz. Rotschiltse Tractaet, tot uytwerckinge van Vrede te laboreren, den Coningh van Sweeden met de Waepenen tot extremiteyten soude trachten te pousseren, in welcken cas, mogelijck niet sonder reden soude staen te beduchtē, dat door de gesamentlijcke machten van Vranckrijck,Engeland en Sweden 't geen den Koninck van Dennemarck tegenwoordigh noch possideert, wel eerder by zijne vyanden geincorporeert, als het afghenomene tegens het Rotschiltsche Tractaet, by ofte ten behoeve van zyne Majest. gerecupereert soude wesen.Behalven dat het voorsz. generael fondement in't eerste artijckel geposeert, in't tweede daer aen volgende sodanig word geelucideert,dat de liberteyt van de passagie der Oorlogschepen door den Orisont niet sal moghen te na gekomen worden,en datmen boven dien oock sal letten of eenige andere veranderingen of ampliatien in of by't voorsz.Tractaet soude moghen werden begeert,om in sulcken cas de strydende partyen daer op in redelijckheyd te verdragen, 'twelck in effecte niet verder☉tē regarde van de Koning van Dennemarck inpliceert,als 'tgunt zijn Maj selfs by Missive in date den 9 Febr. lestledē aen den gewesen Protector van Engeland heeft geschreven, in welcke Missive zijn Maj. antwoordende op den Brief van den selven Protector verklaert,dat hy als noch tot de Vrede als voor desen is genegen,doch dat hy sal moeten hebben reparatie vande schaden sedert 't Rotschilse Tractaet geleden,en meerder securiteyt als

voor desen, welcke beyde pretensien hoochstgem. Z. M. by't voorsz. Tractaet en 't naerder gegeconvenieerde vandē 24 deses werdē toegekent en gepresteert. En also een vande principaelste delen der voorsz. Missive daer op schijnd te loopen, datmē door't voorsz. Tractaet voorhebbens soude zijn den Con. van Denemarck t'obligeren om sich van zyne andere Geallieerde te scheyden en een separate Vreede te maken, so zijn wy daer over oock aen zijn Maj. directelijck schrijvende inde voorsz. Missive als vooren copijelijck hier nevens gaende daer toe en aē de redenen daer in geallegeert, wy ons desen aengaende refereren. En houden wy't daer voor dat by so verre wy, 'tzy op de voorgeroerde zijn Maj. of om eenige andere oorsake de tegenwoordige invitatie van Vranckrijck en Engeland wederom vruchteloos had laten afloopē, 't eerste effect van dien onfeylbaer soude zijn geweest, de actie vande Engelse Vloote in faveur van Sweeden, volgens het speciael Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engheland daer over ghemaeckt, het tweede effect 'twelcke onvermydelijck daer op stonde te volghen de Rupture tusschen Engeland, en in gevolge vande Guarantie in't voorsz. Tractaet gestipuleert, oock tusschen Vranckrijck en desen Staet; daer uyt dan voor 't derde effect, om de redenen in den voorsz. Brief aengeroert, de ruyne van Denemarck na menschelijcke apparentie soude hebben geresulteert: En willen wy geensins twijffelen of al de voorsz. bondige redenen of sodanige andere van efficatie als U L. na hare gewoonlijcke ervarentheyt daer toe sullen wetē te appliceren, sullen aldaer ten minsten van die operatie wesen dat men eenmael sal gedencken dattet betamelick is in sulcken gelegentheyt yets te defereren, aen den Raed van sodanige vrienden, die door so menigvuldige en so considerabele preuven betoont hebben dat de sake van Denemarck haer niet min als haer eygen ter herten gaen. En daer op verder in consideratie nemende dat de Kon. van Denemarck tot noch toe absolutelick heeft blijven refuseren van sigh in eenige handelingen in te laten, anders dan met en neven zijn Geallieerden, en sulcx de geprojecteerde handelinge poogt te verschuyven of af te wysen na Bransberg in Pruyssen, hebbē wy derhalven oock inde voorgeroerde Missive aen zyn Maj: met peremptoire redenen aengewesen dat op de voorsz. exeptie by desen Staet egeen regard ter werelt en kan werden ghenomen, en hebben daer by ten overvloed alhier noch wel willen voegen dat wy niet en kunnen bevroeden dat de voorsz. exceptie in het regard vandē Kon. van Denemarck, selfs eenigh fondament heeft, en sulkx niet anders als voor een pretext kan werden aengesien en opgenomen, want voor eerst, voor so veel den Keyser belangt, en weten wy niet dat den Kon. van Denemarck daer mede eenige confœderatie heeft tot sodanige verbintenisse dat zijn K. M. geen ouverture tot Vreede soude mogen aenhooren sonder consent van den Keyser, en vertrouwen wy wel geinformeert te zijn dat den hooghstgem. Kon. eenige weynige tijd voor't aengaen van 't voorsz. Haegse Tractaet, noch geene sodanige verbintenisse met den Keyser gemaect hadde, oock en kunnen wy niet gelooven dat zijn Maj. albereyts kennis hebbende hoe sorgvuldelick alhier by ons wierd gelaboreert tot des selfs preservatie, sig echter daer tegens met den Keyser soude hebben willen Ligueren, en sulcx wetens en willens sigh selven in die perplexiteyt brengen, om van 't beneficie van onse voorsorge niet gerustelijck te mogen gauderen, alhoewel voor desen by sommige voorgegeven is, dat in cas wy alhier inden Hage met Vranckrijck en Engeland quamen te sluyten, zijn Maj. als dan sigh nader met den Keyser soude Ligueren: En of sulcx mogelijck buyten alle vermoeden en niet sonder kleynachtinge van desen Staet mochte geschiet zijn, so dunckt ons, dat ons des te meerder rechtveerdige redenen soude zijn gegeven, om ons tegen't effect van soodanighe onrechtmatigen verbintenissen t'oppresseren. Wat nu wyders Poolen belangt, dien aengaende zijn wy geinformeert dat wel tusschen deselve en den Con. van Denemarck eenige sodanige verbintenisse by Tractaet is gemaeckt, maer dattet Rijck of de Republicque van Poolen 't selve Trac-

taet alleenlick om de clausele van de selve verbintenisse, noyt heeft willen ratificeren, ghelijck U L dan oock uyt de bygeleyde Copye kunnen overnemé,dat noch op den 20 Mey lestleden, wesende daegs voor't sluyten van't voorsz.Haeghse Tractaet, daer over uyt den Naem van den Kon.van Denem.aen de Gedeputeerden vanden Kon.en de Republicke van Polen is ge-expostuleert,sulx dattet vande hoogste onrechtmatigheyt wesen soude,dat den Con.van Denem.om zijn beste Vrienden te choqueren,niet sonder perijckel van zyne eygene ruine,sich soude willen binden aen een Tractaet,en speciael aen die clausule van't selve,daer aen,alhoewel reciproquelick obligatoir gestelt zijnde;zijnde mede contractant aen zyn zijde,niet verbonden is of verobligeert wil zijn,in diervoegen dat de geheele verbintenisse dan soude aenkomen op de Cheurvorst van Brandenburg: dan also den Heer Cheurv.so wel is een Vriend en Geallieerde van dese Staet als vandé Kon.van Denem.ja dat wy vry meerder in der selfs subsistentie en de preservatie van zyne Havenen zijn geintresseert als den Kon.van Denem. soo heeft Z.M. dienthalven niet meerder te formaliseren als wy selfs,maer het gene in dien deele decisoir is, soo hebben de drie Staten by't voorsz.Tractaet in't regard vande Heer Ceurv.en voor des selfs volkomene securiteyt en gerustheyt,abondantelijck geprospiceert; op alle welcke redenen en meer andere,die te lange soude wesen alhier te repeteren,en die U L.by haer selfs wel sullen weten pro re nata t'appliceren,wy dan oock geensins willen twijffelen of deselve sullé den hoogstgem. Kon. weten te overtuygen van zijn ongelijck,en dat noch boven dien Z. Maj.wijselick sal gelieven te considereren dat deselve sulcx als nu tot voorkominge van zijn totale ruine, vermits de evidente noot en het aenporren van so machtige Staten,mitsgaders den Raet van zijne beste,so niet,eenighste Vrienden,selfs niet sal konnen wesen.En willen wy vastelick vertrouwen dat aen alle de voorsz. redenen aldaer des te meer gedefereert sal werdé in consideratie, dat by't voorsz.Tractaet merkelicke voordelen en avantagien,so voor Denem.als voor desen Staet gestipuleert, en positivelijck ter neder gestelt zijn; Als inden eersten: Dat men niet wederom sal handelen buyten interventie vá desen Staet, gelijc geschiede 1658. niet tegenstaende wy onse Ministers in loco hadden,tot groote disreputatie en schade.soo van desen Staet als van Denemarck.Ten anderen,dat onse Oorlogschepen buyten de Oostzee niet soude mogen gesloten worden, 'twelck andersins by een handelinge sonder ons tusschenkomen als boven, wel lichtelijck wederom geconditioneert soude zijn geworden,oock mogelijck met exceptie van andere Staten, en voornamelijck van die gene die door't refus vande voorgeroerde aenbiedinge geirriteert zijnde,wel lichtelijck by Sweden sou hebben uyt te wercké,dat sodanige stipulatien tot haren nadeel,van geen effect soude zyn geweest.Ten 3, dat niemant inden Orisont eenige nieuwe Tollen sal mogen estabileren,daer wy,by eenige handelinge als boven, wel subject hadde mogen worden het opstellen van nieuwe Tollen,onder andere mede tot onsen laste, doch uyt de voorsz.oorsake, moghelick mede wel een exemptie van andere Staten als boven,daer mede dan notoyrlick alle onse Commercie op de Oostzee in pericul soude zijn geweest,om t'eenemael geruineert,en by andre geincorporeert te werden.Ten 4,datmen sal laboreren om inde voorsz.Gewesten esgale voordelen te mogen bedingé,so ten regarde van Tollen,als van alle andre advantagien,'twelck mede een saecke is van merckelicke gerustheyt voor desen Staet,daermen andersins beducht hadde te wesen dat wel lichtelijck andere Staten ten regarde van haer Trafick,op Sweetse havenen,of die onder't Sweetse gebied zijn,uyt redenen voorsz.meerder advantagie souden moghen genieten. Ten 5,dat wy gesamentlick guarant blyvende van de te maken Vrede,naemaels by nieuwe entreprinse van den Con.van Sweden tegens die van Denemarck, met volkomen gerustheyt den Koning van Denemarck soude mogen byspringen, gemerckt, Vranckrijck en Enghelandt uyt krachte van 't geinterponeerde guarant tot ghelijcke assistentie verobligeert wesende, in allen

gevalle, geen contrarie asſiſtentie, gelijck zy nu doen, ſoudē kunnen geven, daer ter contrarie de Vreede buyten onſe tuſſchenkomſte gheſloten werdende, in tijden ende wijlen al wederom de ſelve inconvenienten ſtaen ſouden te vreſen. De objecten die van wegen Denemarck wyders voortghebracht zyn tegens voorſz. Haeghſche Tractaet, en oock tegens 't voorſz. naeder geconvenieerde, kunnende meeſt alle ghetrocken worden tot de twee naervolghende poincten.

Eerſtelijck, dat het Armiſtitium (ghelijck 't ſelve abuſivelijck ghelieft te qualificeren) daer van't derde artijckel van't voorſz. Tractaet is waghende, aen Denemarck ten hooghſten ſchadelijck zy geweeſt, ende particulierlijck dat daer door de Eylanden van Falſter, Langeland ende Moen Zijn Majeſteyts vyanden ten deel ſouden zijn ghewordden, gelijck deſelve ſich daer over by zyne Misſive in date den 14 der voorleden Maend, ſulcks aen ons heeft belieft te beklagen. Ten anderen, dat de voorſchreven verbinteniſſe, mitſgaders alle het getracteerde met Vranckrijck ende Engheland, ſtrijdigh ſoude weſen met de beloſte van deſen Staet, boven ende behalven den inhoude vande voorgeroerde Tractaten, inſonderheyd mede by particuliere aenſchrijvingen, ende ſpeciael by die van den 28 Martij ende 29 Aprilis laetſtleden aen Zijn Majeſteyt ende de Croon Denemarck ghedaen. 't Voorſz. eerſte poinct hebben wy in onſe voorſchreven Brief, die wy als vooren, huyden aen den Koninck van Denemarck laten afgaen, met ſuffiſante redenen ende argumenten wederleydt, ghelijck U L. uyt den inhoude van dien, naerder ſullen kunnen vernemen. Ende wat belangt 't voorſz. tweede poinct ofte objectie, namentlijck, dat wy met't aengaen van de voorgeroerde verbinteniſſen ſoudē gecontravenieert hebben onſe ſolemnele beloften, boven ende behalven den innehoude van de voorgeroerde Tractaten, inſonderheydt mede by de voorſz. iterative Brieven gedaen, dien aengaende vertrouwen wy voor ſoo veel de voorſz. gealligeerde Brieven aengaen, dat U L. mede uyt den tijd wanneer de ſelve zijn geſchreven, en uyt de examinatie van de inhouden van dien, klaerlijck ſullen kunnen vernemen, ende Zijn Majeſteyt mitſgaders de hooghe Miniſters aldaer overtuyghen, dat onſe intentie geenſints is geweeſt, noch oock de woorden vande ſelve eenighſins mede brengende, dat men ſich van deſer zijde, 't zy inde handelinge met Vranckrijck ende Engeland, 't zy inde actie van Vlooten, anders ſoude comporteren als men tegenwoordig heeft gedaen. Want voor eerſt, ſo veel de tijd belangt, is U L. niet onbewuſt dat de voorſz. handelinge op den 28 van de maent Marti, als wanneer de eerſte der voorſchreven Brieven is gheſchreven, door beleydt en officien van onſe Gedeputeerden al verre was geavanceert, jae dat ten ſelven daghe de publijcke deliberatien in onſe Vergaderinghe al waren geentameert, ende is daer uyt dan mede wel evidentelijck te concluderen dat de voorſz. Brief geenſins met die intentie kan weſen ingeſtelt, datmen daer by yets ſoude hebben willē verklaren 'tgunt met de trotterende handeling, en 't verwacht werdende beſluyt van dien niet ſou kunnē beſtaen, 'twelck dan oock uyt de leſte van de voorſz. Brievē des te klaerder blijct, by dewelcke alle de beloftē by de voorgaende geexpreſſeert noch in krachtiger termē werde gerepeteert, en echter inde ſelve te gelijck vande voorſz. onderhandelingē als een ſeer prijſſelijcke ſake geſproken, oock met leetweſen verklaert dat deſelve Handelingen doemaels voor als noch, niet finalick geperfectioneert haddē kunnen werden. De verklaring ſelfs by de voorſz. Misſiven gedaen, zijn in ſubſtantie daer in beſtaende, dat wy vaſtelick gereſolveert waren Z. M. in ſyne tegenwoordige ongelegentheyt trouhertelick by te ſpringen, des ſelfs eppresſien te helpen afweeren, oock gene middelen te ſparen om Zijn Maj. uyt deſelve ongelegentheden te helpen redden; en hebben wy gemeynt, ghelijck wy als noch meynen, dat alle 'tſelve niet beter, prompter, nochte efficacieuſer konde te wege gebracht worden, dan door de conventien teghenwoordigh met Vranckrijck ende Enghelandt ghemaeckt, om reden hier vooren in het langhe ghededuceert, daer op in het coucheren van de voorſchreven Misſiven

en ver-

en verklaringen specialijck is gereflecteert geworden. Wyders wert by de voorgeroerde Missiven verseekering gedaen van met Z. Maj. vyandē in gene handeling te sullē treden, waer mede ons in eeniger manieren sou werdē benomen de faculteyt en gelegentheyt, om 't gene voorsz. is op't aller efficatieuste en krachtigste wijse in't werck te stellē, en kunnen U L. zijn Maj oock ten overvloet wel volkomelijck verseekeren dat wy met des selfs vyandē niet ter werelt getracteert hebben, veel min yets daer door ons benomen soude werdē de faculteyt en gelegentheyt om Z.M. eendeels door continuatie van een vigoureuse defensie tot afweringe van alle oppressien, en anderdeels door't voltrecken en executeren van de voorsz. onderhandelinge, uyt zijne ongelegentheyt te helpen reddē, welcke faculteyt en gelegentheyt wy oock effectivelick door 't aengaen van't voorsz. Tractaet hebben gebruyckt, en noch gemeynt blyvende op de alderserieuste en krachtigste wijse (ten besten van Z.M.) in't werck te stellen, en onder Godes genadigen zegen voltrecken. De verdere verklaringe, dat wy onveranderlick geresolveert bleven onse Vloot en 'tresterende secours, ten fine voorsz. derwaerts te sendē, is oock volkomelick na gekomen, eñ hangt het tegenwoordig aen goede en wijse resolutien van Z. M. om daer van de salutaire vruchten, namentlick, den gewenften Vrede, met restitutie van zijn afgenomene Landen, eñ noch meer, paisibelijck te genieten, en wel lichtelijck de gecombineerde machtē van Engeland, en desen Staet, te doen ageren tegen zynen vyant, om den selven tot de voorsz. restitutie te compeleren, of wel sodanige efficacieusen employ vande voorsz. machten tegen hem, en echter tot zijn eygen beste, subject te werden, welck leste geensins vande wijsheyt en voorsichtigheyt van die Prince, insonderheyt onder U L. circumspectie, en niet min ernstige conduite kan verwacht werden. Wat nu 'tvoorsz. nader geconvenieerde selfs belangt, kunnē wy niet anders oordelen, of is de sake daer by in goede termen voor den Con. van Denemarck, en oock satissactie voor desen Staet getermineert, want voor so veel den Hoochgem. Con. belangt, is het buyten exempel, dat eenich Prins door sijn vyant by na alle sijn landen afgenomen sijnde, by Tractaet niet alleen 'tselve sijn lant sonder vergeldinge weder krijcht, maer oock daer en bovē noch tot reparatie vā de geledene schade, gelt eñ Lant obtineert, gelijck wy vertrouwē dat in desen door de remissie vā het bewuste millioen, en dē afstant van 'tampt Drontheim sal geschieden, behalven dat U L. oock bekent is, dat byde poincten in 't Haechse accoort vā den 21. Mey lestledē, noch open gebleven waren, en noyt formelick doorgebracht hadde konnē worden. En voor so veel desen Staet belangt, is (boven en behalven de voorsz. conditien voor Denemarck gestipuleert, die wy ten reguarde vande gemene interessen oock voor de onse rekenen) noch considerabel dat by't voorsz. geconvenieerde 't Elbings Tractaet met d' elucidaten necessair wort ghemaeckt, 't welck U L. bekent is, so hoog voor desen opgenomen geweest te zijn, dat om 'tdefect van die necessiteyt, en uyt oorsake dat artijckel daer van ghewagende, alleenlick in termen van devoir was gestelt, en gebracht achter't artykel daer by de voorsz. conditien met een compulsoir wierden bekrachtigt, 't gantse werck in poincten van af breken gestaen heeft, zijnde mede daer en boven van merckelicken utiliteyt dat in't voorsz. nader geconvenieerde, niet alleenlick de negative constantie, maer oock het positijf compulsoir is gheinfluecrt, daer op gelijck U L. mede bewust is, van den beginne aen hebben gelaboreert, so om dat de ontrecking van secours aen d'eene zyde machtig was den Con. van Denemarck tot alles te doen resolveren, of Z.M. en zijn gants Rijk in handen vanden Con. van Sweden te doen vervallen, en dat 'tselve middel aen d'ander zyde gants niet suffisant was om de Con. van Sweden by refus, van die kant tot reden te brengen. Wy sullen verwachten dat U L. in desen met sonderlinge vigilantie en ernst tot uytwercking van onse goede intentie, sonder intermissie, sullen laboreren, en sullen daer van mettē eerstē een goet succes te gemoet sien. God Almachtig biddende U debvoiren te willen segenē. in wiens H: protexie Wy de selve mits desen bevelen. Gegeven inden Hage den 31 July 1659.

In Vranckrijck begost men onder den naem van 's Conings reyse na de frontuyren met te meerder luyster voort te setten / niet alleen groote sommen gelts van diversche Provincien en steden te eysschen/maer oock nieuwe Imposten op de uytgaende Waren tot bederf van de Negotie te stellen / tot belastinge van de Vremdelingen/alhoewel contrarie 't Verbont tusschen dat Rijck ende andere Landen gemaeckt : Selfs most yder vremt Schip hoewel ledig/ eer het uyt Vranckrijck in zee steken mocht / 5. guldens voor yder last dat het groot was/ betalen/ en 50. stuyvers van elck vat Wijn / van Sout/ Papier/ ende anders naer advenant : Om dit te executeren/ sont men op alle Revieren en Havenen ettelijcke Oorloch-schepen. Den Coning schreef doen aen alle de Parlementen en groote steden van 't Rijck/ geen gevangens te dooden/ uytgesept die om swaere schelmstucken gedetineert waren : Want zijn Majesteyt wilde sich voorsien van een goet aental Roepers tot des selfs Galeyen : Maer de allergrootste toestel was in dese tijdt binnen Parijs / tot des Koninghs Reyse/ te weten/ 30. Packen Kleederen daer onder 12. seer kostelijck beset en doorwrocht met Dijamanten voor sijne Majesteyt : Den Hertog van Anjou dede sich oock 7. packen soo schoone Kleederen maken / dat yder sin daer inne had/ en die mode wilde naervolghen : Madamoiselle liet oock 30. kostelijcke Rocken behalvens andere Cleederen maecken/ andere Princen en Princessen deden vervolgens/ soo datte stoffen/ zijde / Lakens en Lijnwaet van de naelden en schaeren geweldich beoorlocht en gescheurt wierden : Des Coninghs Cleederen alleen beliepen ettelijcke tonnen gouts te kosten : Boven dien vereerde zijne Majesteyt oock veel gelts aen de Staet-Juffrouwen / op dat elck van hun sich onbekrompen soude uyt-rusten. Sijn Eminentie was den 24 July al te Bayone gekomen/ maer onpasselijck wordende/ bleef daer/gelijck oock Don Louijs de Haro den 20. July te St. Sebastiaen quam / toevende om niet subjet te zijn volghens d'ordre van sijnen Coningh/ om zijn Eminentie in het reysē niet te voor te lopē/ oft elders aen te sprekē dan ter bestemde plaetse. Den Coning uyt Parijs te Fonteynebleu gekomen zijnde/bestelde daer al zijn Equipage op 't heerlijckste : Onderwijl bracht een Post uyt Madril de rechte en ongeblanckette Schilderije van d' Infante van Spaingen/ dewijl men doen sach dat alle de voorgaende geflatteert/en maer na haer conterfeytsel van 8. jaer waren gecopieert.

De Engelse Regeering getoornt door een vrees die haer byna nimmer gherust dede slapen/ratefiseerden in dese maent het Tractaet in den Hage den 21 Mey nu lest ten aensien der Noortse Coningen gesloten: Maer/ een ander object ontroerde haer/ want ghheel Engelant dese Republicanen door d'onverdragelijcke lasten moede wordende / als mede / om datse geen hoop van beterschap hadden van de gheen dat meest Militaire waren / die liever en oock eygentlijcker sorgden om een goet Rapier/ Pistool of Carabijner / en dattet den Swaertveger mochte wel gaen/ dan/ datte Koophandel en de See en Lantbouw souden gefloreert hebben : Soo begost men in Engelant weder om den Coning te roepen/ geen geringe luyden alleen/ maer oock Edelen / Predikanten/ en voorts Graven en andere : Coningh Carel Stuart wiert te Chester

door 40. Predikanten geproclameert/ 'twelck by sommige wat tegen gestaen zijnde/ seyden sy overluyt: Wy zijn altoos geweest voor den Coninck, en willen leven en sterven met de selve. De Independenten/ Annabaptisten/ &c. en die Cromwel boven de Coning lief den/ staken dapper teghens de Royalisten op/ waer op een algemeyne inlantse beroerte volgde/ sulcks datter weynich Provincien in Engelant waren daer niet geroepen wiert/ Voor den Koninck. 't Parlement niet wetende wie te betrouwen/ dede alles vangen en kerckeren daer sy eenige suspicie op hadden / selfs Lord Fairfax Swager den Hertoge van Buckingam most sich purgeren en beloven stil te sitten: Maria Houward Dochter van Graef Ernestus Birom van Bercksshire / wierdt oock [ick en weet niet onder wat pretext] inde schemer-avont als eē poltronesse geleyt na dē Tour / en men hadde om dat sy rijck was / haer beschuldight met Carel Stuart gecorrespondeert te hebben/ waer van seer vreemde discourssen omgingen: Men dwong derhalven yder die op 'tgesach-kussen wilde blijven / te sweeren den Staet getrou te sijn/ buyten d'eenhoofdige regeeringe/ Coninckschap of een Huys van Heeren. Dan dit belette niet datte Coningse in 't hartje van Engelant diverse Kasteelen en stedekens bemachtichden: Chester wel de voornaemste sijnde/ is by 't Parlement verklaert in hoog verraet vervallen te sijn. Sommige Agenten des Conings wierden opgevangen: Veele wapenen en papieren ontdeckt / waer uyt het Parlament onderschepte en stuytte sekeren aenslagh by de Royalisten onder eenen Mr. Mordant aengestelt om hun van de stadt London op den 1. Augusti te versekeren / waer toe sy hun van Paerden en goede intelligentie al vrij verde geasseureert hadden: Maer de sake geopenbaert sijnde/ wiert de Tems/ de Tour/ Westmunster / Withal en beyde Borsen verseker: De oproerighe in Kent en de daer toe geloopen syn stracks verstroyt: Mitsgaders nieuwe soldaten opgenomen/ en Gen. Major Lambert mette outste Regimenten na Northampton ghesonden / om de Coningse die daer en binnen Chester onder den Ridder George Boot/ Gen. Massey en andere al vrij considerabel begosten te worden/ 'thooft te bieden: Maer Lamberts Leger vier dachreysens van London gekomen zijnde/ wilde niet voort/ begosten te mutineren/ en riepen om gelt/ sulcks dat indien de Koningse doen by der hant waren geweest/ wel licht des selfs toegeneghene op die tijt geprevaleert souden hebben: Maer Gen. Lambert voorquam alle onheyl/ alsoo hy door gelt aen sommige en beloften aen andere / de soldaten aen 't optrecken kreech: Het was den 29. Augusti toen hy van Nortwitch te Woeverham een kleyn Dorp arriveerden: Den enge wech belette hem van sijne Ruyterij sich te komen dienen/ waer door d'Infanterij al het mirakel moste doen: De Coningse haer woort was/ 't Heeft het al. En de Parlamentse/ Godt met ons. Die in dese rencontre geweest zijn/ seggen / dat de Coningse maer een charge ghedaen hebbende/ hun gheweer wegh wierpen / en door liepen / alhoewel sy om een smalle Bruch te maintineren / in heggen gekampeert laghen / behalvens noch datter een dijck was/ daer achter sy hun konden verschuylen/ nevens een steyle klip/ die met geen Paerden bereden konde worden: Waer uyt eenighe geen kleyne suspicie namen/ dat alles maer aengeleyt was om de gunstelingē der Stuarts te bestricken/ ende soo niet aen 't leven ten minsten aen der selver

goederen

goederen te geraken/ ghelijck men voortijts in Duytslant onder decksel van Toverije de Luyden goedt en leven af nam: Het sy soo het wil/ Ruyters en Voetknechten ontvluchte hier door kromme wegen en confusie en kreupelbos na Warrington en Manchester/ sy waren niet boven de 4000. dan de Parlementse wel 7000. sterck/ nochtans sijnder geen 400. af gevangen/ want het scheen op de grootste Royalisten aengelept/ daer van sy de Lords Kilmorey/ Major Peter Broock/ Sir Willem Neyl/ Major Generael Egerton/ Thomas Flintshir/ gevangen kregen/ Massey ontslipten/ maer den Graef van Derby wiert te Schrewsbury in Lackeys gewaet gekreghen/ en den Oversten George Boot in Juffrous kleederen te Neuport savonts de Poort in komende/ vermits hy la Madame niet wel genoech en speelden/ wiert bekent/ en te London in den Tour gebracht/ daer men hem in 't begin scheen te willē vierendeelen/ want men wilde hem beschuldigen met Brieven ondertekent te Brussel den 26. Februarij C. R. / en 't opschrift was aen G. B. / dan 't liep soo breet in d'examinatie niet af/alhoewel men een danckdach en sommen geldts aen de tijding-brengers van dese Victorie verordineerden.

Coning Carel begaf sich op die tijdt van Brussel na St. Omaer. In de Barbados verbrande doen over de 100. Loges/ Spijckers en Huysen: Dergelijck ongeluck was daer nu in Januario laetst oock voorgevallen. d' Enghelse gaven in dese tijdt te kennen/ ten insichte van Nederlandt alle d'Engelse Kapers met Sweedse of Portugijsse bestellingen varende/ sonder forme of vigeur van proces van stonden aen als Piraten over boort in see te smijten. De Beurtman van Haerlem op Londen Claes Ysbrantsz. / soo hy en Sijmon Willemsz. uyt de Mase waren gesepldt/ overviel een storm datse weder om mosten keeren/ Sym. Willemsz. quam masteloos in Goeree/maer Claes Ysbrantsz. is noyt vernomen/ hy was kostelijck vol Lijnwaet bevracht/ daer af sommige packen en wracken van 't Schip ter Heyde quamen aendrijven. Drie rijcke Schepen de Dolfijn/ Elisabeth en David uyt Tessel naer Cadix en West-indien gemundt/ wierden aen de Cape St. Mary van drie kloecke Turckse Schepen aengerant/ sy enterden stoutelijck den Dolfijn/ en sprongē over de 100. Turcken over/ maer die wierden op 30. na alle afgemaeckt/ dit speet de Turckse Capiteynen/ en terwijl sy hun geen buyt beloof den/ schoten sy de Schippers/Stuyrman/Coopman/&c. door 't furieus canoneren doot/ brachten oock de Dolfijn en Elisabeth met het inwerpen van hare nieu geinventeerde vlammende Tulbanden in den brant/ soo datter niets afgebergt en is: Het volck hier af en van de David/ vloden in hare Boots na landt/ maer alsoo het stil was/ wierden met roep-tuych omcingelt/ en nevens 't Schip de David na Algiers gesleept/ behalven een Jongen die 't ontswam.

September 1659.

DEn Poolse Overste Lubomirszky de voorleden maent met 9000. Man voor Graudens gekomen/ daer een Sweets Overste Pucher met 400. man in lach/ overweldiehde die stadt met gewelt den 9. deser 's nachts ten 2.

uren/ na datte Commandant ettelijcke Burgers de handen had doen af kappen/ om dat sy hem baden dat hy de stadt met verdrach wilde aen de Poolen over geven: Nu raeckte alles in kolen/ en alsoo de Polen 't woort hadden Geen Quartier, sabelden sy alles ter neer: Lubomirszky dē brant en storm so furieus siende/ schreyde en wreef op de Poolse wijs zijn handen / datte goede stadt en arme Borgers also vernielt wierden/ hy verontschuldigde sich van dit quaet/ en badt Godt datse gestraft mochten worden die daer oorsaeck af waren: De Commandant weeck op 't Kasteel / maer siende dat men hem de Wyssel ontrock/ soo verlieten hem sijn soldaten/ en hy vluchte op den Toren / daer men hem af haelden: Daer wierden bekomen 2. Mortiers en 32. stucken: De Sweden in Dirschau op sulck onthaet niet belust/ verlieten de stad en gingen deur/ mede sleepende sommige Coopmanschappen/ die om van Dantzich na Poolen te gaen/ alreede by Schoneck aen ghekomen waren. De Sweden in dese tijt wel siende dat Pruyssen hun t'eenemael ontvallen sou/ resolveerden door 't aendringen van Vranckrijck / en om dat sy in die gewesten niet langer bestaen konden/ hun mette Poolen te bevredigen / waer toe den Sweetse Coning de Heeren Gabriel de la Garde/ Benedict Oxenstern/ Christ. Slippenbach en A. Guldeklau alle wackere Basen nae Pruyssen op de Tractaten af sont: Sy t'Elbing komende/ schreven den 23. deser aen hare Koning een notabilen Brief/ die geintercipieert wierdt/ verbatende / Hoe seer men behoorde te haesten met de Poolse Vrede, mids den slechten stand der Sweedse Guarnisoenen in Pruyssen, datse al hun macht in Marienburg,Elbing en 'tHooft haddē moeten trecken: Datse geen open sagen om met zijn Majest. te communiceren: De voorslach der Hollanders desapprobeerden, en niet wisten waer op 't sekerst souden handelen, om dat de Polen heerlijck maer sy met weynich Dienaers diese uyt gebreck afgedanckt hadden, souden verschijnen: Datse groot gebreck lijden, sonder gelt en credit,&c. Daer teghens overvielen de Dantzickers 1500. sterck onder des stadts Hopman Winther / den 26. deser 's nachts 't groote Warder/ de Mondauwer Spits en 2. Schansen / zedert welcke tijt men het Hooft geeft begost te belegeren/ de Polen en Brandenburgers hun met eenige 1000. man tot uytstoting der Sweden by de Dantzickers voegende.

In Courlandt liepen de Sweden oock dapper aen/ de Poolen namen haer met accoort de stadt Goldingen af/maer hielden geen woort/ om datte Sweden te vooren daer so mette Polen gedaen hadden / sulcks dat den Commandant Spoon met 1500. koppen maer een half uyr buyten de stadt ghekomen zijnde/ alle ter neder gesabelt zijn: In Goldinghen vont men 30. Canons: Soo wierde oock Libau en Windau verovert/ en Douglas kromp geweldig nu in de Bosschen/ en dan in de marassen: Wanneer 't Vorstelijck Slot Goldingen by ongeluck door brant tot een puynhoop wiert.

Noch bleef den ongeluckigen Sevenburghse Vorst Ragotsky stribbelende tegens de Turckse Ministers / dies wringt hy den gepretendeerde Lantheer Barczay in dese maent de kling en 't gesach uyt de vuyst/ want/ na die gants geslagen 't Kasteel Denun tot sijn schuylhoeck had genomen / so wort hy van 't guarnison met bewilliging der Stenden in Ragotzky handen gelevert / en speciael met hulpe der 7. Sachsen-steden bemachtichde weder geheel Transylvanien: Hier over was den Turcksen Keyser dapper vertoornt/ en dewijl

hy een

hy een ander Visir begeerden te stellen/ sont hy een groot Legher tegens Ragotsky/ die onvermogend om so een storm uyt te staen/ hulp in Ongerē socht.

Boven Venetien was den 9. passato een gruwsamen Donder / Blixem en storm opgeheven/ soo dat de Barcken en Gondelen in 't Canal te gronde / en de groote Maria Kerck te pletteren/ en veele andere Gebouwen en Schepen breesselijck geslagen wierden/ een gantse straet wiert geschonden door de steenen die 40. treden van de voorsz. Kercke af-gheworpen wierden/ en ten ware een hevige stort-regen die terstont volghde/ ende waer door yder genootsaeckt was om in huys te blijven/ het soude veel menschen ghekost hebben ghehadt. Een maent daer na wiert de stadt Budweyts door den Donder in brant ghe-slagen/ en vermits het laet in de nacht was / zijnder veel menschen en huysen jammerlijck verbrant en slapende om gekomen.

Sijn Doorl. Kurbrandenborg resolveerde in dese maent mette meeste sijne en des Keysers Leger na Pomeren op te breken / om dewijl men niet voordelichs sonder Schepen uyt Jutlandt op de Sweden konde aenvanghen/ en de navale macht der Hollanders van tijt tot tijt de handen wierden gebonden/de voorsz. quartieren te verlaten / midts datter noch bleef een aensienlijck corpus van Keyserse/ Brandenburgers en Deenen: Waer van zijn Doorl. aen hare Ho. Mo. door sijn Ministers advertentie gaf: De Vorstinne Weduwe van Holsteyn versocht dat hare Landen in desen aftocht van der soldatē adieu mochten bevrijt blijven: Te Berstorf in 't Velt-leger had by zijn Doorl. een Tartarise Gesant audientie/ in zijn oratie die vol ootmoedicheyt was/influeerden oock dese vleyende woorden: Zijn Keyser den Tartarise Cham was zijne Doorluchticheyds Dienaer,ende des selfs Vrunden Vrund,en Vyanden Vyand : Hy quam syn Doorl: bidden dattet hem beliefde te bevelen aen wat Oordt hy zijne Vyanden aen-tasten soude, &c, Den Keyserl: Overste Montecuculi en sijn Doorl. hielden t'Oldeslo krijchsraet/ in deliberatie staende of in 't Stift Bremen of na Pomeren te gaen/daer 't laetste van vast gestelt zijnde / en datte Keyserse in 't Landt souden ageren/ maer de Brandenburgse langst de zee-kant/ so om particuliere consideratien als om de Geallieerde gerust te stellen / datte Keyserse geen Dominium omtrent d'Oost-see en waren soeckende: Waer uyt de geruchten quamen datte Kurvorst te lant en de Hollanders te water de stadt Wismar souden aentastē/ 'twelck die van binnen dede op haer hoede sijn / en monsterden stracks hunne Burgerije 1864. man sterck/ oock d'Ambacht en Bootsgesellen 1221. sterck/ 'tguarnison bestondt in 2344. koppen Infantery en 500. Ruyters. Aldus dan tooghen dese Legers uyt Holsteyn: 't Ongeluck wilde dat sy weder veel Koopluyden goederen spolieerden/ voornamentlijck overvielen de Brandenborgers den Edelen Heer Peter van Ussel en / die de Poolen oock 't voorleden Jaer op sijn Huys te Basthorst overvielen/ gevangen namen en op 10000. gl. rantsonneerden/ gelijck wy op ons 9. deel folio 174. aengeroert hebben/ sijnde gheen Coopman als ons was berecht / maer een Heer van nobile qualiteyt/ hebbende hoge en lage Jurisdictie/ dese leet weder groote schade. De Brandenborgers namē terstont Tribsee in/en daer na Anclam/Demmin/en andere plaetsen/ dan voor Grijpswalt togen sy af na twee vergeesse stormē/ schietende 't stedeken meest in brant: Onderwijl namen die in 't lant Griffenhage

en twee

en twee schantsen aen de Oder: De Keyserse wonnen den 7. deser Wolin/ 16. Canons en 600. Duytse Sweden staken sy onder haer Leger/ den 17. Septemb. veroberden sy stromelijck den Dam voor Stetijn/ waer op een formele Belegeringe voor die Stadt van de Duytse Legers wierde begonnen.

Den Engelsen Admir. Montagu in dese tijt hoorende van alle de rusien in Engelant/ lichte den 4. deser zijn ancker / onder pretext van gheen Vivres te hebben/ niet tegenstaende men hem uyt Schoonen alles beloof den toe te senden/ dan te vergeefs/ hy ging deur soo ras hy van den Con. van Sweden had afscheyt genomen op Croonenburgh/ en eenige schenckage ontfanghen / komen den 10. dito met 17. schepen in Engelant. De Deenen dit merckende/ oordeelden nu datte Engelsen en Fransen tot voordeel der Sweden niet alleen de stilstant t'elckens hadden door gedrongen/ maer datse op dat Sweden zijn personage te beter soude spelen/ oock by de Nederl. Gesanten hadden gepoogt uyt te wercken/datter so veel Schepen van de Hollantse Vloot als van d'Engelse na huys mochten keeren/ en andre sulcke moye projecten/ waer door mē dan sulcks gevolcht zijnde/ Koppenhaven met gemack sou doot gefoolt hebben in dier vougen als met Nascou was geschiet: En over welcke actien self de Neerlanders veel smaets hoorden/ sulcks datte Hr. L. Admir. in zijn brief van den 23. Aug. op dit subject van stilstant onder andere oock aldus schreef:

De Heeren Vogelesang en Haren adviseren mijn, dat het refuseren van de cessatie van hostiliteyt te water, is aen de zijde van Sweden, waer door my dan Vryheyd soude werden ghegeven om te ageren in conformiteyt van u Ho. Mog. resolutie van den 24. en 25. Iuly, in dien ick niet weer door d'Heeren hier boven gemelde ordre, van de ghemelde Heeren u Ho.Mog. Extraord. Gedeputeerden wederhouden wiert. 't Is verdrietich so continuelijck tusschen het hangen en wurgen te sitten, en dan noch het onghelijck te hebben wanneer ick u Ho. Mo. ordres na mijn vermogen na heb gekomen, van in 't Vaderland over yder mans tonge te rijden, en niet alleen van canaille, maer van Lieden die part en deel hebben in de Regeeringh: Doch also ick het geluck heb van u Ho. Mo. te konnen voldoen, daer ick alle vlijt en getrouwicheit toe sal aenwenden, so sal ick aen dat kakelen soo seer niet keeren,&c.

De Heeren Nederlantse Ghesanten nochtans uyt de suyvere intentie van hare Principalen/ deden om den Vrede t'obtineren by den Coningh van Denemarcken soo veel/ dat sijne Majesteyt den 7. deser het Haegse Tractaet van den 21. Mey niet alleen aen nam/ maer oock onderteyckende/op conditie/dat soo Sweden weygerende bleef/Denemarcken als dan oock daer in los en ongehouden soude wesen. Den Coningh van Sweden ter contrarie/ alhoewel hy weynich dagen te vooren geseght had/ dat men met nochmaels te handelē soude beginnen/ daer soude licht so veel swaricheyt inde conferentien niet vallen als men meynde/ dat sijn Majesteyt de Conquesten niet getrout hadt/ als niet hoger desirerende als een eerlicke/ maer bovē al/een versekerde vrede/&c. So verklaerde de selve (na datme eerst over de Pasporten/ doen over de handelplaets / en eyndelijck in opgerechte Tenten voor Coppenhaven frivolijck alhoewel met schoonschijnende circumstantien had gestribbelt) het Haeghse Tractaet niet te konnen aen nemen: En vermits d'Enghelsen aen Sweden hadden geweygert het over laten van een gedeelte der selver Vloot/ so merckten de Deenen nu wel dat Montagu was deur gegaen/ om teghens Sweden

(van

(van wiens weygeren men gelooft hy doen al bewust was) volgens 't Haegse Tractaet niet te ageren. Hier sach men de vredelieventheyt van Sweden/ en hoemen op hare beloften mocht bouwen/ dat hare mont nergens om gegaept had als onder den naem van handelen de Nederlanders te bedrieghen/ want de stilstant die het beste van den Somer had tot Millioenen onkosten door gebracht/ en den 2. Septemb. eyndichde/ dede haer de hoop aenwassen/ dat zy indien op den Herfst wat nat viel/ sy hunne Vyandē genoech uyt d'Eylanden souden keeren. Nu de Nederlantse Vloten kreghen toen ordre om te ageren: Den 5. dito quam de Vicead. de Ruyter met 22. Oorloch-schepen/ 2. Branders 1. Galjot van Lubeck weder te Coppenhaven. De Viceadmi. Meppel arriveerde den 19. dito van Dantzich oock daer/convoyerende de Koopvaerders vā Dantzich en Coningsbergē/hebbende in passant genomen 1. sweetse Fluyt met 19 stucken/ en noch 1 Fluyt met 2 Schoeten met rogge/ uyt Wolgast na de Neering willende/ tot onderhout van de Sweetse soldaten aldaer: De voorsz. Coopvaerders by de 70. sterck begeleyt door dito Vicea. Meppel tot de Schager hoeck/ en van den Lt. Admi. Obdam door de Belt/ die wijders na Jutlant en Holsteyn soude gaen/ om brant-hout voor de stad Coppenhaven in te laden/ arriveerden mette voorsz. prinsen en de gebalsemde Lichamen van de Viceadm. de Wit en Pr. Florisz. den 20. deser in 't Patria. De Viceadm. de Ruyter meynde in dese tijt 2. Sweetse schepen onder Kroonenburg te ruyneren/ en 't Kasteel op zijn Hollants onder 't faveur van den roock een morgengroet te geven/ was selfs al in een Boot getreden/ om 1. Brander aen te brengen waer van het den Capiteyn leelijck verhoetelde/ want toen de Ruyter uytte Brander stapte/ haelde de fielt zijn seylen op/ en liet het soo afdrijven/ daer de Ruyter sich also gefrusteert siende van een die sijn excuse op de stercke wint nam/ seer moeyelijck om wiert: De Sweden wel siende watter gaens was/ leyden terstont Vlotten om hare Schepen/ en staken lange balcken uyt des selfs geschut-poorten/ om de branders af te houden. Eenighe Deense Troupen lande in dese maent te Udstede in Schoonen/ daerse over de 100. stucks Beestiael/ sommige Vrienden en goederen af haelden/ en soo weder af togen/ 'twelck de Coppenhagers seer moeyde/ want men had hun onder Cornelis Evertsz. in 7. Schepen 1100. man om stant te houden toe ghesonden/maer dese quamen als d'andre hunne conqueste al verlaten hadden/op 'tgerucht dat de Sweden uyt Malmuyen en Lantscroon in aentocht waren. Op Reuck misluckte een diergelijcke aenslach. En Coppenhaven weygerde de Hollandtse Soldaten in te nemen/ seggende/ sy konden hare stadt selfs wel bewaren/ waer uyt d'affectie van vele Nederlanders tot de Deenen seer verkoelde/ die sonder hulp der Batavieren al lange waren verlooren geweest.

October 1659.

Na oude gewoonte begost den Herfst met storm-windt: Dit druckte een geheele Vloot uyt Nederlant na de Bocht gemunt/ so dat sommige inde

Spaense

Spaense zee te gronde/ andere schadeloos / waren gedwongen weder in Engelant in te loopen: Capiteyn Waterdrincker een Zeeu / in dit saysoen van Cadix komende met 15. laste silver / en 200000. stucken van achten/ nevens den Eygenaer een Spaense Jode/ idem veel Dijamanten/ Paerlen/ 1 schoon wit Paert met een gulde zadel/ en een circuit van Dyamanten / 't gund men seyde aen den Jongen Prins vereert soude worden: Ging by nacht plotselick op de Rassen onder Walchren te gronde / alsoo sy meynden de Hoofden noch niet gepasseert te syn: Hier verdronck den rycken Jode met al syn goet/ werdende maer vijf menschen van al den hoop gebergt/ die de gehele nacht op een wrack hadden gedreven: Geluckich waren die 2. Amsterdamse Coopluydē/ de welcke over eenige onlust te Cadix met den voorsz. Jode gekregē/hun goet datse in Waterdrinckers schip neffens hunne personē hadden geembarqueert/ weder van dat in een ander schip lade / daer sy behouden mede tuys quamen. Een Schiedammer Buys genomen door een Engelse Rover / redderde sich so vroom/ datse 11. Engelsen die daer op geset waren / onder op sloten en met de Buys in de Maes op brachten: Een zeeu redderde op die voet in 't Canael oock syn schip: Sommige Holl. Bootsgesellen te Gottenborg ghedwonghen om op een Sweets schip te dienen/ liepen dat af/ en brachtent t' Amsterdam.

Brabant nu door d'apparente Vrede op verbeteringh staende/ most niet te min uytstaen de allergrootste moetwillicheyt van haer eygen soldaten: Antwerpen ontfong sommige Gedeputeerden van de Hanze-steden / om te beramen of d'Oosterlingen met het over voeren vande Granen uyt hare gewesten over eenen bodem tot Antwerpen / het Oosters Huys aldaer wat beter van Glasen en Vloeren souden konnen onderhouden/ als zedert een wijl herwaert was ghesehiet/ maer de Schelde was al te periculeus voor 't swaere Oosters Vaer-tuych. De langduyricheyt van den Oorloch en had so veel armoede aen d'Antwerpenaers niet gebracht dattet selve belet soude hebbē het opstaen van de sommige aldaer/ tegens d'ordren van 't Hof en haren Souverain/ als sijnde notoir/ dattet recht van de Posten (daer over d'onlusten ontstondē)van over lange by den Coning gepossedeert / nu by de Deeckens der Gilden was geuserpeert/ feytelijck en corps op 't Post-comptoir weg halende de Brieven aldaer uyt Hollant by sijne Majesteyts Postillion gebracht / die doende dragen nu op 't Stadhuys ende dan op't Boden Comptoir/ alles tegens de protesten van 's Conings Officiers/ onder schijn van te executeren d'ordre van de Magistraet/ wiens authoriteyt sy also usurpeerden. Des Conings Procureur generael op alles sich informerende / en de sake voor 't Hof in Proces rakende/ eyschten de voorsz. Dekens (die anders selfs een formelen Post op Hollant wilden stellen) nevens de Magistraet de decisie van 't Proces / dat volgde den 2. Decemb. 1658. vervatende/ dat behoudens de Magistraet in hunne oude possessie van Boden so te voet als te paert te stellen / nochtans zy geen Post-boden machten constitueren/blijvende dat aen sijn Majesteyt. De Magistraet siende datte Dekens des ongeacht even wel met hare actiē voort voeren/ ventileerden by requeste alles aen Don Jan/ maer 't was al vruchteloos/ dies trat den Procureur ge. tot d'executie/en verboot de Gildens sich mette Post niet te bemoeyen/ d'andere resisteerden feytelijck: So dattet Hof

den

den 13. Aug. 1659. de voornaemste tegenstrevers deden bannen en hare goederen confisqueren/ 'twelck vele arme Luyden die van dit Comptoir hun onderhout hadden/ dapper ontstelden. Den 30. Sept. als men dit vonnis executeerden/ raeckte geheel Antwerpen in roeren / elck sloot zijn Winckel/ de Borgers raeckten in 't harnas/ men bonsde de Poorten toe/ en aen de water kant sach men Vrouwen/ Kinders/ &c. in Schepen met hun beste Goederen na Lillo/ Bergen op zoom en tot in Zeelant vluchten/ also 't gerucht langst de straet ging van de stadt te plonderen/ selfs salveerden elck in de Kloosters wat hy lief had: Ten 1. uren viel 't Canaille in 't Huys van Burgermr. van Halmale (die sy te vooren onweerdelijck op 't Stadhuys bejegent hadden) en de Poorte open lopende/ plonderden en raseerden alles/ selfs zijn Carotse/ die langst de straten aen flenteren scheurende: Quetsende oock periculeus den Rentmr. Behoudende in functie de gebannen/ onder pretext van Previlegen die sy op het tegenwoordige niet en konden appliceren: Houdende sich partye en independent van justitie. Causerende dach en nacht de stad in oproer. So dat den Cancelier en Rade van Brabant sich aen den Gouverneur Caracene eyndelijcken addresseerden/ om maintenue in d'executie van Justitie: Want of wel de Magistraet om de gemeente te stillen/ den 1. Octob. had doen publiceren / Dat men alle debuoiren soude doen om de gebannen Dekens te herstellen, soo was doch alles te vergeefs/ 't Canaillie wilde niet van straet/ en gelijck sy een schoemakers/ een Backers/ en een Geelgieters huys seer ruwelijck hadden gheplondert/ soo meynden sy insgelijck met het Post-comptoir / des Bisschops Huys en andere die men met stercke wacht bewaren most/ te doen/ roepende/ pasquillen plackende/ en als dolle menschen in troupen van 2 en 300. samen loopende wanneer het slapens tijt was/ met een furie beyde menschen en ghebouwen dreygende/ so dat Burgermr. Halmale sich niet langer binnen Antwerpen vertrouwende/ den 2. Octob. 'snachts langs de Werf-poorte wiert uytgelaten / en geroept aen 't Oorlochschip dat voor de stadt op stroom lecht/ van waer zijn E. aen 't Hooft van Vlaenderen voer / en reed soo voorts na Brussel. Den Gouverneur Caracena wel merckende dat dit veelhoofdige dier om te temmen met scherpe spooren soude moeten bereden worden / sondt den 17. Octob. om hun de mate vol te meten / noch eens uytte naem van den Koning ordre aen de Magistraet/ om in handen van den Raedt van Brabant te stellen de gebannen Mannen/ om 7 a 8 van de self de promptelijck te straffen/ en de geplonderde en qualijck getracteerde buyten schade te stellen / protesterende by non obedientie van alles wat daer op volgen mocht/ &c. Daer op quam M. Caracena den selven dach op 't Casteel van Antwerpen/ en 7 ofte 8000. Soldaten quamen om de stadt te dwingen / rontsom op de Dorpen logeren/ daer sy godloos en op zijn Turcks met de arme Boeren om sprongen/ stelende/ rovende/ moordende/ en vernielēde byna alles/ dorvende noch d'Antwerpenaers op de Wallen toe-roepen / dat sy het (binnen de stadt komende) noch veel slimmer souden maken: De Burgers voor sulcke gasten vervaert/ bewaerden sorgvuldich hunne Poorten/ onderwijl de Magistraet met Caracena handelde. Eyndelijck isser den 23. Octo. besloten/ en den 26. getekent/

1. Alle Coninckliicke Placcaten sullen voortaen met respect gepubliceert en geobserveert werden. 2. Alle Politycke saken sullen na 't oudt gebruyck niet by den Breeden Raedt, maer by le Conseil du lieudict verhandelt worden. 3. Den Breden Raed sal noyt buyten consent vā Burgermeesters mogen vergaderen, en dat niet als by noodt, ofte alsser Subsidien van den Coning werden versocht, of om opstellinge van Imposten,&c. 4. Den Breeden Raed aldus wettelijck vergadert zijnde, sal van geen andre saken moghen handelen, als daer sy over beroepen zijn, op pœne eerst een Iaer gedepriveert, ten 2. van inhabil verklaert te worden, ten 3, gedegradeert van 't Burgerschap, en eeuwich uytgebannen te worden. d'Ordonnantie Albertine, van Anno 1659. en 't Reglement Additioneel van Anno 1654. sullen geobserveert blijven. De Vier Hooftmannen der Burgery sullen in alle Vergaderinghen der Wijckmeesters compareren, en daer een stem hebben. 5. Dese 4. Hooftmannen sullen uyt de Borgerschap gekoren, en geen Luyden van Ambachte zijn. 6. Het stemmen der Ambacht-Deeckens sal volgens de oude institutie jaerlycks voor de Magistraet geschieden, sonder precisélyck aen de gedane nominatie der Dekens gebonden te zijn. 7. De Dekens sullen geen particuliere conditien in hun opinien voegen, maer d'Ordonnantie van den Raed van Brabant de Anno 1551. volgen. De Magistraet geauthoriseert blijvende te moghen verwerpen alsulcke geprojecteerde conditien. 8. Datmen de Stad van Leech-ganghers en Vaguebonden sal purgeren, ter reserve van die tot welcks last men materie heeft om criminelick te procederen wegens dese laeste Tumulte. &c. 9. De Borghers sullen oock tractabel en convenabel zijn om Crimen læsæ Majestatis, Seditie, Valse Munte, verjaerde en andere Coninckliicke zaken, voor den Rade van Brabant,&c.

Dit was een smal expedient voor den Breeden Raet/ en slechte prerogativen voor de Burgers/ wiens Ketenen men van de straten nam en op 't Kasteel bracht: Het Bannissement en confiscatie der gevangen goede Mannen hielt stant: Den selven 26. dito quam den Marquis de Caracena upt 't Kasteel binnen Antwerpen/ mette Prins de Conde/ Dom Steven de Gamara/ den Prins de Ligne/ den Hertoge van Aerschot/ Ec. logerende by den rijcke Portugijs Illiano op de Meere: Den Raed van Brabant trat in groote magnificentie op 't Stadthuys/ en verwesen den 29. dito 7. Persoonen / om wegens de leste oproer gestraft te worden/ zijnde twee Bootsgesellen/ een Slijp schaer en mes/ een Brouwers knecht/ een knecht van de Blau-Verwers/ 1. Tapijt wercker/ en een Swavelstocks man / alle luyden van qualiteyt/ die 't poinct d'honneur niet en ketelden/ maer wat anders: Doch de drie wierden gepardonneert/en 2. voor 't Kasteel en 2. voor 't Stadhuys opgeknoopt. Daer mede was dit hollen over/ en het benam sommige van d'omgelegen steden de lust dat padt in te gaen/ daer het anders al mede soude hebben beginnen te spoken.

Na sommige dagen af dwalens arriveerden in Tessel 't schip Coning Salomon/ en den 28. Octob. de Arion / beyde van Curacao met Westindise ladinge tot contentement van hare Meesters bebracht / de specie die sy in hadden is tot Amsterdam goede waer. Vier Koopvaerders en 1. Convoyer geseylt uyt de Mase na Cadix/ geraeckten aen de Caep St. Vincent onder eenige Turckse Rovers/ yder stelde sich schrap tot slaen/ uytgeseyt het Schip S. Pieter/ 'twelck de Maets verlieten / stellende sich om het met de Boot t'ontroepen; 's Nachts sagen sy eenighe buyzen / daerse na toe roepen/ en komen

met den uchtent by het bovengenoemde Schip Arion/ 'twelck onder eenighe Spaensvaerders met 2. Convoyers [na Amsterdam willende] was ghe-raeckt/ hier klimmen sy op/ daerse hun avontuyr verhalen / onkundich hoe 't met haer en d'andere Schepen afgeloopen was. Aldus eenighe glasen voort seylende/ geraken sy onder dat selve Esquadre Turckse Rovers: Die soo deftich door-lopende/ dat sy alle als honden mette staert tusschen de beenen door gingen: In't slaen vernamen de Maets van St. Pieter hun genomen schip/ begeven haer derwaerts/ en sy nemen 't selve in / komende also met blijtschap weder by de Arion/ mede brengende eenighe Turcken die daer op gestelt wa-ren. Zy schepdende van den Arion/ vonden haer geselschap uyt de Mase weder/ en seylden soo te samen na Mallega. De Rovers van Tripoly en andre plaetsen bewust datter gheen Michiel de Ruyters in haer Vaerwater waeren/ om hun na meriten aen de nock van de ree (daer geen appelle valt) te recompenseren/ quamen in dese tijt onlijdelijcke sterck uyt / doende al omme de Seevaert der Christenen groote schade: Een Esquadre van hun dat sich inde Middellantse zee onthielt/ was aldus bekent en gewapent:

De Admrael Teodoze, de Peerl,	34 st.	500 m.	'tSchip, 'twapen van Algiers,	14 st.	200 m.
Viceadmirael de Rose-boom,	30 st.	450 m.	't Schip St. Ian Baptista,	16 st.	200 m.
't Schip de Publicaen	30 st.	400. m.	Noch een Schip de Zeve-ster,	11 st.	230 m.
'tSchip genaemt de Bebesaer	34 st.	500 m.	'tSchip de Neptunus, nieuw,	28 st.	430 m.
't Schip de Fonteyn,	26 st.	300 m.	'tSchip de halve Maen, nieuw,	30 st.	450 m.
't Schip de Dadelboom,	30 st.	450 m.	De Kerck van Constantinopelé,	36 st.	500 m.
't Schip Algiers,	26 st.	350 m.	Een Galey met 28 paer Riemen,		400 m.
Noch een Schip Dadelboom,	30 st.	375 m.	Een Galey met 26 paer Riemen,		450 m.
'tSchip de Zeve-ster,	56 st.	280. m.	Een Galey met 22 paer Riemen,		400 m.
't Schip de Perel.	20 st.	300 m.	En meer andere.		

Dese namen by Sicilien 't Schip de Haen/van Smijrne na Livorno seer rijck geladen gaende/ 'twelck de Pest binnen boorts krijgende / die in dit sayfoen krachtich in de Levant grasseerden / soo waren alle de menschen daer op uytgesept ses/ wech gestorven / en dese ses lagen oock over 't Schip besmet en verstropt/ soo datter niemant op de directie van 't Schip konde passen / en de Turcken also geen moeyte met het nemen van dit schip hadden/als alleen dat sy verbaert voor de Pest/ het schip sonder ondersoeck langh op sijn ancker lieten legghen. Dese Rovers namen oock 't Schip de groote St. Joris/ met 700. Baelen Sijde van Venetien op Marseillie gaende. Als mede twee andere Schepen te Venetien thuys hoorende.

Te Wallingforts house binnen London hielden de Leger-Officiers noch geduyrich hunne samenkomsten/ en leverden eyndelijck 9. poincten in 't Parlament/ daer sy satisfactie op begeerden / bestaende meest / tot vrijheyt/ betalinge en erkentenis van dienst der Soldaten / daer sy gunstighe antwoordt op kregen. 't Parlament annulleerden mede alle bevelen by den Protector en sijn Raet zedert 't Jaer 1653. tot 't Jaer 1659. gemaeckt. Daer nae gaven de Officiers een petitie in 't Parlament/ getekent by 300. de voornaemste van't

Leger/ onder de selve waren de Colonels Jan Lambert/ Des bourg / Bery/ Kelsey/ Aschfield/ Cobbet/ en andre: Dese petitie gelesen/ wierde by 't Parlament verklaert nul / en al de voorsz. Officiers wierden daer om van hunne dienst ontslagen: En men stelde 7. Commissarissen die over de Armee souden gebieden/ met dese Acte wierde weder om ingetrocken de qualiteyt van Lut. Ge. Fledwod van alle de Krijchsmagt des Parlems. : De gestelde 7. Commissarissen waren dito Fleedwood/ Ludlow/ Monck/ Haselrich/ Baronet/ Walton/ en Overton/ en kregen bvna soo hooge macht als de Protector ghehad hadde: Dit liep geheel tegens de grootheyt van Col. Jan Lambert aen/ diemen niet alleen buyten dese 7. Commissarissen gesloten had/ maer men benam hem oock zijn Regiment/ werdende 'tselve gegeven aen den nieuwe Gebieder in 't Casteel van Dover Col. Dixwel. : En toen hy hoorde datmen de Militie te Westmunster inquartierde / soo versekerden hy terstont voor hem Withal/ St. James/ Somersets huys/ ende alle de straten en passagen nae Westmunster / en de Temse met diverse Booten vol Musketiers. Den 23. smorgens toogh Lambert als hy de Lijfguarde van 't Parlament hadde tot hem getrocken/ na de Zale van Westmunster: Hy vernam datte Spreker in sijn Carosse om zitplaets te nemen/ aen quam / dese persuadeerde hy minnelijck weder om te keeren/ met hem tot Withal rijdende/ daer hy uyt de Carots van den Spreker sprong/ tredende weder om in de sijne: Door Withal wiert den Stock van d'Orateur genomen / en gebracht in de Kamer van den Raed van State: 's Middags ging Lambert te voet met eenige Musketiers na de zale van Westmunster/ die met 2. Regimenten door Col. Morley was beset/ dese trat tegen Lambert / versoeckende / dat hy met gewelt niet wilde indringen/ soude anders op hem los branden: Lambert seyde/ ick soude soo ick wilde/ wel plaets voor my en de mijne maken/ maer dat hy geen oorsaeck tot stortinge vã bloet wilde gevẽ: Dede alle straten met zijn volck besettẽ/ en keerde na Withal/ daer den Raet van State sat/ de welcke beval/ dat beyde partijen (hoewel gewapent) souden aftrecken / en de Parlaments Leden die 11. sterck te Westmunster by een waren / mochten in den Raet van State komẽ over een goet Accoort handelen/ 't welck also met 3. salut-schoten by de Militie geobserveert sijnde/ raeckten alles in stilte: Geheel London had sich onder al dese rusien niet het minste gemoveert/ dan in Soutwarck quamen twee regimenten Borgers in de wapenen/ om alle wanordening te mijden/ Lambert wiert groot respect van de Cooplupden bewesen/ want vele hadden in den Gen: Fledwood ongenoegen/ so datmen onder d'Officiers socht dattet Parlament weder soude sitten/ mits de leste Acte intreckende: Maer wanneer de Colonellen Haselrich/ Morley en Hacker uyt de Vergaderingh wierden gheschrapt/ so eyndigde d'onlust met Fledwod / wordende neffens J. Lambert/ en Des bourg weder voor Opperste over de Militie erkent: Dit alles wierde met een danckdag beslooten: Posten na alle quartieren gesonden/ met advis/ dat de Militie meester was. James Nailor de Quaker wierde los gelaten: Gelt voor de vloot van Montagu gefourneert/ ende den Grave van Arondel uyt Vranckrijck na London op ontboden/ en 't Parlament bleef gedissolveert.

Den

Den Oorlogh mette Sweden begoste sich nu langs hoe meer in een Algemeyne decadentie te vertonen: In Courlant dwongen de Poolen de Commandant Arnsfeld 't Slot Grebbin op te gheven: Twee Poolse Generalen Comorofsky en Polubinzky verheugt over de winninghe / tracteerden malkanderen met een statelijcken dronck/ Comoroffky 'sanderdaegs by den Generael Lubomirsky onthaelt wordede/ vertrock wel gemoet/ maer des nachts op zijn reyse onder den naeckten hemel sijnde/ kreegh 't Colijck en storf stracx: Hy was een braef Soldaet die de Polen seer beklaegde. De Stadt Mittaw van de Sweden tot een fop dapper uytghepit / wierde by haer langsamelijck verlaten. In Pruyssen voor 't Hooft begostmen den 30. Octob. haer mette Aprochien te besoecken/ en men dreef haer op zijn Duyts uyt de Kasemarker Schans. In Pomeren wierden sy t'elckens in campagne geslaghen/ soo dat sy het velt mosten ruymen. En Prins Adolf most van daer weder op ordre van den Koning na zijn verteerent Pruyssen/ den brief van zijn Majest. aen den opgemelten Prins om de selve oorsaeck gheschreven / hebben de Keyserse opgevangen. In Noorweghen benam hun Generael Bielke de Schansen by Quistrumbrogo/ Odewalt/ en Novesant / soo datmen in Sweden en selfs uyt Schonen en Seelant alles by een braeht/ om dese Normannen te stutten. De Sweetse Majesteyt wel denckende waer dit heen wilde/ sont Peter Cojet sijn Raet voor extraordinaris Gesant aen de Staten Generael/ om door alle wegen den intrest van zijn Meester aldaer soo veel doenelijck waer te nemen: Hy verkreecht (dat een groote gunst was) consent om met zijn Kinderen en Package op het Schip van Cap. Banckert te moghen embarqueren en naer Hollant te varen: Maer onder seyl zijnde/ vervielen en stieten op het Anouts Riff (dus scheen het den Pfarhern die aldaer staet / en dickwils in zijn gebeden die verby gaende Hollantse breede seylen wenschte ten profijte der Ingesetenen te mogen stranden/ nu na den sin te gaen/) maer P. Cojet en de zijne/ oock het Schip wierde gebergt door het uytwerpen van eenige ballast / maer de Package/ en Schriften seyden de Deenen bleven in de loop. P. Cojet keerden weder na Croonenburg om nieuwe Credentialen/ die hy kreegh om spoedigh over landt voort te reysen / want men hadde door de Ouderdom van den Heer Appelboom in den Hage geen genoeghsame dienst.

Coppenhaven beducht voor ghebreck / kreegh Jan Evertsz. met sijn Esquadre van Lubeck vol Vivres/ gekocht en betaelt met Hollants gelt: Den L. Admirael van Opdam na Jutlant om alle noodicheydt voor Coppenhaven te embarqueren/ geseylt/ kreegh van hare Ho. Mo. ordre om met de oude Schepen weder na 't Vaderlant te keeren / latende de Vlagge in die gewesten aen den Vicaadm. de Ruyter. Ged. Vic. de Ruyter schreef een Brief aen hare Ho. Mo. van den 18. Octob. van onder Femeren/ behelsende/ dat hy de Soldaten van d'Admirael Opdam had over genomen/ eenige schepen om dē hoeck van Schaghen soude senden / en dat over andere faciliteyten sijn hart wel duysent pont verlicht was. L. Admi. Opdam schreef van den 17. dito oock van onder Femeren / Dat Capiteyn de Groot van onder Siro met zijn Schip en 30. Soldaten met de Vendrich van Capi. Heemsterraet waren door gegaen: En dat zijn Exel. tot Crimstede en Ebbeltof Branthout en Vivers hadden ingenomen, om na Coppenhaven te gaen.

Op die tijt namen de Holl. Capiteynen Roetering en Swart twee Sweedse Schepen met stuck-goederen ende andere Koopmanschappen na Stocholm gaende/ en daer na noch 3. Schepen na Riga willende. De gewesen Deense Commandanten binnen Croonenburg zijn in dese maent te Coppenhaven door de Engelse en andere Ministers verbeden / zijnde gevonnist om te moete sterven. Den Coning van Denemarck resolveerde in dese tijdt op een groot Exploict/ en sond na Kiel in Holsteyn den Gen. Schack met veel Vaertuych om Volck in te schepen: Hem volgden oock den Viceadm. de Ruyter met de meeste Oorlochschepen: Daer en tegens quam den 26. dito den Lut. Adm. Opdam met zijn Esquadre en alle nootsakelijckheydt seer wellekom te Koppenhaven / ende na alle beleef de demonstratien van eere soo van de Coningl. Majesteyt van Denemarcken als van des selfs Hooft-Ministers ontfangen hebbende/ nam zijn Exell. afscheyt/ en vertrock mette Vicead. Jan Evertsz en Egbert Meeusz. en 20. Oorlochschepen den 4. Nove. na Hollant/ lopende door de Sont/ soo vuyrden die van Kroonenburgh/dan het moeten eerschoten geweest zijn/ vermits men geen kogels vernam: Zijn Exell. arriveerden den 14. Novemb. met 4. Schepen in de Mase / d'andere binnen 't Vlie geloopen sijnde: Quam te gelijck met Jan Evertsz. in een Carotse in den Hage/en dede den 18. Novemb. ter Vergaderinge van hare Ed. Groot Mo. sommierlijck rapport/ tot vergenoegen der meeste Leden/ en naderhant door een statelijcke wel gestelde Openinge van 't gepasseerde onder zijn Exel. directie in de voorsz Noorder ghewesten / soo is de selve by de Staten van Hollant over des selfs hoogwijse directie/ serieuselijck bedanckt. Maer den Coning van Sweden ruste onderwijl niet / hy begaf sich met zijn Koninginne na Nykoping op het Eylant Falster in allen schijn/ oft eenige infectie van quade lucht te Elsenoor waer: Hier quam de Franse Ambassadeur Trelon den Koningh besoecken/ nochmaels arbeydende op de bewuste Mediatie / tot eyndelijck de Sweedtse Majesteyt door den opgemelten Heere Trelon aen d'andere Heeren Mediatores specialijck de Ministers van hare Ho. Mo. dede versoecken / om met zijn Majest. noch eenmael de Trattaten aen te binden / 't welck na ernstich insisteren noch eens wierde getenteert: Als hare Exell. uyt Koppenhaven vertrocken na Falster/waren de Deenen seer onbenoecht / altoos vresende datter weder een prolongatie van stilstant/ ofte eenich ander nadeeligh Accoort sou getroffen sijn geworden/ also sy wel wisten datmen in Sweden geen Vrede en socht.

November 1659.

Syn Majesteyt van Denemarcken hoorende / dat onaengesien de geledene Schipbreuck van P. Cojet/ de selve evenwel met nieuwe Papieren voorsien/ sijn reys na den Hage voortsette/ qualeficeerde insgelijcks Otto Cragge en Godske Boeckwalt mette caractere van Ambassadeurs Extraordinaris/ om by hare Ho: Mo: Denemarcken te dienen/ ende te konnen beantwoorden 'tgeene de Extraord. Ambassadeur van Sweden P. Cojet en andere tot nae-

deel van hunnen Koning mochten ageren: Hare Excell. vertrocken den 26. Nov. van Koppenhaven op Lubeck/ gaende voorts door Lunenburger lant en Westphalen/ om te ontwijcken sommige Sweetse Snaphanen/ die in het Stift Bremen op de selve dachten te passen. Den Resident van Denemarcken P. Carisius in den Hage verstaende dat den voorsz Sweedsen Ambassadeur Coyet op komende wegh was / gaf den 9. Octob. een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ onder andere behelsende / Dat alsoo nu alle uren een Ambassadeur van Sweden wierde verwacht, gaf hy hare Ho. Mog. in bedencken oft hare Ed. hem souden admitteren, dewijl de Sweedse Majesteyt soo harde antwoorden aen hare Ho.Mo. hadden gegeven, waer door dan voor de gantsche weereldt soude blijcken, als oft hare Ho. Mo. de quade Actien van den Coninck van Sweden wilden approberen: Versochte, dat hare H. Mo. alles geliefden wel in te sien, ende voort varen met Secours van Geld, &c. hoopende dat Godt by verleeninge van goet Succes soude toonen, niet langer te konnen ghedoghen de gepleegde ongerechtigheyd, Tyrannye en onverantwoordelycke bloetstortinghe van den Coningh van Sweden. Hare Ho. Mo. hadden in dese tijt al ordre gestelt om de Stadt Coppenhaven expres met een groote meenichte Eedwaren teghens den winter te voorsien/ waer toe sommige Fluyten afgehuyrt/deselve dese maent met twee Convoyers na de Sont liepen / wordende aen den hoeck van Schagen opgewacht van de bovengenoemde 8. Oorlochschepen van den Vicea. de Ruyter: Wegens het verleenen van Audientie/ sulcks en konde geener wegen geweygert worden/ overmits den Coningh van Sweden met 't ontbieden van hare Ho. Mo. Gesanten op Falster/ de selve niet alleenlijck weder hadde geadmitteert / maer oock daer door zijn eygen voorgaende Actien hadde gedesapprobeert. Immers den voorss. Sweedse Ambassadeur quam half Novemb. in Hollant/ en na sich eenige dagen binnen Amsterdam onbekent ghehouden en toe-gerust hebbende/ doch met luttel gevolghe/ soo toogh zijn Excel. na den Hage / daer hy den 25. deser voor de Staeten Generael Audientie hebbende/ in 't Latijn harangueerde: De voornaemste dingen daer van hy in zijn oratie sprack/ bestonde in de volgende poincten:

1. Erhaelde hy de oude en van over lange Verbintenissen tusschen Sweden en den Staet van hare Ho. Mo. geweest, soo met de Coning Gustavus Adolphus, de Coninginne Christina, als met den tegenwoordigen Coning Carolus Gustavus, onder wiens regeringe een Tractaet tot Elbinge met hare Ho. Mo. Gesanten was geslooten, dan door de list van sekere luyden die de welvaert van desen Staet so seer niet als haer eyghen wel sochten, was in plaets van Rateficatie, voort ghebracht een begeerte van Elucidatie: En daer nae met Denemarcken tegen Sweden geageert: Oock voor Dantsich met eẽ VlootSchepen komende, wiert de Polse Oorloch in grote beswaernis gebracht. Daer na 'tverloop van den Oorloch in Denemarcken verhalende, had de Sweedse Majesteyt niet tegenstaende alle de voorss. gepasseerde saecken, over de Honderdt Hollandse Schepen die hy in zijn gewelt had, weder liber en vry gestelt, wordende korts daer na vyandlyck van des selfs Vlote in de Sont aengetast: Soo beklaegde hem den Koningh, die altoos de reciproce Vrundschap soo religieus hadde geobserveert, &c.

Versochte wijders Commissarissen om mede te handelen volgens zijn instructie/ alsoo hy van zijne Majesteyt ordre had om met hare Ho. Mo. en des selfs Ingesetenen te observeren een sincere ende getrouwe Vruntschap: De gene die den Staet daer toe deputeerden / waren de Edele Heeren den Raedt

Pensionaris

Pensionaris Iohan de Wit, G. van Beuninghen, de Baron van Gent, de Heer van Merode, en de Heere Veth. De Staten Generael hadden tegens den 5. Novemb. oock doen uytschrijven een Vast en Bededagh/ specterende Op de noch swevende Oorlogen in Oosten, &c. dattet God niet belieft had de middelen by desen Staet tot bevredinghe der strijdende partijen gecontribueert, te zegenen: Ontwijffelijck des Heeren toorn over de inorme sonden in dese Nederl. Provincien grasserende, daer van de oorsaecke synde: Datmen des niet te min de Heere soude dancken over 't maintineren van den Staet en des selfs vrijheit, en d'oeffeninge van de Christel. Gereform. Relige: En te bidden niet alleen om continuatie van die zegen, maer ootmoedich bekennen en te bidden om vergiffenisse onser sondé, eñ dat de Negotie deser Landen door 't wech-nemen der voorss. bloetstortende Oorlogen in zijne oude bloeyende staet mogte werden gerestitueert, &c. Den 7. deser zijnde jaerich dat den See-slagh in de Sont was geschiet / en waer van wy wel yets op ons 9. deel hadden geseyt/ doch niet soo veel als wy dickmael wel gewenscht hadden/ soo wierden de Vicead. de Wit tot Rotterdam/ Vicead. Pieter Florisz. te Hoorn/ en Command. Dirck Krijnen Verveen ter Goude statelijck begraeven / den Vicead. de Wit was by den Con. van Sweden/ en Pr. Florisz. by de Co. van Denemarcken met vergult gewaet en wapenen voorsien: Soo dat beyde de Koningen/ onaengesien het gepasseerde/ hebben betoondt/ dat sy de oude Batavierse vroomheyt beminden/ en de Vrundschap van die Natie allerweghen sochten.

Op dien self den See-slaghs en Begraeffenis dagh / wierden te Kiel in Holsteyn geembarqueert 5200. Deense Ruyters / en 4600. Voetknechten/ daer onder 40. Compagnien ofte 3000. Nederlantse Soldaten/ de Hoogduytsen/ Polen en alle andere Natien liet men staen/ om dat die van een geheel andere cours waren/ doch streeck mosten houden te lande als dese te water: De aenleyding was goet/ dan niet sonder gevaer/ alhoewel de kennis aen weynige der Oppersten bekent was/ want / aen 't succes van dese saeck beyde de reputatie van den dus lang gevoerden Oorloch der Sweden / en 't behoudt van de verdruckte Croon Denemarcken penderende was. Wy sullen dan in zee laten heen varen de voorss. ingescheepte Militie / beneffens de Vlote van den Vicead. de Ruyter/ en den dach dat sy van lant staken was oock den 7. Nov. Maer die te lande gebleven macht ijlden op 't spoedighste na Coldingen en de Citadelle van Fredricxode (nu gheheel van de Sweden geabandonneert) om van daer met alle macht over te raken: Om dese passage te faciliteren / was den Deense Schout by Nacht Marcus Rotsteyn / en Commandeur Gotske van Amsterdam op 't Schip 't Raedthuys van Haerlem / neffens 2. Deense Capers uyt de Vloot door den Viceadm. de Ruyter gecommandeert/ en oock om van Sonderborch op Alssen eenich Deens Volck op Funen over te brengen: Maer contrarie wint en stroom dreef hun onder 't Eylandt Aroe: Hier kregen sy kennis hoe dicht by Assens in een inham laghen een Sweets Oorlogschip de Hoop met 28. stucken/ Capit. Japick Ariaensz. van Enchuysen/ 't Galjot de Swarten Hont met 10. en 't Galjot de ..... met 6. stucken / die hier lagen met veel ingeladen roof en goederen die de Sweden van d'Ingesetenen in Funen op zijn soldaets hadden afgeprangt: De voorss. 2. Hollantse en Sweetse schepen te diep gaende om de Sweden by te komen / sonden hare

Boots

Boots mette 2. Deense Kapers derwaerts/ dit de Sweden siende/ verlieten hunne schepen/ en liepen schandelijck te lande/ latende soodanigen buyt in de handen der overwinners/ dat die naer ick wel bericht ben/ voor geen kouden Winter en behoef den te sorgen: Anders waren de Sweden gemeynt geweest om desen buyt over Lantscroon in Sweden aen hun Famillien te senden/ dan sy waren nu van het Vracht-loon ont slagen.

Generael Eversteyn commanderende de Troupen te lande/ dede alle vlijt met haesten/ en hy raeckte den 14. Nov. geluckich van Jutlandt in Funen/ hoedanich/wert ons in't kort door den Heere van der Nath/commanderende in't aldaer sijnde Keysers Leger/ aldus uyt een krijgsmans hart toegevoegt:

TEgenwoordigh soo gaet het recht her op aen: Ick heb door de genade Gods en het bevel van den Veldt-marschalck Eberfteyn met Neghen Boodts doen over swemmen Vier Keyserlijcke Regimenten, 4. Brandenburgse, 800. Polacken, 1000. Paerden van de Deense, en 600. Dragonders, in den tijt van 3. dagen en nachten. Nu konnen wy seggen, wy hebben den Vyand in ons gewelt: Morghen marcheren wy op hem toe. Zy en zijn niet meer als tusschen de 3. en 4000. te samen, het welck ons seer leet is dat zy niet stercker en zijn, want het wort maer gerekent als een vroechstuck by onse luyden. Doch in kort sal u E. breeder berichten: Groote eer, goeden buyt, goedt Winter quartier verhoopen wy, Wy hebben schoon by de 100. gevangenen sonder kogel gewisselt te hebben. U E. kan alle goede Vrunden partecipant maken van ons geluck, want dit is seker. Hier mede blijve U E. geaffectioneerde G. Grave van der Nath.

In Middelfaert in Funen, den 17. Nov. 1659.

De Armade ter zee quam sonder rencontre met moy weder den 8. dito na noen voor Nijborg in Funen/ en doende zijnde om 't volck in kleyn vaertuych t'embarqueren/ onderwijl de Sweden uyt twee Forten aen de water-kant (doch sonder schade) canoneerden/ so liep de wint om en 't begost stijf te wayen/ sulcks dattet savonts al 10. uren was datse weder uyt de bay mosten laveren/ blijvende die nacht in onstuymich duyster weder voor de stadt op ancker leggen: Waer door de Sweden die gedurich met hunne Ruytery aen strant op pasten/ van opinie bleven datmen daer eerst landen soude: 't Welck oock soude geschiet hebben indien de Deense aenleyders niet al te onkundich/ en diesvolgens de schepen en 't Volck niet byna om hals en alreede in disordre waren gebracht geweest. 's Morgens 't ancker lichtende/ seylden naer Cartemunde aen de noort sijde van 't Eylant/ daer wel een groote doch ondiepe reede was/ dit was den 10. dito/ flucks stapten 't Volck in Schoeten en Booten/ want de Nederlantse Oorlochschepen konden op een musquet schot niet aen de wal komen/ de Deense Schepen doen noch soo wijt in zee sijnde datmen die nauwlijcks konde sien: De Sweden hadden van de Stadt tot aen de bock van de Brugge Traversen gemaeckt/ aen d'eene zijde stonden 4. en aen d'ander zijde 3. Regimenten Ruyters/ en de Dragonders in de stadt: Het Deense Voetvolck had d'Avantguarde/ ende de Nederlanders onder den Overste Killegre de rechter vleugel: De Sweden hielden schietende stant/ maer niet langher als tot de Boots vol Volck by na aen landt waren: Wanneer seker Frans

Edelman Buat genaemt/ in 't bloeyenst sijner jaren sich vrijwillich ter liefde van den verongelijckten Coning van Denemarcken/ op de Nederlantse vloot onder der selver Benden begeven hebbende/ allereerst met 't rapier inde vuyst tot den middel in 't water sprong/ en in een oogenblick ghevolcht wierde van alsulcke/ die door 't behulp van 2. elementen onder water en boven vuyr/ tegē de Sweden aen lant traden/ jagende die geweldenaers door gewelt uyt hare afsnijdinge/ voorts over de Bruch/ en eer het avont was/ hol over bol uyt de stadt/ latende menschen en paerden mette beenen in de lucht over al gesaeydt leggen: Zy hadden Cartemunde oock op 3 a 4 plaetsen in 't retireren in brant gesteken/ om hunne Vijanden te ontdienen/ dan te vergeefs/ dewijl het tijdelijck geleschte wiert. De Sweden dus na Nyborgh wijckende/ quamen den 15. dito wanneer de Deense macht met gemack gelandt was/ onder Paltsgraef Zultsbach weder na Cartemunde/ maer indien hare versaechtheyt so groot als hare stoutheyt waer geweest/ sy hadden doen apparentie gehad om hare Vijanden te doen wijcken: Doch nu ging de Sweedse macht in confusie vagueren/ latende de Deenen ongemoeyt in ghesloten Battallie op Odenzee marcheren/ daerse den 19. dito arriveerden/ en den 21. met den Gene. Eberstein conjungeerden/ die daer op gesamentlijck besloten op den Vijant los te gaen. Den 22. en 23. door Masleben op-treckende/ vonden den 24. ten 11. uren 's morgens de Sweden in volle slach-orden by Nijborgh voor een Bos staen/ hebbende om seecker na de Stadt te wijcken/ achter hun een vot sterck heck en gracht/ daer hare Dragonners als bedijckt/ achter stonden/ bynaer 40. treden achter hunne Battalie. Veltmars. Eberstein de Voortocht hebbende/ commandeerde 400. Ruyters en sommige Polen op den Vijant/ doch die wierden gestuyt: Onder 'twelcke Gen. Eberstein des Vijants postuyr af specuIerende/ so ordonneerden hy Gene. Quast/ de Keyserl. Regimenten van Matthei Caraffa en Schults/ ettelijcke Polen en Canitzise Dragonners ter rechter sijde: Tot reserve van dese was den Graef van der Nath en sommige van 't Matteise Regiment/ en daer op volgden d' Ebersteynse Infantery/ 14. Canons/ en 2. Brigaden van Veltma. Schacks Hollants en Deense Trouppen. De lincker vleugel bestont uyt Brandenburgse Regimenten/ en Graef Quast/ Eberstepnse/ Canitzise/ en Poolse benden: De rest van Rannenbergs en Ebersteyns Regiment waren hun reserve. In de Battallie was Gene. Schack/ Hans van Alefelt/ des Konings Ruyters/ Jonghe Guldenleeu/ Overste Vocht/ zijn Majesteyts Infanterije/ 2. stucken/ en de Heeren Killegre en van Meteren met 't Hollants secours en 4. Regiment stucken sloten de Battallie. Aldus drong Gen. Eberstein tot aen de Hecken deur/ maer de Sweedse Infanterije om de gracht hier pal staende/ persuadeerden manhaftigh de Deense te wijcken/ so dat die in confusie/ van de Schackise ondersteut wierden. Het Sweetse Leger dus forcelijck aendringhende/ want Deenen en Duytsen waren in disordre/ soo meynden sy albereydts meester van 't geheele werck te sijn: Maer de Heeren Killegre en van Meteren mette Hollantse Brigaden aengemaent/ quamen doen in ghesloten battallie vellende hunne piecken/ rustich op de Sweden/ doch ordentelijck aentrecken/ stellende niet alleen in 't midden van de Battallie de wet aen de Vijanden/ maer oock
aen

aen de fortuyne: Hunne welgeschickte discipline veroorsaeckten datte Vyant het Velt en hare Hecken quiteren most: Flucks daer op ylen al d'andre Natien op de Sweetse aen/ so dat Alefelt de Water-gracht passeerde/ dringende de lincker Vyants vleugel onder Veltm. Steynbock/G. Weyer en Waldeck tot in Nyborgh: De Sweetse Infanterye van hunne Ruyters aldus verlaten/ stonden in een oogenblick van de Polen omcingelt/ het waren 2000. van de geordenste Soldaten/ vele Finnen en Gothen/ die de Sweetse Majesteyt by nacht uyt de naeste Eylanden op Funen tot secours van Zultsbach hadde doen over setten: Dese zijn by de Polen uyt bitterheyt alle neder gesabelt/ om dat sy haren Oversten Piazenzwky en vele brave Ridders in 't begin hadden ghedoot: Een Hollandtse Brigade alleen/ geconmandeert door van Meteren/ dreef met ghedaelde Piecken twee Swcedtse Esquadrons van hunne stucken/ welcke acte seer lustigh om aen te sien was. De lincker Deensche vleugel onder Ge. Tramp wel het meeste in disordre/ geraeckte onderwijlen weder om in postuer/ en dreven Zultsbach en Botker tot onder Nyborg/daer Hans van Alefelt stont/ en alles wierde opgevat wat sich niet met den donckeren in Nyborgh salveerden: Dien nacht waren den Paltsgraef van Zultsbach en Veltm. Steynbock door 't Bos ontvlucht/ en kregen door belofte van 3000. gulden seker Visser soo wyt/dat hy haer met een Scheerboot seewaert in voerde: De Deense Oversten ontboden terstont aen de 2. Zee-Oversten Bielke en de Ruyter/ dicht onder Nyborg te willen komen/ want de Sweetse macht in Nyborch soude anders met kleyn Vaertuych na Seelant konnen hebben eschapperen: Dien nacht wasser groote commotie binnen met te raden wat mē doen soude: Sendende 'smorgens een Trompetter aen G. Ebersteyn: Onderwyl quam de Viceadm. de Ruyter/ die al den 22. dito savonts van Cartemunde weder in 'tgesicht van Nyborg was gearriveert/ van waer sy den 24. dito de voor verhaelde Battalie konden sien/en dattet tot den donckeren 'twyl het ruych weer was/duyrden: Opde Na-nacht de wint stillende/ wierden door de Vic. de Ruyter aen de Command. Cornelis Evertsz./Co. de Wilde/ Cap. van der Saen/ J. Sweers/ Jan Tijsz. en Thuynemans ten noorden der stadt daer een Fort lach/ gelast te loopen: Hy seylde oock met de rest der Vloot tot dicht voor Nyborgh/ daer 2. Schantsen met 2. halve Cartouwen lagen/ daer hy de Sweden met syne stucken uyt joech/ en de Hollanders plante de Prince Vlagghen daer op/ brenghende de 2. stucken 't scheep: De Vloot settent in den dageraet so dicht onder Nyborg/ datse mette kleynste stucken over de stadt konden heen schieten/ en na eenige lagen gelost/ quam de opgemelten Trompetter biddende dat men wilde ophouden met schieten/ zy wilden van een goet Accoort wyders handelen: Den Trompetter most niet te min weder te ruch met bescheyt: Dat men niet en begeerde te handelen/ zy mosten hun op genade en ongenade overgeven/Ec. Dese antwoort kregen sy mede van de Ruyter/ en daer by/ dat sy terstont mosten resolveren en bescheyt brengen/ ofte wilde de stadt tot een steen-hoop schieten: Stracks daer naer quam den Overste Schonleben en Ge. Adjutant Lillie-kroon nevens noch een Sweets Officier uyt/ versoeckende uyt de naem van hunne principalen gants gedienstelijck/ datmen doch met canonneren wilde ophouden/sy waren

 bereyt

verzocht haer op discretie over te geven: Om dit te volvoeren gingh Detlef vã Alefelt en Gen. Major Trampen in de stadt: En alsoo de Ruyter continuo bleef donderen/ soo en cesseerden hy oock niet / voor datte Sweden een Brief van Gen. Schack uytte stadt tot hem brachten/ behelsende / hoe dat zy haer op genade en ongena hadden over gegeven / en de Ruyter bedanckende dat hy dit werck soo kort hadde doen af-loopen/ &c. Op het selve moment quam de Gen. Lu. Henrick Horn en presenteerde 3000. Sweetse Ruyters/ die hun in Nijborg gesalveert hadden: En sy gaven oock met groote reverentie weer om de 2. Majors Lutker en Harlack/ mette Guldenleeuse Standaerden/ die sy daegs te vooren van de Deense hadden verovert: De voorss. Ruyters sijn half onder de Deenen en half onder de Duytsen ghesteecken: Voorts telde dese volgende Lijst wat en hoe veel schade de Sweden hier geleden hebben:

Generale Lijst van alle de Dooden, Gevangens, Buyt, &c. In Funen.

Generael Luten. Henrich Horn,
Generael Major Weijer,
Graef van Waldeck,
Hertog van Wijmeren in 't treffen gevangen,
Graef Coningsmarck in 't treffen gewont, en gevangen,
De Oversten Hubener, Schonleben, Engel, Peter, Taner, Riesengruen, Zimmerman Weydenbach en Taube over de Dragoners, en Smit over de Infanterije, noch Stiltman, Liliecron, 2. Velt-Medici, 2. Proviantmr.
Noch Elf Regimenten te Paerde, bestaende in 88. Compagnien, sterck 4500 man.
Te weten, 't Regiment van den Overste Lute. Bremer, van Horn, Waldeck. Weymaren, Coningsmarck Hubereni, Schonleben, Engel, Peteri, Botticheri. en Taur,
Van dese heeft de Lut. Generael Horn aen ons gepresenteert 3000. Ruyters.
Het Paltsgraefse Weyherise Taubise 4. Regimenten van 600. man, zijn op 't velt en Bosschen blijven leggen.
Dat uyt Zeelant over gevoerde Simidise en Kruisise Regimenten van 1500. Man. zijn uytgeseyt weynige gesabelt.
Canon op en voor Funen veroverts 101. stuck
Herpaucken acht paer.
Vendels en Standaerden 110,
2269. Kogels, 110. Centener Pulver 80. Hantgranaten, 28. Amunitie wagenen, 110. so Kogels als and're Wagens, ende seer veel Buyt aen Koets zadels, Stucken Wagen seylen, Wapenen, Wagens, Bruggen, daer d'onse wel mede geaccommandeert sijn,

Daer en tegens hebben wy niet over de 500. dooden, daer onder zijn van qualiteyt:

Onder de Keyserse, Niemant.
Van de Deense d' Overste Henrich Volrath Both, Iosias Breda Rantzou, Lut. Tycho Santberg, en Major Nahrendorf.
Van de Brandenborgse. Niemant.
Van de Hollanders Capit. Hemmina Fri.

Onder onse Gequetsten zijn:

Van de Keyserse, den Oversten Schult in 't Hooft, doch niet periculeus.
Van de Deense, Overste Luten. Norman. Ebersteyns Major Baron de Weyx door de Arm, Ritmr. Claudi met 3. Kogels door 't kinnebacken. Ritmr. Hintze door en weder doorsteken Capit. Bendix van Alefelt.
Van de Poolse, weynigh,
Van den Brandenb. Gen. Major Quast door de zijde geschoten, maer niet doodelijck.
En van de Hollanders weynigh.

In dese Victorije hebben d'Overwinnaers soo aen Meubelen / Beestiael / over da-

overdadige buyt bekomen/ om de gevangens wierde geloot/ de Deense voerden de hare na Gluckstadt/ de Brandenburghers hunne na Berlin/ maer de Hollanders lieten de hare op parole en rantsoen veel na Hamburg en Staden vertrecken/ en de Polen hadden de hare al by tijts rappoort ghemaeckt. De Soldaten hadden geern 't Vrou-volck binnen Nijborgh geplondert/ maer het wierde hun belet. In dese Battalie hebben haer niet alleen uyttermaten vroom gedragen vele Duytse/ Deense/ en Poolse Cavalliers/ gelijck als in 't landen te Kartemunde Monsr. Buat de eerste was/ en nu de Heere Eversteyn/ Schack/ Alefelts/ van der Nath/ Trampen/ en andere in 't bitterst van dit gevecht/ so wierde nochtans seer hoogh geestimeert den dienst der Nederl. Officiers Killegre / van Meteren / Alua / Bregadin / de Vaine/ ende andere/ die den Ged. Eversteyn specialijck bedanckte / en beloost heeft dat 't selve by den Koning van Denemarck gerecompenseert soude worden.

Behalvens nu dat desen Slagh in Funen de allergrootste Victorije was daer eenige Chronijcken van gedencken/ dat oyt de Deense op de Sweden bekomen hebben/ soo was sy noch al van grooter gevolge: Want / Sultsbach en Steenbock quamen gevlucht op Falster by den Con. van Sweden / waer door binnen Nijcoping Vrouwen en Kinderē met groot gehuyl langst de straten liepen jammeren/ over 't verlies van hare Mans / Vaders en Vrienden: Het onvertsaecht gemoet des Konings wierde selfs daer door ontroert/ beklagende seer zijn Volck/ die hy noemde zijn beste Soldaten te syn/ hebbende om die te preserveren/ hun noch 1500. Voetknechten in diverse nachten uyt Zeelant toe-gesonden: Zijn Majesteyt de tijding krijgende dat de Battalie ende geheel Funen in 15 dagen alsō was verlooren / sprongh op van de Tafel daer hy aen sat/ seggende/ dat hy niet en had vertrout datmen onder de Handelinge alsoo geageert soude hebben: Vertrock so datelijck met zijn Coninginne na Seelant op Kroonenburgh/ abandonnerende de Nederlandtse Gesanten in grooten disordre: Alsoo datte Deense Inghesetenen oock seyden / dat als de selve weder na Coppenhage souden vertrecken/ waren geen Waghens te vinden om hare Ed. Bagage te voeren/ en eenighe bekomen sijnde/ hadden 36. vermomde Sweedse Ruyters de selve op dē weg aengerant/ onderstaende der selver Papieren te beroven: Den Coning was over dese Nederlaghe soo gealtereert/ dat hy zedert die tijt noyt vrolijck noch recht gesondt is geweest. Hier tegens glorieerde men niet alleen te Koppenhaven/ maer oock te Berlin en in and're Duytse Plaetsen/ selfs zijn hare Ho. Mo. door d'aenwesende Ministers van Denemarcken en Brandenburgh gecongratuleert over dese Victorije en de groote ingeleyde eer van des selfs Militie: Den danck was oock meerder/ en de sake aengenamer als die van het prolongeren der stilstant / eñ indien de navale macht op die tijdt soo wel ware gedisponeert als zy wel niet en dede/ de gantse macht ware op Seelant plotselijck over gevoert geweest/ en men soude de victorie honorabel vervolght hebben. Want de Sweden warē soo benaut/ datse als muysen uyt d'Eylanden vluchte/ selfs Ruyters/ latende hunne Paerden en alles achter/ gelijck op Tassing/ Langelant en Aaroe/ alwaer de Deense noch 1. Sweeds Major / 150. Ruyters / 80. Musketiers/ en Canon en plondering als in de schoot viel.

De

De Vicead. de Ruyter wetende dat veel zijner Capiteyns alreede hun leſte Broot hadden uytgedeelt/ en beducht voor vorſt/ liep den 27. dito van Nijborg om Victualie mette Vloot na Lubeck/ ſendende ſommige Schepen onder C. Sijvers te ruch/ om Branthout voor die van Koppenhage te embarqueren.

't Belech voor Stetijn tot noch toe ſeer vlijtich by de Duytſen vervolght/ liep deſe maent ten eynde: Geweldt waſſer ghenoech van dach tot dach met Granaden/ ſchieten en approchien gedaen/ Montecuculi had oock genade en gunſt aen de Burgers belooft: Maer ſy wetende de wackheyt van hare gront rontſom/ en ſiende het dagelijckſe natte weer/ bleven volharden met ſelfs aen de wallen te waken/ en de ſtadt ſoo vroom te defenderen/ tot Gener. Wrangel met 5 a 600. man een dag of twee voor de nederlaech in Funen/ te Stralſont uyt Zeelant was over gekomen/ en van daer met een geſ wint weder d'Oder langſt binnen Stetijn/ ſoo ontfonckte dat ſoo gheweldigh hare dapperheyt/ dat ſy na een Keyſers Quartier te hebben opgeſlaghen/ en 27. Officiers ghevangen binnen gebracht/ ſy oock met 20. Kanen vol Muſquettiers de Oder af na Courau dreven/ daer de Duytſen hun Leger-magaſijn hadden/ en overrompelden de Redupt met 20. man beſet/ in haeſt mede nemende 20. Kanen/ die aldaer met behoeften en vele Coopmanſchappen op ſtroom lagen/ deſelve met triumphe binnen Stetijn brengende/ 'twelck alhoewel men in 't eerſt dat ſocht te verſchoonen/ nochtans de oorſaeck is gheweeſt waer om de Keyſerſe den 16. deſer 't voorſ. Belech hebben gequiteert/ latende noch 4. Croatiſche Standaerden in de Sternſchans ſtaen: In alle 't belegh maer 3. Burghers 2. Capiteyns en 150. ſoldaten gebleven zijnde.

Den Koningh van Denemarck dede op nieus alle Duytſen weder van der Sweden tot zijne dienſt noden: En den 26. deſer hebben Liebreich/ Recke/ Wilde en Roſenkrants de Sweden buyten Koppenhaven aengetaſt/ deſſelfs Brugge ingehouden/ en 16. Ruyters nevens goeden buyt in gebracht.

Men begoſt in deſe tijt in 't Klooſter ten Olijve buyten Dantzick/ op 't ernſtiel aen dringen van den Franſe Geſant de l'Ombres/ de Tractaten tuſſchen Polen en Sweden aen te vangen: Want in Pruyſſen liep alles met Sweden in 't riet: Binnen Stum hadden ſy noch 150. man/ te Marienburg 1000. en t'Elbing met geſonde en krancke 2500. koppen: Uyt de leſte plaets ſtietten ſy uyt de Vremdelingen/ Wijven/ Kinders en Mennoniten/ die uyt 't Lant en van Moudou daer binnen geweken/ hun by de 50. Famillien nu na Danſwijck begaven/ om daer onderhout en herberge te ſoecken.

Den Swedſe Geſant Biorenklau van Francfort door Loraine nae Parijs treckende/ liet ſich verluyden by diverſe Officiers/ dat hy commiſſie hadt om te verſoecken d'Aſſiſtentie van een Frans Legher in Duytſlant/ daer de ſelve op antwoorde/ tot dien tocht groote luſt te hebben/ want ſy wiſten datter in 't Logement van Monſr. Gravelle die al de Kapieren had doen opkopen/ waren gebracht op 3. Wagens 18. kaſſen met Frans gelt. Den Keyſer de timiditeyt der Sevenburgſe Stenden op de Turckſe dreygementen ſiende/ en dat ſy te Conſtantinopolen hadden doen aenbieden/ ingheval men haer met ruſte en by hunne Privelegen wilde laten/ ſy den ouden Tribut genegen waren te

ren te

ren te betalen/ soo stelde hy order op d'Ongarise Fronturen/ sont oock Prins Robrecht voor zijn Lut. Veltmarschalck na Pomeren/ en schreef aen Keur-Ments geensins gemeyndt te zijn om den Con. van Sweden uyt zijn lant te drijven/ maer siende dat hy geen Vrede wilde / en 't Rijck maer socht te troubleren/ so wilde hy zijne pernicieuse desseynen helpen stuyten. Kurbranden-borgh schreef insgelijcks aen d'andere Kurvorsten / dat vermits de Con: van Sweden niet anders en socht als 't Roomse Rijck met Oorlogh t' infesteren/ sy hare raedslagen alsο wilden dirigeren/ dat desselfs voornemen mocht werden gestuyt/ en veel eer tot een billijcke Vrede gebracht werden.

Het groote werck van Vrede tusschen Vranckrijck en Spaingen / hadt in dese maent final succes : Den Coning die daer toe den 5. Aug. te Poictiers/ en den 20. dito te Bordeaux was gekomen/ had te Parijs onderhanden gelaten een Horologie van 7. voeten hoog/ en 1. gulde Vlies om aen de Cato. Coning te vereeren : Uyt Spangen wiert door een Edelman gebracht 't Contreseytsel van d'Infante in een boot van Dyamanten/ en noch eens de schilderye lebens groote ten voeten uyt. Hertogh Carel van Lotaringen in Julio van zijne gevangenis te Toledo ontslagen/ en tot Madril zijne goetwillicheyt betoont hebbende/ quam mede na St. Jean de Lus / daer de handelinge soude op 't Eylant geschieden. Zijn Majesteyt sondt in Septemb. na Madrid een Missive aen den Cathol. Coning/ gedragen door Monsr. de Grammont/ de inhout was een versoeck van d'Infante Maria/ en luyde in 't Frans aldus :

SEer Hooge, seer uytnemende, en seer Machtigen Prince, Onsen seer lieven en wel Beminden Broeder en Oom : Alsoo het Godt belieft de goede intentien die Wy gehad hebben om de rust aen 't Christendom te geven, te Zegenen, en daer door de eenigheyd en vrundschap tusschen ons te herstellen, waer toe onse Bloedt-verwantschap als aengebooren, heen iyverde : Soo en ontbracker tot ons laetste vergenoegen anders niet, als te sien de vasticheyd van een geduyrsame Vrede : Oock de banden van onse Maegschap en vrundschap door een Nieu Verbont vaster te maken, 'twelck wy altoos gedesireert hebben : En in desen verstaen wy te spreecken van ons Huwelijck mette Doorl: Infante Donna Maria Thereza , *Outste Dochter van uwe Majesteyt. Wy komen u Majesteyt versoecken, dat wy de hoogheyd van hare geboorte en van hare staet minder aenmercken en begeeren als de bysonderste gaven van haer Persoon. Wy zenden dan in de hoedanicheyd van Ambassadeur Extraordinaris by uwe Majesteyt onsen seer lieven wel beminden* Neve *den Hertoge van Grammont, Eedgenoodt en Marschalck van Vranckrijck, Oppervorst van Bidache, Minister van onsen Staet, onsen Gouverneur en Stedehouder in Biscaye, Gouverneur onses Stads Bayone en 'tlant van Bourg, Maistre de Camp van 't Regiment onser Franse Guarde : Om in onsen name uwe Maiesteyt tebidden , gelijck wy oock door dese regulen doen, van voor onse Bruydt de voornoemde Doorl. Infante Donna* Maria Thereza *te willen vergunnen : Ons vorder ghedragende aen 't geene gemelte* Neve *syn Maiesteyt van het gevoelen sal vertonen, die*

nen, die wy tot uwe Maiesteyt en door d'Infante sullen behouden, soo zy de goetheydt heeft van haer na het voornemen van uwe Maiesteyt door een gonstige verwilligingbe onser begeerte wil voegen. Wy sullen in desen ons niet wijder extenderen, maer Godt bidden, dat hy u Majesteyt lange Iaren in zijne heylige en waerdige protectie houde.

BORDEAUX, den 21. Septem. 1659. *Uwe goede Broeder en Neve,*

LOUIS.

Met dese Missive en diverse geschencken quam Grammont den 17. Oct. te Madrid/ wordende met groote toeloop en blijtschap des volcks ontfangen: Den Luten. Postillion geleyde hem treffelijck / voorgaende met 8. Postruyters/ aenhebbende rode Lakense Casacken/ en traden mede tot beneden aen 't Kasteel/ daer stont den Admirael van Castille met zijn geselschap op Grammont wachtende/ hem leydende op de zael by den Koning / sittende onder een lazuren Hemel/ omringt van vele Spaense Doms / den selven Grammond beleefdelick gegroet en sijn harangue uytgehoort hebbende/ontfong de voorsz Brief/en so kusten de Francoisē des Conings handē: Zijn Majesteyt in dese ontmoeting wat meer yver en respect betonēde als aen andre Gesantē: Vragende oock na de gesontheyt van zijn Suster de Koninginne / en van den Koning van Vranckrijck: Van hier wiert hy geleydt in 't Vertreck van de Coninginne/die met beyde d'Infantes oock onder een Hemel sat/ en die hy seyde alreede te estimeren als sijn Souverain/ hier de mimelijcke complimentē afgelegt hebbende/wierde gracieuselijck beantwoort/dat hy haest gedepescheert soude worden / &c. ende soo bracht den Admirael van Castilien hem in sijn bereyde Logement/ daer hy kostelijck getracteert en van al de Groote besocht synde/ soo kreegh hy den 19. dito antwoordt op sijn Missive / wordende oock voor sijn vertreck van den Coning/ d'Infante/&c. rijckelijck beschoncken.

De twee Hooft-Ministers hare conferentien en manieren tot het volvoeren van 't Huwelijck en de Vrede/ zijn wijders geweest als volgt:

DEn Cardinael Mazarini had 2. dagen te Bidache getoeft, daer hy van Monsr. de Gramond Princelijck was gewellekomt, toen hy den 24. Iuly te Bayone,en den 27. dito te St.Ian de Luz quam: Vermoeyt door het reysen, hield sommige dagen 't Bed: Hier quam Pimontelli zijn Em. wegens de Cath.Coning begroeten, en aendienen, dat Dom Louis de Haro te S. Sebastiaen gearriveert was. Den 4. Aug. ging zijn Eminentie te voet sijn Kerckgang doen. Sr. de Chiouppes maeckte onder wijl een houte Bruch op Barcken,vande Franse zijde over de Revier Bidassao, die Spangien en Vranckrijck hier van een scheyden. Op een kleyn Eylandeke midden in dese Reviere was gebout een Logement voor dese twee groote Ministers, de Conferentie kamer was 16 voet groot, en de twee Ante-Kamers elck van 12. voet, alwaer het ghesels chap van wedersyden gedurende de Conferentien, souden blijven.

Den 13. Augusti den dach sijnde die tot de eerste By-een-komst was vast gestelt,so wierd zijn Emin. opgepast van des selfs guarde Musketiers, rijdende tot aen de Bruch in Carotsē met de Mareschalcken Grammond, Villeroy, Clerembault, Monsr.de Grootmeester,Duc de Crequi, Command. de Sourai, &c. voor de Carotsen reed de guarde te Paerde, en achter volgden de 30. Heeren oock in Carotsen, die volgens verspreck beyde Ministers souden accompagneren.

compagneren. Dit waren ses Carotsen vervult met de Bisschoppen van Toulon, van Tolouse Poictiers, Sées, Bajone, en Frojus, den Abt vā Benzi, Bentivole en andere: Toen volgde den Onder-schiltknaep van zijn Eminen. met 12. Hantpaerden, en 16. Pagies te Paert, hovaerdiger als yemand van de Principalen: Achter dese volgden ontellijcke allerhande slagh van Luyden, gaende sonder ordre: Op de kant vā de Revier stonden 150. van zijn Em. Musketiers, en 25. andere bewaerden d' opgang van de Brugge, om niemand als de geordineerde Heeren door te laten: Sijn Emin. quam een weynich voor Dom Louis de Haro op 't Eyland, die korts daer na alleen quam, van Fonterabia in een Littier gedraghen, met 15. Carotsen: Op 't selve moment warender aen de Spaense kant veel geschilderde Barcken, daer onder sommige die twee Spaense Dons aen 't Eyland oproeyden: Op die kant van de Revier stonden 250. Catalonise Ruyters, met de Levrije van D. Louis, dragende Casacken, en stormhoeden op 't hooft, oock Rapieren inde hant: By dese waren noch 100. Voetknechten van 't guarnison van Fontarabia: Beyde Ministers sonder malkander te hebbē sien op komen, traden terstondt in de Conferentie Camer, yder zijn geselschap latende in elcx Vertreck die aen de Conferentie kamer ten beyde zijden met Deuren, klincken en grendels afsloot: Beyde Ministers saten neder in stoelen over malkander geplaetst, staende aen de rechter hant van yder een Tafel: D. Louis was in 't grau Laken eenvoudich gekleed, maer zijn Emi. in 't root, over sich hebbende zijn schone Dyamant, Bague, en een Kruys van 5. Dyamanten: Aldus waren zy 4. uren by een, en op het scheyden gingh den Marquis de Mondaja (Spaense Don) na 't Franse vertreck, onder pretext van zijn Bloetvrienden den Grave de Guiche en de Louigny te besoecken, en de Spangiaerden deden insgelijcks, in goet onthael van Limonades, Caneel-water, brave vin de frais, oock in courtosie en kleedinghe de Francoisen wijt overtreffende, en voornamelijk stack heerlick uyt de Gr. van Lichie, Soon van D. Louis: Quamen daer na alle inde Conferentie Kamer, met vele beleefstheden scheydende, so vertrock yder na zijn Coningrijck.

Den 16. dito is weder geconfereert, en in de sake van Portugal, den Prins van Conde en 't Huwelijck yvrich gelaboureert. Den 19. en 21. insgelijcs, wanneer D. Louis aen zijn Em. 3. Muylen met 8. groote Kassen vol Amberwater, Yswater, Serbette wijn, en Chocolattes vereerde: Zijn Emine. stack weder daer in boven de Spaensche uyt, dat hy diverse Collations van curieuse gelardeerde Spijsen dede op dissen: Zijne Camers waren behangen mette alderschoonste Tapyten van Europa: Maer de Spaense met de deck kleeden der Muylen.

Monsr. de Grammond weder gearriveert, en te Toulose den 4. Decemb. rapport aen de Koning met genoegen gedaen hebbende, soo quam hy t' Andaye, en tracteerde daer neffens de Franse oock meest al de Spaense Grooten: De Toestel was prachtich, maer de Wijn over won de nuchterheyd van de Spanjaerden, alsoo dat zy hunne graviteyt verlatende, in 't scheyden malkander met het Bancket, Confituren, Orange en Limoenen malkander na 't hooft wierpen, daerse hare sacken mede gevolt hadden. Den Engelse Gesant Lockart was oock van Parijs te St. Ian de Lus gekomen, daer hy zijn Em. voor hield, oft oock ondienstig voor d'intrest vā sijne Meesters soude zijn, D. Louis aen te spreken? Sijn Emin. seyde, dat hy hem niet en konde raeden, en daer geen satisfactie bekomen sou. Maer Lockardt ginck 'er even wel: D. Louis liet hem weten, dat hy gheen Ambassadeur van de Republick van Engelant kende, &c. en wees hem soo af: Daer na versocht hy by zijn Emin. in de Conferentien te moghen verschijnen om de saeken van zijnen Staet waer te nemen: Hy wierde beantwoort dattet daer nu geen tijt toe en was, &c. Den Koning van Schotlandt daer en teghens, was op zijn voordeel oock hier ghekomen, alhoewel maer met 3. Persoonen, en minder van opsicht als een Gesant die syn hardtste Vijanden represen-

representeerde, komende by twee Koningen syn naeste Bloetverwantens Ministers sich tegens hem in-stellen.

Den 23. stelde Monsr. de Lionne weghens Vranckrijck, en Don Pedro Colonna wegens Spangien, de Articulen in 't net. Ende naer dat den Marquis de Chouppes was nae Portugael gesonden, om dat Coninckrijck ten ghenoeghen van Spangien volghens den Vrede te disponeren: Ende den 12. November de 25. en laetste Conferentie was gehouden, soo bevond men 'tgeaccordeerde den 7 Nov. ondertekent te zijn, de Articulen van die ons te verdrietighe langh, hebben de hooft-püncten in eender somma aldus by een getrocken: Blijvende over 't Huwelijck van d'Allercrist. Coning met d'Infante van Spangien, en over het moyeneren van Duynkercken een Secreet Tractaet a part.

Daer sal een Eeuwige Vrede zijn tusschen beyde Coningrijcken Vranckrijck ende Spangen, alle des selfs Coninckrijcken, Landen, plaetsen en Onderdanen. Den Oorloch sal ophouden den viij. Mey 1659. Alles wat in den Oorloch gepasseert is, sal vergeten blijven.. Beyder Onderdanen sullen in malkanders Landen vrij moghen komen, blijven, en handelen in alle elckanders See-havenen en Plaetsen: En sullen wederzijts recht genieten: Mogen handelen in beyder Geallieerdens Landen, uytgeseyd Portugael, ten ware dat Rijck haer weder onder den Cathol. Coningh stelde: En tot malkander overvoeren alles, uytgeseyt Contrebande goederen. Indien weder eenige Oorloch tusschen beyde Coninghrijcken opstondt, sullen de wedersijts Onderdaenen Ses Maenden tijts hebben om met hare goederen te retireren. Alle soo Geestelijck als wereltlijcke, sullen herstelt werden in de goederen die sy voor den Oorlogh besaeten: Is mede gecontracteert een Huwelijck tusschen den Alderchristel: Koningh en d'Infante Maria Thereza, outste Dochter van den Catol: Coningh.

Vranckrijck sal behouden in Artois, Arras en zijn dependentien, Hesdin, Bethune, Lilers, Lens, 't Graefschap Pol, Terroane, Pas, en alles in Artois behalven Arien, Sint Omer en Renti. In Vlaenderen, Grevelingen, 't Fort Fillipus, de Sluys en Hannyn, Bourburgh en St. Venant. In Henegouwen Landrechie, en Quesnoy met hare dependentien. In Lutsenburgh, Thionville, Montmedi, en Damvillers: 't Provoostschap van Ivoy, van Chavancij, 't Casteel, Marville. La Bassee, Bergen Wynocx en 't Fort Roijael wisselt Vranckrijck tegen Marienborg en Philippeville. Vranckrijck gheniet Avesnes: En behout Rousillion en Conflans, Rocroy, Castelet en Linchamp.

Den Catholijcken Koning behout 't Graefschap Cerdana, 't Prinsdom Catalonia, en alles inde Pirenyse Gebergten, na de zijde van Spangien: Na de zijde van Vranckrijck sal Vranckrijck dat besitten: Spangen behoudt 't Graefschap Carolois onder de Souvetaniteyt van Vranckrijck.

In Nederlant, Yperen, Oudenaerde, Dixmuyde, Veurne, de Forten Fintelle en Quenoche, Merville op de Leye, Meenen en Comene. In Bourgonje St. Amours, Bleterans en Joux. In Italien Valensa en Mortare.

Na de zijde van Spangen: Roses, 't Fort Drijvuldicheyt, Caep de quers, 't Zegel van

van Urgel, Toxen, 't Casteel van Bastide, Baga, Ripol, 't Graeffschap Cerdana.

Spangen renunchieert zijn recht op Elsas, Zuntgau, 't Graeffschap Ferette en Brisack. Waer voor den Catol. Koningh presenteert aen den Aerts-Hertog van Inspruck te betalen 3. millioenen Franse guldens.

Vranckrijck abandonneert Portugal gantschelijck, indien het selve in 3. maenden na de rateficatie deses sich niet ten behaghe van den Cathol. Coningh door de Officien vande Christel. Koningh en wille stellen.

Twee Maenden na de publicatie sullen Commissarisen sitten om te scheyden de discrepantien over de restitutien die soude mogen ontstaen.

Die van Hesdin wert alles vergeven: Als mede de Cataloniers:

Hertog Carel van Lotaringen wert weer by Vranckrijck in goede gracie aengenomen, en na dat Nancij sal gedemolieert en alle Wapenen daer uyt ghevoert zijn, herstelt hem in 't Hertogdom van Lorainen, uytgeseyt Moyenvic, 't Hertogdom van Bar, Stenay, Dun en Lamets en Clermont: Van welcke plaetsen al eer hy werde gerestitueert, deselve aen Vranckrijck sal geven een Acte van renunchiatie: En sal cum suis ongewapent moeten blijven en al zijn volck afdancken: En oock alvoorens desisteren van alle intelligentien en Verbonten, met yemant tegen Vranckrijck: noch in dese zijn plaetsen aen geene die Vranckrijck suspect zijn retraict geven, of Volck te werven. En sal door zijn landen altoos moeten toestaen de door-tochten der Franse Benden na Elsas, &c. en voorts wel te vreden sijn.

Den Prins de Conde zijn volck in Nederlant, binnen 8 weken na d'ondertekeninge deses gelicentieert hebbende, en 't Verbont metten Cath. Con. gerenunchieert, &c. sal Voorts belooven niemandt als Vranckrijck ghetrouw te blijven, oock Rocroy, Castelet, ende Linchamp aen Vranckrijck ghesteldt hebbende, neemt den Alderchristelijcxsten Koningh hem op in zijn goede gracie, vergeet ende vergeeft hem alles, herstelt hem in alle zijne goederen, eere en digniteyten van eerste Prins van den Bloede, sonder dat hy eenighe gepasseerde schulden sal moghen pretenderen. Belooft hem 't Gouvernement van Bourgondien: En Bresse, van Dijon en St. Ian de Laune: en zijn Soon den Prince in 't Groot-meesterschap van Vranckrijck: Dierghelijcke restitutie in haere goederen en abolitie ghenieten de Vrienden en Dienaers vanden voorss. Prince.

Spangen belooft het Spaens Guarnisoen uyt Gulick te lichten, en aen den Vorst van Nijborgh te restitueren.

Den Hertoge van Savoijen wort in dit Tractaet by Vranckrijck gecomprehendeert en herstelt in zijn afgenomen plaetsen; als Verceyl en Cencio. En sullen alle schulden hem betaelt worden wegens de Douarije van d' Infante Catharina.

Om Vrundschap tusschen Savoijen en Mantua te behouden, sal men observeren het Tractaet te Querache 1631. gesloten. Spangen sal aen dito Hertogen betalē de jaerlijckse Tollen van Roya in Napels, bedragende 48000. Ducatē jaerlijcx. d'Onlusten

tusschen d'Apostolise Camer, Duc de Modena, en de pretensen van Parma, sal men by den Paus pogen te bemiddelen. Beyde Koningen beloven hun Ambassadeurs te senden, om d'onlusten soo in Duytslant als in de Noorder gewesten spoedig te beslissen, en om de Switzers in Vrede te houden, oock me tte Grisons convenieren. Den Prins de Monaco sal in al zijn goet herstelt worden. Spangien sal aen d'Hertogin de Chevreuse betalen 15000. Philippen, yder van tien Realen, voor d'Heerlijckhed. Kerpin en Lommersin haer in d'Oorlog ontnomen. Yder sal 't Canon en Amunitie van de plaetsen die hy restitueert, mogen na hem nemen. Sonder rantson gaen alle gevangenen los, selfs die op de Galeyen sitten. 't Tractaet te Vervins Ao. 1598. wort by desen oock geapprobeert. Den 30. Nov. salmen in Italien de plaetsen restitueren: Den 4. Ianuary in Catalonien en Nederlant. En den 27. Decemb. de Ratificatien wisselen.

Vranckrijck begrijpt in dit Tractaet den Paus, de Keurvorsten en Princen van't H. Rijck: speciael Nieuborg, Hessen, Bronswijck, Lunenborgh en Darmstat: Venetien, de Switzers, en alle Vorsten en Coningen die haer binnen een Jaer nae de Publicatie declareren in de voorsz. Vrede gecomprehendeert te willen zijn.

Spangien begrijpt de Paus, Keyser, al d'Aerts-hertogen van Oostenrijck, Alle Coningen en Vorsten die genoemt zijn in't Tractaet van Vervins: En die sich in sijn Aliantie conserveren, als de Staten Generael der Vereende Nederlanden, den Hertogh de Gustale, en alle die sich binnen 't Iaer declareren, de welcke Vranckrijck niet en sal mogen noch door andere doen travailleren, maer alleen met recht en niet door gewelt vervolghen.

Dese Articulen zijn by de twee Coningen in presentie van vele Heeren/ so tot Madrid als te Tolouse ves wooren solemnelijck/ op 't Kruys/ 't H. Evangelie/ de Canons der Misse/ en op hun eere alles getroulijck te observeren.

Zijnde in alles volgens d'originele Copye 124. articulen/ ondertekent aldus: Le Cardinal I. Mazarini. En wat vorder/ Dom Louis Meudez de Haro. Dit geschiede in de Conferentie kamer den 7. Nov. ten 11. uren 's morgens/ ende wierden also twee geconfronteerde en gelijckluydende Instrumenten ondertekent: Ten 2. uren wierden de Poorten van 't Eylant geopent/ wanneer hun beyde Ministers met haer gevolge hadden geretireert: Doen quam 't Volck overvloedich daer binnen so uyt Spangen als Vranckrijck / Edel en slecht: Pedro Colonna las doen soo luyd als hy mocht 't Contract van 't Huwelijck in 't Spaens/ en 't selve gekust hebbende/ leyde dat opde Tafel van D. Louis: Terstont quam zijn Eminentie / en ondertekende twee alsulcke Contracten/ 't welck D. Louis mede gedaen hebbende/ soo omhelsde sy malkanderen/ en desgelijcks deden Collonna en de Lione/ daer op quamen d'Edelen in grootte vreugde van weder sijden malkander ombangen. Daer zijn van yder zijde Elf getuygen tot dit besluyt geweest / als van de Francoisen: Monsr. de Guise, d'Harcour, de Clerembault, de Crequi, de Souuray, d'Olonne, de Vardes, de Saucour, de Lione, d'Auaux & Courtin, van de Spaense kant waren daer: Den Marquis de Mondejar,

den

den Hertog van Najara, Gonzales, Batteuille, Basmos, Muxica, en andre. Den 8. songh men het Te Deum te St. Jan de Luz/ werdende vreugdevuyren aengesteken/ en Posten afgesonden aen beyde Koninghen/ oock na Romen om des Paus consent over 't Huwelijck/ dewijl hier volle Cousinage was.

Deçember 1659.

DEn Coning van Schotlandt tot Iron/ St. Jan de Lus / en Colombo sich over de Tractaten by de respective Ministers wel geinformeert en gesproken hebbende/ toogh stillekens weder door Parijs na Brussel. De Requestmeester Courtin sont men van Toulose na Vlaenderen/ de Bisschoppen van Orange en Toulose na Roussillion/ en andre na Italien / om de beloofde plaetsen te restitueren. Den jongen Prince van Spangen den 27. Octo. op't Escuriael aen de stuypjes overlydende/terwijl sijn Majesteyt ter Jacht plaisierde/ wierde nu te lichter door dit Huwelijck en den Vrede vergeten/ soo dat noch Spangien noch Vranckrijck den rou daer om aen namen/ waer tegens de Leydse Lakendrappiers byna geprotesteert souden hebben/ had het mogē helpen. Niettemin was de Coninginne van Vrancrijc seer bedroeft over het verlies van het Prinsje/maer men seyde doen in Vranckrijck/dat hare Broeder de Catol. Coning hadde geseyt/ Indien doch God de Heere oock zijn outste Soon quame te halen, hy most sich naer des selfs believen stellen, men konde als dan den Hertog vā Anjou ten Huwelijck versoecken met zijne Tweede Dochter, en tot Successeur constitueren. Als in de 24. Conferentie d'ondertekening geschiede/ so protesteerde Monsr. de Guise uyt de naem van Hertog Carel van Loraine daer tegens / nemende tot getuygen alle de vremde Ministers die hem bejegende: Sijn Emin. om ged. Hertoge te placeren/ bood hem als hy na Parijs ging / zijn Palleys om te resideren/ en 2. tonnen gouts in gelt/ om sich na zijn staet uyt te rusten: die daer over zijn Emin: bedanckte/ en ontboot zijn twee natuyrlijcke Kinderen vā Brussel by hem. Den 12. Nov. was 't de 25. en leste conferentie/daer men af-scheyd nam met soo veel uytdruckselen van vrundschap als men opt sach: Sijn Emin. gaf een overdeftich Banket/ vereerende D. Louis met 2. d'alderschoonste Tapijten/ ende een Dyamant Keten en Pendanten van 40000 gulden aen Pimontelli: D. Louis vereerde Monsr. de Lione 't Conterfeytsel van den Con. van Spangen/ omset met Dyamanten. De Spanjaerdē assigneerden doen 3. Millioenen den Vorst van Nieuborgh te betalen aen den Prins van Condee/ welcke somme dito Nieuborger voor d' inruyminge van Gulick aen Spangen schuldig was. Maer ongemeen was het, dat op den dagh van d'ondertekeningh van dese groote Vreede, op de Zee-strandt van Bayoene is ghevanghen een Walvis, na datmen hem al vier dagen na gejaecht hadde: Over een komende met de prophecye, aldaer voor eenige Maenden uytgegaen, pronuncierende: Datmen geen Vrede en soude hebben voor datter een Walvis aldaer gevangen was. Men gheloofde dat/ om dat het geheel raer is in die gewesten / datter noyt geen Walvis soude gekomen hebben/ te meer/ om datmen altoos kleyne hoop oock op de Vrede had: Dan nu quamen sy beyde. Sijn Emin. vereerde de Walvis aen Don Louis. De Sweetse Majesteyt hoorende datte Vrede met Spangien sekerlijck gesloten

was/ ſtont verruckt/ en ſich een weynich bedacht hebbende/ ſeyde met een innerlijck bewegen/ Wel aen dan, fiat, ſy mogen doen wat ſy begeeren.

Zijn Emin. quam den 22. Decemb. te Touloſe / daer hem den Coningh uyt de Carotſe te gemoedt quam om-armen. Den 25. vertrock 't Hof uyt Touloſe na Villeneuve/ en zijn Emin. na Caſtelneau d'Arx/ om alle deſordre in Languedock en Provence te remedieren. Zijnde 't Franſe Rijck met deſe Vrede jaerlicks 16 millioenen inkomens verrijckt. De Spaenſe Rateficatie arriveerden den 29. December tot Sint Jan de Lus.

De Engelſen hadden geen genoegen in deſe Vrede/ om datſe buyten geſloten waren/ ſy raſeerden Bourborgh en Mardijck gantſchelijck / nemende al 't Canon en d'Amunitie daer uyt binnen Duynkercken/ welcke ſtadt en 't fort Olivier ſy ſeer verſterckten. Lockard quam met ſlecht rapport van zijne Ambaſſade uyt Vranckrijck te Weſtmunſter / en G. Downing arriveerden toen mede uyt Hollant te London. Den 10. paſſato was aldaer gheſtorven den Preſident Bradſhaw/ die den Coning van Engelant als d'eerſte / Ireton die te Dublin ſtorf de tweede/ en Olivier Cromwel als de derde/ ter doot hadden verweſen: Hy wierdt den 14. dito als een Vorſt in d'Abby-kerck begraven/ gevolgt van zijn Neve Hendrick Bradſhaw/ de Heeren Terril/ Fontayne/ en den geweſen Reſident tot Hamburg Richard Bradſhaw / en meeſt al de Heeren van den Raet en 't Parlament/ en de gequaleficeerſte van Londē die quaet Conings waren: Men mach daer uyt oordeelen wat de Gunſtelinghen van deſen Baes ghehouden hebben / dewijl wy hier onder uyt curieuſheyt een verhael by vougen / 't welck een van der ſelver ontwijffelbare Vrunden in Engelant publijck heeft doen drucken/ luydende aldus:

Den Lof vande Preſident Bradſhaw, Eerſte Verwijſer van Coningh Carolus Stuart de Eerſte.

Bradshaw leefden altoos voor de Republ. en voor den ſtaet van 't gemeen, is al te vroeg geſtorven: Wy hebben in tien Iaren dit by hem geobſerveert 'twelck wy alleen verhalen om te toonen een nobel Patroon onder onſe Natie. Hy was een man van een exemplare Gotvruchticheydt, ſonder aenſtoot, ofte opgeblaſentheyt: Die waerlijck Godt vreeſde, bevlijtigende dat hy van zijne Huyſgenoten wel gedient werdt: Noyt iſſer yemant geduyriger in devotie en in maticheydt geweeſt als hy: Een groot Voorbeeld van Predikanten, ſoo in zijn eyghen Huys als rondſom: Een trouw Beminner van Geleerde Luyden, maer niet van de geene die booſaerdigh ofte oproerich waren: Soo dat hy een ſtrict ooge hield over de geene die hy gebood: En 't ſou ſwaer te ſeggen zijn dan oft hy goet was voor de voorige, ofte overvloedige mildt aen den rechten Armen: Zijnde ſeer ſorghvuldich in de Chriſtel. Practyck: En geeſtimeert geſont te zijn van hooft en harte in zaken van Relige: Een ongemeen ſcherp oordeel in civile ſaken, en een wijs Leydſman in affairen van Staet: Een welſprekende tonghe ſoo om te onderwijſen een Vriend, als om te overwinnen een Tegenſtrever: Een egal hart om juſtitie te doen aen beyde: Met ſorgende Conſcientie alles reſolverende, en couragieus in de ſelve uyt te voeren: Deſe Natie (ick ben gedwongen) heeft zelden zijns gelijck geſien: En 't betaemd ons dat wy hem als een groot Exemplaer navolgen, dewelcke ſtorf ſo als hy leefde, altoos volſtandigh (watter was) en wel verſekert van d'onſterffelickheyd. [N.B.] Een ſaeck moet ick

raken tot syn eeuwige eere, dat in een tijdt wanneer de Weereldt was mis-leyd van een blinde supertitie aen de Naem van een Coning, doen was hy de Man die onderscheyd maeckte tusschen dat Officie en de crime, en ter doot dorfde veroordeelen, die hy gerechtig sterven most: Daer na niet teghenstaende alle d'Attacques en Desseyns zijner Vijanden, beliefden Godt hem noch meenigh jaer in eeren te laten leven, en tot volvoeringe van de eere laten brengen in het Graf van Vrede, &c.

Wy laten yder dencken in wat een seggende weerelt datwe zijn/ van de rest is't noch te vroech veel t'ontledigen. De Enghelse Regeringhe die nu haer selfs 't College van Versekerheyd hadden genoemt/ hoorende de groote klagten over d'onderdruckte Coophandel en quade Neeringe/ troosten het Volck met een Declaratie/ dat sy de sake Gods en 'tgemeene beste voor hadden/ &c. Maer dit en maeckte de siecke beursen niet gesont/ men begost weer te roepen om een Vrij Parlament/ die van Portsmuyen/ Bristol en Hul begeerden het selve/ daer den Schout by nacht Lauson mette ghebeele Vloot/ en eyntelijck d'Admirael Montagu oock toe-vielen: Voornamentlijck was van dat ghevoelen den General Monck/ geassisteert van den dapperen Colo. Morgan: Den Raet noch hoop hebbende om alles te redresseren/ sonden ordre na Portsmuyen/ maer te vergeefs: Na Schotlant wiert Gen. Lambert afghevaerdicht om Monck te dwingen/ want hy had aen den Raet geschreven/ dat hare proceduren hem niet en behaegden/ en hy dede oock versekeren die om met hem te handelen/ den Raet na Schotlant afgeschickt hadde: Maer Monck vrij gauwer als Lambert/ dede 't Enghels Leger in Yorckshire versmelten/ alsoo dat Lambert ontbloot/ lijden most dat Monck Engelant in trock: De Burgers van Londen hoorende/ dat Monck tegens den Raet en de Militie van de hant was/ riepen oock om een Parlament/ 't welck Fledwood met de sijne niet konnende weerhouden/ door haer eygen soldaten oock daer toe ghedwongen/ soo wierde teghens den 30. January 1660. weder een Nieu Parlament beroepen.

't Rijcke Schip de Marcus Aurelius uyt Hollant/ zedert eenighe tijt aengehouden in Engelant/ onder pretext van Spangiaerden ladinge te hebben/ om dattet na Cadix ging/ wiert nu weder ontslagen. Henricus de Susa Afgesant van Portugal/ wiert den 10. deser met veele Carotsen die niet konden accorderen/ tot den Hage ingehaelt: Sijn satisfactie aen de geinteresseerde is gelijck als die van sijne Voorsaten geweest op sijn Portugees. Den Professor Bornius gekoren tot d'inductie van den Jongen Prince van Orangen/ trat in professie van sijn Ampt half November/ wanneer de selve binnen Leyden van de gewapende Burgerije ingehaelt/ en wyders in de Hooge Schoole ter studie is geintroduceert. De Moscovis vaerders in dese tijt van Archangel komende/ roemden niet seer van groote advance/ dewijl sy daer al te sterck geweest waren/ te weten/ 71. schepen uyt Hollant/ 5. van Enghelant/ 8. Hamburgers/ 1. van Lubeck/ 2. van Embden/ en 1. van Harlingen: Terwijl sy te Archangel waren/ is daer een valse Munter gejusticeert die een jaer langh hadde gevanghen ghesete n/ wordende ghesmolten gout/ silver en tin door een trachter in sijn keel gegoten/ leggende op houte balcken ghebonden/ 't welck hem

alsoo ten rugge door de hals uyt brande/leggende soo wel 4. uren langh eer hy doot was. Dese schepen wierden op 70. graden door mist verstropt / soo dat den Hertog van Gelder in Noorwegen dwaelde: Daer 9. Maets aengheko-men waren/ter Visscherije van Jisp na Groenlant gevarẽ/zijnde door 'tver-volgen van 1. Walvis in de Boot van haer Schip en eyndelijck van de Vis/ die sich onder 't ijs bergde/versteken/ drijvende 11. dagen op Gods genade in zee/ aenkomende als afgesloofde by Tronthëym/ daerse behouden waren.

Constanty Waywoda wierdt op 't leste van dit jaer in Wallachien van de Tartaren overvallen/ so dat van 20000. geen 300. in 't geberghte ontkomen sijn: Dit quam om datte Moldauwers Menia Wayda aende Turcken wil-den over geven/ om haer lant te verschoonen/ maer die gewaerschout / vlugte in de Wildernissen: Ragotzky Overste Gant den Wallachers te hulp ghe-schickt/wiert daer gants geruyneert/en Sevenberge van mansch ap onbloot.

De Moscoviter quam in dese wintermaent met 8000. man tegen Polen/ winnen 't Slot Grodno/ verbranden Zablucoro / houdende niet te min vrede mette Littauwers en Samoiten: Dese wiert Carnetzky om te stuyten/ te-gen gesonden. Toen quam den Koning en de Koninginne uyt Poolen in de Voorstadt van Dantzich / om de Sweedse Tractaten ten Elbinge nader by te sijn: Niclaes Danckert Commandant in 't Hooft/ door Dantzickse grana-den wacker gehouden / verliet zijn voorigen eysch van Coningsmarck vrij en gelt toe op zijn uyt trecken te begeeren/ accorderende den 20. deser / toogh uyt den 22. dito/ in volle geweer/ 300. Ruyters en 436. voetknechten sterck/met 14. Sweetse stucken/ 2. Mortiers/ 2. Labeten / 130 wagens met bagage en 140. gequetsten/ over de 100. Ossen en Schapen/ trocken door de lange Gas na Wijsselmunde/ om daer t'embarqueren en na Sweden over te steken: In 't Hooft sijn gevonden 18. brave Canons/ 1. Mortier/ &c. Over dese winst is de Wijssel en de vreugd der Dantzickers (dus lang gesloten) weder geopent/ sy hebben daer van aldus gerijmt:

Redditur ablatum à Suecis Gedanensibus Hauptum, In Festo Tomæ tempore solstitij.
Regis ad adventum Sol Suecis occidit, & stat Pro Gedano: Iustus Iustitia ipsæ favet.
Numinis auxilium, Magni præsentia Regis, Atq; Fides Gedan perficit illud opus.

't Eyland Usedom wiert toen oock de Sweden ontvoogt: En sy konden de stal van hare Coning te Fredricxburg op Zeelant so wel niet sluyten / oft de Coppenhavers haelden de Paerden daer uyt. Den Vicead. de Ruyter nu voor Coppenhaven sijne schepen verspreyd hebbende / dede alle morgen ijsen/ worden over sijne bewesen diensten van den Coningh van Denemarcken ver-eert met een drie-dubbelde goude Keten / ende een Medallie omset met Dya-manten/ daer op d'een sijde stont sijn Majesteyts Effigie / en op d'ander zijde een Schip. Den 9. deser is oock te Elsenor 't Tractaet van Elbingh ende des selfs Elucidatien vande Nederlants en Sweetse Ministers onderteekent/ specterende op de Commercie/ een Amnestia van 't gepasseerde / doch dat al-les sonder effect soude sijn/indien den Vrede tusschen Denemercken en Swe-den niet en quamen te volgen.

E Y N D E.

